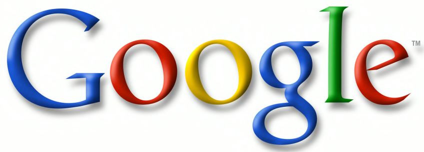
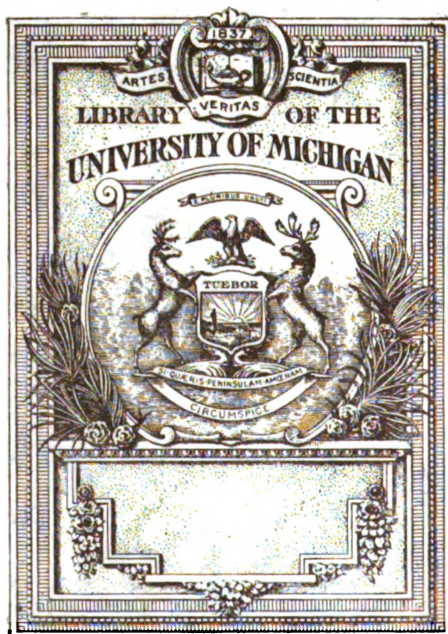

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

Historie of Verhael

VAN

SAKEN van STAET

EN

OORLOGH,

In / ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,
Beginnende met den Jare 1640. en eyndigende met het begin van den Jare 1645.

Door den HEER

LIEUWE van AITZEMA, 1600-69

VYFDE DEEL.

In 's GRAVEN-HAGE,

By JOHAN VEELY, Boeckverkooper woonende inde Gort-straet, 1660.

REGISTER.

A.

B.

C.

D

E.

Erf-

F.

G.

H.

van

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

Salces

S.

T.

V.

W.

X.

Y.

Z.

FINIS.

Historie

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH

In / ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den HEERE

LIEUWE van AITZEMA.

VYFDE DEEL.

TWINTICHSTE BOECK.

Dit Jaer wiert een groot desseyn weder geformeert: doch niet uytgerecht. Maer gelijck verleden Jaer / vielen groote successen daer men noyt op had gedacht: als de revolte in Cataloignen ende Portugal: 't eerste in 't midden van de Somer: 't ander in 't midden van Winter / welck den Koning van Spaignen seer incommodeerde: als t'sijner tijt sal volghen: sullende voor eerst nu stellen eenige Binne-lantsche ende andere saken.

In Januario is gesproocken van te maecken een Maistre des Ceremonies, of Introducteur van Ambassadeurs 't welck in Vranckrijck ende elders een groote Charge is. Waer op alrede een instructie of ontwerp was ingestelt. Maer alsoo 't selve was een nieuw ampt of beswaernis: So isset by Vrieslandt gedifficulteert ende eyndelijck verdweenen.

Men heeft geaccordeert met de Stadt van Maestricht dat deselve quiteerde alle haer achterwesen ende pretensien van Servicien of Logijs-gelden, die sedert de Reductie sy ten laste van de Generaliteyt soude mogen hebben; mits daer voor genietende het passagie-gelt in 't toekomende.

In Februario was ghenoeghsaem ghereſolveert aen die van Zeelandt op te ſeg-ghen haer Seſſie in de Generaliteyts Reken-kamer tot dat ſy oock haer Rekenin-ghen ſouden hebben ingebracht: werdende geſuſtineert onbillijck te zijn dat ſy ſou-den aenhooren ende cenſureren de Rekeningen van de andere Provincien / ende ſelfs geen rekeningh doen.

Hare Ho: Mo: van weghen Heer Iohan Christiaen Hertogh tot Holsteyn, Son-derborgh als getuygen tot den Doop van ſijn in December gheboren Soon ver-ſocht ſijnde / hebben de beſendinge op de kortheydt des tijds beleefdelijck geexcuſeert/ ende nietemin tot een vereeringh gedecreteert een Silver Lampet ende Becken van duyſent gulden / ende voor de Kraem-kamer twee hondert gulden.

In deſe Maendt was oock veel te doen over ſeeckere twintich duyſent gulden by leeninge ghedaen aen Furst-Christiaen: die de Generaliteyts Reecken-kamer ſuſtineerde dat tweemael by den Ontfanger was in reeckeningh ghebracht. Waer over de Commijs Schas op de Poort wiert gheſeth: edoch heeft ſich daer van na-maels wel gheſuyvert. Waer uyt blijckt dat de Reecken-kamer ſelf oock kan dwalen.

In Martio is by haer Ho: Mo: goet ghedaen de Declaratie van deſroyement aen de Koninginne Moeder by die van Amsterdam gedaen: Hoewel Zeelandt ver-klaerde daer in niet te konnen conſenteeren. In deſe Maendt wiert den ghewesen Orateur Haga van weghen deſen Staet verſocht / om by gheſchrift te ſtellen ende vervatten de nobelſte en remarkabelſte ſaken van Regieringhe / ſo Politicque als Militaire/ met te veranderinge / Hiſtorien en Geſchiedeniſſen in 't Ottomaniſche Rijck en gebiet hem voorgevallen/ gedurende het verblijf ende reſidentie van Ora-teur voorſz tot Constantinopolen; ghelijck dan hy dickwils had geſeyt veel nota-ble ſaecken te hebben geobſerveert ende by geſchrifte gheconcipieert. Maer daer is noyt yet op gevolght.

Tuſſchen den derden ende vierden April was een ſtercke Aerdbevinghe in den Hage ende om leggende plaetſen / 't welck hier te Lande raer is.

In April hebben die van Holland gereduceert haer Intereſten van ſes ende een quart tot vijf: waer deur ſy jaerlijx veel meer als een Millioen profiteerden: zijnde een groote zeghen / oock reeckenen van goede ordre ende voorſorghe in 't ſtuck vande Financien: Dat een Provincie midden in 't Oorlogh / ende ſoo dapper veel ſchul-dich zijnde / ſo veel credijt hadde. Deſelve Reductie ſoude inganck nemen / ghe-lijck ſy nam met den eerſten Augusti, met byvoeginge dat aen een yeder/ die tegen vyf per cento ſijn geldt op de Hollandtſche Comtoiren niet wilde laeten ſtaen / men haer het Capitael yeder op zijn verſchijn-dach ſoude opbrenghen. Oock wierden afgheſchaft de Makelaerdyen die d' Ontfangers in Hollandt pleghen te trecken: in welcker plaets yeder Ontfanger ſijn Tractement wiert verhooght een derde part; alſoo dat een die duyſent gulden 's jaers hadde/ kreegh vyftien hondert, die twaelf hadde / kreegh achtien.

In Junio ſloegh Hollant voor het gheven van een duyſenſte penninck te conſti-tueeren als een ordinaris middel.

In Junio is Anthonius van Oudtheuſden, Schepen der Stadt van 's Harto-ghenboſch by den Raedt van Brabandt ghecondemneert om in volle Vergaderin-ghe van Schepenen van 's Hartogenboſch in preſentie vande Heer Hendrick van

Bergaigne

Bergaigne hoogh ende leegh Schout van de voorsz Stadt ende Meyerye van 's Hertogenbosch/ staende bloots hoofts te verklaren/ qualijck ende onbedachtelijck gesproken te hebben / in't lesen van seecker brief in date den achthienden February deses Jaers / vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/ ende dat hem 'tselve leedt was/ met verbodt aen den selven van eenige verdere functie sijner Officie te doen/ tot ende al eer 'tselve by hem soude zijn ghedaen / met condemnatie in de kosten / ende misen van Justitie / ter tauxatie ende moderatie vanden voorsz Raede.

Van de gedurige Jaerlijcksche onlusten ende swarigheden in Vrieslandt rakende de Kuyperye, is meermael ghesproken. Tot voorkominge van sulcx zijn belangende de verkiesing van volmachten op den Landtdag by den Heer Stadhouder ende de Gedeputeerde Staten aldaer ingestelt ende den Staten vanden Lande den seven-ende-twintighsten February voorghedragen de volghende Poincten.

1.

DE *Stemminge* sal geschieden te gelijck, in alle Dorpen van de Grietenye, over het geheele Landt, op *eenen dagh*, ende *een uyre*.

2.

Daeghs voor de *Stemminghe*, in de respective Dorpen, sal in de selvighe, de Huys-keddinghe geschieden voor Sonnen Ondergangh, ende op den dagh vande *Stemminghe*, de Klocke driemael geklipt (daer Klocken zijn) voor den Middagh, t'elckens *hondert* slagen, te *negen*, te *thien*, ende te *elf* uyren.

3.

De laetste Klock-klippinge ge-eyndight zijnde, sal een quartier uyr daer naer, de *Stemminge* beginnen, ende de Kercke gesloten worden, sonder dat deselve geopent sal moghen worden, voor dat de *Stemminge* geschiedt, ende volkomentlijcken voltrocken is; ende die gene die na den voorschreven tijdt souden mogen verschijnen, sullen voor by-vallende *Stemmen* gerekent worden.

4.

Twee daghen na de *Stemminge*, in de respective Dorpen, sal de generale *Stemminge* in de *Weer-kamer* geschieden, praecijs, op sulck een uyre, als daer toe vande Heeren Gedeputeerden bestemt sal zijn.

5.

Sal niet geleden worden, dat, soo wel in de Generale als Particuliere *Stemminge*, sullen mogen stemmen, directé, ofte indirecté, mediate ofte inmediate, eenige *Papisten*, *Landtschaps Meyers*, oft andere Persoonen, in ofte onder de respective Dorpen, daer de particuliere *Stemminge* sal geschieden, niet genoeghsaem gegoedight, ofte tot *stemminge*, naer older gewoonte, niet gerechtight: op pœne, dat die gene, soo sich sullen soecken, tegens dese ordre, tot *Stemminge* in te dringen, ofte sich sullen laten vinden daer deselve geschiedt, voor de eerste mael, sullen verbeurt hebben, ter somma van *vijftigh* Golt-Guldens; voor de tweede reyse, dubbelt, t'appliceren, d'eene helfte, tot profijt van den Officier, ende d'ander helfte tot profijt van de Kercke-Armen daer ter Plaetse.

6.

Om voor te komen de dispuyten, vallende nopens de Persoonen, tot *Stemminge*

gerechtight zijnde ofte niet ; sal in alle Dorpen ende Grietenyen , gemaeckt worden , een nieuw Register , van de Persoonen ende Goederen , welcke recht van *Stemminge* hebben , naer older gewoonte , ofte den Aen-brengh ; van welcke een dubbelt , in de Dorpen , ende op 't Collegie der Heeren Gedeputeerden , sal ghebracht worden. Ende ofte de Ingesetenen der respective Dorpen haer niet konden vergelijcken , in 't maken van 't selvighe Register , ten overstaen van haer Officier, sullen Commissarien daer toe , een uyt de Heeren Gedeputeerden , ende een uyt het Hoff , benessens de Officier der Plaetse , ghecommitteert worden , tot kosten van 't selve Dorp , ten overstaen van welcke (in conformiteyt van den Aenbrengh , ende voorige costuymen) 'tselve gearresteert sal worden.

7.

De *Stemminge* op de Volmachten ten Landts-dage , sal geschieden by de Ingesetenen , gequalificeert als boven , hooft voor hooft , door haer selfs , ofte door haer Meyers , geen *Papist* zijnde ; ofte door schriftelijcke last , welcke last vande Eygenaer effect sorteren sal , schoon de Meyer anders mochte gestemt hebben.

8.

Sal oock *Stemminge* geschieden , op twee gequalificeerde Persoonen , als boven , die de *Stemminghe* , ofte *Stem-cedullen*, uyt de respective Dorpen over brengen.

9.

De *Stemminge* sal hooft voor hooft gedaen worden , in præsentie van den Dorp-Rechter , ende twee Persoonen , gequalificeert als boven : ende van een yeder , met Handt ofte Merck , onderteeckent worden ; gelijck mede van die gene die schriftelijcke last van de Eygenaers vertoonen , alles op tijdt ende Plaetse als boven.

10.

Geene Cedullen van Stemmen sullen moghen in de Kercken ofte andere publijcque Plaetsen in-gebracht , ende tot *Stemminge* geadmitteert worden , als door Persoonen in de respective Dorpen genoeghsaem begoedight , ende tot stemminghe gerechtight , ofte door Notarisen , op pœne als vooren , ende dat sulcke stemmingen niet admissibel sullen zijn.

11.

De Dorp-Rechter sal gehouden wesen , indien eenighe der boven-ghemelde onwettighe Persoonen sich daer by vervoeghen , ofte pooghden mede *stemminge* te doen , de selve pertinentelijck op te teeckenen , ende aen den Grietman over te leveren , by pœne , voor de eerste mael , van *dertigh* Goldt-guldens , ende voor de tweede mael , verbeurt te hebben sijn Ampt : Oock sal de Dorp-Rechter gehouden wesen , Copye authentique vande Stem-Cedullen te houden , om een yeder die 't versoeckt , tot hunne kosten , Copye daer uyt te geven.

12.

Sal oock , van gelijcken , niet toegelaten worden , dat de Prætendenten , tot het Volmachtschap ten Landts-dage , 't zy Grietman, Secretaris, Edelman, ofte Eygen-Erffde , in de Kercke , ofte by de particuliere *Stemminge* , verschijnen , schoon sy daer begoedight zijn ; maer sullen , in sulcken cas , de *Stemminge* van weghen hare Landen doen, door andere Gequalificeerde , als boven ; by pœne van *hondert* Golt-Guldens d'eerste reyse , ende voor de tweede mael dubbelt : t'appliceeren als vooren.

De

13.

De opnemidge van de Generale *Stemminge*, sal in't Recht-Huys gedaen worden, by den Grietman, By-Sitters, ende Secretaris, ende sal niemandt in de Weer-kamer geadmitteert worden, als alleen die Persoonen, dewelcke met schriftelijcke Commissie van de respective Dorpen, tot overbrenginge van de Particuliere Stem-Ceduslen, geordineert zijn: Welcke Commissien, op den tijdt als de particuliere Stemminge geschiet, in de Kercke ghesehreven ende geteeckent sullen worden, van de Stem-Gevers, in presentie van den Dorp-rechter, ende voor-gheroerde twee Persoonen.

14.

De Procuratien der Volmachten, die sich sullen beholpen hebben met eenighe middelen, contrarie desen Ordre, sullen by de Heeren Gedeputeerden niet geadmitteert worden, of die selvige schoon de pluraliteyt van Stemmen hebben; ende daer by vervallen, voor de eerste mael, in een boete van *hondert* Golt-Guldens; ende voor de tweede reyse dubbelt: t'applicceren als boven; ende sullen hunne Partyen, geen quade middelen ghebruyckt hebbende, of sy schoon minder stemmen hebben, maer de meeste daer aen, voor goet werden gekent.

15.

De Grietman sal gehouden wesen, sijn Ampt, getrouwelijck, in desen, te betrachten; hoewel sijn Persoon in't particulier aengaende, als dat de voorschreven Poincten wel onderhouden worden, ende niet na-laten, den Heeren Gedeputeerden pertinente Reeckenschap te doen vande Mis-usen, soo teghens der selver uytschrijvinge souden gedaen mogen zijn, voor het visiteren van de Procuratien, by pœne van *hondert* Gold-Guldens, t'appliceren, d'eene helfte tot profijt van den Aenbrenger, ende d'andere helft tot profijte vanden Armen vande Grietenye.

16.

Dat alle diegene, die haer het Recht van Stemminge aen-maetigen, mede gehouden sullen wesen, te hoeden de Lasten van Deur-tochten, ofte In-legeringhe van Soldaten.

Resolutie der E. Heeren Staten.

DE Staten van Vrieslandt gesien ende geexamineert hebbende, het hier vooren staende Project, ofte Ontwerp, by sijn *Excellentie* ende de Heeren *Gedeputeerden* in-gestelt, ende de Staten van't Landt, den *seven-en-twintichsten February sesthien hondert veertich*, over-gelevert, omme voor te komen diverse Abuysen ende Quæstien, ontstaende in de Kiesinge van de Volmachten van de Dorpen, als van de Volmachten sullende op de Landts-Daghen verschijnen: hebben geresolveert, ende resolveren by desen, dat het voorschreven Project ende Ontwerp, in voegen het hier vooren registreert staet, sal worden in train ghebracht, ende van nu voortaen ghevolght.

Aldus gedaen ende geresolveert by de Staten van Vrieslandt, op't Landts-Huys, binnen Leeuwaerden, desen *vierden Marty, sesthien hondert veertich*.

Alreede is gesept dat de onlusten tusschen de Stadt Groningen ende Omlanden geresen oock haer streckten tot inde Oldampten: gehoorende onder de Jurisdictie vande Stadt. Die vande Omlanden favorisseerden politikelijck d'Oldampten: Ende om reden van Staet hadden d'Omlanden hier meer gunst als de Stadt: alsoo wiert te wege gebracht dese volgende restitutie ofte surseance.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hebben na ingenomen rapport vande Heeren derselver Gedeputeerden gecommuniceert hebbende met sijn Hoogheyt, oock verstaen dessels Hoochwijs Advijs ende Considerantien: Mitsgaders gesproocken hebbende met de Heeren *Aldringa* ende *Coenders* Gedeputeerden vande Provintie van Stadt *Groningen* ende den Ommelanden in haer Ho: Mo: Vergaderingverklaert, dat van wegen Burgemeesteren ende Regierders der Stadt *Groningen* alle proceduren soo teghens Ir. *Sebo Huninga*, als alle andere Geinteresseerde sullen worden gesurcheert, ende in stilstant gehouden ter tijdt ende wijle toe dat de saecke in questie 'tsy by accommodatie ofte *Sententie* diffinitive sal wesen afgedaen, ende dat middelertijt den voorsz *Huninga* ende andere geinteresseerde by haer Ho: Mo: sullen worden genomen, gelijck sy genomen worden by desen in hare Sauvegarde en protectie, dat mede aende andere sijde de Ingesetenen vande Oldampten sullen desisteren van teghens de Stadt *Groningen* Krijsch-Volck te gebruycken of volck in wapen te houden, maer sullen gehouden sijn die af te dancken, alles onverminderr en sonder prejuditie van yders gerechticheyt inde saecke ten principale. Gedaen ter Vergaderinge vande Hoochgemelte Staten Generael inden *Hage* den *acht-en-twintichsten February* 1640. Onderstondt geteeckent *Nicolas vander Bouchorst.*

Ter ordonnantie vanden selven
Cornelis Musch.

Ende was met hare Ho: Mo: Ordinaris
Segel in Rooden Wasse bevesticht.

In dese tijt was veel geruchts van den Canonick Ian Wachtelaer, Canonick Sinte Marien tot Utrecht/ Vicaris Generael van Philippus Rovenius genoemt Erts-Bisschop vande Philippensen ende van Utrecht. Deselve Rovenius was geboortig uyt het Dorp de Roo Veenen inde Provintie van Over-Yssel, door zijn vernuft ende geleertheyt gekommen tot deselve ten minsten titulare digniteyt. Soo lang als Grol, Lingen, ende Oldenseel Contraer waren; soo hieldt hy sich ijverlijck in die quartieren. Maer daer na quam niet als bedecktelijck in't Landt; sich meest onthoudende by gemelden Canonick Wachtelaer tot Utrecht. Want tot dien tijt toe oock aen Roomsch-gesinde soodanige beneficien geconfereert wierden: sulcks entlijck aenden Officier gedefereert zijnde/ wiert het Huys van Wachtelaer ende zijn schriften gesaiseert; hy ter nauwer noot ontkomende. De Officier van Utrecht alle deselve Papieren ende Documenten in handen hebbende/ heeft tegen hem geprocedeert als in't volgende te sien is.

INTENDIT,

Den Ed: Gerechte der Stadt Wtrecht over-gegeven, uyt den naem ende van wegen Ior. HENRICK VALCKENAER, *Heere van Valckenaer, Duckenburch, Lifs, Giessen, de Wenert, &c. Schout deser Stadt*, nomine Officij, *Eyr. Op ende jegens* Iohan Wachtelaer, *Canonick Ste. Marien, ghedaechde in Persoon by Edicte ende deffaillant.*

OMme welcken *Intendit* te funderen, ende te verthoonen, dat den Heere Eyr. sije Conclusie in't eynde deses genomen behoort te volgen.

1. Soo poseert den Eyst. dat *Philippus Rovenius*, hem segghende te wesen *Archiepiscopus Philippensis & Ultrajectensis, nec non Hollandiæ, Zelandiæ, cæterarumque confœderatarum Belgij Provinciarum Vicarius Apostolicus*;

2. Inde selve sijne prætense qualité, op den 26. Juny 1630 heeft verleent, ende door sijnen Capellaen ende Secretaris *Govert van Moock*, doen expedieren seeckere opene-Brieven, waer by den Gedaechde in persoon ende deffaillant, neffens *Iacob Bool* ende *Theodorus de Witte*, wordt geconstitueert ende gestelt Visitateurs Generael door de geheele Dioecese ofte Gestichte van Utrecht.

3. Ende macht gegeven alle plaetsen hem *Rovenio*, subject, te visiteren, moneren, &c. breeder als inde selve Brieven, inden Prothocolle van woorde te woorde geinsereert ende geregistreert.

4. Mitsgaders by acte vanden 28. July 1633. den Gedaechde genoemt sijn Vicaris Generael.

5. Brengende deselve acte onder anderen mede, dat de *Archipresbiteri* vanden Dioecese van Utrecht souden vergaderen in sijn presentie, ofte in presentie van desselfs Vicaris Generael; Ende dat vande selve acte een Copye was gedepescheert, ten behoeve vande Gedaechde als Vicaris Generael.

6. Ende by acte vanden 9. November 1633. geordonneert, dat by den Erts-Bisschop, ofte den Gedaechde als sijn Vicaris Generael, soude worden geadmitteert het *ærarium commune, ad sumptus pro bono publico faciendos*, & *ad occurrentia onera subdevanda*.

7. In voegen dat den Gedaechde is Vicaris vanden Erts-Bisschop van Utrecht, den selven in sijne absentie representerende, ende al sulcx usurperende de macht van Souveraniteyt de Heeren Staten deser Provintie competerende.

8. Ten welcken aen-sien den Gedaechde *crimen læsæ Majestatis* naer rechten heeft gecommitteert.

9. Dat den Gedaechde in persoon inde selve commissien is de eerst-genomineerde, ende al-sulcx de principaelste.

10. Dat den Gedaechde ende deffaillant deselve prætense qualité ende macht, vanden Erts-Bisschop in voeghen voorsz op hem geconfereert, niet alleen niet en heeft gecontradiceert;

11. Nemaer deselve amplecterende, als Visitator ende Vicaris Generael van *Rovenius*, verscheyden acten heeft gepleegt van superioriteyt ende exercitie van Jurisdictie.

12. Ende onder anderen hem heeft verstout, by acte vanden *seventhienden October* 1631. verscheyden Mis-priesters ende andere Geestelijcke ten platten Lande elcx haer district te ordonneren ende te assigneren, onder sijn eygen handt, met *adhæsie* ende *advoy* van eenighe Mis-priesters, die deselve Ordonnantie vanden Gedaechde mede hebben onderteyckent.

13. Binnen welcke district deselve Priesters de Roomsche Religie ende Superstitien, contrarie de Placcaten vanden Lande, souden oeffenen.

14. Dat de Gedaechde ende deffaillant daer door notoirlijck heeft gepleecht Episcopale acten, ende geusurpeert de macht vande Hooge Overheydt;

15. Ende hare Ed: Mo: Iurisdictie geturbeert.

16. Soo by abdicatie vanden Coninck van Spagnien in dese Vereenichde Nederlanden, alle macht, Superioriteyt ende Iurisdictie, die den Bisschop van Utrecht in't

int Geestelijck ende Wereldlijck over desen Gedachte eertijdts competerende, is gedevolveert op d'Ed: Mo: Heeren Staten deser Provintie.

17. Sonder welckers voor-gaende consent ende advoy niemandes en vermochte eenige Kercken-dienaren of Ecclesiastijcque persoonen of Pastoren te ordonneren, te committeren ofte te senden.

18. Blijckens de Kercken-ordeningh deser Provintie ende andere acten Synodael met authoriteyt van hare Ed: Mo: gestabilieert.

19. Dat den Gedaechde over sulex, vermits de voorsz usurpatie ende turbel van Jurisdictie, na rechten heeft geincurreert swaere ende oock corporele straffe.

20. Soo 'tselve niet anders en is gedaen, als in dese Provintie, daer de Gereformeerde Religie alleen is gerecipieert, regieringe in regieringe geintroduceert:

21. Ende ordre tegens ordre in't feyt van Religie gemaeckt.

22. Ende daer door de Onderdanen deser Landen andere macht, authoriteyt ende dependentie subject gemaeckt, als hare Ed. Mo:

23. Midtsgaders de prætense Ecclesiastijcque censure ende correctie vanden Gedaechde ende de sijne onderworpen.

24. Ende met eenen gheabsterreert vande obedientie die sy haer Ed: Mo: ende de Placcaten vanden Lande schuldich sijn.

25. Terwijlen na beschreven Rechten die gene, die de Onderdanen, *qui stabant sub obedientia Principis*, vande selve abstraheert, swaerlijck wordt ghestraft.

26 Dat in ende ontrent de Iaren 1622. ende 1623. tot Romen dispute gemoveert sijnde tusschen den prætensen Bisschop ende Vicarius Apostolicus *Rovenius* ter eenre, ende de Iesuiten met de andere geordende Religieusen ter andere sijde, voor den Paus aldaer, over het poinct, of de Jesuiten hier inde Vereenichde Nederlanden hare leeringen souden mogen voort-planten, sonder onder den selven *Rovenius*, ofte yemandt anders, als haer Opper-hooft, te staen ofte niet?

27. Den gemelten *Rovenius cum socijs*, alsdoen te dien fine tot Romen ghecommitteert, neffens *Bolrus*, *Gravius* ende andere, met kennisse, behulp ende ordre vanden Gedaechde ende defaillant, ende sijne andere adhererende Roomsche Priesters in dese Landen, verscheyden middelen hebben gebruyckt, om desselfs *Rovenij* prætense superioriteyt in dese Landen staende te houden, ende door den Paus te doen agreeren ende stabilieren.

28. Dat de handelinge vanden selven *Rovenius* tot Romen was tenderende ten dienste vanden Coninck ende Infante van Spagnien, ende om de Onderdanen deser Landen subject te houden ende te maecken aen den selven Coninck.

29. Dat den selven *Rovenius* tot Romen zijnde, over de voorsz negotiatie, met den Gedaeghde heeft ghecorrespondeert, ende onder anderen den Ghedaeghde geadviseert, dat hy *Rovenius*, om teghens de voorsz Iesuiten aldaer by den Paus te triumpheren, tot verscheyden masen hadde gesolliciteert ende geemployeert de Intercessie vande Infante ende Ambassadeur van Spaengien.

30. Blijckende by Missive op den 26. November, by den selven *Rovenius* aen den Gedaeghde geschreven, *in verbis*, aen *Vives* Orateur vande Infante is belast onse dingen te promoveren, &c.

Mitsga-

31. Midtsgaders by Missive van St. Martensdagh des Iaers 1622. *in verbis, Cardinales apud Oratorem Infantis nobis hospitium parari petierunt, &c. Illmus. Dominus Vives, Orator Infantis, omnia offert obsequia, dicit que jam binis litteris à Sereniss. Infante injunctum ut nostra promoveat, & ad audientiam Pontificis & Cardinalium nos deducat, &c.*

De Cardinalen hebben begeert, dat ons Logement soude worden ghereedt ghemaeckt tot den Ambassadeur vande Infante, &c. De Doorluchte Heere *Vives*, Orateur vande Infante, biedt ons alle diensten aen, ende seyt dat hem nu al met twee Brieven van de Sereniss. Infante is belast, dat hy onse dingen vordere, ende ons geleyde ter audientie vanden Paus ende Cardinalen, &c.

32. Ende by Missive van *Iacob Bool* van den selven date, onder den Gedaeghde bevonden, *in verbis, D. Vives Sereniss. Infantis Orator serio et affectuose desiderat nos juvare, &c.* ende daernae, *D. Vives totum se offert, quem si in omnibus sequamur, habebimus Coadjutorem, etc.* Ende by Missive vanden 26. November 1622. *D. Vives nos ad audientiam duceret, Item cum eodem D. Vives (qui nos totis viribus nititur juvare,) Avum accessimus, etc. Avus mandavit D. Vives, ut negotiorum nostrorum fieret Procurator, qui gaudens id accepit, & sibi gratulatur quod et ab Infante et ab Avo talis sit constitutus, &c. Infantis litteræ ibi integræ lectæ; quæ etiam post discessum nostrum alias in nostram commendationem miserat, &c.*

De Heere *Vives*, Ambassadeur van de Infante verlanght met ernst ende ghenegentheyt ons te helpen, &c.

De Heere *Vives* presenteert sich t'eenemael, die wy tot mede-hulper sullen hebben, soo wy hem in alles volghen, &c. *Vives* soude ons ter audientie brengen, Item met den selven Heere *Vives* (die ons na al le sijn vermogen soeckt te helpen) zijn wy gegaen by *Bestevaer*, (dat is de Paus:) *Bestevaer* heeft belast aen den Heere *Vives*, dat hy Procureur soude worden van onse saken, 'twelck hy blijdelijck heeft aenghenomen ende sich verheught dat hy vande Infante ende van *Bestevaer* daer toe is gestelt, &c.

De Brieven vande Infante zijn aldaer heel gelesen, dewelcke oock naer ons vertreck noch andere Brieven tot onse recommandatie hadde afgesonden, &c.

33. Ende by Missive van den 7. Ianuarij 1623. *D. Vives, qui quasi suum existimat agi negotium, hic novas accepit à Sereniss. Infante litteras, quibus petit, ad unionem servandam, unum solum debere esse apud nos Caput.*

De Heere *Vives*, die het acht als of het sijn eygen saecken aengingh, heeft op nieuws Brieven ontfanghen vande Sereniss. Infante, daer by deselve vereyst, dat om *unie* ofte eenigheyt te behouden, by ons een Hooft alleen moet wesen.

34. In voeghen, dat den Ghedaegde kennisse heeft gehadt van 'tgene met de Infante ende haren Ambassadeur tot establissement van een hooft alhier, ende ten dienste vanden Koninck van Spaengien, tot Romen ende elders is ghetracteert ende ghenegotieert.

35. Dat oock daer-beneffens, van wegen de Roomsch-gesinde alhier, met kennisse van den Gedaeghde, aende Infante is versocht consent omme in dese Landen te mogen Pachten Impositien, Tollen, &c.

36. In seecker argument van dat deselve Roomsch-gesinde, oock met goede wetenschap vanden Ghedaeghde als noch erkennen den Koninck ende Infante van Spaengien, ende haer pooghen te subtraheren vande gehoorsaemheyt die sy aen de Hooge Overheyt deser Landen schuldigh zijn.

37. Hebbende mede *Jacob Bool* aen den Gedaeghde bekendt gemaeckt de familiare correspondentie ende tractaten, ten dienste van Spaengien tenderende, die deselve *Rovenius*, *Bool* ende de sijne met de voorsz 's Landts vyanden hebben ghehadt. Alsse onder anderen by de voorsz Missive vanden 26. November 1622. *in verbis*, *Vives* soude ons geern hebben ghenomen in zijn Palays, ende heeft qualijck genomen dat wy een Kamer hebben gehuyrt, maer ick en hebbe het niet geraden gevonden, om dat *Nostrates* (onse Nederlanders) hebben ooghen ende ooren tot hier-entoe, ende ick vreese dat onse conversatie met hem ons schier of morghen nadeeligh zy, &c.

38. In voegen dat den selven *Bool* ende de sijne, midtsgaders den Ghedaeghde wel wisten, dat sy grosselijck tegens den Staet vanden Lande ende de Hooghe Overheydt waren delinquerende, ende beducht, dat by soo verre hare delicten t'eeniger tijdt ter kennisse quamen, sy daer over swaerlijck souden worden gestraft.

39. Ende alsoo de ghemelte negotiatie tot Romen, soo met den Paus ende Cardinalen, als sonderlingh met de Infante ende Ambassadeur van Spaengien, is ten hooghsten crimineel.

40. Ende dat den Gedaeghde in persoon van de selve handelinge niet alleen kennisse heeft gehadt, ende deselve heeft gereceleert ende geconniveert die te revelleren;

41. Maer oock daer-en-boven met de voorsz negotianten correspondentie gehouden;

42. Ende den persoon van den voornoemden *Rovenius*, gedurende sijne absentie, alhier in sijne prætense functien gerepresenteert;

43. Soo heeft den Gedaeghde al mede daer inne swaerlijck ende ten hooghsten tegens den Staet vanden Lande gedelinqueert.

44. Hebbende den Ghedaeghde ende deffaillant tot de voorsz negotiatie te Romen niet alleen raedt ende daedt verleent;

45. Maer oock penningen gefurneert ende geassigneert tot een groote somme toe monterende.

46. Ende heeft den Ghedaeghde ghe procureert dat het selve geldt hier te Lande wierde ghecollecteert, ende door Koop-luyden Brieven van Wissel ende Credentie aen *Rovenium* ende andere sijne mede-Gecommitteerden over-gesonden.

47. Ende geemployeert tot onkosten van de Reyse, midtsgaders den voorsz Processe ende negotiatie.

48. Ten dienste van Spaengien ende ondienst van desen Lande.

49. Door welck assigneren, collecteren ende procureren van geldt ten behoeve van *Rovenius* (die een vyant van den Lande was) ende sijne Complicen, den Gedaegde vermogens den Placcate vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael, de Anno 1622. lijf ende goedt heeft verbeurt.

50. Gelijck hy Gedaegde mede door sijne correspondentie, faveur ende behulp aen de selve Vyanden (conform den Placcate van de Ed: Mo: Heeren Staten deser Provincie,

vintie, de Anno 1621.) als *crimen læsæ Majestatis* gecommitteert hebbende, straffbaer is.

51. Waer beneffens den Gedaechde ende deffaillant, oock tot ondienst deser Landen, heeft gehadt correspondentie met den voornoemden *Rovenius*, ende gehouden al over de *achtien Iaren*, ende onder anderen mede belangende 't Oorloch deser Landen.

52. Soo den gemelten *Rovenius* onder anderen by Missive van S. Martens dach, de Anno 1622. aenden Gedaechde in persoon verklaringe heeft gedaen, van't misnoegen dat hy hadde aen het gerucht van't ontset van Bergen op Zoom, ende alsulcx aenden welstandt van desen Staet, *in verbis, Hier loopen droevige tydingen van't t'ontset van Bergen op Zoom, ick hope dat het valsche gheruchten sijn, wy verwachten de seeckerheyt van u, etc.*

53. Toonende daer mede sijn ongenegentheyt ende Vyandtlijck gemoet tegen desen Staet.

54. *Et sic desiderans mutationem statum reipublicæ, et hostis reipublicæ*, 't welck den Gedaechde almede schuldich was aen sijn wettige Overheyt te reveleren, ende niet en heeft gedaen.

55. Dat oock boven al 'tgene voorsz is, den Gedaechde *Rovenius*, die hy wiste ende weten moste dat hier te Lande niet alleen een vreemt ende ongeadmitteert Geestelijck persoon, maer oock een formeel Vyandt was, t'sijnen Huyse contrarie de Placcaten heeft gelogeert:

56. Ende Commissie van hem op den *seven en twintichsten Augusty* des Iaers 1630. ontfangen, om eenige publicque saecken tot Ceulen te gaen verrichten, negotieren ende dirigeren.

57. Buyten consent vande Hooge Overheyt deser Landen:

58. Ende sonder 'tselve aen haer Ed: Mo: ofte Regierders deser Stadt, sijn wettige Overheydt, te reveleren:

59. In saecken de Politie ende Religie deser Landen, ende alsulcx den Staet vanden selve, betreffende.

60. Ende mitsdien mede met een notoyre usurpatie van Jurisdictie ende *læsie* vande Majesteyt.

61. Mitsgaders assumptie van qualiteyten, die *Rovenius* niet toe en stonde op den Gedaechde *cum suis* te confereren.

62. Noch den Gedaechde *cum suis* geoorlooft was aen te nemen, veel min te usurperen ende in't werck te stellen.

63. *Cum crimen sit se gerere pro Magistratu aut Officiario.*

64. Dat den Gedaeghde zijn bekendt gheweest de menighfuldige Vyandtlijcke acten by *Rovenium* tegens desen Staet gepleeght.

65. Gelijck oock *Iacob Bool crimen læsæ Majestatis* heeft gheincurreert, door dien hy *Rovenium* in sijne negotiatien ende sollicitatien tot Romen, strijdende jegen deser Landen Souvereiniteyt ende Hoocheyt heeft geassisteert, van alle 'tselve den Gedaechde door Missiven adviserende.

66. Dat den Gedaechde van't gene voorsz is kennisse gehadt hebbende, 'tselve sijn wettige Overheydt hadde behooren te reveleren.

67. Dan heeft den Gedaechde sijn Vyandtlijck ende ontrou gemoet jegens desen

Staet soo verre laten blijcken, dat hy niet alleen alle 'tselve heeft verswegen, maer oock daer-en-boven mette selve alle correspontie gehouden, ende neffens den voorsz *Bool* van sulcken formeelen Vyandt van desen Staet, wiens Vicaris hy is, ongeoorlofde commissien ontfangen ende geexploicteert.

68. Waer door den Gedaeghde, naer notoyre rechten, *crimen* van *læsæ* Majesteyt ende perduellie heeft gecommitteert.

69. Dat den Gedaeghde mede boven dien een merckelijcke somme van penningen, selfs oock in den lest-leden Iare 1639. heeft over-ghemaeckt ende bestelt aen Geestelijcke in Vyanden Landen:

70. Ende alsulcx gelt vande Onderdanen deser Landen aen den Vyandt, ende ten behoeve van Conventen ofte Collegien aldaer, doen transporteren ende erogeren;

71. Tot verswackinge van 's Landts Middelen ende subventie vande Vyanden van dien.

72. Waer door den Ghedaeghde al mede heeft gheincurreert de straffe van *læsæ* Majesteyt, vermogens 'teerste Articule van den Placcate de Anno 1621.

73. Dat boven al 'tgene voorsz is, den Gedaeghde ende deffaillant oock heeft gelogeert, behalven den voornoemden *Rovenium*, wesende een Vyandt vanden Lande, *Geurt van Moock*, Roomsch Priester, Capellaen ende Secretaris vanden voornoemden *Rovenius*, ende sulcx mede 's Landts vyandt.

74. Ende verscheyden by-een-komsten van Priesters ende andere verboden Geestelijcke in desen Lande geassisteert.

75. Dat teghens den Gedaeghde ende deffaillant, vermits sijn latitatie ende aufugie, verleent zijnde citatie in persoon by Edicte.

76. Den Gedaeghde tot drie-mael by Klock-geslag is geciteert ende ingeroepen.

77. Ende t'elckens jegens hem heeft laten gaen deffault;

78. Ende geciteert zijnde, omme te sien dienen van Intendit, deselve te sien verifieren ende Sententie te hooren, &c. niet en is gecompareert,

79. Weshalven den Heere Eyr. dese sijnen Intendit is furnerende.

80. Ende terwijlen dan, naer rechten, den Ghedaeghde over de correspondentie die hy heeft gehouden met *Rovenius* ende andere 's Landts Vyanden, het helpen tracteren ende negotieren tot Romen met den Paus Cardinalen, Infante ende Koninck van Spaengiens Ambassadeur, tot ondienst van desen Staet ende dienste vanden selven Koninck, ende dat den Gedaeghde de voorsz Handelingen niet en heeft gereveleert, maer daer toe alle behulp ende assistentie gedaen, geldt gefurneert ende overgemaeckt, de prætense superioriteyt van *Rovenius* geadvoyeert ende helpen staende houden, zijn persoon ende functien in dese Stadt gedurende desselfs absentie gesustineert ende waer-genomen, de districten der Mis-Priesters ten platten Lande ende elders respectivelijck geassigneert, de qualiteyten van Visator ende Vicaris Generael van *Rovenio* geaccepteert, hem selven gearrogeert ende in't werck gestelt; ende alsulcx de Hoogheyt van den Lande ende Iurisdictie van de Hooghe Overheyt geusurpeert ende geturbeert, mitsgaders de Turbateurs ende Usurpateurs van dien, ende 's Landts openbare Vyanden geassisteert ende geauxilieert, ongeoorlofde Collegien ende Presbyterien helpen maecken ende erigeren, de penninghen vande Onderdanen deser Landen daer toe, ende aen Conventen in Vyanden Landen overgemaeckt ende geemployeert, ende alsulcx regieringhe in regieringe, ende turbel en novatie in't feyt

feyt van Religie aen-gericht, wesende alle notoyre *crimina* van Rebellie ende *læsa* Majesteyt:

§ Concluderende ten fine, by Sententie diffinitijf van desen Ed: Gherechte, den Gedaeghde ende deffaillant sal worden verklaert versteecken te zijn van alle exceptien declinatoir, dilatoir ende peremptoir, weren ende defensien, ende voorts verklaert *crimen* van *læsa* Majesteyt, Rebellie ende perduellie teghens desen Staet gecommitteert, zijne Præbende in de Kercke Ste. Marien, midtsgaders alle zijne goederen ten behoeve vanden Heer verbeurt te hebben, ende in handen vande Iustitie wordende bekomen, metten sweerde te sullen worden gestraft datter de doodt naer volght, Condemnerende den selven daer beneffens in de kosten ende misen van Iustitie, ofte anders, &c. Op alles, &c.

Onder stont: *Gequoteert by d'onderst.*
Ende was onderteeckent,
Nic: van Merkerck.

SENTENTIE.

GEsien by den Gerechte der Stadt *Wtrecht* het Intendit den selven Gerechte overgegeven, uyt den naem ende van weghen Jr. *Henrick Valckenaer*, *Heere van Valckenaer*, *Duckenburgh*. *Lits*, *Giessen*, *de Wenert*, &c. *Schout nomine officij*, Eyr. Op ende jegens *Iohan Wachtelaer*, Burger deser Stadt ende Canonijck St. Marien alhier, Gedaeghde by Edicte in Persoon ende deffaillant; mitsgader-Citatien, Inthimatien, Verificatien, Acten ende Munimenten by den Heere Eyr. gheexhibeert, waer uyt ghebleecken is, dat al-hoe-wel de Gedaechde defaillant als Burger ende Inwoonder deser Stadt, na alle civile ende Volcken Rechten, verobligeert was deselve in alles gehouw ende getrouw te wesen, dat hy even-wel, d'selve plicht vergetende, niet alleen na expiratie van't *twaelf* Iarige Bestant groote correspondentie heeft gehouden met eenen *Phillippus Rovenius van Deventer*, formeel ende bitter Vyandt deser Landen, maer den selven oock in sijn Huysinghe alhier t'Utrecht gelogeert sonder hem aen te geven, contrarie de Placcaten. Dat den selven *Rovenius* hem qualificerende Erts-Bisschop van *Philippi* ende van *Utrecht* mitsgaders van *Hollandt*, *Zeelandt* ende d'andere Geunieerde Provintien *Vicarius Apostolicus*, neffens *Iacob Bool* van *Utrecht* ende andere hare mede Complicen, inden Iare *twee-en-twintich* ende *drie-en-twintich* tot *Romen* met den Paus Cardinalen ende Ambassadeurs van *Spaignen* ende de Infante hebben getracteert over desselfs *Roveny* prætense superioriteyt in't Geestelijck over de Vereenighde Nederlanden, alles met kennisse, advijs ende ordre vande Gedaechde ende andere Roomscheghesinde Priesters in deselve Nederlanden: Dat deselve Tractaten ende Negotiatien tendeerende ten dienste vanden Coningh ende Infante van *Spaignen*, ende om de Roomsche-gesinde inde voorsz Nederlanden te behouden inde gehoorsaemheyt, affectie, ende subjectie vanden selven Coninck ende Infante van Spaignien, tot Notoire ondienst ende Trouble vanden Staet: Dat den voorsz *Rovenius* ende *Iacob Bool*, van't selve haer desseyn ende Tractaet den Gedaechde van tijdt tot tijdt by Missive hebben gheadviseert, ende onder anderen mede dat van wegen de Paus-ge-

sinde in dese Nederlanden aende Infante soude worden versocht consent, dat deselve Paus-gesinde Impoften ende Tollen in dese Landen souden moghen Pachten. Dat noch de Gedaechde deffaillant penningen vande Onderdanen deser Landen, ten dienste vande voorsz Negotiatie tot Romen, heeft bestelt ende over gemaeckt: Ende met den voornoemden *Rovenio* niet alleen noopende de voorsz Negotiatie en Tractaten correspondentie gehonden, maer oock belangende het Oorlogh metten algemeenen Vyandt deser Landen. Dat hy Ghedaechde metten voorsz *Rovenius*, oock na het over-gaen van *Grol*, sijne correspondentie heeft ghecontinueert, ende hem als Vicaris Generael vanden selven ghedraghen. Dat den voorsz *Rovenius* als prætense Erts-Bisschop van *Utrecht*, een Generael Vicariaetschap in dese Stadt heeft ghe-erigeert, ende daer toe een *commune ærarium*, waer van de Administratie soude wesen by den selven prætensen Erts-Bisschop, ofte den Ghedaechde als sijnen Vicaris Generael. Dat den Gedaechde oock verscheyden andere Charges ende Commissien, van *Rovenio* op hem gheconfereert, heeft aenghenomen, ende dienvolgende mede inde voorsz qualite de districten van eenighe Mis-Priesters ten platten Lande verdeylt ende gheassigneert. Dat den Gedaechde neffens den voorsz *Rovenium* noch heeft ghelogeert ende gheherberght *Godert van Moock*, dessels *Rovenij* Cappellaen ende Secretaris, sonder sulcx bekent te maecken. Dat den Gedaechde daer beneffens eenighe penningen uyt dese Landen, noch inde Iare *sestienhondert negen-en-dertich* lestleden, aen Geestelijcke in Vyanden Landen heeft over ghemaeckt ende bestelt. Alle 't welck alsoo sijn sware ende atroce delicten, strijdende tegens de Hooghe Overheyt ende Placcaten vanden Lande, van schadelijcken consequentien ende gevolgh, die in een Landt daer Iustitie ende Policie vigeert, anderen ten exemple dienen gestraft. *SOO IS'T* dat 't voorsz Gherecht, doende Recht, den Gedaeghde ende deffaillant heeft versteken, ende versteken mits desen van allen exceptien declinatoir, dilatoyr ende peremtoyr, weeren ende defentien, die hy eenighsints hadde mogen proponeren: Bannende hem uyt deser Stadt ende de Vryheyt van dien, midtsgaders de Heerlijckheydt van Vreeswijck, anders genaemt de Vaert zijn leven langh, met interdictie van in deselve weder te moghen komen, op pœne als in de Placcaten by de Hooghe Overheydt deser Landen geemaneert: Verklarende mede den Ghedaeghde vervallen te zijn van sijne Canonijcque præbende Ste. Marien voorsz, ende alle andere sijne Beneficien: Condemnerende hem voorts in een pecuniele mulcte van ses duysent guldens, ende daer toe in alle kosten ende misen van Iustitie over sijne saecken gevallen, tot taxatie vanden Gerechte.

Aldus gedaen ende gepronuntieert t'Utrecht, op den xen Martij 1640.

Ende was onderteeckent,

Petr. Ber.

Tot preparatie van de Campaigne ende in materie van Oorlog is gepasseert wat volght. Alsoo met Vranckrijck hadt gheconcerteert een groot dessein: tot uytvoeringh van 't welck men veel volck van nooden hadde: soo wiert in Ianuario getracteert met verscheyden om te maecken elck een Regiment tot vier int getal. Aen den Prins Radziville wierdt een ghepræsenteert; maer sulende werben in Pruyssen of Polen, soo twijffelde hy of de Koninck van Denemarck hem

hun souden willen passage geven. Oock of sy tegen den eersten April souden konnen gereedt zijn. De Colonnel Til was d'eerste die Capituleerde om een Regiment te maecken. Daer na de Colonnels Erentriter ende Juchen. Daer wierdt oock een Regiment ghepresenteert ende gegeven aen de Baron van Kniphuysen, soon van den Veldtmaerschalck Doede van Kniphuysen, in 't Jaer vijf-ende-dartigh in Westphalen / hoewel victorieux gebleven. Yeder Regiment soude zijn van twaelf Compagnien / elck tot hondert vijftigh man: ende daer-en-boven een Colonnels Compagnie tot twee hondert man / maeckende twee duysent man. Tot loop of aenrits-geldt wiert gegeven ses Rijcx-daelders op een man. Mijn jonghste broeder nam oock een Compagnie aen onder Kniphuysen.

De Capiteyns betaelt wordende uyt de Fransche penningen / quamen in dese Maendt klagen dat sy ellef Heere of lange Maenden ten achteren waren.

D'Onderhandelingh over een generale wisselingh der gevanghens / haperde in dese tijdt noch daer aen dat de Spaensche niet wilden verstaen in het wedersenden der Spaensche nae Spaignen.

Den elfden January is wederom gheresolveert aen syn Hoogheyt te vereeren of toe te leggen twee-ende-veertigh duysent gulden tot verlichtinge vande groote langhduyrige ende excessive onkosten / die deselve in het jonghste Veldt-Legher hadde gesupporteert.

Den sesthienden April is ter Vergaderinge voorgedragen dat Graef Hendrick van Nassau Lieutenant Colonel by de Staten van Hollandt was ghenomineert tot een Ritmeesterschap: strijdende tegen d'ordre ende Resolutien die de combinatien of vermeerderingh van militaire Ampten op een persoon (hoedanighe Compagnien ende Ampten men noemde Keucken-Ampten of Keucken-Compagnien, als streckende niet tot dienste van 't Landt / maer alleen om de Keucken vanden impetrant te beter te doen roocken) waren verbiedende. Maer alsoo nochtans de Heeren van Hollandt persisteerden by haer nominatie / ende die van Vrieslandt oock insisteerden dat aen Graef Hendrick haer Stadt-houder noch een Compagnie Peerden boven syn Regiment behoorde te werden gegeven: Soo heeft men beyde deselve Graeflijcke persoonen vande gemelde Resolutie of verbodt van combinatie gedispenseert: mits dat daer na deselve verbodt soude werden gehouden voor vernieuwt ende in vigeur.

In April wiert gheproponeert ende eyntlijck geconsenteert in de lichtinghe van ses duysent Waerdt-gelders. Men maeckte dessein met meer als drie hondert Compagnien in 't Veldt te komen / ende daer teghen meende men goede kennis te hebben / dat de Spaensche niet meer als twintigh duysent te Voet soude konnen uytbrengen. Daer van sy de tien duysent tegen de Fransche souden moeten senden. Doch sy kregen weder eenige Regimenten Keysersche. Aen Graef Hendrick Gouverneur van Vrieslandt wierdt gheconsenteert een Leegher-Jacht te doen timmeren voor twaelf duysent gulden: soude groot zijn veertigh last: bemandt worden met twintigh a vijf-en-twintigh Matroosen. Kosten omtrent ses duysent gulden in 't Jaer.

Het rendevous vanden Train / Ingenieurs / Officieren van 't Geschut / Pionniers / Timmerlieden / wierdt geassigneert tegen den lesten April tot Dorth, soodanig Rendevous voor den Train was oock in 't Jaer sestien hondert als Prins

Maurits

Maurits na Vlaenderen ginch. Maer de Troupen hadden ordre haer te vinden eenige tot Nimmegen, andere tot Gorkom, Dorth, ende Bergen-op-zoom.

Veerthien Compaignien Peerden bleven in Guarnisoen op den Rhijn. Een-ende-festigh hadden haer Rendevous by Ravesteyn.

Den tweeden May toogh den Princen Garde uyt den Haegh. Men konde seer bezwaerlijck de Schepen by een krijgen: noch de Waghens van weghen de quade betalingh. In't begin van Mey was noch niet het vierendeel vande noodige Schepen by Dorth: insonderheyt de groote Schepen / bequaem om buyten Duyns te gaen; Daer uyt men wel konde afnemen dat het desseyn was op een quartier van Vlaenderen buyten Duyns.

Teghen den sestienden May wiert geordonneert ende uytgeschreven een alghemeene Vast- ende Bede-dagh.

Den achtsten passeerde de Train deur 't Kill met de Ebbe om te gaen nae't tweede Rendevous voor Rammekens. 't Geheele Leger te scheepe is gegaen den selven wegh. Den selven dagh toogh de Prince uyt den Haegh, vergheselschapt met de Princesse / den jongen Prince ende Madamoiselle. Aten het middaghmael in't Schip voor Delffshaven: van waer de Prince voort toog na 't Leger: ende de Princesse / jonghen Prins ende Madamoiselle keerden weder nae den Haegh.

Noch al in Mey duerde de Handelingh over de generale wisseling van de gevangens. De Spaensche verklaerden na geene wisselingh te komen luysteren als op gewoonlijcken voet: andersints dreygende noyt na eenigherhande wisselingh meer te sullen luysteren.

Ontrent den seventienden May het Legher gedebarqueert wordende tot Philippine, ende wiert Graef Hendrick Stadthouder van Vrieslandt gesonden met een notabel aental om te passeren de Ley of nieuwe Vaert tusschen Brugge ende Gent: Sullende van daer syne marche nemen op Plaschendale. 't Selve innemen / besetten / ende door eenige deursteeckinge van Dijcken eene inondatie te doen &c.

Terwijlen de Prins mettet resterende Legher soude Brugge ende Dam als te gelijck enbironneren. Graef Hendrick dede syn aenval om over de Ley of Canael tusschen Brugge ende Gent te komen den een-en-twintighsten May: ende hoewel 'tselve wiert onderleyt ende t'elckens vervat wel twaelf uyren langh: soo heeftet echter niet willen gelucken; maer is met tamelijck verlies te rugge geweest.

Men hadde oock staet gemaeckt dat de Kust-Schepen onder den Luytenant Admirael Tromp souden hebben tijtlijck in Zee geweest: maer 'tselve tardeerde om oorsaecke dat die van d'Admiraliteyt (aen de welcke nu wederom was gegeven d'Equipagie vande Kust-schepen / die dus langh de Schaf-meysters hadden gehadt) weygerden de Schepen aen te nemen sonder voorgaende Inventaris. Over welck retardement syn Hoogheyt niet wel te vreden was / zijnde het desseyn dat alreede voor sijne komste deselve Schepen souden hebben moeten zijn op de Vlaemsche Kust. Op welck stuck de Heeren Vosbergen, Loo, ende Aldringa, noch den seventienden Iuny quamen in den Hage: om deselve Vloote te doen spoedelijck Zee nemen; hoewel deselve oock quamen nieuwe consultatien houden met de Heeren die tot de secreete besoignes waren gecommitteert: over het tweede desseyn: namelijck om Hulst aen te tasten.

In

In dese tijt quam tijding uyt Bergen op Zoom, dat de Spaensche deur Antwerpen na de Mase allencxkens wel tot drie duysent Man te voet ende te paerde hadden laten passeren: gelijck oock van Rhijnbercq gheadviseert wiert/ dat veel Spaensche partyen waren over Rhijn gegaen: met apparentie dat sy voor hadden Duysburch of Rueroort in te nemen/ te besetten/ ende te stercken. Doch daer op is niet gevolcht.

In Ianuario was noch de Heer van Somersdijck, Ambassadeur van desen Staet/ in Engelandt. Ende alsoo hy het gepasseerde in Duyns excuseerde op het Tractaet van Zuydchampton, soo wiert sulcx by des Koninghs Raden seer hart tegen gesprocken/ dat namelijck dese Staet 'tselve eerst hadde gebroocken; als werpende de sorge van de Palts te doen restitueren alleen op den Koningh: hoe-wel dese Staet daer toe oock gehouden was. Ende alsoo den Koning onmogelijck was den Oorlog tegen Spaignen ende Vranckrijck te gelijck te continueren: ende daerom met Spaignen moest Vrede maecken/ last hebbende/ om oock voor desen Staet Vrede of Trebes te procureeren (te weten in't Iaer dartich) dat dese Staet sulcx verworpen/ dienvolghens het Tractaet van Zuythampton selfs gebroocken hadde: so dat het gepasseerde in Duyns, als oock het aentasten ende visiteren van 's Konings Schepen in Zee/ ja in de Zeen van de Koning/ ende dergelijcke dingen niet konden genomen worden als voor insolentien/ ende affronten/ daer voor de Koning met reden satisfactie eyschte. Daer op wiert geantwoort/ dat het Tractaet was gemaeckt voor vijfthien Iaren: dat geen van beyde parthyen alleen konde springen uyt het selve: volgens 'tdarde Artijckel/ dat de Koning gehouden was volgens 'tacht-en-twintichste Artijckel/ om over Zee t'onderhouden een Leger van dertich duysent Man te voet ende te paerde/ tot afbreuck van Spaignen; Dat de Koning/ doende nemen het Schip Toiras op de Stroomen van desen Staet/ geen ander excuse seyde/ als dattet zijnen vyandt was: hoe-wel het (Frans zijnde) geen Vyandt van desen Staet was. d'Ambassadeur hielt gheduyrich aen om een antwoort: maer in van wegen de Koninck gheduyrich wiert getardeert. d'Ambassadeur van Vranckrijck quam den sesden January aen den Heer van Somersdijck segghen: te hebben uyt de mont van een van de twee vrouwen/ aen dewelcke de Koningin het voor twee dagen had geseyt/ dat de Koning noch in een goede wijle gheen antwoort soude geven: maer eerst gaen na Nieumarket. Edoch daer na te sullen d'Ambassadeurs met contentement laten vertrecken.

Den negenden January had de Heer Vane discours met d'Ambassadeur die hem klaegde niet te konnen bevroeden d'oorsaecke waerom hy geen antwoort kreeg: want dattet voor eerst een gedane ende irreparable saecke was/ Ten tweeden dat d'intentie ende het succes goet was geweest/ sonder opt eens gedacht te hebben/ dat zijne Majesteyt dat soude konnen qualijck nemen/ dat daer-en-boven dese Staet voor sich had het Tractaet van Suythampton, ende de practijcque van 'tselve in't nemen van 't Schip ghenaemt den Heyligen Geest, op den Coninck van Vranckrijck/ vrient van desen Staet: dat oock t'sedert deses Staets eerste beginselen noyt ende niet een Exempel soude ghevonden worden/ datmen yets in saecke van State tegens Engelant ende 's Coninckx Hoocheyt hadden geattenteert/ maer wel dat haer Ho: Mo: menichmael in't particuliere geschil-

 len

len tusschen zijne Onderſaten ende de Staetsen veel hadden toegegeven/ om zijne
Majesteyts vrientschap te behouden : dan dattet niet mogelijck en was / dat de
Staten konden bestaen by aldien zijne Majesteyt de querelle van Spaignen te-
gens hun wilde aentrecken/ den Spaensche toestaende protectie van zijne Vlo-
te op zijne Rede komende met wil ende intentie om dese Staet te ruineren ;
gelijck mede ghedooghende / dat zijne Schepen onder zijne Vlagge den Spaen-
schen gingen dienen om Spaens Volck/ Gelt/ Munitie/ ende alle andere ver-
bodene Waren hun toe te brengen : 'twelck dese Staet schadelijcker hiel als ee-
nen openbaren Oorlogh/ om dat dese Staet dan souden kennen zijn vyant / ende
sich daer tegens stellen. Zijn antwoort was datmen mette Parlementen be-
sich was ende oock int hertje vande Feestdagen : wanneer alle saecken in Enge-
lant stille staen : ende al en was hy over dese saecke niet gheroepen / soo wist hy
nochtans dat korts na de Feeste d'Ambassadeurs een antwoort souden krijgen/
ende sulcks dat hy hoopte/ datmen contentement soude hebben ; verklaerde/ dat
den Coninck geen consent en had gegeven aen Spaignen om hier eenige Sche-
pen te huyren / maer wel dat zijne Majesteyt noyt soude konnen lyden dat dese
Staet souden begeeren zijne Schepen te visiteren. Somersdijck seyde/ dat die
questie by het Tractaet van Suythampton was gereguleert / ende dat zijne Ma-
jesteyt niet behoorde desen Staet te weygheren het selve recht / 'twelck hy in
Oorloch zijnde tegen vrienden ende vyanden observeerde. Daer op allegeerde
hy dat Engelant ende Nederlant / in goede vrientschap moesten blijven/ ende
door d'Ambassadeurs vertreck/ dat hy daer van d'effecten soude sien : dat den
Koninck van Spaignen van over lange Jaren by alle wegen getracht had/ om
desen Koninck met zijn Gemeynte in oneenichheyt te brengen / ende datmen nu
bevont dat hy 'tselve wel degelijck had weten te wege te brengen/ hoopende alsoo
de macht vant Rijck te breecken / ende zijn voordeel daer uyt te trecken/ gelijck
oock bevonden wiert dat Vranckrijck aen d'andere zijde met speciale Alliantie
ende andere middelen doende was; om de Geunieerde Provintien van dese
Kroon af te snijden/ ende aen sich te verbinden / daerom dattet hem verre het
beste dacht/ dat Engelandt ende de Geunieerde Provintien haer naerder ver-
bonden. d'Ambassadeur vraeghde wat hem docht dat daerinne soude te doen
staen/ want by aldien den Koninck metten Spaignaert Alliantie hadde ghe-
maeckt/ dat in sulcken geval tusschen Engelant en desen Staet niet en kon ver-
handelt worden; om dat zijne Majesteyt tegen die Alliantie qualijck yets soude
doen konnen / ende dat oock ten anderen haer Ho: Mo: altoos suspect souden
hebben/ al 'tgeen dat hun van Engelandt soude voor komen: Maer by aldien
den Koninck maer eenen slechten Vrede met Spaignen had aengegaen sonder
eenige verbintenisse by Secrete Artikelen/ dat als dan zijne Majesteyt wel een
Generale ende reciproque Ligue defensive/ op 't exempel vanden Koninck Iaco-
bus, met hun soude konnen maecken/ voor een tijt van Jaren/ tot defensie van zij-
ne Rijcken ende de Vereenigde Nederlanden / ghelijck Koningh Iacob dede in 't
Jaer vier-ende-twintich doen hy in Vrede was met Spaignen / ende nochtans
sonder te breecken/ haer Ho: Mo: een secours van ses duysent Man in zijn Rijck
dede lichten ende hun toesenden : dat hem Ambassadeur oock ten hoochsten
vreemt dochte/ dat Engelandt/ hebbende naest Godt d'eerste van alle Uytheem-
sche

sche Heeringen ende Palmen/ helpen leggen de fondamenten van haer Ho: Mo: Republyck/ en met goede ooghen niet wilde aensien/ dat haer Ho: Mo: Alliantie met andere Natien maeckten/ om datse hun begonnen te negligeren daer sy nochtans noyt sonder Tractaet tot nu toe met Engelandt en waren gheweest/ dan hy alleen het Tractaet van Suythampton valide ende van weerden was/ gelijck haer Ho: Mo: dat van hun zijde noch bleven onderhoudende/ dattet echter niet langer houde duyren als tot de eerste dagen van September eerst komende/ ende daer na waren en bleven te wederzijden buyten alle verbintenisse/ ten ware men begeerde te letten op de vernieuwinghe: want dat dit was 'tgeen dat Spaignen ende voorts meest alle de Potentaten sochten/ ende 't welck de wijsheyt van Engelant behoorde voor te komen/ wesende waer dat haer Ho: Mo: meest inclineerden voor Interessen ende gemeynschap van Zee en vande Religie.

D'Ambassadeur Bellievre van weghen Vranckrijck was in dese tijt mede in Engelandt: die met ende neffens desen Staet gesadich waren arbeydende om Engelandt tegen Spaignen aen te voeren: ende sy favoriseerden beyde de party van 't Parlement ende vande Schotten; beyde malcontent tegen de Koning: die bykans niemandt hadt met den welcken hy confident was als met den Ertsbisschop ende met den Graef van Straffort. D'Ambassadeur Bellievre eens de visite doende aen den Heer van Sommersdijck, seyde hem dat sterck gearbeyt wiert op een dubbel Houwelijck/ daer van d'Hertoginne van Chevreuse de handelinge aennam/ wesende de voorschreven seer geacht by de Koninginne ende de Coninginne Moeder/ ende was selve Konincklijck t'onthaelt vanden Ambassadeur geseyt datse met dragen te voren vande Coninck van Spaignen eenen Diamant had ontfangen van acht of thien duysent Croonen/ mitsgaders dat de Suster vande Hertoginne van Comte Duca was voorgeslagen om Madame hier te komen halen en in Spaignen te brenghen/ daerse wel en kostelijck by zijne Majesteyt ende buyten kosten vanden Coninck haren Vader/ soude gebracht ende onderhouden worden/ ende had den Prins van Spaignen haer zijn Schilderye in een boëtte met Diamanten van vijf of ses duysent Croonen gesonden. D'Ambassadeur van Vranckrijck seyde daer op aenden Coninck niemant beter experientie kon hebben vande Spaensche Houwelijcken als zijn Majesteyt selfs/ ende daerom dat hy geen persuasie van nooden en had om hem af te raden geen tweemaels deselve faute te begaen/ dat Spaignen noch Comte Duc noyt yets op 't papier en soude brengen/ dat dese Houwelijcken soude raecken/ ende dat het niet bequaem en was dat hy 's Coninckx Dochter presenteerde t'onderhouden/ want dat hy wel al t'samen als een pant tegens Engelandt soude begeeren op dien prijs/ maer dat hy te vreden was metten Coninck ende met haer te wedden ende te setten thien tegens een, dat in de eerste thien Jaren den Coninck van Spaignen/ noch te den Comte Duc geenige beloften van Houwelijck mette Kinderen van zijne Majesteyt en souden teeckenen/ ende daerom dat de Hertoginne behoorde te rugge te sien ende haer niet te laten gebruycken/ om zijne Majesteyt te bedriegen/ want dat Spaignen van allen tijden met sulcke Jonge Houwelijcken wist te speelen ende zijn proffijt te doen.

D'Ambassadeurs van desen Staet/ om haer antwoort vanden Koning te verdeeren hadden op Nieuw-Jaers-dach ouden stijl audientie; versoeckende in d'ordinaris

dinaris Camer dat haer de grooten Camerling soude by den Koning geleyden/ quam haer de Graef van Hollandt: (die dese Staet wel ghenegen was) onderhouden: ende onder andre propoosten/ wetende dat sy noch geen antwoort hadden bekomen seyde: dat sy daer op Instantie behoorden te doen/ om dat den Secretaris Coock, door zijnen ouderdom traeg was/ ende oock bekommert hoe dese antwoort in te stellen/ overmits hy seer los was ghestelt in zijn bedieninghe/ ende mogelijck geen tijt genoech en soude hebben/ om door zijne aenslaginge die te konnen voltrecken/ zijnde Sir Henry Vane in zijn plaets genomineert. Voorts beklaegde hy sich dat eenige weynige/ maer seer violente humeuren/ haer begonnen seer aensienelijck by zijn Majesteyt te maecken/ treckende aen haer alleen het beleyt van alle de affairen binnen ende buyten/ met kleyne ofte geen kennisse/ wechruckende den wille ende authoriteyt van zijn Majesteyt/ om hem in eenen zwaren Oorloch met precipitantie teghens de Schotten/ zijn subjecten zijnde/ te werpen/ beginnende van gelt by omwegen ende tegens de rechten van 't Landt te vergaderen/ om een groot Leger daer met op de been te brengen/ dat over al Jalousie soude gheven/ sonder datmen wist/ teghens wien dit Legher soude dienen/ want dat de Schotten noch moesten werden gehoort/ die protesteerden anders niet te versoecken/ dan vande Geestelijcke Tyrannye ende Jurisdictie bevrijt te mogen blijven/ naer hunne wetten ende vryheden/ bereyt zijnde in alle andere saecken alse maer haer Religie onbesmet mochten houden/ den Koninck volkomentlijck te ghehoorsamen: sonder oock datmen te voren wel ondertast hadde/ hoe de gemoederen van 't doen beroepen Parlement op dese Resolutie gedisponeert waren/ daer aen niet weynich en was gelegen/ gelijck mede sonder datmen met de Uytheemsche Koninghen ende Princen veel min met de Heeren Staten eenige conferentie tot verseeckeringe van dese Kroon had beginnen te beworpen/ concludeerende dat uyt sulcke losse ende confuse concepten voor zijn Majesteyt niet anders als schade ende schande stont te verwachten. Dus verre zijnde/ quam den grooten Camerling hun segghen dat den Coninck in zijn vertreck-Camer hun stont en wachte/ alwaer sy zijn Majesteyt vonden sonder yemant inden Camer/ als den grooten Camerling/ den Graef van Hollandt, Milord Goring ende den Secretaris Windebanck, maer wyt van zijn Majesteyt.

Sy hebben den Koninck geluck gewenst metten nieuwen Jaer/ daer in men was getreden/ wenschende dattet hem alle voorspoet op zijn affairen/ ende langduyrige gesontheyt aen zijn persoon mochte uytbrengen/ dat sy daerom waren biddende/ als zijn beste ende vertrouste Dienaers ende Bontgenooten/ dat sy oock wederom een nieuw Jaer voor haer Ho: Mo: van zijn Majesteyt begeerden/ te weten: korte ende goede expeditie op haer commissie/ dattet een gedane saecke was/ die niet konde verandert worden/ maer datmen kon letten op haer Ho: Mo: intentie met presuppositie dat zijn Majesteyt die soude goetvinden/ als uytgevallen tot gemeyne seeckerheyt/ ende buyten des Konings pericul noch kosten dat oock het Tractaet van Suythampton hun daer toe had geauthoriseert/ immers vande zijde van haer Ho: Mo: maer dat sy niet gelast en waren/ om daer over met zijn Majesteyt in contestatie te treden/ dan alleen te versoecken, dat zijn Majesteyt geliefde haer Ho: Mo: oprechticheyt met den noot van de exe-

cutie/

cutie / ten goeden te duyden/ ende by aldien zijn Majesteyt oordeelde/ dat ten regarde van zijn affairen met Spaignen/ hem dienstich was / dat hy sich tegens haer Ho: Mo: vergramt geliet : dat sy sulcks geerne wilden helpen seconderen/ mits dattet zijn Majesteyt hun beliefde/ inden oore te belooven/ dat hy't daer by soude laten blijven: andersints dat sy bevonden dat den Coninck van Spaignien seer listich was ende sterck arbeyde/ om zijn Majesteyt ende haer Ho : Mo : in misverstant te brengen/ ende alsoo een scheuringe te maecken tusschen die geene/ die ten aensien vande Religie ende vande Zee haer interesten inseparabel mosten houden/ dat sy Ambassadeurs wisten / dat hy ten dien sine voorslaghen liet doen van Houwelijcken / hoopende Engelandt ende haer Ho: Mo: daer door in Jalousie te brenghen / ende op ander nieuwe middelen tot hun verseeckerheyt te doen dencken / daer met hy al te veel soude gewonnen hebben. Zijn Majesteyt seyde dat beyde hun gheschriften waren ghesien / ende de antwoort oock geresolveert/ dat dese saecke wat langer was aengeloopen/ om datter veel andere affairen op denselven tijt hadden geconcurreert / dat hy't nu wilde vermanen om daer af te wesen / dattet om bestes wille soo lang was aengeloopen/ ende dat sy souden vinden contentement. Wat belangde het Tractaet van Suythampton, 'twelck d'Ambassadeurs voor haer fondament leyden / dattet selve by zijn antwoort bevonden soude worden / in geen consideratie te konnen komen. d'Ambassadeurs seyden/ dat sy over geen woorden met zijn Majesteyt wilden contesteeren als sy maer de eere van zijn goede gratie / gunst/ ende hulpe mochten behouden; dan even-wel als dat Tractaet soude blijven verworpen / dat sy dan sonder eenich Tractaet met zijn Majesteyt souden zijn/ 'twelck noyt en was geschiet/ soo lang Engelandt hun eerste beginselen had begonnen by de handt te nemen. Zijn Majesteyt antwoorde datter noch andere Tractaten waren / maer dat hy hun niet soude laten vertrecken/ sonder een nieu Alliantie. Sy antwoorden wederom/dat alle voorige verhandelingen/ die eygentlijck de Rijcken van zijn Majesteyt ende de conservatie van haer Ho: Mo: Staet concerneerden/ cesseerden; selfs het Tractaet van Suythampton in September naestkomende/ ende alsmen al een nieu Tractaet soude meynen te maecken / daer toe sy ghelast waren/ datmen dan diende te weten dattet onmogelijck was eenige confederatie met zijn Majesteyt aen te gaen/ by aldien hy met Spaignen in Alliantie ofte by secreete Articulen verbonden was: want dat alles aen hun ende hun vrienden te suspect soude zijn/ maer by aldien zijn Majesteyt maer eenen simpele vrede sonder eenige verbintenis met Spaignen hadde gemaeckt / dat men in sulcken geval een Ligue defensive gelimiteert met tijt / somme gelts/ Volck/ ofte Schepen soude konnen maecken/ gelijck Coninck Jacob hoogster Memorie in't Jaer vier-ende-twintich met haer Ho : Mo : sloot; daer met nochtans zijn vrede met Spaignen niet wierde gebroocken/ noch gealtereert. Dan zijn Majesteyt seyde andermael dat hy hun contans, ende met een Tractaet soude laten vertrecken/ maer dat hy noch wat tijts moste hebben/ ende en roerden op de andere Pointen gants niet/ maer was seer vrolijck van een goet humeur/ende dickwils lachgende. Sy souden opt verhuyren ende verkoopen vande Schepen gekomen hebben/ maer zijn Majesteyt stack het been / ende gaf hun afscheyt / niet anders als complimenten/ ende die noch wel kort/ verwacht hebbende.

De Koning van daer by de Dames komende had gheseyt aen d'Ambassadeurs te hebben gegeven goede woorden: ende haer afgheset te hebben soo haest hy konde. Carleton by haer daer na komende had gevraegt na satisfactie op de sake van seecker Schip: seggende dat anders de represalien gereet waren/ hy seyde haer oock soo sy by St. Jans dach ghedepescheert wierden/ dattet wel ghespoedt soude zijn: want dat de Koninck een Alliantie begeerde met dese Staet te maken: ende assistentie soude begeeren tegen de Schotten. Eenige dagen daer na by den Secretaris Coock haer antwoort oock recommenderende ende klagende/ dat de Spaensche met Engelsche Schepen haer volck ende commoditeyten over kreegen/ versoeckende dat sulcx mocht werden verboden/ seyde hy dattet de Hollantsche oock ende noch meer deeden.

De Fransche Ambassadeur in een visite seyde dat Engelant als een Schip sonder Compas fluctueerde tusschen de baren: dattet jalousie nam van een yeder/ sonder verkiesinge van getrouwe verseeckerde vrienden/ maer om't profijts wille meer gheneghen tot Spaignen/ als tot yemant anders/ konden maer haer humeuren over den hoogen moet, die ten wederzijden groot was/ accommoderen/ voegde daer by/ niemandt gevonden te hebben die kennisse kreeg van waerachtige Regeeringe/ maer dat elck in dat Hof met zijn particulier besich bleef/ dat de Introductie vanden Deputé van Ierlandt een groote veranderinge soude veroorsaecken/ ten ware het Parlement hem quame te removeeren/ daerom hy oock begost te twijffelen ofte het Parlement soude vergaderen/ dattet een stout ende entreprenant man was/ gesteunt int begin vanden Ertsbisschop/ ende nu staende op zijn eygen voeten/ ende hebbende alreets de authoriteyt ende volkomen confidentie van zijn Majesteyt aen zijn zijde/ die hy met den Ertsbisschop alleen tot den Oorloch tegens Schotlandt hadde wechgeruckt/ teghens wille ende danck vant gantsche rijck/ die allenskens zijn Majesteyt raden soude den Bijl inde hant te nemen / die alreets in't stuck ende questie die hy met Sir Henry Vané uytstaende hadde gehadt over de Baronnie van Rabey, hem niet ontsien hadde directelijck tegens den Coninginne aen te gaen / maer oock door zijn aenhouden den Coninck gebracht hadde / om zijn belofte ghedaen aen Vane, te retracteeren/ dat hy was een vyant van haer Ho: Mo: genegen tot een vaste Alliantie met Spaignen / van waer hy Jaerlijck een Pensioen van acht hondert Pistoolen placht te genieten: Bellievre riedt d'Ambassadeurs een eynde van hun besoigne te maecken eer datmen inden Oorloch tegens Schotlandt quam getreden/ op datmen haer Ho: Mo: oock daer in niet engageerde ofte by weygeringe geen schadelijcke Resolutie tegens hun en nam/ hy vreesde voor desen Staet/ ende de compste van een Ambassadeur van Spaignen/ naer dewelcke de Spaensghesinden/ met de Catholijcquen van Engelandt/ seer verlangden/ hebbende hooren seggen den Graef van Arondel selfs/ dat hy in gheen beter Saisoen konde komen. Den Depute had hem geopposeert tegens de promotie van Vane by den Coninck hem afschilderende/ als een presumptueux, Impetueux, Ignorant, ende incapable het Secretarisschap te bedienen / dattet oock schadelijck ende schandelijck voor zijne Majesteyt soude zijn / den Secretaris Cooke een out Dienaer op dese wijse naer zijn Huys te senden / door het particulier beleyt van Iarmijn ende andere kleyne Compagnons/ die om te profiteeren vijf duysent pieces, die

Vane

Vane hem beloofd hadde/ de Coninginne bewogen hadde om hem aen zijn Majesteyt te recommanderen/ al of het een vergoedinge ware van dat zijn Majesteyt hem vanden Titul van Rabey had versteecken/ immers als zijn Majesteyt Cooke om zijn Jaren soude willen verwerpen/ dat hy hebbende de eere van zijne Majesteyt ontfangen/ om een groot gedeelte van zijn affairen te dirigeeren/ dat hy in alle getrouwicheyt wilde doen/ daerom oock zijn Majesteyt was biddende het Secretarisschap te willen geven aen een persoon van experientie/ van modestie/ ende gesette sinnen/ die de resolutie wel soude weten te ontfanghen/ ende met sorge ende respect uytvoeren/ 't welck van Vane niet was te verwachten/ doch dat zijn Majesteyt niet behoorde te lijden dat sulcke bedieningen by yemant anders als by de eygene verkiesinge van zijn Majesteyt werden geconfereert/ ende by aldien zijn Majesteyt dat goet vont/ dat sy den Coninginne selfs daer op wilde spreecken/ dat zijn Majesteyt sulcx had voorgebonden/ ende daer op bleef de saecke noch staen/ voegden wijders daer by/ dat den Hertoginne van Chevreuse in volle disgratie by den Coninginne was gevallen/ hebbende haer Majesteyt hem Bellievre selfs dien morghen geseyt/ datse was une folle, impudente, menteuse, presumtueuse, Fardée, aux dents pourryes & Factieuse, met eenige andere qualiteyten meer/ die wat hooger gingen ende haer eere raeckten/ met veel andere propoosten beklaegde dat de Regeeringe van Engelandt in Vranckrijck soo qualijck gekent was/ wilde arbeyden om aldaer beter informatie te geven. Tot conclusie wenschte dat haer Ho: Ma: altijdt in goede correspondentie met Vranckrijck mochten blijven/ ende soude van zijn zijde daer toe altijts blijven arbeyden.

In dese tijt ginck weder na Hollandt de Heer Graef Willem van Nassau, gekomen zijnde van wegen zijn Hoogheyt om de Koninginne te versoucken over den Doop van zijn Nieuw Geboren Soon te staen. Dat hy hare Majesteyt was aengenomen; doch eert eenich afscheyden nagebleven: hy wiert vande Koninginne vereert met een Diamant van drie duysent Croonen: was by hare Majesteyten ende 't geheele Hof seer aengenaem geweest: wiert in een Konings Schip weder overgevoert.

Int leste van January in plaets van een antwoort te geven aende Heer van Sommersdijck, wiert hy versocht/ alnoch by geschrifte te willen inbrengen de redenen van Justificatie vant gepasseerde in Duyns sonder te spreecken van 't Tractaet van Suythampton. Waer in hy/ hoewel eenich bedencken hebbende/ echter heeft een geschrift op dien voet ingegeven/ ende eyntelijck verklaert gelast te zijn aenden Coninck te geven keur van dese vierderleye Tractaten. Eerst. Een Ligue offensive ende defensive tegens Spaignien. Ten tweden. Een defensive tegens alle vreemde aggressie. Ten derden. Een reciproque belofte van niet te assisteeren d'een des anderen vyanden. Ten vierden Ofte te convenieren over een prefixeren tijt ende plaets om gesamentlijck te adviseeren over eenich expedient tot versekeringhe van Engelandt ende desen Staet tegens alle vyanden.

In dese tijt sullende het Parlement van Engelandt versamelen/ ginghen groote cuyperien om: De Hoofsche sochten Gedeputeerden te doen kiesen/ naer de humeuren vant Hof/ ende de liberteyts gesinden ter contrarie. Ende alsoo een generale opinie den lieden was ingeprent ofte by hun opgenomen dat den Coninck

ninck voor hadde, de Religie te veranderen, dat den Coninck sustineerde buyten het consent van't Parlement gelt ende volck te mogen lichten: so waren de meeste Gedeputeerden seer tegens den Coninck ende het Hof ingenomen. Het Parlement bestont in vier hondert ende acht-en-veertich persoonen/ te weten hondert veertich tot vier-en-veertich int Hooger Huys / daer onder gereeckent ses-ende-twintich Bisschoppen: ende in het Leger-Huys waren twee Ridders uyt yder Provintie/ ende twee Borgers uyt elcke plaets/ die recht van Stadt ofte Borgerschap hadde.

Den vierden February in plaets van't lang verwachte antwoort liet den Secretaris Windebanck haer weten / dat een saecke van sulcken Importantie vereyste een langer deliberatie sonder te seggen ofte ende wanneer den Coningh soude antwoorden.

Opt begeeren des Koninckx/ zijn de Heeren van Sommelsdijck, ende Joachimi den achsten February by zijn Majesteyt gheweest / die seyde dat hy hun twee saecken van Importantie hadde te proponeren. 't Eene was het misverstant tusschen den Coninck van Denemarcken zijn Oom/ ende desen Staet / om dat de Ambassadeurs van haer Ho: Mo: eenige tijdt gheleden / van Luckstadt waren vertrocken/ sonder afscheyt te nemen: de Koningh presenteerende zijn mediatie. Het ander was het uytvoeren van Wapenen uyt de Vereenigde Provintien na Schotlandt; begeerde ordre daer tegens. Waer op hebben sy beleefdelijck bedanckt/ geexcuseert/ ende respectivelijck goet rapport te doen belooft. Maer inder daet wast waer: dat de Schotten van hier met dien uytvoer wierden gheholpen: want men hier alsoo wel als in Engelandt ende Schotlandt d'opghemelde quade opinie had van den Koning met wenschen / met gebeden / ja met hart ende siele secondeerde men de Schotten. Voorts heeft den Coninck aengeroert dat eerst dienden afgedaen de differenten / raeckende de Oost-Indische Compagnien ende andere; ende dat dan een nieu Alliantie tusschen desen Staet ende hem soude worden gemaeckt. Waer op den Heer van Somerldijck seyde/ dat zijn jaren ende dispositie niet wel soude toelaten langer in Engelandt te blijven: maer dat den Heer Ioachimi dien tijt ende zijn Majesteyts ghelieven soude afwachten.

Den Graef van Hollandt toonde groote genegentheyt tot desen Staet: ende wierp seer den schult op den Deputé ofte Viceroy van Yerlandt als anders ghesint zijnde.

In't leste van February quam door een Brieck van haer Ho: Mo: aende Heer van Somersdijck permissie om naer zijn goetvinden / ofte te blijven ofte weder te komen.

Dies hy siende of wel d'opinie hebbende datmen hem noch lang soude traineeren/ resolveerde weder te keeren/ is alsoo met simpele recredentialen weder gekeert/ zijn afscheyt/ vanden Coninck/ Coninginne Moeder ende andere Grooten nemende / den thienden Marty ende volghende dagen. Den Coninck seyde hem by zijn afscheyt dat zijn subijt vertreck in dese tijt seer vreemt soude worden opgenomen binnen ende buyten/ by soodanighe die gheen vrienden van zijn Majesteyt noch van haer Ho: Mo: waren: ende die haer profijt souden soecken inde scheuringe/ sose die maer wisten uytte wercken; doch dewijle zijn last sulcks was soo en resteerde hem anders niet te doen dan gehoorsamen; seyde dat dese

saecke

saecke wel soude opgenomen werden/naer't rapport dat hy soude doen. Hy wist de saecke by de zijne wel te vinden/ maer hy wist dat de Regeeringe van haer Ho: Mo: was populare/ sonder discretie. Hier op heeft den Ambassadeur zijn Majesteyt beter geinformeert/ ende dat haer Ho: Mo: Regeeringhe een Aristocratie was/ daer de gemeente noch indiscretie geen plaets en hadde; Dat hy Ambassadeur verseeckert blijvende van zijn Majesteyts affectie tot den welstant van haer Ho: Mo: ende gheauthoriseert om daer van aen haer Ho: Mo: de verklaringhe te doen/ ten hooghsten sich hadde te bedancken vande eere/ die hy van zijn Majesteyt hadde ontfangen. Ende dat hy gheen ander als een loflijck rapport en soude konnen doen. Want dat haer Ho: Mo: altijts hadden getracht ende trachten souden om de eenicheyt tusschen zijn Majesteyts Rijcken ende desen Staet te confirmeeren/ wenschende dat zijn Majesteyt in't beleyt ende handelinge van hem Ambassadeur mochte zijn gecontenteert: waer op de Koning seyde den Prins van Orangien grootelijcks te achten/ ende het rapport op den Ambassadeur te sullen laten aenkomen/ hem Ambassadeur houdende voor een eerlijck man/ende ginck heel breet af met den Ambassadeur hoogh te prijsen/seyde noch goede Satisfactie vanden Heer Ioachimi te hebben/die hy bevonden hadde te zijn een vroom/en sinceer man/ende die zijn meesters dienst wel waer nam/ voort verklaerde dat hy d'oude confidente vruntschap die begonnen was vande tijde af vande Coninginne Elisabeth,met haer Ho:Mo: begeerde niet alleen te onderhouden/ maer oock vaster te maecken ende verbeteren/dat den Ambassadeur wilde verseeckeren dat zijn oude vrienden tegens geen nieuwe en soude verwisselen/ om dat hy daer met te veel soude verliesen. Hy soude op de propositien vande Ambassadeurs antwoorden/ende hun alle satisfactie geven/ ende soude de Ambassadeurs met zijn Brieven accompagneeren/ om zijn rapport te stijven. De Ambassadeurs antwoorde dat sy wel sagen wat zware saecke zijn Majesteyt hadde te verhandelen/ die op eenen tijt samen concurreerden. Sulcks dat 'tsedert de toekomste vanden Coninck Iacobus, aen de Kroon noyt soo zware tijden waren voorgevallen/ als een Parlement te beroepen, om dat te vereenigen, ende tot goede restitutie te brenghen, de saecken van Schotlandt: die de hoochste wijsheyt requireerden/ om den Oorloch te ontgaen/ die hun andersints de Croone contentieuse soude stellen/ 'tontfangen vande groote Spaensche Ambassade ende noch meer andere/ so dat sy zijn Majesteyt tijt mosten geven/om op alles rijpelijck te letten/ ende daer naer met haer Ho: Mo: te tracteeren. Entlijck heeft de Koning de Edelluyden geadmitteert om zijn handen te cussen/ den Heer van Somersdijck voorts geluck ghewenst op zijn reyse/ ende versocht haer Ho: Mo: ende zijn Hoocheyt van zijn onveranderlijcke vrientschap te verseeckeren. De Heer van Somersdijck ginck den twee-en-twintighsten te Scheep/ ende quam 'sanderendaegs in Goereede doende den seven-en-twintighsten rapport. Latende Engelandt vol trouble. Den Coninck ghereselveert totten Oorloch tegens Schotlandt/ hoewel daer toe noch gelt/ noch gheneghentheyt vande Engelsche/ noch goede Raet noch Officieren en hadde. Geen gelt/ want hy zijn Raden ende Bedienende by leeninge taxeerde. Als by exempel die thien duysent gulden Jaerlijcks inkomen hadden/ stellende op veertich duysent contant: meenende daer uyt te vinden een capitael van viermael hondert

dert duysent pont Steerlings. Geen genegentheyt vande Engelsche want eenpaerlijck wierden verworpen alle die van wegen het Hof waren ghecommandeert geweest om gedeputeert te worden op of tot het Parlement: werdende alleen alle sulcke gekoren die resolupt waren om te maintineeren de vryheyt soo als sy't noemden tegens des Konings Raden: die gesuspecteert wierden/ datse de Religie ende de rechten wilden veranderen. Geen Officieren: want den Coninck in Martio door expresse Missiven versogt/datmen alhier voor ses maenden wilde verlof gheven / aenden Ritmeester Conjers. Item den Collonel Culpeper, den Ritmeester Wilmot, ende den Majoor Harcourt, om hem te dienen.

Maer alsoo men sulcks weygerde: Soo hebben sy hier haer dienst gequiteert ende afscheyt genomen/ gelijck oock Biron Lucas &c. upt dit weygeren / als oock upt de connibentie tot den toevoer van Wapenen naer Schotlandt / kondemen wel afnemen / dat indien tijdt noch weynich seeckerheyt was / dan dat den Coninck een van zijn Princessen soude geven aenden Jongen Prins van Orangien, maer dat soo wel desen Staet als Vranckrijck favoriseerden het Parlement tegens den Coninck; wiens Raet men hielt gespagnoliseert. Ende wel siende dat den Coninck/ niet als upt noot zijn Dochter alhier soude geven / soo was den Prins oock alhier op de zijde vande Schotten/ ende van't Parlement: oordeelende soo den Coninck zijn saecke te boven quam dat hy den Spaenschen parthye soude kiesen. 't Welck soo sterck zijnen loop alhier heeft genomen / dat daer na als het Houwelijck nochtans besloten was / ende den Prince geerne den Koninck wilde helpen favoriseeren / ende desen Staet daer heenen dirigeeren/ hy niet gekost heeft: als noch hier naer wel sal aengewesen worden. Kort daer naer quam Biron op Brieven van credentie des Koninckx versoecken/hondert slechte hoe-wel oude Soldaten upt de Engelsche Troupen / om by den Coninck tot Officieren over zijne nieu te maecken Troupes te worden gestelt / met belofte van twee hondert nieuwe Engelsche in plaets te verschaffen/waer op geresolveert is / wanneer eerst deselve twee hondert nieuwe Engelsche souden aengekomen zijn / datmen als dan op zijn versoech soude letten.

Den Ridder Vane eyntelijck Secretaris vanden Coninck ghewoorden zijnde in plaets van Coocke, ende sich desen Staet toegedaen toonende/ is geresolveert hem te obligeeren met een Kamer Tapijten / ter waerde van vier hondert pont Steerlings.

In Yerlande wiert een Parlement gehouden op deselve tijdt als in Engelandt: maer met meerder authoriteyt des Conincks: door de directie vanden Graef van Strafford, die de Yeren dede consenteeren in notable Subsidien: ende in volck lichtinge voor den Koninck: 't welcke de gemoederen vande Schotten soo wel als vande Engelsche (die met de Schotten correspondeerden teghens des Conincks desseins) verbitterde: alsoo dat de Schotten maeckten haer Convenant ofte verbintenis daer van naermaels veel is gesproocken ende sal het daerom hier mede stellen.

Sy noemdent een heylich verbont: appliceerden daer toe een Text Ieremiæ: komt: laet wy ons voegen tot den Heere door een eeuwich verbont, dat noyt sal worden vergeten. Ende Prov: Doet den Godtloosen wech vant aenghesicht des Conincks. Hier door verstonden sy des Conincks voornaemste Raden / den Erts-

Ertsbisschop ende Strafford. Item/sy applicceerden haer den Text: alle Ioden waren verblijdt inden Eet: want sy swoeren van gantscher herten, ende sogten den Heere met alle vlijt: ende hy wiert van haer gevonden: ende Godt gaf haer rust rontomme: Maer ofte sy daer na zijn te vreeden ende in rust geweest/ sal t'zijner tijt worden ghesept. Dit Convenant ofte Verbont, wiert door de Predicanten op de Stoel den volcke voorgelesen ende ingeprent: Waer toe ghebruyckende den opgemelten/ende andere Schriftuyr plaetsen. Ende als hun dat wel op haer conscientien was gelept/ dan verhief den Predicant zijn handt ofte vingeren om hooch/ende alle toehoorders volghden na/ ende bezwooren dat heylich verbont: Selfs in Hollandt ende Zeelandt inde Engelsche Kercken wiert dat alsoo ghepractiseert: ende die geen Convenanter was/ die was ongesont inde Leere/en suspect van Papisterie.

Het Verbont soo als het is gelesen, beswooren, ende onderschreven by het Parlement, ende de Synode van Engelandt.

WY den Adel, Baronnen, Ridders, Edel-luyden, Burgeren, Gedeputeerde vande steden, Dienaren des Euangeliums, ende gemeene volck van allerley soorte, in de Koninckrijcken van *Engelant, Yerlant, ende Schotlant,* door de voorsienigheyt Godes levende onder eenen *Koninck*, sijnde van een ende deselve *Gereformeerde Religie*, hebbende voor oogen, de eere Godts, ende de bevorderinghe van het *Koninckrijcke onses Heeren Iesu Christi*, de eere ende gheluckfaligheyt van sijn Coninckliicke Majesteyt, ende sijne nakomelingen, ende de rechte gemeene vryheyt, behoudenisse, ende vrede van de Coninckrijcken, waer onder, yders private conditie ende ghelegentheyt mede is inghesloten, overdenckende de verraderische ende bloedighe Complotteryen, Conspiratien, ende attitaten van de vyanden Godts, tegen de Ware Religie, ende de Belijdenisse van dien in alle plaetsen, insonderheyt in dese dry Koninckrijcken, ende hoe verre hare rasernye, macht, ende presumptie, nu onlanghs ende op dese tijdt is aengewassen ende in't werck gestelt; daer van den beklagelijcken toestant van de Kercke ende het Koninckrijcke van *Yerlandt*, ende den bedroefden toestandt van de Kercke ende het Koninckrijcke van *Engelandt*, ende den periculeusen staet van de Kercke, ende het Coninckrijcke van *Schotlandt*, syn tegenwoordige, ende publijcke getuygenissen; soo hebben wy nu endelijck naer alle andere middelen van Requesten, Remonstrantien, Protestatien, ende veelderley lijden, om onse persoonen ende onse Religie vande uyterste ruyne ende verderf te bevrijden, volgens de losselijcke gewoonte van dese Coninckrijcken in voorighe tijden, ende het exempel van Gods volck, in andere natien; naer rijpe deliberatie geresolveert, ende gedetermineert, in te gaen, een onderling ende solemnele *Verbont*, daer in wy alle onder schrijven, ende yeder voor hemselven met opgeheven handen tot den Aldergooghsten Godt sweeren.

Ten eersten, Dat wy alle ende een yeder van ons, door Godts genade oprechtelick, gewillighlick; ende stantvastelick, in onse bysondere plaetsen ende beroepingen sullen soecken te bevorderen tegens onse gemeene vyanden, de *Ware Gereformeerde Religie* van de *Protestanten*, in de Kercke van *Schotlandt*, in Leere, Godsdienst, Discipline ende Regeringe, ende de Reformatie van de Religie, in de Coninc-

rijcken van *Engelant* ende *Yerlant*, in Leere, Gods-dienst, Discipline, ende regeeringe volgens het Woort Godts, ende het exempel vande beste Gereformeerde Kercken, ende sullen daer naer trachten, om de Kercken Godts in de dry Coninckrijcken te brengen tot de nauwste vereeniginge, ende over-een stemminge, in de Religie, Belijdenisse des Geloofs, forme van Kerckelicke Regeringe, tot de beste directie in den Gods-dienst, ende in het Catechiseren; dat wy en onse naerkomelingen naer ons, als broederen moghen leven in gheloove ende liefde: ende de Heere een wel-gevallen nemen om in het midden van ons te woonen.

Ten tweeden, Dat wy in ghelijcker manieren, sonder respect van personen, sullen daer naer trachten, om de *Paperye*, *Episcopale* *Regeringe*, (dat is, de Regeringhe der Kercke door Ertz-Bisschoppen, Bisschoppen, hare Cancelliers, ende Commissarissen, Deeckens, &c. Superstitie, Ketterye, Scheuringe, ende Profaniteyt, ende alles wat bevonden sal worden contrarie te wesen Gods Woordt ende de kracht der Godtsaligheyt) uyt te roeyen, op dat wy de sonden van andere niet deelachtig en werden, ende also in perijckel komen van hare plagen te ontfangen. Op dat de *Heere* mag *deselfde* wesen, ende sijnen Name *deselfde* in beyde de Coninckrijcken.

Ten derden, Wy sullen met de selve oprechtigheyt, dadelickheyt, ende stantvastigheyt, in onse particuliere beroepingen, met onsen staet ende leven, trachten te bewaren de gerechtigheden ende Privilegien van de *Parlementen*, ende respectivelijck de vryheden van de Coninckrijcken, ende sijne Majesteyts persoon te preserveren ende te beschermen by sijne authoriteyt, in de preservatie ende bescherminge van de ware Religie ende vryheden van de Coninckrijcken, dat de Wereldt moghe kennisse dragen nevens onse conscientie, van onse getrouwigheden daer in, dat wy geene gedachten en hebben van sijne Majesteyts rechtveerdighe Macht ende Hoogheyt te verminderen.

Ten vierden, Wy sullen oock met alle getrouwigheyt arbeyden te ontdecken alle de soodanighe, als geweest zijn, ofte sullen wesen, stoocke-branden, Malignanten, ende boose Instrumenten, om de Reformatie van de Religie te verhinderen: ofte den Koninck van sijn volck, ofte het eene *Coninckrijck* van het ander af te scheyden, ofte om eenige factie, ende partye, contrarie dese verbintenisse ende verbondt, te verwecken, op dat sy mogen voor recht gebracht werden, ende ontfangen hare verdiende straffen, naer dat de trappen van hare vergrijpingen sullen vereysschen, ofte de hooghste vyerschaaren van beyde Coninckrijcken, respectivelijck, ofte andere van de selve tot dien effecte macht ontfangen hebbende, sullen dienstigh oordeelen.

Ten vijfden, Ende also het geluck van een gesegenden vrede tusschen dese Coninckrijcken (voor desen niet vergunt aen onse voorsaten) door Godes goede bestieringhe ons nu is toe-gebracht ende onlangs besloten ende vast gestelt by beyde de *Parlementen*, soo sullen wy alle ende een yeder van ons, naer de gelegentheyt van sijne plaetse ende ghemeene intrest, daer toe arbeyden, dat die moghen in een vasten vrede ende Unie, voor alle de nakomelingen vereenight blijven. Ende datter Iustitie magh gedaen worden over alle de gene die daer tegen in manieren als voorseght is, in den vorigen Artijckel haer selven sullen komen te opposeren.

Ten sesten, Wy sullen oock volgens onse plaetsen en beroepingen, in dese gemeene saken van de Religie, vryheyt, ende vrede van de Koninckrijcken, assisteren ende beschermen, alle die gene die t'samen sullen intreden in soodanigen verbont, tot maintenue

tenue ende achtervolginghe van de selve saken, ende sullen niet toelaten, dat wy of directelick of indirectelick, door wat combinatie, persuasie, ofte vreese dat het oock soude wesen, van malkanderen souden gescheyden, ofte van die gesegende Unie ende vereeniginghe afghetrocken werden. 't Zy dat wy souden afwijcken tot de contrarie partye, ofte ons selven tot een versoeyelicke indifferentie, of Neutraliteyt in dese sake (soo hooge de eere Gods, het goede van het Rijcke, ende de eere van den Koninck betreffende) begeven; maer sullen alle de daghen onses levens met yver ende stantvastigheyt daer in volherden, tegens alle oppositien, ende 'tselve naer ons vermogen bevorderen, tegens allerhande beletselen ende hinderpalen. Ende 'tgene wy niet en sullen vermogen by ons selven onder te houden, ende te overwinnen, dat sullen wy openbaren ende bekent maken, op dat het tijdelick mach voorgekomen, ende wech genomen werden. Al het welcke wy sullen doen als voor de oogen Godts.

Ende dewijle dese Koninckrijcken schuldich staen aen vele sonden, waer mede sy menichvuldelick tegens Godt, ende sijnen Sone Jesum Christum ghesondicht hebben. Als maer al te duydelijck uyt onse tegenwoordige miserien ende perijckelen (de vruchten van de selve) kan blijcken; So betuygen ende verklaren wy voor Godt ende de Weerelt, de ongeveynsde begeerte die wy hebben om over dese onse sonden, ende de sonden van dese Koninckrijcken in't bysonder, ons voor Godt te vernederen; als onder andere daer over, dat wy den onweerdeerlicken schat van het Evangelium, niet naer behooren geacht, dat wy om de kracht ende de suyverheyt van dien niet genoech gearbeyt en hebben, dat wy niet gepooght en hebben om Christum in onse herten te ontfangen, ende weerdich den Heere in onse leven te wandelen, welcke de oorsaken sijn van andere vergrypingen, die soo overvloedich onder ons sijn, als oock mede ons ongeveynst voornemen, begeerte, ende betrachtinghe om in alle de plichten die wy Godt ende de menschen schuldich zijn, soo voor ons selven, als alle andere die onder onse macht ende sorge, so in't gemeen als in 't bysonder gestelt sijn, onse leven te beteren, ende d'een den ander met een exempel van dadelicke Reformatie voor te gaen, op dat de Heere sijnen toorn ende sijne groote grimmicheyt van ons afwende, ende dese Kercken ende Koninckrijcken in waerheyt ende vrede bevestige. Ende dit verbondt maecken wy in de tegenwoordigheyt des Almachtighen Godts, den door-soecker van aller menschen herten, met een oprecht voornemen, om het selvige naer te komen. in voegen als wy het in dien grooten dach (wanneer de verborgentheden van aller menschen herten sullen ontdeckt werden) willen verantwoorden. Gantsch ootmoedelick den Heere biddende, dat hy ons tot desen eynde door sijnen Heyligen Geest wil versterecken, ende onse begeerten ende handelinghen met soodanigen succes segenen, als verlossinge ende behoudenisse sal konnen brengen aen sijn volck, ende andere Christen Kercken, (die alreede onder het joc van de tyrannye des Antichristes suchtende sijn, ofte in perijckel van daer onder gebracht te sullen werden) encourageren, ende opwecken om haer selven te begeven in het selvige of gelijcke vereeniginge ende verbont, ter eeren Gods, tot uytbreydinge van het Koninckrijcke Iesu Christi, ende de vrede ende versekeringe van de Christen Koninckrijcken ende Republijcken.

De Schotten waren eerder gereet als den Coninck / toreerende haer selfs/ om te geven een thiende van alle haer opkomsten: deden in Wapenen komen

de vijfde part van alle Mans die Wapenen dragen konden/ ende quamen sterck tegens den Coninck te velde.

Hoe-wel nu den Coninck binnens Lants soo veel te doen hadde; Soo wierden echter de geschillen met desen Staet noch weder wacker: immers klaeghde den Heer Joachimi in Majo, datmen wederom ophaelde de pretensie van Sir Johan Meldrom noopende die Vierbaecken op't Voorlandt. Item de afdoeninghe vande Oost-Jndische differenten: Ende ten derden quam den Secretaris Vane seer harde klachten doen van dat uyt Zeelandt naer Schotlandt ghevoert waeren twintich stucken Geschut/ ende dat noch tot Amsterdam eenighe stucken waeren afgescheept. Maer int eerste namentlijck den Vierbaecken heeft men alhier niet willen treeden: opt tweede was alreede verklaert/ dat deselve differenten bequaemst tusschen de Coopluyden selfs souden konnen worden afghedaen: Ende opt derde is geschreven aende Admiraliteyten tot Amsterdam ende in Zeelandt. Ende dat pro formâ, want desen Staet hielt des Coninckx Raet voor t'eenemael gespaignoliseert: Ende daerom favoriseerdemen de Schotten, ende het Parlement in Engelandt. Hoewel ter instantie vande Resident Boswel, nu wederom uyt Engelandt in Hollandt gekomen/ men in Iunio vernieut heeft het Placcaet vanden derden November des voorleden Jaers negen-en-dartich, teghens de seditieuse Boeckskens ende Gedichten tot nadeel vanden Coninck/ hier te Lande veel gedruckt wordende. Hoe specieus uytwendelijck ende als met een Kus, het Parlement in Engelandt aenving is te sien uyt het volgende.

Den Coninck had het Parlement by een geroupen: uyt hoope van vrede ende eenicheyt te stichten: maer met weynich vrucht. Den derthienden April compareerde hy selfs in't Opper-huys ende gheseten zijnde onder een Croon/ sprack dese korte Introductie; om voorder te doen spreecken zijn groot Zegelbewaerder.

Mijn Heeren ende Edelieden

Daer was noyt Coninck die grooter ende wichtigher oorsaecke hadde om sijn Volck by een te roepen als ick selfs. Jck wil u niet troubleren met de particulariteyten, ick heb mijn bewaerder vant groot Zegel gheinformeert ende belast te spreecken, ende versoeck u attentie ende gehoor.

Den Coninck gesprooken hebbende: stont den Lord Finck, Zegelbewaerder op. Dit is de geene diemen daer naer in den Hage veel jaren heeft gesien. Hy was een Man die de saecken ende Wetten van Engelandt seer wel verstont: ende van een aengename welsprekentheyt. Hy seyde:

Mijn *Heeren*; ende gy Ridders, Stadtlieden, ende Burgers van't Huys der Gemeenten, gy sijt alhier versamelt by sijn Majesteyts uytschrijvinge ende Coninckclijck bevel om te houden een Parlement, de Generale oude ende grootste Raedt van dit beroemde Rijck. Deur u als deur een uytgekoosen kort begrijp wert gerepresenteert het geheele Rijck na sijn Majesteyts Coninckclijcke begeerte: ende ghy wert geluckich gemaeckt door het aenschouwen van sijne Excellentie ende geheylichde Persoon: gy niet alleen de Prelaten, Edelen ende Groote, maer oock de Persoonen van't Huys der Gemeenten, yder een oock de minste van sijn Majesteyts Onderdanen sijn toegelaten om te participeren, ende te deelen inde Eere van desen Raedt. Welcke Raedt de groote ende wichtige saecken vanden Coninck ende van't

Rijck

Rijckverhandek: Ghy komt alle gewapent met de stemme vande geheele Natie: Ick verseeckere my dat u herten sijn opgevolt met soodanige yverige ende nedrighe affectie tot sijn Majesteyts persoon ende Gouvernement, als soo rechtveerdigen soo Godtvreesende, ende soo Goedertieren Coning heeft oorsake om te verwachten van alle sijn Onderdanen. Ick twijffel niet of ghy al te saem sijt verheught in dese ontmoetinge ende byeenkomste ende my dunckt dat ghy oock behoort verheugt te sijn ende met alle nedericheyt des ghemoets te erkennen de groote goedicheyt van sijn Majesteyt die ter sijden stellende de gedachtenis van alle onvernoechtheyt uyt voorige Parlementen geschept, nu met eene Vaderlijcke affectie tot sijn Volck, ende vertrouwen dat ghy niet sult mancqueren in u devoir, genadelijck belieft heeft u te noodigen tot eene verseeckerde eenicheyt der herten ende affectien, tot den dienst van hem ende van het gemeene beste, ende tot d'uytvoeringe van desen Raedt: tenderende alleen tot de eere van sijn Majesteyt ende de behoudenis van u alle. Sijne Majesteyts Coninglijcke Resolutien sijn geseten inde Arke van sijn geheylichde Borst, ende het soude sijn te grooten præsumptie voor yemant, ongeroepen, deselve te willen aenroeren: Nochtans sijn Majesteyt belieft nu ghelijck *Phœbus* admitterende *Phaëton*, af te legghen sijne straelen, op dat niet de distantie tusschen souvaraniteyt ende onderdanicheyt u soude afkeeren vande Kinderlijcke vrydom ende acces tot sijn persoon ende Raedt: alleenlijck laet ons acht nemen hoe met de Soon van *Clymene* wy dese wagen sullen voeren: ende laet ons altijt gedencken, of wel de Coningen somtijts afegghen de Stralen ende schijnselen vande Majesteyt, dat sy nochtans noyt afleggen de Majesteyt self.

In voorgaende Parlementen sijt ghy geabuseert geweest; ende tot voorkominghe van dergelijcke misleydinge, soo heeft sijne Majesteyts wijsdom ende voorsichticheyt in menich Jaren u niet lastich geweest met sulcx: sijn Majesteyt hebbende niet alleen voorsien ende gheprœvenieert onse perijckelen, maer oock opgehouden ende bewaert de Splendeur ende eere van dese Engelsche Croone, daer van wy alle tegenwoordich vinden eene geluckige ende troostelijcke experientie: want de *almachtige* soodanich gesegent heeft des Conings Raedt, dat onse gooten droogh sijn, terwijl het *bloet* Regent in alle Nabuyrige Landen. Maer 'tgaet soo: *Si foris hostem non habeat domi invenies.* Gy sijt nu geroepen tot Resolutien ende Raetslagen die u van na by raken: om te voorkomen een perijckel ende oneere die aen ons poorte klopt, ende kompt van sodaningen, daer van wy geen oorsaecke hadden sulcx te verwachten. Het is kennelijck op wat geluckigen ende vasten Raedt, een van onse *wijste* Coningen maeckte Alliantien met Schotlandt voor sijn outste Dochter: Wy konnen ende behooren oock niet te vergeeten het geluckich succes van dien Raedt wanneer de Engelsche Croon descendeerde op Coning *Iacob* van gesegende ende beroemde Memorie die met volkomen vreucht van alle getrouwe Engelsche Herten dede sijn aenkomst alhier deur Bloetverwantschap, niet deur bloetvergietinghe: De wal van separatie was daer deur wechgenomen, ende die goedertieren Coning, om sijn woort *faciam eos in gentem unam*, goet te maecken, verheugde gheheel Enghelandt, ende seeckerlijck Schotlandt, hadt geen oorsaecke daer over onvernoecht te sijn. Sy participeerden in d'Engelsche eere, Staten, oock inkomsten ende gheen goede dingen wierden haer onthouden: soodanich was de mildicheyt van dien Excellenten Coning tot haer; ende soodanich was de troost ende contentement die wy namen

namen indien Broederschap ofte Unie, dat wy beyden niet hadden als een Metalen Wal van Fortificatien, om te sien op de Zee: ende alle dingen waren soo egael ende effen tusschen ons als *Tres Tyrius quo mihi nullo discrimine habetur*.

Sijne Majesteyt, ons genadichste Souverain, is geworden erf, alsoo wel in sijn Vaders eere, als Rijcken, ende van sijne goedertierne ende teerdere affectie tot deselve Natie: heeft gegeven soo menigh indulgente getuygenis van sijn liefde ende weldadicheyt als sy koste verwachten, alsoo wierden wy beyden een Landt *vloeyende van Honich ende Melck*; *vrede ende abundantie woonende in onse Straten*, ende wy hadden al ons geluck gekroont met de soete hoope van perpetuiteyt.

Godt vont uyt voor sijn Majesteyt eene Coninckllijcke Bruyt ende consorte onse genadichste Coninginne: dewelcke gelijk sy is incomparabel voor haer persoon ende deuchden, soo heeft sy gemaeckt sijne Majesteyt ende het Rijck geluckigh ende gesegent deur de allersoetste panden van hare Liefde ende Hoope die oyt ghestaen hebben aen *Throon of Tafel, gelijck Olijf Tacken*. Maer soo ick sorge; *civiles furores, Patriæ infecilitas*: ende doen sijn Majesteyt oorsaecke hadde meest te verwachten een vry ende groot retour van getrouwicheyt ende onderdanicheyt soo hebben eenige *Belials de Trompet geblasen* ende hare insolente ende rebelle manieren veel na haer getrocken tot destructie van sijn Majesteyts Gouvernement sy hebben sijn Majesteyt ende sijne Coninckllijcke Vaderlijcke liefde ende goedertierentheyt tot hare Natie geheel vergeeten, sijne weldadicheyt inde wint geslagen: sy hebben bedreven een soodanige ontrouwe, ende rebelle *verraderye* dat van dergelijcke de voorgaende Eeuwen noyt mentie, weyniger inventie hadden: ende dese tegenwoordige ende toekomende tijt niet sal konnen gelooven, sy hebben de Wapenen aengenomen tegens des Heeren *gesalfde*, haer rechten Prins, ende ongetwijffelden Souverain, ende volghende den Godtloosen Raedt van sommige *Architophels* hebben wechgenomen de *Tropheen* van eere ende haer selven ghekledet met de Coninglijcke macht ende authoriteyt. Ende laet haer prætensien sijn wat sy willen, soo isser gheen trouw Engelsch of Christen hardt dat niet oordeelen sal soodanighe Acten van trouwloosheyt ende ongehoorsaemheyt te sijn effecten van een vuyle ende grouwelijcke verraderye.

De voorleden Somer gingh sijn Majesteyt met een Legher op sijn eyghen groote kosten ende op d'expensen van meenich sijnder ghetrouwer Engelscher Onderdanen, 'twelck sy quamen braveren: met een ander by haer self geworven ende des onaengesien verminderde sijn Majesteyt niet sijn goedertierentheyt, maer denckende *eos non Vincere nec vinci gloriosum*: uyt sijn eygen clementie belieft het hem verby te gaen haer voorige mishandeling op haer nederrige protestatien van toekomende trouwe ende gehoorsaemheyt.

Maer sijn Majesteyt sijnde altijt wacker voor het best ende behoudenis van sijn Volck, heeft seedert ten vollen ontdeckt dat sy prævariceerden om te diverteren de storm die haer over het hooft hingh, ende om tijt gewinnende, maer advantage te verkrijgen tot voortsettinge van haer rebel voornemen: want sedert dat sijn Majesteyt van *Barwijck* quam, is tot sekeren kennis gekomen, dat in stede van voltreckinge van sulcke trouwe ende gehoorsaemheyt, als volgende de wetten van Godt, van natuere ende van Natie, sy aen hem schuldich waren, sy haer hebben gheaddresseert tot vreemde Staten ende gehandelt met deselve om haer over te geven in haer

protectie

protectie ende macht, gelijck door Godes voorsieninghe sijn Majesteyt sal konnen bewijsen ende bethoonen onder de eygen handt vande principale Belhamers van die factien. In voortijden warender twee, Schotlandt ende Yerlandt; beyde afsonderlijck gedefendeert: Yerlandt door sijn Majesteyts rechtveerdige ende voorsichtige Regiering is niet alleen gereduceert vande ongetemperde voorige humeuren, maer geset in soodanige rust ende alsoo civiliseert, dat in plaets het voormaels was een last tot sijne prædecesseurs, het hem nu eenige notabile opkomsten heeft gerendeert: gelijck noch dagelijcx sijne Onderdanen geven seer aengename geheugenissen van hare ghetrouwe ende behoorlijcke affectie, beyde tot sijn persoon ende Regieringe.

Ende noch laest in haer Parlement vergadert sijnde, hebben niet alleen uyt vrye ende vollen consent sijn Majesteyt gedaen een aengename hulpe, om te reduceeren sijn Majesteyts ongeaffectionneerde Onderdanen tot haren schuldigen plicht, maer oock belooft, te willen sijn gereet met hare persoonen ende Staten, na haer uytterste vermogen, wat sijn Majesteyts dienst in dese groote occasie (by continuatie van sijn maght tegens de ongetemperde Schotten) sal vereysschen: soo dat van dien kant niet te vreesen, maer alles goets te verhoopen is. Alleen *Schotlant* blijft als een swack ende ongetempert gelith van't Lichaem, waer alle de quade humeuren van *factie* ende *seditie* als een defluxie na toeloopen: sijn Majesteyt dit alles in consideratie nemende, om voor te komen meerder quaet, daer mede dit sijn Coninckrijck gedreygt wiert, heeft geresolveert door middel van een machtige Armée *Schotlandt* te reduceeren tot een modeste ende redelijcke gehoorsaemheyt, ende subjectie. Een Cours, daer in sijn Majesteyt geen vermaeck neemt: maer is daer toe gedrongen; want soo groot is de genade ende goetheyt des Conings, hoe onbehoorlijck ende rebel sy nu sijn, indien sy haer herstellen inde wech van behoorlijcke nedericheyt, dat sijne Clementie sal haest sich openbaren voor al de Werelt.

Maer sijne Majesteyt wil niet lijden, dat sijn eere dependeere van de Gemeente, wil oock niet toelaten, dat yemant sich stelle tusschen hem ende sijn authoriteyt: ende daerom gelijck hy in geene wijse wil admitteren de Mediatie van eenige persoonen, wie het oock soude mogen sijn. Alsoo sal hy het nemen voor een groote præsumptie ingeval yemant sich daer toe offereerde, als achtende sulcx alder periculeust voor sijn eere, dat de solicitatie van andere souden meer vermogen, om hem beter te bewegen tot sijn Volck, als hy is, ende altijt wil sijn, uyt sijn *eygen genade* ende *goedicheyt*.

De kosten van sodanige Armée sijn wel overwogen, ende moeten nootwendich tot een hooge somme stijgen: welcke men licht kan dencken, dat in des Konings Coffers niet konnen werden ghevonden: die nochtans noyt sijn uytgeput deur onnoodich bedrijf, kostelijcke fructuren, of andere magnificentien. Maer sijn meeste inkomen ende wat hy van sijn Onderdanen heeft bekomen, is by hem geemployeert geweest voor het gemeene beste, ende tot præservatie van dit Coninckrijck, ende (gelijck een damp rijsende uyt de Aerde, ende vergadert in een Wolcke) is neder ghevallen tot een soete ende ververssende reghen op deselve gront. Daerom heeft sijn Majesteyt tegenwoordich by een geroepen dit Parlement, om af te keeren dese publijcque calamiteyten, gedreycht over al de Coninckrijcken, deur de *oproerige proceduerén der Schotten*; ende gelijck sijne Majesteyts prædecesseurs hebben gedaen met u Voor-Vaders, alsoo doet sijne Majesteyt u oock aenbieden de eere, om te samen

met hem uyt te wercken wat strecken sal, tot het beste van sijn, ende u, ende uwer nakomelingen præservatie.

Raedtslagingen die strecken tot beneficie ende vordering van *profijt*, konnen wel disputen ende debat lijden; Maer deliberatien tenderende tot *præservatie*, vergeselschapt met de nootwendicheyt mogen geen dilay noch debat verdragen; van soodanige natuer sijn de *bloedende Wonden* die terstont moeten geholpen sijn. Dese Somer moet niet verlooren noch een minute verstoft worden, om de *Schotten* te reduceeren, op dat niet deur soodanigen uytstel, sy tijt ende advantage winnen, om haer party te maecken, met vreemde Staten.

Sijn Majesteyt daerom op dese urgente redenen doet begeeren, dat ghy voor een tijt wilt ter sijden leggen alle andere debatten, ende dat ghy wilt passeeren een Acte van soo veel *subsidien*, als ghy in u hertelijcke affectie tot hem ende het gemeene best sult bevinden betamelijck, ende dat gy wilt haesten de betaling van sulcx, met dese belofte, dat sijne Majesteyt niet sal termineren dese *Sessie*. De kortheyt des tijts is soodadich, dat, indien de subsidien niet terstont werden geconsenteert, het niet mogelijck is in ordre te brenghen alles wat noodich is, tot sulcken Armée. Ende seeckerlijck indien niet sijn Majesteyt op credijt van sijn eygen Dienaers, ende uyt sijn eygen staet had opgenomen tusschen de *drie ende vier honderd duysent pont sterlings*, het had sijn Majesteyt niet mogelijck geweest te beginnen ende sonder welcken hy niet hadde konnen provideren *Barwijke* ende *Carlisle*, of voor te komen d'affronten van die factie op de Persoonen van sijn Majesteyts getrouwe Onderdanen in de Noorderquartieren.

Om voor te komen alle questie aengaende de *Tonnage* ende *Pondage*, die sijn Majesteyt heeft, hy heeft my gelast u te verklaren, dat hy sulcx heeft gedaen *de facto* ter exemple van voorige Coningen tot dat het Parlement sulcx soude hebben gheconsenteert, dat hy sulcx niet begeert, als by consent van't Parlement. Ende tot sulcken eynde heeft sijn Majesteyt doen maecken een geschrifte in deselve forme als het is gepasseert tot sijn Conincklijcken Vader, van geseegender Memorie.

Dit ende 'tgeschrifte van subsidien, verwacht sijn Majesteyt om de persende redenen voorgeseyt; datse moghen gedepescheert worden in alle spoet, 'twelck sijn Majesteyt sal genadichlijck ontfanghen als een pant van welkomst van U minlijcke, geluckige ende behoorlijcke affectie tot hem, sijn persoon, ende Regieringh.

Sijne Majesteyt belooft u ghenadichst dat daer na hy u wil geven tijt om te considereren soodanige petitien als ghy sult bevinden goet ende tot het gemeene beste streckende, self nu ende voor scheydinge van't Parlement, soo veel het saisoen ende der saecken gelegentheyt wil toelaten: ende wat nu is gecommitteert, sijn Majesteyt wil u toelaten tegens de Winter sulcx te resumeeren: sijn Majesteyt wel wetende dat de *subsidie* kan sijn van weynich baet sonder wijder vervolch 'twelck sijn Majesteyt van u verwacht.

Sijne Majesteyt belieft oock genadichst, volghens 't ouwe gebruyck des Parlements, te verblijven tot dat u gerechtige *Gravamina* konnen sijn gehoort ende geredresseert. Ende sijn Majesteyt verseeckert u, dat hy wil u seconderen tot voordeel. Op dat dit Parlement mach hebben soo geluckigen besluyt, dat het sy een oorsaecke van menigh meer diergelijcke te samen komsten.

Dit is 'tgeene sijn Majesteyt my bevolen had te seggen.

De Coningh secundeerde dat alles met dese woorden.

Mijn Heeren: Op dat ghy mocht sien, dat hy niet heeft gesprocken *hyperbolicè* of meer als wat Ick wil goet maken in eene of andere wech, ende dat hy mentie heeft gemaeckt van seeckeren Brief by welcke mijn Onderdanen van *Schotlandt* soecken hulpe in vreemde machten, soo toon ick u hier den principalen Brief: die ick u deur hem sal laten voorlesen, ende om dat het raeckt een van mijn Nabuyren. (Godt behoede my dat ick hem soude opleggen wat ongerecht was) soo wil ick noyt gelooven datter by hem sy geaccepteert, seeckerlijck het is een Brief aenden *Franschen* Coning: Maer ick dencke niet dat hy dien oyt ontfangen heeft: want by gevalle heb icket doen intercipieren, soo als het was gaende tot hem: Daerom hoop ick ghy sult het wel verstaen.

Na sulcx leverde zijn Majesteyt den Brief tot den heer aerber ende hy seyde lesende de superscriptie vanden Brief: *Au Roy*: aenmerckt: om de naetuyr vande superscriptie soo ist notoir voor al die de Fransche stijl kennen, dat soodanich opschrift was noyt geschreven by eenich Fransman tot yemant anders als tot sijn eygen Coningh, ende daer onder sijnde gedirigeert *Au Roy*; soo ist tot hem als tot haer eygen Coning, ende alsoo doen sy in dat opschrift.

Daer na las hy den Brief in d'originale Fransche tale. Gelesen zijnde soo las hy dien daer na oock in Engelsch ghetranslateert.

Daer na seyde de Coning daer by.

Vande Edellieden die desen Brief onderteeckent hebben, is eene alhier: ende geloove dat gy sout vreemt nemen, indien ick hem niet vast leyde: daerom heb ick geteeckent een ordre om hem te brengen inden Tour als een beslooten Gevangen.

Mijn Heeren ick meene, (hoewel ick niet positive kan segghen als wat ick seeckerlijck weete) ick heb den Edelman die den Brief soude gedragen hebben vast genoech. Doch ick kan geabuseert sijn.

De Gevangen/ daer van de Koning sprack/ was de Graef van Lowden, die benessens de Graven van Dumferling, Duglasse ende Barklay van wegen het Schots Parlement ('twelck de Coning deur den Graef van Traquare den achtienden December des voorleden Jaers hadde laten dissolveren tot groot misContentement vande Schotten) was ghesonden aenden Coning; om te klagen over het dissolveren van dat Parlement / over't senden van't Guarnisoen in het Casteel van Edenborch, dremael sterker als tot bewaringh van't Casteel van nooden was: over 'tsenden van een Guarnisoen/ alle van d'Engelsche Natie / in het Casteel van Dun-Britain. Datmen vande Schotten trafiquerende in Engelandt / ende noch meer in Yerlandt af nam nieuwe Eeden: contrarie haer Convenant: alles contrarie de Jonghst gemaeckte pacificatie. Sy divulgueerden met een ooch een informatie aen d'Engelsche Natie / als een Manifest, ende aenwijsinge van t onghelijck haer aenghedaen seedert de Jonghste ghemelde Vrede.

Uyt de Brief geschreven aen den Koning van Vranckrijck: by den Koningh vermelt / by Lowden geteeckent / wiert hy ende andere beschuldicht: als of sy 's Conings Regieringh moe zijnde / haer aen een vreemden wilden vast maecken / zijn assistentie versoeckende. Lowden ende d'andere ontkenden den Brief niet: maer seyden dat die was geschreven in Majo des voorleden Jaers. wanneer.

neer Schotlandt was ghedreyght met een zware invasie: werdende sy by alle vreemde Printen beladen met hatelijcke aspersien insonderheyt in Vranckrijck: daer van sy deur dien Brief hadden willen haer redden: wesende de Coningen van dat Rijck oude Vrienden van Schotlandt. Dat haer meningh niet was om te trecken assistentie van Oorlogh van dien Koning (hoe-wel / seyden sy / in tijdt van noot de natuyrlijcke rechten / ende de Wetten dat toestonden) maer intercessie ende voorspraeck. Dat d'inscriptie au Roy, was by yemandt van haer Vyanden daer by gedaen: dat oock alles was gepasseert geduyrende de troubles; ende dat het seedert was deur de daer op volgende Vrede ende amnestie, wech genomen.

Dese beschuldinge geschiede meer om vreese als om perijcul aen te doen: zijnde niets daer op gevolght: want de Koningh met ter tijdt meer ende meer te doen kreeg met de Schotten. De welcke aen die van't Engelsch Parlement schreven incentiven: ende aenmaningen / dat sy niet wilden naelatich zijn te beschermen haer eygen Wetten ende vryheyden: te breecken het voornemen van 's Conings quade Raden: die dit Parlement in Engelandt / seyden sy, hadden geprocureert tot geen ander eynde / als om de Koningh tegen de Schotten sterck / ende op die wijse deur Oorlogh beyde Natien tot Slaven te maken / indien niet te ruineren: dat na meenige verkrachtingen ende afbreeckingen van Parlementen in Engelandt / dit tegenwoordige niet was beroepen om haer grieven ende bezwaernissen af te doen / maer om haer (indien sy niet sorchvuldich ende moedich waren) alsoo t'overkomen / datter in't toekomende geen redresse meer te hoopen soude zijn. Want alsoo men in Engelandt een Parlement beriep / op een tijt als men dat in Schotlandt separeerde / soo konde men wel afnemen datter eenich gevaerlijck practijcq voor handen was.

Twee dagen na dat de Koning soo selfs als deur den Bewaerder van't Zegel hadde laten de voorgemelde propositien doen / is van wegen 't Parlement deur den Spreecker Glauville geantwoort / beginnende na den stijl vande Engelsche;

Met believen van U Majesteyt de Ridders, Stadtluyden, ende Borgers van't Huys der Gemeente in't Parlement volgens d'oude ende Standtvastige ghewoonte ende maniere uyt kracht van haer welbekende privilegien, ende ghehoorsamende u al lergenadichste Raadt ende gebodt sijn, te samen gekomen in *haer Huys* ende hebben gekooren een Spreecker om te sijn de Mont of inderdaet een Dienaer van al de rest, om wacker ende voorsichtich te beleyden haer consultatien ende debatten te colligeren getrouwelijck ende promptelijck de stemmen ende opinien van die numereuse Vergadering, die te pondereren tot eyndelijcke Resolutien, ende om te presenteeren haer ende hare conclusien hare verklaringen ende begeerte, op alle urgente occasien waerachtichlijck vrymoedelijck, ende tot voordeel van u aller Excellentste Majesteyt met wat oordeel, Temperament, Geest, welspreeckentheyt hy behoort te sijn begaeft ende gequalificeert, sulcx kan U. Majesteyt na sijne groote wijsdom best onderscheyden ende oordeelen, moetende alles sich refereren beyde tot uwe Majesteyts eygen particuliere affaire van staet ende Regiering, ende oock tot de eygen werckinge ende besoignen van't Huys der Gemeenten; welcke besoignen noyt weynich of kleyn geweest sijnde hebben apparentie van dese reyse te sullen sijn uytnemende wigtig: had u Huys der Gemeenten so geluckig geweest in haer electie als sy is regulier

in

in haer behoorlijcke proceduren, ick self (die nu staе gekooren tot haer *Spreecker* ende gepresenteert deur haer tot u Majesteyt om t'ontfanghen u genadige ende Coninckli jcke approbatie) soude niet van nooden hebben u Majesteyt moeyelijck te vallen in dit versoeck van mijne ontlastinge: mijne imperfectien ende onbequaemheden sijn my self best bekent, oock u Majesteyt niet al onbekent, voor wien inde loop van mijn practijcque ende professie (soodanich is geweest u goedicheyt tot de minste van U. Onderdanen) Ick verscheyden reysen heb d'eere gehadt te verschijnen als een ordinaris pleyter. Het is een geleerde tijdt dat in wy leven ende u Majesteyts vreedsaem ende florerende Regiering ende u Huys der Gemeenten, sijnde niet alleen het *representatiue* Lichaem, maer oock de uytgetrockene *quintessencie* van u Edel Rijck van Engelandt, daer sijn veele onder haer bequamer, als ick, om dese plaets te bekleeden: weynich of geen soo onbequaem. Ick versoecke aller nedrighst u Majesteyt de Vader van't gemeene best, ende Hooft van't geheele Parlement tot wien de sorge van alle onse welvaren behoort het respect tot u eygen Interest, hebt regardt tot u Huys der Gemeenten, hebt compassie met my, het onweerdichste Lith van dit Lichaem, alreede beswijmende uyt vreese, eer de last op my legt: waerom dan souden sy in my ende u Majesteyt in haer deur mijn defect staen in hasart van ondienst, ick heb alleen eene hertelijcke affectie om te dienen u Majesteyt ende u Peupel, weynige bequaemheyt om sulcx te volbrengen: daerom inde volheyt van u Koninghlijcke Maght, van u goedertierentheyt ende van u goedicheyt, laet het u genadelijck believen te beveelen u Huys der Gemeenten noch eens te samen te treden ende beter te consulteeren over de kiesinge van een bequaem *Spreeker* tot datse sullen geaccordeert sijn op soodanigen Persoon die weerdich sy hare electie ende u Majesteyts acceptatie.

De Bewaerder van't groot Zegel / na ontfangen Koninghlijck bevel repliceerde als volght.

Heer Spreecker.

Sijne Majesteyt met een genadich oor ende princelijcke attentie heeft lust ende behagen gehadt in u needrige ende modeste excuse, vol van bloemen van *verstant*, bloemen van *welspreeckentheyt* ende bloemen van *oordeel*, veel reden heeft hy genomen van u self, om t'approbeeren d'electie van't Huys der Gemeenten: geen reden vint hy van yets dat ghy geseyt hebt om te dissentieren vande selve verkiesing, ghy hebt u *onbequaemheyt* voorgestelt met soo groote *bequaemheyt* ende soo wel gedaen het Ampt van een goet *Spreecker*, welck is de sin van't Huys indicieuselijck te colligeren, getrouwelijck voor te stellen ende met d'exteriteyt uyt te voeren; dat sijne Majesteyt niet twijffelt, of gy, die soo perfect sijt in dese *theorie*, sult seer licht oock sulcx volbrengen in de *practijcque*. Sijne Majesteyt is wel kennelijck ende in ghedachtenis dat gy hem meermaels gedient hebt in particuliere saken, daer in gy u self altijt soo hebt gedragen ende gewonnen soo goeden opinie by sijne Majesteyt, dat hy niet twijffelt of u affectie ende de machten van u Ziele sullen in't werck gestelt worden met yver ende alacriteyt daer in ist dat de Philosooph noemt een mensch geluckigh: wanneer hy die bequaemheyt heeft, rencontreert een object, om deselve in't werck te stellen ende soodanich is u goede Fortuyn teghenwoordich, toont in dese occasie u habiliteyt ende u getrouwicheyt tot sijne Majesteyts dienst: bewijst de candeur ende klaerheyt van u hert, tegen die van't Huys der Gemeenten: in alle 'twelck

sijn Majesteyt vertrout dat ghy u sult quijten, dat hy mach occasie vinden boven sijne voorige gunsten meer andere u te doen: dat het Huys der Gemeenten mach haer verblijden in dese hare electie ende dat het geheel Coninghrijck deur u goede ende oprechten dienst mach ontfangen vruchten tot troost van allen. Sijne Majesteyt daer approbeert ende confirmeert de verkiesinge van't Huys der Gemeenten ende ratificeert u tot *Spreecker*.

Na dat de Heer Bewaerder deur bevel des Konings hadde geconfirmeert den Sergeant Glanville tot Spreecker soo addresseerde de Spreecker sich tot zijn Majesteyt: als volcht.

Aller genadichste Souverain mijn professie heeft my gheleert dat vande hooghe Rechters ende stoel van Iustitie ende valt geen appel: u Majesteyt in volle Parlement heeft belieft deur de Mont van u *Lord Keeper* te verklaren, u Coninckliijcke Sententie tot confirmatie vande verkiesing van't Huys der Gemeenten: waer deur ick gheworden ben haer *Spreecker* en Dienaer, wat staet my dan te doen? als voor eerst devotelijck Godt autheur van alle goede wercken te bidden, dat hy my bequaem maecke, eerlijck, ende werckelijck uyt te voeren, soo grooten last ende ampt, ende daer nae needrichlijck te erkennen, gelijck ick doe, de genade ende gunst die u Majesteyt my doet: ende promptelijck my te conformeeren tot u Majesteyts gheliefte ende bevel, onder welcken ick my nu geheel submittere, op dat niet mijne al te groote diffidentie in't ondernemen van dese dienst my aenbrenge meer hinder als moghelijck soude rijsen uyt mijne andere imperfectien. *twee Vyanden* mochte ick vreesen, de gemeene Vyanden van dese dienst; *expectatie ende jalousie*, ick ben onweerdich d'eerste ende ick verachte de laetste, de tijdt waerheyts beproever sal de geheele Werelt doen sien ende bekennen dat ick ben ende wil sijn bevonden een *gelijckmatich vry mensch*: (*an equal freman*) yverich om te dienen mijn genadigen Coningh, yverich te dienen mijn liefste Vaderlant.

De Coninghlijcke ende erffelijcke *Monarchie*, is van alle soorten van Regieringe de compleetste ende exellenste: 't sy dat wy aensien de glorie, de staet ende bewaernis vande *Regeerder*, of van het *Volck* of van *beyde*, ende ick hoope datter niet een vande Natie sy, van eene *Antimonarchale geest*; of vrient van soodanige die het sijn: sijnder eenige: soo wensch ick geen grooter eere aen dit Parlement, als om die te ontdecken ende by alle goede middelen u Majesteyt te assisteeren om die te supprimeeren.

Ghy sijt tot allen tijden een groot Coningh: maer nu sittende opghewacht by u *Prælaten, u Lords*, ende u *Peupel* in volle Parlement, gy sijt inde hoochste staet van Majesteyt ende glorie; want my gedenckt wel dat ick hoorde u Majesteyt aller Coninglijckste ende *geleerde* Vader onse laetste lieve Souverain Koning *Iacob*, van geheylichder Memorie, spreeckende op de propoost van hem selfs, ende vande Koningen in't Generael: sijne Majesteyt doen sittende in't Parlement op den *Troon*; welcke nu deur afkomste van hem ende van ontelbare Koninglijcke voorgangers, is u Majesteyts Wettige Stoel ende gerechtige erfenis.

Aensiende u dus in Vrede ende sekerheyt in dese groote ende goede occasie na *vijfthien* Iaren experientie van u seer vreedsame Regieringe 'twelck geeft aen u Majesteyt aller getrouste ende geaffectioneerste Onderdanen een volkomen vreucht, wie ist die niet met my bidt ende wenscht *serus in cælum redeas diuque lætus inter-sis*

Popu-

Populo Britannus. *Engelandt* is u Stoel van Residentie: niet ghemaeckt tot een Provintie noch geregeert by een *Vice-Roy*, Godt opene alle onse ooghen ende verstant te onderscheyden ende te valueren de groote seghen ende weldaet die wy genieten by u Majesteyts ghenadichste presentie in alle de deelen van u Edelste Coningrijck.

Schotlandt, is u geboort plaets ende heeft daer in het voordeel boven u ander Koninghrijcken: God make ende beware haer sensibel ende weerdich van soodanigen eere. *Yerlandt* begint seer Engelandt te volgen in een groote ende levendige progresse, in civiliteyt van manieren, ende conservatien deur menig neerstige plantasien ende cultivering ontfangende ende practiserende de gesontste Wetten ende statuten van dit Rijck ende deur menigh andere goede affecten ende vruchten van Vrede ende gesegende Regiering.

Vranckrijck is dienende (*sul attendant*) in u stijl en Titul.

De prærogative van een Koning is alsoo *noodtwendich* als het is *groot*, want sonder dat soo soude hy missen dien macht ende Majesteyt welck is ende moet sijn inseparabel vande Kroon ende Scepter.

Oock kan geen perijckel resulteren van soodanige prærogative inden Koning tegen de vryheyt vande Onderdanen, soo lang als beyde admitteren de getempertheyt vande Wet ende Justitie, specialijck onder sulcken Koning, als u Majesteyt die tot u onsterfelijcke eere onder u ghedruckte Wetten hebbet oock gepubliceert dese in al de Werelt voor u maxime, *dat de liberteyt van het Peupel sterckt de Prærogative vanden Koning, ende dat des Konings prærogative bestaet daerin, dat hy defendere de Peuples vryheyt. Appelen van Gout in eene Schilderye van Silver.*

Koningen als sijnde Koningen konnen noyt geseyt worden datse *dwalen*, alleen de alderbeste kan gheabuseert worden deur *informatie*. Het hoochste Point vande prærogative is, *dat de Koning kan geen onrecht doen.* Daerom in dien deur de subtijlheyt van *quade informatie* deur de spetieuse ende valsche pretensien van't ghemeene beste deur een konstigh ende bedeckt bedrijf misleydende de gheheylichde persoon des Conings soude mogen te weghe gebracht werden datter wierden ghecommandeert dinghen contrarie de *Wet*, dese commandementen sijn *ydel* ende de Koningh *onschuldich* ende in sijn persoon gedefendeert, deur sijne *prærogative*.

Niet-te-min, de Autheurs van soodanige informatien ende acteurs van d'abuysen sullen staen ge-exponeert tot stricte examinatie ende censure; hebbende niet met al tot defensie van haer self als de couleur van een ydel commandement, qualijck geinformeert. Indien Religie, Iustitie, ende genade, alle geluckelijck Vergadert ende gratienselijck gelogeert in u Koninckliijcke Borst mogen geven aen u wel gheneghe Onderdanen hoope van goet succes van dit Parlement, ick weete niet hoe wy niet alle sulcx verwachten met groote confidentie.

Eenige weynige particulariteyten behoorende tot haer generale hooft-stucken bidde ootmoedelijck dat sonder offensie van u gheheylichde ooren ick mach verlof hebben aen te mercken tot vordere troost van my self ende van alle die my hooren.

Wat Prins van dit Landt was oyt gekent te onderhouden sijn uyren ende *getijden* geset tot *gebeden* ende tot den dienst van Godt Almachtich met sulcken gheregeltheyt

heyt ende bestandicheyt als u Majesteyt, ja dat meer is heeft niet u Majesteyt gedurychlijck seedert u aenkomst tot de Kroon gehadt noch een *dach* inde weeck behalven den dach des Heeren, gedediceert ende geemployeert tot *Predicatie* ende *devotie*! Ick mach hier niet langh blijven staen: daer is noch een ander particulier point egaliserende beyde voorige ja overtreffende: Welck is u Majesteyts sorghe om op te voeden de panden vande conjungale ende seer abundante onderlinge liefde, die is tusschen u Majesteyt ende u allergenadichste consorte de *beste van alle Koninginnen ende Vrouwen*, ende de fundatie van onse toekomende hoopen, de Allerdeurluchtichste Prince *Carel* ende de rest vande Konincklijcke generatie in ware Religie van Godt Almachtich, die publijcquelijck geprofiteert ende by de Wetten van't Koninckrick gestabilieert wort. Wat tong is bequaem om uyt te spreecken de groote vreughde ende consolatien: welcke alle u Majesteyts ghetrouwe ende beminde Onderdanen scheppen uyt te contemplatie van u Majesteyts groote *pieteyt* ende voorsichticheyt in dese eene Acte uytghedruckt als geextendeert wordende niet alleen tot de teghenwoordighe tijdt maer oock tot de successie ende toekomende eeuwen.

Aengaende de *Iustitie*: daer en is gheen seeckerder teecken van een onpartidich *Rechter*, als sijn geduldige langsinnicheyt om wel geinformeert te sijn voor dat hy Sententie geve, ende ick segge stoutelijck dat al u Rechters deur al u Koninckrijck mogen exempel nemen van u Majesteyt ende leeren haer schuldige plicht ende devoir van u practijcque. Ick self ben dickwils een getuyge daer van geweest, tot mijne niet kleyne verwondering ende contentement.

Van u *langmoedigh geboor* laet my passeeren tot u *gerechtich oordeel*, ende daer in brengen niet meer als een instantie, maer het sal eene groote sijn; doen u *Heeren* ende Gemeenten in u leste Parlement presenteerden aen u Majesteyt een petitie concernerende verscheyden rechten ende vryheden van u Onderdanen, hoewel de petitie was van geen kleyn gewicht, nochtans u Majesteyt na rijpe deliberatien in weynigh, maer effective woorden *soit droit fait comme il est desire*) gaf haer soodanich antwoort, dat u sal beroemt maecken van een gerechtich oordeel nu ende by alle posperiteyt. Jck spoede my om te komen tot u *genade*; 'twelck nootwendich weder ende weder sal van nooden hebben al eer ick desen my nu opgeleyden dienst voltrecke, niet geheelick despererende van die t'obtineren: maer de *genade* dewelcke ick dencke te celebreren, is niet betreffende eenich particulier persoon maer gheheele Natien.

Die incomperabele *genade* ende clementie dewelcke u Conincklijcke wijsheyt ende overvloeyende goedertierentheyt gelijckelijck by een Vergadert goet vont te toonen aen ons ende al u Majesteyts Rijcken; als u Majesteyt sijn Swaert van Iustitie deed swayen de leste Somer tegen u Peupel van Schotlandt: hoewel u Wapenen *beter* ende *stercker* waren.

Het bleeck dat u Majesteyt gedacht met meer beweeghtheyt des harten, als sy self, dat sy waren *Christenen* ende u *Onderdanen* ende dat u regel was *posse & nolle nocere*, hoedanich oock mocht sijn u regel ende reden, die u includeerde binnen deselve *genade*; soo ben ick seecker dat de benefitie redondeerde tot ons ende onsen; die deur dese middel sijn gestadich in Vrede ende tranquiliteyt niet sonder hopening van lange continuatie een *Zegen*, die mogelijck by ons onder de waerdye gehouden

den wort, dewijl wy van deselve soo veel hebben gehadt onder u Majesteyt ende u allergenadichste Vaders geseegende Regeringh.

Jck heb noch geen Instructie van U. Huys der Gemeenten maer met mijne eygen nedrighste ende hertelijckste wenschinge kan ick verseeckeren dat sy haer sullen dirigeren op de gronden van *Religie*, *Adelijcke eere*, *Iustitie*, *Commertie* ende *eendracht*: dat dit Parlement moge sijn beroemt om u sorge ende vorderinge van Godts ware *Religie*, de eenichste middel om ons geluckig te maecken in dit ende toekomende leven: dat de allerberoemste *pralaten*, u Majesteyts Ertz-Bisschoppen sittende aen u Throon gelieven daer in sorge te dragen: dat de wereltlijcke Heeren (*Lords*) gegordet met het zweert in hare creatie (als specialijck geloont ende versocht tot d'actien vanden Oorloch) gelieve indachtich te sijn d'Edelste ende vailjanste van hare Voor-ouders, welcker Landen ende eere sy geerft hebben, ende hoe beroempt dit Landt is geweest van binnen ende van buyten deur feyten van Wapenen ende Ridderlijcke Actien, ende dat sy daerom willen arbeyden om het te restaureren by alle middelen tot sijne oude glorie; *de beste manier om vrede te houden is, te sijn gereet ende bequaem tot den Oorloch.*

U Majesteyt gelieve te beveelen u eerwaerdige *Rechters*, hoe-wel sy in desen dienst niet sijn als assistenten, dat sy willen contribueren na haer uytterste vermogen om uyt te leggen, te executeren, ende te vorderen onse goede oude Wetten ende te proponeren soodanige dingen, dat yeder Onderdaen van dit Koninckrijck mach bequaem sijn te verstaen ende te weten beyde wat hy heeft te doen ende te besitten ende wat niet, daer sijn twee considerable Koninckclijcke Goutmijnen in dit Rijck, *hantwerckende Coopmanschappen*, de uytvoer van onse *Wolle* in *manifacturen*, ende binnelants gewassene waren is't geene ons provideert van Gout ende Silver, de materialen van onse Munitien ende is alleen machtich genoech ons capabel te maecken om u Majesteyt te fourneren wat noodich is tot onse *defensie* ende onser vyanden *offensie*, dat daerom de Koopman ende Ambachts-Man behoort te worden gecourageert ende gemaintineert: want dit Lant specialijck daer in geinteresseert is. Maer al waren wy noch soo valjant ende noch soo Rijck: indien *liefde* ende *eenicheyt* niet onder ons is, wat kan ons Rijckdom doen aen ons ende aen u Majesteyt? *die in liefde regeert, die regeert seeckerlijck* de Beurs om te *betalen*, ende de handt om te *vechten*.

Derhalven bidde Ick Godt, dat wy alle ons devoir mogen doen om te knoopen sulcken knoop van *liefde* ende waerachtige affectie tusschen het hooft ende de Leeden; dat alle vremde Staten die mogelijck met afgunstige ende boose oogen op ons loeren, ende souden geern haer vermaeck nemen in onse tweedracht, met al haer subtijle complôterien ende hoopen diese hebben, wanneer haer arbeyt ende meningh soude prævaleren, dat wy sullen worden inconsiderabel *binnen*, ende veracht *buyten 's Lants*, mogen bedrogen ende te schande worden.

De Religie heeft ons geleert *si Deus nobiscum quis contra nos*, ende d'ervarentheyt sal ons leeren, *si sumus inseperabiles, sumus insuperabiles*: beyde plegen te sijn, en hoope sullen noch sijn ende blijven de Regel ende maxime van u Huys der Gemeenten.

Ick vreese ick misbruycke u Koninckclijke gedult: hoewel ick bekennen moet dat deselve noyt moe of verdrietich wierde. Niet-te-min ick wil hier besluyten alleene-

leenelijck voor eerst bidde ick u genadighe Majesteyt inde Name ende recht van u geheele Huys der Gemeenten ende in uwe Iustitie, u wil gelieven te gunnen ende te confirmeren tot haer beter encourageringe in't procederen in hare groote besoigne, dese hare oude ende rechtveerdige, *vryheyt*, denwelcken sy van ongedencklijcken tijden hebben rechtveerdichlick genooten, dat sy haer Dienaers ende nootwendigen aenhangh te samen met haer goet mogen sijn *bevryt* van alle *gevanckenis*, *arrest* ende *molestatie*, geduyrende 't Parlement.

Dat sy mogen ghenieten vryheydt om te spreecken in alle hare Propositien ende debatten; welcke ick hoope dat sy sullen sorgvuldich sijn te gebruycken binnen de banden van getrouwicheyt ende devoiren. Dat in alle noodige occasie sy mogen hebben acces tot u Majesteyt, op soodanigen behoorlijcke tijt ende plaets als u Majesteyt sal believen haer te appoincteren, ende eyndelijck dat u Majesteyt wilde gelieven genadichlijck te nemen in't goede alle woorden, ende actien ende de mijne in't particulier.

Siet; so schoon ende lieflijck was het bloeysel: maer hadde bittere vruchten. De Koninck begeerde gelt: ende 't Parlement gaf niet als klachten ende grievancien.

Dit Jaer wiert oock gesonden een Ambassade aende Coninginne ende Croon van Sweden: wat haer in last wiert gegeven is te sien uyt de volgende.

Instructie vande Hooge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor de Edele, Gestrenge, Erentphheste Heeren Willem Boreel, *Heere in Duynbeke, Westhoove, Ambachts-Heer in Domburg &c. Raet ende eerste Pensionaris der Stadt Amsterdam*, Albert Sonck, *Ridder, out Burgemeester ende Hooft-Schout der Stede* Hoorn *ende het ressort van dien oock Gecommitteerde van wegen de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt in haer Hoogh Mo: Vergaderinge, ende* Epeus van Aylua *tot* Iellum, *Grietman van Baerderadeel, Ambassadeurs aende Coninginne ende Croon van Sweden.*

De voorschreven Heeren Ambassadeurs sullen met den eersten de reyse aennemen naer Sweden, ende dat over ende langs soodanigen wech, als oorbaerlijckst bevonden sal worden.

Int passeeren van eenige Furstendommen, Graefschappen Hanse-Steden, ofte Republijcquen met desen Staet in vruntschap ofte neutraliteyt staende, sullen sy de Heeren Fursten, Graven, ende Regeerders van Steden naer gelegentheyt mogen salueeren, sonder nochtans daer toe publijcque audientie te versoecken, ofte merckelijcke tijt te versuymen ende in generale termen, alleenlijck verklaren, dat sy Heeren haer Ho: Mo: Gesanten gaen naer den Coninginne, ende Croon van Sweden.

Maer aende Heeren Fursten, Graven ofte Regeerders der Hanse-Steden, die by de Navigatie ende Commertie, langs ende over de Noort ende Oost-Zee respective geinteresseert sijn, daer aen sullen de Heeren haer Ho: Mo: Gesanten by goede occasie ende gelegentheyt mogen in generale termen communiceeren, dat het principael subject van hunne Legatie aende Croone van Sweden, is de *bevrydinge ende bescherminge vande Rechten, Navigatie, ende Commercien* langs ende over de *Noort* ende *Oost-Zee* respective, ende die geene die in dit werck mede geinteresseert sijn, dat sy voor't hare oock hebben toe te sien, ende dat daer toe nu den rechten tijt ende occasie is gebooren, met aenmaninge van aende Croon *Sweden* op dit subject mede

te

te willen besendinge doen, latende aen hun voorts alle andere consideratien op dit Stuck loopende, sonder in eenige particulariteyten te treeden.

De meergenoemde Heeren haer Ho: Mo: Gesanten ontrent het Hof vande Coninginne gekomen wesende, sullen deselve haren Secretaris, ofte Hof-Meester voor uyt senden, om hunne aenkompste tijdelijck te notificeeren, ten eynde dat op derselver receptie mach worden ordre gestelt naer behooren.

Ter plaets vant Hof geatriveert wesende, sullen vervolgens in conformite van't gebruyck aldaer, laten presenteeren ende overleveren hunne respective Brieven van credentie, soo van haer *Ho: Mo:* als oock van sijn Hoocheyt, ende daer op laten versoecken audientie tegens een bequamen dach.

De Heeren Ambassadeurs sullen wel hebben te letten ende in acht te nemen, dat sy doorgaens naer behoorlijcke gedane reverentie ende eerbiedinge met de complimenten daer toe gehoorende, spreecken met *gedeckten Hoofde*, als gesonden van een Souveraynen Staet.

In haer eerste audientie sullen de Gesanten verklaren, dat haer Ho: Mo: met seer groote vreugde ende aengenaemheyt hebben verstaen, dat haer Conincklijcke Majesteyt voorsien wesende met soo veel groote gaven ende uytmuntende deugden, tot de Croon van Sweden is verheven, waer over de gemelte Heeren haer Ho: Mo: Gesanten haer sullen geluk wenschen ende congratuleeren: Vertrouwende dattet selve sal strecken tottet gemeene beste vande Christentheyt, ende dat haer Majesteyt derselver landen van binnen met lijfsgesontheyt, geluckelijk lange Jaren in groote gerustheyt sal regeeren, met byvouginge van soodanige complimenten als op dit Subjeft worden gerequireert, ende de Heeren Gesanten van haer Ho: Mo: sullen oordeelen naer tijts gelegentheyt ende constitutie van saecken te passen, verklaerende voorts eenige saecken in last te hebben, daer van sy openinge sullen doen ter plaets ende voor soodanige Heeren ende Commissarisen, als de Coninginne ende de Heeren Rijcx-Raden ende Administratoren vande Croon Sweden sullen ordonneeren.

Inde *tweede* audientie ofte eerste conferentie met Commissarisen vande Croon Sweden sulcks aende Heeren haer Ho: Mo: Gesanten sal worden geordoneert sullen deselve Heeren Gesanten remonstreeren, dat van allen ouden tijden de commertien gedreven ende ge-exerceert sijn geweest op de *Oost-Zee* byde Ingesetenen van dese Landen, ende dat daerinne voor een groot gedeelte is gecorrespondeert met de subjecten van haer Majesteyt, sulcks dat de *Tollen* ende beswaernissen die inden Orisont worden geheven, ende seedert eenige jaren herwaerts aen ende aen sijn *verhooght* geweest beyder sijts Ingesetenen eenpaerlijck hebben gedruckt, principalijck voor soo veel belangt de Waren ende Coopmanschappen, die uyt dese Landen in't Rijck van Sweden, ende aengrensende quartieren vandien, met Schepen deser Landen worden gebracht ende aldaer gedebiteert ofte vermangelt tegens de Waren, Coopmanschappen, ende vruchten van het Coninckrijck van Sweden tot veel civylder ende minder prijs konnen toegebracht worden, als deselve inde *Orisont* soo hoog niet beswaert en wierden tegens de oude Tractaten, ende onderhandelinge met de Regeerders der Nederlanden hier voorens ghewaeckt, ende specialijck tegens het Tractaet vanden *drie-en-twintichsten May vijfthien hondert vier-ende-veertich.* Alwaeromme haer Ho: Mo: voor allen anderen haer hebben laten aengelegen sijn om met sijn Majesteyt van Sweden Hoochloflijcker Memorie te treeden in een goe-

de ende vaste Alliantie, ende tot onderhoudinghe van dien, by te brengen alles wat van vertroude Vrienden ende Geallieerde Princen konde worden verwacht, ende is by experientie oock sulcks bevonden, dat door vrunt ende naerbuyrlijcke correspondentie met den Coninck van Denemarcken, van tijt tot tijt hier bevoorens onderhouden, ende de observantie van't voorsz Tractaet met den Coninck van Sweden onsterflijcker Memorie hier bevoorens gemaeckt, den hoochstgedachten Coninck van Denemarcken is gebleven by soodanich ophef van Tollen, daer van de Heeren sijn Majesteyts prædecesseuren in possessie sijn geweest, ende byt voornoemde Tractaet vanden *drie-en-twintichsten May vijfthien hondert vier ende-veertich* ten opsichte vande Nederlanden, is geaccordeert.

Doch dattet seedert eenige weynige Iaren herwaerts sijne hoochstgedachte Majesteyt van Dennemarcken de Tollen ende andere oplagen over de Schepen ende Goederen passeerende den *Orisont*, naer sijn welgevallen heeft op ende afgheftelt, sonder eenich regard te neemen op het oude gebruyk noch oock op het meergemelde accoordt vanden *drie-en-twintichsten Mey vijfthien hondert vier-ende-veertich*.

En ofmen den meerhoochstgemelde Coninck op dit subject soo door Missiven als mondelinge representatie van verscheyden Ministers van desen Staet, heeft te gemoet laten voeren, het notoir *ongelijck* dat den Ingesetenen deser Landen, den *Orisont* met hare Schepen ende Goederen passerende, door de verhooginge der voorsz Tollen, ende 'tinvoeren van nieuwe oplagen, wedervaert.

Soo en heeftmen nochtans weynich remedie op soodanighe representatie erlanckt.

Maer ter contrarie, door discoursen ende communicatie met den meerhoochstgedachten Coninck van Denemarcken op ende over het voorsz subject ghehouden, ondervonden sijne Majesteyts meninghe ende intentie nerghens elders anders toe te strecken, als om *na sijn welgevallen* te doen ende te laten respective in't stuck der Tollen ende oplagen inden *Orisont* 'tgeene sijne Majesteyt van tijt tot tijt soude mogen goetvinden ende ordonneren, gelijckmen nu verstaet op nieus weder heeft ghedaen. Te weten, dat sijne Majesteyt den voorsz Tol nu voor dit Jaer soude laten heffen na de Lijste by hem geformeert in't Iaer *sesthien hondert acht-en-dartich*, sonder regard te nemen, noch plaets te geven aen eenige Tractaten of Privilegien, die dese Vereenichde Nederlanden, oft eenige andere republijcquen, als daer sijn verscheyden *Hanse-Steden*, ter contrarie sijn hebbende, ende uyt de possessie ende ghebruyck van dien door sijne Majesteyt werden gebracht ende gehouden, sulcx dat sijne Majesteyt van Denemarcken hier inne veylich voortvarende, vermoedelijck soo veele Schatten ende Rijckdommen sal soecken by den anderen te brengen, dat hy sich aende Nabuyrige Coningen, Princen, Potentaten ende Republijcquen, in ende na '*tNoorden* gelegen, soo considerabel ende formidabel sal maecken, als den Koninck van *Spaignen* in het *Suyden* door sijne Jaerlijcxe opkomsten ende Vruchten vande West-Indien ende andere verre afgelegen Coninckrijcken, die hem van tijdt tot tijdt werden toegebracht, daerinne door het een oft ander ongeval ontstentenis kan ontstaen, maer den opheef vande voorsz pretense Tollen doorgaens soude *seecker* sijn.

Ende gelijck sijne Majesteyt van Dennemarcken albereyts gantsch ende 'teenemael passeert ende over 'thooft siet de Rechten ende Privilegien van meest alle de

Hanse-

Hanse-Steden, mits de voor verhaelde ondraechelijcke verhooginge der Tollen ende invoeringe van nieuwe oplagen.

Poocht de Koninck van Dennemarcken oock te passeren ende over 't hooft te sien de voorverhaelde Tractaten der Nederlanden.

Sulcx dat sijne Majesteyt van Dennemarcken voor de opkomsten van de voorsz verhooginge der Tollen ende nieuwe oplagen, machtich ende redoutabel geworden wesende, ten laetsten op denselven Voet ende in derselver voegen sal soeken te procederen ende effectueren ten regarde vande Croone Sweden, ende de goede Ingesetenen van dien, oock derselver vruchten, die den Orisont souden komen te passeren.

Ende sich *Gradatim* ende allenskens te maken een absoluyt Heerscher ende Dominateur over de Navigatien ende Commercien langs de Noort ende Oost-Zee respective, 't welck de Koninck van Sweden onsterffelijcker Memorie, oyt ofte oyt aen den Coninck van Dennemarcken niet en heeft kunnen, nochte willen toestaen, gelijck uyt alle dessels Heroique actien klaerlijck kan werden afgenomen, ende vertrouwen hare Ho: Mo: dat hare Majesteyt ende de Croone Sweden, inhererende deselve maximen, soodanigen grooten voordeel ende preeminentie aenden Coninck van Dennemarcken niet en sal willen inwijcken of toegeven, want sulcx, yeghens verwachtingen komende te gebeuren, soude de Coninck van Dennemarcken aen alle de Nabuyrige Koningen, Princen ende Potentaten ende Republijcquen vervolgens den Wet soecken te geven ende te stellen.

Ende die geene die eenichsints sulcx na sijn welgevallen ende believen niet en souden willen ofte kunnen volgen ende obedieren, deselve alsdan met de groote macht van gelt ende volck, daer mee te lichten ende krijgen, op het lijf te vallen, ende doen volgen sijne absolute wille ende welgevallen. Ende om hierinne noch vaster te gaen, soude de Coninck van Dennemarcken oock maecken Alliantien ende Verbintenissen met die geene die openbare Vyanden sijn vande Croone Sweden ende desen Staet respective, tot welcken eynde schijnen aengestelt te worden de aensienlijcke Ambassade, die de Koninck van Dennemarcken aenden Coninck van Spaignen ende andere Princen ende Potentaten heeft gedecreteert ende laet uytvoeren.

Welck doen ende directie vanden meerhoochstgedachte Coninck van Dennemarcken, de Ho: Mo: Heeren Staten Generael ende sijn Hoocheyt hebben beginnen te apprehenderen, ende daerinne te gemoet gesien, de schadelijcke ende beswaerlijcke consequentie, die daerinne steeckt, voor de Nabuyrige Coningen, Princen, Potentaten, ende Republijcquen.

Ende oversulcx hun Gesanten gelast, hier over te communiceeren met hare Majesteyt van Sweden ende de Heeren Administratoren van dien, ende t'overleggen by wat middelen ende ghelegentheyt men de verre uytsiende intentie vanden meerhoochstgemelde Coninck van Dennemarcken soude konnen teghemoet treden, ende denselven doen blijven by soodanich recht van heffinge van Tollen over de Goederen ende Schepen, den Orisont passerende, als hem van outs sijn toegestaen gheweest, ende sijne Majesteyt oock heeft genoten ende getrocken.

Daer toe de Ho: Mo: Heeren Staten Generael meynen, dat maer *twee* middelen en resteren.

Te weten, het *eerste* om de Goederen ende Coopmanschappen, die nu door den

 Horisont

Horisont passeren, te doen nemen eenen anderen wech, indien deselve soude te vinden ende practiseren sijn, waer door den Koninck van Dennemarcken soude worden gedestitueert vande middelen, die hy nu aen en aen is versamelende, ende by den anderen brengende, daer op hy sijne groote ende hooghe desseynen tot nadeel vande Nabuyrige Koningen, Princen ende Potentaten is bouwende, ende daeruyt wel ende met goet fundament, rechtmatige Jalousie wert geschept ende opgenomen.

Ende sullen haer Ho: Mo: Gesanten oversulcx versoecken, dat in cas hier toe eenich middel soude mogen sijn, dat van wegen de Krone Sweden daer van openinge soude mogen werden gedaen, ten eynde datmen soude mogen weten watmen deses aengaende soude mogen hebben te verwachten, ende binnen wat tijdt soodanige diversie van passagie der Goederen effective in't werck ende practijcque soude konnen werden gestelt.

Hier op eenige Voorslaghen ofte openinge ghedaen wesende, sullen de Heeren Gesanten daer van advertentie doen aen haer Ho: Mo: als oock aen sijn Hoocheyt.

Ende ondertusschen dien onverminderd mogen treden in besoignes, ende sien wat daer van met fundament soude staen te verwachten.

Ende op dat de Heeren Gesanten selfs vertrouwelijck moghen worden geinformeert vande gelegentheyt vande passagien, die souden mogen aengewesen worden, ende de wercken die daer toe souden moeten ende dienen gemaeckt te worden, om deselve te konnen gebruycken.

Sullen aende meergemelte Heeren Gesanten by hare Ho: Mo: ende sijn Hoocheyt met gegeven worden eenige Luyden hun des verstaende.

Dese diversie van passagie soude strecken tot nadere correspondentie ende communicatie van Traficq tusschen de Ingesetenen van Sweden ende desen Staet respective.

Ende specialijck tot verbeteringe vande Landen ende andere gelegentheden van het Coninckrijck van Sweden, ende verrijckinge van dien, waer door 'tselfde meer ende meer machtich soude werden om buyten 's Landts, daer het van nooden ofte gelegen soude mogen komen, machtiger te kunnen ageren.

Ende soude den Koninck van Dennemarcken ontset worden vande Fundamenten van sijne *hooge desseynen*, die sijne Majesteyt voortbouwende, alleensken meer ende meer sal openbaren.

Dan in cas dat soodanige diversie van passagie, als wert verhoopt, niet en soude wesen uyt te vinden, 'tsy door Sweden na *Gottenburch*, oft over *Lubecq*, na ende langs de *Trave* of andersints, oft dat daer toe noch veel tijts soude mogen werden gerequireert, sullen de Heeren haer Ho: Mo: Gesanten openinge doen van het navolgende point.

Om met de Croone Sweden te handelen op een *Ligue* tot bevrydinghe vanden *Noort* ende *Oost-Zee*, ende om den Coninck van Dennemarcken directelijck te disponeren, dat hy desistere van sijn ongefundeerde verhooginghe ende heffinghe van Tollen, ende Introductie van nieuwe oplage, ende dat hy deselve reducere op den ouden voet, of datmen de Schepen gaende naer de Oost-Zee late convoyeren door de *Bilt* of d'andere passagie vande Sont, ende *vice versa* de Schepen uyt de Oost-Zee naer de Noort-Zee, ende dat vande sijde van haer Ho: Mo: hier toe souden werden

den

den gesammeert *vijf-en-twintich of dertich* groote kloecke ende welgemonteerde Oorloch-Schepen, ende dat vande sijde vande Croone Sweden hier toe gelijcke aental van goede Schepen van Oorloch werde gecontribueert, sulcx dat by desen wech de Oost ende Noort-Zee respective vryelijck soude werden gebruyckt, oock de passage vanden Orisonts sonder beswaernisse gefrequenteert.

Niet kunnende ghedoogen dat sijne Majesteyt van Dennemarcken int stuck der Tollen ende opslagen disponere ende dispensere na syn welgevallen, maer datmen eenmael uyt dit labirint moet geraken, daer in men siet datmen van Iaer tot Iaer, ja van tijdt tot tijdt wort getrocken, ende meer ende meer komt te vervallen.

Ende in cas vande sijde vande Croone van Sweden hier toe eenige andere bequame ende noodige middelen mochten voorgeslagen werden, sullen de Heeren Gesanten deselve hooren, daer over communiceren, hare consideratien moveren, ende van alles aen hare Ho: Mo: ende sijn Hoocheyt notificeren ende kennisse doen, om daer op te verstaen derselver nadere meninge ende intentie.

Projecterende in middels een Ligue, daer op hun na gelegentheyt ende constitutie van saecken soodanigen last gegeven sal worden, als haer Ho: Mo: met advijs ende deliberatie van sijn Hoocheyt bevinden sullen te behooren.

De Heeren Gesanten sullen verdacht sijn, dat alshoos mach werden bedonghen ende bepaelt de *Vryheyt* vande Navigatie ende Commercien vande Ingesetenen deser Landen in het Rijk ende Landen gehoorende onder de Croone van Sweden.

'tSy dan datter diversie werde gemaeckt voor de Commercien, 'tsy dat de Coninck van Dennemarcken tot afschaffinge vande voorverhaelde verhooginge ende Introductie van nieuwe oplage werde gedisponeert oft dat sijne Majesteyt selfs daer van soude mogen desisteren.

Ten welcken eynde sal de voorsz Heeren Gesanten dienen voor een fundament het Tractaet, dat hier bevoorens is ghemaeckt geweest tusschen den Coninck van Sweden onsterffelijcker Memorie, ende desen Staet, als oock eenige *Hanse-Steden* respective.

Ende sullen de gemelte Heeren haer Ho: Mo: Gesanten versien worden met Procuratie *in debita forma*, tot het maken van Tractaten noodich.

De Heeren Gesanten in Tractaet kommende sullen haer wachten voor uyt te beloven eenige Subsidien ten opsichte vande onrust die omtrent de Oost ende Noort-Zee soude mogen ontstaen;

Maer na hare gewoonlijcke wijsheyt ende discretie mesnageren, dat van wegen desen Staet noch jongst sijn geaccordeert *ses* Maenden subsidie, ten insichte vanden Oorloch in Duytslandt, ende dat de Ministers vande Croon Sweden gelast mogen werden, om deselve subsidien effective te ontfanghen, volghens ende in conformité vande consenten der respective Provintien, daer toe albereyts gedragen, met byvoeginge dat de Provintien op't vertreck van hare Gesanten besich waren, om sich verder te bequamen tot consent van noch *ses* Maenden, boven de jonghst voorgaende *twaelf* Maenden, sulcx dat vermoedelijk de effecten daer van oock sullen worden genooten, voegende hier by de beste ende glimpenste woorden die de gemelte Heeren Gesanten sullen oordeelen op dit subject te passen, sonder nochtans sich daer toe te verbinden.

De Heeren Gesanten werden gelast ende geauthoriseert, om na de eerste audien-

tie

tie na gelegentheyt te mogen openen, sulcx ende daer 'tbehoort, het een of het ander point van dese hare Instructie sonder precise gebonden te blijven aen d'ordre van dien, hier vooren gestelt.

De Heeren Ambassadeurs sullen met de meeste ende beste glimp by de Croone Sweden soecken t'effectueren, dat desen Staet werde gegeven, als oock derselver Ministers daer 'tbehoort de behoorlijcke titulen.

Item oft mocht gebeuren, dat van wegen de Croon Sweden, of yemant anders, geintèressèert of niet geintèressèert wesende by't stuck der Tollen inden Orisont, ende de nieuwe oplagen aldaer, sich mocht aenbieden, om by Interventie de saecke te accommoderen ende by te leggen, sullen de Heeren Gesanten, sulcx oordeelende practicabel of doenlijck te sijn, aen soodanige openinge gehoor mogen geven, ende deselve laten tenteren.

Jn cas het mocht gebeuren, dat eenige Gedeputeerden van *Lubecq* of andere *Hanze-Steden* aen't Hof van Sweden haer mochten bevinden, om te concerteren over een voet tot afdoeninghe vande verhooginge der Tollen inden Orisont als oock tot het afdoen van d'andere oplagen van nieus geintroduceert, ende de steuytinge van dien voor het toekomende sullen haer Ho: Mo: Gesanten met de voorsz Heeren Gedeputeerden wel mogen correspondèren, Maer hare Officien ende Negotiatien besonderlijck hebben te doen, haer excuserende by provisie van conjunctie, tot nader ordre, als daer toe niet gelast wesende.

De Heeren Gesanten sullen alle hare Officien ende Negotiatien dirigeren totten meesten dienst der Landen, ende den Ingesetenen van deselve, ende 'tgene van importantie soude mogen sijn, 'twelck prejuditie ofte sequele soude mogen produceren of na sich respectivelijck moghen trecken, sullen daer op expressen ende speciales last van haer Ho: Mo: hebben te versoecken ende af te wachten. Ende sullen de Heeren Gesanten hier-en-boven van alle occurentien int generael advertentie geven aen haer Ho: Mo: als oock aen sijn Hoogheyt respective, oock soo het noodich ware, by expresse Courriers, ende op haerlieder komste het succes van hare Negotiatien ende haer wedervaren mondelinge rapporteren, ende daer naer schriftelijck Verbael overleveren.

De Heeren Gesanten sullen de digniteyt, hoogheyt, sessie, ende rangh van haer Ho: Mo: alomme sorchvuldich conserveren, soo inde concurrentie met andere Ambassadeurs als in alle de Hoven ende by die Princen, die sy gedurende dese Legatie, souden mogen rencontreren.

De Heeren Gesanten sullen met Brieven van Credentie, als oock met Brieven van addres, hun noodich, respectivelijck worden versien, ende sal dese Legatie worden uytgevoert op Declaratie, voor soo veel de reys en teerkosten belangt, ende daer buyten volgens het Reglement.

Aldus gedaen ende gearresteert den 12. Mey 1640.

Ampliatie op d' Instructie vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael, gearresteert voor de Heeren haer Ho: Mo: Ambassadeurs gaende na de Coninginne ende Croone van Sweden.

1. Alsoo openingen syn gedaen van seeckere aengheboden Interventie die wegen den Heere Ertz-Bisschop van't Stift Bremen gheprojecteert souden worden tot accom-

accommodatie der differenten, geresen tusschen den Coning van Denemarcken ende desen Staet, ter oorsaecke vande ondraechelijcke Tollen ende andere oplagen inden Orisont.

2. Ende dat daer op inghenomen is het hooghwijs advijs ende consideratien van sijn Hoogheyt, als mede der Heeren hare Hoog Mo: Gedeputeerden alhier, als oock te Velde wesende, over de principale instructie der gemelte Heeren Ambassadeurs, mede gebesoigneert hebbende.

3. Soo wort de gemelte Heeren haer Ho: Mo: Ambassadeurs by dese Ampliatie gelast,

4. Dat ingeval *hun in* derselver reyse door Duytschlandt, soude mogen voorkomen eenighe vordere openinge ofte aenbiedinge van interpositie ofte accommodement, soo als weghen den Heere Erts-Bisschop van't Stift Bremen, hier voren is gheseydt, of diergelijcke 'tsy door den Erts-Bisschop selfs ofte eenighe andere Fursten, Heeren ofte Republijcken.

5. Sullen de Heeren Ambassadeurs met de meeste eere ende reputatie van desen Staet, mogen ende behooren te geven gehoor totte selve aenbiedinge.

6. Ende sullen verklaren, dat aen haer Ho: Mo: (die niet anders en begeeren dan den *vryen cours* vande Navigatie ende Commertie over d'Oost ende Noortzee respective.) de goede Officien, daer toe aengeboden, aengenaem sullen sijn.

7. Dienvolgens sullen oock de Heeren Gesanten de welghemelte Heeren Interpositeurs in haren goeden yver, loven ende prijsen, ende aen deselve volle seeckerheyt mogen geven, dat soodanige interventie geprepareert sijnde, by ofte aenden Coninck van Denemarcken, oock aen haer Ho: Mo: sal mogen werden in't werck gestelt.

8. Doch op dat dese middel de gedecreteerde Ambassade van haer Ho: Mo: aen de Coninginne ende Croon Sweden, niet en soude mogen worden geretardeert, gheenerveert, ofte eenichsins vruchteloos gemaeckt, met schijn van paisible voorslagen, die de Heeren Ambassadeurs soude mogen werden voortgebracht,

9. Soo sullen de Heeren Ambassadeurs, op goede ende vaste verseeckeringe, van dat de voorsz Interpositie van accommodement haer Ho: Mo: aengenaem sal sijn, deselve renvoyeren aen haer Ho: Mo: om daer van vordere openinge gedaen te worden door den Agent *Tancken*, of yemandt anders, die de Heeren Intermetteurs souden meynen daer toe bequaem te syn. Ende sullen de ghemelte Heeren haer Ho: Mo: Ambassadeurs derselver reyse aende Coninginne van Sweden, als oock d'Administratoren vande Croone van Sweden, sonder eenige ophoudinge, hebben te vervolghen, ende de pointen, by d'Instructie hun opgeleydt, soecken uyt te wercken.

10. Ende sullen de Heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs vande openinge die haer soude mogen voorkomen, haer Ho: Mo: pertinentelijck by schrijvens hebben t'informeren.

11. De gemelte Heeren haer Ho: Mo: Ambassadeurs in Sweden komende, sullen communiceeren, dat hun eenige openinge is gedaen van interventie tot accommodatie, maer datse deselve hebben gherenvoyeert aen haer Ho: Mo: daer uyt te verwachten staen twee saecken. Te weten: d'eene dat daer deur wech genomen sullen worden alle voordeelen ende umbrasien, ende d'andere, dat in cas den Coninck van Denemarcken de saecke van accomodatie recht meynt, dat syne Majesteyt meer ende meer deselve van sijne sijde soecken te pousseren, ende doen blijcken, dat hy niet ghe-

meynt en is geweest d'Ambassade van haer Ho: Mo: te retarderen, te enverteren, noch te vruchteloos te maecken.

12. In cas van verdere effective openinghe tot accommodatie vande swevende differenten tusschen den Coninck van Dennemarcken ende desen Staet, sullen de Heeren Ambassadeurs aen en aen daer van pertinentelijck worden geïnformeert, om hare Negotiatien, voor soo veel mogelijck, daer na te dirigeren.

13. De Heeren haer Ho: Mo: Ambassadeurs worden versocht op Vrydach naestkomende, wesende den eersten Juny deses loopenden Jaers, sich te willen op de reys begeven naer Sweden.

Aldus gedaen ende gearresteert op den *ses-en-twintichsten Mey 1640.*

Naerder Instructie voor de Heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs gaende naer de Coninginne ende Croone van Sweden.

1. Alsoo hier bevoorens openingen sijn gedaen, ende eeniger maten noch gecontinueeert worden, van seeckere aengebooden Interventien, die wegen den Heere Erts-Bisschop van't Stift *Bremen* oock andere geprojecteert souden worden, tot accommodatie der differenten, geresen tusschen den Coninck van Dennemarcken ende desen Staet, ter oorsaecke vande ondraechelijcke Tollen ende andere oplagen inden Orisont.

2. Ende dat daer op ende dergelijcke subject van openinge ingenomen is het hoogwijs advijs ende consideratien van sijn Hoocheyt ende der Heeren hare Ho: Mo: Gedeputeerden alhier, als oock die te Velde wesende, over de principale Instructie der gemelte Heeren Ambassadeurs respective, hier bevoorens mede hebben ghebesoigneert.

3. Soo wert de gemelte Heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs by dese hare nadere Instructie gelast het navolgende.

4. Te weten: dat ingeval hun op derselver reyse door Duytslandt soude mogen voorkomen eenige verder openinge ofte aenbiedinge van interpositie of accommodement, soo als wegen den Heere Erts-Bisschop van't Stift Bremen hier vooren is geseyt, of diergelijcke, 't sy door den Erts-Bisschop selfs ofte eenige andere Fursten, Heeren, ofte Republijcquen.

5. Sullen de Heeren Ambassadeurs met de meeste eere ende reputatie van desen Staet moghen ende behooren te geven gehoor totte selve aenbiedinge ende interpositie.

6. Ende sullen verklaren, dat aen haer Ho: Mo: (die niet anders en begeeren als den vryen Cours vande Navigatie ende Commercie in ende over de Noort ende Oost-Zee) buyten alle twijffel de goede aengebooden Officien daer toe niet dan aengenaem sijn.

7. Dienvolgens sullen oock de Heeren Ambassadeurs de gemelte Heeren interpositeurs in haren goeden yver loven ende prysen, ende aen deselve volle seeckerheyt mogen geven, dat soodanige Interventie geprepareert sijnde, by ofte aen den Coninck van Dennemarcken, oock aen haer Heeren Ambassadeurs promptelijck soude mogen in't werck gestelt worden.

8. Ende sullen de Heeren Ambassadeurs dienvolgens te samen onder het eene of het

het ander pretext, mogen verblyven, ter bequamer plaetse den tijt van *acht* of *thien* dagen uytterlijck, om soodanige openinge te mogen ontfangen, ende op aut woorden naer behooren.

9. Ende vervolgens door de gemelte Interpositeurs soecken uyt te wercken ende te trecken vande zijde van den Coninck van Dennemarcken een Cathegorijcque verklaringhe, dat sijne Maiesteyt de Schepen deser Landen met hare Waren ende Coopmanschappen by provisie den Orisont sal laten passeren ende repasseren *met de minste beswaernissen*, ofte ten naesten by de minste, die de voorschreve Schepen deser Landen aenden Hoochstgemelten Coninck inden *Orisont* 'tseedert eenige Iaren herwaerts sijn gedrongen, ende genoorsaeckt geweest, te betalen.

10. Doch den voorsz tijt overstreecken wesende, ende de voorsz verklaringhe niet hebbende konnen uytgewerckt ofte getrocken worden; sullen de meergemelte Heeren Ambassadeurs sich met egeen verdere hoope ofte ander middel laten ophouden, maer ter contrarie derselver reyse in aller diligentie vervorderen naer Sweden, volgens hunne eerste ende principale Instructie.

11. Ende aende voorsz interpositeurs simpelijck verklaren, dat van wegen desen Staet den tijde tot eenighe accommodatie andersints sal konnen waergenomen werden.

12. Ende in sulcken gevalle beneerstigen, dat de handelinge, in conformité van deselve hare Instructie, met de Conninginne ende Croon Sweden sijnen voortganck ende besluyt op't spoedichste gewinne.

13. Doch in cas de meergemelte Heeren Ambassadeurs op derselver reyse in Duytslandt niemant en recontreeren, vinden ofte aentreffen, die eenige essentiele openinge van accommodement soude doen. En sullen sy haer nergens ophouden noch laten ophouden, om egeen tijdt te verliesen, ende buyten reden subject te geven, van allerley discoursen.

14. Ende sullen aen haer Ho: Mo: als oock aen sijn Hoocheyt pertinente advertentie geven van 'tgeene hun op derselver reyse bejegent, ende oock dat hun egeen vordere openinge is voorgekomen; in cas deselve mocht komen te verdwijnen ende achter te blijven.

15. Voorts blijft in allen gevalle de meeninge ende intentie van haer Ho: Mo: ende sijn Hoocheyt expressélijck ende onveranderlijck, dat 'tsy saecke datter eenige verklaringe in voegen voorsz werde uytgewerckt ende getrocken vanden Coninck van Dennemarcken ofte niet, dat dien onvermindert met de Croon Sweden sal moeten gevordert ende gesloten worden, 'tsy of het selve sal dienen gedirigeert volgens de vorige Instructie tot redres ende remedie vande excessen by den Coninck van Dennemarcken albereyts gepleecht, of tot seeckerheyt vande voorsz ghedesireerde verklaringe of andere diergelijcke aennemelijcke accommodement.

Aldus gedaen ende gearresteert den *sevenden Iuny* 1640.

Hun saecken in Duytslandt verricht hebbende: zijn den drie-en-twintichsten July tot Wismar seyl ghegaen: kregen den ses-ende-twintichsten de Sweedsche Schepen in 't ghesicht. Door Wacholm komende adverteerden den Rijcx-Cancelier door een Edelman ende Brief van haer komste. De Coninginne schickten een Fregatte met Commissarisen om haer t'ontfanghen: by Stockholm komende vonden sy aldaer acht Koninglijcke Oorloch-Schepen gereet: elck twee

Canon schoten lossende / by de brug stonden vijf schoone Carossen elck tot ses Paerden neffens meer andere: aldaer wierden weder door een Hof-Joncker verwillekompt / ende gebracht in't Huys / dat seer Koninghlijck met Tappyten ende andersints was ghemeubleert / yder Ambassadeur hadeen Daix of Doseret in zijn Kamer: gelijck oock een Daix over de Tafel; daer sy wierden ghetracteert van't begin tot het eynde. Sondach den negen-ende-twintichsten July zijn des middachs seer magnificq getracteert geweest: 'tgeene altijdt heeft geduyrt soo langh sy tot Stockholm zijn gebleven.

Veel Sweetsche Raden waren van opinie dat gheduyrende de minderjarigheyt vande Koninginne / geengageert in het zware Duytsche Oorloge / sy haer niet verder behoorde te verwijderen / ende aen Dennemarcken / deur een Alliantie met desen Staet / offensie geven.

Den derden Augusty Vrydach zijn sy met de Carosse vande Koninginne ende veele Heeren ende Edelieden ter-audientie gehaelt. De Koninginne sat onder een Croon / die op d'eerste reverentie rees van haer Stoel / op de tweede dede eene neyginge / op de derde quam tot aende eerste trap van het Plan. de Paltsgravinnen van Twee-Brugge Koningh Gustavi Susters Dochters stonden wat verde vande Koninginne aen haer rechte handt / aende slincker eenige Ryckraden.

Sy deden dese Propositie in Neder-Duyts / zijnde hun gegeven keur van Tale.

Doorluchtichste Hoogst-Geboorene Princes Grootmachtige Koninginne.

De Ho: ende Mo: Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, onse hoochstbiedende Heeren hebben ons hare Ambassadeurs gesonden in dese Rijcken om aen Uwe Koninckliicke Majesteyt inden Naem van haer Ho: Mo: te doen presentatie, van hare dienstige gebiedenissen, met toewenschinge van alle geluck, heyl ende voorspoet aen uwe Koninckliicke persoon: met alle lieflijcke gesontheyt, ende contentement, mitsgaders van alle welvaert ende prosperiteyt van dit Koninckrijck, ende van alle derselver goede Ondersaten ende toegehoorige.

Wyders hebben hare Ho: Mo: haer selven seer wel weten te erinneren: hoe dat van allen ouden tijden ende ghedachtenissen, de Koningen ende Princen van dese Rijcken, ende der Nederlantsche Provintien, ende tusschen derselver Ingeseten, alle vrientschap ende correspondentie altijdt geweest ende onderhouden is: maer insonderheyt vanden aenbegin af van haer Ho: Mo: herstelde vryheyt ende Souvaraniteyt, met de Princen ende Koningen uwe Majesteyts hoochst-ende wijtberoemde Heeren Voor-Vaderen noch nader geconfirmeert. Van der welcker sonderlinghe goede genegentheyt tot het welvaren vanden Staet der Vereenichde Nederlanden, hare Ho: Mo: haer altijdt grootelijcx hebben te looven ende te dancken. Gelijck oock haer Ho: Mo: selfs na hare dienstighe affectie, ende na de ghelegentheyt van haren Staet, mede niet en hebben onderlaten van hare sijde wederom by alle occasien daer toe te responderen, soo dat tusschen dese Croon ende den Staet der Vereenichde Nederlanden ende hare respective Onderdanen ende Ingesetenen soodanighen volkomen vertrouden Nabuyrschap, altijdt gepleecht, ende tot dese tijdt ghecontinueert is gheworden, dat de Koninghen deser Rijcken

ken soo wy vertrouwen daer in een goet ghevallen ende hare Ho: Mo: ghelijck wy weten, sonderlingh contentement daer by genomen hebben.

Daer door dan mede veroorsaeckt is geworden, dat uwe Koninglijcke Majesteyts onsterffelijcker memorie Heere ende Vader, den Doorluchtichsten, Hooghstgebooren ende Grootmachtichsten Furst ende Heere *Gustaef* der Sweden, Gothen ende Wenden Koning &c. die in God rustet, ende de Hoogh ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden al doenmael goetgevonden hebben, haer met naerder ende stercker Alliantien onderling te verbinden, welcke Alliantie niet dan tot eere ende reputatie van beyde Regieringen en hebben gestreckt ende tot den tijt van haren loop, wel ende trouwelijck syn geobserveert geworden, ende daer op haer Ho: Mo: self al noch continuerende hare uyterste genegentheyt te betuygen in alles wat de gelegentheyt van haren Staet eenichsins kan toelaten ende mede brengen sal.

Nu dewijle den Almogenden Godt, na syne onbegrypelijcke wijsheyt, disponerende van alles wat in Hemel ende op Aerden is, in synen heyligen wille heeft gelieft, aen uwe Majesteyt te openen den wech tot de successie ende Koninglijcke Regieringe deser altijdt wijtberoemde Koningrijcken ende verd uytstreckende heerschappijen ende Landtschappen, ende dat uwe Majesteyt nu alreede daer in geluckelijck inghetreden is: ende deselve hooghstwijsselijck regeert: het welvaren ende de verbeteringe van dien, ende van alle goede Ondersaten, oock bevordert: ende daerin sonder ophouden, by alle middelen geluckelijck continueert. Soo hebben de Hoog ende Mogende Heeren onse Superieurs, na hare altijdt byhebbende dienstighe genegentheyt tot uwe Majesteyts prosperiteyt ende deser Rijcken welstant, geacht haren schuldigen plicht te sijn, ons hare Ambassadeurs herwaerts te senden, ende voor al te lasten, om inden name van hare Ho: Mo: te congratuleren, *Grootmachtige Coninginne*, over de successie ende aenkomste van uwe Majesteyt tot dese Croone, om daer over met uwe Koninglijcke Majesteyt te conjouisseren ende te verblyden, ende om daer nevens toe te wenschen, dat uwe Majesteyts Koninglijcke Regieringe, wel ende gheluckelijck begonnen ende tot op huyden gecontinueert sijnde, oock alsoo door den Almachtigen Opperheerscher des Werelts, verder ende verder, mach werden ghesegent, na uwe Koninckklijcke Majesteyts eyghen goede Christelijcke begeerten: ende na wensch der Heeren ende Stenden deses Rijcx: ende tot volkomen contentement van alle Coningen, Republijquen, Fursten ende Staten, die uwe Majesteyts prosperiteyt ende welvaren van herten beminnen.

Dese hare Ho: Mo congratulatie, die wy doen aen uwe Coninglijcke Majesteyt is van grooter importantie, want wy congratuleren uwe Majesteyt in namen onser hooghstgebiedende Heeren, als eene Koninginne, ende wat isser waerdiger ende meer verheven onder de conditien der menschen? wat isser meer geestimeert? dan dat eene sy gestelt, ende regere over vele, ende dat inde hooghste grade ende digniteyt, als een Coning of een Coninginne? die op aerden sijn door God gestelt ghelijck als *Angeli Tutelares* van geheele Natien: onder wiens voormuntschap, de Volckeren soecken ende vinden hare ruste, troost ende seeckerheyt: Ia die God, hoewel een jaloers God, verweerdicht met synen Naem, ende haer in sijn Woord selfs, Goden noemt, om daer by te betoonen hare hooghste voornementheyt, onder alle Creaturen.

Sy weynige sijn de besitters ende heerschers te samen, over meest alle de Schepselen des Aertbodems, ende yeder over sijn partage inde Werelt; yeder over sijn Ondersa-

dersaten; want indien uwe Koninckliicke Majesteyt gelieft te considereren: onder hoe weynige Koningen, de bekende Werelt is verdeelt, Men sal bevinden: dat uwe Majesteyt self, hare Heerschappye beginnende uyt de Noort-zee, geen andere mede deelders vande Werelt Oost-waerts op deselve climaten en heeft, als alleen de *Tartaren*, 't sy de Europische, diemen *Russen* noempt, ofte de *Asiatische* die haer strecken aen het uytterste Oosten, ende noch qualijck wel bekent en sijn. Alsmen aensiet de Suyderlijcker Coningrijcken van Europa, die tegens groot Brittaignen, Vranckrijck ende Spaignen, ten Oosten liggen gestreckt, als Duytslant, Dennemarcken ende Poolen: Men sal bevinden dat *vier* Koningen (ende niet meer) het resterende Aertrijck na Oosten op deselve climenten verder besitten: so dat geheel Europa onder *seven* Heerschende Coningen meest is verdeelt, daer van dan uwe Koninck-lijcke Majesteyt de grootste besittinge van Landen heeft, onder hare Regieringe. Hoe lief dan heeft Godt Almachtich uwe Majesteyt gehadt, deselve te laten soo hoogh gebooren werden, ende die te stellen nevens soo weynige, in getal, die meest het gansche Aertrijck in sijnen Naem sullen regeren ende besitten.

De grootste perfectie vande menschen is, *Gode naest gelijck* te worden, ende onder de perfectien die Godt toe-gheschreven werden, is wel vande voornaemste, sijn *Almogentheyt*, ende de Koningen sijn in grade gestelt om sijn *Almogentheyt* alder-naest te konnen komen. Want gelijck Godt Regeert het gantsche Aertrijck, ende dat na sijnen heyligen wille, soo sijn oock de Koningen ghestelt, om yeder in hare Rijcken te regeren ende dien wille na te komen, ende uwe Majesteyt heeft noch dat voordeel boven eenige Koningen die noch inde blintheyt vant Heydendom ende Moorsdom sitten dat uwe Majesteyt in't geene Godts wille is, na sijne waerheyt, is ende wert onderrecht: ende dienvolgens noch nader tot de perfectie van menschen een bevordering heeft selfs boven eenige andere Koningen.

Alle Koningen hebben hare Volckeren ende Natien daer over sy sijn gestelt, om te heerschen: ende onder die Natien is groot onderscheyt, uwe Majesteyt is gestelt over Volckeren wiens dapperheyt van alle oude Memorien is bekent, wiens kloeckmoedicheyt d'invidie self overwonnen heeft, ende die geroempt ende verbreyt is geworden, door sijne Vyanden self, in welcke kloeckmoedicheyt ende dapperheyt uwe Majesteyts Ondersaten continueerende, ende noch huydendaechs haer vertoonen, soo dat self eenige vande machtichste Koningen in Europa haer grootelijcx houden vereert, haren oorspronck uyt dese uwe Majesteyts Rijcken ende Ondersaten eertijts te mogen glorieren ende roemen.

Men disputeert wat best sy in een Regieringe, of de Koningen te bekomen by *verkiesinge*? ofte die te hebben by recht van *erffelijcke successie*? maer in uwe Majesteyts aenkomste tot dese Croone, concurreren beyde de voordelen: ende sijn daer in vermijd alle nadeelige bedenckinghen. Uwe Majesteyt heeft ghenoten haer erffelijck recht, om tot de Koningrijcken te succederen: ende het Koningrijck heeft ghenoten het effect van een vrye electie, dewijle inde Keure vande Koninghen uwe Majesteyts Heeren jongste Voor-Vaderen, men heeft kunnen bemercken, de Princelijcke deuchden, soo eygen aen deselve te sijn geweest, ende aen hare Koninckli jcke af-komste gerestet blyven soude, dat gelijck doenmael, soo oock nu aen uwe Majesteyts perfectien niet en souden sijn te twijffelen, daer over men oock dan siet inder daet, dat uwe Koninglijcke Majesteyt inde florissante aenkomende tijde van hare teere jaren, ghenie-

tende geluckelijcke gesontheyt, is verciert met alle lichamelijcke schoonheyt ende aengenaemheyt: ende opwassende in alle Princelijcke deugden, alreede door de Werelt daer voor is geroemt gheworden, dat uwe Majesteyt hare Iaren verre passeert in verstandt ende wijsheyt, om onder de beraetslaginghe vanden Staet de beste uyt te kiesen; *Hoochmoedich* in tegenspoet, in voorspoet *voorsichtich*, *barmhertich* aende verdruckten; *grootmoedich* teghens hare Vyanden: *goedertiern* aenden overwonnen: allen menschen ende orderen *rechtmatich*: ende Gode boven al *danckbaer*, waer mede uwe Majesteyt de schatten sal Vergaderen van liefde ende gehoorsaemheyt harer eygen Koninckliјcke gemoets gerusticheyt ende uytnemende contentement, soo verde dat op aerden genietende goetgedeelte der Hemelsche vreucht, uwe Majesteyt lange ende veele hooge Iaren moet leven, na den wensch van hare Rijcken; ende eyndelingh sal gewinnen een onsterffelijcken Naem, onder alle Volckeren die hier na komen sullen.

Wy dan, Grootmachtige Koningin wegens onse hoochstgebiedende Heeren, ons hier in hertelijck verblyden, ende verder van wegen haer Ho: Mo: verklaren, dat sy noch sijn ende altijt blijven sullen *ten dienste* van uwe Majesteyt vande selve goede genegentheyt, als haer Ho: Mo: oyt voor desen sijn gheweest, ende hebben bethoont, ten dienste vande Koningen ende Princen uwe Majesteyts Heeren Voor-Vaderen gelijck wy oock dienstelijck versoecken, inden Naem van haer Ho: Mo: dat uwe Majesteyt mede ghelieve hare goedertierne genegentheyt altijt te continueren tot den welstant vanden Staet der Vereenichde Nederlanden, ende om ons selven daer in te dragen na den last van onse hoochstgebiedende Heeren: soo bidden dat uwe Majesteyt of door haer selven, of door de Heeren vande Regieringe, of by Commissarisen, ons nader gelieve te doen hooren, daer op wy dienstelijck sullen verwachten, uwe Koninckliјcke Majesteyts goedertieren antwoord.

In't begin vande propositie de complimenten ghedaen zijnde / de Koningin haer niet lastende om te decken / hebben sy volgens Instructie van self gedeckt; hoewel daer na weder ontdeckende tot twee drjemael toe ende doen meest ongedeckt sprekende. Heer Iohan Oxenstiern, Soone vande Rijcx-Cancelier dede van wegen de Koningin den antwoort in't Latijn / in complimenten. Na gedane handtkussinge van d'Edelluyden / wierden van daer geleyt inde Raet-Kamer alwaer seven of acht soo Administrateurs als Raden van't Rijck waren. Aldaer hebben d'Ambassadeurs naerder openingh gedaen van d'oude vrientschap ende Alliantie / ende hoewel dieselve was ge-expireert / dat echter desen Staet haer had gedragen als goede Bontgenooten betaemde / wederom haer Majesteyt ende die Kroon houdende voor haer oudste / beste / vertrouste Bontgenooten ende Vrienden / die sy wisten dat het welvaren vande Vereenichde Nederlanden beminden. Voort alsoo komende op de Deensche bezwaernissen inde Sont: deduceerden dat stuck volgens d'instructie in't lang: edoch in't korte sulcx in gheschrifte gevende aende Sweetsche gecommitteerde / die naest complimenten seyden daer over te sullen delibereren. 's Anderendaechs zijn daer over weder in conferentie geweest in alle stilligheyt met de Heeren Graef Iacob de la Gardie, den Rijcx-Cantzelier, Iohan Skijte, Claus Fleming ende Iohan Oxenstiern. Sy presenteerden aende Ambassadeurs de honorabelste plaets: zijn teghen elckander overge-

overgeseten. De Sweetsche vraegden wat d'Ambassadeurs wisten vande Deensche comportementen/ Wapening/ besending na Engelandt ende Spagnien? wat de Ambassadeurs daer van gevoelden ofte meenen? en dattet den Coninck van Dennemarck ernst was/ of dat hy eenich dessein had/ dan offet alleen was om gelt te vergaderen deur dese steygeren van Tollen. De Sweetsche toonden haer wat perplex: begeerden d'Ambassadeurs souden upten wat raet: Seyden sachte middelen voor eerst de beste te zijn. d'Ambassadeurs stonden dat toe/ maer dat die reede deur besendinge was getenteert sonder vrucht/ dat niet alleen pars læsæ maer de geallieerden van pars læsæ behoorden devoiren aen te wenden.

De Sweetsche seyden/ Dennemarck gaf haer geen offensie: sy leefden vreedsaem met elckander: echter over loopende de klachten van de Ambassadeurs vonden die seer gefundeert. De Ryck-Canzelier in een particuliere visite daer na vraegde wat eygentlijck d'Ambassadeurs meenden de rechte remedie te zijn? Waer op hadden d'Ambassadeurs geseyt: indien men den Orisondt konde vermijden ende so goeden passage deur het Rijck Sweden vinden/ datmen dese moeyelijckheyt van Denemarck soude konnen missen. Hy seyde sulcx onmogelijck te zijn: dat wel van Stockholm op Gottenborgh een Canael was ghemaeckt acht-ende-twintich mijl lang: maer dat het niet konde worden bevaren/ als met Schuyten van twintich of dartich last/ ende alwaer die geheele doorsnijding omtrent hondert mijl voltrocken/ dat die doch soude onbequaem zijn voor de Nederlandtsche Commertien. Voort datter noch veel ja onmogelijcke doorsnijdingh van nooden was deur Bergen ende Klippen/ ende als't al gedaen was/ soo soude dese staet de geheele bewaringh van d'Oost-Zee moeten staken/ ende haer Boots-Volck niet konnen gebruycken.

Daer na was by haer gekomen de Secretaris Gyldeclauw: die hadde onder andere Propoosten ghesprooken van een Alliantie te maecken: ende dit was 'tgeene dese Staet socht. Daer zijn oock klachten voorgekomen; eerstelijck dat sy haer hadden gedeckt in d'audientie voor de Koningin/ sy seyden in die possessie te zijn: sulcke last te hebben/ende dat sy't al te voor hadden gesecht.

Ten tweeden dat d'Ambassadeurs den administratoren hadden ghenoemt Illustres: niet illustrissimi, sy seyden in titulen niet schaers te zijn: maer dat met d'Ambassadeurs niet gaf de Titul van Excellentie. Sulcx is alles namaels ghereguleert. Daer na in conferentie komende/ hebben veel gediscoureert vande vryheyt vande Zee; van het varen/ passeren/ visschen/spreekende van assistentie/ wilden de Sweden hebben ghenerale: d'Ambassadeurs alleen in Oorloge uyt dese Alliantie rysende. Vervolgens is by de Sweetsche een Concept Tractaet opghestelt: waer op d'Ambassadeurs hebben haer annotatien gegeven. Aengaende de Titulen is geconvenieert dat voortaen Sweden aen desen Staet soude geven den Titul van Celsi & Potentes: ende inden Text Celsitudo Dominorum ordinum generalium, ende niet Celsitudines. Want dat sulcx het aensien had; als of yder persoon was een Celsitudo. Over d'Artikelen na veel hackelen eens zijnde: was de vrage/ als d'interventie vanden Erts-Bisschop van Bremen ende der Hanse-Steden niet opereerde/ oock niet de besendinge van Sweden: wat raedt? d'Ambassadeurs sloegen voor/ dat alsdan

van met gemeen macht ende Convoy de Schepen souden worden get onvrycert deur de Belt sonder eenige Tol aen Denne marck te betalen.

Als het quam om te teyckenen: sustineerden de Sweetsche dat d'Ambassadeurs souden teeckenen onder de Sweetsche Commissarisen/ gelijck anno veerthien. Maer Ambassadeurs seyden nu andere last te hebben. Alsoo teyckende elck party een Instrument. Sy wierden de geheele tijdt deur op kosten van de Koningin ghetracteert: endlijck kreegh elck Ambassadeur een schoone Goude Keten met het contrafeyt vande Koninginne rontom met Diamanten beset. Afscheyt nemende deden niet als een compliment geen propositie/ blijvende dienvolgens ongedeckt. Men gaf ooch twee Oorlogh-Scheepen ende een Fluyt tot haer transport: embarqueerden den negentienden September: maer in Zee komende deur contrarie Wint wierden weder ingedreven: lagen in Elsnap vanden acht-en-twintichsten September tot den achsten October, dan weder Zee nemende quamen den veerthienden tot Wismar. De Gouverneur Lily Spar gaf haer Convoy tot aen Hamburch: alwaer sy eenige conferentie hielden ende ten deele opening deeden van haer getracteerde/ bevonden dat by haer afwesen d'Erts-Bisschop ende de drie Hanse-Steden inde Mediatie niet gevordert hadden. Tot Bremerveurde quam de Cancelier Reinkingk aen den Heer Boreel een particuliere visite doen: hielt sich koel: ende quam meer om wat te hoyst eren als veel vande bemiddeling te spreecken: zijnde d'Ertz-Bisschop ooch absent: evoch seyde dat deselve noch seer wel genegen was tot de Mediatie/ ende om daer deur de geschillen van desen Staet met zijn Heer Vader neder te leggen. Den sevenden November quamen inden Hage. Het Tractaet luyde als volcht.

SErenissimæ ac potentissimæ Principis ac Dominæ, Dominæ *Christinæ* Dei Gratiâ Suecorum, Gothorum, Wandalorumque designatæ Reginæ ac Principis hæreditariæ, Magnæ Principis Finlandiæ, Ducis Esthoniæ, & Careliæ, Ingriæque Dominæ &c. Dominæ nostræ Clementissimæ, Regnique Seweciæ Senatores ad hunc actum specialiter Deputati *Axelius Oxenstirna* Regni Cancellarius & Iudex Provincialis occidentalium Norlandiarum, Lapponiæque, Liber Baro in Kimitho, Dominus & Fiholm & Tidoen, Eques auratus; *Iohannes Skitte* supremi per regnum Gothiæ judicy præses, & Judex Provincialis Finlandiæ Septentrionalis, liber Baro in Duderhof, Dominus in Gronsoo, Stromsrum, & Skijtte holm, Eques auratus; *Claudius Flemingius* Admiralius, supremus Castellanus Stockholmensis & Iudex Provincialis Finlandiæ Meridionalis, Hæreditarius in Hornas & Wilms; *Iohannes Oxenstierna* Collegij Cancellariæ Consiliarius, Liber Baro in Kimitho, Dominus in Horningsholm & Tulgarn; Nec non Celsorum ac Potentium Dominorum Ordinum Generalium Fœderati Belgy, pro tempore in Sweciam Legati, ibidemque ad hunc actum sufficienti Potestate & mandatu muniti, *Guilielmus Boreel*, Dunbequæ & Westhovy Dominus, Ambachti Dominus in Domborgh, Consiliarius & Pensionarius urbis Amsterodamensium; *Albertus Sonck* Eques Auratus, Exconsul & Prætor Primarius urbis & territory Hornensis, nomine Provinciæ Hollandiæ & West-Frisiæ, in Consessu Generali uniti Belgy Deputatus, *Epeus ab AiToa* in Iellum, Grietman in Baerderadeel Frisiorum; Constare volumus Vniversis & singulis, quorum interest, aut quomodo libet interesse poterit, quod cum ante sex & viginti circiter

ter annos, inter Serenissimum atque Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum *Gustavum Adolphum* ejus nominis *secundum* & *Magnum*, Swecorum, Gothorum & Wandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Esthoniæ &c. Gloriosissimæ Memoriæ ab unâ; & Celsos ac Potentes Dominos Ordines Generales Fœderati Belgy ab Alterâ parte, gravibus de causis, inprimis pro libertate Navigationis, & commerciorum per mare Balticum & Septentrionale, & mutuâ utrorumque Status salute & conservatione, fœdus sancitum fuerit, idque jam ante aliquot annos expirarit, eum verò effectum habuit, quandiu duravit, qui utrinque intendebatur; Nunc postea quam moderna Regia Majestas Sweciæ, nec non celsitudo Dominorum Ordinum Generalium ad animum sibi revocarunt, quantum periculi mutuis eorum statibus impendet & *perturbationis ac violentiæ libertati navigationis, & Commerciorum in utroque mari intentatur & Exercetur*; idcirco ut tantis malis tempestivé occurrant & convenientia remedia iis avertendis adhibeant, visum utrisque fuit e re mutuâ, pristini fœderis Tractatus renovare, idque præsenti tempore accommodatis legibus Jllustrare.

Nos proinde vi acceptæ respectivé a sacrâ Regiâ Majestate Sueciæ, nec non a Celsitudine Domin. Ordinum Generalium Fœderati Belgy Potestatis & mandatorum congressi, Consilia mutuo contulimus *priora pacta recognovimus*, eadem declaravimus, & in sequentes Articulos utrinque convenimus, ac conclusimus.

I.

Erit fœdus mutuum inter Reginam Regnumque Sueciæ ex una, & Domin. Ordines Generales ac Provincias Confœderatas Belgicas ex alterà parte pro *asserenda securitate, & libertate Navigationis & Commerciorum in utroque mari Baltico, & Septentrionali ad Angustias usque Maris Anglo-Gallici sive Canalem exclusivé* extendendo, pro præstandâ defensione suorum respective Regnorum, Provinciarum & subditorum ex utraque parte & pro conservandis Dominiis, Iuribus, libertatibus, immunitatibus, pactis, & receptis consuetudinibus tam terrâ quam Mari.

II.

Quod si comperiatur *libertati Commerciorum ac Navigationis in Mari Baltico & Septentrionali aliquid impedimenti, remoræ aut oneris molestiæque* supra suetum morem *hactenus injectum*, aut durante fœdere contingat, vel prætactam Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ ac ejusdem subjectas Provincias, subditosque, vel Celsitudinem Domin. Ordinum generalium fœderati Belgy eorumve subditos in libero usu commerciorum ac Navigationis in dicto Mari Baltico, & Septentionali, *contra jura gentium, receptam consuetudinem, & obtenta Privilegia* turbari ac præter morem onerari & adgravari; vim & injuriam passus cum altero Confœderatorum communicabit; ac primo quidem uterque Fœderatorum id inprimis operam dabit, ut ex consilio & operâ mutua is qui libertatem Navigationis ac commerciorum turbavit ac oneravit, *amicabili ratione persuadeatur*, Navigationem ac commercia pristinæ libertati ac immunitati restituere; ne rem ad arma venire necessum sit; quod si verò ea lædentem insederit obstinatio, ut *nullis amicabilibus rationibus* se induci patiatur, ideoque ea perturbatio sine Navigationis ac commerciorum interitu aut magno detrimento tolerari nequeat; Jta convenit inter Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ & Dominorum Ordinum generalium Fœderati Belgy, ut *Vindicare libertatem* Commerciorum ac Navigationis in Mari Baltico & Septentionali

nali debeant *Viribus omnibus* quas tutò possint contrahere terra marique, prout super eo & de modo rei gerendæ inter ipsos convenerit, nec *prius desistere* cæpto, quam læsæ parti fuerit satisfactum & sæpe dicta commerciorum ac Navigationis libertas in dictis maribus antiquo mori ex præscripto Iuris Gentium, pactorum ac receptarum consuetudinum fuerit restituta.

III.

At si in præsens amicabili ratione res fuerit opera & interventu seu Fæderatorum seu aliorum transacta, is vero qui offendit odio in alterum Confœderatorum concepto, aut Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ vel ei subditas Provincias atque subjectos, aut Celsitudinem Dominorum Ordinum Generalium, eisque subjectas Provincias & subditos, postmodum quacunque alia prætensa de causa aut prætextu adoriatur bello; Sacra Regia Majestas ac celsitudo Domino Ordinum Generalium non minus tenebuntur, admonitæ primo se interponere, ac, cum conservatione jurium Fœderati, bellum Prævenire. Quod si vero obstinatione partis adversæ id admoveri nequeat; Sacra Regia Majestas Regnumque Sueciæ Celsitudini Dominorum Ordinum generalium *auxilio aderit terra marique*, & vice versa sua Celsitudo Dominorum Ordinum Generalium & Confœderatæ Provinciæ Belgicæ Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ *terra marique juvabit* viribus eis, eoque modo, ut superiori Articulo dictum est adversus illum qui turbaverit libertatem Navigationis & Commerciorum, cæptoque insistant donec læso Fæderato satisfactum fuerit.

IV.

Quod si contingat vel Sacram Regiam Majestatem ac Regnum Sueciæ, vel Celsitudinem Domin. Ordinum Generalium Fœderati Belgy nunc futurisue temporibus aliis de causis *bello involvi*, *cum aliis Regibus*, Principibus Rebuspub. aut potestatibus, cujus explicandi ratio amicabilis non inveniatur, tenebitur quisque Confœderatorum *Fæderato suo bellis presto succurrere*, modo ut specialius convénit, aut in posterum conveniri poterit. Hoc tamen reservato, ne se ulterius aut alia ratione, quam submittendis subsidijs ex præscripto pactorum Fœderati sui privatis litibus immiscere, nec cultam hactenus amicitiam, atque commerciorum usum cum Fœderati hoste frangere necesse sit.

V.

Uterque Confœderatorum mutuum alterius commodum & Salutem quantum fieri poterit & necessitas requisiverit, promovebit; alter alterum de imminentibus ei periculis, & hostium machinationibus admonebit, & quantum fieri poterit, malum omne prevertere & amoliri conabitur.

VI.

Interest autem & Sacrę Regię Majestatis Suecię ab una & Celsitudinis Dominorum Ordinum ab altera parte ne hosti alterutrius quicquam aut emolumenti aut virium quocunque tandem modo accedat; Idcirco neuter Confœderatorum alterius hostem, qui nunc est in pręsens hostis, aut deinceps enasci poterit, Consilio, ope, pecunia, commeatu, *Milite, navibus, nautis, armis, pulvere pyrio, aut munitionibus ullisve bellicis rebus aliis juvabit*.

VII.

Licet verò neutri Confederatorum licitum sit hostem sui Confederati dictis priori

Articulo rebus juvare, id tamen ita erit interpretandum, ut *Navigatio atque usus Commerciorum liber sit subditis* cujusque cum hoste Foederati, qui alia de causa quam ob hoc foedus bello cum Federatorum alterutro fuerit immixtus, ut salvo hoc fœdere subditis ejus, cui bellum non est, libere liceat navigare & commercia sua quácunque exercere cum subditis hostium dicti fœderati; Hoc tamen Excepto & reservato, ut si quis vel *urbem vel munimentum* quodcunque aliud seu justa obsidione adgrediatur, seu circumsideat, animo in suam potestatem Cogendi & adigendi; alter Confederatorum tandiu suspendet Navigationem *in ea loca*, atque Commerciorum usu abstinebit, subditosque suos iubebit suspendere & abstinere donec illa urbs vel munimentum vi aut pactis occupatum, vel occupatione desperata obsidio aut Circumsessio solutę fuerint.

VIII.

Liberum erit toto huius fæderis tempore sacræ Regiæ Majestati Sueciæ in Provintijs Domin. Ordinum Generalium federati Belgij, & vicissim horum Celsitudini in Regnis & Provincijs Sacræ Regiæ, Majestatis *conscribere*, *Colligere*, *& in naves imponere*, *milites*, *nautas*, *naves item emere vel conducere*, *pulverem Pijrium*, *arma omnis generis* & cætera quæcunque ad bellum necessaria sunt, comparare & Exportare. Licitum etiam utrisque Confæderatis & eorum subditis erit, in portus alterius naves suas subducere, ibi hybernare, morari, illorumque immunitatibus ac Privilegijs frui, & quæ ab hostibus suis interceperunt in ijs absque ullo impedimento ex more & lege loci distrahere: Quæ omnia hostibus, qui vel nunc tales sunt, vel in posterum tales fient, prohibebuntur.

IX.

Præsens fœdus inter Sacram Regiam Majestatem & Celsitudinem Domin. Ordinum initum & renovatum Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sweciæ præeminentię, Regalibus, Iuribus, & Dominio Maris Baltici nequicquam derogabit, sed illa omnia Sacra Regia Majestas Regnumque Sueciæ cum omnibus quæ inde dependent, sicut nunc ita in posterum integra retinebit, ijsque liberé & sine contradictione fruetur. Eodem modo Præsens fœdus non derogabit Dominorum Ordinum Generalium juribus, libertatibus & consuetudinibus, sed iis omnibus ipsorum Celsitudo, sicut nunc ita in posterum liberé, & sine impedimento fruetur; quæ quidem omnium horum fruitio utrinque intelligi debet, salvo præsente hoc fœdere.

X.

Subditi Celsitudinis Dominorum Ordinum Generalium in regnis ac Provincijs Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ fruentur omnibus illis Privilegiis, contractibus, & stipulationibus, quæ in eis *pro immunitate a Vestigalibus*, *impositionibus*, *atque oneribus* illorum locorum, a predecessoribus ejus Majestatis Collata sunt, pariter ac illis quæ Sacra Regia Majestas in posterum largiri poterit. Et vice versa Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ subditi fruentur in Provinciis unitis Belgicis omnibus illis Privilegiis, contractibus, & stipulationibus quæ in eos pro immunitate a vestigalibus, impositionibus, atque oneribus illorum locorum antiquitus collata sunt, pariter ac illis quę in posterum a Celsitudine Dominorum Ordinum Generalium Foederati Belgy in ipsos conferri poterunt.

Ut autem

XI.

Ut autem rectius intelligatur quousque se extendat subditorum utriusque partis Confœderatorum libertas commorandi in regnis ac Provinciis eorundem, Ita convenit utrinque ut liceat subditis unius commercari in regnis ac Provinciis alterius Confœderati: Ita tamen ut id fiat ex præscripto statutorum loci in quo commercia Exerceantur: quod si quispiam subditus aut Civis Fœderati Belgy in Regnis aut Provinciis Sacræ Regiæ Majestatis quę jure *suerano* utuntur, *sine certo intra* Regum & dictas Provincias *herede moriatur*, tenebitur Magistratus illius loci relictas merces, pecuniam, debita atque libros rationum cum scriptis & documentis relata in certum judicem sub manu & sigillo Notary Publici & testium asservare, atque illico obitum hominis *literis suis bis significare, Magistratui urbis illius*, in qua defunctus domicilium aut civis jus obtinuit, ut per ipsum Magistratum *indicetur legitimo heredi* veniendi intra annum & noctem repetitum hæreditatem in regno Suecię dictisque ejus Provinciis relictam, facto initio numerandi a die scientiæ, sive notitię mortis, Magistratui istius urbis per literas intimatę; si venerit intra pręscriptum tempus, licitum erit ei, postquam se legitimum hęredem indubitatis documentis probavit, adire & repetere hęreditatem; Ita tamen, ut si civis subditusque Sacrę Regię Majestatis extiterit, qui mortuus est, hęres jus statutarium (modo non excedat trientem hęreditatis) per solvat civitati illi in qua alter moriebatur; antequam bona illa hęreditaria urbe aut Regno evexerit, aut in Regno distraxerit, omnibus aliis *Caduci juribus* quę ex tali hęreditate Sacrę Regię Majestati aut Regno Suecię solebant competere, aut accrescere, deinceps, aut in posterum *remissis* & cessantibus; Quod si vero Institor tantum fuerit, qui alterius civis subditique Dominorum Ordinum bona in se receperat distrahenda, tenebitur similiter Magistratus illius loci, in quo is mortuus fuerit, obitum institoris hujus bis significare literis Magistratus illius urbis, in qua is habitat, cujus bona ea esse, aut Institor manifestaverit, aut alias ex relictis codicillis alliisve documentis certis constiterit, ut indicetur vero possessori, veniendi repetitum bona sua, si venerit & sufficienter probarit, relictorum bonorum se possessorem esse, liberum ipsi erit repetere, ac recolligere bona sua Integra eaque omnia sine defalcatione distrahere aut exportare. Eadem humanitate tractabuntur subditi Sacrę Regię Majestatis Suecię in Provinciis Confœderati Belgij, eodemque jure & libertate utentur atque fruentur dicti Sacrę Regiæ Majestatis Regnique Suecię subditi in sępedictis Provinciis Fœderati Belgij, tam ratione hęreditatum, quę ibi iisdem obtingere possunt, quam ratione mercium ac bonorum institori concreditarum; ac tenebuntur Magistratus cujusque loci, ubi possessorem aut institorem mors pręoccupaverit, obitum hominis bis perscribere ad Magistratum ejus loci, ubi hęres sit, aut qui sua institori crediderit, ut sua ab institore relicta sine defalcatione recuperare, hęreditatemque sine impedimento ex pręscripto juris aut statuto loci adire queat, atque tenebitur loci Magistratus manum auxiliarem petenti Exhibere.

XII.

Requirit autem tum Iustitia ipsa, tum necessitudo mutua atque emolumentum utriusque partis Confœderatorum, ut alter alterius subditos ac cives juvet, ac promoveat in omnibus quę commodum illorum spectant, Idcirco Celsitudo Dominorum Ordinum Generalium Fœderati Belgij subditis ac civibus Sacrę Regię Majestatis Regnique Seciæ *Iustitiam* imploratam *indilate* in Provinciis unitis admini-

ftrati faciet. Et vice versa Sacra Regia Majestas subditis ac civibus Dominorum Ordinum Generalium Iustitiam indilaté Administrari facies in Regnis ac Provincijs ejus Majestati subjectis, eaque ut quam citissime dilatione aut longis ambagibus præstetur, utrinque enixé cur abitur.

XIII.

Cumque *Præcipus hujus Fæderis scopus sit*, ut Confœderatorum *Negotiationes & Commercia* eorumque Regna, Provinciæ & subditi *conserventur* & hostili aggressioni resistatur; Jdcirco hoc ipsum Fœdus *non præjudicabit* Fœderi, quod Sacræ Regiæ Majestati intercedit cum *Rege Galliæ* aut Principibus Germaniæ : Neque præjudicabit Fœderibus, quæ Celsitudini Dominorum Ordinum Generalium intercedunt cum Regibus *Galliæ* & Magnæ *Brittanniæ*, nec non Republica *veneta*; multo minus tollet & diminuet amicitiam aut pacta conventa, cum dictis alijsque Regibus, Principibus, Rebuspub. & Civitatibus, quin potius firmabit & roborabit dictam amicitiam & pacta, salvo nihil ominus per omnia manente hoc fœdere.

XIV.

Quod si vel Sacra Regia Majestas Sueciæ vel Celsitudo Dominorum Ordinum Generalium bellum suscipere coacti fuerint, in quo alter alteri vi hujus foederis suppetias laturus est, *neutri liberum* erit sine *scitu ac consensu alterius cum hoste pacisci aut* inducias tractare inireque.

XV.

Sacra Regia Majestas Ordinarium *Legatum aut Residentem* apud Dominos Ordines habebit Hagæ vel alibi prout visum ejus Majestati fuerit; Et Celsitudo Dominorum Ordinum suum *Stockholmiæ* aut alibi in aulâ Regiæ Majestatis prout ei visum fuerit, vel rerum conditio & temporum ratio Exegerit.

XVI.

Durabit autem foedus hoc *quindecim annis*; Quibus elapsis erit penes utrosque Confoederatos & in liberâ cujusque voluntate illi renunciare vel id continuare.

XVIJ.

Si alij quoque Reges aut Principes *liberæque urbes Imperiales atque Hanseaticæ* ad hoc foedus accedere velint, erit id ipsis liberum : iisque conditionibus, quæ foederi & utrique Confoederatorum parti satisfaciunt, recipiantur.

XVIII.

Pacta hæc concludentur sub liberâ approbatione & solenni ratificatione Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ ac Celsitudinis Dominorum Ordinum Generalium Foederati Belgij reddendâ intra sex menses; Ratificata veró bonâ fide servabuntur & adimplebuntur.

XIX.

Jn robur & certitudinem omnium supradictorum articulorum confecta sunt bina hujus Tractatus & Foederis ejusdem tenoris Jnstrumenta; quæ utrinque nos supra nominati propriis manibus subscripsimus & sigillorum nostrorum impressione atque appensione munivimus; Actum Stockholmiæ *die prima Mensis Septembris stilo Regni Anno supra Millesimum sexcentesimum quadragesimo*.

Postquam nomine ac Mandato Serenissimæ ac Potentissimę Principis ac Dominæ, Dominæ *Christinæ* Dei Gratiâ Suecorum, Gothorum, Wandelorumque Reginæ & Principis hæreditariæ, Magnæ Principis Finlandiæ, Ducis Esthoniæ & Careliæ nec non Ingriæ Dominæ &c. ex unâ, & nomine ac Mandato Celsorum ac Potentium Dom.

Dom. Ordinum Generalium Fœderati Belgij ex altera parte, pro *asserendâ libertate Navigationis, ac commerciorum in Mari Baltico, ac Septentinali* ac præstandâ utriusque partis Regnorum, Provinciarum, atque subditorum Securitate, mutuum Fœdus contractum ac renovatum fuit, prout illud liquet ex instrumentis solenniter confectis a Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ senatoribus ad hunc actum specialiter deputatis, Illustrissimis, Illustribus, Magnificis ac Generosis, Domino *Axelio Oxenstierna* Regni Sueciæ Cancellario, ac judice Provinciali Occidentalium Norlandiarum, Lapponiæque, libero Barone in Kijmitho, Domino in Fijholm & Tidoen, equite Aurato; Domino *Iohanne Skijtte*, supremi per Regnum Gotiæ Iudicij præside & judice Provinciali Finlandiæ septentrionalis, & libero Barone in Duderhof, Domino in Gronsoo, Stromsrom & Skijtteholm, Equite aurato; Domino *Claudio Flemmingio*, Admiralio, Supremo Castellano Stockholmiensi & Iudice Provinciali Finlandiæ Meridionalis, hæreditario in Mornas & wilnas; Domino *Iohanne Oxenstierna* Collegij Cancellariæ Consiliario, libero Barone in Kijmitho, Domino in Horningsholm & Tulgarn; Nec non Celsitudinis Dominorum Ordinum Generalium Foederati Belgij pro tempore in Sueciam Legatis, itidemque ad hunc actum sufficienti potestate ac Mandatis Instructis, Illustribus, Magnificis, ac Generosis Domino *Gulielmo Boreel*, Duynbequy ac Westhovię Domino, Ambachti Domino in Domburgh, Consiliario & Pensionario Vrbis Amsterodamensium; Domino *Alberto Zonck* Equite Aurato, Exconsule, & prętore Vrbis & territorij Hornani, nomine Provincię Hollandię & West-Frisię in Consessu Generali uniti Belgij Deputato; Domino *Epeo ab Ailva* in Iellum, Grietman in Barderadeel Frisiorum; In cujus Foederis Articulo secundo, *sicut* utrinque convenit ut operâ utriusque Confoederatorum mutuâ, is qui libertatem Navigationis & Confoederatorum turbavit, ac oneravit *amicabili ratione persuadeatur*, Navigationem & commercia pristinę Libertati & immunitati restitueret, aut, si rejecerit amicabilem transactionem, vindicare libertatem Commerciorum ac Navigationis in dictis maribus debeant viribus omnibus tam terrâ quam mari, donec iste Foederis scopus obtentus fuerit, prout super iis viribus & de modo rei gerendæ inter Foederatos convenerit; *Ita* in Articulo quoque tertio promissum est, si transactâ hac dicta lite contingat alterutrum Confoederatorum ab eo, qui ante offendit; postmodum quacunque alia prætensa de causa aut prætextu *bello impeti*, teneri alterum Confoederatorum, interposita amicabili opera, cum conservatione Iurium sui Foederati bellum prævenire; Si vero id amoveri ea ratione nequeat, alter alterum terra marique adversus eum hostem juvare debet viribus omnibus, donec læso Foederato satisfactum fuerit, prout de auxilio atque modo rei gerendæ mutuò conveniri poterit. Jn Articulo autem quarto conventum utrinque est, ut, si contingat alterutrum Confoederatorum *aliis de causis bello involvi*; cum aliis regibus, Principibus, Rebusp. aut potestatibus, cujus explicandi ratio amicabilis non inveniretur, quisque Foederatorum *teneatur Fœderato suo bellis præsto succurrere*, modo, prout specialius convenit aut convenire poterit, salvo reservato in prædicto Articulo descripto. *Idcirco* ut huic conventioni præfato Articulo quarto Generaliter Comprehensæ re ipsa Satisfiat, inter prænominatos Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ Deputatos, & Celsitudinis Dominorum Ordinum Generalium Foederati Belgij Legatos vigore acceptorum Mandatorum ad ratificatio-

nem.

nem ipsorum Principalium *porro transactum*, *Promissum ac Conclusum est modo ut sequitur*.

I.

Sacræ Regiæ Majestati Sueciæ tempore belli Articulo quarto prioris Tractatus descripti Domini Ordines Fœderati Belgij præstabunt *quatuor millia militum*, quos Domini Ordines ad inserviendum ejus Majestati suis sumtibus alent toto foederis tempore, aut quandiu Sacra Regia Majestas hoc auxilio opus habebit.

II.

Vicissim Celsitudo Dominorum Ordinum Generalium belli tempore fruetur pari auxilio *quatuor millium Militum*, qui ejus Majestatis sumptibus sustentabuntur durante hoc Foedere aut quandiu eorum Celsitudo illis opus habuerit.

III.

Intelligenda verò est hæc auxilij sive subsidij præstatio ad hunc modum, ut penes utrunque Confœderatorum *optio sit capiendi aut totum illum numerum aut partem in militie*, ut pote duobus vel tribus millibus & alteram partem in pecuniâ, munitione, sive apparatu bellico, navibus & iis, quæ instructui earum conducunt, aliisve rebus pro conditione rerum, & bene placitis cujusque, hac inita æstimatiòne, ut pro *mille militum auxilio solvantur quolibet mense quatuor millia Imperialium*.

IV.

His tamen conditio per expressum annexa est, ut si contingat Sacram Regiam Majestatem aut Celsitudinem Dominorum Ordinum Generalium iuxta tenorem *fœderum* ante hoc *cum alijs* Regibus, Principibus, Rebuspublicis, alijsve Confœderatis *factorum*, illis Fœderatis *auxilio venire* aut de ferendo eo fuerint sollicitati, antequam de auxilio expræscripto huius Fœderis ferendo requirantur. *Eo casu* uterque officio satisfecisse judicabitur, *si dimidium subsidy quatuor millium Militum numerum* aut ad dictum in priori Articulo modum æquivalens præstiterit.

V.

Cum alteruter Confœderatorum requisitus, fuerit super præstando auxilio, dabitur ipsi *sufficiens spatium* temporis, illud præparandi, *trium* videlicet *mensium* ab insinuatione requisitionis numerando, quibus præteritis auxilium promtè & sine omni morâ submittetur.

VI.

Quod si contingat Sacram Regiam Majestatem aut Celsitudinem Dominorum Ordinum Generalium in *Proprijs Regnis ac Provinciis hostiliter infestari*, Jta ut Sacra Regia Majestas & eorum Celsitudo infestationem illam pro vero bello habeant, cui avertendo status rerum illius Confœderati, qui tali bello impetitur, dicta auxilia vel tota, vel partem eorum præstare non permittat, Is qui taliter infestatus est *non tantum non obligabitur* durante illâ invasione promissa auxilia præstare; *verum* etiam, si quæ missa sunt, post significationem tribus mensibus ante factam, *poterit revocare*.

In robur ac certitudinem horum pactorum, utrinque conventorum, bina ejusdem tenoris Exemplaria Confecta & nomine Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ par Ejusdem Deputatos, & nomine Celsitudinis Dominorum Ordinum Generalium Fœderati Belgij per eorundem Legatos subscripta atque sigillorum eorum impressione & appensione firmata sunt. Stockholmiæ *die prima mensis Septembris*, stilo Regni, Anno supra *Millesimum Sexcentesimum quadragesimo*.

't Sel-

't Selve Tractaet hier boven gestelt luyt in't Neerlandts luyt als volght.

WY *Axelius Oxenstern*, Cancelier van't Koninckrijck Sweeden, en Provinciale Rechter der Westerlijcke Norlanden, en van Laplandt, Vryheer in Kimith, Heer van Fiholm en Tidoen, Ridder; *Iohannes Skitte*, Presis van 'thoochste recht in 't Gotsche Rijck, en Provinciale Rechter van 'tnoordelijck Finlandt, Vryheer in Duderhof, Heer in Gronsöo, Stromsrum, en Skytteholm, Ridder; *Claudius Flemingius* Admirael, Overste Slotvoocht van Stockholm, en Provinciale Rechter van 'tzuyderlijck Finlandt, en Erf-heer in Horn en Wilne, en *Iohannes Oxenstern*, Raedt van't Cancelaer Collegie, Vryheer in Kimith, Heer in Hormingsholm en Tulgarn, Raden van de Doorluchtichste en Machtichste Vorstin, en Vrouw, Vrou *Christina*, door Gods genade verkosen Koningin en erffelijcke Vorstin der Sweden, Gotten en Wandelen, Grootvorstin van Finland, Hertogin van Esthon en Carelia, Vrouw van Ingria, &c. onse Genadighste Vrouw, en van het Sweedsche Koninckrijck, specialijck tot dese handel gedeputeert: en *Willem Boreel*, Heer van Duynbeke en West-hoven, en van't Ambacht in Domburgh, Raedt en Pensionarius van Amsterdam; *Albert Sonck*, Ridder, Oud-Burghermeester en Opperschout van de Stadt en 'tLand van Hoorn, in de naem van Holland en West-Vrieslandt Gedeputeerden in de generale Vergadering van't vereenigde Nederland, en *Eppe van Ailva* in Iellum, Grietman van Baerderadeel in Vriesland, teghenwoordighlijck Ambassadeurs der Ho: Mo: Heeren Staten Generael van't vereenight Nederland in Sweden, en daer ghenoechsame macht en bevel tot dese Handelingh versien; maken kennelijck aen alle, en aen yeder in't besonder, die dit aengaet, of sou moghen aengaen; dat, alsoo over omtrent *ses-en-twintich* jaren tusschen de Deurluchtighste en Machtighste Vorst en Heer, *Gustavus Adolphus*, *de II.* van dien naem, en de *Groot*, Koning der Sweden, Gotthen en Wandalen, Groot-vorst van Finland, Hartoch van Esthon, &c. van heerlijcke geheugenis, van d'een zijde, en de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden van d'andere zijde, om gewichtige oorsaken, en voornamelijck om de vryheyt vande Scheep-vaert, en om de handel in d'Oost-Zee, en tot d'onderlinge welstand en conservatie der beyde Staten, een Verbond heeft gemaeckt geweest, 'twelck, hoewel over eenige jaren geëxpireert en ten eynde gheloopen, soodanich een uytwercking heeft gehad, terwijl het duerde, als van weer-zijden gewenscht wierd: soo is't dat de moderne Koninckliicke Majesteyt van Sweden, en de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, overwoghen hebbende hoe groot gevaer hun beyde Staten over 'thooft hangt, en *hoe groote perturbatie en ghewelt tegen de vryheyt van de Scheepvaert en Koop-handel in de beyde Zeen aengevangen en gepleeght word*, onderling goed gevonden hebben, om soo veel quaden tijdelijck tegen te gaen, en hulpmiddelen, die tot afweering daer af dienstigh zijn, aen te wenden, de Tractaten van't oude Verbondt te vernieuwen, en dat met Wetten, naer de tegenwoordige tijdt gevoeght, t'illustreeren en verklaren.

Wy dan, te samen ghekomen, uyt kracht van't vermoghen, en van de beveelen, respectivelijck van hare Koninckliicke Majesteyt van Sweden, en van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden ontfanghen, hebben, na onderlinge raet-plegingh met malkander, *de voorgaende Tractaten erkent en aengenomen*, deselven verklaert, en zijn in de volghende Artikelen verdragen, en besloten.

1. Tusschen de Koningin en 'tKoninckrijck van Sweden aen d'een, en de Heeren Staten Generael en de Vereenighde Nederlanden aen d'andere sijde sal onderlingh Verbond sijn, tot *verseкering van de veyligheyt en vryheyt van de Scheep-vaert en Koop-handel, in d Oost-en Noord-Zee*, met uytbreydingh *tot aen de Hoofden, of van't Canael tusschen Vranckrijck en Engelandt*, tot bescherming en defensie van hun respective Koninckrijcken, Landschappen en Ondersaten van weer-sijden, en om hun Heerschappyen, Rechten, Vryheden, Bevrydingen, Tractaten, gewoonten en costumen, soo te Landt als ter Zee, te bewaren.

2. Indien men *eenige verhindering, beletsel, of molest en belastingh boven de gewoonte, tot hier toe onderhouden, in de vryheydt van de Koophandel en Scheepvaert in d'Oost-en Noord-Zee* bevind, of indien, gheduerende 't Verbond, gebeurt dat de voor-ghedachte Koninckliјcke Majesteyt, en 'tKoninckrijck van Sweden, en des selfs onderworpen Landschappen en Onderdanen, of de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, of derselver Ondersaten in de vrye oeffening van hun Koop-handel en Scheep-vaert in de geseyde *Oost en Noort Zee*, *tegen 't recht der Volckeren, d'aengenome gewoonte, en de verkregen Privilegien en voorrechten* geturbeert, en tegen de gewoonte belast en beswaert worden, soo sal de geen, die 't geweldt en ongelijck gheleden heeft, met d'ander der Bond-genooten communiceeren; en d'een en d'ander der Bondt-genooten sal dit voornamelijck bevlijtighen, dat, met onderlinge raedt en hulp, de geen, die de vryheyd van de Scheep-vaert en Koop-handel geturbeert en belast heeft, *door minnelijcke redenen overreed word* om de Scheep-vaert en Koop-handel weer in voorighe vryheyt en kosteloosheyt te stellen, op datmen geen wapenen behoeft te gebruycken. En indien de geen, die dit gewelt gedaen heeft, hardneckigh blijft, en *door geen minnelijcke redenen* kan bewogen worden, in voegen dat men dese perturbatie en aenstoot sonder d'ondergangh, of sonder groote schade van de Scheep-vaert en Koop-handel niet kan verdraghen; soo is tusschen sijn Koninckliјcke Majesteyt, en 'tKoninckrijck van Sweden, en de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden verdragen en gesloten, dat sy behooren te *beschermen de vryheyt* van de Koop-handel en Scheep-vaert in *d'Oost en Noort Zee, met al de krachten*, die sy veylighlijck te Water en te Land sullen konnen te samen trecken, gelijck daer over, en over de middel van sulcks uyt te voeren, verdragen sal sijn, en van't begonnen niet *eer aflaten*, dan na dat men de verongelijckte party voldaen, en de meer-genoemde vryheyt van de Koop-handel en Scheep-vaert in de ghéseyde Zeen, naer 't oudt ghebruyck, en naer het voorschrift van't recht der volckeren, en van de gemaeckte en aengenomen gewoonten, herstelt heeft.

3. Maer indien tegenwoordighlijck de saeck met minnelijcke redenen, door de vlijt en tusschen-komst van Bondt-genooten of anderen, by-geleght was, en de geen, die verongelijckt heeft, tegen d'een der beyde Bondt-genooten met haet word ontsteken, of hare Koninckliјcke Majesteyt en 'tKoninckrijck van Sweden, of des selfs onderworpen Landschappen en Ondersaten, of de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, en der selver onderworpen Landschappen en Ondersaten, om welcke voorgevende oorsaecken het sedert sou moghen sijn, met Oorloch aentast, soo sullen haer Koninckliјcke Majesteyt, en de Ho: Mog: Heeren Staten Generael niet min ghehouden sijn, eerst vermaent sijnde, sich daer tusschen te stellen, en, met behoudenis der

der rechten van Bondt-genoot, d'oorlogh te voorkomen. Doch indien dit, door de hardtneckigheyt van de tegen-party, niet af-geweert kan worden, soo sullen de gewijde Koninckllijcke Majesteyt en 'tKoninckrijck van Sweden aen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael *te Land en ter Zee onderstandt doen*; ghelijck van d'andere sijde de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, en de Vereenighde Nederlanden haer Koninckllijcke Majesteyt en 'tKoninckrijck van Zweden *te Land ende ter Zee sullen* helpen, met hun krachten, en op een selve wijse, als in't voorgaende Artikel teghen de geen geseght is, die de vryheyt van de Scheep-vaert ende Koop-handel geturbeert sal hebben, en in't begonnen voort varen, tot dat de verongelijckte Bontgenoot, voldaen sal sijn.

4. Indien 'tgebeurt dat haer gewyde Koninckllijcke Majesteyt en 'tKoninckrijck van Sweden, of de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, nu of in toekomende tijden om andere oorsaken *in Oorlogh bedraeyt worden, tegen andere Koningen*, Vorsten, Gemeenten, of machten, die met geen minnelijcke redenen kan by gelegt worden, soo sal yder der Bontgenoten ghehouden wesen *zijn Bontgenoot, tot d'oorlog bereydt te secoureren*, gelijck nu specialijcker verdragen is, of voort aenstaende verdraghen sal konnen worden. Dit nochtans ghereserveert en uytgesondert, dat hy sich niet verder of anders in de twist van sijn besondere Bontgenoot behoeft te begeven, dan met senden van onderstant, volgens het voorschrift van't verdragh, sonder de vrientschap, met de Vyant van de Bontgenoot tot noch toe onderhouden, of de Koophandel, met hem te breecken.

5. De beyde Bontgenoten sullen soo veel, als moghelijck is, en de nootsakelijckheyt sal vereysschen, onderlingh malkanders voorspoet en welstant bevorderen, en d'een d'ander van de gevarelijckheden, die hem boven 'thooft hangen, en van de lagen der vyanden verwittigen, en pogen, soo veel mogelijck sal sijn, alle quaet af te weeren, en te beletten.

6. Maer alsoo't van groot belangh voor hare gewijde Koninckllijcke Majesteyt van Sweden van d'een, en van de Ho: Mo: Heeren Staten van d'andere sijde, is, dat de vyant van een van beyde niet in eeniger wijse in voordeel en machten toeneemt; soo sal diesshalven geen der beyde Bontgenoten de vyant van sijn Bontgenoot, die nu tegenwoordighlijck sijn Vyant is, of namaels daer voor bekent sal worden, met raet, middelen, gelt, toevoer *Krijghs-volck Schepen*, *Boots-ghesellen Wapenen*, *Busse-kruyt*, *of met eenighe voorraet van oorlogh*, *of met andere dinghen moghen helpen*.

7. Maer hoe-wel aen geen der beyde Bontgenoten geoorloft is de Vyant van sijn Bontgenoot met de dingen, in't eerste Artijckel ghenoemt, te helpen, soo sal nochtans dit aldus te verstaen sijn, dat *de Scheep-vaert en 'tghebruyck van de Koophandel vry sal sijn aen d'Ondersaten* van yder, met de Vyandt van de Bontgenoot, die om andere oorsaken, dan om dit verbondt, oorlogh met een der beyde Bontgenoten aengevangen heeft: in voegen dat het, sonder dit verbont te krencken, aen d'Ondersaten van de geen, die niet in oorlogh is, geoorloft sal sijn vryelijck en onbeschroomdelijck te seylen, en hun Koop-handel ter plaets, daer 'then belieft, met d'Onderdanen der Vyanden van de geseyde Bontgenoot te plegen. Doch dit nochtans uytgesondert, en gereserveert, dat, soo een van beyde eenige *Stadt of Vestingh* met een volle belegeringh aentast, of omringht, met voornemen van die te dwingen, en onder

der sijn macht te brengen, soo sal d'ander van de Bontgenoten soo langh sijn Scheepvaert naer dese plaetsen opschorten, en sich van de Koop-handel onthouden, en aen sijn Ondersaten bevelen op te schorten en af te wijcken, tot dat die Stadt of Vesting door gewelt, of door verdragh inghenomen, of, door wanhoop van de belegeraer van't belegh en blockeringh ontslagen is.

8 Geduerende de geheele tijdt van dit verbondt sal't vry sijn aen haer ghewijde Koninckiijcke Majesteyt van Sweden in de Landtschappen der Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en onderlingh oock aen de ghesëyde Ho: Mo: Heeren Staten in de Koninckrijcken en Landtschappen van hare Koninckiijcke Majesteyt *Krijghs-volck en Boots-gesellen te werven, vergaderen, en in Schepen te brengen, oock Schepen te koopen of te hueren, Busse-kruyt, alderhande Wapenenen* en alle andere dingen, die tot d'oorlogh nootsaeckelijck sijn, te vergaderen, en uyt te voeren. Aen de beyde Bontgenoten, en aen hun Ondersaten sal oock vry sijn hun Schepen in malkanders Havens te brengen, daer te blijven, t'overwinteren, en der selver vryheden en voor-rechten te ghenieten, en daer 'tgeen, 'twelck sy hun Vyanden afgenomen hebben, sonder eenige verhinderingh, volgens de gewoonte en wet van de plaets, te verdeelen en verspreyden.

9. Het tegenwoordigh Verbont tusschen haer gewyde Koninckiijcke Majesteyt en de Ho: Mo: Heeren Staten ingegaen en vernieuwt, sal niets derogeren en verminderen van de Preëminensie van hare Koninckiijcke Majesteyt, Koninckiijcke Rechten, en Heerschappy van d'Oost-zee: Maer haer Koninckiijcke Majesteyt en 'tRijck van Sweden, met alles, dat daer aen behoort, sal voortaen, gelijck nu, alles geheel behouden en die vryelijck, en sonder tegenseggìng gebruycken. Op gelijcke wijse sal dit oock niet derogeeren en verminderen aen de rechten, vryheden en gewoonten der Heeren Staten Generael, maer sy sullen alle de selve voor 'taenstaende, gelijck nu, vryelijck en sonder verhindering genieten: Welcke genietingh en gebruyck van alle dese dinghen weersijdigh verstaen moet worden met behoudenis van dit tegenwoordigh verbont.

10. d'Ondersaten der Ho: Mo: Heeren Staten Generael sullen in de Coninckrijcken en Landtschappen van haer gewijde Koninckiijcke Majesteyt van Sweden genieten alle de Privilegien, contracten en stipulatien, die daer in, tot immuniteyt en vrydom van schattingen en tollen, en belastingh dier plaetsen, door de Voorsaten van haer Majesteyt vergunt sijn, gelijck oock de genen, die haer geseyde Koninckiijcke Majesteyt voor't aenstaende na deelen kan. En van d'andere sijde sullen d'Ondersaten van hare Koninckiijcke Majesteyt, en van 'tKoninckrijck van Sweden in de Vereenigde Nederlanden genieten alle de Privilegien, Contracten en Stipulatien, die daer in tot bevrydingh van Tollen, Schattingen, en belastingen dier plaetsen van oudts gebracht en gegeven sijn, gelijck oock de genen, die voor 'taenstaende van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden derwaerts ghebracht en gegeven konnen worden.

11. Maer op dat beter verstaen sou worden hoe verre de vryheyt der Onderdanen van weersijden der Bontgenoten, om in de Koninckrijcken en Lantschappen der selver te blijven, sich uytstreckt, soo is van weersijden verdragen dat aen d'Ondersaten van d'een Bontgenoot geoorloft sal sijn in de Koninckrijcken en Landtschappen van d'andere Bondtgenoot te handelen; Doch soodanigh nochtans, dat dit geschie-

schieden sal volgens het voorschrift der statuyten van de plaets, daer in de Koopmanschap ghedaen word. Maer indien eenigh Onderdaen of Burgher de Vereenighde Nederlanden inde Koninckrijcken of Landschappen van hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt die hun *gewoonlijck* recht ghebruycken, *sonder seker erfgenaem binnen* 'tKoninckrijck en de ghesyde Landschappen *sterft*, soo sal de Magistraet van die plaets gehouden sijn de nagelaten Waren, Gelt, Schulden en Reken-boecken, met de geschriften en documenten, tot sekere aenwijsing en Register gebracht, onder de handt en 'tZegel van een openbaer Notaris, en van getuygen te bewaren, en terstont het overlijden van dese Man *door sijn Brieven tweemael bekent te maecken aen de Magistraet van de Stadt*, in dewelcke d'overleden sijn Wooningh of Burger-recht heeft gehadt, op dat door die Magistraet den wettighe Erfgenaem aengheseght sou worden om binnen jaer en dagh d'erffenis, in't Koninckrijck van Sweden, en in des selfs gesyde Landschappen nagelaten, weer te eysschen; de tellingh beginnende op de dagh van de tijdingh en kennis des doots, door Brieven aen de Magistraet van die Stadt bekent gemaeckt. Indien hy binnen de gestelde tijd komt, soo sal hy mogen, na dat hy met ontwijffelijcke blijcken bewesen heeft dat hy de wettige Erfghenaem is, toetreden, en d'erffenis weereysschen. Doch nochtans soodanigh, dat, soo de geen, die gestorven is, een Burger of Onderdaen van hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt heeft geweest, d'Erfgenaem het statuyt-recht (soo het niet het derde deel van d'erffenis overtreft) aen de Stadt sal betalen, in dewelcke d'ander gestorven is, eer hy alle dese erffelijcke goederen uyt de Stadt, of uyt het Rijck sal voeren, of in't Rijck distraheeren, terwijl alle andere rechten van *'tVerganckelijck*, dewelcken uyt soodanig een erffenis aen hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt, of aen't Koninckrijck van Sweden plegen te behooren, of te vermeerderen, voortaen en voor 'taenstaende opgehouden. Maer indien de verstorven alleenlijok een Factoor heeft geweest, die de goederen van een ander Burger of Ondersaet der Heeren Staten by sich ontfangen heeft, om die te distraheeren en te verkoopen, soo sal oock de Magistraet van de plaets, in dewelcke hy gestorven is, gehouden sijn 'toverlijden van dese Factoor tweemael bekendt te maken, door Brieven aen de Magistraet van die Stadt, in dewelcke de geen woont, welckers goederen dit sijn, volgens de verklaring van de Factoor, of gelijc men uyt de nagelaten Boecken en seeckere Documenten verstaen sal, op dat den ware Eygenaer aengeseght mach worden dat hy komt om sijn goederen weer t'eysschen Indien hy komt, en klarelijck aenwijst dat hy d'eygenaer der na-gelaten goederen is, soo sal't hem vrystaen sijn goederen in't geheel weer t'eyschen, en te vergaderen, en die sonder vermindering en aftreck verkoopen of uytvoeren. Met gelijcke heusheyt sullen oock gehandelt worden d'Ondersaten van hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt van Sweden in de Vereenigde Nederlanden, en gelijcke recht en vryheyt sullen oock gebruycken en genieten de gesyde Ondersaten van hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt, en van 't Koninckrijck van Sweden in de meer-genoemde Vereenichde Nederlanden, soo ten opsicht der Erffenissen, die daer by de selven konnen voorvallen, als ten opsicht van de Waren ende Goederen, aen de Factoor vertrouwt: en de Magistraten van yder plaets, daer d'Eygenaer of Factoor gestorven is, sullen gehouden sijn de doodt van dese man tweemael over te schrijven aen de Magistraet van de plaets, daer d'Erfgenaem is, of daer de geen woont, die 'tsijne aen de Factoor heeft vertrouwt, op dat hy 'tsijne, van de Factoor nagelaten, sonder vermindering mach

weerkrijgen, en sonder verhindering sijn erffenis, naer 'tvoorschrift van 'trecht, of naer de statuyten van de plaets, mach aentasten; en de Magistraet van de plaets sal noch ghehouden wesen sijn helpende handt aen de hulp-eysscher uyt te reycken.

12. De gerechtigheyt selve, gelijck oock d'onderlinghe vriendtschap en dienst van weer-sijden der Bontgenoten vereyscht, dat d'een d'Ondersaten en Burgers van d'ander helpt, en voortstuwt in al 'tgeen, 'twelck hun gerijf en nuttigheyt aengaet: dies halven sullen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden versochte *gerechtigheyt sonder uytstel* in de Vereenighde Landtschappen aen d'Ondersaten en Burgers van hare gewijde Koninckliijcke Majesteyt doen toedienen. Desgelijcks sal oock hare gewijde Koninckliijcke Majesteyt aen d'Ondersaten en Burgers der Heeren Staten Generael sonder uytstel gherechtigheyt doen toedienen, in des selfs Koninckrijcken en Landschappen, die haer onderworpen sijn.

13. En also *het voornaemste oogemerk van dit Verbond is dat de Koophandel en Koopmanschappen* der Bontgenooten, en hun Koninckrijcken, Landschappen en Onderdanen geconserveert en bewaert souden worden, en dat men d'aenval der vyanden tegenstaen sou, soo sal dit selve Verbondt *niet prejudicieeren en nadeeligh sijn aen't Verbond*, 'twelck tusschen hare ghewijde Koninckliijcke Majesteyt en de *Koningh van Vranckrijck*, of Vorsten van Duytslandt onderhouden wort: noch het sal oock niet nadeeligh sijn aen de Verbonden en Tractaten, die de Ho: Mo: Heeren Staten Generael onderhouden met de Koningen van *Vranckrijck* en *Groot-Britangie*, en met de Republijcke van *Venetien*. Veel min sal het wech nemen en verminderen de vriendschap en gemaeckte Tractaten met de geseyde en andere Koningen, Vorsten, Gemeenten en Steden, ja sal eer de geseyde Vriendtschappen en Tractaten bevestighen en verstercken, behoudens nochtans dit Verbondt, dat in alles blijft.

14. Indien haer gewijde Koninckliijcke Majesteyt van Sweden, of de Ho: Mo: Heeren Staten Generael gedwongen wierden oorlogh aen te vangen, in dewelcke, uyt kracht van dit Verbondt, d'een aen d'ander onderstant sal doen, soo sal *aen geen van beyde vry staen* sonder *weten en toestemming van d'ander met de vyand te verdragen*, of bestandt te maecken, en aen te gaen.

15. Hare gewijde Koninckliijcke Majesteyt sal een ordinaer *Ambassadeur of Resident* by de Heeren Staten houden, of in den Haghe, of elders, naer dat hare Majesteyt goedt sal vinden; en de Ho: Mo: Heeren Staten sullen hun Ambassadeur houden te *Stockholm*, of elders, in't Hof van hare Koninckliijcke Majesteyt, naer dat sy goedt sal vinden, of naer dat de staet der dingen, en d'eysch der tijden vereysschen sullen.

16. Dit Verbondt sal *vijfthien Iaren* dueren; en als dese Iaren verloopen sijn, soo sullen de Bontgenooten van weersijden hun vrye wil hebben, om dat af te seggen, of te continueeren.

17. Indien andere Koningen of Vorsten, en *vrye Keyserlijcke en Aen-Zee-Steden* dit Verbondt oock wilden aennemen en ingaen, soo sal dit aen hen vry staen; en sy sullen op sulcke voorwaerden aengenomen worden, die 't Verbondt, en onderling de Bontgenooten van weersijden voldoen.

18. Dese Artikelen en Verbonden sullen besllooten worden onder de vrye approbatie,

batie, en solemnele Ratificatie van haer gewijde Koninckliijcke Majesteyt van Sweden, en van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, binnen *ses Maenden* over te leveren, en geratificeert sijnde, getrouwelijck bewaert, nagekomen en vervult worden.

19. Tot bevestiging en versekering van alle de boven-geseyde Artikelen sijn van dit Tractaet en verdragh twee instrumenten van gelijcke inhoudt gemaeckt, die wy boven-genoemde van wedersijden met onse eygen handen hebben ondertekent, en met d'indruckingh en aenhangingh van onse Zegels bekrachtight. Gedaen te *Stockholm, op d'eerste dagh van de Maent September naer de stijl van't Koninckrijck, in't Iaer sestien hondert veertich.*

Alsoo in de naem, en door 'tgebiedt van de Serenissime en machtichste Vorstin en Vrou, Vrou *Christina*, door Gods genade Koningin en Erf-Vorstin der Sweden, Gotthen en Wandelen, Groot-Vorstin van Finland, Hertogin van Esthon en Carelien, en Vrouwe van Ingryen &c. van d'een, en in de naem en door 'tgebiedt der Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden van d'andere sijde, *tot versekering van de vryheydt der Scheep-vaert en Koop-handel in d'Oost en Noort-Zee*, en tot d'onderhoudingh van de seeckerheydt der Koninckrijcken Landtschappen en Ondersaten van weer sijden een onderlingh Verbond ghemaeckt en vernieuwt is, ghelijck sulcks blijckt uyt d'instrumenten, solemnelijck ghemaeckt door de Raedts-heeren van hare Koninckliijcke Majesteyt, en 'tKoninckrijck van Sweden, tot dese handel specialijck gedeputeert, te weten de Deurluchtichste, Vermaerste, Treffelijckste, en Edelmoedighste Heeren, de Heer *Axelius Oxenstern*, Cancelier van't Koninckrijck van Sweden, en Provinciale Rechter der westelicke Norlanden, en van Laplant, vry Baron in Kymith, Heer in Fyholm en Tydoen, Ridder; De Heer *Johan Skytte*, Preses van't opperste Recht in't Gotsche Koninckrijck, en Provinciale Rechter van't Noorderlijck Finlandt, en vry Baron in Duderhof, Heer in Gronsoo, Stromsrum en Skytteholm, Ridder; De Heer *Claudius Flemmingius* Admirael, opperste Castellein van Stockholm, en Provinciale Rechter van 'tzuyderlijck Finlandt, Erf-Heer in Mornas en Wilnas; en de Heer *Ioan Oxenstern*, Raedt van 't Cancelaer Collegie, vry Baron in Kymith, Heer in Horinghsholm en Tulgarn van d'een zijde: en door de Ambassadeurs der Hoogh Mog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden in Sweden, oock met genoeghsame macht en bevel tot dese Handelingh versorght, te weten de deurluchtighste, treffelijckste en Edelmoedighste Heeren, de Heer *Willem Boreel*, Heer van Duynbecke en Westhoven, Heer van 't Ambacht in Domburgh, Raedt en Pensionaris der stadt Amsterdam; de Heer *Albert Sonck*, Ridder, Oudt-Burgermeester, Schout van de Stadt en 't Landt van Hoorn, in de generale Vergaderingh der Vereenighde Nederlanden in de naem van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt gedeputeert; En de Heer *Eppe van Ailva* in Iellum, Grietman van Barderadeel in Vrieslandt: gelijck onderlingh, naer het tweede Artijckel van dit Verbont verdragen is, dat door d'onderlinge vlijt der beyde Bondtgenoten de geen, die de vryheydt van de Scheep-vaert en Koophandel der Bondtgenoten geturbeert en belast heeft, *door minnelijcke redenen overreed sal worden* de Scheep-vaert en Koophandel in de voorgaende vryheyt en veyligheyt te stellen, en, indien hy dese minnelijcke aenspraeck verwerpt, dat sy dan de vryheydt van de Koop-handel en Scheep-

vaert

vaert in de geseyde Zeen sullen beschermen met alle krachten, soo te Land als ter Zee, tot dat het oogemerck van 't Verbondt verkregen is, naer dat over die krachten, en over de middel tot uytvoeringh van de saeck dienstigh, tusschen de Geconfedereerden verdragen sal zijn; soo is oock in het derde Artijckel belooft dat, indien na de beslechting van dese twist, gebeurt dat een der beyde Bondtgenoten van de geen, die te voren verongelijckt heeft, sedert om eenige andere voorgewende oorsaeck of schijn *met Oorlog aengetast wordt*, d'ander der Bondtgenoten gehouden sal zijn, door minnelijcke vlijt en tusschen-spraeck, met behouding der rechten van syn Bondtgenoot, d'Oorlogh te voorkomen: en indien dit door dese middel niet afgeweert kan worden, soo sal d'een d'ander te Land en ter Zee met alle krachten tegen die vyandt helpen, tot dat de verongelijckte Bondtgenoot voldaen sal zijn, gelijck men in de bystandt, en in de middelen, tot uytvoeringh van de saeck, onderlingh verdragen sal hebben. Maer in't vierde Artijckel is van weerzijden verdragen, dat soo't gebeurt dat een der beyde Bondtgenoten *om andere oorsaken in Oorlogh wordt bedraeyt* tegen andere Koningen, Vorsten, Gemeenten, of Machten, sonder dat men sulcks met minnelijcke redenen kan beslechten, yeder der Bondtgenoten gehouden sal wesen *sijn Bondtgenoot ten Oorlogh bereyt, te secoureren*, alleenlijck, gelijck specialijcker verdragen is, of noch verdragen kan worden, met behoudenis en uytsondering van 'tgeen, dat in't voorgenoemde Artijckel gereserveert is. *Dieshalven*, op dat aen dit verdragh, in't voor-verhaelde vierde Artijckel gheneralijck begrepen, dadelijck en warelijck voldaen sou worden, soo is tusschen de voorghenoemde Gedeputeerden van hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt van Sweden, en d'Ambassadeurs der Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, uyt kracht van hun ontfange Brieven en beveelen, tot ratificatie van hun Principalen *gehandelt, belooft, en gesloten, in dier voegen gelijck volght*.

1. De Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden sullen, in tijdt van oorlogh, naer het vierde Artikel van het vorighe beschreven Tractaet aen hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt van Sweden onderstandt doen van *vier duysent Krijschs-lieden*, die de Heeren Staten, ten dienst van hare Majesteyt, op hun kosten sullen onderhouden de geheele tijd van't Verbond, of soo lang, als haer gewijde Koninckklijcke Majesteyt dese bystandt van nooden sal hebben.

2. Van d'andere sijde sullen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, in tijdt van oorlogh, gelijcke onderstant van *vier duysent Krijchs-lieden* ontfangen, die op de kosten van hare Majesteyt onderhouden sullen worden, geduerende dit Verbondt, of soo lang als hun Ho: Mo: die van nooden sullen hebben.

3. Men moet nochtans dit bewijs van hulp en onderstant in deser voegen verstaen, dat de Bondtgenooten van weersijden *keur sullen hebben om dit geheel getal, of een deel van't Krijchs-volck aen te nemen*, gelijck *twee* of *drie duysent* en 'tander deel in Gelt, Munitie, of in andere toerusting ten oorlogh, Schepen, en soodanige dingen, die tot de toestel daer af noodigh sijn, of in andere dingen, naer de gelegentheyt der saken, en believen van yder der Bontgenooten, naer dese ghestelde Schatting, dat *voor de bystandt van een duysent Krijschs-lieden, in yeder maent vier duysent Rijcxdaelders betaelt sullen worden*.

14. Hier aen is wel uytdruckelijck dese conditie vast, dat indien't gebeurt, dat hare gewijde Koninckklijcke Majesteyt, of de Hoog Mo: Heeren Staten Generael

naer

naer d'inhout der *Verbonden*, te vooren *met andere* Koningen, Vorsten, Gemeenten; of andere geconfedereerden *gemaeckt*, *tot bystant* van die Bondt-genoten *trecken*, of daer toe aenghesocht wierden eer men hen om bystandt, volghens het voorschrift van dit Verbondt versocht, sy beyde geoordeelt sullen worden hun plicht in dit geval voldaen te hebben, soo men *de helft van 'tgetal der Krijghs-lieden*, *tot onderstandt geschickt*, of de helft van gelijcke somme, in't eerste Artikel aengewesen, te voorschijn brenght.

5. Indien een der beyde Bontgenooten aengesocht wierd om bystandt te bewijsen, so sal aen hem genoeghsame tijdt van die te bereyden gegeven worden, te weten van *drie Maenden* na d'insinuatie van't versoeck, na verloop van dewelcken de bystandt vaerdighlijck, en sonder eenige vertoevingh gesonden sal worden.

6. Maer indien't gebeurt dat haer gewijde Konincklijcke Majesteyt of de Ho: Mo: Heeren Staten Generael in *hun eygen Koninckrijcken en Landschappen vyandelijck gemoeyt en aengetast wierden*, soodanigh dat hare gewijde Konincklijcke Majesteyt en hun Ho: Mo: dese moejenis en aentasting voor een ware Oorlogh hielden, om dewelcke af te weeren de staet der dinghen van die Bontgenoot, die met sodanigh een Oorlogh aengetast wordt, niet toelaet de geseyde bystandt, of geheel, of een deel daer af te bewijsen, soo sal de geen, die soodanigh gemoeyt is, *niet alleenlijck niet verplicht zijn*, geduerende dese inval de beloofde bystandt te bewijsen; *maer* indien'er bystandt ghesonden is, die *mogen weer-roepen*, na de bekent-making van *drie Maenden*, te vooren gedaen.

Tot bevestiging en versekering van dit Verbond, van weer-zijden verdragen, zijn twee exemplaren van gelijcke inhoudt gemaeckt, en in de naem van hare gewijde Konincklijcke Maiesteyt van Sweden door desselfs Gedeputeerden, en in de naem van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden door derselver Ambassadeurs ondertekent, en met d'indruck en aenhanging van hun Zegels bevestight. Tot Stockholm, op d'eerste dach van de Maent September, *naer de Stijl van 't Rijck, in't Jaer sesthien hondert veertich.*

Hier na volghde de ratificatie der Koninginne / deur Tutores en Administratores van't Koninckrijck van Sweden / ondertekent tot Stockholm den thienden May sesthien hondert een-en-veertich gelijck oock de ratificatie van haer Ho: Mo: op zijnen tijd daer tegen is uytgewisselt ende gevolght.

Rakende de saken ende beveylinghe der Zee: Soo is hier te voor ghemeldet van een last ende veylgelt te heffen op de Voet van een Camer van Asseurantie / volgens opening daer van gedaen by de Heeren van Hollandt: de Heeren Gedeputeerde van weghen de Provintie van Zeelandt hebben daer op laten aenteekenen; niet daer toe te konnen verstaen of consenteren; anders als dat sulcx soude zijn met seclusie van de Convoyen; ende dat deselve Convoyen souden werden gelaten aen de Collegien ter admiraliteyt.

Den een-en-dartichsten January wiert gherapporteert wat de Schepen ende Branders tot vernieling van de Spaensche Vloot in verleden Herfst gebruyckt / quamen te kosten. Als eerstelijck het Schip de groote Christoffel in dienst geweest zijnde vier ende een half Maent yegens vijf duysent vijf hondert guldens ter Maent: ende in de Lucht gesprongen zijnde / was getaxeert op drie ende dartich duysent guldens.

2. Voor twee Convoyers by d'Admiraliteyt tot Amsterdam geleent / wiert gepretendeert vier-ende-twintich duysent gulden voor haer dienst.

3. Voor twee gelijcke Convoyers / Pretendeerde 't Collegie van d'Admiraliteyt in't Noorder-quartier gelijcke vier-ende-twintich duysent gulden.

4. Voor den dienst van een Schip 'twelck de Directeurs van't Noorder Convoy hadden geleent / van den drie-en-twintichsten September, tot den drie-ende-twintichsten November, zijnde twee Maenden / thien duysent gulden. Noch een Maent ende een vierdepart dienst van't Schip de Robbe tot vijf duysent gulden. Noch twintich dagen dienst van't Schip Sphæra Mundi, drie duysent gulden. Noch voor het Schip Prins Hendrick een Maent in dienst gheweest zijnde / vier duysent gulden. Alles behalven hun Pretensien van gespilt Kruyt / Loot / Lonten / schade ende gequetste / alles begroot op drie duysent acht hondert seven-ende-tachtich gulden. Noch de Mont kosten van de Spaensche Gevangens.

5. Noch hadden de Directeurs van het Extraordinaris Convoy na Oosten ende Noorwegen in't Noorder Quartier geleent het Schip genaemt 'tSwaert, 'twelck in dienst was gebleven twee Maenden te weten van den drie-ende-twintichsten September tot den drie-en-twintichsten November, daer over sy Pretendeerden thien duysent guldens, tegens vijf duysent guldens ter Maent / behalven noch hondert drie-ende-vijftich guldens ende vijf stuyvers ter sake van gheleden schade / volgens Reeckeninghe. Deselve Directeurs in't Noorder Quartier Pretendeerden noch voor de Camer tot Hoorn negen duysent guldens over twee Maenden Huyrs van't Schip Rrins Willem teghens vier duysent vijf hondert guldens ter Maent / seedert den drie-ende-twintichsten September tot den drie-ende-twintichsten November.

6. De Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie ter Camer tot Amsterdam hebbende verhuyrt vier Schepen aen de Generaliteyt / het eene ghenaemt Nepthunis, het tweede de Robb, het derde Aakersloot, het vierde de Sayer. Ende heeft de voorsz Compagnie haer Volck voor ses weecken aengenomen ende betaelt / daer voor deselve in Reeckeninghe brachten dertich duysent negen hondert vijf-en-vijftich guldens ende vier stuyvers, ende dat deselve noch hadden geleent vier Metale stucken / gebruyckt op het Schip den Grooten Christoffel, hier boven genoemt / ende daer mede vergaen / gewogen hebbende het eene drie duysent drie hondert 'tsestich Ponden, het tweede drie duysent twee hondert veertich Ponden, het derde twee duysent seven hondert Ponden, het vierde twee duysent ses hondert dertich Ponden, ende te samen elf duysent neghen hondert 'tsestich Ponden, tot drie-ende-vijftigh guldens 'thondert, maeckende ses duysent drie hondert twee-ende-twintich guldens ende achthien stuyvers, met hondert Cogels ende veertich Schietbussen eens bedraghende twee hondert-een-ende-'tsestich guldens ende vijf stuyvers ende dese drie sommen t'samen seven-ende-dartich duysent vijf hondert negen-ende-dartich guldens seven stuyvers, waer van sy versochten betaelt te zijn.

7. Hadde de West-Indische Compagnie ter Camere tot Amsterdam aen de Generaliteyt verhuyrt het Schip de Maecht van Dorth, 'twelck in dienst was geweest ses weecken / daer voor ghepretendeert wiert tegens ses duysent guldens

tot

ter Maent negen duysent guldens, ende over 't Schip den Salamander in dienst geweest van den tweden May tot den negen-en-twintichsten October inclusys/genomen op ses maenden ses ende dartich duysent guldens, peghens ses duysent guldens ter Maent hier by gevoecht vijfthien hondert negenthien guldens ende vier verscheyden Posten volgens de specificatie daer van overgelevert bleeck dat de Kamer der West-Indische Compagnie tot Amsterdam ter saecke als voozen in alles competeerde ses-en-veertich duysent vijf hondert negenthien guldens ende veerthien stuyvers.

8. Hadden de Reeders van't Schip St. Lauwerens 'tselve aen de Generaliteyt verhuyzt/ 'twelck in dienst was geweest van den eersten May tot den negen-en-twintichsten October zijnde vijf Maenden negen-en twintich dagen/daer voor hun competeerde twee-en-dartich duysent acht hondert festhien guldens ende derthien stuyvers, peghens vijf duysent gulden ter Maent; daer noch by ghevoecht hondert festhien guldens ses stuyvers, ter saecke van Mont-kosten van een-ende-twintich Soldaten die op 'tvoorsz Schip waren gheweest / quam te samen drie-ende-dertich duysent twaelf guldens ende negenthien stuyvers, behalven dat noch onverlet wiert gelaten vijf duysent drie hondert drie-ende-'tseventich guldens ende twaelf stuyvers die de voorsz Reeders ende Schippers van't voorsz Schip St. Laurens Pretendeerden over gespilt Cruyt / Loot/ ghequetste / verminkte Soldaten ende Bootsgesellen/ als andersints / volgens de reeckeninghe daer van overgelevert.

9. Quam de Reeders van't Schip den Eenhooren over dienst vanden tweden Mey tot den negen-ende-twintichsten October zijnde vijf Maenden acht-en-twintich dagen/ die somme van twee-ende-dertich duysent ses hondert dertich guldens ende ses stuyvers pegens vijf duysent vijf hondert guldens ter Maent/ blijvende noch onverlet twee hondert ende vijftich guldens die sy Praetendeerden ter saecke dat sy aen het Boozt van het voorsz Schip den Eenhoozen den dartichsten Iuly hadden gesonden in Zee Spyses ende eenige Scheeps behoeften/ behalven hunne Pretensien / over gheleden schade aen Seylen ende Touwerck in de Bataslle / noch twee Stucken die schadeloos waren geschooten.

10. Quam de Reeders van't Schip de wassende Maen over dienst van den negen-ende-twintichsten April tot den negen-ende-twintichsten Octobris wesende ses Maenden eenen dach / de somme van twee-en-twintich duysent een-en-twintich guldens ende derthien stuyvers, hier bygevoecht hondert ses gulden ende derthien stuyvers ter saecke van Cost-gelt van Soldaten op het Schip van wegen de Generaliteyt gestelt/ maeckende te samen twee-ende-twintich duysent een hondert acht ende-twintich guldens ende ses stuyvers, behalven dat noch onverlet wierdt gelaten elf hondert ses-ende-vijftich guldens ende twaelf stuyvers, by de voorsz Reeders ghepretendeert ter saecke van Cruyt / Loot / Loots-Mans Gelt/als andersints / volghens de Reeckeninghe daer van overgelevert.

11. Quam de Reeders van't Schip den Hector voor twee Maenden huyrs tegens ses duysent guldens ter Maent / ende den Schipper eens tot een vereeringhe twee hondert vijftich gulden met hondert t'seftich guldens aen Asseurantie-Gelt van eenich Loot dat in't Schip was/ te samen de somme van twaelf duysent vier hondert tien guldens / hier by-ghevoeght noch vier hondert negen ende

vijftich guldens ende seven stuyvers ter saecke van mont-kosten van Soldaten ende het verlies van zijn Boot/ quam te samen twaelf duysent acht hondert negen-ende-'tsestich guldens ende seven stuyvers.

12. Quam noch de Reders van't Schip St Pieter, voor twee Maenden huyrs tegens ses duysent guldens ter Maent/ twaelf duysent guldens, hier by gevoecht noch vier hondert negen ende-twintich guldens ende vier stuyvers over Montkosten van Soldaten de voorsz Reeders competeerende/ makende te samen twaelf duysent vier hondert negen-en-twintich guldens ende vier stuyvers, behalven dat noch onverlet wierde gelaten acht hondert een-ende 'tseventich guldens ende acht stuyvers ter saecke van Loot/ Scherp/ als anders/ by de voorsz Reeders ghepretendeert/ volgens Reeckeninge.

13. Quam de Reeders van't Schip Europa, de somme van acht duysent guldens, over twee Maenden dienst tegens vier duysent guldens ter Maent/ daer by gevoecht wiert hondert derthien guldens ende seven stuyvers, ter saecke van Montkosten van Soldaten/ Item vier hondert twee-ende-tach-en-tich guldens ende vijf stuyvers over verschooten Boscruyt ende Scherp/ volgens specificatie. Item twee hondert gulden over schade aen het voorsz Schip geleden ende 'tsestich guldens voor het verlies van zijn Booth/ maeckende de voorsz vijf Posten te samen negen duysent een hondert vijf-en-vijftich guldens ende twaelf stuyvers.

14. Quam de Reeders van het Schip 't Gulde Cruys, de somme van acht duysent ses hondert gulden over ende ter saecken van twee Maenden huyrs/ tegen vier duysent twee hondert gulden ter Maent/ ende een vereeringhe aen den Schipper van twee hondert guldens eens/ hier bygevoecht vier hondert achtien gulden, ende derthien stuyvers ter saecke van Montkosten van Soldaten/ quam te samen negen duysent achtien guldens ende derthien stuyvers, doch soude dienen geleth ende met den Schipper gesprooken/ noopende de restitutie van Ammunitie van Oorloch/ of ander Scheeps Gereedtschap de Generaliteyt toebehoorende/ die onder hem noch souden mogen berusten.

15. Quam de Reeders van't Schip Mars, de somme van negen duysent ses hondert guldens, over twee Maenden huyrs teghens vier duysent acht hondert guldens ter Maent/ hier bygevoecht drie hondert vijf-ende-dartich guldens ende thien stuyvers, over Montkosten van Soldaten ende twee-ende-twintich guldens ende thien stuyvers voor Scherp/ zijnde hem het Buspolver by hem gespilt gerestitueert/ makende te samen negen duysent negen hondert acht-en-vijftig guldens.

16. Quam de Reeders van't Schip de Coninck Davidt, acht duysent gulden over ende ter saecke van twee Maenden huyrs/ tegens vier duysent guldens ter Maent/ hier by gevoecht drie hondert vier-ende-'tsestich gulden, ende thien stuyvers, maeckende te samen acht duysent drie hondert vier-ende-'tsestich gulden ende thien stuyvers.

17. Quam de Reeders van't Schip 't Wapen van Amsterdam ses duysent vier hondert guldens over twee Maenden huyrs tegens ses-ende-dartich hondert gulden ter Maent/ doch was de Reeders gekort acht hondert guldens, om dat de Schipper te vroech sonder ordre was ingekomen/ sulcx dat hem in plaets van seven duysent twee hondert guldens, niet meer ter saecke van huyr competeerde als de voorsz ses duysent vier hondert gulden, hier bygevoecht drie hondert seven-

thien

thien gulden ter saecke van Montkosten van Soldaten die over 't voorsz Schip geweest waren / ende hondert twee-ende-twintich guldens, over vergoedinge van Scherp/ maeckte t'samen de somme van ses duysent acht hondert negen-ende-dartich guldens ende elf stuyvers.

18. Quam noch de Reeders van't Schip de Gekroonde Walvisch, de somme van vier duysent acht hondert vijf-ende-'tseventich guldens, over ende ter saecke van twee Maenden huyrs tegens negen-ende-dartich hondert guldens ter maent/ doch alsoo de Schipper te vroech was ingekomen sonder ordre / wiert hem gekort drie vierde Parten van een Maent / hier by ghevoecht thien hondert twee-ende-twintich gulden ende seschien stuyvers over ende ter saecke van 'tgheene den voorsz Schipper heeft verschooten volgens zijne Reeckeninge, maeckende t'samen vijf duysent acht hondert seven-ende-'tnegentich gulden ende sesthien stuyvers over Pretensie van ghequetste ende verminckte Soldaten / als andersints.

19. Quam Joost Adriaensz van Colster, de somme van vijf duysent ses hondert guldens, volgens 't Accoort met hem mondelinge ghemaeckt/ over ende ter saecke van huyr van't Schip de Leeuwinne, als andere Pretensie by hem voortgebracht / die onder de voorsz somme van vijf duysent ses hondert guldens waren gesmolten/ dies hadde de voornoemde Colster beloofT aen't Landt te restitueren het Scherp als oock andere goederen/ die het voorsz Schip de Leeuwinne soude mogen zijn ingescheept.

20. Leverde Ernst Routers over seeckere specificatie bedragende twee duysent drie hondert acht-ende 'tsestich guldens achtien stuyvers ende acht penningen over ende ter saecke van onkosten gevallen up't vervrachten van Schepen/ hoopen van Crupt ende Transport-Gelt/als oock van 'tonderhouden van drie hondert Soldaten ende andersints.

21. Heeft de Heer Nobel oock overgelevert seeckere specificatie van uytgeef by hem begroot op thien duysent acht hondert een-ende-tachtich guldens seventhien stuyvers ende twaelf penningen, waer aen ontbraecken verscheyden verificatien ende Documenten / ende gaf de gemelte Heer Nobel noch voor dat deselve noch meerder somme als de voorsz soude hebben gedebourseert / raeckende de bevorderinge van de Branders ende andere Schepen om des Vyandts Vloot in Duyns te helpen ruyneren.

22. Pretendeerden noch de Reeders van't Schip St. Joris twee Maenden huyrs tegens vier duysent acht hondert gulden ter Maent / mits dat hy soude hebben 'tnegentich Coppen Boots-volck / doch maer een-en-'tseventich bevonden/ behalven dat hy onder de Vloote niet en was verscheenen / 'twelck alhier alleenlijck wiert gebracht voor Memorie.

23. Hadden de Heeren Gecommitteerden van haer Ho: Mo: uyt verscheyden handen tot Amsterdam gekocht acht-ende-tachentich duysent vijf hondert Ponden Bos-Polver/ tot diversche Pryse/ bedragende ses ende veertich duysent drie hondert ses-ende 'tseventich guldens ende vijfthien stuyvers, daer van wedersomme te rugge gebracht seven ende-dartich duysent Ponden, tot twee-ende-vijftich guldens ende thien stuyvers 't hondert/ beloopende negentien duysent vier hondert vijf-ende-twintich guldens, die afgetrocken van de voorsz somme/ resteerde

noch te betalen ses-ende-twintich duysent negen hondert een-ende-vijftich guldens ende vijfthien stuyvers, waer van oock Ordinantie wiert gedesireert.

24. Was ingheleveert hondert twee duysent, drie hondert drie Ponden Scherp tot diversche Calibres, bedragende vijf duysent acht hondert twee-ende-tachentich guldens ende twaelf stuyvers, daer van Ordinantie soude moeten gedepescheert worden ten behoeve van den geenen die 't behoorde.

25. Quam noch de Groenlantsche Compagnie negen hondert guldens over leveringe van thien Biscapsche Chalouppen/ daer met de Matroosen de Branders hebbende/ waren geretireert.

26. Vorgden de Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerde hier by/ datter verscheyden goederen/ soo aen Ammunitie van Oorloge/ als andere Scheeps gereedtschap/ soo op de Maas/ als in 't Canael van Texel respective te rugge waren ghekomen/ daer van een Memoriael soude dienen gemaeckt/ ende yemandt ghecommitteert/ om deselve Munitie van Oorlogh ende ghereetschap by den anderen te versamelen/ ende alle te samen brenghen in het Magasijn van de Generaliteyt tot Delff, onder den Commijs van der Dusse, ende daer nemen Recepisse/ ende deselve overleveren ende laten Registreeren in den Raedt van State.

27. Hebben de ghemelte Heeren hare Ho: Mog: Gedeputeerden hier noch by-ghevoeght/ datter verscheyden illiquide Posten waren open gebleven/ waer van datter eenige hier vooren waren aengeroert/ en dat deselve by de hant souden worden ghenomen/ om afgedaen te worden/ soo haest de gelegentheyt daer toe soude presenteren.

Dit alles behalven d'onkosten in Zeelandt gevallen: alwaer ghehuyrt syn ghe-weest acht Schepen; ghekoft ende uyt-ghereedt drie Branders ende twee Biscapsche Chaloupen; ende alderhande onkosten daer toe specterende.

Den tienden Marty heeft d'Agent de Glarges over-ghegeven eenige Poincten raeckende de veylinghe der Zee; als eerstelijck/ dat de Fransche Capers volgens Koninghs Ordonnantie moesten borghe stellen eer se in Zee gingen van geen Vrienden of Neutralen te beschadigen. Maer datter niet wiert gheobserveert.

2. Te doen herstellen het Artijckel in de Koninghs Ordonnantie aengaende de Reprinsen, die binnen de vier ende twintich uyren wierden ghedaen. Waer in een exempel alleen tot Parijs sonder kennis gewesen/ 't voorsz Artijckel buyten Practijcke hadde gebracht.

3. Tot Calis op te stellen een Magasijn van Amunitie van Oorlog; om sich by noot daer van te dienen.

4. Eyntlijck eenige danckbaerheyt te betoonen aen den Grave van Charost voor zijne geduyrighe Courtoisien soo in 't leenen van Amunitie als anders ten dienste van desen Staet.

Tot het obtineren ende redresseren van de twee eerste Pointen is gheschreven aen den Ambassadeur van desen Staet in Vranckrijck: het derde is afgeslagen: op het vierde gedaen koopen voor vier hondert gulden aen Porceleyn.

Den veerthienden Marty zijnde in de Vergadering verschenen een notabel ghetal Gedeputeerde van Hollant/ deur den Heer Cats doende seggen/ dat den Lieutenant

naer Admirael Tromp hadde gheadviseert dat uyt Duynkercken waren geloopen twintich Fregatten naer de West / leggende noch seven of acht gereet : sullende in allen sterck syn veertich, ende datter nae alle apparentie met den eersten een Vloot uyt Spaignen wierdt verwacht : dat doen de Vice-Admirael de Witte niet meer als met ses of seven Schepen in Zee was : dat de Vyant seer ryche buyten maeckte / de Zeeschuymers met gheconjungeerde ende machtige Esquadres / soo dat selfs de Convoyers van desen Staet niet meer seecker gingen ende dickwils genomen wierden. Klaeghden over de Provintien van Gelderlandt, Utrecht, Vrieslandt ende Over-Yssel ; dat die weyniGh devoir deeden om in Zee te brenghen de Schepen op haer gherepartieert. Verklaerende by speciale last van haer Heeren Principalen dat sy na soo veele iterative edoch onvruchtbare aenmaningen ghedaen/versaecht souden worden uyt de saecken te Lande de defecten van de desertuense Provintien te sullen suppleren.

Op de notificatie deur den Kon: Fransche Resident Amontost gedaen / als dat eenige Ingesetenen van desen Staet/ Schepen ten Oorloge verhuyrden aen den Coningh van Spaignen in de Middelantsche Zee / zijn gecommitteert de Heeren Huygens, Vosbergen ende Walta, om daer over klachte te doen gelijck sy gedaen hebben in de Vergaderingh van Hollant.

Den dertichsten Marty is by die van Hollant ter Præsentie van syn Hoocheyt ter Vergaderinge geproponeert ende vast gestelt dat wederom aen de respective Admiraliteyten souden werden bevolen d'Equipage van de Kust-Schepen: mits dat vier Ontfangers souden werden gestelt/ tot de Penningen daer toe versocht: om deselve niet te vermenghen onder andere middelen ende schulden van d'Admiraliteyt.

In April is wederom devoir ghedaen tot invoeringh van den Impost op de Boter buytens Duyns ende andere Specien ; om uyt het Provenu te vinden de Præmien voor de Kruyssers. Waer in die van Vrieslandt difficulteerden ; gelijck die van Zeelant in het last-ende-veyl-gelt.

Uyt de Remonstrantien van die van de Admiraliteyten ghebleecken zijnde dat het getal van Schepen in de maenden September ende October, onder de Vlagge van den Lieutenant Admirael Tromp in Duyns geweest zijnde/ bedroegh ses-ende-t'negentigh Schepen / bestaende soo in Kust-schepen / Convoyers / als gehuyrde Schepen : soo viel de questie over de verdeelinge van de buyt/ het suyvere provenu bedroeg (des Princen gherechtigheydt afghetrocken) niet meer als hondert vier-ende-dertigh duysent, vier hondert negen-ende-t'seStigh gulden, thien stuyvers, twaelf penninghen. Waer op geresolveert is dat den Lieutenant Admirael voor die reyse om verscheydene redenen uyt den gantschen massa soude trecken tien duysent gulden.

Waer naer dat voor yder rolle van hondert koppen / soo Matroosen als Soldaten/ wiert toegeleyt twaelf hondert guldens / ende voor soo veel als yder rolle min ofte meer koppen soude sterck gevonden worden / soude men deselve in gelde verhoogen ofte verminderen/ende wiert aen yder Collegie in syn district die particuliere verdeelinge van de voorschreve somme gelaten naer rata, onder de Capiteynen/ Soldaten/ ende Matroosen te doen.

De Officieren/Matroosen/ende Soldaten/gevaren hebbende op de een-ende-

dertig

dertigh Schepen / die driemael hadden gevochten / ende daer by gevoeght de Officieren / Matroosen ende Soldaten / ofte der selver Weduwen ende Erfgenamen / gevaren hebbende op 't Schip St. Christoffel, dat in de Lucht was gesprongen / souden voor uyt genieten acht duysent, twee hondert, negen-ende-tachtigh gulden, achtien stuyvers ende vier penninghen, geprocedeert vanden Prinse tot Rotterdam verkocht / ende wat belanghde de vordere penningen / soude over de ses-ende-t'negentigh Schepen / daer onder de voorschreven een- ende-dertigh mede begrepen / gelijckelyck verdeelt worden in manieren hier boven verhaelt. Doch soude den Vice-Admirael de Witte, als oock den Vice-Admirael Ian Evertsz. midtsgaders den Commandeur Banckert, elcks respectivelijck genieten een dobbele maendt gagie. Dan wat belanghden den Schouten by Nacht, en soude alhier in geen vordere consideratie worden genomen / als simpele Capiteynen.

De Matroosen op de Branders / soo uyt Hollandt / als Zeelandt / respective souden als andere Matroosen genieten haer aenpart inde voorsz buyt / ende wiert hun daer-en-boven elcks tot een vereeringhe toegelept de somme van thien guldens / te vinden uyt de bewuste vijf hondert duysent guldens / ofte by ontstentenis van dien uyt andere Generaliteyts middelen.

Aengaende de Vereeringh is goetgevonden dat den Commandeur over de Zeeuwsche Branders soude hebben vijf hondert guldens / ende de twee andere Zeeuwsche Capitains over de Zeeuwsche Branders elck twee-hondert-ende vijftigh gulden. De Capitains op de Hollandtsche Branders elck oock gelijcke veel. De Vice-Admirael de Witte een goude ketting van acht hondert gulden / met een medaille van twee hondert gulden.

De Vice-Admirael Ian Evertsz. met een goude kettingh ende medaille ter waerde van acht hondert gulden. De Commandeur Banckert met een ketting ende medaille van seven hondert gulden.

In't leste van Iunius zijn aen de Provintien ghesonden de Concepten van Ordonnantie / ingestelt op den ophebe van eenen Impost op de Goude / Zijde / ende Silvere Laeckenen / Specerijen / Suyckeren / Syroopen ende diergelijcke / of andere Waren / die de Cruydeniers zijn debiterende. Item op de Boter gaende buyten Duyns, ende die van buyten de Geunieerde Provincien / Geassocieerde Landschappen ende Leden van dien / in dese Provincien gebracht wierden / daer van het Provenu tot een fonds soude werden gheaffecteert tot betalinghe van de Premie van de Cruyssers, anders genaemt nieuwe Geusen.

Onder de Zee-saecken moet oock worden geseydt dat met Dennemarck continueerde al noch de onderghenoeghtheden. In't begin van 't Iaer begosten weder de klachten / soo wegen t'aenhouden vande Salpeeter in de Sont, als rakende de sake van Cola, ende de ondraeghlijcke verhooginghe van den Tol. De Heer Rantwijck Præsiderende sprack daer over met den Prince: dewijle de Koning d'Ambassadeurs van desen Staet soo onweerdichlijck hadde bejegent / offet in sodane dese constitutie oock gheraden was den Koning te schrijven; ende alsoo nochtans de Koopluyden meenden ja: ende daar om aenhielden; soo was zijn Hoocheyt van advijs dat men met Circomspectie moest gaen / ende aen den Resident Crakouw soude mogen schrijven / dat hy soude onderstaen hoe de gemoederen ende humeuren insonderheyt van den Koning stonden; ende na bevindinge

ge al noch yets tenteren tot Satisfactie. Maer Crakouw schreef dat zijn Cre-dit genoechsaem t'eenemael uyt was by den Koningh / die sich meer ende meer toonde ghestoort op de Commercie ende Commercerende van desen Staet / dien-volgens op den Staet selfs. Op het stuck van Cola hebben de Heeren van Outs-hoorn, Backer, Croock, ende Coenders gesprooken met den Prince: Ende om niets ongetenteert te laten / alsoo d'Officien van de Staten Generael weynich hielpen / versochten / dat zijn Hoocheyt mocht aen den Koningh op dat subject schrijven / ghelijck deselve geschreven heeft / maer het wierde van quaedt tot er-ger; komende met lest van Ianuarius tijding dat hy van nieus hadde aengehouden twee Schepen met stuckgoederen. In Februario wierden gecommitteert eeni-ge Heeren om met ende neffens zijne Hoocheyt t'overleggen ende concerteeren middelen waer door / 't sy by desen Staet alleen / oft oock by Uytheemsche Prin-cen / men soude konnen ontwijcken ende afweeren 't ongelijck dat by ende van we-gen Denemarcken desen Staet wiert aengedaen / met bijvoeginge dat 'tgeene by zijne Hoocheyt ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden in desen overleght ende be-raemt soude worden / 'tselve soude zijn ende blijven van sodanighe waerde in allen schijn of de besoignes gedaen waren in volle Vergaderinghe van hare Ho: Mo:

Den veerthienden Marty wiert by de Provintien (uytgenomen Vrieslandt) ter instantie van die van Hollandt goetgevonden / de Navigatie op de Sondt by Pro-visie ende tot naerder ordre te verbieden; doch niet op Holstein, Ende is daer op een Placcaet uytgegaen / oock wiert voorgeslagen eene besendinge te doen aen Sweden, ende de Hanse-Steden. Ende is oock eerst op dat subject gesprooken met den Ambassadeur Camerarius ende Resident Spiering / die deselve Communi-catie hebben aengenomen te laten gelangen aen haer Koningin. Men begost hart te spreecken teghen Denemarck: in de Vergadering van Hollandt wiert in Martio verhaelt ende verseeckert dat de Koning in't verleden Iaer wel thien millioen gulden in de Sont ge-exactioneert hadde van de passerende ende repas-serende Schepen. Men discoureerde of men niet soude konnen passeren door de Belt: andere meynden men behoorde den Koning met eene Royale Vloot te gaen besoucken: van wegen de Koning van Engelandt wiert aen de handt gege-ven eene interpositie over de grieven van desen Staet teghen Denemarck: Maer daer in nam men alhier geen smaeck: alsoo men wist / dat de Koning van Engelandt sich dergelijck recht aenmatighde op de plaetsen / die hy noemde zijne Zeen.

In April schreef Crakouw, dat de Coningh noch al geene moderatie maer alle rigeur toonde: alsoo dat noch Advocaet noch Procureur wilde gevonden worden / die de beschadigde Hollanders dorste voorspreecken. Maer dat soo wel de Ryck-Raden als Gemeente bewogen waren voor 't [illegible].

Voor ende aleer daer toe te komen / wiert den twintighsten April vast ghestelt eene Ambassade na Sweden; ende daer toe gecommitteert de Heeren Borrel ende Sonck; ende van wegen Vrieslandt de Heer Epo Aisma [illegible] gevolmachtight ende weder opengestelt de Navigatie na Oosten ende Noorwegen tegen den lesten April, ende op Iutlant tegen den eersten May.

Tegen het opgemelde Placcaet verbiedende uyt te loopen na Oost ende No-

weghen liet den Koningh noch emaneeren een Placcaet avocerende van hier alle Deensche Matrosen die in dienst alhier mochten zijn of wilden gaen / 'twelck soude zijn als eene retorsie tegen 't opgemelde verbot alhier uytgegaen.

Hoe Dennemarck sich meer verstoorde / hoe Sweden sich meer accommodeerde ende naerderde aen 't humeur ende inclinatie van desen Staet. Waer toe noch diende dat de Resident Spiering hielt een liberale staet: kelder ende keucken stont open voor een yder / die wat goets daer in konde doen: maer toe wel te pas quamen de subsidien die van tijdt tot tijdt wierden ingewilligt: omtrent de welcke hy wel mochte last ende macht te hebben om danckbaer ende mildadich te zijn. Boven d'eerste ses Maenden / aen hem ingewilligt / waren wederom andere ses Maenden toegestaen. Ende wierde in desen tijdt instantie ghedaen om noch ses Maenden / waer toe de Provincien scheenen geobligeert te worden door de Proceduren van Dennemarck, ende door het desseyn dat men hadde om met Sweden te maecken een alliantie. Geduyrende het verbot of Placcaet teghen 't uytloopen na Oosten, heeft Spiering versocht Permissie om na Oosten te gaen / voor seeckere Sweedtsche Schepen alhier ghecharteert: seggende dat de Koninginne deselve van nooden hadde / om na gewoonte weder nieuwe Troupen uyt Sweden na Duytslandt te voeren / Item dat noch Particuliere van nooden hadden haer Vruchten te doen transporteeren na elders: edoch seyde daer by / ingevalle men daer in soude difficulteeren / geen last te hebben om daer over te klagen / gevende alsoo self aen de handt / dat men 't wel heusselijck soude mogen Excuseeren: Gelijck ghesciet is: om geen schade te doen aen de gemeene Commercien van d'Ingesetenen deses Staets. In Majo wiert de gemelde Ambassade seer gevordert; ende om meer jalousie te geven: soo vonde men goedt een Expres ende Expert Ingenieur te laten mede gaen; om te inspicieeren ende besichtigen seeckere gelegentheyt van een passage / die men meende dat soude konnen aenghewesen ende gheapprobeert worden / om daer langhs te dryven / ende voeren Commercie uyt de Oost naer de Noordt-Zee sonder te passeren den Orisont.

Den vier-en-twintichsten May heeft de Heer Coenders ter Vergaderinge Presiderende hare Ho: Mo: in bedencken gestelt of deselve niet goet en souden konnen vinden / dat de Heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs na de Coninginne van Sweden versien wierden met Presenten ende in wat waren ende tot wat somme. Waer op gedelibereert / ende hier op geallegeert wesende verscheyde goede redenen ende Consideratien. Is goetgevonden dat ingekocht soude worden Lywaten tot somme van negen a thien duysend guldens om door de gemelte Heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs vereert te worden aen de meer Hooghgedachte Coninginne.

Alles alhier gereet zijnde / gingen de Heeren Boreel ende Sonck haer afscheyt nemen van den Prince met het Leger te Velde in Vlaenderen legghende: ende quamen den twintigsten May weder in den Hage. Den achtsten Juny zijn van hier ghetrocken: ende den twaelfden van Amsterdam: schryven uyt Breemen dat de Koning van Dennemarck op de Weser hadde legghen een Oorlogh-Schip: 'twelck alle uytgaende ende inkomende Oorlog-Schepen visiteerde / noch alle Schepen dede strijcken: ende niet promtelijck strijckende / deed een Canonschoot/

schoot/doende voor yder schoot betalen een Rosenobel/ende die niet betalen wilde of konde/ wiert aengehaelt ende gehouden tot dattet betaelde : gelijck onlangs aen een Vries-Scheepken geschiet was : aengehouden werdende tot dat hy uyt Bremen het gelt bequam : ende alsoo de meeste Schepen/ daer varende / zijn kleen : soo was een Rosenobel een groot deel van hun vracht.

Van wegen Keur-Colen zijn in Ianuario inden Hage geweest de Heeren Ketske van Gerrits-hoven Heer van Tolose, ende Doctor Nulten : haer negotiatie is geweest aengaende den Heer van Batenborg, die deur de stercke handt van desen Staet versocht geholpen te werden tot de Possessie van de Heerlijckheyt Odekercken. Maer men heeft daer in niet verder willen gaen als by wege van recommandatie. De Graef van Stierum heeft oock eene Pretensie gehadt op die van Munster, noopende seeckere vijfhondert drie-ende-twintich duysent negen hondert vijf-ende-'tnegentich gulden, seftien stuyvers vijf Penningen : daer op het Hof van Gelderlandt hadde getareert seeckere Vruchten by het Dom-Capittel van Munster uyt eenige goederen van denselven Graef genooten, om waer over eene minnelijcke compositie te tenteeren / zijn Gecommitteert de Heeren Aernem ende Bruninx.

Item hebben de Chur-Colnsche versocht Paspoort voor 's Koning van Spaignens Officieren om tot Urdingen een Comptoir van Convoyen ende Licenten op te richten : met bijvoeginge dat anders sulcx tot Keysers-weert soude werden gedaen. Maer in dit Point heeftmen hier niet willen treden/ aengaende de Schoole tot Maas-stricht (weswegen de Keur-Colnsche oock ageerden :) is toegestaen eene Rooms Catholijcke ; doch geen Jesuytsche.

Item datmen sich niet en soude mengen in de saken van Luyck, is oock ghemodereert het stuck der Licenten die men nam van Koopmanschappen van de Moesel na Luyck gaende : al wast dat sy niet en Passeerden over den bodem van desen Staet / sy zijn den sevenden February ghedimitteert elck met een Goude Ketting van ses hondert guldens. De Heer Ketsge was Gereformeert van Religie : dien de Keur-Vorst gebruyckte om te meer faveur alhier te hebben.

Van wegen de Cleefsche Keur-Brandeborgsche Regeering is in Ianuario by Memorie geklaegt/dat de Gouverneurs / Commandeurs/ Officieren ende gemeene Soldaten in deser Landen dienst zijnde / sich vervorderden onder Pretext van de Placcaten op den uytvoer van de Peerden alhier ge-emaneert / oock te behinderen ende beletten / dat geene Paerden in het Vorstendom Cleve ghevallen/ naer andere Nabuyrige plaetsen yock selfs in het Landt van Cleef uyt het eene Ampt naer het ander / of van de eene zijde des Rijns na de andere zijde niet mochten vervoert worden / of dat soodanighe Paerden den Huys-Luyden ende Eygenaers afgenomen ende voor goeden Prijse verklaert wierden. Ten tweeden, dat Ian Clautier Ontfangher van de Licenten tot Wesel, die in dienst ende Eedt van zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt was / by aenschrijvinghe van hare Ho : Mo : van den vijfden Novembris lestleden was belast dat hy de Paspoorten die hy op zijn Comptoir quam te gebruycken soude doen Seegelen met het kleyn Segel van desen Staet. Ten derden, versochten die van de Regeeringe/ dat haer Ho: Mo : haer souden gelieven te consenteeren Paspoort omme daer op ten dienst van de Keur-Vorstelijcke Cancelerye ende Reec-

ken-Camer /uyt dese Landen vry ende sonder betalinghe van Convoy of Licent/ na Emmerick te mogen varen ende brengen twee Sainmoureus Schepen geladen met Turf.

Tot redresse van 'teerste is geauthoriseert den Raedt van State. Het tweede, abus zijnde/ is geremedieert: ende het derde om goede Consideratien gheconsenteert.

In April is weder goetgevonden te laten voortgaen d'Executie op de Vorstelijcke Domeynen in't Landt van Cleef wegen de Schult vande bewuste hondert duysent Rijcxdaelders: tot welcken eynde de Heer van der Capelle gesonden is na Embrick.

In dese tijdt stierf de Marck-Graef Sigismund Stadthouder in't Landt te Cleef.

In Majo was een misverstandt ende contentie tusschen de Magistraet van Wesel, ende den Capiteyn Adriaen Slijp commanderende over het Garnisoen aldaer by absentie des Heeren van Dioden, over verscheyden injurien ende dreygementen die deselve commandeur tot nadeel ende quetsinge van deselve Magistraet soude hebben ghesprooken. Nopende welckes de Magistraet soo aen haer Ho: Mo: als aen den Prince van Orangien schreef: De Prins doenmaels in zijn jacht te Scheep voor Dorth leggende (gelijck oock deden haer Ho: Mo:) commandeerden den Heer van Dieden, in den Hage zijnde/ om inder yle te gaen na Wesel; ende aen de Magistraet/ indien hy de saecke alsoo vondt/ te doen hebben reparatie ende Satisfactie. Maer eer hy daer quam was Slijp alreede vertrocken. Ende hoewel haer Ho: Mo: sedert noch belasteden des Princen last tegen hem Præcys in't werck te stellen; ende hem tot dien eynde voor den Krijgs-raedt te citeren: soo is echter de sake metter tijdt ghemodereert: ende toondemen groote genegentheyt/ om de Magistraet ende Borgerye t'obligeeren ende aen de handt te houden: want deur de goedtwillicheyt van die Borgerye/ heeftmen aldaer veel Garnisoen bespaert: alsoo de Borgerye mede was wakende op de wallen: waer door sy verlooren haer neutraliteyt neffens de Spaensche: welcke neutraliteyt sy aen andre Cleefsche Steden lieten/ om datse haer neutrael hielden/ ende niet waeckten. Met weynich sal ick oock hier aenroeren wat aengaende Vranckrijck heb aengeteeckent:

In't begin van Ianuario deses Jaers quam de Cancelier tot Rovan, dede versamelen het Parlement/ de court des aides, ende bureau des Finances aldaer/ haer te kennen gevende deur Deurwaerders van den Raedt/ des Konings verklaringen/ mede brengende interdictie van haer chargen met last om haer binnen vier dagen te vinden in't gevolgh des Konings om zijn beveel t'ontfanghen. d'Oorsake was om dat sy geen devoir genouch gedaen hadden tegen de seditien van 'tghepeupel in't verleden Jaer begaen tegen des Konings Pachters/ afbreeckende derselver Huysen/ het Konings gelt Pillerende ende eenighe dootslaende.

Ten selven tijde ginck Salces wederom over aen de Spaensche/ na een belegering van vier Maenden.

In dese tijdt was de Citadelle van Turin in handen van de Hartoginne of van de Fransche; ende de Stadt in handen van de Princen of van de Spaensche

sche. Men sloegh voor om de Citadelle te besetten met Switsers: Sulcx wilde de Koningh niet aennemen. Op den Rhijn ende daer ontrent hielden haer den Hartogh van Longueville ende den Graef van Guebriaen. Ende wierdt eerst in dese tijdt de Landt-gravin weder tot de rupture geengageert.

In April bestont de Marquis de Leganes te belegeren Cazal: na twintigh dagen belegering verscheen aldaer de Graef van Harcourt met 's Koninghs Leger/ die met een groote resolutie de Spaensche retrenchementen aentastede ende na een dapper gevecht een openingh maeckte/ sijn vyanden slaende/ ende de Plaets ontsettende: Na soodanig goet succes/ nam hy de resolutie om de Stadt Turin te belegeren: gelijck hy begost den twintigsten Mey. Het Fransche Leger in Nederlant onder den Mareschaux de Chaunes, Chastillon ende Milleraye quam den dertienden Juny voor Arras met omtrent vijf-ende-twintigh duysent Man te voet ende negen duysent Peerden.

Dit Jaer begost de Koning van Spaignen seer te vervallen/ het principaelste was de revolte van Catalognien; die eerst secours/ daer na Protectie versochten van Vranckrijck; daer na haer gaven onder de Souverainiteyt des Konings. Wederom keerende tot de Binnelantsche saken / dient gheseyt dat de Heeren Clant ende Secretaris Heinsius compareerden den vijfden January ter Vergaderingh / doende by forme van beklach eene langhe deductie van de Hevighe ende Feytelijcke Proceduyren die Burgermeesteren ende Raedt tot Groeningen nu 'tsedert eenighen tijdt herwaerts tegens sekere goede Ingesetenen van de Oldampten hadden ter handt ghenomen / versoeckende dat hare Ho: Mog: naer hare wijsheyt ende ghewoonlijcke voorsorge tot den welstant van de Geunieerde Landen gelieften soodanige middelen by der handt te nemen / daer door de voorsz Vehemente Proceduyren mochten worden verhindert/ oft dat andersints geschapen was / dat de saecken aldaer in de Provintie tot meerder verwijderinge ende tot extremiteyten souden komen uyt te bersten / die misschien dan niet reparabel souden wesen. Waer op deselve Gedeputeerden door den Heer Rantwijck ter Vergaderinge presiderende/ zijn bejegent/ dat hare Ho: Mo: met alle goede insichten op de saecken souden letten ten eynde deselve ten besten ende gevoeglijcksten mochten worden geaccommodeert/ welcken volgende gelesen is een schriftelijcke memorie ingegeven ende onderteyckent by den Burgemeester Eyssinga ende den Syndicus Alting als Gecommitteerden der Stadt Groeningen, daer by syluyden hare Ho: Mo: te gemoet waren voerende/ dat sy in dit ongelegen saysoen des Jaers herwaerts waren gekomen/ om hare Ho: Mo: te informeeren van't Recht haerder Stadt tegens de calumnien die haer nagegeven wierden/ dan alsoose vermidts de kortheyt des tijdts datse hier aen ghekomen waren / daer toe noch niet wel gereedt waren/ versochten dat hare Ho: Mo: de voorsz geheele saecke mette rapporten ende deliberatien over deselve voor eenige daghen souden believen uyt te stellen / ende dat syluyden inmiddels hen gereedt souden maecken om hare Commissie aen hare Ho: Mo: nae behooren in't werck te stellen/ waer na ter Vergaderinge binnen gestaen zijn seeckere Ingesetenen van de Oldampten / geadsisteert met den Advocaet Graswinckel, dewelcke oock by forme van klachten ten hooghsten hebben gedoleert over de vehementen ende rigoureuse Proceduyren die de Heeren van Groeningen teghens henluyden hadden ter handt ge-

genomen/ende daer inne voortvarende waren. Versoeckende van hare Ho: Mo: daer teghens geprotegeert te mogen worden. Daer op henluyden aengeseyt is door den Heer presiderende / dat hare Ho: Mo: op hare saecke na behooren souden letten / ende zijn daer mede gedimitteert / welcken volgende heeft de voornoemde presiderende Heer Rantwijck hare Ho: Mo: voorgedraghen / dat hy nevens eenige andere Heeren uyt het midden van de Vergaderinghe van haer Ho: Mo: nu eenige dagen geleden gecommitteert was / om belanghende dese saecke tusschen de Stadt Groeningen ende eenige Ingesetenen van de Oldampten voorgevallen / met den Heer Prins van Orangien te communiceeren / om sijn advijs daer op te verstaen/tot beste accomodatie ende wechneminge van dese oneenigheden: Mitsgaders voorkominge van wijdere onheylen/ende volghens sijn advijs is aen de Stadt Groeningen een wel-ingestelde missive afgegaen / daer by men haerluyden te gemoedt voerde / dat men om verscheyden redenen ende motiven goet ende noodigh was vindende / dat Burgermeesteren ende Raedt hare Proceduyren tegens deselve Oldampten aengevangen/voor eenigen tijdt souden willen matigen ende ophouden/ ter tijdt ende wijle toe/dat met meerder kennisse van saken/ soodanige middelen uytgevonden ende by der handt genomen mochten worden/om dese differenten ende onlusten op het gevoeghlijckste ende in der minne by te leggen.

Daer na quamen die van de Stadt klagen van dat hare Ho: Mo: hadden belast/ dat de Persoon van Christoffer Alberda sich soude hebben t'absenteeren by Provisie van de Werven; ende gemerckt daer by niet en wiert ge-exprimeert ten respecte van wat gepretendeerde disqualificatie sulcx tegens hem Alberda was gedecreteert; ende lichtelijck by eenige/ soeckende den Ommelandtschen Hovelingen woonende in Groeningen ende geen vyer ende roock houdende in den Ommelanden/ ter tijde dat sy waren buyten den dienst ende den Eedt der Redgerechten, ofte Rechters-Ampten van de Warven t'excluderen ende deselve te lederen door de zijde van gemelde Alberda, die Resolutie tot nadeel van 't recht ende de Possessie van de voorsz Ommelantsche Hovelingen/ zijnde in Groeningen woonachtich / soude getorqueert / of andersints eenich Prejuditie daer uyt ghecaptieert mogen worden; Soo versochten sy daeromme uyt redenen by haer gededuceert / dat die resolutie in dier voegen ge-esclaircisseert of geinterpreteert mocht worden / dat deselve gheensints en soude strecken tot Prejuditie van yemant/ ende namentlijck niet int recht ende Possessie der voorsz Hovelingen in Groeningen woonende/ende geen vyer ende roock in den Ommelanden houdende/ omme ten tijde / als sy buyten den Eedt/ oft actuele administratie van Redgerechten zijn / ter Warven mede te mogen compareeren / waer op verklaert is dat het selve absenteeren van de Persoon van Alberda niemandt en soude Prejudicieren.

Van weghen de Graven van Nassauw Sarbruck, zijn in Februario gedaen devoiren/ volgens haer missijf/ gesecundeert deur Brieven van Graef Hendrick Stadthouder; om te hebben van desen Staet eenigh subsidie / of gelt leeninghe in desen haren noot. Maer daer op is na ghehoudene deliberatie niet geresolveert; als dat sy haer souden hebben te addresseren aen de Provintien.

De Prins Casimir van Polen namaels Koning: endtlijck in Vranckrijck uyt de

de detentie los gelaten/ passeerde in April onbekent hier deur / siende de Koninginne ende Princessen van Beemen en passant. Den eersten April gelach de Koninginne van Polen van een Jonghe Prins: gedoopt Uladislaus.

Den tweden April is ter Vergaderinge ge-exhibeert seeckeren Brief dragende het Cachet van den Coninck van Poolen ende dese navolgende Superscriptie. Illustrissimis Nobilissimis & Spectabilibus Ordinibus Generalibus Provinciarum Confoederatarum Belgij Amicis nostris Charissimis gratis & Sincere nobis dilectis. Daer op gedelibereert / ende geconsidereert zijnde / dat de voorsz Superscriptie met de ghewoonlijcken Titul van hare Ho: Mo: noch oock met de bygriepen van desen Staet niet over een en quam; Is verstaen/ dat den voorsz Brief niet en was aennemelijck / ende dat deselve over sulcx gesloten blijvende/ souden worden uytgegeven sulcx ende daer 't behoorde.

Korts na de relaxatie van Prins Casimir wiert oock los ghelaten de Cheur-Vorst Pals-Graef: gaende voor eerst logeeren in 't Huys van den Engelschen Ambassadeur: ende na 't vertreck van Prins Casimir wiert gelogeert in 't Hoff der Princen / om getracteert te worden als een Prins: gelijck geschiet is met groote Magnificentie: sprack den Koning met gedeckten Hoofde: at oock met den Koningh welcke eer oock ghedaen was aen den Prins Casimir van Polen.

De Campaigne belangende/ is gepasseert wat volght.

Na dat het dessein aen het Canael tusschen Brugge ende Gent by 't Fort de Steenschants was misluckt / heeft de Prins leggende met het Leger te Maldegem, echter getracht om over de Soute ende Soete, twee wateren van Brugge ende Damme na Sluys loopende / te passeeren/ende de Forten St. Donaes, St. Iob ende andere te veroveren: tot dien eynde eenige Troupen / daer onder oock was de Compagnie van mijn Broeder / commanderende onder beleyt vanden Colonel Ferentz. Maer de Spaensche over al wacker ende by der handt zijnde/ heeft niet willen succederen. Dies de Prince het ooghe elders latende gaen / is den negen-en-twintigsten Juny van Maldegem opgebroocken / commanderende yder Soldaet sich van Vivres te versien voor ses dagen: gingen te Scheep te Philippine ende ontscheepten aen de Polder van Namen. Graef Hendrick Gouverneur van Vrieslandt leyde d'Avant-garde; ende soude de Moerschants,(alwaer namaels/ende als ick dit schreef/ commandeerde een van mijn neven) aen d'eene zijde van Hulst attaqueren: terwijle de Colonel Hauterive het Fort Nassauw was aentastende. 't Was een stormigh ende ongestuymige nacht: ende komende by 't Fort de Moerschants bevondt Graef Hendrick dat eenigh secours daer binnen was gekomen / ende dede geen attaque. Hauterive attacqueerde 't Fort Nassauw ende verovert: Maer hebbende last om noch oock daer na t'attacqueren seeckere wat verder gelegene redouste: soo deed hy nochtans dat niet, om dat hy vermerckte dat Graef Hendrick niet aenviel op de Moerschants. De Prins ondertusschen mettet gheheele Legher daer omtrent komende hadde deur het veroveren van 't Fort Nassouw niet ghenouch openingh om Hulst t'omvanghen ende te besluyten: dewijl noch resteerde de voorgemelde redouste. Waerom wast dat Graef Hendrick den volghenden nacht tusschen den darden ende vierden July ghetracht heeft sich meester te maken van de-

selve

selve Redoute / legghende op den Dijck: Maer de Spaensche waren ondertusschen sterck ghekomen omtrent Hulst, ende hadden eenige insnijdinghen gemaeckt eer men aen de Redoubte konde komen: Ende terwijle op deselve insnijdinge dede attacqueren; soo quamen de Spaensche van achteren hem couperende den wech/ende destrueerden na een hard gevecht / de Troupen van Graef Hendrick: alwaer doot bleven de Ritmeester Wenge, de Capitains Haren Capiteyn van de Garde/Walta, Alberda, ende andere: Graef Hendrick self wiert geschooten van achteren in de slincker zijde van de rug-graedt/ tusschen de derde ende vierde ribbe/ den Cogel na boven gaende/ende in't lijf blijvende leggen: zijn Paert terstont na de Schoot steygerende/so viel hy achter over: leggende aldaer een half uyr voor doot / alsoo dat Paerde ende Voetvolck over hem heen reden: ende wierd hem alsoo legghende sijn escharpe van 't lijf genomen. Daer na van een Groeninger Capitain bekent wordende / wierdt met hulp van een ander op Pijcken gedragen in het Fort Nassauw, ende van daer in het Fort in de Polder van Namen. Van die tijdt af wel vier ende-twintigh uyren geduyrende hadde geen gevoelen in syn onderste ledematen: Maer daer na in syn dye hart genepen wordende/begost weder yets te voelen. Na eenige daghen quam uyt de wonde een stuck van de riem ende een stuck van de kolder: Maer een stuck van het wambes ende van't hembt bleven noch in. Gheduyrende syn zwackheyt liet de Princesse van Oraignen hem deur een Edelman besoucken: deur den welcken hy schreef een brief aen deselve Princesse/ ende een ander aen de Furstinne syn Vrou-Moeder: van beyde syn afscheyt nemende.

Endlijck kreegh hy voor de tweedemael de koortse/als oock eene treckinge der zenuwen: ende daer na eene zwijminge ende flaeuwigheyt/tot dat hy den twaelfden 'smorgens ten acht uyren den geest gaf. De Prins self schreef aen haer Ho: Mo: den twaelfden Iuly met dese woorden: dat dien morgen zijn vrundtlijcke liebe Neve wijlen den welgeboren Heere Graef Hendrick van Nassauw in zijn leven Stadthouder van Vrieslandt deser werelt was overleden/aen de quetsure die zijn L: ontfangen had in 'tgevecht tusschen den derden ende vierden Iuly, dat hare Ho: Mo: hadden in zijn persoon verlooren een goeden getrouwen Dienaer van sulcken capassiteyt / beleyt / ende courage / dat indien Godt behaeght had zijn L. langhe te sparen haer Ho: Mo: noch notable diensten vande selve hadden te verwachten etc. Edoch wast lachrymas effudit pectore læto. Want deur dese doot kreeg de Prins hoop om alle Provintien onder zijn Gouvernement te krijgen/ daer over by zijn geaffectioneerde veel vlijdt wiert aenghewendt. Graef Willem zijn Broeder toogh met het Lijck na Vrieslandt/ ende alsoo de Regeeringh ende bysonder het Collegie der Gedeputeerde alsoo bestelt was / met soodanighe die in't Jaer seven-en-dartich deur den Raedt van State als ghelastight van de Generaliteyt op het Kussen raeckten / ende Creaturen waren van den overleden Graef Hendrick; soo wiert terstondt een Lantsdach uytgeschreven; ende wierden de Leden van de Vergadering deur de Domestiken van den overledenen die alle wederom by Graef Willem wierden aengenomen/lichtelijck gedisponeert tot electie van zijn Persoon: Hy schreef oock soo aen den Prince als Princesse van Orangie zijn desseing van te Praetenderen op het Stadthouderschap van zijn Heer Broeder / ende versocht Brieven van voorschrijvin-

[illegible] aende Staten van beyde Provintien. Maer hem wiert geantwoort op sulcker maniere dat hy wel konde mercken dat de Prince self daer na stondt. Gelijck dan [illegible] een darde persoon/ hem Heer Graef Willem wiert aen de handt gegeven ende gevergt dat hy beter soude doen/ ende staen aen den Heer Prins toe de beyde Stadthouderschappen; so nochtans dat de Graef in beyde Provintien soude blyven Luytenant Stadthouder/ op dat alsoo het Gouvernement van alle de seven Provintien macht komen onder een: gelijck deselve geweest waeren onder Prins Willem van Oraignen. Maer Graef Willem hadde geantwoort; 't is beter Capitein als Lieutenant te syn. Willende seggen; alsoo hy zich verseeckert hielt van 't Stadthouderschap van Vrieslandt (want alle die vande Regering waren schier Heeren Broederen vrienden of Creaturen) ende tot dat van Stadt ende Landen goede hoop hadde/ ende sijne Heeren Oom/ Vader/ ende Broeder deselve Gouvernementen en Chef hadden beseten: dat hy ooch also meende met reden deselve te pretenderen ende deselve en Chef te sullen konnen bekleden. Doch eer ick dit vervolgh/ moet geseyt werden/ dat also op Hulst geen apparentie was yet te doen/ is het Leger uyt de Polder van Namen den negenden weder overgescheept op Bergen/ van daer te Lande marcherende/ quam den Prince Sondachs den twee entwintigsten inden Bos. Van dien tijt af heeft de jonge Prins Willem van Oranje begonnen te marcheren onder de Cavallerye/ te meer also nu Graef Hendrick doodt was. Den vier en twintighsten was 't Leger tot Reeken by de Graeve/ ende den dartighsten voor Gelder; met intentie om het aen te tasten: maer het hadde so dapper geregent dat de Rijn in een nacht was vier a vyf voet hoogh opgeloopen. Al waerom niet mogelijck of raedsaem gevonden is de belegeringh te voltrecken. Dies de Prins Sondach den vyfden Augusty daer weder aftoog ende quam korts daer na tot Nimmegen. Die van Hollandt siende datter te velde niet meer te doen was/ deden al in 't begin van September versoucken om te doen afdancken de treckpaerden/ Leger-wagens ende Scheepen/ om te menageren. Maer also sulcx den Franschen te seer soude doen klagen: soo ontboot sijn Hoogheyt noch meer ammunitie van Oorlogh/ granaden/ ende dergelijcke/ om te doen gelooven dat hy noch yets te Velde soude voornemen/ ende alsoo aen Vranckrijck door het continueren van 't Leger te Velde/ contentement te geven. Hy schickten oock den Colonel Ehrntrieter met dartig Compaignen na Bergen op Zoom. Korts daer na nochtans schreve de Heeren Gedeputeerde in 't leger sijnde/ datmen wel mocht afdancken de vier Regimenten in 't voorjaer aengenomen; immers met het uytgaen van haer vier Maenden. Tot welcken eynde de Heeren Verbolt, Vervooren ende Renswoude ghesonden wierden aen den Prince/ met versoeck om de gemelde Regimenten/ item de ses duysent Waertgelders af te dancken ende inden Hage te komen. Sijn Hoocheyt heeft oock na voorgaende Communicatie ende goetvinden van haer Ho: Mog: ghegheven paspoort aen den Biechtvader van den Cardinael Infant om met twaelf persoonen uyt Duynkerken te mogen gaen na Spaignen.

In desen tijde ginck de Schout van Roosendael over ende weder op het stuck van de Generale wisseling der ghevanghens: waer na nu Zeelant luysterde/ als sittende veel van die Provintie in de Vlaemsche Havens gevangen: ende in 't begin van October hebben de Heeren van Hollant in de wissellingh gheconsenteert/

na ouder gewoonte: te weten dat de Spaensche niet na Spaignen maer in Brabant van hier souden werden gesonden.

Tot Mastricht genoten de Borgers sedert de reductie de vryheyt van te moghen vry uytgaen sonder Vyands Paspoort. Verscheyden Koopluyden uyt het Landt te Gulick van Aken ende Luyck inde Stad komende/ woonende of haer retireerden/ versochten deselve vryheyt; maer also de Spaensche alleen deselve gunden aen de Catholijcks gesinde Borgers; so wistmen geen expedient om voor d'andere desgelijcx te bekomen; derhalven is den vyfden Septembris goet gevonden te versoecken den Raedt van State om by publicatie ende affixie van Billetten aen allen Borgeren ende Inwoonderen/ Geestelijcke ofte Wereltlijcke van wat conditie deselve souden mogen sijn/ sich binnen Mastricht onthoudende in 't gemeyne te verbieden te gaen naer vyande of contribuerende Landen/ sonder daer toe te hebben passepoort van desen Staet na de Publijke ordre/ met byvoeginge dat daer tegens niet en obsteerde de capitulatie van Mastricht/ also de vrydom by deselve gegeven niet langer en was gestipuleert ende geaccordeert als voor twee Jaren/ die welcke al over langen tijdt waren geexpireert/ want anders doende/ die van de Catholijcke Religie de Stadt souden blijven inhouden/ dat by desen wech apparentlijck veele van de Protestantsche Religie daer souden komen woonen/ sonderlinge by desen tijdt/ daer sy gedwongen wierden/ so ten aensien van de Keysersche als van de oneenicheden tot Luyck, sich tot hare verseeckeringe binnen Mastricht te retireren/ welcke occasie diende waer genomen te worden/ om daer door de Stad van Mastricht te beneficieren/ ende te gelijk te verseeckeren/ afsnydende aen den vyant alle communicatie die hy andersints door die van de Rooms Catholijcke Religie aldaer houden konde.

Also by Placcaet des Konings van Spaignen was gelast dat de Ingesetenen vande Maes ende Wael souden hebben te betalen de Tollen ende Licenten van den Coninck van Spaignen, so wel als alle andere Ingesetenen deser Provincien conform de publicatie van den selven Koninck in dato den darden December sestien hondert acht en dartigh gheemaneert/ so is goet gevonden/ dat alle 't selve dat den Vyant soude lichten by Maes ende Wael, 't selve by retorsie ghelicht soude worden in het over quartier van Ghelderlandt onder de ghehoorsaemheydt van den Vyandt ghelegen/ ende dit soo langhe hy daer inne soude continueren.

In 't begin van October is het leger/ 't welck tot dien tijt toe Regiments wijse was op de Frontieren geweest/ in Garnisoen gesonden. En de Prince in den Hage komende/ was den sestienden in de Vergadering der Staten Generael advijseren op 't stuck vande generale wisseling der gevangens; waer in het die van Hollant en Zeelant (deur het importuyn aenhouden van de vrouwen/ Ouders/ kinderen en Maeghschap der gevangens) wel eens en toe geresolveert waren; maer d'andere Provintien wilden dat die van Hollant en Zeeland wederom souden consenteren in de verpachtingh der Convoyen ende Licenten/ of vierde part van dien/ waer tegen die van Hollandt wederom begeerden d'egalisatie van de gemeene middelen. Men vondt goedt nochtans den Schout van Rosendael weder nae Brussel te laeten gaen ende te verklaeren dat men in de wisselingh hadde geconsenteert/ op conditie dat d'onkosten voor de in die gevanckenis ghestorvene

noch

doch souden werden betaelt / ghelijckmen alhier ooch hadde moeten doen voor de ghevanghene tot Calloo. Voorts met bijvoeginge dat ooch noch mede inde wisselingh e souden begrepen sijn alle die in de maent van November souden worden gevangen.

In October wiert gheslaghen Christiaen Ulrich Guldeleeuw, natuerlijcke Soon des Konings van Denemarck: deselve hadde op Commissie/ gheteeckent by den Cardinael Infant ende den Secretaris Salamanca, ghelicht ses Compaignien/ sullende maecken ses hondert paerden.

Op den Elfden Octobris kreegh de Heere van Dieden, Gouverneur tot Wesel tijdinge/ deur een / dewelcke uyt het Graefschap Oldenborgh quam / dat de Gemelde Guldeleeuw met sijn ruyterye naer het Bergslandt / ende soo op Colen marcheerde / ende dat hy alrereyts de Lippe en de Roer gepasseert was / al voorte dachreysen van twee of drie uyren des daegs maeckende / om alsoo het Bergse Landt uyt de Brantschatten. De Heer van Dieden commandeerde alle de Ruyterye / die op dien tijdt noch in sijn Guarnisoen was / ooch alle de Vierroers / sterck omtrent twee hondert vyftigh Ruyters ende 't achentigh Vuerroers van Wesel ende Buyderick: uyt Rynberck ende Orsoy quam ooch watter was: bevonden sich in alles sterck drie hondert ende sestichte paert ende drie hondert te voet onder den Ritmeesteren Lindener ende Verschoor. Sy sloegen en passant een troup van Gelder van tachtich vuerroers: die eenige Hollantsche Scheepen / op na Colon varende / knevelden.

Tot Wuppervoorde komende kregen tijdinge dat Guldeleeuw omtrent vijf uyren gaens van haer lach / in het Dorp Meynertshagen, ghelegen in 't Suerlandt vijf mijlen boven Ceulen; hier op is geresolveert datelijck te marcheren. 'Twas alrede laet inden avont; ende 't voetvolck was moe van marcheren: en nochtans konde den inval niet geschieden sonder voetvolck: dies liet Lindener 't voetvolck deur d'Officiers aenspreken/ offer ten minsten maer vyftigh vuerroers mochten met gaen. Het volck hoorende dat sy den vyant so na by waren / toonden haer alle soo wacker ende lustich / dat niemant van slaepen sprack; niemant wilde achterblijven: sijn alsoo den nacht over marcherende / inden morgenstondt op ghekomen omtrent een half uyr van Meynertshagen, alwaer Lindener drie Troupen van het Voetvolck maeckten / ende den Luytenant van Ritmeester Weyer wiert gecommandeert met sestigh paerden / om met den eersten Troup / ghecommandeert deur Capiteyn Haersolte, ende Carpentier / in te vallen / ende dat de andere hun souden secunderen / ende voorts souden de Ritmeesters met hare Ruyteren het Dorp omcingelen ende besetten / datter niemant uytkomen koste: dit gedaen sijnde / vielen d'eerste Troupen in / ende Chargeerden de wacht ende schootense meest onder de voet; Christiaen Ulrich den alarm hoorende / quam ooch voor den dach inder haest / met een rock ende rooden brouck aenghedaen / op een paert sonder Sadel; een pistool inde handt; schoot eenen Ruyter doodt / die hem wilde ghevanghen neemen; eenighe dit siende gaven ooch vuer / roepende geeft u gevangen / maer hy wilde hem van niemant laeten aentasten; op 't laest quam Carpentier, vraeghende of hy hem wilde gevanghen ghever / gaf tot antwoort / noch aen u, noch aen niemant; endе stelde hoe sich aen / als of hy los branden wilde; Carpentier dit

uit stende schoot hem, dat hy doodt van syn Paert op een bande Kooskers van 't Kerckhof nederviel. Daermede was alles gedaen; ende wat niet inde Furie doot bleef wiert gevangen. Het doode Lichaem van Christiaen Vlrich wiert tot Weesel gebalsemt / ende een seer eerlijcke begrafenis aengedaen ende in de Kerck neder geset, tot dat ander ordre uyt Denemarck van den Koningh soude ghekomen zijn. Maer deselve heeft opt daer na laten vragen / oock geweygert de dood of begrafenis schulden te betalen; hoewel hy nae sigh toogh merckelijcke somme gheldts die Christiaen Ulrich tot Hamborgh hadde ghedepositeert onder een Koopman om op Colen overgemaeckt te worden / soo ras hy daer soude ghekomen zijn.

De Ritmeester Lindener ende Capiteyn Haersolte quamen in 't leste van October inden Hage / presenteerden ses Banderollen of Kupter Vanen die sy by Christiaen Ulrich hadden gevonden in Walisen / noch niet aen Standaerden gehecht / syn eyghen was van wit Satijn / ende rijckelijck daer op gheborduyrt een Cruys van Portugael met in hoc signo vinces: ende daer boven: Dominus mihi adjutor. Een ander met een Leeuwen Poot; met ex ungue Leonem, een ander met een Rots: ende tanger non frangar. Een ander met een Kroon ende twee rapieren daer deur; een ander met een brandende Hart / met: Pro Deo & Rege: ab utroque in flammor. Een ander met een rapier / hanghende eene Ballance aen het Kruys; met: Regit hoc justitia ferrum. 't Welck al te samen op de groote Sael / onder de tropheen wiert opgehangen. Aen Lindener ende Haersolte wiert vereert elck hondert Rijckxdaelders voor haer Reyskosten. In November wiert aen den Resident Crakou ghesonden Copie van Christiaen Ulrichs Commissie: om hem daer van te dienen / soo de Koningh hadde willen eenighe klachte doen: Maer hy heeft noyt eenigh woort daer van ghemaeckt. Als hy den dronck het erns wiert gerept / heeft gesepdt / railleerende: ick kan noch diergelijcke meer andere maecken.

Hier boven is begonnen te seggen van het Stadhouderschap in Vrieslant ende Stadt ende Lande: den negen en twintighsten Iuly is deur den Heer van Noortwijck Presiderende voorgestelt / ende ter Vergaderinge goet gevonden te schrijven aen deselve Provintien / ten eynde sy willen aenden Prins van Oraignen offeren deselve Stadthouderschappen. Maer de aenwesende Heeren Ghedeputeerden van wegen Vrieslant ende Stadt ende Landen hebben daer op laten aenteeckenen / dat sy sich excuseerden van op de voorsz Propositie te helpen delibereren / de sake gantsch ende t'eenemael latende aen de Heeren derselver respective Principalen.

Den eersten Augusti wierden ghecommitteert de Heeren Aernem ende van Renswoude om opt selve subject te gaen na die Provintien. Maer d'aenwesende Heeren Gedeputeerde van deselve Provintien hebben gerepeteert haer voorgaende aenteyckeningh. Tot Leeuwaerden komende vonden dat de Landdach den eersten Augusti was precieselijck by een / den tweeden in deliberatie tredende / hadden den darden terstont ghekoren en gheintroduceert den Heer Graef Willem Frederick van Nassauw; maer die van Drenthe / alwaer de Heer van Echten de meeste directie hadden / hadden al in 't begin van Augustus aenden Heere Prince Hendrick gedefereert het Gouvernement: 't welck danckelijck wiert aengenomen.

Die

Die van Vrieslant haer kiesinghe gedaen hebbende schickten eenighe Gecommitteerde aen die van Stadt ende Landen om haer oock te disponeren voor Graef Willem: gelijck van oock de Heeren Aernem ende van Renswoude / vindende in Vrieslant de saecke gedaen / sijn gegaen nae Groeningen, om te recommenderen de Persoon van den Prince. De gemelde Provincie was seer gedeelt: de generale inclinatie was voor Graef Willem. In de Ommelanden waren de voornaemste Leden gesproken / ende geresolveert voor den Prince.

De questien ende geschillen tusschen Stadt ende Landen quamen seer in consideratie: wel wetende het groot gesach dat sijn Hoocheyt hadde / ende dat de Gecommitteerde van de Provintien ter Vergaderinge der Staten Generael meest in alles deselve complaceerden. Ende daerom moesten de Leden van deselve Provintie elck meer als ander pogen wel te staen in den Hage. Den Borghemeester Eissinga ginck yverich voor Graef Willem zijnde na geallieert met den Secretaris Sohnius, die den overleden Graef Hendrick als Raedt ende Secretaris ghedient hadde / ende nu by Graef Willem weder aenghenomen / geinteresseert was / voor hem zijn beste te doen. Maer andere Magistraets Personen / ende Borghemeester Nyveen (hoewel Swager van Eissinga) self-saghen 't werck so in / dat zy kiesende Graef Willem, de Heeren van de Ommelanden sonder twijffel op den Prins souden gaen: ende dat daer deur d'Ommelanden een groot avantage in den Hage souden krijgen / de Heeren Aernhem ende van Renswoude quamen in 't leste van Augustus weder in den Hage: rapporteerden dat de Lantdach was uytgestelt. Daer na schryvens van de Gedeputeerde der Staten van Stadt ende Landen comende / dat zy haer Lantdach hadden uyt geschreven tegen den achsten Octobris / soo sijn wederom derwaerts gesonden de gemelde Heeren Aernem ende van Renswoude. Ondertusschen verbonden haer de meeste Magistraets personen met eede / buyten kennis ende met exclusie vanden Borgemeester Eissinga: soo dat hy noch tot twee of drie dagen voor de kiesinghe daer niet van wiste. Zijnde van de Staten van deselve Provintie byeen / komende den negenden Octobris des naemiddachs tot de kiesing / soo vraegden die vande Stad of die van d'Ommelanden gereet waren tot de benominghe: sy seyden ja / daer op deeden die vande Stadt opening van haer stem / namelijck op den Prins van Oraignen. Die van d'Ommelanden dat hoorende waren echter niet gereedt ende ginghen wel twee of driemael eer sy het noch konden eens werden. Doch eyntlijck conformeerden haer met de Stadt. Tot het overbrengen vande Commissie ende Instructie quamen hier de Heeren Wickering, Nyveen, Droyes, en Synd. Althing van weghen de Stadt / de Heeren Edward Iacob Clant, Pabo Broersma, en Stalmeyster met Synd. Henius weghen d'Omlanden. Sulcx geschieden den lesten October; baden sijn Hoocheyt te willen komen in haer Provintie. Hadden bedongen dat hy geen substituyt mocht stellen: ende de Stad specialijck; dat hy aen haer liet de vrye Raetsbestelling. Den vyfden November hadde hy haer te gast. Sy wierden vereert elck met een silver Lampet ende Becken van vyf hondert gulden. Vrydach den sestienden trock de Prins na Groeningen; met hem trock Prins Willem sijn Heer Soon; nemende den wegh over Utrecht; Woensdach sijnde een Bededach was tot Assen in Drenth. Donderdach quam binnen Groeningen; 's anderen daeghs wiert

geintroduceert als Stadthouder; Den selven dach wiert oock aen den Jonghen Prins gegeven de Survivance. Den dartichsten November toogh de Prins op Coevorden; van daer op Swol. Den vyfden December 's avonts ten tien uyren quam hy weder inden Haegh. Weer hy uyt den Haegh toogh in November wiert hem oock van weghen haer Ho: Mog: ghegeven het Gouvernement van Wedde ende Westerwoldingerlant, ende den veertienden November wierdt hem weeder ghedaen de vereeringh van twee ende veertich duysent gulden tot verlichtinghe van de groote onkosten die hy in 't Veldt-Legher hadde ghesupporteert.

Het preteriens van den Prins in Vrieslant heeft niet weynich onlust gecauseert. Ende om dat de Heer Walta principalijck de geene was die d'aenteeckening op den een en dertichsten July ende eersten Augusti hadde laten doen / soo versocht hy den veertienden Septembris / dat haer Ho: Mog: wilden verklaeren ende hem acte verleenen van 't gheene op de ghemelde daghen gheresolveert ende ghepasseert was nopende de besendinghe naer Vrieslandt ende Stadt ende Landen / op de verkiesinghe van een nieuw Stadt-houder / dewijle hy seyde van alle kanten te werden gheadverteert / dat hy beschuldicht wierdt van Hooghe ende lage Standts Persoonen in voeghen / of hy contrarie devvoiren hadde ghedaen / van 't gheene by de Vergaderinghe was gheoordeelt / dat het te wenschen waere dat alle der Provincien Gouvernement onder een Hooft wierde ghestelt.

Namentlijck soo verre / dat hy hem soude hebben verklaert / datmen mochte doen wat men wilde, Graef Willem van Nassau soude nochtans zyn Stadhouder van Vrieslant.

't Welck by hem expresselijck wierdt ontkent / ende in teghendeel ghesept / verder in dese Materie by hem niet te zijn ghegaen / als alleene dat hy op de Propositie niet tegenwoordich zijnde gheweest / maer by resumptie siende dat men met een Deputatie naer Vrieslandt ghesint was voort te gaen / hy daer op vertoonde / dat hem qualijck afghenomen soude worden by aldien de Ghedeputeerde in Vrieslant quamen te arriveren / sonder dat alvooren zijne Principalen van hem van sulcke besendinghe waeren gheadverteert.

Waer op de Heer van Noortwijck Antwoorde / dat hy Heer Walta ghelijck hadde / segghende hy Heer Walta, dat zijn Depesche teghens den Avondt ghereet ende soo haest inde Provincie soude zijn als de Ghedeputeerden van haer Ho: Mo:

Om dan te betoonen dat den voorschreven Heer Walta niet en was ghegaen teghens d' Intentie van haer Ho: Mo: noch om te traverseren het voorneemen van yemandt in dese saecke / soo presenteerde hy ten dien fine uyt zijne Provincie te doen komen den originelen Brief / ofte Copye authentijck / die hy op 't selve Subject aen zijne Heeren Principalen hadde gheschreven / dat daer inne klaerlijck soude blijcken / dat hy niet min als d' andere Leden van de Generaliteyt en hadde ghesocht / d'Unie ende welstandt van alle de Provintien; verklaerende dat de rapporten hier tegens ghedaen aen Hooghe ende Lage Stants Persoonen waren valsch / Calumnieus / versiert / ende verdicht / met versoeck

hem

hem daer van te willen verleenen Attestatie voor soo veel inde Vergaderinghe was gepasseert / gelijck hy van zijne zyde naerder soude uytbrenghen tot zijne ontschuldinghe soo 't van nooden was / 't geene buyten deselve hem ten laste soude mogen worden gelecht.

Haer Ho: Mo: hebben verklaert op het eerste Poinct van de beschuldinge ghementioneert ofte naergehouden ten laste van de Heer Walta, te weten dat deselve Heer Walta sich niet formelijck ofte expresselijck en hadde gheopposeert jeghens de Deputatie ende Commissie ghedaen inde Persoonen van de Heeren Aernhem ende van Renswouw om te gaen naer Vrieslandt / ende Stadt ende Landen / ende aen de Heeren Staten van deselve Provintien respectivelijck in bedencken te gheven hun vacerende Stadhouderschap te willen opdraghen aen syn Hoocheyd / ghelijck in haer Ho: Mo: Resolutie van den neghen en twintichsten July staet uytgedruckt / maer dat de ghemelte Heer VValta den eersten Augusti voornoemt by repetitie op de voorsz Deputatie hadde laten aenteekenen 't geene de Heeren van Loo ende Veldriel den vyf ende twintichsten July voornoemt alreede hadden laten aenteeckenen / Bestaende in effect hier inne / dat d'aenwesende Heeren Ghedeputeerden van weghen de Provincie van Vrieslandt sich excuseerden op de voorsz Propositie te helpen delibereren / Maer de saecke gantsch ende t'eenemael te laten aen de Heeren derselver Principalen.

Op 't tweede Poinct van de voorschreve accusatie verklaerden haer Ho: Mo: dat de ghemelte Heer VValta soodanighe Propoosten aen haer Ho: Mo: in de Vergaderinghe niet en hadde te ghemoet ghevoert ofte ghehouden / dat derhalven hem sulcks t' onrecht ende met onwaerheydt wierdt naegehouden.

In 't begin van November quam hier de Furstinne Moeder van Graef VVillem, tot Groeningen gheweest synde ghebuyrende dat het Stadhouderschap vacerde / ende ghelijck het natuyrlijck was / haer best dede voor haer Soon. Ende synde een grootmoedige Vrouw konde seer qualijck verteeren dat men het Bloedt van haer Man ende van haer Soon beyden ten Dienste van't Landt vergooten / soo weynigh in Consideratie nam / ende niet gunde deselve Gouvernementen aen haer Soon.

Graef VVillem trock sich de saecke oock seer aen. Immers hy viel in een sware sieckte / die hem lang onder hiel.

Van den Hofmeester Oostheym, ende den Secretaris Sohnius wiert allerhanden aengebracht: als dat sy souden hebben aen verscheyden Persoonen gesprooken tot nadeel vanden Prins: onder andere dat Hy in 't stuck der Religie niet suyver was: ghebuyrende 't verblijf van de Heeren Aernhem ende Renswoude soude oock ghediscoureert syn gheweest / dat de Prince de Paepsche Religie sochte in te voeren / immers seer Favoriseerde. Doch 't gene Sohnius ende Oostheym te last gelegt wiert / was / dat sy hadden gerepresenteert / dattet voor de Vryheyd deses Staets suspect ende ghevaerlijck soude zyn, in dien alle Provintien onder een Gouverneur stonden: Maer dattet beter was, dat de Gouvernementen wat verdeelt ende getempert waren. Welcke Consideratie aen veel niet vreemt scheen Nochtans wiert te Hove hier soo qualijck ghenomen, dat Oostheym in November in den Hage komende / wiert van den Capiteyn van de Garde aenghesproken /

niet

niet te komen te Hove of in 't gesicht van den Prince : Ende sijne Compagnie wiert van Willemstad gesonden op de Croyschantse; gelijck oock de Compagnie van Capiteyn Snabel wiert gesonden na Sluys. Ende Graef Willem Licentieerde so wel Oostheym als Sobnius uyt sijnen dienst.

De praeteritie van den Prins in Vrieslandt was hem daer aen te sensibler om dat in dien tijdt op de baene was het versoeck van Huwelijck in Engelandt; want also men aldaer sprack van des Princen groot gesach ende Generael Commandement, so vreesde men dattet in Enghelant vreemt soude klincken, dat men een jonck Heer, die noch binnen Jaers als een Envoye van weghen den Prins was geweest in Engelant, soude prefereren voor sijn Hoocheydt die men in Engelandt representeerde als hebbende wel niet den Tytul, maer nochtans het effect, de macht, ende authoriteyt van Souverain. Maer de saken liepen in Engelant soo misselijck voor den Koning dat hy niet veel aensaegh een kleynigheyt; immers wast also dat den twaelfden Decembris de Heer van Somersdijck op versoeck van sijne Hoocheydt aen haer Ho: Mog: heeft gecommuniceert den aenvanck, voortganck, als oock den tegenwoordigen toestant van het beleyt, om te komen tot een Tractaet van Huwelijck tusschen een Princesse van Groot Brittange ende sijn Hoocheydt de Heer Prins Wilhem; oock daerinne aengeroert het geene dat middelertijdt desaengaende was voorgekomen, ende heeft de Heer van Somersdijck hier by gevoecht, dat sijn Hoocheydt daer op specialijck ende insonderheyt hadde uytgesien, dat Hoochgemelte Princesse uyt Engelant hier te Lande tijdelijck mocht worden overgebracht, ende gecontinueert inde Christelijcke gereformeerde Religie, oock in spraeck ende manier van Leven nae de gewoonte deser Landen geinstrueert, voor behoudens, dat de meerhoochste qualiteyt als een Coninex Dochter soude mogen worden onderhouden. Ende alsoo sijn Hoocheydt in dese hoochwichtige saecke niet en hadde begeeren verder te treden sonder Communicatie van haer Ho: Mog: So wiert aen deselve in bedencken gestelt, of haer Ho: Mog: niet goet en souden konnen vinden, dat een besendinge wierde gedaen conjunctim met ende nevens de gene die sijne Hoocheyt in eene ende derselve Commissie daer by soude voegen aen den Koninck ende Koninginne van Groot Brittangien, om het Tractaet van Huwelijck te voltrecken ende voorders te doen 't geene tot dese saecke soude worden gerequireert; haer Ho: Mog: hebben sijn Hoocheyt over de voorsz Communicatie ten hoochsten bedanckt, ende daer neffens verklaert, dat den voortganck ende besluyt van het Tractaet van dat Huwelijck haer ten hoochsten aengenaem soude sijn, vertrouwende dat het selve soude strecken tot bevorderinge van sijne Hoocheyts huys ende 't ghemeene beste van desen Staet, ende dat haer Ho: Mo: insonderheyt lief ende aengenaem was, dat de Princesse tijdelijck binnen dese Landen soude worden gebracht, oock inde Christelijcke ghereformeerde Religie ghecontinueert, ende voorts inde tale ende maniere deser Landen gheinstrueert. Ende vonden haer Ho: Mo: dienstich ende geraeden dat tot voorder ende finael besluyt van het meer hooch ghemelte Tractaet van huwelijck een besendinge wierde gedaen by haer Ho: Mo: ende sijn Hoocheyt conjunctim van personen die deselve respectivelijck soude goetvinden te committeren ende voegen in een ende deselve Commissie. Ende wierden Gecommitteert de Heeren Rantwijck, Somersdijck, Vosbergen, Weede, van Loo, Ripperda, ende Aldringa om hare res-

respective hoocheden alhier over het meergemelte Tractaet van huwelijck te congratuleren ; Ende wierden deselve Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden gheauthoriseert om met ende neffens sijn Hoochepdt te beramen ende in te stellen een Concept van Instructie ende commissie, ende voorts alles anders te doen / daer op ende nae de voorghenoemde besendinghe aen den Coninck ende Koninginne van Groot Brittaigne soude worden gedaen.

Men gaf uyt / dat aen den Prince wel waren gepresenteert de Dochter van den Hartogh van Orleans, also rijck van opkomsten als de Koningh van Engelants domaynen / of een Dochter van Savoyen, of van Florence; maer dat sijn Hoochept om de Religie dese alliantie met Engelandt hadde gepreferéert. Hoewel men in dese tijdt geen Staet maeckte als op de tweede Princesse / gheboren in 't Jaer vyf en dartigh.

Voorts wiert goet gevonden dat de Heeren Rantwijck, Somersdijck, Croock, Weede, van Loo, Ripperda, Aldringa, om by verdeelinge onder haer te doen notificatie van 't selve huwelijck aen de Ambassadeurs van Vranckrijck / Sweeden / Venetien / sam Residenten alhier aen wesende / ende dat een besendinghe op dat subject naer Enghelandt soude werden ghedaen. Dergheliicke notificatie is ghedaen aen de Ministers van desen Staet buytens Landts sijnde. Sijn Hoogheydt tot de Ghemelde Ambassade voorgheslaghen hebbende de Heeren van Brederode, Somersdijck, ende Heenvliet met ende neffens den Heer Ioachimi soo hebben haer Ho: Mo: verklaert haer deselve aengenaem te sijn.

In wat manieren d'opening van dit huwelijck is gedaen aen Hollant is te sien uyt het volgende: dat namelijck by den Raed Pensionaris Cats de Vergaderingh is voorgedragen / als dat doen eenigen tijdt gheleden / aen sijne Hoochepdt door de derde handt ter ooren was gekomen: dat sijne Majesteydt van Groot Brittaigne niet onaengenaem soude wesen / met meergedachte sijne Hoochept een Alliantie aen te gaen / ende dat door het middel van een huwelijck / tusschen een Princesse van Engelandt sijns Majesteyts dochter ter eenre / ende Prins Willem van Oraignen ter ander zijde / ingevalle het voorsz werck na rechten eysch van saecken ende persoonen / ter handt wierde ghenomen.

Dat aen sijne Hoochept de voorsz ouverture in dier voegen voor sijnde gekomen / hy niet anders en hadt konnen dencken / als dat het voorsz werck / uyt een sonderlinge voorsienicheydt van Godt Almachtigh sijn oirspronck was nemende / en mits dien sijn gedachten laten gaen (boven 't gunt dat sijn Doorluchtigh huys in 't particulier hier in was rakende) op de groote ende signale voordeelen / ende sonderlinge zegenen die God Almachtich oogschijnlijck over het geheele Christen wesen / maer sonderling over den Staet deser Provintien / in het voorsz werck was prepareernde / mitsgaders op de groote afbreucke / smaetheydt / ende confusie die vervolgens over alle de Vyanden ende afgunstighe van desen Staet ontwijffelijck door 't voltrecken van 't voorsz huwelijck stonden te vallen / had de voorgevalle occasie geensints willen verwaerlosen / maer deselve in serieuse achtinghe ghenomen hebbende / goet gevonden d'Heer van Heenvliet Houtfester van Hollandt / op 't voorsz subject geinstrueert sijnde / naer Engelandt af te veerdigen om door denselven vande seeckerheydt der voorschreve inclinatie van Hooghst gedachte sijne Majesteydt te recht te moghen werden gheinformeert / dat den voorschreven

schreven Heer van Heenvliet sich soo trouwelijck ende neerstich daer in hadde gequeten / dat sijne Hoocheyt was verseeckert geworden de genegentheyt van sijne Majesteyt volkomentlijck te strecken tot soodanighen eynde / als hem te vooren te gemoet was gevoert.

Dat sijn Hoocheyt sich daer mede niet hadt laeten vernoeghen / maer weetende dat soodanighe hooge saecken van alderbest succedeerden / so wanneer de gronden van deselve / in Godt Almachtich / ghever alles goets / worden ghelept / en dat den Godts-dienst was het noodichste Ingredient van soo grooten werck om Godts volkomen zeeghen / daer door op Landen ende Luyden te verwecken / hadt meerghemelte sijne Hoocheydt hoochnodich gheacht boven de kennisse vande goede inclinatie in 't gemeen / van hoochstghedachte sijne Majesteyt tot de voorschreve Alliancie sich sonderlingh te laten berichten / hoe 't met de voorsz Princesse was geleghen / in 't stuck vande Religie ende Godtsdienst / dat sijne Hoocheydt door hem Heer van Heenvliet seeckerheydt ontfanghen hebbende dat deselve Princesse niet alleenlijck was gheboren / maer oock opghevoet inde ware Christelijcke ghereformeerde Religie / soo als deselve hier te Lande door Godts ghenadighe Zeegen / by publijcke Authoriteyt wiert geexerceert.

Dat vorder sijne Hoocheyt hadt noodich ende dienstich gheacht door hem Heer van Heenvliet te doen ondersoecken of sijne Majesteyt te vreeden soude moghen wesen de Princesse / noch jongh van Jaeren sijnde / naer het sluyten van 't voorschreve huwelijck / hier te Lande te laten komen om aldaer opgevoet te worden tot competente Jaeren / ende alsoo de tale / den aert / ende heele maniere van doen vande Landen van Hollandt van jongs af te moghen indrucken / om nae de wijse van denselven Lande / volkomentlijck ghereformeert te worden / datmede meerghemelte sijne Hoocheydt daer op door den ghemelden Heer ghenoechsame Satisfactie hadt ontfanghen / dat onder dies meerghemelde sijne Hoocheyt niet goet en hadt ghevonden inde voorschreve handelinghe dieper in te treden / maer de saecke noch in haer gheheel wesende hadt noodich gheacht haer Edele groot Moghende van het gunt voorschreve is verhaelt / ouverture te laeten doen / dat dienvolghens sijne Hoocheydt haere Edele groot Moghende serieuselijck was versoeckende / ten eynde tot vervorderinge van soo goeden saecke deselve mochten ghedient wesen / een besendinghe te laeten gheschieden / van weghen den Staet ende meerghemelde sijne Hoocheyt ghesamentlijck / aen meer hoochstghedachte sijne Majesteyt van groot Brittaignen / ende daer het vorder noodich ende betamelijck soude werden gheacht / ten eynde om het voorschreve huwelijck te vervorderen / ende eyntelijck in Godes name te moghen besluyten / waer op sijnde gedelibereert / hebben de leden met groot vernoeghen / de voorsz ouverture ontfanghen / ende eenpaerlijck geoordeelt / datmen schuldich was soo in 't ghemeen als yeder in sijn particulier God almachtich lof ende danck te gheven / van soo uytnemenden zeeghen / ende is vorder gheresolveert dat sijne Hoocheyt van weghen haer Edele groot Moghende door Ghecommitteerden van deselve soude worden ghecongratuleert / over soo grooten Heyl ende geluck / hem ende sijn

Hoo-

Vorstelijck Huys overgekomen / met toewenschinge dat het selve spoedelijck ten volkomen effecte mocht worden ghebracht / ter eeren van Godt almachtich / ten goede van zijn Kercke / welstandt van het Lief Vaderlandt ende insonderheydt mede tot voordeel ende vermeerderinghe vande Glorie ende Eere van het Vorstelijck Huys van zijn Hoocheydt / dat wijders dien onverminderd zijne Hoocheydt van weghen als boven souden werden bedanckt vande ghedane ouverture / mitsgaders vanden yver ende voorsorghe by deselve ghetoont over den waren Godtsdienst / ende van ghelijcken mede van dat zijne Hoocheydt hadde ghelieft aenbiedinghe te doen / vanden Staet als Inspecteur te maken / vande innerlijcke ghelegentheydt ende Tractaet over het voorschreve Houwelijck te versoecken / te bevorderen en eyndelijck in Godes name te besluyten / ende dat wijders als boven serieuselijck soude worden versocht ende aengemaent het voorschreve werck sonder eenich tijdt te verliesen, te willen doen vorderen / ende is daer beneffens goetghevonden / dat ghelijcke Officie van Congratulatie soude worden ghedaen aen Mevrouwe de Princesse van Orangie ende Prins Willem van Nassauw, ende zijn omme de voorschreve Officien te doen versocht de Heeren van Brederode, van Duyvenvoorde, ende van Benthuysen, mitsgaders de vyf voorsittende in 't Suyder ende de drie voorsittende Steden van 't Noorderquartier met den Raedt Pensionaris.

By dese occasie sal wederom yet van d'Engelsche Handelinghen seggen.

In Julio hadde de Resident Boswel Audientie / proponeerende / naest Complimenten / dat hy ghelast was tot afhandelingh van de Differenten met die van de Oost-Indische Compagnye / hy in qualiteyt als Commissaris ende van den Heuvel als Procureur.

In 't begin van Augustus ist gebeurt dat tot Hellevoet-Sluys een groot Engels Konings Oorlochschip op de Reede komende de Lieutenant van 't selve met een Chaloup aen Boort van 't Schip van den Vice-Admirael de Witte was ghekomen segghende ende belastende die van den Vice-Admirael de Witte de Vlagge te strijcken ende in te halen. Daer op de Schipper in 't selve Schip geantwoort hadde dat hy sulcks niet doen en wilde voor den Avont; als wanneer hy gewoon was de Vlagge in te halen: daerop den Engelsman dreygende / dat hy de Vlagge van boven neer soude schieten / seyde de Schipper dat hy hem weder een Kogel soude schencken. Doch was dat daer by ghebleven / sulcx aen hare Hoogh Moghende gherapporteert sijnde is by den selven ghelaudeert / Ende was dese insolentie van dien Enghelsman te vreemder / om dat in Enghelandt self des Koninckx autoriteyt seer verviel: want in Engelandt nu de Predicanten haer oock begosten te versamelen ende t'opposeren teghen d'Engelsche Liturgie of Boeck der ghemeene Gebeden. Die van Iorckshire quamen vrymoedelijck klagen over d'inlegeringe van 's Konings Soldaten / begeerende daer van ontlast te zijn of dreygden haer selfs van te sullen ontlasten. De Schotten boven haer vorige Demandes voegden daer nu oock by / dat sy begheerden confirmatie van 't Engels Parlement over 'tgheene sy met den Koningh souden komen t'accorderen.

In October heeft de Resident Boswel aen haer Ho: Mog: versocht dat alhier mochte worden verboden de commercie en navigatie op Newcastle; also de Schotten/na dat sy het Casteel van Edenborg beschoten en gedwongen hadden, oock met gewapender handt innamen de gemelde Stadt Newcastle: gelijck oock de twee Casteelen op de Tyne ende Hardepoole. De Koningh/weynich macht ende noch min authoriteyt hebbende/ hadde sich weder na Londen geretireert / onder pretext van audientie te moeten geven aen de Ko: Denemarckische Ambassadeurs: daer na stont weder toe een Vergaderingh van 't Parlement in November tot Iorck: ende aen de Schotten wiert belooft vyf ende twintigh duysent pont sterlincx tot rembaursement van haer onkosten.

In December / het parlement vergadert sijnde / begost de trouble eerst recht aen te gaen. Milord Cottington, ende de Secretaris Windebanck liepen seer in 't oogh; maer de Viceroy van Yerlandt of Graef van Strafford, als wesende de hoofdste/ capitaelste ende aensienlijckste van 's Koninghs Raed/ was de geene die de pap voor eerst most koelen: wiert door last van 't parlement gestelt gevangen of onder bewaringh van de swarte roede: Prin, Bastwijck, ende Burton voor desen gestraft met eenige diminutie van haer neus ende ooren ende met gevangenis/wierden geadmitteert om haer klachte te doen aen 't Parlement / dat was half geabsolveert.

De geleerde Salmasius schreef in dese tijdt sijn oordeel over d' Enghelsche ende Schotsche Troubles; dat de Koningh sich soude hebben vereenicht met de Roomsche stoel, indien de Schotten niet waren in wapenen ghekomen. Ende nochtans naderhandt was niemant die heftigher voor hem schreef: als te sien is uyt sijn Defensio Regia. In de menschen soo wel als in de lucht regeneren somtijdts krachtighe winden ende Tempeesten. Die sich daer teghen wil stellen recht niet uyt: als dat hy sich self moede maeckt: 'T is best sich met de ghemeene loop te conformeeren: eyndlijck keert / ende verandert het sich van selfs.

De preparatie der Ambassadeurs van desen Staet / gelijck oock van den Jongen Prince van Oraignen / ginck in dese Maent seer op voort: ende om 't aenghenamer te sijn by den Koning (die gelt van doen hadde) so wierden wederom by der hant genomen de besoignes over de Oostindische differenten. Die van de Compaignie quamen echter niet hoogher als tot vyf mael hondert duysent gulden. Maer d' Engelsche bleven op negen mael hondert duysent gulden. De Staten Generael deden groote devoir om die van de Compaignie te doen meer beloven; om de voorgemelde reden; ende spraecken van haer autoriteyt t' interponeeren ende Compaignie daer toe te obligeeren.

Maer deselve seyden dat het was 't goedt der Participanten / van Weduwen / ende van Weesen; ende dat sy dat niet vermochten te dilapideren.

Den ses en twintighsten December ontfingen d' Ambassadeurs ordre om te vertrecken; kregen elck acht hondert gulden tot haer Equipage: De Heer van Brederode pretendeerde meer: maer te vergeefs. Den negen en twintighsten namen sy haer affscheyt: ende quam tijdinge dat d' aller jonghste Princesse van Engelandt was gestorven.

De

De Raedt van State hadde upt het Nimmeegsche quartier op Creveceur gevangen ghehaelt verscheyden inghesetenen / als Francois van Haeften, Harmen Grootshof ende andere / om daer door 't selve quartier te brengen tot voldoeninge van haer achterheydt. De Gedeputeerde van 't selve quartier hebben verklaert dat het selve niet alleene tot verkleyninghe van Welghedachte Lantschap ende quartier / maer oock tot quaet exempel ende ergernis van hare Bontghenooten / ende tot ondienst van de Generaliteyt soude strecken / ten sy daer tegen nodich bericht gedaen wiert.

Als eerstelijck dat geenige van Vereenichde of geassocieerde Landen met haer ingelijcke Staet onder vyantlijcke contributie of uyterste Frontiere wesende / hare Ingesetenen met so swaere Impositien ende lasten beswaerden als dese / sijnde de middelen van consumptie binnen weynich Jaren boven die Ghenaraliteydts lijste / tweemael merckelijck vermindert / ende de grontschattinghen meer als verdobbelt / nessens nieuwe swaere lasten van Schoorsteenghelden ende anderen.

Ten tweeden, dat of wel in ghevolge van hare Ho: Mo: resolutie van den neghen en twintighsten Juny sestien honderdt twee en twintigh Prins Maurits, Graef Ernst Casimir van Nassau / ende den Raet van State de quote van Gelderlandt voormaels naer hare gelegentheyt / gestelteniss / ende vermogen hadde tegens vier ende een quart in 't hondert van de Generaliteyts lasten gemodereert / soo waren doch naer date van dese uytspraecke des Jaers sestien hondert twee en twintich / d'Oorlochs inconvenienten in 't Nimmeechse quartier sulcx aengewassen / ende die gemeene inkomsten daer jegens so vermindert / dat desselfs contingent in voorgedachte Quota met die Quartierlijcke aenwassende Interessen ende andere huyslasten verre te boven gingen alle ordinaris ende extraordinaris Practicable ende bekende middelen / sonderlingh na dat met verseeckeringh van den Rhijnstroom een groot gedeelte van desen Staet geruijt wesende / den meesten last van Oorloge gebracht was tusschen Rhijn ende Maes / omtrent het Nimmeechsche Quartier / ghelijck daer van breeder bericht ende advijs verscheydentlijck ende noch onlancx met overleveringe der consenten van sestien hondert ses en dartigh ende sestien hondert seven en dartigh ghedaen was / daer toe men sich om kortheyts halven refereerde.

Ten derden dat het Nimmeesche quartier 't onrecht boven sijne quota wiert beswaert / voor eerst met alle ordinaris lasten op den Staet van Oorloghe confoom d'andere twee Quartieren / staende tegens vyf ende een half in 't hondert / om volgens voorgedachte uytspraeck van anno sestien hondert twee en twintich dat overige van vier ende een quart in 't hondert te verhalen aen hare quota in de extraordinaris petitien / dewelcke te saemen in ghebonden sijnde / nochtans op verre niet daer toe niet en souden konnen strecken / dattweede overbetalinghe geschiede in 't stuck van de Logysgelden, ghelijck onwedersprekelijck bleeck uyt den Staet der Servicien by die Heeren Raden van State ghemaeckt ende aen de somentlijke Provintien gesonden den tienden January sestien hondert vyf en dartich, sulcx dat Gelderlandt in 't gheheel betaelde over ende meer als d'ordinaris ende extraordinaris Petitien bedroegen in 't Jaer vier duysent vyf hondert ende eene gulden, ende het Nimmeechsche quartier voor sich alleen betaelde

 over

ber tien duysent hondert ende twaelf guldens, d'andere ses Provintien sijnde gestelt ende betalende onder hare quota in 't Jaer te samen vier hondert vier en vyftigh duysent seven hondert vier en 't seventigh gulden vyf stuyvers ende twaelf penningen; Soo dan het overschot der Logysgelden tot onderhout van Ruyteren soude moeten worden bekeert / konden uyt dese somme sestien Compaignien Ruyteren continuelijck worden onderhouden / boven vergoedinge van 't geene by Gelderlandt over betaelt wiert / dat die derde over betalinghe des Nimmeeghschen Quartiers ten dienste vande Generaliteydt bestont in vuer / licht / reparatie ende onderhout der redoubten van Schenckeschants / den Waelstroom nederwaerts tot Gornichem, met Tractementen van de Officiers ende Interest van de Penningen tot opbouwinge der selver redoubten gelicht / over de twee en dertigh duysent guldens in 't Jaer bedraghende / waer mede alleen des Nimmeechsche quartiers quota in sestien hondert duysent guldens extraordinaris petitie betaelt konde worden.

Ten vierden dat aen die van 't Nimmesche quartier voor verlies ende stilstant der gemeene middelen door Krijghsverderf ende Vyantlijcke geleden schade / soodanige vergoedinge geschieden most als andere om gelijcke oorsaecken met Resolutie van hare Ho: Mo: genooten hadden.

Hoe wel nu dese voorghestelde pointen also waerachtich ende by sich selven bewijselijck waren: dat niet te min van wegen het Nimmesche Quartier door noot of door onbehoorlijcke importuniteyt boven alle 't gheene voorsz is / Jaerlijcx in verscheyden extraordinaris petitien groote sommen waren betaelt / so dat de Generaliteyt niet alleen in 't geheel voldaen / maer tot verdruckinge van 't Nimmesche quartier verre over betaelt wiert / dat welcke geen dispuyt ofte duysterheydt onderworpen sijnde / Jaerlijcx met wettelijcke reeckeninghen ende liquidatie aen die Generaliteyt betaelt wiert / waer mede eyndelijck dessels Staet van incomsten ende lasten alle Jaer meer verachtert / als die middelen van consumtie over Steden ende Landen van 't geheele quartier Jaerlijcx konden upbrenghen / 't welck niet langer bestaen konde ten sy dat volgens hare Ho: Mog: resolutie van anno sestien hondert vier en dartigh ende des quartiers continuele aenhoudinghe haeren Staet geopent / die voorgedachte ongelijke advisive verdelinge geredresseert ende niemant boven sijn quota belast wierde / protesterende van 't notoir ongelijck ende aenwassende inconvenienten die by langer vertreck hier uyt souden komen te ontstaen.

Hoe ondraeglijck ende ergerlijck het nu / seyden sy / was voor desen Staet ende de Leden van dien / dat de Heeren Raden van State / boven alle voorgedachte onbehoorlijcke beswaernissen met gewelt hadde ondernoomen / dat selve quartier te belasten met het onderhout van Franckenbergs Compagnie Ruyteren / was onnodich wijders te betoonen / voegende alleene hier by 't geene tot besluyt vande consenten der Jaren sestien hondert ses en dartigh ende sestien hondert seven en dartich door de Heeren Staten des Vorstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen onlangs ter Vergaderinge vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael was overgelevert.

Laestelijck seyden sy / konden Hoochgedachte Heeren Staten van Gelderland niet voorby gaen dese haer verklaringen / ende swaricheden / te besluyten met een

ser r

seer ghevoelijcke klachte / naementlijck dat aende eerste Provintie / aen dat eenige Hartoghdom van desen Staet ende volgens aen 't Nimmeeghsche quartier/ alleen ofte voornamentlijck tegens vyantlijck gewelt tot conservatie haerer Bontgenooten geexponeert sijnde / in plaets van ghemeriteerde meljden/danck/ ende vergoedinge / nu verscheyden malen gewelt ende inbreuck teghens die Lantfurstelijcke Hoocheydt/ ende der sameentlijcke Provintien gemaeckte Unie/aengedaen was / sijnde gevanckelijck buyten 's Lands vervoert de Geldersche Onderdanen die door vreese ofte dwanck van 's Vyands gewelt Sauvegarde ghenomen / ofte van andere dilicten gesuspecteert waren geweest / welck nochtans privative aen de hooge Overheyt behoorde / ende niemant met meerder yver / interesse / ende kennis van saecke konde oordeelen als deselve / als 't welck noch wijder beswaert was met eene onlijdelijcke procedure/dus lange in desen Staet ongehoort wesende/ daer door men met Krygsgewelt adelijck en borgerlijcke Personen inde Steden ende ten platten Lande woonende / openbaer ende heymelijck hadde doen naertrachten /vluchten/ende van huys verloopen / hebbende met gewelt de huysen gebroecken / de luyden gantsch onschuldig op haer bedden ende anders gheapprehendeert / buyten Gelderlandt vervoert / gevanckelijck in't Fort Creveceur ghestelt/ ende niet tegenstaende allen goetlijck bericht / ende versoeck tot noch toe van Paesschen / Anno sestien hondert negen ende dertich af / gedetineert / om geen andere reden ofte onreden / als dat het Nimmeeghsche quartier (behalven vele andere schaden ende lasten daer mede deselve tot verlichtinghe van andere boven haer contingent beswaerdt was) inden Staet der Logisgelden boven haer quota effective voldaen hadde tien duysent hondert en twaelf gulden/de andere ses Provintien weynigher ghestelt zijnde / ende onder haer quota betalende Jaerlijcx vier hondert , vierende vyftich duysent , seven hondert , vier en 't seventich gulden : 't Welck notoir misverstandt waerachtich ende bewijselijck betoont sijnde en van selfs blijckende / haer Ed: Mog: versochten ende begeerden / dat sodanigen inbreuck toecomstich verhoet / alle gewelt afgedaen / dat gepasseerde gerepareert/ ende de voorghemelte ontvoerde gevangens kosteloos / sonder langher detentie / in haer vryheyt gherestitueert mochte worden : tot wechneminge van alle vordere schandael ende desperatie / ongeduldige propoosten der getrouwe Onderdanen/ die hier mede tegens dese hooge voorspoedige Regeringe veroorsaeckt werden : by gebreke van de welcke haer Ed: Mo: protesteerden vande excessen in desen gepleegt, mitsgaders schaden ende onheylen die wijders hier uyt stonden te verwachten.

Versoeckende daerom haer Ho: Mo: seer dienstelijck / soo ten aensien van 't generael als Provinciael dit voorverhaelde te nemen / tot een noodich waerachtigh bericht op dat niemant voor 't toekomende door een ofte andere insichten veroorsaeckt mochte worden tegens die notoire onwederlegghelijcke aengewesene waerheyt / de Landtschap in't gheheel ofte quartieren in 't bysonder / als defectueux te beschuldigen / ofte in't stuck van hooghe Overicheyt tegens de Unie te verkorten / maer veel meer als teghens des vyands gewelt tot conservatie van anderen geexponeert / ende alderhande Krijghs-gewelt onderworpen sijnde / den behulpelijcke hant te bieden.

In Augusto was Lantdach in Gelderlant derwaerts de Heeren Gruis ende Greffier Brassert wederom sijn gesonden op 't opgemelte Subject.

In

In de tijdt oock kochten dese Staten vande Provincie van Utrecht / vanden Graef van Waldeck, doen Graef van Culenborg gheworden / den Weert over de Beschuttinge / van den welcken / voor twee Jaer met den overleden Graef was gheweest soo veel questie ende sepertijcke oppositie / ende daer mede wierdt alles nedergeleydt.

In deese tijdt wierde by die van Hollandt voorgeslagen / om van wegen elcke groote Stadt ten minsten eenen te hebben inde Staten Generael / ghelijck van weghen de Ridderschap een continuelijck was; zijnde van weghen alle Suyt-Hollantsche niet meer als twee; ende van geheel Noorthollandt niet meer als een inde selve Vergaderingh: daer ter contrarie van wegen Gelderlandt gemeenlijck vyftien ofte sestien, van wegen Overyssel ses, ende van weghen Vrieslandt vyf compareerden.

Maer alsoo den Staten van Hollandt meest het geheel Jaer door inden Hage waren present ende vergadert; soo is het achtergebleven.

Den vierden Octobris is ter Instantie vanden Heer Veldriel weder gheschreven aen die vande Admiraliteyt in Zeelandt / om eynde deselve Sessie mochten geven / aen een Gecommitteerde van weghen de Provincie van Vrieslant / maer alsoo zijn Commissie was luydende / dat hy by absentement van die alreede soo lang soude compareren inde Vergaderinge van haer Ho: Mo: soo heeft hy Veldriel (liever hebbende te blijven inde Vergaderinge vande Staten Generael / ende effenwel het Tractement genietende) niet vele instantie daerom gedaen / Ende is van dien tijdt af 't selve Ampt ghebleven een vyfde ende extraordinaris plaets van weghens Vrieslandt ter Generaliteyts Vergaderinghe; van drie Jaer aende Edelmoghen / van drie Jaer aende Steden komende.

In dit Jaer heeft Hollandt ernstelijck begonnen bedacht te zijn op de mesnage 't welck noch naermaels in 't Jaer vyftich causeerde groote offensie / ende de Belegeringe van Amsterdam.

De Argumenten soo van wegen zijn Hoocheyt als van wegen Hollandt voorgebracht / zijn te sien uyt het volgende verhael. Om daer over met zijn Hoocheyt te confereren waren ghecommitteert de Heeren vander Myle uyt het Lit der Edelen / voort uyt Suyt-Hollandt de drie voorsittende Leden / des ghelijcks uyt Noorthollandt: by zijn Hoocheyt verschijnende / heeft den Raedt Pensionaris Cats gerepresenteert de overgroote schaersheydt / ende 't achterheydt vande Finantie van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt / ende dat met grondige particulariteyten daer toe dienende / om deselve aen zijn Hoocheydt wel te doen apprehenderen / hebben vorder gededuceert de groote bekommernisse van haer Ed. Groot Mog. over de voorsz. vervallen gestalte der Financie / ende dat deselve gheen ander middel en saghen tot redres van de selve / als het verminderen van de lasten die de Staet druckten / ende voorts wel te mesnageren de middelen van de Landen / dat tot dien eynde een serieuse besoigne van weghen haer Ed. Groot Mog. was aengheslelt / ende dat uyt het rapport van deselve besoigne was geresulteert een resolutie tenderende om sijn Hoocheydt te disponeren tot drie saecken / roerende de verminderinge ende besnijdinghe van de Militie als te weten.

Eerstelijck dat sijne Hoocheyt / mochte worden ghedisponeert tot afdanckinghe

Een

Ten tweeden, dat alle Compagnien in dienste van den Lande sijnde mochten worden vermindert ende gereduceert van twee hondert tot hondert ende vyftich, van hondert vyftich tot hondert twintich, ende soo successivelijcken.

Ten derden, dat eenmael vast mochte worden gestelt/ dat de Compagnie in't opbreecken van 't Legher te Velde mochten werden gemonstert/ ende als dan een Winter-Lyste ende een Somer-lyste over deselve mochte worden gemaeckt omme des Winters op seecker getal te mogen worden gelaten/ ende tegen den voortijd te mogen worden vermeerdert.

Sijne Hoocheyt heeft poinctuelijck op de voorsz Propositie zijne consideratien ingebracht ende voor eerst ghesept/ dat de gemelde vyftigh Compagnien Anno acht en twintich waren aengenomen uyt de vreese van de Keyserssche Troupes als doen wesende in Bohemen, ofte daer omtrent/doen ter tijdt oock wesende; in haere beginsel rou ende ongefatsoneert; Dat deselve jegenwoordich waeren ghekomen op de Weser, Ende mitsdien wyp naeder als inden Jare acht en twintich: Dat deselve jegenwoordelijck niet en bestonden in een rouw ende ongeoeffende hoop/ maer uyt een wel geformeert Leger/ dat uyt kan brenghen twintich duysent Paerden/ ende dartich a veertich duysent Man te voet/ een gantsch formidable macht/ voor de ghene die deselve op haer Lijf soude komen te vallen/ dat deselve in der haest/ gantsch nae by konden komen/ haer Eedt ende Naem veranderen ende worden formele Vyanden van desen Staet/ als men ghesien had in den Jaere negen en twintich; So wanneer de Keyserssche Troupes Amersvoort hadden ingenomen/en waren gepenetreert tot voor de Stad van Utrecht, dat sulcks al wederom soude konnen geschieden/ sonderlinge als by deselve waren ghemerckt/ dat by afdanckinghe van de militie de Frontieren van desen Staet qualijck souden zijn beset ende als voor hem open gegeven/ dat daerom de redenen van de voorsz Leveen van 't Jaer acht en twintich, noch jeghenwoordelijck duyrende/ jae meerder waeren als te vooren/ de Effecten/ zijns oordeels/ mede voor als noch behoorden te blijven.

Dat in allen ghevalle in desen niet en behoorden te worden verandert/ dan met voorige communicatien van de andere Provintien/ als ghelijckelijck ende misschien meer als de Heeren van Hollandt sijnde geinteresseert/ nae dien eenighe van deselve met gheen Rivieren afgesloten sijnde/ voor den Intocht van den Vyandt open laghen; Dat indien Hollandt verstondt sonder kennisse ende consent van deselve/ de Militie te Lande te willen verminderen/ d'andere Provintien met gelijck Recht de macht ter Zee souden mogen afbreecken/ ende dienvolgende een goet aental Schepen licentieren/ maer dat sulcks ter eenre ende ter andere zyde sonder onderlinghe Consent volghens de Unie niet en kan geschieden/ in voeghen dat soo wanneer eenighe Provintien yets sulcks by haer selfs had ondernomen te doen/ t'elckens by Resolutie van alle de Provintien het selve was tegen gegaen geweest; gelijck te voor in Zeeland was voorghevallen/ alwaer de saecken al dadelijck waeren herstelt door de behoiren dienthalven ghedaen onder andere door haer Ed: Groot Mo: selfs.

Dat hier by quamen de Tractaten met Vranckrijck gemaeckt/ onder beneficie van de welcke de Staet was ghenietende het onderhout van tachtich Compagnien te Voet ende tien Compagnien Paerden/ dat deselve Tractaten den

schreven Heer van Heenvliet sich soo trouwelijck ende neerstich daer in hadde gequeten / dat sijne Hoocheyt was versekert geworden de genegentheyt van sijne Majesteyt volkomentlijck te strecken tot soodanighen eynde / als hem te vooren te gemoet was gevoert.

Dat sijn Hoocheyt sich daer mede niet hadt laeten vernoeghen / maer weetende dat soodanighe hooge saecken van alderbest succedeerden / so wanneer de gronden van deselve / in Godt Almachtich / gheber alles goets / worden ghelept / en dat den Godts-dienst was het noodichste Ingredient van soo grooten werck om Godts volkomen zeeghen / daer door op Landen ende Luyden te verwecken / hadt meerghemelte sijne Hoochepdt hoochnodich gheacht boven de kennisse vande goede inclinatie in 't gemeen / van hoochstghedachte sijne Majesteyt tot de voorschreve Alliancie sich sonderlingh te laten berichten / hoe 't met de voorsz Princesse was gelegen / in 't stuck vande Religie ende Godtsdienst / dat sijne Hoocheydt door hem Heer van Heenvliet seeckerheydt ontfanghen hebbende dat deselve Princesse niet alleenlijck was gheboren / maer oock opghevoet inde ware Christelijcke ghereformeerde Religie / soo als deselve hier te Lande door Godts ghenadighe Zeegen / by publijcke Authoriteyt wiert geexerceert.

Dat voorder sijne Hoocheyt hadt noodich ende dienstich gheacht door hem Heer van Heenvliet te doen ondersoecken of sijne Majesteyt te vreeden soude moghen wesen de Princesse / noch jongh van Jaeren sijnde / naer het sluyten van 't voorschreve huwelijck / hier te Lande te laten komen om aldaer opgevoet te worden tot competente Jaeren / ende alsoo de tale / den aert / ende heele maniere van doen vande Landen van Hollandt van jongs af te moghen indrucken / om nae de wijse van denselven Lande / volkomentlijck gheformeert te worden / dat mede meerghemelte sijne Hoocheydt daer op door den ghemelden Heer ghenoechsame Satisfactie hadt ontfanghen / dat onder dies meerghemelde sijne Hoocheyt niet goet en hadt ghevonden inde voorschreve handelinghe dieper in te treden / maer de saecke noch in haer gheheel wesende hadt noodich gheacht haer Edele groot Moghende van het gunt voorschreve is verhaelt / ouverture te laeten doen / dat dienvolghens sijne Hoocheydt haere Edele groot Moghende serieuselijck was versoeckende / ten eynde tot verborderinge van soo goeden saecke deselve mochten ghedient wesen / een besendinghe te laeten gheschieden / van weghen den Staet ende meerghemelde sijne Hoocheyt ghesamentlijck / aen meer hoochstghedachte sijne Majesteyt van groot Brittaignen / ende daer het voorder noodich ende betamelijck soude werden gheacht / ten eynde om het voorschreve huwelijck te verborderen / ende eyntelijck in Godes name te moghen besluyten / waer op sijnde gedelibereert / hebben de leden met groot vernoeghen / de voorsz ouverture ontfanghen / ende eenpaerlijck geoordeelt / datmen schuldich was soo in 't ghemeen als yeder in sijn particulier God almachtich lof ende danck te gheven / van soo uytnemenden zeeghen / ende is voorder gheresolveert dat sijne Hoocheyt van weghen haer Edele groot Moghende door Ghecommitteerden van deselve soude worden ghecongratuleert / over soo grooten Heyl ende geluck , hem ende sijn

Vor-

Vorstelijck huys overgekomen / met toewenschinge dat het selve spoedelijck ten volkomen effecte mocht worden ghebracht / ter eeren van Godt almachtich / ten goede van zijn Kercke / welstandt van het Lief Vaderlandt ende insonderheydt meede tot voordeel ende vermeerderinghe vande Glorie ende Eere van het Vorstelijck Huys van zijn Hoocheydt / dat wijders dien onverminderdt zijne Hoocheydt van weghen als boven souden werden bedanckt vande ghedane ouverture / mitsgaders vanden yver ende voorsorghe by deselve ghetoont over den waren Godtsdienst / ende van ghelijcken mede van dat zijne Hoocheydt hadde ghelieft aenbiedinghe te doen / vanden Staet als Inspecteur te maken / vande innerlijcke ghelegentheydt ende Tractaet over het voorschreve Houwelijck te versoecken / te bevorderen en eyndelijck in Godes name te besluyten / ende dat wijders als boven serieuselijck soude worden versocht ende aenghenaemt het voorschreve werck sonder eenich tijdt te verliesen, te willen doen vorderen / ende is daer benessens goetghevonden / dat ghelijcke Officie van Congratulatie soude worden ghedaen aen Mevrouwe de Princesse van Orangie ende Prins Willem van Nassauw, ende zijn omme de voorschreve Officien te doen versocht de Heeren van Brederode, van Duyvenvoorde, ende van Benthuysen, mitsgaders de vyf voorsittende in 't Suyder ende de drie voorsittende Steden van 't Noorderquartier met den Raedt Pensionaris.

By dese occasie sal wederom yet van d' Engelsche Handelinghen seggen.

In Julio hadde de Resident Boswel Audientie / proponeerende / naest Complimenten / dat hy ghelast was tot afhandelingh van de Differenten met die van de Oost-Indische Compagnye/hy in qualiteyt als Commissaris ende van den Heuvel als Procureur.

In 't begin van Augustus ist gebeurt dat tot Hellevoet-Sluys een groot Engels Konings Oorlochschip op de Reede komende de Lieutenant van 't selve met een Chaloup aen Boort van 't Schip van den Vice-Admirael de Witte was ghekomen segghende ende belastende die van den Vice-Admirael de Witte de Vlagge te strijcken ende in te halen. Daer op de Schipper in 't selve Schip geantwoort hadde dat hy sulcks niet doen en wilde voor den Avont; als wanneer hy gewoon was de Vlagge in te halen: daerop den Engelsman dreygende / dat hy de Vlagge van boven neer soude schieten / seyde de Schipper dat hy hem weder een Kogel soude schencken. Doch was dat daer by ghebleven / sulcx aen hare Hoogh Moghende gherapporteert sijnde is by den selven ghelaudeert / Ende was dese insolentie van dien Enghelsman te vreemder / om dat in Enghelandt self des Koninckx autoriteyt seer verviel: want in Engelandt nu de Predicanten haer oock begosten te versamelen ende t' opposeren teghen d' Engelsche Liturgie of Boeck der ghemeene Gebeden. Die van Iorckshire quamen ootmoedelijck klagen over d' inlegeringe van 's Konings Soldaten / begeerende daer van ontlast te zijn of dreygden haer selfs van te sullen ontlasten. De Schotten boven haer vorige Demandes voegden daer nu oock by / dat sy begheerden confirmatie van 't Engels Parlement over 'tgheene sy met den Koningh souden komen t' accorderen.

In October heeft de Resident Boswel aen haer Ho: Mog: versocht dat alhier mochte worden verboden de commercie en navigatie op Newcastle; also de Schotten/na dat sy het Casteel van Edenborg beschoten en gedwongen hadden, oock met gewapender handt innamen de Gemelde Stadt Newcastle: gelijck oock de twee Casteelen op de Tyne ende Hardepoole. De Koningh/weynich macht ende noch min autoriteyt hebbende/hadde sich weder na Londen geretireert / onder pretext van audiencie te moeten geven aen de Ko: Denemarcksche Ambassadeurs: daer na stont weder toe een Vergaderingh van 't Parlement in November tot Iorck: ende aen de Schotten wiert belooft vyf ende twintigh duysent pont sterlincx tot rembourcement van haer onkosten.

In December / het parlement vergadert sijnde / begost de trouble eerst recht aen te gaen. Milord Cottington, ende de Secretaris Windebanck liepen seer in 't oogh; maer de Viceroy van Yerlandt of Graef van Strafford, als wesende de habijlste/ cordiaelste ende aensienlijckste van 's Koninghs Raed / was de geene die de pap voor eerst most koelen: wiert door last van 't parlement gestelt gevangen of onder bewaringh van de swarte roede: Prin, Bastwijck, ende Burton voor desen gestraft met eenige diminutie van haer neus ende ooren ende met gevangenis/wierden geadmitteert om haer klachte te doen aen 't Parlement / dat was half geabsolveert.

De geleerde Salmasius schreef in dese tijdt sijn oordeel over d'Enghelsche ende Schotsche Troubles; dat de Koningh sich soude hebben vereenicht met de Roomsche stoel, indien de Schotten niet waren in wapenen ghekomen. Ende nochtans naderhandt was niemant die heftigher voor hem schreef: als te sien is uyt sijn Defensio Regia. In de menschen soo wel als in de lucht regneeren somtijdts krachtighe winden ende Tempeesten. Die sich daer tegen wil stellen recht niet uyt: als dat hy sich self moede maeckt: 'T is best sich met de ghemeene loop te conformeeren: eenlijck keert / ende verandert het sich van selfs.

De preparatie der Ambassadeurs van desen Staet / gelijck oock van den Jongen Prince van Oraignen / ginck in dese Maent sterck voort: ende om 't aenghenamer te sijn by den Koning (die gelt van doen hadde) so wierden wederom by der hant genomen de besoignes over de Oostindische differenten. Die van de Compaignie quamen echter niet hoogher als tot vyf mael hondert duysent gulden. Maer d'Engelsche bleven op negen mael hondert duysent gulden. De Staten Generael deden groote devoir om die van de Compaignie te doen meer beloben; om de voorgemelde reden; ende spraecken van haer autoriteyt t' interponeeren ende Compaignie daer toe te obligeren.

Maer deselve seyden dat het was 't goedt der Participanten / van Weduwen / ende van wesen; ende dat sy dat niet vermochten te dilapideren.

Den ses en twintinghsten December ontfingen d'Ambassadeurs ordre om te vertrecken; kregen elck acht hondert gulden tot haer Equipage: De Heer van Brederode pretendeerde meer: maer te vergeefs. Den negen en twintighsten namen sy haer afscheyt: ende quam tijdinge dat d'aller jonghste Princesse van Engelandt was gestorven.

De

De Raedt van State hadde uyt het Nimmeegsche quartier op Creveceur gevangen ghehaelt verscheyden ingheseten / als Francois van Haeften, Harmen Grootshof ende andere / om daer door 't selve quartier te brengen tot voldoeninge van haer achterheydt. De Gedeputeerde van 't selve quartier hebben verklaert dat het selve niet alleene tot verkleyninghe van Welghedachte Lantschap ende quartier / maer oock tot quaet exempel ende ergernis van hare Bontghenooten / ende tot ondienst van de Generaliteyt soude strecken / ten sy daer tegen nodich bericht gedaen wiert.

Als eerstelijck dat geenige van Vereenichde of geassocieerde Landen met haer ingelijcke Staet onder vyantlijcke contributie of uytterste Frontiere wesende/hare Ingesetenen met so swaere Impositien ende lasten beswaerden als dese / sijnde de middelen van consumptie binnen weynich Jaren boven die Gheneraliteydts lijste / tweemael merckelijck vermindert / ende de grontschattinghen meer als verdobbelt / neffens nieuwe swaere lasten van Schoorsteenghelden ende anderen.

Ten tweeden, dat of wel in ghevolge van hare Ho: Mo: resolutie van den neghen en twintighsten Juny sestien honderdt twee en twintigh Prins Maurits, Graef Ernst Casimir van Nassau / ende den Raet van State de quote van Gelderlandt voormaels naer hare gelegentheyt / gesteltenis / ende vermogen hadde tegens vier ende een quart in 'thondert van de Generaliteyts lasten gemodereert / soo waren doch naer date van dese uytspraecke des Jaers sestien hondert twee en twintich / d'Oorlochs incommodienten in 't Nimmeechse quartier sulcx aengewassen / ende die gemeene inkomsten daer tegens so vermindert / dat desselfs contingent in voorgedachte Quota met die Quartierlijcke aenwassende Interessen ende andere huyslasten verre te boven gingen alle ordinaris ende extraordinaris Practicable ende bekende middelen / sonderlingh na dat met versekeringh van den Rhijnstroom een groot gedeelte van desen Staet gewijt wesende / den meesten last van Oorloge gebracht was tusschen Rhijn ende Maes / omtrent het Nimmeechsche Quartier / ghelijck daer van breeder bericht ende advijs verscheydentlijck ende noch onlancx met overleveringe der consenten van sestien hondert ses en dartigh ende sestien hondert seven en dartigh ghedaen was / daer toe wy sich om kortheyts halven refereerde.

Ten derden dat het Nimmeesche quartier 't onrecht boven sijnequote wiert beswaert / voor eerst met alle ordinaris lasten op den Staet van Oorloghe conform d'andere twee Quartieren / staende tegens vyf ende een half in 't hondert / ende volgens voorgedachte uytspraeck van anno sestien hondert twee en twintich dat overige van vier ende een quart in 't hondert te verhalen aen hare quota in de extraordinaris petitien / dewelcke te saemen in ghehouden sijnde / nochtans op verre naer daer toe niet en souden konnen strecken / ten tweede overbetalinghe geschiede in 't stuck van de Logysgelden, ghelijck onwedersprekelijck bleeck uyt den Staet der Servicien by die Heeren Raden van State ghemaeckt ende aen de sementlijke Provincien gesonden den tienden January sestien hondert vyf en dartich, sulcx dat Gelderlandt in 't gheheel betaelde over ende meer als d'ordinaris ende extraordinaris Petitien bedroegen in 't Jaer vier duysent vyf hondert ende eene gulden, ende het Nimmeechsche quartier voor sich alleen betaelde

over tien duysent hondert ende twaelf guldens, d'andere ses Provincien sijnde gestelt ende betalende onder hare quota in 't Jaer te samen vier hondert vier en vyftigh duysent seven hondert vier en 't seventigh gulden vyf stuyvers ende twaelf penningen; Soo dan het overschot der Logysgelden tot onderhout van Ruyteren soude moeten worden bekeert / konden uyt dese somme sestien Compaignien Ruyteren continuelijck worden onderhouden / boven vergoedinge van 't geene by Gelderlandt over betaelt wiert / dat die derde over betalinghe des Nimmeeghschen Quartiers ten dienste vande Generaliteydt bestont in vuer / licht / reparatie ende onderhout der redoubten van Schenckeschants / den Waelstroom nederwaerts tot Gornichem, met Tractementen van de Officiers ende Interest van de Penningen tot opbouwinge der selver redoubten gelicht / over de twee en dortigh duysent guldens in 't Jaer bedraghende / waer mede alleen des Nimmeeghsche quartiers quota in sestien hondert duysent guldens extraordinaris petitie betaelt konde worden.

Ten vierden dat aen die van 't Nimmesche quartier voor verlies ende stilstant der gemeene middelen door Krijghsverderf ende Vyantlijcke geleden schade / sodanige vergoedinge geschieden most als andere om gelijcke oorsaecken met Resolutie van hare Ho: Mo: genooten hadden.

Hoe wel nu dese voorghestelde pointen also waerachtich ende by sich selven bewijselijck waren: dat niet te min van wegen het Nimmesche Quartier door noot of door onbehoorlijcke importuniteyt boven alle 't gheene voorsz is / Jaerlijcx in verscheyden extraordinaris petitien groote sommen waren betaelt / so dat de Generaliteyt niet alleen in 't geheel voldaen / maer tot verdruckinge van 't Nimmesche quartier verre over betaelt wiert / dat welcke geen dispuyt ofte duysterheydt onderworpen sijnde / Jaerlijcx met wettelijcke reeckeninghen ende liquidatie aen die Generaliteyt betaelt wiert / waer mede eyndelijck dessels Staet van incomsten ende lasten alle Jaer meer verachtert / als die middelen van consumtie over Steden ende Landen van 't geheele quartier Jaerlijcx konden uytbrenghen / 't welck niet langer bestaen konde ten sy dat volgens hare Ho: Mog: resolutie van anno sestien hondert vier en dartigh ende des quartiers continuele aenhoudinghe haeren Staet geopent / die voorgedachte ongelijke abusive verdelinge geredresseert ende niemant boven sijn quota belast wierde / protesterende van 't notoir ongelijck ende aenwassende inconvenienten die by langer vertreck hier uyt souden komen te ontstaen.

Hoe ondraeglijck ende ergerlijck het nu / seyden sy / was voor desen Staet ende de Leden van dien / dat de Heeren Raden van State / boven alle voorgedachte onbehoorlijcke beswaernissen met gewelt hadde ondernoomen / dat selve quartier te belasten mettet onderhout van Franckenbergs Compagnie Ruyteren / was onnodich wijders te betoonen / voegende alleene hier by 't geene tot besluyt vande consenten der Jaren sestien hondert ses en dartigh ende sestien hondert seven en dartich door de Heeren Staten des Vorstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen onlangs ter Vergaderinge vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael was overgelevert.

Laetstelijck seyden sy / konden Hoochgedachte Heeren Staten van Gelderland niet voorby gaen dese haer verklaringen / ende swaricheden / te besluyten met een

seer

seer ghevoelijcke klachte / naementlijck dat aende eerste Provintie / aen dat eenige Hartoghdom van desen Staet ende volgens aen 't Nimmeechsche quartier / alleen ofte voornamentlijck tegens vyantlijck gewelt tot conservatie harer Bontgenooten geexponeert sijnde / in plaets van ghemeriteerde melijden / danck / ende vergoedinge / nu verscheyden malen gewelt ende inbreuck teghens die Lantfurstelijcke Hoocheydt / ende der samentlijcke Provintien gemaeckte Unie / aengedaen was / sijnde gevanckelijck buyten 's Lands vervoert de Geldersche Onderdanen die door vreese ofte dwanck van 's Vyands gewelt Sauvegarde ghenomen / ofte van andere dilicten gesuspecteert waren geweest / welck nochtans privative aen de hooge Overheyt behoorde / ende niemant met meerder yver / interesse / ende kennis van saecke konde oordeelen als deselve / als 't welck noch wijder beswaert was met eene onlijdelijcke procedure / dus lange in desen Staet ongehoort wesende / daer door men met Krysgewelt adelijck en borgerlijcke Personen inde Steden ende ten platten Lande woonende / openbaer ende heymelijck hadde doen naertrachten / vluchten / ende van huys verloopen / hebbende met gewelt de huysen gebroken / de luyden gantsch onschuldig op haer bedden ende anders gheapprehendeert / buyten Gelderlandt vervoert / gevanckelijck in 't Fort Creveceur ghestelt / ende niet tegenstaende allen goetlijck bericht / ende versoeck tot noch toe van Paesschen / Anno sestien hondert negen ende dertich af / gedetineert / om geen andere reden ofte oorreden / als dat het Nimmeechsche quartier (behalven vele andere schaden ende lasten daer mede deselve tot verlichtinghe van andere boven haer contingent beswaerdt was) inden Staet der Logisgelden boven haer quota effective voldaen hadde tien duysent hondert en twaelf gulden / de andere ses Provintien weynigher ghestelt zijnde / ende onder haer quota betalende Jaerlijcx vier hondert, vier ende vyftich duysent, seven hondert, vier en 't seventich gulden: 't Welck notoir misverstandt waerachtich ende bewijselijck betoont sijnde en van selfs blijckende / haer Ed: Mog: versochten ende begeerden / dat sodanigen inbreuck toecomstich verhoet / alle gewelt afgedaen / dat gepasseerde gerepareert / ende de voorghemelte ontvoerde gevangens kosteloos / sonder langher detentie / in haer vryheydt gherestitueert mochte worden: tot wechneminge van alle vordere schandael ende desperatie / ongeduldige proposten der getrouwe Onderdanen / die hier mede tegens dese hooge voorspoedige Regeringe veroorsaeckt wierden: by gebreke van dewelcke haer Ed: Mo: protesteerden vande excessen in desen gepleegt, mitsgaders schaden ende onheylen die wijders hier uyt stonden te verwachten.

Versoeckende daerom haer Ho: Mo: seer dienstelijck / soo ten aensien van 't generael als Provinciael dit voorverhaelde te nemen / tot een noodich waerachtigh bericht op dat niemant voor 't toekomende door een ofte andere insichten veroorsaeckt mochte worden tegens die notoire onwederleggelijcke aengewesene waerheyt / de Landtschap in 't gheheel ofte quartieren in 't bysonder / als defectueux te beschuldigen / ofte in 't stuck van hooghe Overicheyt tegens de Unie te verkorten / maer veel meer als teghens des vyands gewelt tot conservatie van anderen geexponeert / ende alderhande Kryghs-gewelt onderworpen sijnde / den behulpelijcke hant te bieden.

In Augusto was Landtdach in Gelderlant derwaerts de Heeren Gruis ende Tresorier Brassert wederom sijn gesonden op 't opgemelte Subject.

In

In de tijdt oock versochten dese Staten vande Provincie van Utrecht / vanden Graef van Waldeck, doen Graef van Culenborg gheworden / den Woert over de Leckbrugge / van den welcken / voor twee Jaer met den overleden Graef was ghevveest soo veel questie ende seperlijcke oppositie / ende daer mede wierdt alles nedergeleydt.

In deese tijdt wierde by die van Hollandt voorgheslagen / om van weghen elcke groote Stadt ten minsten elck een te hebben inde Staten Generael / ghelijck van weghen de Ridderschap eene continuelijck was; zijnde van weghen alle Suyt-Hollantsche niet meer als twee, ende van geheel Noorthollandt niet meer als een inde selve Vergaderingh: daer ter contrarie van wegen Gelderlandt gemeenlijck vyftien ofte sestien, van wegen Overyssel ses, ende van weghen Vrieslandt vyf compareerden.

Maer alsoo den Staten van Hollandt meest het geheel Jaer door inden Hage waren present ende vergadert; soo is het achtergebleven.

Den vierden Octobris is ter Instantie vanden Heer Veldriel weder gheschreven aen die vande Admiraliteyt in Zeelandt/ ten eynde deselve Sessie mochten geven / aen een Gecommitteerde van weghen de Provintie van Vrieslant / maer alsoo zijn Commissie was luydende / dat hy by absenteeris van die ordinarisse soo lang soude compareren inde Vergaderinge van haer Ho: Mo: soo heeft hy Veldriel (liever hebbende te blijven inde Vergaderinge vande Staten Generael / ende eevenwel het Tractement genietende) niet vele instantie daerom gedaen / Ende is van dien tijdt af 't selve Ampt ghebleven een vyfde ende extraordinaris plaets van weghens Vrieslandt ter Generaliteyts Vergaderinghe; van drie Jaer aende Gedeputeerden / van drie Jaer aende Steden komende.

In dit Jaer heeft Hollandt ernstelijck begonnen bedacht te zijn op de mesnage 't welck noch naermaels in 't Jaer vyftich causeerde groote offensie/ ende de Belegeringe van Amsterdam.

De Argumenten soo van wegen zijn Hoocheyt als van wegen Hollandt voortghebracht / zijn te sien uyt het volgende verhael. Om daer over met zijn Hoocheyt te confereren waren ghecommitteert de Heeren vander Myle uyt het Lit der Edelen / voorts uyt Suyt-Hollandt de drie voorsittende Leden / des ghelijcks uyt Noorthollandt: by zijn Hoocheyt verschijnende / heeft den Raedt Pensionaris Cats gerepresenteert de overgroote schaersheydt / ende 't achterheydt vande Finantie van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt / ende dat met grondige particulariteyten daer toe dienende / om deselve aen zijn Hoocheydt wel te doen apprehenderen / hebben vorder gededuceert de groote bekommernisse van haer Ed. Groot Mog. over de voorsz vervallen gestalte der Finantie / ende dat deselve gheen ander middel en saghen tot redres van de selve / als het verminderen van de lasten die de Staet druckten / ende voorts wel te mesnageren de middelen van de Landen / dat tot dien eynde een serieuse besoigne van weghen haer Ed. Groot Mog. was aenghestelt / ende dat uyt het rapport van deselve besoigne was geresulteert een resolutie tenderende om syn Hoocheydt te disponeren tot drie saecken / rakende de verminderinge ende besnijdinghe van de Militie als te weten.

Eerstelijck dat syne Hoocheyt/ mochte worden ghedisponeert tot afdanckinghe

Ten

Ten tweeden; dat alle Compagnien in dienste van den Lande sijnde mochten worden vermindert ende gereduceert van twee hondert tot hondert ende vyftich, van hondert vyftich tot hondert twintich, ende soo successivelijcken.

Ten derden, dat eenmael vast mochte worden gestelt / dat de Compagnie in't opbreecken van't Legher te Velde mochten werden gemonstert / ende als dan een Winter-Lyste ende een Somer-lyste over deselve mochte worden gemaeckt omme des Winters op seecker getal te mogen worden gelaten / ende tegen den voor tijd te mogen worden vermeerdert.

Sijne Hoocheyt heeft poinctuelijck op de voorsz Propositie zijne consideratien ingebracht ende voor eerst ghesept / dat de gemelde vyftigh Compagnien Anno acht en twintich waren aengenomen uyt de vreese van de Keysersche Troupes als doen wesende in Bohemen, ofte daer omtrent/doen ter tijdt oock wesende; in haere beginsel rou ende ongefatsoneert; Dat deselve jegenwoordich waeren ghekomen op de Weser, Ende mitsdien vry naeder als inden Jare acht en twintich: Dat deselve jegenwoordelijck niet en bestonden in een rouw ende ongeoeffende hoop/ maer uyt een wel geformeert Leger / dat uyt kan brenghen twintich duysent Paerden / ende dartich a veertich duysent Man te voet / een gantsch formidable macht / voor de ghene die deselve op haer Lijf soude komen te vallen / dat deselve in der haest / gantsch nae by konden komen / haer Eedt ende Naem veranderen ende worden formele Vyanden van desen Staet / als men ghesien had in den Jaere negen en twintich; So wanneer de Keyserische Troupes Amersvoort hadden ingenomen/ en waren gepenetreert tot voor de Stad van Utrecht, dat sulckx al wederom soude konnen geschieden / sonderlinge als by deselve waren ghemerckt / dat by afdanckinghe van de militie de Frontieren van desen Staet qualijck souden zijn beset ende als voor hem open gegeven / dat daerom de redenen van de voorsz Leveen van 't Jaer acht en twintich, noch jeghenwoordelijck duyrende / jae meerder waeren als te vooren / de Effecten / zijns oordeels / mede voor als noch behoorden te blijven.

Dat in allen ghevalle in desen niet en behoorden te worden verandert / dan met voorige communicatien van de andere Provintien / als ghelijckelijck ende misschien meer als de Heeren van Hollandt sijnde geintereßeert / nae dien eenighe van deselve met gheen Rivieren afgesloten sijnde / voor den Intocht van den Vyandt open laghen; Dat indien Hollandt verstondt sonder kennisse ende consent van deselve / de Militie te Lande te willen verminderen / d'andere Provintien met gelijck Recht de macht ter Zee souden mogen afbreecken / ende dienvolgende een goet aental Schepen licentieren / maer dat sulckx ter eenre ende ter andere zyde sonder onderlinghe Consent volghens de Unie niet en kan geschieden / in voeghen dat soo wanneer eenighe Provintien yets sulckx by haer selfs had ondernomen te doen / t'elckens by Resolutie van alle de Provintien het selve was tegen gegaen geweest; gelijck te voor in Zeeland was voorghevallen / alwaer de saecken al dadelijck waeren herstelt door de gecommitteerden dienthalven ghedaen onder andere door haer Ed: Groot Mo: selfs.

Dat hier by quamen de Tractaten met Vranckrijck gemaeckt / onder beneficie van dewelcke de Staet was ghenietende het onderhout van tachtich Compagnien te Voet ende tien Compagnien Paerden / dat deselve Tractaten den

Staet verbonden jaerlijcks te Velde te moeten brengen een Leger van vyf en twintigh duysent Man te voet / ende vyf duysent te Paerde / dat in cas van non-prestatie van sulcks door afdanckinge van 't volck den Staet alle het gunt voorschreven by offensie van Vranckrijck / licht soude moeten missen / behalven dat den Staet in dien gevalle by alle de Wereldt met reden soude komen werden geseyt / noch Woort noch Verbont te houden / ende mits dien inhabil gemaeckt / om met Coningen ende Vorsten te mogen tracteren;

Dat de besettinghe vande Frontieren soo wijt sich was uytstreckende / dat oock uyt dien hoofde gheen verminderinghe van Militie en kon vallen / dat sedert het Jaer acht en twintich gheen ander volck en was aenghenomen als de voorschreve vyftich Compagnien ende het Regiment van de Baron van Charnacé, dat middelertijdt door Godes zegen conquest was gedaen van de Steden van 's Hertogenbosch, van Wesel, van Maestricht ende van Breda, dat die vier Steden alleen wel hondert tachtich Compagnien tot haer ordinaris besettinghe van noode hadden. Dat den Vyandt den voorleden Somer een dessein had durven formeren op te Stadt van Breda, schoon daer in acht en twintich Compagnien te voet ende twee Compagnien Paerden voor Garnisoen waren gelaten / dat aen haer Ed: Groot Mog: soude werden overghebracht de Lijste van de besettinghe van alle de Frontieren / om selfs te mogen oordeelen / of de voorsz besettinghe schaerser dienden te worden gemaeckt.

Dat in allen gevalle hier maer questie was van de quote van de Provintie van Hollandt in vyf duysent Man / alsoo de voorsz vyftich Compagnien als voor desen van hondert vyftigh koppen gereduceert waren tot minder getal / dat sodanige geringe verminderinge int stuck van de Finantie / niet veel dieyen of drogen kon.

Dat de jeghenwoordighe constitutie van tijde / oock de voorsz verminderinghe was afradende / daer somwijlen van Handel of Tractaet van Treves wiert ghesproken / en dat sub Clypeo melius peragitur Pacis negotium, dat jegenwoordelijck mede in consideratie quam de revolte ondernomen by die van Cataloigne tegen den Coninck van Spaignen, ende dat deselve / in plaetse van ter neder gelept te sijn / gelijck onlancks was geadviseert / in tegendeel van dien gerecrudesceert / en met volle Leden in swangh was gaende.

Dat nopende het tweede Lith van de voorsz ghedane propositie (boven het gunt voorsz is) de reductie jegenwoordelijck voorgeslagen / onnoodich was te doen / vermits de Compagnien in haer selven swacker waren / als men die soude mogen reduceren / dat daerom ten goede van de Financien de verminderinge niet nodigh was / maer wel dat sorge wierde gedragen / dat het land geen Soldaten meer en betaelde / als die effectuelijk in dienst van den lande wierden bevonden; dat sulcx by hare Ed. Groot Mo. kon en behoorde te werden gedaen / maer dat in tegendeel van dien oock de slechte Compagnien altijt vol op wierden betalt; dat daerom Commissarisen van de Monsteringe, Commisen, Ontfangers behoorden in ordre te worden geredigeert ende gehouden; dat het selve meerder mesnage soude geven voor den lande / als de voorgestelde Reductie.

Dat nopende het derde, belangende de Somer en Winterlijste te maken gantsch ondienstich was / en niet kon strecken / als tot ruine van de Militie / dat de Capiteynen te bevelen hare Compagnien te laten op een kleyn getal tot Maert of April toe / deselve onbequaem maken soude om haer sterckte te krijgen eer men te Velde soude

soude gaen / dat alle de werelt genoegsaem in Oorloge sijnde noch uyt Engelandt/ noch uyt Schotlandt / noch uyt Vranckrijck / noch uyt Duytslandt / volck was te bekomen / yder in het sijne dagelijcks ende continuelijck leveen doende / dat in allen gevalle een Capiteyn yder Man soude komen te staen ses Rijcxdaelders/ daer van restitutie by den Staet moetende werden gedaen/ van het verhoopte voordeel genoechsaem soude komen te versmelten ;

Dat tot besluyt dienstigher was voor den Staet de voorseyde verminderinghe naer te laten ende de Landts middelen wel te beneficieren door eenparighe practijcque / dat sulckx maer en stondt aen den goeden wille van de Leden / ende dat niemandt uyt de frauden daer in ghepleecht yets daer uyt en was ghenietende als ondeugende Personen / dat de middelen ter Zee dienden gereleveert door het verpachten van de Convoyen ende Licenten / ende dat alle de ghenen die 's Landts middelen manieerden elck tot sijn Officie strictelijck behoorde te worden ghehouden / dat door die ende andere saecken van mesnage ende goede ordre / den Staet kon worden vast ghestelt / maer dat hy van zijn ghemoet niet en kon verwerven / om door de verminderinghe van de Militie ende by ghevolge te schaerser besettinge d'importante Frontieren vande Staet den Vyand ofte d'Adherenten van deselve in handen te laten vallen.

Waer op tusschen welgemelte zijne Hoocheyt ende de Heeren Gecommitteerden verscheyden discoursen onderlinghe sijnde gevallen / geduyrende ontrent den tijdt van twee uyren / sijn eyntelijck de Leden van deselve gescheyden/ met verklaringhe / trouwelijck rapport te sullen doen.

Daer na is ter Vergaderinge gelesen de lijste van de besettinge der Frontieren/ en is bevonden uyt het besluyt vande selve dat de besettinge sijnde gedaen als deselve Lijste was ghedragende / datter niet meer overich en was blyvende als vyftich Compagnien Anno acht en twintich aengenomen.

Waer op / als op het gedaen rapport gedelibereert / is nae verscheyde discoursen verstaen dat de Gecommitteerden van haer Edele Groot Moghende op't stuck van de Mesnage mede examineren souden de consideratien van sijne Hoogheyt den Ghecommitteerden van hare Ed: Groot Mog: te ghemoete ghevoert tegen het verminderen ofte reduceren van de Militie / gelijck mede de Gecommitteerden souden hebben te letten op de voorsz lijste / en of deselve sonder ondienst van den Lande in eenigen deelen kon worden verandert ; van gelijcken/ dat de voorschreve Heeren Ghecomitteerden souden examineren de middelen tot besoigne van de Finantie / by zijne Hoocheydt voorgeslagen / te weten het beneficieren vande oude middelen, mitsgaders het weeren van de Frauden en quade practiquen ontrent het monsteren ende betalen van de militie werdende gepleegt.

De volgende dagen sijn gestelt ende gelesen de tegen-redenen vande Gecommitteerde der Staten van Hollandt :- als op het Argument by zijne Hoocheydt ghebruyckt tot continuatie van Dienst der voorschreve Compagnien/ genomen op de macht ende naerderen van de Keyserische tot de Frontieren van desen Staet / ende apprehentie die daer uyt behooren genomen te worden / is by den Raedt Pensionaris dien 't halven geseyt / dat de Leden advijseerden / datter inden Jare acht en twintich geheel andere consideratien waren ten reguarde van de Keyserische/ als nu tegenwoordig/ dat deselve doen ter tijt waren victorieus/ als

den Koninck van Bohemen hebbende verdreven/ den Koninck van Denemercken de wapenen upt de handt doen legghen / datter in Duptslandt sonderlinghe gheen macht en was / om aende selve 't hooft te bieden / dat nu ter tijdt in tegendeel / van dien de Sweetsche met de Hessische ende Lunenborghsche Troupen geconjungeert/ een groote macht uptbrachten / dat de Sweetsche alleen de Kepsersche dickmael hadden geslaegen of in enghte gedrongen/ dat Vranckrijck mede sijn Leger op den bodem van Duptslandt hadde gebracht/ dat de saecken van Spaignen / door de welcke de Kepsersche wierden onderstut ende gevoedt in Nederlandt / in Italien / jae in Spaignen selfs seer bekommert stonden: Dat in tegendeel Banier de nieuwe Troupen upt Sweeden tot sijn versterckinghe gesonden den Oversten Stalhans had toegheschickt/met expresse verklaringe hem sterck ghenoech te bevinden / om de Kepsersche te slaen; in somma dat de Kepsersche de handen soo vol werckx hadden / dat voor deselve jegenwoordich niet veel en was te vreesen.

Dat op het tweede motijf by sijne Hoocheyt voortgebracht / van dat de voorsz Troupes niet en mochten worden gelicentieert sonder communicatie ende consent van de Heeren Staten Generael, by de voorschreve Leden in teghendeel was geallegeert geweest / dat de voorsz vyftich Compagnien waren aenghenomen / niet als ordinaris krijchsvolck van de Staet maer alleen als Waertgelders voor den tijd van vier Maenden / dat den voorschreven tijdt geexpireert sijnde/ deselve wederom quamen te vervallen / Ende niet sonder nieuw consent in dienst van den Lande mochten werden gecontinueert / of tot laste vanden Lande aengehouden; dattet contrarie van dien ginck tegen de hoocheydt vanden Staet. Dat het exempel van Zeelandt by sijne Hoocheyt gheallegeert / niet applicabel was ter subjecter materie / ende min / om daer upt te besluyten / dat oock eenighe Oorlochscheepen by de Provintien souden mogen werden afgedanckt sonder consent van Hollandt. Dat die van Zeelandt geen Waertgelders voor een tijt alleen aengenomen/maer ordinaris militie/op hare repartitie staende/sonder kennisse van de Generaliteyt hadden vermindert/ ende daerom niet vreemt en was / dat by de gemeene Regeringe sulckx wierdt ghe redresseert. Dat oock niet en deedt voor het aenhouden van de voorseyde vyftich Compagnien dat geseydt wierd/ dat de Gecommitteerde van de ses Provintien hier ter Vergaderinghe waren verschenen / om Hollandt te disponeren tot de continuatie van de voorsz Troupes / Dat sulcx was geschiet sonder last van hare respective Principalen/ ja selfs dat eenige Provintien seyden tot het aenhoudē vande voorschreve Troupes gedisponeert geweest te sijn / vermits men aen deselve dede verstaen / dat de Provintie van Hollandt daer toe gantsch was genegen: het contrarie van dien waerachtich sijnde.

Dat vorder tegen de consideratien by sijne Hoocheyt ghenomen upt de Tractaten van Vranckrijck/by de Gecommitteerde Leden was gemoveert/ dat het Tractaet van den Jare *vier en dertigh* soude komen te expireren den *vijftienden April een en veertigh* ende consequentelijck, al eermen de voorsz Troupes te Velde soude hebben te gebruycken; Dat Vranckrijck mede de Tractaten niet geduyrichlijck en had naegekomen, maer minder gedaen als deselve waren mede brengende, dat men niet en kan opnemen eenich Tractaet met Vranckrijck te syn gemaeckt sonder limitatie van tijd; dat daer op welgemelte Tractaten naerder en poinctueelder dienden gheexamineert, datter oock notable Leden waren verklarende

klarende in de voorsz France Tractaten noyt te hebben geconsenteert, maer uyt speciale last van hare Heeren Principalen contrarie verklaringe voor het aengaen van deselve te hebben gedaen, dat op den vyandt tegenwoordelijck geen conquest en was te doen, en daer om beter, jegenwoordelijck alleen defensive te gaen, en in allen gevalle, dat den noot alle Wetten breeckt, ende dat d'onmoghelijckheyt alle wetten solveert, dat Vranckrijck in billigheyt den onmacht van den Staet tot onschult van deselve wel opnemen soude.

Dat wyders aenginck de groote besettinghe ende de Lijste dienthalven by zijn Hoocheyt uytghebracht/ wiert by de Leden gemoveert/ dat men met het veroveren van 's Hertogenbosch ende andere Conquesten hadden voorgegeven ende oock verhoopt/ dat de besettinghe t'elcken minder ende minder soude vallen/ dat in tegendeel van dien jegenwoordelijck wiert gemerckt/ dat de successive Conquesten wierden gebruyckt tot Argumenten van meerder besettinge/en consequentelijck tot meerder belastinge vandē staet: 't welck den selven wel soude mogē ruineren en selfs voor den vyant tot een conquest worden; dat bedenckelijck was/ of niet beter en ware/of geen sodaenige Conquesten meer te doen of eenige te verliesen, als door de groote besettinge ende consequentelijck belastinghe van den Staet/ denselven eens plotselijck als een uytgeholden berch te doen invallen/ ende alles te doen overstoten; dat mutinatie/gecauseert door wanbetalinge van de militie/ veel meer te vreesen was/ ende den Staet altijt schadelijcker geweest/ als wel de schaersheyt van besettinge/ dat den Vyandt niet uyt sijn eygen motijf tot sodanige numereuse militie was gekomen/ maer gedrongen door ons voorgaende exempel/ die d'eerste altijt waren geweest in't vermeerderen van de militie; Dat den voorsz vyandt jegenwoordelijk niet anders als defensif tegens desen staet en was gaende/ in de saecken te Lande/ ende alleen inde saeche te water offensie gebruyckende/ dat het beter ware dien voet van wegen desen Staet te gebruycken wiens wesen uyt de Zee moet worden gemainteneert/ dat in allen gevalle het afdancken van de voorsz vyftigh Compagnien niet anders soude wesen/ als een versterckinge van d'andere militie/ als deselve maer slechts wel wierden betaelt/ ende daerom de voorseyde besettinghe van de Frontieren niet en soude prejudiceren; dat aengaende de lijste/ de besettinge daer in geroert/ in allen gevalle van goede betalinge in plaetse van twee/maer een Compagnye van noode soude hebben.

Dat aengaende de remedien by sijn Hoocheydt voorgeslagen/ te weten het beneficieren van de oude ende inwilligen van nieuwe middelen, daer tegen was ghemoveert/ dat sijne Hoocheyt te gemoete diende gevoert/ dat het vinden van vordere/ nieuwe middelen niet langher en was: te practiseren/ dat het eene middel het andere was belettende/ dat in 't verhooghen van deselve men verlies deed: dat door het scherp practiseren van deselve/ de neeringen verliepen/ ende elders wierden gediverteert; dat het dan op negotiatien moest aenkomen/ maer door de loopende middelen t'eenemael wierden uytgeput/ invoughen dat apparent was/dat alle deselve/in betalinge van Renten ende Interessen souden worden geconsumeert: ten sy daer in spoedelijck wierde versien/ in allen ghevalle dattet ongehoort was Oorloge op Negotiatie ende enkel credit te voeren/ het welke lichtelijck op een ooghenblick door een ongheval of anders door quade practicquen soude komen t'occumberen; Dat daerom het sekerste was voor den Staet een

gelijckheyt tusschen de lasten ende het inkomen te houden.

Waerop sijnde ghedelibereert / is na verscheyde discoursen verstaen ende gheresolveert dat de voorschreve Heeren Gecommitteerden / sich andermael soude vervoeghen by sijn Hoocheydt / om aen den selven de voorschreve tegen-reden serieuselijcken voor te draghen / en sonderlinghe te staen op de onmoghelijckheydt van soodanighe lasten by den Staet langher ghedraghen te konnen worden / te hooren het gheene zijn Hoocheyt verder soude gelieven in te brengen / ende daer van te refereren.

Dat evenwel / ende dien onverminderd de voorsz Heerẽ Gecommitteerden soude voortvaren in de aengevangẽ besoigne van 't mesnage / ende voor eerst by de hant te nemen de propositie by de Heeren Gecommitteerden Raden den sesden July lestledẽ ter Vergaderinge ingegeven / roerende het beneficieren van de oude middelen, dat van gelijcken worden gelet hoe best te redresseren het stuck van Monsteringe metten aenkleven van dien / ende dat het different tusschen den Rade van State ende Gecommitteerde Raden op 't voorsz subject ter neder soude worden geleyt / en zijn Hoocheyt versocht daer toe te willen contribueren; van gelijcken dat by de gemelte Heeren Gecommitteerden mede ernstelijck soude worden gelet op het beneficieren van des Graeffelijckheyts middelen ende onder deselve van Passepoorten, Sauveguarden, en Contributien, ende successivelijck vande andere Poincten van mesnage.

Des namiddaghs is gelesen het Tractaet van Vranckrijck voren geroert / waer op sijnde gedelibereert / en eenige Leden oordeelende / dat het onderhouden van vyf en twintich duysent Man te voet en vyf duysent paerden twijffelachtich stont, en niet vorder en was te verstaen / als voor d'eerste mael / soo wanneer de twee Legers sich by den anderen souden voegen; mede zijnde geremarqueert / dat den Coninck by het voorsz Tractaet was verobligeert te onderhouden vyftien Oorlogschepen tot beveylinge van het Canael / ende dat niet en was gebleken sulcx te sijn naegekomen / Is goetgevonden sich daer van te dienen by zijne Hoocheyt / en in allen gevalle sonderlinge te staen op de onmogentheyt dewelcke alle argumenten ende Tractaten solveerde: gelijck mede is verstaen het advijs van zijn Hoocheyt te versoecken / roerende het beneficieren van de passepoorten, verpachten van de contributien en 't redresseren van de Monsteringe metten aenkleven van dien / en sonderlinge roerende het different dienthalvẽ ontstaen tusschen den Rade van State ende de Heeren Gecommitteerde Raden / en sijn daer op de Leden ghecommitteert op het stuck van de mesnage / uyt de Vergaderinge vertrocken en gegaen by zijn Hoocheyt / en hebben aende selve in substantie gherepresenteert de tegen reden die de voorsz Heeren Gecommitteerde ter Vergaderinge hadden ingebracht / tot solutie van de motiven van sijn Hoocheyt / sulcx als die hier voren sijn gededuceert / daer by voegende de consideratien gemoveert by occasie vande lecture van 't Tractaet niet en had gehouden in reguard van de vyftien Schepẽ tot bevejlinge vande Canael; Dat desen Staet alleenlijck maer voor een mael ende niet gedurighlijck gehouden scheen te wesen te velde te brengẽ de vyf en twintig duysent man te voet en vyf duysent Paerden in de Tractate geroert; ende in allen gevalle dat het stont ter arbitragie van den Staet / waer uyt de voorsz Armee te componeren / het sy door ordinaris Militie / ofte door Waertgelders / ofte andere extraordinaris Leveen

veen; immers dat Vranckrijck het casseren van de voorschreve vyftich Compagnien ofte reduceren van andere Militie niet aen en gingh/ nae dien men anderstints ende dien onvermindert de beloofde Troupes te Velde kon brenghen/ doch hoe het gunt voorsz is verstaen soude moghen worden/ dat de schaersheyt van de Financie onmoghelijckheyt causeerde omme soo groote menichte Krijghsvolck in dienst aen te houden.

Sijne Hoocheydt met aendacht hebbende ghehoort de tegen reden die hem van weghen haer Ed: Groot Mo: tot solutie van zijne motiven op't voorschreve subjeckt waren voorgedragen/ heeft deselve beantwoort even op 't ordre/ als die hem waren gherepresenteert/ ende dienvolghende voor eerst ghesepdt/ dat de macht van de Keyserische vry formidabler was voor den Staet/ als de Leden scheenen te willen voorgheven/ dat de macht van de Beyervorst niet deselve jeghenwoordelijck sijnde gheconjungeert/ deselve waeren gecresseert tot de twintich duysent Paerden/ ende tusschen de dertich a veertich duysent Man te voet/ alle onder 't beleyt van de Graef van Picolomini een wacker Velt-Overste, ende een groot vyandt van desen Staet, ende de gheleghentheydt van deselve wel kennende; dat deselve Banier met de sijne van Bohemen/ wel honderdt Mylen nederwaerts hadde ghedronghen/ ende nu selfs met sijne gantsche macht soo nae de Frontieren van desen Staet was ghekomen/ dat hy na min als drie daghen eenighe van de Provintien niet afgheslooten met Rivieren/ soude konnen invaderen.

Wat aenginck het Argument by de Leden ghenomen uyt de teghenwoordighe ongheleghentheydt ende Swackheydt van Spaignen het selve wierdt by zijne Hoocheydt ghereторquеert ende dienvolghende ghesepdt/ dat de beroerte in Cataloigne ende andere ongheleghentheydt Spaignen tegenwoordich overgekomen niet en moest dienen tot een Argument om van weghen desen Staet nu stille te sitten/ ende aen Spaignen tijdt te gheven om sich te verversen ende onder beneficie van onsen stilstandt andere t'opprimeren: Maer in teghendeel van dien/ dat de teghenwoordighe ongheleghentheydt van Spaignen behoorde oorsaeck te gheven om met meerder vigeur de Wapenen van desen Staet met anderen te conjungheren om eyntelijck tot een ghelucktige uytkomst van Oorlogh te geraecken.

Aengaende het Argument ghenomen uyt de nature van de vyftich Compagnyen ende dat de Leden hadde gesustineert deselve alleenlijck als Waertgelders te sijn aenghenomen voor den tijdt van vier Maenden ende dienvolgende sonder kennisse vande Generaliteyt te moghen worden afghedanckt; daer teghen bracht zijn Hoocheyt in/ deselve niet als Waertgelders/ maer wel als Extraordinaris Troupen te sijn ghewordеn/ dat sulcks was geschiet door consent van alle Provintien/ ende dienvolgende dat de cassatie mede niet anders als volghens de Unie ende ordre van den Lande konde geschieden/ dewijle alle dinghen moesten ontbonden worden even op ten selven voet als die van den beginne waren gebonden/ dat deselve alreede den tijdt van twaelf Jaren met gemeene bewilliginghe waren gecontinueert/ dat de Reductie ofte verminderinghe van deselve insghelijcks met ghemeene Resolutien was ghedaen/ dat selfs Waertghelders niet en wierden aenghenomen oock niet en wierden ghecasseert dan uyt

kracht

kracht van de voorgaende resolutie ter Gheneraliteydt ghenomen; ende wat aenginck de objectien sijn Hoocheydt voorghewoorpen / dat de ses Ghecommitteerde van d'andere Provincien in de Vergaderinghe van haer Ho: Mo: daer toe waren genegen / seyde sijn Hoocheyt sulcx niet apparent te wesen ofte gepresumeert te konnen worden / dewijle alle Ghecommitteerden moesten worden gepresupponeert te spreecken uyt last van hare Principalen / Dat niemandt van deselve oyt en was gecensureert, veel min gestraft gheweest van contrarie te hebben gedaen, dat midts dien het voorsz voorgeven moest ghehouden worden voor imaginaer. Aengaende d'Argumenten uyt het Tractaet van Vranckrijk genomen/ deduceerde sijne Hoocheyt gantsch bedenckelijck te wesen die groote ende advantagieuse handelinge disputabel te maecken of in twijffel te stellen / dat anders den Staet lichtelijck in groote ongheleghentheyt soude komen te vervallen ende misschien geheelijck te verliesen tachtigh Compagnien te voet ende tien te paerde/ die jaerlijks uyt Fransche penningen ten dienste van den Staet wierden onderhouden/ dat sodanige hooge Tractaten inbrengende Alliance met de Croone van Vranckrijck met geen cavillatien maer met goede trouwe ende iverige devoiren dienden te worden gedaet.

Aengaende de lijste van de besettinge / daer over de leden geen veranderinghe en hadden voorgeslagen / maer evenwel gemeent beter te sijn swacker besettinghe te doen / als door het aenhouden van te veel Krijchsvolck den Staet te laten vervallen / dienthalven erinneerde sijn Hoocheyt de Leden / als dat de ses Steden sedert den Jaer acht en twintigh aengewonnen/te weten Wesel, 's Hertogenbosch, Maestricht, Rhynberch Orsoy, ende Breda, ongelijck meerder besettinge van noode waren hebbende als het volk zedert dien tijt tot laste van de Landen aengenomen/ bestaende alleen inde voorsz vyftigh Compagnyen ende het Regiment van den Grave van Charnace; scheen oock te toonen niet ten besten te syn gecontenteert, dat de conquesté die so veel goet en bloet hadden gekost, so lichtelijcké by eenige scheenen gestelt te word in allen schyné, of men liever hadde gehad of deselve ofte eenige van dien te laten vallen in handen van den vyant, als sich eenigher maten meer als voor desen te evertueren tot het vinden ende beneficieren van de middelen; Ende alsoo eenige Leden ondertusschen het advijs van sijn Hoocheydt waren versouckende op het reduceren van de ordinaris militie mitsgaders op het maecken van een Somer ende Winterlyste, is by sijne Hoocheydt verklaringe daer op gedaen / het eerste niet goet te vinden vermits de Compagnie by de Capiteynen kleyn genoeg wierden gehouden/by faulte van goede betalinge/in voegen datter ten minsten veertien of vyftien man tot laste van den Landen wierden betaelt die nochtans in wesen niet en wierden bevonden; dat daerom best ware sodanighe ordre te stellen / dat niet meer volcx en wierde betaelt als in wesentlijcken dienst van den Landen waren.

Op het tweede verklaerde sijn Hoocheyt als voor desen / niet practicabel te wesen sonder ruine van de militie: also de Recruyten ten bequame tijden niet en souden sijn te bekomen / vermits dat de werelt alomme in Oorloghe sijnde yeder sijn eygen volck van noode was hebbende / doende wijders verklaringe / naedien haere Ed. Groot Mog. hadden versocht sijne hulp ende advijs tot het beneficieren van de passepoorten tot het verpachten van de contributien tot het redres

van

van het stuck van de monsteringhe metten aenkleven van dien, mitsgaders over 't afdoen van het different tusschen den Rade van State op 't selve subject. Dat hy al het selve voor geheel goet ende dienstich voor den Staet van den Lande was achtende, ende daer toe de behulpsame hand met alle vigeur was bereyt te bieden/ besluytende ten lesten sijn discours met verklaringhe / dat al het gunt by hem in desen was geadviseert/ niet en was voortkomende uyt eenige particuliere insichten hem in 't bysonder raeckende / maer uyt rechte ende trouwhertige intentie / om den Staet wel te raden ende van alle onheylen so veel doenlijck was te preserveren / ernstelijck versouckende / dat de leden dienthalven gheen andere Impressie van hem en wilde innemen ende van hier t'huys dragen/ maer in tegendeel van dien haer te willen evertueren de oude middelen wel te benificieren / 't welck hy seyden aen den goeden wille van alle de Leden te dependeren/ de saecken van de Zee te willen redresseren en competente middelen daer toe verschaffen/ ende wyders te vorderen de concepten van de mesnage ende ordre alrede geprojecteert.

In November hebben die van Holland ter Generaliteyt gerapporteert / geresolveert te sijn tot de verpachtinge vande Convoyen ende Lieenten, mits dat oock wiert in gevoert de egalisatie vande middelen, volgens 't vyfste articul vande Unie. Maer also de Provintien daer niet aen wilden/ so heeft het eene mes/ 't ander inde schee gehouden; sy insisteerden oock datmen door besendinge mochte inducceren die van Zeeland tot het last ende mastgelt / ende tot den Impost op de Booter buyten Duyns: Item wiert voorgeslagen eene Generale Impost/ op alle carren Wagens/ Calessen/ ende Carossen die met paerd ofte paerden wierden gebruyckt/ also dat gegeven soude worden alle drie maenden voor een Car van twee ofte drie wielen twee stuyvers acht penningen/ van een open wagen vyf stuyvers / van een overdeckte wagen seven stuyvers acht penningen / van een open speelwaghen tien stuyvers: van een ghedeckte speelback of Coets waghen / als mede van een open Calesse vyftien stuyvers/ ende van een gedeckte Calesse of Carosse een gulden tien stuyvers.

Item om te nemen een scheepgelt; alsoo dat yeder schip een last of min groot sijnde soude betalen alle drie maenden vyf stuyvers: ende van grooter Scheepen boven de vyf stuyvers noch twee stuyvers ende een half van yeder last die deselve grooter waren als een last tot het tiende last: ende daer na noch van yeder last / datse grooter waren als tien last een stuyver acht penningen van alle Speeljachten soude werden gegeven dubbelt.

Sy presenteerden oock dat by Holland ende Zeeland soude werden opgebracht ende Jaerlijcx gefourneert de somme van een Millioen een hondert acht duysent, acht hondert 'tseventich gulden tot de twee en twintigh scheepen / vyf Jachten en vyf Fregatten: diemen noemde Custscheepen: mits wederom werdende ontlast inde posten van Logysgelden, Fortificatien, of dergelijcke: om dat d'andere Provintien in deselve penningen tot de kust scheepen so traech waren. Maer alles sonder voortganck. Vorder is aengaende de saecke ter Zee ghepasseert wat volcht.

In Iulio wiert geschreven aen die vande Admiraliteydt tot Dockum om een Oorlochschip te senden op de Weeser: alsoo tijding was dat aldaer de Duynkerckers begosten te komen ende een schip genomen hadden: oock om te geven jalou-

sie aenden Coning van Denemarck / die als geseyt is / deur een Oorlochschip alle Hollantsche Scheepen aldaer dede strijcken / setten ende visiteren.

In Augusto is besoigne gevallen op 't stuck van d'Egalisatie vande waren ende Coopmanschappen gestelt inde lijste der Convoyen ende Licenten / oock op het introduceeren van eenighe waren daerinne hier bevoorens niet gestelt / als onbekent geweest sijnde / oock het verhoogen vande voorsz lijste in 't Generael ten regarde dat de middelen te Lande 'tsedert d'introductie der voorsz lijste seer beswaert waren.

In desen tijdt wierden twee scheepen tot Amsterdam gekocht / eerst op de naem vande republijcke van Genua / daer na door d'Ingesetene van Genua; edoch met presentatie van cautie / dat deselve sonder bewillinge van deselve republijcke niet souden worden verbreemt; so heeftmen daer in niet willen consenteren / sonder absolute cautie dat deselve Scheepen noyt in dienst souden gaen van Spaignen / of aenden Koningh verkocht worden.

Den twaelfden September schreef den Luytenant Admirael Tromp dat hy den seven en twintighsten Augusty was ghekomen by drie Schepen die schut ghevaer hielden / deselve bevindende te sijn twee Turcken die tegens een Engelsman vochten / maer / siende den Admirael / d'Engelsman verlieten: een weynich daer naer veroverende een vande Turcken / ende daerop vindende hondert ende vyftich koppen / ende daer onder sestien Christen Slaven / hadde naer ghehouden krijchsraet ses vande Turcken geschoncken aen Ian Pouvoy, Schout by Nacht vande Coninckliјcke Engelsche Vloote; ende tegen de rest gebruyckt het recht van voetspoelinge. Sulcx hebben haer Ho: Mog: niet wel genomen / maer aen hem Luytenant Admirael geschreven / dat hy niet bevoecht en was 's Lants ghevangenen aen yemant te schencken ofte te laeten volgen / noch oock aen yemant / hy ware dan wie hy was / het leven te schencken / die het soude mogen hebben verbeurt / dat dit twee poincten waren die de hooge Overicheyt privative competeerden / ende niemandt anders.

Die van d'Admiraliteyt tot Amsterdam gaven soo nu soo dan permissie om uyt te moghen voeren verboden waren of Contrabanden: als sijnde 't Amsterdam in Loco, eñ de beste kennis hebbende of te veel of te weynig vande deselve Coopmanschappen in 't Landt waren. Maer de Heeren Staten Generael meenden sulcx te sijn causus reservati voor haer; hebben den Secretaris Spiegel belast / als die van 'tselve Collegie sulcx weder souden pogen te doen / dat hy 't selve terstont soude hebben aen haer Ho: Mog: 'tadviseren.

Den tweeden Novembris is aengaende 't genot der Prinsen gemaeckt volgende reglement namelijck dat 's Coninex of particuliere schepen die by den vyandt ter zee ten Oorloch wierden geequipeert ende uytgerust / ende daer naer by de schepen deser Landen souden werden verovert / dat deselve met hunne in- ende byhebbende goederen den veroveraer sonder eenige distinctie souden volgen onder de restrinctie als in haer Ho: Mog: Placcaet vanden twee en twintichsten Iuly sestien hondert vyf ende twintigh. Dan wat belanghde de andere Scheepen die by den vyant niet ter Oorloge ter zee wierden gheequipeert / ende by de Schepen deser Landen daer naer wierden verovert dat daer uyt het Land soude toegevoecht worden ende behou-

behouden sodanige portie als by d'Instructie voor de Collegien ter Admiraliteyt deselve voor behouden was / voorts wat belanghde den voet ende ordre / daer naer den Luytenant Admirael, Vice-Admiraels ende d'andere minder Officieren / Capiteynen ende Matroosen hare portien / inde Prinsen souden genieten / is goetghevonden ende geresolveert dat den Luytenant Admirael soude getracteert worden jegens vier hondert guldens 'smaents in alle Prinsen by den vyandt ten Oorloch ter zee geequipeert / ende naderhant verovert / sonder onderscheyt / hoedanich die oock mochten syn / of by wat schepen van Oorloghe in dienst deser Lande deselve 'tsijner presentie of absentie verovert souden worde / dat de Vice Admiraels souden in alle Prinsen by den vyant ter Oorlog geequipeert door haer selfs ofte 't haerder presentie verovert / ghetracteert worden ende ghenieten na advenant twee hondert gulden ter maent / De Commandeurs als oock de Schouten by nacht souden in gelijcke ofte deselve Prinsen by haer ofte haerder bywesen verovert / getracteert worden ende genieten tegen hondert vyftig guldens ter maent / ende de Capiteynen jegens hondert guldens / sonder regard te nemen of eenich Commandeur / Schout by nacht / of Capiteyn minder in Soldye als tegens hondert en vyftig guldens ter maent respective mochten werden getracteert, wat belanghde d'ordre in het verdeelen vande Berchloonen, dat daer in soude gevolcht worden den selven voet als te vooren ten reguarde van 't verdeelen vande Prinsen by den vyandt ter Oorloch geequipeert / was gearresteert ende vast gestelt / ende alsoo groote ongeregeltheyt wiert gepleecht by de Officieren die so nu so dan gelast wierden de veroverde Prinsen of bryghemaeckte Scheepen op te brenghen ende deselve aen handen vande Collegien ter Admiraliteyt over te leveren / ghewoon zijnde soodanighe Prinsen van alle haer behoeften / als seylen / Cordagien Ammunitien ende alles wat inde Scheepen gevonden wiert / niet uytgesondert beroven / ja selver te raseeren ende uyt te breecken 'tgeene aende Scheepen ende in deselve vast gemaeckt ende gemetselt was / als oock veele van de goederen inde bryghemaeckte Scheepen haer toe te eygenen / ende dit alles onder pretext dat de Scheepen in 't geheel ofte deel haer als buyt competeerden / ende oversulcx tot de plunderinge van deselve in dier voegen niet alleen sich hielden in misbruyck / maer oock gherechticht / waer door de hollen vande voorsz Scheepen of Prinsen vervolgens 't eenemael ontbloot ende vande voorschreve bryghemaeckte Scheepen beschadicht in dier voeghen aende Collegien quamen overgelevert te worden / streckende soodanige plunderinge ende beroovinge tot merckelijcke prejuditie vande onderlinghe Officieren ende matroosen die aen deselve te participeeren hadden / insonderheydt vande Officieren ende Matroosen die in de zee ten dienste vanden Lande quamen te blijven / soo is goet gevonden daer tegen in te stellen een placcaet.

In November hadden den Raet van Staete met den Stadt 's Hartogenbosch getracteert dattet comptoir ofte opkomste van 't comptoir vanden Ontfanger Frene soude syn geaffecteert tot betalinge vande Servitien, maer sulcx is wederom by haer Ho: Mo: om verre gesmeeten.

In deselve maent wiert in Hollandt oock voorgeslagen om te doen verpachten de contributien ten platten Lande: Item het recht der paspoorten / 'twelck meest tegens gaen soude de Secretarisen vanden Prince / Item de particuliere Gouverneurs der Frontieren / die veel paspoorten gaven / onaengesien het verbodt dick-

wils daer tegens gedaen / ende dat aen gemelte Secretarisen wiert ghegheven een Pensioen van wegen de Generaliteyt op conditie datse geen paspoorten souden depescheren / ofte daer voor yets ghenieten. Men maeckte staet twee millioenen 's Jaers daer uyt te sullen profiteeren. Maer ten heeft geen gevolgh gehadt: de Secretarisen namen watse konden krygen vande passepoorten: ende des niet tegenstaende oock het Pensioen.

Den Heer Bouckhorst, Heer van Wimmenum den vierden Novembris overleden zijnde / so is den Heer van Somersdijck uyt den Ridderschap van Hollandt in dessels plaets gecommitteert inde Staten Generael / ende den achten Decembris gesurrogeert/in alle dessels opstaende commissien.

In December is oock klachte geweest dat de Heeren van Hollandt het provenu vanden Impost op 't Dennesout, ende op de Clynen respectivelijck van haer Provintie op 't exempel van de Provintie van Zeelandt lieten vallen inde beurse vande Gemelte Provintie van Hollant in 't particulier volgens haer resolutie vanden tweeden April deses Jaers.

Daer viel oock geschil noopende verscheyden acten van Survivance die nu ende van waren verleent / inhoudende dat na de doot van sulcken Amptdraghende persoon, syn ampt soude komen op sulcken ander, Waer teghen sich stelden de gheene die teghenwoordich de Regeeringh waren bekleedende: sustinerende dat een yder behoorde te vergeven wat in sijn tijt verviel. 't Welck wel billijck was: maer alle wetten nemen kracht voor 't toekomende niet wel komende in-valsdeeren / wat gepasseert ende verby was.

In Iulio wiert gedaen d'uytspraeck over de swaricheden: die nu al langh hadden getrotteert tusschen de Stadt Groeningen ende Ommelanden door seeckere uyt alle Provincien by haer Ho: Mo: gedelegueerde Rechters. Men dacht dat deur dese Sententie nu alles tusschen deselve Leeden soude sijn bygelecht/ ende geslist: maer 't was so ver van daer: dat in October al wederom d'Ommelanden deur Ghecommitteerde / namelijck den Heeren Aernsma ende Aldringa lieten klachten doen dat in 't stuck der uytschryvinghe vanden Landtdach die vande Stadt eenige nieuwe oppositie tegen de meyninge der Sententie dede. Werdende de Heeren Aernem ende Renswoude, des tijdts tot Groeningen sijnde / geauthariseert om 't selve gheschil te vereenighen soo 't doenlijck was. Watter meer aengaende Groeninghen was ghepasseert is hier voor ghestelt onder de saecken den Prins van Oraignen raeckende. D'uytspraecke ofte Sententie was luydende als volcht.

Inder saecke voor de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geinstitueert, tusschen de Ionckeren, Hovelingen, eygenerfden ende volmachten der Carspelen vanden *Ommelanden* tusschen d'*Eems* en *Lauwers* Requiranten ende geexcipieerdens in *Conventie* ende Gerequireerdens ende excipienten in *Reconventie* ter eenre, op ende jegens Burgemeesteren ende Raedt, Oldt ende Nye, sampt Taelmans, ende gheswooren gemeente der Stadt *Groeningen*, Gerequireerden ende excipienten *in Conventie* ende Requiranten ende Geexcipieerdens in *Reconventie* ter andere zijden, die by deselve hare Ho: Mog: ghestelt waren ter decisie van haer Ho: Mog: Gecommitteerde Rechters omme ghetermineert ende ghedecideert te worden, sulckx sy naer rechten ende reden

in

in goeder conscientie bevinden souden te behooren. Deselve Gecommitteerde Rechters met rype deliberatie van rade doorghesien ende overwoghen hebbende alle 't gheene ter materie dienende was, ende heeft moghen moveren, doende recht, uyt den naem ende van weghen de Hoochgemelte Heeren Staten Generael.

Verklaren op het *eerste Caput* ende Conclusie vander Requiranten eysch in *Conventie* genoomen.

Dat onder de Provintie van Stadt en Lande (die onverscheydentlijck by de gesamentlijcke Staten van Stadt en Lande wert gerepresenteert en geregeert) oock syn ende resorteren die *Stadt*, *Stadts-Taeffel*, *Goerecht*, ende *Oldampten*, ende dat dienvolgende, alle Ordonnantien die by de Staten van Stadt ende Lande tot welstant vande geheele Provintie sullen worden gemaeckt, so over die *Munte*, Verboth van *Sauvegarde* vanden Vyandt te nemen, ofte met deselve Correspondentie te houden, Impositien van *Verpondingen*, *Imposten*, *honderste*, *duysenste* penningen ende alle gemeene lasten by de Staten van Stadt ende Lande geconsenteeert, tot weeringe vanden Vyandt ende onderstandt vande Provintie, die geheele Provintie door, en sulcks mede inde *Stadt*, *Stadts Taeffel*, *Goerecht*, en *Oldampten*, op den naem vande Staten alleen sonder eenich particulier *Placet* ofte *Attache* zullen werden gepubliceert, en by alle Ingesetenen derselver Provintie werden nagekomen ende onderhouden. Ende dat die judicature ende correctie tegens de contraventeurs ende fraudateurs van dien so wel inde *Stadt*, *Stadts-Taeffel*, *Goerecht*, *Oldampten*, als inden Ommelanden woonende voor zoo veel aengaet de ghemeene middelen, andere Ordonnantien ende Placcaten by resolutie vande t' samentlijcke Staeten ter kennisse vande Ghedeputeerde Raeden ghestelt ende noch te stellen, sal staen aen het zelve Collegie. Ende die vordere contraventien niet specialijck ghestelt ter judicature vande voorschreve Ghedeputeerden, zullen worden bericht inde *Stadt*, *Ommelanden*, *Oldampten* ende *Goerecht*, by die ordinaris Rechters ter plaetse daer onder de delinquanten ende contraventeurs resorteren, ende dat in cas van naelaeticheydt vande voorsz. Rechters, by hoogher Rechters, ende deselve hoogher Rechters haer devoir mede dienaengaende niet doende by de 'tsamentlijcke Staeten selver daer teghens sullen werden versien.

Dat die *Mandaten* van Uytschryvinghe van *Verpondinghen* ende *Contributien*, ghelijckelijck ende *conjunctim* over de gheheele Provintie, ende zulcx oock mede over de *Stadt*, *Stadts-Tafel*, *Goerecht*, ende *Oldampten* zullen worden ghemaeckt ende uytghesonden, ende niet *separatim* vanden anderen, ende dat deselve Mandaten, alzoo te boecke worden gestelt, ende geregistreert.

Dat van ghelijcken d'ordonnantien op die wachten ten platten Lande by de Heeren Staeten van Stadt ende Lande *conjunctim* ghemaeckt ende noch te maecken, sullen werden geexecuteert over die geheele Provintie ende zulcx mede over het *Goerecht* ende *Oldampten*.

Dat de *gerequireerdens* niet en zullen dan op ende naer voorgaende beschryvinge vande Staten van Stadt ende Lande, of derselver Ghedeputeerde Raden, op die gemeene Landtsdagen compareren.

Dat den Drost ende Amptman vande *Oldampten* ende *Goerecht*, ende de volmachten vande Carspelen vande voorsz *Oldampten* ende *Goerecht*, gehouden sullen syn op de beschryvinge vande Staten of derselver Ghedeputeerden Raden deselve ontbiedende, te compareren, ende dat de gherequireerdens geen recht en hebben om sulcx te beletten.

Dat die Commissien, die by de Staten van Stadt ende Lande gesamentlijck of haere Ghedeputeerden, ende staende ter dispositie vande ghesamentlijcke Staten worden gepasseert om yets die Provintie raeckende te doen inde *Oldampten* ende *Goerecht*, alleen suffisant ende van weerden sullen syn, sonder dat de Gerequireerdens eenige aparte Commissie daer sullen mogen byvoegen ofte geven.

Dat mede die *Gerequireerdens* als wesende een particulier Lit vande Provintie van Stadt ende Lande niet en sullen vermogen te verleenen haer particulier *Placet* ofte *Attache*, op de Ordonnantien, ende Placcaten by haer Ho: Mog: of de Raden ter Admiraliteyt gemaeckt, ende de voorsz Provintie toegesonden.

Verklaren voorts alle 'tgeene desen ter contrarie is gedaen, te wesen nul, ende van onwaerden, interdicerende van gelijcken meer te doen, ontseggen die *Requiranten* haeren vorderen eysch, in desen gedaen ende genomen.

Op het *tweede Caput* vanden eysch in *conventie* spreeckende vande *Pont Camer* ende het *verhoogen vande Thollen ende Accynsen*, ende het *negende* Artijckel vande *Reconventie* beroerende die subsidie ende ontlastinghen vande Stadts fortificatien bevinden de sake niet in State om eygentlijck ghetermineert te moghen worden. Ordonneren daeromme parthyen te compareren voor de Heeren *Asperen*, *Reygersbergen*, *Oom van Wyngaerde* ende *Deedel* als Commissarisen daer toe Gedeputeert die deselve sullen hooren, ende vereenigen, is doenlijck: Indien niet; openen *pointen van Officien*, haer gebesoigneerde Verbael maecken, informeren, ist noot, ende rapport doen aende voornoemde Gecommitteerde Rechters, omme daer na gedisponeert te worden naer behooren. Interdicerende die Gherequireerdens in *conventie* middelertydt, ende hangende desen processe eenige verhooginge van *Tollen* ofte *Accysen* te doen, boven de lyste vanden Iare *sestien hondert een en twintigh*.

Nopende het *derde caput*, raeckende die *Verkiesinge* vande *Magistraet* der Stadt *Groeningen*, door uytlootinge van *vyf swarte Boonen*, ende die penninghen by die vande Stadt genomen uyt des Generaliteyts fortificatie penningen, admitteren d'exceptien in dese geproponeert.

Nopende het *vierde Caput*, welckers eerste lith toucheert het oprechten van een *Provintiale munte* inde Provintie van Stad ende Lande, ende het tweede den stilstant van des *Stadts Rycxmunte*, rejecteren, de Respective exceptien in desen geproponeert ende ordonneren d'*Excipienten* ten Principale te antwoorden.

Belangende het *vyfde Caput*, raeckende die *preseance* vande Heeren Ghedeputeerden voor Burgemeesteren ende Hooftmannen admitteren d'exceptie in desen by de *Gerequireerdens* ende *Excipienten* geproponeert, voorbehoudens nochtans deselve Heeren Gedeputeerden haer recht, teghens den Heeren Borghemeesteren ende *Hooftmannen*, omme het selve te instituëren daer ende so sy te rade vinden sullen.

Op het *seste Caput*, vervatende die questien vande *Gestrande*, *gevischte goederen*, *de*

de Visscheryen ende *tapperyen* by die nieuwe Brugge, rejecteren d'exceptien dienaengaende geproponeert, ende ordonneren *excipienten* ten principalen 'tantwoorden.

Aengaende het *sevende Caput*. eerst beroerende het opslaen vande *Syde, ende Wolle laeckenen* ende den Impost van *Thuynen, Boomgaerden* ende *Cingelen*, ontseggen de *Requiranten* haeren eysch ende conclusie, dienaengaende genomen, ende belangende het oversacken van het *Mout*, verklaren dat van alle Granen, 'tzy die meerder ofte minder zyn als een half Mudde, den Impost naer advenant die quantiteyt van dien zal worden betaelt, behoudelijck nochtans, dat niemandt breuckvallich verklaert sal worden, indien op *tien* Mudden ter molen gebragt een half Mudde (sonder meer) te over mochte bevonden worden.

Op het *achste Caput*, nopende die questie over de betalinge der *Klooster goederen*, rejecteren de exceptie dienaengaende gheproponeert, ende ordonneren de *gerequireerdens* ende *excipienten* ten principale te antwoorden.

Aengaende het *neghende Caput*, beroerende het teyckenen vande discreperende sustenuen, advysen ende protestatien op de Lantsdagen; Verklaren dat die Requiranten recht hebben om haere Advysen verklaringhen ende protestatien, die zyluyden inde Vergaderinghe vande Staten van Stadt ende Lande zullen gheven ende doen, door den Secretario vande Staten van Stadt ende Lande te doen registreren, en de daer van 'tallen tyden te mogen hebben extracten by den Secretaris Provinciael geteeckent, ordonnerende die *gerequireerdens* 'tzelve te gehengen, ende gedoghen, behoudelijck dat die Ghedeputeerde Raden op alsulcke teyckeningen, ofte acten geen regard zullen mogen nemen, in prejudicie van voorgaende resolutien by de 'tsamentlijcke Staten genomen.

Belangende het *thiende Caput*, raeckende d'interpretatie van het derde artykel vande instructie vande Gedeputeerde Raden, Verklaren dat de Gedeputeerde Staten van Stadt ende Lande, tot het zelve Ampt verkoren zijnde, selfs of door andere zullen mogen bedienen sodaenighe Ampten ende Officien als hunlieden *jure hereditario* ofte andersints competeren, ende ter zake vande welcke deselve noch aen het eene noch het ander lith vande Provintie in 't particulier en zyn verbonden latende het vorder tot deliberatie, raede, ende resolutie vande 't samentlijcke Staten vande Provintie.

Nopende het *elfste Caput*, roerende de lasten vande *Wachten*, op die huysen ende inquartieringe van Ruyteren en Knechten; Ontseggen die *requiranten* haren eysch ende conclusie, in desen gedaen ende genomen.

Op 't *twaelffste Caput*, belangende het stellen van een *Luytenant* inder *Hooftmannen kamer* condemneren de *gerequireerdens* met die *requiranten* volgens de presentatie ende acceptatie in desen gedaen te procederen, tot nominatie ende electie van een gequalificeert persoon om als *Luytenant* te wesen inde *Hooftmannen* Camer mitsgaders te arresteren dessels tractement ende instructie.

Op het *dartiende, veertiende, ende vyftiende Caput*, roerende het reformeren vande *Hooftmannen kamer* ende die resumptie vande *instructie* op die *revisien*, verklaren dat bequame ervarene Hooftmannen sullen moeten worden gestelt ende gelet op die presentatie by die *gerequireerdens* in desen ghedaen, condemneren deselve *Gherequireerdens* mette requiranten 'tsamen te procederen tot examinatie wech-

wechneminge der abuysen die inde *Hooftmannen* kamer souden mogē ingekropen syn; Als mede tot resumptie ende correctie vander *Hooftmannen* instructie, voor so veel nodich sal geoordeelt werden, mitsgaders te adviseren op die poincten die in forme van revisie van Sententien derselver Hooftmannen beswaert soude mogen werden bevonden, ende deselve nae gheleghentheyt van Stad ende Lande te accommoderen, ende indien partyen den anderen hier inne niet en soude konnen verstaen. Verklaren dat zy luyden haer alsdan sullen hebben te reguleren in conformite van het *sestiende Articul* vande Sententie van hare Ho: Mog: vanden jare *vyftien hondert seven en't negentig*, ontseggen de requiranten haren vorderen eysch ende conclusie in desen gedaen ende genomen.

Aengaende het *sestiende Caput*, spreeckende van *Advocaten* geen Burgers synde, verklaeren dat voor de *Hooftmannen* Camer, oock als Advocaten sullen mogen dienen, die in Borger eed vande Stad niet en zyn.

Aengaende het *seventiende Caput* beroerende 't *Buspolver* voor de *Borgerwacht*, mits dat aen die vande *Ommelanden* mede uyt het Ammunitie Huys vande Provincie het Buspolver, tot haere wachten nodich werde gelevert, ontsegghen die *Requiranten* haeren vorderen eysch ende conclusie in desen ghedaen ende ghenomen.

Nopende het *achtiende Caput* spreeckende van klachten over den *Olderman* ende *gilt Rechte*, rejecteren de exceptie in desen geproponeert, ende ordonneren de *gerequireerdens* ende *excipienten* ten principale te antwoorden.

Op het *neghentienden Caput*, beroerende die *Boeten* van het *Stapelrecht*, ontsegghen die *Requiranten* haren eysch ende conclusie in desen ghedaen ende ghenomen.

Belanghende het *twintighste* ende leste *conventionis Caput* spreeckende voor eerst vande ratificatie vande Stadts *vergrootinghe*, ontsegghen die *Requiranten* haeren eysch ende conclusie in desen ghedaen ende ghenomen, behoudelijck dat in toekomende gheen verder vergrootingh sonder expres consent vande Staten van Stadt ende Lande sal moghen gheschieden, ende nopende het ander Lith van het zelve *Caput* beroerende die *tauxatie* ende *betaelinghe vanden Landen inde fortificatie* getrocken, rejecteren d'exceptie in desen geproponeert, en ordonneren de *gerequireerdens* ten principale t'antwoorden,

Doende voorts recht in *reconventie* verklaren op het *eerste* point:

Dat om geenderley voorvallende questien den ordinaris ende ghewoonlijcken loop van Regheringhe nimmermeer sal moghen werden *ghesluyt*, of in eenigher manieren *verhindert*, maer dat eenighe questie voorvallende beyde de leden sullen possideren *uti possident* ende het oude gebruyk sal worden geobserveert, latende de *regeringe* behouden den gewoonlijcken cours, onverkort een ygelijck Lith zyn recht, omme tot accommodatie of decisie vande ghemoveerde questien by formelijcke ende ordentelijcke maniere te procederen, alle nochtans onvermindert ende sonder prejuditie van dese voorgaende sententie so in *conventie* als *reconventie* gewesen.

Belangende die differenten van het *tweede*, *derde en vierde* Capitelen, rakende der requiranten *in reconventie possessie vel quasi* van *Autonomie* van mede wetten en Or-

Ordonnantien te maecken over die Ommelanden ende van alleen te maecken Wetten, ende Ordonnantien over die *Oldampten*, ende *Goerecht*, Item het *Examen der Comparanten* op die Lantsdaghen, Mitsgaders het Recht der *Ommelandische Eygenerfden* inde Stadt woonende om op de Lantsdagen te mogen compareren; Ordonneren die *Gerequireerdens* en excipienten in *reconventie* onvermindert haere geproponeerde exceptien tot *tweesinen* t'antwoorden.

Op't *vyfde Caput* beroerende de *Schepperen* en *Zylvesten*, rejecteren d'exceptie in desen geproponeert en ordonneren de *Gerequireerdens* peremptoire t'antwoorden.

Aengaende 't *seste Caput* sprekende vande Ommelandische *Hovelingen* inde stadt woonende, op die *Warven* te compareren, rejecteren de exceptie in desen geproponeert; Ordonneren die *Gerequireerdens* en *excipienten* peremptoire 't antwoorden.

Nopende het *sevende Caput*, beroerende den *Ommelandischen Accys van Wijn en Bier* condemneren die *Gerequireerdens* voorts aen t'achtervolgen en na te komen den inhout van het *vierde Artyckel* vande sententie van hare Ho: Mo: vanden *achsten Marty* des Iaers *vyftien hondert negen en negentigh* sonder dat het overschot van het eene Iaer, met het kort van het ander Iaer sal werden gecompenseert.

Op het *achste Caput* spreeckende vanden *Eedt*: op die generale middelen, verklaren dat de *Gerequireerdens* neffens de *Requiranten* gehouden syn ordre te stellen of te beramen op het *Be-edigen* van alle hoofden van familien, dewelcke nae den Iare *drie en twintigh* soodanigh ghewordeu syn, of van buyten de Provintie van Stad ende Lande daerinne syn komen woonen, die om andere redenen den selven *Eedt* noch niet en hebben gepresteert, ter tydt toe by eenparighe resolutie vande Staten van Stadt ende Lande anders sal syn geresolveert.

Belanghende het *tiende* ende laeste *reconventionis Caput* toucherende d'onderhoudinge van *arme Soldaten*, derselver Weduwen ende Weesen, ontsegghen die Requiranten haren eysch in desen gedaen ende ghenomen. Compenserende de kosten vanden processe omme redenen.

Aldus gedaen, overgelevert ende gepronuncieert ter vergaderinge vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael, inden Hage den *vier en twintighsten Iuly sestien hondert veertich*. Was onderteeckent *Iohan Kelfken, P. van Asperen, N. van Reygersberg, I. Oom van Wyngaerden, I. Dedel, I. Sas, I. Herenhoven, I. Andreé, M. van Vierssen.*

Aengaende d'Oosterische ende Noortsche ook naburige Rijcx-saken voor so veel die aen desen Staet vast waren passeerden wat volgt. Alnoch dit Jaer was veel te doen nopende de geaffecteerde Luckstadtsche Tol. De Heeren van Hamborgh hadden haer saeck aen 't Keyserlijck Hof ghenouch klaer ende nae haer wensch: maer de Koning van Denemarck wilde niet pareeren: ende de Keyser was niet in Staet om hem te compelleeren: ende om jalousie tusschen Hamborgh ende desen Staet te verwecken; liet de Koningh een onderhandelingh deur den Prins van Denemarck Ertzbisscop van Breemen aenstellen; Om alsoo stilswijghens d'interventie ende mediatie van desen Staet te remaveeren; ende te secludeeren. Dese onderhandeling vande Ertzbiscop was alrede in 't verleden Jaer aenghevangen: ende onvruchtbaer afgeloopen; wiert dit Jaer geresumeert: ende alsoo men daer uyt hier scheen ombrage te nemen / soo hebben de Heeren van Hamborg deur my laten ter vergaderingh proponeeren; dat men alrede in 't voorgaende Jaer aende Heeren Burgh, Boreel, Coenders in besendinge ontrent d'Elve sijnde sulcx

gecommuniceert/gelijck ick nu wederom dede: met byvoeginge; dat het de Heeren van Hamburgh niet konden excuseren / of vermyden: hoewel sy ghen oech van te voor saeghen dat het meer een circumventie als interventie was. Dattet oock gheschiede om de Borgherye / die gheern uyt het Labyrinth wilden / te contenteren. Datter niet soude werden ghedaen als wat tot beste was van allersijdts Commercien ende trafijck. Dat wijders de Heeren mijne principaelen leedt was / te verstaen / dat oock dese Staet in misverstandt met Denemarck was gheraeckt. Ende gelijck de Heeren van Hamburgh van sulcx waeren verwachtende alle naerdere communicatie; datse tot wechneming van sulcx geerne het haere souden contribueren. Te kennen ghevende; dat de strijdigheyt vande Luckstadsche Tol pari passu met ende onder de questien/die dese Staet met dien Koningh hadde / mochten werden afghedaen.

De Koning van Dennemarck hebbende sedert eenige Jaren alhier geen Ordinaris Minister ghehad/ heeft in dit Jaer gesonden den Heer Tanke in qualiteyt van Agent, in sijn eerste audientie / hoewel complimenteux / recommandeerde d'evacuatie vande Hessische Troupen uyt Oostvrieslandt. Alreede op voorighe intercessie des Koninghs/hadden haer Ho: Mog: verklaert sulcx te sullen secunderen / wanneer de Keyser verklaerde / dat hy ofte nae afvoeringh van de Hessische / gheen Keysersche daer weder souden in komen. Dit hadde nu de Koningh by den Keyser te weghe ghebracht; dat derhalven van weghen haer Ho: Mog: oock mochte werden verklaert: dat nae dese afvoeringh geen nieuwe inquartieringh aldaer mocht geschieden. Maer dit was voor een doofmans deur gesongen. Et venter carebat auribus. De Hessen moesten leven; ende wierden deur Sweeden, Vranckrijck ende desen Staet gepatrocineert. De gemelde Agent recommandeerde oock de Landen des Graven van Oldenburgh.

Alsoo in desen tijdt sijne Majesteyt van Vranckrijck aen Dennemarck had gheschreven in faveur van een particulier Koopman / wiens Salpeter in de Sondt beneffens dat van andere mede was exorbitantelijck bekommert gheweest: so heeft de Coninck van Dennemarck daer op geantwoort; dat hem wel aengenaem waeren de protestatien van vrientschap ende genegentheyt in de brief gestelt; maer datse hem aengenamer souden sijn / indien Vranckrijck meer inder daet als met woorden ende langhe beloften sulcx betuyghde; dat hy de verlossinghe van den Keurvorst Paltsgraef sijn Susters Kindskint / in Vranckrijck ghevanghen / aen hem so sorghvuldelijck had gerecommandeert; sonder vrucht. Dat hy daerom oock in dese saecke hem niet konde gratificeren. Dese reproche dacht den Franschen vreemt: Also Vranckrijck den Oorlog voerden tegen den Keyser/ vyant van dien Keurvorst; ende Denemarck niet deed als voor hem te schryven/inder daet niet of niet reaels doende. Maer Dennemarck buyten Oorlog sijnde ende de handen vry hebbende/nam des te meer vrymoedigheyt/presumerende dat d'andere de handen vol wercks hebbende / alles met goede ooghen souden aensien.

Van weghen Hollandt compareerden in Iulio ter Vergaderingh de Heer Ruysch Pensionaris der Stede Dordrecht ende eenige andere Heeren extraordinaris Gedeputeerden van wegen Holland, representerende dat hare Ho: Mo: Gesanten gaende nae Sweeden notificeerden dat een Deensch Schip van Oorloge op de Weser was gekomen/'twelck alle opgaende ende afkomende schepen visiteerde ofter.

ofter noch Salpeter in was. Want om d'ondraeghlijcke Tollen inde Sont en door de Luckstadt wiert de Salpeter eenighsints op Lubeck, ende van daer per asse op Bremen gevoert ende aldaer gescheept. Om welcke diversie te beletten de Koninck dit Oorlochschip schickten op de Weser de Koopvaerders doende strijcken / ende soo sulcx niet prompt gedaen en wiert / loste eenich Canon en dee voor yder scheut betalen een Rosenobel / ende die niet betalen en wilde / of konde / wiert aengehaelt ende tot Lee inde Reviere gebracht / dat oock de Graef van Oldenburgh onderstondt te heffen eenen Tol over de goederen die de voornoemde Reviere op ende afgingen / stellende in bedencken / of deselve niet goet en soude konnen vinden / dat aen den Ertsbisschop tot Bremen sulcx wierde te gemoet gevoert / ende versocht / by de Koningh van Dennemarcken sodanige goede officien aen te leggen / ten eynde het voorschreve Schip van Oorloghe op het spoedichste van de Weserstroom wierde gelicht / ende sulcx of diergelijcke aldaer niet meer gepleecht / ende dat hy oock de Graef van Oldenburgh van het heffen sijner pretense Tollen wilde diverteren ende doen ophouden / als strydich jegens de gemeene vryheyt der Commercien ende Schipvaert / behalven dat het seste articul van het verdrach den vierden October des verleden Jaers tot Staden besloten / tusschen denselven Bisschop ende de Stadt Bremen, op interventie van den Coninck ende van desen Staet was mede brenghende / dat de Erts-Bisschop het eysschen van de scheepspassen soude afschaffen / de Oorlochschepen af voeren / de Tollen in den ouden staet laeten / oock naer erkundingh / ende boven dien alle nieuwigheden ende verhooginghe der Tollen / afstellen / ende derselver Tollenaeren ende bedienende verbieden: sulcx is goetgevonden. Ende vorders aen de Graef van Oldenburgh gheschreven / ende sijn onghelijck in 't stuck der bevorderinghe der pretense Tollen voor oogen ghestelt. Als sijnde daer toe niet bevoecht pendente lite.

Alsoo in desen tijdt d'Ambassadeurs van desen Staet waeren nae Sweeden, ende nochtans en passant pooghden d'excessen des Koninghs in Dennemarcken te doen cesseren ende opheben; so gebruyckte de Koning wederom sijne gewoonlijcke maniere namelijck wederom van self de Tollen modererende: latende daer by weten dat de Tol nu alsoo ghestelt sijnde dat niemandt sich des met reden hadde te beswaren / het niet van nooden was dat yemant sich tot afhandelingh van deselve interponeerde: want so by den Erts-bisschop van Bremen als by den Hertoch van Holsteyn onder de hant veel gearbeyt wierdt om als Mediateurs te sijn.

Welcke maniere van moderatie dan scheen eene gratie ende ondertusschen hadde hy de verhooginge eenige maenden / ja dickwils jaer ende dach gepleegt / ende wat dan ontfangen was / bleef wech: ende men moest blyde sijn dat men 't op d'oude voet weder kreegh.

De Resident Crakouw had nu oock eenighe maelen gheschreven dat de Koningh deur den Rijcxadmirael hadde laeten begheeren dat eenen Capiteyn Malcontent, in dienst van de directeurs / mochte worden gestraft ende de ghedane schade ghereparcert: om dat hy in 't naejaghen van eenighe Duynkerckers in Noorwegen op 't Lant hadde een Boer ende een besoecker doodt gheschoten / dat men in Dennemarck niet te vreeden was met de sententie in 't Noorder quar-

tiere

tier gheghheven over de een ende dertigh Schepen tot Coppenhagen opgebracht/ ende in Noorwegen daer beneffens respectivelijck gecondemneert ter saecke van Fraude by de Schippers ghepleecht: dat de Oost-Indische Compagnye een Deensch Jacht in hebbende dertien duysent stucken van achten in Capitael/ om daer mede te handelen op Maccau in China by Mallacca souden hebben overvallen. Daer op is d'Admiraliteyt in't Noorder quartier ghelast/ behoorlijcke Informatie te nemen ende vervolghens te Procederen teghen gemelden Capiteyn; Edoch dat daer inne voorsichtich diende gheprocedeert te worden/ om dat de voorsz Capiteyn ende Volck andersints gedeterreert wordende/ in zee mochten blijven/ ende slaen tot roverye; den Resident Cracouw wiert gheinstrueert dese sake by alle weghen ende middelen te versachten/ ende d'excuse Principalijck daer op te funderen/ dat de voorsz Capiteyn ende volck egheen intentie en had ghehadt sijne Majesteyts Onderdanen te verletten of beschadigen/ maer dat sy op de Duynkerckers geirriteert wesende/ hun wat te verre geelargeert hadden door de schaeden by de Duynkerckers in de Deensche Haeven/ die voor beyde krygende deelen andersints vry behoorden te sijn/ den Ingesetenen deser Landen weynich tijdts daer bevooren aengedaen en geleden/ doch dat men in allen gevalle te vreden was/ de geinteresseerde redelijck contentement te doen.

Op het tweede point is geschreven dat hy Cracouw alle devoiren soude doen/ ten eynde dat de saeck der Schippers mocht ghelaten worden by de condemnatie in 't Noorderquartier over haer gegeven: gebruyckende daer toe alle goede bedenckelijcke redenen. Het overige wiert gerenvoyeert aen de Camer van de Seventiene.

D'onvernoegtheyt over Denemarck bleeck ooch overvloedich uyt de besending na Sweeden: ja men was hier qualijck te vreden dat d'Ambassadeurs haer wat te veel by den Ertsbisschop van Bremen, ende by den Hertogh van Holsteyn amuseerden: daer over men alhier niet wel te vreden was: want sy eygentlijck geen last hadden om deselve te sien/ als en passant: gheensins om by deselve te versoucken/ veel weyniger af te wachten deser intercessie. Dies haer geschreven wiert/ haer reyse te spoedigen nae Sweeden. Men verstont korts daer na dat sy den drie en twintighsten July waren tot Wismar te scheep gegaen.

Alhier is van weghen Sweeden in desen tijdt niet ghedaen als Sollicitatie van Subsidie. In Julio klaegde de Resident Spiering dat die van Zeelant defectueux waren in't fourneren van haer quote inde ses jongst geconsenteerde maenden subsidie. Al waerom van wegen haer Ho: Mog: inde Provintie is aenmaningh gedaen. Deselve klachte heeft hy noch in September gereitereert aengaende andere Provintien die noch eenige kleyne defecten hadden/ aen dewelcke tot sinyveringh van de restanten ernstich is gheschreven ende daer nae noch weder in October.

De Koninginne moeder van de Koninginne van Sweeden/ geschept hebbende eenige onvernoegtheydt van de Koninckljke Tuteurs ende Regieringh heeft haer in Augustus uyt Sweeden gesalveert ende na Denemarck ghéretireert. In 't begin van October kreegh men tijdingh dat d'Ambassadeurs van desen Staet in Sweeden haer depesche hadden. Maer men hielt boven maten secreet watter gedaen was: om des te meer jalousie te geven.

In 't begin van November quamen d'Ambassadeurs uyt Sweden weder alhier ende

ende deden den tienden rapport. Sy gaven wel over om aende Provincien Ghecommuniceert te worden haer recredentialen als oock het Publijck afscheyt / maer het gemaeckte Tractaet met het secreet Tractaet wiert so heymelijck gehouden datter een gherucht was dat de Koningh van Dennemarck soude hebben laten bieden tien duysent Rijcxdaelders om te hebben copie daer van.

In't begin van November gebeurdet dat d'Ambassadeur la Tuillerie wiert by de Hoorn Brugge ingehaelt: tot vereering van deselve receptie schickten (na ghewoonte) oock de vreemde ministers haer Carossen; ende onder andere de Sweetsche Ambassadeur Camerarius; ende de Resident Spieringh oock de sijne elck met ses paerden. De Carosse des Heeren van Brederode desghelijcx met ses paerden. Vergadert sijnde op het Binnen Hof / liet de Coetsier des Heeren van Brederode de Carosse van den Ambassadeur Camerarius voor rijden; maer die van Spieringh willende volghen; heeft de Coetsier van Brederode sich daer teghen ghestelt: ende rijdende alsoo met force elck om naest aen Camerarius Carosse te volghen; sprongh de Coetsier of postillon op de voorste paerden van Brederode sittende / af / ende sneedt de sostrengen van Spierings paerden met een scherp mesje in stucken; daer mede raeckten Brederode voor. Spieringh sijn Carosse ende paerden alsoo te huys komende / liet in der haest ander getuygh aenslaen ende schickten wederom sijn Carosse ende paerden met alle sijne Laqueyen elck met een langh rappier na de Hoornbrugge, om sijn revenge te halen ende de Carosse van Brederode uyt de rangh te brengen. Maer in actie komende slougen de Koetsiers elck ander dapper met sweepen; ende de Karos van Brederode bleef voor. De Resident Spiering klaeghde daer over aen den Prince; die de sake renvoyeerde aen de Staten Generael; in welcker Vergaderingh hy daer over oock compareerende den negentienden November; werdende de Heer Teresteyn versocht om de sake tusschen beyden te bemiddelen: ende de saeck is alsoo gesmoort: de Heer van Brederode was Primier noble van Hollandt: ende vraeghde van sijn Hoogheydt wie soude den Paus inden wegh doen? Ende Brederode meende het respect aende Kroon gedaen te hebben / door dien hy de Karos van den Ambassadeur had laten voor rijden. Maer den anderen dacht sulcx niet genoech: alsoo de Resident ende d'Ambassadeur t'samen representeerden de Koninginne / ende niet konden werden gesepareert.

Den drie en twintighsten Augusty is geresolveert dat in plaets van den afgheleefden Resident Aitzema wederom een bequaem / ende ghequalificeert persoon / Ingeseten deser Landen souden worden gesurrogeert. Gelijck dan in November daer toe wiert gecommitteert de Heer Hendrick Schrassert, Ridder / ende lid van de Vergaderingh der Staten Ghenerael. Waer tegen echter die van Hollandt hebben geprotesteert. Welcke protestatie daer na den derden December seer heftigh is gereitereert.

In October is na eene formele besoigne op rapport van den Heer Bemmel geresolveert te schrijven ende dienvolgens ghescheeven aen den Keyser ende samentlijcke Churfursten / ten eynde dat eenmael eyndlijck ende effectivelijck voor de Luckstadt mochten komen te cesseeren de onrechtmatighe exactien ende vexatien der Scheepen ende waren de Elbe op ende af varende / in gevolge van de abrogatie of edicta Cassatoria by den Keyser ende Churfursten in 't Jaer seven ende

 dartigh

dartich gepasseert. In December daer aen volgende hebben haer Hoogh Mogende seer ernstich soo aenden Keyser als Keurvorsten gheschreven: alsoo sy op haer voorighe in October gheschreven missiven gheen antwoordt hadden ontfanghen: ende daer en boven bericht wierden vande continuerende instantie der Denemarckscher Ghesanten dat haer Hoogh Mogende nu irratibelijck moesten schrijven om ghewenste resolutie: of andersints datse genootsaeckt souden worden te doen voor de vryheyt van de navigatie ende de gerechticheden van haer Onderdanen 'tgeene Godt, de natuer, ende soo wel de Keyserlijcke als Keurvorstelijcke decreeten mede brachten ende dicteerden: namelijck d'executie ende werckelijcke afschaffinge.

Den negenden Novembris sijnde ter Vergaderingh gelesen de requeste van Lodewijck van Ridderbach inwoonder der Stadt Rotterdam, ghesecundeert met voorschrijvens van de Heeren derselver Stede in dato den achsten deses. Is naer voorgaende deliberatie goet gevonden ende verstaen dat de Suppliant in krachte van de besegelde beschrijvinge by ende van wegen de Stadt Brunswijck tensijnnen behoeve gepasseert ofte ten behoeve van den gheenen daer van hy wettelijcke acte ende Transport soude moghen hebben bekomen / soude moghen doen arresteren ende bekommeren binnen Amsterdam ofte elders ghelegen de goederen toekomende / den Burgheren ende Inghesetenen der voorschreven Stede Brunswijck, ende deselve te recht stellen voor de Justitie vande plaetse daer het voorschreven arrest of becommeringhe soude mogen vallen / om daer over vervolghens / ghesententieert te worden naer behooren. Ende wierden hem by provisie met gedeelt brieven van recommendatie aen de Magistraet der Stede Amsterdam om hem in cas van arrest aldaer te willen doen weder vaeren goet kort / ende onvertoogen recht / sullende oock in gelijcke termen aen d'andere Steden ende plaetsen het Casus voorvallende worden geschreven / so 't versocht wiert. Dese resolutie / als sijnde teghen stijl ende ghewoonte had apparentie van te sijn seer sub & obreptive verkregen / ende heb niet gehoort by Amsterdam of elders daer op te sijn recht gedaen: Want anders souden d'Ingesetenen van dese Provintie oock uyt kracht van veel ende verscheyden oude obligatien (waer in niet alleen de Provintien maer oock Inghesetenen van dien ende haer goederen werden verbonden ende subject gemaeckt aen arresten) in Duytslandt ende elders arrestabel sijn.

De Churfurst van Colen versocht in Augusto dat sekere omtrent dartich van Luyck na Maestricht gerefugieerde persoonen mochten worden van daer uytghesonden ende aen hem te rechte ghegheven; In October, oock quam van sijnen 't wegen Dr. Nutten sijn Raed / versocht evacuatie vande Hessische uyt Calkar: als presupponerende dat de Hessische deur faveur van desen Staet den Keyserschen daer hadden uytghejaecht: belovende te presteren / dat oock de Keyserschen noyt meer souden trachten daer in te komen logeren. In October versochte hy oock herstellinge van de Capucyns tot Rhynberck. Maer op alle 'tselve wiert hem gegeven dilatoir ende eschappatoire antwoort. Edoch also hy te kennen gaf / dat van Lamboy 'tselve soude komen belegeren: so wiert hem weder te verstaen gegeven / dat Lamboy in dienst van Spaignen was of geweest was; ende indien hy

of

of syne Troupen beleghheringh deed of hilp doen: dat dese Staet desgelijcx, soude doen. Alsoo syn de Hessische in Calkar gebleven tot dat de Churfurst van Brandenborgh in 't Land te Cleef quam ende deur handelingh de Hessen daer upt ende de syne daer in kreech. Doch is het kort begrijp van Dr. Nuttens negotiatie naerder te sien upt bygaende syn afschept.

De Staeten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden. Doorghesien ende overwoghen hebbende de propositie van den *ses en twintighsten October* lestleden in haer Hoogh Mohgende Vergaederinghe eerst by monde gedaen, ende daer naer na in geschrifte overghelevert met ende neffens verscheyden stucken daer toe specterende, door de Heer *Lambert Nuthen* der Rechten Doctor, Raed ende afgheordonneerde van de Hoochwaerdichsten Doorluchtighsten, Hoochghebooren Churfurst ende Heer, Heer *Ferdinand* Ertzbischop van *Coln* ende Churfurst, Bischop tot Munster Paderborn, ende Ludich, Administrator der Stiften Hildesheymb Berchtesgaden ende Stabulorum, in kracht van dessels brief van credentie, dato *Bon* den *sevenden* der selver maent, oock gehoort 't rapport vande Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden met den Ghemelten Heer afghesante in conferentie gheweest synde, bedancken haer Ho: Mog: syne Cheurfustelijcke Doorluchticheydt eerst ende al vooren voor dessels vrundt naebuerlijcken groet, deselve wederom toe wenschende volkomene langhe lyfsghesontheydt, ende continuatie vande gheluckighe voorspoedighe Regheringhe, ende wat belanght den Inhoudt vande voorschreve propositie hebben haer Ho: Mog: bevonden dat deselve met de voorschreve bylaeghen bestaet in *neghen* pointen. Ende wat belanght het *eerste* van dien, kunnen haer Ho: Mog: sinceerlijck ende oprechtelijck verklaeren dat deselve by alle weghen ende middelen met syne Roomsch Keyserlijcke Majesteyt ende 't gheheele Roomsche Rijck altoos hebben onderhouden een oprechte ende vertroude Neutraliteydt, ghelijck sulcx klaerlijck kan afghenomen werden uyt de allerzyts accoorden inde Iaeren *sestien hondert dartich ende sestien hondert een ende dartigh* opgherecht ende ghesloten, ten regarde vande evacuatie der Landen van *Gulick*, *Cleef*, *Bergh*, *Marck Ravensbergh* ende *Ravesteyn*, als oock mede uyt de devoiren ende goede officien die haer Ho: Mog: by verscheyden occasien ende gheleghentheyt aen diversche oorden hebben onderbout ende ghetracht voort te setten tot continuatie vande voorschreve evacuatie. 'T welck nochtans by veelen is ghecontravenieert jeghens de schriftelijcke beloften by hun ter contrarie onder handt ende seghel ghegheven. Doch deses alles niet teghenstaende syn haer Ho: Mog: alnoch vande dessels syde overbodigh daer in te continueren. Ende in cas dat syne Hooghstghedachte syne Cheurfurstelijke Doorluchtigheyt soude gelieve op sich te laden, te bevorderen by syne Allerhooghst ghemelte Keyserlijcke Majesteydt ende de saementlijcke Heeren Cheurfursten des Heylighen Roomschen Rijckx ende in allen ghevalle daer vooren te responderen ende inne te staen, dat de voorschreve ende andere Neutraele Landen ende quartieren

ghele-

gheleghen tusschen *Maes* ende *Ryn* effective gheevacueert souden werden, ende voorts verblyven van alle inlogheringh van aller sydts Krijghsvolck, dat haer Ho: Mog: overbodigh syn by haere Furstelijcke Doorluchtigheydt de Vrouwe *Lantgravin* van Hessen alle mogelijcke devoiren te doen oock te arbeyden, dat deselve soude moghen worden ghedisponeert om *Calker* te willen verlaten, doch dit alles op soodanighe voet ende conditie als men vervolghens onderlinghe met den anderen sal konnen convenieren ende beraemen, ende en willen haere Ho: Mog: syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt niet verberghen, dat in cas de Spansche onder het eene of het ander pretext souden moghen onderstaen haer te voeghen by derselver Vrunden in Duytslandt, om met ghemeene macht ende eenparich beleydt de voorschreve Stadt *Calker* te helpen beleghe-ren, aentasten of andersins uyt de handen vande Vrouwe Landtgravin van *Hessen* te rucken ende breecken, dat hare Ho: Mo: in sulcken cas niet sullen konnen ledigh staen oock goet aental Ruyteren en Knechten mede te velde te brengen, om sodanige Spaensche mede aen te tasten, vervolgen, ende ruineren, waer het moghelijck, protesterende andersints sich met den oorloch inde voorsz quartieren tusschen de krygende deelen van Duytslandt niet te willen bemoeyen, maer ter contrarie deselve jegens den anderen onderlinge sodanighe voordelen te laten soucken ende effectueren als sy best sullen konnen. Wesende haer Ho: Mo: ten hoogsten leet dat de Militie in dienst van syne meer allerhoogstgedachte Keyserlijcke Majesteyt occasie ende subject heeft gegeven aen het volck vande Vrouwe Lantgravin van *Hessen* tot de surprinse op *Calker*, gheconsidereert dat daer deur groote onrust teghenwoordich op, aen, by, ende ontrent de Frontieren deser Landen ghescapen is t'ontstaen, werdende al bereydts deur het Garnisoen van *Calker* de goede trafiquerende Ingesetenen deser Landen in haere Negotie, commercie ende trafiq beswaert, sulcx dat hier uyt, als oock uyt andere saken van buyten af handtastelijck kan ghevoelt worden dat de surprinse van *Calker* desen Staet nadeellijck is, behalven dat hare Ho: Mo: by desen expresselijck protesteren van daer toe raet ofte daet gegeven ofte de minste kennis van dien ghehad te hebben, jegens allen den gheenen die het contrarie souden willen imagineren ofte aennemen.

Op *'t tweede* point verklaren haere Ho: Mog: daer van niet te weten, ende evenverre boven vermoeden by eenighe boosen ende slimme menschen in dienst van desen Staet deses aengaende yetwes soude mogen werden geperpetreert, syn haer Ho: Mog: te vreden ende bereydt met renovatie of augmentatie van voorgaende Placcaten deser Landen en nodighe aenschryven daer in effective te voorsien, oock de delinquanten rigoreuselijck te doen straffen, sulcx dat syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt deses aengaende egeen redenen sal hebben van klaghen.

Op de *derde, vyfde, seste, sevenste* ende *achtste* pointen verklaren haer Ho: Mo: nopende den inhout van dien van hare syde niet wel bericht te syn, ende sullen oversulcx dien aengaende sich naeder informeren by ende deur den Raed van State deser Vereenichde Nederlanden, om daer nae daer op vervolghens sodanighe resolutie genomen te worden als men bevinden sal te behoren.

Op 't *vierde* point verklaren haere Ho: Mog: datse eerst daeghs hare commissarisen

sarisen sullen schryven nae Mastricht, om aldaer de Magistraten te helpen vernieuwen, oock alles te helpen verrichten 't geene men vande ouden herkomen gewoon is te doen, ende sal vanden tijdt van 't vertreck derselver Heeren Commissarisen van hier tydelijk advertentie worden ghegeven sulx en daer 'tbehoort, ten eynde dat de Heeren Commissarisen vande Heer Prince van *Luyck* op seeckeren dach daer toe te prefigeren en wedersijds vast te stellen, mede binnen *Mastricht* ten fine voorsz mogen verschijnen.

Op 't *negende* point verklaeren haere Ho: Mog: te vreden te sijn den stempel van het kleyn Segel binnen *Mastricht* te veranderen, ende een ander te laten steken oock op de eene ende selfde ronde ten halven te laeten stellen des Heeren Prince van *Luycks Wapen* in 't geheel, ende aende ander syde mede ten halven syde het Wapen vande Generaliteyt, waer mede haer Ho: Mog: vertrouwen, dat syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt als Prince van *Luyck* desen aengaende sal nemen contentement. Vorder verklaren haer Ho: Mog: dat so lange syne meer hoogstgemelte Churfurstelijcke Doorluchtigheyt sal continueren in hare *oprechte* ende *sincere Neutraliteydt* met desen staet, dat haer Ho: Mog: niet sullen ledich staen van derselver syde van gelijken daer inne te corresponderen: daer van de gemelte Heer Doctor *Nutten* van wegen haer Ho: Mog: syne meerhooghstgedachte Churfurstelijcke Doorluchticheyt vaste verseeckering sal mogen doen, als oock van haer Ho: Mog: goede ende Naebuyrlijcke affectie inde saken die souden mogen occurreren ende voorvallen. Gedaen ter vergaderingh van de Hooghgemelte Staten Generael. Inden Hage den *sesten* November *sestien hondert veertich.*

In October wiert sijn Hoogheyt van goederhandt geadverteert, dat die vande Munstersche Regieringe ende anderen waren arbeydende, om door den gheenen die 't opperste Commande in Westphalen had, het Landt van Lingen met inquartieringe, plonderinge, ende 't vorderen van veel duysenden tot de fortificatien van Meppen ende andere te beswaren, en also 't selfde street met de verklaerde Neutraliteyt ende de verleende Sauvegarden, ooch de Stadt ende Land van Lingen onder deses Staets bescherminghe was, als daer van, af, ende aen dependerende, ghelijck de acten van hostiliteydt van de Spaensche het selfde klaerlijck, hier bevorens hadden ghedemonstreert, waer by quam dat de voorsz inquartieringe soude strecken tot merckelijcke prejuditie ende naerdencken van de Provincien ende Frontieren deser Landen, aen het voornoemde Land van Lingen grensende, so is hier over aende voorschreve Munstersche Regieringhe, als ooch aen den voorsz Oppersten Commandant in Westphalen gheschreven, ten eynde dat sy sulcx wilden onderlaten, ende evenverre dat, boven vermoeden, anders soude mooghen komen te gheschieden, wiert gheschreven aen den Graef van Stierum, en voorts aen de Commandeurs over de guarnisoenen van desen Staet binnen Wesel, Coeverden ende Brevoort, om in sodanighen cas by retorsie daer jegens te procederen, sulcx ende daer 't behoorde ende best ghelegen soude komen. Sulcx is aen de Munstersche Regeringh desgelijcx, by wege van waerschouwinge, ghenoech met dreyghementen aengheschreven. Item aenden Graef vande Wael,

In Iulio wiert de Chur-Brandenborghsche Agent Heijmbach gevraeght wat bescheyt of bewijs hy hadde van de betaelinge der penninghen by den Ontfangher

Hoefyser genegotieert: daer op niet kunnende satisfactie geven; so is serieuse ordre gegeven aen den Raedt van State om de executie te laten voortgaen. Daer na sijnde inde Vergaderingh ghecompareert. Eenighe extraordinaris Ghedeputeerden van de Provintie van Hollandt / hebben by expressen last van de Heeren derselver Principalen haer Hoogh Moghende te ghemoet gevoert/ dat den Raedt van Staete by haer Hoogh Mogende Resolutie van den vierden Aprillis lestleden / oock daer naer iteratívelijck ende expressélijck was gelast ende gheauthoriseert/dat deselve d'executie op de Domeynen van den Lande van Cleef souden by de handt nemen ende daerinne continueren ter tijdt ende wijlen toe dat het Capitael vande Brandenburghse Penningen met de respective verloopen Interesten en onkosten van dien gevallen / souden sijn voldaen / sonder dat daer inne eenige veranderinge ten deele of in 'tgeheel soude worden gedoocht. Doch dat den meergemelten Raet de voorsz executie alnoch niet en hadde geentameert veel min geeffectueert; Versoeckende dienvolgens dat den Raet in consideratie van haer menichvuldige occupatien daer van mochte worden ontheven / ende dat deselve executie mocht worden opgedragen aen de Heeren Staten van Hollandt of derselve Gedeputeerden / die het werck by der handt souden nemen / ende spoedich ten eynde brengen/op dat de Raden in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam des te beter gedisponeert mochten worden/om volgens voorgaende resolutie van haer Ho: Mo: ende die van de Provintie van Hollandt in 't particulier/te teyckenen en te corroboreren de obligatien by den Ontfanger Hoefyser ter sake voorsz geteyckent/daerinne sy nu swaricheyt maeckten / om dat sy beducht waren / dat onder de voorsz executie de voorsz Capitalen/ verloopen/ ende Interesten souden moeten voldaen worden uyt de incomsten van 't gemelte Collegie / daer toe sy haer niet en vonden gelast / maer seyden dat sy al voorens daer toe souden moeten hebben Provinciale resolutien van dispensatien van de respective Provintien / om dat het voorsz inkomen specialijck was geaffecteert tot de saecken te water / daer van het niet en mocht werden gedivierteert / op welcke propositie den meergemelten Raet ter Vergaderinge bescheyden ende gecompareert wesende / hebben verklaert datse altoos bereyt waren geweest d'executie te doen / datse albereyts daer toe twee Heeren over lange hadden versocht en gecommitteert/ representerende des niet te min de difficulteyten die in de voorsz executie staken/ doch dat het daer aen niet en hadde gehapert/maer dat de voorsz Heeren Gedeputeerden uyt den Raed by de voorsz gelegentheyt boven gaende / oock waren ghelast om te besteden de nodighe reparatien aen de Fortificatien der Steden ende Forten langhs den Rhijn ghelegghen. Doch dat de Provintie van Holland in ghebreecke was ghebleven te furneren derselver quota in hondert ende vyftich duysent gulden tot de voorsz reparatien versocht, ende hadde het den Heeren van Hollandt belieft ten minsten te furneren de helft van derselver quota, dat de meergemelte Heeren gedeputeerden uyt den Raet van State albereyts hooger aen souden sijn vertrocken / en souden oock de voorsz executie hebben geentameert;en wat aenginck de voorsz ontheffinge van executie/ heeft den Raedt verklaert datse te vreden waeren/ ende datse mochte lyden / dat haer Ho: Mog: hun van dese Commissie wilden ontheffen ende weder naer haer nemen / maer dat het jeghens ordre was sulcx te defereren aen Provintien in 't particulier; waer op is verstaen den Raedt nochmaels ernstelijck te ver-

versoecken / dat deselve sonder eenich langer uytstel / sonder de sake aen 't stuck van de voorsz Fortificatien ofte aen yetwes anders te binden / de executie op de Domeynen van den Lande van Cleef alnoch wilden by de handt nemen / ende daer met continueren ter tijdt toe dat het Capitael der bewuste Brandenburghse Penningen met de verloopen Interesten / ende onkosten van dien ghevallen / ofte noch te vallen souden sijn voldaen / sonder dat hier inne ten deele ofte in 't geheel veranderinge souden mogen geschieden / of gedoocht worden: Ende wiert aen 't Collegie ter Admiraliteyt nochmaels geschreven / datse de voorsz obligatien wilden teyckenen / corroboreren / ende ratificeren / op dat andersints den Ontfanger Hoefyser die op voorgaende last de penningen hadde gelicht van de particulieren niet en mocht werden overvallen.

Den sestienden Augusty is ter Vergaderingh gelesen sekere Remonstrantie aen haer Ho: Mo: overgegeven uyt den naem en van wegen de Keurfurstelijcke Brandenburchse Regieringe tot Emmerick, houdende in effect / dat sy niet en hadden onderlaten haer Ho: Mo: te kennen te geven / datse van dien tijdt af / dat haer Ho: Mo: de bewuste acte van bevrijdinghe der Domeynen in 't ampt Scherrembeeck hadden verleent / gestadich hadden laeten negotieeren met de geene die al voor lange een notable somme penningen op het selve Ampt had willen schieten / ten eynde het contract daer over met hem mochte worden gesloten / ende de effective betalinge van dien aen den Ontfanger Hoefyser voldaen / maer de Cleefsche Landstenden vernemende de Intentie van sijne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt / dat deselve 't voornoemde Ampt wilde beswaren / hebbē den gever van de gemelte penningen geintimideert / so dat men met hem / dies te langhsamer aen een eynde had konnen komen / doch naer diversche gereassumeerde handelingen was het contract gesloten / berustende alleen daerop dat hy versocht speciale ratificatie van den Churfurst / dewelcke gekomen sijnde / dat de penningen / die al van eenigen tijt ghereet lagen / terstont overgetelt soude werdē / en om dese ratificatie dies te promter by de hant te brengen / so had de Churfurstelijke Regieringe / behalvē datse dies wegen doen ter tijt op d'ordinaris had geschreven / ook daeromme alrede voor drie weecken niet alleen eenen / maer om meerder seeckerheyts wille / Twee diversche expresse boden aen hoochstgedachte den Churvorst gedepescheert / niet twijfelende / ofte de gedesireerde ratificatie soude door d'een of d'ander ghelegentheyt met den alder eersten volgen / en daer op 'tgene in der daet gepresteert worden / wat haer Ho: Mo: hier uyt tot haer contentement waren verwachtende / dat ondertusschen continueerde de Churfurstelijcke Regieringe met de Lant Stenden te handelen / ende versoecken / of deselve haer eyntlijck mochten laeten disponeren / om den Churfurst met verdere gelt middelen tot afbetalinge van de schult by te staen. Ende hoewel eenige derselver stenden begonnen haer niet ongeneygt te tonen / sulcx dat sy oock op seeckere Conditie den Churfurst wel souden assisteren / soo waren doch eenige daer tegen / Principalijck de Steden / dewelcke haer elcke reys beriepen op de verklaringhe van haer Ho: Mo: onder dato tweeden December sestien hondert acht en dartich aen de samentlijcke Cleefsche Stenden gegeven / dat (gelijck ten naesten by de formalia luyden) haer Ho: Mog: sich willen houden aen syne Churfurstelijcke Doorluchticheyt van Brandenborgh ende uyt het inkomen van syne Domeynen ende andere syne opkomsten de voldoeninge van de voorsz

hondert duysent rijcxdaelders met den gevolge en aenkleven van dien sien te bekomen. Concluderende de Stenden daer uyt/ dewijle haer Ho: Mo: verklaerden datse sich wilden houden aende Cheurvorst/dat de Stenden niet geobligeert souden sijn aende Churfurst tot betalinge van dese schult te contribueren/ het welcke nae d'opinie van de Churfurstelijcke Regieringe een vreemde Consequentie ende excuse was / daerse haer fundeerden op haer Ho: Mo: voornoemde verklaringe/ die haer nochtans geen reden en konde suppediteren / om sich in dit cas so difficil teghens den Churfurst te betoonen / het geene wat de Stenden uyt haer Ho: Mog: verklaringe tot haer voordeel willen allegueren / namentlijck datse niet gehouden en waren dese schult te betalen: sulcx was mede de meyninge vande Churfurst selfs/ dewelcke niet en seyde dat de Stenden souden absolute schuldig/ ende consequentelijck by haer Ho: Mo: te convenieren sijn om dese penningen van de hondert duysent Rijcxdaelders te betalen / dat oock de Heer Churfurst niet en socht de Stenden door onbehoorlijcke manieren / ende veel weyniger door eenich ghewelt tot het contribueren te brengen / maer ter contrarie liet de Stenden met alle moderatie ende beleefthept gelijck van outs gebruyckelijck / bidtswyse, versoecken / datse hem in dese necessiteyt wilden vrywillich assisteren / daer sijn Cleefsche Staet niet alleene van wegen d'executie / die haer Ho: Mo: eyntlijck daer op mochten aenstellen / maer oock selfs door het accresseren van dese schult in veele manieren periclitteerde / dan also de Landtstenden ende specialijck de Steden tot daer toe niet alleene op hare weygeringen hadden ghepersisteert/ maer oock mettet voornoemde Scherrembeeck gehadt/ende misschien in andere wegen verder soecken mochten de Heer Churfurst die middelen inutil te maecken / sonder dewelcke voornamentlijck by de jegenwoordige conjuncture / bykans onmogelijck soude sijn in 't Landt Cleef penningen tot dese betalinge te vinden / als 't niet en geschiede door de assistentie van de Landt Stenden. Ende also haer Ho: Mo: noch by 't jonghste met den Churfurst in 't Jaer sestien hondert ses en dartich ghemaeckte accoort / onder anderen specialijck dit hadden toegeseyt / dat sy hem wilden assisteren / om uyt hare Cleefsche Landen die middelen te vinden / welcke tot betalinghe van de veelghenoemde schult nodich waren / hieromme so liet de Churfurstelijcke Regieringhe aen haer Ho: Mo: aenvanck in plaets van andere assistentie/ maer dit behoorlijck versoecken / dat deselve by naerdere Favorable overweginge van de saecke geliefden sijne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt t'obligeeren ende by missive aen de Cleefsche Landtstenden ende Principalijck aen de Steden verstaen te geven / wat de eygentlijcke intentie van haer Ho: Mo: by 't verleenen van de welghemelte verklaringhe (waerop de Stenden haer so sterck jegens sijne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt beriepen) geweest ende noch was / ende haer daer beneffens door bequame ende beweechlijcke inductie te helpen disponeren / dat sy den Churfurst niet langher op de voorgaende manieren en wilden weygerich vallen/ maer in sijne jegenwoordige necessiteyt / hem niet alleen in 't negotieren van eenige penninghen op speciale hypotheecquen / waer van de Jaerlijcx intraden by desen tijdt cesseerden niet beletten/maer oock sodanige assistentie te bewijsen/waer door mede middelen mochten ghevonden worden / om de genoemde schult af te betaelen / ende also de Churfurstelijcke Regieringhe niet anders betrouwde / of haer Ho: Mog: en souden dit versoeck niet afslaen / maer door sulcken wech sonder haer Ho: Mog: ende elcx prejudi-

prejuditie de langh gedesireerde betalinge bevorderen helpen/ende haer verseeckert houden/dat niet alleen het begintsel vande betalinge met de penningen van Scherrembeeck nu binnen korten effectivelijck soude gemaeckt/maer doch daer op totte geheele voldoeninge toe van tyt tot tyt met oprechten yver ende ernst naer behooren wyder gearbeyt / ende daer van by de sendinge die vande Heer Chuurfurst oock binnen korten aen haer Ho: Mog: soude komen / naerder openinghe tot derselver contentement/ gedaen worden/so hoopten de Chuurfurstelijcke Regieringe en was daeromme nochmaels behoorlijck versoeckende / dat haere Ho: Mog: ondertusschen de gedreygde executie wilden goetvinden niet te avanceren/ maer daermede inne te houden ende liever de voorsz aengenamer wegen tot haere Ho: Mo: contenteringe inne gaen: als dat d'extremiteyten souden aen de hand ghenomen / haer Ho: Mog: daer door evenwel langsamer gecontenteert/ ende niet te min de Staet vanden Chuurfurst in 't Landt van Cleef om deser schult wille door middel van executie in effect geruineert worden. Waer op gedelibereert synde / is goetgevonden / dat men egeen surcheantie van executie en konde verlenen/ ghelijck tot dien eynde de Heeren van der Capelle ende Goutswaert na Cleef gesonden waren. Doch dat men de Stenden, als oock de drie Steden van Cleef in 't particulier soude representeren de noodsaeckelijckheyt van de voorschreve executie / ende daer benessens in bedencken stellen / oock versoecken/ of sy den Heer Chuurfurst tot verlichtinge van syne Domeynen vrywillich te hate wilde komen ende assisteren / al ist schoon dat sy daer inne niet en waren gehouden.

In October schreven de Heeren van de Capelle en Goutswaert dat de Hessische uyt het selve Land te Cleef oock waren vorderende sware contributien. Ondertusschen quam alhier de Heer Blommendael Raet ende Gesante vanden Chuurfurst van Brandenborgh; een wel bespraeckt Edelman; doende den vier en twintighsten dese navolgende propositie: die ick goetgevonden heb van woort tot woort te stellen / om dat deselve spreeckt van 't selve subject: 't welck noch veel jaren daer naer geduyrt heeft ende onafgedaen gebleven is.

Hooch Mogende Heeren.

De Doorluchtichste Churfurst van Brandenborgh &c. Mynen ghenadichste Heer stelt buyten alle twyffel, dat uwe Ho: Mo: sigh noch wel sullen errinneré, hoe dat syne C. D. voor ettelijcke Iaeren genootsaeckt is geworden van eenige luyden in dese quartieren (door uwe Ho: Mo: interpositie) te ontleenen *een hondert duysent* Rycxdaelders, dewelcke met den Interest ende interest van verloopen Interesten jegenwoordich by uwe Ho: Mog: wederom worden gevordert, nu en hadde syne C. D. wel niet gemeynt, dat die geene die by dese saecke gheinteresseert syn, mitsgaders de maeckelaerdye gelden so swaer soude vallen, veel weynigher datse geduyrende het jeghenwoordich Krychswesen, 't welck syne C. D. Landen ende Luyden onderworpen syn, de betaelinge so yverich souden soecken, maer syne C. D. heeft gestadich veel meer in die vaste hoope gheltaen, deselve Crediteuren souden den bedorven Staet van syn C. D. Landen ende de behinderinge soo daer uyt is gesprooten, die sy tot hier en toe in de betalinge hebben ghehadt, naer billicheyt geconsidereert ende noch eenich gedult te draegen geresolveert hebben,

in ſonderbaere overweginge dat hun genoechſaem bekent is, ende daerom niet nodich het ſelve wijtlopich te verhaelen, in wat groote ſchade de *Cleefſche* Landen ende derſelver Ingeſetenen ſyn gekoomen, door de verſcheyden Armeen die eenen geruymen tijdt herwaerts jaerlijcx, in dien niet ſtille daer in gelegen, doch op't weynichſte daer door gemarcheert ende veroorſaeckt hebben dat aen d'arme Onderdanen weynich is overghelaten gheworden ende noch blijft, waermede ſy hare ſchuldigheyt aen ſyn C. D. ſouden betaelen, en deſelve wederom uwe Ho. Mog. ende andere contenteren konnen.

Dan hoe al 'tſelve moge geſchapen ſyn, ſo verſeeckert ſyne C. D. nochtans uwe Ho. Mog. hier mede beſtendichlijck datſe eenigen tijt langh nergens op meer en neerſtiger is bedagt geweeſt, als op wat maniere ſy aen haer behoorlijcke ſatiſfactie geven en daer door uwe Ho: Mog: by goeden wille onderhouden mochte.

Ghelijck ſyne C. D. dan voornaementlijck tot dien eynde ſyn vriendelijcke lieve ende nu in Godtſalich ruſtende Oome de Heere Marckgraef *Sigiſmunts* van *Brandenburgh* Furſtelijcke Genade met geen geringe ongelegentheyt ende ſwaere koſten in het Furſtendom *Cleve* heeft af gheſonden, hopende dat de Landt Stenden haer door ſyne F. G. ſouden laeten beweghen, ende ſyne C. D. gheaſſiſteert ende ſodanige middelen bedacht ende ingewillicht hebben, die tot eenen ſo hoogen ſomme monterende ende baſtandt gheweeſt waren, in conſideratie van haer ſchuldich reſpect aen ſyne C. D. ende tot getuycheniſſe van noch continuerende onderdanichſte affectie tot deſelve, als mede in erinneringhe dat deſe ghelden niet tot Particulier profijt van ſyne C. D. maer tot betaelinghe van het Crijchsvolck is gheemployeert; waer door het Landt heeft gheſalveert, ende deſſelfs Inwoonderen tegens onrecht, gewelt, ende verdringinge by ſyne C. D. als haren van Vader ende rechts wegen aengeboornen Lands Furſt en Heere beſchermt werden ſullen.

Maer deſe ſyne hoope (ghelijck uwe Ho. Mog. 't ſelve buyten twyfel alreede wel ſullen hebben verſtaen) is tot hier en toe in dien niet 't eenemael vergeefs, doch ſonder effect geweeſt, ende 't ſchijnt als of ſyne C. D. gantſch alleen onder deſen laſt by de Stenden ſoude ghelaeten worden, door dien ſy tot deſſelfs afdraginge het minſte niet en willen contribueren, maer een deel derſelver hebben nae veele difficulteyten, ende wanneer zyne C. D. eenichſints hart heeft laten toeſpreecken, ende d'inconvenienten die daer uyt te vreſen ſtaen breder voor ooghen ſtellen laeten, ſich boven andere gheallegueerde pretexten niet weynigh daer op beroepen, ende gheſtijft, als of ſy van u Ho: Mog: ghenoechſaem verſeeckert waeren, dat deſelve aengaende deſe ſchult ende betaelinghe van dien, niet met allen van de Stenden tot ſubſidie en wilden begeeren nocht deſelve daeromme aenſpreecken, maer alleen by zyne C. D. ende derſelver Domeynen blyven.

Of zyne C. D. ſich nu wel tot u Ho: Mog: noyt en heeft verſien, dat dit haere beſtandighe meninghe zyn kunne, maer veel meer uwe Ho. Mog. vaſtelijck toe betrouwt datſe hier inne de voorſz Stenden nimmermeer en ſullen byvallen, maer veel meer zyne C.D. in alles wat in reden ende billicheyt is beſtaende, ende onder anderen tot afwendinge van deſe difficulteyt ſtreckende hare behulpelijcke coperatie in der daet bewyſen

Soo

Soo heeft syne C. D. doch niet konnen onderlaten dit selve aen uwe Ho: Mo: in voorgaende oude confidentie kortelijck te representeren, ten eynde deselve soo veel klaerder moghen sien hoe ongoetlijck een deel der ghemelte Stenden, ende insonderheydt de Stenden, van de Oostzyde Ryns sich jeghens syne C. D. betoonen, wanneer deselve ghelijck tot hier en toe het aensien heeft gehadt, souden continueren op die maniere sich niet allen voor hare persoonen te separeren ende difficulteren, maer oock noch de Ridderschap van haere goede intentie streckende tot eenige hulpe aen syne C. D. te diverteren daer sy doch aen deselve geduyrende den gheheelen tydt van haer Regieringe niet de weerde van eenen daelder en hebben gecontribueert, die tot syne profyt is ghekomen, hoe veel woorden de Stenden oock daer van mogen maeken, maer alles watse hebben gegeven, dat heeft ('t welck aen hem selfs wel evenveel is) de Soldatesca bekomen, ghelijck u Ho: Mog: daer van overvloedigh kennisse hebben.

Maer dat syne C. D. in veele Tonnen Gouts aen ende in de Cleefsche Landen ghewent heeft, 'twelck syne C. D. in haere Landen ende in Chur Brandenburgh seer druct, ende derselver intraden niet weynich vermindert, sulcx is klaer ende onloochlijck, het welck alles doch by de Stenden in 'tminste niet en wil geconsidereert werden.

Naedemael nu syne C. D. by mancquement ende gebreck van suffisante ende sodanige middelen, waer door de contante betalinge volkomentlijck konde volgen, heeft moeten sorgen dat uwe Ho: Mo: tot ongedult mochten worden gemoveert, gelijck dan derselver sich 't*Emmerick* bevindende Heeren Gecommitteerde sich laten verluyden, als offe by langer dilay van prompte betalinge mette reale executie voort te vaeren, ende in syne Domeynen de handen te slaen gelast waren, so heeft zijne C. D. mijnen onderdanichsten persoon afgesonden om daer tegen te bidden.

Ende dewijle dan, Ho: Mo: Heeren, dit werck so seer onbuerlijck ende onvrundelijck soude zyn, ende by een yegelijck daer voor verstaen en opgenomen worden, ende zijn C. D. sich oock nimmermeer en wil versien dat sulcx by u Ho: Mo: als van lange jaren af so wel geaffectioneerde Vrunden van syne C. D. ende derselver Churfurstelijck huys soude worden voorgenomen.

Hieromme so hebbe ick uyt genadichst bevel van zijne C. D. uwe Ho: Mog: (gelijck hier mede behoorlijck gheschiet) te versoecken ende te bidden, dat uwe Ho: Mog: ghelieven desen misschien voor hebbenden ingreep af te stellen, oock haere Heeren Ghecommitteerden wederom van *Emmerick* af te doen komen, ende dan eenighe persoonen uyt u Ho: Mog: middel te deputeren die met my in Conferentie mogen treden, aen dewelcke ick, volgens den last die ick hebbe, sal openen 'tgeene zijne C. D. contant kan betalen, en daer en boven sodanige voorslagen doen, die uwe Ho: Mo: verhopentlijck niet voor verwerpelijck en zullen achten konnen, het welke syn C. D. niet en sal vergeten jegens u Ho: Mo: met alle mogelijcke vruntschap wederom 'terkennen, was onderteyckent *Blommendael.*

Den festienden November hebben de Heeren Verbolt ende andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden in conferentie ende communicatie geweest sijnde met den selven Heer Blommendael, gerapporteert/dat hy tot betalinge/vande verlopē rentē vā het

het bewuste Capitael van hondert duysent Rijcxdaelders aengenomen had te laten tellen in handen van den Ontfanger Hoefyser veertich duysent Rijcxdaelders / en dat hy noch beloofde binnen den tijt van veertien dagen te betalen dertigh duysent guldens/dat hy overbodig was op den Hartogh van Nyburgh te geven assignatie/ van hondert en sestig duysent Rijcxdaelders en dat hier en boven Jaerlijcx op 't restoir soude worden afgelost 't sestig duysent Rijcxdaelders capitaels/ en dat de jaerlijcxe interesten daer benevens souden worden voldaen / presenterende daer voor te verbinden het Land ende Ryn-Licent, dat hy versochte copye van de liquidatie van den Ontfanger Hoefyser Dat hy geerne soude sien dat haer Ho: Mog: de Stenden van het Hertochdom Kleef mochten disponeren / om de voorsz schult te helpen betaelen ende afslossen / ende dat sy Gedeputeerden dienvolgens alle mogelijcke devoiren ende goede officien hadden aengewent om de aenwesende Gecommitteerden vande gemelte Standen daer toe te bewegen / maer datse daer jeghens veele pregnante redenen hadden gealleguëert / ende 'tselfde gantsch ende gaer afgeslagen/ dat hy versocht surcheantie van de geintendeerde executie.

Wat antwoort ende verklaringe hy kreegh sal hier na volgen.

In December quam tijding dat de Churfurst van Brandenborgh deser werelt was overleden; in 't vyf ende veertighste Jaer sijns Ouderdoms; stierf van de Watersucht; daer hy deerlijck aen was ghewéest; krygende eyndlijck gaten in sijn beenen. De meeste Sorg / directie / ende Regheringh van sijn Landen was aen den Graef van Swartsenborgh geweest; die hem niet langh overleefde tot sijn gheluck; want hy by den jongen Keurvorst niet soude hebben ghecontinueert in gratie.

In desen tyt was de Chur-Brandenborgsche schult al geklommen tot op vyfmael hondert duysent Rijcxdaelders. Men schreef en recommandeerde aen de Cleessche lantstenden; dat sy mochten de halve schult op haer nemen; maer sy hebben daer toe niet willen verstaen.

De Heer Blommendael, om sich alhier ende te Hove aengenaem te maken/heeft openingh so by den Prince als Princesse ghedaen van een Huwelijck tusschen den tegenwoordigen Jongen Churfurst ende d'oudste Princesse Dochter van Oraigne. Maer Blommendael, een creatuyr van Swartsenburg korts daer na uyt den dienst ende gratie van den Churfurst gerakende/raeckte dese Huwelijcx handel in slaep: endenaemaels deur den Heer Borghstorf, Favoryt van den Jongen Heer Keurvorst / opghewerkt / ende eyndlijck uytghewerckt.

In December quam alhier de Heer Philips Hendrick Bentingh Hofmeester des Hartoghs van Nyborgh, ende sijn Afghesante: hy proponeerde / gelijck Dr. Nutten van wegen Chur Colen / op 't stuck der Neutraliteydt ende evacuatie in sijn Hartoghs Landen: klaegde over seeckere executie aldaer gedaen van weghen desen Staet: Item aengaende de ghedreygde retorsie/ die men wilde doen/om dat den Hartogh hadde tot Duyren gevangen geset eenige Knevelaers / soldaten van desen Staet; Item dat men alhier dreygde de Neutraliteyt aen die van 't Landt te Gulick op te seggen: om dat de Spaensche den Borgers ende Ingesetenen van Wesel geen neutraliteyt wilden toestaen. Maer hy is met een generael antwoort oock ten deele dilatoir weder afgeveerdigt. Edoch geschreven aen de Lantgravin van Hessen; recommanderende de verschooningh van des Hertogs Landen tegen

gen d'Inquartieringe ende contributien. Alsoo nochtans dat van wegen desen Staet geen authoriteyt soude werden gebruyckt.

De Hessische Generael Lieutenant Milander wierdt gehouden oorsaecke ende Autheur te zijn van de lang gedurt hebbende Hessische Treves; den welcken dese Staet ende Vranckrijck in alle manieren sochten te doen ophouden. Derhalven heeft Vranckrijck by de Lantgravin so veel te weege gebracht/ dat sy Mylander te Hove ontbiedende (ende onder pretext van eere op het Hof logerende) op een ende deselve tijdt hem in genade dimitteerde ende ontslough uyt haer dienst/ ende schreef aen alle haer Krijgs hoofden ende Commandanten van niet meer hem Milander te erkennen als Generael Lieutenant; wel gade slaende dat hy niet van 't Hof quam of schreef voor ende al eer deselve haer ordre ende bevel allen 't halven waere aenghekomen. Milander daer na van Cassel vertreckende hielt sich veel by den Hartoch van Nijborgh; ende seer onvernought op de Lantgravin; ghelijck dan hy eyntlijck noch een Keyserlijck Leegher te commanderen kreegh/ ende sich op Hessen revengeerde.

Den achtienden Octobris is ter vergaderinge gelesen seeckere Memorie aen haer Ho: Mog: over-ghegheven by den Heer Ioachim van Wichefoort mede Ghedeputeerde van de Vrouwe Lantgravinne van Hessen/ houdende in effect/ dat door het afkomen der Lamboische ende Spaensche Troupes na den Lande van Gulich/ te vreesen stont/ dat sy eenich desseyn op Calcar mochten hebben/ ende dat dienvolgens de voorsz Plaetse daer door wel licht soude moghen komen te pericliteren/ vermits aldaer gants gheen voorraet en was van Munitie van Oorloch/ Vivres/ noch oock van noodighe Materialen/ versoeckende mitsdien dat haer Ho: Mog: tot voorsieninghe van de meer-ghenoemde Plaetse uyt derselver Magasijn geliefde voor den tijdt van ses weecken te leenen tien duysent Pont Bos-polver, dertich duysent ponden Lonten, seven en dertich ende een halve lasten rogge, twaelf ende een halve lasten meel tot twee en twintich tonnen in 't last, drie en vijftich tonnen Sout, vijftien handt Meulens, tien duysent ysere Pennen tot Pallisaeden, duysent Coghels van ses Ponden het stuck, ende duysendt Coghels van twaelf Ponden het stuck. Belovende ende wesende te vreeden in sijn Prijs de voornoemde Munitie/ Vivres/ als oock Materialen/ ter expiratie van den voornoemden tijdt van ses weecken te remplaceren in de Magasijnen van 't landt daer uyt deselve souden worden gelicht ende ontleent/ waer op den Raedt van State is geauthoriseert nae voorgaende Communicatie ende advijs van sijne Hoocheyt uyt een ofte meer van des Generaliteyts Magasijnen daer het oirbaerlijckst soude komen/ de voorsz Munitie van Oorlogh/ Vivres ende Materialen respective te lichten/ ende aen hem op restitutie te laten volghen jegens sijne schriftelijcke acte ende verbintenisse in behoorlijcke forme daer van te geven/ dat hy de meergenoemde Munitie van Oorloch/ Vivres ende Materialen ter expiratie van den tijdt van ses eerstkomende weecken in de Magasijnen van 't Landt daer deselve sullen uytgelicht worden te remplaceren; de Heeren van Hollandt hebben hier in niet verder geconsenteert als op 't behaghen van de Heeren derselver Principalen/ sulcx dat in cas deselve op de voorsz leeninge mochten eenige pregnante consideratien komen te moveren/ dat als dan dese haer Ho: Mo: Resolutie in naerder deliberatie soude worden gebracht/ doch is daer by gebleven.

In October geklaeght werdende over de Licenten die de Hessische namen op den Rijn en Maes: presenteerden deselve te laten varen; soo men haer wilde geven subsidie. Gevende te kennen dat also dese Staet haer wederom hadde gheinduceert tot de rupture met den Keyser: dat men of haer subsidieren of toelaten moeste het te nemen waer sy konden. Tot welcken eynde sy vyftich sterck den derden November in namen het Casteel te Huessen in de Betuwe: by verpandingh toekomende den Graef van Swartsenborgh: Maer also 'tselve lach inde Betuwe ende men vreesde dat daer deur de Keysersche den Hessische daer uyt jagende sedes belli mocht komen in de Betuwe ende binnens Landts: soo is den Hessischen scherp aengeschevē Huessen te verlatē. Maer sy hebbent ongemerkt laten deur gaen. Sy hebben oock getragt in Santen te komē: maer de Borgerye heeft haer geopposeert.

Den vyf en twintighsten October is ghehoort het rapport van de Heeren Verbolt, Terestein, Vosbergen ende Ripperda, nae communicatie met S. H. oock verstaen dessels consideratien over de klachten by de Heeren van Nimmegen gedaen aen Carel Rabenhooft Hessische Commandant binnen de Stadt Calker, ter sake dat hy aldaer had onderstaen op te richten een comptoir van licenten over de goederen die uyt dese landen gingen de Maese opwaerts/als oock na het Land van Gulick en van daer herwaerts komende/en dat hy verder soude pogen gelijcke Licent/so de Revière den Rijn te water/als langs deselve per Axe gevoert wordende/ mitsgaders ook gelet op de rescriptie vande voorsz Rabenhooft, aen die van Nimmegen voornoemt geschreven/daer aen sy egeen contentement en waren nemende/ doch is hier nevens verhaelt/dat de Hessische te vreden souden sijn affstant te doen van de vorderinge van licent by hun voorghelvent / over goederen de Revière den Rijn ende Maese respective te water op ende afgaende/ blyvende daer met belast de goederen gaende of komende per Axe. De Heeren van Gelderlant oock van Over-Ysel hebben verklaert/dat de Heeren derselver respective principalen sich oock gegraveert vonden in de vorderinge van 't licent der Hessische over goederen gaende uyt de voorsz Graefschap ende Over-Ysel na de quartieren van Westphalen ende daer ontrent/& vice versa, versoeckende dat hier op na behooren mocht worden gelet/ende in hunne beswaernisse deses aengaende mede gheremedieert/ waerop den Griffier Musch gelast wiert/om over dese sake naerder te communiceren met S. H. oock vervolgens te treden in conferentie met de Hessische Gedeputeerden en deselve disponeren/indifferentelijck ende sonder onderschept onbeswaert te laten alle persoonen oock waren/goederen ende Coopmanschappen/die met Sauvegarden/ passepoorten / of licentbrieven van desen Staet souden mogen sijn versien/en noch van tijt tot tijt voorsien worden.

In 't leste van Novemb. heeft de Heer Wickefort gecommitteerde vande Lantgravin by memorie gheremonstreert dat Lamboy tot 't innemen van Sonsbeeck had gebruyckt Spaens Canon/en een Spaens Regiment: dat hy sedert met sijne Ruyterye hadde gerecognoisceert Calcker en vervolghens genomen sijn quartier tot Goch: met apparentie dat hy Calker wel mocht belegeren: versocht daerom by leninghe uyt de naeste Garnisoenen of Magasijnen twintich lasten rogghe ende twintich lasten Haver; oock assistentie van eenich volck uyt de naeste Garnisoenen / aen den Graef van Eberstein nu Lieutenandt Gheneraal van de Hessische Armee. De versochte Rogghe ende Haever onder-

acte:

acte de restituendo by hem Wickefort gepasseert/ is toegestaen. Maer aengaende het volck is geschreven aen de Ghecommitteerden van den Raedt tot Embrick sijnde; om haer te laten informeren / of oock Spaens Volck by Lamboy was geweest/ende is daer na ghestelt ter dispositie van sijn Hoocheyt die echter niet goet gevonden heeft seer opentlijck de troupen van desen Staedt by de Hessische te voegen. In December quam klachte van die van Lit, Boeckhoven, ende Cuyck, dat de Hessische deselve stelden onder contributie/als sijnde Luycks of Rijcx. Men heeft haer gerenvoyeert aen de Gecommitteerde van den Raedt tot Embrich.

Terwijle dit alsoo passeerde in 't Landt van Cleef met de Hessische; soo wast in Oostvrieslant met haer oock geen deeg. In Iulio communiceerde de Heer Coenders ter Vergaderinge presiderende een brief van den Colonel Waerdenborgh, in Oostvrieslant over de Hessische commanderende/geschreven aen de Staten vande Stad Groeningen ende Ommelanden; houdende advertentie dat van uyt Denemarck een entreprinse op hande was op Oostvrieslandt: ende dat men wel acht soude hebben te nemen op de sijlen of Sluysen. Niet wetende nochtans of het de Koningh soude doen op de naem van Spaignen of op sijn eygen. 'Tselve heeft gestreckt om in Stad ende Landen op haer Frontieren goede acht te nemen: gelijck oock Waerdenborg desgelijcx dede: ende is Copye van den brief gesonden aen sijn Hoocheyt. Edoch is niet daer op gevolcht. Dergelijcke dreygende geruchten ghebruyckten de Koningh dickwils so wel tegen desen Staet als tegen Sweeden: doch sonder eenich gevolch of effect: ende doende daer mede niet als sijn quaet gemoet openbaren/sijne nabuyren irriteren/ ende endlijck oorsake geven van hem oppet lijf te vallen, gelijck in 't Jaer vier en veertigh is geschiet.

Eenigen tijdt te voor quam eene besendinge uyt Oostvrieslant: te weten in Augusto. Als wanneer de Heeren van Kniphuysen ende Detlefs, Gecommitteerden van d' Oostvriesche Stenden Audientie hebbende/ remonsteerden dat d'overleden Lantgraef van Hessen in den Jaere sestien hondert seven en dartigh de voorn. Graefschap sonder eenige oorsake met gewapender handt geoccupeert hadde / ende dat haer Ho: Mo: doen ter tijdt believt hadden een Accoort tusschen sijne Vorstelijcke genade ende den Stenden / door derselve Heeren Gecommitteerden te laten oprechten; Daer in neffens andere conditien den Stenden beloofst was / de Soldatesca/ mits maentlijck gevende twaelf duysent Rijcxdalers/naer ses maenden gantsch af te brengen / ende het Landt daer over niet meer te beswaren / of nu wel (dewijle van alles niet naer gekomen / maer daer en teghen de beswaernissen verdubbel / ende gecontinueert wierden) haer Ho: Mo: om handtbiedinghe verscheyden maelen gantsch instendich ende beweechlijck versocht waren / soo hadde het doch de selve believt / de saecke alle maelen aen de Vorstelijcke Vrouw Weduwe van Hessen te remitteren / ende hun daer beneffens 't erbieden / den Stenden door interpositie te favoriseren.

Dat hare Vorstelijcke Genade/wel hadden in Februario jongstleden op een besendinge selfs bevonden/dat de Stenden desen last langer te dragen gantsch onmogelijck was / ende daer door te gronde gaen mosten / waer door deselve was bewogen geworden 't ordineren/ dat die boven den accoorden genootene gelderen cesseren / ende van de maentlijcke contributie noch wat ingehouden werden soude/met belofte daer en boven voor eerst / meer volck af te voeren / ende beter ordre onder

den Soldaten te sullen doen houden / hoewel daer door het accoordt niet en was naergekomen / evenwel hadden de Stenden moeten Patienteren / op hoope het soude also gevolgt hebben/ende de Vrede met syne Keyserlijcke Majesteyt getroffen geworden sijn / maer men vondt hem van beydes gefrustreert/ alsoo in plaets van de verlichtinge / twee Regimenten haer rendevous in der Graefschap Oost-Vrieslant geassigneert was / oock de beloofde goede ordre niet en hadde konnen ten effecte komen / de verhoopte vreede nu in openbaren krijch verandert sijnde.

Dat haer Ho: Mog: mogten by avanture haer Heeren Committenten tot een importuniteyt toe reeckenen / dat deselve by teghenwoordighe derselver andere hoochwichtige affairen/ ende in eene saecke/veel te veel ende te dickmael bemoeyden / maer soo wanneer deselve der Stenden uytterste necessiteyt / de veranderinge van tijden / ende derselver eygene daer onder loopende interesse bedachten / dat sy souden bevinden / dat de Stenden door den uytersten noot die geene wetten lijden kan / daer toe gedwongen waren / door dien den Lande die aengeslagene contributie langer te continueren niet mogelijck en was / te geswijgen dat se de Spysinge der Soldaten / 't geven van groote Servicien, ende andere excessen niet konden langer uytstaen / in meerdere betrachtinge / dat daeromme veel luyden verliepen / ende noch dagelijckx meer ende meer hun uyt den Lande begaven / sulcx dat de lasten hoe langher hoe meer op weynigher aenquam / die doch daer onder moesten verderven : dat daer en boven met die nu beginnende Vyantlijcke besettinge daer toe den opper Commandant in Oost-Vrieslandt alreets ordre hadde/ twee partyen in 't Lant quamen/ so en ware niet seeckerder als eene totaele combustie te verwachten.

Ende in dien dit al schoon voor eenen tijdt lanck verhoed bleve/ soo soude doch de Keyserschen op de Grensen of Frontieren leggende hooge Officieren niet naer laeten aen alle kanten Gijselaers te halen / gelijck sy al voor langh aengeschreven hadden / dat men hun dubbelde Contributie soude geven / ofte sulcx verwachten/ So dat vast derhalven niemant op den platten Lande dorste woonen/ indien oock de Hessische van haere tegen partye / uytgejaecht wierden / 't welck op eene bloote Victorie ende 't geluck berustede / soo ware lichtelijcken af te nemen / hoe verre dese Vereenichde Provincien / wegen de nabuyrschap / daer by geinteresseert souden sijn. Soo versochten sy haer Ho: Mog: geliefden de Graefschap Oostvrieslant in dese haere uyterste noodt met derselver goeden Raet ende interventie te assisteren / op dat desen voor oogen swevende onuytblijfslijcke onheylen ende ondergangh haeres lieven Vaderlants / voorghekomen werden mochten / versochten daerom oock Commissarisen.

In conferentie voor Commissarisen komende baden sy provisie moderatie in de contributien: ende daer nae om evacuatie: op welck subject de Heeren Croock ende Renswoude gesonden werden na 't leger aen den Prince: gaende de Heer van Kniphuysen ende Detlof ooch derwaerts op 't selve stuck. Maer also dese Staet geen authoriteyt of gewelt wilde gebruycken tegen de Hessische / soo wiert haer voor afscheydt gegeven / dat de Graef ende Stenden eerst onder haer self moesten accorderen ; om met haer defensions werck gereet te sijn : want anders als sy al van de Hessische bevrijt waren / so soudense doch weder perijckel loopen om van andere geinvadeert te worden. Ende met dat dilatoir ende eschapatoir wiert haer in October gegeven haer depesche.

Van

Van wegen de Princesse Eleonora Maria Hartoginne Dowariere van Mecklenborgh tot Gustrauw quam hier in October de Heer Iohannes Albertus van Preen klaghende over haer Schoonbroeder den Hartoch van Mecklenborgh tot Sweryn: die tegen d'expresse Testamentaire dispositie van haer overleden Heer ende Hartoch desselfs ende haer eenighste soon tegen haer wil ende danck hadde tot sigh getrocken / ende deselve Luthers deed opvoeden / sy self ende d'overleden Hartogh sijnde vande Gereformeerde Religie: versochte dat deur d'Ambassadeurs van desen Staet by de Koninginne van Sweeden (waerop sich de Hartogh tot Sweryn seer beriep) mocht worden officie gedaen / ten eynde haer kint haer wierde weder gegeven. Item versochte eenigh verschot of Leening van gelt maer men heeft soo wel het een als het ander op de beste ende glimpighste manier geexcuseert: wel merkende / dat het eerste maer was een facilitatie tot het tweede: ende dese Staet in Oorlogh sijnde / had gheen ghelt over. Den Afgesante gegeven werdende een vereering van een gouden Penninck ter waerde van hondert ende vyftigh guldens.

Den dertienden Iuny sijn de Mareschaux de Chaune, de Chastillon, ende la Milleraye met een Leger van vyf ende twintigh duysent man te voet ende te paerde gekomen voor Atrecht: alwaer de Graef van Ysenburgh Gouverneur in was: die / meenende dattet Bethune, Air, of Bapaume soude gelden / hadde de Garnisoens aldaer versterckt / ende dat van Atrecht gereduceert op vyftien hondert man ende hy self gegaen sijnde nae Bethune heeft niet konnen weder in Atrecht komen / commanderende in sijn plaets een Yrisch Colonel Owen Oneal; de Cardinael Infant is so haest doenlijck was met forces (daer van hy een goede helft moest houden tegen de Prins van Oraigne) daer omtrent gekomen: maer siende de Circumvallatie in defensie / retireerde nae Avenes; om alleen te passen op de Convoyen. Sulx oock niet veel opererende / heeft hy gelegentheyt dat de Mareschal de la Milleraye met een goet deel van 't Leger uyt was / de circumvallatie laten attacqueren: emporterende het fort Rantzow; alwaer sy ses stucken gheschuts gheplant hebbende / voorts alle mogelijcke devoiren deede / om de linie van Circumvallatie te forceren / ende opening tot ontset te maecken: Maer Milleraye ondertusschen weder komende / soo hebben sy de Spaensche uyt het fort gejaecht ende doen retireren. Den vyf en twintigsten Iuly na 't springen van een Mine hebben de belegeraers geemporteert een halve Mane / ende van de belegerde daer eens weder uytgejaecht sijnde / hebben echter voor de tweede mael sich daer in gelogeert / ende deselve in behouden. Daer na sprong oock een Mine onder de wal / met sulcken effect dat een stuck van 't Bolwerck in de gracht viel / ende middel gaf om daer in te logeren. 'T welck siende de belegerde hebben geparlementeert den negenden Augusti. In de plaets wiert gestelt tot Gouverneur de Heer van St. Previl; die eenige Iaren daer nae in disgratie van den Cardinael vallende / onthooft is.

Den negen en twintigsten September heeft Godt Vranckrijck gesegent met een tweeden Soon die men genoemt heeft den Hartoch van Anjouw. Daer van de Koning terstont liet notificatie doen aen alle Gouverneurs van de Provintien en aende Magistraten van de Capitale of groote Steden.

Den seven en twintigsten Octobris nam afscheyt de Heer Amontost, sijnde hier eenigen tijdt geweest als Resident; toonde Brieven vanden Koning waer by hy wiert ghenomineert Ambassadeur tot Genua; edoch seyde niet te sullen vertrecken

voor dat d'Ambassadeur la Tuyllerie hier soude aengekomen sijn; deselve in 't begin van November tot Rotterdam gearriveert/ ende men niet meer van meeninge sijnde / om deur den Prins van Oraigne de receptie aen de Hoornbrugge te laten doen/soo wiert gedelibereert wat andere receptie men hem soude doen; eenige slougen voor men soude hem deur twee Graeffelijcke stands Persoonen laten ontfangen; andere slougen voor twee Colonels. Edoch is entlijck goetghevonden hem t'ontfangen deur den jongen Prins Willem van Oraigne, gelijk den sevenden November geschiet is; hebbende na de gewoonlijke eerste drie dagen defrayement sijn audientie den tienden gedaen; bestaende in complimenté. Daer na heeft hy te kennẽ gegeven dat het Saisoen ende tijdt nu was om te concerteren nieuwe desseins tegen den gemeynen Vyandt oppet aenstaende Jaer; versocht eenige Gecommitteerden/ om met hem daer over te komen in conferentie: waer toe ghenoemt sijn de Heeren Rantwijck, Cats, Vosbergen, Weede, van Loo, Haersolte ende Aldringa. Die daer na gerapporteert hebben dat sy hem Ambassadeur sonderende of hy last hadde te handelen over de continuatie van Subsidie/ geantwoort hadde/ neen; maer dat hy deur sijne Brieven 't selve geern wilde recommenderen sulcx en daert 't behoorde. Dat voorts hy hadde geproponeert drie pointen: eerstelijk aengaende de assistentie aende Vrouwe Lantgravinne van Hessen te doen/en in goede achtinge te nemen de conservatie vande Stad Calkar/gelegen so na op en aen de frontierẽ deser Landen. Ten tweeden/dat de commercien ende Traffijcq tusschen desen Staet ende die van Luyck souden mogen worden geinterrumpeert. Ten derden, dat den oorlog te water ende te lande tusschen den Coninck van Spanjen den gemeenen Vyand/ ten wedersijden vigoureuselijck mocht worden gecontinueert ende voort geset/ende specialijk dat de Havenen van Vlaenderen met macht van Schepen vast ende naeu mochten worden beset/ ende gesloten gehouden/allegnerende de gemelte Heer Ambassadeur tot yeder der voorsz drie pointen sijne respective redenen ende motiven. Op het voorsz stuk der subsidien/is geschreven aen de Heer van Oosterwyk haer Ho: Mo: Ambassadeur in Vranckryck/dat hy by den Coninck/ als oock by den Cardinael Ducq mitsgaders elders in Vranckryck van noden wesende / alle mogelijcke devoiren soude hebben te doen / ten eynde sijne Majesteyt bewogen mocht werden te continueren noch voor een Jaer aen desen Staet sodanigen gelt Subsidie / als sijne Majesteyt het voorleden jaer hadde gelieft te geven Hollants gelt, binnen Amsterdam te betaelen / ende dat sijne Majesteyt geliefde de gemelte Heer de la Thuillerie sijne Ambassadeur te lasten ende authoriseren om over de conditien van dien alhier met haer Ho: Mog: te handelen/ ende wierden de meergemelte Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden versocht sich andermael by de meergemelte Heer Ambassadeur te vervoegen/ ende van denselven te versoecken ende obtineren / dat sijne E. het voorsz stuck der Subsidien by den meer hoochstgedachten Coninck/den gemelten Heer Cardinael Ducq, ende elders van noden wesende in Vranckrijck ten hoogsten met serieuse termen wilde recommenderen / ende aengaende de Lantgravin van Hessen hebben den Ambassadeur mondeling bericht gedaen dat haer Ho: Mo. met het Roomsche Rijk stonden in neutraliteyt/doch datse dien onverminderde de Heer Lantgraef in sijn leven/als oock de vrouwe Lantgravinne naer sijn doot/ tot diversche Reysen hadde geassisteert / so veel als de gelegentheyt van desen Staet buyten infractie van de voorsz Neutraliteyt eenichsins had konnen lijden/ dat ook

haer

haer Ho: Mog: noch van goede meeninge ende intentie waren / ende ſulcx met le- ninge van verſcheyde Ammunitien van Oorloch ende Materialen onlangs had- den gedemonſtreert / ende dat het vordere verſoeck voor eenige dagen van weghen de meer-gemelte Vrouwe Lantgravinne gedaen by eenige Provincien was overge- nomen / om inden haren breeder daer over te communiceren / doch dat alvoorens by publijcque antwoort de gemelte Vrouwe Lantgravinne vertrooſtinge was gege- ven / jeghens 't geene de Spaenſche tot nadeel van de voorſz Stadt Calkar ſouden willen machineren / ende wat de voorſz voorgeſlaegen Interruptie van Commer- cien ende handelinge met die van Luyck belangde / hebben beleefdelijck geexcuſeert / deſelfde excuſen onder anderen funderende op het apparent verlies van de Stadt Maeſtricht, dat daer op onvermijdelijck ſoude volgen / ende aengaende de voorſet- tinge van den Oorloch te Lande / als oock de beſettinge van de havenen ende Tuſt van Vlaenderen, oock bevrijdinghe vande naeuwe Zee / dat haer Ho: Mog: van hare ſijde daer toe alles ſoude contribueré dat hun mogelijck was / daer nevens ver- ſoeckende dat ſijne Majeſt. van ſijner ſijde oock wilde contribueren een goet aental Scheepen / dan wat belangde de voorſz voorſettinge van den Oorloch te Lande / dat het ſelve ſijne reflectie voor een groot gedeelte nam op de voorſz Subſidien, geconſi- dereert dat het ongherepartieert extraordinaris Crijghſvolck / 't welck mede te velde moeſt werden ghebruyckt daer op ſpecialijck was bewesen / ende daer aen geaffec- teert / die ſonder dat egeen fondts en hadden / noch oock voor hun egeen ander en ſoude konnen worden uytgevonden.

In December ſijn de Heer de Bye ende andere haer Ho: Mo: Gecommitteerde weder met den Ambaſſadeur la Tuillerye in conferentie geweeſt. Eerſtelijck kla- gende over ſeecker condemnatoire Sententien van confiſcatien over een Hollants Schip ende eenige waren ende Coopmanſchappen gelicht uyt andere Schepen de- ſer Landen / waer op de Ambaſſadeur had verſocht een Memorie om ſijn Officien daer na te dirigeren. Ten tweeden was oock ghesprooken nopende een Regle- ment ten wederſijden te ſtellen / waer op betaelt ſouden worden voor de Scheepen van wederſijds Onderdaenen die uyt handen van den ghemeenen Vyandt / ſoo nu ende dan reſpectivelijck wierden gherucht. Ten derden dat mede een beſoigne ſoude dienen ghemaeckt te worden / nopende / 't introduceren van een voet ende ordre waer nae wederſijdts Ingheſetenen haere Commercien ſoude moeten di- rigeren / ſoo inde Bocht, Oceaen, als oock in de Middelantſche Zee. Ten vierden hebben hier by verhaeldt de Propooſten die over ende weder over met den gemelten Heer Ambaſſadeur waren ghevallen / nopende 't gepaſſeerde ſoo ten op- ſichte vanden Heer Ambaſſadeur d'Avaux reſiderende tot Hamborch, als ten re- guarde vande Heeren haer Ho: Mog: extraordinaris Ambaſſadeurs jonghſt in Sweeden gheweeſt / ende van daer weder ghekeert / raeckende 't point van Cere- monien ende 't defereren van reſpect, eer ende qualificatie, die men van deſer ſijde altoos met goet recht hadde ghesuſtineert ende alnoch was doende / waer by ghevallen is 't geene op ghelijcke ſubject tot Venetien was ghepaſſeert ghe- weeſt. Op het eerſte point is gheformeert eene ſodanighe Memorie als by den ghemelten Heer Ambaſſadeur was verſocht om ſijne Officien daer naer in Vranckrijck te dirigheren. Op 't tweede point dat door den Am- baſſadeur van deſen Staet in Vranckrijck ghecontinueert ſouden worden

de

de debvoiren die diesaengaende hier bevoorens op voorgaende last van haer Ho: Mog: waren begost. Op 't derde wiert gheschreven aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam, Amsterdam ende in Zeelant, dat sy respectivelijck voor haer wilden beschepden eenighe vande treffelijckste ende ervarenste Coopluyden / ende met deselve maecken ende instellen een Concept van een Reglement / waer nae de voorschreven Navigatie ende Commercien in de voorverhaelde bocht ende Zee respective / sonder onnodige moeyte ende molestie van wedersijts Ingesetenen gerustelijck ende naer behooren soude konnen gedreven worden / het vierde poinct wiert goetgevonden voor alsnoch stilswijgende te passeren.

In dese tijd nu seecker bericht sijnde van de revolutie in Catalogne, is deur expresse Gecommitteerde op dat stuck gehouden conferentie ende ghemaeckt besoigne; over middelen daer mede het van weghen desen Staet ondersint soude konnen worden. Waerop goetgevonden is te belasten den Ambassadeur Lier om daerop te komen in Communicatie met den Cardinael Ducq om door den Minister van deselve Croone in Cataloigne te laten vernemen of de officien ende besendinge van wegen desen Staet aldaer oock aengenaem ende dienstich soude mogen sijn/ende in cas van jae / ende hy oock sulcks machte goet vinden / om geen tijdt te verliesen van nu af den Secretaris Euskercken met brieven van Credentie te versien om een keer derwaerts te doen / ende de Directeurs van 't gemeen wesen in die quartieren in beleefde termen te bejeghenen / ende aen te duyden het interesse dat haer Ho: Mog: reeckenden te hebben aen de subsistentie ende voortganck van hare affaires / als hebbende ten selven eynde noodich ghevonden hem Euskercken expres derwaerts te senden / omme door haer onderricht sijnde vande grondelijcke toestandt ende gelegentheyt van saecken/ende op wat voet ende hoe verre men van wegen desen Staet met haer in het aengevangen werck soude mogen concurreren/ alles te doen ende by te brengen wat beyderstijts gemeyn interesse ende de constitutie van tijdt ende saecken eenichsints soude konnen mede brengen. De particulariteyten van de veranderingh in Cataloigne sal in 't korte stellen.

De Koningh van Spaignen hebbende swaere Oorlogen / konde qualijck eenighe van sijn Landen verschoonen. Veel exces ende desordre liepter in dat ghe val met onder. Geen van sijn Landen / geen oock vande Fransche Provintien sijnder vry van geweest. In Cataloignen was veel misnoegen; men klaeghden seer over de foulen ende insolentien van de gheinquartierde Soldaeten. 't Welck in May eerst uytbrack: werdende de Wapenen aengenomen/'s Conings Garnisoenen uytgejaecht ende een goet deel Castilianen dood geslagen.

In Iunio deed de Koningh den Catalans Pardon aenbieden. 't Welck sy niet trouwden: maer handelden met den Coningh van Vranckrijck: naemen volck aen: niet sonder advijs van haer Geestelijckheyt ende Rechtsgeleerde/ op de vrage of het gheoorloft was de waepenen aen te nemen tot haer defensie teghen den Souverain. Don Iuan de Guaray Gouverneur van Perpignan is den twee ende twintichsten Septembris te velde gekomen met acht duysent man te voet/ ses hondert paerden ende ses stucken geschut. Tooch op Millas: 't welck hem de Sleutels te gemoet schickte; van daer op Illers: 't welck sich wel defendeerde; soo dat Guaray tot twee verscheyden tyden de plaets met verlies moest verlaten. Tortose hielt bycans alleen voor den Koninck: die een goet Legher deed formeeren.

Edoch toe liet dat een besendinghe van Saragosse of wel van weghen het volck van geheel Arragon, ginck om een reconciliatie te maecken tusschen Barcelone ende haer Koningh. Het antwoord van die van Barcelone was; dat eerst de Coninck moest retireren sijn leger/ daer na waeren geneyght om te handelen. Also keerde dese besendinge onverrichter saecken.

Maer de Coninck van Vranckrijck sloot sijn tractaet deur Plessis Besançon en Sornia met de Directeurs van Cataloigne tot Barcelona: beloofde haer ses duysent man te voet ende twee duysent paerden. De Catalans beloofden te geven negen persoonen tot Ostagiers.

De Koninck van Spaignen verklaerden den Marquis de los Veles voor Generael van sijn Leger/ende Stadthouder van Cataloigne. Sulcx verbitterde de Catalans noch meer: want hy seer gehaet was: niettemin toonden eenige gehoorsaemheyt: versoeckende des Koninghs confirmatie op de Scheepenen die sy hadden gemaeckt. Item dat de Marquis mocht komen sonder Legher: ende dat de Bisschop van Barcelone mocht continueren in het Stadhouderschap. De Coningh confirmeerde de Scheepenen: maer de Marquis ginck voort: deed eedt tot Tortosa. De Catalans waerschouden die van Tarragone, Panaden ende van ontrent de Zoom vande Reviere Hebro, om te Fortificeeren de passaghen vande Tol de Ballaguier, ende Tibissa: maer sy hebben sulcx versuymt willens of onwillens; Dies nam de Marquis met gewelt in/ de Stadt Xerta: niet sparende maer ombrengende alles watter in was. Hier nae hebben oock de Catalans het Masquer afgehelpt: oprechtende ende uyt een Venster van 't Stadthuys uytsteekende de Standaert van St. Eulatie; ende verklarende de Castilianen voor vyant. De Heer van Espenan van wegen Vranckrijck quam hier naer terstont in Barcelone, wiert aengenomen voor Ghenerael van 't Leger: edoch quam het beloofde Frans secours wat langsaem by. De Marquis avancerende sommeerde Monroing, Reus, Selve, ende Cambrits: 't laetste alleen wilde houden: doch nae het eerste assaut hebben het tweede niet vermacht. Ende aldaer wiert wederom bloedich geprocedeert. Sulcx maeckten grooten schrick onder het Catalansche Leger; 'twelck versmolt ende verdween. Dies de Marquis noch in kreegh Seca ende eyndlijck Terragona, 'twelck hy wel tracteerde. En Espenan retireerde sich na Vranckrijk. So dat de saecken slecht stonden voor de Catalans. Maer ondertusschen gebeurden oock den afval van Portugael; 't welck de Coninck gaf nieuw beletsel: ende aen die van Cataloigne couragie.

De verandering in Portugael wiert als gemeenlijck ghelept op het quaet Gouvernement. Van wegen Portugael was Secretaris van Staet tot Madrid Diego de Soares: deselve maeckte dat sijn Schoon-Vaeder Michel de Vasconcellos wiert ghestelt Secretaris van Staet tot Lissebon. Die kaetsten elck ander de Bal toe: ende alles ginck deur haer handen: veel fauten ende misgrepen werden in d'uytghegheven Manifesten ghesept by haer begaen te sijn: ghelijck van altijdt werden ghevonden ghenoechsaeme pretexten ende oorsaecken van saecken die wel gelucken. Ende men sustineerde dat naer rechten de successie den Hartoch van Bregance toequam. In 't voorgaende jaer sijnde gerucht dat Vranckrijck yet wilde attenteren op Portugael, wiert gelast een Armee in Portugael te ligten: en om dat

de Princesse Margarite Gouvernante niet suffisant scheen / wiert den Hartoch van Bragance gestelt tot Generael. Hem was verboden nochtans te komen in Lissebon; ten waer reden van Oorloch het vereyste. Eens quam hy daer: hoewel niet als om te gaen aen de water zijde nae Passo: echter de toeloop van 't volck was so groot; dat veel van opinie waren dat sich alrede dies tijts de Noblesse ende 't volck hadt behooren te verklaren. De Commandeurs op de Casteelen vreesdent oock: Maer men was niet verseeckert van des Hartochs eygen Resolutie. Echter warender die hem den Pols voelden: Ende siende dat hijse niet hart af sloegh kregen moet om yet te beginnen. Het volgende voorjaer passeerde sonder Oorlogh. Korts daer nae wiert aenden Hartoch weder gheschreven / ende van wegen den Coninck versocht volck te werven in sijn Landen ende sich te voeghen by 't Koninghs Leegher op de Fransche Frontieren: daer hy doende een verhael vande elende / waer toe ghereduceert was des Konings macht soo te water als te lande; Versoeckende dat hy Hartoch wilde met een goet exempel d'andere Noblesse voorgaen / ende den Coningh assisteren in dese necessiteyt: die anders en ingeval geen bystant quam uyt Portugael / gheschapen was om uyt te barsten tot onderganck vande Spaensche Monarchie; met aenbiedinge van des Conings gunste inden hooghsten graed.

Met dese persuasien meende men goet te doen: maer men gaf te meer moet aenden Hartoch om af te vallen. Hy excuseerde sich op sijn ghebreck van gelt: men schickten hem yet: met belofte van meer. Dies konde hy niet stil staen: doch dede de werving soberlijck. Daer nae kreegh hy last om den Coning t'accompaigneren nae Cataloignen / onlanghs gerevolteert / met so veel Adel als hy konde by een krijgen: met groote beloften van dat hy hier deur soude gantschelijck redresseren sijn Huys. Dese reyse tot den Oorloch in Cataloigne was oorsaecke dat eenige Heeren in Portugael resolutie namen alle swaricheden te surmonteren om tot haer intentie te komen: sy waeren min als veertich: die echter haer verseeckerden van de rest; ende bewogen eyntlijck den Hartoch tot sijn consent. Also dat den eersten Decembris deselve Heeren haer vonden in het Paco of Palleys s'morgens; ende so haest de klock sloech negen; wiert een pistool los geschooten; 't welck was het teecken; waer op de gheconjureerde Heeren aenvielen; houwende / steeckende / schietende alles wat haer in 't Palleys voor quam: d'Archers wilden haer Hellebaerden aentasten om de Gallerie te defenderen; maer Don Michiel d'Almaeyde met veel Adels riep vrijheyt, vrijheyt: vive de Coning Don Ian de vierden. De Secretaris Vasconcello hoorende het gerucht verchide sich in een cas; alwaer hy nochtans wiert eyntlijck ontdeckt: Hy wilde sich weer weren met een Carabine inde hant; maer wiert haest overweldigt / omghebracht / en ter venster uyt ghesmeten / op een plaets alwaer duysenden van 't ghemeen volck stonden; dien sulckx een aenghenaem spectakel was; ende riepen vrijheyt, vrijheyt ende vive Don Ian den vierden. De Princesse van Mantua vice-Reyne van Portugael vernemende watter passeerde / poochde eerst met het sien uyt haer venster daer nae met spreecken het volck te stillen; maer te vergeefs / doch wiert haer gheen quaet / maer alle respect ghedaen. De gheconjureerde Heeren voor haer compareerende seyden / dattet haer niet te doen was om te hebben het leven van een Secretaris / maer om aen Don Ian te geven de Kroon diemen hem

festigh

festich Jaer hadt onwetelijck onthouden. Men obligeerde haer om te gebieden aende Gouverneur van 't Casteel / niet te schieten : konnende anders de Stadt seer incommoderen. Volgende nacht wiert sy gebracht op een Koninghlijck huys buyten Lisbon. Voorts alles soo wel Geestelijck als wereltlijck volghden desen cours ; selfs alles wat in Oostindien / Brazil / ende Africa vande Portugijsche natie was beset. Een grouwelijcke ende groote veranderingh in so korten tijdt : ende mocht de Coning wel seggen / doen de revolte in Catoloigne eenige maenden te voor was geschiet / het Spaens spreeckwoort ; bien venga, si viene sucio : of dat nopt ongeluck alleen quam. Fortuna obesse nulli contenta est semel.

Niemant leeft sonder Vyanden: de nieuwe Coningh in Portugael had wel het gemeen applaudissement van 't volck: echter waren noch al die 't hem misgunden. D'Ertsbisschop van Braga was een creatuyr van Spaignen : of van den Grave van Olivares : aen den welcken hy dienvolgens schuldich was danckbaerheydt. De Marquis de Villa Real en syn soon den Duc de Camina droegen oude jalousie teghen het huys van Bragance: hoewel na Maeghschap. De Graef van Armanar wiert daer nade ingetrocken: Dese correspondeerden met het Hof van Castilien. Immers 't gebeurde dat een Spion die de nieuwe koning van Portugael gebruyckte in Castilien quam in 't geselschap van eenen die d'opghemelde Aertsbisschop gebruyckte tot syne correspondentie : dese op eenige suspicie wiert van den anderen omgebracht : ende de brieven by hem gevonden gaben aenwijsinghe tot dese conspiratie ende conspirateurs ; die den Coningh onder goede schijn dede te hove komen / vanghen / ende hun Proces maecken ; volghens 't welck sy wierden ter doodt gheoordeelt. Den nacht voor de executie wierden den Marquis de Villa Real, den Hartoch van Camine syn Soon / nae Bloetverwanten des Koninckx / den Graef van Amanar, en Don Augustino Manuel in 't huys van Diego Duarte, aen 't Paleys van Lezia staende / gebracht / voor 't welks een schavot opgerecht stont / op het welcke men door een galderye uyt het huys van Diego Duarte kost komen ; dit schavot had noch twee stellagien boven sigh / op het hooghste van dewelcke twee stoelen stonden voor den Marquis ende syn soon den Hartogh ; op 't naeste was den darden stoel voor den Graef : ende op het schavot self een ander voor Don Augustino. Manuel. Des morgens gingen vier vande rechters neffens eenighe Dienaers besien / of al den toestel van 't schavot of stellagie was nae behooren. Korts daer nae vertoonde sich een ontallijcke menichte van toesienders. De Marquis de Villa Real quam met een stockken inde handt / den mantel op de schouderen. Na den eersten tree die hy op het schavot dee / viel op syn knien en eenighe ghebeden ghesprooochen hebbende / hielt een langhe reden tot het volck / inhoudende niet anders als een klacht over syn ongheluckighe doodt. Voort vraeghde hy of er ghenade voor hem was / maer op de menichte riep / neen neen, wegh daer mee, wegh daer mee. Alsoo , antwoorde hy / riepen de Iooden oock aen Christus. De Scherprechter seyde over luyt. : De Koninck onsen Heer wil dat recht geschiede, dat Don Lovis gewesen Marquis van Villa Real , het hooft afgesneden werde, gelijck een Verrader van syn Majesteyt, van de voornaemste leden des Rijcx ende de gemeente, over welcke misdaet oock syne goederen blyven verbeurt

beurt' voor des Conings Schatkist, ende syne gedachtenis uyt de Werelt verbannen, is dat u goetvinden? Al de gantsche meenichte antwoorde daer op: Iae, recht, recht. Dit gheroep gestilt zijnde / wende sich de Scherprechter na de Marquis ende bont hem de beenen ende armen aen sijnen Stoel vast / daer hy sich in gheset hadde in plaets van hem het hooft van achteren af te slaen / dede hy hem het selve achter over op de stoel (die tot dié eynde gemaeckt was) buygen en de hant op het voorhooft leggende/snee hem met een mes de strot en volgens het hooft af; bedeckende voorts het Lichaem met een groten swarten zijden Mantel. Op deselve wijse vertoonde sich de Hartoch van Camine, vergeselschapt/ gelijck oock de Marquis sijn Vader / met sijn Huysgenoten. Toen begost de beul / gelijck voorheen / te roepen / veranderende alleen den naem; de Hartoch alsoo hy voorby sijn Vaeders stoel ginck / leyde sich voor deselve op sijn knien / kussende ende herkussende hem meer als hondert mael de voeten; met sulcke bewegingе van droefheydt dat de toesienders / hoe verbittert sy oock waeren / tot medelijden ende traenen bewogen wierden / oordelende dat hy hem met dese beweeginge vergiffenis badt/als oorsaeck van sijn ongheval / voort badt hy 't volck een Pater Noster voor sijn ziel te seggen / en voeghde sigh alsoo op sijn setel/ en ontfingh deselve straf als sijn Vader; schoon dat de gemeente liever gesien hadt / datse als Verraeders van achteren gedoodt waeren geweest; zijnde dese manier van sterven eerlijck en honorabler gheacht in Spaignen / als onthooft te werden: 't welck van achteren geschiet.

Daer nae quam de Graef van Armamar, alleen met een Camerdienaer vergeselschapt/en daer aen Don Augustino Manuel, die gelijck d'andere hun voornemen met de doot besuyrden.

De anderen der medeplighters als Petro Baersa ende Antonio Correa, wierden ten eynde van het geseyde schavot aen een galgh opgehangen. Maer de Bisschop van Braga, hoewel hy d'eerste aenleyder van 't verraet was / wiert beneffens eenighe andere Geestelijcke in vaster ghevangheniſſe ghestelt. De Coninck droech vier uyren rouw over de Marquis de Villa Real, en sijn soon ter oorsaeck van hun naemaeghschap.

Tot Luyck de Regeringh ende ghemeente dese Somer Schiroux (of Spaens ghesint) ghewoorden sijnde / wierden niet alleen veel grignoux, of Fransghesinde, maer oock self den Abt van Mousson qualijck bejeghent / ende alle die suspect waren van de Ghereformeerde Religie: die ghelijck den ghemelden Abt oock / haer nae Maeitricht retireerden. De Koninck van Vranckrijck liet sich daer seer aen ghelegen sijn. De Heer Brasset versocht in September dat dese Staet in offensive en defensive alliantie staende met Vranckrijk, deur haer Militie tot Mastricht mochten ressenteren op die van Luyck d'insolentie ende 't affront hem Abt van Mousson aengedaen. Waer op ghenomen sijnde 't advijs des Raets van State / is den eersten October verstaen dat de persoonen die schuldich waeren aen het violeren van het Publijcq Volckeren recht, soo sy binnen Mastricht in arrest quamen genomen te worden / aldaer in verseeckerheydt souden worden aengehouden totter tijdt toe dat den Koninck van Vranckrijck naerder sijne meeninge daerop souden hebben verklaert / om daer nae recht gedaen te worden na behooren.

Die

Die van de Staet ende Stadt van Luyck schickten eenige Gecommitteerden in Vranckrijck om haer 't ontschuldigen / ende te verklaren dat sy niet sochten als alle goede Neutraliteyt met hare nagebuyren. Dese Schirousche Regheringh heeft daer geduyrt tot het Jaer ses ende veertigh.

In Augusto is aen Graef Maurits sijn Gouvernement in Brazyl noch gecontinueert drie Jaer. In December sijn aen de Compagnie gheaccordeert twee duysent man : maer ter dispositie van sijn Hoocheydt om deselve te nemen uyt de Compagnyen in 's Landts dienst sijnde tot minste quetsing der Capitains.

Hier moet noch yets werden geseyt van de saken in Vrieslandt : alwaer de Heer Stadthouder oock binnelants eenige moeyelijckheyt kreegh.

Het Hof Provintiael siende by gelegentheyt van't overlijden van Graef Hendrick kans om weder te komen tot de Raedts bestellingh inde Steden / heeft aende Staten van 't Lant den vier en twintighsten July gerepresenteert / dat sy sich te gemoet voerende d'onlusten over 't stuck vande Raetsbestellingh aldaer meermaels ontstaen / oock wat propositie daer tegens by den Hove noch inden Jare twee en twintigh aende Heeren Staten van 't Landt gedaen / ende wat resolutien daer over by haer Ed. Mo. tot welstant vanden Lande genomen waren / hadden verstaen althans niet weyniger als doenmaels te wesen hunne schuldige plicht / haer Ed. Mo: als tegenwoordige Staten vanden Lande te vertoonen / watten dienst van 't Landt in desen soude mogen vereysschen / namentlijck dat van ondenckelijcke tijden af deselve Raetsbestellinge geweest was by den Heere Stadthouder President ende Raden: Ende al schoon na affweringe des Coninck van Hispaignen eenige van dier meyninge geweest waren / als of sulcx ondienstigh was / dat nochtans de ervarentheyt 't contrarie geleert had / in dier voegen oock dat als den noot van 't Land inden Jaere vyftien hondert vyf en tachtich vereyschte / dat sonder wijder deliberatie sijn Ghenaede Graef Wilhelm (Hooghloffelijcker Memorie) den Raedt der Steden voor dat mael bestelde / de saecke diermaten op ghenomen was / dat deselve sijn Ghenaede acte van verseeckeringhe had moeten verleenen / omme naemaels niet meer de Raedts bestellinghe alleen te doen ; waer nae de saecke sigh ghekeert hebbende al weder tot den ouden voet ende daer af expresse insertie ghedaen zijnde in de Instructie der Raeden Provinciael ghemaeckt by de Heeren Staeten van den Lande Anno acht ende tachtigh gheconfirmeert by naeder Interpretatie den tienden May vyftien hondert seven ende 't neghentigh by 't vierde Artikel hier na ghestelt. Ist 't selve in viridi observantie althoos gheweest / ende contimuelijck onderhouden tot den Jaere sestien hondert twee ende twintigh toe / ten welcken tijde by eenighe der Steden (hun soeckende 't ontrecken onder pretext van inegaliteydt der contributien) ghetracht is den ouden ende welbestelden voet te veranderen / ende de Raetsbestellinghe te brenghen aen de Heere Stadthouder / aen drie der Heeren Ghedeputeerden / mitsgaders aen drie der Heeren van den Hove op de nominatie der Steden sittende / 't welck ghenerallijck ende voornaemelijck by verre siende / soo uyt den Adel als eyghen Erfden / niet weynigher in Steden als Landen diermaten inghesien is / waer toe voornamelijck

melijck deselve nieuwicheyt tendeerde / dat de Heeren Staten van den Lande daer-inne gevvert/en magnis animis deselve nieuwigheyt in herba gedempt hadden met de resolutien hier nae ghestelt: Ende daer by de Raeden Provinciael wel expresse ende ernstelijck belast op hunne Eedt ende plicht voortaen 't saementlijck de Raeds-bestellinghe der Magistraten in de Steden Jaerlijcx met den Heere Stadhouder te doen. Alles nae breder vermoghen der voorschreve resolutie. Dat daer deur de Heeren Staten van den Landen immers ghenoech te verstaen gaven / hoe seer sy alsdoen gheyvert hadden voor de conservatie der Souverainiteyt ende Hoogheyt van 't Landt / ende gheinsisteert de instructie van de Heere Stadthouder in 't tiende Articul wel uytdruckelijck vermeldende / dat de Heere Stadhouder in geenderley manieren vermocht, hem eenich gesach aen te matighen over de Souverainiteyt ofte hoocheydt van 't Landt, nochte hem aennemen eenich poinct 't welck daer van dependeert, In 't elfde Articul / Dat de Heere Stadthouder sich sal hebben te reguleren nae de Instructie der Raden Provinciael voor soo veele deselve sijn persoon was concernerende, ende voorgaens ghebruyckelijck geweest, in 't twaelfde Articul / dat de Heere Stadthouder niet sal moghen versoecken om te ghenieten eenich poinct, welck de Heeren Staeten hun alleenich ghereserveert hebben, ofte den Heere Stadthouder by syne commissie ende Instructie niet en hebben gheaccordeert, Door welcken yver ende goede voorsorghe ten dienste vanden Lande by de Heeren Staten vandien de saecke als doen by den ouden voet ghemainteneert / ende onveranderlijcken voortaen verblevde / tot dat in den Jare vyf ende dartich, men door de troublen alsdoen ontstaen vervallen was tot de inconvenienten van tijdt tot tijdt daer op ghevolcht / tegens d'intentie der Steden selver waer deur of 's Landts welstant gebetert / ende de verwachte vruchten daer uyt voort ghekomen sijn / ende of niet den oude gegroepden ende wel bestelden voet der voorsz Raets-bestellinge voor onsen Vaderlandt / de beste / oirbaerlijcxste / ende dienlijcxste is / tot conservatie van 's Landts hoocheyt ende publicque authoriteyt / vermeenden de Raden provinciael alrede voor drie Jaeren by haer Ed: Mog: genouch verstaen / ghere-solveert / ende gedeclareert te sijn by Resolutie van den twaelfden Mey, sestien hondert seven ende dartich als waer by haer Ed: Mog: de nieuwe Instructie afgeschaft ende de Raden provinciael gereleveert hebben van den Eedt daer op gedaen/ ende deselve belast te verblijven by hunne oude Instructie / daer af het vierde Articul hun met de Heere Stadthouder authoriseerde tot de Raets-bestellinge, exempt Leeuwaerden ende Franeker, in voegen hier vooren verhaelt / welck soo alsmen in volkomen treyn konde worden gebracht/hadden de raden provinciael deser ter goeder meeninge haer Ed. Mog. voorgedragen / om daer op te nemen sodane Resolutie / als haere hooghe wijsheyt ten dienste van den Lande oirbaerlijcxst bevinden soude.

D'acte die de Heer Graef Willem hadde moeten geven / ende waer van in 't vorige wert gemelt / was luydende als volght.

Alsoo die welghebooren Heer, Heer *Wilhelm Lodewich* Graef tot Nassauw Catzenellebogen, &c. Stadtholder ende Capiteyn Generael in Vrieslandt, uyt bevel en authorisatie van mijne Heeren de Generale Staten van de Nederlantsche Geunieerde Provincien, in dato hier onder gheteeckent de keure ghedaen heeft van

van Burgemeesteren; Schepen ende Raden der Stad *Sneeck*, om deselve Stad ende Inwoonders voor dit loopende Iaer *vyftien hondert vyf en tachtigh* te regeeren ende de tegenwoordighe regeerders gheklaecht hebben, dat hier inne de oude ghewoonheyt niet precise achtervolgt en wierde, wesende nochtans, naer ontfangenen bericht, dat dese stellinge alleen provisionelijck voor dit Iaer by de Heeren Generale Staten voornoemt uyt beweeghlijcke redenen goet ghevonden zy, te vreden, en syn Genade hant te accepteren, en den gewoontlijcken eedt geschieden te laten, mits hebbende *acte* dat hier door hare Stads vryheden, privilegien, coustuymen ende oude gewoonheden, niet en souden gheprejudiceert werden, SOO IST, dat syn Genade 'tselve versouck billijck achtende, ende niet anders begerende dan alle loffelijcke costumen, vryheden, ende privilegien der Steden ende Landen te versekeren ende te onderhouden 'tselve gantsch willich geaccordeert hebben, ende accorderen midts desen, belovende vastelijck dese provisionele stellinghe van de Magistraet in volghende Iaeren in gheene consequentie te trecken, noch eenich prejuditie tegens der Steden vryheden ende privilegien daer uyt te scheppen, maer hier naemaels hem te reguleren ende volkomelijck te achtervolgen de Ordonnantie so des aengaende de voorseyde Heeren Generale Staten tot meeste ruste ende welvaert van de Steden nodich vinden ende beraemen sullen, in oirkonde hebben syn Genade dese acte met eygener handt onderschreven, ende het zegel op't *Spatium* drucken laten, geschiet 't *Sneeck* den *een en twintighsten* February, in 't Iaer *vyftien hondert vyf en tacht ich stylo antiquo*. Onderstonde *Wilhelm Ludewich*, Graef zu Nassauw, ende de plaets daer op een zegel in rooden wasse hadde gestanden.

De Resolutie tegen de Veranderingh inden Iare twee en twintich **voorgevallen was luydende als volcht.**

De Staten van Vrieslandt rypelijck geexamineert hebbende de propositie by de Heeren Raden Provinciael so mondelingh als schriftelijck gedaen, ende overgegeven; ende begerende allesints voor te komen de schaeden ende onheylen, die uyt de separatie ende scheydinge in de Regeringhe teghens den oude forme ende voet geattendeert ende voorgenomen, soude mogen volghen tot subversie ende ondergang van de Staet selve, ordonneren ende bevelen by desen wel expresselijck, ende ten ernstichsten de Raden voorsz, op hun Eedt ende plicht voort aen 'tsamentlijck de bestellinghe van de Magistraten Iaerlijcx in de Steden met de Heere Stadthouder te doen, in vougen ende manieren tot noch toe gepleecht ende gebruyckelijck is geweest, sonder dien aengaende eenighe particuliere veranderinge ofte inbreucke van ymandt, tot prejuditie van 's Landts Hoocheydt te gedoogen, ende immers tegen de Autheurs van dese nieuwicheden ende alle andere Contraventeurs sonder conniventie te procederen, ende doen procederen, soo tot mainctien vande de Publijcque authoriteyt, ende voor de ruste van onse Vaderlandt sal behooren, belastende ende ordonnerende wel expresse hunne Gedeputeerden, insgelijcx op hun eedt ende plicht daer aen de handt oock te houden, ende des noodt om sulcx 't effectueren, alle assistentie ende hulpe, de voorschreve Heeren van den Rade Provinciael te bewysen, alles nochtans behoudens de welgemelte Heeren Staten hunne Hoocheydt, ende ten eynde hierinne niet versuymt en worde, sal de resolutie so wel de Heeren Gedeputeerden als Raeden Pro-

Provinciael terstond toegesonden worden, Aldus ghedaen ende geresolveert by de Heeren Staten voorsz, op 't Landtschaps huys binnen Leeuwaerden den *negen en twintichsten Augusty, sestien hondert ende twee en twintich.* Onder de principale stondt, voor *Oostergoo* geteeckent *M. Houwerda*, van *Meckema*: *Pieter Atas*, voor *Westergo*, *Dominicus ab Hottinga*, *Saeckle Kingma*, voor de seven Wolden, *Martinus Fockens*, *Syds* van *Osinga* voor de Steden Niemant.

Ende also des onaengesien/ alnoch de volmachten der Steden woelden om haer stuck staende te houden: so hebben de Heeren Staten den acht en twintigsten January de voorstaende resolutie geconfirmeert; Den Raeden Provinciael belastende om op het allerspoedichste met de voorschreve Raedsbestellinghe naer den ouden voet voort te varen/ ende de last haer by de voorschreve resolutie ghegheven uyt te voeren na teneur van deselve/ ordonnerende oock hunne Gedeputeerden/ mitsgaders alle Capiteynen/ Officieren/ Bevelshebberen ende Ingheseténen/ omme de Heeren Raden in het exerceren van de voorsz haere Commissie des versocht sijnde/ de hant te bieden.

Dese confirmatoire resolutie was geteeckent: Voor Oostergo, P. Eysinga, A. Roorda, voor Westergo, Laes V. Glins, Ian Dircxsz, voor de seven Wolden/ T. van Oenema, M. Tiaerds, voor de Steden haer met den ouden voet conformallerende/ Sioerd Pietersz, Tymen Fransz, Frederich van Inthiema, P. Dircx, H. Hottinga.

In wat manier in 't jaer vyf en dertich de volmachten van de Steden haer oock addresseerden aen het Hof; is te sien uyt het volgende: maer hoe weynich sulcx opereerde is gesien in dat Jaer.

Aenden Hove van Vrieslandt,

De volmachten van de Steden, tegenwoordich op den Landtsdach vacerende, by experientie meer ende meer bevindende, dat de picanterie ende cuperien (God betert) niet weynich, maer seer grootelijcx noch onder eenighe der volmachten van de Lande in swangh syn gaende, ende dat daer deur niet alleenlijcken de volmachten vande Steden met de volmachten van de Lande tot noch toe niet vrugtbaers tot 's Landts dienste hebben konnen uytrechten, dan ter contrarie allenthalven, als met ledige handen ende niet sonder beschaemtheydt tot heur respective principalen moeten keeren; maer hebben daer en boven de voorsz eenighe der volmachten van den Lande, heur volmachten van de Steden met gheen weynich hoon bejegent ende gesocht 't intimideren om met haer toe te vallen, en alle haer resolutien nae haere appetyt ende humeuren te dirigeren ende formeren, dan dat tot noch toe het swaerst wegende is, de voornoemde volmachten siende, dat sy door sulcke middelen niet tot haer intentie hebben konnen geraecken, soecken de Gemeenten te persuaderen ende aen te hitsen, omme de electie ofte kiesinge der Magistraten van de respective Steden, aen haer selven te trecken, voorghevende oock dat sy daerop, ofte tot bevorderinge van sulcx resolutie op 't Landtshuys willen nemen; 't welke, also het een ongehoorde nieuwicheyt is, directelijck strydende tegen 't recht ende de Privilegien van de Steden, dewelcke sulcx geensints staet te lyden, deur dien deselve aen de Raedtsbestellinghe by de Heeren van

den

Hove gedaen, seer wel genoecht, ende daer by oock gemeent zyn te blijven, ende van de andere Leden des Landts daer inne geen veranderinghe tegen hun danck opgedronghen kan worden, SOO IST, dat de volmachten van de Steden tot voorkominge van alle onheyl, die daer uyt in dese troubilente tyden lichtelijck soude konnen ontstaen, niet hebben willen ledich syn, ten eynde V. E. by provisie, ende tot naeder dispositie moghen voort vaeren nevens de bestellinghe, van de Raedtspersoonen in de Steden, volgens V. E. M. Instructie, als mede, omme deur desen V. E. M. te kennen te gheven, hoe dat sy verstaen nodich ende dienstich te zyn dat V. E. Mo. alle moghelijcke middelen willen aenwenden, omme soo de volmachten van de Landen daer toe te disponeren, dat zy die van de Steden, aengaende hun recht ende Privilegien in hun geheel laten, sonder heur daerinne te soecken te bekorten, in 't minste, als mede, dat in tijts de voorsz nieuwigheyt geweert, ende daer uyt de te ontstaene onheylen voorgekomen mogen worden, 't welck doende &c. Actum by ons ondergheschreve den *sestienden Iuly, sestien hondert vyf en dertich,* ende was de principale vertekent, *I. Marssum*, *A. Nicolai Verbeeck*, *Tymen Fransz*, *Gerrit Aerts Gorp*, C. *van Heermans*, *Foecke Heemstra*, *Sioerd Peters*, *Sierck Hermens*, *Remholt van Inthiema*, *I. Iongestal* voor half, Stavoren van de Magistraet, *Sibrand van Bockema*, en *Pier Dirsx* elcx met hun gewoonlijcke streken.

Ende also inde Steden hun openbaerden verscheydene Doleanciers tegens die geene die 't met Graef Willem hielden / ende over de Strydigheden haer addresseerden aende Heeren van 't Hof / so hebben deselve om wederom tot dat ghesach te komen / sodanige Doleanciers opentlijck gefavoriseert : onder anderen tot Bolswaert was over de collatie vande Raets bestellinge geschil ; de Magistraet had by pluraliteyt deselve gegeven aen Graef Willem : maer 't Hof verklaerden den vyftienden December als volgt.

Inder saecke hangende voor den Hove van *Vrieslandt*, ende voor Commissarissen vandien beleydt tusschen *Dr. Sirieus Hilvarda* hem draeghende volmacht van *Ian van Marssum*, *Tymen Frans Eysma*, Borghemeesters, *Dr. Petrus Eminga*, Boumeesters *ex officio* geinteresseerde Magistraets persoonen binnen Bolswaert, *Tolperus Hansma*, ende *Frans Rollema* gheswooren Ghemeensluyden voor hem selven ende meede als last hebbende vande andere mede geinteresseerde gesworen Gemeensluyden binnen de voorschreve Stede, *Gerrit Foghelsangh*, *Ighemeyes Algara*, *Inte Egberts*, *Folckert Rochus*, *Anne Herckes* ende *Harmgh Fungers*, voor hen selven uyt den brede ghemeente ende mede last hebbende van hen andere mede Borghers, dewelcke de Remonstrantie hebben gheteeckent in desen mede gheinteresseerden binnen Bolswaert, ende alsoo te saemen het corpus vande Stadt Bolswaert mede representerende requiranten ter eenre, op ende tegens *Ian Gerbens*, *Dr. Adriaen van Velsen*, *Pieter Hillebrants*, *Reyner Ens*, *Steven Iochums Stellingwerf*, *Fredrick Botes*, *Iacob Gysberts*, *Frans Ariens Riemersma*, *Poppe Scheltes*, *Saecke Saeckes*, *Iongher Dircks*, *Sybe Doeckes*, *Iochem Hoptilla*, *Heercke Heerckes*, *Hillebrandt Remsma cum socys*, alle Borgemesteren, Raetsluyden, mede geswoorne gemeente der Stede Bolswaert gerequireerden ter andere zyden.

'T Hof op alles rypelijck geledt ende gheconsidereert hebbende 'tgeene men in

desen behoorde te considereren inden name ende van weghen de Heerlickheydt der Lantschappe van Vriesland, verklarende de *Requiranten* mede te *representeren het corpus der Stede Bolswaert* ende mits dien de collatie der Raetsbestellinge by de *Requireerden* alleen, van wegen Stadt gedaen nul ende onwettelijck, condemneert de Requireerden te gehengen ende te gedooghen dat by de Magistraet ende gesworen ghemeente, mitsgaders by de vordere Borgerie, vaste goederen aldaer besittende ende volgens resolutie van 't Lant gequalificeert, de collatie der Raetsbestellinge worde gedaen, ende hun oppositie daer teghens ghedaen, kost ende schadeloos af te doen, sonder nochtans dat sulcks in andere Stadts saecken in consequentie sal worden getrocken, ende voorbehouden allesints 't recht vande Heerlijckheyt, verklarende de requiranten tot haeren vorderen eysch ende conclusie voor alnoch niet ontfanghbaer, condemneert niet te min *Requiranten* inde kosten vande Processe tot s' Hofs tauxatie. Aldus gedaen ende uytghesproocken binnen Leeuwarden inden Cancelerye den *vyfthienden December sestien hondert veertigh.*

Tot Harlingh was questie of de Heer Foecke Heemstra, synde Commis Generael vande Convoyen / dienvolgens in Eedt vande Generaeliteyt mocht syn ende blyven in 't Vroedschap. Hy was mede vande party die Graef Willem aenhingen: dies 't Hof ten selven daghe verklaerde / dat deselve Heemstra, als Commis Generael geen stem in 't vroedtschap hadde / syne gedane stemminge te syn onwettelijck ende nul: ende dat in syn plaets een ander bequaem persoon soude werden gekoosen.

Tot Dockom desgelijcx opposeerden haer de brede gemeente tegen de Magistraet die aen Graef Willem hadden gegeven de Raetsbestellinge: sustinerende dat sulcx toequam aen de gequalificeerde Borgerye. Sulcx is ten selven dage oock alsoo by 't Hof gepronuntieert tot nadeel vande Magistraet. Maer alsoo daer als elders men 't selve wilde in 't werck stellen: soo ist deur de militie aldaer in Garnisoen leggende belet. Ende die van 't Hof hebben metter tijdt haer met Graef Willem weder in goede correspondentie gestelt.

Hoe het met de financien dit Jaer in deselve Provincie was gestelt sal ick oock kortelijck stellen.

Volgens den Staet inden Jaere sestien hondert seven en dertich aende Heeren Staten overgelevert / bedroegen de Capitaelen ofte hooft sommen ongeveer twee en veertich hondert duysent guldens, synde tegen seven ten hondert genegotieert / waer af dien volgens jaerlijcx voor Interessen moesten betaelt worden driemael hondert duysent guldens, ende quamen de jaerlijcxe Lijf-renten als doen te stijgen tot ongeveer twee mael hondert duysent guldens, verkoft een ghedeelte vandien twaelf ende een half voor 't hondert; doch het meerendeel veertien ten hondert, bedragende daer van de koopenningen ofte Capitalen omtrent vyfthien hondert en vyftich duysent guldens,

Om nu eens een korte overslach te maecken wat door de respective drie verkopingen der Landtschaps Landen in verminderinge van desen mochte afgelost ende betaelt syn; staet voor eerst te noteren dat d'Interessen ende Lijf-renten verschenen voor den eersten January sestien hondert seven en dertich voorts betaelt syn uyt de Propynen der Clooster Meyers, ende wat zedert vande vordere verschenene

nene is betaelt / moet gededuceert ende afghetrocken worden vande cooppenningen / waer af de reeckeninge bequaemelijck kan gemaeckt worden op volghende maniere.

Den eersten May sestien hondert acht en dertich bedroegen de Capitalen der Los-renten twee en veertich mael hondert duysent guldens.

Waer by gedaen voor sestien Maenden Interessen derselver / te weten vanden eersten Ianuary sestien hondert seven ende dertich, tot den eersten May sestien hondert acht ende dertich, vier hondert duysent guldens.

Mitsgaders de Lijfrenten geduyrende deselve tijdt vervallen tot twee hondert ses en sestich duysent guldens.

Blijckt de schult cum accessocijs May sestien hondert acht en dertich gheweest te sijn vier millioenen acht hondert ses en 't sestigh duysent gulden.

Tot aflossinge van desen sijn verkocht in't beginsel des selven Jaers / soo van Bild, als Clooster Landen ongeveer ter somma van negen hondert duysent guldens, te betaelen op drie May dagen / 't elckens een gerechte dardedeel / komt alsoo voor 't eerste termijn May sestien hondert acht en dartigh te betalen drie hondert duysent gulden.

Welcke getrocken vande voorgaende schult blijft noch vier millioenen vyf hondert en ses en 't sestich duysent gulden.

By raminge nu genomen dat met dese driemael hondert duysent guldens van't capitael sijn afgelost twee hondert duysent guldens ende een hondert duysent guldens bekeert tot betaelinge vande interessen / moet hier weder by komen voor de losbaere renten van Mey sestien hondert acht ende dertich tot negen en dertich vervallen twee hondert ses en tachtich duysent gulden; Voor Lyfrenten in't selve jaer vervallen twee hondert duysent gulden.

Voor 't gene ongeveer Mey festhien hondert seven ende dertich vande westindische Compagnien tot Groningen en Amsterdam de novo is ghenegotieert vier en sestich duysent gulden.

Een Jaer Interessen van't selve tegens ses en een quart par cent drie duysent negen hondert veertich gulden.

Blyckt 't Landtschap festhien hondert acht en dertich schuldigh gheweest te sijn vyf millioenen een hondert negenthien duysent negen hondert ende veertich gulden.

Waer af ghetrocken het tweede termijn vande landen in 't beginsel van't Jaer festhien hondert acht en dertich verkocht tot drie hondert duysent gulden.

Mitsgaders het eerste termijn der Clooster Landen verkoft inde Somer des Jaers sestien hondert acht en dertich ende verschenen op den eersten Novembris des selven Jaers omtrent tot drie hondert vyf en seventigh duysent guldens,

Bleef doen noch te reste vier millioenen vier hondert vier en veertich duysent negen hondert ende veertigh gulden.

Genomen nu dat met die ses hondert vyf en 't seventich duysent guldens aen Capitalen sijn afgelost vier hondert duysent gulden / ende 't resterende bekeert tot betalinghe van Lyf ende los renten, soo moet hier wederom bygebracht worden voor de losbare renten van May sestien hondert neghen en dertigh tot May sestien

 hondert

hondert veertich verballen twee hondert vyf en vyftigh duysent neghen hondert en veertich gulden.

Genomen nu dat inde Jaeren seven, acht, ende negen en dertich voor veertien duysent car. guldens aen Lyfrenten mochten verstorven wesen / sijnde s'Jaers omtrent vyf te half duysent guldens so moesten hier noch weder by komen de Lyfrenten vervallen tusschen de boven ghenoemde twee May daeghen tot een hondert ses en tachtigh duysent guldens;

Gelijck hier mede moesten by komen / alsulcke twee hondert een en 't negentigh duysent gulden hooftsomme / als van de Groot Mo: Heeren Staten van Holland tot profijt vande Leveranciers der Respective Admiraliteyten sijn genegotieert tegens ses ende een quart per cento, dus twee hondert een en 'tnegentigh duysent guldens.

Ende ghenomen de een en 't neghentich duysent guldens in dit loopende Jaer weder vande selve sijn afgelost / moeten nochtans hier by komen d'Interessen van de twee hondert duysent guldens vervallen tusschen May negen en dertich ende veertich tot twaelf duysent vyf hondert gulden.

Voorts komen hier noch by te voegen alsulck ongeveer een hondert en seventig duysent guldens als by de samentlijcke Officieren aenden Ontfangher Hiddema omtrent May sestien hondert negen en dertigh tegen seven per Cento sijn verschoten / dus een hondert en seventich duysent gulden.

Komt in Somma 't geene de Provintie May festien hondert veertich sal schuldig wesen vyf millioenen drie hondert sestich duysent drie hondert en tachtig gulden.

Hier af getrocken het eerste termijn der Landerpen den achsten Iuly sestien hondert negen en dartich verkoft ende op allerheylighen daer aen volgende verschenen vyf hondert sestien duysent gulden.

Noch voor het tweede termijn der Landen inde Somer des Jaers sestien hondert acht en dertigh verkoft ende Allerheyligen naest leden verscheenen/ drie hondert en vyf en seventich duysent gulden.

Mitsgaders voor het derde ende laetste termijn der Landen in 't beginsel van 't Jaer sestien hondert acht en dertich verkoft / ende op May sestien hondert veertich te verschijnen drie hondert duysent gulden.

Soo blijft de Provintie May sestien hondert veertich noch schuldich vier millioenen een hondert negen en sestich duysent drie hondert en tachtigh guldens.

Ghenomen nu dat vande een millioen een hondert een en 'tneghentich duysent guldens die Allerheyligen sestien hondert negen en dertich en May sestien hondert veertich sijn opghekomen de acht hondert duysent guldens sijn bekeert tot aflossinge vande Capitaelen / ende May sestien hondert negen en dertich vier hondert duysent guldens mitsgaders May sestien hondert acht en dertich, twee hondert duysent guldens aen Capitalen / waren afghelost / gelijck hier vooren by raeminge genomen is / so bleven dan noch de Capitalen der losbare renten ter somme van drie millioenen drie hondert vyf en twintich duysent guldens/ maer af het een Jaer Interessen tusschen May sestien hondert veertich ende een en veertich vervallende komt te bedragen ongeveer twee hondert een en dertigh duysent guldens.

Mede al genomen dat in 't voorgemelte Jaer omtrent voor vyf duysent guldens Lyfrenten mochten sijn verstorven/moeten hier noch by komen de renten in 't selve Jaer

Jaer vervallen tot een hondert een en tachtich duysent guldens.

Soude de Provincie op May sestien hondert een en veertich schuldig sijn vier millioenen vyf hondert een en tachtig duysent, drie hondert en tachtig gulden.

Waer af ghetrocken het tweede termijn der Landerpen verschijnende op Allerheyligen sestien hondert veertich ende verkoft inden Jaere sestien hondert negen ende dertich tot vijf hondert sestien duysent gulden,

Mitsgaders het derde termijn vande Landen inden Somer des Jaers sestien hondert seven en dertich verkoft ende mede op Allerheyligen sestien hondert veertich te verschijnen tot drie hondert vyf en 'tseventigh duysent gulden.

So bleef de Provintie op May sestien hondert een en veertich noch schuldigh drie millioenen ses hondert 'tnegentigh duysent drie hondert tachtigh gulden.

Genomen nu dat op Allerheyligen sestien hondert vertich uytte penningen als dan verschijnende ende hier vooren gestelt afgelost waeren ongheveer vyf hondert duysent gulden ende de reste tot betalinge van los ende lijfrenten / soo moesten hier wederom bykomen d'Interessen vande noch uytstaende hooftsommen voor een half Jaer / te weten van Mey tot Allerheyligen sestien hondert een en veertich tot acht en 'tnegentigh duysent gulden.

Gelijck mede hier noch moesten bygevoeght worden het half Jaer Lijfrenten inde selvige tijdt vervallen / bedragende na aftochte van twee duysent vyf hondert gulden door 't versterven in 't selve Jaer genomen acht en tachtich duysent guld:

Soude de Provincie op Allerheyligen sestien hondert een en veertich schuldig sijn drie millioenē acht hondert ses en 'tseventig duysent drie hondert tachtig gul:

Waer af getrocken het derde ende laeste termijn vande Landen nu reede verkoft ende op Allerheyligen sestien hondert een en veertigh te verschijnen vyf hondert sestien duysent gulden.

Soo bleve de Provintie Allerheyligen sestien hondert een en veertigh noch schuldich van Hooftsommen, mitsgaders van los ende lijfrenten voor die tijt verschenen drie millioenen drie hondert sestich duysent drie hondert tachtig gulden.

Ende dit buyten de Lijfrenten waer af de Capitalen van noch na gissinghe wel souden bedragen veertien hondert duysent guldens.

Dus gestelt den vierden Marty sestien hondert veertigh.

In November wiert ter Vergaderinghe van haer Ho: Mog: ghedaen de ghewoonelijcke petitie voor het aenstaende jaer. 't Argument van persuasie was des vyants macht, ende de constitutie der Naeghebuyren. Des vyants macht seyden sy was af te nemen om dat hy sich dit teghenwoordigh Jaer boven de besettinge van syne Frontieren / met twee machtige Legers te Velde had begeven / welcke macht hy het aenstaende Jaer naer alle apparentie noch soude vermeerderen / om dat hy bevonden had dat hy des niet tegen staende noch notable afbreuck had geleden / ende siler bedacht soude sijn noch grooter te sullen lijden / ten sy hy daer tegens met meerder macht versaege / daer toe hem dan oock apparentelijck groote commoditeydt soude ghegheven werden / gemerckt men besich was de Oorloghe in Italien by accommodement te eyndighen / daer door hy dan een gansch Heyr uyt Italien in Nederlandt soude konnen doen af sacken / dat van onse Naebuyren ende gheveynsde vrunden desen Staet ghedurende den gantschen tijdt van den Oorloghe / noyt redenen had gehad so veel quaets te vreesen als jegenwoordich / sijnde de gantsche macht vande Keyser ende

 de

de Catholijcke Ligue so seer ghenadert op dese Frontieren / dat sy haere wapenen in ende teghen desen Staet souden konnen ghebruycken / aleer haer Ho: Mog: daer van advijs soude konnen hebben. Eene swaerichept die soo groot was / dat alse desen Staet soude overkomen men niet en soude weten hoe men deselve van sijne ruyne soude preserveren / 't welck wel af te nemen was uyt de consternatien en confusien die men daer in gesien hadden / so wanneer alleen eenige auxiliaire troupes van die geveynsde vrunden haere wapenen in desen Staet hadden laten sien / soo dat sijn Hoocheydt ende den Raedt van State oordeelen dat indien het opt tijt was geweest goede voorsorginge tot beschermingе van den Staedt te doen / dat het nu voor al in dese beswaerlijcke constitutie behoorde te gheschieden.

Doch alvooren te komen tot de aenwijsinge vande middelen die sy meynen dat daer toe voor 't aenstaende jaer een en veertich werden gerequireert / so vonden sijne Hoocheyt ende den Raet van State nodich haer Ho: Mog: te vertonen / hoe dat deselvighe haere Consenten van drie naest voorleden Jaren noch niet hadden geopent / binnen welcken tijdt sijnde even wel desen Staet niet alleen behoorlijck beschermt / maer oock met notable conquesten vergroot ende versterckt / ende de kosten daer toe met beste mesnage aenghewent / soo wiert vertoont de meyninghe ende intentie van haer Ho: Mog: te sijn / dat sy de versochte consenten voor de gedachte drie Jaren hielden voor gedragen. Te meer dewijle de Provintien siende de nootwendichept van de petitien, daer op van tijdt tot tijdt verscheyden betalinge hadden gedaen / ende sulcx inder daet vertoont dat sulcx is inde petitien consenteren / al is 't dat haere schriftelijcke verklaringen alnoch retardeerden: Dan alsoo aen deselve betalingen alsmede vande voorige Jaeren noch merckelijck ressteerde / ende daer door allerhande soorten van menschen aenden Staet vanden Lande grootelijcx ten achteren waren / dewelcke uyt de restanten niet betaelt werdende de nieuwe in te willigen middelen voor het aenstaende Jaer daer door voor een groot gedeelte souden werden geabsorbeert / ende dat dienvolgende de behoorlijcke ende noodige voorsieninge tot beschermingе vanden staet niet en soude konnen werden gedaen / so wierden de Provintien versocht te willen suyveren de defecten vande voorgaende Jaren / ten minsten vanden Jaere sestien hondert veertien af / daer van metten Raet van State liquiderende ten eynde het kort mocht werden geemployeert tot betaelinge van een so groote meenichte arme / krijtende ende dagelijcx naerlopende menschen / ende dat de middelen voor het aenstaende jaer in te willigen tot beschermingе vande Staet geduyrende denselven tijd sonder eenige deductie mochten werden geemployeert.

De particuliere posten of partyen die versocht wierden waeren meest ghelijck inde voorige Jaren. Als eerstelijck tot de ongerepartieerde interessen de somme van vier hondert een en veertich duysent hondert en negentig ponden, seventien stuyv. vier pen. Drie Staten van Oorloge / voor de eerste jaerlijcx / negen Milioenen vier hondert een en veertich duysent tien gulden, sestien stuyvers. De tweede tien hondert seven en t'negentig duysent seven en sestich gulden negen stuyvers, en de derde ses hondert negen en dertich duysent tien gulden seven stuyvers. Drie Compagnie tot Embden jaerlijcx twee en sestich duysent gulden. Vyftich Compagnien seven hondert negenthien duysent hondert seven en dertich gulden, seven

ven stuyvers seven penningen. Tot verhooginge vande Harquebesiers vier en tachtich duysent drie hondert seven gulden. Tot verhooginge van Wijnbergens Compagnie op vyftich man vyf duysent hondert ses en neghentich gulden achtien stuyv: driequart penning, noch tot verhooginge van acht en twintig peerden voor den Provoost/ mitsgaders drie Trawanten en een Scherprechter de somme van negen duysent ses hondert twee en seventich gulden. Tot 't Regiment ende Compagnie Curassiers van Charnace, twee hondert vyfen vyftich duysent, vyf hondert ses en tachtentich gulden, seventhien stuyvers, voor Waertgelders drie hondert duysent gulden. Logijs gelden vier hondert vijftich duysent gulden fortificatie gelden, drie hondert duysent gulden: Vivres en Munitie van Oorlogh drie hondert duysent gulden, geschut vijftig duysent guld: Legerlasten thien hondert duysent gulden. Tot de kust schepen elf hondert acht duysent acht hondert seventich gulden. Tot subsidie van d'Admiraliteyt ses hondert duysent gulden, Westindische Compagnie seven hondert duysent gulden. Belopende dit ongeveer seventhien Milioenen, vyf hondert drie en sestich duysent negen en veertich gulden.

Verscheyden Placcaten sijn oock dit Jaer gemaeckt/ als een van Pardon aen alle die van het Landt van Luyck aen de Spaensche sijde souden ghedient hebben/ ende binnen een Maent tijds sich uyt deselve vertrecken; dit was een retorsie want oock de Spaensche dergelijck verbot hadden gedaen. Daer wiert oock in Martio geboden by provisie tot naerder ordre niet te varen nae Oosten of Noorwegen doen wel op Gottenburch of andere Sweetsche plaetschen aen dese sijde den Orisont. Men verboot oock alle Ingesetenen deser Landen haer niet te begeven in vreemden dienst/ Insonderheyt het Bootsvolck. Dit gheschiede tot retorsie van dat Denemarck dergelijck verbot had gedaen. De vaert op Oosten ende Noorwegen wiert daer na by placcaet toegestaen na den Dertichsten May; men versach oock deur een Placcaet tegen de frauden op het uytvoeren vande paerden/ Item tegen 't misbruyck vande Brouwers tonnen. In Iunio wiert gheaffigeert/ goet ghevonden te sijn; dat alle Los-renten tot laste vande Leden van Brabant op het quartier van 's Hertogenbosch gehipothequeert/ hooger ende met swaerder rente als jegens den Penninck sestien, op haere respective verschijn daghen door den Ontfanger Generael Swerius soude werden gereduceert ende vermindert op den penninck sestien, beginnende met den seventienden September naestkomende. Ook wiert by Placcaet bekent gemaeckt uyt Maestricht niet te mogen gaen na vyanden Landen sonder Paspoort, behalven de geestelijcke. Van weghen den Coninck van Spaignen was uytgegeven seecker Placcaet/ onder anderen mede brenghende dat de Inghesetenen vande Maes ende Wael souden hebben te betaelen de Tollen ende licenten van gemelten Coninck van Spaignen so wel als alle andere Ingesetenen van dese Provintien/ Lande van Cleve ende andere/ conform de ghenerale publicatie in date den derden December sestien hondert acht en dertich dienaengaende gedaen/ ende also dit eene nieuwigheyt ende onredelijckheyt scheen/ streckende tot onbehoorlijck belastinge der Ingesetenen van desen Staet/ so is daer wonder tegen gheordonneert/ dat alle 't gheene wat van Tollen ende licenten voor den Coninck van Spaignen op d' Ingesetenen van Maes ende Wael gelicht wiert/ 't selve van harent wegen by retorsie soude gelicht werden op d' Ingesetenen in het overquartier van Gelderland en onder de gehoorsaemheyt van den vyant gelegen/ en

dat

dat de betalinge soude gedaen worden in handen van d'ontfanger Dirck van Ommeren, residerende in het Fort op s' Gravenweert. Men maeckte oock en ordonnantie jegens het plunderen ende berooven der Prinsen / die op den vyant so nu als dan wierden verovert/als oock de Schepen vande Ingesetenen deser Landen by den vyant genomen / ende uyt der selver macht weder verlost ende ghelibereert wordende.

Na de revocatie van d'Ambassadeur d'Estampes wiert van wegen Vranckrijck gesonden de Heer van La Tuillerie: als elders geseyt is. Zijn voornaemste last was om te beletten de afghesonderde Treves handelingh tusschen desen Staet ende Spaignen. 'Twelck / ghelijck oock andere merckelijcke poincten te sien sijn in de volgende memorie die hem tot instructie soude sijn met gegeven.

Memorie gegeven aen de Heer De La Tuillerie, *Raedt vande Koningh in syn Raeden, voor Ambassadeur in* Holland *treckende in 't Iaer* 1640.

De ghesëyde Heer sal sich op 't spoedighste, dat hy sal konnen in den Haeghe begeven, ende van daer recht by myn Heer den Prince van *Orangien* in syn Leger gaen.

Hy moet weten dat het principaelste ooghmerck van syn reys is, *de Treves te beletten*, en oock de handelinghen, die tot dien eynde ghemaeckt konnen werden. Maer hy moet niet betonen of te kennen gheven dat wy vresen dat myn Heeren de Staeten, noch myn Heer den Prince van *Orangien* capabel syn om sodanich een besluyt te nemen, *so strydigh met hun Tractaeten, met hun eer, en met hun interessen*. Indien hy ondertusschen bespeurt dat men eenige handelinghen doet, of daer op denckt, so moet hy dan uyt bersten gelijck 't behoort:

De pretext ende Deckmantel vande reys der ghesëyde Heer *De La Truillerie* sal syn dat den Koningh myn Heeren de Staten niet langer heeft willen laten sonder een Ambassadeur ende dat hy, hem versendende, gewilt heeft tegenwoordiglijck dese gelegentheyt gebruycken om hen te vertroosten dat haer Leghers in dit Iaer geen geluck hebben gehadt, en niet om sich te beklaegen van dat sy niet al 'tgeen gedaen hebben, 'twelck aen syn Majesteyt belooft was, die niet twyfelt of myn Heer den Prince van *Orangien* heeft al 't geen gedaen dat hem mogelijck was, om een goed succes ende gevolg in syn desseynen te hebben.

De geseyde Heer *De La Tullerie* sal in gevolge aen myn Heeren de Staten, en aen myn Heer den Prince van *Orangien* vertoonen de vaste resolutie die de Koningh heeft, om streckelijck den Oorloch te continueren ende te volherden, tot dat syn ende syner Bontgenoten wapenen de vyande dwinghen tot *een goede Vrede* te komen, in dewelcke alle de geinteresseerden redelijck hun vernoegingh sullen vinden.

Indien tot dese propoost myn Heeren de Staeten, of mijn Heer de Prince van *Orangien* aen hem vertoonen dat hun staet van noden heeft met gelt gesecoureert en geholpen te worden, om d'oorloch met macht te konnen uytvoeren; so sal de de geseyde Heer *De La Tuillerie* antwoorden, dat hy niet twyfelt of de Koning sal altijt

altydt syn goede wil: aen mijn Heeren de Staeten in al 't geen, dat hem moghelijck sal syn, betuyghen, ende dat, dewijl hy Iaerlijcx syn kosten vermeerdert, om krachtighlijck d'Oorloch te voeren, die hy van alle zyden onderhoudt, buyten ende binnen syn Koninckrijck, het schijnt minder redelijck te wesen syn kassen daer om aen te spreecken, dan in voorgaende tijdt, insonderheydt door mijn Heeren de Staeten die hoogh geacht hebben de Koningh tot rupture ende breeckingh te doen besluyten; dat ten dele opsicht het Tractaet van 't Iaer *sestien hondert vyf en dartigh* hen verplicht op hun eyghen kosten 't Oorloghen, sonder eenige onderstant van gelt, hy sal oock toonen, ghelijck oock waer is, dat sedert d'opening van den Oorlog, in 't Iaer *sestien hondert vyf en dartig* gemaeckt, men noyt geen onderstant van gelt gedaen heeft, dan uyt insicht van boven gewoonen ende extraordinaire poginghen, die sy verplicht syn te doen, om particuliere desseynen, grooter dan de geenen, die hun macht ende vermoghen hem sou konnen toelaeten aen te vangen.

Na sodanich een antwoort sal de Heer de *la Tuillerie* hen seggen, dat het geen, 'twelck hy tot hen seyt, hem ingegeven en toegekomen is door de kennis die hy vande saecken heeft, en niet door een precise order, die aen hem gegeven is om dus daer at t'oordeelen; dewijl zijn Majesteyt en zijn Raet niet voorghesien hebben dat dese vraege aen hem sou konnen gedaen worden, maer in tegendeel ghedacht heeft dat sy niet gedaen sou worden. Mijn Heeren de Staeten resolverende ende besluytende eerder de verplichtingh van hun Tractaten te voldoen, met d'Oorlogh te continueeren ende volharden naer hun macht ende vermoogen, dan desseynen aen te vangen, die, om dat sy al te groot syn, lichtelijcker niet sullen gelucken, gelijck in dit Iaer hen overgekomen is. Hy sal ondertusschen aen hen betuygen dat sy naer 't Hof mogen schrijven 'tgeen sy tot de ghemeene welstandt dienstich sullen achten, hun Ambassadeur daer mee belasten, of, indien 't haer goet dunckt, een extraordinaris Ambassadeur derwaerts te senden, hen versekerende dat de geen, die van hen sal komen, van sijn Majesteyt, en van zijn Raedt wel ontfangen sal worden.

De Heer de *la Tuillerie* weet dat mijn Heer de Prince van Oranjen oprechtelijck voorgaet, en door de continuatie van d'Oorlogh begeert te trachten om sich tegen 't naestkomende jaer te beschutten van 't ongeval dat hem in 't tegenwoordig Iaer over-gekomen is. Hy sal niet van 'tgeen vergeten, dat hy sal konnen, om hem behendighlijck in sijn goede desseynen te versterken.

Maer indien hy bespeurde dat hy andere gedachten had, en tot eenich secreet Tractaet met de vyanden genegen was, so sal hy trachten de geenen te bekennen, die de beste gevoelens in 't lichaem der Staten hebben, (daer onghetwijffelt veel en genoech aenwijsingen sullen zijn, om te sien dat *sich van Vranckrijck te scheyden, is sich onder te helpen*) en hen, soo veel als hem mogelijck is, tot dese gemercken te doen arbeyden, dewelcken dien van hun eygen Staet zijn.

Hy sal sich ondertusschen in dese occasie en gelegentheyt met so groote behendigheyt en voorsichtigheyt beleyden, dat mijn Heer de Prince van Oranjen geen stoffe sal hebben, om erghwaen te vatten, die hem tot een quaede resolutie sou konnen bewegen.

Hy kan aen de geseyde Heeren Staten in 't algemeen, en aen yder van hem in 't besonder vertoonen de groote bystanden, die sy altijdt van Vranckrijck hebben ontfanghen, hen aenwijsen de vastigheyt, met dewelcke dit rijck aen hun Interesten vast gebonden is gebleven, het voordeel en de sekerheydt, die sy hebben sullen, so sy eenich blijven, en *hun onschuwelijke ondergang, so sy sich daer afscheyden.*

De geseyde Heer de *la Tullerie* sal Copy van de Tractaten hebben, gemaeckt tusschen den Koning, en de geseyde Heeren Staten, sedert het Iaer 1634. tot aen het leste: door dewelcken hy sien sal hoedanighe Obligatien en verplichtinghen van weer-zijden zijn, en alles bybrengen, dat aen hem sal staen, om te maecken *dat sy naeukeurighlyck* onderhouden worden van de zijde der geseyde Heeren Staten, gelijck syn Majesteyt van sijn sijde sal doen.

Het leste Tractaet is gepasseert tusschen mijn Heer de *Kardinael*, en mijn Heer de Prince van *Oraigne*, door de woorden van welck de geseyde Heer de la *Tullerie* sien sal dat de Koning veel gedaen heeft boven 'tgeen, dat sijn Deurluchtigheyt in de naem van sijn Majesteyt belooft had, en dat men seggen mach dat mijn Heer de Prince van Oranjen *gemanqueert heeft byna in al* 'tgeen, daer toe hy verobligeert en verplicht was, niets anders gedaen hebbende, dan d'overtocht der grachten, die by *Brugge* zijn, te versoecken, sonder het desseyn, dat hy voor-gesteldt had, 't executeren en uyt te voeren, noch de vyanden, die sich daer tegen stelden, te bestrijden, gelijck hy sich verplicht had te doen.

Indien mijn Heer de Prince van Oranjen tot de gheseyde Heer de *la Tullerie* spreeckt van sekere discoursen, die hy tot de Heer *d'Estrades* gesegt heeft dat men van hem te Hoof gehouden had, so sal hy hem versekeren dat dit rapporten en aenbrengingen sijn, die men malitieuselijck en boosaerdighlijck verdicht heeft, en om hem te prickelen, en dat syn Majesteyt, en syn Deurluchtigheyt altijt verre van soodanige gedachten hebben geweest, en aen hem doen bekennen dat hy al te wel onderwesen is in de dingen des Werelts, om niet te weté *dat de quade successen en uytgangen altijdt van quade redenen gevolght worden, dat de Koningh self en sijn Ministers niet vry daer af zyn in zyn Staet*, daer het onmogelijk is so veel duysenden van tongen te bedwingen.

De gheseyde Heer Ambassadeur moet weten dat *de geest van de* gheseyde Heer Prince van Orange seer bedeckt is, en dat hy besondere vlijt doet om sijn intentien te bedecken. Dieshalven sal hy besonderlijck trachten die te deurdringen, om t'oordeelen of de versekeringen, die hy hem van wegen de Koning gegeven sal hebben, hem in behoorlijcke stant sullen hebben gebracht.

De besondere gemeensaemheydt, die de Heer *d'Estrades* sedert eenige jaren by mijn Heer de Prince van Oranjen gehad heeft, sullen den geseyde Heer Ambassadeur veel konnen helpen, om de humeur, in dewelcke hy zijn sal, te kennen.

De ghesyde Heer Ambassadeur moet weten dat de gheseyde Heer *d'Estrades* hier te voren order ghehadt heeft, om by de gheseyde Heer Prince van Oranjen instantie te doen dat hy sijn heyr niet in Garnisoen sal brengen, dan in de maendt van November: daer op hy van de gheseyde Heer *d'Estrades* 't geen verstaen sal, dat mijn Heer de Prince van Oranjen geantwoort sal hebben, en sal sien of het van nooden sal zyn weer deselve instantie aen hem te doen, op dat hy positive belofte op dit subject geeft.

De Koning begeert dit van de geseyde Heer Prince, en van mijn Heeren de Staten, op d'advysen, die syn Majesteyt gehad heeft, dat de *Cardinael Infant* voornemen heeft om eenige poging op 't eynde van de velttocht te doen, en tot dese saeck het heyr van de Graef van *Fonteyne* by 't geen, 't welck hy naer dese ghewesten heeft, te vervoegen: 't welck hy lichtelijck sou konnen doen, so de geseyde Heer Prince syn heyr in de Winter-quartieren voor de geseyde maendt van November bracht. Dit is 't minst, dat sijn Majesteyt kan verhoopen nae d'extra-ordinare bystant, die hy van Vranckrijck ontfangen heeft. De ghesseyde Heer de *la Tuillerie* sal de selve instantie aen mijn Heeren de Staten mogen doen; maer indien hy van de ghesseyde Heer *d'Estrades* verstaet dat mijn Heer de Prince van Oranjen aen hem belooft heeft dat hy in dese saeck het geen sal doen, 't welck de Koningh begeert, so sal hy tot de geseyde Heeren Staten niets daer af spreken.

Indien men tot de ghesseyde Heer de *la Tuillerie* spreeckt van de geruchten, die geloopen hebben, van een Tractaet met *de Bisschop van 's Hartogenbosch*, so sal hy seggen dat de beste antwoort, die hy geven kan, en de gevoelijckste straf, die de Spangiaerden van sodanigh een list konden ontfangen hebben, is de veroveringh van *Atrecht*, en het quaet, 't welck de Spangiaerden, door de wapenen des Konings in Italien lijden, en de strijdt der Vloot van Indien, door de Marquis van *Bresé*.

Ingevolgh sal hy tot hen mogen seggen dat de Koning misschien een ghelijcke list der Spangiaerden geschuwt heeft, door de weygeringh, die hy gedaen heeft, van een Paspoort voor broeder *Ioan van S. Augustyn*, Biechtvader vande Cardinael Infant, die hy naer Spangien wilde senden.

De geseyde Heer de *la Tuillerie* sal oock aen hen vertonen dat het so verre daer af is dat sy plaets hebben om erghwaen te nemen, dat'er, in teghendeel, niets is 't welck sijn Majesteyt niet sou doen, om d'affayren van de gemeene saeck te bevorderen.

Dat hy om dese oorsaeck onlangs gesonden heeft *M. Mazarini*, om in de Capitulatie van Thurin t'adsisteren, soo God hem in des Konings handen stelt, en indien hy kan te weegh te brenghen, dat men, niet alleenlijck de Stadt wint, maer oock dat de Prince *Thomaso* sich gehelijck en opentlijck tegen de Spangiaerden by de wapenen des Koninghs voeght.

De geseyde Heer de *la Tullerie* sal particuliere vlijt aenwenden om wel te leven met Mevrouw de Princesse van Oranjen, en *haer te flatteren*, so veel als hem mogelijck sal zijn, sonder nochtans eenige nederigheyt te betoonen.

De ghesseyde Heer de *la Tullerie* sal besondere vlijt doen om mijn Heer de Prince van Oranjen te verseeckeren van de goede gheneghentheydt van syn Deurluchtigheyt, en van d'extime, die hy van zijn persoon doet, die soodanigh is, dat hy selfs sal konnen bespeurt hebben dat, hoewel de swarigheydt des tijdts syn Deurluchtigheydt belet heeft het gheen te voldoen, daer toe hy verplicht was door het Tractaet van 't voorgaende jaer, met sijn Deurluchtigheydt ghemaeckt, hy echter niet heeft willen manqueeren om het derde quartier te doen betalen, ghelijck d'inhoudt van 't ghesseyde Tractaet meebrengt. Hy sal oock Mevrouw de Princesse van Oranjen verseeckeren van d'affectie en dienst van mijn Heer de Cardinael.

De geseyde Heer de *la Tuillerie* sal weten dat de geseyde Heer Cardinael nooch in gedachten is van het vierde quartier te doen betalen. Niets sal hem hier in konnen beletten, 't en waer dat myn Heer de Prince van Oranjen geheelijck de saken van Vranckrijck tegenstreefde, ghelijck soo hy syn heyr in Garnisoen bracht voor het eynde van de maent October.

Het sal staen aen de voorsigtigheydt van de geseyde Heer de *la Tuillerie* acht te neme dat myn Heeren de Staten, of mijn Heer de Prince van Oranjen geen valsch bedencken en ergwaen vande Treves willen geven, om de Koningh te lichtelijcker te bewegē tot het secours en bystant, dat sy van hem begeeren. In sodanige gelegentheden sal de geseyde Heer de *la Tuillerie* traeghlijck te werck gaen, en hen betuygen dat dit een saeck is, daer voor de Koningh niet heeft te vresen, wetende dat sy *te veel eer* hebben, om yets teghen hun woort, en teghen hun verbintenis te doen, en dat sy al te goede Politijcken zijn, om sich van een Macht af te scheyden, die alleen bequaem is om hen te *beschermen*.

'tIs van belangh dat de ghesey de Heer de *la Tuillerie soetelijck* aen myn Heer de Prince van Oranje doet gevoelen, datmen eenighe kennisse van *Sedan* heeft; dat myn Heer van *Bouillon*, sich in eenige handelingh met de Spangiaerden begevende, onder den schijn en naem van syn *Gasten*, de geseyde Spangiaerde in hoop hout van eenige handeling van een verborgen Treves met myn Heeren de Staten, en met de geseyde Heer Prince: dat de Koningh voor seecker houd dat mijn Heer de Prince van Oranjen niets van dese handel weet, van 't welck syn Majesteyt geacht heeft dat hy so veel te meer behoort veradverteert te zyn, op dat hy daer in remedieert, gelijck hy dienstich sal achten.

De geseyde Heer Ambassadeur sal vortoonen aen myn Heer de Prince van Oranjen, aen myn Heeren de Staten, volgende de propositie, die hier gedaen wierd in 't voorgaende jaer door de Heer *d'Estrades* van wegen myn Heer de Prince van Oranjen, dat de ware middel, om *de vyanden* in Nederlant *te verdelgen*, is te beletten dat sy graen ter zee over Duynkercken ontfangen. Syn Majesteyt, meer en meer considererende de nuttigheyt van sodanige propositie, voornamelick in dese tyd, in de welcke sy, om de verovering van *Atrecht*, en om de verwoesting ontrent *Arien*, van de commoditeyten, die sy van hun beste lant trocken, berooft zyn, besluyt en resolveert, so myn Heeren de Staten besondere vlyt willen doen om de geseyde inkomst der Granen te beletten, van synent wegen hier toe acht of tien Fregatten te Kalis te houden.

En also dit een nieuwe kosten is, die syn Majesteyt tot aen dese tijd noyt gedaen heeft, so acht hy dat sy behoort gheconsidereert en aenghemerckt te wesen door myn Heeren de Staten als een nieuwe uytwercking van de goede wil, die hy tot de gemeene saeck heeft; ten opsicht van 't welck het hen sou believen te vermeerderen het getal der schepen, die sy gewent zyn voor Duynkercken te houden, en hen naerstiger te maken, dan voor henen, om d'invaert en uytvaert van dese haven te beletten.

De geseyde Heer de *la Tuillerie* sal mijn Heeren de Staten verseekeren dat in geval sy dese resolutie nemen, de Koningh particuliere order sal geven aen de Gouverneurs van Kalis en Bouloigne om hen uyt al hun vermogen by te staen, en de Hollandsche schepen te secoureren, gelijck en sodanich, als de schepen van sijn Maje-

Majesteyt; van 't welck sy alree soo vorderlijcke proeven hebben ontfangen, dat sy wel bekennen dat, sonder de bystandt en 't behulp van mijn Heer de Graef van *Charrot*, het hen onmogelijck heeft geweest de scheep-strijd te winnen, die t'alle tijden hun staet verheerlijcken sal.

De Spangiaerden hebben, op d'instantie van de Republijcque van *Venetien*, doen expedieren een saufconduyt en vry-geleyde, onder de naem van de *Kardinael Infant*, voor de ghenen, die mijn Heeren de Staten sullen believen naer Keulen te senden, van welck saufconduyt en vry-geleyde Copye aen de ghesеydeHeer Ambassadeur gegeven sal worden.

De forme van dese vry-gheleyde voldoet niet gheheel de ghesеyde Heeren Staten, besonderlijck hier in, dat de gheenen, die sy naer de ghesеyde plaets van *Keulen* sullen senden, daer in niet ghequalificeert zijn voor *Ambassadeurs*, of voor *volmachtigde Gedeputeerden*, of alleenlijck voor *Ghedeputeerden*.

Wat het gheen aengaet, 't welck de qualiteyt van *Ambassadeurs* betreft, men heeft hen doen verstaen dat het gheen nootsaeckelijck dingh is; dewijl de gheenen, die de Koningh en d'anderen senden sullen, in de vry-geleyden van Spanjen, en van de Koningh van Ongeren oock niet gequalificeert zyn, en aen hun Meesters sal bestaen hen soodanich, als sy goetvinden sullen, te qualificeren.

Wat de qualiteyt van *volmachtigde Gedeputeerden* aengaet, sy hebben reden om daer op aen te houden, vermits de *Cardinael Infant* dese qualiteyt in gelijcke vry-geleyden aen de Gedeputeerden der Steden en Vorsten van Duytslandt, des Koninghs geallieerden, heeft gegeven.

Niet te min heeft men gepooght aen de geseyde Heeren Staeten te vertoonen dat sy de saufconduyt en vrijgeleyde van de *Cardinael Infant* mochten aennemen sonder dese swaricheyt te maecken, om dat hy in de vrygeleyde de genen, die sy naer Keulen sullen senden, op een en deselve wijse handeldt als de genen, die door de Koningh van Spaignen derwaerts gesonden sullen worden, daer in gelijckheydt tusschen hem en hen observerende; ghelijck de ghesеyde Heer Ambassadeur sal bekennen door 't lesen van de ghesеyde vrygheleyde, 't welck, gelijck het schijnt, de ghesеyde Heeren Staeten behoort te vernoeghen en voldoen.

Sy hebben dese reden niet gheheel verworpen; mijn Heer de Prince van Oranjen eenighe intentie gegeven hebbende dat, in gheval het niet meer houdt, dan aen 't senden der Ghedeputeerden van mijn Heeren de Staten naer Keulen, om daer van vrede te handelen sy de geseyde vry-geleyde in forme ghelijck deselve is, souden mogen gebruycken. Maer ondertusschen konden sy niet betuyghen dat sy haer aennemen, dewijl sy in teghendeel pretenderen dat de qualiteyt van Ambassadeur, of volmachtighde Ghedeputeerden daer behoort ghebruyckt te worden.

Hier over heeft de geseyde Ambassadeur niet te doen, dewijl het niet gheraeden is dat hy sich in dese saecke menght, om aen de ghesеyde Heeren Staeten gheen plaets van gheloven te gheven, dat de Koningh wilde dat sy sich souden vernoegen met de dingen, die sy achten te strecken tot verminderingh van hun sou-

Souveraine Waerdigheyt. Hy moet nochtans gheinformeert syn van 'tvoorverhaelde, aengaende de geseyde vrygeleyde, en van de redenen, die myn Heeren de Staten konnen bewegen om sich daer mede te vernoegen in geval dat het mogelijck was een ander te krygen, die nootsaeckelijck was dat sy na *Keulen* souden senden. Ghedaen te *St. Germain* in *Laye*, den *seventienden September sestien hondert veertich* Geteeckent Louys, ende laeger *Bouthillier*.

Eynde van 'tIaer 1640.

HIS-

HISTORIE of VERHAEL

van

SAECKEN VAN STAET

En

OORLOGH,

In / ende omtrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

VYFDE DEEL.

EEN EN TWINTICHSTE BOECK.

VAn 't Huwelijck tusschen den Jonghen Prins van Orange is hier voor geseyt. In Engelandt heeft de Koninck oock aen die van sijn Raedt openingh gedaen van 't selve: continuerende int ooghmerck / om deur dat Huwelijck sich by de ghemeente ende Kerckelijke weder aenghenaemte maecken. Maer ten hielp niet veel. De gemeente was ende wiert meer ongestuymich. De Ridder Ian Finch, groot Segelbewaerder / hebbende te voor mede geadviseert als Chief Iustice, of een vande opperste Rechters van Engelandt, voor het Scheepgelt, vreesde oock; ende de Koningh niet siende hoe hy hem soude konnen beschermen liet hem in een Oorlochschip overgaen nae Hollandt, gelijck Windebanck 's Konings principael Secretaris / na Vranckrijck: een request wel van vyftien duysent onderteeckent wiert aen 't Parlement ingegeven tot afschaffinge der Biscoppen. De Schotten begosten hoogh te spreecken van te willen sijn

ge-

geallieerde van Engelandt, niet onderdanen van den Koninck. De Viceroy van Yerland wiert in stricter bewaring gestelt: ende de Ertsbisschop van Canterbury, wiert oock ghearresteert onder de swarte roede. Men gaf uyt / in handen te hebben ses of seven brieven hem convincerende van hooch verraet. De Coninck stelde oock in handen van 't Parlement de sake van syn Neef den Churfurst Paltsgraef / die in Februario weder hier in 't Landt quam / ende in Martio naer Engelandt ginck / alwaer men merckte dat hy geen goede officien dede in de saecke van 't Huwelijk van Prins Willem: pretenderende dat aen hem mocht werden belooft d'outste/ende aen Prince Willem de volgende Dochter. Hy schickten uyt Engeland in April herwaerts syn Raedt Dr. Spina, om te gaen op den Rijcxdach tot Regensborch derwaerts men hem oock tegen den sesten May gevordert hadde. Hy hadde en passant audientie ter Vergaderingh van haer Ho: Mog: verhalende hoe de inhebbers der Paltzische Landen hadden toegestaen de mediatie van den Koningh van Denemarck, Dat dese Churfurst considereerde hoe veele difficulteyten / by diergelijcke particuliere Tractaten allerwegen voorghevallen waeren: derhalven hy soodanigh wichtig werck met de Geconfoedereerde kryghende delen/ maer insonderheyt/met beyde Koningen van Engelandt ende Denemarcken als syne naeste verwanten/ personelijk had gecommuniceert ende naer erwogene omstandigheden/de afschickinge tot sodanigen dagh bestemminge naer Regensburg, voor ondervmydelijk geacht/ te meer also 'tselve tot een preparatie van de generale Tractaten/die syne K. D. geensints wilde prejudiceren/aengesien was de samentlijke Stenden des Rijcx insonderheyt de sake wel toegedaen synde/ dese schickinge/ voor eene hooghe nootwendigheyt houdende / die de restitutie ende deswegen ghemaeckte eventuale vergelijkinge/ tot fundament van eene algemeyne bestendinge Vrede stelden / ende tot eene goede uytkomste taemelijcke hoope gaven. Dat by contrarie uytval/ te twyfelen stont/dat het uytblyven van syne K. D. tot een stercker continuatie geduydet souden worden /ende te besorgen was / dat daer over beswaerlijcke determinatien volghen mochten: uyt welcke ende andere meer bewegende oorsaecken syne K. D. voor hem ende derselver Churhuys/ oock opgemelte twee Coningen loffelijck geresolveert waren haer Ambassaden naer Regensburg te schicken / ende dese syne gerechte sake te handt te bieden.

Ende dewyle nu syne K. D. neffens andere hem dese commissie bevolen had/so quam hy niet alleen daer van doen de notificatie / maer oock te bidden dat haer Ho: Mog: geliefde deselve te secunderen: te meer also sy self mede tot de generale vredens Tractaten door de welcke dese Paltsische in ende uytgevoert souden worden / schenen te sullen geroepen worden.

Indien het oock teghens hoop tot eenen meerderen ernst quam ende dese goede handelinghe door de t'allen tyden vermenghte oppositie der usurpateurs ende besitters vande Keur Paltsische landen ende digniteyten / niet den gewenschten uytkomste erlangende / ende syne K. D. gelijck albereyts dickmalen gheschiet was/ oock nu ende in 't toekomende / met woorden opgehouden / ende de goedige handelinge verworpen worden / dienvolgende d'onschult van syne K. D. ende derselver Heeren Broederen / oock de gerechtigheydt vande saecke / eenen anderen ende beteren nadruck vereyschten / ende by de teghenwoordighe occasien / tot de wapenen mochte noch eens gegrepen / ende daer door de rechtmatige restitutie geurgeert werden: dat de Coningh van groot Britaigne hem selven goetwillich verklaert

had

had / benevens andere Potentaten / met haer Ho: Mog: tot sulcken eynde in een nieuwe Alliantie hem terstont in te laten.

Dat syn K. D. haer Ho: Mog: ten hoochsten versocht / deselve geliefde dese sake / als causam publicam t'embrasseren / met de Coningh van groot Britannien dieshalven in een verbont te treden / ende tot sulcken eynde ghenoechsaeme volmacht aen haer in Engelandt wesende Gesandten / te willen schicken / en in consideratie van de / 't allen tijden by dat Huys aen desen Staet bewesene officien / by tegenwoordigen noot / occasien en occurentien / sijne K. D. niet hulpeloos te willen laten. Voorts aenwijsende het groot voordeel dat het huys Oostenrijk ende Roomsche Kerck genomen hadt door het condemneren en degraderen van het Paltsische huys in't Jaer drie en twintig: het gevaer dat desen Staet daer uyt was nakende. Ende dat geen vreede in 't rijck soude komen / sonder herstellingh vande Palts. Concluderende entelijck tot sending ende cooperatie van desen Staet voor sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt tot volkomene restitutie. Waerop gheantwoort is in 't generael; sonder datmen opt heeft goet gevonden sich tegen 't rijck of huys Oostenrijck 't engageren verder als by wege van assistentie.

Om dat in dit discours vanden Heer Spina wert gemelt van d'Ambassadeurs van desen Staet aldaer sijnde; sal ick kortelijck spreecken van haer reyse.

Sy gingen den eersten January door Terheyde te scheep / ende in Engelandt komende is getoont datse aengenaem waren / werdende statelijcker als na gewoonte onthaelt deur de Milords Clifford ende Fieldingh: ende gedefrayeert ses dagen in plaets van drie. Om haer komst ende saecke by den Koningh oock des te smaeckelijcker te maecken; wierdt alhier ghereſumeert de handelingh vande Oost-Indische differenten / de Prins eens selfs goet vindende te compareren inde Vergaederinghe om dat stuck te vorderen. In Februario terstondt nomineerde de Koninck eenige Commissarisen. Ende alsoo des Conings saken seer quaelijck liepen / soo consenteerde hy in het Huwelijck met d'outste Dochter: hoopende dat soude hem niet alleen ontsach ende steunsel van buyten / maer oock liefde van binnen neffens de gemeente causeren. Ende korts daer na is men overkomen aengaende de Huwelijcke voorwaerde / luydende als volcht.

Inden Naem van Godt Almachtich: kennelijck sy alle tegenwoordighe ende toekomende. Also de seer hooghe, seer Excellente, ende seer machtighe Prince *Carel*, van Godts genade Koning van Groot *Brittaigne, Vranckrijck, ende Yrlant*, Beschermer des gheloofs &c. dickwils versocht is gheweest ende verscheyden propositien heeft ontfangen vande syde vanden hooch ende machtige Prins *Hendrick Fredrick* oock van Godts genade Prince van *Oraigne*, &c. Begeerende meer ende meer te bevestigen niet alleenlijck de Vrientschap, ende onderlinghe goede correspondentie tusschen syne Majesteyt ende mijn Heeren de Staten Gheneraeel der Vereenigde Nederlantsche Provintien, ende haer Croonen ende Staten: maer oock d'eere ende aenwas van het huys van *Oraigne* door het middel van een huwelijck vande Hooch ende excellenten Prins *Willem*, Soone van syne voornoemde Hoocheyt van *Oraigne*; ende sy om te sluyten een so goet werck, gesonden hadden myn Heeren *Ian Wolfert* van *Brederode*, Heere van *Brederode*, Baron van *Viane* ende *Ameyde*, *Francois van Aersens*, Heer van *Somersdijck* ende vande *Plate* Ridder &c. *Iohan vander Kerckhoven*, geseyt *Poliander*, Heer van *Heenvliet* &c.

ende *Albert Ioachimi* Ridder Heer tot *Oostende* in *Odekenskerck* &c. extraordinaris Ambassadeurs, met ample macht aen syn Maj. van *Groot Britaigne* so heeft deselve vande principaelste Ministers van syn Raet gedeputeert, te weten mijn Heeren de Bischop van *Londen*, groot Tresorier van *Engelant*, *Iacques*, Marquis van *Hamilton*, groot Stalmeester van syn Maj. *Thomas*, Graef van *Arundel* en *Surey*, Marschalck van *Engelant*, *Algemon* Graef van *Northumberlant*, groot Adm. van *Engelant*, *Philips* Graef van *Penbroeck* en *Montgomery*, groot Camerlink van 'thuys van syn Maj. *Edouard*, Graef van *Dorset* &c. groot Camerlink vande Coninginne van groot Britaigne, *Hendrick* Graef van *Holland*, eerste Edelman vande Camer van zyn Maj. alle *ses* Ridders vande seer Edele ordre vande Koussebant, en *Hendrick Vane*, Ridder, Tresorier van 's Coninks huys, eerste Secretaris van Staet, vande Commandementen van syn Maj. alle en een yder van haer Raden in syn secreten Raedt van Staet, en aen haer *Pouvoir* gegeven de voorsz Propositien te horen, tracteren, sluyten, en arresteren met de voorn. Heeren Extraordinaris Ambassadeurs en Gedeteerde der voorn. Heeren Staten Generael en Prince van Oraigne d'Articulen van 't voorsz huwelijck; so hebben zy na verscheyden vergaderingen tot danck ende contentement van zyn voorn. Maj. vande voorn. Heeren Staten Generael en syne Hoocheyt van Oraigne deselve gesllooten in forme ende maniere als volght.

1. Eerstelijk is verdragen dat het Huwelijck tusschen de voorn. Princesse *Marie*, outste Dochter van syne Maj. van groot Britaigne, en Prins *willem* Soon van syne Hoocheyt van Oraigne in Engelant in haer eygen personen geschieden sal in goede en wettige forme, na dat de voorn. Prins in Engelandt gearriveert sal wesen, maer aengaende het transport vande voorn. Princesse inde Nederlanden, en sal niet geschieden voor dat sy d'ouderdom van *twaelf* jaren vervult sal hebben.

2. Alsdan sal de Princesse in Hollant gebragt wordẽ ten spoedigsten als doenlijck syn sal, tot kosten van zyn Maj. van Groot Britaigne tot aen *Rotterdam*: alwaer sy gestelt sal worden aende genen, die zyn Hoocheyt believen sal daer toe te destineren; en van *Rotterdam* tot inde plaetse van de residentie, sal het defroyement vande Princesse gedaẽ worden door zyn Hoogheyt alles van d'eẽ en d'ander zyde, gelijk 't behoorlijk is aende digniteyt vã eẽ Princesse, geboren uyt 'thuys van groot Britaigne.

3. Het huwelijcx goet vande voorn. Princesse sal wesen *veertig duysent* pont sterling, te betalen in twee jaren na de solemnisatie van 't voorn. Huwelijck inde Stad van *Amsterdam* in Hollant, te weten van *ses* tot *ses* maenden by egale portien.

4. De Dovairie vande voorn. Princesse sal zyn *tien duysent* pont sterling jaerlijx in goede Landen geassigneert aende gemelde Princesse, en de twee Huysen wel ende behoorlijck gemeubleert, waer van d'eene inden *Haech* sal wesen en d'andere op de Landen vande Dovairie. Ende de voorsz somme sal egalijck aende voorn. Princesse betaelt worden alle jaren van *drie* tot *drie* maenden.

5. Syn Hoocheyt van Oraigne sal voor het trouwen in handen van Commissarissen van syn Maj. van groot Britaigne stellen de bewesene Douvairische Landen, om daer van de Iaerlijxe betalinge vande voorsz somme der *tien duysent* pont sterling te beter verseeckert te wesen, geduyrende 't leven vande voorn. Princesse.

6. *Vyftien hondert* pont sterling sal aende voorn. Princesse betaelt werden van *drie* tot *drie* maendẽ, alle Iaren door egale betalinge voor hare vermaek of *menu plaisir*, boven hare opvoedinge, kleedingen, en gagen der officiers en andere Domestijkẽ.

7. d'Engelse Domestijcken die de voorn. Princesse in Hollant brengen sullen, sullẽ by,

lē by syn Maj. van groot Britaigne syn gekoſē, en ſo ſy quamen te ſtervē, of dat de voorſz Princeſſe eenige wilde verandren, ſal ſy andere *Engelſe* mogen nemen met conſent van ſyn Hoogheyt. Ende de voorn. Domeſtijcken en ſullen het getal van *ſes en twintig* Mans niet excederen, ſo Officiers als andere, ende van *veertig* Vrouwen, ſoo Dames, Staet-Iuffrouwen ende andere, in alles *veertich* perſoonen.

8. Wat belangt d'exercitie vande *Religie* is geaccordeert, dat het vry en geoorloft ſal ſyn aende voorn. Princeſſe d'exercitie vande heyligen dienſt te houdē ſo voor haer, als voor haer Domeſtijcken, na d'ordre en coſtume der Engelſche kercke.

9. In gevalle de jonge Prins van *Oraigne* voor de voorn. Princeſſe, ſonder kindren van haer huwelijk quam 'toverlyden, ſullē haer de penningen van 'thuwelijx goet, die ſy ingebrogt ſal hebben, of die betaelt ſullen ſyn geweeſt, geheelijck werden gereſtitueert, om daer van te diſponeren, na haer wel gevallen, 'tſy dat ſy weder na *Engelant* keert, 'tſy dat ſy in Holland blijft.

10. Maer ſoder kinderen van 'tvoorn. huwelijck over blyven, ſal alleenlijk de reſtitutie vande helft van 'tſelve huwelijcx goet gedaen worden, 'tſy dat de Princeſſe na *Engelant* gaet of in Hollant blijft, en van d'andere helft, aende kinders gehorēde, ſal haer rente betaelt werden tegens den penning *twintig*, haer leven geduyrende.

11. So 'tgeviel dat de voorſz Princeſſe overleed voor de jonge Prins van *Oraigne*, ſonder kinderen van 'tvoorn. huwelijck, ſtaet de Coningh van groot Brtaigne toe dat de helft van 'thuwelijcx goet alleenlijck gereſtitueert werde: en in cas van kinderen alle de penningen van deſelve ſullen vervallen blyven aende voorn. jongen Prins van *Oraigne*, evenwel ſullen de kindren niet gehouwt worden ſonder advijs en conſent van ſyn Majeſteyt ofte ſonder kenniſſe en advijs van ſyn Succeſſeurs, ende de voorn. Princeſſe gheen Soons hebbende, ſullen de Dochters behoorlijck huwelijcx goet hebben na de digniteyt van haer geboorte; boven haer parten van alle d' andere goederen aende Moeder gehoorende.

12. De kinderen van 'tvoorn. huwelijk ſullen noch erven na de doot vande voorn. Princeſſe de helft van 'tvoorn. huwelijx goet, 'twelck gereſtitueert ſal weſen: 'ten ware de voorn. Princeſſe tot een tweede Huwelijck trat, ende dat ſy ſoo wel met 't laetſte huwelijck als met d' eerſte kinderen had in welcken geval d'een en d'ander deel ſullen hebben inde voorſz helfte aende Princeſſe gereſtitueert.

13. En in cas dat de jonge Prins van *Oraigne* komt 'toverlyden, kinderen ofte geen kinderen hebbende, de voorn. Princeſſe ſal vryelijck gauderen, in welcke plaets dat ſy ſal willen wonen, van haer dovairie die haer beweſen ſal ſyn, en de Caſtelen en huyſen, daer van dependerende, behouden: daer van twee ſodanig ſullē ſyn, dat ſy daer haer ordinaris verblijf kan houden, gemeubleert als het gehoort. De vrye diſpoſitie der beneficien ende Officien inde voorn. haere Landen (daer van 'teen ſal ſyn een Hartochdom, of Graefſchap) ſal ſyn aende gemelde Princeſſe.

14. 'T ſal aende Princeſſe vry ſyn, 'tſy dat ſy kinderen ofte geen en heeft, wederom in Engeland te komen, aldaer brengende haer meublen, bagage, Juwelen, ende *Paraphernale* goederen boven haer Huwelijcx goet, gelijck hier voor is geſpecificeert. Was geteeckent by de voornoemde Heeren in twee columnen.

De Koning liet toe dat de Amb: van deſen ſtaet de Koningl: Dochter ſaluteerden Princeſſe van Oraigne. Als men drong op haer tranſport na Hollant; begeerde de Koninginne dat ſy noch een jaer twee drie mocht blijvē; ſijnde geen twaelf jaer.

De Ko: heeft aen 't Parlement moeten overgevē ſeker Jeſuyt/ die hy geern hadde

 vande

vande condemnatie bevrijt: segghende dat / hoewel de Placcaten wat rigoreux waren echter noyt / van de eerste reformatie af / yemant om de Religie in Engelant was omgebracht.

In Martio oock deden sy den Koningh beloven / dat van drie tot drie Jaer soude werden gehouden een Parlement. Ende wierden aen den Viceroy van Yerlandt gegeven noch tien daghen om sich te verdedigen / van weghen den Coninck quam in dese maent oock een Edelman ende schrijvens aen den Prince / niet alleen met notificatie ende verseeckering van 't Huwelijck ; maer oock met versoeck dat Prins Willem metten eersten mocht over komen. Sulckx is ter vergaderingh van haer Ho: Mog: ghecommuniceert : vallende daer over verscheyden opinien: alsoo eenighe meenden dat men soo lichtelijck niet behoorde over Zee / ende buytens Landts te hazarderen soo kostelijcken pant : des Princen eenighste Soon ; ende aparente successeur in het gouvernement alhier.

D'Ambassadeurs hebben oock wel aen den Koningh gepreponeert ghehadt van eene Ligue of ende defensive teghen Spaignen. Daer op had de Koningh gheantwoort : sal dat sijn om de ballance teghen Vranckrijck te maecken ? Willende segghen dat alreede Spaignen / alleen sijnde / het te quaedt hadde / ende teghen Vranckrijck ende desen Staedt (ghecombineert sijnde) niet konde bestaen / maer onder lagh ende swackst was: ende dat Engelandt op die manier Spaignen t'eenemael onder ende Vranckrijck boven soude helpen.

In desen tijdt wierdt oock ter Instantie van 't Parlement ghevanghen ghestelt eenen Doctor Cosius : die wel twee duysent pondt steerlinx hadde beteert tot ornamenten van de Kercke ; dienvolgens suspect van te hellen na het Pausdom.

In 't begin van April wierden deur een Clercq van 's Koninckx Raet de Huwelijcksche voorwaerden herwaerts overgebracht.

In dese tijdt komende een Ambassadeur van den nieuwen Koningh van Portugael in Engelandt / heeft de Koningh sonder groote swaricheyt sijn Maistre de Ceremonies belast denselven als een Koninghlijck Ambassadeur t'ontfangen ende te kennen : om daer mede sich by 't Parlement des te aengenamer te maecken ; ende te kennen te geven dat sijn Raedt niet Spaens of Castiliaens en was. Sijnde Engelandt alsoo d'eerste / die den Koningh van Portugael aen nam ('twelck namaels de Koningh van Spaignen 't sijner tijdt indachtich sijnde) was oock d'eerste die het Parlement liet recognosceren als Republijcke.

Den twaelfden May ouden stijl wiert tot Londen geexecuteert ende onthoofdt de Graef van Straffort. Hy was een man van verstant ende belept : inde vorige Parlamenten vande geene die meest voor de ghemeente ende teghen den Koningh waren : 't welck de Koningh siende / ende goede dienst van hem hoopende / troch hem na sich : maeckten hem Deputé of Viceroy van Yrlandt / ende Graef van Strafford : Ende in dat employ oock een vande voornaemste in 's Koninghs Raedt sijnde / deed veel dingen tot voordeel van des Konings gesach : dienvolgens tot nadeel van de vryheyt des volckx / of vande gemeente ; die den Koningh dwongen eerst tot sijne gevanckenis ; daer na tot sijn doot : hem beschuldighende van hooch verraedt ; om dat hy de oude fundamentele wetten ende Regeringe van Engelant

gelandt ende Yrlandt getracht had om te werpen ende contrarie de Wetten een arbitrare en Tyrannische Regeringhe inde voorsz. Koningrijcken inne te voeren/ dat hy een Tyrannische ende exorbitante macht had gheoeffent over ende tegens de wetten vande voorsz Koningrijcken: mitsgaders de vrijheden/ Staet/ende leven van 's Koninckx Ondersaten; dat hy uyt eygener authoriteyt bevolen had/ dat des Koninckx Ondersaten in Yrlandt tegens haer wil en danck beswaert wierden met Soldaten/ om alsoo de Ondersaten te bedwingen sijne onwettelijcke bevelen ende begeerten op papiere Requesten tusschen party ende party gestelt te gehoorsamen/waer op oock executie gevolght was teghens diverse sijne Majesteyts Ondersaten in den voorsz Rijcke van Yrlandt/ by forme van ghewelde/ende also verweckt had openbare Oorlogh tusschen den Koning ende sijne volcke in 't voorsz. Rijck. Dat hy op het ongeluckigh scheyden van 't jongste Parlement by sijn Majesteyt gelastert had d'Ondersaten van 't lager Huys/ ende hem geraden ende geadviseert dat hy soude sijn ontslagen ende ontbonden van alle regel van Regeringe; Voegende daer by dat hy een leger in Yrlandt hadde/'t welk hy gebruycken konde om dit Koninckrijck te dwingen. Dat hy een stoockebrant was gheweest tot den Oorlogh tusschen de twee Koninghrijcken van Engelant ende Schotlant.

'Tlaetste was het Importantste: dat hy gheraden had Engelandt t'overweldigen met een Yris Leger: 't bewijs quam aen op 't getuyghenis van Sir Herry Vane 's Koninckx Principael Secretaris: of hy den Graef van Strafford had in den Raet hooren seggen aenden Koningh: Ghy hebt een Legher in Yrlandt, 't welck ghy kont gebruycken om te reduceren (of eenich diergelijck woort) dit Koninckrijck. Men seyde dat de Soon van Sir Herry, namaels oock machtich in 't Parlement/ de memorien of aenteeckeningh van sijn Vader had heymelijck uyt sijn cas of cabinet gekregen. Vane driemael geexamineert wordende/ versochte tijdt om sijn memorie te recolligeeren. Na eenich tijt weder gevraegt/ seyde gehoort te hebben dat de Graef seyde dat de Koningh niet ghehouden was aen eenich reghel van Regering. Gevraecht aengaende d'Armee van Yrlant had geseyt niet te weten: maer nae eenige weecken had verklaert dat hy die woorden van d'Yrlantsche Armee of van Engelant te reduceren hem had hooren seggen. 'Twas nochtans wat suspect om dat tusschen Strafford ende Vane was een geschil over een adelijck goedt; 't welck de Koningh had gewesen voor Strafford: ende aengaende het ghetuygenis selfs: de Ridder Digby in een oratie voor Strafford wees aen hoe licht de memorie van Vane had konnen missen in een wooort ja Syllabe: nemende dit Koninghrijck voor dat Koninghrijck: Engelant voor Schotlant. Strafford oock allegeerde het Privilegie van dat hy alleen Justiciabel was voor de Pairs, of voor die van 't hooger Huys. Waer tegen seecker notabel lidt van 't Parlement soude hebben geseyt: d'ordinaris formaliteyten hebben plaets in ordinaris saecken: maer als men siet een Wolf; 'tstaet een yder vry den selven om te brengen. De Heer Pim deed oock een heftige oratie tegen hem/ aenwijsende; dat het verraet van Strafford passeerde alle andere verraden; dat het verraet tot ombrenginge van den Franschen Koninck Hendrick de vierde; oock andere tegen de Koningin Elisabeth waren Transitoir ende daer mede gedaen; maer dat dit verraet van Strafford was een staende verraet/ eeuwich ende altoos duyrende; namelijck om het volck van Engelandt van haer vryheyt te berooven ende in eeuwige slavernye te stellen. Menende

nende 't was ghenouch dat het volck van Engelandt den Graef oordeelde als een schadelijck ende ondraeghlijck mensch. De Koning quam eenige mael in 't Parlement om hem te salveren: ende 't Opperhuys was voor hem: eyntlijck quam 't gemeen volck voor 't Parlement roepende/men soude justitie doen; of sy wildent doen. 't Opperhuys hier door geintimideert/ om niet al den haet op haer te laden/ consenteerden in sijn doot. Dit was noch niet genoech: de Koningh moest de Sententie onderschrijven volgens de wetten van Engelandt. Hy had gesworen sulcx niet te doen: ende by sijne weygeringh persisterende/ wiert by die van 't Lager-huys ghemaeckt een verbintenis op de naem van te mainteneren de Religie. Dit verbont aen die van 't Hooger-huys ghepresenteert / wiert eendrachtelijck oock aldaer aengenomen; behalven van de Rooms Catholijcken: die van dien tijt af wierden gesecludeert vande Sessie in 't Parlement. De Koning weygerde alnoch sijn onderschrijvinge tot dat het gemeene volck weder op de been quam; ende de Graef self bad den Koning te willen daer in consenteren. Ende also onderschreef het de Koning/ beyde tijdingen so wel d'eerste van 't Parlement als dese van des Koninck onderschrijvinge ontving de Graef sonder alteratie. Ende op een gerucht dat een Fransch Oorlog schip / of wel oock des Koninckx Troupen / vanden Schotschen Oorlogh noch overigh sijnde / den gevangen soude komen bevrijden / wierden sijn wachten verdobbelt. De Koning/ seer bemoeyt in dese condemnatie / schickten den Prins sijn Soon met een brief aen die van 't hoogher Huys / versoeckende moderatie van de Sententie of ten minsten drie daghen suspensien van executie te vergeefs/ de Graef vernemende dese devoiren schreef weder aenden Koninck biddende dat hy hem liet sterven alsoo 't volck niet was te stillen / als deur sijne offerhande. Also quamen den twee en twintigsten May ses Gedeputeerden van 't Hooger en vier van 't Laeger Huys om hem uyt den Towr te halen; sijnde op Towr-hil een schavot opgerecht. De Graef haer siende/seyde mijn Heeren; ghy syt gekomen om tot mijn doot my te geleyden. Ick ben willigh te sterven, sijnde sulx niet meer dan wat onse voorsaten oock gedaen hebben, ende een schult die onse nakomelinghen oock op haer tijt betalen moeten, 't welck gelijck het niet ontgaen en kan worden, so behoort het oock des te min gevreest te worden, want wat allen gemeen is, moet aen niemant onlijdelijck syn: het is een wet der natuyre, een tol des vleeschs, een remedie voor alle wereldsche sorge ende onrusten; ende aen den recht boetvaerdigen een volkomen wegh ter zalicheyt. De doot en is maer een: maer de weghen daer toe syn veelderley; mijn en is niet natuyrlijck: maer geforceert door de Wet ende de Iustitie. Men secht wel, dat de wetten alleen den ghemeenen Man sijn quellende, ende dat de groote macht hebben deselve te wederstaen; met my en is het soo niet: want ick onderwerpe my, ende bekenne dat my niet dan recht gheschiet; Ick beken recht uyt met *Cicero; dat de doodt der quade een verseeckeringe is voor de goede.*

Niemant en steune op 't faveur van syn Prince, op de vruntschap ende maegschap van syn Pairs ofte grootste, veel min op syn eygen wijsheyt ende kennisse, waer op ick bekenne, al te seer ghesteunt te hebben. Koninghen, ghelijckse menschen syn voor Godt, soo synse Goden voor de menschen, ende ick magh segghen ghelijck eens een groote in dit Koninghrijck ghesegt heeft. *Hadde ick ghetracht myn Gods soo ghetrouwelycken te ghehoorsaemen*

als

als ick wel vlytighlijcken mijn Koninck hebbe ghe-eert, ick waere gheſtaen en niet ghevallen. Gheluckich en zaligh is die Prins, die ſoo wel voor ſyn gherechtigheydt ghevreeſt, als voor ſyn goetheyd bemint wort: want ſoo veel de Princen in macht grooter ſyn dan andere, ſoo veel behoorden ſy oock in deugden andere t' overtreffen: en ſoodanigh is die Koninckcklijcke Souverain, den welcken ick gedient hebbe.

Mijn *Pairs* aengaende, de correſpondentie die ick met hun gehadt hebbe, geduyrende mijn voorſpoedt, is mijn ſeer behaeghlijck geweeſt, ende nu hebben ſy haer medooghen betoont over mijn val. Ick hebbe overvloedelijcken bevonden, ende magh het wel vry uytſegghen, al iſt dat ſy de miſdaet hebben veroordeelt nochtans medelijden hebben ghehadt over de miſdaeder: het eerſte is een effect van haere ghetrouwicheydt, het ander van haere liefde. Ick beken dat noyt eenich Onderdaen of *Pair* van mijn ſtaet, ſulcken behulp van Raet, ſulcken beneficie van tijdt, ofte ſulcken vrye ende wettelijcken Rechts pleytinghe heeft ghehadt als ick; daer, in dierghelijcke gheleghentheydt, dat noyt yemandt ſoo veel faveurs van zijn Prins, ende ſoo veel patientie van 't volck en heeft gehadt; Ick verſtae deur 't volck de verſtandige ghemeente, ende niet dat *veelhoofdige Monſter*, de meenichte. Maer ick hebbe gheſondight, mijn vonniſſe is gheſtreecken, ende ick moet lijden.

Ende wat aengaet mijn te veel vertrouwen op mijne gheſupponeerde wijſheydt ende kenniſſe, daer in ben ick meeſt van al bedroghen; want die is wijs voor hem ſelven die door andere luyden fauten weet ſyn eyghen miſdaden te verbeteren; waerlijck wijs ſyn, is Secretaris te ſyn van ſich ſelven; want het louter dwaesheydt is onſe innerlijcke ghedachten den vremden 't openbaeren. Wijsheydt is het koſtelijckſte Iuweel daer 't gemoet mee verciert kan worden, ende gheleertheydt het alderberoemſte, om geacht te worden; ende de rechte wijsheydt leert ons *wel te doen*, ende *wel te ſpreecken*. In 't eerſte heb ick ghefailleert; want menſchen wijsheydt is dwaesheydt voor Godt.

Wetenſchap is een dingh dat indifferent is, ſoo ten goede als ten quade: maer de alderbeſte kenniſſe is, dat een menſch hem ſelven kenne. Die dat doet, ſal ſeer weynich van hem ſelven houden, want hy bedenckt waer van hy komt ende waer henen hy vaert; hy en ſiet niet op de ydele vreughden deſer werelt; maer hy eert Godt, ende ſoeckt in zijn vreeſe te leven; maer wie hem ſelven niet en kent, die is moetwilligh in ſyn eyghen weghen, ondienſtlijck in ſyn leven, ende ongeluckigh in ſyn doodt, ende ſoodanich ben ick. Ick hebbe gheleſen, wie niet en weet wat hy hoorde te weten, dat die als een onvernuftigh *beeſt* is onder de *menſchen*; wie meer weet dan hy behoorde te weten, is als een *menſch* onder de *beeſten*. Maer wie alles weet wat geweeten mach worden is als een Godt onder de menſchen. Hier hebbe ick ſeer nae gehaeckt, ende hier in hebbe ick my ſeer vergrepen. *Ydelheydt der ydelheydt alles is enckel ydelheydt.*

Ick hebbe het volck hooren roepen, ſegghende *dat door occaſie van my de tyden boos ſyn.* Ick wenſche wanneer ick doodt ſal ſyn, datſe dan beter mogen bevonden worden; 't is ſeecker ghenoech, dat nu een groote ſtorm ons over 't hooft

'thooft is hangende (de Heere wil het in genade afweeren) ende nademael het lot particulierlijck op my gevallen is, gelijck op *Ionas*, inde zee verworpen te worden, soo sal ick myn leven wel besteet achten, wanneer het tot versoeninghe van Gods toorn, ende tot voldoeninge van 'svolcks boosheyt mocht strecken.

Wat is *welspreekentheyt* anders als een wint, met seecker onderscheydenheydt van geluyt, gefatsoneert: daer ter contrary *weynich* te spreken, ende dat wel, een *deucht*, ende het *stilswygen* dickwils, de beste oratie is: want swygende dwasen passeren voor wyse. Sy heeft somwijl macht een goede saeck quaed ende een quaede goet te doen schynen; maer mijne is my onnut gheweest, ende den Cipresse boomen gelijck, die groot ende hooch syn, maer t'eenemael sonder vruchten.

Wat is *eere* anders als de eerste stap tot ongerustheydt? waer authoriteyt is daer is afgunst ende selden vry van lasten. Een merckelijck cieraet aen een ontdragent man is gespraecksaem, beleeft en medelydich te syn: want daer mede treckt hy, als met een soet gewelt de herten van de meeste hoop tot sich.

Maer dit is het minste geweest van mijne betrachtinghe, ende doet my nu besinnen, dat hoe grooter yemand is in authoriteyt hoe lichter hy in eenich misgreep kan betrapt worden, en het geringste crimen dat hy begaet, wort voor Capitale gehouden; de kleynste vlecke gelijckt groot in het fijnste Lijnwaet, ende in de rijckste Diamant vintmen alder eerst de sandekens. Maer hooge ende Edele gemoederen sich verwont vindende en treuren niet soo veel over haer eygen lyden, als over het spotten ende beschimpen van haere vyanden: wat my aengaet, al ist dat ick menich in mijn leven mach gehad hebben, so hoop icker nochtans gheen in myn doot te vinden.

Onder andere dingen die de gemoederen van groote Geesten ontreynigen ende bevlecken, en isser niet hatelijcker als *eersucht*, daer sich dan meest tyts die *Geltsucht* is by voegende: dese om tot hare beooginge te komen en geven der niet om al breken sy de wetten van *Religie* ende reden, ende al breken sy de naeste verbintenissen van maegschap ende vrientschap: van welcke dingen gelijck ick schult daer aen hebbe, soo bidde ick oock Godt om vergiffenissen. Het is een spreuck in der Philosophie, dat *eersuchtighe menschen noyt goede Raetghevers aen Princen en konnen wesen*: de begheerte van meer te hebben is ghemeen den grooten Heeren, ende de begeerte van te regeren; een groote oorsaeck van hare ruyne.

Myn Heeren ick ben nu het hopeloose voorbeelt: wilde Godt dat ick u alle een geluckigh exempel waere: hoe *eersucht* doet klimmen ende vallen, derhalven is het beter in ootmoedigh vergenoegingen te leven, dan in hooghe sorghe ende onruste; *gebreck* met *eere* is beter dan *weelde* met *schande*: want wat syn wy anders als enckel dampen die in een heldere lucht hoogh stijghen, ende in min dan een oogenblick verdwijnen als roock; of als Schepen sonder stuerman, die heen en weer in zee gedreven worden door contrary wint en weer: maer den goeden Ackerman heeft beter gevoelen van die Coorn aren die neerwaerts hangen ende nae de aerde gheboghen syn, dan van die recht op staen, alsoo hy verseeckert is meer Graenen inde eene als inde andere te sullen vinden. Dit weet alle man, nochtans hoe weynich synder die sich daer nae aenstellen? het versuymen van dit, is nu myn straffe, wilde Godt dat myn lijden een ander tot profyt mochte gedyen.

Want wat hebben my nu gheholpen 't faveur van myn *Prins*, die de familiari-

teyt

teyt van myn *Pairs*, de welvloeyentheydt van myn *tonghe*, de sterckte van myn *Memory*, myn *geleertheyt*, of *wetenschap*, mijn *eer*, mijn *Officien*, mijn *macht* en *gewelt*, mijn *ryckdommen* en schatten? synde alle sonderlinge gaven vande natuyr ende Fortuyn. 'T syn alle segeningen, die van God komen: doch selden alle aen een persoon. Maer in my concurreerden meest alle gesamentlijck. Hadde ick deselve maer recht gebruyckt gehadt, so mocht ick als noch ghefloreert hebben, daer ick nu ontydich vallen moet.

Nu soud ick wel wenschen (maer dit *utinam* is nu te laedt) dat Godt nevens syn uytwendige goetheyt aen my bewesen, my oock inwendigh met syn genade hadde begaeft, om den middel wech te hebben mogen verkiesen, ende noch ter rechter noch ter slincker af te wijcken: maer gelijck *Icarus* met syn wasse vleughelen vresende met al te leegh vliegen deselve inde wateren te netten, soo nam ick myn vlucht te hoogh ende al te nae de Sonne, waer door sy aen 'tsmelten raeckten, ende ick die nae de hoochte trachte, op het leeghste ben gevallen, ende als een elendigh roof den wateren ben gheworden: maer ick die te vooren myn Huys op het sandt bouwde, hebbe nu myn hoope op den steenrots myn Salighmaecker ghevestight, in wiens verdiensten myn ziele een volkomen vertrouwen heeft (het gae met myn lichaem als 'twil) datse in syn schoot sal vergadert worden.

Nimrod wilde een Toorn Bouwen die tot inden Hemel soude reycken ende noemden het *Babel*, maer Godt wenden het tot de confusie van spraecken ende verstroyinge van 'tvolck.

Pharao hielt de kinderen van *Israel* in slaevernye, ende nae dat hyse los hadde gelaten wil dese uyt grooter trotsigheyt, hem tot een roof maecken: maer God gaf hun een miraculeus doorganck, ende *Pharao* ende syn Heyr een waeterigh Graft. *Belsazer* gaf syn Princen ende voornaemste Standen een maeltydt, ende dranck ghesontheden uyt des Tempels Silvere Vaeten, maer de handts Gods schreef op de Wandt *Mene*, *Tekel*, *&c.* ende die selve nacht wierde beyde syn Koninckrijck ende syn leven hem ontnomen; aldus laedt Godt den menschen een ruyme tydt in syn eyghen gedachten voortgaen, maer dat dan gedyt eyndelijk tot haer eygen ruyne en destructie, ende en lydet noyt dat zy haer gewenschte voornemen in 'twerck stellen: daerom niemant en presumere op syn *macht*, of en roeme sich op syn *grootheyt* ofte stellen te seer syn vertrouwen op syn *rijckdommen*: dese dingen staen geschreven tot onse onderrichtinghe, daer de levende syn profyt mee doen kan, en de stervende niet; maer kloeckheyt van verstant en onvrugtbare wysheyt syn de naeste gebueren van dwaesheyt.

Grooter ydelheydt en kander niet syn in de Wereldt, dan de Wereldt te achten, die niemandt en achtedt; ende *Godt* weynich te achten die alle man grootelijcx is achtende: ende inde menschen kander gheen grooter dwaesheydt syn, dan met veel arbeydts syn goederen te vermeeren ende syn lichaem te koesteren ende op te proncken, ende ondertusschen met ydele lusten ende vermaecklijckheden syn ziel te verliesen. Het is een groote geckheydt, voor wie het sy, een *quaadt beginsel* aen te vaerden op hoope van een *goede uytkomste*; ende aen *een alleen* te willen toeeyghenen wat allen ghemeen was, is enckel indiscretie ende een aenvanck van oneenicheyt: 'twelck ick nu positivelijke wensche dat in myn castydinge een eynde mach nemen.

O wat een kleyne portie van aerde sal nu myn lichaem begrypen, daer myn *hooghemoedt* niet en kost besloten worden binnen de spatie van *twee* gheheele Koninckrijcken ? maer myn tydt dringht aen, ende sal met den Psalmist besluyten, niet op yemandt in 't particulier siende ; maer spreeckende tot allen in 't ghenerael: *Hoe langhe sult ghy Rechters ghecorrumpeert syn, hoe langhe wilt ghy naelaeten in gherechtigheydt te oordeelen &c. Wel dien, die niet gewandelt inden Raedt der Godtloosen, noch en treet op den wech der sondaers, noch sit daer de spotters sitten, daerom en sullen sy in het gerichte niet blyven, noch de sondaers inde vergaderinge der rechtvaerdigen &c.*

Omtrent de twaelf uyren wierdt hy na 't Schavot op Tour-hil geleydt / alwaer een Corps de Guarde was van verscheyden Compagnyen Soldaten der Stadt Londen / ende aen weder zyden soo hy na 't Schavot trat / stonden de Dienaers vanden Tour: voor henen marcherende des Mareschalcks knechten om den weg te bereyden / daer na de Dienaers vande Cherifs van Londen met hare Hellebaerden; na hem quamen des Coninckx Garde ende de wachters vanden Tour. Naest hem quam een van syn Edellupden / bloots hoofs / in rouw kleederen/ daer op volghde de Lord Straffort in 't swart omhangen in een langen rouw-mantel/ met verscheyden syne dienaers oock inden rouw ende daer nae de Bisschop van Armagh ende andere goede Theologanten / met de Sherifs van Londen, ende verscheyden eerwaerdige persoonen.

Op 't Schavot komende vertoonde hy sich aen 't volck van alle kanten en sprack als volght met groote kloeckmoedigheyt.

Myn Heer, den Primaedt van Yrlandt, ende ghy andere Heeren ende Edellieden hier present: 't is my seer aenghenaem ende een groote troost dat ick heden u gheselschap ghenietc, aenghesien ick langhen tydt by u bekent ben gheweest, ick soude wel versoecken een weynich ghehoors, om noch eenighe woorden te uytten, maer ick sie daer kleyne aparentie toe. Myn Heer, ick ben hier ghekomen door de wille ende ghelieften van den Almachtighen Godt, om te betaelen de leste schult, dien ick schuldigh ben aen de sonde, 'twelck is de doodt, ende door de ghenaede Godes wederom te verrysen door de verdiensten *Christi* in d'eeuwighe vreuchde. Ick wilde wel dat ick met u, mijn Heer, wat in 't particulier mochte spreecken ; indien my 't selve mochte gebeuren, soude het voor een sonderlinge weldaet nemen, ende my aen u lieden seer geobligeert houden. Mijn Heer, ick kome hier om my te onderwerpen het vonnis, 't welck tegens my ghewesen is; ick doe het oock met een gerust ende vernoeght gemoet, ick vergeve vrymoedelijck de gantsche werelt, synde een vergiffenisse die niet alleen komt uytwendelijck vande tongh (soo men seyt) maer van 't herte : ick spreecke het inde teghenwoordicheyt Godes, voor den welcken ick stae, datter niet soo veel als een onvernoeghende gedachte in my is jeghens yemandt, ick dancke Godt dat ick het seggen kan; ende mijn conscientie betuyght in my, dat in alle mijn tijdt 't zedert dat ick d'eer ghehadt hebbe om syne Majesteyt yewers inne te dienen, noyt andere intentie in mijn herte hebbe ghehadt, als de ghesamentlijcke, onversamentlijcke ende onverscheydelijcken welvarentheyd van den Coninck ende syne gemeente, 't ist nu mijn ongeluck geweest, dat het anders verstaen wordt, 't is een ygelijck algemeen so lang

wy

wy hier leven. Het *rechtveerdich* Oordeel volcht hier naer in't ander leven. Hier syn wy altemael dwalinge onderworpen, ende ghereet om van malkanderen qualijck te oordeelen. Daer is een dingh daer over ick my wil verklaren en spreke het met een vast betrouwen, vertrouwende daerom dat gy het aennemen sult; inder Christelijcke liefde, namentlijck dat ick altoos de Parlementen van Enghelandt gehouden hebbe voor de geluckighste constitutie, onder dewelcke oyt Rijck of Natie geleeft heeft, ende naest Godt de beste middel om den Coninck ende syn gemeente geluckigh te maecken. So verre is het van my, dat ick tegens de Parlementen soude syn geweest. Wat aengaet mijn doodt, ick scheyde nu van alle de Werelt, ende bidde God van harten hun te vergeven, ende in 'tparticulier u mijn Heer den Primaet. My is lief dat sijne Majesteyt verstaen heeft dat ick niet en hebbe gemeriteert so strenge ende sware straffe als dit Vonnis uytterlijcke is inhoudende.

Ick ben in sodanige syne genade seer verheugt, ende bidde Godt 't selvige aen hem te erkennen, Ende dat hy genaede mach gevinden alst hem meest van noode syn sal, ick wensche dit Ryck alle gheluck en heyl op dese werelt, ick heb het in myn leven ghedaen, ick doe het oock nu in myn sterven, 't welck ick van herten verklare, ende recommandeerde' tselve hier demoedelijck aen een yegelijck, wenschende dat elck syn handt op syn borst legge ende aendachtelijck bedenck, of het begin van der volckeren geluck moet beschreven worden met letteren van bloede, ick vrese dat gylieden op een verkeerde wech syt; doch ick bidde Godt Almachtigh dat niet een druppel van mijn bloedt jegens u in 't jongste Oordeel op en stae.

Mijn Heer, ick verklare my te wesen *eensgesint*, en eene gehoorsame Sone van den Kercke van Engelandt, daerinne ick geboren en opgevoet ben geweest, alle voorspoet en heyl wensche ick deselve. Ende hoewel dat men heeft laten verluydẽ dat ik tot het Pausdom genegen *was*, ingevalle sulx een betigtinge sy die antwoordinge meriteert: Ick kan mette waerheyt seggen, dat van den tijt af eer ik d'ouderdom van *een en twintig* jaren hebbe gehad, tot dese uyr, nu ick in mijn *negen en veertigste* jaer ga, dat ick noyt de gedagten in mijn herte hebbe gehad, om te twijfelen over de sekerheyt van mijne Religie; Ook en heeft niemant mijns wetẽs de stoutmoedigheyt gehat om ter contrary van my te vermoeden. En soo synde versoent door de barmhertigheden mijns Saligmakers *Christi Iesu*, in wiens schoot ick haestelijck hope vergadert te worden, om die eeuwige salicheden te genieten, die noyt en sullen eyndigen: ick versoeke hertelijk dat een yder my vergeve, die ik heb misdaen 't sy met eenig haestich ofte onbedagt woort ofte daet, en ick versoeke uwe gebeden: En nu mijn Heeren, vaert wel; vaert wel alle dingen deser werelt, Heere sterkt mijn gelove; geeft my vrymoedigheyd en versekertheyd in de verdiensten *Iesu Christi*. Ick versoeke u dat gy stille wesen wilt, en met my en voor my bidden; en ick betrouwe in Godt dat wy al 'tsamen sullen vergaderen, ende eeuwelijck in den Hemel leven, om de vervullinge van alle gelucksaligheden te ontfangen, daer alle tranen van ons oogen afgedroogt, en alle droeve gedagten uyt onse herten sullẽ geweert wordẽ: en nu God segene dit Coninkrijke, en *Iesus* sy mijn ziel genadig.

Daer na hem selven omkerende/groetede alle Edellieden/en nam een solemneel afscheyd van alle aensienelijcke personen op het Schavot/gevende haer sijn hant.

Ende daer naer seyde hy: Edellieden, ick wil myn ghebeden segghen ende ick versoecke u alle, bidt met my, ende voor my: Doen leyde sijnen Cappellaen den ghemeynen ghebede boeck op den stoel voor hem / als hy nederknielde / waer uyt hy bycans een quartier uyrs badt / daer naer badt hy wel soo langh of langher sonder boeck / ende eyndighde met het ghebedt des Heeren; doen op staende sach hy sijnen Broeder / Sir. Georghe Wentworth, ende riep hem by sich ende seyde: Broeder, wy moeten scheyden, doet myn groet aen myn Suster, ende aen myn Wyf, ende dracht mynen zeghen aen mynen oudtsten Sone, ende belast hem van mynen 'tweghen dat hy Godt vrese, ende dat hy blyve eenen gehoorsaemen Soone der Kercke van Enghelandt, dat hy hem selven een ghetrouwen Onderdaen des Conincks bewyse, ende segt hem dat hy niet en moet eenighe besonderen wrock ofte wraeckgierigheydt teghens yemandt hebben om mynent wille, ende biddet hem dat hy sich hoede van sich met kerckelijcke goederen te moeyen, want dat soude hem tot een motte ende kancker in syn Staet ghedyen, ende wenst hem dat hy sich daer mede te vreden houde dat hy een Dienaer sy in syn Landt, ende een Iusticier van vreede in syn Graefschap, ende dat hy niet en trachte naer hooghe verheffinghen. Draeght oock myn segheninghe aen myn Dochters *Ajena* ende *Arabella*, belast haer dat sy Godt vresen ende dienen, ende hy sal haer seghenen: verghetende niet myn kleyn kindt, dat noch goet noch quaet en kendt, ende kan voor hem selven niet spreecken, God spreecke voor 'tselve, ende segene het. Doen seyde hy nu en heb ick niet meer te doen, eenen slach sal mijn wijf sonder man maecken, mijne dierbaere kinderen Vaderloos, ende mijn arme dienaers Meesterloos, ende scheyden mijn van mijn waerden Broeder ende alle mijn Vrienden, maer laet uw Godt ende hun alle, alles in allen wesen.

Hier naer gaende om sijn Opperkleet uyt te doen / ende hem selven veerdigh te maecken seyde hy; ick dancke Godt ick ben voor den doode niet meer verschrickt noch moedeloos door eenighe mistroosticheydt uyt eenighe vresen oprijsende, maer ick doe tot deser tydt mijn opperkleet soo blymoedelijck uyt, als ick oyt gedaen hebbe, te bedde gaende. Doen dede hy sijn opperkleet uyt / ende bondt sijn hayr met sijn handen op / ende settede een witte muts op.

Daer nae riep hy / waer is dien man die my desen laesten dienst doen sal (meynende den Scherprechter) roept hem tot my. Als hy quam ende hem vergevinghe badt / soo seyde hy dat hy 't hem ende alle den weereldt vergaf. By het blocq nederknielende keerde hy hem selven weder tot den ghebeede; knielende den Bisschop van Armach aende eene sijde / ende den dienaer aende andere sijde / tot welcken dienaer hy hem selven naer den ghebeede keerde / ende sprack soetjes eenighe woorden / hebbende sijne handen opgheheven: desen dienaer sloot sijn hande met den sijne; doen hem selven ter aerden buygende om sijn hooft op den blocq te leggen / seyde hy tot den Scherprechter dat hy eerst sijn hooft soude neder leggen / om 't selve op den blocq bequamelijck te passen / ende daer naer weder oplichten / eer hy 'tselve soude nederleggen om den slach te wachten / en hy dede alsoo: ende eer hy sijn hooft wederom nederleyde / seyde hy tot den Scherprechter / hy soude hem waerschouwen / wanneer hy soude slaen / door

't uyt-

't uytsteecken van sijn handen ; ende doen leyde hy sijn necke op den block / ende streckende sijn hande uyt / sloech hem den Scherprechter met eenen slach het hooft af; 't selve in sijn handen nemende ende aen 't volck toonende seyde Godt beware den Koningh.

Aen sijn Vrouw had hy geschreven den volgenden brief.

Lieve Huysvrouw , ontfanght mijne laeste woorden , in desen mijnen laesten tydt , ick send uw mijn liefde om te bewaeren nae mijn doodt , ende mijnen Raedt om te ghebruycken , als icker niet meer sal syn. Ick en soude uw niet geerne droefheden voordraeghen , laet die met my begraeven worden , ende aenghesien het Godes wille niet en is , dat ghy my meer sien sult , draecht oock d'affscheydinghe gheduldigh ende oock met een goet ghemoet.

Eerst sende ick uw alle dancksegginghen die mijn hardt kan begrijpen , of mijn woorden uytdrucken voor uwe meenichvuldighe moeyten , ende sorghe voor my ghenomen , ende ghedraeghen , dewelcke hoewel die niet en syn ten effecte ghekomen naer uwe wensch , soo ben ick nochtans aen uw niet te min verbonden ende ghehoude : maer en sal 't uw in dese werelt nimmermeer betalen.

Ten *tweeden* bidde ick uw , om de liefde , die ghy my in mijn leven toeghedraeghen hebt , dat ghy u niet veele daeghen en verbercht of in huys en houdt , maer soeckt door uwe naerstticheydt te hulpe te koomen aen d'ellendighe fortuin ende de gherechtigheydt van uwe arme kinderen : u klagen kan my niet baten , als synde maer stof.

Ten *derden*, sult ghy weten dat mijne Landen ter goeder trouwen ghetransporteert syn aen mijn Soone : de schriften syn ghemaeckt, in den Soomer een jaer gheleden : ick weet niet aen wien ick u dit sal addresseren: alle de mijne hebben my verlaeten. Ick ben seer droevich, dat ick door de doot oversnelt synde u geenen beteren staet ofte gheleghentheydt naer laeten kan : Godt heeft alle mijne deliberaetien ghepreveniëert : dien grooten Godt , die alles in alles werckt ! ende soo ghy sonder ghebreck leven kont , sorcht niet vorder : want alle het ander is maer ydelheydt : Bemint Godt sonder schroomen : soo sult ghy een oprechten ende eeuwighen troost in hem vinden. Als ghy al veel gheghewoelt , ende u selven met alle wereltsche ghedachten vermoeyt hebt , soo sult ghy ten lesten in droefheydt neder sitten : leert uwen Soone oock Godt te vreesen , ende te dienen , terwijlen hy jongh is : op dat de vreese Godes in hem groeyen mach : dan sal Godt als een *man* tot u , ende een *Vader* tot hem wesen : ende een *man* ende *Vader* die u nimmermeer ontnomen kan worden.

Beminde Vrouwe, ick bidde u om mijn siele wille , betaelt alle arme luyden na mijn doot : men sal u sonder twijfel veel aenloopen : want alle de werelt denckt dat ick seer rijck was : draecht sorghe , ende wacht uw voor 't schoon aenkomen der *mans* : want in dit leven en is gheen meerder miserie dan een proye vande werelt te syn ; ende daer nae veracht te worden ; Ick spreecke dit , maer , Godt weetet , niet om u te dissuaderen van wederom te trouwen ; want dat sal 't beste voor uw syn , soo wel ten Respecte van Godt als van de werelt.

Aengaende my: Ick ben niet meer uwe nogte gy mijn: de doot heeft ons gescheyden: en God heeft my vande Werelt, en u van my gesepareert.

Draeght sorge voor mijn kint, om syns Vaders wille: die u beminde in syn geluckigen ende florerenden staet. Ick heb mijn best gedaen om mijn levē te behouden: maer (God is my getuyge) het was om u, en den uwen: Want weet, beminde Vrouwe, dat u kint een Soone is van een getrou man, dewelcke in syn eygen respect de doot veracht.

Ick en kan niet veel schrijven. God weet, hoe qualijck ick tijd kan vinden: ende 't is oock tijd, mijne gedachten vande werelt af te sonderen: eysschet of versoekt mijn doode Lichaem ('t welck levende geweygert wort) en legt het in het graf by mijn Vader en Moeder: ick en kan niet meer seggen de tijd en de doot roepen my. Den eeuwigen God almagtigh, die de goetheyd selfs en het ware licht en leven is bewaere u en de uwe en wese my ghenadigh. Vaert wel, mijn alderliefste Vrouwe, Godt zeghene mijnen Sone: *bid voor my*, ende laet Godt u beyde in syn armen houden.

In 't laetste van Mey passeerden hier Sir Thomas Röe ghesonden van weghen den Koningh van Enghelandt aen den Keyser/ ende op den Rijks-dagh tot Reghensborgh/ tot reddingh van de Keur-Phaltzische saecken: hy hadde hier oock en passant audientie soo in de volle Vergaderingh als voor Ghecommitteerden/ communicerende de oorsaecke van sijne reyse ende besendinghe; deselve saecken oock alhier recommanderende; ende 't stuck der alliantie aenroerende. Men resolverende hem te gheven niet alleen een fatsoenlijck/ edoch complimenteur/ en ghenerael antwoordt; maer oock het ghewoonlijck present: maer hebbende noch oock te spreecken met den Prince/ die tot Buren was/ en sijn tijdt kort sijnde/ heeft verklaert ende versocht dat men sijn antwoort wilde gheven aen den Resident Boswel, ende de vereeringh te spaeren tot sijn wederkomst.

Den neghentienden Iuny deden de Heeren van Brederode, Somersdijck, en de Heenvliedt, wederghekeert van haer Ambassade uyt Enghelandt/ rapport: principaelijck aengaende 't solemniseren ende voltrecken van 't houwelijck tusschen Prins Willem ende de Koninckliijcke Enghelsche Princesse Maria. Raeckende oock aen het stuck der alliance (daer van hier voor in de Enghelsche saecken meermaels is ghemeldt) ende van de Paltsische saecken. Item d'Oostindische differenten. Voorts dat de Heer Ioachimi versochte permissie om te moghen alhier voor een Maent of ses weecken komen tot verrichtinge van sijn particulier; 't welck is toegestaen; ende sijn d'Ambassadeurs bedanckt.

Haere Ho: Mog: hebben aen den Jonghen Prins in Ianurio vereert vier witte Falcken: kosteden achtien hondert gulden/ ende vier hondert gulden van Leeren ende van equipage.

Alsoo het Stadthouders of Gouverneurs Ampt van Vrieslandt den Prince was in verleden Jaer verby ghegaen: wierdt sulcks soo by zijn Hoogheydt als by den gheenen die Professie maeckten om te Hove wel te staen/ seer gheressenteert ende qualijck op ghenomen; beyde consideerden dat het een quae scheur was in de mantel van 's Princen ghesach ende aensien: dat hy wel was

Gou-

Gouverneur van de ses, maer niet van alle seven Provintien; vreesende dat sulckx in dese Huwelijckx pour suite in Enghelandt den Prince soude voor de scheenen stooten: daerom wierdt alles by der handt ghenomen wat men konde / om eensdeels aen Graef Willem, anderdeels aen sijn luyden ende aenhanghers / te doen ghevoelen dattet den Prince ende de Gheneraliteydt leedt was / wat sy ghedaen hadden. Aen sijn Hofmeyster Oisthbeym, hier komende was aengheseydt niet op het Hof te komen; sijn Compaignye wierdt versonden ende ghelijck als ghereleguéerdt in de Cruysse-Schants; de Compaignye van Capitain Schnabelius wierdt ghecommendeert nae Sluys, ende Sohnius sijn Raet ende Secretaris wiert in Ianuario ontbooden om inden Haeg te komen voor haer Ho: Mog: jeghens den veertienden February ende gheexamineert te worden op diverse ende verscheydene Propoosten ende Calomnien (alsoo luyde de Resolutie van den sestienden Ianuary) tot beswaernisse van den Staedt deser Landen ende van de Actien van sijn Hoocheydt; wordende beschuldight in 't kuypen (ghelijck men 't noemde) voor Graef Willem ghebruyckt te hebben verscheydene Propoosten tot nadeel van den Prince van Oraignen; als dat hy in de Religie niet soo suyver ende yverich was als wel behoorde; dat hy sulckx veel mael hadde ghetoondt in 't regardt van de Remonstranten: die in meest alle Steden van Hollandt haere vergaederinghen hadden/ onaenghesien dat haer ghevoelen was ghecondemneert / ende verbooden te leeren. Item dat het sorghelijck was voor de Liberteydt, die dese Provintien soo dier hadden ghekocht ende verkreghen; indien aen een alleen wiert ghegeven het Stadhouderschap van alle de Provintien. Andere spraecken noch slimmer/ dat sy souden hier ende daer ghestroeydt hebben dat sijn Hoocheydt stonde nae de Souverainiteydt / ende dat de ghereformeerde daer last souden lijden.

Graef willem selfs ghevoelden 't oock wel dapper; het Regimendt 't welck al eer Graef Ernst sijn Heer Vader ghewoorven / ende sijn Heer Broeder Graef Hendrick daer nae ghehadt hadde / wierdt ghegeven aen den Graef van Solms: ende 't gheen de Graef van Solms hadde wiert ghegeven aen den Graef van Hoorn. Soo dat hy niet was ende ghekendt wierdt anders als voor simpel Ritmeyster. Den seventienden Ianuary wierdt ghehouden de begraeffenis van Graef Hendrick tot Leeuwaerden. Derwaerts van weghen de Staeten Gheneraal ghesonden sijn de Heeren Huyghens, Zonck, Ameronghen, Loo, ende Aldringa: ende van weghen den Raedt de Heeren Kessel, Bornewal, Bruynsma, ende Gruys.

In 't lest van Ianuarius quam Graef Willem hier; ende wierdt te Hove ende by yder een / die te Hove wilde aenghenaem sijn / kout aenghesien; dorste oock gheen Sessie nemen in den Raedt van Staete / die hem als Stadthouder van een Provintie toe quam.

Ende alsoo in Vrieslandt veel soo Edellieden/ eyghen erfde in de Gooen/ als Borgers in de Steden noch malcontent waren van datse in 't Iaer seven ende dartigh deur de Gheneraliteyt / op aenklachte van den Heer Stadthouder Graef Hendrick waren uyt de Regeringh gheraeckt / soo wierden deselve malcontenten deur Domestijcken ende creatuyren van den Prins aengeraeden om aende gene-

generaliteyt ende aen sijn Hoocheyt te klagen van ongelijck haer als doen aenghedaen; met ghenoeghsame belofte van Satisfactie. Daer op zijn alhier ghekomen verscheyden Doleanciers meest uyt alle Steden van Vrieslandt: klagende specialijck van dat teghens 's Landts vryheydt ende Privilegien / ende teghen d'expresse Octroyen by de Staten van't Landt in 't Jaer vyf ende dertich verleendt / men haer de Raedts-bestellinghe benomen / ende aen den Heer Stadthouder ghegeven hadde: ende dat in 't verleden Jaer wederom Precipitantelijck ende onwettelijck aen den Stadhouder ghegeven was deselve Raedtsbestellinghe. Men heeft de goede Lieden van tijdt tot tijdt hoop ghegeven van Satisfactie ende restitutie / ende geschreven soo aen het Hof als Gedeputeerde aldaer tot dien eynde. Men gaf oock te verstaen dattet goet soude zijn dat uyt de Gooën / oock eenige Edellieden ende Eygen-Erfde mochten komen. Ten ontbrack niet aen de wille ende Materie: want verscheyden Edelieden ende Eygen-Erfde op de Landdach ghecommitteert / of notoirlijck de meeste stemmen tot het Volmachtschap hebbende / wierden Jaer op Jaer van de Landdach afgewesen; om dat sy den Heer Stadthouder niet aenghenaem / ende van de ghene waren / die in der Steden vrye Raedtsbestellinghe voor ghesprooken hadden. Maer sy merckten ende saghen wel dat de generaliteyt (meest het ooghe na't Hof hebbende) niet sochten als om Graef Willem het Leven engh ende bangh te maecken / ende t'obligeeren tot resignatie. Ende wanneer de Prins dat hadde / dat men als dan de Doleanciers met een Hebt Patientie soude expedieeren. Niet te min quamen noch endelijck de Heeren Siunck van Burmania ende Bruynsma; hadden Audientie by den Prins (ghelijck oock alle die van wegen de Steden van tijdt tot tijdt ghekomene Ghedeputeerde Doleanciers) ende klaeghden soo over 't ghepasseerde in 't Jaer seven en dartich als over d'iniquiteyt in 't visiteren der Procuratien der Volmachten op den Landtdaghe ghestemt / als mede over het Precipitant kiesen van den Stadthouder in't verleden Jaer / ende in 't weder confereren van de Raedtsbestellinghe aen den Stadthouder. Alle deselve Gedeputeerden wierden met schoone woorden ende hooppeninghe opghehouden: ende om Graef Willem des te meer te verschricken wiert ghecontinueert in de Poursuite van zijn Secretaris Sohnius. Deselve geantwoordt hebbende by Missive dat hy vermits sijne indispositie niet konde in den Haghe teghen den bestemden Dach komen; wierdt aen het Hof van Vrieslandt ghescreven ende versocht de moeyte te willen nemen van haer t' informeren ende laeten informeeren van deselve sijne indispositie. Kortz daer nae schreef niet alleen hy Sohnius maer oock het Collegie van de Ghedeputeerde dat hy soo ratione domicilii als matrimonii niet justiciabel was als in Vrieslant; dat de Gedeputeerde hem in speciale Protectie hadden genomen.

Den dertienden February zijn Ghecommitteert de Heeren Aernem, Burgh, Renswoude ende Coenders, onder Pretext van te bevorderen de saecken ter Zee / ende dat de vyf soo Schepen als Fregatten staende op de repartitie van Vrieslandt mochten komen onder Directie van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam. Maer in der daedt om het vuer aldaer in dier voeghen op te blasen / dat Graef Willem mocht werden bewooghen of tot resignatie / ofte (alsoo sulcx te hart scheen) de Provintie gheinduceert om aen den Jonghen Prins

te

te gheven de Survivance van het Stadthouderschap. Ende wierden alle ghedeputeerde Doleanciers ghewesen ende gheaddresseert aen de ghemelde haer Ho: Mog: ghecommitteerde naer Vrieslandt gaende. De Heer Burgh van weghen Hollandt gecommitteert / liet inde resolutie stellen dat hem / het devoir om de ghemelde Kust Schepen ghedaen sijnde / hy soude staen terstondt weder in den Haegh te komen: daer mede toonende dat Hollandt of hy met de Provintiale twisten niet te doen wilde hebben.

Den sestienden February sijnde ter Vergaderingh nochmaels voorghebracht de saeck vande Heer Sohnius, herwaerts in persoon te komen seghens den veertienden deses beschreven / ende hier op ghehoort de verklaringhe van de respective Provintien / yeder met de consideratien daer neffens ghemoveert; is goedt ghevonden hem te verklaeren apprehensibel binnen dese Gheunieerde Provincien de gheassocieerde Landtschappen / Steden ende Leden van dien / daer hy soude moghen worden aenghetroffen; Dan hebben de Heeren van Gelderlandt, Utrecht, Vrieslandt, Overyssel, Stadt ende Landen hier op laeten aenteyckenen / dat 't gheene voorschreve is / niet en soude prejudicieren aen de Hoogheydt / Privilegien ende Gherechtigheydt van hunne Provincien ende den Inghesetenen van dien / de Heeren van Hollandt verklaerden op de voorschreve saecke ten principaelen niet te hebben gheadviseert / maer alvooren hadden versacht visie van de stucken in de voorschreve saecke considerabel / maer hoorende het advijs van de Heeren van Vrieslandt conform te sijn met de advysen van het meerendeel van de Provincien hebben de conclusie laten gaen / behoudende dat deselve het recht / Hoogheydt / ende gerechtigheydt van de Provincie van Hollandt niet en soude prejudicieren / met verklaringe dat men in Hollant niet en souden verstaen / sulcx tegens d'Ingesetenen van deselve Provincie te laten practiseren / ende dit alles behoudens de consideratien die haer Ed: groot Mo: op 't voorsz werk souden mogen hebben / dewelke wierden gehouden in haer geheel en ongeprejudicieert / de Heeren Gedeput: van Zeelant verklaerden op dese sake ten principalen niet te hebben geadviseert / maer gesustineert / dat alvooren souden werden geinquireert op de qualiteyt van den voorsz Sohnius, maer hoorende het advijs van de Heeren van Vrieslandt conform te sijn met het advijs van 't meerendeel van de Provincien hebben de conclusie laeten gaen / behoudens / dat deselve het recht / Hoogheyt / ende gerechtigheyt van de Provintie van Zeelandt, niet en soude verstaen sulcx tegens d'Ingesetenen van deselve Provincie te laten practiseren / ende was dit alles behoudens de consideratien die haer Ed: Mo: op 't voorsz werck souden hebben mogen / dewelcke wierden gehouden in haer geheel ende ongeprejudicieert.

In der daet was het / gelijck de voorsz resolutie vermeldt / tegen de Provintiale gerechtigheden; een ingesetene alsoo 't evoceren. Maer 't heeft wel naemaels ghebleecken / dat men niet wilde gaen na riguer; maer van beyde syden trecken wat men kost: ende als satisfactie gheprocureert was voor den Prince / van ende daer naer niet eens meer hooren spreecken van satisfactie voor de Doleanciers.

In Martio de Heer Burgh van Leeuwaerden wederom ghekomen sijnde / rapporteerde dattet alles aldaer in roere was. So dat Graef Willem sich in neces-

strept bindende een van tween moeste ingaen ; ofte contentement gheven aen syn Hoocheydt 't sy deur Resignatie 't sy deur Survivance / of ghetroost ende gheresolveert syn te continueren in ongunst van syn Hoocheydt ende van de Gheneraelitepdt / die in alles ghenouchsaem den Prins complaceerde. Dit leste docht hem ongheraeden ; resolveerde daerom tot het eerste : ende alsoo syn Hoocheydt vreesde dat de resignatie al te veel opspraeck soude maecken / soo contenteerde hy sich met de Survivance : waer deur Graef Willem wederom alsoo wiert ghereconcilieert dat hem belooft ende gheprefteert wiert handtbiedinghe teghen de Doleanciers / ende specialijck teghen derselver versouck van te moghen worden herstelt tot het Privilegie ende Octroy van eyghen Raedtsbestellingh.

In 't begin van April quaemen de Heeren Eissinga , Boshuysen, Crack ende Boerom van weghen de vier leden met den Secretaris Scheltinga alhier aen den Prins brenghen d'Acte van Survivance ; die deselve wel dede festopeeren / ende daer nae gaf elck een Silver Lampet ende becken: hoewel deselve waeren van de Principaelste die den Prince in Vrieslandt hadden gheadverseert. Ende aen de ghemelde Doleanciers ende versouckers van restitutie ende eyghen Raedtsbestellinghe is in 't allerminste geen contentement gegeven. Doch in 't begin heeft men noch gedissimuleert ende haer hoop gesodeert.

Den vyfden April hebben de Heeren Aernem ende Renswoude gherapporteert haer wedervaren in Vrieslandt / op de twee pointen hun in last ghegheven / te weten op het eerste / om de Scheepen nu eenighen tijdt by particuliere Directeurs uytgherust / wederomme te brenghen onder d'Admiraliteydt ende die van Vrieslandt onder Rotterdam, in conformite van haer Ho: Mog: resolutie in dato den een ende dartighsten Maert des verleden Jaers ghelijck sy 'tselve breeder aen de Heeren Staten van Vrieslandt hadden voorghedraeghen / ende daer op schriftelijck antwoort bekomen / waerby ghemelte Heeren Staten alnoch verbleven by d' Equipagie van deselve Scheepen door de Directeurs, met beloften de voorschreve Scheepen van tijdt tot tijdt in Zee te sullen houden / Ten tweeden raeckende 't point van de Raedtsbestellinghe in questie / of 't selve vry aen de Steden was / of de electie daer van uyt dubbelt ghetal aen de Stadthouder van de Provincie / dat op haer aenkompste sich aen hun hadden gheaddresseert doleerende Persoonen uyt de Steden Bolswert, Sneeck, Dockom Harlinghen , Workom ; ende Slooten , waer by sich daer naer hadden ghevoeght die van Ylst , overghevende by gheschrifte haere sustenuen / nopende de vrye Raedtsbestellinghe , het welcke sy in handen hadden ghestelt van de contra parthye / die daer op mede schriftelijck haer contra debath hebben overghelevert / uytghesondert Slooten ; Doch alle met reservatie van sich in desen onder reverentie niet te submitteren. Ende hebben de Heeren daer op sommierlijck verhaelt de redenen ende motiven van beyderszijdts parthyen / ende daer by overghelevert de voorschreve wedersijdts schriftelijcke sustenuen / waer toe sy sich wedersijdts refereerden / hebben daer benevens noch verhaelt / hoe dat haer tot Leeuwaerden was voorghekomen

men / dat seeckere Muntghesel sich aen hun hadde gheaddresseert ende te kennen ghegheven dat hy sich door onnoselheydt hadde te buyten ghegaen in het stuck vande Munte, ende dien aengaende Contract ende Handelinghe (om goede specien te senden na Embden ende aldaer die te laeten vermunten in Embder goutguldens / van quaet allop ende by Placcaet verboden zijnde; ende die nochtans hier ende elders te doen distribueren) inghegaen met een Ontfanger / waer van hy nu leetwesen hadde / ende sich aen haer als Gecommitteerden van haer Ho: Mo: addresseerden / ende versochte te ghenieten Pardon ende Vryheydt, als eerste aenbrenger in conformite van haer Ho: Mo: Placcaten / waer op zy Ghecommitteerden / dewijl zy in ervaeringhe quamen Periculum in mora, te zijn hem eene Provisionele Acte hadden ghegheven. Hebben voorts ghemelte Ghecommitteerden overgheleydt autentycque Coppe van 't voorschreve Contract / met noch andere Pampieren ter selver Materie dienende. Op het eerste ende tweede Point / is egheen naerdere Resolutie ghevallen / ende zijn de stucken deses aengaende overghelevert / ter Griffie van haer Ho: Mo: ghesepeneert, om hier naer te dienen sulckx ende daer 't behoort. Op 't derde Poinct hebben haer Ho: Mo: d' Acte by de ghemelte Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden aen den Muntghesel ghegheven gheapprobeert ende gheratificeert / ende wierdt hy daer by ghecontinueert ende ghemainteneert. Doch wierdt deselve dien onverminderdt herwaerts te komen beschreven / met zijne Boecken ende gheschriften jeghens Prima Mey naestkomende / om voor haer Ho: Mo: of der selver Ghedeputeerden ghehoort te worden jeghens den Ontfangher / die over sulckx mede herwaerts ten fine voorschreve te komen / beschreven was / dan hebben de Heeren van Vrieslandt hier op laten aenteeckenen / hier in niet verder te consenteren / als de Hoocheyt / Recht ende Gerechticheyt / mitsgaders de Privilegien van hare Provincie ende d' Inghesetenen van dien was toelatende.

Den sestienden is ter Vergaderinghe ghelesen seeckere naerdere Remonstrantie van de klagende Steden in Vrieslant / raeckende 't Point vande Raedsbestellinge / dat de Heeren Aernhem ende Renswoude uyt Vrieslandt gaende / aen de vier Leden van 't Landt gheproponeert hadden in effect het naervolgende / te weten / dat zy mede gelast waren raeckende de Raetsbestellinge aldaer / dan dat sy 't selve reserveerden tot een ander tijdt / versoeckende alleen de Heeren Staten / dat daerinne niet mocht werden gedaen / sonder dat sy souden zijn gehoort / alsoo sy seyden / daer toe last te hebben / ende de gemelte Heeren Gecommitteerden den vyfden deses loopende Maent doende rapport nopende 't Point vande voorsz Raedtsbestellinghe / doen maels egeen resolutie en was gevallen / maer de stucken die dien aengaende doen maels waren overgelevert aen haer Ho: Mo: ende by derselver ordre gesepeneert ter Griffie alhier om te dienen sulcx ende daer 't behoorde / versoeckende mits dien de voorn. Suppliante / dattet haer Ho: Mo: beliefde tot maintien vande justitie van den Provincialen Raedt binnen de opgemelte Provincie van Vrieslandt / ende der steden vryheyt volgens de Sententien dien aengaende den vijftienden December lestleden gepronuncieert, eyntelijck te disponeren / oock heeft de Heer van Renswoude hier nevens overghelevert verscheyde requesten met geannexeerde bylagen /

aen den ghemelten Heer Aernhem ende hem in Vrieslant wesende ghepresenteert / raeckende het stuck van het stemmen totte Procuratien der Volmachten met den gevolge ende aenkleven van dien / om op den Landtdach van Vrieslandt te compareeren / als te weten eene op den naem van Ioncker 't Iaert van Ailua Grietman/ ende Regnerus Bruynsma, Item een andere op den naem vande Heer Martinus Gravius Grietman van de Bilt ratione officii, ende mede Ioncker Claes van Heemstra ende Willem Dirck Willemsz, Item een derde op den naem van Suffridus Bruynsma Secretaris van Hunaerdera deel / Item een vierde onderteeckent van veele ende verscheyden Heeren ende andere Luyden van qualiteyt / waer op is goet ghevonden / de voorschreve Respective requesten ende stucken te stellen ende renvoyeeren Respective in handen van de saementlijcke ghemelte Heeren van Aernhem ende Renswoude, om naerder te visiteeren/ ende examineeren: ende derselver bericht dies aengaende te stellen by gheschrifte/ om gesien voorts ghedaen te worden naer behooren.

'T is te noteeren dat de dolerende Steden haer oock hadden gheaddresseert aen 't Hof van Vrieslandt: 't welck voor het Iaer vyf ende dartich ghesamentlijck met den Stadthouder plegh te hebben de Raetsbestellinge; 't selve Hof hadde verklaert dat de Raetsbestellinge ghegheven sijnde alleen aen de persoon van Graef Hendrick (ende op wat wyse is in 't Iaer seven ende dartich ghesept) deur sijn doodt was weder gheheert aen de Steden: van dewelcke het tegen haer wille ende danck niet konde worden geconfereert aen den Stadtholder.

D'opghemelde Ontfangher desghelijcx excipierende dat hy niet gehouden was alhier te compareren (hoewel men alhier sustineerde dat saecken van Religie, van de Militie, van de Munte ende dergheliycke aen de Gheneraliteydt ghehoorden) ende is niet gecompareert / sijnde in sijn Faveur van weghen de Ghedeputeerde van Vrieslandt gheschreven een brief/ houdende in effect dat sy seer vreemt vonden de voorsz Evocatie, ten Reguarde van den meergenoemden Ontfanger gedaen / als sijnde niet alleen een ingeboren van de Provintie van Vrieslandt, daer ghetrouwt / begoedicht / ende woonachtigh / maer oock in dienst ende Eedt van deselve alleen staende / ende volghens dien niet konnende gheevoceert / of te rechte ghestelt worden buyten die Provincie / sonder merckelijcken inbreuck ende vertreedinghe van de vryheyden ende privilegien den Lantschappe van Vrieslandt ende Inghesetenen van dien/ door Hertoch Philips van Bourgondien in den Iaere veertien hondert twee ende vyftich, Hertoch Albert van Saxen Anno veertien hondert acht en 't neghentich, van Keyser Karel de vyfde in 't Iaer vyftien hondert vier en twintigh, als Souveraine Heeren derselver / verleent / ende door de naerdere Unie van Vtrecht, solemnelijck tusschen de Provincien opgherecht / beswooren ende gheconfirmeert; Versoeckende dienvolghens/ dat haer Ho: Mog: sich wilden ontslaen de saecke van den ghemelten Ontfangher/ laetende deselve voorts decideren by den Hove Provinciael / sijnde een Souverain Hof / van 't welck egeen appel toeghelaeten en werdt / ende alwaer de voorschreve saecke reede by preventie al was betrocken ende aenhangich ghemaeckt / waer op goet gevonden is te laten onderlet/ of de meerghenoemde

Ont-

Ontfanghers saecke voor haer Ho: Mo: evocabel is ofte niet / ende reguardt genomen in allen gevalle prebentie was gheschiet / dat oversulcx de voorsz brief soude blijven leggen.

Ende alsoo men te Hove nu sich vergenougt hielt ende Graef Willem weder in Faveur gheraeckte; soo wiert voor eerst de saecke vande Ontfangher gerenvoyeert aen 't Hof van Justitie in Vrieslandt. Ende aengaende 't versouck der Steden tot haere vrye eygen Raedtsbestellinghe ('t welck was het eenighste dat sy sochten ende op deselve wijse / namelijck deur de Generaliteydt / ghelijck sy het waeren quyt gheraeckt) Item aengaende het visiteren ende examineren vande Procuratien; soo is wel pro forma den sestienden May aen de Staten van Vrieslandt versocht eenighe Ghecommitteerde herwaerts te senden / om te hooren soodanighe voorslaeghen; waer deur men de swevende differenten soude moghen bylegghen; soo ghebleeck het doch korts daer nae / dat de continuatie van sulcke poursuite niet allen vruchteloos / maer oock onaenghenaem was: Want den twee en twintighsten Iuny wederom van de ghemelde Resolutie van den sestienden May afgheweecken / ende simpelijck verstaen wiert / dat deselve besendinghe onnodich was, immers soude achter blyven tot de wederkomste van Graef Willem in Vrieslandt, te weten na de Campaigne.

Den tienden April hebben de Heeren Ghedeputeerde van weghen de Provintie van Hollandt ende Westvrieslandt in haer Ho: Mog: Vergaederinghe gherepresenteert deur den mont van de Heer van Somerfdijck presiderende/ dat men van outs ghewoon was gheweest by occasie van eenighe notable voorvallende gheleghentheydt van weghen de Provintien in het Particulier / als oock den Staet in 't Ghenerael / te betoonen eene goede wille ende danckbaerheydt in 't Reguardt van het loffelijcke huys van Nassau ende de descendenten van denselven / ghelijck soodanighen goeden wille ende danckbaerheydt eenigher maten konde naeghespeurt worden by 't geene in April sestien hondert sestien was voorgheloopen / ende dat jeghenwoordich (in dien oydt) door Godts bestieringhe was voorghevallen een saecke sulcx ten hoochsten meriterende / nae dien den Koninck van Groot Brittaigne sich ten vollen bewoghen ende ghereſolveert had bevonden om sijn oudtste Dochter de Princesse van Enghelandt by huwelijck toe te eyghenen aen Prins Willem van Orangie eenighen Soon van sijn Hoocheydt / ende dat het selve huwelijck met voorweten ende toestemminghe / oock bevorderinghe van haer Ho: Mo: ende de Provintie van Hollandt in 't bysonder eerst daechs stont ghesolemniseert te worden nae de ordre van Godts Kerck / ende dat oversulcx de Heeren Gecommitteerde Raden van de Provintie van Hollandt aen de Heeren derselver Principalen / die den sestienden deses / Staets ghewijs souden vergaederen / in bedencken hadden ghegheven / wat in dese occurentie naer den jeghenwoordighen eysch ende exigentie van persoonen / tijdt ende plaetse / als nu in consideratie komende van weghen hunne Provintie in 't bysonder / als oock den Staet van 't Landt in 't Ghenerael behoorde te worden ghedaen / insonderheydt regardt ghenoomen / dat Prins Willem jeghenwoordigh was hebbende de Respective formele Acten van Survi-

vance over alle de Gheunieerde Provincien van het Gouverneur ende Stadthouderschap van deselve / ende mits dien apparent was in tijdt ende wijlen ten dienste van den Landen de voorschreve Staeten te sullen bekleden; van alle 't welcke sy Heeren Ghedeputeerden van Hollandt niet en hadden willen onderlaeten haer Ho: Mog: in 't Gheneraal / ende de respective Provintien in het particulier mits desen notificatie te doen.

Haer Ho: Mog: hebben de Heeren van Hollandt bedanckt over derselver notificatie / ende alsoo de saecke van het Huwelijck met derselver voorweten / consent ende bevorderingh oock was gheschiet / soo verklaerden haer Ho: Mog: op 't gheene voorschreve is / ghereet te sullen sijn soo wanneer als de Provintie van Holland selfs daer op haer advijs ende consent soude inbrenghen.

By monde vielen discoursen dat men den Jonghe Prince behoorde te vereeren een half Millioen; andere spraecken van twee mael hondert duysent gulden. Maer dit wiert soo by een ende ander / die sochten te Hove wel te staen / licht heen ghesept. Doch alset daer naer quam aen de Staeten of Vroetschappen selfs / dan wasser niemant dickwils 't Huys. Ende soodaenighe meenden deur diergelijcke recommendatien wel ende goedt te doen / maer het deed veeltijdts quaedt: want al waeren de Leden niet quaelijck ghesint / om ietwes te doen; so wierden sy quaelijck ghesint ende onwillich wanneer de Propositie gheschiede deur soodaenighe / die suspect waeren van dat sy den Prince wel lijf ende goet van alle Ingesetenen souden geven; als maer sy haer rekeningh daer by vonden/ende iets mede daer van konden gauderen; de maeckelers treckn altijt het harige.

Den seventienden April heeft de Heer Haersolte ter Vergaederingh presiderende haer Ho: Mog: aenghedient / dat de Heer Prins Willem door een van van sijn Edellupden hem had laten bekent maken / ghemeynt te sijn / afscheydt te nemen / van haer Ho: Mog: ende dienvolghens door den Agent Verburgh hem aenghedient wesende / dat dessels compste ten hoochsten aenghenaem soude sijn: heeft sijn Hoogheydt neder ghesesten wesende op eenen hooghen stoel in 't midden van de taefel van haer Ho: Mog: deselve te ghemoet ghevoert / dat sijn E. ghemeynt ende geresolveert was op s'anderen daeghs te vertrecken ende te naerderen de plaetse van sijn embarcquement / om over te Scheepen naer Enghelandt met de Vloote onder den Lieutenandt Admirael Tromp, tot voltreckinghe van sijn Huwelijck. Waer op sijn hoochghemelte Hoogheyd is bedanckt over de ghenomen moeyte / met toewenschinghe dat Godt Almachtich sijn goedt ende loffelijck voornemen wille seghenen. Ende sijn voorts Ghecommitteert de Heeren van Meinderswyck, Terestein, Croock Ameronghen, van Loo, Haersolte, ende Aldringa, om sijn Hoogheyt te gaen vinden in sijn Camer ende denselben aldaer van wegen desen Staet te valediceeren.

In 't laeste van April raeckte Prins Willem in zee; na dat hy wel tweemael was in zee geweest; ende de mast van den Admirael was ghebroocken: soo dat hy over moest gaen in 't schip van den Vice Admirael.

Op inkomende klachten dat de beleyders van s' Landts equipaghe tot Harlingen hadden uyt eygener autoriteyt verkocht Prinsen / by de Capiteins

van

van haer belept / opghebracht: als oock aengaende malversatien van den Ontfangher / die daer over was ghesuspendeert: was by haer Hog: Mog: den tienden Januarij verstaen dat de plano teeghen hem soude worden deur den Fiscael gheprocedeert; ende hy by provisie blijven ghesuspendeert. Des onaenghesien / als hy eyndlijck in 't Jaer neghen ende veertich wiert ghecasseert / is by haer Hog: Mog: deselve Cassatie / als precipitantelijck gedaen / niet gheapprobeert; Maer 't Collegie gheinduceert om hem toe te laeten sijn Ampt te verkoopen. Op de verkopinghe der Prinsen by de ghemelde beleyders gedaen/is verklaert; dat deselve moest ende voortaen soude moeten gheschieden deur 't Collegie van de admiraliteyt; Edoch dese mael sulckx over 't hooft siende / dat sy nochtans de Penningen souden hebben te laten komen in handen van 't selve Collegie: om by 't selve daer van gedaen te worden distributie volghens ordre van 't Landt.

Deselve beleyders wiert oock aengeschreven haer niet te bemoeyen met de procedueren teghens eenige ghemaleverseert hebbende Bootsghesellen op een Schip staende tot harder directie: also de judicature ende jurisdictie over sulckx toequam die van d'admiraliteyt / ende geensints haer.

In dese tijdt wiert by den Raedt van Staete aen die van 't quartier van Nimmegen gheschreven / dat sy souden hebben alnoch te voldoen haer achterstant; of dat de Raedt en Corps sich derwerts soude moeten transporteren / desgelijcx ende oock op 't stuck van d'egalisatie der middelen heeft de Raed geschreven aen die van Zeelandt.

In Ianuario is oock weder besoigne gheweest over 't vinden van Premien voor de nieuwe Geusen: te weten uyt d'imposten op de Medicinaele / delicate / ende andere waere die by de Apotekers / Cruydeniers / Grossiers / ende Comenyhouders werdende verkocht. Daerop echter Holland noch niet ghereedt was. Tusschen Utrecht ende Hollandt was oock dispute aengaende allerhande waeren ende Koopmanschappen / daer mede die van Utrecht pretendeerden te moghen passeren alle publijcke vaerten deur Hollandt ende Westvrieslandt sonder eenighe imposten daer van te betaelen: mits gheen last brekende of iets vande Koopmanschappen verkoopende.

In Februario stondt de Heer van Opdam Gouverneur van Huesden binnen / wederlegghende eerst by monde daer naer by gheschrifte wat tot sijnen laste was ingebracht by den Heer van Loenen, Amptman van Bommelerweert: raeckende het ysen van de grachten van de Forten St. Andries, Crevecoeur, ende Heemert. Waer toe de Heer van Opdam hadde willen constringheren d'ingesetenen van Bommelerweert: sustinerende sulcx een oude gewoonte te sijn.

In Martio stierf in den Haege de Heer van Rantwijck, een Gelders Edelman, hebbende lange jaren gecompareert ter Vergadering van haer Ho: Mo: van wegen d'eerste lit van Gelderland op sijn begrafenis / den tweeden April precedeerde Prins Willem voor de Staten Generael dieder waren en Corps. Noch stierf de Heer Cromhout, hebbende lange jaren bedient het Presidentschap van 't Hof van Hollandt, Zeelandt ende Westvrieslandt. In sijn plaets is namaels gekomen de Raets Heer Wijngaerden.

In April wierden gecommitteert de Heer Essen, Marienburgh ende Ingenieur

van

van den Bos; om te sien of een Retrenchement van de Maes ende Wael soude sijn te maecken.

Ter zee ginck het noch niet na wensch: in Ianuario wiert ter Vergaderingh gelesen seeckere requeste aen haer Ho: Mog: ghepresenteert uyt den naem ende van weghen hondert negen en vyftich van de Principaelste Coopluyden binnen Amsterdam ende by deselve onderteeckent / klagende ende dolerende over de groote excessive schade / die in sommige voorgaende ende insonderheyt het voorleden Jaer alle soorten van Schepen en Trafijcquanten ter zee was aengedaen by de Duynkerckers / waer door veele goede Ingesetenen deser Landen haer ter zee moetende erneren / in den gront waeren geruineert / ende den vyandt daer en teghens ter zee door de bekomene buyten sulcx versterckt / ende in macht van Schepen sodanich aengewassen / dat in dien daerinne niet tydelijck alnoch naer behooren en wierden versien / hy sich gantsch en geheel meester ter zee soude maken / en de negotie en commertie by gevolg van dien / uyt dese Landen elders gediverteert worden, met byvoeginge / dat sy Suppliaten by ervaringe bevonden hadden / dat so wanneer als men tydelijck een competent aental van Oorloch Schepen voor Duynkercken gebracht / ende daer mede de Duynkerckers ingehehouden hadde / voorgekomen was geweest / dat de Duynkerckers niet seer machtich in zee hadden konnen geraecken / om te doen alsulcke over groote schade / als hier vooren was aengeroert / ende sonder sodanige besettinge gemeenlijck was gebeurt / allegurende op dit subject tot exempel 't gheene respectivelijck in de Jaeren sestien hondert acht en dertich, ende veertich was gepasseert / sijnde door de voorsz besettinghe in het eerste weynich / ende by naelaetinghe van dien in het andere de meerghenoemde groote schade ter zee gheschiedt / versoeckende dat hare Ho: Mog: geliefden tot maintien vande zeevaert ende Commercien te besorgen / dat met den aldereersten den Lieutenant Admirael met een goet ghetal van Oorloch Schepen voor Duyckercken, ende tot besettinge van de Havenen / ende het Scheurtgen van dien / mocht worden gesonden. Oock sijn in de Vergaderinge van haer Ho: Mog: gecompareert veele extraordinaris Heeren Gedeputeerden van wegen de Provincie van Hollant ende hebben met ende nevens de ordinaris Heeren Ghedeputeerden van deselve Provincie veele redenen voortgebracht / gededuceert / ende gerepresenteert de nootwendigheyt van de voorsz besettinghe / ende dat de selve in 'twerck behoorde ende moeste gestelt worden / so haest als den tydt sulcx eenichsints soude konnen toelaten / ende daerinne gecontinueert tot dat het saisoen van den naestkomende herbst sulcx soude moghen komen te verbieden / ofte ten minste vruchteloos te maecken / verhaelende hier nevens eenige incidenten ende wanbetalinge van eenige Provincien / waer over de voornoemde besettinghe was nagelaeten / ende gheintermitteert moeten worden / daerop de voorverhaelde groote schade was gevolcht / ende vervolgens veele ende diversche inconvenienten ontstaen / ende noch argher werden geapprehendeert / ten sy dat daer jegens vigoureuselijck wierden versien / versoeckende dat de andere Provincien met ende nevens deselve Provincie van Hollandt sodanige ordre wilden stellen / dat de Schepen van hunne respective repartitie aen ende aen mochten worden gheequipeert / om tegens half Meert in zee gebracht te konnen worden / om daer met een aenvanck van de voorsz besettinghe van de Havenen van Duynkercken ende 't Scheurtgen te maecken / ende voorts

daer

waer inne sonder eenighe intermissie of discontinuatie nae behooren te volharden. Met protestatie ende duydelijcke verklaringe / dat in cas d'andere Provincien boven vermoeden in gebreecke souden mogen blijven de Scheepen van derselver repartitie jeghens den voorsz tijdt 't Equiperen ende ghereet te hebben / of eens ghereet ghemaeckt wesende / d'equipagie ende versieninghe van dien interrupt te laeten loopen / gelijck hier bevoorens met afdanckinghe van Scheepsvolck ende andersints was gheschiet / dat de Heeren Staten derselver Principaelen van nu af in soodanigen gevalle voor alsdan geresolveert waren van hare Provincie af te schuyven eenige lasten te Lande ende met het geldt van dien in plaetse van de difficulterende Provintien derselver Schepen te equiperen ende 't onderhouden / latende hun bewerden in plaets van dien met de voorschreve af te wijsen lasten te Lande. Ende hoewel dusdanighe verklaeringhen van weghen de ghemelte Provincie op ghelijcke subject voor desen meer waeren gheschiet / sonder dat nochtans d'effecten daer op waeren gevolcht ende uytgewerckt / d'welck sy om alle gevouchs wille tot noch toe hadden gelaten / op hoope dat de Provincien het haere ter Zee oock souden by brengen ende daer inne continueren naer behooren. Dat tegenwoordich de noodt ende de klachten van de Ingesetenen van Hollant / den Heeren Staten van dien precipiteerde ende beleth deed / in sodanigen gevalle langher te konnen patienteren / maer dat de voorsz aengheroerde affchuyvinge van lasten te Lande als dan onvermijdelijck soude moeten volgen: waer op is goetgevonden dat den voorweenden noodt ter Zee / als oock de redenen ende motiven daer nevens verhaelt / de Heeren Staeten van de andere Provincien by missive in serieuse termen / soude worden te ghemoet ghevoert / oock ernstelijck versocht / datse elckx in den haeren soodanighe voorsieninghe willen doen / ende die ordre stellen / dat de Scheepen van derselver repartitie / ende ghehoorende onder de vlagghe / aen en aen stickx mochten worden versorcht ende gheequipeert datse teghens half Marty gereet mochten sijn / om in deselve maent almoch tot besettinghe van de voorschreve kust van Vlaenderen geemployeert te worden / ende daerinne ghecontinueert / soo langh als het Saisoen van de naest aenstaende herbst soude konnen lijden ende toelaeten. Ende wiert sijne Hoogheydt versocht dese haere Ho: Mog: goede meeninghe ende intentie met sijn schrijvens te willen secunderen / ende hebben de Heeren Ghedeputeerden van weghen d'opghemelte Provintien in haere Ho: Mog: Vergaderinghe comparerende aenghenomen ende sinceerlijck belooft derselver moghelijcke devoiren ende goede officien daer toe te contribueren / met toeseggìnghe / dat in cas boven vermoeden by d'een of d'ander van hunne respective Principalen in 't gheene voorschreven is / difficulteydt of dilay soude moghen ontstaen / dat sy voor alsnoch niet en konden te ghemoet sien / datse 't selve haere Ho: Mog: sullen aendienen / om by haere Ho: Mog: daer inne nae ghelegentheydt van saecken vordere voorsieninghe ghedaen te worden / wijders hebben haere Ho: Mog: gheresolveert / dat de naestvolghende Heeren ter Vergaderinghe presiderende de Heeren Ghedeputeerden van de Provintien alle Maendach souden aenmaenen om van deselve te weten wat last datse op 't gheene voorschreven is / souden hebben bekoomen; ende hebben d'andere Provintien oock verklaerdt / datse noopende 't Havenen van de Schepen ghehoorende onder de Vlagghe met de Heeren van Hollandt ter presentie

 van

van sijne Hoocheydt desireerden in communicatie ende conferentie te komen vermits men sach ende ghewaer wiert / dat by d'een of d'andere ongheleghentheydt van tijd de Scheepen binnen 's Lands wierden gehouden. Ende versochten de Provintien de Heeren van Hollandt datse haer naerder wilden verklaren op 't egualeren van de Specien in de Lijste der Convoyen ende Licenten hier bevorens gestelt / die 't sedert 't formeren van dien door de Coopllieden in gewichte, breete of lenghte waren vermeerdert / ende dies niet teghenstaende bleven betaelen als door desen / Item op het vermeerderen van deselve Lijste met de nieuwe specien van waeren / die 't zedert waeren opghekomen / ende onder het een of het ander gaet op de Comptoiren van de Convoyen ende Licenten wierden aengegeven tot merckelijcke prejuditie deser Landen / Item op de verhooginghe der Convoyen ende Licenten, in consideratie dat de middelen te Lande soo dickwils waren verkocht / 't welck haer Ho: Mog: meynden dat sonder diversie van neeringe konde geschieden / Item op de generale verpachtinge van het selve middel in 't geheel Item op de vyf specien hier bevoorens voorgeslagen / om uyt het Provenu van dien te vinden een fondes tot betalinge van de Premien voor de Cruyssers, om deselve daer door t'animeren weder in Zee te gaen / tot afbreuck van den Vyandt / 't welck seer treffelijck door desen was geschiedt / ende gecontinueert had tot dat men de Premien by hun verdient gantsch niet en heeft betaelt / ende in cas de Heeren van Hollandt yetwes van derselver sijde ten laste van de andere Provintien ghelief den voor te brenghen / dat sy seer geerne daer over in besoigne komen souden.

De Lieutenant Admirael versocht sijnde addviseerde dat tot blocqueringh van Duynkercken van nooden waeren dartich Oorlogh Scheepen; ende noch ses in het Canael / ende ses voor de gaten de Maase, Tessel, Vlie ende anders.

Den vyfen twintighsten lieten haer Ho: Mog: de Heeren van Hollandt door seven ghecommitteerde in haer vergaderingh vermanen ende versoecken te willen ten spoedighsten de Kust-scheepen in Zee equiperen : niet alleen die van haer repartitie maer oock d'andere / met presentatie dat zy 't selve in haer ordinaris of extraordinaris consenten wederom souden moghen defalqueeren ende korten. Ende alsoo de Heeren van Hollandt daer in noch al traegh waren ende in dese tijd geresolveert was een Vlote te senden tot secours van Portugal, soo wiert in Martio de Vergaderingh van Hollandt weder door de Heeren Rantwijck, Vosbergen ende Meermans vermaent haer Kust-schepen te willen in Zee helpen / eer de gemelde Vloote na Portugael soude gaen ; uyt vreese dat d'imaginerde huyr alle Matroosen soude doen gaen op de Vloote nae Portugael ; ende dat men gheen volck op de Kust-schepen soude konnen vinden.

Den twee en twintighsten Marty hebben de Heeren van Holland te kennen gegeven dat des Vyandts Oorlogh-scheepen uyt Zee weder binnen de Vlaemsche Havenen waren ghekomen sonder merckelijcke schade gedaen te hebben / dat het daerom nu tijdt was in der yle de Kust-scheepen tot besettinghe van Vlaenderen uyt te helpen. Waer op aen die van Utrecht ende Vrieslandt serieuselijck is geschreven.

Den achsten April schreven die van d'Admiraeliteyt tot Middelborg, dat haer Ho: Mog: by derselver Resolutie van den vyfden December, seven en dertigh

goet-

voorgebonden hadden als dat de Schepen ende goederen origineelijcken aengekomen hebbende Francoisen, en by de Duynkerckers op deselve genomen en by de particuliere Cruyssers ghelibereert ende de Duynkerckers ontjaecht / gantsch ende t'eenemael souden volgen de voorsz ontsetters ende Libereerders / sonder dat aen de oude eygenaers Francoisen yetwes daer van soude worden gelaten / op exempel dat de Francoisen op ghelijcke casus ten regaarde van de Scheepen ende goederen originelijck aen behoort hebbende den inghesetenen deser Landen waeren observerende ende gebruyckende. Ende dat soo langhe ende ter tijdt toe / dat de voorsz Francoisen van hun voorsz gebruyck souden komen te desisteren of veranderen / ende alsoo in Zeelandt waren ingebracht verscheyden Schepen aengekomen hebbende Francoisen / by Duynkerckers genomen / ende by de Oorlogh Scheepen onder 't selve Collegie resorterende ghelibereert / hadden over deselve niet willen disponeren / sonder alvoorens te verstaen of haer Ho: Mog: intentie waere / dat in 't regaart vandien derselver Resolutie soude worden gepractiseert / dan of sedert dien / redenen van alteratie soude mogen zijn voorgevallen Waer op is deur den Heer Carz ghesprocken met den Koninclijcken Franschen Ambassadeur.

Den twaelfden April een goede Vloot ghereet zijnde is de Lieutenant Admirael belast den Heer Prins Willem met sijn byhebbende Heeren ende ghevolgh te transporteren nae Gravesande in Enghelandt ; ende van daer te senden vier goede Scheepen na het verkeerde Canael om uyt de Baye van Tumby ende Milfort herwaerts in salve te brenghen vier Rijck ghelade West-Indische Scheepen uyt Brasil ; ende met de resterende te gaen besetten de kust van Vlaenderen. Voorts alles te doen wat hy konde tot afbreuck van de vyandt / ende tot bescherminge van de goede Ingesetene deser Landen haer ter Zee gheneerende / voorts wiert aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet in Enghelandt sijnde bekent ghemaeckt haer Ho: Mog: intentie nopende het sluyten ende besloten te houden der Custen van Vlaenderen / ende de ghemelte Heeren Ambassadeurs daer neffens last / dat sy alle mogelijke debvoiren souden hebben te doen by den Coninck van Groot Britagne ende elders daer het in Engelandt van noode soude moghen wesen / om sijne Majesteydt te disponeren / dat deselve voorts aen niet en wilde toelaten / noch ghedogen dat de Coopvaerdye Scheepen / die uyt zijne Rijcken ghemeynt mochten hebben te loopen naer ende in de Havenen van Vlaenderen / met desselfs Oorloch Schip ofte Scheepen / ofte ander sijne Majesteydts Vaertuych en werden geconvoyeert / veel min beschermt / gheconsidereert de voorsz nauwe besettinghe van deselve Havenen.

Den neghentienden April alsoo aen verscheyden Ontfanghers ende Contrarolleurs van Convoyen ende Licenten voor ende nae was toegheestaen dispensatie van het eerste artikul der instructie / verbiedende te drijven handel en Koopmanschap / wierdt by den Contrarolleur tot Deventer versocht ghelijcke dispensatie: maer wiert afgheslaghen en in deliberatie ghebraght om oock d'andere weder in te trecken.

Den tweeden May is ter vergadering gelesen de requeste van de Directeurs van het extraordinaris Convoy op Oosten en Noorweghen / houdende in effect dat sy van jaer tot jaer meer ende meer ghefrustreert wierden van haer inkomen / en dat

 van

van sulcke Schippers ende Scheepen/ die pretendeerden het reglement te voldoen ende het lastgelt genoten van de ongemonteerde Scheepen/ die hun Suppl. by ordre van haer Ho: Mo; wierdē toegeeygēt tot verballing van hare swaere equipagie hoewel deselve niet bestant en waren/om haer te defenderen/ veel min datse andere souden konnen beschermen/ jae dat eenige soo verre quamen/ datse eenigh Geschut leenden / ende oock van hout lieten maecken / sonder datse haer oock behoorlijck van Volck ende gerequireerde Ammunitie van Oorlogh voorsaghen / ende wiert het Canon selfs bestouwt met Koopmanschappen / ofte andersints sulcx belemmert / datse deselve in tijde van noot niet en konden ghebruycken. Versoeckende dat daer inne mocht worden versien met het amplieeren van het Placcaet van haer Ho: Mog: op het Reglement van de Vaert naer Oosten ende Noorwegen hier bevoorens geemaneert / sulcx dat daer mede voorghekomen werde de voorsz disordre ende circumventie/waer op by de Heeren van Hollant verklaert wesende/ datse in 't particulier van weghen derselver Provintie hier over hadden ghecommuniceert met zijn Hoogheyt / Is verstaen/ dat van nu voorts aen geene Schepen en souden gehouden worden het voorsz Reglement te voldoen/ten ware deselve voorgaens van vooren tot achteren hadden een vast overdeck, ten minsten van vyf ende een halve voeten hooch ter voor/ende dat deselve souden moeten gemonteert wesen met twaelf ysere Gotelingen wegende yder stuck door een ten minsten twaelf hondert ponden / wel voorsien van Scherp ende andere Ammunitie van Oorloch / en Volck naer advenant / behoudende dat de Scheepen die het voorgaende Jaer het reglement hadden voldaen/en nu geen hooger verdeck en hadden als vyf voeten voorgaens van vooren tot achteren / ter Voor ghemonteert sijnde met ses Gotelingen/ weghende yder twaelf hondert ponden/alleenlijck vry souden wesen voor hare Schepen / mits dat de ingeladen goederen / souden moeten betalen als andere ongemonteerde Scheepen.

Den vyfden May sijnde gehoort het rapport van de Heer Verbolt, in plaets van de Heer Meyndersewijck, achtervolgens haer Ho: Mog: Resolutie van den tweeden deses / gesprooken hebbende met sijn Hoocheyt / nopende de gelegentheyt van seecker seventien Walen / op Zee bekomen/ en by den Lieutenant Admirael Tromp binnen Rotterdam gevanckelijck opgebracht / die haer geerne aen dese sijde in dienst wilden begeven / is goetgevonden dat de voorsz gevangenen den Majoor Generael Wits, Capitain Pallotti, en den Capitain Lieutenant Dorlet respective souden volgen / omme onder hunne Compaignyen gesteecken te worden/ mits betalende de helft van de kosten van de gevanckenisse yder naer rata, ende in cas dat de voorsz vyands Soldaten alhier dienvolgens niet in dienst en souden worden genomen/ noch dat sy elders egeen gelt en souden vinden om hunne kosten 't sijner tijd te betalen dat deselve op 's Lands Vloote gaende naer Portugael souden worden geworpen / ende daer op gebruyckt.

In 't begin van Januarius quam hier de tijdinghe dat die van Portugal den Hartogh van Braganca hadden opgeworpen voor Koningh : daer van te voor is geseyt. Ende alsoo men verstont dat van wegen Vranckrijck tot Rochelle embarqueerde en aen den nieuwen Koningh gesonden soude worden de Heer St. Pe; so is met communicatie ende goetvinden van sijn Hoocheyt oock ghe resolveert dat de Secretaris Euskercken met den selven van wegen desen Staet derwaerts souden

den gaen / en by instructie werden ghelast te vernemen van het beginsel/ voortganck ende toestant van de saken aldaer / met geluck wenschinghe aen den selven Coninck over de electie in sijn Persoon ghedaen / met aenbiedinghe van Vrientschap ende Correspondentie van wegen desen Staet / ende encourageringe van te willen continueren in sijn goet ende loffelijck voornemen/ met de complimenten daer toe dienende / ende vervolgens vorderen wat men aldaer op ende van desen Staet soude versoecken ende desireren.

Doch alsoo hy sich van weghen sijn indispositie daer van excuseerde / is daer naer ghepreponeert eene besendinghe te doen van hier: waer toe versocht / ende alhier ghehoort is Sr. Ioost Baeck, een ghelcert Coopman van Amsterdam ende die de saecken ende negotie aldaer seer bekendt waeren. Om met hem te handelen over de voorsz besendinghe / in qualiteydt als Commissaris, tot welcke besoigne oock gelast sijn de Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerde tot het Veltleger. Waer na den negentienden February is goetghevonden dat boven de besettinghe van de Cust van Vlaenderen, ende beylinghe van de nauwe zee met de bewuste twee en twintich Schepen/ vyf Jachten ende vyf Fregatten / in conformite van voorgaende resolutie van den sestienden January lestleden/ op het alderspoedichste van wegen desen Staet by inhuyringhe ofte andersints door de Collegien ter Admiraliteyt in Hollant, Zeelant, en 't Noorderquartier respective souden geequipeert/ en onder een goet en ervaren hooft in zee gebragt worde twintig schepen/ bequaem tot den Oorloch/ wel gemant/ versien en gemonteert na behooren/ om op en langs de Custen van Spangien en de Rijcken daer onder alnoch resorterende/ tot afbreuk van dien/ en encouragement van den hoochstgedachten Coninck Don Ian de vierde, ende den Inghesetenen van Portugael gebruyckt ende geemployeert te worden/ ende dat met sodanige instructie ende last / als by sijn Hoocheyt ende de Heeren by deselve daer toe te adsumeren soude ingestelt/ en vervolgens gearresteert worden/ ende also tot de voornoemde Schepen Monture / manninge en voorsieninge van dien voorgeslagen ende beraempt wiert voor den tijt van vier maenden de somme van drie hondert duysent guldens eens / die den vyftienden Marty naestkomende alhier in den Hage souden moeten sijn/ om gestelt te worden in soodanighe handen als haer Ho: Mog: souden goetvinden / so hebben de Heeren Ghedeputeerden van wegen de Provincien van Hollandt, Utrecht ende Overyssel verklaert selfs alle mogelijcke debvoiren ende Officien te sullen doen / dat dese saecke by de Heeren derselver respective Principaelen werde aenghenomen / ende dat dienvolghens haere respective quote der voorschreve somme ten voorschreven dage alhier in den Haeghe effective mochten worden ghebracht; maer wat belanghde de Provincien van Gelderlandt, Zeelandt, Vrieslandt ende Stadt ende Landen deselve gaeven goede hoope / doch souden daer over moeten besonden worden / ende wierden respectivelijck hier toe Ghecommitteert de Heeren van der Cappelle tho Rijssel, Vosberghen, van Loo ende Coenders, om elcx by sijne respective Principaelen / de nodighe ende gherequireerde debvoiren daer toe te doen ende aenwenden / ende wierden deselve Heeren ten dien fine met Brieven van Credentie respective versien / ende wiert by sijn Hoogheyt versocht de sijne daer by te willen voegen. Ende ghecondidereert dat aen de subsistentie van dien meerghemelten Coninck ende Portughesche Saeken in Portugael by consequentie ende reflectie

flectie mede dependeerden de Koninckrijcken ende Heerschappyen die deselve soo in Oostindien als in Brasyl, oock elders in ende buyten Europa besaeten ende in haere macht waeren hebbende / met dewelcke by subsistentie als vooren petities vorderlijcker soude konnen gheroffen worden / hebben haer Ho: Mog: goetgevonden / dat de Heeren van der Dussen ende Croock, derselver Gedeputeerden jegenwoordich presiderende op de Vergaederinge der Negentiene van de West-Indische Compaignie deser Landen binnen Amsterdam gheinformeert souden worden van dese haere Ho: Mog: goede meninge/met last ende begeerte van deselve West-Indische Compagnie te sonderen wat Schepen ofte macht sy ten fine als hier boven op derselver kosten ende pericul soude willen voeghen by haer Ho: Mo: vloot/ waer toe haer Ho: Mog: van haer goede hope waeren scheppende / ten aensien de voornoemde Compaignie albereydts een point van beschryvinghe had laeten uytgaen / het stuck van de jeghenwoordighe ghelegentheydt van Portugael eenichsints concernerende/voorts souden de gemelte Heeren van der Dussen ende Croock oock sonderen die van de Oost-Indische Compaignie deser Landen / om van hun te trecken 't gheene sy mede tot haeren kosten ten reguarde als vooren / by de voorschreve Vloote souden willen voeghen / ende souden deselve Heeren haer Ho: Mo: Ghedeputeerden op het spoedighste herwaerts over hebben te schryven 't gheene hun by beyde de voornoemde Compaignien deses aengaende respectivelijck soude sijn wedervaeren / op dat haer Ho: Mog: in 't sekerlijck mochten weten waer naer sy sich deses aengaende ter eenre of ter andere syde souden moghen reguleeren ende verlaeten / wyders dat hier naer by publicatie sulcx ende daer het behoorde aen den Inghesetenen deser Landen / ende allen anderen die 't selve soude mogen aengaen/ soude bekent ghemaeckt worden / dat yeder particulier sijn Schip ofte Schepen op sijn eyghen kosten ende pericul by de voorschreve Vloote soude mogen voegen / met desen verstande / dat alle 't gheene deselve op den Vyandt buyten 't gesach van de Vlagghe souden komen te veroveren / aen hem soude verblyven volghens den ghewoonlijcken voet ende ordre van het Landt/ ende 't geene deselve alleen ofte met hulp van de Schepen van haer Ho: Mog: Vloot onder de Vlagge souden worden verovert/ 't selve soude verdeelt ende genoten worden volgens sodanigen voet / als deses aengaende hier naer met deselve particuliere op een ende denselven voedt specialijck soude worden beraemt ende ghearresteert / eyntelijck hebben haer Ho: Mog: geresolveert / dat de equipagie van de voorschreve s' Landts Vloote gedirigeert soude worden door de respective Collegien ter Admiraliteydt residerende in Hollandt, Zeelandt ende 't Noorderquartier, ghelijck hier boven is aengeroert / ende op dat deses aengaende eenen vasten voedt ende ordre mocht worden ghemaeckt / dat aen deselve Collegien ter Admiraliteyt geschreven soude worden / dat sy elcx twee Heeren in 't stuck van de equipagie ende saecken ter zee gheverseert ende ervaeren/ uyt derselver middel aensiens Briefs herwaerts wilden stuyren / om daer over een vast ende bondich besoigne te maecken / ter wylen de Provincien besich waeren om het meerghenoemde ghedesireerde ghelt te furneeren / ende jegens den vyftienden Marty voornoemt in baeren ghelde als vooren op te brenghen ; ende is aen de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam, ende in Zeelandt gheschreven / datse derselver Equipagiemeesters met wilden brenghen / om de voorsz besoignes by te woonen. Ten laetsten hebben haer Ho: Mog: gheresolveert / dat aen de Provin-

tien-

tien van Utrecht, ende Overyssel Respective het equiperen van de voorschreve Vloote ende 't furneren van de penninghen daer toe noodich met een gheraisonneerden brief soude worden gerecommandeert. Tot de besendingh na Portugael wiert oock voorgheslaeghen de Heer Goch Pensionaris van Vlissingen.

De nieuwe Koningh schickte terstont Ambassadeurs aen alle kanten.

Upt Roomen quam tijdingh in 't begin van April dat de Spaensche Ambassadeur hadde belet d'aenneminghe ende receptie van den Ambassadeur van den nieuwen Koninck. Maer in Engelandt maeckte de Koningh geen swaricheydt daer in / 't welck namaels hem ende sijn Successeur Koningh Carel de tweede seer heeft teghen de scheenen gesprongen. Herwerts schickte hy over Enghelandt eenen Tristan de Mendoca Furtado, die van de Staetsche Ambassadeurs wiert versocht ende hun weder besocht. In 't begin van April quam hy op het Schip van den Vice Admirael de Witte, tot Hellevoet Sluys. Den vierden ontvingh men een brief van hem deur sijn Secretaris: aen den welcken men seyde dat sijn komste aengenaem was ende dat deselve hier met gelijcke Vrundelijckheydt / eer / ende Respect soude worden ontfangen ende vervolgens bejeghent / als men gewoon was te doen in 't reguart van de Heeren Ambassadeurs van de Koningen van Vranckrijck ende Groot Brittaigne Respective hier te Lande van nieuws komende / hem wiert aengheseydt / dat de Heer Ambassadeur sich soude vervoeghen naer Rotterdam, ende daer gaen logheren in den Doelen / ende daer ghekomen wesende / dat men hem tot Rotterdam te ghemoet soude stuyren den Hof-meester Mortagne, die den Heer Ambassadeur van Portugael met eenighe Jachten op koste van de Gheneraliteyt te versorghen / van Rotterdam soude laeten brenghen tot aen de Hoornbrugghe, dat hy Mortagne in de voorschreve Herberghe tot Rotterdam soude afspreecken de twee laeste maeltijden / die den Ambassadeur ten tijde van sijn vertreck van daer soude hebben ghedaen / ende met hem de Reeckeninghe van dien daetelijck herwaerts brenghen / om ordre op de betalinghe te stellen / ende jegens dat den voorschreve Mortagne met den Heer Ambassadeur ten tijde voornoemt van Rotterdam soude scheyden / dat hy haer Ho: Mog: soude hebben 't adverteren van het uyr jeghens welcke dat d'Ambassadeur omtrent de Hoorenbrugghe soude sijn / ten eynde dat bequamelijck versorcht mochten worden soodanighen aental van Carossen / ende oock soodanige Carossen van sijne Hoogheydt als men hier bevoorens ghewoon was gheweest te ghebruycken op de receptie van de aenkomende Ambassadeurs van de Koningen van Vranckrijck ende Groot Brittagnen, ende d'Ambassadeur aen de Hoornbrugghe gherecipieert en ontfangen wesende / dat van daer gheconduiseert soude worden in het Loghement tot sijn defroy den gewoonlijcken tijdt geordonneert / ende dat hy in het voorschreve logement door de Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden uyt yeder Provincie soude worden verwillekomt nae ouder gewoonte.

Ende alsoo de Hof-meester Mortaigne vervolghens notificeerde dat d'Ambassadeur quam met eene Suite van wel festich Persoonen / ende deselve niet konden alle logheren in 's Landts huysinghe / 't welck oock alnoch beset was deur den Turckschen Chiaux Mustafa Aga; soo wiert den selven van ter sijden aengedient dat de manier was dat geen Ambassadeur langer in deselve huysinge konde blijven als tot dat een ander quam; soo heeft hy sijn vertreck gespoed

ende

ende heeft plaets gemaeckt: ende is bestelt dat die van den Hage voor de drie daghen der defroyementen wilden billetteren op de Borgherie de Persoonen die binnen 's Landts Huysinge niet konden logeeren. Voorts dat ghedurende de drie daeghen niet meer soude worden gespendeert als twaelf hondert guldens / te weten jeder dach vier hondert / daer inne alles begrepen soo wel de kost en dranck Servicien als andersins. Doch nader handt de declaratie beloopende op negentien hondert ses ende 't festich gulden drie stuyvers vier penningen: is echter goet ghevonden / alsoo hy was gekomen met een extraordinaris groote Suite deselve somme voor dese reyse te passeren; doch met last aen Mortaigne om voortaen sich precise te reguleren naer d'ordre.

Den negenden April is hy deur den Heer Prins Willem s'achtermiddaghs met een groot aental Carossen ingehaelt / gelogeert / ende 's avonts na gewoonte verwillekomt.

Den elfden April; alsoo hy 's anderen daeghs soude hebben audientie ter vergaderingh met opene deuren / wiert goetghevonden hem te versoecken sijne propositie niet anders te willen doen als in ghenerale Termen/ met complimenten daer toe ghehoorende / ende te versoucken Commissarisen / om daer na in particuliere conferentie openingh te doen van sijn last.

'S anderen daeghs is hy ter vergaderinghe ghecompareert als Ambassadeur van Don Ian de Vierde van dien naem/ ende achtiende Koningh van Portugael / overleverende sijnen Brief van Credentie ghedateert Lissebon den een ende twintigste Ianuary lestleden / ende heeft deur interprete ghedaen ende ontfanghen de Complementen daer toe dienende. Voorts heeft hy haer Ho: Mog: overghehandicht het Manifest des Koninghs / ghebonden in kleyn quarto / met een propositie inhoudende vijf poincten; sonder nochtans by monde daer van eenigh vermaen te doen. Ende is 't selve ghestelt in handen van de Heeren Gedeputeerde tot de saecken van het Leeger. 'T principael dat hy versocht was een Treves voor tien Iaer in Oost-Indien; ende restitutie van 't geoccupeerde in Brasil tegen een drie dubbelt æquivalent. Item een goet getal Officieren te voet ende te Peerde. Item eenighe Scheepen te huyr of te koop. Hy verklaerde dat de Koningh hadde gerelaxeert over al / alle Nederlandsche gevangens; versocht desgelijcx alhier van alle Portugeesche. Die van d'Oost en West-Indische Compaignie de sake wel ingesien hebbende/ waren niet seer te vreeden over dese veranderinge in Portugael; als siende meer avantage te sullen gewinnē deur continuatie van den Oorloghe: ghelijck namaels oock bevonden is: maer sijn Hoocheyt ende de Gheneraliteyt siende meer op de Conquesten hier te Lande/ keerden haer niet seer daer aen: ende hielden deselve veranderingh voor een groot point.

Den twintighsten April waren alle Provintien ghereet om toe te staen het secours van twintigh schepen voor Portugael: maer Hollant noch niet: die daer over sijn serieuselijck aenghemaent. In het begin van May quam tijdingh dat oock de Baye sich hadde verklaerdt voor den nieuwen Koningh. Sijnde de Gouverneur Mascarenhas ghevanghen ghestelt. Men bevondt dat d'actien vande Indische Compaignien in dese tijdt verslapten: als d'Oost-Indische van vyfhondert op vierhondert vyftich ende vierhondert veertigh: de West-

Indische van hondert acht en twintigh op hondert veertien. Deselve Compaignyen hadden liever gesien een Vreede als Treves; maer hy hadde geen last als tot Treves; 't welck suspect viel. Maer de generaliteyt siende op de avantage ende voordelen die men alhier ontving uyt deselve Resolutie/ volghden hem seer in/ende consenteerden in een Treves. Eerst begeerde hy niet als Officieren van hier; daer na gheraden vindende een Regiment te voet ende een te paerde aen te nemen/ werdende daer toe hem by den Prince gerecommendeert Artischowsky, ende Til; d'eerste voor den Infanterye d'ander voor de Cavaillerie: Artischowsky was alrede in Brasil geweest Gheneraël vande Artillerie; ende daerom versocht hy het Regiment te voet/ oock deselve qualiteyt vande Artillerye; Daer op seyde d'Ambassadeur ongelast te syn / ende Artischowsky niet konnende met reputatie aennemen minder conditie als hy te voor had gehadt / persisterende by syn versoeck. D'Ambassadeur was wat Bovillant, ende nam het qualijck: verstont oock dat hy met ongunst van Graef Maurits was uyt Brasil gescheyden / ende hem wiert van iemant uyt de Regeringe ghesept / dat Til hier meer bebrient was / ende het Volck lichter soude by een brenghen als den ander; Dies handelden hy met Til voor beyde Regimenten te voet ende te paerde / die deselve geluckiglijck ende wel by een bracht / oock vervolghens in Portugael overvoerde / en goeden dienst dede.

Endelijck wierdt oock voltrocken wat d'Ambassadeur soo aengaende de West-Indische Compaignye, als met den Staet self had ghehandeldt. Het eerste luyde als volgt.

Het bestant, ende ophoudinge van alle acten van vyantschap sal effect sorteren voor den tijdt van *thien* Iaren, inde Plaetsen ende Zeen gehoorende onder 't district van het Octroy by de Heeren Staten Generael verleent, aen de West-Indische Compagnye deser Landen, naer date dat de ratificatie op dit Tractaet van wegen den Coningh van Portugael hier te Lande sal syn overgebracht, ende de publijcke notificatie van het voorsz bestant ende ophoudinge van alle acten van vyantschap, voorts aen eenige der voorsz Plaetsen ende Zeen respective sal zyn gekomen, van welcken tijdt af partyen wederzijdts, in sodanighe Plaetsen ende Zeen respective sich sullen moeten onthouden, van alle acten van vyantschap, wel verstaende dat binnen *acht Maenden* na dat de voorsz pacificatie hier te Lande sal zyn overgebracht, men alsdan alhier sal handelen met de Croone van Portugal, nopende den vrede in de meer genoemde Plaetsen ende Zeen ghehoorende onder het voorsz district van 't Octroy der West-Indische Compaignye, waer toe de Heer *Trista de Mendoza Furtado*, Ambassadeur ende Raetsheer van syne Conincklijcke Majesteyt van Portugael, by desen belooft, dat binnen de voorsz *acht* Maenden, naer d'overleveringhe van de voorsz Ratificatie van syne Majesteyt, binnen dese Landen sullen komen, de nodige last, ordre, instructie, oock Persoon ofte Persoonen met Coninghlijcke authorisatie voorsien, om van de voorsz Vrede te handelen. Doch in cas dat tegens alle verwachtinge, de Vreede niet en soude getroffen worden, dat dies niet tegenstaende het meer ghenoemde Bestandt ende ophoudinge van alle acten van hostiliteyt voor den voorsz tyt van *thien* Iaren, in voegen als vooren, ende op de Conditien hier naer verklaert, volkomen effect sal sorteren.

Die van de West-Indische Compagnye deser Landen, als mede d'Inwoonderen ende Landt-saten der selver Conquesten, midtsgaders alle die van haer dependeren, van wat Natie, conditie ofte Religie, die oock mochten wesen, sullen hebben ende genieten in alle de Landen ende plaetsen van den Koninck van *Portugael*, ende tot deselve Croone behoorende, geleghen in Europa, sodanigen Commertie, exemptie, vry ende gerechtigheden, als d'andere Ingesetenen van desen Staet, in krachte van dit Tractaet, sullen bekomen ende ghenieten. Welverstaende dat die van de West-Indische Compagnye deser Landen, als mede d'Inwoonders ende Landt-saten in der selver Conquesten, mitsgaders alle die van haer dependeren, niet en sullen vermogen uyt Brasilien te brengen in 'tKoninckrijcke van *Portugael*, *Suycker*, *Brasilie-hout*, ende andere Koopmanschappen uyt Brasilien voortkomende, ghelijck oock mede de Portugiese Natie, als d'Inwoonders ende Landt-saeten in derselver Conquesten, mitsgaders die van haer dependeren, oock uyt Brasilien niet en sullen vermoghen te brenghen binnen dese Provincien ende Landen, Suycker, Brasilie-hout, ende andere Coopmanschappen uyt Brasilien voortkomende.

De Nederlantsche als oock de Portugiese Natie sal d'een den anderen gheduerende het voorsz Bestant, ende ophoudinge van alle acten van Vyantschap te hulpe ende te bate zijn, naer vermoghen, daer de occasie ende toestant van saecken sulcx sal vereysschen.

Alle Forten, Steden, Scheepen ende Particuliere persoonen, 't zy deselvighe Portugiesen ofte andere mogen wesen in Brasilien ofte elders ghelegen, ende bevonden, de welcke de partye van Castilien by blyven, ofte hier naer onder der selver macht sullen komen, en sullen niet anders aengesien ende ghehouden worden, als voor ghemeyne vyanden, den welcken soo wel d'een als d'ander vry sal staen, sonder aensien van limiten aen te tasten, te vervolgen ende vermeesteren, met dien verstande dat so yemant sodanige plaetsen ofte Forten quame te veroveren, denselven oock volgen het platte lant ende andere Emolumenten: die van outs daer toe annex syn geweest, niet teghenstaende de sulcke, als boven in een district van eens anders Limiten ghelegen mochten syn.

Wedersydts-Ingesetenen sullen yder by het syne ghelaten worden ende verblyven, so als het ten tijde van de notificatie van den stilstant van wapenen, als voren, gevonden sal worden, ende tusschen wederzijts uytterste Fortressen het platte Land ('t welck nootsaeckelijk verstaen wort gedomineert en geconquesteert te zijn) wederzijts afgedeelt, hier onder begrypende de volckeren ende Natien daer onder resorterende, welcke Confynen in deser voegen bestelt ende beraemt synde, sal de Portugiesche Natie aen hare, ende d'Ingesetenen deser Lande, aen dese zijde, weten wat plaetsen ende gelegentheden een yder voor het syne sal hebben te behouden ende te besorghen.

Ende wat aengaet de particuliere eygenschappen ende eyghendommen die by de voorsz verdeylinge aen d'een ofte d'ander zijde sullen komen te geraken, daer van sullen, vermoedelijk, d'eene plaetse bevonden worden verlaten en verwoest, en d'andere bewoont en gepeupleert te zijn. Nu wat belangt de plaetsen daer van d'Inwoonders ende eyghenaers haer aen d'een ofte d'ander zijde bevonden sullen worden begeven te hebben, daer van en sal geen restitutie geschieden noch oock van

van eenige meubelen die aldaer souden mogen zijn achter-gelaten, ende bevonden worden; maer sal een yder hem moeten genoegen met het gene hy uyt de selve verlatene plaetsen, sal hebben mede ghenomen, ende afgebracht.

Doch in de voorsz plaetsen ende Landen in welcke d'eyghenaers van dien ofte d'ander possesseurs in der selver namen ende van harent wegen gebleven syn, de selve salmen ten wedersyden, met kennisse van saecken, al voren gesien hebbende hare noodige bewysen ende verificatien in haer besit ende eygendom laten.

Daer op de Regeringhe ten wedersyden in haer Respective district sal hebben te disponeren, sulcks men bevinden sal te behooren, sonder dat niemandt anders hem daer mede sal hebben te bemoeyen.

De handelinge tot wederzijts quartieren in *Brasil* sullen een yder inde zyne gelaeten worden, met exclusie van alle andere, selfs en sullen de Portugisen die van desen Staet, noch oock d'Ingesetenen van desen Staet die van de Portegisen vermogen te frequenteren, ten ware datmen by gemeyne bewilliginge ende consent hier naer anders souden bevinden te behooren.

De Portugiesen ende sullen op Brasil niet moghen vaeren, handelen ofte traficqueren met Scheepen van eenighe andere natie; ofte met uytheemsche, selfs maer van noode hebbende eenighe vremde Scheepen tot de vaert, handel ende Trafficke op Brasil, sullen de selve vermoghen ende moeten hueren ofte koopen van d'Inghesetenen deser Landen, in welcken ghevalle gheen kleynder Scheepen in *Brasil* en sullen mogen geimployeert worden, als van *hondert en dartigh* Last, ofte *twee hondert ende sestigh* vaten, ghemonteert ten minsten met *sestien* gotelingen, schietende yder *vyf* ende *ses* pont yser Respective, ende voorsien van Ammonitie van Oorloge naer advenant, ende soo wanneer grooter Scheepen by de Portugiesen op *Brasil* sullen worden gehuert ofte gekocht ende volgens geimployeert, als voren, sullen deselve naer proportie van de Lasten meerder gemonteeren, ende versien moeten. ende dit alles op Pene van verlies ende confiscatie der voorsz Scheepen met der selver toebehooren, die anderfints als voren, sullen worden geimployeert, ten behoeve van de West-Indische Compagnye deser Landen, ofte den geenen die aen of van deselve dependeren, soo wanneer alsse by haer souden mogen worden geattrappeert ende aengehaelt.

Noch de Portugiesen, noch de Inwoonders deser Landen, en sullen vermogen eenighen toevoer van Scheepen, Negros, Koopmanschappen, ofte andere behoeften te brengen ofte voeren, naer de Indien van *Castilien*, ofte andere plaetsen die de partye van deselvighe sullen houden, op Pene van verlies van Schip ende goet, ende sullen oock de Persoonen daer op bevonden, als onvrye aengetast ende getracteert worden.

Het gene soo de Portugiesen als d'Inghesetenen deser Landen op de Cust van Africa besitten, heeft geen limijt-scheydinge van nooden, alsoo tusschen beyden verscheyden volckeren ende Natien gelegen syn die deselve afdeylen.

Maer wat belanght de Negotie ende frequentatie op de selve Cust, het Eylandt *S. Tome* ende andere Eylanden daer onder begrepen, sal so wel den eenen als den anderen vry syn, midts so deselvighe navigatie ende commertie 't zy van Gout, swarten ofte andere waren, hoe die oock genaemt mochten wesen, geschiede ende gedestineert soude mogen zijn, in ofte ontrent de Steden ende Forten die d'een

ofte d'ander mocht besitten, ende in hebben, sullen daer voor betaelt worden de Tollen ende gerechticheden die de Ingesetene Portugiesen, ende vrye lieden van de selve plaetsen gewoon zijn te geven.

Ende dewijle de Heeren Staten Generael de selve Conquesten in *Brasyl* en andere plaetsen alleen gedaen hebben, doen d'ingesetene ende inwoonderen van de selve noch onderdanen ende subjecten waren vanden Coninck van Castilien, oock vyanden van desen Staet.

Van welcke nature mede geweest zyn de ghene die aldaer als nu onder de ghehoorsaemheydt van den Coninck van Portugael, ende tot vrienden ende Geallieerden tot desen Staet begeven, daer uyt voor het toekomende wedersyts, een geduerige alliantie, ende goede correspondentie open staet, mitsgaders met redenen d'een den andere behoorlijcke administratie van Iustitie voortaen sal moeten laten toekomen.

Is het nochtans sulcks dat met de veranderinge die in alderhande eyghendommen ende besittinge van vaste ende roerende goederen is ghekomen, alleen door calamiteyt van den moeyelijcken Oorlogh, verscheyden inwoonderen van den aenbeginne, ende vervolgens, onder de gehoorsaemheyt van den Staet deser Nederlanden ghekomen sijn, die ten deele verarmt ende verbystert geworden zyn, ende, dat veel Nederlanders aldaer met koopen van inghenhos ende andere vaste goederen haer hebben ter neer gestelt, kan den staet van de selve Conquest geensins lijden dat eenige goederen *Iure post limmi vel quasi*, souden worden gerepeteert. Dat oock d'inghesetenen van de Heeren Staten Generael van de Portugiesen, noch de Portugiesen van d'ingesetenen deser Nederlanden eenighe schulden ofte andere lasten sullen mogen eysschen veel min executie tot bekominge vandié by der handt te nemen, maer sal een yder vry gelaten worden by het gheene hy bevonden sal worden te besitten, ten tyde van de voorsz notificatie.

Die ondersaten ende inwoonderen van de Lantschappen van den Hooghst ghemelden Coninck *Don Ian de Vierde*, ende der Heeren Staten Respective, sullen geduerende het Bestant, en ophoudinge van alle acten van Vyantschap van *thien* Iaren alle goede correspondentie en vrientschap te samen hebben, sonder te ghedencken de offentien ende schaden die sylieden hier bevooren hebben geleden.

Het Tractaet self met den Staet gemaeckt/ luyden als volght.

De ervarentheyd heeft geleert, dat *Don Philippo* den *tweeden* Coninck van *Castilien*, met *kracht* ende *gewelt* van wapenen, hier bevoorens heeft gheinvadeert de Croone van *Portugael*, ende dien volgens ontset den Doorluchtigsten, Grootmachtigen Coninck *Don Ian* (hier bevorens Hertoge van *Braganca*) van het ongetwijffelde recht en de gerechtigheyt omme als wettigh ende naeste Erfgenaem vande Doorluchtigste *Vrouwe Dona Catharina*, te succederen totte Hoogstgemelte Kroone van *Portugael*, ende hebben de Successeuren vanden voorsz Coningh van *Castilien* veele Iaren achter den anderen gecontinueert inde geweltdadige occupatie vande meer Hoogstgemelte Croone van *Portugael*, *verbrekende Accoorden* ende *verdragen* van Vruntschap, correspondentie, ende handel, die de Heeren Coninghen vande Kroone van *Portugael* altoos met andere Princen ende Natien in Europa hebben gehadt, beroovende den goede Ingesetenen ende Vasallen van die Kroone van der selver Wetten, Costumen ende Gerechtigheden, hun daer

en

en boven beswarende met ongherechticheden , onverdraegelijcke quellinghen, ende verscheyden andere soorten van Tyrannie, hun oplegghende excessive lasten, die de Coningen van *Castilien* met ende neffens het *patrimonium* der Coninklijcke Krone van *Portugael* hebben verspilt ende geconsumeert, in vermijdelycke ende onbehoorlijcke Oorlogen, waer door de voornoemde goede Inghesetenen ende Vasallen van die Krone gepicqueert ende vertoornt geworden zynde, hebben na lange patientie met groote couragie ende voorsichtigheyt, eyntelijck het onrechtveerdich ende ondraechelijck jock vanden Conink van *Castilien* afgeworpen, ende haer selven in vrydom herstelt, ende vervolghens *Communi applausu*, den meer Hooghstgemelten *Iohan de Vierde* tot Coningh erweclt, uytgheroepen ende gheswooren ; ende de Ho: Mog: Heeren Staeten Generael oock *Passive*, wetende de onverdraechelijcke Tyrannie ende over sware lasten van den voorsz Coningh van *Castilien*, oock desselfs boos voornemen om te gheraecken tot de Monarchie by hem veele Iaren over gantsch Europa gepretendeert, hebben tot bevorderinge van het gemeene beste gheoordeelt dienstigh te syn het loflijck voornemen van den meer Hoogstgemelten Coning *Don Iohan de Vierde* te seconderen, ende met den selven te maecken ende voltrecken dit teghenwoordigh Tractaet ende Accoort, ende mitsdien te laten passeren veele ende verscheyden occasien, die sy andersints tot haer eyghen particulier profyt ende nuttigheydt by dese occurentie van saecken, soo aen dese, als aen d'ander zyde vande Linie souden kunnen mesnageren, ende in plaets vandien liever laeten revivisceren de oude vruntschap, correspondentie, ende handel, die tusschen de Heeren Coninghen vande Kroone van *Portugael* ende de Nederlanden over ende weder over van outs is geweest.

1.

Eerstelijck isser beslooten een goet, vast ghetrouw ende onverbreeckelijck Bestandt ende ophoudinghe van alle Acten van Vyantschap, tusschen den Hoochstghemelten Coningh ende de Staeten Gheneraël soo ter Zee, andere Wateren ende te Lande, in't regardt van alle Onderdaenen ende Inwoonders der Vereenighde Nederlanden, van wat qualiteydt, conditie sy sijn, sonder uytneminghe van Plaetsen of Persoonen, als oock van ghelijcken ten regarde van alle Onderdaenen ende Inwoonders der Landen vanden meer Hoochstghemelten Coninck, van wat qualiteydt, conditie sy zyn, sonder uytneminghe van Plaetsen of Persoonen, die het voor zyne Majesteydt teghens den Coningh van *Castilien* houden, of hier naer sullen bevonden worden te houden ? ende dat in alle Plaedtsen ende Zeen ten wedersyden vande Linie, op de conditien ende restrictien hier naer respectivelijck verklaert, voor den tijdt van *thien* Iaren : welck Bestandt ende ophoudinghe van alle Acten van Vyandtschap in de Quartieren van *Europa*, ende elders gheleghen buyten de Limiten vande respective Octroyen aen die vande Oost ende West-Indische Compaignie hier bevoorens van weghen desen Staet respectivelijck verleendt, *datelijck met het teeckenen* van dit Tractaet sal inganck nemen.

2.

Ende in *d'Oost-Indien* ende alle de plaetsen ende Zeen, ghehoorende onder 't district van 't Octroy by de Heeren Staeten Gheneraël verleendt aen

d'Oost-Indische Compaignie deser Landen *een Iaer nae dato*, dat de ratificatie op dit Tractaet van weghen den Coningh van *Portugael* hier te Lande sal zyn overghebracht. Maer indien de publijckque notificatie van 't voornoemde Bestandt ende ophoudinghe van alle Acten van Vyantschap, aen eenighe der voornoemde Plaetsen ende Zeen sal syn ghekomen, eerder als het voornoemde Iaer soude syn verlopen, dat dan een yeder weder-syts in sodanige Plaetsen ende Zeen respective van den tydt af der voorsz publijcque notificatie sich sal moeten onthouden van alle Vyantschap.

3.

Des sullen onder het voorsz Bestant ende ophoudinge van alle Acten van Vyantschap, *begrepen* worden alle soodaenighe Oost-Indiaensche Potentaeten ende Volckeren, waer mede de Heeren Staeten Ghenerael, of d'Oost-Indische Compagnie deser Landen van haerent weghen in vruntschap ende Alliantie syn, indien sy goet sullen vinden het selve bestant ende ophoudinge van allen acten van Vyantschap mede in te gaen.

4.

Ende sal den voorsz tyd van *tien* Iaeren gheduyrende, d'eene op d'ander gheen hostiliteyt of aggressien, so te Water als te Lande moghen pleghen. Ende sullen alle *Portughesche* Schepen uyt *Portugael*, by last of Commissie des Hooghst-ghemelten Conincx *Ian de Vierde*, vaerende nae de Plaetsen ende Zeen die het met den selven Coningh sullen houden, als oock mede de Schepen van daer naer *Portugael* keerende, vry ende vranck mogen varen in 't regard vande Oost-Indische Compagnie deser Landen.

5.

Gelijck mede de Schepen vande selve Ingesetenen deser Landen in haer Voyages, oock niet door de voorsz *Portugesche* en sullen worden gemolesteert.

6.

Ende sal d'een en d'ander vry ende onbekommert blyven in syne Tractaten ende Contracten.

7.

Item de Plaetsen besitten, mitsgaders varen ende synen handel ongemolesteert exerceren, soo als hy ten tyde ende mette notificatie van het voornoemde Bestandt ende ophoudinghe van alle Acten van Vyandtschap in Oost-Indien de plaetsen beseten, effectivelijck ghevaeren, ende synen Handel gheexerceert sal hebben.

8.

Het meergenoemde Bestant ende ophoudinge van alle acten van Vyantschap sal effect sorteren voor den tyd van *tien* Iaren, inde Plaetsen ende Zeen gehoorende onder 't distrikt van het Octroy by de Heeren Staten Generael verleent aen de *West-Indische Compagnie* deser Landen na dato, dat de Ratificatie op dit Tractaet van wegen den Coningh van *Portugael* hier te Lande sal zyn overgebracht, ende publijcque notificatie van het voornoemde Bestant ende ophoudinge van alle Acten van Vyantschap, voorts aen eenige der voornoemde Plaetsen ende Zeen respective sal zyn ghekomen, van welcken tijdt af partyen wedersijts in sodanighe Plaetsen ende Zeen respective sich sullen moeten onthouden van alle Acten van Vyant-

Vyantschap, wel verstaende; dat binnen acht Maenden na dat de voorsz Ratificatie hier te Lande sal zyn overgebracht, men alsdan alhier sal handelen met de Kroone van *Portugael*, noopende een Vrede inde meer-genoemde Plaetsen ende Zeen, gehoorende onder het voorsz district van 't Octroy der West-indische *Compagnie*, waer toe d'Heer *Tristao de Mendoca Furtado*, Ambassadeur en Raets-Heer van syne Coninghlijcke Majesteyt van *Portugael* by desen belooft, dat binnen de voorsz *acht* Maenden nae de overleveringhe vande voorsz Ratificatie van syne Majesteyt, binnen dese Landen sullen komen de noodige Last, Ordre, Instructie, oock Persoon ofte Persoonen, met Coninckljck authorisatie versien, om vanden voorsz Vrede te handelen. Doch in cas dat jegens alle verwachtinge den Vrede niet en soude getroffen worden, dat dies niet tegenstaende het meer-genoemde Bestant ende ophoudinghe van alle Acten van Hostiliteyt, voor den voorsz tyt van tien Iaren, in voegen als vooren ende op den Conditien hier naer verklaert, volkomen effect sal sorteren.

9.

Die vande West-Indische Compagnie deser Landen, als mede d'Inwoonderen ende Landtsaten in der selver Conquesten, mitsgaders alle die van haer dependeren, van wat Natie, Conditie ofte Relige die oock mochten wesen, sullen hebben ende ghenieten in alle de Landen ende Plaetsen vanden Coningh van Portugael, ende tot deselve Croone behoorende, gelegen in Europa, soodanige Commercie, Exemptie, vry ende Gerechticheden, als d'andere Ingesetenen van desen Staet, in kracht van dit Tractaet sullen bekomen ende ghenieten. Welverstaende dat die vande West-Indische Compagnie deser Landen, als mede d'Inwoonderen ende Landt-Saten in der selver Conquesten, mitsgaders alle die van haer dependeren, niet en sullen vermogen uyt Brasilien te brengen in 't Coningrijck van Portugael, *Suycker*, *Brasilien-Hout*, ende andere Coopmanschappen uyt Brasilien voortkomende, gelijck oock mede de Portugische Natie, als mede d'Inwoonders ende Landt-Saten in der selver Conquesten, mitsgaders die van haer dependeren, oock uyt Brasilien niet en sullen vermogen te brengen binnen dese Provintien ende Landen, *Suycker*, *Brasilien-Hout* ende andere Coopmanschappen uyt Brasilien voort-komende.

10.

De Nederlantsche, als oock de Portugysche Natie, sal d'een den anderen geduyrende het voorsz Bestant ende ophoudinghe van alle acten van Vyantschap te hulpe ende te bate syn na vermogen, daer d'occasie ende toestant van saken sulcx sal vereyschen.

11.

Alle Forten, Steden, Schepen ende Particuliere Persoonen, 'tsy deselvige Portugesen ofte andere mogen wesen in Brasilien ofte elders gelegen ende bevonden, dewelcke de partye van *Castilien* by blyven, ofte hier naer onder der selver macht sullen komen, en sullen niet anders aengesien ende ghehouden worden, als voor ghemeene Vyanden, dewelcken, so d'eene als d'andere vry sal staen, sonder aensien van Limiten, aen te tasten, te vervolghen ende vermeesteren, met dien verstaende dat so yemandt sodanighe plaetsen ofte Forten quame te veroveren, den selven oock volgen sal het platte Land ende andere Emolumenten, die van outs daer

daer toe annex syn geweest, niet tegenstaende de sulcke, als boven, in een district van eens anders Limiten gelegen mochten syn.

12.

Weder-syts Ingesetenen sullen yder by het syne gelaeten worden ende verblyven, so als het ten tyde vande *Notificatie vanden Stilstant* van Wapenen ende ophoudinghe van alle Acten van Vyandtschap, als dan bevonden sal worden, ende tusschen weder-syts uytterste Fortressen het platte Land ('twelck nootsaeckelijck verstaen wort ghedomineert ende gheconquesteert te syn) weder-syts afghedeelt, hier onder begrypende de Volckeren ende Natien daer onder resorterende, welcke Consynen in deser voeghen ghestelt ende beraemt synde, sal de Portugysche Natie aen haere, ende de Inghesetenen deser Landen aen dese syde weten, wat plaetsen ende gelegentheden een yeder voor het syne sal hebben te behouden ende besorgen.

13.

Ende wat aengaet de particuliere eyghenschappen ende possessien, die by de voorsz verdeylingen aen d'een of d'andere syde sullen konnen gheraecken, daer van sullen vermoedelijck d'eene plaetsen bevonden worden verlaeten ende verwoest, ende d'andere bewoont ende ghepeupleert te sijn: nu wat belanckt de plaetsen, daer van d'Inwoonderen ende Eyghenaers haer aen d'een of d'andere syde bevonden sullen worden begheven te hebben, daer van en sal egheen restitutie geschieden, noch oock van eenige Meublen, die aldaer souden moghen syn achtergelaten ende bevonden worden, maer sal een yeder hem moeten verghenoegen met het gene hy uyt deselve verlatene plaetse sal hebben mede genomen ende afgebracht.

14.

Doch inde voorsz Plaetsen ende Landen, dewelcke de Eygenaers van dien ofte andere Possesseurs in der selver Naem ende van haeren 't weghen gebleven syn, deselve salmen ten weder-syden met kennisse van saken, alvoren gesien hebbende hare noodige bewysen ende verificatien, in haer besit ende eygendom laten.

15.

Daer op de Regieringe ten weder-syden in haer respective District sal hebben te disponeren, sulcx men bevinden sal te behooren, sonder dat yemant anders hem daer mede sal hebben te bemoeyen.

16.

De Handelingen tot wedersyts Quartieren in Brasil sullen een yder in't syne gelaten worden met exclusie van alle andere, selfs en sullen de Portugysen die van desen Staet, noch oock d'Ingesetenen van desen Staet vande Portugysen niet vermogen te frequenteren, ten ware, datmen by gemeene bewilliginghe ende consent hier naer anders soude bevinden te behooren.

17.

De Portugysen en sullen op Brasil niet mogen Varen, Handelen of Traficqueren met Schepen van eenige andere Natien of met *Wtheemsche* Natien selfs, maer van noode hebbende eenige vreemde Schepen tot Vaert, Handel, ende Trafijcq op Brasil, sullen deselve vermogen ende moeten hueren ofte koopen van den Inghesetenen deser Landen, in welcken ghevalle, (naementlijck van hueringhe of koop)

koop) egeen kleynder Schepen in Brasil en sullen mogen geemployeert worden, als van *hondert en dertich* Last, of *twee hondert en sestich* Vaten, ghemonteert ten minsten met *sestien* Gotelingen, schietende yder *vyf* en *ses* pont ysers respective, ende versien van Munitie van Oorlogh na advenant, ende so wanneer grooter Schepen by de Portugysen op Brasil sullen worden ghehuert of gekocht, ende vervolgens geemployeert als vooren, sullen deselve naer proportie vande Lasten meerder gemonteert ende versien moeten syn, ende dit alles op pene van verlies ende confiscatie der voorsz Schepen met der selver toebehooren, die andersints als vooren sullen worden geemployeert ten behouve vande West-Indische Compagnie deser Landen, of den geenen die aen of vande selve dependeren, so wanneer alsse by haer souden mogen worden geattrappeert ende aen gehaelt.

18.

Noch de Portugesen, noch d'Ingesetenen deser Landen en sullen vermoghen eenigen toevoer van *Schepen*, *Negros*, *Coopmanschappen* ofte andere behoeften te brengen ofte voeren naer de Indien van Castilien ofte andere Plaetsen, die de parthye van deselvige sullen houden, op pene van verlies van Schip en goet, en sullen oock de Persoonen daer op bevonden, als onvrye aengetast en getracteert werden.

19.

Het geene soo de Portugesen als d'Inghesetenen deser Landen op de Cust van *Africa* besitten, heeft gheen Limijt-scheydinghe van nooden, alsoo tusschen beyde verscheyde Volckeren ende Natien gheleghen syn, die deselve scheyden ende afdeylen.

20.

Maer wat belanght de Negotie ende frequentatie op deselve Cust, het Eylandt S*t*. *Thome* ende andere Eylanden daer onder begrepen, sal soo wel den eenen als den anderen vry staen, mits soo deselvighe Navigatie ende Commertie, 't sy van *Goudt*, *Swarten* ofte andere Waeren, hoe die oock ghenoemt mochten wesen, geschiede ende gedestineert mochte syn, in ofte ontrent de Steden ende Forten, die d'eene ofte d'ander mocht besitten ende in hebben, sullen daer van betaelt worden de Tollen ende gerechtigheden, die d'Ingesetenen, Portugesen ende vrye Luyden van deselve plaetsen ghewoon sijn te gheven; *Et vice versa*.

21.

Ende dewijl de Heeren Staten Ghenerael der selver Conquesten in Brasil ende andere Plaetsen alleen gedaen hebben, doen d'Inghesetenen ende Inwoonderen van deselve noch Onderdanen ende subjecten waeren van den Coningh van *Castilien*, oock Vyanden van desen Staet, van welcke natuere mede gheweest syn die geene, die haer aldaer als nu onder de gehoorsaemheyt van den Koningh van Portugael ende tot Vrunden ende Geallieerden tot desen Staet begeven, daer uyt voor het toekomende wedersyts een geduyrighe Alliantie ende goede correspondentie open staet, mitsgaders met redenen d'een den anderen behoorlijcke Administratie van Iustitie voortaen sal moeten laten toe komen.

22.

Is het nochtans sulcx, dat met de veranderinge, die in allerhande eygendommen ende besittinge van vaste ende roerende Goederen is ghekomen, alleen door

Dd cala-

calamiteyt vande moyelijcke Oorloghe, verscheyde Inwoonderen van den aen begin, ende vervolghens onder de ghehoorsaemheyt van den Staet deser Nederlanden gekomen syn, die ten deele veramrt ende verbystert syn geworden, ende dat veel Nederlanders, die aldaer met koopen van Ingenhos ende andere vaste Goederen haer hebben ter neer ghestelt, kan de Staet van deselve Conquesten geensints lyden, dat eenige Goederen *Iure post liminii vel quasi* souden werden gerepeteert, dat oock d'Inghesetenen vande Heeren Staten Generael van de Portugiesen, noch de Portugesen vande d'Inghesetenen deser Nederlanden eenige schulden ofte andere Lasten sullen moghen eyschen, veel min executie tot bekominge van dien by der handt te nemen, maer sal een yder gelaten worden by het ghene hy bevonden sal worden te besitten den tydt vande voorschreve Notificatie.

23.

Die Ondersaten ende Inwoonderen vande Landschappen van den Hooghstgemelten Koningh *Don Ian de vierde*, ende der Heeren Staten respective sullen geduyrende het Bestant ende ophoudinge van alle Acten van Vyantschap van *thien* Iaren alle goede correspondentie ende vruntschap te samen hebben, sonder te gedencken die Offensien ende schaeden, die sy lieden hier vooren hebben geleden.

24.

In cas hier na met gemeene onderlinge bewillinghe den Oorlogh in de Castiliaensche West-Indien mocht worden gebracht ende gevoert, ende in deselve *Indien* eenighe Conquesten ten lasten vanden gemeenen Vyandt ghedaen, datmen op de verdeelinghe, mangelinghe ende 't ghenoot van dien in 't vriendelijck met ghemeene bewillinghe, als vooren, soude moghen convenieren, ghelijckmen oock geduyrende het meergenoemde Bestant ende ophoudinge van alle Acten van Vyantschap, met weder-syts ghemeene bewillinghe ende toestemminghe inde voorschreve poincten of eenighe van dien, veranderinghe sal moghen doen.

25.

Ende sullen wedersyts Ingesetenen, van wat Natie, conditie, ghelegentheyt ofte Religie deselve soude mogen wesen, gheene uytghesondert (het sy dan of deselve Ingesetenen in des eens ofte des anders gebiet souden mogen syn gebooren ofte hebben gewoont) vermoghen te frequenteren, Vaeren ende Handelen met allerhande soorte van Waren ende Coopmanschappen inde Rijcken, Provintien, Landen ende Eylanden respective in Europa ende elders aen dese syde vande Linie gheleghen, ende sullen weder-syts Inghesetenen in d'een des anders Landen gelegen als vooren, komende te Trafficqueren in 't inbrenghen ende uytvoeren derselver Waeren ende Coopmanschappen, niet hoogher met Tollen, Impositien ofte andere Rechten beswaert worden, als d'Inwoonders ende Inghebooren van dat Landt selfs, ende sullen oock respectivelijck ghenieten soodaenighe voordeelen ende Privilegien, als deselve respectivelijck hebben ghenooten voor dato, dat Portugael onder den Coningh van Castilien is ghebracht gheweest.

26.

De Inghesetenen ende Inwoonders deser Landen Christenen wesende, sullen

len in alle de Plaetsen, Steden, ende Landen, oock Provintien ende Eylanden van het Rijck van Portugael, of daer aen en af dependerende, 't sy aen dese of d'andere syde vande Linie, so in Europa als daer buyten gelegen, ter plaetse daer frequentatie wordt toeghestaen, hebben ende ghenieten *vryheydt van conscientie* in haere particuliere *Huysen*, ende binnen *Scheeps-boordt vrye exercitie van Religie*. Ende in cas dat van hier in Portugael een Ambassadeur ofte Resident werde ghesonden, dat deselve respectivelijck sullen hebben ende ghenieten in haere *Huysen ende Wooninghen* soodanighe *liberteyt ende exercitie van Religie*, als den yeghenwoordighen Heer Ambassadeur van Portugael binnen desen Staet wert toegelaten.

27.

De Heeren Staten Generael sullen, sonder de ratificatie van sijne Majesteyt op dit Tractaet af te wachten, op der selver eygen kosten, den Koningh ende de Croone van Portugael adsisteren, onder een goedt Hooft ende andere noodige Officieren, met *vyftien Schepen ende vyf Fregatten*, wel ghemonteert, gemant, versien van Vivres, oock Canon ende andere Munitie van Oorloge.

28.

Des sal de Hoochst-gemelte Coningh daer by koopen ofte inhuyren, op syne Majesteyts eyghen kosten, ende onder desselfs eyghen beleydt, ghelijck ghetal van *vyftien* Schepen ende *vyf* Fregatten, mede wel ghemonteert, ghemandt, met Matroosen ende Volck van Oorloch, oock versien van Vivres, Canon, ende andere Munitie van Oorloch, om te saemen met de Schepen ende Fregatten van desen Staet ghebruyckt te worden op de Kusten van Portugael ende Spagnien respective, tot af-breuck van den Koningh van Kastilien den ghemeenen Vyant.

29.

Den Koningh van Portugael sal op desselfs eyghen kosten *thien of meer Gallioenen* equiperen in Portugael, ende deselve voeghen by de boven verhaelde Vloot, om te samen gebruyckt te worden yeghens den Koningh van Castilien ende desselfs Onderdanen.

30.

De Schepen die uyt Portugael ghevaeren syn, als oock der selver Ladinge, de voorsz Kroone oft der selver Inghesetenen toebehoorende, ende daer van konnende doen blijcken naer behooren, en sullen van egheen prinse syn, alwaert schoon dat soodaenighe Schepen ende Goederen, vaerende onder de Vlagghe van Castilien, by de voornoemde Vloote of daer buyten wierden verovert, maer sullen sodanige Schepen ende der selver Ladinge gerestitueert worden aende originele Eygenaers van dien.

31.

De Prinsen ende andere voordeelen, die by de voorsz Vloote ende Gallioenen sullen worden bekomen, deselve sullen worden ghepart, ghedeelt ende ghenooten na *rata* van 't ghetal vande *Corpora* der Schepen, ende dat om te voorkomen ende 't ontgaen diversche dispuyten, die andersints uyt verscheyden respecten, uyt de deelinge der Prinsen ende andere Goederen, of ter occasie van dien; souden mogen ontstaen.

32.

De Koningh van Portugael sal binnen dese Landen moghen aennemen, ende laeten aennemen, sodanige hooge ende laghe Militaire *Officieren*, oock *Ingenieurs Mineurs*, *Vuyrwerckers*, ende andere Werckluyden, als hy soude moghen desireren, ende dat op syn eyghen kosten ende Soldyen, ende sal syne Majesteydt inde bevorderinge van dien van wegen de Regieringe de goede handt gheboden ende gehouden worden.

33.

Men en sal onder egeen pretext vermogen te vallen inde Huysen, openen, besien, deursnuffelen Brieven, Boecken van Rekeninge, of de Rekeninge selfs der Koopluyden, Onderdanen ende Ingesetenen deser Nederlandtsche Provintien, frequenterende 't Rijck van Portugael, of d'Eylanden ende andere Gewesten daer toe behoorende ende specterende, gelegen in Europa, nochte oock de Persoonen vande voorsz Koopluyden in hechtenisse stellen, sonder voorgaende rechtelick ende wettige informatie te nemen, naer ghestaltenisse der Respective plaetsen, uytgesondert 't casus van *Crimen lesæ Majestatis*, openbaer verraet, of intelligentie met den Vyandt.

34.

Ende sal den Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien vry staen ende geoorloft syn in alle de Havenen van 't Rijck van Portugael, d'Eylanden ofte andere Gewesten, daer toe gehoorende ende specterende, gelegen in Europa, te committeren, ende met behoorlijcke authoriteyt te versien, *Consuls*, die sorghe sullen dragen voor hare Onderdanen ende Inwoonders, frequenterende de voorschreve Havenen, ende wert 'tselfde oock toegestaen aende Koningh van Portugael te doen inde Havenen deser Landen.

35.

Dit Tractaet sal geaggreert ende gheratificeert worden door den Koningh van Portugael ende de Heeren Staten Generael Respective, in gewoonlijcke ende alderbeste forma binnen den tydt van *drie* Maenden, inganck nemende huyden dato deses ende sal het selfde ten wedersyden oprechtelijck ende sinceerlijck worden naergekomen, ende dienvolghens syne Majesteydts Ratificatie alhier inden *Haghe* binnnen den voorsz tydt overghebracht wesende, sal deselve yegens die vande Hooghghemelte Heeren Staten Generael ghewisselt ende overghenomen worden.

Ende hebben wy Ambassadeur ende Commissarissen voornoemt dit Tractaet met onse eyghen handen Onderteyckent, ende 'tselfde met onse Respective Cachetten bevesticht, inden Hage *den twee en twintighsten Iuny, sestien hondert een en veertigh*.

Hier voor is gesproocken vande by een komste tot Hamborgh: aldaer is na eenige Jaren Deliberatie eyndlijck gesloten volghende Tractaet preliminair ende preperatoir tot de Generale Vrede-handelingh tusschen de Keyserische ter eenre ende de Fransche ende Sweedsche ter andere syden: als dat de Handelingh Respective tot Munster ende Osnabrugge soude syn.

Sijnde te noteren dat alrede voor 't Jaer vyf en dartich de vrede Handelingh tusschen den Keyser ende Sweeden deur verscheyden interposerende Princen veel malen

malen is getenteert geweest: endlijck de Vrede tusschen den Keyser ende Saxen den dartigsten Mey sestien hondert vyf en dartig tot Prage gesloten sijnde/ hebben daer de Hartogh van Mecklenburgh, de Marckgraef Sigismund van Brandenborgh, de Hartogh van Saxen Lawenborgh, ende endlijck de Koningh van Denemarcken geinterponeert. In 't Jaer sestien hondert seven en dartigh is Graef Kurts, Rijcks Vice Cancelaer / van den Keyser in 't Rijck gesonden. Die eenighen tijd tot Hamborg geweest sijnde; is de Heer Lutzouw in sijn plaets tot dien eynde aldaer ghekomen: edoch eerst met last om alleen met de Sweedtsche Legaet Salvius te handelen/ daer na kreegh last om oock met den Ambassadeur d'Avaux te handelen: maer op deur interventie van den Heer Langerman van wegen den Koningh van Denemarck als geadmitteert Mediateur / gesloten is het opgemelde Tractaet preliminair tot Hamborgh hier na volgende.

Conradus van Lutzouw, Raedt van 't Hof van syn Keyserlijcke Majesteydt, en van 't Rijck voor de Kreyts van Neder-Saxen, en met macht Gedeputeerde Ambassadeur tot de Preliminatien en voorbereydingen vande Vrede, &c. Wy willen aen allen en aen yder, die dit aengaet, bekent maecken dat, alsoo men sedert veel Iaren herwaerts veel redenen heeft voortgebracht, tot oprechtingh van een Tractaet en handelingh van d'algemeene Vrede, en also anderen uyt andere swarigheden in de preliminarien en voorbereydselen voortgekomen zijn, eyndelijck door Godts hulp, en door de tusschen gestelde autoriteyt van de Serenissime Koningh van Deenmarcken, als Middelaer, te weegh gebracht en uytghewerckt is dat tusschen ons, voor syn geseyde Keyserlijcke Majesteydt en de Koningh van Spanjen van d'een zyde, en de deurluchtighste en uytmuntenste Ambassadeur, mijn Heer *Claudius de Mesmes*, Graef van *Avaux*, voor de Christelijckste Koningh van d'andere zijde, de geseyde Preliminarien en voorbereydselen, besloten zijn in de volgende wyse.

De plaetsen van d'algemeene Handelingh zullen zijn *Munster* en *Osnaburgh* in Westphalen, uyt beyde van de welcken terstont, na de verwisselingh der pasporten, (gelijck hier na gesegt sal worden) het Kryghsvolck, in besettingh zijnde, uytgevoert sal worden; en de geseyde Steden sullen, so langh de vergaderingen duren, vry en ontslagen van d'eedt tot het een of 't ander deel ghenootschap zijn, en sich in neutraliteyt houden.

De bewaringh van yder Stadt sal ondertusschen aen haer eyge Overigheyt, met het Kryghsvolck en de Burghers, ghelaten worden, die weer op haer beurt verplicht sal worden alle getrouwheyd en versekeringh aen de geheele vergaderingh te bewysen, en de goederen, persoonen en gestoet van de Handelaers heylighlijck t'achten en te bewaren, en indien sy yets tot het gemeene nut van de Handelingh versochten, so sal dit, wel goet syn voor de geen die gehoorsaemt, maer nochtans de bevelen van d'een noch d'ander mogen uytwercken, 't en zy van de beyde lichamen der Ambassadeurs in vergaderingh geinsinueert.

D'een en d'ander Vergaderingh sal voor een gehouden worden, en dieshalven sullen niet alleenlijck veyligh zijn alle wegen tusschen *Osnaburgh* ende *Munster*, voor al de genen, voor de welcken het dienstigh is vryelijck en veylighlijck herwaerts en derwaerts te mogen reysen; maer oock alle andere plaetsen, die voorgeworpen mochten worden tot een particuliere vergaderingh der handelaers, en tot

 onder-

onderlinge communicatie bequaem schijnen, sullen gelijcke sekerheyt hebben en genieten, als de geseyde Steden.

Maer indien ('t welck Godt verhoed) d'algemeene Handelingh vruchteloos vernietight wierd, soo sullen *Munster* en *Osnabrugh* weer ontfanghen de Staedt ende besettingh, die sy nu gheheelijck hebben; ende Neutraliteyt sal heyligliјck ende religieuselijck bewaert worden voor *ses* weecken nae d'afghebroocken handelingh.

De Passeporten en vry-geleyden tot de Munstersche Vergaderingh, hier na genoemt, sullen alle van weersyden verwisselt worden binnen *twee* maenden nae de dach deser Vergaderingh; en op dat de verwisselingh, die in verscheyde plaetsen, en verre van malkander gelegen, te doen sou syn, niet veel moeyten sou geven, en nieuwe verwylingh aenbrengen, so sal die te Hamburgh, door de Koninckklijcke Ministers van Dennemarck geschieden.

En van d'een zyde sullen, so wel de Keyser als de Koningh van Spangien, de volghende Passepoorten, en vrygheleyden, elck de syne overleveren.

1. Voor de Volmachticheden van de Christelijckste Coningh.
2. Voor de Sweetsche Resident.
3. Voor de volmachtighde van de Serenissime Hartogin van Savoyen.
4. Voor de volmachtichden van de Generale Staten der Vereenichde Nederlanden.
5. Voor de Gedeputeerden des Keurvorsts van Trier.
6. Voor Prins Karel Lodewijck, Palts-Graef aen de Rijn, en voor syn Broeders, of voor hun Gedeputeerden.
7. Voor de Hartogen van Brunswijck en Lunenburgh, of voor hun Gedeputeerden.
8. Voor de Gedeputeerden van de deurluchtighste Vorstin Amelia Elisabeth, Weduwe van de Lantgraef van Hessen.
9. Voor d'algemeene Staten van 't Rijck, voor de Bondt-ghenooten en Adherenten van Vranckrijck in 't algemeen, of voor hun Gedeputeerde.

Van d'andere zyde sullen door de ghe seyde Ministers van Dennemarcken, ter geseyde plaets en tijdt ghelevert worden ter selver Vergaderingh van Munster de Passeporten en vry-geleyden van de Christelijckste Koning.

1. Voor de Volmachtighden van de Keyser.
2. Voor de Volmachtighden van de Koninck van Spangien.
3. Voor de Bont-ghenooten en Adherenten van beyde in 't alghemeen, of voor hun Gedeputeerden.
4. Voor de Gedeputeerden des Keurvorsts van Keulen.
5. Voor de Gedeputeerden des Keurvorsts van Bayeren.

De passepoorten van de Keyser en Koningh van Spanjen voor de Volmachtighden van de Hartogin van Savoyen sullen overgelevert worden onder dese forme gheconcipieert, die in 't exemplaer, by de Serenissime Koningh van Denemarcken bewaert, uytgedruckt is, alleenlijck met byvoegingh van de tytel van *Tutrix en Vooghdes van haer Soon, de Hartogh van Savoyen, en Regente van syn Staten.*

Alle d'anderen, en yder besonder, so aen de zijde des Keysers, en van Spanjen, als aen de zijde van Vranckrijck, ginghen op de selve forme, die onlanghs door

door de Ambassadeurs der Middelaers aen de partyen gecommuniceert, en van hen aengenomen wiert.

Op dat van de Spaensche zyde te lichtelijcker de verwisselingh der passepoorten en vrygeleyden soude voortkomen, so sullen de geenen bondigh worden gekent, die voor desen van de Serenissime Kardinael Infant by syn leven, in de voorgeseyde forme ghegeven wierden; so sy van de Catholijcke Koningh bevestight en waerdigh gekent sullen worden.

De geseyde plaetsen en dagh van d'alghemene handelingh sullen naer 't voorschrift van 't volgende Artijckel in yder passepoort geinsereert en ingevoegt worden; en d'eygen hant van dese tegenwoordighe handelingh sal by de Serenissime Koningh van Denemarcken bewaert, en aen yder Ambassadeur autentijck Copy gegeven worden.

De dagh, in de welck de vergaderingh van Munster en Osnabrugh ghestelt en geset staet, sal zyn *den* vijfentwintighsten *van de Maent Maert* eerstkomende. *God geef dat dit geluckigh en voorspoedigh voor de Christelycke Werelt magh wesen.*

Het tegenwoordigh Tractaet, met het ander, over deselve Preliminarien en voorbereytselen van d'alghemeene Vrede, heden oock gheslooten tusschen ons, *Conradus van Lutzouw*, voor de Serenissime Keyser van d'een, en de deurlugtigste Ambassadeur, mijn Heer *Iohannes Salvius*, voor de Serenissime Koningin van Sweden van d'andere zyde, sal een en 't selve Tractaet zijn, 't en zy dat, de conditien van beyde vervult zijnde, 't ander van beyde voor vervult gehouden wort.

Tot bevestigingh van alle 't welcke wy dese teghenwoordige met onse handen hebben getekent, en met onse zegels van weer-zijden bekrachtight, belovende derselver ratificatie, onderling van onse Principalen gedaen, gelijckelijck met de gheseyde Passepoorten of vry-geleyde ter ghestelde tijdt en Plaets te beschicken. Ghedaen te *Hamburgh*, op de *vijftiende* dach van *December* Oude en de *vijf en twintighste* Nieuwe stijl, in 't jaer 1641. *L. S. Conradus van Lutzouw.*

Desgelijcks is gheslooten met de Sweetsche: de Ratificatien der Kroonen quamen op hun tijdt wel in: maer des Keysers niet: want in plaets van sulcx, soo wierdt desselfs Ghesant Lutzouw gerevoceert. 't Welck aen de Fransche ende Sweedtsche veel materie van klachte heeft ghegheven: immers alsoo dat d'Ambassadeur d'Avaux onder date den dertighsten May sestienhondert twee-en-veertigh. Een langen scherpen Brief schreef aen den Koningh van Denemarck, daer in hy onder andere verwijt, dat de Keyser in desen tijdt lieber heeft ghewilt largitionibus multis, & iniquissimis legibus, pagorumque ad ipsius Austriæ fines ducentorum deditione ac servitute Pacem Ottomanicam redimere, quam Germanicæ operam dare.

Dat de Keyserische aen syn Majesteyt van Denemarck hadden ghewevgert, 't gunt sy van self hadden geoffereert aen den Turckischen Osman Aga, Mehemet Affendi, Tirnar Teftedar, ende Mustapha Alai.

Alsoo dat, seyde hy, het Jaer ende Maent (Martius sestienhondert twee-en-veertigh in het preliminair Tractaet veraccordeert) 't welck deur den aenvanck vande Christen-Vreede behoorde te werden ghenobiliteert, waren beschreven op een Vreede-Verbondt tusschen Oostenrijck ende de Turcken gemaeckt.

De Keyserische hebben daer teghen ghesevdt: als de Fransche rechte intentie tot Vreede.

Vrede hadden ghehadt : datse hadden behooren te senden tot Keulen : alwaer de Handelinge onder Mediatie van de Paus was aengestelt / in plaes van sulcx dat d'Avaux (sonder eenige paspoort van den Keyser daer toe versocht te hebben) was gekomen tot Hamborgh : willende eerst in langen tijdt den Keyser geen naem geven als van Coningh van Hongarien : suspect daerom : dat hy meer quam om den Oorlogh te foorderen / als om den Vrede te vorderen : Dat Lutzouw geen last hadde gehadt so breedt te Tracteren als het preliminair Tractaet luydt: maer alleen van de plaets ende tydt : in specie had de Keyser de Hartoginne van Savoyen niet willen kennen als tutrix & Regens : seggende dat sulcx ghehoorde niet tot de præliminaria, maer tot de Principale Handelingh.

De Keyserſche seyden oock dat d'Avaux in sijn eyghen brief aen den Coningh van Denemarck bekende dat hy præter mandatum hadde geconsenteert in den dag.

Dat oock den Keyser sijn behoorlijcke Tijtel niet was gegeven; Item aengaende de Neutraliteydt van Munster ende Osenbrugghe. Sy verweten oock / dat Vranckrijck den twaelfden October sestien hondert dartigh tot Reghensborgh by solemneel Tractaet belooft hebbende geen Assistentie te doen aen eenigh Vyandt of Rebel des Keysers / des H. Roomschen Rijcx / of der Keyserlijken Erflanden nogtans in de derde maent daer aen / namelijck den dartienden January anno een en dartig deur Charnaſſé dede sluyten een recht contrary Tractaet met Sweden:

Ende aengaende het Tractaet met den grooten Turck ghemaeckt / seyden de Keyserſche sulcx niet te sijn als een Treves voor weynigh Jaren. Waer tegen sy wederom verweten de Alliantien aleer tusschen Koningh Franciscus d' eerste en den Turck gemaeckt : hoewel Vranckrijck verre ghelegen van Turckyen, geen oorsaecke of necessiteyt (gelijck Oostenrijck) daer toe hadde.

'T volghende Jaer nochtans heeft de Keyser het selve preliminair Tractaet geratificeert.

Die van het Huys Oostenrijck gevoelden meer en meer dat haer vyanden in macht ende getal te seer toenamen : ende daerom hebben dickwils onder de Handt deur d'een of d'ander laeten tenteren / of dese Staet tot Handelingh soude sijn te brengen.

Dit jaer hebbense een opentlijcke proef gedaen deur de sendinge vanden Graef namaels Furst / van Awerspergh Rijcx Hofraet / Erfmarschalck ende Keyserlijcke Gesante. D'introductie soude sijn ghweest eene bedanckinge of compliment over de besendinge die van weghen desen Staet door mijn Oom Aitzema ghedaen was aenden Keyser ende op den Rijcxdach tot Regensburgh, als in 't Jaer ses ende seven ende dartich is ghesevdt : maer inder daet hadt hy last om te handelen van een vrede tusschen Spaignen ende desen Staet. De Heer Agent Bilderbeeck adviseerde haer Ho: Mog: van sijn aenkomste tot Keulen ende dat hy versocht een Paspoort om te komen in Hollandt in voorgemelde qualiteyt. D'Agent had hem te gemoet gevoert de beletselen aen anderen voor desen in gelijck geval voor gekomen. Inde Vergaderinge vielen daer over verscheyden discoursen : die tot Vranckrijck ende onderhoudingh van d'Alliantie genegen waren verstonden / men behoorde hem geen Paspoort te gheven / om alle jalousie te vermyden nessens Vranckrijck. Maer Hollandt wees aen de Neutraliteyt : ende is goetgevonden dat de ghedesireerde Paspoort aen Bilderbeeck voor den voornoemde

Ghesante

Gesante soude worden gesonden / ende in cas hy van Keulen voor den ontfangh van dien herwerts mocht sijn vertrocken dat hy Bilderbeeck den Graef 't Paspoort soude na senden tot op de Frontieren van desen Staet.

Sijnde ter Vergaderinge in bedencken gestelt hoemen hem soude logeren / ende waermen soude blyven met Mustapha Siaus, afghesonden vanden Turckschen Keyser / doen logherende in het Huys van d'Ambassadeurs / soo wanneer alsmen denselven Roomsch Keyserlijcke Gesante in het selve soude brengen; Is alvoorens hier inne te treden / goetghevonden te vernemen naer de qualificatie vande voorschreve Roomsch Keyserlijcke Ghesante / soo wanneer als hy binnen dese Landen soude sijn gekomen om 'tselve wetende als dan na ghelegentheyt te nemen sodanige resolutie als men bevinden soude te behooren.

Den acht en twintichsten February is inde Vergaderinghe ghecompareert de Heer de la Thuillerie Ambassadeur vande Koninck van Vranckrijck, ende heeft aen haer Ho: Mog: overgelevert een duplicata van eenen brief van sijn Majesteyt ende in conformite van den selven aen haer Ho: Mog: te gemoet gevoert veele en verscheyden redenen ende consideratien / ooch deselve gepoocht te bevestighen met het elfde Articul van d'Alliantie den achsten February sestien hondert vyf en dartich binnen Paris gesloten / tenderende alles daer heenen ten eynde dat den Graef van Awersbergh, afgesonden vande Keyser na desen Staet/ende sich nu eenen geruymen tijdt opghehouden hebbende tot Keulen / het herwerts te komen / mocht worden verboden: daer op is goetgevonden de Copie vande voorschreve Duplicata te stellen in handen vande Heer Cats om over de saecke te communiceren met sijn Hoogheyt / verstaen desselfs hooghwijse consideratien ende van alles rapport te doen.

De Heer Cats gesproocken hebbende met sijn Hoogheyt / sijn gecommitteert de Heeren Rantwijck ende Cats om den ghemelte Heer De la Thuillerie te gaen vinden ende denselven met alle bedenckelijck redenen te gemoet te voeren / dat nadien desen Staet met het Roomsche Rijck was in Neutraliteyt / ende alhier niet wetende wat hy in mandatis had / men beswaerlijck soude konnen weygeren desselfs komste herwarts / doch is d'Ambassadeur volkomentlijck verseeckert dat in cas hy Heer Graef eenige openinghe soude komen te doen van saecken raeckende ofte begrepen inde Tractaten die tusschen de Croone van Vanckrijck en desen Staet waren / datmen hem daer van volkomen communicatie soude doen/ende niet anders gaen / als in conformite van d'opgemelde Tractaten.

De Graef van Awersberch inden Haech ghekomen wesende ende inde nieuwe Doele van selfs gelogeert / sonder voorgaende receptie / als gheen notificatie ghedaen hebbende / heeft aen haer Ho: Mog: deur derselver Camer bewaerder laeten verhantreycken seeckeren besloten Brief / die gehouden ende ghepresumeert wiert te sijn Creditijf vanden Keyser op den gemelten Heer Commissaris aen haer Ho: Mog: hebbende de voorschreve brief dese superscriptie / te weten: Illustribus, Generosis, Nobilibus, & honorabilibus nostris & sacri Romani Imperii Fidelibus dilectis N. N. Ordinibus unitarum Provinciarum Belgicarum, Haer Ho: Mo: hebben den voorschreve Brief by provisie gelaten ongeopent / om middeler tijt na te sien / 't geene hier behoorens in diergelijcke gelegentheyt was ghepasseert / om als dan alle 'tselve met den meerghemelten brief te stellen in handen vanden Heer

Vosbergen, daer over te communiceren met sijn Hoogheyt/verstaen dessels hoog-
wijs advijs ende consideratien ende daer van rapport te doen.

'T rapport vande Heer Vosbergen sijnde gehoort/oock daer neffens geexhibeert ende naeghesien de retroacta op gelijck subject den dertichsten September inden Jaere sesthien hondert drie en twintich met den Commissaris Grammay alhier voorgevallen is goetghevonden te versoecken de Heeren Linteloo, Brouckhoven, ende Vosberghen, om haer te vervoeghen in het Logement vande voornoemde Commissaris ende hem te ghemoet te voeren / dat haer Ho: Mog: voorhden om met sijn Ro: Keyserlijcke Majesteydt ende den Heylighen Roomsche Rijcke goede Nabuyrige Correspondentie ende Vruntschap te onderhouden ende dienvolgende oock sijne Majesteyts Ghesanten Naebuyrlijck souden respecteren / maer dat sy gehouden waeren / haer hooch ende gerechtigheyt te mainteneren / ghelijcke sijne Keyserlijcke Majesteydt ende alle Coninghen ende Potentaten inden haeren oock deden / ende daer inne pverden / ende oversulcx ghespeurt hadden uyt de Superscriptie van den Brief by ende van wegen den ghemelte Heer Graef overgelevert/ die haer Ho: Mog: presumeerden te wesen sijn Credityf/dat deselve niet wierden gekent voor de gene die sy waeren/ ende by alle Coninghen / Princen ende Potentaten gekent wierden / dat sy daeromme denselven brief niet en souden konnen openen / ofte oock daerop in besoignes treden / ten waere dat de voorschreve superscriptie daer van wierde gecorrigeert / ende wierden de gemelte Heeren ghelast den voorschreve Brief te rugge te langen/ met verklaringe dat haer Ho: Mo: daerop geen Audientie konden gheven. Nemende mits dien beleefdelijck haer afscheyt. Sy rapporteerden dat den Graef hem misnoegt toonde dat vanden Brief was ghesneden een gedeelte van het stroockge Parckement daer mede het Segel op den voorschreve Brief gedruckt / wiert vast ghehouden / met verklaringe dat hy sondanighen Brief aen sijn Roomsche Keyserlijcke Majesteyt sijnen Heer ende Committent niet en soude derven te rugghe gheven / doch dat hy eyndelijck de Brief onder protestatie had opgenomen / ende dat sy Heeren Ghedeputeerden denselven oock aldaer hadden gelaeten ; voorts hadden sy hier nevens verhaelt de discoursen die vervolghens ghevallen waeren over den Titul ende qualificatie die haer Ho: Mog: met goet recht ende fondament sustineerden dat deselve competeerde / ende oock de voorslaghen by den Heer Graef gedaen / noopende de modificatie over de superscriptie vande brieven by den Keyser aen haer Ho: Mog: te doen / ende dat dienvolgens de woorden van Fidelibus daer van souden worden afghelaeten: waer op sy haer afscheyt ghenomen hebbende / sijn gegaen by sijn Hoogheyt / ende aen denselven communicerende het gepasseerde / ende dat sijn Hoogheydt daerop hadt gheseyt sijn consideratie ; waerop in conformite van dien de meerghemelde Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerde andermael sijn gaen vinden den Heer Graef om van hem te weten / of hem bekent was met wat Titel ende qualificatie de Republijcke van Venetien selfs by den Keyser in dessels schrijvens wiert bejeghent / ende in cas hy daer van bericht wist te doen of niet / souden de Heeren Gedeputeerden hem aenseggen datmen alhier egheen Brieven van sijne Keyserlijcke Majesteydt houdende aen desen Staet en soude konnen aennemen / daer van de superscriptie als oock den inhout respective minder Titul/ qualificatie of termen soude mede brengen / als den geenen die de Keyser was gevende of ghebruyckende

aende

ende Republijcke van Venetien selfs/ met versoeck van sulcx by den Keyser persoonlijck te willen gaen bevorderen/ ende dat hy daer van wedersijts den danck soude hebben: dan in cas de Ghedeputeerden petwes souden moghen voorkomen dat tot dese resolutie ofte saecke niet en was applicabel/ 'tselve souden nemen ad referendum. 'T is aenmerckens weert/ dat hy versocht wiert sulcx persoonlijck te willen bevorderen by den Keyser dat was tacité ende heuselijck ghesepdt: datmen begeerde sijn vertreck van hier. Daer na noch weder met sijn Hoogheyt gesprooocken wesende/ is goetghevonden deur de Heeren/ Linteloo, Brouckhoven, Vosbergen, Walta ende Aldringa den Heer Graef van Awersberch te gemoet te voeren/ dat so wanneer als sijn Roomsche Keyserlijcke Majesteydt soude gelieven te schryven aen desen Staet/ vsp in het Latijn, Francoijs, Italiaens Nederlandts of Hooghduyts dat haer Ho: Mog: desireerden dat de superscriptie van sodanighe Brieven/ als oock van binnen boven aen soude moeten sijn. Celsi & Potentes Domini ende inden text van de selve Brieven vestra Celsitudo, in het Francoys/ Hauts & Puissants seigneurs ende inden text vous, in het Italiaens Celsi Potenti signori ende inden text vestra Celsitudo; in het Nederlandts ofte Hoochduyts Hooch Mogende Heeren ende inden text uwe Ho: Mog: ende alsoo het daer voorghehouden wiert dat den gemelten Heer Graef 't gheene voorsz is/ boven vermoeden wel licht soude mogen voorkomen/ soo souden de gemelte Heeren haer Ho: Mog: Gecommitteerden den Heer Graef in bedencken stellen of hy niet en soude konnen goetvinden dit redres in 't regard van sijne brieven ende haer Ho: Mog: in persoon by sijne Roomsche Keyserlijcke Majesteyt te gaen uytwercken/ en dat niet te twyffelen was of hy soude diesaengaende wedersijts den danck hebben/ of ten minsten sich voor een korten tijdt persoonlijck te gaen verboegen by den Heer Keurfurst van Keulen, als hebbende vermits sijn qualiteyt of respective Naebuyrschap kennisse vande saecken van sijne Roomsche Keyserlijcke Majesteyt en deser Landen respective om met denselven Heer Keurfurst 'toverleggen en beramen seeckeren vasten voet/ waerop ende waer naer dat de saecke de voorschreve Titulen ende inscriptien als oock clausulen in den text der brieven souden konnen worden uytgewerckt/ met byvoeginge van dese verklaringe dat hare Ho: Mog: de Brieven van sijne Roomsche Keyserlijcke Majesteydt met egheen ander Titul inscriptie ofte clausulen inden text van dien/ als hier vooren duydelijck is uytghedruckt/ en souden konnen aennemen: latende aen 't wel gevallen van sijne Roomsche Keyserlijcke Majesteyt de Tale daerinne deselve aen haer Ho: Mo: souden gelieven te schryven. Daer nae hebben de Gedeputeerde/ het voorschreve Officie by den Heer Graef verricht hebbende/ gaen vinden de Heer de la Thuillerie, Ambassadeur van Vranckrijck, denselven communicerende 't gheene/ in voeghen boven verhaelt/ den Heer Graef was aenghesept om te dienen sulcx ende daer 't behoorde.

De Heer Prins ondertusschen te Velde sijnde wiert deur Vranckrijck bewoogen om haer Ho: Mo. heusselijck te vermanen sich den Heer Graef quijt te maecken: werdende by Vranckrijck steets gevreest/ dat hy eenich bywal mocht kryghen/ of wel ten minsten veel jalousie causeeren. Haer Ho: Mog: schreven dat de Graef sich gantsch stil ende ingetogen hielt: dat hy nauwelijcx op de Straet verscheen: ende alsoo desen Staet voorgaens verklaert hadt met den Keyser ende 't Roomsche

Rijck goede Neutraliteyt te willen onderhouden : jae tot dien eynde mijn Oom Aitzema hadden geschickt te verscheyden tijden aende Hartoch van Walsteyn, den Graef van Tilly ende entlijck aen den Keyser self ende op den Rijcxdach : ende daer en boven wedersijdts d'Onderdanen met elckander handelden ende wandelden: datmen geen fundament konde vinden om den Graef te doen vertrecken sonder infractie der Neutraliteyt of van 't recht der volckeren.

Opt dit verhael is te sien het dessein van Spaignen (sijnde bewesen of ten minsten aengewesen deur de Fransche Ministers dat dese Graef quam op kosten vanden Koningh van Spaignen) te sijn om met desen Staet te Tracteren tot Vrede : waer toe deselve Graef hadt een Latijns pouvoir : 't welck hy aen verscheyden persoonen oock aen my alhier in originali heeft verthoont : daer by verseeckerende dat aengaende de Tytel hy hadde gekregen last om desen Staet te tracteren gelijck de Republijcke van Venetien wert ghetracteert vanden Keyser : soo in d'inscriptie der Brieven als inden aensprack / hy sprack geen frans : ende sijn Duyts was seer hooch : so dat hy de Latijnsche Tael gebruyckte.

Aen persoonen die hem in 't particulier quamen besoecken seyde dickwils faciant Pacem æternam : dat immers desen Staet niet lofferlijckers noch wenschelijckers soude konnen doen als te maecken een eeuwighe Vreede ; om alsoo van ter sijde te kennen te gheven sijn last ende Intentie / ende die alhier smaeckelijck te maecken.

Hy gaf endelijck in / een geschrift by 't welck hy versocht aen haer Ho: Mo: om wederom gehoort te worden deur Commissarisen; te kennen gevende dat hy ontfangen hadde nieuwe Credentialen.

Maer daer op wiert gesecht dat het geschrift was ongeteeckent : waer op niet konde werden ghereselveert. Dat de Heer Graef niet te doen hadde als simpelijck over te geven sijn Credentiael / om geopent ende geexamineert te werden / of die in de begeerde forma was. Daer in maeckte hy swaricheyt / vreesende / of wel deselve waren gelijck aen Venetien : datmen echter daerin noch geen contentement nemen / maer precise soude blijven by den Titul van Celsi Potentes ; die Vranckrijck selfs aen desen Staet niet gheeft ; ende dat het voor den Keyser soude sijn tot kleynachtingh / wanneer men hem de brief weder gaf.

Daer by merckte hy entlijck ghenoechsaem datmen nodum in scripo socht ; dat (gelijck 't de waerheydt was) desen Staet ende Vranckrijck geen lust hadden tot de handeling / immers dat desen Staet geensints konde of wilde separaet tracteren / als siende deur de revolte van Portugael ende Cataloignen veel meer voordeel te sullen by continuatie vanden Oorloch vinden : als deur de vreede ; hoewel seer te geloven oock te merken was / dat Spaignen aen desen Staet / apart tracterende / veel Satisfactie soude gheven. By hem was oock eenighen tijdt de Heer Friquet een Borgoignon ; namaels in ende ontrent de handelinghe tot Munster veel ghebruyckt : wiens communicatie meest met den Heer Prince in 't particulier / ende tot sijne particuliere Satisfactie sijn gheweest. Maer so wel sijn Hoocheydt als de Heeren inde Vergaderingh van haer Ho: Mog: het gesach hebbende / sijn vast aen Vranckrijck ghebleben: sonder te hebben willen luysteren na eenighe affonderlijcke aenbiedingen.

De Graef sulcx siende heeft sich niet vorder willen engageeren : maer paspoort versocht

versocht voor hem/ zijn treyn / en bagagie : om te gaen door Brabant op Namen, Creutsnach ende Reghensburgh : 't welck hem is toegheſtaen ſonder te betalen 's Landts gherechtighepdt / daer op tooch hy den negen en twintighſten Iuny upt den Hage. Een Iaer daer na quam hy tot Hamborch voltrecken of ratificeren het Tractaet preliminair. Ende is te noteren dat namaels in 't Iaer acht en vyftigh de gemelde Heer Friquet aen haer Ho: Mog: ghesonden wordende met ſimpel Titel van Chariſſimi Amici Noſtri ; haer Ho: Mo: geen ſwarighepdt maeckten om hem t'admitteren. Studia erant conversa. De tijt was verandert. Den Appel wil niet gepluckt ſijn voor datse rijp is.

D'Ambaſſadeur van Portugael deedt noch voor ſijn vertreck een reyse na 't Leger : om ſijn afſchept aldaer van ſijn Hoogheydt te nemen / ende ſijn curieusheydt te voldoen. Korts daer na nam oock ſijn afſchept alhier krygende een preſent van ſes duyſent gulden in Silverwerck : ende duyſent gulden ſijn Secretaris.

Ende alſo die vande West-Indiſche Compagnye kans ſagen om binnen de tijdt vande ratificatie tot voordeel vande Compagnie te doen eenich notabel Conqueſt : ſoo wierden de Heeren vander Duſſen ende Donia ghecommitteert na Amſterdam ter Vergaderingh van de negentiene, om haer daer van te diverteren. Doch hebben die vande Compaignie des onaengeſien haer deſſein voort geſtelt.

De krijch aengaende is gepaſſeert wat volght: den vyftienden January ſtelde de Heer Haerſolte, preſiderende / voor / dat de tijdt begoſt te ghenaecken om alles te prepareren wat tot den Velt tocht nodich was / waerop goetgevonden is te deputeeren de Heeren Rantwijck, Tereſteyn, Brouchoven, Voſbergen, Renſwoude, Veltdriel, Haerſolte ende Coenders; met verklaringh dat alles wat by ſijn Hoocheydt ende de gemelde Heeren ſoude werden beraemt ende ghearreſteert / ſoude ghehouden worden van alſulcken kracht en weerde / in allen ſchijn of 't ſelve in volle Vergaderinge van haer Ho: Mog: ware ghenomen gearreſteert ende gereſumeert. Ten welcke eynde de Griffier Muſch ghelaſt wiert daer van Notulen te houden / ooch in kracht deſes daer op vermogen te doen de Gerequireerde depeſches.

Een van de Spaenſche ghevanghens Sottomajor verſocht dat hy mocht alhier blijven reſponderende voor 't rantcoen van d'andere gevangens ; en deſelve andere ende mindere ghevanghen mochten worden ontſlaghen / maer daer in is niet getreeden.

Den vyf en twintighſten January viel eene ernſtighe beſoigne op 't ſtuck van eenige afwijſinge of verminderingh ende reductie van de troupen in 's Landts dienſt ſijnde, die de Heeren van Hollandt ſterck waeren drijvende / by occaſie dat de ſelve waren delibererende op de pointen van de petitie des Raets van State / naemelijck dat ſy voor hunne quote wilden afwijſen de vyftigh Compagnyen anno acht en twintich ghelicht / ende reduceren of verminderen alle de Compagnien ten laſte van de ghemelte Provintie gerepartiteert / tot op hondert Coppen / daer op is by haer Ho: Mog: goetgevonden te verſoecken ende Committeren de Heeren Rantwijck, Vosbergen, Renſwoude Veldriel, Haerſolte, ende Coenders, om ſtaende deſe haere Ho: Mog: Vergaderinghe de gemelte Heeren Staten van Hollant in derſelver Vergaderinge te gaen begroeten/ ende deſelve met alle bedenckelijcke redenen te vertoonen hun ongheleijck / nopende de voorſz afſonderlijcke ende Provinciale afwijſinge ende reductie van 't voorſz Krijchſvolck / ende ver-

volghens in den naem van haer Ho: Mog: ende syne Hoocheydt de gemelte Heeren Staten van Hollandt ernstelijck te vermanen / waerschouwen / versoecken / ende bidden / datse de redenen ende Consideratien daer toe te allegueren; nae derselver wijsheydt wilden behertighen / ende tot voorkominge van onheylen / de Leden van die Provincie / die onrecht bericht mochten syn / daer heenen te bewegen / dat de noodige eendracht, en vertrouwen tusschen de samentlijcke Provincien onderhouden / ende sodanigen schaedelijcken exempel van aparte Provincialen verminderinghe van Krychsvolck, met alle quaet gevolch van dien / voorghekomen ende ghestupt mocht worden / welcke Commissie by de ghemelte Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden dien voormiddach verricht synde hebben staende Vergaderinge van haer Ho: Mo: gerapporteert in substantie 't geene hier naer volcht geinsereert.

Edele Mogende Heeren,

Myn Heeren de Staten Generael hebben onlangs aengehoort ende verstaen, dat van wegen u. Ed: Mo: in hare Vergaderinge is voor gedragen, aengewesen ende versocht, tot beveylinge van de Zee, tot handthavinge van de Schipvaert ende Commercie deser Landen, dat welcke dan by haer Ho: Mo: ende samentlijcke Provincien met soodanigen yver beherticht, oock met alle mogelijcke goede ordre ende middelen int werck te stellen, aengenomen is, dat daer van verhoopentlijck vruchtbare uytkomsten staen te verwachten, met genegentheyt om volgens de Unie ende onderlinghen verbintenisse soo dese als andere ghemeene lasten te Water ende te Lande malkanderen getrouwelijck te helpen dragen, ende desghelijcken wederom van u Ed. Mog: te verwachten. Dan haere Ho: Mog: komen met leetwesen ende bedroeffenis te verstaen, dat mijne Heeren de Staeten van Hollandt hier Staets ghewyse vergadert, affonderlijck in Provinciale deliberatie souden syn getreden om het Krychsvolck van de Generaliteyt met afdanckinge, verminderinghe ende reductie van veel Compaignien den Staet ende macht deser Landen sulcx te verswacken, dat daer uyt niet anders als derselver *scheuringe ende ondergank*, *schade ende schande* soude syn te verwachten, met versterckinghe van den gemeenen Vyant ende Offensie van alle Geallieerden ende Vrunden, waerop staet te bemerken dat sulcx geschiedende voor eerst aen den Coninck van *Vranckrijck* rechtmatighe oorsaecke soude gegeven worden, om syne tot hier toe gecontinueerde vrywillighe subsidie in te houden; Ende alsoo die ongherepartieerde Compagnien alrede veel Maenden ten achteren wesende tot deser Landen last te laeten, ende daer met buyten dienst te stellen, behalven dat die Publijcque eere ende geloof by solemnelen Tractaet van so machtigen Coninck ende Croon, teghen den ghemeenen geduerigen Vyant, tot groot voordeel van desen Staet ingegaen, wort gebroocken, ende syne Majesteyt vry gestelt, ende oorsaecke ghegheven, om sonder begrijp ende toedoen van dese Regieringe met *Spaignen* ende *Oostenrijck* te handelen, als hy affonderlijck goet sal vinden, gelijckerwijs staet te bemercken dat de Croon *Sweeden* door ghemeen Interest, met oude ende nieuwe Tractaeten aen dese Regieringhe vereenicht nu veel iaeren met grooten lof ende goeden yver eenen geduyrigen Krijch buyten s'Lands voert, de macht van onsen Vyant

Vyant gediverteert en verscheyden Legers vande tegenpartye opgehouden heeft en noch met grooten ernst daer in continueert, sonder 'twelck de Vereenigde Nederlanden niet machtig souden syn, sich tegens sodanige Leger te water en te Lande te verdedigen. Dewelcke nochtans siende desen Staet verflauwen, en de tegen partye op'tonversienste ver sterckt, lichtelijck mede voor haer interest souden verdragen, ende desen Staet daer buyten laeten; oock willen u Ed. Mog. naer hare wysheyt bedencken hoe veel deser Landen Ingesetenen is ghelegen aen die hanthavinge der Commercien over al, en sonderlinge in de Oost ende Noort zee, waer toe niemant meerder interest en beter genegentheyt heeft als de Croon *Sweeden*, sonder dewelcke aldaer niet goets te verwachten, maer wel gheheel interverteert souden konnen worden, synde noch onseecker wat van *Denemarcken*, of anderen aldaer te verwachten sy.

Boven al staet te considereren de teghenwoordige gelegentheyt van de geheele Christenheyt, so ten aensien vande Allieerden ende Vrunden, als van den vyant ende tegen partye.

Syne Majesteyt van *Vranckrijck* bevint sich ghewaepent met beter ordre, met meerder macht; genegentheyt ende authoriteyt, als niemant voor hem, doende boven alle Krychs-kosten, noch grooter gelt subsidien aen syne Vrunden, ende verlichtende desen Staet van het meeste gewelt des gemeenen vyants, die anders denselven soo veel Iaren alleen heeft moeten resisteren.

Die Croon *Sweeden* vervolcht den Oorloch, door haeren Koninck hoochloffelijcke Memorie aengevangen, met ghelijcken yver tot welstant van de ghemeene Christenheyt, en afbreuck der Vyanden tot gelijcke verlichtinge deser Landen.

Aen d'andere syde syn de Spaensche Nederlanden seer verarmt, ende alle jaer ergher verwachtende, des Konincx van Spaignens inkompsten by besit in Oost ende West-Indien seer vermindert, ende door beyde Nederlantsche Compaignien meerder afbreuck onderworpen; hier by verleent God een onverhoopt noyt verwachte genade selfs de Spanjaers tegens de Spaensche Tirannye verweckende, soo dat Catalonien een van de Volckrijckste, machtichste Provincien sich tegens den Koninck ghewapent, van alle Steden ende plaetsen bemachticht, dat Spaensche jock afgeworpen, met uytheemsche Princen verbonden, ende tot handthavinge van haere Vryheyt selfs eene Regieringe aengestelt heeft, dewelcke revolte ghevolcht is met een ongeloffelijcke exempel des machtichsten Coninckrijcx van *Portugael*, gelijck van verscheyden plaetsen meer ende meer gheconfirmeert wort, dat den Koninck van *Hispanien* gheheel afgevallen, ende den Hartoch van *Bergance* tot haren Koninck aengenomen ende sich onderworpen soude hebben, synde uyt allen omstanden te vermoeden, dat sich niet alleen Catalonien ende *Portugael* daer in met toedoen van de geinteresseerden ende vrunden sullen konnen bestendigen ende handthaven, tot grooten welstant ende voorspoet van desen Staet, maer oock dat meer andere Spaensche Onderdanen sodanich succes siende, sullen volgen.

Met dese vorderlijcke saecke concurreert mede de tegenwoordige constitutie van *Engelandt*, met hoope dat den Koninck met het Parlement naerder vereenicht synde sal meerder Vruntschap verwecken tot desen Staet, met verswackinge ende afbreuck van de *Spaensche* ende *Pauselijcke Factie*; Eyndelijck komt te bemercken,

mercken, dat alle lasten van den Oorloch worden aengenoomen ende gedraegen, om daer door te komen tot een ghewensten vrede, daer toe de middelen boven verhaelt, ende de tegenwoordige gesteltenis van saecken den wech aenwysen, ende ter Contrarien alle Segen ende voorspoet van dese Hooge Regieringe wech nemen, so men deselve nu quame ondanckbaerlijck te verachten ende met voeten te treden. Sonderlingh behooren de Heeren Staten ende Regenten van de Provincie van Hollandt (dergheliicx in Volck, in Rijckdom, in Neeringhe ende gewin, in de geheele werelt niet bevonden wort) te ghedencken aen de wijsheydt ende voorsichtigheydt by haere Voorvaderen in beswaerlijcke tijden dickmaels gepleecht, ende van Godt gesegent, ende dat deselve nu door de naerdere Unie met hare Bontghenooten in meerdere macht en seeckerheydt verbonden synde, niemant ghebeurt of vry staet affonderlinghe Provinciale deliberatien te houden, over saecken van sodanigen gewicht, daer aen soo wel den eenen als den anderen zyn verderf ende onderganck gheleghen is, synde oock noch in goede ghedachtenis dat de Heeren Staeten van Hollandt eens in vorighe Iaeren buyten kennisse van de Gheneraliteyt, eenighe haere gherepartieerde Compaignien *twintigh* mannen vermindert hebbende, datelijck besonden, ende voornamentlijck met toedoen van Hollandt, tot reparatie van deselve faulte beweecht, ende ghehouden syn. Dan by soo verre hier over eenighe noodige deliberatie tot verlichtinge van de Provincien, afdanckinge van Krychsvolck of andere gewichtige saecken soude moghen ghenomen worden, kan ende mach niet anders als met gemeene kennisse van de geheele Regieringe geschieden ende nae rijpe examinatie geresolveert worden, tot welcken eynde die Provincien in 't ghemeen door desen langhduyrigen Oorloch met schulden ende lasten ten hoochsten beswaert wesende, willich ende ghereet syn met u Ed. Mog. of derselver Ghedeputeerden te treden in Conferentie tot ondersoeck ende aenneminghe van 't geene hier in ten dienste der Landen verspaert, of met behoorlijcke ordre ende opsicht tot beneficie van de gemeene Inkomsten ghewonnen ende gheprofiteert kan worden. Soo ist dat wy in naemen van haere Ho: Mog: ende zyne Hoocheydt myn Heere den Prince van *Oragnie* U Ed. Mog. seer ernstelijck vermaenen, waerschouwen, bidden, ende versoecken, om dese ende meer andere gewichtige redenen, te willen nae hare wysheydt behertigen, ende tot voorkominge van de aenghewesen onheylen, hare Leden, die onrecht bericht mochten wesen, daer heenen bewegen, dat de noodighe *eendracht ende vertrouwen* tusschen de ghesamentlijcke Provincien onderhouden ende dit *schadelijck exempel* met alle quade gevolch voorgekomen mach worden.

De afwijsinge van de gemelte vyftig Compagnien is noch opgehouden: maer met de reductie van alle Compaignien sijn sy voortghevaeren; te weten die van twee hondert stellende op hondert vyftigh, die van hondert vyftigh op hondert twintig ende die van hondert twintigh, op hondert. Verminderende de Ordonnantien. 'T welck by Hollandt alsoo gedaen sijnde / is by de andere naegevolcht.

Den elfden February is deur den Raet van State alle Colonels / Lieutenants Colonels / Majoors / Capitains te Paert ende te Voet aengeschreven haer Compaignien tegen Prima Aprilis op peine van Cassatie; ende daer deselve Officieren absent waren / wiert sulcx den Sollicitetur bekent gemaeckt; Voorts is oock den ge-

gemelden Officiers aengeschreven tegen denselfden tijt in persoon hier te Lande te zijn by faute van dien verklaerende dat derselver charghen ende Compaignien nu voor als dan ende dan voor als nu souden werden gehouden vacant ende impetrabel. Desgelijcx is geschiet aen Lieutenants / Cornetten ende Vendrigs.

Den twee en twintichsten Aprillis wierden uytghesonden de Patenten aen de Vriesche ende Stad ende Lantsche Compaignien. Ende korts daer naer na oock aen d'andere Compaignien; om te sijn op het Rendevous tot Nimmeghen: derwers den Prince uyt den Haegh toogh den veertienden May. De Gedeputeerde van haer Ho: Mog: toghen den twintichsten uyt den Haghe: ende den neghen en twintichsten May wiert een vast ende bede dach ghehouden: in welcke uytschryvinghe men desemael ghebruyckte de naem van den Koninck van Castilien: tot imitatie van de Portughesen; die alhier den naem van Spaignen niet meer ghebruyckten: alsoo dat men nu den tijdt beleefde / dat den naem van Spaignen niet meer odieux was: also de Portugesen dien haet nu wierpen op Castilien; pretenderende dat sy waren de Principale Spaignaerden.

Alsoo de Hartoch van Bovillon sich in dese tijdt beneffens den Graef van Soissons, ende Hartoch van Guise gheengageert hadde met de Spaensche / immers voor Spaens gelt volck aen nam / soo heeft sulcx alhier sulcke jalousie ghecauseert / dat den dertichsten January den Commandeur Steincallenfelts wiert aengeschreven / dat hy aensiens briefs soude gevangen stellen den Secretaris van den Hartoch van Bovillon, hem doende examineren deur den Krijgsraet oock over hem informeren ende laten informeren / nopende 't gheene hy Secretaris binnen Maestricht had verricht / of ghemeent ende gheintentioneert was ghewéest te verrichten / ende sijn bevindinge of wedervaeren aen haer Ho: Mog: op 'tspoedichste te laeten toekomen / met verder bevel op den voorschreve Steincallenfelts dat hy een waecksent oogh soude houden belanghende de Conservatie van Maestricht, ende dat hy den gemelten Heer Hartoch van Bovillon, als oock sodanich Volck ofte Trouppes die hy derwaerts soude moghen senden / by provisie ende tot naerder ordere uyt de Stadt Maestricht soude keeren ende houden / ende dat hy voorts dien onverminderd op de actien van soodanich Volck soude doen letten / ende deselve laeten gaede slaen / voorts hebben haer Ho: Mog: gheresolveert / dat gheschreven soude worden aende Commendanten over de Guarnisoenen binnen Orsoy, Rhijnberck, Wesel, Rhees, Emmerick, Schenckenschants, de Graef, Nimmegen, s' Hertogenbosch, Heusden, Geertruydenberch, Breda, De Clundert, Willemstadt, Steenberghen, Bergen op Zoom, dat in cas de gemelte Heer Hartog van Bovillon eenig Volck onder het eene of het ander pretext derwaerts soude moghen commenderen / dat sy sodanich Volck by provisie ende tot naerder ordre gants ende t'eenemael uyt hunne respective onderhebbende Steden ende Forten souden keeren oock houden.

Den derden Iuny toogh de Prins nae 't Fort Voorne: derwaerts oock den Train van Nimmegen wiert gecommendeert. Den sevenden begost het Leger te marcheren na Heemert, d' Armee was sterck twee hondert ende twaelf Compaignien te voet.

Den ellefden January heb ick uyt last van de Hansesteden mijne Principalen / den Prince gesproocken aengaende het Tractaet met Sweeden gemaeckt: ende gesondert

fondert also daer in mede wiert aengheboden d'intromissie ende assumtie van de Hansesteden / of syn Hoocheydt aengenaem soude syn/ ende oordeelde dattet aen den Staet soude aengenaem syn / dat deselve Steden quamen alhier op dat stuck tracteren. Hy antwoorde dat hem sulcx wel ghevièl ; doch dat ick my aen de Heeren Staten soude hebben t' addresseren. Daer op ick aen myne Principalen heb ghe-schreven ; verwachtende naerder last.

De Heeren van Breemen sijn desen tijdt van den Keyser beschreven sijnde om te Compareren op den Rijcxdach/ so heeft sulx aen den Ertsbisschop gegeven offensie ende Jalousie: pretenderende dat sy waren een municipale Stadt onder het Stift gehoorich. Ick heb sulcx onder de handt te kennen ghegheven aen de Heeren van Hollandt; ende bemiddelt/ dat derselver Heeren ter Vergaderingh presiderende aen haer Ho: Mo: in bedencken stelden of men niet goet soude vinden proprio motu te schrijven aen den Ertsbisschop/om te versachten d'Aigreur, die hy te dier oorsaecke scheen opgenomen te hebben tegen de gemelde Stadt ; om dat deselve Stadt op de Rijcxdach was gecompareert ende cessie ghenomen had. Maer is opghehouden/ edoch daer na den sesden February geschreven : dusdanich afmaningh : als dat sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt uyt haer Ho: Mog: noch onlanghs gedaene besendinge ende Interpositie was gebleken niet alleen de goede nabuyrlijcke sorge ende genegentheydt die sy draeghen tot het contentement ende ruste van sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt ter eenre / ende de Stadt Bremen ter andere sijde / nemaer oock de groote oorsaecke vande selve haer sorghe / namentlijck om dat door de feytelijckheden / die nootsaeckelijck resen uyt de gheschillen (wanneerse niet in tijts minnelijck bygelept worden) onvermijdelijck geruineert wierden de alleesijdts Commercien te water ende te Lande / inde welcke haer goede Onderdanen ende Ingesetenen deser Provintien hadden een inseparabel Interesse met de Heeren van Breemen haer oude Bontgenoten / alsoo dat dese in 't stuck der Commercien niet en kosten beschadicht worden / sonder de haere oock te gelijck te Interesseren / datse derhalven ongaerne vernomen hadden dat zedert bovenghemelte hunne Interpositie weder eenich misverstant tusschen sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt ende de gemelte Stadt soude sijn opghekomen met apparentie dat de saecke soude moghen uytbarsten tot extremiteyten / 'twelck ghesch iedende wel licht met sich soude voortbrenghen irreparable schade / ende verspäringe in 't stuck der Commercien / ende ghelijck haer Ho: Mog: vertrouwden dat by ghemelte Stadt niet soude gedaen worden tegen de rust ende vryheydt der selver Commercien/datse alsoo niet hadden konnen ledich staen sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt vrunt nabuyrlijck te versoecken oock uyt een Christelijck Vredelievend ghemoet te desireren dat sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt ghelieffde niet via facti teghen deselve haer oude Bontgenooten yets t'attenteren / maer wanneer by vriendelijcke Compositie de saecke niet en soude konnen gevonden worden / deselve te laeten determineren / deur den ordinaris wech van rechten, ende wat soo in 'teene als andere geval by haer Ho: Mog: (om haer inseparabel interesse) tot vrede ende Conservatie der Commercien oock verder contentement ende rust soo van sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt als de Stadt Bremen soude konnen bygebracht worden/ sulcx hoopten dat by sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt niet alleen Christelijck ende recht soude werden geacht / maer oock ten hoochsten aengenaem sijn.

Ende

Ende alsoo d'Ertsbisschop niet nae liet deselve Stadt te dreyghen / so heeft de Stadt deur my laten sonderen ende spreecken met den Prince / wat genegentheyt men hier hadde om met de Stad te tracteren tot defensie van haer / en de gemeene Commercien / waerop my geinformeert hebbende / heb gheantwoort dat sy op dat stuck klaerder souden moeten schryven / of senden / of aen my last geven.

Den twaelfden Marty heb ick deur schriftelijcke Memorie aen haer Ho: Mog: te kennen gegeven dat de bekommeringen der Commercien in de Oost en Noortzee haer Ho: Mog: oorsaecke hadden gegeven tot vernieuwinghe eener Alliantie met Sweeden; hebbende geen ander oogemerck als eene wettige defensie der opgemelte Commercien / stellende haer Ho: Mog: daerom in bedencken of tot meerder effect ende reputatie derselver defensie niet strecken / ende dienvolghens haer Ho: Mog: ende sijne Hoocheydt aenghenaem soude sijn / dat in deselve Alliantie oock wierden geadmitteert de meest geinteresseerde Hansesteden / gelijck anno sestien hondert sestien of daer voor / jae van oudts heer / sodaene ende diergelijcke Tractaten ende Pacta tusschen dese Landen ende de welghemelte Steden waren geweest / ende indien sulcx haer meyninge was of dan derselver geliefte oock niet soude sijn dat eenige inleydinge by forme van openinghe ofte Communicatie der Alliantie geschiede / of eenige diergelijcke besoigne; om te sien op wat maniere het werck aen beyde sijden soude aennemelijck / ende voor het inseparabel ghemeen Interesse dienstich sijn; waer op niet gedaen wiert / als dattet de Heeren van Hollandt over naemen.

Den tweeden April heb ick ter vergadering van haer Ho: Mo: audientie gehad op brieven van Credentie van Hamborgh; eerst bedanckende over de goede officien die deselve hadden ghecontribueert met haer onderscheydentlijcke schryvens aen den Keyser ende de respective Chourfursten tot afschaffinge van den Breetensen Elve Tol by den Coninck van Dennemarcken eenigen tydt ghehevem / legghende daer nevens over eenige afgedruckte bevelen/jegens den vorderen opheef van den voorsz Breetensen Elve Tol, die by ende van wegen den Keyser waren geemaneert.

Ten anderen heb versocht Commissarisen uyt het middel van haer Ho: Mo: om aen deselve te openen eenige pointen my in Mandatis gegeven; op het eerste point is goetghevonden te bedancken over de voorschreve communicatie / op het tweede sijn ghecommitteert de Heeren Teresteyn, Burch, Croock, Veltdriel, ende Aldringa, om de voorschreve openinghe te ontfangen ende daer van aen haer Ho: Mog: rapport te doen. De pointen die ick in conferentie haer voor droegh waren de naervolgende.

Eerstelijck dewyle met gemene Raet en hulpe d'afschaffinge van den Tol ende andere beswaernisse op de Elve was gheobtineert of ende op wat manieren haer Ho: Mog: souden ghelieven raedtsaem te vinden / dat men tot het effect van dien soude mogen geraecken.

Of niet / ten minsten by provisie / dat tusschen haer Ho: Mog: ende de Croon Sweeden gemaeckte Tractaet tot sulcx ware t' appliceren / versoeckende tot dien eynde favorable communicatie ende visie van 't selve Tractaet / want het ghelijck verstaen wiert niet alleen de Hanze Steden mede comprehendeerde / maer op de vryheyt der Oost ende Noortzee ende Stroomen in deselve exonererende / gefundeert was.

Of niet oock haer Ho. Mog. voor den dienst van haren Staet ende Inghesetenen nodich souden achten / dit edict der afschaffinghe in haere Provincien door publicatien of andersints bekent te maecken.

Of haer Ho: Mog: niet raetsaem en souden vinden / noch eens voor al den Coninck van Denemarcken door schrijvens sijn ongelijck voor ooghen te stellen / ende tot d'effective nakominge deses Edicts te vermaenen.

Ende dewijle vermoedelijck den Coninck / soo om deses / als andere haere Ho: Mog: rechtvaerdighe Gravamina sich tot eenighe onderhandelinghe souden believen in te laten / of niet haer Ho: Mog: hoochnodich dacht / oock dese saecke als een hooft gravamen daer in te comprehenderen: naer ghedaen rapport sijn de Heeren Ghecommitteerde bedanckt: ende sijn de pointen by de Provintien overghenomen.

In 't leste van April hebben de Heeren van Hollant ghecommitteert de Steden Haerlem, Amsterdam, Rotterdam, Hoorn ende Alcmaer, om de gemelde pointen te examineren / ende den achsten ben ick daerover met deselve geweest in Conferentie. alwaer ick deselve pointen by monde heb / soo veel nodich was / ghextendeert ende ghesocht smaeckelijck te maecken. Sy verklaerden haer in alle manier ghenegen / om wat mogelijck was by te brenghen voor 't gemeen interest van de commercien: edoch al blyvende in generalibus; begeerden van my te hooren naerder voorslaeghen: daerop ick my refereerde tot de pointen self; ende versocht dat haer Ed: Groot Mog: geliefden daer op te doen haer verklaringh ende naerder voorslaghen. Doch sy niet gelast sijnde als om te hooren ende rapport te doen; hebben aengenomen daer van te refereren: gelijck sy ghedaen hebben: daer op verscheyden discoursen sijn gevallen meest noch al gaende tot dilay ende dat het stuck der alliance immers op het Tractaet met Sweeden, soude moeten eenparelijck met Sweeden gedaen worden.

Den dertienden May sijnde by de Heeren van Hollandt openinghe gedaen van derselver consideratien op 't gene ick hier bevoorens ter Vergaderingh van haer Ho: Mog: had geproponeert / ende vervolghens in geschrifte overghelevert / als oock naederhandt verklaert in de conferentie met my gehouden / roerende het subject van de Tollen, by den Koninck van Dennemarcken op de Elve geextendeert ende het Edictum Cassatorium des Keysers daer over voor desen gheemaneert / is verstaen / op mijne propositie te verklaeren / dat deselve aengenaem ende vervolghens goede ghenegentheyt was / alle bequame middelen te employeren / om het effect van het voorschreve Edict te genieten / ende daer over in vrundelijcke conferentie met de Heeren van Hamborch te komen / om te hooren sodanighe voorslaeghen als deselve / ten eynde als vooren / uyt de bysondere kennisse die sy van 't voorschreve subject waren hebbende souden goetvinden te doen / ten anderen / dat de Tractaten met Sweeden den eersten September sestien hondert ende veertich gemaeckt / daer toe naer gelegentheyt van saecken souden moghen worden gheappliceert / ende dat tot dien eynde my daer van visie ende lecture soude worden ghedaen / ende dat middelertijt door serieuse Brieven van haer Ho: Mog: sijne Majesteyt van Dennemarcken tot naekominge van 't voorschreve Edict alnoch soude worden aengemaent. Voorts wierden de Heeren Commissarisen gaende na de conferentie tot Staeden gelast / met den Coninck / ofte Coninckliicke Gemachtichden /

als

als een bysonder poinct te verhandelen tot Vryheydt van de respective Navigatien ende Commercien / die op / over ende langs de Elve stroom wierden gedreven.

Wat haer Ho: Mog: aen den Ertsbiscop van Bremen gheschreven hebben is hier voor te sien : hy heeft daer op geantwoort / wel te gedencken het ghepasseerde tot Staden, hopende dat de Gedeputeerden van desen Staet daer van soude hebben bericht hoe goedighlijck ende breedveerdigh hy sich by deselve Tractaten had betoont ende van veel pointen sijner rechten / om vrede ende rustes wille insonderheydt by die sorgelijcke tijden afgeweecken/liever als de Tractaten te laeten verwerpen ; maer hadde op de Burgemeesteren ende Raedt sijner Ertstifftische Stadt Breemen niet vertrout dat sy tegen het tot Staden opgerechte verdrach ('t welck hy in allen poincten sijns deels voltrocken had) oock teghen andere Ertstifftelijck recessen ende gront besluytingen van hem als haeren ghehuldighden ende noch in 't Jonghste Stadische reces bekenden Landt / Fursten / oock van andere sijne Ertstifftische Stenden hare mede litmaten/novo & hactenus non audito modo so onvermoedelijk haer souden hebben afgesondert / eenen nieuwen Rijcxstandt (die hun niet om hare nuttigheydt ende welvaert / maer veel meer om andere hun self ende het Ertstiften schadelijke respecten so soet was voorgebeelt) geaffecteert vanden Ertsbisschop ende haere mitsdien hun in effecte separerende ende soo veel in hun was uyt ydele ambitie het over oude corpus van sijn Ertstift ('twelck soo veel hondert Jaeren van sijne Hooch loffelijcke voorsaten te saemen behouden ende op hem ghebracht was) dememb‑rerende ende hem van allen schuldigen op hun hergebrachte competerende Landtsfurstelijcke Respect mera facti via sonder eenighe voorgaende erkentenis vande rechte op eenmael spolieerende : jae dat geen Menschen binnen of buyten Bremen te vinden was die oyt self beleeft / van sijne ouderen of overouderen ghehoordt of hooren segghen had / dat sijne Stadt Breemen een onmiddelbaeren standt des Rijckx of andersints uyt eenich Rijcx protocolle te sien was/ dat die Sessionem of votum in Rijcx of Creyts vergaderingen als eenen standt gehadt hadde. Ende hoewel inde naeste anderhalf hondert Jaeren veel Rijcxdagen ghehouden ende de afschepden der Rijcxstenden ende Steden of aen haere plaetse van andere in hunne name onderschreven ende in openen druck gepubliceert waeren ; antiqui ora tempora over te slaen dat noch teghenwoordich verhopentlijck geen vande haere soo vermeten sonde sijn / die teghen de bekende waerheyd soude derven seggen dat oyt in soodanige hondert vyftigh Jaeren/ hoewel het oock van andere tijden onbewijselijck was / de Raedt sijner Stadt Bremen als een Standt des Rijcx op eenige Rijcxdaghen ad sessionem ad votum , des sy hun nieuwelijck aengheuomen hadden / ghekennen was maer notoir te sijn als hunne Voorvaederen tot Rijcxvergaderingen voor seventich, tachtentich Jaeren beroepen of andersints voor den Keyserlijcken Hoove immediatelijck aengesprocken wierden / sy fori declinatoriae geopponeert hadden ; haer op haere Ertsbisschop / als haeren onmiddelbaeren Landtfursten beroepende / datse oock door Keyser Ferdinandi des eersten Decretum daer heenen geremitteert werdende/ met grooten danck / sulcx hadden geaccepteert. Het welcke dewijl het gemelte haere voorsaeten self benefsens andere veele dergelijcke assentionibus tot een yegelijck ende des posteriteyts wetenschap in openen druck hadden gepubliceert / oock noch in omnium manibus voor handen was ; indien sy niet omnem candorem afleggehen ende facta infacta

contra

contra rerum publice gestarum monumenta maecken wilden/ sy sulckx geensints ontkennen konden. Zijnde oock onwedersprekelijck dat sijne Heeren Voor-vaderen aen 't Ertz-stift ende hy over de wesene tijdt van rechte vel ex propriis judicialibus, & Extra judicialibus publicis juribus, factis, ipsorum confessionibus ende gesworen Manschappen / die alle andere probatien verre overtreffen / in quieta & non turbata possessione des Landtsfurstelijcke standts over hun tot op desen nieuwen actum nu noch duyrende rijcxdach tot Regensborgh notorie geweest ende ghebleven was. Dat derhalven hem niet weynich smertelijck ter herten ginck dat by sijne regieringe dese onlijdelijcke rupture sijn Ertzstiftischen corpori overquam en hy juyst den geenen sijn soude/ dien sy als den eersten desen schimp ende despect aendoen mochten / als hy het Ertzstift in deselve integriteyt ghelijck hy t' ontfanghen had/ niet en souden nalaten/ dat sulcx by de waerdige nakomelingen geensints te verantwoorden was. Hy stelde haer Ho: Mog: als hooghverstandige Heeren te nadencken of aen hem als Landtsfurst reputeerlijck was in sulcker voegen hem ende sijne Ertzstift van een soo langh herghebrachten recht te laten spolieeren ende destitueeren ende hun in haer nieuws aengenomene ambitie in alles wat hun maer en beliefde te laeten begaen ende hem ad viam juris (daer van men den uytganck by dese vervallene justitie in 't Rijck noch hy noch sijne naeste succes vooren tot het Ertzstift inde naeste een of meer hondert Jaeren geen eynde soude sien) te laeten renvoyeeren. Dat hy echter niet van meyninge was het publicum commercium, daer aen haer Ho: Mog: ende derselver vereenigde Provintien geinteresseert waeren ('twelck hy seyde dat de raet sijner Stadt Bremen veel meer met nieuwelijcx verhooghde imposten / aengenomen stapel recht; ende aenhoudinge van op ende afgaende schepen alleen tot haeren voordeel verhinderen) te stuyten; verhopen dat oock haer Ho: Mog: aende onbillijcke attentaten vande Stadt Bremen geen byval geven souden:

De Heeren vande Stadt hebben daer teghen door publijque schriften haer recht aengewesen: ende de Heer Ertzbisschop door sijn flatteurs / als ghemeenlijck / liet sich alsoo aenvoeren tot verkleyneringh vande Stadt soo 't scheen/ maer naemaels tot voordeel van sijne vyanden ende sijn eyghen nadeel: so d' Ertzbisschop self daer naer heeft getoont dattet hem leet was: als namelijck hy Coninck van Denemarck sijnde ende Oorloch tegen Sweeden aennam. Ende also om dese tijt tot Staden deur den Heere Boreel, Sonck ende Wede soude werden ghehandelt met Dennemarck deur interpositie van den Heer Ertzbisschop / tot byleggingh van de beswaringen der Commercien / soo versocht ick in Mey op brieven van credentie ter vergaderinghe / dat oock op de aenstaende by eenkompste tot Staden, haer Ho: Mog: Ambassadeurs mochten favorabelijck gheinstrueert worden / ten eynde oock de Stadt Bremen ten lesten mochten gheschieden / wat aldaer tot wechneminghe van de beswaernisse der Commercien ende Navigatie soude worden ghesloten.

Oock dewijle de Heer Ertz-Bisschop/ onaenghesien haer Ho: Mog: voorgaende goede Officien / dreyghende was met feytelijckheden/ ('twelck in der daet was verhinderinghe inde commercie ende Navigatie) welgemelte Stadt 't incommoderen / dat de Gesanten (in gevolge van haer Ho: Mog: voorighe goede meninghe) mochten continueren in 't voorkomen van alle dadelijckheden/ ende coperen/ dat alles in den wech van recht (daer aen sijne Furstelijcke Ghenade selfs het eerst had

aenhangich gemaeckt) verbleve. Copie van de credentie / als oock van mijn geproponeerde wiert gestelt in handen van de Heeren haer Ho: Mog: Commissarisen gaende naer Staden/om daer op te letten.

In des tijt had ick aen de Heeren Bremen van hier bestelt Hieronimus Bastingius een bequaem Ingenieur ende Caertmaker / om de ghelegentheyt ende situatie van de Weserstroom van de Stadt af tot in de zee af te teeckenen. Hem daer mede besich sijnde/heeft de Graef van Oldenborgh deur sijne Officieren laten vangen ende af nemen sijne instrumenten ende geteeckende papieren: ende also 't selve werck was in 't minste niet tot naedeel van den Graef maer tot sonderlingh nut ende voordel van de Zeevarende: hy Bastingius oock sijnde een goet Ingesetenen van desen Staet / soo hebben haer Ho: Mog: ernstelijck den Graef vermaent tot sijn relaxatie. 't Welck hy echter niet heeft dorven weygeren.

Met Denemarck is voorgelopen wat volght: den acht en twintichsten January is ingekomen dat volgens advijs van den Resident Crakou de Koning van Dennemarck ghresolveert schijnt te senden aen de Kroon Sweeden om aldaer te renverseren oft' altereren 'tgunt tusschen de selve ende desen Staet was ghesloten: stellende in bedencken of haer Ho: Mog: niet goet souden konnen vinden / dat van hier aen de hooghgemelte Croone wierde gedepescheert een bequaem persoon / om het Dennemarcks voornemen teghens te gaen / ende de Croon te confirmeren in het ghenegotieerde / met aenmeldinghe dat de ratificatie op het selve ghenegotieerde haest soude volgen / ende wierden mits dien aengemaent de Provincien in 't stuck van de voorschreve ratificatie defectueux sijnde / deselve by de Heeren hare principalen almoch promptelijck uyt te wercken; ende wierden de Heeren Ghedeputeerden van de respective Provincien versocht het oogh te willen laeten gaen / op een bequaem persoon / om aen Sweden ten fine voorsz gesonden te worden.

Dewyle almoch duyrden de differenten van desen Staet met Dennemarck; soo heeft d' Ertsbisschop van Breemen aenghebođen sijne interpositie tusschen de Koningh sijn Heer Vader ende desen Staet: ende dat sonder twijfel uyt suggestie des Koninghs / die meerder vertwyderingh te ghemoet sach: ghelijck hem in 't Jaer vier ende vyf en veertich noch overgekomen is. De Heeren van Hollandt hebben deselve saecke voor dien tijdt noch overghenomen om met haer principaelen te communiceren; ghelijck sy oock ghedaen hebben met sijn Hoogheydt daer van sy den vyftienden ter Vergaderingh rapporteerden / desselfs advijs te sijn datter dienstich was te amplecteren alle goede middelen waer door het different over de Tollen van Dennemarcken sonder feytelijckheyt of vordere ongelegentheyt soude mogen worden ter nedergheleyt/ en dat daerom de entremisse by den Ertsbisschop aenghebođen / soude moghen worden gebruyckt/doch niet verder/als dat hy soude moghen worden aen ghenomen tot mediateur / om tijdt ende plaetse van by een komste ende andere uytwendighe saecken voor te slaen / Maer dattet, al te nae magschap was tusschen Vader ende Soon/ omme denselven als Arbiter, Rechter / of ander Beslichter in de voorschreve saecke 't employeren/ende dat sijne Hoogheyd in bedencken hadde ghegeven of niet eenige Commissarisen van weghen de Croon Sweden in 't voorsz werck en souden dienen ghebruyckt / vermits den Ambassadeur van Dennemarcken lest in Sweden ghe'weest sijnde/ sulcx aldaer van wegen de Croone was voorghedragen / ende dat deselve sich daer van niet vreemt en hadde

gela-

ghelaeten; met welck advijs sich haer Ho: Mog: hebben geconformeert.

Sulcx den vyfentwintigste Marty weder in deliberatie gelept zijnde/is in h elcfde termen aen den Ertsbisschop gerescribeert / ende versocht tijdt ende plaetse te willen bestemmen tot by eenkomste: ende wiert oock daer van notificatie ghedaen aen de Koninginne ende administratoren van de Croon Sweeden, met versoeck van oock deshalve te willen senden aen Hamborgh. Deselve brief aen den Ertsbisschop is alhier den Agent Tancken ghegheven om te werden gheaddresseert. Deselve Agent heeft gheweygert den brief aen te nemen; ten ware den Titul van Hoochwaerdige (gelijck men tot noch toe altijdt hem hadde ghegeven) verandert wiert in Hoochwaerdichste. Maer alsoo men bevondt dat hem te voor voorgaens altijdt was gegeven den Titel van Hoochwaerdige in positivo gradu, so is daer by ghepersisteert, ende een duplicata van deselve gesonden aen den Ertsbisschop selfs over den ordinaris wech.

Over de particuliere dispute rakende de handelaers op Cola, daer van hier voorgesprocken is / was van weghen den Koopliede gesonden de Heer Theodoro Boreel, met brieven van recommendatie van sijn Hoogheyt. 'T welck oock al uyt suggestie van Dennemarck selfs gheschiet zijnde/ so maeckte echter de Koningh swaerigheyt in 't eerste / ende wilde de saecke remitteren aen sijne admiraliteyt tot Coppenhagen. Maer een weynich daer na heeft hy 'nochtans laten vallen oock restitutie ende satisfactie laten geschieden.

Den negen en twintigsten April zijnde by den Ertsbisschop gerescribeert ende genoemt den acht e n twintichsten May tot de t'samen komst tot Staeden; soo hebben haer Ho: Mog: verklaert sich sulcx te laten gheballen: edoch daer by voeghende derselver intentie niet te zijn / volgens hare voorgaende resolutie/ den Hoochgemelten Heer Ertsbisschop tot middelaer t'admitteren / als zijnde tusschen zijn E. ende den hoogstgemelten Coninck al te grooten verbintenisse/wesende Vader en Soon/ ende wiert van dese comparitie notificatie gedaen aen de Croon Sweden, in gevolg van voorgaende resolutie.

Tot deselve besendinge zijn ghecommitteert de Heeren Boreel, Zonck, Weede ende Ailva, om te gaen als Commissarisen. Ende wiert haer onder andere oock aenbevolen de sake vande handelaers op Cola ende de Lapsche Kust.

Aen deselve handelaers wiert oock op haer versouck verleent Sauvegarde of brieven van vry gelepde van wegen desen Staet jeghens alle ende een peghelijck / sonder dat goet gebonden wiert eenich oorloch Schip van 's Lands wegen tot convoy / 't welck sy oock oock versochten / haer met te geven.

Den seventienden May zijn de Heeren Commissarissen vertoogen: doch heeft sich de Heer Ailva daer van geexcuseert.

Tot Staden zijnde versochten de Commissarisen den Titel van Ambassadeurs/ menende sulcx eenich meer gewichte te sullen doen aen de negotiatie. Maer men vont sulcx ongheraeden / om dat by ontstentenis van accoord / sodane ludificatie (als te voor geschiet was) ghedaen aen Commissarisen minder affront soude zijn als aen Ambassadeurs; als zijnde eminentior dignitatis gradus.

In Iunio versocht de Heer Hannibal Zeestedt Koninck Dennemarckische Ambassadeur komende uyt Spaignen paspoort om uyt Brabant deur desen Staet te mogen passeren met twaelf dienaers mitsgaders bagagie; sulcx is hem gheaccordeert

deert sonder daer van te betalen 's Landts gerechtigheyt.

Hy hadde in Spaignen gemaeckt een Tractaet met den Koningh / om daer deur te revengeren ofte contraballanceren d'Alliance die Sweeden in de verleden somer hadde gemaeckt met desen Staet.

Het met Sweeden ghemaeckte Tractaet wiert soo secreet gehouden; dat selfs aen de Provintien of Vergaederingh van Staeten daer van niet ghedaen wiert als communicatie by lecture deur de Ghedeputeerden die Respectivelijck derwaerts wierden gesonden / om te bekoomen de ratificatie / met last om de Copye te consigneren in handen van den Secretaris of Grefier van de welgemelde Staten; met interdictie van het selve aen niemant anders als aen de Vergaderinghe van deselve Heeren Staten te communiceren / ende in allen gevalle egeen extract of Coppe daer van te maecken of laeten maecken / daer voor sy Griffiers of Secretarisen Respectivelijck haer aen den Heer Gedeputeerde van de Provintie souden hebben te verbinden.

Den tienden January heeft de Resident Spieringh by memorie te kennen ghegeven dat haer Ho: Mo: den vierden Mey in 't voorleden Jaer voor het vertreck van de Heeren derselver extraordinaris Ambassadeurs naer het Rijck Sweeden ordonnantie hadden ghegheven op ses Maenden Subsidie/ waer van alle Provintien noch in gebreecken waren gebleven/ uytgenomen de Provintie van Stad ende Lande, oversulcx versocht/ dat haer Ho: Mog: een serieus schrijvens aen alle de Provintien geliefden af te laten gaen / ende insonderheydt aen die drie Quartieren als Nimweghen, Zutphen ende Veluwe, ten eynde deselve nevens d'andre Provintien de lange beloofde betalinghe niet wyder mochten verschuyven nochte uytstellen / op dat de partyen die daer op gewesen waren / ende tot de ghemeene saecke in Duytslandt geemployeert souden worden / niet langer opgehouden wierden / sulcx is gheconsenteert.

Den elfden January is petitie aen de Provintien uyt ghesonden om noch ses Maenden Subsidie te consenteren voor de Croon Sweeden behalven de ses, daer van in Majo lestleden alreede ordonnantie was ghepasseert.

De Heer Ludovicus Kamerarius sijnde alhier nu seedert de doodt vande Heer Rutgersius, geweest Koningl: Sweedsche Minister eerst als Resident daer na als Ambassadeur, wiert in dese tijt van de Koninginne gerevoceert: sijnde oock alrede sedert eenigen tijdt de Heer Spiering als Resident alhier geweest in Employ/ 'twelck meest bestont inde sollicitatie van subsidien: die hy met groote liberaliteyt/ gasteryen / ende andersins beter wist te krijgen als d'ander. Hy scheen oock wel te staen in de gunst van den Rijcxkancelier: also nam de Koninginne haer consideratie / dat een Resident het alhier wel soude beschicken / ende niet van nooden was te doen de dubbele onkosten van een Ambassadeur alhier te houden / revocerende hem daerom onder pretext van sijn jaeren: gaf hem keur om op sijn rust elders te moghen leven: hem gevende een Jaerlijcx Tractement van achtien hondert Rijcxdaelders. Hy nam sijn afscheyd den dartighsten January alhier ter Vergaderingh/ op brieven van de Koninginne van den elfden Augusty des voorleden Jaers / ende 's anderen daechs van den Prince. Den eersten February wiert geresolveert hem te geven een vereering van vier duysent guldens aen Silverwerck. Den vyfden February wiert geratificeert het Trac-

taet met Sweeden ghemaeckt: edoch also die van Zeelandt verklaerden noch ongelast te sijn: so heeft men aen de selve Provintie geschreven.

Den vierden Marty heeft de Resident Spiering weder aengehouden om consent tot de ses maenden subsidie; daer over petitie was uytghesonden aen de Provintien.

Den sestienden wiert de Resident deur den Greffier Musch gesondeert of hy last hadde om het Tractaet met Sweeden den eersten September des verleden Jaers gesloten en den vyfden February geratificeert van haer Ho: Mo: over te nemen/ en alschoon hy geen last hadde/ of hy dien onvermindert het soude willen overnemen. Maer hy beyden excuserende / is goet gevonden eenen expressen te dispicieren tot het transport van deselve ratificatie; edoch sonder eenige last anders als om de ratificatie over te draeghen / ende over te gheven; en inghevalle hy van 't een of 't ander ghevraeght wiert dat hy antwoorden soude/ dat daer over met de gheene/ die van Sweeden tot Hamborg soude komen / konde ghesproocken worden. Tot het brenghen van de Ratificatie wierden voorgheslagen de Heer Schrassert Staet Ghenerael/ Mr. Abraham Boreel Advocaet/ ende den Monster Commissaris Hooghenhouck.. Maer den tweeden April wiert tottet dispicieren van den persoon gheauthoriseert de Greffier Musch, op ses gulden daeghs: behalven Scheep ende waghenvracht/ deselve heeft daer toe ghenomen den Advocaet van Duyne.

Deselve Resident hadde in dese tydt voor de Kroon aenghenomen verscheyden Officieren ter Zee: 't sy om jalousie te geven aen Dennemarck; of wel om effective tegen 't selve rijck offensive of defensive in Postuere te sijn; En also vier Oorlogschepen van hier waren gedestineert om een groot aen-tal Koopvaerdy schepen uyt den Oresunt, daer sy hadden overwintert / herwaerts te Convoyeren: so versocht de Sweetsche Resident dat in een van dien mochten op Gottenborgh werden ghetransporteert de ghemelde sijne aenghenomene Officieren; 't welck den achtienden Marty toegestaen is.

Met Hessen is oock weder te doen geweest: al in 't begin van dit Jaer hebben de Ministers vande Landtgravin yverich aengehouden om gheassisteert te worden met een quantiteyt Rogge ende Meel, uyt de Magazijns: waer over de Raed/ met sijn Hoogheyt gesproocken hebbende / adviseerde dat men soude moghen laeten volghen hondert last rogghe: niet by gifte maer by leninghe onder verbant van restitutie; ende dat alles meest tot subsistentie van Calcar. Sy maeckten in desen tijdt een overslach van haer contributien ende wat sy daer teghen te draeghen hadden; bevonden te kort te komen veertich duysent Rijcxdaelders 's maents; die sy elders moesten vinden / ende gheen ghereder wech vonden als 't Cleefslandt Oostsyde Rijns te stellen onder contributie. Mits welck sy seyden te sullen komen ses duysent Man stercker komen in Campaignie als te voor. Maer sy verweckten daer mede terstondt dat de Keyserschе desghelijcx de contributien aldaer eysten; sy klaegden van langhsame expeditie alhier; dat als de Graef van Ebersteyn schreef aen den Prins/ hy de Brieven al aen de Staten renvoyeerde. De Sindicus Goris van Nimmeghen quam klaeghen dat de Hessische tot Calcar namen Licente van 't gene per asse opwaerts na 't Lant van Cleef ende Gulick ginck; waer tegen haer oock opposeerden die van Dorth ende Amsterdam. Op dat subject wiert soo wa

als

als daer nae aen de Lantgravin geschreven / maer altijdt by forme van intercessie: so dat men in der daet alle haer exactien seer favoriseerde; doch de contributie Oostsijde Rhijns heeftmen haer deur de Garnisoenen beledt. Men heeft oock uyt Heusen doen gaen den Rentmeester ende eenighe Soldaten aldaer gestelt ende ghelept: maer de hondert lasten rogge sijn haer toegheſtaen.

Den sevenden Marty hadde audientie de Heer Wickefort Raed van Staete der Lantgravin van Hessen op Brieven van credentie.

De pointen waren. Eerstelijck, dat de Hessische Troupen mochten trecken een kleen stuck gelt uyt het Landt van Cleef Oostsijde Rhijns. Ten tweeden uytvoer van vier hondert paerden. Ten derden te worden geaccommodeert met ses stucken geschuts.

Den neghenden Marty versocht ende verkreegh hy paspoort voor twee halve Cartouwen om te mogen vervoeren uyt Oostvrieslandt, hier deur na Dorsten.

In Majo quaemen hier twee Predicanten uyt het Landt te Hessen versoucken subsidie voor alle andere in Hessen noodlydende Predicanten ende Schoolmeesteren: haer wiert toegelept vyftich guldens.

In 't lest van Majus quam van weghen de Churbrandeborghsche Regheringh alhier klaghen de Heer van Boineborgh, van dat / sestien Compaignien Hessische Cavaillerie waren gekomen logeren Oostsijde Rhijns eyschende vier en twintich duysent Rijcxdaelders 'smaents.

Den neghentienden Iuny is aen den Resident Wickefort toegheſtaen den vryen uytvoer van Ammunitie naer Coesvelt ende Dorsten, volghens overghegheven Memorie.

Over d'evacuatie van Calcar quam oock al in 't begin van 't Jaer de Heer van Blumenthal: hoewel hy principalijck quam notificeren den doodtlijken afganck van den Heer Keurfurst van Brandenborgh. Hy had oock verscheyden conferentien rakende de Houfysersche schult: die so lang so meer inkancherde. Hy socht het met rekenen meest te betalen / edoch deed eenige presentatien. Versocht rapport / ende expeditie. Waer op wederom gecommitteert sijn eenige Heeren van wegen jeder Provintie een; om met hem te treden in nieuwe conferentie. Maer alsoo hy was een creatuer vanden Graef van Swartsenborgh, die korts nae den Chursurst oock quam te sterven / soo wiert hy onlangs hier nae gherevoceert. By eenighe oock wiert geoordeelt / dat het voor den Staet alhier goet was: het Lant van Cleef ghelijck oock Oost-vrieslandt deur de schultsaecken verplicht te houden. Niet te min is daer nae eene verklaringh ghevolght. Ende heeft ondertusschen dit werck aen den Ontfangher Houfyser soo veel spels ghemaeckt / dat den negenden April tijding quam dat hy latiteerde ende als gefailleert was: ende dat alleen uyt vreese van overval van dese Crediteurs: sijnde anders daer nae ghebleecken / dat hy wel konde betalen.

Alrede in dese tijdt wiert by Blumenthal gesprooken / ende te Hove seer geluysstert na het propoost van een huwelijck tusschen den jongen Chursurst ende d'outste Princesse van Oraigne alhier.

Aengaende sijne principale besoigne van liquidatie; so hadde hy mede voorgeslagen en als geassigneert sekere hondert en sestich duysent Rijcxdaelders dewelcke hy sustineerde dat de Paltsgraef van Nyborgh aen den Chursurst van Brandenborgh

 borgh

borgh schuldich was die nochtans benevens andere / dese saecke niet raeckende illiquide contra pretensien / niet konden vermenght worden. Waer op den vyfden Marty den Heer Verbolt ende andere versocht zijn een advis te formeren / om te sien hoemen best van dese sake mocht afraken.

In Mayo wiert by haer Ho: Mog: gheschreven aen den Churfurst van Brandenborgh ende Pruyssensche Standen in faveur van de gereformeerde Religions verwandten tot Koninsbergh, ten eynde sy mochten bekomen vrye oeffeningh van de Religie.

Komende oock in dese tijdt advis dat de Iesuiten tot Embrick van twintich waren geaccresseert tot op ses ende dartich, ende dat men eenighe inconvenienten daer uyt apprehendeerde / soo is den Raedt van State geauthoriseert / om soo wel in het eene als 't ander te versien.

In Junio liet de Graef van Swartsenborgh versoucken intercessionalen aen den Koningh van Vranckrijck, om uyt de confiscatie t'ontslaen de Heerlijckheyt Weybels-Kercken met sijn appartensien geleegen in Lotharingen. Item dat de Gouverneurs in Wesel, Rhijnberch ende Emrich mocht werden verboden te beswaren sijne Heerlijckheden Huyckeswaghen ende Nieustadt. Het eerste is ghewengert/ het tweede toegestaen.

Waer nae versocht hy oock dat het Ampt Nieustadt, Gimborn, ende Stadt ende Ampt Huysen mochten worden geeximeert van de aenspraecke soo den Ontfangher Retzer op dese plaetse ende derselver Inwoonderen dede / tot invorderinghe van de contributien waer op het Landt van der Marck Anno sestien hondert acht en twintich, dertich ende een en dartich was gestelt geweest tot onderhoudinghe van het Regiment van den Baron van Gent; sulcx is afgeslagen.

Tusschen die van Stadt ende Landen is terstont na den Provincialen Landdach gereesen een swaer different: die van de Stadt hadden ghekosen den Heer Borghemeyster Eyssinghe in de Hooftluyde Camer: waer tegen haer opposeerden die van d'omlanden / hem accuserende / gesept te hebben datse ghedaen hadden / als Schelmen ende verraders die Prins Hendrick (want de Heer Eyssinghe geerne Graef Willem hadde ghehadt) hadden ghestemt tot Stadtholder: daerom die van d'omlanden hem weygherden in den Provincialen Eedt te brenghen. Waer over de Heeren Verbolt, Brouchoven, Croock, Veldriel, ende Yselmuyden na verscheyden conferentien / hebben den een en twintichsten Marty ghedaen rapport: dat sijn Hoocheyt difficulteyt hadde ghemaecht in de saeck te spreecken om dat hem (Heer Eyssinghe) naeghegeven wiert / dat hy de Persoon van sijn Hoocheydt hadde misseyt ende ghelastert / ende is naer voorgaende deliberatie goetghevonden dat de Regieringe ende Policie / als oock de exercitie van Justitie sonder eenige verdere interruptie aldaer soude hernemen ende houden sijnen cours niettegenstaende eenighe oppositie of verschil / uyt wat oorsaecke het soude moghen sijn / ter contrarie albereyts ontstaen of boven vermoeden noch verder te openbaren / en wat belanghde de Heer Redecker, dat deselve soude op den Landdach van Stadt ende Lande, ende voorts in alle andere vergaderinghen of Ampten / daer toe hy soude moghen werden versocht ende gecommitteert / moghen ende moeten worden geadmitteert / sonder eenighe voordere oppositie / verklarende haere Ho: Mog: egeen / mil / ende van onwaerden de pretense Resolutien die by de gemelte Provincie of de Leeden van dien in

in 't bysonder respectivelijck souden moghen sijn ghenomen / ten reguarde van 't begeven of bedienen van het Commijs Generaelschap der Convoyen ende Licenten / als dependerende absolutelijck van de Generaliteyt / ter oorsaecke van welcke voorsz Resolutie d'oppositie jegens den voornoemden Redecker scheen ontstaen te wesen / vorders verklaerden haer Ho: Mog: dat alle persoonen / egeen vandien uytgesondert die van wegen de gemelte Stadt Groeninghen ende den Ommelanden respectivelijck d'een den anderen waren voorgheslaeghen / ghenomineert of andersints voorgesteldt / tot het bekleden van eenighe Ampten of Officien / 't sy binnen de meergemelte Provincie of daer buyten / dat deselve souden naer ouder ghewoonte in haere Ampten of Officien Respectivelijck werden gheinstalleert oock rustelijck ende vredelijck ghelaeten worden in de bedieninghe ende exercitie van dien. Dan wat belanghde de Persoon van de Heer Burghermeester Eysinghe in 't bysonder dat den selven oock als vooren in sijn Ampt ende bedieninghe ghestelt / ende in de gheruste exercitie van dien ghelaeten soude worden / sullende de Heeren van de Ommelanden dies niet teghenstaende binnen den tijdt van drie naest komende maenden moghen ende moeten maecken sijn proces sulcx ende daer 't behoorde / voor sijn competenten Rechter / en de saeck geinstrueert wesende dat daerover ghesententieert soude worden / sulcx by den voornoemden Rechter nae rechten / reden / ende billickheydt bevonden soude worden te behooren / ende souden haer Ho: Mog: de goede handt bieden ende houden / ten eynde dat goede ende rechtmaetige justitie jegens den Persoon soude worden geadministreert / so wanneer als sijne saecke in voegen voorsz soude sijn geinstrueert / ende hy nae behooren in sijne defentie gehoort: eyntelijck recommandeerden haere Ho: Mo: beyde de gemelte Heeren Leden van de opgemelte Provincie van Stadt ende Lande / dat sy met den anderen in alle andere saecken onderlingh wilden houden ende practiseren alle vrundelickheyt ende goede Correspondentie tot weeringe van alle ongelegentheden ende confusien die andersints by continuatie van de swerende misverstanden vermoedelijck souden ontstaen / tot merckelijcke prejuditie van het gemeene beste.

Teghen deselve resolutie hebben de Heeren Aldringa, ende Hensius den ses en twintichsten Marty audientie ghehadt: segghende in substantie / dat het haer Ho: Mog: geliest hadde den persoon van Borgemeester Eissinge op 't geene tegen hem was te segghen soude ghemaeckt worden Proces / voor den competenten Rechter daer het behoorde / waerinne haer Ho: Mog: presenteerden die goede handt te bieden / ten eynde goede rechtmaetighe Justitie tegens deselve soude worden gheadministreert.

By aldien (seyden sy) de constitutie van justitie by Stadt ende Lande sodanich / ware gestelt als in d'andere Provincien / sy soude het sijn sonder difficulteydt / en onnodich hare Ho: Mog: handt verder daer in te versoecken.

Maer al soo Burghemeester ende Raedt teghens d'Ommelanden ende derselver recht waren selfs partyen / selfs suspect / ende voorschreve Borgemeester Eysinge of bevriendet / of van desselfs gratie ende macht meerendeels dependerende / hebbende tot maintien van deselve ende sijn boeven niet alleene die Regieringhe in de Provintie ghestelt / maer oock alhier in haer Ho: Mog: Vergaderinghe / desselfs aenghe richtede Wapenen in oude Ampt, bloedige Procedueren tegens Huninga,

incompetente ende nulle cassatie van revysien tot infractie van der Ommelanden Recht / ende haere Ho: Mog: decisien / mitsgaders feytelijcke verkoopinge van Landen by de Beerse, niet alleene buyten Eedt ende Ampt / maer oock selfs deliberante principe geschiet / 't eenemael ghedefendeert ende gesustineert wel ghedaen te zijn.

Behalven dat verscheyde persoonen soo wel uyt den Raedt / als uyt de Hooftmannen Caemer / de welcke Borghemeester Eyssinghe mede bekleedt / selve als getuyghen moesten worden beleydt / ende over sulcx niet meer als een Lieutenant onpartydich nevens een Stadts Burghemeester in de Camer souden blyven sitten.

Sijnde boven dien by de reductie der Stadt Groeninghen wel expresselijck bedonghen / ghelijck oock tot noch toe gheprachtiseert / dat in geene voorvallende differenten Stadt ende Lande eenichsints (ghelijck dese beden) noch de Stadt noch d'Oldampten konden zijn competente Rechteren / maer dat deselve souden staen ter decisie van haer Ho: Mog: of derselver Gecommitteerden.

Soo versochten de Gecommitteerden van de Ommelanden / tot handthavinghe van Justitie / by aldien de saecke uyt de Provincie niet soude worden ghetrocken / dat tot beleyt van ghetuygen ende informatie in de saecke ende slichtinghe van dien eenighe naer die Provintie mochten worden gecommitteert / in allen gevalle dat tot voortsettinghe van dien haere Ho: Mog: henluyden mochten mede deelen acte ende vermaen aen de Bancken van Justitie / om in 't beleyt van getuygen ende anders den Ommelanden onvertoochlijck ende onweygerlijck te bieden de handt / mitsgaders aen de persoonen die gebruykt souden worden als getuygen / om onweygerlijk te doen verklaringe / ten eynde de saecke voor den voorschreve Lieutenant Provinciael of Gedeputeerde Staten in de Provincie gheinstrueert zijnde / door de Heer Stadthouder met adjunctie of adsumtie van so vele onpartydige persoonen als nodich soude zijn / of door andere als dan daer toe te committeren. Waerop ghedelibereert zijnde / is opghehouden / ende des anderen daechs ghestelt in handen van de Heeren Verbolt ende Croock, om over de voorsz saecke te spreecken met zijne Hoocheyt ende naderhandt by voorighe Renvoy gheperfisteert.

Den twee en twintichsten May heeft de Heer Aldringa uyt den naem der Stadt Groeninghen ter Vergaderinghe voorghedraghen / dat de verkiesinghe van de Magistraet in Groeninghen van ouden tyden af was gheschiet ghe weest / door vyf Persoonen / uyt de vier en twintich geswoorens ofte Broetschappen / by uytlotinghe van vyf swarte Boonen, maer dat Anno vyftien hondert vier en 't neghentich by de reductien van de Stadt Groeninghen (sonder twijffel uyt insichte dat haer Ho: Mog: gheerne Persoonen van de Religie ende Liefhebbers tot desen Staet / tot de Magistracture begeerden geemployeert te hebben) ware gestipuleert / dat gheduerende desen Oorloch / in plaets van de uytlotinghe met Boonen de nominatie van de vyf Persoonen / uyt de vier en twintich gheswoorens soude staen aen de Heer Stadthouder. Doch dat sedert den voornoemde Jaere vyftien hondert vier en 't negentich den stant ende de ghelegentheyt der saecken sulcx was verandert / ende vervolghens by resolutie vast ghestelt / dat voorgaende redenen t'eenemael nu quamen te cesseren / maer over zijn Hoocheyt jeghenwoordich Stadthouder van de Provincie van Stadt ende Landen, als mede zijn Hoocheyd Prince

Willem

Willem in krachte vande Survivance aen denselven verbolghens verleent / beyde respectivelijck aen / ende ten behoefve van de gemelte Stadt Groeninghe hadden geaccordeert / ende by gheschrifte ghepasseert acte van renunciatie van sodanigen inhout / als de voorgaende Heeren Stadthouders successive hadden ghegeven ghehadt / nopende de verkiesinghe der meerghenoemde Magistraet der Stadt Groeninghen, door uytlotinghe van vyf swarte Boonen; ende of wel de Heeren van de Ommelanden Requiranten / contra de meerghenoemde Stadt Groeningen gherequireerdens in het derde Capittel van haeren eysch in conventie van het bewuste groote Proces hadden gheconcludeert ghehadt op de presuppositien ende considera-tien by hun ghealleguccrt / ende gheappliceert / dat by Sententie van haer Ho: Mog: verklaert soude worden / dat de nominatie ende electie van verkiesers des Magistraets ende ghesmooren ghemeente soude behooren te gheschieden / sulcx die volgens het Tractaet van de reductie anno vyftien hondert vier en t' neghentich was gheaccordeert / waer jeghens de Magistraet der Stadt Groeninghen Gerequireerdens hadden geseyt ghehadt / datse de voorschreve presuppositien ende consideratien sulcx ende in voeghen / die by de Requiranten waeren ghestelt / ontkenden / ende voorts als excipienten / om redenen ende motiven in 't langh ende breet daer by ghealleguccrt / mits dien hadden gheconcludeert / dat by Sententie van haer Ho: Mog: verklaert souden worden / dat de Requiranten egheen recht ofte actie gheschapen was / omme over de maeniere van Keure in de Stadt Groeningen jegens hun verweerders ende excipienten inde voorschreve conventie eenighe actie te moveren / waerop haer Ho: Mog: den vier en twintichsten Iuly inden voorleden jaere sestien hondert ende veertich by derselver Sententie hadden verklaert 't admitteren de voorschreve exceptie van weghen de meerghenoemde Stadt Groeninghen als gherequireerdens ende excipienten gheproponeert / ende volghens dat den Requiranten egheen actie en was competerende; doch om deses aengaende een maels allerdinghs ende allersijts eyntelijck ende finaelijck gherust ghestelt te mogen worden / heeft de meerghemelte Heer Aldringa, uyt den naem ende van wegen de meergemelte Heeren Burghemeesters ende Regierders der meergenoemde Stadt Groeninghen versocht / dat haer Ho: Mog: ghelieften te verklaeren / datse voortaen de voorverhaelde verkiesinghe van de Magistraet derselver Stadt door uytlootinghe van de voorschreve vyf swarte Boonen, volghens het oude ghebruyck / sonder bekroon van yemandt souden doen moghen / ende dat hun dienvolghens werde overghelaeten 't recht, actie, ofte gerechtigheydt; dat de Generaliteyt daer toe gecompeteert hadde / of noch soude moghen competeren / waerop gedelibereert zijnde / hebben haer Ho: Mog: in het voorschreve versoeck gheconsenteert / ende 't selve toegheestaen / ende is dienvolghens goetghevonden / dat de Heeren Burgemeesters ende Regierders der meerghenoemde Stadt Groeninghen voorts aen de voorverhaelde verkiesinghe van de Magistraet derselver Stadt / door uytlotinghe van de voorschreve vyf swarte Boonen, volghens het oude ghebruyck / sonder bekroon van yemandt souden moghen doen / ende wiert de Heeren Burghermeesters ende Regierders der Stadt in dessels Stede naeme ende tot behoef van dien / dienvolgens overgelaten ende gecedeert 't recht / actie / ofte gerechtigheyt / dat de Generaliteyt tot het gheene voorschreve ghecompeteert had / of noch soude moghen competeren / waer toe acte in behoorlijcke forme wiert ghedepescheert. De Heer Aldringa

dringa nam hier toe in acht d'absentie van den Heer Coenders, die van weghen d'Omlanden was Gecommitteert ter Vergaderingh. Ende 't was een groot point voor de Stadt tegen d'Omlanden.

Upt Vranckrijck hoorde men in Ianuario dat men aldaer qualijck te vreden was over het Huwelijck tusschen d'Engelsche Princesse ende Prins Willem: en scheen wel dat men hem liever aen eene Fransche Dame hadde ghetrouwt: maer toe veel is ghesprocken ghe weest van Madammoiselle de Longueville. Maer eensdeels om de Religie, anderdeels om dat d'Engelsche eene Koninglijcke Princesse was / ende men hoopte dattet aen den Prince een hooch gesach ende aensien soude gheven; soo is het Engels ghepreferceert. De Heer van Bewerwaert van weghen den Prince ghesonden wordende aen den Koningh om dat huwelijck te notificeren/ende per compliment te doen goet vinden/ heeft oock wel vernomen / dat men 't te Hove niet gaern sach. Want also de Fransche Engelant suspect hadden van te sijn goet Spaens; so vreesden sy dat daer deur oock den Prins van Oraignen Consequentelijck dese Staet / soude worden van de Fransche Interessen afgetrocken.

Men sprak de Koninklijcke Fransche Ministers in 't begin van Ianuarius weder aen om Subsidie: maer sy renvoyeerden dat versoeck t' eenemael na Vranckrijck: de Fransche wederom recommandeerde seer de saecke van de Hessische. d'Ambassadeur van desen Staet den Koningh in Vranckrijck aenspreeckende om continuatie van subsidie kregen geen goet antwoort / reprocherende dat men in 'tverleden Jaer het desseing in Vlaenderen niet beter hadde voort geset: ende sneedt af alle hope/van in den Hage te laten handelen van nieuwe subsidie. Dies korts daer na van hier gesonden wiert dien last aen den Ambassadeur van desen Staet tot Paris: specialijck t' insisteren op de somme van 't verleden Jaer: ende sulcx niet willende vallen / te stipuleren de somme van 't Jaer negen en dartich; met byvoeginghe dat anders de extraordinaris troupen / die daer upt wierden betaelt / ende geen ander fonds hadden nootsaeckelijck souden komen te verlopen. Hem wiert oock ghelast devoir te doen om te bekomen de satisfactie voor desen Staet raeckende de titulen van Eere, rang, handt &c.

In dese tijt was ghestorven de Heer Bullion intendant vande finantien: die men seyde na te laten ellefmael hondert duysent guldens t' Jaers.

De Hartoch van Longueville sullende in Ianuario hier passeren versocht deur een Edelman aen den Prince om een Schip van Oorloch of twee, tot sijn passage ende transport van Hellevoet nae Vranckrijck: maer in sijn Hoogheydt ordre heeft ghestelt: hy en schreef niet aen den Prince/ om hem niet te geven den Titul van Prins van Oraigne; daer over sy in Proces waren.

Den vier en twintichsten February is geratificeert ende geapprobeert het Tractaet nu weder den dertienden deses deur den Heer van Chavigny ende den Ambassadeur Lier gesloten.

'Tselve Tractaet luyden als volgt.

Eerstelijck. Syn Majesteydt sal gheduyrende het teghenwoordich Iaer van *een en veertich*, de ghesëyde Heeren, de Staten Ghenerael, assisteren met de somme van *twaelf hondert duysent ponden*, dewelcke de ghesëyde Heeren Staten effectivelijck employeren ende besteden sullen tot onderhoudinge van extraordinaris Crijchsvolck, dat alree geworven is, of noch geworven soude moghen worden, in voeghen

ghen

gen dat de ghesey de somme van *twaelf honderdt duysent* ponden tot gheen ander ghebruyck ghediverteert sal moghen syn: 't welck de ghesey de Heeren Staten oprechtelijck beloven ende Religieuselijck sullen onderhouden; om by alle weghen ende middelen, die hen mogelijck syn, de vyanden te lichtelijcker aen te tasten.

Ten *tweeden* syn Majesteyt sal voor de ghesey de somme doen gheven assignatien die goedt syn, ende tot contentement van de gheen, dewelcke de ghesey de Heeren Staten sullen believen tot dese saeck in *Vranckrijck* te authoriseren, om effectivelijck tot Parijs binnen het teghenwoordich loopende Iaer betaelt te worden. De betaelinghe sal gheschieden in *drie* termynen, te weten, *vier hondert duysent* ponden beneffens de respective ratificatie van het teghenwoordich Tractaet, *vier hondert duysent* ponden inde Maendt van *Iunius* naestkomende ende d'andere *vier hondert duysent* ponden inde Maendt van *September* daer aen volgende.

Ten *derden* door middel van 't welcke de geseyde Heeren Staten sich verplichten hun Leger goet ende sterck, in 't velt te brengen, om een grootelijcx considerabel entreprinse te doen; belovende syn Majesteyt van syn syde oock een goet ende sterck Legher in 't velt te brenghen om oock een considerabel entreprinse 't ondernemen in Nederlandt; of de Vyanden op 't meest, dat hem mogelijck sal syn, t'incommoderen, of afbreuck te doen.

Ten *vierden* de ghesey de Heeren Staeten consenteren, dat van de ghesey de somme van *twaelf hondert duysent* ponden ghenomen ende ghereserveert sullen werden de pensioenen der Fransche Officieren, om betaelt ende ghedistribueert te worden op ghelijcke voet, ende op de selve wijse als verdraeghen is door het Tractaet van den *seventienden Iunius sestien hondert dartigh*, ende dat van den *veertienden April vier en dartigh*, ende dat de gheen, die de ghesey de Heeren Staten tot *Parijs* sullen committeren, om de *twaelf hondert duysent* ponden t'ontfanghen verplicht sal syn daer te fourneren ende te betalen de somme, tot dewelcke de geseyde pensioenen beloopen vande leste termyn der betaelingh.

Ten *vyfden*, syne Majesteydt ende de geseyde Heeren Staten sullen Respectivelijck de tegenwoordighe articulen ratificeren binnen den tyt van *een* maent of *ses* weecken ten langhsten.

Ten *sesten*, dit tegenwoordich Tractaet sal niet derogeren of verminderen aende voorgaende Tractaten, tusschen syn Majesteydt ende de ghesey de Heeren Staten gemaeckt, alle dewelcke in hun kracht ende vigeur sullen blyven, om van weersyden getrouwelijck ende religieuselijck gheeffectueert ende uytghevoert te worden.

Tot meer verklaringh van 't derde Articul van 't gepasseerde verdrach.

Is verdragen, dat de Koninck ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden yder in 't velt sal brengen een Leger bestaende in *achtien* of *twintigh duysent* mannen te voet, ende van *vier duysent vyf hondert* of *vyf duysent* paerden; dat de geseyde Legers, sonder te missen op d'*eerste* dach van May ten langhsten in Nederlandt sullen treden, dat het Leger der ghesey de Heeren Staten aentasten

tasten sal, *Gelder, Hulst, Antwerpen* of eenige ander plaets van gelijcke considera-tie, ende dat het leger van syn Majesteyt oock van syn syde een considerabel plaets sal aentasten, of in 't Landt der vyanden intreckende, soodaenich een diversie maecken, dat sy verplicht sullen syn een groot deel van hun Leger tot tegenstant aende desseynen van syn Majesteydt te houden; op dat mijn Heer de Prince van Oraignen so veel te meer bequaemheydt sou hebben: om een geluckige uytgangh vande aenslang te verkrygen, die hy aenvangen sal: wel verstaende dat ingheval het Leger van syn Majesteyt niet anders doet dan een simpele diversie te maecken het selve sich te velt sal begeven, *veertien* dage voor dat vande gheseyde Heeren Staten. Ende ingeval men besluyt dat de beyde Legers aentastinghen van plaet-sen sullen voornemen. So sullen sy precieselijck op een dach te velt komen son-der te faelen, op de verbeurte van manquement van Trouw van weer syden,

De ghesseyde Heeren Staten verplichten sich op d'*achsten* vande maent *April dartich* Oorloch Schepen wel toegherust, van *twee, drie, vier en vyf hondert* vaeten groot, op hun kosten te doen passeré voor by *Calis* om de vyanden d'incomste van Vlaenderen ter zee te beletten, en ingeval het Leger des Coninex eenige plaers op de Cust van Vlaenderen quam aen te tasten so sullen de geseyde *dartich* Scheepen altydt op de geseyde Cust blyven so langh als d'aenslach sal duyren, en sullen ter Zee de belegerde plaets soodanich aentasten, dat so'er yemant was die, of door de wapenen des Conincx van Spaignen, of door dien van een andere macht, hoe-daenich die oock mochte wesen, de geseyde Heeren Staten in sodanich geval sich verplichten al de Lijftocht te doen convoyeren, die vande Cust van Vranck-rijck sal komen naer de plaets daer 't Legher van syn Majesteydt sal syn, of voor een redelijcke prys lyftocht daer in te bestellen, soo de winden niet toelaeten dat men genoech uyt Vranckrijck derwaerts voert, so hy goet is om die uyt de Lan-den der geseyde Heeren Staten van 't vereenicht Nederlandt naer de ghesseyde plaets te voeren, daer 't Leger des Konincks sal syn, om haer desseyn uyt te werc-ken, in 't welck syn geseyde Majesteydt nimmer syn wapenen sou begheven, son-der de confidentie ende 't vertrouwen dat hy heeft, dat d'inhout van dit tegh-woordigh articul getrouwelijck ende naeukeuriglijck geexecuteert ende uytghe-voert sal worden, door de geseyde Heeren Staten, die sulcx belooven, ende sich daer toe verplichten, op verbeurte van trouwloosheyt ende van infractie der Tra-ctaten, door hen met syn Majesteyt gemaeckt.

Tot bevestinge van 't welck wy Commissarissen ende Ambassadeurs uyt kracht van onse Respective *pouvoirs* ende machtbrieven, dese tegenwoordigen met on-se gewoone mercken hebben geteeckent, ende onse wapensegels daer aen doen setten. Gedaen tot Parys, op den *veertienden dach van Februarius sestien hondert een en veertich.* Geteeckent *Bouthillier. Willem van Lier,*

In Martio quam tydingh dat die van Cataloigne ende Barcelonne nu hadden audientie gehadt met blooten hoofde: soo dat de Koningh hadde aenghenomen de Souverainiteyt over 't selve lant.

Doen heeft oock den Hartogh van Loreyne gemaeckt syn accoort met Vranck-rijck: hy bedongh onder andere dat syn vrouw de Hartoginne niet soude mogen by of ontrent hem komen.

De Koning beloofde hem weder te geven het Hartoghdom van Lotringen, noch

Bar

Bar ende Nancy: behalven de Citadelle (alwaer nochtans de Hartoch acces soude hebben) alles tot de gemaeckte wade. Doch het formeel Tractaet daer van ghemaeckt was luydende als volgt.

Tractaet gemaeckt tusschen den Cardinael Hartoch van Richelieu *voor den Coninck, ende den Hartoch Carel van* Loraine:

Het waerachtich leetwesen 't welck den Hartoch *Carel van Loreyne* verscheyden mael heeft aende Koningh doen ghetuyghen, dat hy ghehadt heeft vande quade proceduren die hy sedert *tien* of *twaelf* Iaren tegen syn Majesteyt heeft gepleecht, de bede die hy hem selfs in persoon is komen doen van hem te herstellen ende te vergeven 't gene de wanhoop hem mocht hebben doen seggē ofte doen, tot prejuditie van't respect die hy erkent hem toe te komen, en de verseeckeringe die hy gaf dat hy in 't toekomende sal wesen inseparabel van alle de interestē van dese Croon, hebben syn Majesteydt sodanich gheraeckt, dat deselve sich seer gaerne heeft laten gaen tot de Christelijcke gevoelinghe ende tot de beweginge vande genade, die het Godt believt heeft hem op dit subject te gheven. In dese consideratie, ghelijck syn Majesteyt de Goddelijcke goetheyt bidt hem syn misdaden te vergeven, vergeet hy oock van ganscher herten de gene die hem mogen gedaen wesen door den voorn. Heer Hartoch.

Ende na dat de voorn. Heer Hartoch sich heeft geobligeert, geljck hy doet by het tegenwoordige Tractaet, voor hem, syn Nacomelingen, ende syn recht hebbende, te wesen, in 't toekomende, ende gheduyrende den Cours vande Oorloch, ende gheduyrende de vrede, inviolabelijck gheattacheert aende Interesten van dese Croon, ende gheen intelligentie te hebben met die van het huys Oostenrijck, ende andere Vyanden van desen Staet, noch self met wie het magh wesen, die soude mogen willen 't geluck ende prosperiteyt der saecken van syn Majesteyt troublieren: na dat oock de voornoemde Heer Hartoch gherenunceerr heeft aen alle de Tractaten die hy soude mogen gemaeckt hebben, indien sy sullen contravenieren den inhout van dese.

Syn Majesteydt consenteert denselven te herstellen in de possessie van het Hartochdom van *Loreyne*, van die van *Bar*, vande Croon gheheven, waer van hy tegenwoordich de trouw ende Leen aen syn Majesteyt sal gheven: ghelijck oock in die van alle d'andere Landen, waer van hy hier voorens gaudeerde, behalven 't gene hier na volcht.

Eerstelijck, van't Graefschap en vande plaetsen van *Clermont*, ende van alle hare toebehoorten ende dependentien, die voor altoos vereenicht sullen blyven aende Croon:

Ten *tweeden* vande plaetsen, Prevoosten ende Landen van *Stenay* ende van *Iamets*, die oock aen syn Majesteyt, ende aende Coninghen syn successeurs voor altoos in eygendom sullen blyven, met alle het inkomen derselver, en alle de Dorpen ende Territorien die daer aen dependeren.

Ten *derden*, vande Stadt van *Dun*, ende dessels voorsteden, dewelcke oock in eygendom aen syn Majesteyt ende syn Successeurs sal blyven.

Ten *vierden*, vande Stadt van *Nancy*, die oock inde handen vande Coningh al-

leenlijck in bewaeringhe sal blyven, gheduyrende den Oorloch, om aende voornoemde Heer Hartoch gherestitueert te werden in het Iaer als de vreede ghesloten sal wesen, met de Dorpen vanden Landen vande voornoemde Stadt *Nancy*, dewelcken inde handen ende de dispositie van syn Majesteyt sal blyven, om de commoditeyt ende de subsistentie van de Stadt van *Nancy*, so lang sy in deposito sal wesen geconserveert.

Daer is verdragen dat de plaets van *Marsal* geraseert sal werden voor datse gestelt sy aende voorn. Heer Hartoch, ende datmen noyt aldaer sal mogen maken eenige Fortificatie.

Is verdragen dat de Commercie alsoo vry sal syn tusschen de Landen, inde welcken den Coningh den voorn. Heer Hartoch herstelt, ende de plaetsen die aen syn Majesteyt blyven, 'tsy in eygendom, 'tsy in simple *depositie* of bewaringe, als ofse hem toebehoorden, ende dat alle 't geene nootwendich sal wesen voor haer subsistentie, haer niet mach werden gheweygert door den voorn. Heer Hartoch ende syn onderdanen voor de lopende prijs, als de goederen inde Landen vande voorn. Heer Hartoch kosten sullen:

Dat de voorn. Heer Hartoch oock vrye passaghe in syne Landen sal gheven aen alle de Troupen die syn Majesteydt sal willen doen passeren 'tsy in Elsas, of andere plaetsen van *Duytslandt*, 't sy in *Luxenborgh*, of in *'t Fransche Conté*: ende sal haer by *Stapels* Vivres doen fourneren, de Koningh deselve nae de lopende prijs van 't Land betalende:

Daer en boven is verdragen dat de voorn. Heer Hartoch tegenwoordich alle de de Troupen die hy nu by hem heeft ghelijck alle d'andere die hy in 't toekomende soude mogen hebben, by die vande Coningh sal voeghen. Dat sy door d'authoriteyt vande voornoemde Heer Hartoch den Eedt aen syn Majesteyt sullen doen, deselve wel ende getrouwelijck te dienen, neffens alle, ende tegens alle de gheene met dewelcke syn Majesteyt teghenwoordich in Oorloch is, in alsulcke plaetsen, ende soo als hy best sal oordeelen, ende dat sy in 't toekomende sullen genieten gelijcke betalingen, als die van syne Majesteyt geduyrende den tyt vande Compaignes, met conditie evenwel, datse geen Winter Quartier in *Vranckrijck* sullen mogen nemen, maer alleenlijck inde Landen vande voorn. Heer Hartoch ofte vande Vyant.

Is oock gearresteert dat voorn. Heer Hertoch niet sal mogen eenige der voorn. Troupen dichter by *Nancy* logeren als *vyf* mylen, so langh als de voorsz. plaetse in handen vanden Koningh sal wesen.

Door dien dat syn Majesteyt de voornoemde Heer Hartoch herstellende in syne Staten, gelijck als hier boven is verdragen, veele differenten die te decideren waren voor den Oorloch, om reden van verscheyden derselver partyen, hem bleven met Vranckrijck te demesleren; is gearresteert, datse sullen inder minne, so spoedig als doenlijck sal syn, getermineert werden.

Naedemael sedert dat de Koningh door syn Wapenen *Loraine* heeft geconquesteert, een goet getal der Onderdanen van dat Hartochdom syn Majesteyt hebben gedient ingevolge vanden Eedt van getrouwigheyt die hy van haer begeert heeft; is verdragen, dat den voorn. Heer Hartoch het haer niet qualijck soude afnemen noch haer eenigh quaet tractement doen, maer selve sal tracteren als syn goede ende

ende oprechte Onderdaenen, ende haer betaelen de schulden ende Renten in de welcke syn Stenden syn geobligeert: 't welcke syn Majesteyt so particulierlijck begeert, dat sonder de versekeringhe die hy neemt inde trou die de voorn. Heer Hartoch hem op dit subject heeft ghegheven, soude hy noyt aende voornoemde Heer Hartoch gheaccordeert hebben, 't geene hy by dit tegenwoordich Tractaet doet.

Is oock verdragen dat de voorn. Heer Hartoch niet sal moghen eenige veranderingen by brenghen inde provisien der beneficien die by den Coning syn gegeven tot op den dach van 't jegenwoordighe Tractaet; dat de gheene die daermede voorsien syn, sullen blyven in vreedige possessie en gebruyck derselver, sonder dat de voorn. Heer Hartoch haer eenige troubel ofte hinder aen brenge, noch dat sy sullen mogen gedeposlideert werdē, en dat syn Majesteyt sal continueren te voorsien inde beneficien vande Stadt van *Nancy*, geduyrende den tydt dat de voorsz Stadt in bewaringhe in syn handen sal blyven, sonder den opheft der voorschreve beneficien te veranderen: ende belangende d'Officien van 't Criminelle rechte die inde voorn. Stad van *Nancy* syn, sy sullen tot de provisie van syn Majesteyt blyven, op dat d'Officieren met deselve voorsien, daer van independentelijck de functien doen inde voornoemde Stad ende district van dien. Syn Majesteyt consenterende dat de voornoemde Heer Hartoch het Baillieuschap van *Nancy* transportere in sodane plaets als 't hem believen sal, om aldaer te decideren alle de differenten, die gewoon waren gewesen te werden op de voorn. Richtbanck van *Nancy*, uytgenomen de geene die hier boven syn gespecificeert.

Daer is oock gearresteert dat de voornoemde Heer Hartoch egeene persoone sal mogen stellen in *Nancy*, om daer van synen 't wegen te wesen, so 't niet en is om de rechten van syne domainen t' ontfangen, tottet welcke hy niet sal mogen employeren als een Fransman, vande Koningh bemint.

Daer en boven is gearresteert, dat de confiscatien dewelcke by syne Majesteyt syn gegeven op de goederen vande gene die de Wapenen tegen hem droegen, sullen valabel syn tot 't gebruyck der inkomen vande voornoemde goederen tot op den dach van 't teghenwoordich Tractaet mits dat de gheene welckers goederen geconfisqueert syn geweest niet meer en blyven inden dienst van de Vyanden van syn Majesteyt in welcken geval sy sullen werden herstelt inde possessie en gebruyck van haer goederen, sonder dat evenwel de gene die daer van hebben gegaudeert, in ghevolge der voorsz giften, mogen werden gerechercheert noch gemolesteert in wat maniere, ende om welcke oorsake dattet sy.

Daer en is in dit tegenwoordich Tractaet niet gesproocken van 't different dat tusschen de voornoemde Heer Hartoch ende de Hartoginne *Nicole* van *Lorame* Dochter vande Hartoch *Hendrick* zaliger is, op het subject van haer huwelijk; door dien dat de decisie van deselve alleenlijck dependeert van 't Kerckelijcke *Tribunael*, ende dat *syn Heylicheyd*, voor dewelcke de parthyen sich hebben voorsien, haer recht sal konnen doen, ghelijck als het recht vereyscht. Ondertusschen sal de voornoemde Heer Hartoch haer geven, by forme van pensioen, *hondert twintich duysent* pont jaerlijcx Franse munte. Ende op dat de voorsz betalinghe effectijf sy, is veraccordeert, dat de voorsz somme van *hondert en twintich duysent* pont, genomē sal werden van quartier tot quartier op de ontfang van *Bar*, ende in cas sy niet

niet genoech is, op de *Soutbergen* van *Rosieres* ende de *Domaine* van *Nancy*, ende de voorsz somme ghestelt by preferentie in de handen van soodaene persoon als genoemt sal werden by syn Majesteydt om deselve te verhantreycken aende voorn. Vrouwe Hartoginne *Nicole van Loraine*.

Alle het boven geseyde is ghearresteert tusschen den Cardinael, Hartoch van *Richelieu*, voor den Coningh, ende den voornoemde Hartoch, die belooft 't onderhouden den gheheelen inhout van 't voornoemde Tractaet, met soo grooten getrouwigheydt ende vastigheydt, dat hy consenteert, dat boven 'tgheene hy by deselve laet aen syn Majesteydt om eeuwighlijck inseparabel te blyven gheunieert aende Croon, dat alle de rest van syne Landen die syn Majesteyt hem herstelt, ende hem na de vreede behoort te herstellen, aende Croon vervallen sy, soo hy contravenieert aenden inhoudt van 't teghenwoordighe Tractaet, in wat manieren dat mach syn, gedaen tot *Parijs* den *negen en twintichsten Maert sestien hondert een en veertich*. Geteeckent den Cardinael van *Richelieu*, ende *Carel van Loraine*, ende lager *Jan le Molleur*, ende gesegelt mettet kleyne Wapen zegel vande voorn. Hartoch *Carel van Loraine*.

Secrete Artikulen gepasseert tusschen den Cardinael Hartoch van Richelieu, *voor den Koningh ende den Hartogh* Carel van Loraine, *om deselve kracht te hebben als het Tractaet ten voorsz dage onder haer gepasseert.*

Hoewel dat niet geseyt en is by het Tractaet desen dach ghepasseert tusschen de Cardinael Hertoch van *Richelieu*, voor den Koningh, ende den Hartoch van *Loraine*, dat de Fortificatien der Steden van *Nancy* sullen gherasеert werden voor en alleer de voornoemde Steden herstelt sy na de vrede inde handen vande voornoemde Hartoch: niet te min dit teghenwoordich secreet Articul is ghepasseert gheweest, om gheloofte te doen dat syn Majesteydt niet verstaedt de voornoemde Steden aende voornoemde Hertoch te herstellen als naer dat de Fortificatien daer van gherasеert sullen wesen: ende hoewel dat de voornoemde Hartoch syn Majesteyt seer oetmoedelijck heeft gebeden, daer mede anders te handelen, de voorn. Heer Hartoch ghedracht hem evenwel tot de goede wille van syn Majesteydt om daer mede te doen, gelijck hy best sal vinden.

Door dien datter niet en is als de tydt die gheheelijck kan herstellen het vertrouwen, 'twelck de deportementen vande voornoemde Hartogh, aende Coninck hebben doen verliesen, is verdraghen geweest, dat als wanneer den voornoemde Hartoch niet by syn Majesteydt sal wesen, ofte door syn ordre in eenige van syne Armeen, sal hy niet tot *Luneville* woonen, om al te nae by *Nancy* te wesen, ende dat in welcke plaetsen van syn Landt hy woont, sal hy sich in dier voegen gedragen dat de gheene die inde plaetsen sullen syn, die aende Koningh in eyghendom, ofte by Leninghe blyven, gheen oorsaecke hebben daer van jalousie te nemen.

Is oock verdragen geweest dat den voorn. Heer Hertoch alle Iaren uyt syn bosschen voor syn Majesteyt het nodighe hout sal doen furneren tottet onderhout der vuyren van alle de *Corps de gardes* van 't Garnisoen van *Nancy*.

Alle 't voorschreve is ghearresteert tusschen den Cardinael Hartoch van *Richelieu* voor den Koningh, ende den voornoemde Heer Hartoch; die belooft 'tselve t' onderhouden met soo grotte ghetrouwigheydt, ende vastigheydt, dat hy consenteert,

ſenteert, dat boven 't ghene hy laet by het Tractaet, heden ghepaſſeert, aen ſyn Majeſteyt, om eeuwighlijck aende Croon vereenicht te blyven, dat alle de reſt van ſyne Landen, die ſyn Majeſteyt hem weder geeft ende hem weder behoort te gheven na de vrede, aende Croon vervallen ſy, ſoo hy contravenieert, in wat manier dattet mach ſyn, tegen den inhout der tegenwoordige ſecrete Articulen. Gedaen tot *Parijs*, den *neghen en twintighſten Maert duyſent ſes hondert een en veertich*, gheteeckent den *Cardinael van Richelieu*, ende *Carel van Loraine*, ende noch lagher, *Jan le Molleur*, ende geſegelt mettet kleyne Wapen zegel vande voorn. Hartoch *Carel van Loraine*.

Wat diſpute men met Vranckrijck hadde / aengaende het verloſſen van Franſche ſcheepen uyt handen vande Duynkerckſche, is hier te voor onder de Zee ſaecken geſeyt.

Van weghen Engelandt kreeghmen nieuwe bekommeringh in Iunio als wanneer de Heeren van Hollandt ter Vergaderinge hebben geproponeert van goeder handt bericht te ſijn / dat de Coninginne Moeder ghemeynt was uyt Enghelandt herwaerts weder te keeren; men vont goet aen de Heer Ioachimi haer Ho: Mog: Ambaſſadeur te ſchrijven / dat hy volgens haer voorgaende laſt gegeven op de extraordinaris Heeren Ambaſſadeurs / ende hem / vermits derſelver komſt herwaerts / alle goede redenen ende inductien ſoude ſoecken te ghebruycken / om de Hoochſtghemelte Koninginne van het voornoemde voornemen te diverteren. Ende is hier van notificatie gedaen aen ſijn Hoocheydt / met verſoeck dat deſelve ghelieſde met te deelen / ſijn hoochwijs advijs / wat beſt ſoude dienen ghedaen te worden / in cas dat de Koninginne Moeder niet tegenſtaende gedaene Officien / ende die den gemelten Heer Ioachimi noch verder ſoude doen ende daer by voegen / binnen deſe Landen ſoude mogen komen met meeninge omme hier Domicilium te houden / gelijck daer van ſtercke ende waerſchijnelijcke geruchten gingen / ende wat gedaen ſoude behooren te worden ten reguarde van de geene die ontrent haere Majeſteyts perſoon waren.

De twee redenē van beſwaerenis waren. Eerſtlijk, dat mē vreeſde ſodanige habitatie ſoude niet ſonder d'eene of d'ander belaſtinge konnen geſchieden. Ten tweedē Eñ noch minder ſonder offenſie of groote jalouſie des Konings en des Cardinaels.

Van wegen den Graef van Ooſtvrieſlandt waren in Martio alhier wederom de Heeren Bobern en Wittefelt Reſpective Cancelaer ende Raden: inſiſterende haer oude verſoeck van evacuatie der Heſſiſche. Maer haer is tot antwoort gegeven gelijck voor deſen dat de Graef ende Standen eerſt onder haer ſelfs dienden te convenieren ende over een te komen / oppet ſtuck haerder defenſie, voor ende al eer tot d'evacuatie te komen. Ende wiert ondertuſſchen geſchreven aen de Landtgravin / haer verſoeckende tot moderatie in 't ſtuck van de Contributien.

Maer onder de handt quamen ſy vorderen de ſaecke des huwelijcx tuſſchen des Princen Jonghſte Dochter / ende des Graven outſte Soon: daer van hier na.

Den elfden Ianuary quam ſchrijvens van de Magiſtraet van Rotterdam dat aldaer aengekomen was een Turckſchen Chiaux: daer over ſijnde gedaen ſpreecken met den Heer Haga gheweſen Orateur tot Conſtantinopel, wat Tractement men deſen Chiaux behoorde te laten wedervaren / is gelaſt den Hofmeyſter Mortaigne ſich te vervoeghen na Rotterdam / om den voornoemden Chiaux aldaer in den

den name van haer Ho: Mog: te verwillekomen / ende denselven als oock sijn byhebbende gevolch met waegens herwaerts te brengen/ende sijne reyse sulcx te passen dat hy op 's anderen daegs naer de middach omtrent de klocke drie uyren ware omtrent Rylwijck, om aldaer ontfangen te worden door de Heer Ryngraef, ende voorts geconduiseert tot in het Logement van de Generaliteydt / om aldaer dien avondt getracteert ende geregaleert te worden volgens d'ordre van 't Landt/ ende wiert den meerghenoemden Siaux in het Loghement door Ghedeputeerden van haer Ho: Mog: verwillekomt / ende dien avont oock vergast / wijders hebben haer Ho: Mog: belast den Hofmeester Mortagne, dat hy den meergenoemden Siaux met sijn gevolch des anderen ende de naevolgende daegen tot opseggings toe soude tracteren jegens 't sestigh guldens daechs / ende wiert als doen gheduyrende het selve Tractement onder de handt van den voornoemden Siaux vernomen of hem het voorsz Tractement aenstont / of dat hy liever vyftigh of 't sestich guldens daegs soude hebben/om daerop sijn eygen kosten ende teeringe te doen. Sijn naem was Mustapha Aga: was van Iootsche afkomste: een geschickt man: wel ervaren in de Italiaensche ende Spaensche spraecken. Wiert ghelogeert in 's Lants huysinghe en als Ambassadeur getracteert: werdende de Graef van Awersperg (niet wijt van daer/namelijk op de nieuwe doele gelogeert) hoewel de Keyserlijcke Gesandte naeuwelijck eens aengesien: hoewel hy aengaende de Titelen ende Ceremonien genouchsame Satisfactie eerst presenteerde / ende daer nae presteerde: ende hoewel hy quam tracteren van Vrede.

Maer Vranckrijck was daer van so jalours / ende wy alhier luysterden so naeu na Vranckrijck, dat desen Turck meer in consideratie quam / als een die van 't hooft van den Christenheyt quam.

Den seventienden Ianuary hadde hy audientie begleydet deur de Heeren Huygens ende Vosbergen, sijn audientie bestont / benevens Complimenten in een notificatie van den doodt des overledenen Turckschen Keysers ende de successie van den tegenwoordigen; dat hy soude oock met een succederen in de goede Vrientschap ende oude alliancie die tusschen sijn overleden Heeren Broeder ende Vader ende desen Staet ghewecst was. Dat hy soude sijn Vriendt van haer Vrienden ende Vyandt van hare Vyanden: niet sullende ophouden voor dat hy haer Vyanden onder sijne voeten soude hebben gebracht.

Deselve Vrientschap ende aenbiedinge dede hy oock van weghen den Grooten Vizir ende Mufty. Begeerde dat weder een Ambassadeur van hier derwerts mocht werden gesonden: sijnde aen het Turcksche Hof de costuyme / seyde hy / datmen niemant rappelleert / bevoor yemant in dessels plaets sy ghesubstitueert. Den drie en twintighsten was hy by den Prins doende ghelijcke Officien.

Den sestienden Ianuary klaegde d'ontfanger Generael Doubleth geen Penningen te hebben tot onderhout van den Chiaux: dat oock men de Penningen tot verval van defrayementen niet pleegh uyt sijn comptoir te nemen. Waer op na deliberatie is goetgevonden te lasten den gemelden ontfanger dat hy by provisie tot laste van 't Landt op Interest soude negotieren de somme van twee duysent guldens ende deselve stellen in handen van den Heer Haga, gewesen Orateur tot Constantinopel om daer uyt dagelijcx aen den meergenoemden Mustapha aga te betalen

't sestich

'tsestich guldens ter concurrentie van de voorsz somme / tot naerder by haer Ho: Mo: daerop van tijdt tot tijdt ordre te stellen.

In Martio de tijdt nakende dat men soude beginnen te konnen reysen te water na Dansigh heeft de Chiaux geurgeert sijnne dimissie: waer op den een en twintighsten is geresolveert hem te vereeren met een goude ketten van drie duysent vyf hondert guldens: ende aen sijn Hofmeester ende Secretaris elck twee hondert guldens, voor 't reysgelt s'daegs festich gulden, tot dat hy in t'Texel of Vlie in een Schip soude sijn. Het inhout van 't antwoort bestont Principalijck op het point van weder te seynden een Ambassadeur aen 't Turcksche Hof.

Op welck stuck deur den Heer Vosbergen is gesproocken met den Orateur Haga of sijn gheneghentheydt niet soude sijn weder derwaerts te gaen. Waer op hy antwoordede dat de Chiaux Mustafa Aga hem oock sulcx dagelijcx was aenradende gheweest; maer seyde sich daer op te sullen bedencken / ende van de saecke niet vreemt te sijn.

Aen den Chiaux wierdt ghegheven een open patent om deur Polen te gaen: ende alsoo d'Ambassadeur van Portugael alle dagen wiert verwacht om te Logeren in s'Landts huysinge; soo wiert den Chiaux geinduceert om deselve te tijdelijcker te verlaten; ende voor lief te nemen dat hy eenige dagen in de Stadt Amsterdam mocht worden getracteert/ tot dat de navigatie bequaem ende gereet soude sijn tot welcken eynde deur de Gecommitteerde Raden sijn versocht de Heeren van Amsterdam om een bequaem loghement te dispicieren voor den Chiaux ende hem aldaer te tracteren op kosten van de Ghemeraeliteyt / tot den tijdt van 't embarquement.

Den dartighsten Marty nam hy sijn afscheyt / deur den mont van den Heer Haga met veel Complimenten; die hem weder overvloedelijck sijn gegeven / ende ondervraeght sijnde of men hem absolutelijck soude segghen dat men een Ambassadeur weder aen den Turckschen Keyser soude senden; of datmen alleen soude verklaren in de Generale termen van hoopgevinge / is dit laeste best ghevonden / ende dienvolgens geseyt dat men continueerde besich te sijn in 't dispicieren van een bequaem persoon. Die van Hollandt verklaerden haer Intentie niet te sijn yemant te senden / voor ende aleer een fonds tot onderhout van dien ende van een Predicant ende anderen aenkleven buyten beswarenis van 't Collegie der Admiraliteyt 't Amsterdam soude sijn uytgevonden. Waer over deur eenige Gecommitteerden met Haga is gesproocken.

Verstaende van de goude Ketten / versocht dat hem de drie duysent vyf hondert gulden in silver gemunt gelt mochten werden toegetelt: gelijck geschiet is in goede Rijcxdaelders: sijnde de vier hondert gulden aen sijn Secretaris ende Hofmeyster oock geconverteert in twee hondert Rijcxdaelders. Welcke vier duysent guldens deur den Commis Verhaer uyt het inkomen van 't recht der paspoorten wierden gefourneert. De gemelde Chiaux met vier sijne Principale Officieren ende eenige weynige dienaers namen haer reyse te wagen over Leyden ende Haerlem ghe accompaigneert deur den Jonghen Heer Haga. Ende sijn overighe suite ende bagage deur een bode in een of twee binnenschuyten op Amsterdam.

Van wegen den Hartoch van Nyborgh was eenige tijdt in den Hage ghewees de Heer Philips Hendrick Bentinch op verscheyden pointen: doch speciaelijck aengaende

gaende seecker executie tot laste van des Hartogs Pachters gedaen by die van Maëstricht tot voordeel van eenen Francois de Grati waert inde witte Molen aldaer: Item raeckende seecker different van die van Dueren ende Dalen teghens den Commandeur over 't Guarnisoen binnen Nimmegen: dieses aengaende is verstaen dat hoewel die van Dueren ende Dalen voornoemt sich vervordert hadden tegens deser Landen ordre ende Placcaten / over eenige Soldaten van 't voornoemde Guarnisoen selfs recht te doen / ende dat sy over het exces by hun in desen gepleecht / wel ende te recht geordonneert waren aen die van het voornoemde Guarnisoen contentement te moeten doen / dat haer Ho: Mo: nochtans om goede redenen ende consideratien nu dies niettegenstaende te vreeden waren / hun deuchdelijck recht / actie / ende pretensie te laeten vaeren / soo wanneer de Hartoch van Nieuburch by Acte onder handt ende Segel soude verklaren ende alvoorens aen haer Ho: Mo: overleveren voorts aen de Soldaten in dienst van desen Staet / die met eenige klachten of beschuldingen in sijne Landen souden moghen worden beswaert / niet te sullen ondernemen aldaer pretenselijck te recht te stellen / maer deselve met d'informatien ende bescheyden / 't haerder beswaernisse belept / ghevanckelijck te stueren aen den Krijchsraedt van het Guarnisoen daer sy 't huys hooren / of aen den hooghen Krijchsraet deser Landen / alhier in den Hage resiterende / 't welck mits dien ghestelt ende gelaeten wiert aen de keure van den Hartoch van Nieuwburch. Aen Grati wiert belast seeckere vyf hondert Rijcxdaelders by executie van de ghemelde Pachters bekomen by provisie te restitueren / voor behoudens hem sijn recht soo ende daer hy meende bevoegt te sijn. Item is soo met Bentinck als met Roomer gehandelt over de belastinge van de Domeynen van Ravesteyn.

Van wegen den Churfurst van Colen is oock in den Hage geweest eenigen tijt de Heer Dr. Lambert Nutten: was meest op het evacuations werck: specialijck rakende Calker. Sijn verblijf also wel als dat van den Graef van Awersperg gaf aen de France jalousie. Over seker different 't welck de Graef van Benthem hadde met den Churfurst van Colen rakende Alphen, is na gehoudene conferentie ende op rapport goet ghevonden te consenteren dat aen de Heer Churfurst van Keulen soude worden geschreven / dat hy in gevolch van 't Tractaet van den Jare van sestien hondert ende drie tusschen hem ende den Graef van Benthem door interpositie van de Heeren Gecommitteerden van haer Ho: Mo: gemaeckt ende getroffen / hem Graef van Benthem onweygerlijck wilde beleenen met de heerlijckheydt Alphen / naer sijnen ouden ende behoorlijcken aert / ende met een den Generael Hatsveldt commanderen ende disponeren de voorsz Heerlijckheydt van Alphen by hem geoccupeert / te verlaeten / op dat de meergemelte Heerlijckheydt by hare oude neutraliteyt mocht blijven geconserveert / sullende die Heer Remonstrant van sijne sijde bewegHe ende disponeren de Vrouwe Lantgravinne van Hessen tot observatie van de voorsz Neutraliteydt,

Den achsten Marty is gearresteert het afscheyt van Dr. Nutten: hem wiert gegeven behalven de recredentie een paspoort voor hem met twee dienaers / bagage / twee paerden ende een Calesse / Item een acte van convoy op de Commandeurs van de Garnisoenen: voorts met vereeringh van twee aemen Rinsche Wijn: of twee hondert guldens aen gelt.

Die van Luyck hadden in Februario] haer Gedeputeerden by den Koningh tot Paris

Paris: maer sy wierden met geen goeden oogen aengesien: kunnende tot geen gehoor komen. Sy hadden oock brieven van haer Principalen aen den Ambassadeur van desen Staet: die sulcx advisserende aen haer Ho: Mo: ende tot antwoort kreegh / dat hy sich met haer niet soude hebben te bemoeyen: maer ter contrarie favoriseeren die uyt Luyck tot Mastricht gerefugieerde Borghers: haer als nu oock tot Paris aen den Koningh addresserende.

In Februario is resolutie genomen aen de Compaignie te schrijven tot continuatie van Graef Maurits als Gouverneur in Brasil: ende dat hem contentement mocht werden gegeven. Maer d'opinie was by de Compaignie so sterck / dat Graef Maurits deselve door al te groote verteringh ende depensen uytmergelde / ende schadelijck was; dat de voorschrijvingh van haer Ho: Mog: niet veel voordeels dede; De dalinge van de Westindische actien ende andere Consideratien op de Portugijsche revolutie sijn te sien in de Portugijsche saken.

Over het groote proces tusschen de Princesse van Hohenzollern ende Graef Albert van den Berge over het Marquisaetschap van Bergen op Zoom, was gewesen tot voordeel van den eersten: dies Graef Albert versocht en verkreeg den negen en twintighsten Marty mandement van revisie. Edoch wierden versocht beyde Collegien van Justitie van Hollandt om beyde partyen of derselver ghemachtigde voor haer te bescheyden; ende te poogen die't accorderen. Maer sulcx niet willende vallen; en willende doen exploicteren 't selve Mandament om binnen den tijdt van vier maenden de saecke op de revisie 't instrueren ende in State van wijsen te brengen / so versocht hy adjuncten. Ende alsoo de constitutie van Keyser Carel van Anno vyftien hondert drie en twintigh daer toe de voorsz Resolutie van den negen en twintighsten Marty relatijf was / specialijck in materie van Leenen geemaneert / toelaetende van alle Vonnissen revisie te versoecken / geen getal van revisseurs en begrijpt / dat in cas van revisie van Sententien van den Hove van Utrecht, alle nieuwe revisseurs wierden geadhibeert / sonder dat de Heeren Raden die de Sententie hadden ghewesen / daer over stonden of stem hadden / gelijck mede in het Camergherichte van Spiers ende meer andere notable Hoven / soo in Vranckrijck als elders / ende dat volgens d'Ordonnantie van den grooten Rade van Mechelen / de adjuncten wierden geaccordeert / tot sulcken getal als den Prince van den Lande vevont te behooren / gelijck oock mede brengen de Coninckliicke Ordonnantien in Vranckrijck, ende dit soo eene importante ende considerabel saecke was / als oyt hier te Lande was voorghevallen / dat het Collegie van den Rade ende Leenhove van Brabandt daer den Heer Remonstrant was gecondemneert ende gegrieft / negen sterck was / ende dat ordinarie in gheringe saecken wiert geadhibeert gelijck getal van Adjuncten / als geweest waeren de Raeden / by dewelcke de Sententie ghewesen was / soo versocht den Heer Remonstrant / so ten reguarde van de Importantie van de saecke / als andere redenen / die haer Ho: Mo: souden gelieven te considereren / het getal van twaelf Adjuncten / al gequalificeerde rechtsgeleerden ende practisijnen / omme op de voorsz ontfanckelijckheydt ofte niet ontfanckelijckheydt / mitsgaders nulliteyten ende propositien van erreuren / benevens die van den voorsz Rade ende Leenhove van Brabandt kennisse genomen ende gedisponeert te worden als naer behooren / achtervolgende haer Ho: Mo: resolutie / ofte dat haer Ho: Mog: noyende de forme

van revisie ofte verleenen van de revisseurs sulcke andere ordre souden ghelieven te te stellen / als deselve naer d'exighentie ende importantie vande saecke ende andere circumstantien goet vinden souden.

Tot noch toe ende ghedurende desen laesten Oorlogh is hier gestadich geweest d'een of d'ander Ambassadeur van wegen de Republijcque van Venetien: Maer alsoo sedert eenige Jaeren van hier geen Ambassadeur was gheweest tot Venetien soo heeft d'aenwesende Venetiaensche Ambassadeur alhier dickwils geinsisteert / dat weder een Ambassadeur van hier derwaerts mocht worden ghesonden: of dat anders de Republijcke oock het houden van een Ambassadeur alhier souden discontinueren. Ende alsoo daer op alhier niet was ghevolght / om dat men vande selve Republijcke was gedisgusteert eensdeels van weghen haer wanbetalinge der beloofde Subsidien / anderdeels om dat sy / in gevolge van Vranckrijck / weygerden aen desen Staet te geven den rang, tytel, ende rechte handt in de ghelegentheden daer men aen haer die gaf: soo is endlijck de Heer Justiniani; van hier te huys geroepen: sulcx heeft hy by audientie den twee en twintighsten Marty aen haer Ho: Mo: genotificeert / sijn afscheyt nemende / en seggende dat by provisie hy hier soude laten sijn Secretaris Giovanne Zon. Hem wiert met behoorlijcke complimenten gheantwoort / ende gegeven een goude Keten van drie duysent gulden / ende vier hondert gulden voor sijn Secretaris.

In Engeland ginck het huys der gemeente voort ende begeerde oock afgeschaft te hebben de Star chambre. Sulcx ende andere ghevaerlijcke voorstellinghen intimideerden seer de Koningh / die daerom resolutie nam de beloofde oudtste Princesse in Hollandt te doen brenghen: om oorsaecken ende consideratien hier te voren aengemerckt. Alsoo dat om sulcx de Princesse van Oraigne in den Hage quam: doende deur den Heer van Somerdijck den sevenden Augusti ter Vergaderingh bekent maecken / dat Hooghstgedachte Koninginne deur een Edelman Killegrew haer had gheschreven willens te sijn te gaen nae Spae: of wel om de wateren te komen drincken in d'een of d'ander plaets van dese Provintie: ingheval dat het alhier aengenaem was. Waerop verklaert is dat haer komste alhier ten hooghsten aenghenaem soude sijn ende dat deselve binnen dese Landen met alle respect ende eerbiedinghe ontfanghen / onthaelt / ende ghedient souden worden / dat de Heeren Staeten Ghenerael vertrouwden / dat haere Majesteyt soude continueren in derselver goede meninghe van met haer herwaerts te brenghen Madame, ende by die occasie selfs besien de plaetse daer Madame soude verblyven / oock dervolghens deelachtich worden van de langh verwachte vreughde (dit ware de formalia) ende vern[illegible]at het gheheele Landt daer uyt soude scheppen / ende betoonen: voorts hebben haer Ho: Mog: gheresolveert / dat aen de Heer Ioachimi haer Ho: Mog: Ambassadeur soude worden gheschreven / dat hy den Koninck als oock de Koninginne den voortganck van hare Majesteyts reyse ende 't over brenghen van Madame binnen dese Landen soude aenraeden / ghebruyckende daer toe alle bedenckelijcke redenen / ende daer nevens secundeeren ende betuyghen 't gheene hier boven nopende haere Majesteyts overkompste met Madame stont gheexpresseert / dan alsoo haer Ho: Mog: aen den Heer Ioachimi hier behoorens hadden toeghestaen / dat hy een keer herwaerts soude moghen doen / ende oversulcx beducht waren / dat hy voor den ontfanck des Briefs soude mogen sijn vertrocken / soo is

van

van weghen desen Staet aen den Koninck van Groot Brittaigne directe ende immediatelijck gheschreven/ dat haer Ho: Mog: met onuytspreeckelijcke vreuchde hadden verstaen de goede resolutie die de Coninginne had genoomen om met Madame herwaerts binnen dese Landen te komen ende voor haere Majesteydts ghesontheydt te gaen drincken de waeteren van Spae, of wel deselve wateren ten selven eynde in d'een of d'andere Stadt van de Provintien als vooren te laeten komen / ende dat haer Ho: Mog: niet en twyfelden of haere Majesteydt soude haere voorgaende ghesontheydt volkomentlijck binnen dese Landen bekomen/ met ghedienstelijck versoeck / dat sijne Coninckljjcke Majesteydt de Coninginne wilde persuaderen om haer voornemen te voltrecken / als oock het overbrenghen van Madame, ende daer toe de goede handt te bieden ende houden / verseeckerende haer Ho: Mog: dat de kompste van de een ende d'ander ten hoochsten aengenaem soude sijn / ende dat deselve binnen dese Landen met alle respect ende eerbiedinghe ontfanghen / onthaelt / ende gedient souden worden / ende dat sijn Majesteyt soude wedervaren soodanighe eer als haere Majesteyts persoone ende sijne Koninckljjcke Huys weerdich was/ ende haere Majesteyt van haere vertrouwste Vrienden konde of mochte verwachten / als alle occasie soeckende om te moghen betonen hun danckbaer ghemoet ende volkomen affectie tot sijne Koninckljjcke Majesteyts Huys/ van het welcke desen Staet soo veel eer ende goets hadde ontfangen ende genoten.

Edoch verwijlde de komste van de Koninginne noch eene goeden tijt.

Ondertusschen wast den Koningh ghenouch dat gheruchte te hebben laeten gaen daer uyt treckende het effect van te doen ghelooven / dat hy aengaende de Religie ende Maximen van Staet gheensins Spaens, maer goedt Hollandts ende ghereformeert was. Ende hy vondt goet in persoon te gaen na Schotlandt: wordende tot Edenborgh wel onthaelt. Maer de Gravin van Arundel quam alhier: sijnde berucht van te sijn Rooms Catholijck; ende daerom odieux / in desen tijdt in Engelandt. Men sprack alhier wederom van te senden een Ambassade in Engelandt: 't welck de Heer Ioachimi, hier ghekomen aenriet: verseeckerende dattet aen 't Parlement aenghenaem soude sijn. Maer / alsoo de Koningh alnoch meende self de saecke te sullen te boven komen; soo heeft hy 't niet begeert: immers toonde niet dattet hem aenghenaem was: ende daerom heeft sijn Hoogheyt alhier niet gepousseert: andersins was sijn gesach soodanich dat men 't niet soude hebben gheweyghert. Men soude oock een schoon pretext hebben konnen nemen om het tractaet van Zuythampton gemaeckt / voor vyftien Iaren ende nu den sevenden September expirerende / te prolongeren.

De Koningh om sich t'aenghenamer te maecken in Schotlandt verklaerde sich ghereselveert tot het herstellen van den Churfurst Paltsgraef sijn neef. Sulcx behaegde den Schotten seer wel: belovende soo haest de Heer Tomas Röe uyt sijn Ambassade soude sijn weder ghekomen / dat sy haer nae behooren daerop souden verklaeren. De Koningh hadde over tafel publiquelijck ghediscoureert / dat hy voortaen soude sijn goet Palatins; dat / als de sake niet succedeerde / hem in 't alder minste geen schult soude konnen gegeven worden.

Men hielt de Koningh in Schotlandt langh op; ende / soomen geloofde / expresselijck; om ondertusschen den Engelschen tijt te geven om haer 't ontlasten van de Bisschoppen.

Het Parlement in Engelandt soo wel als in Schotlandt nam tot haerder verseeckeringh aen een garde. De Koningh ontboodt te Hove den Hartogh van Hamilton; hem suspecterende: hy merckte sulcx ende absenteerde sich: seggende gehoort te hebben dat men hem wilde massacreren.

In 't begin van November was de Koningh wel twee mael ghereet gheweest om weder van Edenborgh na Engelandt te vertrecken; maer het volck bewoogh hem om te blyven.

Van de Catholijcke Yren begost in dese tijt mompelingh te gaen/dat sy begeerden vrye exercitie van Religie; dat sy alle protestanten wilden massacreren. De Graef van Licestre lichtede eenigh volck ende gelt om derwaerts te gaen.

Het geruchte ginck dat het Parlament oock iets voor hadde / om op de groote Visserye tot prejudicie van desen Staet iet te resolveren. Dies wiert de Heer Ioachimi geprefseert om weder na Engelandt te gaen.

Den sevenden Decembris is hy in de Vergaederingh ghecompareert/ende heeft eerst by monde ende daer naer by gheschrifte vertoont/dat d'advisen uyt Engelant quamen/ dat de onlusten die gheweest waeren in Schotlandt tusschen den Koninck ende het Parlement aldaer / als oock tusschen de Schotten onderlinge gheheelijck waeren afgheleght door eene Generaele Amnestie / ende dat de Koninck voor het eynde van de Maent November stilo Angliæ ontwijfelijck soude wesen tot Londen, waeromme de weder reyse van haer Ho: Mog: Ambassadeur ordinaris by sijne Majesteyt ten eersten wel licht soude dienen gevordert/ versochte instructie / hoe hy tot meesten dienst hem soude dragen / als hy soude worden aengesprocken van de Alliantie te maken / daer van de handelinge was by sijne Majesteyt uytgestelt tot in November deses Jaers.

Item van de saecken van Oostindien, soo belanghende de differenten tusschen de Engelsche ende Nederlandtsche Compaignien / ende van de vordere klachten ghedaen by den Heer Resident / als van het Reglement volghens het welcke den handel in Oostindien by beyde Natien vredelijck soude komen worden gedreven.

Van gelijcken wat hy soude antwoorden op het versoeck vande Engelsche handelende op Guinea, die geerne souden een accoort maecken ten eynde beyde Natien met profijt op de voorschreve Cust mochten negotieren / ende als hy mochte worden aengesprocken by eenighe van het Parlement / ofte van de Heeren / omme te samen te maecken een Westindische Compaignie

Dat in het Parlement oock soude gehandelt worden van den Walvisch vangh, aengaende denwelcken waren noch eenige openstaende klachten.

Vorders dat nodich was dat voorghekomen wierden de represalien, die uyt de oude klachten van Pavlet soude mogen voort komen/ gelijck Polhil sodanige geobtineert ende geexecuteert hadde.

Als mede de klachten van Iacques Gibbons Coopman tot Amsterdam, daer van de stucken aen haer Ho: Mog: waren overlevert / ende ghesonden aen de Heeren Raeden ter Admiraliteyt tot Rotterdam, voegende hier by dat dese sake ernstelijck wiert vervolcht door de Heer Boswel.

Ende alsoo onlanghs geleden een Ordinaris Resident van den Keyser was gekomen om te resideren by den Koninck van Groot Brittanghe, die ghesecht hadde / datter een Ambassadeur soude volghen / versocht te mogen weten hoe hy hem soude

reges

tegen dien selven draghen / als hy soude aenkomen / ende in conversatie / vande saecke van de Heer Churfurst Phaltsgrave soude niet alleenlijck by die occasie. Maer door de gheneghentheyt van den Koninck ende van beyde Parlementen ghesproken worden / dat derhalven wel dienstich of nodich soude wesen / te weten hoe hy hem soude hebben te verklaren.

Dat oock het stuck van Commercie van de Marchants Aventuriers, wiert by die van het Parlement beherticht / ende waren de voorschreve Marchants aldaer klachtich ghevallen / ende was dienstich te weten / of haere klachten eenich fondament hadden.

Onder het point van de Commercie quam oock het stuck van de Munte / sijnde in het voorschreve Parlement voorslach gedaen dat om de onderlinghe commercien te beneficieren goet soude wesen / dat onder de Naebuerighe Princen een ghelijcke ende eenparighe voet wierde gehouden in de Muntslach, ende dat behoorde getragt te worden om sulcx te weghe te brenghen / ende dat dit point wel licht soude worden voortghebracht aen hem om te vernemen haer Ho: Mog: inclinatie daer toe / van de welcke hy oock onder der selver goedt believen geerne soude hebben eenighe Encidatie.

Alsoo gheoordeelt wiert dat desen Staet daer aen was ghelegghen / dat Mevrouwe de Princesse Marie van Groot Bretagne getrouwt aen sijne Hoogheydt Prince Willem van Oraigne, hoe eer hoe liever herwaerts over wiert ghebracht / badt hy te weten / hoe ende by wat middelen de spoedighe overkomste van de hooghstghedachte Princesse van weghen haer Ho: Mog: soude konnen werden ghefacilliteert. Alle 't welcke meest aen sijn eyghen wijsheydt is ghestelt: qualijck iets / om de veranderlijckheydt van die tijden konnende werden ghegheven voor vaste instructie.

Wrede twee Jaer gheleden waren de Graef van Soissons ende den Hartoch van Guise ghereti reert nae Sedan, Sijnde in quaet verstant met den Cardinael / eintlijck deur ingheven ende hulp van Spaignen brachten een hoop volck op de been / ende de Ghenerael Lamboy was oock niet wijt van daer met sijn forces / dies den Koninck schickte den Mareschal de Chastillon in 't laest van April met thien duysent man. Sijn Ghenerael Lieutenant was de Marquies de Sourdis; de Fransche waeren eerst een gheruyme tijdt sonder offensie te doen aen die van Sedan alleen bekryghende Lamboy ende eenighe plaetskens ontrent Lutsenborgh; ende de Sedanisten (soo noemden de Princen aldaer ghereti reert) hielden haer oock neutrael: edoch alsoo datse haer daeghelijcx meer versterckten: dies Chastillon goetvont niet langer te continueren de geveynsde neutraliteyt; oock vernemende dat uyt Sedan eenighe Compaignien soo te voet als te paerde waren ghesonden om te logheren op Fransche bodem. Hy marcheerde van Ravelly met twee duysent paerden drie duysent te voet ende acht kleyne stucken gheschut langhs de Maze. Deselve komende ontrent haer vyandt / toonden met vier Canon schooten dattet ernst was. Doch passeerden dien dach met schermutseren. Ondertusschen quam oock den Generael Lamboy met sijn volck op 't instandich aenhouden vanden Hartoch van Bovillon, ende 't saemen ghevoeght sijnde / passeerden de Maze den sesten July: 't welck so spoedich toeginck dat Chastillon geen tijt had om sulcx te beletten / sijnde hem niet overich als sijn volck te stellen in Bataille; ghelijck die van Sedan met gelijcke.

ghelijcke intentie op hem aenquaemen: waer op volghde een dapper ghevecht / 't welck eerst langh ghedisputeert wordende / eyntelijck het voordeel gaf aen die van Sedan: wedersijts sijn ghebleven ontrent vier duysent man / doch het velt bleef aende voorschreven Princen met de bagagie 't gheschudt ende Vaendels / ende twee duysent gevangens; Maer het verlies des Grave van Soissons die daer doodt bleef (niet wetende ofte hy vande vyandt / ofte van sijn eyghen volck wierdt gheschooten) repareerde des Koninckx schade. Ende korts daer nae de Koninck naerderende ontrent Sedan, oblighteerde den Hartoch van Bovillon om sijn accoordt te maecken: tot welcken eynde den Koningh hem gaf behoorlijcke brieven van Pardon / edoch met exclusie vanden Hartoch van Guise ende den Baron du Beck: die haer retireerden na Neerland: gants t'onvreden dat Bovillon soo ras accordeerde / ende aenden Koningh weder gaf de ghevanghene: daer onder wel vyf hondert twee en dertich Officiers waeren. De Spaensche nochtans togender die macht van / datse de Stadt Aire of Arien weder kreghen. 'Twelck de Fransche al sedert Mey met veel kosten ende bloedt hadden gewonnen. Maer om het verlies vande slach by Sedan moesten opbreecken van omtrent Aire soo spoedich / dat de retrenchementen ende wercken der Fransche niet konde werden geslecht: hebbende oock geen tijdt ghehadt om de Stadt met Vivres nae behooren te versien; Dies de Spaensche haer in de verlaeten Fransche wercken logherende / de Stadt soodaenich besloten / dat Aiguebere Gouverneur / de plaets in weynich weecken moest overgeven.

Den achtienden Iuly is ter Vergaderingh ghelesen seeckere Remonstrantie van den Koninckliicke Franschen Secretaris Brasset, inhoudende / verstaen te hebben / dat haer Ho: Mog: hadden aen den Commandeur Steyncallefels tot Mastricht belast ontslaginge van den Heer Plenevault op 't Eylandt St. Anthoine aengehaelt / ende tot Maestricht opghebrocht deur den Franschen Colonel Valmont, daer van hy aenden Koninck van Vranckrijck soude reeckenschap geven / dies hy versocht dat de ghemelde ontslagingh mocht achterblyven / ende dat haer Ho: Mog: daer over ghelieffden te treden in communicatie met den Ambassadeur la Tuillerie doen int Legher sijnde. Maer dies onaenghesien / hebben haer Ho: Mog: gheperfisteert by haer last tot ontslaginghe van Plenevaut, ende hebben wijders goetghevonden by dese occasie / dat aen sijn Hoogheydt in bedencken soude worden ghestelt / of het niet dienstich en soude sijn dat men den Colonel de Valmont dede vertrecken van dat Eyland Sainct Anthoine, nademael dat hy niet en lichte of niet en bequam de Troupes / die hy van den beginne aen hadt voorghegheven / dat hy omtrent Mastricht soude werven / ende daer mede den Koninck gaen dienen / ende by gevolg de gemeene saecke helpen bevorderen / maer dat d'experientie leerde / dat sijn doen scheen alleen particulier interest te hebben / ende der Naebueren Ingesetenen / die andersints met desen Staet in neutraliteyt stonden / te exactioneren ende te beschadighen / daer door derselver ongunst op den Staet deser Landen wiert ghelaeden / behalven dat de voorschreve Neutralen scheenen voor te geven / dat by continuatie van den meergenoemden Colonel de Valmont op het voorschreve Eylandt / ende die maniere van sijn doen / tot noch toe ghepleecht / sy de Spaensche Vyanden van desen Staet by forme van retorsie / plaetse soude willen ruymen onder Meppen, op dat sy ghelegentheydt souden hebben van daer oock te exactioneren ende quellen de Inge-

Ingesetenen van Vrieslandt, Stadt ende Landen, ende andere aengrensende Provintien / ende Lantschappen / waer uyt als dan verscheyden inconvenienten souden voortkomen.

Den vier en twintichsten Augusti heeft opwelghemelde Heer Brasset deur den Heer Vosberghen ter Vergaderingh presiderende aen haere Ho: Mog: deur aenschryven van den Heer Chavigny uyt last des Koninghs ghedaen congratulatie over de Victorie ende innemen van 't Huys te Gennip; ende daer by versocht / dat naedien het Legher van desen Staet aen ofte omtrent Gennip niet verder nodich en was / dat het selve tot bevorderinge van de ghemeene saecke elders mocht worden geemployeert / volghens ende in conformite van d'alliantie. Maer en is daer op geen resolutie gevallen.

In 't leste van Augusto hebben de Fransche Bassée beleghert. Sy veroverden Lens; in Cataloignen Tarracore. D'Ertsbisschop van Bourdeaux wiert in September belast sich te retireren na Avignon: ende de Marquis van Sourdi syn neef uyt het Hof.

Den twintichsten van dien maent wiert van wegen Vranckrijck genotificeert / dat de Vrede handels plaets van Colen ende Hamborg was verstelt ende gelept tot Munster en Osnabrugge, met vermaninghe tottet noemen van Plenipotentiarisen. Men heeft daer op verklaert dat men sich deselve veranderingh niet liet misvallen / ende datmen de Plenipotentiarisen soude noemen / so haest de nodige / ende behoorlijcke paspoorten souden gekomen syn.

De Fransche Campagnie wyders aengaende / deselve wierde gesignaleert deur 't innemen ende weder verlies van Aire of Arien; de Spaensche verloren oock la Bassee ende Bapaume, dit laeste hadde konnen upthouden een belegeringh van vier Maenden / maer het gaf sich seer spoedelijck op. Het Guarnisoen wiert ghecónvoyeert deur een Frans Trompetter om het te brenghen tot in 't Legher vande Spaensche voor Arien, maer de Heer van St. Prevyl Gouverneur van Arras daer wepnich op passende / vervolchde ende sloech het. Sulcx koste hem syn Gouvernement ende 't leven / want de Koninck liet deur den Ghenerael la Milleraye hem arresteren ende op het Casteel van Amiens setten: alwaer hem syn proces wiert gemaeckt. De Cardinael Richelieu soo wel als Milleraye waeren syn vyanden: echter was syn Gouvernement tamelijck violent en ondrachlijck synde veel klachten; doch alle die d'Oorloch aldaer kenden / moesten toestaen dat het d'Ordinaris stijl was de contributien in te vorderen ende te distribueren met desordre; elck Gouverneur nam in syn district wat hy konde; uyt gemeene Gouvernementen trocken de Gouverneurs twintich, dertich ende meer duysent guldens, s'Jaers / 't was al wel / alse maer by den favorijt wel stonden. Maer in syn ongunst te vallen was crimineel. Eenige Jaren te voor wiert de Mareschalck Marillay, Broeder vanden grooten Cancelier desghelijcx onthalst: om concussien: ende sonder sulcx wast onmogelijck des Koninex Legers te doen bestaen. Maer beyde de gemelde Broeders waeren in kracheel gheraeckt met den Cardinael / ende daerom wiert d'een gedeporteert ende gevangen gestelt: ende d'ander moestet met de doot bekoopen. Dese St. Prevyl bekende wel de concussien / maer seyde niet te hebben gedaen / als wat andere syn Naeghebuyrighe Gouverneurs deden; en wat dedense / was doense over al: de galge is niet voor de schuldighe maer voor de ongeluckige / ende

onder dat getal was St. Prevyl, dies hy deur gedelegeerde rechters wiert veroordeelt: Hem sulcx aengekondight sijnde / seyde tegen sijn Biechtvader/ te bekennen dat hy de doot by Godt wel hadt verdient / maer by de menschen niet: Willende seggen/ dat de costumen de wetten limiteeren ende derogeren. De Poeet segtet oock: quid leges sine moribus vane proficiunt? wetten die niet onderhouden worden sijn ydel: daerom van seker oude natie seer wel wert geseght plus ibi bonos mores quam alibi bonas leges valuisse, dat die lieden niet ghebonden waeren aen Wetten / Eeden / Instructie / beloften verbintenissen / alliancien etc. Ende nochtans de manieren waren vromer als de Wetten / Eeden en Instructien. Waer is 't Lant daermen die niet kreuckt / interpreteert / elucideert nae de passien ende d'interesten? Waer seghtmen niet of opentlijck of bedectelijck / ick sal den Eedt ende ordre houden voor soo veelse in observantie ende practijck is. St. Prevyl dan wiert uyt de gevanckenis nae het Stadthuys gevoert in een kleyne Caros / by hem hebbende den Heer van Guerriel ende sijn Neef / gevolcht ende geleyt soo vande lijfwachten als de Switsers des Koninckx ende andere. Aen het Stadt Huys komende / ende uyt de Karros gaende / nam den Heer van Guerreil sijn afscheydt van hem / die hy badt den Koninck / den Cardinael / als oock den Grootmeester Noyers, ende den Graef van Noyers te segghen / dat hy storf hun onderdanichste dienaer / ten laeste versoeckende datse Godt wilden voor hem bidden / gelijck hy voor hun wilde doen/ indien hem den Heere genadich was/ gelijck hy verhoopte. Gelaten in handen vande Gheweldighen / wierdt ghebracht inde Raetkamer van 't Stadthuys. Aldaer wierdt hy weder aengesproken en onderhouden deur sijn Biechtvader: tot dat de Heer van Bellejamine ende andere Rechters in quamen. St. Prevyl deed haer een diepe reverentie: ende daer mede begost den Griffier sijn Vonnis te lesen: Als dat hy beschuldicht ende overwonnen was van concussien / onbetamelijcke exactien / ende belastinghen over de Onderdanen des Koninckx / soo op de Dorpen als Stede van Atrecht, verdruckinge ende ghewelt ghepleeght aende Amptlieden des gherechts / ende moetwille begaen teghens de gheene / die over de saecken van sijn Majesteyt ghestelt waeren: van een doodtslach begaen inden persoon van Fleury Guillayn, ende andere misdaden meer tegens sijn ampt ende dienst ende de waerdigheyt van sijn Majesteyt/ over welke hy veroordeelt wiert het hooft op een Schavot afghehouwen te worden en sijn goederen voor den Koninck gheconfisqueert: van dewelcke twintich duysent guldens souden werden ghenomen: de helft tot eenighe Christelijcke wercken de overige tot hermaeckinghen van des Koninckx sterckten van Atrecht, Amiens, Ableville ende Dourlens: ende noch een ander somme van drie duysent gulden tot herstellinghe der goederen den Onderdanen ontnomen. Dit Vonnis wierdt uytghesproocken ende gheexecuteert den negenden November.

Na gedane lecture seyde hy sonder veranderingh en met een vrolijck gelaet aen sijn rechters: mijn Heeren; ick heb God al veel meer beledicht als de menschen, ick danck u van so sachten vonnis; ick sal Godt voor u bidden. Daer mede gingen de rechters uyt dese in een ander Kamer / alwaer sy bleven tot na d'executie. De biechtvader weder inkomende: omhelsden hem: seggende: Ha, mijn Vader laet ons God bidden. Beyde op hun knien voor een crucifix neder vallende sprakē eenige gebeden; daer naer met malkander over den Kamer wandelende/ hadden eenige

eenighe stichtelijcke redenen. Onder anderen seyde hy teghens den Biechtvader: Vader, voelt my den Pols, ick bid u, / het welck den Biechtvader doende / voelde met allen gheen als ghewoone beweginghe. Sich omkerende sach een onbekent persoon naer hem toekomen / ende vernemende dat het den Scherprechter was / ginck by hem; segghende: Wel myn vriendt is het tydt? noch niet, myn Heer, seyde hy / maer het is een ghebruyck den gecondemneerde te binden nae het lesen van haer Sententie. Myn vrient, seyde de Patient / 't is niet eens van noden, hebt geen vrees voor my, ick sal geen gewelt doen, ick ben niet meer Sainct Previl maer een Lam. Daer naer sich een weynich bedacht hebbende: al evenwel, seyde hy / Iesus Christus is wel gebonden gheweest, 't is dan oock reden dat ick gebonden werde: ende stack met een syn handt uyt. Den scherprechter seyde hy diende eerst syn wambays uyt te trecken / 't welck hy gewillich dede; ende voort sijn handen uytsteeckende / seyde; bint my niet hart: het is doch om welstaens halven, ick sal u gheen moeyten aendoen. Den beul bondt hem heel sachtelijck / ende gaf hem een Neusdoeck in handen met een kruycefix daer benessens. Doen seyde hy weder tegens den beul: Leght u een weynich op u knien neer en wyst my hoe ick sal moeten doen. 'T welck hy dede / seggende; myn Heer, ghy moet u knien wat van malkanderen leggen, ende den hals soo opsteecken. 'T welck gesien hebbende deed hem opstaen / ende leyde sich selfs op de knien in syn plaets om te beproeven ofte hy 't wel soude doen; siet, seyde hy / sal het so wel syn? den Scherprechter seyde / jae. Wel aen, seyde hy / ick sal in geen gebreecke blyven, laet der geen schortinge aen u syn. Weder opgestaen sijnde / seyde den Scherprechter dat het nodich was / hem 't hayr af te korten; weshalven Sainct Previl sijn Camerdienaer ontboodt; maer hy quam niet / werdende in 't slot vast gehouden: dan in de plaets van hem wiert daer een Barbiers jongen gehaelt / maer alsoo desen daer wat langhsaem mede te werck ginck / seyde hy tegens den Scherprechter: kom, myn vriendt, doet ghy 't mijn Salichmaecker Jesus Christus is wel in den Beulen handen geweest / 't en kan mijn nu geen schande sijn daer van aengeroert te worden. Dit nu ghedaen sijnde seyde hy tegens den knecht: myn vriendt ick wilde dat ick gelt hadde om u te geven, maer ick heb niets, ick ben van alles ontbloot. Voorts streeck hem den Scherprechter den kraegh van sijn hemt neer / ontdeckende hem alsoo de Schouders / ende socht naer sijn mantel om hem die om te werpen / maer vontse niet / overmits geduyrende dese preparatien / een vande beuls dienaers die wech genomen had / wies hy hem sijn eygen Casack omsmeet / ende de hoet hem weder op 't hooft settende / liet hem soo by het vuyr met sijn Biechtvaeder ende ginck heen.

Voorts daer aen weder inkomende / vraeghde Sainct Previl ofte het tijdt was; waer op gheantwoordt sijnde / Iae, stont hy op ende ginghen soo t' samen naer de plaets van 't gerecht / vergeselschapt met den geweldigen ende sijn wachten / ende weder gaende door de Sael van het Stadthuys / groete hy seer beleefdelijck de bystanders met droefheyde het eynde der saecken verwachtende / hy seyde teghens haer: myn Heeren ghy doet groote moeyte om mynent wille, ick ben d... in u gehouden ende bedanck u derhalven seer.

Aen het Schavot komende / wiert hy van een Sot mensche te rugh gehouden / segghende dat hy by hem hadt moeten komen om ghenaede te verkrijghen / over-

mits hy Keyser over de gantsche werelt was. Sainct Previl siende den simpelheyt vanden persoon ginck sijn ganck/maer alsoo hy hem weer wilde vast houden/ wiert hy van den geweldigen beled ende te rugh getrocken. Den eersten trap opgeklommen sijnde/seyde tot sijn Bichtvaeder: Helaes, myn Vader, indien ick tegens Godt niet meer als tegens de menschen misdaen had ick soude daer boven niet vresen reeckenschap te geven, ende voorts de oogen nae den Hemel slaende/ seyde: bidt Godt voor my dat hy my genadich sy.

Soo haest als hy op 't Schabot quam/booch hy het hooft soetelijck om sijn hoet te doen nedervallen/ende sich op de knien geleght hebbende/ schudde hy den rock van sijn Schouders af. Den Scherprechter seyde hem dat hy te dicht op den kant was/ dat sijn hooft van 't Schabot soude vallen/waer op hy seyde/dat hy hem setten sou waert hem beliefde. Daer nae sprack hy eenighe woorden sijn Biechtvader in't oor. Die naderhandt verhaelt heeft dat hy seyde: myn Vader, my dunckt de hovaerdicheydt blyft my totter doodt toe by, 't schynt dat ick verheerlijckt worde met dus ter doodt te gaen, ick heb noch schrick noch schaemte; bid Godt voor my dat hy myn sulcks vergeve. Ondertusschen lasmen sijn vonnis weder op nieu/sonder dat hy daer tegens yets sprack. Daer na weder knielende/ dede sijn gebet / ende wierden hem de ooghen verbonden / spreeckende sijn laeste woorden/ Iesus Maria, sloech hem den Scherprechter met een slach het hooft af/ het welcke neer viel op het kleyn schabot / datmen ten dien eynde aen het groote ontrent twee voeten lager gemaeckt hadde/ maer alsoo daer een spijcker niet wel neergeklopt was/viel het aengesicht daer in/ende kreegh so een kleyn wondeken by den neus.

De lucht die des morgens schoon ende lieffelijck geweest was/ jae sonder eenig schijn ofte teecken van regen ofte onweder/ontstelde sich op den achtermiddach so schrickelijck of de werelt vergaen soude. Hy was in sijn twee en veertighste jaer.

Den Scherprechter ginck voort het Lichaem ontkleden / ende maeckte sich wech. Een vrouw van Parijs, daer hy voor desen by plach t'huys te legghen klom op het Schabot met een Doot kleet/ daerse het Lichaem ende het hooft in wondt/ maer alsoo sy 't te saemen meende af te laeten/ viel het hooft wederom uyt het kleet/'twelck sy weder opnam / ter tijdt sy weder beneden was/voegende het weder by 't lichaem/'twelck so te samen in een Karos naer 't huys van een medicijn ghevoert wiert / die het deed balsemen / ende het hooft weder aen het lichaem hechten: ende leyde het so in een loden cas met een swart fluwelen kleet bedeckt 't geen ontrent ten seven uyren des avonts in een Karos naer sijn graf in 't Minnebroeders Klooster/ te Amiens ghebracht / ende aldaer begraben wiert/maer het hart wiert bewaert om naer sijn Landt te senden.

Den vier en twintighsten Octobris heeft de Heer Donia ter vergaderinghe presiderende/haer Ho: Mo: voorghedraghen/ dat de Secretaris Brasset hem hadde aengedient/dat de Heer Ambassadeur van Vranckrijck uyt het Leger alhier in den Hage was weder gekeert/ende alsoo de gemelte Heer Ambassadeur van hier naer 't Leger hier bevorens was vertrocken sonder in persoon van haer Ho: Mo: afscheyt genomen te hebben/soo en viel op de aendieninge van den den voornoemden Secretaris Brasset alsdoen egeen resolutie.

In November heeft de Colonel d'Estradres versocht om te hebben sijn Colonels

nels tractement tot vyf hondert guldens alle Heeren maenden / gelijck van outs ; in plaets van drie hondert gulden : ende sijnde favorit van den Cardinael so heeft men 't niet konnen weygeren. In November is voorghedragen dat d'extraordinaris troupen upt de Fransche Penningen wordende betaelt / seer ten achteren waren / geen ander fonds hebbende ; dat het Legher van desen Staet desen Somer veel ghekost hadde / als getransporteert / na 't overgaen van Gennip, nae Vlaenderen / dat men tot maintien van den nieuwen Koningh in Portugael een kostbare Vloote had gesonden / dat men in dese ghelegentheydt ende apparentie van de Vredehandel diende in goede posture te sijn ; dat daerom moest werden aengehouden om nieuw subsidie in Vranckrijck , dies is gheresolveert ende gheschreven aen den Ambassadeur Oosterwijck om een nieuw Tractaet van subsidie te maecken. Als hy eerst daer over den Cardinael aensprack ; soo wiert hem voorgeworpen / dat het Legher van desen Staet al te weynich voor het Subsidie gedaen had.

In December wiert den Hartogh van Guise in Brabandt verliest op de Gravinne van Bossu : die hy oock trouwde / ende met in Hollandt nam , doch nae de doodt van den Cardinael in Vranckrijck keerende / verliet.

In 't leste van December versocht de Koninckliicke Fransche Ambassadeur dat dese Staet mocht secunderen de Wijmarsche armee met eenige troupen.

Onder de Fransche saecken moet oock geseyt worden de disgratie van den Hartoch van Bovillon. De Cardinael Richelieu hadde laten desen Staet berispen deur den Ambassadeur van dat sy niet hadde verklaert den Hartoch van Bovillon voor Vyandt : om dat hy sich voegende met den Graef van Soissons, ende Duc de Guise, op Spaens gelt werbinge van Krijgsvolck dede ; onder andere oock in ende ontrent Mastricht : de Commandeur Steincallefelts schreef dat de Borghers tot Mastricht verscheyden so Officieren als Soldaten daer toe waren opritsende.

Den achsten Iuly na dat so met sijn Hoocheydt in 't Leger voor Gennip als alhier met den Ambassadeur van Vranckrijck was ghecommuniceert / sijn alle de chargen van den Hartogh van Bovillon impetrabel verklaert ; sulcx is den Hartogh selfs oock toegheschreven.

De Hartogh van Bovillon schickten aen haer Ho: Mog: den Baron van Viela om rekeningh te geven van sijn actien : ende aen te wijsen dat hy tot sijn conservatie sich wel had gevoeght met den overleden Graef van Soissons : maer dat hy altijdt had ghedistingueert den plicht dien hy schuldich was aen desen Staet : ende noyt gedaen had tegen 't interest van dien : versoeckende de continuatie van haer gunst. Maer men heeft gepersisteert by voorige resolutie : sonder aen sijn ghesonden eenich ander bescheyt te geven.

De saecke was genouch gestelt in handen van sijn Hoocheydt die eensdeels / om te complaceren aen Vranckrijck / anderdeels om mettet Gouvernement van Mastricht te beneficieren den Graef van Solms sijn Schoonbroeder / consenteerde in de descharge van Bovillon. Als hy 't gedaen hadde sprack seer honorabel van hem ; ende seyde wy verliesen een treffelijck Officier ; en toonde dat hy 't ongeern dede. Sijn Compaignie wiert gegeven aen den Marquis de la Vieville.

Nu sullen wederom gestelt worden eenige binnelantsche saken.

Den ses en twintighsten October is ghepresenteert van weghen den Raedt van

State een memorie raeckende de besoignes van den Raedt van State op't stuck van d'egalisatie der gemeene middelen : waer by gebleeck dat de Provintien wel toonden genegentheyt tot deselve egalisatie : maer dat sy niet sagen hoe deselve in Practijcke souden konnen worden gebracht : eenige oock verklaerden daer in niet te konnen consenteren ten ware oock Hollandt toestont de verpachtinghe van de Convoyen ende Licenten.

Hare Ho: Mog: hadden geresolveert ende vast gestelt dat voort aen geenerhande acten van Survivance souden werden gegeven; so is echter den negen en twintighsten October gepasseert volgende acte.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien ende overwoghen hebbende de redenen ende motiven verhaelt in den text van de Requeste van *Cornelis Ruysch* Secretaris in des Generaliteyts Reeckenkamer, hebben naer voorgaende deliberatie goet gevonden ende verstaen, dat *Floris Ruysch* des Suppliants Soon hem in syne jegenwoordige bedieninge sal mogen *adsisteren*, oock de besoignes in syn Suppliants plaetse by sieckte of absentie waer nemen, ende hier op Eedt van getrouwicheydt doen, ende vertrouwen haer Ho: Mog: dat de voorsz *Floris Ruysch* in de voorschreve besoignes sulcx sal toenemen, datse daer in sullen hebben contentement, om naer versterf van den Suppliant op den voorsz *Floris Ruysch* syn overledens bedieninghe te moghen continueren. Verklaerende haer Ho: Mog: expresselijck, dat dit geen acte van Survivance en is, noch daer voor en sal mogen gealleguëert of geproduceert worden, Ghedaen ter Vergaderinghe van de Ho: Mog: Heeren Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden.

Den twaelfden November heeft de Heer van Sommelsdijck ter Vergaderinge presiderende / haer Ho: Mog: in bedencken ghegheven / dat de wyle syne Hoogheyt Prince Willem van Oraigne by alle Provincien was ghedefereert de Survivance van 't Gouvernement / ende als Capiteyn ende Admirael Generael der Vereenigde Nederlanden / ende nu 'tsedert een gheruyme tijdt herwaerts mede hadde gecompareert in den Raet van State, omme alsoo des te beter ende eerder kennisse te bekomen van de affairen ende saecken den Stadt deser Landen betreffende / dat syne gemelte Hoogheyt nu in Jaeren was toe nemende / of deselve daeromme geen meerder aenleydinghe en diende ghegheven te worden tot wyder kennisse vanden Staet ende Regieringe deser Landen / ende dienvolghende deselve syne Hoogheyt voorts aen Acces te laeten in de communicatien ende deliberatien van alle importante ende ghewichtige saecken / op dat deselve de natuere ende ghelegentheyt der Regieringe te recht incorporerende des te bequamer mocht syn / so wanneer syne Hoogheyt den Heer Prince van Orangie yet menschelijckx mochte bejeghenen (dat God Almachtich langhe wilde verhoeden) om het ghemeene beste / de ruste ende meeste seeckerheyt van den Staet der Vereenichde Nederlanden te konnen helpen Procureren) Waerop rijpelijck gedelibereert synde / is goetgevonden dat syne Hoogheydt soude worden versocht / ghelijck deselve versocht wiert by desen / in de communicatien ende deliberatien van importante ende ghewichtighe affaires de Regieringhe van 't Landt raeckende / syne Hoogheydt Prince Willem te assumeren om mede Acces te hebben, ende onder het waeckent oogh ende wijs beleyt van synen Heer Vader, synne Ionghe Iaeren, in de ordre ende beleydt van de Regieringhe van desen Staet te employeren, ende metten aenwas van de Iaeren ende de continuele

exer-

exercitie in de wetenschap van den Staet van Regieringhe allencxkens dieper te penetreren, tot behoudenisse ende den meesten dienst van't gemeene Vaderlant de ruste van de Regieringhe, de aensienlijckheydt by vrunden ende Nabueren, ende ontsach by de Vyanden van desen Staet. Ende sijn Ghecommitteert d'Heeren Huygens, van Sommelsdijck, Vosberghen, van Reinswoude, Donia, Ripperda, om de bovenstaende resolutie aen sijne Hoogheyt over te brenge ende deselve te secunderen.

In December quaemen alhier Ghedeputeerde van de Provincie van Utrecht soo op 'tstuck der Kribbinghe by Schenckeschans; als aengaende het commendement van Utrecht: versouckende/ alsoo den Jonge Graef van Hanaw was verstorven; dat de Graef van Solms het selve/ benessens dat van Maestricht mocht houden/ met die van Utrecht waeren eens die van Aernem op het stuck der Kribbinghe, te weten dat daer deur het water uyt de Waal mocht worden gedivberteert. Maer die van Nimmegen, Gorchum, en Dorth, hebbent belet. En is de Heer Wits by provisie ghestelt om 't Utrecht te commanderen.

Den seven en twintichsten December is ter Vergaderingh gelesen de rescriptie vande Heeren Gecommitteerden in des generaliteyts Reeckenkamer geformeert den drie en twintichsten deses op haer Ho: Mog: resolutie van den neghentienden derselver maent/ nopende d'aendieninge van de declaratien van de Provintie van Stadt ende Lande, dewelcke nu hortelingh by de gemelte Camer opgenomen ende gheslooten waren totten Jaere sestien hondert ende veertich inclups/ by welcke occasie haer Ho: Mog: hadden begheert bericht/ hoe verre de declaratien van de andere Provincien ghebracht waren/ mede brengende 't selve bericht/ dat sy bevonden hadden/ dat de Heeren van 't Quartier van Nimmeghen hadden gedeclareert tot Vltimo December sestien hondert ses en dertich.

'T Quartier van Zutphen tot Vltima December sestien hondert seven en dertich.

'T Quartier vande Veluwe tot Vltima December sestien hondert vier en dertich.

De Provintie van Hollandt ende West-vrieslandt tot Vltima December sestien hondert acht en twintich, ende hebben vorders overgelevert de declaratien van de Jaeren sestien hondert neghen en twintich tot sestien hondert vyf en dertich inclups/ daer van die van den Jaere sestien hondert neghen en twintich by naer afgelesen was/ ende soude aen ende aen de verdere overghelevérde Declaratien af doen ende sluyten.

De Provintie van Zeelant hadde overgelevert de declaratie van d'oude Jaeren tot vyftien hondert seven en 'tnegentich inclups/de welke waren gesloten/uytgesondert de twee laeste Jaeren/ om dat gene solutien op de overgesonden Loquarturs tot noch toe overghelevert waren/ sijn vorders overghelevert van de nieuwe Jaren/ beginnende anno sestien hondert een en twintich tot sestien hondert neghen en twintich, daer van gesloten waeren de Jaren sestien hondert een en twintich, sestien hondert twee en twintich, ende afghelesen sestien hondert drie en twintich, sestien hondert vier en twintich ende sestien hondert vyf en twintich, de vordere Jaeren had de Provincie voor eenige Jaeren versocht wederom te moghen hebben/ om deselve ende de drie afghelesen declaratien nader t'examineren/ maer

waren

waren deselve niet weder te rugghe bestelt / hoewel dickwils daer op vorderinghe was gedaen.

De Provintie van Utrecht had overghelevert hare declaratien tot den Jaere sestien hondert twee en twintich inclups daer van gesloten waren tot sestien hondert ende drie, de reste waren afghelesen ende de Memorien van Loquaturs ende defecten overgesonden / Maer tot noch toe geene solutien daer op ghevolcht / sulcx dat die tot noch toe ongesloten waeren blijven leggen / waer van de gemelte Heeren Ghecommitteerden oordeelden d'oorsaecke te sijn / om dat alle de voorsittende Provintiē so verre niet hadden gedeclareert/want sy door haren Secretaris van Hilten verscheyden Declaratien ter Camer overghelevert hebbende / ten Burele versocht hadden dat deselve niet finaelijck souden worden ghesloten voor ende aleer alle de voorsittende Provincien souden voorghegaen hebben / in conformite van haer Ho: Mo: resolutie van den twee en twintigsten February sestien hondert twee en twintich, waer van hy van weghen sijne Heeren Principalen versocht / dat notule te Boeck soude mogen gestelt worden.

De Provincie van Vrieslant had ten vollen ghedeclareert van d'ordinaris ende extraordinaris consenten totten Jaere sestien hondert twee en dertich inklups.

De Provintie van Overysel totten Jaere sestien hondert acht en twintich inclups / versoeckende de meerghemelte Heeren Gommitteerden in de Generaliteyts Reecken Camer by dese gelegentheyt aen haer Ho: Mog: dat alle moghelijcke devvoiren mochten worden aengewent ten eynde alle de noch openstaende Provinciale declaratien tot ten jare sestien-hondert en veertich inclups op het spoedichste ten Burele van de meergenoemde Camere mochten overgelevert worden / het welcke gedaen wordende / souden sy Heeren Gecommitteerden alle moghelijcke debvoiren aenwenden en besorghen / dat die binnen twee Jaeren souden worden afghedaen ende ghesloten / waer mede eenmael ten eynde soude sijn ghebracht / dat groote ende langh-gewenste werck/daer toe van 't begin van de Regieringhe van tijdt tot tijdt soo veele debvoiren aenghewent waeren / ende souden als dan onder de Provintien alle jalousien wech ghenomen ende de Generaliteydt contentement ghedaen konnen worden / als sijnde een dienstelijck ende vorderlijck werck / niet alleen voor de Generaliteyt / ten aensien van de betalinghen / die de Provincien aende Comptoiren van de Generaliteyt deden / maer van de leverantien die deselve deden aen de Commijsen in Vivres / Ammunitien van Oorloghe / Wapenen ende andere Oorlochs Instrumenten / daer van de Generaliteyt geen kennisse had / ende daer van tot noch toe niet en was verantwoort / als nu gebleecken was / dat de Commijsen / daer aen de Heeren Staten van Stadt ende Lande de leverantie ghedaen hadden/over de veertich Jaeren Reeckeninghen ten achteren waeren / maer oock voor de Provintien/door dien by deselve betalingen gedaen waren/ die de Generaliteyt niet aen nemen mocht/ten reguarde van de ordre daer teghens gestelt / ende by de Provintien niet geobserveert: de welke sulcke betaelingen doende en veele Jaren continuerende aleer deselve daer van volkomen bericht/ of 't selve in 't gebruyck hadden / groote schade daer by leden / maer t'elcken declarerende wiert een abups by deselve maer voor een Jaer ghedraghen / oock soo konde veel beter ende egualder in 't stuck van de declaratien vande de respective Provincien ghebesoignert worden / als alle deselve voor een Jaer by den anderen waeren / door dien dat met verloop

loop van veel Jaren tusschen beyden / de Vergaderinghe veranderende / alle gelegentheden soo wel niet bekent waren / als wanneer alle de Declaratien van een Jaer by den anderen sijn / de difficulteyten teghens den anderen bequamelijck konden geponderceert / bygelept / of met kennisse van haer Ho: Mo: gedecideert worden / waerop gedelibereert sijnde / is verstaen / dat men aende defectueuse Provintien ende de quartieren van dien serieuselijck soude schrijven ende versoecken / dat deselve haere resterende declaratien ten burele vande meerghemelde Gheneraliteyts Reeckenkamer ten spoedichsten alnoch soude willen laten overbrenghen totten Jare sestien hondert ende veertich inclusys. Ende evenverre boven vermoeden de voorschreve defectueuse Provintien of quartieren van dien t' samen/ ofte eenighe/ vande voorschreve overleveringe mochten blijven in ghebreecken / wiert den Raedt van Staete versocht in eventum te willen adviseren/ wat middel men best by de handt soude nemen om de defectueuse Provintien ofte Quartieren van dien totte voorsz overleveringe effective te disponeren ende houden.

Van de Campaigne is hier voor al iede pet gesept. Den derden Iuny wiert tot Lit, en Littoyen reveue gedaen van 't Leger: de Scheepen van den treyn gingen van Nimmegen nae de Voorn, alwaer sijn Hoocheydt doen quam.

Den sevenden brack het Legher op / ende marcheerde langhs den Maesdijck; 's anderen daeghs logher ende een half uyr boven de Graef: de marche ginck wat spoedich: ende 't was een heeten dach / so dat veel Soldaten van hitte versticken.

Den neghenden, thienden ende elfden is het Legher ghekomen om Gennep; Graef Willem met sijn Brigade passeerde eerst de Mase boven het Stedeken / sijn Hoocheydt logeerde sich tegen over het fort; ende terstont wiert gearbeydt aende Linien van circumvallatie ende wercken noodich tot beschermінge van de Belegeraers.

Den dartienden wiert een linie met twee redouten tegen over 't huys te Gennip op de Zuydt-zijde dicht aende Maes opghewoorpen / ende heeft Graef Willem een kleynder quartier doen maecken beneden Gennep, hier logeerden eenige ghecommandeerde Compagnyen.

Sijn Hoogheydt heeft duysent Soldaten ghecommandeert om te arbeyden aende Linie vande circumvallatie aen de noortzijde van de Maes, beginnende van 't huys te Middelaer, eyndighende aen een Beecksjen lopende in de Niers tusschen Gennep ende 't Huys; men heeft oock een Batterye begonnen te maken aende zuydzyde van de Maes, dicht aen 't water tegen over 't Huys te Gennip.

Vervolgens heeft men aen de voorsz Batterye en aen 't versmaren vande Linie in d'Approche / alsmede aende Linie van circumvallatie geduyrig gearbeyt / ende in 't quartier gebracht vier Mortiers.

Den achtienden wierden de voorsz Linien versmaert / ende eenighe Velt-batteryen op de linie van de circumbalatie ghemaeckt / oock sijnder twee Mortiers in d'Approche aende zuytzyde / ende ses halve Cartouwen met eenige kleyne Pontkens in 't Quartier ghebracht; ende s'anderen daechs noch twee Mortiers inde voorsz Approche.

Men sprack in desen tijdt dat de Spaensche met haer macht haer hadden ghelegert ontrent Venloo.

Den twee en twintichsten wiert het Canon op Batteryen gebracht / ende s'anderen

deren daeghs heeft men sterck beginnen op het Fort te schieten met veertien stucken. Ende den selven avondt/ sijnde Saterdagh/ is den Vyandt komen legeren tot Bocxmeer ende Meer, een uyr van het Princen Legher/ sterck ontrent twaelf duysent man/ sijn Hoogheyt hielt de Quartieren sterck beseth/ liet de Linien verdubbelen/ ende hielt goede wacht. Met paspoort van sijn Hoogheyt is de Huysvrouwe van den Gouverneur Preston uyt het Gennepper-Huys ghekomen/ ende met een Trompetter begeleyt.

Den vyfen twintichsten is den Jonghen Prince van Orangien, van Buyren door Nimmeghen, alwaer hy van het Guarnisoen ende de Burgerye seer treffelijcken ingehaelt wierde/ in 't Leger gearriveert/ ende door het Canon/ 't welcke op de Belegerde gelost wierde/ welckom ghehceten. Dien selven dach teghen den avont heeft men eerst de retrenchementē geopent/ en aengevangen na de belegerde te avanceren/ te weten den Veltmaerschalck Graef Willem aen de Gennipsche zyde/ lopende met een Linie langhs de Mierse, tot op ontrent tachtich roeden naer by het Fort: de Francoysen hadden hare Approchien van die zyde van het Huys te Middelaer genomen. De belegherde sijn dienselven avont op de Fransche arbeyders uytghevallen/ om het Approcheren te verhinderen/ blijvende ses van de Franschen doodt. 's Anderen daeghs nae den middach ten een uren/ sijn die van binnen wederom uytghevallen/ ende met twee hondert vuerroers de Fransen in haer Approchen komen besoecken; deselve een weynich geretireert sijnde/ wierden ghestuyt/ alsoo dat den vyant al schermutserende moste wijcken/ van onser zijde bleevender ontrent twintig doot/ behalven de gequetsten. Dienselven dach sijn de Fransen met hare loop-graven tot op de kant vande Maze ghekomen/ wesende ontrent hondert passen van des vyants wercken.

Den seven en twintichsten continueerde men noch al even sterck/ soo aen de circumvallatie als Approchen/ ende was men doende om drie Corps d'Guarden te maecken tot verseeckeringhe van de approcheerders. Des naemiddaeghs ten vier uren sijn de Belegherde wederom uytghevallen/ doch wierden deur de Ruyters/ met verlies van eenighe dooden ende ghequetsten weder binnen ghedreven; Van de belegeraers bleven over de twintich Soldaten/ nevens eenige Ruyters/ sonder de gequetsten. De volghende dach begon men een Batterye aen het Fransche Quartier te maken/ om onder het faveur van dien d'Approchen te meer te vorderen. Ruyters op kuntschap nae den vyandt ghe weest sijnde rapporteerden dat ontrent Venloo sy haer begonnen te begraven; in het weder keeren hebben een Convoy dat na des vyants Leger wilde aengetroffen/ het selve aengetast/ ten dele geslagen/ ende hy de veertich paerden buyt van bekomen.

In dese tijdt heeftmen oock van een ander nieuw gemaeckte Batery beginnen te schieten welcke gheleyt is boven strooms/ dienende om 't Velt te bestrijcken aen de Noortzyde vande Maes/ om 't uytvallen van 't Gennepper-huys op d'Approche van Graef Willem te doen beletten. Beneden Strooms van 't Huys te Gennep wiert van gelijcke een ander Batery ingesteken/ om oorsaecke dat de Weert vande Zuydzy seven voet hoogher was als de Noordzy/ om alsoo de schooten/ ghelijck 't velt te doen strijcken/ ende d'uytvallers te beschadigē/ die op d'Approche beneden strooms souden worden gedaen/ welcke Approche wiert geavanceert door 't volck uyt 't Quartier van sijn Hoogheyt. D'Approche beneden strooms wiert verbreet

ende

ende opghemaeckt/ in deselve wiert een Baeterp ghemaeckt voor ses halve Kartouwen. De Konincksche deden drie uren beneen Venloo een Brugh over de Maes leggen. Graef Willem had sijn Approche in 't laetst van Iunius geavanceert ontrent twintich Roeden. Ontrent het gerecht in d'Approche van Graef Willem, wiert een Baterp gemaeckt voor ses halve Cartouwen. De belegerde sijn den eersten Iuly uytghevallen op d'Approche van Graef Willem ende hebben vyf Sappeurs mede genomen; 's anderen daegs heeft de Batterp inde Approche beneen strooms met ses halve Cartouwen op 't huys te Gennep beginnen te schieten; na middagh begon de Baterp van Graef Willem met ses halve Kartouwen mede te spelen/ oock de Baterp aende zuydzy beneen stroom met drie halve Cartouwen. De Spaensche geen kans siende sijn opgebroken/ en nae Brabant gemarcheert; onse Ruyters kreghen ontrent hondert ghevanghen diese in 'tquartier hebben ghebracht/ ende haer gheweer met Trompet verkocht. D'approcheerders beneen strooms waeren met haer werck aende kandt vande Graft van 't Ravelyn dat voor haer conterschap lach: men heeft een Rijsdam besteedt om de Graft van 't voorschreven Ravelyn te vullen.

Den vyfsten Iuly was 's Koninck Leger gelogeert tot Toor by Stevens-weert: 's anderendaechs heeft men gesocht een dam over te brengen/ dan is door 't afloopen van de Niers wech gespoelt. Ende noch vier halve Cartouwen sijn van de Graef gehaelt/ ende tegens den avondt in 't quartier gebracht. Men poogde den sevenden een Brugh van planckcn over te brenghen; over sijnde/ quamen de Spaensche sterck uyt/ dwongen d'onse het werck te verlaeten; dies de Spaensche de Brugh los maeckten ende lieten drijven; doen heeft men van een nieuw gemaeckte Batterp beneden strooms aen de Zuyd-zy van de maes/ met drie halve Cartouwen begonnen te schieten/ nevens deselve stondt een kleyn speel-batterp met twee stuckjes van twaelf pont yser.

Tusschen den achsten ende negenden socht men wederom een brugh van planckcn te leggen daer men den Rijsdam had begost/ maer 'tselve wiert wederom deur de Spaensche los gemaeckt/ ende dreef wech; aldaer wiert geschoten mijn broeder Iacob even boven d'enklaeuwen van sijn lincker been/ 't selve vermorselende; verloos hy veel bloedt eer hy konde in 't quartier gedragen worden; eerst meende men hem het been te doen behouden/ maer Donderdaechs den elfden wiert het afgeset onder de knie; vrydach was het tamelijck/ maer Saterdachs sloech de gangrene daer toe met een heete koortse/ so dat hy Sondaeghs den veertienden ontrent den middag/ met een goede resolutie ende belijdenis sijn Geest gaf; hy hadde eerst de wapens gedragen op het Casteel van Orange; daer nae onder des Konincks Guarde; was Vaendrich onder de Troupes die den Hartoch van Orliens wierf tot wederinnemingh van Corbye. Daer nae heeft mede helpen winnen Breda in 't Iaer seven en dartigh. 'T volgende Iaer was hy eerst Luytenant daer nae Capitain onder 't Regiment van Milord Graven in 't Keur Palsische Leger/ werdende geslagen ende hy gevangen by Lemgow. In 't Iaer veertigh was hy Kapiteyn onder 't Regiment van Kniphuysen; hy was geboren op St. Martens dach/ anno vyftien: stierf oudt in sijn vyf en twintigste Iaer; bleef also in 't bloeyenste van sijn leven/ met d'eer van voor 't Vaderlandt te sterven.

Den elfsten wiert in d'Approche beneden strooms aen de Noorzy 't eynde van

de Sapperinge die by 'svyandts Hoornwerck was / een goede Corps de guarde gemaeckt; de Sapperinge van Graef Willem gingh aen wederzijden door by 's vyandts werck / en langhs de Maes, d'ander nae de Niers nae 't Hoornwerck/ men heeft oock met een groote pont die aen d'een zijde schootvry was/ ende aen d'ander zijde met een vallende Brugh mede schoot vry/ om deselve te legghen daer d'oude Niers inde Maes komt/gepoogt om over deselve te passeren/dan also 't daer vlack was / ende de pont te diep ginck / heeft men deselve daer niet konnen brengen en is door dien tijdt vruchteloos geweest. Zedert is noch een proeve gedaen tot 't overbrengen van de brugge / 't welck wederom met groot verlies is gefailleert / ende voorts niet anders ghepasseert / als dat men den gheheelen dach ende nacht gestadich met Canon ende Granaden heeft gespeelt meer als opt voor Breda of eenige andere plaetsen opt gesien of gehoort is. Den veertienden 's morgens vroeg heeft men in d'approche beneden strooms aen de Noordzy van de Maes, een brug overgebracht en voor aen de zy van 's vyants werck een linie gelopen vande Maes, by de deurgesnede Niers opwaerts. Dese Brug wiert gelegt voor aen / daer de deurgesneden Niers liep in de Maes, en was gemaeckt met lange balcken in den anderen met houts ende touw bewoelt wel vast ghemaeckt op deselve met delen op de voorschreve balcken met nagels vast ghemaeckt / dees brugh was ontrent langh vier roeden / in 't midden waren twee Raden van een wage / op d'asse van de wiele was de voorsz Brugh vast gemaeckt / ende is alsoo voort gheschoven tot in 't diep van de voorsz deurgesneden Niers. Dartigh Soldaten die sijn Hoochept daer toe bewillight had belovende yder dartigh gulden met een nieuwe Casack / sijn alsdoen overgeloopen ende aldaer gelogeert; haer soeckende te bewaeren met rijs ende aerde. Des anderen daegs heeft men een ander brugh over de deurgesneden Niers, op deselve plaets (daer men in 't eerste den Rijsdam was van meeningh te leggen) gebracht: dese brugh is op deselve manier als die van 's vorighen daeghs / overgebracht; van de plaets daer dese brugh was legghende / maeckte men een Sapperinge die van de Maes quam / noch met een ander Sapperinghe was men loopende langhs haer werck / om 't selve van achteren af te snijden. Den sestienden heeft men de Sapperinge verbreedt ende opgemaekt/en is Graef Willem met sijn werck / geavanceert dicht aen 'svyandts hoornwerck / smeet veel hantgranaden daer in; hy gink voort met sijn werck langs den Dam die sy hadden legghen aen de Maes in de graft van 't Hoornwerck / ende was deselve by nae gepasseert. Beneden strooms heeft men 't Ravelijn/dat dicht aen de Maes lach/ingenomen; de Vyandt had 't selve verlaten / so d'onse met een kleyn ghetal volcx daer in quamen stack de vyandt twee mijnen aen brandt / daer bleef ontrent van ons volck ses of seven man / het ander Ravelijn by Oosten hebben de Coninckse mede verlaten; ons volck vonden eenige hantgranaden Cosacken ende Knapsacken; daer na deed men 't Ravelijn van achter sluyten/gaende langs deselve nevens de Maes met de Sapperinge; Graef Willem was met de sijne langhs de Maes gaende tot aen den hoeck van 'svyants Hoornwerck noch een andere Sapperinge / gaende langhs haer buytenwerck niet wijdt van een ander buytenwerck leggende voor de brug die deur de face van 't Bolwerck was komende; de belegerde smeeten seer met steenen op onse Sappeerders / daer en tegens maeckten d'onse veel handtgranaden en smeeten haer steenen eenige weer over.

In

In den Dam van de Graft legghende tusschen de Maes / maeckte ons volck een contra mijn / om haer mijnen bekent te worden. s' avondts ontrent acht uren is ons volck over den Dam ghevallen die tusschen de Niers ende Maes lach. Die nacht van den twintigsten is in d'Approche van Graef Willem dood geschoten den Colonel Huygens; 't Lichaem wiert na beneden gevoert / nevens de zijde van den voorsz Colonel stondt den Ingenieur Beuckel, wiert mede op desel-ve tijdt doodt geschooten, den vierden Ingenieur die doot geschooten is voor Gennip. D'approche van Graef Willem om den hoeck van d'Espaule in de face van 't Bolwerck van de Maes kant gevordert sijnde / wiert een mijne ghemaeckt/ de Sapperinge van Graef Willem langhs d'espaule / is door die van 't Bolwerck ingestort / ende de voorschreve Sapperinge verdult. De mijne van Graef Willem in de face gemaeckt / was den twee en twintichsten volmaeckt ende gestopt; de sapperinge van sijn Hoocheydt beneen strooms ginck langhs de Maes opwaerts aen; wiert dien dach gebracht over den Dam die in de groote graft lach aen de kant van de Maes tot aen de voet van 's vyants Bolwerck. De Sapperinge beneen strooms was doen drie ofte vier roeden hoger als den hoeck van 't Bolwerck; in 't voorsz bolwerck wiert een mijne gemaeckt. De Batterye staende aende Zuydzyde vande Maes een schoot doende op 'tpunt van 't Maes punt alsoo genaemt/ en het stuck wat te laeg staende vernielde drie van onse arbeyders die aen 't voorsz travers waren arbeydende / noch een knecht den arm af. Des anderen daegs was het so ver gebracht / dat uyt het quartier van sijn Hoocheydt beyde dammen over de levende ende doode Niers waren gebracht / mitsgaders den Dam over 's vyandts graft het conterschap / Kabeljjn / ende Hoornwerck ingenomen / sijnde 't eynde de brugge van de doode Niers een Mijne gemaeckt / gelijck oock onder een van den Bolwercken in 't quartier van den Veldtmaerschalck de mijne onder des Vyandts Hoornwerck mede gereet was; sulcx datter niet en resteerde als de voorsz drie mijnen te laten springen.

Die van binnen siende dattet ten eynde ginck / ende de plaets niet langher was te houden / hebben goet gevonden een Tamboer uyt te senden / die versocht te spreecken den Colonel Hauterive, waer op gevolcht is een stilstant ende het senden van Ostagiers ende het maecken van de capitulatie; hier na volgende.

Articulen van syn Hoocheydt geaccordeert aen den Heere Preston *Gouverneur van 't sterck e huys te* Gennep, *ende aen syn Capiteynen, Officieren ende Soldaten.*

1. Dat de Gouverneur met alle d'Officieren ende Soldaten, van wat conditie ende qualiteyt die souden mogen wesen, geene uytgesondert, selfs de overlopers, overhindert, sonder eenich arrest, onder wat pretext die soude mogen genomen werden, uyt de selfde sterckte, met volle wapenen ende Bagagie, trommelslach, vliegende Vaendel, brandende lonten aen beyde zyde, koghel in de mondt ende in gelederen, gelijck sy gewoon syn te marcheren, lijf, ende alle haere goederen vry sullen uyt trecken, tot de Stadt van *Venlo*.

2. Insghelijcx alle Geestelijcke persoonen met haer bagage ende kerckelijcke ornamenten.

 3. Dat

de Sapperinge die by 'svyandts Hoornwerck was / een goede Corps de guarde gemaeckt; de Sapperinge van Graef Willem gingh aen wederzijden voor by 's vyandts werck / en langhs de Maes, d'ander nae de Niers nae 't Hoornwerck / men heeft oock met een groote pont die aen d'een zijde schoot vry was / ende aen d'ander zijde met een vallende Brugh mede schoot vry / om deselve te legghen daer d'oude Niers inde Maes komt / gepoogt om over deselve te passeren / dan also 't daer vlack was / ende de pont te diep ginck / heeft men deselve daer niet konnen brengen en is voor dien tijdt vruchteloos gheweest. Zedert is noch een proeve gedaen tot 't overbrengen van de brugge / 't welck wederom met groot verlies is gefailleert / ende voorts niet anders ghepasseert / als dat men den gheheelen dach ende nacht gestadich met Canon ende Granaden heeft gespeelt meer als opt voor Breda of eenige andere plaetsen opt gesien of gehoort is. Den veertienden 'smorgens vroeg heeft men in d'approche beneden strooms aen de Noordzy van de Maes, een brug overgebracht en voor aen de zy van 's vyants werck een linie gelopen vande Maes, by de deurgesnede Niers opwaerts. Dese Brug wiert gelept voor aen / daer de deurgesneden Niers liep in de Maes, en was gemaeckt met lange balcken in den anderen met houts ende touw bewoelt wel vast ghemaeckt op deselve met delen op de voorschreve balcken met nagels vast ghemaeckt / dees brugh was ontrent langh vier roeden / in 't midden waren twee Raden van een wage / op d'asse van de wiele was de voorsz Brugh vast gemaeckt / ende is alsoo voort gheschoven tot in 't diep van de voorsz deurgesneden Niers. Dartigh Soldaten die sijn Hoochept daer toe bewillight had belovende yder dartigh gulden met een nieuwe Casack / sijn alsdoen overgeloopen ende aldaer gelogeert; haer soeckende te bewaeren met rijs ende aerde. Des anderen daegs heeft men een ander brugh over de deurgesneden Niers, op deselve plaets (daer men in 't eerste den Rijsdam was van meeningh te leggen) gebracht: dese brugh is op deselve manier als die van 'svorighen daeghs / overgebracht; van de plaets daer dese brugh was legghende / maeckte men een Sapperinge die van de Maes quam / noch met een ander Sapperinghe was men loopende langhs haer werck / om 't selve van achteren af te snijden. Den sestienden heeft men de Sapperinge verbreedt ende opgemaeckt / en is Graef Willem met sijn werck / geavanceert dicht aen 'svyandts hoornwerck / smeet veel hantgranaden daer in; hy gink voort met sijn werck langs den Dam die sy hadden legghen aen de Maes in de graft van 't Hoornwerck / ende was deselve by nae gepasseert. Beneden strooms heeft men 't Ravelijn / dat dicht aen de Maes lach / ingenomen; de Vyandt had 't selve verlaten / so d'onse met een kleyn ghetal volck daer in quamen stack de vyandt twee mijnen aen brandt / daer bleef ontrent van ons volck ses of seven man / het ander Ravelijn by Oosten hebben de Coninckse mede verlaten; ons volck vonder eenige hantgranaden Cosacken ende Knapsacken; daer na deed men 't Ravelijn van achter sluyten / gaende langs deselve nevens de Maes met de Sapperinge; Graef Willem was met de sijne langhs de Maes gaende tot aen den hoeck van 'svyants Hoornwerck noch een andere Sapperinge / gaende langhs haer buytenwerck niet wijdt van een ander buytenwerck leggende voor de brug die deur de face van 't Bolwerck was komende; de belegerde smeeten seer met steenen op onse Sappeerders / daer en tegens maeckten d'onse veel handtgranaden en smeeten haer steenen eenige weer over.

In den Dam van de Graft legghende tusschen de Maes / maeckte ons volck een contra mijn / om haer mijnen bekent te worden. s' avonds ontrent acht uren is ons volck over den Dam ghevallen die tusschen de Niers ende Maes lach. Die nacht van den twintigsten is in d'Approche van Graef Willem dood geschoten den Colonel Huygens ; 't Lichaem wiert na beneden gevoert / nevens de zijde van den voorsz Colonel stondt den Ingenieur Beuckel, wiert mede op de selve tijdt doodt geschooten, den vierden Ingenieur die doot geschooten is voor Gennip. D'approche van Graef Willem om den hoeck van d'Espaule in de face van 't Bolwerck van de Maes kant gevordert sijnde / wiert een mijne ghemaeckt/ de Sapperinge van Graef Willem langhs d'espaule / is door die van 't Bolwerck ingestort / ende de voorschreve Sapperinge verbult. De mijne van Graef Willem in de face gemaeckt / was den twee en twintichsten volmaeckt ende gestopt ; de sapperinge van sijn Hoocheydt beneen strooms ginck langhs de Maes opwaerts aen ; wiert dien dach gebracht over den Dam die in de groote graft lach aen de kant van de Maes tot aen de voet van 's vyants Bolwerck. De Sapperinge beneen strooms was doen drie ofte vier roeden hoger als den hoeck van 't Bolwerck;in 't voorsz bolwerck wiert een mijne gemaeckt. De Batterij staende aende Zuydzyde vande Maes een schoot doende op 't punt van 't Maes punt alsoo genaemt/ en het stuck wat te laeg staende vernielde drie van onse arbeyders die aen 't voorsz travers waren arbeydende / noch een knecht den arm af. Des anderen daegs was het so ver gebracht / dat uyt het quartier van sijn Hoocheydt beyde daminen over de levende ende doode Niers waren gebracht / mitsgaders den Dam over 's vyandts graft het conterschap / Ravelijn / ende Hoornwerck ingenomen / sijnde 't eynde de brugge van de doode Niers een Mijne gemaeckt / gelijck oock onder een van den Bolwercken in 't quartier van den Veldtmaerschalck de mijne onder des Vyandts Hoornwerck mede gereet was ; sulcx datter niet en resteerde als de voorsz drie mijnen te laten springen.

Die van binnen siende dattet ten eynde ginck / ende de plaets niet langher was te houden / hebben goet gevonden een Tamboer uyt te senden / die versocht te spreecken den Colonel Hauterive, waer op gevolcht is een stilstant ende het senden van Ostagiers ende het maecken van de capitulatie; hier na volgende.

Articulen van syn Hoocheydt geaccordeert aen den Heere Preston *Gouverneur van 't sterche huys te* Gennep, *ende aen syn Capiteynen, Officieren ende Soldaten.*

1. Dat de Gouverneur met alle d'Officieren ende Soldaten, van wat conditie ende qualiteyt die souden mogen wesen, geene uytgesondert, selfs de overlopers, overhindert, sonder eenich arrest, onder wat pretext die soude mogen genomen werden, uyt de selfde sterckte, met volle wapenen ende Bagagie, trommelslach, vliegende Vaendel, brandende lonten aen beyde zyde, koghel in de mondt ende in gelederen, gelijck sy gewoon syn te marcheren, lijf, ende alle haere goederen vry sullen uyt trecken, tot de Stadt van *Venlo*.

2. Insghelijcx alle Geestelijcke persoonen met haer bagage ende kerckelijcke ornamenten.

3. Dat van beyder zyden sullen blyven twee Ostagiers, niet alleen tot den dagh des uyttochts, 't welck sal syn toekomende maendag den *negen* en *twintigsten* deses 's morgens, maer oock tot dat de voornoemde Gouverneur ende Officiers, met alle haere goederen ende volck van Oorloch te *Venlo* sullen gekomen syn, om henluyden tot een vrygeley te dienen.

4. Dat henluyden *twintigh* Scheepen ende *hondert* wagens sal gegeven worden om haer bagagie ende gequetste wegh te brengen.

5. De geene die hunne meubelen in de Stadt van *Gennip* sullen willen brengen, sullen 't mogen doen, ende binnen *drie* maenden 't selve onder de selfste vryheyd wederom elders mogen transporteren, als oock de ghequetste in de selfde Stadt sullen mogen blyven, om haer selven te laten cureren, sonder teghen den dienst des Landts yet te attenteren, ende ghenesen synde, sullen met een pascedel van den Gouverneur der voorsz Sterckte nae haer Guarnisoen moghen vertrecken, ende de begraven dooden, daerse willen sonder belet, elders mogen transporteren.

6. De Koopluyden, winckeliers, ende andere, van wat qualiteyt die souden mogen wesen, sullen insgelijcx met alle haere goederen naer *Venlo* vry moghen vertrecken, alwaer ghekomen, sullen des noodts synde, een *abolissement* mogen eysschen.

7. De Commys van de Artillerye, sal met d'andere militaire Officieren mogen nae *Venlo* vertrecken, ende indien hy van wegen syne afreeckeninge hem nae *Brussel* transporteren moet, sal tot dien eynde van syn Hoocheydt een paspoort moghen versoecken: maer de *Licent* ende *Convoy-meesters* sullen hun aen de Heeren van den Raedt van State moeten addresseren, om de vryheydt voor haer selven op 't platte Landt te mogen houden.

8. Dat alle gevanghens sonder distinctie noch limitatie van tydt, in vryheydt sullen gestelt worden sonder rantsoen te betalen, dan alleenlijck hun verteerde kosten.

9. De Gouverneur sal met hem nemen twee stucken gheschudt van *twaelf* pondt, met een mansvelder, *ses* tonnekens polver, ende koghels naer advenant.

10. 'T Geschut ende Amunitie van Oorloch, item vivres ende provisie, toekomende den Koninck van *Spaignen*, van wat soorte die souden moghen wesen, sullen sonder eenigh bedrogh aen sulcke Officieren die syne Hoocheydt tot dien eynde in 't voornoemde fort senden sal, gelevert moeten worden.

11. Voor de verseeckeringh der Schepen ende wagens, sullen hier twee Ostagiers blyven, tot dat de andere twee mette wagens ende Schepen sullen weder gekeert syn, alsdan sullen de twee hier ghebleven in aller seeckerheydt weder naer *Venlo* gesonden worden. Ghedaen in 't Leger tot Offel, den *seven en twintichsten July sestien hondert een en veertig*. Was onderteyckent *Fred. Henry de Nassau, Prince d'Orange*. *Tho: Preston*.

D'uyttocht geschiede in volgende manier: elck hielt sijn wercken beset / doch wierden op Sondach, in Scheepen daer toe gestelt / de krancken / gequetsten / over de drie hondert mannen met menschte van vrouwen en kinderen daer uyt gebracht; ende op Maendach ter klocke acht uyren: naer dat onse Ruyterye en voetvolck in wapens stont / sijn daer uyt getrocken hondert negentig wagens met bagage / daer op volghden drie Compagnyen Soldaten / noch drie stucken geschut/ bestaen-

bestaende in twee dzylingen ende een Mansfelder met sijn toebehooren / doen volgde weder vyf of ses Compagnien met slaende trommelen al te saemen buerroers / daer nae volghde noch ses vandelen met Bourgonse Cruysen / doen quam den Gouverneur op een wit paert / sijnde een fraey langh man / verselschapt met veel Officieren ; sy saluteerde onse Officieren te paerde / alsmede de omstanders / ende thoonde sich vrolijck / daer na marcheerde hy in goede ordre naer Graef Willems Quartier / en daer vondt hy sijn Hoocheyt / den jongen Prins / Graef Willem, den Grave van Solms ende de Heer van Brederode by d'uytterste wercken; hy tradt af van 't paerdt / als mede sijn Hoocheyt ende den jongen Prins / met groote reverentie sijn afscheyt nemende / marcheerde voorts / ende wiert geconvoyeert naer Venloo, alsmede die ghequetsten in Schepen met treckpaerden de Maes op / laetende eenige Ostagiers tot wederkompst van 't Convoy / in dit Fort / volgens het seggen van de belegerde / sijn geweest twaelf of dartien hondert man ; ongevaer drie hondert dooden sijn / soo door 't schieten als werpen der granaten gebleven ; Vivres en Amunitie isser noch genouch geweest : want daer lach noch veel meel en kaes / noch eenige tonnekens met buskruyt / kogels / en lonten / daer by oock vijf metale Stuckjes / en een en twintigh andere / doch meest ontramponeert ; het Slot was heel beschadicht / en op veel plaetsen als een molshoop.

De Prins gaf het Gouvernement van 't Gennepperhuys aen den Heer van Leeuwen van het gheslacht van den Boetselaer.

Eenige dagen hier noch gelegen hebbende : tot dat nodige beslichtinge der wercken was ghedaen ; wierdt deur de Fansche Ambassadeur bewooghen om met het Leger te gaen na Vlaenderen. Tot welcken eynde in 't laest van Augustus een goet quantiteyt Schepen gesonden wiert na de Stadt Grave : konnende niet hoger op komen om dat de Maes soo laegh was.

Den sevenden September was de Prins met het Leger voor Dort : sijnde gelaten acht ende twintich Cornetten Paerden omtrent Gennep om het oogh op den Rijn ende Maes te hebben / alsoo de Spaense met eenich macht lagen by Ruermonde : sijnde oock de Keysersche (moedich deur 't innemen van Dorsten) niet veel te betrouwen.

In 't tiende van September legghende 't Leger tot Assenede, deden de Spaensche een inval in 't quartier van de Ruyterie / alwaer de Heer van Rummen gevangen ende binnen Brugge gebracht wiert / werdende sijne Compaignie ende die vanden Prins van Talmont sijn Colonel tamelijck beschadicht. In 't begin van October wiert de Prins versocht / alsoo 't saisoen verre ghegaen was / om weder te huys te komen / ende Legher te scheyden. Woensdach den drie en twintichsten October quam sijn Hoogheyt in den Hage ; indisposit aen sijn voeten ; so dat men hem moest dragen in een stoel.

Den achsten November heeft de Heer Frederich Magnus wilt ende Rijngraef Colonel te Paerde op recommandatie van den Prince versocht ende geobtineert het commande over de Ruyterie van desen Staet naest den Lieutenant ende Commissaris Ghenerael / in plaets van den Heer Hartoch van Bovillon. Waer op hy den eed heeft gedaen. Sonder nochtans dat ter cause van dien hy eenich Tractement tot laste van 't Landt soude hebben te genieten. Korts daer na dede oock de Graef van Solms sijn eedt als Gouverneur van Mastricht.

Den

Den acht en twintichsten November heeft sijn Hoogheydt vermaninghe laten doen dat men voor goeden Prinse soude verklaren de gheene die met paspoorten van d'ander syde hier quamen of deur de Garnisoenen passeerden / inhoudende de clausule van rebelle Provintien : als oock de gene die op paspoorten op pascedullen van de Gouverneurs der Garnisoenen van dese Staet / uyt de Spaensche quartieren quamen. Maer ten had geen gevolch.

Den negenden November stierf de Cardinael Infant tot Brussel : na een lange ende perijble koortse : sijnde veelmael gelaeten / soo datmen meende als of hy deur al te veel laten was omgekomen: ende datter malitie was ondergheloopen. Weynige dagen te voor had hy zijn Testament gemaeckt in volgende manieren.

Inden name Godes Amen : kennelijck sy een yegelijck die dese sullen sien, dat ick *Don Fernando* door Gods genade *Infant* van Spaigne, Cardinael vande Heylige Roomsche Kercke van St. *Marie in portico*, Administrateur perpetuel van 't Artsbisdom van *Toledo*, Primaet van *Spangie*, Opper Cancelier van *Castilien*, Abt ende commendataire perpetuel vande Abdye van *Alcovaca* groot Prieur *d'Otrato*, van d'ordre ende militie van *St. Jan* van 't Hospitael van *Ierusalem*, en de Rijcken van *Portugael*, Lieutenant vande Koningh myn Heere, syn Gouverneur ende Capiteyn Generael van Nederlandt, my vindende kranck van een sieckte, die van Godt komt, in volkomen oordeel ende goeden sin, maecke ende ordinere myn Testament ende uyterste wil in maniere als volght.

Ick beken gheweest te syn een *elendich Sondaer*, ende ick bid Godt onsen Heer deur d'onentlijke verdiensten des lydens van ons Heer *Iesus Christus* my genadich te syn, ende ick bidde de Souveraine Coninginne der Enghelen onse *lieve Vrouwe* t' intercederen by haeren dierbaeren Soon om de vergiffenis van myn sonden : 'tselve versoeck ick oock aende Heylgen van myne devotie, ende specialijck aende glorieuse *St. Alphonsus* ende aen alle het Hemelsche Hof ende aende Engel die my bewaert heeft ende aen alle d'Enghelen, Erts Engelen, ende Hemelsche geesten. Ick geloof ende belyde alles wat gelooft werdt by de heylighe Moeder de *Catholijcke* Roomsche Kercke; in welck geloof ick heb gheleeft, ende verklare te sterven, deur Godts genade.

Ick bid den Koninck dat, hebbende by myn leven niet konnen voldoen myn begeerte om te treden inde Heylighe Kerck van *Toledo*; myn Lichaem nochtans daer moghe werden begraven inde Capelle van ons *lieve Vrouw del Sacrario*, aldaer yet fonderende tot myn ghedachtenis; naer dattet syn Majesteyt sal goetvinden. Ende ick beveele aende Deken ende Capittel van deselve Kercke datse myn Lichaem willen innemen, ende myner te ghedencken in haer Heylige ghebeden: vertrouwende sy sullent doen, als wel wetende dat ick altydt haer eerwaerde geselschap ende ghemeente heb bemint ende geacht, ende om dat myn Overigheydt haer is aenghenaem gheweest. Ick geloof sy sullen na myn doodt myner gedencken ende Godt bidden voor myn ziele.

Ick bid oock dat syn Majesteyt gelieve te ghebieden dat voor my ghedaen werde een Iaerlijxe misse op den dach van myn afsterven inde Kercke van *St Marie in Portico* tot *Romen*, synde de titel van myn Cardinaelschap. Ende dat myn Lijck by provisie werde by geset inde Koninckclijcke Capelle van dit Palais by de Vrouwe *Infante* myn moye.

Ick

Ick begeer ende wensch gheleyt te worden voor de voeten van ons Heylichste Vader *Vrbanus d'achste*, met soodane eerbiedigheydt als ick syn nedrichste Soon hem schuldich ben, om t'ontfanghen syne Apostolische benedictie, naedemael hy my altydt heeft toeghedraghen een vaderlijcke gheneghentheydt. Ick hoop hy sal myn ziele aen Godt bevelen, ende daer voor bidden: ende 't is my een grooten troost te sterven synde een van syn geheylicht College. Ick bidde syne heyligheyt; dat hem gelieve myn Cardinaels hoet te geven aen *Don Antonio de Benevides* Canoninck vande Heylige Kercke tot *Toledo*, myn kerckelijke Camerlinck, myn *Sommellier de Cortines*, ende doende het ampt van myn opperste Aelmossenier: my verlatende op syn deucht, qualiteyt, gheleertheydt, ende andere goede partyen, dat hy voldoen sal aende plichten van sodanigen eere.

Item ick beveele dat soo spoedelijck als ghe schieden kan, *twaelf duysent* missen werden geseyt voor myn ziel ende meest, so veel mogelijck is, op geprivilegeerde Autaren.

De maeniere van myn Begrafenis beveel ick aen myn Testamenteurs, dat sy daer van disponeren als haer goet sal duncken, van gelijcken d'Aelmoesse uytdelende.

Ick beveele aende Nederlanden ende aende Staten van deselve, daer over syne Majesteyt belieft heeft ghehadt my Gouverneur te maecken, dat sy den yver bewaeren die sy schuldich syn aende Catholijcke, Apostolijcke, Romainsche Religie, die sy altydt hebben behouden ende bethoont, ende van ghelijcken oock de liefde en getrouwigheyt, met dewelke sy in alle occasien syn Majesteyt hebben gedient, ende oock aen syn Koninglijcke ordonnantien gheobidieert, dat geduyrende de tydt van myn Gouvernement, daer van groote proeven hebbe, daer voor ick haer oneyndelijcke danck segge, ende verhoope dat sy vorders continueren sullen met deselve getrouwigheyt.

Item ick verklaere aen myn dienaers schuldich te wesen verscheyden menichte van gages, Racions, ende emolumenten. Ick versoecke aen syn Majesteyd van 't gene blijcken sal, ende yets bedraecht, ghedient sy, te gebieden, dat sy betaelt werden, ende aende gene die na Spaignen sullen begeren te gaen dat haer te meer gegeven werde, om haer reyse te doen, ende hulp vande kosten na haer qualiteyt ende Officien.

Ende om dat ick my van haer wel gedient vinde, begeer ick, dat sy moghen hebben de beloningh die haer liefde, met dewelcke sy my in myn dienst gheassisteert hebben, meriteert, van ghelijck bid ick dat syn Majesteydt ghelieve haer te gratificeren, ende ick wil dat haer leven lanck gecontinueert werde haer gages Racions, ende emolumenten daer van sy tegenwoordich volkomentlijck gauderen, ende ondertusschen tot dat syn Majesteydt daer toe ordre geve, dat ick betrouwe, beveele aende Chefs, Tresorier Generael ende commisen der finantien te continueren inde betaelinghe der voorn. gages; Racions, ende emolumenten vande *veertich duysent* Croonen, die syn Majesteyt geboden heeft my te geven: ende vande *vyf duysent* Croonen, die my betaelt syn gheweest alle Maenden door deselve middel, ist myn wil dat sy gheemployeert werden aen myn Dienaers om haer met rouw te bekleden, conform haer qualiteydt, ende Officie van yeder een. Ende ick recommandeere oock aen syn Majesteydt de Weduwen van myn Dienaers.

Ende door dien dat ick gheoblighеert ben inde groote Liefde ende punctualiteyt met dewelcke de Marquis *d'Este* , sedert myn eerste Iaeren , my ghedient heeft , versoeck ick syn Majesteyt my de genaede te doen hem t' eeren ende te favoriséren , syn persoon estimerende ende prysende.

Ick verklare schuldich te wesen aen verscheyden Cooplieden ende andere persoonen menichte van penninghen, dewelcke ick begeere dat betaelt werden : soo kort ende so spoedich als doenlijck sal syn, haer reeckeninghen sluytende. Ick bidde syn Majesteyt en beveele aen myn Testamenteurs dat so spoedich als 't kan, haer volkomen satisfactie gegeven werde.

Ende ick verklare dat ick schuldich ben aen *Don Iuan de Lira* Pogador Generael van d'Armee van syn Majesteydt in syn Landen, verscheyden sommen van penningen, die hy voor my betaelt heeft, dewelcke ick gebiede dat punctuelijck; op syn woort betaelt werden, my betrouwende op syn oprechtigheydt ende ghetrouwigheyt.

Ende aen alle anderen, die tegens mijn goederen eenich recht ofte actien hebben, wil ende gebiede ick dat nae rechten betaelt werden van 't geene men haer schuldich is.

Item verklare ick van 't Sterfhuys vande Vrouwe *Infante* mijn Moye eenighe last op my genomen te hebben, meer als sy my geboden heeft in haer Testament dewelcke noch niet betaelt en syn , ende ick belaste dat sy terstont betaelt werde met deselve punctualiteyt.

Item ick verklare gelaten te hebben een Memorie in handen van *Don Michiel de Salamanca* ende met kennis van Broeder *Ian vande Moeder Godts* van d'ordre der ontschoeyde Carmeliten, onderteeckent met haer handen , in dewelcke syn gerapporteert eenige schulden van particuliere penningen , die ick laste terstont betaelt te werden.

Item ick verklare eenige particuliere saken, rakende mijn conscientie, gecommuniceert te hebben met Broeder *Ian van de Moeder Gods* en met *Don Michiel de Salamanca* ende om het te voldoen, ghebiede ick dat onder haer handen ghestelt werde *twintich duysent* kroonen, en ick belast haer dat de *twintich duysent* Croonen terstont ghedistribueert werde inde maniere als ick die gheordonneert hebbe, ende ick wil ende is mijn begeerte, dat van nu voort aen ende in geene tijden haer eenige reeckeninge versocht werde van die penningen, ende op datmen met meerder kortheydt executeere 't geene dat ick in dit particulier ordonneere, beveel ick aen *Don Michiel de Salamanca*, hem met penninghen van syn Majesteydt versien vindende, dat hy terstont dese party volbrenghe, ende de voorsz penningen niet hebbende, dat hy disponeerde inde beste maniere als hy kan ter tijdt toe dat het volbracht sy, dat ick my verseeckere dat het syn Majesteydt sal goetvinden.

Item ick ghebiede dat in handen van Broeder *Ian vande Moeder Godts* ghestelt werde *twee hondert* kronen ter maent voor de tydt die hy self seggen sal, op dat hy sorge mach hebben op seeckere Godtvruchtige wercken, die ick hem hebbe gecommuniceert, ende ick gebiede hem daer van de reeckeninge aen syn Majesteyt te geven, ende alle myne schulden betalende ; denombreer ick voor mijn universel

verseel

versel Erfghenaem van alle myn goederen, Rechten, ende Actien, die myn toebehooren ofte my toebehooren moghen de *Coningh, myn Heer myn Broeder*; ende ick bidde hem ghelieve te ghebieden dat satisfactie werde ghegheven aen alle myn Schuldenaers, ende datter voor myn ziel ghedaen werden de *Suffrages* ende verscheyden andere goede wercken diemen goedt vinden sal t' ordonneren: vertrouwende dat syn *grootheyt* ende *Godtvruchtigheydt* voor myn ziele sal continueren d'eere ende ghenaede, die hy in myn leven my ghedaen heeft. Ende ick en spreecke niet van myn erkentenisse, om dat alle de Werelt weet datter geen vassal soo begunsticht is geweest van syn Koningh, als ick, noch soo seer bemint van syn Broeder ende Heer. Ende 'tgheene ick, nu stervende, houde voor myn grootste verlies, is, te wesen gesepareert van syn Coninckliјcke voeten, ende dat my de tyt ontbreeckt om syn Majesteyt te dienen, ende erkennen 't gene ick hem schuldich ben.

Ick beklaech my seer dat myn leven niet heeft konnen geraeken om aende Koning myn Heer te dienen, gelijck ick gedacht hadde te doen; maer de wille Gods gheschiede, 't welck myn eerste begeerte is; ende ick bidde syne Goddelijke Majesteyt myn Heylige Intentien te helpen, dewelcke men kent in syne Hoogheydt, met dewelcke de Christenheydt sal besitten alle de de gheluckfaligheden die ick soude mogen begeeren.

Ende ick wil, ende dit is myn begeerte dat het voornoemde in dit gheschrift geobserveert ende bewaert werde ende myn Testament sy, ende sooder eenighe imperfectie ofte ghebreck van solemniteydt ghevonden wiert, vervul ick die met d'authoriteydt die syn Majesteydt my toegheftaen heeft in dese Landen, op dat alle het voornoemde volkomen volbrenginge erhoude inde beste form als ick gekonnen heb.

Ende om t'executeren ende te volbrenghen alle 'tgheene in dit Testament ghestelt is, bidt ick syn Majesteyt ghelieve alsoo te ghebieden, ende ick noeme voor myn Testamenteurs de Graef Hartoch van *St. Lucar*, myn *Sommeillier de Corps*, Broeder *Ian vande Moeder Godts*, die my ghebiecht ende gheassisteert heeft, den Bisсop, Gouverneur van myn Ertsbisdom van *Toledo*, ende d'Ertsbisschop van *Mechelen*, den Bisschop van *Gent*, Broeder *Ian van St. Augustyn*, *Don Francisco de Melo*, Marquis de *Velada*, den President vanden Secreten Raedt, de Marquis *d'Este*, de Marquis d'*Orany*, Edelman van myn Kamer, ende de Cancelier van *Brabandt*, ende ick geve haer suffisante macht om t'exerceren het officie van Testamenteurs met alle de nodige qualiteyten.

Ghedaen tot *Brussel* in presentie vande Marquis van *Vellade*, Marquis *d'Este*, myn Groot Stalmeester, Broeder *Ian vande Moeder Gods*, *Don Michiel de Salamanca*, als getuyghen der waerheyt, heb ick de teghenwoordige gheteeckent, gelijck oock van ghelijcken de voornoemde ghetuyghen met d'Audiencier, eerste Secretaris van syn Majesteydt in syn Staten der Nederlanden, den *vierden van November sestien hondert een en veertich*. Geteeckent den *Cardinael Infante* ende lager den Marquis van *Vallada*, de Marquis *d' Este*, Broeder *Ian vande Moeder Godts*, *Don Michiel de Salamanca*, ende *Vereycken*.

Dit Testament deed de lieden spreecken: d'eene datter gheen Dagelyter was als 'tbloedt Christi: dat niet meer als twee plaetsen naer dit leven waren de Hel of de

 Re-

Hemel: dat de boom lach/ sose viel. D'andere d'ontheyt van het contrarie gevoelen allegerende: dat oock in d'ander euwe de sonden / behalven die teghen den Hepligen geest begaen sijn / werden vergheven. Dat de Vaders in 't oude/verscheyden in 't nieuwe Testament als Lazarus, Tabythus, Eutychuys ende de Lichamen der Heylighen/ welckers graven wierden gheopent / niet quamen uyt de Hel, noch uyt den Hemel: want beyde plaetsen sijn eeuwich. Ende alsso de menschen meest met swaere sonden belaeden stierven; dattet al te arrogant ende sorgheloos was den soodaenighen te verseeckeren het eeuwighe leven/ als ofmen so datelijck met leersen ende spooren ten Hemel voer: ende aen d'andere sijde dat het street met Godes oneintlijck barmhartichept / den sondaers om haer sonden / die niet alleen entlijck maer kort sijn/ te verstoten in een eeuwige pijn. Daer tegen allegeerden andere de texten der contraremonstranten/spreeckende vande predestinatie: dat Godt had Iacob lief ghehadt ende Esauw gehaedt: sonder aensien van goet of quaet. Alle welcke subtyle speculatien beter dienden ghesweghen: want de discrete ghereformeerde self willen gheen predestinatie toe staen als tot de zalichepdt: verwerpende de harde manieren van spreecken van andere. Het Symbolum of twaelf Articulen des gheloofs / 't welck de protestanten soo wel als de Rooms gesinde houden dattet vande Apostelen self ghemaeckt ende een Apostelijcke traditie is / behoort genoech te sijn. De gemeente altijdt aende nieuwe distinctien ende opinien te binden is 't werck van eergierighe Theologanten ende van ambitieuse Staets lieden; die onder dat pretext de Raethuysen ende Regheringhen bekruypen. De besten ende meeste eenichepdt souder sijn by de Christenen / soo men niet preeckten als de Moraliteyten: laetende de controversien of op d'Academien of eenmael ghedecideert blyven. Ghelijck men entlijck acquiesceert in 'tgheen by een Souverain Hof is ghedetermineert. Ende ghelijck men altijdt presumeert voor het gewesene van een Rechter; die nochtans kan doolen: so kondemen met desen Cardinael segghen wel te ghelooven wat de Kercke (die in genere ghesproocken 't fundament ende columne vande waerheyt te syn ghesecht wort) eenmael heeft gedecideert. Gelijck het dan absurd soude werden ghehouden in Hollandt, te willen weder in twyffel trecken wat op het Dortsche Synodus is ghesloten. Van 't welcke een Engels Bisschop een Lidt van 't selve seyde: den text / den Heylighen Geest ende ons heeft goet gedacht: ende wat meer tot infallibilitept vande Kercke wert bygebracht / uyt de Schrift. Als de Rooms gesinde sulcx in 't begin vande reformatie voorbrachten: wiertet uytghelacht. De Heer Luther gevraecht of hy sich niet wilde onder werpen het oordeel vande Kercke / seyde: Iae: voor soo veel als het met Gods woort over eenkomt. Doen was sijn Kerck noch strydende: maer als de Kerck triumfeert: dan spreecktmen self/ watmen in d'andere heeft teghen ghesproocken: Spiritui sancto & nobis visum est. Ecclesia, nempe nostra, est fundamentum & Columna veritatis. Dit sech ick / waeren de discoursen vande Brabanders tot voorstandt van haeren Cardinael Infant. Die ghebalsemt sijnde wiert gedeckt met vergulde Wapenen / ende noch dien nacht gebracht inde Capelle van 't Pallais/ ende geset op een tabernakel gedeckt met goude Laecken / ende onder een Troon van ghelijcke pareersel: werdende van een yeder ghesien tot den veertienden November. D'eerste dach sachmen aende Rechter sijde van zijn hooft een Roodt Bonnedt op een kussen van Fluweel: een wemich lager

lagher een Princelijcke Croon ; verciert met groote Paerlen ende Diamanten ; ende aen sijn voeten een Helm ; over een komende met de waepenen daer mede hy bedeckt was.

S'anderen daeghs wiert ghestelt de Cardinaels hoet in plaets vande roode bonnedt: de goude Kroon aende lincker syde van syn hooft : met de stock van generaels of Veltoversten inde handt. Ende alsoo bleef hy den twaefden ende dertienden. Alle dese teeckenen van grootheydt hem sijnde afghenomen den veertienden wiert geleydt in een kiste ende geset achter 't Autaer aende rechter sijde van d'Infante Isabelle sijn Moey. Alles met de Ceremonien diemen schuldich was aen een so groten Prins. Daer nae d'ordre des Coninghs gheopent sijnde wiert bevonden dat Don Franscisco de Mello / den Marquis de Velade , de Graef van Fontaine, voorts d'Ertsbiscop van Mechelen / de President Rose, ende Don Andrea Cantelmo waren genoemt tot d'administratie so militair als Politijck.

Oock wierden nu eerst gelost de Resterende Spaensche ghevangens in Duyns bekomen ; hoewel de wisseling al lang geslooten was. Sijnde de lossinge soo lang verwijlt, eensdeels om dat de Cipiers eenighe extraordinaris onkosten pretendeerden / doch anderdeels ende principalijck ; uyt faute van Penningen.

Die van Hollandt spraecken in December wederom van te casseren de vyftich Compaignien in 't Jaer acht en twintich aengenomen. Alsoo deselve Provintie klaegde die niet te konnen onderhouden / of geen fonds te hebben om die te betalen. Eenige slougen voor datmen de Servitien of Logijs-gelden soude afschaffen belopende / soo men seyde wel seventien mael hondert duysent guldens in 't Jaer : ende datmen Baraquen in plaets vandien over al soude timmeren / ghelijck aen de Spaensche sijde. Andere spraecken van af te schaffen de Leger wagens ; die oock een groote somme beliepen.

Meermael is hier te voor meldinghe ghedaen van dat Oorlochschepen / hier te Lande getimmert / verkocht wierden ten minsten deur den anderen of darden handt / aen de Spaensche ende van devoiren by de generaliteyt daer tegen gedaen. van sodanigen natuyr was een Schip genaemt St. Peter ten vollen ghemonteert ten Oorloge / verkocht ende met Hollants Bootsvolck verhuyrt ; daer op sijnde Vice Admirael ende Capiteyn eenen Don Gabriel Spinula. 'T selve by het Hollandt Scheepsvolck afgeloopen sijnde is opgebracht in Noort Hollandt. Eenige van 't selve Bootsvolck gesecundeert met voorschrijven van de Magistraet tot Enckhuysen hebben den een en twintichsten Augusti aen haer Ho: Mo: versocht/ dat haer 't voorschreve Schip met sijn toebehoorte mocht worden liberalijck gheschoncken/ beneffens het rancoen van Spinula , ende daer boven te moghen ghenieten het Præmium volghens Placcaet van den elfsten Marty twee en dertigh : Haer is het eerste ende tweede toegestaen / mits dat aen haer Ho: Mog: werden overgesonden de ghevondene papieren / Commissien ende andere bescheyden in 't Schip gevonden / voorbehoudens dat in cas haer Ho: Mog: souden willen den gemelden Spinula nae haer nemen ; dat volgens voorgaende exemplen haer dat vry soude staen: Maer is verklaert het ghemelde Placcaet van Præmium daer toe niet te sijn applicabel. Ende wiert haer ondertusschen belast hem Spinula in 't een of 't ander publijk gevangen huys op te brengen om te bewaren. In September voortghebracht synde/ dat seker Enghelsman tot Vlissingen uyt Duynkercken

recht toe recht aen was ghekomen met een schip by hem tot Duynkercken ghekocht / dat daer bevorens by de Vyant op d'Ingesetenen deser Landen was ghenomen; werdende tot Vlissingen by d'originele eygenaers ghearresteert ende ghereclameert: welck casus geconfereert jegens haer Ho: Mog: resolutie van den ses en twintichsten Iuny ses en dartigh / is verstaen te syn een oude ende tot noch toe ongedecideerde casus; ende daerom geordonneert onder partyen te tenteren Viam Concordiæ, ende ondertusschen het Schip onder Suffisante cautie te laten vaeren. Oock is voorgekomen de casus of een Commandeur gherechtight is om te trecken den tienden of vyfden penningh vande buyten / door hulpe van eenige Soldaten syner Compaignie of Garnisoens ter Zee gedaen. Daer is oock besoigne geweest ter sake dat die van d'Admiraliteyt tot Amsterdam toelieten uytvoer van allerhande amunitie en contrebande waren: werdende gesustineert dat de dispositie daer van toequam haer Ho: Mo: als best wetende of deselve uytvoer konde geschieden sonder nadeel van 's Landes magasynen. Maer die van d'Admiraliteyt meenden dat Amsterdam was het grootste Magasyn van 't Landt: ende dat men aldaer best konde weten offer ammunitie genouch in 't Landt was; Daer by geconsidereert dat de reyscosten / sollicitatien / ende expeditie ghelden aen den Grefier waren soo excessyf; dat de Kooplieden liever uyt Hamborgh of andere Oostersche Steden den ghemelden uytvoer souden doen: ende dat sulckx / dit excesse soude maken. In 't begin van October is ghedaen voorslach tot redresse van desaecken ter Zee: ende specialijck om weder in Zee te brengen de nieuwe Geusen of nieuwe Cruyssers tot meerder afbreuck van den Vyandt gelijck te voor soo loffelijck geschiet was deur de Heeren Lamsins; Als namelijck negotiatie van twee mael hondert duysent guldens / tot afdoeninge van 'tgeene de voorgaende Cruyssers albereyts aen 't Landt ten achteren waren. Item 't beramen van een voet ende ordre jegens 't steygeren der Soldyen voor de Officieren ende Matrosen vaerende op de Scheepen van Oorloch in dienst van 't Landt; als oock mede op het Schaffen voor deselve / op dat alomme deses aengaende eenparicheyt mocht worden onderhouden. Item 't formeeren van een bondich besoigne op het verbeteren van 't recht der convoyen ende Licenten, ten reguarde van verscheyde specien van Coopmanschappen ende waeren / die albereyts begrepen waren / in de lijste van het voorschreve middel / ende eenighe andere sedert 't arresteeren van dien opgekomen ende bekent ghewoorden / met den ghevolghen ende aenkleven van dien / Item het verpachten van het meerghenoemde middel der Convoyen ende Licenten / als oock 't egualiseren van de middelen te Lande over de Respective geunieerde Provintien ende het resort van dien / waer toe eenige Heeren syn gecommitteert; doch sonder effect.

In November was klachte over de particuliere Wisselingh der gevangenen te water bekomen / by die van Hollandt ende Zeelandt gepleecht tot verlossinge van hare Respective Ingesetenen tot bevoresenis en naedeel van andere Inghesetenen oock vreemde natien die 't Landt dienden; Dies by Hollandt den vyftienden en festienden ende by haer Ho: Mog; den seven en twintichsten heylichlijck belooft is geene soodane particuliere wisselingh meer toe te staen; maer die te doen met publijcke deliberatien ende resolutien / sulcx is alle Collegien van d'Admiraliteyt aengeschreven; oock alle Gouverneurs ende Commandeurs / om geene soodaene gevan-

Gevangens te laten passeren / op pascedullen van Particuliere Magistraten; maer alleen op paspoorten volgens ordre van 't Landt gegeven.

In dese tijdt / alsoo den Koningh van Denemarck hadde gesonden den Rijcx-Hofmeester Ulefelt aen den Keyser op den Rijcxdach om te secunderen den Koninclijcken Engelschen Ambassadeur Roe in 't stuck van de Paltsische restitutie / soo wiert gheremarqueert dat de Koningh van Denemarck in sijne brieven aen den Keyser gaf den titel alleen van Keyserlijcke wurde ende liefde, in plaets van Majesteydt: welcken titel nochtans de Koningh van Denemarck te voor hem altijdt hadde ghegheven: sulcx wiert by den Keyser opghenomen als eene notable nieuwicheyt. Ende hoewel de Denemarcksche het wilden excuseren dat de Koningh het schreef als Koningh niet als Hertogh van Holsteyn; soo isset echter geredresseert.

In Mayo wiert aen dien Koninck gedaen de besendinge: daer van de particulariteyten te sien sijn in de volgende

Instructie vande Hooge ende Mogende Heeren Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden voor de Edele ghestrenghe Ernfeste Heeren Willem Boreel *Heere van* Duynbeecken, Westhoven, *Ambachts Heer in* Domburgh &c. *Raedt ende eerste Pensionaris der Stadt* Amsterdam, Albert Sonck *Ridder oudt Burgemeester, ende Hooft Officier der Stadt* Hoorn, *ende der hoge Iurisdictien onder het ressort van dien, ordinaris Gedeputeerde van wegen de Provincie van* Hollandt *ende* Westvrieslandt *in haer Ho: Mog: Vergaderinghe,* Iohan van Weede *Oudt Burgemeester ende Raedt der Stadt* Vytrecht *Hoochheemraet vande* Leckendijck *binnens dams der Provintie van* Vtrecht *ende wegens deselve ordinaris Gedeputeerde in haer Ho: Mog: Vergaderinge, haer Ho: Mo:* Ghedeputeerde Commissarisen *gaende naer de* Conferentie dagh *tot* Staden *aengerecht teghens den* acht en twintinghsten *deser lopende maent* Mey *nieuwen styl* Anno sestien hondert een en veertigh *tot afhandelinghe der openstaende differenten tusschen desen Staet en sijne Coninckclijke Majesteyt van* Denemarck *ende* Noorwegen *&c.*

De voornoemde Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerde Commissarisen sullen metten eersten aennemen haere reyse naer de Stadt *Staden* ende dat over soodanigen weg als oirbaerlijck sal werden bevonden om op den *acht en twintighsten* deser nieuwen styl aldaer te syn.

In 't passeren onder wegen van eenige Furstendommen, Graeffschappen *Hanse Steden* ofte Republijcquen, met desen Staet in Vruntschap staende ofte oock in Neutraliteyt sullen haer Ed. de Heeren Fursten, Graven, ende Regeerders vande Steden naer gelegentheydt salueren ende haere Ho: Mo: goede genegentheyt ende vruntschap aenbieden ende verseeckeren sonder nochtans daer mede eenigen tyt te versuymen.

Ende gekomen synde tot *Bremer Vorde* residentie plaets vande Heere Hartogh *Fredrich* Ertsbisschop van 't Stift *Breemen*, sullen sy wegens haer Ho: Mog: syne L. groeten ende *præmissis curialibus*, denselven particulierlijck versekeren van alle

goe-

goede gunste en nabuyrschap: ende dat haer Ho: Mo: deselve in alle voorvallende gelegentheydt promptelijck sullen betuygen als syne L. sulcx van haere Ho: Mo: goet vinden sal te versoecken.

Daer en boven sullen de Heeren haere Ho: Mog: Commissarisen deduceren, hoe dat haer Ho: Mog: 't sedert eenigen tydt herwaerts haer hebben laten ter herten gaen, de *beswarenissen ende lasten* die syne Majesteydt van *Denemarck* ende de Heeren Voorvaderen vanden Coninck allengskens hebben opgebracht, gedurende d'ongelegentheden vande Nederlantsche Oorloghen op de commercien ende navigatien deser Landen Ingesetenen door de *Sont* ende in 't rijck van *Dennemarcken* ende *Noorwegen*, ende oock elders contrarie het gemeene *recht der Volckeren*, contrarie de *Privilegien* by de Coningen van *Dennemarcken* ende *Noorwegen* eertyts vergunt, ende expresselijck strydende tegens d'*Erf Tractaten* die desen Staet heeft te genieten van syne Koninckklijcke Majesteyt,

Welcke belastingen ende inobservantien haere Ho: Mo: voor desen eenen langen tydt buyten prejuditie nochtans van haer Ho: Mog: recht hebben alsoo aengesien, ende somtyts mede by brieven, besendingen ende andersints van syn Majesteyt geobtineert, dat sy wat syn vermindert ende gemodificeert geworden, op verwachten nochtans van haer Ho: Mo: dat syne Koninckklijcke Majesteydt van *Dennemarcken* ende *Noorwegen* by syn selfs eenmael de goede resolutie soude ghelieven te nemen, dat de natuyrlijcke vryheyt vande Navigatie ende Commercien de voornoemde Privilegien ende erf Tractaet haeren cours ende observantie souden komen te gewinnen.

Dan alsoo deselve nu langhe Iaeren in volle *onseeckerheyt* was gebleven ende dat ter contrarie somtyts de voornoemde belastingen 't elckens op ende af waren gestelt insonderheydt in dese laeste Iaeren *sestien hondert seven, acht* ende *negen en dertich* ende 't voorleden Iaer *veertich* als oock het teghenwoordighe Iaere deselve lasten soo hoogh syn gheklommen, dat niet alleen deselve *ondraechlijck* waeren gheworden; maer dat na alle civile ende mogelijcke devoiren weghens den Staet der Vereenichde *Nederlanden* de remedien daer teghens by den Koninck aenghewent, niet en hadden konnen worden gevordert.

Ende dat nochtans 't selve nodich ende rechtmatich synde by haere Ho: Mog: nu op andere expedienten was bedacht omme tot soodaenighe redres te gheraecken.

Dat de Heere Ertbisschop by missive vanden *derden February een en veertich* ouden styl uyt *Bremer Vohrde* (soo als de Heeren Commissarisen met meerder particulariteyt sullen verhaelen) syn selven hadde aengheboden, omme te bemiddelen dat eene byeenkomste tusschen der Conincx van *Dennemarcken* ende deses Staets Heeren Commissarisen mochten werden ghehouden met aenschryven, dat het selve aen syne Majesteydt niet onaenghenaem soude syn ende dat daer toe by syn L. naemaels ghedesigneert was, de plaetse ende tydt, te weten binnen de Stadt *Staden* den *acht en twintichsten* of *achtienden May* deses lopenden Iaere.

Dat aen haer Ho: Mog: deselve syn L. aenbiedinghe niet dan aenghenaem heeft konnen wesen, als voortkomende uyt syne Christelijck Furstelijck gemoet, tenderende tot vrede, rust ende eenigheyt, die haere Ho: Mog: gaerne met alle naburige

buyrige Princen, Potentaeten, ende Regeringhen wenschen te hebben ende te moghen ghenieten, insonderheydt met de Koninghen die in *Religie ende Interesse* van Staet teghens de algemeyne Religions Vyanden aende anderen verbonden syn, ende welcke mutuele conservatie ende welvaren d'een d'ander respectivelijck hebben te wenschen ende te bevorderen.

Ende dat haere Ho: Mo: daeromme haer (Heeren Commissarisen) hadden Gedeputeert om den selven dach van *acht en twintichsten* deser binnen deselve Stadt waer te nemen, ende te sien wat Godt de Heere (die den God der eenigheyt ende vrede is) in 't gemoet van syne Majesteyt sal gelieven in te storten, en waer door d'openstaende beswaernissen ende differenten mogen werden ghereguleert ende tusschen beyde weghgenomen, mitsgaders d'oude voorige respective goedertierene gunsten, vruntschap ende correspondentie herstelt ende geexcoleert, met conservatie van yeder syn gerechtigheyt.

Sullen oock d'Heeren Commissarisen wegens hare Ho: Mog: den Heere Ertsbisschop bedancken voor dese syner L. goede genegentheyt, betoont om dese byeenkomste voort te stellen, en te hebben gevordert, ende syne L. te versoucken verder by syne Majesteydt soodaenighe nader devoiren te willen doen, dat haere Ho: Mog: goede genegentheyt tot alles wat recht ende redelijck sal syn, met diergelijcke rechtmatigheyt en redelijckheyt magh werden bejegent.

Tot *Staden* gekomen synde sullen d'Heeren Commissarisen wel doen vernemen in wat qualiteyt van Commissie de Heeren van des Konincx weghen van *Dennemarcken* aldaer gesonden syn.

Ende indien sy mede tytul hebben van Commissarisen deselve te bejeghenen ende te Tracteren even op denselven voet, als sy haer bejeghenen ende tracteren sullen, wel lettende dat d'eere van desen Staet diesaengaende niet en werde geprejudiceert ofte vermindert.

Sullen mede betrachten dat de conferentien soo haest moghelijck haeren aenvanck mogen nemen, ende dat inde *sessie collateraliteyt*, gheene *superioriteyt* van alle de *Deensche* Commissarisen boven die van desen Staet werde gheadmitteert, gelijck als anno *negen en dertich* aende Gedeputeerden van haer Ho: Mog: binnen *Staden* doen de *sessie* ende eere is toegestaen.

Haer Ho: Mog: intentie nochte meninghe en is oock niet eenighe *directie* ofte *bemiddelinghe* in publijcque conferentie tusschen de *Dennemarcksche* ende deses Staets Commissarisen toe te staen, of te laten admitteren van oft wegen den Heere *Erzbisschop van Bremen*: maer 'tgene syn L tot accommodement vande sake sal willen buyten de publijcke Vergaederinghe by brenghen sal discretelijck konnen werden gheadmitteert, ghemesnagheert ende geexcuseert naer goetvinden der Heeren Commissarisen ten dienste vande saecke. Ende dewijl weghens desen Staet der Vereenichde Nederlanden, met groote redenen wert geklaecht dat by de voorige Koningen van *Dennemarcken* ende insonderheyt by den jegenwoordigen Koninck soo wel in 't Rijck van *Dennemarcken* als in *Noorwegen* verscheyden *excessen* ende *nonobservantien* syn, ende werden ghepleecht, tot groote prejuditie van 't recht ende gerechtigheyt, vryheyt ende Privilegie deser Landen, en de goede Ingesetenen van dien aldaer competerende.

Namentlijck ende voornaementlijck:

1. Dat den handel in *Noorwegen* den Ingesetenen van dese Nederlanden volgens de Privilegien ende het Erf-Tractaet van *Spier* niet en wert vry toegheftaen ende gelaten, maer dat deselve aldaer met extraordinarisen ende nieuwe Lasten ende Limitatien werden beswaert, ende bepaelt, daer van de particularisatien den Heeren haeren Ho: Mog: Commissarisen sal werden mede gegeven.

2. Dat in het Koninckrijck van *Dennemarcken* den Nederlanders in haere Scheepen ende goederen, die daer last breken, ende de goederen doen verkopen ofte opslaen, meerder werden beswaert als d'Inghesetenen van *Dennemarcken* selfs.

3. Dat den Koninck van *Denemarcken* vande passerende Scheepen in ende ontrent den Oresont, ende die aldaer *geen last en breecken*, heeft geheven ende nu noch heeft een *last gelt* op de goederen, die volghens het ghemelde Erf-Tractaet niet alleen, maer oock na het gebruyck van alle natien sodanighen lastgheldt niet schuldigh en syn, also nergens inde gansche Werelt diergelijcke geverckt ofte betaelt wert.

4. Dat de Koninck van *Dennemarken* het *Schipgelt* vande passerende Scheepen heeft verhoogt ende andere lasten op de Scheepen ende Commercie opgestelt, die volgens de Privilegien ende het ghemelde Erf Tractaet van *Spier* niet en vermogen opghestelt nochte ghelecht te werden.

5. Dat den Konink van *Dennemarcken* aen syn selven neemt den Oresont te *sluyten* ende *ontsluyten* na syn gelieven, 't sy in 't generael voor alle waren ofte voor eenighe waren particulierlijck, soo als in de *Salpeter* Anno *acht ende dartigh* is ghesien.

6. Dat den Coning van *Denemarcken* tot uytvoeringe van syne *Reglementen* inde Oresont voor de passerende goederen en Schepen Placcaten maeckt die strydigh syn tegens alle rechten ende redelijckheyt by alle Natien geobserveert, confisquerende een geheel schip ende aller anderer luyden in geladen goederen, omme dat (by exempel anno *negen en dartigh* het schip van *Clomp*) een particulier inlader eenige weynige vaten salpeter daer in heymelijck hadde geladen, buyten weten vande Schipper of van andere inladende Coopluyden tot *Dantsigh*.

7. Dat den Koninck van *Dennemarcken* in *Spitsbergen* ende andere Eylanden naer den *Noort Pool* gelegen (onder pretext dat het syne Majesteyts Landen syn, ende welcke reden doch niet en is gefondeert volgens het Tractaet van *Spier*) voorneemt te verbieden, daer ontrent het gebruyck vande Zee ende Lant aende Ingesetenen deser Nederlanden.

8. Dat des Konincks van *Dennemarcken* Oorloghs scheepen feytelijck verhinderen ende vyantlijck stoorden den handel vande Nederlantsche Coopluyden op de russische ende Lapsche custen ende tot *Cola*, gelijck geschiet is Anno *negen ende dartigh* aen *vier* Amsterdamsche Scheepen, waer van syne Majesteydt op voorschryvens van syn Hoocheydt restitutie heeft doen doen vande genomene Scheepen, gelt ende goederen ende waer op de restitutie van schaden en Interessen (so als billijck is) noch werden verwacht.

Dese pointen aldus synde ghepremitteert, soo sullen haer Ho: Mog: Heeren Com-

Commissarisen tot fundament in dese aenstaende handelinghe nemen ende ghebruycken de navolgende informatie ende instructie van saken, ende daer op ende in conformite van dien, d'excesse ende nonobservantien doen reguleren, ende redresseren ist mogelijck sonder daer toe eenige vlyt, arbeyt ofte moeyten te spaeren, maer ter contrarie alle naersticheydt verstandt ende wijsheydt te ghebruycken, op dat het Landt volghens recht ende reden daer inne magh komen 't obtineren, also de gemeene sake ende alle Inghesetenen daer aen ten hooghsten is gelegen.

Het is kennelijk van allen ouden tyden dat uyt dese Nederlanden *groote Commercie* ende handel is gedreven in de Koninckrijcken van *Dennemarcken* en *Noorwegen* ende door de *Oresont* naer de quartieren ende Landen aen ende ontrent d'Oostzee gelegen;

Alwaer te weten in *Dennemarcken* en *Noorwegen* ende in't passeeren door de Sont de Nederlanders Inghesetenen deser Provintien, niet alleen en syn geadmitteert geworden omme aldaer te mogen handelen nevens d'Ingesetenen vande gemelte rijcken: maer syn oock geprivilegeert geworden door d'oude Koningen van *Dennemarcken* ende *Noorwegen* met verscheyde Privilegien, die de Steden ende Provintien der gemeene Nederlanden in 't Generael als oock in 't particulier syn gegunt, al vanden Iaere *dartien hondert sestien* ende vervolgens gecontinueert. Van welcke Privilegien het vrye gebruyck ende genut onverbreeckelijck is ghelaeten aende Ingesetenen deser Lande,

Tot dat inden Iare *vyftien hondert vier en twintich* ende *vyf en twintich* Coninck *Christianus de tweede* uyt het rijck *Dennemarcken* ende *Noorwegen* verjaecht, ende *Fredericus de eerste* 't selve heeft vermachtieht ende aldaer in syne plaetse Coninck is geworden.

Ende alsoo de gemelte verdreven Coninck *Christianus de tweede* was geallieert aen Keyser *Karel de vyfde* in die tydt Heere van dese Nederlanden, soo syn daer door ende andersints seer harde Oorlogen ontstaen, tusschen de gemelde Koninck *Fredriek de eerste* ende dese Nederlanden,

Welcke Oorlogh eenen tydt van *achtien* ofte *neghentien* Iaeren gheduyrt hebbende, met groote troubel ende versparringhe vande Navigatie ende Commercien op *Dennemarcken* ende *Noorwegen* ende door de *Oresont*, namaels tot *Spier* inde maent *May* anno *vyfthien hondert vier en veertich* syn geaccomodeert ende bevredicht, by een *eeuwigh Erftractaet*, waerop ende waer nae nu teghenwoordich noch alle differenten ende disputen die in dese conferentie tot *Staden* sullen werden verhandelt, konnen ende moeten werden gereguleert.

Door dit gemelte Erftractaet van *Spier*, behalven andere pointen, syn voor eerst gheredintegreert in haere oude vigeur ende vernieuwt de Privilegien eertyts voor 't gemelte Erftractaet aende Ingesetenen deser Landen ghegeven soo wel in *Dennemarcken* als in *Noorweghen*, daer van sy in possessie waren.

Ten *tweeden* is by dit Erftractaet opgherecht tusschen alle de Provintien van *Nederlandt* ende *Dennemarcken* ende *Noorwegen*, dese altydt duerende wet gestelt, dat in *Dennemarcken* ende *Noorwegen* d'Inghesetenen deser Landen sullen moghen handelen *vry* en onbekommert: *Eerstelijck* soo als in haer eyghen Vaderlandt; Ten *tweeden* soo als d'eygen Onderdanen van *Dennemarcken* ende *Noorwegen* doen

in *Denemarcken* ende *Noorwegen*, sonder daer toe voortaen eenige speciale permissie ofte gheleyde van noden te hebben. Ten *derden* dat de Nederlanders de ghewoonlijcke Tollen betaelende, sy van alles verder vry haeren handel sullen vermogen te dryven als van outs.

Ende is in desen dienaengaende ten vollen kennelijck dat inden Iaere *vyftien hondert vier en veertich* ten tyde des gemelten Erftractaets tot *Spier* gesllooten, geene andere Tollen in *Dennemarcken* en syn gheweest nochte geheven als de Tollen die werden betaelt op de goederen die uyt de Schepen haren last breeckende worden gelost, opgeslagen ofte verkocht.

Wyders dat voor de Schepen door de *Oresont* lopende ende die alleen passeren *sonder last te breecken*, gansch gheene Tollen diemen *lastgelden* noemt op de goederen ende Coopmanschappen en syn betaelt doen ten tydt noch *oyt te vooren*.

Eyndelingh dat alleen doenmael in 't Iaer *vyftien hondert vier en veertich* ende te vooren eenighe tydt by de passerende schepen door den *Oresont* werde betaelt ter contemplatie vande *Tonnen ende bakenen*, die den Koninck tot seeckerheyt vande Navigatie door den *Oresont* hadde ghelecht, een *nobel* ofte *twee nobels*, by de Schepen geladen van oosten wederkerende door den *Oresont*.

So dat klaer en wel bekent is en aen al de Werelt blijcken kan wat gewoonlijke Tollen in *Dennemarcken, Noorwegen*, ende int passeren vande *Sont* doenmael anno *vyftien hondert vier en veertich* (daer van het Erftractaet spreeckt) geweest syn.

Mits, welcker betaelinghe d'Inghesetenen deser Nederlanden doenmael ende alle tyt daer hebben mogen ende behooren te volstaen.

Gelijck sy oock met geene *lastgelden* op de goederen ghevercht ofte oyt gequelt ofte belast en syn gheworden gheduyrende het leven ende Regieringhe des Konincx *Christiani* den *derden* die het ghemelte Erftractaet met dese Nederlansche Provintien ende hare Ingesetenen heeft gemaeckt.

Maer Coninck *Fredericus* de *tweede* syn successeur ende des teghenwoordighen Konincx van *Dennemarcken* Heer Vader, *achtnemende op de troublen ende beroerten*, die inde *Nederlanden* ontstonden, gedurende de Regeringhe van Coninck *Philips de tweede* van *Spaignen* onder het Gouvernement vande Hartoginne *Margareta van Parma*,

Ende denckende dat die *ongelegentheydt* der *Nederlanden hem goet ende bequaem was* om syne saecken ende inkomsten merckelijck te konnen verbeteren by *opsettingen van nieuwe* belastinghen ofte Tollen op de Navigatie ofte commercien die door den *Oresont* passeerden,

Welcke Navigatien ende Commercien meest oock doen ter tydt wierden gedreven door de Ingesetenen deser *Nederlanden* welcke Regieringe by haer selfs in troublen synde, ofte niet en soude ghedencken, of oock niet en soude dese synde desseins ofte belastinghen te doen afschaffen ende reduceren op den ouden voedt.

Soo heeft hooghgemelde Coninck *Fredericus* de *tweede* inde *Oresont anno vyftien hondert ses en sestich* eerst opghestelt ende geheven, eene nieuwe ende *noyt voor dien aldaer gehoorde* ende *by geene Natien inde Werelt ghepractiseerde* belastinge, tot beswaerenissen voor de passerende goederen inde Schepen ghcladen die geen last

en

en souden breecken maer allen de dooryaert door de *Oresont* souden ghebruycken 'tsy gaende ofte komende.

Ende heeft 'tselve genaemt *last gelt ofte tol* daer by yeder *last* goets inde passerende scheepen synde, seeckeren penninck heeft moeten betalen.

Ende heeft de Hoochgemelde Coninck desen Tol geheeven op allerhande *Natien* daer van hy geene resistentie, ofte machtige oppositie te verwachten en hadde, als op de *Anzee Steden der Nederlanden*, op de francoisen, Engelschen, Schotten, Spaignaerden, Portugesen ende alle andere Natien, uytgenoomen de *Sweeden*, die hy niet en heeft geroert.

Maer by veranderinge van 't Gouvernement vande vrouwe Gouvernante van *Parma* dewelcke over dese excessen inden Oresont aenden Koninck *Frederick* wel hadde doen klagen, ende de afschaffinghe van dien nieuwe tol versocht, hoewel te vergeefs:

Ende dat den Hartogh van *Alva* in Nederlandt quam by machtige handt en de voorn. beroerte wat scheenen te willen stillen ende de saken tot stant te geraken,

Dat oock de Heeren Staten van *Hollandt* ende andere nabuerige Nederlanden haer wederom hadden gheaddresseert aen den *Hartogh van Alva* op dat d'afschaffinge van soodanige nieuwicheden als was het *Lastgelt* inde Oresont, ende verder excessen mochten werden afgeschaft ende geredresseert.

Soo heeft de gemelde *Hartogh van Alva* eenen ernstigen ende wel geextendeerden brief geschreven aende Coninck *Fredrick* de *tweede* dewelcke oock van sodanigen stercken operatie is geweest, dat de gemelde Koninck van *Dennemarcken* het voornoemde nieuwe opgestelde lastgelt datelijck heeft gecasseert ende laeten varen voor eenige weynige tydt, tot dat de nederlandtsche saecken wederom in groote veranderinge komende te vervallen, ende den Hertogh die niet konnende machtigh worden, Koninck *Fredrick* de *lastgelden* inde Oresont wederom heeft opgestelt.

Ende alhoewel *Duc d'Alva* andermael schreef aenden Koninck van *Dennemarcken*, ende met niet min yver als te vooren tot affettinghe der lastgelden, soo hebben doch syne brieven geen operatie konnen baren, maer vermits de geduyrighe troubelen ende Oorlogen in Nederlandt synde nieuwe exactien ende lastghelden sedert dien tydt van 't Iaer *vyftien hondert acht en sestigh* by de Dennemarcksche Koningen tot op huyden gecontinueert,

Sonder dat de afschaffinge daer van gheduyrende de regheringhe der Ho: Mog: Heeren Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden (niet tegenstaende verscheyde besendingen daer omme ghedaen) is konnen werden geobtineert.

Haere Ho: Mo: na Landts gelegentheyt ende buyten haere prejuditie genoech synde voor die tydt dat de voornoemde lastgelden ende andere exactien in *Dennemarcken* ende *Noorwegen* tot een lydelijcke rata werden geheeven tot dat eenmael by beter stant van saken de volkomene afschaffinghe namaels soude konnen werden bevordert.

Om daer toe allengskens te gheraecken soo hadden haer Ho: Mog: inden Iaere *sestien hondert dartien ende veertien* goet gevonden te projecteren ende te maecken eene Alliantie eerstelijck met de Stadt *Lubeck*, en daer na met de *gemeene Anzee Steden*, oock met den *Koninck ende Croon van Sweden*.

 Welc-

Welcke Tractaeten mede haere operatie en vrucht hebben gehadt soo lange sy geduyrt hebben, den Koninck van *Dennemarcken* ghebruyckende wat meerder moderatie geduyrende deselve Tractaten, in 't opheffen des voorsz lastgelden in de Oresont.

Maer de gemelde Tractaten naermaels gheexpireert synde, ende den Coninck van *Sweeden* geengageert werdende inden Oorloge van *Duytslandt*, soo heeft de Koninck van *Dennemarcken* 'tsedert anno *acht en twintigh* de tollen wederom seer hoogh inde Oresont begonnen te steygeren, te weten Anno *negen en twintigh*.

Anno *dartigh* heeft den Coninck van *Denemarcken* den swaren dobbelen tollen anno *negen en twintig* opgestelt, meest wederom afgeschaft, doch yets evenwel daer by gelaten van Anno *negen en twintigh*.

Anno *een en dartigh* heeft den Koninck van *Denemarcken* den swaren dobbelen tol als Anno *negen en twintigh* wederom opgestelt, daer door veroorsaeckt wierde, dat haere Ho: Mog: aen syne Majesteydt hebben laten afgaen d'Heeren *Beveren*, van *Waveren* ende *Schaffer* haere Ambassadeurs, die in beloften ende woorden (doch buyten effect) de afschaffinge hebben geobtineert, in vougen dat die swaren ondraechlijcken tol Anno *een en dartigh* eerst Anno *twee en dartigh* in *Iulio* is gecesseert, ende werde 't sedert de Tol Anno *drie en dartigh* geheven met wat meer moderatie als anno *dartigh*.

Anno *vier en dartigh* werde den dobbelen tol Anno *negen en twintigh* ende d'enckele tol daer by van Anno *acht en twintigh* t' samen ende te gelijck weder opgestelt ende geheven.

Anno *vyf en dartigh* is dese voorsz sware tol weder afgeschaft ende is gheheven op den voet als Anno *dartigh*, daer op sy oock is gecontinueert inde Iaren *ses* ende *seven en dartigh*.

Anno *acht en dartigh* is den dobbelen swaren tol weder inde Sont opgestelt, nevens den ordinarisen Tol, synde gansch ondraegelijck.

Anno *negen en dartigh* is deselve ondraeghlijcke Tol noch verhoocht geworden met doorgaens eenen *honderjten* penninck meer op alle waren, met *veertien* Rijcxdaelders op 't *hondert pont* Salpeter ofte boscruyt, met *vier* Rijcxdaelders op een stuck *fyn fluweel*, ende in *Iunio* desselven Iaers werden alle dese alsoo ondraeghlijcke tollen, noch *verdubbelt* ende noch eens soo hooch opgestelt op alle Schepen ofte goederen varende ofte komende van *Conincxbergen*, Item de bontwaren syn excessivelijck beswaert, ende alle dese beswaernissen, verhoogingen, ende dobbele opsettingen; alsο aengestelt synde, soo heeft de Koninck van *Dennemarcken* alle *Tonne waren* noch eens soo hoogh in effecte aengeslaghen, door dien syne Majesteyt voortaen verklaerde *twaelf* tonnen te sullen werden ghereeckent ende moeten betaelen voor een last, daer altydt te vooren *vier en twintigh* tonnen voor een last syn gereeckent ende betaelt.

Hier door is veroorsaeckt gheworden haer Ho: Mog: klachte, door derselver Ambassaeurs aenden Koninck anno *negen en dertig* gehouden d'Heeren *Burg* ende *Coenders*, alsο noch veele andere lasten meer doenmaels waeren opgestelt, die alle konnen werden ghesien by de lysten daer van synde.

Anno *veertich* is ghecontinueert de voorighe Tol met afschaffinghe alleen vanden *honderjten penninck*. Item vanden dobbelen Tol op *Conincxbergen*,

ende

ende de *salpeter* werde ghestelt op *ses* Rijcxdaelders de centenaer.

In voughen dat haere Ho: Mog: by soo veele Iaeren ervarentheyt ghesien hebbende, dat den Koninck van *Dennemarcken* dese op ende affschaffinghe vande Tollen inde *Oresont aen syn selven neemt* om daer in absolutelijck te disponeren nae syn eygen wille ende gelieven,

Ende dat dese onseeckere ende ongheregulleerde dispositie, den Landen ende den Ingesetenen van dien niet allen *schadelijck ende ondraechlijck*, maer oock eyndelijck door al te langen verdraechsaemheyt ten hoogsten prejudiciabel ende oock buyten alle remedien soude komen te geraecken,

Soo hebben haer Ho: Mog: daeromme in 't voorleden Iaer *veertigh* haere Ambassadeurs aende Koninginne ende de Croon *Sweeden* gesonden, ende over dese exorbitantien en excessen des Konincx van *Dennemarcken* sodanigen representatie doen doen, als de Heeren Commissarisen selfs weten, ende verder sullen konnen syn uyt de Instructien den Heeren Ambassadeurs by haer Ho: Mo: doenmael mede gegeven,

Daer toe streckende, op dat de *Croon Sweden* uyt reede van haer eygen interest mocht werden opgeweckt ende behoorlijck letten, op soodanige *Comportementen vanden Koninck in Dennemarcken.*

Dat daer aen niet alleen haer Ho: Mog: maer oock deselve Croon hoochlijck gelegen was ende alle andere Natien meer die tot de Commercien ende Navigatien vande Oost ende Noortzee syn bevoecht.

Op dat niet by verarminghe deser Landen Ingesetenen ende den Koninck van *Dennemarcken* groote schatten vergaderende uyt deser Landen ruynen, hy syn selven en kome eyndelijck te heffen, ende dat hy voor alle Naburighe Koningen, Princen, Potentaten, ende republijcquen *soo formidabel* worden sal in 't noorden, gelijck als den Koningh van *Spaignen* int zuyden is.

Om dan het selve voor te komen ende de gherechticheden, Tractaeten ende Privilegien deser Landen, rakende de Oostersche Navigatie ende commercien, te herstellen, ende te conserveren, so hebben haer Ho: Mog: anno *veertigh* voorleden met de Coninginne ende de Croon *Sweeden* een Tractaet van alliantie ende assistentie opgerecht,

Welcker executie haer Ho: Mog: van herten wenschen dat buyten ghebruyck en onnodich wesen magh, en dat de gemelte Coninck van *Dennemarcken* nu noch magh werden beweecht om alle soodanige excessen ende non observantien af te schaffen, ende te redresseren, op dese aenstaende conferentie die tot *Staden* sal werden gehouden.

Op dat dese saken eenmael op eenen goeden vasten voet herstelt synde haere Ho: Mo: ende d'Ingesetenen deser Landen mogen weten hoe sy inden handel van *Denemarcken* ende *Noorwegen* ende daer omtrent, haer sullen vermogen te gedraegen, sonder met sodanige excessive lasten ende beswaerenissen in 't toekomende meer aengetast te werden.

Waer toe de Heeren haer Ho: Mo: Commissarisen alle vlyt, verstant en beleyt sullen aenwenden, op dat het selve magh worden bekomen.

Op dat oock sekerlijck magh consteeren waer toe de saecken dienen beleyt, ende waer inne haer Ho: Mog: by goet redres contentement konnen nemen.

Soo

So hebben haer Ho: Mo: goet gevonden de Heeren Commissarisen particulierlijck te expresseeren de pointen die in dese aenstaende handelinge tot *Staden* sullen dienen bevordert ende geobtineert.

1. Dat d'Ingesetenen deser landen in *Noorwegen* sullen worden vryelijck geadmitteert in haeren handel ende commercie soo als d'oude privilegien voor anno *vyftien hondert vier en veertigh* verkregen vande oude Koningen ende het Erf Tractaet tot *Spier* mede brengen, niet teghenstaende de veranderinghe die inde selve privilegien ten tyde *Frederici* de *tweede* ende *Christiani* de *vierde Regum* is ghevallen.

2. Dat in 't Koninckrijck van *Denemarcken* den Nederlanders in hare Scheepen ende goederen als sy last breecken ende deselve goederen aldaer opslaen niet hooger en sullen mogen werden beswaert als d'eygen Ingesetenen van *Denemarcken* selfs.

3. Dat de passerende Nederlantsche Scheepen, die in *Dennemarcken* ofte inde Oresont gheen last breecken en sullen, voortaen oock gheen *lastghelt* sullen hebben te betalen, achtervolghende het Erf Tractaet van *Spier*, het recht van natien en alle redelijckheyt.

4. Dat 't *Schipgelt* inde Oresont worde herstelt als Anno *vyftien hondert vier en veertigh* van een nobel yeder Schip sonder meer met affschaffinge van alle verdere Scheepslasten die niet en syn geweest ten tyde des Erf-Tractaets.

5. Dat de Navigatie ende Commercie *door den Oresont* voortaen altydts sullen syn *vry ende open*, voor de Ingesetenen deser Nederlanden, soo in 't gheneraal als in 't particulier buyten limitatie ofte uytsluytinge van waren.

6. Dat voortaen inde *Oresont* geene ordonnantien ofte Placcaten tot laste van de deurgaende Scheepen ende goederen en sullen werden gemaeckt als die over een komen met het recht van Natien, en dat het Schip van Schipper *Clomp* ende goederen die in 't selve schip ingheladen waren, aende Coopluyden, die deselve toe komen ende buyten hare schult syn geconfisqueert, werden gerestitueert, kosteloos ende schadeloos.

7. Dat de *vaert ende Walvisch vangst in 't Noorden by Spisbergen* ende over al vry en onbekommert werden gelaeten aende Inghesetenen deser Landen volgens het recht van Naetien, ende al waere *Spitsberghen* van des Rijcke *Noorweghens* dependentie (ghelijck 't selve niet en is volghens het recht van 't Erftractaet van *Spier*).

8. Dat de vaert op *Cola* opde *Russische* custen verder vry ende liber werde ghelaeten sonder dat d'Ingesetenen der Nederlanden daer toe eenighe *passen*, vanden Coninck van *Dennemarcken* nodich hebben sullen, ende dat aende Coopluyden van *Amsterdam* wiens *vier* schepen anno *negen dertich* omtrent *Cola* op *frivole pretexten* feytlijck aenghehaelt ende vyantlijck ghenomen syn, haere schaden ende Interessen werden gerestitueert boven de schepen, goederen ende gelden, die den Coninck van *Dennemarcken* inde voorleden maent albereyts gheordonneert heeft te restitueren.

De Heeren haer Ho: Mog: Commissarisen sullen uyt het boven verhaelde ende uyt de stucken ende documenten haer E. mede te geven buyten alle twyfel wel konnen bemercken; niet alleen dat het Landt alleen tot dese sustenue ende bevorderinge

vorderinghe wel ende volkomentlijck gherechticht is: maer dattet oock aenden Staet deser Vereenichde Nederlanden ten hooghsten gheleghen is deselve uyt te wercken ende te obtineren.

Daeromme haer Ed. derselver ervarentheydt ende wijsheyt met alle yver ende neerstigheydt daer toe sullen aenlegghen ende ghebruycken ende haer Ho: Mog: ende het gemeene Landt sal daer aen groote dienst geschieden.

Haer Ho: Mog: hebben oock nodich ende tot bevorderinghe van voorgaende saecken dienstich gheacht, dat aende Koninginne ende de Croon *Sweeden* notificatie soude werden ghedaen van dese aenstaende conferentien tot *Staden*.

Ende dat haere Majesteyt versocht is eenige Heeren Ambassadeurs ofte andere publijcke ministers te senden ofte te authoriseren binnen de Stadt Hamburgh.

Met welcke over de saecke ten principalen nae ghelegentheyt sal moeten werden Gecommuniceert, ende gheconfereert ende voorts gedaen sulcx als nae vereysch ende constitutie van tydt ende saecken haer Ho: Mog: goetvinden sullen tot bevrydinghe vande Commercien en Navigatien over de Oost ende Noortzee als andersints.

Soo dat de Heeren haere Ho: Mog: Commissarisen neerstelijck sullen doen vernemen, ondertusschen dat de conferentie tot *Staden* synen aenvanck neemt ende gevordert wert, wanneer eenighe Heeren *Gesanten* weghens de *Croon Sweeden tot Hamborgh* ghekomen sullen syn, omme aen ende met deselve te communiceren soo als by particulieren instructie van haer Ho: Mog: haer mede te geven, sal syn geordonneert.

Vertrouwende insonderheydt dat de gemelde communicatie met de Gesanten van *Sweden in alle stilligheyt en secretesse* sal werden gemesnageert tot dienst vande gemeene saecke.

Indien oock eenige *Fursten*, *Republijcquen* ofte *Anzesteden* haer in dese handelinge van selfs quamen aen te bieden, omme te helpen bevorderen het accommodement tusschen den Koninck van *Dennemarcken* ende desen Staet;

Ofte oock om haer 'tinsinueren aende Ghesanten van *Sweeden* ende van haere Ho: Mog: ten opsichte van het Tractaet van *Stocholm* ende 'tgheene daer aen dependeert.

So sullen de Heeren Commissarisen deselve mogen hooren oock in haren goeden yver prysen en loven, ende openinge doen, dat haer Ho: Mog: niet dan seer aengenaemelijck en sal syn, so sy haer tot dit accommodement met *Dennemarcken van buyten af laten* ghebruycken, maer haer E. sullen niemandt inde conferentie van *Staden* in laten komen, omme 'tsy eenige directie ofte effective interpositie aldaer aen te nemen, op dat hier door gheene interruptie van handel tusschen *Dennemarcken* ende desen Staet en werde veroorsaeckt.

Ende sullen d'Heeren haer Ho: Mog: Commissarisen de pointen hier vooren geroert die indifferent staen met de Dennemarcksche Commissarisen ter intentie van haer Ho: Mog: als vooren geprepareert, hebbende deselve mede vermoghen te arresteren ende te sluyten ende inde bevorderinge van dien successivelijck haer Ho: Mog: verwittighen alles in 't particulier hoe het daer mede gaet, op dat des nodich synde, de nader intentie van dese Regieringe den Heeren Commissarisen mach werden t[illegible]egesonden.

De gemel[illegible] [illegible]eeren haer Ho: Mog: Commissarisen sullen werden versien met

brieven aen den Hartoch *Fredrick* Ertzbisschop vant Stift *Breemen*, als mede met brieven van authorisatie en volmacht aende Koninckliike Heeren *Dennemarcksche* Commissarisen ghedirigeert, daer by blycken magh dat d'Heeren Commissarisen van haer Ho:Mo:geauthoriseert syn omme aldaer tot *Staden* te verschynen aldaer in conferentie te treden, en de pointen differentiael te verhandelen &c. onder belofte van aggreatie van 'tgeene door haer Ho: Mo: Heeren Commissarisen alſo verhandelt ende besloten werden sal.

Sullen oock d'Heeren Commissarisen alle haer Officien ende negotiatien dirigeren tot den meesten dienst deser Landen ende den Ingesetenen vandien. Ende 'tgeene van importantie soude moghen wesen, 'twelck prejudicie ofte sequele soude moghen nae hem trecken, sullen daerop expresse ende speciale last van hare Ho: Mog: hebben te versoecken ofte oock yemant van haer mede Commissarisen laten de communicatie aen haer Ho: Mog: komen doen om na goede onderrechtinge dienaengaende te resolveren.

Van alle occurrentie sullen hare E. in't generael behoorlijcke advertentie gheven aen haer Ho: Mog. en aen syne Hoogheyt respective mede by expresse Couriers, de importantie sulcx vereyschende.

Ende op hare wederkomste het succes van hare Negotiatien ende wedervaeren mondelingh rapporteren, ende daer van vervolghens schriftelijck Verbael overgheven.

De gemelte Heeren Commissarisen sullen de digniteyt, Hoogheyt, sessie ende rangh van hare Ho. Mog. al omme sorgvuldigh conserveren, so inde concurrentie met anderen Gesanten ende Commissarisen, als in alle de Hoven en by de Princen die sy geduyrende dese commissie souden mogen verspreecken ofte recontreren.

Ende sullen weghen haer Ho: Mo: versien werden met brieven van addres daer sulcx dienstig is, en met alle verdere andere papieren die ordinaris vereyscht syn, en sal dese commissie werden uytgevoert volgens den voet ende ordre van 't Land den Commissarisen geprescribeert.

Aldus geresumeert, gedaen, ende gearresteert ter Vergaderinghe van de Hooggemelte Heeren Staten Generael den *achtienden May sestien hondert een en veertig*.

Op ende volghens voorighe instructie hebben sy tot Staden met de Koninckliicke Deensche Commissarisen alse Rijcx ende Hofraden / Iurien Wint, Iurien Zeevelt, ende de Cancelier Reventlauw haer machten ingheghevgen ende haer conferentien ghehouden. De Deensche toonden haer verwondert / dat dese staet nu wilde disputeren des Koninckx macht ende recht: Of hem eenighe Tol toequam? daer te voor men alleen had gepresenteert moderatie. Maer het contrarie was te sien uyt het voorghestelde. Ende hebbende Oorlogh met Spaignen, wilde men noyt komen tot feytlijckheydt: tot dat Sweeden in 't Jaer vier en veertich het ys brack / ende desen Staet de handt boodt / om van dese Deensche Extorsien verlost te worden.

Denemarck was nochtans bang / ende vreesde 't geen hem namaels over quam: namelijck de Sweetsche ende Staetsche conjunctie.

Ende daerom liet de Koningh deur den Ertsbiscop van Bremen sijn Heer Soon bemiddelen dese by eenkomste. Na eenige preliminarien ende complimenten / sijn de Koninghlijcke Raden ende de Heer Ertsbiscop met de sijne / als oock die van

haer

haer Ho: Mo: op het Raethuys te Staden gegaen yeder offonderlijck. Ende nae dat d'Ertsbiscop met de sijne by de Koninckliјcke geweest was in deliberatie: soo is hy in den naem vanden Heeren Koninglijcken ghekomen inde kamer van haer Ho: Mo: Commissarisen: ende heeft de Canceler Reyncking inden naem der Koninckliјcke het woort gevoert ende geseght.

Hoe dat sy hadden aende Heeren Koninckliјcke Gesanten overhandight het extract premium ende eerste Artijckel van 't Erf tractaet tot Spier ghemaeckt Anno vyftien hondert vier en veertich tusschen de Koningen ende Fursten van 't huys Holsteyn, de rijcken van Denemarck ende Noorweegen ter eenre/ ende de Nederlantsche Provintien ende haerer beyde Ingheseтenen ter andere sijden / ende daer op geconsidereert hebbende / de pretensien ende sustenuen die weghens den Staet der Vereenichde Nederlanden waren ghemoveert ende schriftelijck overgegeven; soo en hadden de Koninckliјke daer upt niet konnen vinden de fundamenten die sy daer upt namen; want datmen soude willen sustineren/ dat de Nederlanders in Dennemarcken ende Noorwegen even also en niet anders souden vermogen getracteert te werden als d'Ingesetenen van Dennemarcken ende Noorwegen selfs; dat was wel voor soo veel waer / dat de Nederlanders voortaen geene vrye passagien ende ghelepden en soude behoeven om alder te handelen; Maer dat zy sonder passen en geleyden so vry ende ongemolesteert souden vermogen te handelen / vaeren / passeren &c. als de Ingesetenen selfs & vice versa. Doch dat dat artijckel niet en sprack van vryheyt van Tollen; daer op dit voorschreve eerste artijckel niet applicabel en was.

Ten tweeden dat de Nederlanders souden willen sustineren gelijck sy deden/als dat sy geene tollen inde Oresont schuldich souden sijn te betalen maer daer van gheexemteert te wesen door het Erftractaet; 't selve was een questie ofte controversie diemen maeckte tegen den Coninck ende tegens sijne Koninckliјcke rechten ende regalien over veele honderden Iaeren gheexerceert ende altijdt ghecontinueert. Ende alsmen des Koninckx regalia soude willen disputeeren/dat sulcx was tegens d'eygen verklaringe vande Commissarisen dickmaels ghedaen voor desen ende in dese byeenkomste selfs / geseght hebbende / buyten eenige restrictie ofte exceptie dat sy niet gelast noch te voornemens en waeren des Koninckx regalia te disputeeren.

Ten derden alsmen soude willen sustineeren upt krachte van het eerste Artijckel van dit Erftractaet dat de Nederlanders inde Oresont niet ghehouden en waeren Tollen te betaelen / dat het selve so generael ghenoomen / was strijdigh met het Erf Tractaet selfs articulo primo, want daer geseght wort. Datmen de gewoonlijcke Tollen sal betalen, most men dan de gewoonlijcke Tollen betaelen so en was de weygheringh vande tollen ofte harer exemptie op het Tractaet niet te funderen.

Ten vierden indien den Coninck op het Tractaet van Spier geene tollen en vermocht te lichten; dat dan daer upt als sijnde een tractaet reciprocelijck/d'een d'ander even gelijck verbindende soude nootsaeckelijck moeten volgen: dat de Heeren Staten Generael in Nederlandt oock dan geene Tollen ofte Licenten ende convoyen en souden vermogen te doen betalen / aen sijne Majesteyts Onderdanen van Denemarcken ende Noorweghen. Ende dit was wel notoir dat de Heeren Staten de tollen deden betaelen. Dienvolghens of haer Ho: Mog: op voorgaende presupposit / souden moeten desisteren soodanige convoyen ende Licenten te lichten / of

den Coninck vermocht volgens dien sijne tollen te doen betaelen: gelijck sijne Majesteydt dede / ende soo veel Jaren voor desen gedaen hadde.

Ten vyfden, indien men dese lichtinghe vande Tollen soude willen restringeeren met het woort gewoonlijcke Tollen ende daer uyt infereeren / dat de tollen waer van nu questie ghemaeckt wiert / niet ghewoonlijck en waren ten tijde van 't Tractaet Anno vyftien hondert vier en veertich, ende dat daerom die tollen alleen ende geen andere ofte hooger en vermochten te werden gheheeven / veel min op 't nieuws opgestelt / deselve en konde oock niet bestaen / uyt de reden van reciprocatie van 't Tractaet van Spier, 't welck haer Ho: Mog: even ghelijck verbondt als den Koninck / ende dat in 't Jaer vyftien hondert vier en veertigh de Licenten ende Convoyen in Nederlandt niet bekent en waeren geweest / oock hadden haer Ho: Mog: na de instellinge / de convoyen ende Licenten dickmael vermeerdert / soo in specie als inde rata op de lijste: so dat haer Ho: Mog: daer mede selfs hadden verstaen / dat het woort gewoonlijke tollen niet en was een woort limitatijf, om daer mede uyt te sluyten en te verbieden de tollen die doenmael niet of so hooch niet en waren geweest: maer dat het voorsz woort alleen was enunciatijf / om daer mede te kennen te gheven / dat de Tollen souden moeten werden betaelt na gewoonte / so als telckens die ghewoonlijck syn souden, altydts alsmen over het Tractaet soude willen disputeeren.

Ten sesten / dat den Koninck dese tollen die hy goet vint te lichten inde Oresont telckens hielt voor sijne gewoonlijcke tollen; Ende dat niet alleen sijne Majesteydt jegenwoordich / maer oock Coninck Fredericus de tweede dese Oresondische tollen hadde geheeven en genoomen / al (gelijck haer Ho: Mo: deden seggen dat sy eerst waren opgeseth) Anno vyftien hondert ses en sestig, dat sy nu geduyrichlijck gheheven waren boven den tijdt van vyf ende 'tseventigh Jaeren; so dat den Coninck alwaer daer gheen ander recht / des in possessie was / ende door soo lange practijcque van vyf en 't seventigh Jaeren mochtmen vry wel dese Tollen ghewoonlijcke tollen noemen: Jae dat self voor Anno ses en sestich soodanige tollen voor de passerende Scheepen inde Oresont waren gelicht geworden ende ten tijde des Tractaets ende voor het Tractaet / dat bekenden d'Heeren Commissarisen selfs / te weten dat de Koninck doenmael hadde ontfangen het nobel gelt, het baken gelt, de dertighste aem rinsche wijn / de ses tonnen sout: behalven veel andere meer die de Koninck-lijcke Gesanten wel souden bewijsen; dienvolghens waren haer Ho: Mog: Commissarisen niet wel gefundeert om so in 't Ghenerael te sustineren ende pretenderen / dat de passerende Scheepen inde Oresont geen last gelt meer betaelen souden.

Ten sevenden, dat wegens haer Ho: Mo: gesecht wierde dat den Koning tot het lichten van sodanige passagie gelt inde Oresont niet gerechticht en soude sijn / dat seyden haer Ho: Mo: alleen: en dat seyde haer Ho: Mo: nu ter tijt: daer wegens den Staet der Vereenigde Nederlanden het noyt voor desen en was gesecht: en daer geen andere Coningen of natien dat recht en contradiceerden / en disputeerden aen den Coninck: want dat alle natien betaelden / dien tol / en hadden die betael so lange Jaren / nevens haer Ho: Mo: Ingesetenen / daer uyt dan eene generale erkentenisse en acquiescement van alle natien af te nemen was / dat de Coningen van Denemarcken en Noorwegen sodanigen recht daer toe hadden / als hare Majesteyten altijts geexerceert hadden en noch exerceerden.

Ten

Ten achsten, indien dan den Koninck dit sijn recht soude willen remitteren ofte laeten vaeren op de sustenuen wegens den Staet der Vereenichde Nederlanden / so soude sijn Majesteyt 'tselve mede moeten laten tot voordeel van alle andere Koningen ende Natien / daer uyt men dan konde afnemen wat een prejuditie ende schade men van sijne Majesteyt verghde met dusdanige sustenuen.

Ten neghenden / maer sijne Coninckl. Majesteydt dede wel expres seggen ter contrarie / dat dit recht / van tollen op te stellen, af te stellen, deselve te verminderen ofte te verhoogen binnen sijne Coninckrijcken ende dominien/ was een recht van Majesteyt Ius regale, ende dat dit ende dier gelijcke regalia jura, niet alleen by de Koningen van Denemarcken ende Noorwegen, maer oock by alle ande Koningen / Potentaten ende volckeren also wierden gebruyckt ende geexerceert: jae by de Heeren Staten Generael selfs: mits hare tollen heffende niet alleen binnen haere Provintien / maer oock op de waren afkomende op den Rhyn, de Maes, de Schelde ende alle andere wateren / die oock dickmaels maer door Nederlandt en wilden passeeren / diergelijck recht van tollen insgelijcx by veele andere Natien geexerceert wiert.

Ten tienden, dat aen de Nederlandtsche Regheringhe onder Vrouwe Maria, door de Koninghen van Dennemarcken ende Noorwegen, op versoeck der Nederlanders was toegheftaen te vaeren ende moghen passeren door de Oresont, alsoo 'tselve den Nederlanders de Oresont te passeren niet vry en stont / daer uyt dan konde blijcken dat het versoeck oft pretensie by d' Heeren hare Ho: Mo: Commissarisen gedaen / als te weten dat 't allen tyden de Nederlanders vermogten de Oresont te passeren buyten limitatie &c. wegens haer Ho: Mo: niet en konde werden gedaen / want dat sijn Majesteyts recht was de Oresont te laten bevaeren, ofte die te sluyten als 't hem beliefde: evenwel dat het selve by sijne Majesteyt niet gedaen en was nochte en wierde ghedaen; ende alsmen de Liberteyt voor de Ingesetenen der Geunieerde Nederlandtsche Provintien soude willen infereren uyt krachte van het Tractaet van Spier, soo stondt te bedencken dat het ghemelte Tractaet van Spier niet alleen ghemaeckt en was met de Nederlantsche Provintien die vereenicht waren onder de Regieringe van haer Ho: Mog: maer met alle de Nederlantsche Provintien in 't ghemeen: Ende dienvolghens / souden oock op dat selve Tractaet even ghelijck pretenderen moghen de Duynkerckers om door de Oresont te vaeren / als het haer gelieven soude / die Inghesetenen waeren vande Provintie van Vlaenderen ende 'tselve recht ende niet minder op het Tractaet van Spier soude willen pretenderen. Men gaf aen haer Ho: Mog: Commissarisen te bedencken of den Staet der Gheunieerde Nederlanden met dese admissie vande Duynkerckers inde Oostzee souden sijn ghedient; daer sijne Majesteydt ter contrarie altijts soo grooten sorghvuldigheyt hadde ghebruyckt om alle onruste ende vyanden van haer Ho: Mog: Staet uyt de Oostzee te sluyten ende buyten te houden.

Ten elfden, gelijck de Nederlantsche Regieringhe soo seer dede aenhouden / ende alle argumenten bybrenghen om van dese Tollen bevrydt te sijn / vermits ghesecht wiert / dat uyt de Commercien ende navigatien / ende de voordelen van dien den Staet der Vereenichde Nederlanden moest bekomen haere middelen ende vermoghen / om haere selven te konnen mainteneren in haeren swaeren Oorloghe; ende sonder deselve Navigatien ende Commercien; dat haer Ho: Mog: Regeringhe

 ghe

ge so wel niet en konde bestaen/om deselve redenen en konde oock den Koningh sijn jura regalia niet remitteren/ nochte afschaffen en naelaten. Want dat behalven de gerechtigheyt waren oock de Tollen waer uyt de principale middelen moesten voorkomen/daer by sijne Majesteyt sijne Rijcken ende dessels Onderdanen ende toebehoorige welvaren vermogte te conserveren 't welck sonder deselve Tollen soo niet behoorlijck en soude konnen geschieden.

Ten twaelfden, soo veel 't Artijckel rackte van Noorweghen wierde gheseght/ dat de Privilegien daer op haer Ho: Mog: Commissarisen fondeerden/ de vryheyt voor alle Inghesetenen der gheunieerde Provintien / alleene maer waeren Privilegien voor die vande Stadt van Amsterdam particulier die dienvolghens oock buyten die van Amsterdam (dewelcke inder daed wel gerechticht waren ende hare Privilegien behoorlijck hadde te ghenieten) aen andere niet en konden werden geextendeert.

Ten dertienden, dat dan oock de Privilegien aende Ingesetenen der Stadt van Amsterdam verleent/ alle ontstaen waren ex bene placito Regio en gelimitteert so langhe als de Coninghen deselve Privilegien souden ghelieven te continueren ende niet en herriepen / gelijck het selve bleeck / dienvolghens datmen uyt deselve Privilegien niet verders en hadde te pretenderen / als alleen de goede wille van sijn Majesteyt.

Eyndelijck soo veel raeckte het artijckel van Schipper Cornelis Claes Clomp, 'tselve was eene particuliere saecke: ende versochten de Coninghlijcke Ghesanten dat die uytghestelt mochte werden tot dat op de publijcke pointen wat soude sijn gedecerneert: van wegen des Konings Ondersaten waeren oock veele klacht pointen voor te brengen. Werdende wel op vyftien gespecificeert.

De Commissarisen van haer Ho: Mo: repliceerden: dat dese sustenues der Deensche uyt het geene te voor gestelt is / lichtelijck te beantwoorden waren.

Dat de Tollen of Convoyen en Licenten hier te Lande wierden genomen van 'tgunt uyt of ingevoert/dienvolgens daer last gebroocken wiert.

Moghende elck een stellen wat hem geliefde op sijne consumptien / ende bruchten: dat sulcx aen sijne Majesteyt oock niet wiert gedisputeert. Maer dattet onredelijck was Tol te nemen daer gheen last ghebroocken wiert. Ende wat aenginck de ghemelde contra klachten, was alreede te voor ende wiert alnoch gheantwoort dattet waren Actien ende pretensien van particuliere tot particuliere: die den wech van Justitie open stont; ende aen de welcke goet recht soude gedaen worden/ of gedaen was. Maer de Deenen bonden't hart aen preleert te hebben van niet te restitueren wat ghenomen was van Clomp, vande Salpeter ende tot Cola. De Heeren Nederlandtsche bleven by haer sustenue ende deden den volghenden voorslach.

Dat onvermindert yeders sustennen ende gherechtigheydt inde saecken vande Tollen van Dennemarck ende Noorweghen, ende onghepraejudicieert de fundamenten waerop yeder een die hadde ghegront', sijne Majesteydt tot accommodatie vande gemoveerde differenten te deser tijt sijne Koninckliijke goetgustigheydt aende Staet der Vereenichde Nederlanden soude gelieven te accorderen exemtie ende vryheyt in Dennemarck ende Noorwegen: van alle Tollen ende belastinghen die sedert het Jaer vyftien hondert vier ende veertich opghestelt ende geheven waeren / hoedanich

danich die sijn ofte ghenaemt mochten wesen/ ende dat voor den tijd van tien eerst aenstaende Jaeren/ om naer die tijd alsdan te sien hoe die saken verder souden konnen werden geaccommodeert: op dat also by provisie de oude vruntschap ende correspondentie tusschen sijn Majesteyd ende haer Ho: Mog: herstelt/ ende de commercien ende Navigatien der Vereenigde Nederlanden die sedert anno acht en twintich soo excessivelijck ende ondraechlijck beswaert waeren/ eenichsints door dese exemptie gesoulageert ende ontheven mochte worden.

Tot diep in Augusto is te vergeefs tot Staden op voorgeroerde wijse gehandelt. Entlijck wiert den Heeren Commissarisen van weghen den Ertsbisschop ghesepd dat de Koninck toestondt de Lijste of Rolle van 't Jaer seven en dertich, soo veel d' Oresuntsche Tol aenginck; edoch voor vyf Jaer. Sulcx het Principael sijnde/ naemen de Heeren Nederlantsche soo veel contentement datse op't versoeck van de Heer Ertsbisschop sijn ghetoghen nae Luckstadt: alwaer sy vande Koningh seer eerlijck/ jae als Ambassadeurs sijn ontfangen ende bejeghent: het principael of Oresuntsche werck uyt de wech gheleydt sijnde; wiert ghehandelt over d'andere beswaernissen. Des Konings voornaemste Ministers voerden sijne Majesteydt noch al geduyrich aen tegen de Heeren van Hamborch: ende in dese tijdt hadt hy eenige merckelijcke Troupen niet verre vande Stadt/ deselve dreygende met belegeringh. De Heeren Gesanten siende dat hy na Pinneberg wilde gaen om sijn volck te sien; vonden goet haer afscheyt te nemen in 't begin van October: sy wierden door eenige Hof-Jonckers en Carossen tot den Koningh ghevoert. Sijn Majesteyt ontving haer seer vriendelijck en hoorde haer gunstelijck: met versekering van alle goede affectie en correspondentie: wierden versocht daer te maeltijt te blijven.

Na de maeltijdt wierden alle teyckenen van blijdschap bewesen/ het Canon drie mael los ghebrandt/ ende vuerwercken aengesteecken. Den Koningh vertrock den derden October nae Dennemarck van Gluckstadt. D'eygentlijck afscheyt is te sien uyt volgende Antwoort.

Dewelcke nochtans in yet van voorige Koninghs verklaringhe verschillende/ wiert by d'Ambassadeurs niet anders ghenoomen als voor soo veel die daer mede over een quam.

'T was alsoo: de Koningh hadt gepresenteert een formeel Tractaet of Contract van 't geadjusteerde te laeten passeren. Maer de Gesandten vonden dat niet gheraeden: Alsoo sy hadden op yeder geadjusteert point des Konings handt ende zegel; Vreesden dat in een nieuw Instrument van een Generael Contract in't een of 't ander soude werden gevarieert. Item dat de Koningh vertreckende de handelingh met des Conings raden of Ministers soude swaer ende langhsaem vallen. Maer anderen docht ter contrarie/ datmen in het contract of Tractaet sich hadde konnen refereren tot de principale particuliere adjusteringe. Ende een Tractaet soude in alle manier honorabel sijn geweest; ende tooch de Koningh wech: sy mochten hem sijn nagetoogen. 'S Koninghs antwoort of finael bescheyt luyde als volcht.

Aende Koninckliijcke Majesteydt van *Dennemarcken*, *Noorwegen*, der *Wenden* ende der *Gothen* &c. Is in gehoorsaemste behoorlijckheyt voortghebracht soo wel 't geene der Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden voortreffelijcke Ambassadeuren op de Koninckliijcke Majesteydts den *een en twintighsten* deser overgegeven ghescrift haer tot antwoort hebben laten vernemen als oock

wat

wat geduyrende dese gepleechde handelinge inden naem van haer Ho: Mo: is gesocht, ende van syne Koninckllijcke Majesteydt is toegheſtaen geworden.

Naedemael nu dese Tractaten so verre tot den eynde syn ghebracht, dat by syne Coninckllijcke Majesteydt de Heeren Ambassadeurs, soo wel om *voltreckinghe* van 't geene wegens der Oresontsche tollen belooft is, als mede om volkomen *dimissie* ende afveerdingh hebben versouck gedaen; soo hadde syne Koninckllijcke Majesteyt wel geerne gesien, dat 't geene alhier is besprooken, by een gebracht ende *formaliter* ware beslooten gheworden, maer alsoo de Heeren Ambassadeurs haer daer van geexcuseert hebben, voorgevende dat sy 't geene syne Majesteydt genadighst soude believen te bewilligen *slechts* souden aennemen; het welcke oock door haere geschriften was geschiet; Soo heeft syne Coninckllijcke Majesteydt van wegen de veelderhande geschriften nodigh ghevonden, aende Heeren Ambassadeurs te laten overhandige syne *finale resolutie* over alle haere Ho: Mog: beswaernissen, om daer door te prevenieren alle twist, die uyt ongelijcke interpretatie van verscheydene geschriften souden te beduchten syn. Ende versint hem dienvolgende syne Koninckllijcke Majesteyt, dat de klachten in 't begin overghegeven bestaen in verscheyden pointen te weten: *Eerstelijck dat de Oresontsche tollen te hooch gestelt: dat oock veele beswarenissen in Noorwegen voor handen waeren, waer door het Commercium belast was. Soo en wierde de vrye vaert op Cola niet ghegepermitteert, noch de onghelimiteerde cours vergunt aende Visscherye onder Spitsberghen. Behalven dat soo was het schip van haer Ho: Mog: Onderdaen Cornelis Claes Clomp, nevens de goederen gheconfisqueert, om dat daer inne buyten syn kennisse salpeter was gelaeden geworden. Wegens de Scheepen onder Cola ghenomen ende weder gerestitueert soude noch manqueeren de geledenene schade benevens het verlies van een van deselve Scheepen, Soo was oock den afganck vande Salpeter, tot Koppenhaghen gelost, soo groot, datmen de vergoedinge van dien met reden hadde te versoucken.* Als gelijck sy inden naem van de Heeren haere hooge principalen syne Majesteyt om respective satisfactie, gants vlytelijck ende instantelijck hebben versocht alles breder onthouden synde in hare menighvuldighe gheschriften by haer overghegheven.

Hoewel nu syne Coninckllijcke Majesteyt ten aensien van syne Koninckllijcke Hoocheydt ende andere consideratien veel meer dingen, hier inne hadde te bedencken gehadt, so heeft hy doch aen het gemeene beste ende de hoochnoodige nabuyrlijcke Vrientschap, in dese geexulceerde tyden principaelijck plaets te geven; ende dienvolghende behoudens de voorschreve syne Hoocheydt op de verhaelde beswaernissen hem in manieren navolgende verklaert.

Eerstelijck aengaende de Oresontsche Tol wilde syne Koninckllijcke Majesteyt tot bevorderinghe van het ghemeyne nuttige commercium der Heeren Staeten Generael vruntnabuyrlijck versouck so veele differeren, dat de voorschreve Tolle op de mate en wyse soude gereduceert worden als die anno *sestien hondert seven en dartigh* geheven is. Syne Koninckllijke Majesteyt soude oock de reductie voor *vyf* Iaeren van date der publicatie te stellen onverandert inde Oresont laeten verblyven ende doen observeren.

Naer dien nu het *hooft point* daer mede syn richtigheydt gekregen heeft, ende dat van wegen de voorige noch breder handelinge nodich geweest is; soo heeft

syne

syne Koninckllijcke Majesteyt gepresenteert de *Noorwegische beswaernissen* (voor soo veel over dessels officieren is gheklaecht, ende andere disordre buyten syn weten opgekomen ende aengegeven geworden) behoorlijck te remedieren, ende d'Heeren Ambassadeurs verder daer over te hooren, waer op sy haer herwaerts aen begeven hebben, ende hoewel syne Koninckllijcke Majesteyt hierop vordere Tractaten begeert heeft, niet alleen om de beswaernissen *hinc inde* geproponeert, teffens *reciproce* wegh te nemen, maer oock om van oprechtinge *meerder intelligencie* te handelen, so hebben doch de Heeren Ambassadeurs sulcx te refereren aengenomen, ende voor de rest versocht de ondervindinge vande overige pointen, om de wegh te bereyden tot het voorgeslagen oogemerck, ende niets achter te laten wat tegens dese intentie wesen soude: het welcke syne Koninckllijcke Majesteyt als synde tot nabuyrlijcke vruntschap sonderlinge geneycht aldus belieft, en dienvolgens begeert heeft alle aengeroerde pointen alhier te beslichten, ende niet eene te besluyten ende het ander *ad referendum* aen te nemen.

Syne Konicklijcke Majesteydt heeft hem oock daerop weghens de resterende pointen ende aenvanckelijck wegens de aengegevene Noorwegische beswaernissen ende disordres geresolveert so als alhier na volcht.

Dewyle niemandt vande gheaccuseerde en heeft moghen ghespecificeert worden weshalven oock geen exempel van behoorlijcke bestraffinghen en heeft konnen werden ghestatueert, soo was dienvolghende syne Koninckllijcke Majesteyt van meninghe met verdere nodige ordonnantien de beswaernissen tegen te gaen: maer op dat alle fraude ende verkortinge inde Tollen aldaer te meer mochte werden vermyt, ende de commercerende boven syne Koninckllijcke Majesteyts ordre niet in 't minste beswaert worden, soo heeft syne Koninckllijcke Majesteyt belooft nodighe *Tol rollen* der jegenwoordige *Noorwegische* Tollen ghelijck als oock al overlangh gheschiet is, allen commercerenden tot onderrichtinghe door den druck wederom te laeten uytgaen, ende haer Ho: Mog: (edoch sonder eenighe prejudicie ofte consequentie van syne Koninckllijcke Majesteydt maer alleen tot het voor aengeroerde ooghmerck) ten besten te continueren, Ende indien in 't toekomentlijck daer inne eenighe veranderinge gebeuren mocht, soo soude het syne Koninckllijcke Majesteydt met de publicatie van dien op deselve wyse doen observeren. Syne Koninckllijke Majesteyt soude oock voor een Iaer beproeven het voorgheslaegen *meten ende branden* ofte *teyckenen* der schepen, op dat syne Coninckllijcke Majesteyt niet bedrogen ende de commercerende niet onnodig te moeten lossen beswaert en worden, edoch sal den *Cherchers* hier door niet syn gederogeert aen nodige en behoorlijcke ondersoeckinge: en nae het verloop vande voorschreve een Iarige tyt sal syne Koninckllijcke Majesteyt verders ordonneren wat hy practicabel vinden sal; maer van weghen het voorgheslaeghen middel om den Tol te nemen ongheacht de Scheepsladinghe nae de drie parten, der beste, middelbaere, ende gheringhste waeren en konde syne Koninckllijcke Majesteyt hem niet verklaren (alsoo hier ter plaetse geen bericht daer van en konde hebben) maer soude daer over nodighe informatie nemen, ende hem teghens haer Ho: Mog: soo haest als moghelijck dienaengaende declareren; Edoch indien dese voorslagh alleen op de beste waeren (uytghesevt, 't geene stucx wyse vertolt wort) konde ghericht et worden; soo hielde het syne Koninckllijcke Majesteydt eerder in

 practijcq

practijcq gestelt te konnen worden; ende soude hem oock daer over na opghenomene berigt, uyten: vermits hier niemant te vinden en is, die de gelegentheyt vande beste waren bekent is.

Verder de *Spitsbergische Visscherye* betreffende, dewyle de Heeren Ambassadeurs bericht hebben, dat jeghenwoordigh in Hollandt gheene Noortsche Compaignie is, nochte hares erachtens lichtelijck en sy op te richten: Soo laet het sijne Koninckklijcke Majesteydt ghenadighst gheschieden, dat de *Visscherye* aldaer by syne ende haere Onderdaenen sonder Compaignie onverleth geexceert werde; edoch mits dat niemant den anderen hinder noch ghewelt en doe, maer dat sy haer vrundelijck ende vreetsaemeljck onder den anderen comporteren. Syne Coninglijke Majesteyt sal oock het commercium op *Cola*, aende Ingesetenen der Vereenighde Nederlanden tegens gewoonlijcke Recognitie vergunnen, om vry ende onverhindert het selve te mogen pleghen, op de mate ende wyse gelijck het van outs tot hier en toe is voort gebracht.

De particuliere gravamina belangende, so is de saecke van *Cornelis Claes Clamp* den Heeren Ambassadeurs tot welgevallen op naestkomende *Heerendagh* geremitteert. Van weghen de ghepretendeerde hinder ende schade der Schepen onder *Cola* weghghenomen, kanmen niet bevinden waer uyt yemant eenige actie verder soude toekomen, dewijl alles wat voor handen geweest heeft, gerestitueert, ende sonder eenige reservatie aengenomen is.

Eyndelingh is ingenomen geworden der onderhandelaers bericht over de aengegeven *afganck der salpeter*, dewelcke wel bekennen dat de *Amsterdamsche* geinteresseerde *twee en dertich duysent acht hondert vier en 't sestich ponden*, en niet meer gepretendeert en hebben, dan sy en affirmeren het selve niet; maer vermeynen een overtollige maete by te brengen, het welcke men daer heenen laet ghestelt syn. Maer dewyle syne Coninckklijcke Majesteyt vermoghens het Accoort gheexcipieert heeft dat hy van weghen den afganck der salpeter door het meten, lossen, ende laden voort komende, niet en wille gehouden syn, so en sy by deselve van rechts wegen niets te soucken.

Dat is 't geene aller hoochstgedachte Koninckklijcke Majesteyt op de overghegevene beswaernissen haerder Ho: Mog: Heeren Ambassadeurs heeft willen verklaeren. Ende is syne Koninckklijcke Majesteyt alsnogh presenterende alle het bovenstaende te effectueren, ende niets tot onderhoudinge ende vermeerderinge van nabuerlijcke vruntschap te onderlaeten, wat slechts sonder syne ende syner Croone hoocheyts ende gerechticheyts naedeel eenighsints magh geschieden.

Ende dewijle voorgedachte Heeren Ambassadeuren inde name van haere hooge principalen haer verklaeren om goede vruntschap ende correspondentie te continueeren, ende dat deselve alhier op de voorschreve mate perfectelijck sal gesllooten syn; daer benevens oock belooft hebben de *Gravamina* die aen haer behandicht syn door spoedighst ende onpartydigh recht aen kant te helpen; Soo leeft syne Koninckklijcke Majesteyt in hoope dat alles volghens de verhaelde promesse geschieden, ende insonderheyt syne onderdanen de Iusticie (so als haer Ho: Mo: deselve voor haer eygen ondersaeten wederom begeeren) sal geadministreert werden. En heeft dienvolgens zyne Majesteyt den aenvangh willen maken, om syne voorschreve verklaringe tot effect ende moderatie te brengen; dienvolgende

de belast de begeerde copie vande publicatie der beloofde reductie inde Oresont aen de Heeren Ambassadeuren *sub sigillo* te behandigen.

Syne Koninckliјcke Majesteyt sal oock aen het overige niet laten ghebreken, maer hem daer by soo bewysen dat syne ernstige begeerte tot nabuyrlijken vruntschap in allen blijcke. Waer van alsmede vande bestandighe affectie d'Heeren Ambassadeurs haer Ho: Mo: gelieven te verseeckeren.

Het welcke syne Koninckliјcke Majesteydt bevoolen heeft den Heeren Ambassadeuren voor haer vertreck aen te vougen, wenschende haer tot besluyt veel geluck tot hare wederkeer, ende verblyft den selven ghesamentlijck ende in 't bysonder met sonderlinge Coninckliјcke genegentheyt bestandigh toegedaen. Gegeven onder hoogstgeeerde syner Koninckliјcke Majesteyts geinprimeerden secreet, in dessels huys *Glucksburgh* den *dartienden September sestien hondert een en veertigh.*

Dit was het Resultat van dese besendinghe ten Principaele: d'Ambassadeurs hadden oock devoir ghedaen tot entlijcke afschaffinghe van de Luckstadtsche Tol. Tot Staden quaemen eenighe Gecommitteerde van Hamborgh by haer: aen den welcken sy verklaerden voor als noch by den Koninck gheen genegentheyt te hebben ghevonden tot deselve afschaffinghe. Haer Ho: Mog: hadden deur de haere de Hansesteden soo voor desen als sedert laeten versoucken tot vernieuwinghe vande Alliantie. Hamborgh, als meest gedruckt wordende / was daer toe wel ghenegen; maer Lubeck ende Bremen so seer niet Ende dese Staet wilde niet geern met Hamborgh alleen te doen hebben. De jalousie in 't stuck van commercie is also groot als in 't stuck van Staet. Opgemelde Ghecommitteerde van Hamborgh gaven hoop / dat nochtans d'andere twee Steden haer oock souden resolveren tot de begeerde vernieuwinge.

Tot Bremervorde zijn sy middachs getracteert / daer nae met negen Canon schoten gedimitteert. Den Weser passerende na Oldenborgh quam de Graef haer een half mijl buyten de Stadt te ghemoet; alwaer het Krijchsvolck in wapenen stondt / wierden s'middaechs vande Graef magifiquelijck getracteert / vertrocken des avonds / den achsten October, hy geleyde hun weder wel een myle buyten de Stadt / door zijn Hofjonckers ende Lijfcarosse liet haer voeren tot Blixhuysen Alwaer sy s'avonts met spijse ende wijn vanden Graef zijn getracteert / quamen den veertienden October inden Hage.

De drie gemelde steden aengaende; sy hebben voor eerst goet gevonden onder sich self te vernieuwen en vast te stellen niet alleen alle goede correspondentie / maer oock haer al reede voor eenighe Jaren onderlingh gemaeckt verbont; om des te aensienlijcker daer naer oock met desen Staet te handelen. 'T selve Tractaet luyde als volght.

Kennelijck sy, aengesien de tydt ende occurrentien (Godt betert) sich hoe langer hoe onrustiger en ghevaerlijcker laeten aensien also dat ongheacht de Goddelijcke natuyrlijcke aller volckeren, oock ghéschreven Geest ende wereltlijcke rechten, de dadelijcke ende gheweltsame onderdruckinghe seer de overhandt neemen, oock hoochlijck te besorgen is dat de swacke tegen alle recht ende billickheyt onderdruckt ende van haere verkreghene stant in Geest ende wereltlijcke saken geheel en al verdronghen mochten werden, ende wy ons dan erinneren in

wat voegen in onsen overouden *Hansischen verbindt* ende desselfs tot verscheydene tyden voorgenomene renovatien insonderheyt in 't *achste* articul heylsamelijck ende wel voorsienelijck disponeert ende verordent is , hoe sich d'eene Stadt des anderen noot in cas van oppressie met raet ende daet medelydentlijck aennemen ende daer aen geen hinder blycken laeten sal; dat wy daerom , soo veel onser segel hier onder gestelt is, tot voortsettinge van soodanighe onse overoude Hanseschen vrientschap ende deselve tot dese jegenwoordige swaere tyden in eenighen deele soo veel mogelijck te accommoderen na het exempel onser loffelijcke voorvaderen, ende antecessoren ons met voorgehoudene rypen raet wel bedachtelijck Godt Almachtich ter eeren, het heylige rijck ende de gemeene Onderdaenen tot welstant, insonderheydt nochtans op dat de eerbaere geallieerde Hansesteden in haeren jegenwoordigen Staet in Geest ende Wereltlijcke saecken by gelijck ende recht, in gerusten vreetsamen welstant op d'oude verkregene rechten ende gherechtigheden syn Rooms Keyserlijcke Majesteyt ende 't Heylige rijck ten besten geconserveert ende onderhouden mogen werden , naevolghende poincten ende articulen, tot beter verklaringe, verstant, ende verlichtinge des voorgedachten *achsten* articuls van de Hansischen *unions notul* met malkander vereenigt ende vergeleecken hebben, doen het oock hier mede in kracht deses briefs gelijck het op 't krachtichste geschieden sal, kan, ofte mach.

1. *Eerstelijck* willen ende sullen wy ons ghetrouwelijck ende oprechtelijck onder den anderen meynen, aller wegen soo veel mogelijck goede kondschap hebben, wat nodig ende voorsichtich is erinneren, insonderheyt ons hoe eer hoe beter in goede bereytschap stellen, onse Steden ten besten fortificeren, met allerhande munitie, proviand, geweer, ende wapen oock andere diergelijcke gereetschap nootdruftigh versien, ervarene Krychsvolcken aennemen, oock een goet ende genoechsaem aental bequame ende geoeffende Soldaten met goede officieren nae een yeder Stadts ghelegentheyt ende nootdruft werven , ende alsoo ons voor onverwachten haestigen overval, nae alle moghelijckheydt verseeckert te houden, niet weyniger oock met onse borgers, Onderdanen, dienaeren, ende aengehorigen in goede bereytschap staen, also dat op den nootval, 't welcke de lieve God afwenden wil, wy so wel ons selfs defenderen, als oock nae bevondene nootdruft andere behoeftige geallieerde Hanse Steden succurreren ende byspringhen moghen.

2. Dan sullen ende willen wy ons by alle wegen, als oock insonderheyt in dese gevaerlijcke tyden tegen yeder man in alle onverwytelijcken devoir ons betuygen ende draghen, in vrede, rust, ende eenigheyt by malkanderen syn ende leven , oock niemant van wat conditie, stant, ende wesens deselve syn mochte eenighe bevoegde oorsake tot offensie ende wederweerdigheyt geven.

3. Ingeval nochtans des ongeacht eenighe verbodene dadelijckheydt ontstaen mocht, gelijck het alsdan is Christelijck, billick, ende recht, by soo verre gheen groot *periculum in mora* sy, ende het de tyt eenichsints lyden kan, dat wy alvorens alle goede middelen ter hant nemen so sal niemant in dese verbintenis begrepen synde, so lange bestendige hopeningh ende goede middelen ofte rechtelijcke wegen (daer door wy by het onserige beschuttet , oock de ghedreyghde ende voorswevende, noot, gewelt ende gevaer opgehouden konde werden) voorhanden is,

tot

tot onnodige wytluftigheyt eenighe hulp ofte assistentie te verwachten hebben, maer op behoorlijck aenroepen vanden geopprimeerden, na ingenomene informatie vande beschapenheydt der voorvallende saecken, met allen moghelijcken vlyt de geene die in openbaer onrecht werdt bevonden, sal deselve erinneert ende beyde deelen vermaent werden sich met een anderen tot billicheydt goedelijck te vergelijcken, ofte sich volgens geordineerde rechten te laeten vergenoegen, ende daerop van aengevangene offensie ende dadelijckheyt af te staen, ghelijck dan tot sulcken eynde alle doenlijcke middel ende wege door schryvens ende nae gelegentheyt door besendinge als sulcx in gemeynen Raedt voor goet bevonden mochte werden, nae besten vermogen gebruyckt sullen werden, op dat den verdruckte van sodanige overlast verlost werde.

4. By aldien dan sulcx alles niet helpet maer boven alle rechtmatige aenbiedinghen eene Stadt ofte meer onder ons teghen alle recht ende billickheyt in Geest ende wereltlijcke saecken aen hare verkreghene Hooch vry ende gerechtigeden, privilegien, Commercien, toevoer, lyf, have ende Landtgoederen overweldicht, met inlogering, blockering, schantsen, Monsterplaetsen, verdachtelijcken ende schadelijcken doortocht, afpersingen van proviand, geschut, munitie, onbillijke contributie, Brandtschattingen, ofte andere geweltlijcke executien, oock arrest ende afneminghen, beswaert ofte anders vervallen ende overtrocken werden soude, deselve sal van ons als mede geallieerde nae alle vermogen ende bevondene nootdruft, sonder langer uytstel ende vertoef, werckelijck by gesprongen, ende met volck, gelt, proviand, krychs munitie geweer ende wapenen bystant gedaen, wervingh, monsteringh, inlegheringh, toevoer, ende alle andere nootwendigheyt in onsen gebiet, edoch sonder schaede vande Onderdanen, goetwillich gesubministreert, haer oock met goeden raet, intercessie, voorschriften, ende interpositien aen dienlijcke plaetsen te hulp komen.

5. Hier teghen sal den weder weerdigen ende offendensen, oock derselver assistenten, aenhangeren, ende verwanten, sulx alles ende wat haer andersints eeniger maten aen materialen ende menschelijcker nootdruft tot voordeel ende onderhoudinghe gedyen konde allerdings ontseyt, afghesneden ende in geenderley wyse opentlijck ofte heymlijck uytgevolget werden, gelijck dan niet alleene door open verbod de Overigheydt van yeder Stad sulcx haere aenghehoringe sal konde doen, ende deselve waerschouwen dat dese ordre by confiscatie der goederen ende andere ernstige, ongesuymde bestraffingen, getrouwelijck gevolcht ende naegekomen werden moghen, maer oock in allen ernst inquireren ende de bevondene Overtreders, sonder eenighe respect ende aensien van persoonen, op de gedachte wyse werckljjck bestraffen sal, gelijck dan oock die mede geallieerde Steden alle geweltlijcke handelinge, oock andersints, af te wenden, oock die aen ende voortreckingen na alle mogelijckheyt te verhinderen, schuldich syn sullen.

6. Ende dese hulpbiedinge ende assistentie sal tegen een yegelijck, die sich ogeseyder wyse boven ende tegen recht, tegen yemant uyt onse middel met gewelt te Landt of te Water, op onse zeehavens, stroomen, ende watervlooden, noot aendoet, gemeynt syn.

7. Soo dan nu de benodichde ende overweldichde Stadt van meyninge syn soude dat het gewelt, noot, ende overval te water ofte te Lande alsoo beschapen was,

 dat

dat *periculum in mora* ende de tyt niet lyden wilde eenige te samen komste ofte gemeyne beraetslaginghe alvoorens daer over aen te stellen , soo sal deselve macht hebben den andere Steden so terstont om secours aen te roepen ende daerop eene haestige t'samenkomst ende beraetslaging aengestelt werden.

8. Ingeval oock d'eene ofte d'andere Stadt het gewelt, noot, en gevaer soo onversien ende hast overquam ende wedervaren mochte, dat de eenichsints verdere gelegene mede gheallieerde Stadt niet soo tydelijck ende haest de hulpe aen ende voortsenden mochte, so willen ende sullen de naest aengelegene also voort by eerste gemerckte ghevaer niet alleen haere Soldaeten voort schicken, maer oock op rembourssement vande andere Eerb: Steden so veel verschieten ofte andersints inder haest opbrengen als hun mogelijck sal syn ; ten minsten een maent solt. Gelijk dan oock de verdruckte Stadt selfs op weder betaelinghe van d'andere (edoch also datmen sich alvooren inder haest weghens 't aental verghelijcke) boven haer geworven volck, so veel sy tot hare Stadts nootdruftige defensie behoeven mocht noch meer volck aen te nemen, te werven, ende in te brengen vry staet. Sulcx sal nochtans den verder ingesetenen terstont tot hare naerichtinge en wetenschap genotificeert ende aengeduydet, ende van denselvē het verschot sonder *vertoeven* ende sonder contradictie weder betaelt, oock het aengenomene volck verder van haer sonder beswaeringe van die het hadden geworven werden onderhouden, ende by onstentenis van dien sal het de verdruckte Stadt selfs betaelen.

9. Soo oock *twee* ofte alle *drie* Eerb: Steden in noodt ende gevaer geraecken oock met gewelt aenghegrepen ende beledighet souden werden, soo sullen niet te weynigher de gheallieerde Eerb: Steden sich onder den anderen nae beste vermoghen ende getrouwelijcke hulpe te bieden, te succurreren, ende by te springen schuldigh syn.

10. Dewyle nu oock diergelijcke nootwendich ende afgedrongen defensions werck sonder bestendighe directie niet ghelschieden kan ofte mach, soo sal de gheopprimeerde Stadt haeren toestant aller vordeelighst aende naest bygheleghene Stadt ghelanghen laeten , die alsdan hoe eer hoe liever aende mede geallieerde Steden gewoonlijcke uytschryvinge ende *denonciationes* uyt te veerdigen, ende een t' samen komst nae gelegentheyt der omstandisch en aen een geleghene ende bequamen plaets te ordineren bemachtighet syn sal, ende daer en teghen sullen de beschrevene schuldigh syn haer Gesanten met genoechsame volmacht daer heen op bestendige tyt af te vaerdigen.

11. Als nochtans de tydt weghen 't aendringhende ghevaer sulcx niet lyden mochte, soo sal oock de noodtlydende Stadt , met nootdruftighe aenwysinghe haerder beswaernissen de andere mede gheallieerde Steden te saemen te beschryven ende te vorderen , oock de t' samenkomst nae gheleghentheydt der omstanden aen een gheleghene bequaemen plaets aen te stellen bemachtighet syn.

12. Soo wanneer het oock nae eysch van noodt ende ghevaer (welcke God in ghenaede verhoede) tot werckelijcke voltreckingh ende executie deser verghelijckinghe komen soude , soo sal de directie van dit defensions wesens staen by de gheene aen de welcke het succours ende hulpe ghe schickt ende toeghebracht wert ; edoch sullen de andere mede Gheallieerde nochtans op het

het eerste aenhouden vande beledighde (welcke aenvorderingh dan de beledighde self schuldich syn sal te doen) ettelijcke ofte eenen uyt haeren middel daer toe gequalificeert synde, ende alle tyt so dickwils het nodich is ende sulcke ende dergelijcke saecken voorvallen, soo veel immers moghelijck sonder veranderring der personen de beraetslaging geduyrig bywonen konnen, deselve by tesenden, also dat de nootlydende nuttelijck haer raet gebruycken mogen.

13 Indien oock d'een of d'andere Stad met eenen onverwachten ghewelt plotslijck belegert, ofte oock in diervougen geblocqueert soude werden, dat van andere mede geallieerde Steden, niemant seeckerlijck derwaerts geschickt konde werden so sullen de verdruckte by eerste gemerckten gevaer, een ofte meer vertroude personen met nootdruftige volmacht heruyt ende inde andere mede ghealliëerde Steden verordineren, die haere verdruckte Stads noodtdruft solliciteren ende bevorderen oock anders hare best allenthalven in acht nemen ende uytrechten moghen.

14. Het sal nochtans niemant, die in noot ofte ghedrangh gheweest ofte noch is, daer in hem de mede gheallieerde hebben gheassisteert, bemachtight syn, *sonder ghesamentlijcke toedoen* vandien te resolveren sy haer in transactie ofte verdragh in te laten; maer wat diesaengaende voorgaet, sal met ende na gemeynen raet geschieden.

15. Ende als de beledigde van wegen het voorgegaene gewelt by syne toebehorende rechten genoechsaem ende bestandich gheassecureert is, ende de saecken tot billicke vergelijckinge gebracht konnen werden, soo willen en sullen wy allersyts met ernst daer na trachten, dat het verdrach werde gesloten, ende wy in deselve alle met een ander tot afwendinghe van besorgelijcke alteratien in sekerheyt ingesloten, oock den beledigden, so veel mogelijck, de onkosten gherembourseert werden mogen.

16. En sal dese vergelijckinge, gelijk sy alleen tot verklaring des *achsten articuls* belieft en ingegaen is, de naeste *tien* Iaer na een ander verblyven, maer na verloop van die tyt sal het tot een ygelijcx vryen wille en keur staen, of dese vergelijckinge te renoveren en wyder uyt te strecken ofte gans af te stellen sy, edoch dat het geene wat geduyrende dese vergelijckinge met gemeynen raet ende besluyt aenghevanghen oock met gemeynen raet, hulpe ende toedoen ten eynde gevoert en vollen trocken werde, oock wat den een ofte ander voor aenspraeck en vorderigh weghens ghedaene Oorlochs ofte andere verschodt uyt dese verghelijckinghe hebben mochten, hem sulcx tot behoorlijcke satisfactie in allen wegen voorbehouden syn sal.

17 Indien oock na verlopene tyt vant gerenoveerden Hansischen verbont, yemant van ons van wegen dese vergelijckingh, en wat daer uyt is ontstaen, aenghevochten en vervolght werden soude, so sullen en willen wy gesamentlijck denselven niet weyniger op voorgaene gemeyne raet met gesamentlijke kosten, trouwe, assistentie, hulp ende bystant diesfals toebrengen.

18. Eyndelijck sal oock hiermede andere Hansesteden het toetreden of acces tot dese vergelijkinge niet verhindert maer open blyven, en andere verklaringhe ende pointen van vergelijking oock aennemen ende believen, ende sich na inhout van dien verklaren en dragen willen, na gemeynen raet daer in genomen werden.

Welck

Welck alle ende yeders wy alletyt een ander vastelijk by goeden trouwen en geloven aen yeder Stadt te houden toegeseyt ende versproken hebben, alles getrouwelijck sonder bedroch ende archlist; orkondelijck is dese ghesamentlijck met de bevindlijcke zeghelen der Steden *Lubeck*, *Bremen* ende *Hamborgh* hier onder bekrachtigt; geschiet ende gegeven den *vier en twintichsten* des maents *November* in 't Iaer na Christi onses lieven Heeren Heylants en Saligmaeckers geboorte *sestien hondert een ende veertich.*

Het achste Articul van 't welcke inde voorsz Alliantie wort ghemelt / staet in een Tractaet anno sestien hondert vier gemaeckt / ende sedert vernieuwt / luydende als volgt.

Ingeval, daer Godt voor sy, yemand van ons gheallieerde Steden boven ende tegens recht (het welcke sy haer goetwillich bereyt waren t'onderwerpen) met louter gewelt beangsticht, belastigt, overvallen, overtogen ofte belegert worden mochten, so willen wy en voornamentlijck de Steden van 't Quartier, daer in sodanige overweldichde syn ghelegen ons derselver aennemen, ende haer, als onder ons van outs loflijck herghebracht, teghens haer oppresseurs, te rechtbieden ende verschryven, ende voor haer ten dachvaert schicken, ende nae vermoghen helpen vermiddelen, dat sy vande aenstaende oppressie mogen worde verschoont; ende wanneer sulcx tegens alle verwachtinge geen plaets mochte vinden, daer na op't beste van sodanige Steden dencken: tot haer nadeel, haer wederweerdighe met toeschickinghe van eenigh proviand, Artillery, Polver, Loodt, ofte andere Krijghsmunitien, ofte op andere manier niet stercken, ofte tot haer voorhebben, eenighe andere hulp doen; maer veelmeer den gemelden verdruckte Steden tot haer reddingh ende onderhoudingh bevorderlijck verschynen, ende haer met allerleye nootdruft tegens behoorlijcke vergoedingen ofte andersints na gelegentheyt ontsetten.

Den negenden December is ter Vergaderingh gheopent seeckeren brief van den Koningh van Dennemarck gheschreven Glucksborg den aeghenden November, wesende credentief voor den Heer Tancken syne Majesteyts Resident / alhier ordinaris residerende / om in krachte van dien aen haer Ho. Mog. te representeren eenige pointen die syne Majesteyt hem specialijck hadde toegesonden. Maer alsoo de gemelte Brief boven / als oock in den text / misgaders onder aen / sulcx niet en was gestelt / als men oordeelde / dat met de weerdigheydt van dese Regieringe over een quam / volgens 'tgeene haer Ho: Mo: den ses en twintichsten November sestien hondert negen ende dertich hadden ghearresteert / soo is goetgevonden / dat den meergelten Brief souden worden te rugge gegheven aen den voornoemden Resident ende hem daer nevens bekent ghemaeckt haer Ho. Mog. voorgemelde resolutie / ende met eenen aenghesept / dat hy buyten den meerghemelten Credityf als ordinaris Resident aen haer Ho. Mog. by Memorie souden moghen voordragen 'tgeene hem by schryvens soude mogen syn gelast.

Deselve Resident heeft daer na in conferentie komende / over den styl / in den Brief van den negenden November gebruyckt / verklaert dat deselve styl doorgaens in de Brieven aen desen Staet gebruyckt was. 'Twelck wel alsoo mochte syn maer nochtans was het contrarie de opgemelde resolutie ende verklaringh van den ses en twintichste November des Iaers negen en dertich ende daeromme was dese antwoort niet satisfactoir.

D'ope-

D'openingh die hy dede in dese conferentie / was/ dat syn Koningh aenboodt syne bemiddelingh tusschen desen Staet en Spaignen tot een eerlijcke ende Christelijcke uytkomst van den Oorloch : daer op naemaels verklaert is/ sulcx wel aengenaem/ doch de saecke noch eerst rijp te sullen syn : wanneer de gedesireerde paspoorten in forma van Spaignen soude syn gekomen. Ende om dat de opghemelde credentie Brief / hem Resident deur den Grifier Musch weder ter handen gestelt/ was geopent / soo heeft hy by 't scheyden van de conferentie met voordacht die op de tafel laten liggen.

In desen tijdt is met een expres Edelman hier deur ghepasseert/ ghesonden het nieuw gemaeckte Tractaet tusschen Sweeden ende Vranckrijck: sullende duyren/ soo men seyde/ tot het volmaecken van den Gheneraelen Vreede. Vranckrijck maeckten de Tractaet met Sweeden seer wijslijck / ende alsoo dat Sweeden voor het subsidie verbonden wiert in den oorlog te continueren. Maer desen Staet ginck daer in met meer liberaliteyt; als politijckheyt: als gevende het subsidie ende niets daer voor bedinghende: Ende koste oock in der daet niet bedongen worden / om te beloven aen desen Staet de continuatie van haer Oorlogh: Want Sweden was alrede aen Vranckrijck verbonden tot de continuatie ; ende Vranckrijck aen desen Staet : soo dat het subsidie 't enemael gegeven wiert superflue ende onnodich; Ende was oock vreemt ; dat desen Staet self in Vranckrijck ginck subsidie uytbidden / tegen swaere beloften van offensive attaquen/ die 't Land in schrickelijcke schulden stelden/ ende gaffet daer na weder aen Sweden.

Den ses en twintigsten Augusti is ter Vergaderingh gelesen de petitie des Raets van State / gheformeert den drie en twintighsten dito op haer Ho: Mog: ordre ende resolutie/ om te bekomen continuatie van noch ses maenden subsidie voor de Croone van Sweden / boven de jongste ses voorgaende maenden subsidie/ jeghens vyftigh duysent guldens ter maent. De voorschreve petitie geaccompaigneert met een geraisoneerden Brief is ghesonden aende respective Provintien / om deselve te beweghen tot consent van de voorschreve subsidie / ende wiert in den voorschreve Brief onder anderen vermaent / dat by ophoudinghe van de Sweetsche Wapenen in Duytslandt, de Keyserische wel licht souden vervatten derselver dessein in den Jare sestien hondert negen en twintigh ten deele in 't werck gestelt / ende vervolgens ten laste van desen Staet brengen den gheheelen Duytschen Oorloch met andere bedenckelijcke redenen meer.

Die van Zeelandt waren de traeghste in 't opbrenghen van haer quote tot de subsidien: hadden in September deses Jaers noch niet ghesupvert haer consenten des Jaers acht en dertigh. Dies sy deur schryvens syn aengemaent/ als oock tot het consent vande opgemelde nieuwe ses maenden.

In dese maent quam oock weder uyt Sweeden d'Advocaet van Duyne mede brenghende de ratificatie van de Koninginne op het Tractaet vanden achsten September der verleden Jaers.

De Koninckljjcke Sweedtsche Resident Spieringh hielt een seer kostelijck ende magnifijck huys; kelder ende keucken was open ende ten besten / doch meest voor de gene die hem kosten dienst doen en dienst deden in 't bekomen der subsidien / maer neffens den gemeenen man droegh hy sich wat rouw en norts : dreygende terstont te doen slaen ende stooten alle die niet na syn appetijt spraecken of deden. Daer deur

geachten hy in den haet van den gemeenen man. Een saecke daer van blijckt uyt het volgende.

Den twaelfden October compareerde hy in de Vergaderingh van haer Ho: Mog: voordragende/ dat eenige quaetwillige Ingesetenen deser Landen hem tot sijn grooten ondienst/ achter straete/ ende onder de gemeente alhier waren beswarende met een erdichte logenen/ van dat hy binnen dese Landen soude opgekoft hebben een seer groote quantiteyt kimmekens Booter, ende deselve versonden naer de Havenen van Vlaenderen/ ende dat de voorsz quaetwillighe om aen hunne logenen eenigen schijn te geven/ daer by hadden gevoecht/ dat den Lieutenant Admirael Tromp de voorschreve Booter in Zee soude hebben aengehaelt/ ende binnen dese Landen opgestuert/ ende op dat de voorsz gemeente jegens hem gaende soude worden ghemaeckt/ dat deselve op 't voorsz valsche ende erdichte fundament wiert ingescherpt/ dat hy met het voorschreve inkopen ende versenden oorsaeck soude sijn van de verdieringe in de Booter/ waerop albereets eenige beginselen van 't samen Rottinge van Rapaille gesepdt wiert geweest te sijn/ om sijne Logement te bespringen/ of hem ende sijn volck langs de straeten aen te tasten / ende affront aen te doen/ versoeckende hy Heer Spieringh, dat haer Ho: Mog: wilden doen inquireren ende informeren op de Autheurs van sodanige erdichte valsche logenen/ ende uytgevonden wordende deselve exemplaerlijck laten straffen/ ende in allen gevalle ordre stellen jegens d'effecten van de alteratien / die daer door onder de ghemeente albereets was veroorsaeckt ende ontstaen/ geconsidereert hy een publijck minister van de Croon Sweeden wesende/ jegens soodanighe logenen ende d'effecten daer op te volghen / van wegen desen Staet moest werden beschermt ende gheprotegeert/ waer op gedelibereert sijnde/ sijn versocht de Heeren Gecommitteerde Raden van de Provintie van Hollandt/ dat deselve in aller yle sonder eenich tijdt verlies/ wilden informeeren ende laeten informeeren op de Autheurs van de voorschreve uytghestroeyde ende erdichte logenen alhier in den Hage; ende de culpable uytgevonden wordende te doen straffen naer behooren/ ende in allen ghevalle soodanighe prompte ordre te stellen/ ende die voorsieninge doen/ dat de meerghemelte Heer Spieringh, als Minister van de Croon Sweeden, mocht sijn ende blijven beschermt ende geprotegeert jegens alle onheylen/ die jegens hem uyt ofte ter oorsake van de voorsz uytgestroyde logenen souden mogen ontstaen/ ende wierden de Heeren Ghedeputeerden van de Provincie van Hollant versocht/ dese hare Ho: Mo: goede meeninge ende Intentie met alle moghelijcke devoiren ende goede Officien by de gemelte Heeren Ghecommitteerde Raden ende elders van nooden wesende/ te willen secunderen.

Men hadde alrede Liedekens daer van gemaeckt/ die langs de straet gesongen ende voort hem Spieringh deur den Haghe rijdende toe geroepen wiert / de Booter dief, de Booter dief: andere riepen wat modester/ de Booter, de Booter.

'T gebeurde specialijck den drie en twintichsten October, dat de Borgerye van den Hage in wapenen staende buyten den Haech op den Delffsen wech/ om den Prince uyt het Velt komende/ na gewoonte t' ontfangen ende in te halen. Een goede wyle gestaen hebbende gheburde het dat Spieringh, rydende een Carosse met ses Paerden/ ende veel Laquayen/ meest een Livrey draghende als den Prins gaf/ dien wech van Delft of Rijswijck quam aenryden; Dies de Borgherye eerst inde waen sijnde dattet sijn Hoogheyt was haer stelden in posture van receptie: Maer siende

siende datter Spieringh was/ wierden hem duysent reprochees ende beschimpingen nae geroepen van Boter dief, Boter dief; ende was yeder een meer tot sijn spyt ende leet konde by brenghen. Eenige oock riepen schieter op, schiet hem doodt. Soo dat hy ter naeuwer noodt ontquam. 's Anderendaeghs reitereerde hy sijne klachten soo aen de Ghecommitteerde Raden van Hollandt als aen de Heer Donia ter Vergaderingh van haer Ho: Mo: presiderende/ daer op eyntlijck gevolcht is dat alhier van het Stadthuys na voorgaende klockluydinge is afgelesen ende gheboden geen meer liedekens of andere spotende schimpdichten/ ende woorden tot nadeel van welgemelden Resident te singhen/ te roepen of te segghen op arbitrale correctie.

Alsoo de Heer Schrasser by de ses Provintien/ teghen wil ende danck der Heeren van Hollandt was Ghecommitteert tot Resident by de Hansesteden/ ende hy in Augusto d'eerste mael van sijn aenkomste aldaer overschreef: soo hebben de Heeren van Hollandt den dertienden Augusti laten aenteeckenen/ dat sy hadden verklaert/ gelijck sy verklaerden alnoch/ den voorschreven Heer Schrasser niet te konnen houden voor Agent of Resident van den Staet/ ende daer naer hare saecken te sullen dirigeeren/ oock voor nul ende van onwaerden te houden al wat by de voorsz Heer Schrasser in de voorschreve pretense qualiteyt soude moghen worden ghedaen/ ende in gevolge van dien mede niet te sullen verstaen dat eenige betalinge aen deselve in qualite voorsz soude worden gedaen.

In October ben ick beneffens den Heer Havelandt Secretaris tot Lubeck versocht gheweest om eene besendinge van weghen de Hansesteden te bekleden aen den Koningh ende 't Parlement van Engelandt: nopende de herstellinge der commercien op den voet/ gelijck die voormaels waren geweest: maer aldaer wiert metter tijt sodanich meer ende meer geturbeert, dat ick versocht van sulcx te mogen werden geexcuseert: nademael/ wat by d'een wiert toegheestaen by d'ander soude werden tegen gehouden.

Den tweeden Iuly wierden haer Ho: Mog: deur den Heer Blarer van wegen den Hartog van Tweebruggen versocht om als gevaders te staen over den doop van sijn eerst gebooren Soon. Welck versouck wiert aenghenoomen/ doch in plaets van besendinge/ om d'ongelegentheydt des tijdts wiert by gesloten missijf aen den Hartogh bekent gemaeckt haer Ho: Mog: meningh met bysvoeginge van gewoonlijcke complimenten; ende voort gheresolveert tot een gedachtenis aen den Jonck geboren Prins te vereeren een silver vergult Lampet ter waerde van vyftien hondert Carolus guldens; ende inde Craem-kamer de somme van drie hondert gelijcke guldens.

In 't begin van Iulius hebben de Marquies de Lede ende de Spaensche Ambassadeur Zapata den Veltmaerschalck Hatsvelt tot Colen seer gheimportuneert/ om assistentie van de Keyserlijcke Troupen: voorgevende dat eenige Hessische Regimenten sich souden hebben gevoecht by d'Armee van desen Staet/ doch Hatsvelt deur den Agent Bilderbeke van het tegendeel verseeckert sijnde/ hadde het geexcuseert/ niet sonder offentie aen de Spaensche te geven/ waerop gemelte Spaensche Ministers versochten/ dat de logeringe der Fransche Troupes voor Maestricht, voor een actie van hostiliteyt macht worden gehouden/ ende bemerckende dat gemelte Veltmaerschalck daeromme geen Oorloch en soude willen aennemen/ versochten derhalven

 halven

halven instantelijck / ende presseerden daer op / dat sy hun wilde toelaeten / dat sy sich voor Meppen mochten verschantsen / om van daer de Vriesche Quartieren te moghen infesteren. Haetsfelt hadde oock op dat subject van de Fransche inlegeringh omtrent Maestricht klachtich gheschreven aen haer Ho: Mog: om te weten of dese Staet avoyeerde deselve Troupen haer rendevous hebbende op den Teunis-weert by Maestricht: waerop gheantwoort synde dat men geensins sich deselve Fransche Troupen aennam; soo is aen den Agent Bilderbeeck met Copie van dien Brief en antwoort gelast / om den inhout van dien aen den Churfurst van Kolen bekent te maken / ende voorts aen denselven te-gemoet voeren / indien de Spaensche sich vervoeghden of sterck maeckten omtrent Meppen, of elders in neutrale Landen / dat haer Ho: Mog: niet en souden konnen ledich staen / om sich daer van te ressenteren / ende het selve soecken af te weren met soodanighe middelen ende magt als sy souden te rade vinden / waer mede dat dessein der Spaensche is gestuyt.

In 't lest van Iulius dede Hatsfelt wederom klachte dat eenighe Staetsche partyen ettelijke Keyserlijcke Peerden ende Ruyters in de Lipperschans voor Wesel hadden ingebracht; waerop aen den Agent Bilderbeeck is gheschreven / dat hy soude bekent maken ende laten verluyden sulcx ende daer het behoorde / dat haer Ho: Mog: geen behaegen en hadden in de voorschreve procedueren / ingeval / ghelijck sy niet waren vermoedende / die alsoo soude gheschiet syn / veel min datse door derselver last soude geschiet syn / ende dat haer Ho: Mog: geerne hadden gesien / dat de voorschreve clachten waren gespecificeert / om daer jegens na behooren te versien / met byvoeginge dat men de voorsz klagte en wat daer van dependeerde soude senden aen den Commandeur tot Wesel / met begheerte die te straffen / en dat aen Hatsfelt soude geschieden alle redelijck contentement.

In November schreef de de Churfurst van Colen klaghende dat de Staetsche Soldaten haer vermenghden onder de Hessische ende schade deden aen syne Land ende luyden: dat de Hessische passeren de Brug tot Wesel: trocken uyt deses Staets Garnisoen allerhande amunitie: hadden geattacqueert Ordingen; waer op gheantwoort is / dat men daer van gheen kennis hadde: maer wel dat syne Soldaten haer vermenghden onder de Spaensche / ende alsoo beschadighden die van desen Staet; ende tot bewijs van sulcx dat noch op dien tijdt eenige sodane Chur-Colnsche Soldaten gevangen saten tot Grave, als oock dat die vande Regering van Luyck door bestelt na appetijt van den Churfurst / offensie gaven aen desen Staet. Item dat deselve Regering bande uyt de Stadt verscheyden goede Ingesetenen / gherefugieert synde binnen Maestricht, dat de gemelde Regering derselver goederen aensloeg / oock crimialijck procedeerde tegen seker neef van wijlen den Borgemeester Ruelle.

De Luycksche hoochschout tot Maestricht / Creuse, ghestelt by den Churfurst van Colen hadde sich oock onderwonden met onbehoorlijcke advertentien / niet van politijke maer van krijgsaken: 't welck quaet achterdencken gaf; Daerom hadde men hem in versekering genomen; ende men meende groot oorsaecke te hebben hem te straffen: maer alsoo de Churfurst seer schreef om syne relaratie / of dat de judicature aen hem mocht werden gherenvoyeert: so was het advis vanden Raedt van Staete dat men hem mocht relareren om by den Churfurst te worden gheorrigeert. Daer in hebben haer Ho: Mog: oock ghecondescendeert; edoch met een oock gheschreven aen hem dat haer Ho: Mog: wel reden hadden vermits

de

de voorsz onbehoorlijcke Correspondentie/ als oock andere actien by andere ghelegentheden gepleecht/ scherp tegen hem te doen procederen/ maer dat men sulcx voor dien tijdt alnoch in bedencken hielt/ met versoeck/ dat hy Heer Churfurst hem met den alderéerſten van Mastricht wilden verplaetsen/ ende aldaer eenen anderen Hooghschout stuyren/ op dat het niet en gebeurde/ dat het eene ende het ander te gelijcke by hare Ho: Mo: Staets gewijse/ tot sijn nadeel wierde afgedaen.

Also die van Luyck veel harde proceduren voornamen tegen verscheyde Luyckſche personen of haer goederen/ die desen Staet waren geaffectioneert/ ende tot Mastricht gerefugieert; so wiert seer aengehouden om deur represalien met de wapenen van Mastrigt sulcx te vindiceren. Maer sulcx wel considererende/ wierdt bevonden dattet soude strecken tot rupture van de neutraliteyt; ende is alnoch best bevonden te gaen by inductie om satisfactie te procureren aen de gerefugieerde.

Hier voor is al rede oock gesprooken van den Keur Brandeborghsche Gesandte Bloemendael; ende dat hy wiert gereboceert: edoch wiert in gevolgh van voorige Tractaten met hem opgerecht het volghende affcheyt: maer uyt n iet alleen wat hy hier genegotieert/ maer oock wat hy verricht had/ ende tot antwoort kreegh/ te sien is.

'T was in dien tijdt noch koel werck: Hessen wiert alhier meer begunstight: ende getomineert in de contributien die voor deselve wierden ghetrocken uyt het Vorstendom Cleef: Te meer/ alsoo oock Sweeden ende Vranckrijck de Landtgravin/ als haer geallieerde/ in alle manier vorderden ende recommandeerden. Alsoo wiert by den Heer van Bloemendael niet veel verricht: hoewel hy een wijs ende verstandich Edelman was. Daer wiert oock wel gesprooken van 't huwelijck; maer sonder veel gevolgh: also de Keurvorst het oogh meer had op de Koningin van Sweeden.

De Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden, doorgesien ende overwogen hebbende de schriftelijcke propositie, die den Heer *Blommendael* Afgesante van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt van *Brandenburgh* de Heer *Georgh Wilhelm* Hoogh Christelijcker Gedachte, in kracht van desselfs brief van Credentie dato *Koninexbergen*, den *veertienden Mey sestien hondert veertigh*, eerst by monde heeft gedaen, ende vervolgens in geschrifte overgelevert den *vier en twintighsten Octobris* lestleden, oock ingenomen 't Rapport vande Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden die met den Gemelten Heer *Blommendael* over den inhout vande voornoemde propositie, als oock over andere ende naerdere memorialen by syn E: van tydt tot tydt over gegeven tot verscheydene reysen in conferentie syn geweest, ende by den selven Heer *Blommendael* waer genomen, vermoghens syne authorisatie, die de Heer *Fredrick Wilhelm* jegenwoordigh regierende Churfurst van *Brandenburgh*, dato *Coninghsbergen* den *seventienden January* lestleden op hem verleent heeft, wenschen haere Ho: Mog; deselve syne Churfurstelijcke Doorlughtigheydt lange lyfs gesontheydt met continuatie van voorspoedige Regieringe, tot beschut en bescherminge van desselfs Onderdanen, hulp ende assistentie van syne vrunden, ende Ghealliеerde, tot bevorderinghe van het gemeene beste, met verklaringe dat hare Ho: Mog: hadden verwacht, dat syne Churfurstelijcke Doorlughtigheydt van *Brandenburgh* soodaenighe effective ordre soude hebben ghestelt, ende die voorsieninghe ghedaen, dat de bewuste ont-

ontleende *hondert duysent* Rijcxdaelders, metten interest ende Interesten vande verlopene Interesten, met de onkosten van dien soude syn voldaen ende gequeten, die den lesten *February* lestleden te saemen op malkanderen ghereeckent, een seer groote ende excessive somme bevonden synte bedraegen. Volgens de Reeckeninge ende calculatie daer van by ende van wegen desen Staet gemaeckt, ende of wel haer Ho: Mog: geparst ende gedrongen wesende door de continuele ende gestadige klachten ende doleantien vande particuliere Ingesetenen deser Landen by de voornoemde gelderen geinteresseert, om te procederen tot executie op de Domeynen vanden Lande van *Cleef* ende andere, die voor de voldoeninge der voorschreve gelderen syn verbonden, ende executabel, soo hebben de selve met een Vrundt ende naebuerlijck gemoet, 't welck sy draegen tot syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt ende desselfs landen ende luyden haer door den gemelten Heer Afgesante laeten bewegen, in te gaen een sachter wech, ende dienvolgens t' accepteren d'aengebooden betaelinge van *hondert seventien duysent vyf hondert* gulden, ende dat syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt op de voorhaelde schult den *eersten Mey* des toekomende Iaers *twee ende veertigh* gehouden sal syn te doen betalen *vyftich duysent Rijcxdaelders* (hoewel haer Ho: Mo: geern hadden gesien, dat dese termijnen ende Iaer paeyen hoogher waeren beloofd) des sal van Iaer tot Iaer daer inne moeten gecontinueert werden, tot dat de gheheele schult ende het verder verloop van dien sal syn afgedaen ende gequeten, voorbehoudens dat syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt op de leste termynen sal valideren 'tgeene deselve sal bewysen, dat betaelinge behoort te strecken, ende sal met voldoeninghe vande voorsz Iaer Termynen syne Churf: Doorl: aen haer Ho: Mog: verbinden de Water en Lant Licenten tot *Lobitz*, *Roeroort* en *Genaep*, ende van gelijken oock de Lant Licenten welcke tot noch toe by de Lant stenden syn ingehouden, ofte by andere gelegentheydt het equivalent van dien, ende wat belanght de *hondert en 't sestich duysent* Rijcxdaelders op den Heere Paltzgrave van *Nieuburgh* ghepresenteert aen te wysen, deselve worde aengenomen, doch niet verder als by assignatie, sullende afslach strecken op de boven verhaelde schult het geene daer van effectivelijck sal worden gheconfisqueert; waer toe haer Ho: Mo: in conformite van voorgaende Tractaten de goede handt jegens den Heer Paltzgraef van *Nieuburgh* sullen bieden ende houden, ende belooven haer Ho: Mo: voorts ende nemen op sich datse de Landen ende luyden ghesetenen aen de *Oostzyde* des Rhyns, jeghens een yeghelijck sullen helpen conserveren ende mainteneren voor soo veel de gelegentheydt van desen Staet sal konnen lyden, ende of oock yemand anders de voorschreve Landen ende Luyden met invasien of op andere maenieren wilde beswaeren, sullen haer Ho: Mog: daer jeghens de behulpelijcke handt naebuerlijck bieden. Ende wat belanckt de Landen ende Luyden gelegen ende geseten aende *Westsyde* des Rhijns, en sullen haer Ho: Mog: egeen occasie en laeten voorby gaen, die soude moghen ende konnen strecken tot soulagement ende vertrostinge vande selve Landen ende Luyden *bewesten* Rhijns, ende sullen haer Ho: Mog: continueren, oock by alle occurrentie van saecken laeten continueren alle mogelijcke naebuyrlijcke debvoiren te doen aende Ridderschap Steden ende Stenden des Furstendoms Cleef, ten eynde dat effective mogen opghebracht

bracht worden de *veertich duysent* Rijcxdaelders daer toe albereyts goede inclinatie is getoont ende oock genoegsame toeseggingge gedaen, ende sullen haer Ho: Mog: deselve soecken noch verder te bewegen. Welcke *veertich duysent* Rijcxdaeldaers, ende 't geene de meergemelde Ridderschap Steden ende Stenden noch meerder soude mogen komen te bewilligen, sal alle te saemen werden gheimputeert op ende in minderinge vande meerghenoemde bewuste schult, des blijft de ghemelte Heer Afghesante *Blommendael* overbodich met het overnemen van dit *affscheydt* hier op binnen den tydt van *tien* weecken in te leveren de *approbatie ende ratificatie* vande meergemelten Churfurst; ende versoecken haer Ho: Mog: den selven Heer Afgesante van desen haer Ho: Mog: verklaringhe te willen doen favorabel rapport aen de meer hoochgemelde Churfurst met verseeckeringhe datse gemeynt en geresolveert syn met de selve syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt te continueren, ende oprechtelijck te onderhouden, alle goede vruntschap ende Naebuerlijcke correspondentie ende de selfde by alle occurrentie van saecken te betonen, daer toe syne meerhooghghemelte Churfurstelijcke Doorluchtigheyt een vast ende Naebuerlijcke vertrouwen mach stellen, ende syn haer Ho: Mog: 'tselfde van syn E. syde oock desirerende ende verwachtende, gedaen ter Vergaderinge vande hoochgemelte Staten Generael, inden *Hage* den *seventienden Mey sestien hondert een en veertich.*

Dorsten overghegaen synde aen den Keurvorst van Colen; eysten het Garnisoen tot contributie uyt het Cleefsche Lant Oostsyden Rijns, de somme van sestich Rijcxdaelders maentś: dreygende in cas van weygheringh sulcx met militaire executie in te vorderen. Waer tegen aen haer Ho: Mog: ghereprefenteert is dat sulcx soude strecken tot uyterste ruine van 't meer ghemelte quartier/ behalven dat het selve van seer dangereuse consequentie was voor de Provincien van desen Staet gelegen op de Oostsyde Rhijns/ ende noch te swygen van d'incommodatie der Guarnisoenen van desen Staet/ aen den Rhijnstroom/ ingevalle het platte Lant daer omtrent soude worden geruyneert/ werdende mitsdien aen haer Ho: Mo: in bedencken gestelt of deselve niet ghenoechsame redenen hadden door convenienite wegen en middelen de Cleefsche Oostsyde Rhijns van de ghedreighde contributien te bevryden/ op dat hare ghedachte eyghen Provintien ende Guarnisoenen mochten blyven buyten perijckel ende incommodatie/ ende dan oock daeromme dewijle haer Ho: Mog: het Furstendom Cleve aen desen Staet verbonden hielden tot verseeckeringhe van de groote sommen van peningen/ die haer Ho: Mog: van den Heer Churf: van Brandenburgh hadden te pretenderen/ ende de welcke uyt het selve Furstendom/ ende nu in den aenvanck principalijck uyt de voorschreve Oostsyde Rhijns moesten worden ghevonden; maer ingevalle van voortganck van de ghemelte contributien/ ende daer op ongetwyfelt volgende ruyne/ nootsaeckelijck souden te rugge blyven/ tot merckelijcke nadeel van de Ingesetenen deser Landen/ die by de voorsz pretensie particulierlijck geinteresseert waren: werdende daer by ghevoecht/ of haer Ho: Mo: boven het voorsz ghealleguëerde egheen verdere redenen en souden hebben de voorsz contributien tegen te spreecken/ dewijle ghedurende den tijdt dat de Hessische de Stadt Dorsten hadden ingehadt/ haer Ho: Mog: om deser Staets gementioneerde Interesse niet en hadde willen gedoogen/ dat de Hessische eenige contributien van de gemelte Oostzijde Rhijns hadden mogen trecken; het welcke haere

Ho:

Ho: Mo: op gelijcke maniere van 't jegenwoordige Garnisoen van Dorsten dies te meer souden konnen verwachten/om dattet selve vermoedelijck meest soude staen in de handt van den Churfurst van Ceulen, de welcke sijnde een Neutrael Prince ende Heer van de gemelte Stadt / oock liever soude soecken alle occasie tot naedeelinge verwijderinge: op dat subject ende tot afmaningh van sulcx is een ernstigh schrijvens afgegaen aen den Churfurst. Daer by de sake is verbleven.

In December hebben ghecommitteerde van de Stadt Wesel op Brieven van Credentie geproponeert drie pointen. Eerstelijck betalinge van haer achterstallige Servitien. Ten tweeden om een middel te beramen/ ten eynde d'Ingesetenen deselver Stad / ten regarde van de Vyant mochten genieten de neutraliteyt. Ende ten derden dat deselve Stadt ontheven mocht blijven van sekere elf duysent seven hondert twee ende dartich guldens ende tien stuyvers die de Commissaris Retzer vordere ter saecke van restanten van contributien van de Jaeren sestien hondert negen en twintigh, dertigh ende een en dertigh, tot betalinghe van de Troupes onder het Commandement van Graef Willem van Nassauw in de Cleefsche Landen ingequartiert; alles met brieven van voorschrijvens van den Graef van Stierum Gouverneur van de Stadt. Maer so op 't een als 't ander niet konnende bequaemelijck gegeven werden werckelijcke satisfactie; is het versouck met vertroostinge ende woorden verlengt.

Van de belegeringh van Dorsten is oock hier voor yet geseyt: deselve Stadt deur Hatsfelt hart aengetast / ende by de Landtgravin weynich apparentie sijnde tot het ontset (haer volck met de Sweedtsche op de Weser gheengageert sijnde) so heeft sy deur den Resident Wickefort den seven en twintighsten Augusty laten ernstelijck aenhouden om hulpe: haer Ho: Mo: hebben die saecke gerenvoyeert aen sijn Hoogheydt ende aen de Ghecommitteerde in 't Legher voor Gennep sijnde. Maer sijn Hoocheydt is niet te bewegen geweest tot hostiliteyt tegen den Churfurst: oock niet by wege van Auxiliaire troupen te senden (hoewel sulcx in 't belegh van Borken was geschiet) ja wilde niet dat de Cavaillerie van desen Staet haer souden vertoonen om mine te maecken tot ontset: welck middel de Lantgravin liet voorstellen; met versekeringh dat Hatsfelt, als niet bestant/ daer op terstont de belegeringh soude quiteeren.

Omtrent half September wierden de belegeraers meester van seecker beer of dos d'ane die 't water in de gracht hielt: maer deur het water afgeschept ende de gracht drooch wiert. De Graef van Ebersteyn deed al wat hy mocht om af te komen tot secours. In 't lest van September hoorde men dat hy was omtrent Ahuys, men maeckte hem sterck twaelf duysent ende dat Hatsfelt niet stercker voor Dorsten lach als vier duysent Paerden ende vier duysent te voet: binnen Dorsten lagen twintich Compagnyen te voet ende drie te paerde. Maer in 't begin van October is de Stadt over gegaen aen Hatsfelt; die daer in tot Commandeur stelde den Capiteyn Raymond. Hatsfelt ginck daer na campeeren ende sich voegen met Picolomini.

In November wiert ruchtbaer het Huwelijck ghesloten tusschen den outsten Soon van den Graef van Oostvrieslandt, Enno Lodovigh, out tien Jaer/ende des jongsten Dochter van den Prins van Oraignen. Sulcx liet sijn Hoogheydt den seven en twintichsten November deur den Heere van Somersdijck notificeeren aen

aen haer Ho: Mog: en dat de Jonge Graef al hier in den Haegh soude werden opghevoet. Ende dat sijn Hoogheyt daer in niet en hadde willen yets doen / sonder al voorens daer op verstaen te hebben de meeninghe ende het goet vinden van haer Ho: Mog: by't welcke den voornoemden Heer van Sommelsdijck voechde / dat grootelijcx in consideratie quam de ghelegentheydt van dit Graefschap / sijnde aen desen Staet eene naeste Frontiere van seer groote importantie / ten aensiene van de Steden ende stromen daer toe gehoorich / alwaer oock in de harde ende beangstichde tyden van de Spaensche persecutie de Inghesetenen van dese Landen haer asylum hadden gevonden. Sijne Hoogheyt wiert bedanckt voor de communicatie / ende aen desselfs hooch wijs belept ende goet vinden dese saecke ghelaten / als oordelende deselve aen den Lande seer dienstich ende considerabel te sijn met toe wenschinghe van alle heyl ende prosperiteydt daer over in cas van voortganck / ende wierden / om sijn Hoogheyt voor de voorsz communicatie te bedancken / Ghecommitteert de Heeren Huyghens, Broeckhoven, Knuyt, Donia, Ripperda, ende Coenders. Deselve hebben den negen en twintichsten gherapporteert dat sijn Hoogheyt deselve congratulatie was aenghenaem geweest / hebbende verklaert / gheen Huwelijck met sijn kinderen te sullen aengaen als met communicatie van haer Ho: Mog:

Den tweeden Decembris is de Graef van Oostvrieslandt, versocht hebbende audientie / deur de Heeren Huygens ende Coenders met ses Carossen soo van sijn Hoogheyt als andere uyt sijn logement ghehaelt / ghelepdt over de groote Sael tot in haer Ho. Mog: Vergaderinghe / alwaer de Heer Graef op een groote stoel aen de Taefel van haer Ho: Mog: neder gheseten sijnde / ende aen sijn Cantzler Bober, als oock aen sijn Raedt Witfelt achter af op een kleyne stoel plaets gegeven wesende / heeft de Graef door sijn Cantzler eerst by monde ende daer na in geschrifte aen haer Ho: Mog: laten voordragen met complimenten daer toe dienende de voorghemelde huwelijcks conclusie. Daer op hy reciproquelijck is bejegent met complimenten daer op passende / ende daer op verbolgens afghegaen / oock door de ghemelte Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden tot in sijn Logement geconduiseert.

Men heeft daer op verschreven ende versocht de Standen van Oostvrieslandt om haer Ghedeputeerde herwerts te senden teghen den vierden January eerst komende.

Eenige dagen daer na toogh het gantsche Hof na Honselerdijck met de Graven van Oostvrieslandt; alwaer men sprack van de Huwelijcx voorwaerden; ende men voort lustich was. Ende wiert beraemt den seven en twintichsten Decembris tot het solemniseren van 't Huwelijck: ghelijck gheschiet is. Sijnde niet als een festin of maeltijt alwaer oock mede waren de Koninginne van Bemen ende haer kinderen; mitsgaders van weghen yeder Provintie een der Staeten Ghenerael.

Het Huwelijcx contract was luydende als volcht.

Wy *Fredrick Hendrick* by der gratie Gods Prince van *Orange*, Grave van *Nassauw*, *Catsenellebogen*, *Vyanden*, *Diets*, *Lingen*, *Meurs*, *Bueren*, *Leerdam*, &c. Marquis van der *Veere*, ende van *Vlissingen*, Heere ende Baron van *Breda* der Stadt *Grave* ende Lande van *Cuyck*, *Diest*, *Grimbergen*, *Herstal*, *Cranendonck*, *Warneston*, *Arley*, *Noseroy*, *St. Uyth*, *Doesborgh*, *Polanen*, *Willemstadt*, *Niervaert*, *Ysselsteyn*, *St.*

Maertensdijck, *Geertruydenbergh*, *Chasteau Regnart*, *de Hooghe* ende *Iaege Zwalven*, *Naldwijck* &c. Erfburgrave van *Antwerpen* ende van *Besancon* &c. Erfmaerschalck van *Hollandt*, Gouverneur over *Gelderlandt*, *Hollandt*, *Zeelandt*, *West-vrieslant*, *Zutphen*, *Utrecht*, *Overyssel* Stadt *Groeningen* ende Ommelanden, *Drenthe*, Capitain Generael ende Admirael der Vereenichde Nederlanden &c. Ende *Amelia*, geboren Gravinne van *Solms*. Princesse van *Orange*, Gravinne van *Nassau*, *Meurs*, *Bueren* &c. Marquise van der *Veere* ende van *Vlissingen* &c. Vrouwe en Baronesse van *Breda* &c. met onsen Sone Prince *Wilhelm* van Orange, &c. ter eener syde;

Ende wy *Vlrich* Grave ende Heer tot *Oostvrieslandt* Heere tot *Esens*, *Stedesdorp* ende *Witmund* &c. ende *Iuliane* gebooren Landtgravinne tot *Hessen*, Gravinne ende Vrouwe tot Oostvrieslandt ter andere syde, verklaren voor ons, onse erven en nakomelingen, ende doen kond aen yder een by desen, dat wy in den name der Heylige drievuldicheyt tot vermeerderinghe van onderlinghe Vrientschap ende Correspondentie, met goeden voor bedachten Raede, weten ende wille, hebben gecontracteert ende besloten een onverbreeckelijck ende onwedertoepelijck houwelijck, tusschen de Princesse *Henriette Catharine d'Orange*, Dochter van ons Prince ende Princesse van *Orange*, ende Heer *Enno Lodowijck*, Grave ende Heer tot *Oostvrieslandt* oudsten Soone van ons Grave ende Gravinne tot *Oostvriesland*, op conditien ende voorwaerden hier naer volghende, die wy voor alle banden van huwelijck hebben geconditioneert ende vast ghestelt, verklaerende eerst ende alvoorens wy *Ulrich* Grave ende Heere tot *Oostvrieslandt* den gemelten onsen Soone *Enno Lodowich* te wesen onsen naesten Leenvolgher, op wien naer onse dood de Successie vande Regeeringe ende van het Graefschap van *Oostvriesland*, met alle haer appendentien ende dependentien geene uytghesondert, ende beneffens andere, de Heerlickheden *Essens* ende *Widtmund* mede daeronder begrepen synde *Iure primogenitura* ganschelijck ende *in solidum* sullen volgen ende devolveren, in conformiteyt niet alleen van 't oude herkomen in den huyse van *Oostvrieslandt* bekent ende gepractiseert, maer insonderheydt oock vande ordre ende confirmatie daer op gegeven ende gedaen by den Keyser *Rudolphum de tweede*, in date den *vierden April des Iaers vyftien hondert vyf ende 't negentigh* ouden styl ende volgens by andere meer Keysers bevestight.

1. In den eersten hebben wy versprooken ende geconditioneert, dat de solemnisatie en consummatie van dit Houwelijck sal geschieden alhier in den Hage ofte tot soodanige andere plaetse van desen Staet daer de gemelte Princesse *Henriette Catharine* sal wesen, ende dat volgens de ordre in de publijcke gereformeerde Kercken deser Vereenichde Nederlanden ghebruyckelijck, so wanneer gemelde Graef *Enno Lodewijck* sal ghekomen wesen tot den ouderdom van ontrent *achtien* Jaeren.

2. Tot onderstand van dit Houwelijck beloven wy Grave *Vlrich* tot Oostvrieslandt geduyrende ons leven ende tot dat gemelte onse Soone tot de voornoemde onse universele Successie sal wesen gekomen, Iaerlijcx uyt te reycken ende te betalen de somme van *twee en veertich duysent* Carolus guldens tot *twintich* stuyvers het stuck, te heffen ende ontfangen uyt het suyvere provenu van het Ampt ende Stadt *Embden*, dewelcke wy Graef *Vlrich* tot sulcken fine ten tijde vande solemnisatie deses Houwelijcx aen onsen Soone Graef *Enno Lodewijck* ende ghemelde Prin-

Princesse *Henriette Catharine* in bester ende bestendiger Forme by inhuldinge sullen opdraghen ende af treden met alle sijne Intraden, Jaerlijcxse pensioenen, opkomsten van *Aceys, Breucken, Jachten, Visscheryen, Gerechtigheden ende Jurisdictien*, Civile ende Criminele, niet met allen uytgesondert, als alleene de hooghe oock Vorstelijcke ende gelayttelijcke Overicheyt, Erfhuldinge, Monsteringe mitsgaders de volghe appellen, Beschrijvinge tot Land-dagen, Rijcx Craits ende gemeene Landstuyren ende diergelijke, als mede den vryen uyt ende intocht op het oude Huys, ende specialijcken het nieuwe gebouw aldaer voor ons ende voor onse Hofhoudinghe, ende inghevalle het suyvere provenu van het voornoemde ampt ende Stadt *Embden* bevonden mochte werden ghemelte somme van *twee en veertich duysent* Carolus guldens Jaerlijcx niet te konnen bereycken ofte uytbrengen, beloven wy het supplement derselver somme realiter aen te wijsen ende te assigneren op het ampt *Lieroort*; Het welcke daer voor int geheel sal werden ghehypothequeert, in vougen dat dese somme Jaerlijcx volkomentlijcken sonder faute sal konnen werden gheheven, wel verstaende dat in betalinghe der voornoemde somme van *twee en veertich duysent* Carolus guldens niet en sullen werden aengereeckent, Jachten, Visscheryen, Brandt ende andere ordinarise diensten, ende gevolgen by devastatie ofte ander ongeluck (dat Godt verhoede) ghemelte ampten van *Embden* ende *Lieroort* Instrueux ende onmachtich mochten komen te werden om gemelte somme op te brengen, beloven wy Graef *Vlrich* deselve uyt andere onse gereetste middelen ende opkomsten te voldoen, ende daer voor aen den gemelte onse Soone ende Princesse *Henriette Catharine* andere suffisante goederen specialijck te effecteren ende te hypothequeren, sonder dat nochtans in sulcken gevalle de gehypothequeerde ampten *Embden* en *Lieroort* door soodanighe naerdere verseeckeringe sullen verstaen werden gelibereert te syn.

3. Boven de voornoemde *twee en veertich duysent Carolus guldens* Iaerlijcx tot onderstant van dit Houwelijck by ons uyt te reycken, beloven wy Graef *Vlrich* gemelte Princesse *Henriette Catharine* gheduyrende dit Houwelijck door ons ende naer onse doodt door onsen Soon Iaerlijcx alnoch te doen betalen de somme van *acht duysent* carolus guldens munte als vooren, die haer van *drie* tot *drie* maenden by ghelijcke termynen sullen worden behandicht, ende ghelaten alleen tot haer eyghen vrywillighe dispositie, sonder dat hier sy uyt sal hebben te bekostighen de kleedinghe nochte ander ordinaris onderhoudt van haer ende haer ghevolch, van al het welcke sy boven de voornoemde *acht duysent* guldens jaerlijcx sal werden versien; sullende tot verseeckeringhe der voornoemde betalinghe van *acht duysent* gulden jaerlijcx mede werden geaffecteert, ghehypothequeert, ende opdragen de ampten ende goederen in 't voorgaende artijckel soo ten principale als *supplementum* gementioneert.

4. Alsnoch beloven wy Graef *Vlrich* gemelte Princesse tot vry ende onbecommerde exercitie van haeren Godts dienst, voor haer ende haer ghevolch te doen onderhouden een bysonder predicant van de Gereformeerde Religie by haer selver te verkiesen.

5. Beloven vorders wy Graef *Vlrich* gemelte onsen Sone Graef *Enno Lodowyck* ende gemelte Princesse *Henriette Catharine* tot hare wooninge ende besith te doen ende laten genieten ende ghebruycken het oude Slot ofte Huys tot *Embden*, mitsgaders

gaders het Slodt ofte Huys tot *Wittemunt* beyde geaccommodeert ende ghemeubleert nae hare qualiteyt, sullende daer en boven de ghemelte onsen Soone ende Princesse *Henriette Catharina* vry staen ende toeghelaeten syn naer haer believen somtyts te veranderen, en insonderheyt mede sich op het Huys *Peusum* te mogen diverteren ende het selve tot haere wooninge te gebruycken, sonder nochtans dat het selve huys *peusum* by leven van ons Graef *Vlrich* in eeniger manieren hier door andersints sal werden geaffecteert.

6. Tegens het geene voorsz is beloven wy Prince van Orange met onse ghemelte Dochter *Henriette Catharine* tot onderstandt van dit houwelijck in dote te geven, ofte by onsen afsterven door onsen successeur te doen betaelen de somme van *hondert duysent* carolus guldens eens tot *twintich* stuyvers het stuck als voorens, welcke wy naer de consummatie desselven houwelijcx in goeden gangbaren gelde sullen doen stellen aende geenen die daer toe behoorlijcken sullen syn ghequalificeert ende geauthoriseert.

7. Is vorders geconditioneert ingeva[redacted]gemelte Princesse *Henriette Catharine* voor gemelde Grave *Enno Lodowyck* kom[redacted]te overlyden, dat deselve *dote* van *hondert duysent* carolus guldens mitsgaders alle goederen die haer voor ende staende houwelijk by successie, giften ofte andersints aengekomen sullen mogen syn, mitsgaders alle haren Cleinodien, Iuwelen, en andere ornamenten met alle het geene wyders tot haren lyve, gerief ofte genuchte sal hebben ghedient, sal komen ende vervallen op hare na te laten kint ofte kinderen, of by faute van dien op hare naste erfgenamen.

8. Doch ingevalle ghemelde Grave *Enno Lodowyck* voor gemelde Princesse *Henriette Catharine* kome te overlyden, sal voor eerst aen haer selfs de voorn. dote van *hondert duysent gulden* in goeden ganckbaeren ghelde werden gherestitueert, ofte wel den Interest van dien teghens de pennigh *sestien* Iaerlijcx werden betaelt, tot ter tyt toe haer ghelieven sal het Capitael naer sich te nemen, sulcx altoos tot haer eygen vrye optie sal staen; ende sullen haer boven dien volgen alle hare andere aengekomen goederen, Iuwelen, Cleinodien, ende ornamenten; *Alles* gelijck in't voorgaende *sevende* artickel breder Staet gespecificeert, als synde haer eygen goederen, die derhalven van alle wedersyts tot desen Houwelijckx ingebrachte goederen verstaen werden te blyven afghesondert ende ghesepareert, sonder dat vorders ghemelde Princesse ghehouden sal blyven in eenighe schulden ofte schaeden, die voor, of staende houwelijck gemaeckt of toegekomen sullen syn.

9. Boven de voorsz restitutie vande dote, beloven wy Graef V*lrich* ghemelde Princesse *Henriette Catharine* geduyrende haren weduwelijken staet voor Douwaire of lijfgedingh te doen ghenieten, neffens de bewooninghe vande Huysen ofte Sloten, *Emden* ende *Witmund*, geaccommodeert en gemeubleert na hare qualiteyt als vooren, de somme van *achtien duysent* carolus gulden s'Iaers tot *twintich* stuyvers het stuck als boven, te ontfangen uyt de voorn. ampten van *Embden* ende *Lieroort*, in diervougen dat strax na de consummatie des houwelijcx het ampt *Embden* met so vele intraden als tot volkomen heffinge vande voorn. somme sullen nodig syn met alle syne geregtigheden, gelijck boven verhaelt is, haer in sulcken gevalle sal aengewesen worden, oock den beampten bevelhebbers ende onderdanen haer

haer beloven, huldigen, en sweren, dat sy na het overlyden van gemelde Graef *Enno Lodewich* haren man (het welcke in Godes wille staet) haer sodanige dovarie ofte lyfgedingh, vry sonder verweygheringe, inrede, ende exceptie in manieren als boven, ende haer het inhouden vande brieven, dewelcke daer over specialijcken sullen opgerecht ende haer toegestelt werden, willen laten gebruycken, haer oock geduyrende des weduwelijcken Staet minder niet als den rechten Heere ghetrouw ende hold syn, voor haere schade waerschouwen, daer teghens haer profijt ende beste soucken en haer gehoorsaem syn, sulcx alles nochtans alsoo, dat sy Princesse *Henriette Catharine* daer en tegen sal belooven de onderdanen te laeten verblyven by haere vryheydt, rechten, ende ghewoontheden, oock naer dat hare Dovarie moge gekomen syn te cesseren, dat het voorsz Ampt in soodanighe qualiteyt aen den regierenden Heere Grave tot Oostvriesland wederom sal werden afgetreden. Ende by soo verre uyt het ampt *Embden* de voorsz somme van *achtien duysent* carolus guldē jaerlijcx niet en soude konnen werden geheven, sal het defect met een reale assignatie op het ampt *Lieroort* van gelijcke naer de speciale Register daer by over te leveren gesuppleert ende goed gedaen werden.

13. Ende of het gebeurde dat gemelde Princesse *Henriette Catharine* quame te hertrouwen, is geconditioneert dat sy in plaetse vande voornoemde *achtien duysent* carolus gulden 'sIaers, haer leven lang genieten sal niet meer als *twaelf duysent* gulden Iaerlijcx, mede te hebben uyt de voornoemde ampten van *Embden* ende *Lieroort*, ende daer op by speciale Registers geassigneert ende als vooren ghehypothequeert.

11. Tot verseeckeringe ende asseurantie soo vande restitutiën der voorn. dote van *hondert duysent* ende andere de gemelde Princesse aenghekomen ende toebehoorende goederen articul *acht* ende *negen* breder ghespecificeert, als mede vande betalinge der gemelde dovarien van *achtien* of *twaelf duysent* carolus gulden Iaerlijcx hier vooren Respective gestipuleert, sullen haer Princesse *Henriette Catarine* als vooren specialijck worden geassigneert ende gehypothequeert de voorn. ampten van *Embden* ende *Lieroort*, ende ingevalle mede by devastatie of ander ongheluck (dat Godt verhoede) gemelte ampten infructieux ende ter saecke voornoemt insuffisant ende onmachtich mochten komen te werden, belooven wy Graef *Ulrich* de betaelinge der voornoemde sommen van *achtien* of *twaef duysent* guldens Iaerlijcx, mitsgaders de verseeckeringe vande restitutie van de dote van *hondert duysent* carolus gulden ende andere haer Princesse *Henriette Catharine* aengenomen ende toebehorende goederen als vooren; op andere suffisante goederen te assigneren, hypothequeren ende vestighen, sonder dat nochtans in sulcken gevalle de gehypotequeerde ampten van *Embden* ende *Lieroort*, door sodanige nader versekeringe sullen verstaen werden gelibereert te syn als vooren.

12. Ende also gemelde Graef *Enno Lodowyck* mochte komen te overlyden nalatende kint of kinderen uyt desen Houwelijcke gheprocreert, op welcke Tutele in sulcken gevalle dient te werden versien, is gheconditioneert dat het selve kint ofte kinderen, gedurende hare minderjarigheyt sullen blyven en opgevoet werden onder de Tutele van gemelde Princesse *Henriette Catharina* hare Moeder, gheassisteert met sodanige andere voogden als gemelte Graef *Enno Lodowyck* haer Vader daer toe sal hebben genomineert.

13. Entlijck is mede geconditioneert so God Almachtich ons Graef *Vlrich* geduyrende de minder Iarigheyt van gemelte Graef *Enno Lodowyck* onsen Sone uyt dese Werelt quame te halen, dat deselve geduyrende sodanighe minderjarigheydt sal blyven onder de tutele van hooghgemelde Princesse, *Iuliana* syne Vrouw Moeder, neffens syne Hoogheyt myn Heere den Prince van *Orangien*, met soodanighen anderen voogt ofte voogden, als wy by onsen Testamenten ofte andersints sullen hebben ghenomineert. Ende hebben dienvolghende wy *Graef* Vlrich met voorbedachten Rade ende uyt sonderlinge consideratien ons daer toe moveerde, hoochgemelde Heere Prince tot het gheene voorschreve is specialijck versocht, gelijck wy syn Hoogheyt daer toe versoucken mitsdesen, ende hebben wy Prince van *Orangie* uyt besondere goede genegentheyt ende voornamentlijck ten insichte vande gemene interest uyt dese alliantie resulterende, ten versoucke als vooren deselvē tutele van nu voor alsdan ende alsdan voor als nu ons laeten ghevallen ende aengenomen.

14. Ende sal dit houwelijck onder ons Princen ende Princesse van *Orange*, ende Grave ende Gravinne tot *Oostvrieslandt* tot de volkomene consummatie verbintelijck ende onwederroeplijck syn ende blyven, ende sullen ten wedersyden, sonder faute so welgemelde Princesse *Henriette Catharina* als gemelte Graef *Enno Lodewyck* met de continuatie met dit Christelijck Houwelijck als uyt pregnante reden aldus ghesloten den Vaderlijcken Raedt Soon ende Dochterlijck naekomen ende achtervolgen, gelijck sy tot meerder verseeckeringhe van dien haer onderlingh na rechten ende gewoonten hebben belooft. Alles getrouwelijck ende sonder arch ofte list.

Ten oorkonde ende volkomene bevestinge van al 'tgeene voorschreve is, syn hier van ghemaeckt twee alleens luydende instrumenten, dewelcke wy *Fredrich Henrich* Prince van *Orange*, wy *Amelia* Princesse van *Orange*, ende wy *Wilhelm* Prince van *Orange*, als mede wy *Vlrich*, Grave ende Heere tot *Oostvriesland*, ende wy *Iuliana* Gravinne ende Vrouw tot *Oostvriesland* als insghelijck wy Graef *Enno Lodowyck* selfs met onse gewoonlijck fignaturen hebben onderteyckent ende onse respective segelen daer aen doen hangen. Aldus gedaen in *'sGravenhage* den *seven en twintichsten December* des Iaers *sestien hondert een en veertich*.

Dit Huwelijck wiert met een vrolijke maeltydt op het Hof gesolenniseert. Een yeder sprack daer van naer syn humeur. Die van Embden meenden oorsaecke te hebben om groote Jalousie daer uyt te scheppen: hebbende dus langh gheweest in eene bykans vryen Staet / sedert haer eerste troublen van den Jaere vyf en 'tnegentich: alsoo desen Staet haer protegeerde teghen de Graef: Maer nu sullende worden eene speciale woonplaets van een Dochter van den Prins van Orange; die in dese Staet soo veel vermoght: soo sagense wel dattet bladt omkeeren soude ende dat haer beddeke gemaecht wiert / gelijck in weynich volghende Jaren al proeven daer van wierden gesien: Maer Godt versughte Eensdeels door de veranderingen die hier vielen in 't Jaer vyftich door de doodt van Prins Willem: anderdeels deur de verandering van de Princesse Henriette, een afkeer krygende van Graef Enno: die daerom namels trouwde met een Gravin van Barby; ende de Princesse met een Prins van Anhalt.

Dat in dit Jaer de Oostenrijcksche macht aen desen Staet noch formidabel scheen /

scheen / is te sien daer upt datmen seer luysterde naer een propositie / die ghedaen wiert door den Secretaris Cops, van wegen haer Ho: Mog: residerende tot Constantinopel, oversendende seeckere concepte articulen / die den Prins van Transilvanien voorsloech / om daer op met de Croonen van Vranckrijck ende Sweeden als oock andre gheconfedereerde in te gaen ende te besluyten seeckere alliantie om te beginnen den Oorloch tegens den Duytschen Keyser, ende deselve met bygeur te continueren: waer op haer Ho: Mo: hebben / naer voorgaende communicatie ende advis van sijn Hoocheydt / goet gevonden te rescriberen / dat hy Cops het voorschreve werck so veel eenichsints mogelijck was soude hebben te onderbouwen / ende den hoochgemelten Heere Prince in sijn concepten te voeden / sonder nochtans desen Staet in 't minste tot eenich subsidie van ghelt ofte prestatie van secours van volck / 't welck by den Hoochgemelten Heere Prince gheeyst wiert / te verblighen.

De voorslagen der Articulen / waren luydende als volght.

1. De geconfedereerde insonderheyt de Coningen van *Vranckrijck* en *Sweden*, sullen vanden Turckschen Keyser poogen te verkrygen de toelatinghe ende hulpe om desen Oorloch te voeren ende te continueren.

2. Dat een van beyde Soons vanden Prince van *Transilvanien* vande Staet van 't Transilvaensche rijck, tot een Prins van Transilvanien werde ghekosen, ende gekosen synde werde bevesticht ende beschermt, ende dat hier van sullen worden geobtineert behoorlijcke brieven ende *diplomata*.

3. De geconfedereerde Heeren sullen den Prince van *Transilvanien*, syn ghemalin, kinderen ende Successeurs, van gelijcken oock Hongarien, ende het rijck van *Transilvanien*, ende alle haere vrienden ende Staten, onder haer protectie genomen, in alle hare goederen, rijckdommen, weerdicheden ende vryheden, in geestelijcke ende wereltlijcke vrede, teghen alle publijcke vyantlijcke invallen, so veel als in haer is, defenderen ende krachtelijck helpen, ende dat tot allen tyden, in 't voorsz verbont gepreſcribeert.

4. Den Prince van *Transilvanien* ofte naer syn overlyden, syn ghemalin, ende kinderen van haer Goederen ende rijckdommen ontbloot synde, tot derselver restitutie toe ofte alle Iaren, sullen sy geven *sestich duysent* Rijcxdaelders ofte haer met een weerdige opvoedinge geduyrichlijck voorsien.

5. Den Prins van *Transilvanien* ende syn gantsche familie, sullen sy beschermen in alle haere rechten ende Privilegien, soo wel *publijcke* als *particuliere*, maer de Staten in alle haer publijcke rechten, alsoo dat de Geestelijcke ende Wereltlijcke vrede, de vryheydt ende waerdicheydt, tegens alle publijcke Turbateurs ghedefendeert, ende al het geene tegens haer gedaen sy, te niete gedaen, ende wat ghenomen is weder gegeven werde.

6. De geconfedereerde Heeren sullen nochtans om dit verbont in Hongeren ende het rijck *Transilvanien* geen pretensie hebben noch maecken.

7. De toestemminghe vanden Turckschen Keyser verkreghen synde, sullen binnen den tydt van *drie* maenden *hondert en dartigh duysent* Rijcxdaelders aende Prins van *Transilvanien* tot *Constantinopolen* worden uytgetelt; een half Iaer daer na gelijcke veel. Inde volgende Iaren sullen in 't begin van het Iaer, tellen *hondert duysent* Rijcxdaelders; een half jaer daer aen noch so veel, en also van Iaer tot Iaer.

8. Sy

8. Sy sullen *vyf duysent* uytlantsche gheworvene voetknechten aen den Prince van *Transilvanien* senden so haest de conjunctie geschieden kan, deselve sullen sy op haer onkosten onderhouden, ende van tydt tot tydt recreuteeren, dewelcke aende Gheconfedereerde ende den Prins van *Transilvanien* sullen sweeren.

9. Sy sullen noch bestant noch vrede maecken sonder expres consent ende voorweten vanden Prince van *Transilvanien* ende *Hongarien*, ende des Staets van 't rijck van *Transilvanien* ende hy overleden synde niet sonder consent van syn Gemalin, kinders, ende Successeurs, ingeval het gemeene beste vereyst een vrede, deselve sal gemaeckt worden Generael, eerlijck, vast, ende voor de Prins van *Transilvanien* ende de syne niet schadelijck.

10. Dit verbont sal duyren tot *twintigh* Iaeren; ontrent welcker eynde het sal ofte vernieut, ofte een ander nieuw wederom alsoo worden aenghegaen, dat den Prins van *Transilvanien*, syn gemalin, kinderen, ende Successeurs, desgelijcx oock Hongarien, ende den Staet des rijcx van *Transilvanien*, moghen vry syn van Vyantlijcke Onderdruckinge ende also dat als den vrede eens ghemaeckt synde, sy van het Huys van *Oostenrijck* weder mochten gequelt worden, de geallieerde weder sullen gehouden syn de wapenen tot hulpe aen te nemen.

11. Het verbont, het welck den Prins van *Transilvanien*, ende syn voorsaten met den Turcksche Keyser vande tyden van *Soliman* hebben gehouden, sullen de geallieerde door hare authoriteyts interpositie, ende vrundelijcke Officien, alsoo ondersteunen, ende bevestigen dat daer door de Prins van *Transilvanien* syn Successeurs oock de effecten van dien buyten *Transilvanien* sullen moghen ghenieten.

12. By so verre sy het consent ende hulpe des Turckschen Keysers niet konden verkryghen, sullen sy den Prins van *Transilvanien*, syn gemalin, kinderen, ende Successeurs nochtans also in recommandatie houden, dat so wanneer den *Roomschen Keyser* haer om de tot dese handelinge getoonde gheneghentheyt, ende dese gedane presentatie ende communicatie aggresseerde; sy by den *Turckschen* Keyser sullen impetreren desselfs bescherminge ende bystant. Ende ingevalle soodanige securiteyt niet sonder Oorloch ware te bekomen. Sullen de subsidien volgens opghemelte verbont nochtans presteren. Als den krygh voorspoedelijck voortgaet, sullende billijcke postulaten van *Hongarien* admitteren.

De geconfedereerde Heeren sullen tot voldoeninge ende sincere vervullinghe deser articulen, haer ende haer Successeurs, Staten ende die haer onderworpen syn, so geestelijcke als wereltlijcke inde beste forme verbinden, ende de verbintenis met handt ende segel ende andre gewoonlijcke ceremonien confirmeren; de Prins van *Transilvanien* sal het selve van syn syde desgelijcks doen.

Dit is niet als een concept geweest ende gebleven. 'T was te wijdt ghelegghen. Ende men had hier alrede d'ervarentheyt dat omtrent den Deenschen krijgh in 't Jaer seven en acht en twintigh de subsidien aen Betlem Gabor gesonden / qualijck wierden geemployeert. Anders loondemen / geern te sien en hooren / dat Oostenrijk wiert geinfesteert deur wapenen / die of Tucks of deur den Turck ghefavoriseert waren. D'eersucht ende wereltsche hoocheydt verdonckert allenthalven de glantz vanden Hemel. Het sursum corda komt den menschen niet in de sin / als wanneer men onnut is om de werelt langer te genieten. Soo langh noch lust ende kracht

in

in 't Lichaem is / swicht ende swijght de sorge voor de siele. Virtus post nummo Het interest gaet voor al.

Vande negotiatie van de Portugysche Ambassadeur is hier voor ghesept : ende wat hy hier verricht had. In Iulio is voort verveerdigt wat tot expeditie soo van den Ambassadeur als van de Vlote ende Troupen na Portugael diende. Aen den Ambassadeur sijn tot vereeringe deur den Agent Verburgh ghebracht vier en twintich silvere schotels / wegende te samen negen hondert vier en 'tsestich oncen ende achtien Enghelschen. Noch vier dousyn silvere taliooren weghende te samen ses hondert ses en 'tseventich oncen ende vier Engelsen. Noch ses silvere candelaeren / wegende te saemen twee hondert achtien oncen en twaelf Engelsen. Noch een silver Lampet / wegende een hondert acht ende veertich oncen ende veertien Engelsen. 'T samen twee duysent acht oncen / acht Enghelse. In gelt tot drie gulden d'once; ses duysent vyf en twintich gulden vier stuyvers.

De Schotels / taljoren met het Lampet wogen te samen seventich hondert negen en tachtentich oncen ende sestien Engelsen, 't fatsoen was yeder once ses stuyvers. Bedroeg vijf hondert ses en dertich gulden seventien stuyvers. Het fatsoen vande ses candelaers was het stuck vyftien gulden: 't saemen negentich gulden.

Voor 't snyden van tachentigh waepens 't stuck a twaelf stuyvers is beliep acht en veertigh gulden thien stuyvers.

Monteerde in alles ses duysent acht hondert guldens een stuyver.

Tot Predicant op de Vlote is gestelt eenen Olivarius de Buc, staende in Capelle op den Yssel. Werdende sijne Kercke in sijn afwesen bedient sonder sijn last ende kosten.

Aen den Ambassadeur is benessens sijne recredentiale / oock schrijvens met ghegeven aen den Koning in faveur van de frewlins of Princessen van Portugael, susters Dochters van den Prins van Oraignen.

Aen des Portugyschen Ambassadeurs Secretaris Antonio Zusa de Pana, is op sijn versouck by haer Ho: Mog: gegeven een geschreven Testimonium, dat hy hem wel ende getrouwelijck als een goet Secretaris had gequeten in alle 'tgeene dat tot bevorderinge van het gemaeckte Tractaet hadde ghestreckt / ende vorders in alle 'tgeene dat in den dienst van den Koninck van Portugael was gelegen geweest / ende dat voor so veel van hem als Secretaris eenichsints hadde konnen gedesireert worden / ende dat hy oock in die qualiteyt haer Ho: Mo: was aengenaem geweest.

In Augusto ontbraken op de Vlote na Portugael noch veel behoeften / Vivres / ende munitien: om 't welck te vorderen de Greffier Musch is ghegaen na Rotterdam. Het wiert verstaen / als dese Hollantsche Vlote met de Portugaelsche quam te conjungeren; dat het commandement soude sijn alternatyf.

In Augusto passeerde alhier een Portugaelsche Ambassadeur Don Dionisio Loncastre: quam uyt Sweeden: salueerde en passant hier de Koninginne van Bemen, als sijne bloetverwanten: ginck sich te Rotterdam embarqueren op Vranckrijck.

In September is weder op het tapijt ghebracht de saecke van een ghequalificeert ende in de saecken van de Regheringh wel ervaren persoon te senden in Ambassade na Portugael. Ende sijn tottet formeren van eene Instructie eenige Heeren Ghecommitteert. Sijn Hoogheydt haddet oock deur brieven van den lesten Iuly uyt het Leger tot Offelen gerecommendeert. Maer echter is daer op niet gevolgt.

In October hoordemen dat de Infante Marguerite in Portugael was gelicen-

tieert om te vertrecken na Castilien. Deselve Infante was van wegen den Koningh van Spaignen gheweest Gouvernante van Portugael; ende sedert de opkominge van den nieuwe Koningh Don Iuan de vierde in arrest gehouden. Mendoca, alhier eens in discours synde met de Princesse van Oraigne, hadde ghesept; dat den Portugysen ondraeghlijck was het Gouvernement van een Vrouwe: dit seyde hy alsoo los heen: niet denckende dat de Princesse mede een Vrouwe was: doch wiert so by haer als by de Omstanders met een stilswygende lach gepasseert.

Deselve Mendoca was een groot opsnyder: ende toonde groote verbitterheyt op Castilien: seggende onder ander eens; indien Christus self was geboren geweest van een Castiliaensche Vrouwe; wy souden in hem niet willen geloven. Hy liet syn Soon alhier naer syn vertreck: maer versach hem soo weynich met gelt: dat daer nae / tydingh komende / dat syn Vader was verdroncken / hy den Prince moest bidden om reysgelt: die hem duysent daelders vereerde.

Onaengesien de onrusten in Engelandt toonden so wel de Koningh als het Parlement aldaer gheneegenheyt om den Churfurst Paltsgraef te helpen. Ende wiert veel gesprooken ende voorgheslaghen / dat hy soude aenstellen ende oprichten eene Westindische Compagnie ofte Vlote Schepen / om den Koningh van Spaignen aen te tasten in West-Indien by diversie: ende noch van eene Vlote t'equiperen om directelijck de Spaensche ter Zee aen te tasten.

Den seven en twintichsten Augusti hadde de Heer Theobald Mauritius by haer Ho: Mog: audientie op Churpaltsische credentialen gedateert Londen den sestiende Augusti; eerst congratulerende over de Victorie van Gennep: daer na sprack van de goede ghenegentheyt / die in Engelant was tot syne redresse / ende om hem te verhelpen aen syn goedt recht: van welck syn recht hy mitsdien overleverde een Manifest / 't welck de Churfurst hadde laeten emaneren. Men bedanckte hem voor de congratulatie; met byvoeginghe dat haer Ho: Mog: seer aengenaem was de goede ghenegentheydt van Engelandt: ende dat men van- hier sulcx oock geerne soude secunderen voor soo veel deses Staet ghelegheyheyt toe soude laeten. Maer alsoo haer de saecken in Enghelant meer en meer verwijderden; soo was het altemael gerekent sonder de waert. In December quam de Heer Rupert weder alhier.

De Koninginne Moeder meer ende meer in Engelandt in haet vervallende / vont goet haer te retireren. De Koningh ende Koninginne haer Dochter vergeselschapten haer tot Cobham. Men sprack dat sy herwaerts quam / om mede te gaen haer conjungeren by malcontente Fransche Heeren tot Sedan. Maer de waerheydt was / dat men haer moe wiert; men hielt haer suspect van quade officien by den Koningh ende Koninginne te doen tegen het Parlement. De calamiteyt ende elende scheen by haer Fatael te syn. De Koninckljcke Fransche Ministers Brasset dede Officie ten eynde men de Heeren Fabroni ende Coigneux niet mocht laeten met haer komen hier in 't Landt: of komende / satseren.

De Koningh van Enghelandt schickte in Iulio een Edelman met Credentialen aen haer Ho: Mog: versoeckende passage voor de Koninginne Moeder ende haer suite deur dese Landen na Luyck: Haer Ho: Mog: schreven aen den Ambassadeur Ioachimi dat hy aensiens briefs in persoon soude gacn vinden de Coninginne moeder / ende haer selfs directelijck bekent maecken / dat men hare Ministers overkomende in dese Vereenichde Nederlanden ende 't resort van dien / niet en soude

kon-

komen verseeckeren / ende dat hare Majesteydt over sulcx best soude doen / door de overkomste van de voorsz Ministers / desen Staet niet te werpen in sodanighe beswaerlijcke pointen / dat men wel licht soude moeten of verliesen de goede gunste ende Vrundtschap van den Koninck van Vranckrijck, met den welcken haere Ho: Mog: d'eere hadden te staen in een seer nauw ende precijs Tractaet / Ligue offensive ende defensive; of wel datmen hare voorsz Ministers/op Instantie van den Franschen Koninck / aen deselve te laten volgen.

Maer of wel schoon dit also opentlijck geschiede om aen Vranckrijck te complateren, so is echter onder de handt de Koninginne verseeckert / dat sy in alle seeckerheydt soude komen/ deur dese Landen met haer suite passeren: doch niet verblijven. En sijn in't leste van Iulius versocht de Princesse van Oraigne en den Heer van Brederode om te komen in den Hage;en de Koninginne en passant geselschap te houde.

Den negentienden Augusty notificeerde de Resident van Enghelandt, dat de Koninginne Moeder den vierden was gegaen van Londen na Greenwich, van daer te water op Gravesande, van daer tot Cobham als gesept is: dat sy s'anderendaeghs soude logeren op het Huys van den Ridder Hales gelegen by Sittinghborie, ende dat sy Vrydach den sesten soude moghen logeren op 't huys van Vrouwe Witton tot Canterbury, ende sich van daer embarqueren op Douvers of Santwich, ende dat sy met haer niet meer herwaerts ende soude brenghen als drie Carossen elck met ses paerden / daer boven haer train van ses tot seven mael twintigh persoonen; de gemelte Resident heeft neffens het voorschreve extract ghevoeght sijn memoriael geaddresseert aen haer Ho: Mog: mede brengende/ dat hare Majesteydt was geresolveert te doen haer Voyagie door Enghelandt volghens de dagh reysen hier boven verhaelt / ende voorts onbekent te passeren door Zeelandt naer Colen / versoeckende dattet haer Ho: Mo: soude believen ordre te stellen tot ontschepinghe ende ander gerief van hare Majesteyt binnen Vlissingen,soo om te hebben Jachten ende Scheepen tot hare verdere passage / als voor haer ghevolch ende dienaers. Haer Ho: Mo: hebben gelast / dat de Koninginne arriverende tot Vlissingen, soude ontfangen worden ter eeren ende op kosten van 't Landt / met de meeste mesnage van dien / ende dat deselve uyt het Eylandt van Walcheren te Scheep soude ghebracht worden onbekent tot Dordrecht, van daer te water de Wael op nae Nimmegen, van hier voorts te water op Wesel, ende soo voorts naer Colen, ende is aen de Heeren Burgermeesters ende Regierders der voorschreve Steden Vlissingen, Dordrecht, ende Nimmegen Respective geschreven / dat haere Majesteydt geresolveert had door dese Landen onbekent te passeren naer Colen: datse haere Majestey ter eeren/ende op kosten vande Generaliteyt met de meeste mesnage van dien/wilden tracteren/ en dat hun sulcx by ordre jegens de Generaliteyt soude valideren/wijders hebben haer Ho: Mo: goet gevonden dat sijn Hoogheyt soude worden versocht te willē ordre geven en sodanige voorsieninge doen/datter bequaem en behoorlijck vaertuyg na Vlissingen mocht worden gesonden/om de Koninginne van daer af elders uyt het Eylant van Walckeren in voegen voorsz na Colen te voeren.

De Princesse van Oraigne onthielt haer tot Dorth: om aldaer de Coninginne t'ontvangen ende te verwillekomen: alwaer sy omtrent den twintighsten arriveerde. Sy hadde by de Princesse seer gheweent / ende gheklaeght / van al de werelt verlaten te syn. Den seven en twintighsten was sy tot Tiel. De Heer van

Brederode ghelepde haer tot d'uyterste Frontieren. Men was seer bevreest dat sy hier te Lande sijnde haer soude fingheren kranck; ende onder dien pretext alhier blyven. Maer sy is recht deur op Colen getogen

In December quam alhier van harent wegen de President Coigneux, op brieven van credentie van den elfden. Op sijn versoeck sal d'expeditie in Ianuarius van 't naeste Jaer volgen. Tot Wesel komende schreef aen haer Ho: Mog: een brief/ danckende voor het goet onthael/ende tractement haer allenthalven aengedaen: makende oock seer eerlijcke mentie van den Graef van Brederode; verseeckerende haer Ho: Mog: van haer danckbaer ghemoet/ daer ende so sy pevers desen Staet soude konnen goet doen.

Hier voor is vermeldt dat de correspondentie tusschen desen Staet ende Venetien, om de non betalinghe van de beloofde subsidien seer was verkoelt; alsoo dat van weghen desen Staet gheen Ambassadeur of Resident is ghehouden tot Venetien sedert het vertreck van den Heer van Oosterwijck. Ende was in desen tijdt oock gheen Ambassadeur van Venetien meer hier: maer allen by provisie ghelaeten den Secretaris Zon: daer nae ghequalificeert Resident: edoch met apparentie van oock wel haest te sullen vertrecken: als wel siende dat dese Staet niet meer te Venetien, als tot Florence, Romen of Turin van noden had een Minister van Staet; als Venetien haer tractaet van alliance niet wilde onderhouden/ en niet presteren wat sy belooft hadde. Also was hier niemant die gewach maeckte van weder een Resident/ick laet staen Ambassadeur te senden na Venetien: Maer de Heer Vosbergen Gecommitteert van wegen Zeelandt, ter Vergadering van de Staten Generael/ hebbende een Soon die gestudeert ende gereyst hadde/ende van den Prince begifticht was met het Drostsartschap van St. Martensdijk, dacht dat deselve Ambassade niet qualijk aen hem soude schicken. Dies heeft hy sijne cupperie daer van gemaeckt/(staende wel te Hove/en self sijnde in de Staten Generael) en te wege gebracht dat den vyfden September sijn soon daer toe is gecommitteert.

Sijn principale last was of soude sijn om d'achterstallighe subsiden/die Venetien schuldich was volghens Tractaet / in te vorderen: oock om satisfactie te bekomen aen desen Staet in 't stuck van de rang, titel, ende hant: die deselve republique sedert acht a negen jaren herwerts/ ingevolge van Vranckrijck hadde willen aen d' Ambassadeurs van desen Staet controvers maecken. Oock om en passant in Vranckrijck so by den Koningh als Cardinael op dit stuck te klagen.

Maer also de betaling van 't tractement en extraordinaris aen den vorigen Ambassadeur qualijck was gevolgt; so wilde desen gedesigneerden nieuwen Ambassadeur niet vertreken sonder op dat stuck eerst versekert te sijn. Dies den Heer de knuyt in 't laest van Decembris voorstelde dat tot dien eynde behoorde geaffecteert te sijn het inkomen van de paspoorten en Sauvegarden. Waer in hoewel de vyf Provintien consenteerden; so is echter noch de sake opgehouden.

De Hartogh van Lotringen van sijn Tractaet met Vranckrijck gheresilieert/en sich tot Brussel geretireert hebbende / konde nochtans aldaer weynig vertrouwen vinden/ gelovende datter bedroch onder school; en dat hy haer also wel als Vranckrijck soude bedriegen: te meer also hy versocht sijnde om sijne Troupen te conjungeren met de malcontente Fransche Heeren tot Sedan, die men noemde Sedanisten, sulx weygerde ende versochte inquartiering ende verversschinge voor sijne Troupen int

Sticht

Sticht Trier. Also meenden men dat hy socht de Stadt Trier 't impatroneren ende aen Vranckrijck te leveren.

Niet te min sloot ende teyckende korts daer na een Tractaet met Spaignen / touscherende hondert dartich duysent Cronen: belovende syne Troupen te conjungeren met den Cardinael Infant voor Arien.

In Iulio waren weder eenige doleanciers van Sneeck alhier klaghende over de harde procedruen van de Gedeputeerde der Staten in Vrieslant tegen haer: specialijck van dat de Gedeputeerde haer met executie deden betalen sekere onkosten van gyselinge gevallen in 't voorjaer tot Leeuwaerden: niet tegenstaende deselve gyseling by de Heeren haer Ho: Mo: Gecommitteerden de Heeren Aernem, Burgh, Renswoude, ende Coenders was afgedaen.

Daer na quamen oock de Heeren Sinck van Burmania Grietman van Wimbritseradeel, ende Regnerus Brunsma: desgelijcx klaghende over ongelijck haer ende andere in 't stuck der stemminge ende visitatie van procuratien aengedaen. Maer dat was nu al te mael apud novercam conqueri: de Heer Prins ende Graef Willem het eens ende geconcilieert sijnde. Ende wierde telkens alles gerenvoyeert aen de Heeren Gedeputeerde self / haer formele partyen; Edoch met vermaninge dat men deselve doleanciers soude met alle moderatie ende Civiliteyt bejeghenen. Een schoone konst! alsoo bleeck / ghelijck hier voor gheseyt is / dat men alle die eerlijcke lieden in Vrieslandt maer by de neus ghelepdt ende ghesusciteert hadde / niet om haer saecke te redderen / ghelijck men voor gaf ende beloofde: Maer alleen om aen sijn Hoogheydt satisfactie te doen hebben noyende sijne particuliere interesten.

In dese tijd sullende haest expireren het Octroy van de Groenlantsche Compagnie / is den elfden November by de Heeren van Overyssel ter Vergadering comparerende / voorghedraghen van haere principaelen ghelast te sijn / debvoiren te te doen / dat by vernieuwinghe van 't selve Octroy d' Inghesetenen van haer Provintie daer mede souden worden ingheleaten / ghelijcke instantie is daer nae by de Heeren van Utrecht ghedaen voor de haere: Ende by die van Gelderlant desgelijcx. Verstaende de Heeren Principaelen der Ghecommitteerde van de voorsz drie Provintien / dat de vernieuwinghe van 't selve Octroy / noch by absentie van d'een of d'ander Provincie of by overstemminghe en soude konnen nochte moghen verleent worden in prejuditie van de Inghesetenen der ghemelte respective Provintien / ende is goetghevonden dat het gheene voorschreve is in de notulen soude worden geinsereert / om in tyden ende wylen daerop reguart genomen te worden na behoren.

Alle Steden in Hollandt / die voor desen niet in de Compagnie waeren ghemeest / sustineeerden 't selve. Soo dat naer expiratie van 't Octroy 't selve is in 't wilde ende desert gelopen, sonder eenige vernieuwinge of prolongatie.

Om reden van commercie is goet ghevonden na Maroco te senden den Capiteyn Liedekercken. Deselve met sijn Schip van Oorloch ende gevolgh een geruymen tijdt omtrent het Eylandt St. Martijn hebbende gheleghen is van daer 't seyl ghegaen / hebbende den negenden December des verleden Jaers de Babarische Cust in 't gesicht gekregen nae veele contrarie winden stormen en onweder. Eyntelijck op den vier en twintigsten quam op de Ree voor Asafia: van waer soo uyt vreese van op de laeger Wal te geraken door storm en onweder / als mede om eenighe an-

dere Eylanden/die hy socht / van daer het Ancker lichte en weder Zeewaert in seylde / tot op den tweeden February. Alsdoen is hy met sijn byhebbende gevolgh en Bagagie aen Landt ghetrocken / ende aldaer (nae de maniere des Landts) met Schalmeyen / Trommelen / en een goet getal van Musquettiers tot Asafia treffelijck ingehaelt ; sijnde vergeselschapt met den Gouverneur der selver Stede / ende de Alkeir Ian Ianssen van Haerlem : voor hem gelept wordende een kostelijck of gepronckt paert. Sijnde omtrent drie weecken tot Asafia ghëweest is met sijn ghevolgh / op den sevenden Marty van daer naer Maroco verreyst / legghende omtrent van dese Stadt Asafia ('twelck mede een vande voornaemste Zee-steden van de kust van Barbaryen is) vier dachreysen : hy wiert gheconvoyeert ende gheaccompagneert met omtrent twee hondert Moorsche Ruyters / waer over commandeerde d'Heer Alkeir Rammedam, sijnde van gheboorte een Fransman / die sijn Residentie hielt op een Kasteel / leggende een dach reysens van Asafia aenden Oever vande Mare salines / sijnde een water omtrent een mijle groot in 't omgaen / alwaer veel goet Sout vergadert wert / 'twelck vande Nederlanders met groote verwonderinge wiert aengesien / dewijle het selven wel negen mijlen vande Zee / ende midden in 't hooge gebergchte was gelegen : omtrent vyftigh treden van 't Soudt Water / wort inde putten aldaer versch ende soet Water ghevonden. De voorsz Ruyters tot Convoy vanden Gesandte dienende / deden ter eeren ende tot vermaeck vanden selven ende dessels ghevolgh veele ende verscheyde kortswillighe geestighe Schermutsingen / met Snaphaenen ende lange piecken rijdende te paert soo vast / ende met sulcken snelheydt / dat het selve met groote verwonderinge wiert aenghesien. De Gesante ende de sijne onder weghe sijnde / leden seer grooten dorst / alsoo 't daer te Lande seer heet was, doch de Larbussen (sijnde een volck dat hier ende daer ten platten Lande in Tenten haer woonplaets is hebbende) quamen deselve op twee of drie plaetsen beschencken met melck van Kamelen / waer mede de Dorstige 't eeniger mate wierden ghelaeft / tot dat sy lieden op den vierden dach naer het vertreck van Asafia, niet sonder ongemack op den wegh geleden te hebben / binnen Marocco behouden sijn aengekomen. Alwaer de Gesante met sijn gevolgh mede seer treffelijck is ingehaelt / ende heeft op den vierden dach naer sijne inkomste binnen Marocco by den Koninck audientie gehadt / ende vorders verricht het geene hy soo van haer Ho: Mog: de Heeren Staten Ghenerael / als van sijne Hoogheyt den Heere Prince van Oraignen in last was hebbende. 't Welck was om de vrintschap en goede correspondentie so wel te vernieuwen als te vermeerderen: met complimenten daer toe dienende : voorts om te doen verlossen eenige onder dat rijck sittende slaven uyt de Vereenichde Provintien. De Gesante onderhielt den Koning en sijn lieden oock met het verhael van d'oorlogen en oorlogs successen deses Staets tegen den machtigen Koningh van Spaignen. 'Twelck sy niet ongeern hoorden.

Deur den gesante is te wege ghebracht / dat vyf en veertich Christenen Slaven in vryheyt sijn gestelt / ende in 't Vaderlandt overgebracht geweest / de voorschreve Christen Slaven waren aldaer gevanckelijck gehouden onder een gruwelijck Tyran / genaemt Sidi Ali Santon van S. Cruz omtrent seven mylen van Maroco gelegen / in onmenschelijcke Slavernye den tijt van vyer d'half Jaer langh.

De Koninck van Maroco hielt sijn Hof ende Staet seer aensienlijck ende prachtelijck / de Hovelingen ende andere Ingesetenen hadden seer veel vreemde en (voor de

de Nederlanders) belagghelijcke ceremonien / ende verkeerde Godsdiensten / die sy evenwel met veel meerder yver sochten te onderhouden / als meer endeel der Christenen den waeren Godsdienst veel tijdts sijn doende. Alles wat mannelijck is / wort by haer besneden / volghens de Wedt van haeren Propheet: daer en teghen 't Vrouwelijck geslacht heeft haere besnydenisse op een heel andere wyse.

Inde besnydenis komen sy over een met d'Ondersaeten vanden grooten Turck ende houden mede den Alcoran van Mahomet, doch hebben evenwel eenige manieren van Godtsdienst / ter saecke vande welcke sy malkanderen gantsch hatelijck bejegenen / in voegen / dat dagelijcx gesien wert / dat eenighe Turcksche Slaven (by haer gevangen sijnde) met soo sware ketenen geboept / ende so qualijck gehandelt werden / als eenighe vande Christen Slaven. Der Moren Pascha was op handen / terwijle de Ghesant aldaer te Hove was / ende wiert deselve feeste by haer eenige daegen langh geviert. De Koningh rijt op den Paeschdach met den Bassa en veel andere groote Heeren met een aensienlijcke Heerlijckheydt / omtrent een uyre gaens buyten de Stadt. De Koninck verciert met Koninckllijke kleederen op 't alderkostelijckste uyt ghewrocht / boven sijn Hooft wert gehouden een Vmbreel ofte Pavilioen / hy sijnde vergeselschapt met veel duysent aensienelijcke Personagien / soo te Peerde als te Voedt / bedryvende veel uytnimtende vreughde met allerley ghespel / als door menichte van Schalmeyen / Trommelen / Trompetten / ende slaen op kopere Beckens / ende andere seltsame instrumenten / hier te Lande niet bekent. Buyten ter bestemder plaets ghekomen sijnde treet de Koningh van sijn peert / en worden alsdan by hem gebracht twee Kammen / dewelke hy selfs den hals afsnydt / en laeten die soo legghen bloeden: want sy houden aldaer voor een seecker waer teecken; dat by aldien de voorschreve Kammen terstondt en in haesten doodt bloeden / dat 't selve haer veel onheyl en tegenspoet beduyt voor hare Landen: Maer deselve Kammen een tijt lang al bloedende levende / houden 't dan voor een gewis teyké van veel geluck / en dat sy dat aenstaende jaer veel geluk en voorspoet sullen ontfangé. Juyst op desen tyt als de Gesant daer was / heeft het bloeden na haer wensch langh geduyrt. Waer over den Koning met groote vreugde en blydschap in sijne wederkomste aen 't Hof wel van meer als twee duysent so sijne bysitten als andere vrouwen met gesang / gespeel / en gedanz op haer manier eerbiedelijck en met wolijkheyt in sijn palays wert geleyt / en wierd die dach in d'aldermeeste vreugde en vermakelijckheyt / met veel te eten en niet weynich te drinken / ten vollen doorgebragt.

Oock wiert ten selven tyde ghehouden de Triomphantelijcke Feest vanden ghebooren dach des Jongh geboren Konings / waer af de Koninginne op die tijt inde kraem lach / dewelcke oock met veel vreugde teyckenen / als van vuerwercken en andersints / op de maniere vanden Lande / seer treffelijck wert gehouden.

De Gesante en sijn Suyte / wiert omtrent den tijt van twee maenden / dat hy binnen Maroco sich onthielt / d'alder grootste eer aengheddaen / die yemant ter Werelt soude konnen wenschen. Jae veel meer als eenich Christen Potentaet aende Ambassadeurs van andere Christen Princen gewoon is te doen: waer uyt af te nemen is / dat hem d'aenghebodene vrientschap van desen Staet / ende aenkomste vanden Gesanten ten alderhoogsten lief ende aengenaem waren.

De Koning ven Maroco, heeft neffens sijne vier getroude Vrouwen / noch twee hondert andere; die in verscheyden Kamers en Koninglijke vertrecken van eenige gelubden van verscheyden Natien werden bewaert. In 't

In 't voorsz Land en sijn geen klocken/ die volgens haren Wet aldaer niet mogen wesen/ so dat men genootsaeckt is na den loop der sonne sijnen tijt te gissen.

In 't aenkomen vanden avondt / als mede omtrent de middenacht / ende in 't begingsel van den dageraet/ wort aldaer teeckens door de Wachters/ die op de Toorens sijn/ geroepen/ Halla, Halla, Halla, Mochomet, Rosolla. Waer aen datmen ten naesten by gissing mag maken hoe 't met den tijt gelegen is. Vreemden en mochten in geenderley manier hare Tempels ofte Gods huysen van binnen betreden/ maer wel voor de deur staende daer in sien / hoewel daer niet besonders in te vinden is/ als alleenlijk eenige brandende Lampen. So wanneer sy selfs daer in gaen om haren Godsdienst te plegen/ moeten sy luyden haer eerst met water vanden hoofde tot de voeten toe wel te dege wasschen/ ende dan voort sonder schoenen den Tempel betreden. Geen vrouwen die noch vrucht baer sijn mogē daer in komen/ alleenlijk ontder 't vrouwelijk geslacht worden toegelaten daer in te komen jonge meyskens van ten hoogsten negen ofte tien jaren/ en heel oude en besaerde vrouwē/ d'andere vrouwen personen mogen/ volgens het gebruyck / haer devotie te huys plegen. Omtrent een half uyr te voor/ eer hare Kerckendienst sal beginnen / wort een wit Vaendeltjen ten Thooren uytgesteken / ende de dienst begonnen sijnde / wederom ingehaelt.

Dese Stad van Maroco is een van d'aldergrootste en voortreffelijckste Steden vande gantsche Werelt ende is seer Volckrijck / ende wort dagelijcx versocht van veele en verscheyden Natien / die met haer Koophandel sijn drijvende.

De Joden hebben binnen de voorsz Stadt een plaets / daer in sy by malkander woonen / sijnde rontsom bemuyrt / die sy des nachts bysonder afsluyten / welcke plaets so groot is in sijn begrijp / dat deselve alleen wel voor een redelijcke Stadt soude mogen passeren en verstrecken. De Joden geven Tol of Schattinge aenden Koningh / ende sy sijn oock self meest Pachters vande gemelten Koninghs inkomsten. De Vrouwen van deselve Joden sijn heel blanck/ maer d'Ingebooren swartachtigh geel / en dan isser noch een soort van Vrouwen so swart als Git/ of alsser eenich swart kan gevonden worden.

Welcke drie veranderinghen in een Stadt heel vreemt vallen inde oogen van de gheene die sulcx sien.

Aengaende 't Konincklijcke Hof van Maroco, nae veeler oordeel kan by geen Koninckliijcke Hoven vande geheele Werelt vergeleken werden / also 't alle deselve so wel in uytnemende groote/ als in aensienelijcke kostelijckheyt verre overtreft/ en seer wijt te boven gaet niet alleen voor 't achste wonder der Werelt gehouden maer met recht een wonder bovē alle wonder werken des werelts genaemt worden. De thoorn op 't Hof staende/ is van binnen so konstig ende met sodanige practijcq uytghewrocht / dat de Koningh self tot boven op den Top vanden selven Tooren seer gevoechlijck / te paerde sittende kan rijden / gelijck het Volck vanden Ghesandte in die tijdt dat sy luyden daer waren tot tweemael self hebben ghesien. Sy hadden geerne gesien op wat manier die van binnen was gestelt/ doch wiert sulcx met beleefthe yt geweygert: want daer en vermogen geen Christenen hare Kercken ofte Thoorenen van binnen te betreden gelijck 'tselve den Gesandte in sijn eerste aenkomen scherpelijck wiert verboden. Ende by aldien yemant gewaerschout sijnde ende evenwel daer en boven 't Gebot quame te overtreden / die moet sonder genade van dese twee een verkiesen. Of terstont sterven/ ofte volgens hare Wet besneden worden.

Het

Het volck vanden Gesant / heeft oock met groote verwonderingh gesien / dat alle daghen omtrent het vallen van den Avondt / by desen Toorn sich vergaderden een ontelbare en ongelofelijcke menichte van Voghelen / waer onder waren valcken / havicken / en noch een ander soort de Valcken seer gelijck zijnde. Welcke vogelen na datse daer omtrent een groot half uyr rontsom gevlogen hadden / eenige inde gaten des Thorens haer rustplaets namen / ende een ander groot ghedeelte haer in 't geboomte / oft op eenige vervallen huysen begaven.

'T is een gemeen seggen dat in geen Koninckrijcken eenighe Ovevaers haer onthouden; 't welck aldaer geheel anders wert bevonden. Want de Ghesant ende de sijne / Ovevaers aldaer een volkomen jaer gestadich by honderden hebben gesien / en self in 't Hof in groote menichte : haer jongen voortelende. Aen den Gesant wiert aldaer ook voor waerachtig van verscheyden seer loofwaerdige persoonen verhaelt / als dat de Ovevaers tegen d'andere voorsz vogelen / die om den thoren vlogen / als valcken / havicken / en diergelijcke / plachten geduyrig te vechten en strijt te voeren : maer na datse eens tot drie of vier dagen geduyrig heel vinnig en sonder ophouden schrickelijk haddē tegen malkander gevochtē / so datter van weder syde een ontelbaer getal vernielt waren; hebben na die tijt voortaen in rust en vrede geleeft / sulcx datse nu sy aen sy sittende / malkander niet meer en verbyten / noch eenich leet sijn aendoende.

Daer was mede te sien den lust-Hof ofte Bogaert des Konings / genaemt Montserat. Sijnde in lust ende vermaeckelijckheyt / mede so uytmuntende / dat geen pen vermocht 't selve na eysch te verhalen. Het lieflijck water (komende uyt het gebergh-te / liep in d'een syde van desen Boomgaert / aen d'ander syde wederom uytvlietende door een Kanael / wel drie mans lengte boven der Aerde / ende was vol aengename ende seer wel smaeckende visch / desen Boomgaert lagh omtrent een half uyr vande Stad / beplant zijnde met vyftien duysent schoone linde Bomen / als mede so veel Orangien ende Dadel-Bomen die in lieffelickheydt en soetheydt van smaeck veel ander vruchten van ander Landen veel overtreffen / Olijf bomen waerender mede wel ses en dartich duysent; wat belanght d'aenghename lieffelijcke reuck van alle dese heylsame vruchten / de vermaeckelijcke sangh der Vogelen / die daer beneffens met onuytspreeckelijcke schoonheyt der vederen verciert waren; kan niemant lichtelijck by sich self bedenken. Desen Boomgaert wiert oock by de Barbaren self gehouden voor d'alder vermaeckelijckste plaets van gheheel Barbarien : 't Landt was doorgaens vruchtbaer daer gebouwt wiert behalven het steenachtich en kleyachtich gebergte. Daer waren oock veelderley wrede wilde gedierte als tygers en Leeuwen / die haer woningh in eenige vervallen Steden ende ruwijnen (die daer in 't Lant seer veel waren) hielden. Verwonderens weerdich / was mede in dit Koninghlijke Hof eenen anderen bysonderen Toren / in 't ghebouw van binnen ende van buyten seer konstich en boven omhooch verciert met drie goude Appelen / wegen te samen seven hondert pont / welcke Goude Appelen / behalven de groote waerde in 't verthoonen een uytnement Cieraet geven. De Moren aldaer houden voor waerachtich dat by aldien / hem yemant wilde verstouten / de voorsz goude Appelen van den Toren af te halen / dat denselven op staende voet van den Duyvel den hals soude gebroocken / ende van boven neder geworpen worden. Dewyle deselve Appelen (so sy daer gelooffden) door de konst van negromantie besworen waren / dese voorsz Appelen waren met eenige musquet scheuten doornagelt / van eenen Bassa / die deselve daer geer-

ne afgeschoten hadden / maer en dorst al evenwel deselve niet ghenaecken / vresende vanden Duyvel qualijck bejegent te worden. Deselve Bassa dede eenen inval (eenighen tijt geleden) in 't Hof vanden Koningh van Maroco, het selve gheheel uytplonderende / ende de Koning selve moeste de vlucht nemen / doch door oneenigheyt ende quaet belept / is den voorsz Bassa ende de sijnen daer uytgeraeckt / ende den gevluchten Koning wederom met vreugde vanden sijnen binnen Maroco in sijne vorige eer / staet en Regieringh gestelt. Mede was in 't Hof te sien / een seer groote menichte van Kamelen / die des daegs te Velde uytghelept wierden om te weyden / ende des avonts weder binnen ghebracht / sijnde seer vermaeckelijck om sien / hoe d'oude van hare jonge gevolcht werden.

Den acht en twintighsten Octobris wiert na gewoonte weder by den Raedt aen haer Ho: Mog: gedaen de volgende petitie.

Hooge ende Mogende Heeren.

'T sedert onse jonghste propositie tot sture vande Oorloghe aen uwe Ho: *Mog:* gedaen, syn so notable ende onverwachte veranderingen inde saecken vande werelt voorgevallen, dat alle menschen die met verwonderinge aenschouwen, *ende* deselve niet konnende begrypen, ghenootsaeckt werden te bekennen, *dat sulcx* vanden Heere is gedaen, ende dat het wonderbaerlijck is gescheenen in haere oogen; Den grootmachtichsten, hoochmoedighen Koninck van *Spanjen* is vande Croone van *Portugael* te neder ghestooten, ende den verdruckten Hartogh van *Braganca* is daer op ghestelt, vanden Heere is sulcx gedaen, ende het is wonderbaerlijck gescheenen in onse oogen, wat menschelijck vernuft heeft oyt so verde konnen penetreren, dat in syn gedachten heeft gebracht, dat den Monarch van *Spanjen* op eenen dach sonder slach, sonder stoot, soude komen te verliesen soo machtigen Koninckrijck als *Portugael*, ende met dat Koninckrijck so veel andere Coninckrijcken daer van dependerende, geleghen inde *drie* andere ghedeelten vande Werelt, Godt sy de eere, die den schrick van't Christenrijck, ja vande gansche werelt nu self heeft verschrickt, Godt sy d'eere, die om ons te verlossen, onse vyanden in hare eygen Swaerden heeft laten vallen, de Castiliaensche, *Portugysche* ende Catelaensche Swaerden plachten alle te gelijck in ons bloed gewet te worden, daer nu den *Portugees* ende *Catelaen* hare Swaerden wetten in het bloet vande Castiliaen ende dese wederom in 't haere. Onse voor ouders hebben de Wapenen inde handt genomen tegen so machtigen Tyran, sonder dat sy eenighe uytkomste daer van konden sien, alleenlijck betrouwende dat de Heere syne eygen saecke niet en soude verlaten, wy beleven de geluckige eeuwe dat wy sien ('t gunt onmogelijck scheen) dat so grooten Monarch vernedert wert, dat syne monarchie gescheurt en verdeylt wert, dat is vanden Heere ghedaen, die toont, dat dat hem mogelijck is 't gunt by de menschen onmogelijck scheen, die toont, dat hy syne ende onse saecke kan ende wil hanthaven, al ist dat wy daer van geen uytkomste en sagen, wat genoechsaeme lof ende dancksegginge sullen wy Godt de Heere daer voor geven, wy sullen betoonen; dat wy gelooven, dat het syn werck is, dat het Godt is die onsen vyandt vernedert heeft, ende daerom niet verslaewen, maer met nieuwen lust ende yver de bescherminge vanden waerachtighen Godtsdienst, ende van onse vryheydt by de hadt nemen, siende dat Godt d'Hee-

re

re selfs voor ons vecht, geluckige Wapenen, die God hebben tot een leytsman: maer wie soude doch konnen verflaeuwen inde handthavinge van een saecke, die hy siet, dat Godt d'Heere selfs beyvert door so wonderbaerlijcke wercken, indien onse voorouders, die ontslapen syn, daer van kennis hadden, sy souden haer daer over verheugen, ende ons de standtvastigheyt recommanderen tot voltreckinge van 't werck, daer van sy de fondamenten gheleyt hebben, naementlijck de behoudenisse vande ware Gereformeerde Religie ende van onse vryheydt, daer voren is het, dat tot noch toe gevochten is, ende daer voren is het, dat tot noch toe gevochten moet worden, ter tydt ende wyle toe dat wy ons vande behoudenisse van d'eene ende d'andere konnen verseeckeren, omme deselve middelertydt tegen alle gewelt ende overlast te beschermen, So hebben syne Hoocheyd ende den Raedt van State uwe Ho: Mog: tydelijcke willen voordraeghen wat middelen sy oordeelden, dat daer toe voor het aenstaende Iaer *twee en veertigh* van noode sullen syn.

Doch alvoren daer toe te komen, so kan niet naerghelaten werden u Ho: Mog: te vertoonen, in wat confusie ende verloop 's Landts saecken gebracht syn, door dien u Ho: Mog: hare consenten hebben ghedilayeert tot naer den tydt, dat de lasten gedragen ende d'onkosten gedaen syn geweest, duysenden menschen, die hare middelen met het landt hebben opgeset, ende haer leven daer voor gewaecht, vervullen nu daer over het Landt met ghekerm ende geschrey, ende mits de menichfuldige onbetaelde schulden, kan oock voor het toekomende geen behoorlijcke ordre gestelt worden, derhalven syne Hoocheydt ende den Raedt van State de versochte consenten voor de Iare *acht en dartigh, negen en dartigh, veertigh ende een en veertigh* voorghedraegen moeten houden ende aennemen volgens u Ho: Mog: resolutie voor desen op het langhsaem inbrengen der Consenten genomen, dewyle het doch nu te late soude vallen by het inbrengē derselver 't een of 't ander point in 't geheel ofte ten deel 't excuseren, als synde de kosten alrede gedraegen, ende dewyle daer en boven van veele voorgaende Iaren de defecten noch staen te suyveren, werden de Provintien versocht daer over met den Raedt van State te liquideren, volgens de gedane petitien.

By mancquement van welcke suyveringe, ende door dien de lasten doorgaens boven de Petitie syn gegaen is het Landt allengskens ghekomen in sodanich achterwesen, dat de Capitalen 't sedert den Iare *vyftien hondert ses en 't negentigh* totten Iare *sestien hondert seventien* in cluys geklommen syn ter somme van *vier millioenen acht hondert drie en 't neghentich duysent, neghen hondert sestich gulden &c.* Waer van d'Interesten op den Staet van Oorloge gebracht syn tot laste vande Provincie van *Hollandt*, ende die 't sedert dien tydt noch ghelicht syn, beloopen ter somme van *ses millioenen acht hondert twee duysent acht hondert vier en negentig gulden &c.* Waer van d'Interesten ongerepartieert syn gebleven tot laste vande Generaliteyt, wesende een excessive groote somme, die om redenen by voorgaende propositien in 't lange verhaelt, behoort afgelost te worden, daer toe de Provincien wel goede inclinatie toonen, dan laten het daer by blyven, daeromme u Ho: Mog: versocht werden, dat hier over met den anderen in communicatie gelieven te komen, ende sien, door wat middel men de Generaliteydt daer van sal konnen ontheffen.

Ondertusschen dewyle evenwel d'Interesten moeten betaelt werden; ende dat den Ontfanger Generael geen andere middelen heeft, als die hem by de Provincien daer toe werden gesuppediteert, konnende de contributien, daer op wel eenige Provincien de betalinge der selver hebben willen schuyven, nergens nae so verre bereycken, dat de tractementen ende andere lasten, 't sy van onkosten inde Magasynen vallende, of andersints, sedert het expireren vande Treves nieuw opghekomen, daer uyt konnen werden betaelt, behalven dat oock verscheydene gerepartitieerde posten syn, die wel de helfte meer ende oock daer over beloopen, als de penningen die daer over op den Staet van Oorloghe syn uyt ghetrocken, ghelijck sulcx blijckt by pertinenten Staet de Provincien nevens de petitie voor den Iare *seven en dartigh* toegesonden, soo ist niet mogelijck dat den Ontfanger Generael syn credyt kan staende houden, ten sy u Ho: Mo: ondersteunen mette penninghen totte Interesten noodich, sullende deselve voor het aenstaende Iaer beloopen mette makelaerdye, volgens de voorsz Staet, ter somme van *vier hondert negen en vyftich duysent hondert vyf en negentig guldē ses stuyvers tien* pen. Die daeromme u Ho: Mo: versocht werden niet alleen t'accorderen, maer oock naer proportie van maent tot maent aen handen vande Ontfangher Ghenerael te doen furneren, op dat by mancquement van dien, ende by faulte van betalinghe vande lopende Interesten het Credyt van 't Landt niet teffens kome te vervallen ende onversiens op eene tydt te ghelijck over hoop werde geworpen.

Komende hier mede tot de besoigne van 't aenstaende Iaer ende wat tot defentie en maintinement vanden Staet vanden lande tegens den Koninck van Spaignen onsen alghemeynen vyant ende syne adherenten, van noden sal syn, staet te considereren, dat de voorschreve defentie niet alleen bestaet in goede besettinge der Steden, Forten, ende andere plaetsen, soo binnen s'Lands, als buyten op de Frontieren, ende dat deselve met Vivres, Cruyt, Loodt, Lonten, ende andere behoeften wel werden versien, maer dat daer en boven oock van noden is, dat noch een suffisant Leger te Velde mach werden gebracht, omme in tyden van noot de gheoppresseerde te konnen secoureren, die sonder 'tselve met een goede besettinge niet genoech kunnen verseeckert wesen, ende oock omme den vyandt daermede afbreuck te konnen doen by occasie, ende naer dat de ghelegentheydt haer daer toe soude mogen presenteren, gelijck door Godes genade ende segeninge 'tselve tot verscheyden tyden so wel by offensie, als by defensie wel ende geluckelijck is gesuccedeert, tot groot voordeel ende verseeckeringe van desen Staet, 'twelck by u Ho: Mog: wel ende wyselijck geconsidereert synde, hebben deselve nu eenige Iaren herwaerts consent gedragen tot continuatie van 't volck van Oorloge, tractementen ende andere Oorlochslasten op de drie Staten van Oorloge gerepartieert, belopende als in voorgaende petitien te sien is.

Ghelijck dan oock de vordere pointen ende postulaten waeren al deselve die in de voorgaende Iaeren in de petitien te sien sijn: onnodich om soo dickwils gerepeteert te werden.

Eynde van 't Iaer 1641.

HISTORIE of VERHAEL

Van

SAECKEN VAN STAET

En

OORLOGH,

In / en omtrent de

VEREENICHDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

VYFDE DEEL.

TWEE EN TWINTICHSTE BOECK.

IN Engelant duyrden gestadigh de geschillen tusschen den Koninck ende 't Parlement. D'Ambassadeur Ioachimi liet in 't begin van Januarius weten / dat soo hy d'een als d'ander soude aengenaem zijn / indien geallieerde / niet Rooms Catholijck zijnde / haer tusschen beyden entremitteerden. Waer op hy haer Ho: Mog: goet gevonden is te schrijven aen den Ambassadeur Ioachimi dat hy zijne officien aen ende tusschen beyden soude mogen aenbieden: om d'outstane differenten so veel moghelijck wech te legghen / ende by die occasie d'assistentie vande Heer van Heenvliet, doen in Enghelant wesende / daer het van noode mocht zijn / particulierlijck / buyten commissie van't Lant / te gebruycken: Maer de Heeren van Hollandt hebben daer op laeten aenteeckenen van haer Heeren principalen des tijdts Staets ghewijse vergadert / niet verder geauthoriseert te zijn / als tot het employ vanden Heer Ioachimi inde voorsz sake: als houdende den Heer van Heenvliedt, een creatuur van den Prince / te seer Konings.

In deſe tijt retireerde ſich de Koningh uyt Londen. Voorgevende dat een Committée van 't Parlement inſonderheyt van't Huys der gemeente voor hadde te doen eenige aenklaginge tegen de perſoon vande Koninginne. Eenen Mr. Pym Directeur in 't ſelve Committée verklaerde daer in 't allerminſte niet aen te ſijn; en dat de Koningh geen oorſake daer toe en hadde: verſouckende dat onderſouck mocht worden gedaen na d'Auteur van dat gerucht

Niet te min was d'apprehenſie ſoodanich/ dat om die ende andere reden de Koningh goet vont de Koninginne ende Princeſſe Marie over te ſenden in Hollandt. Tot welcken eynde deur laſt van ſijn Hoogheyt/ daer van particulierlijck geadviſeert/ ſo tot Honſelerdijck; als inden Haegh in 't Noorteynde het Hof oock Capellen tot haer Godsdienſt/ wierden toegemaeckt. De Koninginne en Princeſſe ſouden den negentienden February van Windſor trecken na Hamptoncourt ende van daer op Canterbury. Haer Ho: Mog: hadden alrede in Auguſty leſtleden den Koningh de voorſchreve reyſe aengeraeden/ met verſekeringh dat derſelver komſte deſen Staet ten hoochſten aenghenaem ſoude ſijn/ ende dat ſe met alle reſpect ende eerbiedinge ſoude worden ontfanghen/ onthaelt/ ende ghedient Dies nu de Heeren Gent, Mathenes, Cats, Renſwoude, Donia, Haerſolte ende Aldringa Ghecommitteert wierden om met ſijn Hoogheydt te ſpreecken ende vaſt te ſtellen d'orde/ ende voet waer naer/ ende hoe de Koninginne ende Princeſſe ſouden worden onthaelt.

Den vier en twintighſten February is ter vergaederinge geleſen ſekere memorie aen haer Ho: Mo: gepreſenteert van weghen de Heer Boſwel Reſident van den Koningh van Groot Brittaigne, houdende in effect/ dat ſyn Majeſteyt alle mogelijcke ordre hadde geſtelt om te vervolgen ende te dempen ſyne rebelle Onderdanen en ſubjecten in *Yerlandt*. Verſouckende overſulcx de gemelde Heer Reſident ſeer Inſtantelijck, dat haer Ho: Mo: datelijck wilden verbieden aen alle Cooplieden ende andere Inwoonders deſer Landen, na, ofte ten behoeve vande voorſz *Rebellen* ofte *Verraders*, directelijck ofte indirectelijck te tranſporteren ofte laeten tranſporten, waepenen, Boſchpolver, ofte andere munitie van Oorloghe, Scheepen, Schuyten Vivres, Gelt ofte eenige andere behoeften, op verbeurte van geſtraft te worden nae Rigeur van de Wetten deſer Landen, naer gelegentheyt van ſaecken, ende dat haer Ho: Mo: verders op ſtraffe willen verbieden alle Druckers Boeckverkoopers ende allen anderen van niet te drucken ofte laeten Drucken, verkoopen, venten, noch publijck maecken, in eeniger manieren, hoe het ſoude mogen ſyn, eenige boecken ofte geſchriften tot faveur vande boven verhaelde Rebellen; Naementlijck te doen ſtraffen exemplaerlijck naer de herdicheydt der Wetten eenen *Ludolf Breeckevelt* woonende alhier, om dat hy hadt ghedruckt een valſch, ſchandeleux, ende ſchandelijck Requeſt, genaemt *Manifeſt ende Articulen, die de Geconfedereerde Catholijcken in Yerlandt begeeren van haren Koningh Carolus van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt*. 't Welck van Bruſſel herwaerts over was gebracht. Ten *derden* dat oock gheſtraft mocht worden *Iſaac Burghoorn* alhier inden *Haghe*, om dat hy uyt de Franſche inde Nederlantſche Taele het voorſchreven Manifeſt had laeten *Tranſlateren*, drucken, ende verkoopen.

Op het eerste point is aende Admiraliteyten scherpe aenschrijvinge ghedaen tot belettinghe vande gheklaeghden toevoer. Op het tweede ende derde point zijn de Heeren van Hollandt versocht / om daer in te versien.

Aengaende het onthael van de Koninginne ende Princesse is den Heer van Brederode doen tot 's Hartoghenbosch wesende / by missive versocht / dat hy op den ontfangh van dien hem wilde begeven naer Rotterdam , ende aldaer de Hoochst-ghedachte Koninginne ende Princesse in haer Ho: Mog: naem verwillekomen / ende wyders deselve herwaerts inden Haghe met de binnen Jachten gheleyden. Met gheduyrighe demonstratie van eer ende respect als soodaenighe hooghe personagien competeerde. Was oock ghelast om haer Ho: Mog: 't adverteeren soo wanneer haere Majesteyt ende haere Hoocheydt tot Rotterdam voornoemt souden sijn ghearriveert / om op de vordere receptie alhier / ofte hier omtrent ordre ghestelt te worden naer behooren: ende is oock ghescreven aende Regierders der Stad Rotterdam ten eynde sy den gemelten Heer van Brederode als haer Ho: Mo: Ghedeputeerde in het voornoemde verwillekomen adsisteeren / oock ordre stellen op haere Majesteyts ende Hoocheydts Tractement gheduyrende hun aenwesen aldaer / ende dat het selve tijdelijck mocht worden ghereet ghemaeckt / oock de Borgherye aldaer ter aenkomste ende vertreck Respective van haere Majesteydt ende Princesse inde wapenen gebracht / op dat alles geschiede met de meeste eere ende Respect. Ende alsoo tot behoef vanden Trein van haere Majesteydt ende Princesse Respective eenighe Kaemeren / Tapisserye / ende voorts verscheyden kleyne meubelen ende behoeften van nooden souden wesen / boven de ghene die sijn Hoocheydt in groote quantiteyt daer toe was furnerende. Soo wiert Serwouters , Contrerolleur van 't Hof van sijne Hoocheydt aenghesegt om te formeeren een Lijste vande Caemeren Tapisserye die in 't Hof van het Noordeynde alhier noch deficieerden ende daer nevens een Staet van Matrassen / Deeckens / Slaeplaeckens / ende andere diergelijcke kleyne meublen die voor den treyn wierde gherequireert om de voorschreve lijste ende Staet by haer Ho: Mog: ghesien wesende daer op vervolghens gedisponeert te worden naer behooren; maer men verstondt dat sijn Hoogheydt self ghemeent was sich te transporteeren nae Hellevoetsluys; om aldaer de Koninginne ende Princesse t' ontfanghen: soo is deur de Heer Vosberghen sijn Hoogheydt daer op ghesondeert: ende vernemende sulcks alsoo te sijn / vriendelijck versocht de moeyte te nemen om de Koninginne ende Princesse inde naeme van desen Staet op Hellevoetsluys te ontfanghen / verwillekomen ende herwaerts met de meeste luystre / ende respect te gheleyden / met verseeckeringh dat dit Officie van sijne Hoogheydt haer Ho: Mog: ten hooghsten aenghenaem soude sijn / versoeckende deselve de Koninginne ende Princesse te verseeckeren dat hun respective overkomste desen Staet / de gheheele Regieringhe / ende de Ingheseetenen ten hoochsten aenghenaem was / ende daer over van goeder harten waren verheucht / ende dat haer Ho: Mog: in alle derselver actien naer hun uytterste vermoghen sulcks souden trachten te demonstreren / ende niet te sullen onderlaeten / dat soude moghen strecken tot haer eer / respect / onthael / dienst ende volkomen contentement / met de complementen daer toe dienende. Ende wierdt den Hofmeester Mortaigne ghelast sich te verfoeghen naer Hellevoetsluys, ende aldaer te wachten op d'aenkomste van

de

de Koninginne ende Princesse / ende vervolghens vernemen aen den ghenen die 't behoorde / hoe veel Tafelen dat voor haere Majesteydt / de Princesse ende vervolgens den geheelen Treyn ghedeckt behoorden te worden / ende 'tselve wetende / als dan soodanighe quantiteyt van goede Spijs ende Dranck te versorghen / dat de Koninginne ende Princesse / met derselver Treyn den eersten ende den anderen dach van haere aenkomste / heerlijck ende Magnificquelijck mochten ghetracteert worden. Wyders hebben haere Ho: Mog: den Griffier Musch gelast dat hy tot voltreckinge van haer Ho: Mog: resolutie van 's voorigen daegs soude vorderen van Serwouters de voorgemelde Lijst van Tapijten.

Eyntelijck hebben haer Ho: Mog: geresolveert dat des avonts ten daege vande aenkomste vande Koninginne ende Princesse alhier in den Haghe, de Klocken souden worden ghelupt / ghevirt / oock het Canon drie mael ghelost. Ende wiert den Raet van Staete versocht het lossen van het selve Canon met het geene daer toe behoorde / door 's Lants Officieren daer toe te versorgen / ende wierden de Heeren Gherommitteerde Raeden van Hollandt versocht ordre te gheven tot het luyden der voorschreve Clocken. Van wat belangde het voorschreven vieren / 't selve deden haer Ho: Mog: versorgen ende doen versorgen na ouder gewoonte.

Den ses en twintichste February op 't geproponeerde van de Heeren van Holland, is goet gevonden/dat de Heeren Gecommitteerde Raeden van Holland by Missive souden worden versocht datse wilden schrijven aende Heeren Borghemeesters ende Regierders der Stadt Rotterdam dat deselve binnen haere Stad ter aenkomste van de Koninginne ende Princesse van Groot Brittaignen de Borgherye wilden doen komen in Wapenen als oock mede op derselver vertreck / ende voort sodanige ordre stellen/ten eynde dat alles tijdelijk mocht worde geprepareert en gereet gemaeckt/dat tot het verwillekomen / receptie / en defroyement van sodanighe groote personagien van noden was ende gherequireert wiert / ter eeren van den Staet deser Landen/ ende tot meerder demonstratie van de aengenaemheyt der komste vande Koninginne ende Princesse hier te Lande. Ende dat de Magistraet sorge wilde dragen / dat hare Majesteyt ende hare Hoogheydt al omme mochten worden bejegent met sodanighe eere ende respect/als deselve competeerde.

Den ses en twintichsten is oock ter Vergaderinge gelesen seeckere Memorie op ordre van haer Ho: Mog: ingestelt van 't geene nodich soude wesen in Hof van sijn Hoogheyt in 't Noorteynde voor het gevolgh vande Koninginne van Enghelandt. Te weten vyf ofte ses groote pluimbedden, veertich Matressen, met twintich hooft pouluwen, twintich groote Pailliassen, elck voor twee personen (twintigh paer Deeckens, veertich paer slaeplaeckens noch eenige oorkussens met fluwijnen daer toe/drie Caemers Tapyten.

Om alle 'twelcke te bestellen gelast is de Camerbewaerder Herdersum.

In desen tijd hoordemen dat de Koningh hadde geconsenteert ende geteeckent/dat de Bisschoppen gelijck oock de Rooms Catholique Lords of Heeren souden gheexcludeert sijn ende blyven uyt het Parlement. Hoe ongeern hy de Bisschoppen verliet ende uyt het Parlement dede setten blijckt uyt het spreeckwoordt dat Koningh Iacob dickwils in de mondt hadden segghende / no Bishop, no King: Willende seggen dat des Konings authoriteyt in 't hoger huys dependeerde aen de Bisschoppen sijnde omtrent seven ende twintigh in 't getal; alle creaturen van den Koning.

Ende

Ende de Rooms-Catholijcque Lords hadden dat recht van natuyr ende geboorte; van te compareren uyt haer eyghen hooft: ende om redenen van Religie ghehaet by 't Huys der ghemeente / hielden seer sterck de party des Konings/so dat hy deur dese exclusie in't hooger Huys veel verloor.

De Koninckljjcke Engelsche Resident Boswel heeft den tweede Marty audientie hebbende ter vergaedering/verklaert by expresse last vanden Koning, dat syn Majesteyt om te demonstreren syne affectie ende genegentheyt die deselve droech tot desen Staet ende d'estime daer inne syne Majesteyt de selve hielt / goet ghevonden hadde herwaerts binnen dese Landen te stuyren de Princesse Maria ghemalinne van syn Hoogheydt Prins Willem, ende dat de Koninginne van Groot Britaignen deselve Princesse soude gheselschap houden / ende met deselve in dese Landen over komen. Ende dat haere Majesteydt ende de hoochghemelte Princesse souden inbarcqueren in het Schip van de Heer Pennington syne Majesteyts Vice Admirael om de Koninginne ende Princesse in desen Staet te Lande te setten / ter plaetse daer hy soude oordelen best te syn. Waer op de Heer Boswel ten hooghsten is bedanckt/so over de opgemelte resolutie van den Koning/ als over de moeyte die hy geliest had te nemen om deselve met grooten yver ende gheneghentheyd te komen notificeren aen haer Ho: Mog: op desen Sondach extraordinaris Vergaderingh wesende; ende is hier by gevoeght dat haer Ho: Mo: over de voornoemde resolutie van gaeder herten waren verblyt / ende dat de Coninginne ende de Princesse binnen dese Landen gearriveert synde / souden willekoom syn / oock ontfangen / geeert/ ende gerespecteert worden naer de gheleghentheydt ende 't vermoghen van desen Staet / daer met de meergemelte Heer Resident is opghestaen / vertrocken ende uytgeleyt nae ouder gewoonte.

De Heer van Brederode hadde ordre om tot Rotterdam de Koninginne ende Princesse t'ontfangen: maer ondertusschen sieck wordende aen eene Colike; syn gecommitteert de Heeren Teresteyn ende Vosbergen om 'tselve Officie te doen.

Den achsten Marty de Koninginne in 't Goeresche gat gearriveert synde / ende verstaende dat sy in des Princen jacht binnen deur soude komen op Rotterdam: is wyders aengaende haer receptie ende begroetinge/hier inden Hage in 't Hof ghekomen synde en corps te doen / ghereselveert nae voorgaende communicatie met syn Hoogheyt/dat men aende Koninginne soude gheven den Titul van Majesteyt ende aende Princesse Koninckljjcke Hoogheyt. Dat men deselve soude salueren na gelegentheyt in een Camer te samen gevonden wordende/of elck appart/ ende dat men deselve in een Camer rencontrerende de propositie principaljjck soude dirigeren aende Koninginne, ende aende Princesse perfunctorie, dat men de Koninginne in't eerste met ongedeckten hoofde soude aenspreken / met byvoeginge van behoorljjke complimenten/ende na een weynich tyts decken/ alwaer 'tschoon dat de Koninginne sulcx boven vermoeden niet en versochte/dan dat by interval van een kleynen tyt de Heeren haer wederom souden ontdecken, ende wiert de Heer Cats, die versocht was het woort van wegen de Generaliteyt te voeren / ghelast den Boort van hare Majesteyts rock met behoorljjke respect te aenroeren, en dat d'andere van haer Ho: Mo: vergaedering 't selve met toeneyginge souden advoueré, en dat de Heeren ordinaris gedeputeerden uyt de respective Provintien in haer Ho: Mo: vergadering/ met den Griffier dit Officie souden bywoonen / en wierden die van Hollandt met

de Koninginne ende Princesse / ende vervolghens vernemen aen den ghenen die 't behoorde / hoe veel Tafelen dat voor haere Majesteydt / de Princesse ende vervolghens den geheelen Treyn ghedeckt behoorden te worden / ende 'tselve wetende / als dan soodanighe quantiteyt van goede Spijs ende Dranck te versorghen / dat de Koninginne ende Princesse / met derselver Treyn den eersten ende den anderen dach van haere aenkomste / heerlijck ende Magnificquelijck mochten ghetracteert worden. Wyders hebben haere Ho: Mog: den Griffier Musch gelast dat hy tot voltreckinge van haer Ho: Mog: resolutie van 's voorigen daegs soude vorderen van Serwouters de voorgemelde Lijst van Tapijten.

Eyntelijck hebben haer Ho: Mog: geresolveert dat des avonts ten daege vande aenkomste vande Koninginne ende Princesse alhier in den Haghe, de Klocken souden worden ghelupt / ghevirt / oock het Canon drie mael ghelost. Ende wiert den Raet van Staete versocht het lossen van het selve Canon met het geene daer toe behoorde / door 's Lants Officieren daer toe te versorgen / ende wierden de Heeren Ghecommitteerde Raeden van Hollandt versocht ordre te gheven tot het luyden der voorschreve Clocken. Dan wat belangde het voorschreven vieren / 'tselve deden haer Ho: Mog: versorgen ende doen versorgen na ouder gewoonte.

Den ses en twintichste February op 't gepreponeerde van de Heeren van Holland, is goet gevonden/dat de Heeren Gecommitteerde Raeden van Holland by Missive souden worden versocht datse wilden schrijven aende Heeren Borghermeesters ende Regierders der Stadt Rotterdam dat deselve binnen haere Stad ter aenkomste van de Koninginne ende Princesse van Groot Brittaignen de Borgherye wilden doen komen in Wapenen als oock mede op derselver vertreck / ende voort sodanige ordre stellen/ten eynde dat alles tijdelijk mocht wordē gepreparéert en gereet gemaekt/dat tot het verwillekomen / receptie /en defroyement van sodanighe groote personagien van noden was ende gherequireert wiert / ter eeren van den Staet deser Landen/ ende tot meerder demonstratie van de aengenaemheyt der komste vande Koninginne ende Princesse hier te Lande. Ende dat de Magistraet sorge wilde dragen / dat hare Majesteyt ende hare Hoogheydt al omme mochten worden bejegent met sodanighe eere ende respect/als deselve competeerde.

Den ses en twintichsten is oock ter Vergaderinge gelesen seeckere Memorie op ordre van haer Ho: Mog: ingestelt van 't geene nodich soude wesen in Hof van sijn Hoogheyt in 't Noorteynde voor het gevolgh vande Koninginne van Enghelandt. Te weten vyf ofte ses groote pluimbedden, veertich Matressen, met twintich hooft pouluwen, twintich groote Pailliassen, elck voor twee personen (twintigh paer Deeckens, veertich paer slaeplaeckens noch eenige oorkussens met sluwijnen daer toe/drie Caemers Tapyten.

Om alle 't welcke te bestellen gelast is de Camerbewaerder Herdersum.

In desen tijd hoordemen dat de Koningh hadde geconsenteert ende geteeckent/dat de Bisschoppen gelijck oock de Rooms Catholique Lords of Heeren souden gheexcludeert sijn ende blyven uyt het Parlement. Hoe ongeern hy de Bisschoppen verliet ende uyt het Parlement dede setten blijckt uyt het spreeckwoordt dat Koningh Iacob dickwils in de mondt hadden seggende / no Bishop, no King: Willende seggen dat des Konings authoriteyt in 't hoger huys dependeerde aen de Bisschoppen sijnde omtrent seven ende twintigh in 't getal; alle creaturen van den Koning.

Ende

Ende de Rooms-Catholijcque Lords hadden dat recht van natuyr ende geboorte; van te compareren uyt haer eyghen hooft: ende om redenen van Religie ghehaet by 't Huys der ghemeente / hielden seer sterck de party des Konings/so dat hy deur dese exclusie in't hooger Huys veel verloor.

De Koninckklijcke Engelsche Resident Boswel heeft den tweede Marty audientie hebbende ter vergaedering/verklaert by expresse last vanden Koning, dat sijn Majesteyt om te demonstreren sijne affectie ende genegentheyt die deselve droech tot desen Staet ende d'estime daer inne sijne Majesteyt de selve hielt / goet ghevonden hadde herwaerts binnen dese Landen te stuyren de Princesse Maria ghemalinne van sijn Hoogheydt Prins Willem, ende dat de Koninginne van Groot Britaignen deselve Princesse soude gheselschap houden / ende met deselve in dese Landen over komen. Ende dat haere Majesteydt ende de hoochghemelte Princesse souden inbarcqueren in het Schip van de Heer Pennington sijne Majesteyts Vice Admirael om de Koninginne ende Princesse in desen Staet te Lande te setten / ter plaetse daer hy soude oordelen best te sijn. Waer op de Heer Boswel ten hooghsten is bedanckt/so over de opgemelte resolutie van den Koning/ als over de moeyte die hy gelieft had te nemen om deselve met grooten yver ende ghenegentheyd te komen notificeren aen haer Ho: Mog: op desen Sondach extraordinaris Vergaderingh wesende; ende is hier by gevoeght dat haer Ho: Mo: over de voornoemde resolutie van gaeder herten waren verblijt / ende dat de Coninginne ende de Princesse binnen dese Landen gearriveert sijnde / souden willekoom sijn / ooch ontfangen / geeert/ ende gerespecteert worden naer de gheleghentheydt ende 't vermoghen van desen Staet / daer met de meergemelte Heer Resident is opghestaen / vertrocken ende uytgeleyt nae ouder gewoonte.

De Heer van Brederode hadde ordre om tot Rotterdam de Koninginne ende Princesse t'ontfangen: maer ondertusschen sieck wordende aen eene Colike; sijn gecommitteert de Heeren Teresteyn ende Vosbergen om 'tselve Officie te doen.

Den achsten Marty de Koninginne in 't Goeresche gat gearriveert sijnde / ende verstaende dat sy in des Princen jacht binnen deur soude komen op Rotterdam: is wyders aengaende haer receptie ende begroetinge/hier inden Hage in 't Hof ghekomen sijnde en corps te doen / gheresolveert nae voorgaende communicatie met sijn Hoogheyt/dat men aende Koninginne soude gheven den Titul van Majesteyt ende aende Princesse Koninckklijcke Hoogheyt. Dat men deselve soude salueren na gelegentheyt in een Camer te samen gevonden wordende/of elck appart/ ende dat men deselve in een Camer rencontrerende de propositie principalijck soude dirigeren aende Koninginne, ende aende Princesse perfunctorie, dat men de Koninginne in't eerste met ongedeckten hoofde soude aenspreken / met byvoeginge van behoorlijke complimenten/ende na een weynich tijts decken/ alwaer 'tschoon dat de Koninginne sulcx boven vermoeden niet en versochte/dan dat by interval van een kleynen tijt de Heeren haer wederom souden ontdecken, ende wiert de Heer Cats, die versocht was het woort van wegen de Generaliteyt te voeren / ghelast den Boort van hare Majesteyts rock met behoorlijke respect te aenroeren, en dat d'andere van haer Ho: Mo: vergaedering 't selve met toeneyginge souden advoueré, en dat de Heeren ordinaris gedeputeerden uyt de respective Provintien in haer Ho: Mo: vergadering/ met den Griffier dit Officie souden by woonen / en wierden die van Hollandt met

twee Heeren uyt het midden van de Heeren Ghecommitteerde Raeden versterckt. Voorts hebben haer Ho: Mo: geresolveert / dat de Camerbewaerder Respectivelijck soude versoucken ende bescheyden alle de Carossen die in den Haeghe waeren/ uytgesondert die van Residenten of Agenten, om de Koninginne ende Princesse van Engelandt in te haelen. Ende wiert aen de Heeren van Hollandt ten hooghsté gerecommandeert daer op te willen letten/ dat den treyn hier gekomen wesende/ na behooren ende een yder na sijne gelegentheyt mocht worden gefourieert.

De Koninginne ende Princesse om den contrari windt te Hellevoet-Sluys aen Landt gegaen wesende / quamen den tienden in den Briel: daer sy sliepen / ende 'sanderen daegs den elfden 's middachs aten op 't Huys te Honselerdijck: komende s'avonds in den Hage. De Heeren Teresteyn ende Vosbergen in plaets van Rotterdam hebben deselve begroet tot Hellevoet Sluys.

De treyn van de Koninginne alleen was wel van drie hondert persoonen: ende die van de Princesse Royale omtrent tachtigh. De Meester kock van deselve eyschte ses schootelen voor syn mondt: anders wilde hy weder nae Enghelandt gaen.

De salutatie en Corps is geschiet aende Koninginne ende Princesse te saemen in een Kaemer so by de Vergaederinghe van haer Ho: Mog: als by de Vergaderingh van Hollandt successivelijck; Van wegen alle beyde heeft de Heer Cats het woort gevoert: bestaende in complimenten van congratulatie, so over het huwelijck / als overkomste; in contestatie van oude ontfanghene vrientschap ende gunst van de Koninginne Elisabeth, Koningh Iacob ende den tegenwoordighen voorts in aenbiedinge van dienst. Waer op de Koninginne/ sijnde kleen / ende teder / wel ghemaeckt van persoon (doch niet schoon van handen) ende wel bespraeckt/ in 't Frans/ gelijck sy aengesprooken was/ antwoorde met danckseggingge: voorts verseeckerde van 's Konings ende hare groote genegentheydt tot desen Staet; ende dat sy tot teecken van sulcx nu overbrachte so dieren pant / als was haer outst gebooren dochter ende Princesse. Men heeft daer na deur de Heeren Gent, Mathenes Vosbergen, Renswoude, Donia, Ysselmuyden ende Aldringa de congratulatie oock laeten doen aen den Prince ende Prins Willem. Die van Hollandt de Koninginne ende Princesse en corps salueerende/ hebben sigh ghedeckt op deselve wyse als de Staeten Ghenerael. Ende is het defrayement gheschiet als aende Koninginne Moeder.

Men discoureerde ja verseeckerde dat de Koninginne quam eygentlijck om noch een tweede Huwelijck te maecken tusschen den Prins van Wales ende de Princesse Louyse outste Dochter van den Prins van Oraigne. Doch meer ende eyghentlijck was't / om dese Staet t'engageren voor den Koning. Sijnde haer soo 't scheen veel wijs gemaeckt van des Princen groot gesach ende macht/ende dat hy met dese Staet dede wat hy wilde. Sijnde inder daet waer / dat hy de macht vande Militie ende alle stercke Frontier-Steeden in handen hadde: maer niet de genegentheyt van de Staten ende Inghesetenen: om die t'eenemael voor den Koningh te dirigeren: want alle waeren meer voor 't Parlement; eensdeels om de gelijckheyt van querelle / die desen Staet voor haer vryheyt ende privilegien gehadt hadde tegen den Koning van Spaignen/ ende om dat de Koning van Engelandt gesuspecteert wiert van nieuwicheyt in 't stuck der Religie. 'T welck vermeerdert wiert deur dien men

hier

hier nu dagelijcks voor oogen sach de Koninginne / seer devoot Catholijck zijnde / ende veel vermogende op het harte van den Koningh. Zijnde oock bekent / dat de Koningh ende zijn Raedt gelijck oock Koningh Jacob sedert de doot van Elisabeth hadden seer gefavoriseert de Spaensche. Also dat de Koninginne haer reeckeningh hier geensints vondt.

De Koninginne bracht oock een brief met van den Koning aen haer Ho: Mog: gheschreven tot Doeveren den vier en twintichsten February, op het subject van de komste der Koninginne / daer in mede mentie gemaeckt wiert van de Heer van Heenvliet; die daer nae alhier / volgens begeerte des Koninghs gestelt wiert Hofmeyster van de Princesse Royale, ende zijn Huysvrouwe de Lady Stanhop als Gouvernante: 't welck nu was de Gravinne van Rocksborrow, een Schotse Dame. In 't Goereetsche gat inkomende verginck een van haer bagage Scheepen: waer in onder andere verloren wiert een notabel stuck houdts van het waere Cruys 't welck in de groote Kerck van St. Paulus te Londen gevonden ende noch bewaert was. 'T welck sy seer beklaegde; Doch alsoo sy veel kostelijcke kleynodien ende Juweelen met haer brachte in haer eygen schip: soo hadde sy wel oock behoort gemelde Relique te bewaren onder / by / ende met de Cleynodien.

In Engelandt ginck et noch hol: men begeerde dat de Koningh soude geven den Prins van Wales in des Parlements vergaderingh. Item de Militie tot haer directie. De Koningh dreygde soo men hem qualijck tracteerde ende zijn prorogativen wilde benemen / sich na Schotlandt te sullen begeven.

In dese tijdt ende specialijck den vyfden April is ghesprocken van een Extraordinaris Ambassade te senden na Engelandt: alsoo men te hove het daer voor hielt dat d' Ambassadeur Joachimi wat te goet Parlements was. Maer Hollandt verklaerde als noch ongereet te zijn.

Men begost oock te spreecken van den Prince, nu getrout toe te leggen een jaerlijckx onderhout: de meest gheaffectioneerde spraecken van vyftich duysent guldens 's Jaers.

De Koninginne, na dat het publijck defrayement ophielt / dede aen een ende ander haer Juwelen tonen: die begroot wierden op eenighe Millioenen: soeckende deselve t'engageren / ende een notable somme penninghen daer op te negotieren tot subsidie van den Koningh. Hoewel die van 't Parlement deden waerschouwen dattet Juweelen waeren van de Kroone / ende noch by haer noch by den Koningh niet konden worden verpandt: Echter hebben die van de banck van Leeningh tot Rotterdam omtrent een half Millioen op deselve ghedaen / die naemaels verkocht / bevonden wierden veel min waert te zijn: Soo dat daer op merckelijck is verlooren ende des Princen Tresorier voor zijn Particulier noch daer en boven borge blijvende / wiert daer over seer geincommodeert.

In April is continuelijck ghearbeyt om Hollandt mede te doen consenteren in d'Ambassade na Engelandt / zijnde nu de Coningh genoechsaem t'eenemael geretireert / eerst nae Newmarquet daer nae na Iorck: aldaer oprechtende den grooten Staedart meenende groote toeloop te krijgen.

In Holland wiert weder voor gebracht het stuck van vereering ende subsidie te geven aen den Prince ad sustinenda onera matrimonii: Eenige leden adviseerden van te geven tien duysent guldens Jaerlijckx sonder present: andere ende Amster-

 dam

dam seyde van twaelf duysent guldens 's Jaerlijx ende een present van vijftigh duysent gulden. De Heeren Edelen adviseerden van dartich duysent guldens 's Jaers ende een half Millioen tot een present. Maer niets wiert geconcludeert.

Hollandt onwillich sijnde inde Ambassade tot interpositie tusschen de Koningh en't Parlement wiert voorgeslagen datmen deselve soude senden onder pretext van neder te leggen de differenten tusschen Engelant en desen Staet. Maer Hollant vreesde dat sulcx soude een ydel pretext sijn. De Royalisten alhier seyden: soo men d'Ambassade schikte dattet een occasie soude sijn om den Koning tot desen Staet t'obligeren voor altijt. Maer Hollant inclineerde meer om het Parlement t'obligeren.

In April begostmen oock te maken ende vast te stellen een Reglement van Domestiken ende onderhout voor de Princesse Royale deur den Prince van Orangien siefs: maer toe de Graef van Arundel, Milord Gorins ende den Resident Boswel van wegen den Koningh / ende des Princen Raeden met den Heer van Heenvliet wegen den Prins wierden gebruyckt. Het was bedongen dat sy haer eygen taefel soude houden: het getal der Domestijcken wiert gestelt op sestigh: doch is daer naer noch vermindert. Want de last alleen op den Prins aenkomende hem te swaer viel. Madame de Rosborrow Gouvernante vande Princesse Royale dorste voor deselve eyschen tachtigh duysent guldens 's Jaers voor haer menu plaisirs.

Aengaende d'Ambassade wiert noch gearbeyt. Men was meest perplex aengaende d'Instructie. Des Princen geaffectioneerde sloegen voor men soude blijven in generalibus terminis ende dat d'Ambassadeurs souden ondertusschen schrijven en refereren; om van tijt tot tijt naerder last t' ontfangen. Maer die van Hollant vreesden; sy souden vanden Prince ende die van 't Cabinet secreetelijck 't elkens werden geinstrueert: ende dat sy te seer souden hellen aende sijde des Koninghs.

Men hoorde in dese tijt dat de Koningh aen 't Parlement wilde toestaen de militie voor een Jaer: 't Parlement wilde die hebben voor altijdt ofte voor veel Jaeren. De Koninginne sprack veel van dat de Koningh soude gaen nae Yerlandt: ende dat sy aldaer hem soude gaen vinden. Maer korts daer nae hoordemen dat de Koningh hadde getracht om te komen in Hul: om alsoo te hebben een goede Zeehaven: 'twelck hem misluckte / niet sonder affront.

Den tienden May hebben de Heeren van Hollandt ingebracht de navolghende ses pointen van consideratie op d'extraordinaris Ambassade te senden na Engelant: maer in haer Ho: Mo: hebben gheconsenteert ende voorts d'Ambassade op de Heeren Boreel Pensionaris van Amsterdam ende Renswoude Gedeputeerde van wegen 't eerste lidt vande Provintie Utrecht vast gestelt.

1. Eerstelijck dat de Staet door de Ambassadeurs noch directelijck noch indirectelijck soude werden geengageert.

2. Dat de sekerheyt van het Parlement door deselve niet en soude worden gelabefacteert ofte los gemaeckt noch oock een voet geleyt tot scheuringhe en verdeelinge vande Leden van 't selve Parlement / noch de scheydinge van dien;

3. Dat de religie by deselve niet en soude worden ghepræjudiceert ofte eenichsins vernadeelt.

4. Dat geen saecken (buyten de bewuste accommodatie) aldaer souden worden verhandelt / ende onder anderen niet de saken van d'Oost ende Westindische Compagnyen

pagnyen

paggnpen noch de represalien ende andere / hier alrede banck vast gemaeckt sijnde.

5. Dat d'Ambassadeurs ter eender of ter ander zyde sigh vindende onaenghenaem in't doen vande bewuste entremise / dadelijk sich herwaerts souden hebben te begeven.

6. Dat de kosten van d'Ambassade souden betaelt worden uyt de Comptoiren vande Generaliteyt.

Maendach den negentienden May toogh de Koninginne en Princesse Royael sampt Princen van Orange om te sien Amsterdam, sijnde daer toe van weghen de Stadt expresselijck genoodicht; sliepen 's avonts tot Haerlem. S'anderen daeghs geschiede d'Inkomste tot Amsterdam. De Heeren aldaer deden weer als te voor aende Koninginne moeder so aen dese Koninginne haer dochter bewijsen alle mogelijcke eere / de geheele schutterye ende alle de Soldaten waeren in wapenen. D' Heer Andries Bicker out Burgemeester / Colonel over alle deselve stont by de Haerlemer poorte, ende by hem de Heer Cornelis Boom Pensionaris van de Stad om de Koninckliјcke gasten te verwellekomen. D'aensienlijckste van de Burghery waeren seer kostelijck te paerde onder den President Scheepen Tolinx; die sijn Ruyterye had verdeelt in drie Troupen / d'eerste onder hem self / de tweede onder Oetgens van Waveren, de derde onder Verpoorte, de Koninginne buyten de poorte te gemoet rijdende ende d'eerste aenspraeck doende; de tweede gheschiede door de Heeren Colonel ende Pensionaris / de ruyterye vooraen passerende weeg den weg aen de volgende Carossen die met groote moeyte konden komen door het ghedrangh ende meenichte van 't volck; endelijck quam op de marckt. Indien de entre te water was geschiet / waeren geordonneert tot vertooningen / hoe dat Arien van de roovers wiert over boort geworpen / edoch op een Dolphyn geberght: beteeckende dat dese Provintien deur de vyanden qualijck getracteert / wierden deur den Prins van Orangie gheholpen met dese devise : *Etiam servamur in undis.* De tweede vertooning was een Andromeda gebonden om daer van een Zeemonster verslonden te worden / daer van de beduydenis desgelijcx was als d'eerste met dese woorden / *Pulchra pro libertatis amore.* De derde vertooningh was hoe op het Huwelijck van Thetis en Peletes alle Goden te samen in waren met de woorden / *Alius nascetur Agilles*, beduydende het Huwelijck van Prins Willem ende de Princesse Royale. Tot welckers eere mede vertoont wiert de verheffinge van Graef Adolf van Nassauw tot de Keyserlijcke Croone / ende sijn Alliance met Koninck Eduwaert van Engelandt gemaeckt / inden Jare twaelf hondert twee en negentig / het woort was / *Genus alto & sanguine divum.* Op den Damsluys wiert vertoont het huwelijck al eer geweest tusschen Reynout van Nassouw / Hartog van Gelderlandt en Leonora Dochter van Eduward de derde Coninck van Engeland met dese woorden: *Diis genita & genitura Deos.*

Hoewel dese ende de voorighe ghenoech behoorde te sijn om de vereeninge ende Houlijcken van Engelandt met den Huyse van Nassauw aen te wijsen / isser noch een van gelijcke inhout aende Varcken sluys toegestelt / en was de vierde Arck-triumphael / die nae ouder ghewoonte voor de Doelestraet gherecht was / mede van twee vierkanten hoogh / zijne suylen / lijsten / boubalcken / ende voorts alles wat tot de const vereyst wiert / sijnde behangen van boven tot beneden met schilden / van tot gehoorsaemheyt gebrachte plaetsen in Africa, Oost ende Westindien, Brasil,

ende andere ghewesten meer. Boven op de spitse stont een groot levendich man / Hercules, uytbeeldende; belacden sijnde met de geheele schepsel kloot / seer konstigh gemaeckt/ hebbende al de banden der dwaelsterren/ en die van den Sonneloop was seven voeten in het kruys; daer mede bediedende de heroyke deughden / ende nimmer verwonnen krachten van sijn Hoogheydt Fredrick Hendrick , Prince van Orange, die op sijne schouderen de sware lasten van dese onse Vaderlanden geschoret had / ende nae sijne wijsheydt voor het vallen bewaerde. Iapitus ende Atlas als Prins Wilhelm sijn vader ende Mauritius Prins van Orange, beyde des arbeyts moede sijnde / en by de goede rustende / lagen aen de sijde / ende sagen met verwonderinge op/ als gevoelende het schudden aller dingen/die van dese onse Helt/nu door wijsheyt en arbeyt in vasten stant gestelt wierde/uytroepende met Claudiano, onse soon en broeder doet meerder als wy,en volmaekt dat van ons wel is aengeleyt.

Voor dese poorte hielden de Carossen halte; de gordinen wierden gheopent ende het binnenste vertoonde een tempel / die nae de wijse vanden Jaere dertien hondert gelijck in Schotlandt doe ter tijde gebruyckelijck met statelijck Priesterschap / ende wat tot Koninclijcke eer behoorde/opgheschickt was / voor het Authaer daer de Bisschop aenstondt / knielde Godtvruchtigh neder / Iacob de tweede van die name / Coninck van Schotlandt , met Maria van Egmond , geteelt uyt de lendenen vande Reinold van Nassauw Hartogh van Gelder; die den bant des Houwelijcks maeckten.

D'opschrift was / *Generos Thetis emit omnibus undis.*

Dit alles van sijn Hoocheydt / ende met hem komende Koninginne van Enghelandt Prins Willen met sijne Princesse / langhe ende wel besien sijnde / hebben de wegh gevordert / nae 't Princen Hof alwaer de Heeren Burghemeesteren die dese waeren / Dirck de Vlamingh van Oltshooren, Heer van Oltshoorn, Garbrandt Claesoon Pancras, Willem Backer ; Pieter Hasselaer Colonel deser Stede ; De Koninginne sijn Hoocheydt / Prins Willem , met sijne gemalinne Princesse van Engelandt verwelkomende / ende het woort lieten doen door den Heere Pensionaris Willem Boreel, Heer van Duynbeecke.

Des anderen daeghs sijnder verscheyde wel opgheschickte Chaloupen/ van ses meerder ende minder paer riemen voor het Prince Hof gheschoten / waer mede hare Majesteyt sijne Hoocheyt / de Jonghe Prins ende Princesse met alle de byhebbende Graven ende Edellieden vande Heeren Burghemeesteren / Schepenen ende andere voornaemste Mannen / door veele grachten / om de welgebouwde Stadt te laeten sien / ghevoert wierden / met eene besichtende verscheyde Godtshuysen/ waer in Amsterdam uytsteeckende is / sijn Hoocheyt in het Oude-mannen huys gekomen sijnde dede aen yder out man en oude vrouw in eygene handen geven drie guldens; een milde ende onverwachte gifte voor de arme oude Menschen/die meer als twee hondert in dat eene Godeshuys starck waren. Op het versoeck van de Burgemeesteren/ sijn alle de Speeljachten / kostelijck met haere sijde Prince vlaggen en wimpels opgepronckt : op het Ye onder zeyl geweest / waer van het meeste deel verscheyde Metalen stucken op hadden / die de welkomste aldaer te kennen gaven / met het uytbraecken van haere oprige harten ; het wijde water vanden Yestroom was bedeckt met dese Amsterdamsche Carossen/waer van de minste in kosten / in 't ooch / ende onderhoudinge / de beste veldt-koetsen verre braveerden ende

te

te boven gingh. De groote Scheepen op stroom dies tijdts in tamelijck gheral voor de Stadt liggende / lieten al afwapen wat sy hadden / de Schans-kleden ghespannen / t'Gheschut te boordt / deed groote op-groete / men twijffelde of Iupiter in Neptunus dan of Neptunus in Iupiter verandert was.

Donderdaeghs heeft sijn Hoocheydt begeert men soude de vertoningen die dinghsdaechs gedaen waeren op nieuw weder toestellen: de Heeren Burgemeesteren meerder om het ghemack als om d'aensienlijckheydt / hebben een groote stellagie op het midden van den Dam by den Ring / inder haest doen opslaen / ende die cierlijck met blauw laecken doen bekleden / de Marckt wiert / soo veel doenlijck was door de drie Vaendelen Soldaten ende goede ordre van den Majoor Dirck Hasselaer, opgeruymt / sulcx dat de Carossen bequaem tusschen aenden andere gepackte Borgeren tot aen de nieuw opghetimmerde sitplaetse konde rijden / waer op haer Majesteyt / sijne Hoocheydt / Prins Willem met de Princesse van Engelandt zijn Vrouwe ende veel andere groote meer plaets genomen hebben. Op het steecken der Trompetten sijn de Gordijnen gheopent. Sijn Hoocheydt die meest alle die tijdt stont / lette wel gauw op 't geene vertoont wiert / ende men koste mercken dat hy van jemandt onderrichtinge gekregen hadden / wat alle dese dingen te seggen waeren / die van hem des dinghsdachs sonder kennisse / onversiens in 't voorbyrijden / soo heene ghesien waeren geweest. Die t'bewint op de toneelen hadden / ende die selver haer tot uytvoer vande vertoningen lieten ghebruycken / hebben haer onverbeterlijck hier inne gequeten / en alles soo wel ende bequaem uytgevoert / datmen een goet ghenoegen aen sijn Hoocheydt konde bemercken / die na een vrientlijck afscheydt vande Burgerye ende de omstanders ghenomen hebbende / wederomme met alle de anderen inde Karossen gegaen / ende nae 't Hof / alwaer het avontmael bereyt was / ghereden sijn. Versadicht sijnde van alle dese beleefstheden is het Koninghlijck gheselschap Vrydach 's Morgens vertreckt.

De President Tholinx die des Dinghsdachs seer kostlijck met hondert en vyftich peerden (uytgemaeckt ende 't samen gebrocht door het puyck van Amsterdam) buyten de Haerlemmer poorte gereden was / ende van wegen de gcheele Stadt aen haere Majesteyt / sijn Hoocheydt / ende Prins Willem de eerste begroetinge gedaen hadde / is des Vrydaghs morgens vroech wederom gereet geweest ende met deselfde gesuchte / gaen opsitten / de Reguliers poort uytgereden / na den overtoom (alsoo sijn Hoocheydt de wech nam door de Veenen) sich daer op een campelandts in slagh ordere stellende / verwachte de komste / om 't leste afscheydt uyt de name van de Heeren Burgemeesteren danckbaerlijck te nemen; 't was een seer schoone dach weers gelijck het veele dagen te vooren heene geweest was soo dat de veenen door de hitte der sonne stovich gheweest soude sijn / ten waere de Heeren die door de Huysluyden wel nat hadden doen begieten so verre haer gebiet was streckende. 't Afscheydt eerbiedelijck genomen vertrock hare Majesteyt: dien avont desgelijcx tot Leyden met alle behoorlijcke eere ontfangen ende getracteert: alwaer 's nachts gerust ende wat aenmerckelijck was gesien hebbende / sijn saterdach den vier en twintighsten in den Hage aengekomen.

Kortsdaer nae heeft de Heer van Renswoude, ter Vergaderinge presiderende / aen haer Ho: Mog: gheremonstreert dat sijn Hoocheydt den twaelfden Decembris sestien hondert veertigh aen deselve had laten communiceeren den aenvanck / voortganck

ganck / als oock den toestant vande gelegentheyt van die tijt / om te komen tot een Tractaet van Huwelijck tusschen een Princesse van Enghelandt ende sijne Hoogheyt Prins Willem, oock inde voorschreve communicatie laten aenroeren het geene dat middelertijt dies aengaende was voorgekomen / met bijvoeginge dat daerop specialijck was uytgesien / dat de hooghgemelte Princesse uyt Engelandt hier tydelijck soude werden overgebracht / ende inde Christelijcke Gereformeerde Religie / oock in spraeck ende maniere van leven naer de gewoonte deser Landen gheinstrueert / voorbehoudens dat de Princesse naer haere hoochste qualiteyt als een Konincx Dochter soude worden onderhouden / ende dat sijn Hoogheyt door Gedeputeerden van haer Ho: Mo: over de voorschrevene communicatie was bedanckt / over 't Huwelijck ghecongratuleert / met verklaeringe / dat den voortganck van dien aengenaem soude sijn / ende was daer op gevolcht / tot voltreckinge van het Huwelijck een aensienlijcke Ambassade op den naem ende van wegen desen Staet aen den Koninck van Groot Britaignen. Waerop de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Hollant den thienden Aprillis des verleden jaers in haer Ho: Mo: Vergaederinge hadden gerepresenteert / dat men van oudts gewoon was gheweest by occasie van eenige notable voorvallende gelegentheyt van wegen de Provintien in het particulier / als oock den Staet in 't Ghenerael te betonen den goeden wille ende danckbaerheyt in 't regart van het loffelijcke Huys van Nassauw, ende de descendenten van het selve / gelijck sodanighen goeden wille eeniger maten konde naegespeurt werden by 't geene hier bevooren was voorgelopen ende dat jeghenwoordich (in dien oyt) door Godts bestieringhe was voorghevallen een saecke sulcx ten hoochste meriterende / dies de hoochstgemelte Koninck van Groot Britaignen sich ten vollen bewogen ende ghere solveert hadde ghevonden om sijn outste Dochter de Princesse van Enghelandt by Huwelijck toe te eyghenen aen Prins Willem van Orangie, eenighe Soon van sijn Hoogheydt / ende dat het selve Huwelijck met voorweten ende toestemminge oock bevorderinge van haer Ho: Mog: ende de Provintie van Hollandt in het bysonder doen eerstdaeghs stont ghesolemniseert te worden naer d'ordre van Gods Kercke / ende dat over sulcx de Heeren Gecommitteerde Raden van de opghemelte Provintie van Hollandt aen de Heeren der selver Principalen den sestienden Aprillis voornoemt doen eerstkomende Staets gewijs soudẽ vergaederen in bedencken hadde gegeven 'tgeene in soodanige occurentie naer den eysch ende exigentie van persoonen / tijdt / ende plaets in consideratie komende / van wegen hunne Provintie in 't bysonder als oock den Staet van het Landt in 'tgeneral diende ende behoorde gedaen te worden / sonderlinge regart ghenomen / dat de meerhooghgemelte Heer Prins Willem was hebbende de respective formele acten van survivance over alle de Gheunieerde Provincien van het Gouvernement ende Stadthouderschap van deselve / ende mits dien apparent was in tijdt ende wijlen ten dienste vanden Lande de voorschrevene Staeten te sullen bekleden ; ende dat sy Heeren Ghedeputeerden van Hollandt niet en hadden willen onderlaeten haer Ho: Mog: in 't Ghenerael ende de respective Provintien in het particulier daer van notificatie te doen / waer op haer Ho: Mog: den thienden Aprillis voornoemt hadden verklaert / datse op 't gheene voorschreve is gereet souden komen / so wanneer als de Provintie van Hollandt selfs daer op haer advijs ende consent soude inbrenghen. Waer op ghevolght was dat de Heeren Ghedeputeerde van de Provintie

van

van Utrecht den een en twintighsten May des verleden jaers in haer Ho: Mog: vergaderinghe schriftelijck hadden verklaert / dat de Heeren derselver principalen hadden geconsenteert by gevolgh van d'andere Provintien haer quota in de somme van drie mael hondert duysent guldens eens tot Subsidie van de onkosten van sijn Hoocheyt Prins Willem op de reyse naer Engelandt / ende daer en boven haere quota in vyftich duysent gulden jaerlijcx tot een subsidie van sijne Hoocheyt Prins Willems hofhoudinghe / ingaende met de overkomste van de meer hooghgemelte Princesse van Engelandt binnen dese Landen. Waer op de andere ses Provintien den twintighsten May voornoemt hadden verklaert sich met den aldereersten van doen af te sullen bequamen / om in te brenghen haere Resolutien ten regarde van de Subsidie tot de overgroote onkosten van sijn meer hooghgemelte Hoocheyt Prins Willem op de voorsz reyse / als oock tot Subsidie van de voorschrevene hofhoudinge ingaende als vooren. Doch dat hier op al noch niet vorders en was ghevolght. Versoeckende de gemelte Heer van Renswoude dat de Heeren Gedeputeerden vande andere Provintien sich in desen met die van Utrecht souden willen conformeren. Waer op ghedelibereert / ende by verscheyden Provintien versocht wesende Copye van de voornoemde Resolutie van de Heeren Staten van Utrecht hebben aengenomen haer te bequaemen soo op het voorsz Subsidie der onkosten / als oock de jaerlijcke hofhoudinge / ende dienvolgens daer op last in te brengen. Maer om de daer op volgende veranderinge van saken en tijden is dese propositie noyt tot effect gekomen.

Dien dach hebben d'Ambassadeurs versocht tot haer ameublement drie Ledekanten / vyf Taefelkleden / met de waepens van haer Ho: Mo: servijs van de Taefel / Tin Cocxgereetschap / Lijnwaet totte Taefel ende Bedden / twee Silvere Lampetten / Caemer Coffers / provisie kelders / provisie manden / ende Coffers : om welcke haer onder gewoonlijcke recipisse te doen hebben / is ordre gegeven aen den Camerbewaer Herdersum, 'sanderen daegs hebben overgheghevevn een lijste van d'officieren tot d'Ambassade / te weten een Hofmeyster / den Secretaris / twee Clercquen / daer van den eenen soude konnen dienen tot Contreroleur / so de Heeren Ambassadeurs sulcx mochten goet vinden / een fourier / een portier / twee Staten Boden / daer van een Bagagemeester soude sijn / en den anderen Keldermeester en Bottelier te samen / een Cock / met een onder Cock / een Wasser / met een Linde bewaerster die oock soude strijcken / een Barbier / met acht dienaers / te wetē voor yder vande Heeren vier.

Waer op gedelibereert sijnde / is de voorsz lijste gehouden voor gearresteert / ende wiert dienvolgens den voorsz Hofmeyster voor de geheele reyse / 't sy of deselve langen ofte weynich tijt mochte komen te duyren / eens voor al toegeleyt de Somme van vier hondert guldens, en op den selven voet / den Secretaris ghelijcke somme van vier hondert gulden, mits dat hy gehouden soude sijn het verbael vande Ambassade in het net af te schrijven / ende te besorgen dat het veerdich sy met ende nevens d'exhibitie van de Declaratien ter wederkomste van de ghemelte Heeren Ambassadeurs. De voorsz acht dienaers elck veertich guldens eens voor de reyse als vooren / de Clercquen / de Wasser ende Linde bewaerster / die mede soude sijn strijckster elcx des daegs een gulden / de twee Staten Booden / de Cock ende Barbier elck dertich stuyvers daechs / de fourier / de Portier ende onder Cock elck vyf en twintigh stuyvers daechs / welcke Respective dachghelden souden inganck nemen met den aenvanck van d'Ambassade ende expireren met het afleggen van dien. Wijders

ders hebben haer Ho: Mo: geresolveert dat de voorsz. Extraordinaris Ambassade met een Predicant soude worden versien / ende dat hier naer op sijn Tractement soude worden gedisponeert.

Den eersten Iuly toogh de Koninginne uyt den Hage om het Leger te sien by de schans te Voorne: sy sliep den eersten nacht tot Goude: daer nae tot Vianen daer na inde Schanse te Voorne: alwaer 's anderen daeghs het Leger in Bataille ghestelt wiert: inde wederkomste was een nacht tot Vtrecht: over al wiert sy met alle teeckenen van eere ende respect met de Borgerye in wapenen/ losbranden van Canon ende defroyement bejegent. Quam op Pinxter weder in den Hage.

Tot Schevéling waren op de rede gekomen drie Oorloghschepen/ om de Ambassadeurs te transporteren/ recht op Jorck, of waer de Koning mocht sijn/ sonder haer eerst aen't Parlement te addresseré. Hoewel de Koningl: Fransche Ambassadeur sig hielt tot Londen by't Parlement doende/ aen 't selve in Iunio klachte van dat de Ko: Engelse Ambassadeur Roe aen't Hof van den Keyser presenteerde van weghen den Koning een ligue of en defensive om daer deur te verkrijgen de Paltsische restitutie.

De Heeren Boreel en Renswoude hebben eindlijck den twaelfden Juny haer afscheyt ter vergaderingh genomen na dat de Heer van Renswoude eenige daghen was onpasselijck geweest ende nu ghebetert: het desseyn was dat sy souden uytgaen met de Vlote gedestineert tot besettinge vande Cust van Vlaenderen: van de welke drie last hadden haer te brengen aen Landt daer sy het souden bequaemst vinden/ maer ondertusschen liepen de saecken in Engelandt so vreemt dat haer reyse noch lang tardeerde.

Wat brobillerie en jalousie dat huwelijck met Engeland causeerde/ is uyt het vorige te sien: dat met Oostvriesland gaf oock niet weynich moeyte. Na dat de solemniteyten alhier waren gepasseert heeft de oude Graef weder geylet na huys: ontfangende tijding dat vijftien hondert Keyserische waren ontrent Meppen en begeerden in Oostvriesland te vallen; of contributie te hebben so wel als de Hessen. Ende hoe wel men nu om dit huwelijk hem alhier seer socht te favoriseren so aengaende het defensions werck / als d'evacuatie der Hessische: so sach hy wel dat het lancksaem ginck: want de Hessische: deur de Fransche ende Sweetsche geappuyeert / dorst men niet chocqueeren: ende de Stenden siende dat men hier nu d'oude maxime ende gewoonte van haer te begunstigen veranderde / hielden haer aende Hessische: Holland oock om de bekende consideratien hielt de Stenden het hooft boven/ niet te min bleefmen hier met de Stenden besoignerende: ende de Graef liet de sijne alhier oock tot dien eynde. Ende vertrock den achsten January weder na Oostvrieslandt.

Aende Landtgravin is deur een Trompetter gesonden een geraisonneert schrijvens om haer te bewegen tot d'evacuatie.

Aengaende het defensions werk so soude men 't aengaende de contributie wel sijn eens geworde/ maer men wilde alhier dat 't gesach soude sijn by den Graef met raet en advijs van de Stenden. Maer de Stenden begeerden dat't gesag soude sijn by dē Krijchsraedt: bestaende in twee uyt de Ridderschap: twee uyt de steden en twee uyt de Huysmans stant. Die van Emden wilden minst daer na luysteren /en klaegden ongelast te sijn/ en dat sy souden moetē vertrecken/ so men wilde haer daer op perssen. Elck proponeerde oock sijn Gravamina, so tegen de Graef als onder elck ander.

In Februario sloegmen haer voor dat geen krijgsraet van noden was/ dat krijgsaken deur de militaire Officieren self plegen en konden werden gericht/ dat het stuck vande

vande financie soude worden besorght deur het Collegie vande Administratoren; dat de nominatie vande Officieren van drie bequaeme persoonen soude gedaen worden by de Stenden; ende d'electie sijn aenden Graef.

D' uytspraeke wiert by de Gecom: van haer Ho: Mo: gedaen in volgende manier.

Uytspraeck over d'ordre van het defensions-werck der Graefschap van Oostvrieslant door interventie, interpositie ende inductie vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael ingewilligt en beraemt, tusschen den hoog-geboren Grave Ulrich, *Grave ende Heere in Oostvrieslant, Heere van Esens, Stedesdorp en Witmont &c. Ende die vande Ridderschap, Steden, Embden, Norden, Aurick, met die vande Huysmanstant, representerende de gesamentlijcke Stenden der voorsz Graefschap.*

1. D'hooch en wel gebore Heere Grave van Oostvrieslant bereyt en willig synde syne Stenden en Onderdané te beschermen tegens alle gewelt, overlast, en stroperyen, die de goede Ingesetenen deser Graefschap soude mogen overkomen, behout aé sich de directie over 't geheele defensions werk met 't opperste commandement en bevel over alle 't krijgsvolck tot besettinge vande Frontieren van nieuws aen te nemen en te gebruycken respectivelijck, en belooft 't selve te exerceren, ghelijck een goet Landsheer betaemt, conform alle 't gene inde volgende Articulé tusschen hoochgedachte sijn Genade en Stenden daer over is geaccordeert en verdragen.

2. Ende sijn de gesamentlijcke Stenden ende Landen vandien, gemeene uytgesondert, aen hare syde willich ende bereyt, ende beloven oock aen haren genadigen Lantsheere, tot uytvoeringe van het defensions werck, ghetrouwelijck by te staen, ende de middelen voor haer contingent daer toe nodigh in te willigen ende op te brengen, op denselfden voet daer op men de gemene middelen jegenwoordigh is inwilligende ende opbrengende.

3. In betrachtinge van welcke vrywillige beswaernisse, en tot onderhoudinge van goet vertrouwen tusschen syne genade als wettige Lantsheere en dessels Stenden ende Onderdanen, is syne Genade te vreden ende belooft in alle 't gene van het commandement en directie deses defensions werck dependeert te assumeren Gecommitterde *ad causas*, die syn L. van Lantdach tot Lantdach respectivelijck van nieuws of by continuatie door den Lantstenden sullen werden *geadjungeert*, de selve van alle 't gene soude mogen voorvallen, en tot defensie van het Land voorgenomen moeten worden, kennisse te geven, ende derselver *Raed ende advys* daer over te hooren, en soo in acht te nemen, dat syne Genade met deselve sal doen ondernemen en effectueren alle 't gene dat tot defentie en dienst van 't Graefschap Oostvrieslant en den in en opgesetenen van dien sal strecken, des sullen alle militaire actien der Landen defensie werckelijck concernerende jegens die van buyten, door syn genade ende den Commandeur over 't Crijgsvolck en d'Officieren van dien werden gehanthaeft en geexecuteert, *sonder eenige rugge spraeck*.

4. Indien eenige incidenten van grooter importantie voorvallen, daer van in dit Tractaet niet is gedisponeert, ofte daer toe de authorisatie der voorsz Gecommitteerden *ad causas* niet en soude mogen strecken, so sal syn genade gehouden wesen daer over te beschrijven de Landstenden, en met deselve de sake alsó t'overleggen ende daer op resolveren als de Accorden ende verdragen is conform en naer ouder gewoonte op Lantsdagen gebruyckelijck is geweest.

5. Ende hebben de Hoochgedachte Heere Grave so wel als de gesamentlijcke Stenden van Oostvrieslant ghelijckelijck d'een den anderen belooft het Crychs-volck te ghebruycken en laten ghebruycken tot defentie van 't Landt tegens alle gewelt ende overlast, en niet te doen noch te gedogen dat sonder bewilliginge so wel van syn Genade als de gesamentlicke Lands-stenden eenich vreemt Crychs-volck in het Lant kome.

6. Dē *verlegginge* van het krijchsvolck op nootwendige plaetsen, so wel inden beginne der besettinge als by veranderinge van Guarnisoen inden gheheelen tijdt dat de besettinge sal duyren, sal zijn Genade doen met *kennisse*, *Raed*, *advijs*, ende voorts als hier vooren geseyt wort in het *derde* Articul,

7. In cas dat Sijne Genade ende de Stenden van Oostvrieslant den anderen boven vermoeden niet en soude konnen verstaen op de *besettinghe* van de Huysen, plaetsen, sterckten, en passen, die nootsakelijck in Oostvrieslant by dit voorgenomen defensions werk beset sullen moeten worden, sal dit point verbleven wornden mits desen aen d' arbitrage van N.N. N. Tot welcken eynde Sijn Hoochgemelte Genade, en de welgemelte Stenden sullen overleveren aen d'Heeren Staten Generael een pertinente Lijste van alle de huysen, plaetsen, sterckten en passen, die sy respectivelijck meynen dat beset behooren te worden om by N. N. N. gearbitreert ende gheoordeeldt te worden, of de voorsz besettinghe ghenoch sal zijn, ende bevonden werdende datter meerder besettinge wert gerequireert, sal sulckx promtelijck moeten achter volcht worden.

8. Dit Tractaet sal tot het *defensions werck* dienen voor *instructie*, ende sal daer inne geen veranderinghe ondernomen noch oock yets ghedaen moghen werden, daer uyt Krijgh ende Oorlogh soude mogen ontstaen, noch oock hier toe gheene occasie geven.

9. De Heere Grave ende de Stenden, ofte der selver Gecommitteerden sullen gesamenderhant het Krijghsvolck doen monsteren, ende sullen soo wel de Heere Grave als der Stenden Gecommitteerden reveüe mogen nemen over het Krijchsvolck soo dickwils ende menighmael, als sy sulcx goet sullen vinden.

10. Inde Commissie vande hooghe Officieren van *Sergiant major*, mitsgaders *Capiteynen*, *Luytenants*, en *Vaendragers*, sal na d'eerste reyse geinsereert worden dese clausule, te weten, *dat zyn Genade als Lants-heere, op voorgaende nominatie van zyne Stenden, heeft geordonneert N. N. N. tot &c.* Ende sullen voorts de selve Commissien op zyn L. *Zeghel* geexpedieert worden. En sullen oock alle de voornoemde Officieren met haere onderhebbende soldaten van zyn Genade in bywesen van zyn Genade Lants-stenden ofte der selver Gecommitteerden *be-eedet* worden, om aen zyn Genade ende de Stenden ofte der selver Ghecommitteerden alsdan te beloven ende te sweeren, *dat sy den hooch ende wel gebooren Heere Graeve van Oostvrieslande, desselfs Stenden ende de geheele Landtschap getrouw ende holt sullen syn, ende sich in alle occasien, daer toe sy gecommandeert sullen worden tot defentie van het Landt te laten gebruycken*, ende dit op alsulcken articulbrief; als hier over opgericht sal worden, en sullen in dienst continueren tot dat sy van hoochgedachte Heere Grave en de Stenden of derselver Ghecommitteerde vande Eedt *ontslagen* worden, ofte van weghen eenige mishandelinge van haeren dienst verlaeten door Sententie van die van de Krijchsraedt, van welcker Iurisdictie ende Iudicature

ture hier naer Articulo *veerthien* breeder wert gesproken.

11. De Capiteynen, Luytenanten, Vaendragers over de Compagnien Soldaten van nieuws op te lichten ende aen te stellen, tot uytvoeringhe van dit teghenwoordige defensions werck, sullen by zyn Genade voor *twee vyfde deelen*, en by de samentlijcke Stenden voor de resterende *drie vyfde deelen* voor d'eerste reyse absolutelijck worden aenghesteldt, doch sal hier naer in de te versterven ofte andersints te worden vacante plaetsen, soo van Capiteynen, Luytenanten, ende Vaendragers, nominatie van *Tripel getal* byde samentlijcke Stenden worden ghedaen, om een persoon uyt de genomineerde by zyn Genade ghekoren ende aenghestelt te worden, ende sullen de Commissien als in het voorgaende Articul in allen ghevalle *mutatis mutandis* worden gedepescheert, welverstaende dat de Luytenanten ende Vaendragers, boven het voorsz Tripel getal sullen gehouden worden voor ghenomineert, soo wanneer als een Capiteyns plaetse sal vacant vallen. Doch wat belanght het aenstellen vande Sergeanten ende andere mindere Officiers tot de Compagnien mede gehoorende, sullen byde Capiteynen absolutelijck aengestelt worden.

12. En wat belangt den *Commandeur* over het Krijgsvolck tot het defensions-werck noodigh, d'selve sal van nieuws ghesteldt worden door N. N. N. N. in cas de Heeren aenwesende Gedeputeerden van zyn Genade ende die vande Stenden van Oostvrieslant haer deses aengaende voor 't vertreck uyt den Hage niet en souden konnen verdragen.

13. De *Contributien* ende *middelen* tot dit defentions werck in te willighen, sullen naer de ghepubliceerde ende ghedruckte executions ordeninghe geinnet ende inghemaent worden door het Collegie der Administratoren, ofte der selver jeghenwoordighe ghewoonlijcke Officieren in sulcke ende soodanige saecken gebruyckelijck, ende by al dien deselve Officieren daer toe niet suffisant ghenoegh souden wesen, soo sal zyn Genade beneffens de Gecommitteerden vande Lantstenden in sulcken ghevalle, ende des versocht synde, het voorseyde *collegium* tot invorderinge vande bewillichde ende opgestelde Landts middelen, so veele van de Soldaten verleenen, als daer toe by het selve nodich bevonden sal worden.

14. Edoch by soo verre hoochgedachte Heere Graef ende de ghesamentlijcke Stenden sich niet konden vergelijcken over het ampt en Officie van een Gerichtscholt is, so sal provisionelijk de militaire Iustitie op volgēde voet geadministreert worden, te weten, *Eerstelijck* in civile ende personele actien bedragende *vyftigh* guldens ende daer onder, sullen de Crijghs-Officieren recht spreecken, sonder dat van 't gewijsde in desen geappelleert sal moghen worden, maer in saecken bedragende over de *vyftigh* guldens, sal op gelijcken voet wel recht ghedaen worden, dan sal partyen vry staen daer van te appelleren aen het Graeffelijck Hofgherichte ofte aen de Cantselerie, ende de saecken met ordentlijcke wegen van rechte achtervolgen, voorts wat belanght de oude schulden, die voor aenvanck des Crijghsdienst gemaeckt sijn, oock mede d'immeuble goederen daer van sal d'ordinaris *judex* by sijne jurisdictie gelaten worden, in crimineele saecken sal de beschuldichde ofte aengeklaeghde by den Fiscael ofte die daer toe aenghestelt sal worden, voor den Crijghsraedt privative alleen aengesprooken ende vanden selven gejudiceert worden *salvo tamen jure gratiæ* aen sijn genade.

 15. Alle

15. Alle het Crychsvolck dat by syn Genade ende de Stenden van nieuws aengenomen ende onderhouden sal worden tot het defensions werck, sal staen onder een gemeen reglement, en heeft de Magistraet der Stadt Embden, belooft ende geaccordeert, dat in cas van noot by goetvinden vande *Commandant* over 't Guarnisoen binnen Embden twee Compagnyen vande *ses* op de grensen gebruyckt sullen worden den voorsz noot geduyrende, doch deselve komende te cesseren, sullen alsdan dese twee Compagnyen by goet vinden vande voornoemde Commandeur binnen Embden door de Magistraet der selver Stede weder gheappelleert worden.

16. Tot het defensions werck sal van nieuws bestelt worden so veel krygsvolk, als nodich sal syn van nieuws te lichten, des sullen syn hooch gedachte Ghenade ende de wel gemelte Stenden van Oostvrieslandt, aen d'Ho: Mo: Heeren Staten Gheneræl overleveren, eenen pertinenten Staet vande qualiteyt ende quantiteyt van 't Crychsvolck, die sy gemeynt souden syn tot het defensions werck t' employeren om by de Hoochgemelte Heeren Staten Gheneræl, in kracht van voorgaende accoorden ende concordaten, ende conform van dien, gearbitreert, geoordeelt, ende uytgesproocken te worden, of sodanich aental van Crychsvolck *inde voorsz* Staet te begrypen, als tot het voorsz defensions werck en besettinge *der huysen*, plaetsen en passen bestant sal syn, ende sulcx niet bevonden werdende, sal alsdan meer der aental van volck gelicht, aengenomen ende in dienst gecontinueert worden, de Compagnyen van nieuws te lichten, sullen gerepartieert worden over syn Genade ende de gesamentlijcke Stenden, ende sullen geene persoonen tot Officieren ghestelt werden, die syn Ghenade ofte Stenden by particulieren eedt syn verplicht, ende verklaren oock syn Genade ende de Stenden niemant te konnen tot Officieren aennemen ofte te onderhouden, die buyten den Eedt alhier beraemt, aen yemant by eede sy verbonden.

17. Tot onderhoudinge ende betalinge van dit defensionswerck, sullen de ontbreeckende ende gerequireerde verdere middelen worden gedragen ende geinnet op sodanigen voet ende ordre, ende by sodanige persoonen, als de jegen*woordige* lopende middelen gedragen ende gheinnet worden, wel verstaende *dat de voorsz* middelen tot behoef van dit defensionswerck specialijck sullen blyven geaffecteert tot onderhout van het voorsz volck, en daer toe gehoorige onkosten, sonder daer van uyt eenige redenen of oorsake directelijk of indirectelijk gediverteert te mogen worden, ende sal tot d'administratie vande voorsz middelen ende penningen geemployeert worden den Lant-Rentmeyster van 't Collegie tot Embden, die hier op specialijck sal worden beedicht by syn Genade ende de Stenden, ende sal hy oock aparte ende separate Reeckeninge daer van moeten houden, van welcke administratie de voorsz Rentmeester aen syn Genade ende de samentlijcke Stenden geholden sal syn, aparte Reeckeninge, bewys ende Reliqua te doen, ende alsoo over 't stuck vande voorsz ontbreeckende als oock andere middelen, met den gevolge ende aenkleven van dien veelersyts beklach valt, so syn haere Ho: Mog: gemeynt en geintentioneert dit point te resumeren binnen den tydt van *ses* maenden, naer dat het geheele defensionswerck effective in treyn sal syn gebracht, ende sal alsdan worden overleyt wat naerderen voet dat in 't stuck vande voorsz middelen sal konnen werden ingevoert.

Ende

18. Ende dewyle onder dit defensionswerck mede begrepen syn d'Heerlickheden *Esens* ende *Witmont*, so sal syn Genade oock uyt deselve haer contingent, wesende een *vyfde part* by gelijcke middelen laten opbrengen ende mede tenselven fine inleveren, door een Commissaris ofte ander persoon by syn L. aen te stellen, in handen vande voornoemde Landt Rendtmeester, die de vordere *vier vyfde* parten oock sal administreren, gelijck in het voorgaende *seventiende* Artikel wort aengeroert.

19. Aengaende het ordineren ende bestedigen, oock onderhoudinghe van allerhande *Fortificatie wercken*, als *Schanssen*, *Redoubten*, *ende Retrenchementen*, Item inkoop en verdeylinge van *Vivres*, *munitien* van Oorloge, onderhoudinge vandien ende andere geltsaken, is syn Genade te vreden alle 't selve niet anders te doen als met toedoen, goetvinden ende bewilliginge van syne Landtstenden of derselver Gecommitteerden.

20. Ende alsoo hooch gedachte Heere Grave van Oostvrieslandt gheen ander Ooghmerck heeft als met dit defensions-werck syne goede onderdanen te beschermen tegens alle gewelt ende overlast, ende sich in alles te dragen ghelijck een goet ende vrede lievent Landts-Heere jegens syne Onderdanen toestaet, ende niet alleene de Tractaten ende verdragen inden Lande van Oostvrieslandt opgherichte, niet te contravenieren, maer oock gheen subject van achterdencken ofte klachte aen syne Stenden ende Onderdanen te geven, sal den Commandeur oock alle hooge ende lage Officiers, mitsgaders gemeene Soldaten tot dit defensions wesen aen te stellen ende lichten, eedt doen als hier vooren is gheseyt, ende onder anderen specialijck sweren jegens d'opgerichte accoorden, verdragen ende Tractaten niet te sullen doen.

21. Over de *Kluft-ordeninge* sullen sich de geinteresseerde vergelijcken, so haest men eens sal wesen met de invorderinge van het defensionswerck, en by soo verre men sich niet konde vergelijcken over de kluftordeninge voorsz., so sullen syn genade ende den Stenden op het spoedichste ende so haest doenlijck provisionele ordre beramen over een uytschot door de geheele Graefschap, het welcke, in cas van noot, tot secours van besettinge gesonden, ende gebruyckt sal worden. En heeft syn Genade sich laten gevallen om aen die vande *Huysman staut* toe te segghen verschooninge van *opbot*, so wanneer de frontieren suffisantelijck sullen beset wesen ende also in voorvallende beswaerlijcke Crychslyden ende Landtsghevaer; sulcx datmen te rechte soude mogen twyffelen of de militie tot het tegenwoordighe defensions-werck uyt te voeren, bestant soude syn, noodich ende billick is, dat daer over Landtdagen werden gehouden, so neemt syn Ghenade aen, sich tot allen tyden in het ontbieden van syn L. Onderdanen, strickte ende precise te reguleren nae de accorden ende concordaten, ende de voorn. Onderdanen daer jegens niet te beswaren.

22. Syne hoochgeerde Genade en de Stenden vergadert wesende binnen *Embden* sullen het defensions werck soo lange mogen continueren, het Crychsvock vermeerderen, verminderen ende afdancken, als deselve sulcx goet sullen vinden, doch sal het voor eerst op twee Iaren ten minsten moeten verblyven, gelijck het nu vanden beginne af sal worden aengestelt, ende alsdan regart worden genomen op den toestant van Duytslandt ende dessels Oorloge.

Alle.

23. Alle 't geene voor ditmael alhier verhandelt, geresolveert ende inghewillicht wert, sal in geen consequentie ghetrocken worden, ende syn ghenade ende desselfs Stenden ende Leden van dien respective tot geen prejuditie strecken.

24. D'Hooch Moghende Heeren Staten Ghenerael reserveren aen haer, in kracht van voorgaende accoorden, verdraeghen, Recessen, ende concordaten, ende conform van dien, d' *interpretatie* ende *uytlegginge* van aller duysterheden, die uyt de voorstaende articulen ofte ter oorsaecke van dien souden moghen ontstaen, als oock mede de decisie vande questien uyt het defensions werck; met den gevolghe ende aenkleven van dien boven vermoeden, in tyden ende wylen te resulteren.

Maer wat wast? de Stenden hielde nu suspect alles wat van haer Ho: Mog: quam: want (seydense) aen de Graef was belooft een van des Princen dochters: ende de Prins had de directie in de Vergaderingh van haer Ho: Mo: of/ om beter te spreecken/ een yeder van de Vergaderingh socht syn Hoocheyd te believen. Immers men heeft de Stenden niet konnen bewegen. Ende 't geen hier na deur de Graef met eenige afgedeelde Stenden is gedaen/ had oock geen gevolgh: als schaede voor de Graef.

Den neghentienden Marty quam de Secretaris Sparringa uyt den naem vande Stenden proponeren nieuwe klachten tegen den Graef: daer in bestaende/ dat de bediende van de Heer Graef van Oostvrieslandt verronderdanen des Amps Lieroort ende in Neder-Reyderlandt teghens de accorden in puncto der Erfpacht beswaerden; dat noch super contraventionibus, insonderheydt die in puncto revisionis uytgesprooken waren/ daer van regel recht tegens d'Accorden naer Spier geappelleert wiert. Versouckende mits dien de ghemelte Stenden/ dat haer Ho: Mog: gelieven wilde d'Accorden te mainteneren/ op dat de Lieroortsche Onderdanen/ als oock de Neder-Reyderlanders/ synde ongetwyffelde Lidmaten der Graefschap Oostvrieslandt/ van het effect der accorden/ de Erfpachten betreffende/ niet gepriveert maer veel meer daer by gehanthaeft werden mochten/ en dat de ordonnantie van de Erfpacht door de gantsche Graefschap van Oostvrieslandt strictelijck gheobserveert ende dat alle daer tegens genomene verhoogde exactien/ schrijfgelderen ende andere beswaernissen niet weyniger oock het appelleren naer Spier in puncto contraventionis presertim post revisionem, als notoir teghens d'accorden strijdende moechten afgedaen ende verboden werden. Ten tweeden dat de gemeente der Gereformeerde Religie tot Campen, synde seecker Dorp in Oostvrieslant/ hier bevoorens aen haer Ho: Mog: klachtich was geweest dat de Heer Graef hun eenen Lutherschen Pastoor had gepoogt op te dringen; doch dat de Heer Graef op de intercessionalen van haer Ho: Mog: den voorsz Lutherschen Pastoor middelertijdt van Campen voorneemt genomen hadde/ maer soude soo berichtet wordt/ evenwel der Pastorie intraden genieten/ blijvende daer en tusschen de goede Luyden sonder Kercken-dienaer/ tot groote verachteringe ende versuymenisse vanden Godsdienst. Versouckende mitsdien de meergemelte Stenden aen haer Ho: Mog: dat sulcx van gelijcken geremedieert mocht werden/ het welck over een soude komen met de manutenentie der accoorden/ ende dat de meergemelte Stenden haer Ho: Mog: dienvolgens daer over altijt souden schuldigh syn te dancken. Op de voorgeroerde klachten hebben de Gecommiteerden van haer Ho: Mog: gehoort d'aenwesende Gedeputeer-

puteerden vande Graef/ oock met deselve daer over conferentien aengestelt/ die daer op / soo by monde / als in geschrifte gegeven hebben derselver bericht / sulcx is aen den voornoemden Secretaris Sparringa te gemoet gevoert / voorgehoudens oock schriftelijck mede ghedeelt / die tot adstructie van syn aengegeven klachten eenighe naerdere schriften ende pampieren heeft overgegeven. Waer op gedelibereert ende in achtinghe ghenomen wesende het advijs vande meerghemelte Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden / is gheschreven met alle bedenckelijcke redenen aen de Heer Graef van Oostvrieslandt den inghesetenen van Reyderlant en Moermervoochdye te laten genieten het effect van de uytspraeck over de beheerdigheyt Anno ellef ghedaen / ende sodanige ordre te stellen ende die voorsieninge te doen / dat des selfs ontfanger sich onthoude van afpersinge van Schrijf ende Quitantie gelden. Ten anderen dat de Heer Graef desistere van het Proces tot Spier over de dilicten ende het doen van sijnen doenmalighen Amptman tot Berum tegens de ordinaris Gedeputeerden van Oostvrieslant uytgewerckt/ ende desselfs Erven te doen betalen aen de luyden/ tegens 't accoort beswaert/ 't gene dat het Hof-gericht in Oostvrieslant daer over in puncto revisionis hadde uytgesproken / endlijck dat hy die van de Gereformeerde Ghemeente tot Campen voornoemt soude laten by eenen Ghereformeerden Pastoor als van outs : ende daer teghens weren ende te rugge schaffen den meer ghenoemden Lutterschen Pastoor ofte dat haer Ho: Mog: andersints in dit poinct genootsaeckt soude worden haer te ghedragen in conformiteyt vande Accoorden ende verdragen van het Graefschap Oostvrieslandt.

Die vande Ridderschap van Oostvrieslant hadden oock een besonder gravamen tegen de Stad Embden. Waer over sedert eenigen tijdt ghebesoigneert wesende is den vyf en twintighsten Aprilis ghedaen navolgende Rapport door de Heeren Linteloo, Vosbergen, Renswoude, Donia, Haersolte ende Aldringa haer Ho: Mog: Gedeputeerden/ de Heer Tercsteyn absent wesende/ als dat de Heeren Carel Frederick van Inhausen en Kniphausen en Frans Ico Frydach Heer tot Godens uyt den naem en van wegen de Ridderschap van Oostvrieslandt den tienden January lestleden aen haer Ho: Mo: souden overgegeven hebben sekere remonstrantie bestaende principalijk hier in/ dat de gemelte Ridderschap altoos eenen bysonderen Stand in 't gemelte Graefschap was geweest ende deselve oock gerepresenteert hadde alle officien denselven competerende/ en in specie in het Collegie administratorum vande algemeene Landtgelderen door twee uyt haer middel helpen bekleden ende besetten/ in welcke possessie de meergemelte Ridderschap oock t'allen tijden verbleven was ende hoewel oock door haer Ho: Mog: interpositie tusschen de Heeren ende Onderdanen opgerechte verdraghen / ende insonderheyt in het ses en twintichste Artijckel des Oosterhuyschen Accoordts versien was/ dat niemandt buyten forme van rechten uyt sijne possessie ghestelt soude worden / dat die van de Magistraedt van Embden nochtans hadden ghepoocht de meer ghemelte Ridderschap te turberen / ende de Heer Arnoldt Tydo van Diepenbrouck een vande voorschreven twee Adelijcke Administratoren niet alleen den Acces in het ghemelde Collegie tot verrichtinge sijnes Ampts met ghewelt te verweygheren / maer oock daer en boven uyt de Stadt Embden te doen vertrecken / ende van daer weder in te komen te laeten verbieden / dat daer over voor den Graeflijcken Oostvrieschen Hof-ghericht Proces in summarissimo possessorio ontstaen sijnde / die voornoemde

Heeren vande Magistraet der Stadt Embden hadden gesuccumbeert/ volghens de Sententie van het Hofgericht/ daer van sijnde in dato den achtienden Iuny acht en dartigh, sonder dat nochtans de voornoemde Sententie bijde meergenoemde Magistraet der Stadt Embden was gepareert gelijck wel hadde behooren te geschieden/ conform de verdragen ende also de maintenue der Accoorden Articulo 't negentich des Oosterhuysischen verdrach aen haer Ho: Mo: was gedefereert ende opgedragen om eenen ygelijck daer jegens gegraveerde partye de handt te bieden/ ende dat haer Ho: Mog: sulcx te doen op hun hadden ghenomen/ ende oock in derselver apostille des jaers twintich vanden Collegio Administratorum articulo drie belieft hadde ordre te stellen op wat maniere en cas van wedersetlijckheyd/ de Sententien van het meergemelte Hofgericht uytgesprooken tot effect te brengen was/ so hadde opgemelte Heeren van Kniphuysen ende Godens in den naem ende van wegen als boven by de voornoemde Remonstrantie versocht/ dat de Commandeur binnen Embden mocht worden aenbevolen dat hy die in rem judicatam ghedaene meerghenoemde Sententie/ effective ende den voornoemden Adelijcken Administrator Arnolt Tido van Diepenbroeck in het welgemelte collegie maintineren soude. Voorts hebben de meergemelte Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden hier by gevoeght dat de voornoemde Remonstrantie den aenwesenden Heeren Gedeputeerden Coppelijck was ter handt gestelt/ die deselve Copye oock aen de Heeren derselver Principalen hadden overgesonden/ ende dat vervolgens deselve aenwesende Gecommitteerden der Stadt Embden daer op iteratívelijck mondelingh waren gehoort/ sonder dat sy daer tegens eenige relevante redenen hebben weten te allegueren ende by te brengen volgens 't rapport van de samentlijcke Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden. Waer op gedelibereert sijnde hebben haer Ho: Mo: deselve Heeren Ghedeputeerden bedanckt voor de moeyte by hun genoomen ende is wijders goet ghevonden en verstaen/ mits dien te verklaeren/ dat de Magistraet der Stadt Embden de meerghenoemde Sententie des Graeflijcken Oostvrieschen Hofgherichts in dato den achtienden Iuny acht en dartigh soude hebben te pareren naer sijne forme ende inhout soo die lach binnen den tijdt van veertien daegen naer de insinuatie van dese haer Ho: Mog: Resolutie/ ende by manquement of dilay van dien/ ende wat preterte het soude mogen sijn ofte geschieden/ wiert den Commandeur binnen Embden nu voor als dan/ ende als dan voor als nu de meergenoemde in rem judicatam gegaene Sententie met de stercke handt te effectueren/ ende den meergenoemden Adelijcken Administrator Aernoldt Tido van Diepenbrouck in het wel ghemelte Collegie te maintenéren/ aenbevolen.

Maer die van Embden hebben echter deselve resolutie ende uytspraeck niet ghepareert.

In 't laest van April is oock een soorte van uytspraeck gedaen op het desensions werck: als dat men soude lichten duysent of tot vyftien hondert man. Dat het gesach daer over soude sijn aenden Graef ende twee uyt elcke lidt. Dat de nominatie soude sijn aende Staeten ende Electie aenden Graef. Dat men na twee Iaer deselve lichtinge/ na bevindinge weder soude casseren. Men maeckten staet dat men de Hessische met vyftigh duysent Rycxdaelders soude konnen quijt worden. Maer dat was al ghereeckent sonder de waert. Want de Stadt Embden wilde daer in niet condescenderen; ende de Hessische verklaerden met wille niet te

stillekens ruymen ; en met gewelt haer te verdrijven : Sulcx was soo wel om Vranckrijck als Sweeden t' offenderen.

In Iunio hebben die van Embden gerescribeert/ dat hun haer Ho: Mog: resolutie van den acht en twintighsten April lest leden was geinsinueert/ noopende 't pareren van opgemelde Sententie by het Hofgerichte tot Aurick gewesen : sy seyden daer op dat de Remonstrantie by eenige weynige Edellupden onder den naeme van de geheele Ridderschap van Oostvrieslant aen haer Ho: Mo: overghelevert in onwaerheydt bestont : aengemerckt sy Burghermeester ende Raeden niet den particulieren Ridderschap / maer deselve veel meer hun teghens de dispositie van de ghemeene rechten ende constitutie van 't Roomsche Rijck / ende specialijck tegens den inhoudt van den ses en twintichsten Articul des Oostvrieschen accoorts / in de possessie van 't recht op Landts daegen onder die van de Ridderschap te compareren ende te voteren / te turberen gepooght hadden / en noch op dese stonde teghens recht ende reden daer in niet kennen wilden : 't welck recht van compareren en voteren de predecesseurs ende auteurs (vande welcke het d' Embders hadden gekoft) de Heeren van de Respective Adelijcke / oudtste ende voornaemste Heerlijckheden van Oldersum, Vpende Wolthuysen, Borsum, Jersum ende Widdelsweer, buyten dispuyt ende contradictie altoos gehadt hadden : sijnde oock uyt den Rechten ende derselver Leeraers bekent / dat het recht van voteren een vrucht van de Jurisdictie was : de welcke aen de Stad onstrijdich toebehorende / moest volgen : dat haer oock het recht van compareren ende voteeren onder de Ridderschap toebehoorde : dependerende dat recht niet van de persoonen / maer van de Jurisdictie daer van ter wijlen de meergenoemde Stadt de lasten droegh / behoordense oock de fructus te genieten / gelijck oock in dierghelijcke ghevallen het ghegheele Roomsche Rijck deur / het alsoo gheobserveert wiert : dat namentlijck een persoon en Ayer Standt ten Respecte van diversche Collegien voteerde : ter wijlen dan die vande Ridderschap de meergenoemde Stadt in sulcke gerechtigheden niet wilde kennen : soo hadden Borgermeester ende Raden met goede reden / door middel van retorsie / oock niet meer als eenen van hunluyden voor eenen adelijcken Administrator van het Collegie der algemene Landsmiddelen erkennen willen / ende in plaets van den tweeden hadden sy selve eenen daer toe gepresenteert. Of nu wel haere teghen partye / de welcke noch oock maer eenige weynige Edelluyden waren / tot hunnen faveure allegeerden de voorsz Sententie van het Hof-gerichte / soo wast doch waer dat Burgemeester ende Raden voornoemt / altoos maer exceptive voor het wel gemelte Hofgerichte hadden geprocedeert / sustinerende dat op het recht van te compareren en voteren / ende oock wien de bestellinghe van de voterende Administrateurs te stellen in het voorsz Collegie competeerde / als Staet saecken, het voornoemde Hofgherichte / als maer alleene tot privaete ende civile saecken aengestelt / geene jurisdictie noch cognitie in is competerende / maer dat sulcke questie ter decisie van haer Ho: Mog: aen de welcke Borgemeester ende Raden voornoemt oock daeromme de acten tot decisie te versenden van t' Hofgerichte versocht hadden / maer niet obtineren konnen / uyt krachte van d' Accoorden waren ghehoorende ; te meer oock die vande Ridderschap / die self het derdendeel van 't Hofgericht maeckten selfs partye advers waren : andersints was oock de persoon van Arnest Tido van Diepenbroeck niet qualificeert eene sulcke charge in het Collegie te bedienen / als wesende een persoon van geene middelen / van

den

den welcken men oock in cas van quaede Administratie geen rembourssement bekomen kan / ghelijck by den Heere Grave van Oostvrieslandt selve dese redenen voor relevant waren gehouden geweest: waer uyt (soo sy seyden) haer Ho: Mo: sien mochten/dat niemant/ in het geene waer in hy berechticht te sijn vermeynde / konde worden geprejudiceert. Versouckende mits dien haer Ho: Mog: dat die selve ghe-liefden de voorsz acten van 't Hof-ghericht tusschen de Stadt Embden ende die van de Ridderschap in desen geval gepasseert van 't voorn. Hofgerichte af te vorderen en daer op t'oordeelen of sy niet in hare exceptie/ als ook in hare sustenuen gefundeert en waren oock den Commandeur van Embden te belasten tot op haer Ho: Mo: nadere ordre met het effectueren van de voorsz Sententie des Hofgherichts op te houden: te meer/insonderheyt de meergenoemde Borgermeester en Raden oock op de voor-verhaelde Remonstrantie niet naer behooren gehoort en waren/en oock andersints by de Borgerschap der Stadt onlusten daer uyt te bevreesen stonden. Dit wiert alsoo van wegen Emden gestelt. Verswijgende dat tot het compareren oock eene persone-le qualiteyt van nooden was. Dies hebben haer Ho: Mo: verklaert te persisteren by derselver dispositie van den acht en twintighsten Aprilis lestleden voorn./als ook by d'ordre dienvolgens op den Commandant binnen Emden gegeven / om te effectue-ren de voorverhaelde Sententie. Maer de Stadt heeft echter deselve niet gepareert.

Ick sal nu stellen eenige Binnelantsche saken. In Januario wiert weder wac-ker gemaeckt het different over de Kribbinge by Schenckeschans. Daer van hier voor oock is ghemeldt.

By die van Hollandt is vermeerdert het getal van de Ridderschap / ende daer in gelaeten de Heeren van Schaegen, van Noortwijck, van Wimmenum ende van Somersdijck. Ende in plaets van den afghelleefden Heer van Somersdijck quam de Heer van Mathenes in de Staten Generael.

Den een en twintichsten January was de Raedt van State ter Vergaderinghe voordraegende klachte van dat die van Zeelandt defectueux bleven in 't fourneren van haer quote inde hondert vyftigh duysent gulden voor het Jaer veertich ver-socht in baren gelde / tot de Fortificatien by aen / ende langhs den Rijn: voorgeven-de dat sy in 't stuck van de Fortificatien / so aen de Forten St. Anna, Lillo, de Stad ter Neusen, ende elders Respective / veel meerder souden hebben gedebourseert als hunne quota voor veel Jaeren in de consenten tot de Fortificatien versocht / souden bedraegen / waer jegens den Raedt heeft gheallegueert / dat de ghemelde Provintie met een notable Somme van penningen tot de Fortificatien in den Staet van Oor-loge te Lande was aengeslaegen / boven hunne quota in de extraordinaris consen-ten tot de fortificatien versocht/behalven de middelen die deselve Provintie van Zee-landt soo tot Lillo, ende binnen ter Neusen Respective / van weghen de Generali-teyt ten dien regarde was heffende; presenteerende den gemelten Raet van State met de meerghemelte Provintie dienaengaende in Liquidatie te komen daer omme den Raedt van State de deselve dienaengaende dickwils had aengemaent/ maer alnoch daer toe niet en hadde konnen bewogen worden. Voorts heeft den Raedt hier by ge-voeght dat de Provintie van Vrieslandt alnoch mede in gebreecken was ghebleven van haere quota in de voorverhaelde hondert ende vyftigh duysent guldens te fourneren. Doch dat den Raedt nu bericht was dat binnen dese Provin-tie ordre soude sijn ghestelt tot het depescheeren van de ordonnantie over

de

de voorsz Quota, om aen den ontfangher Gheneræl betaelt te worden. Item dat de Provintie van Stadt ende Lande niet en hadt betaelt de voorschreve Quota, doch dat deselve Provintie hadde overgheghéven een Staet van liquidatie tot de voorschreve Jaere veertich inclusys/ende hadde de Heer Coenders tot dilucidatie van dien verklaert/dat in cas by examinatie van den voorschreven Staet bevonden mochte worden/ dat de Provintie van Stadt en Landen in 't stuck der Fortificatien alnoch schuldig soude zijn/ dat deselve daer over bereyt was satisfactie te geven aen de Generaliteydt. Ten tweeden heeft den Raedt versocht dat de Provintien ooch in haeren Gelde binnen den tijdt van ses weecken souden ghelieven op te brenghen ten comptoire van den Ontfanger Generael Doubleth der selver quota in geluycke hondert ende vyftich duysent guldens / in minderinghe van 't consent tot de Fortificatien by de ghenerale petitie voor den Jaere een en veertich versocht / op dat de wercken van reparatie by den Raedt albereydts by / aen ende langhs den Rijn op rappoort waeren besteedt / haeren voortganck mochten gewinnen / daer aen by dese conjuncture van tijden/ ten verscheyden respecten ende insichten/ten hoochsten was gheleghen. Ten derden heeft den Raedt van Staete aen haer Ho: Mog: versocht dat met wederszijdts onderlinghe communicatie beraemt ende vast ghestelt soude mogen worden / een middel waer op ende waer na de respective Provintien in haeren gelde ten comptoire van den Ontfangher Generael Doubleth Jaerlijcx tegens het voor Jaer souden gehouden zijn op te brengen derselver respectiue quota inde hondert en vijftich duysent guldens/in minderinge van de consenten der Fortificatien, by de generale Petitie voor dat selve Jaer te doen / om gheemployeert te worden tot nodighe reparatie der Fortificatie wercken / ende dat de Provintien hier inne / boven vermoeden naelatich souden moghen worden bevonden / tot hun devoir in desen precijs souden komen gedisponeert ende ghebracht worden / waer door niet alleen de reparatien der Fortificatien in 't seeckerlijck souden gedaen worden / nemaer oock daer inne by mesnage gevonden merckelijck proffijt voort Lands: verklarende den meergemelten Raet dat so wanneer hun gereet gelt ter hand in 't seekerlijck op zijn tijd soude mogen komen/ dat sy so goeden koop souden besteden als jemand van de provintien in 't particulier / die hunne bestedinghen om contant gelt waren doende / waer op aende defectueuse is ernstich geschreven.

Men heeft in dese tijdt oock weder in Hollandt ghesprooken vande reductie der Compagnien.

Hier door is geseyt dat tot d'onkosten van d'Ambassade nae Venetien was geaffecteert by de meeste Provintien het Comptoir vande Commis Verhaer, of het inkomen vande passepoorten ende Sauvegarden: waer teghen hoe wel haer de Raedt geopposeert: soo hebben echter haer Ho: Mog: goet ghevonden den elfden February 't selve daer toe te affecteren: voorgevende de nootwendigheyt vande Ambassade naer Venetien. Doch sulcx was 't niet; want de Heer Ambassadeur Vosbergen korts daer naer komende te sterven / is gheen ander derwaerts/noch genoemt/noch gesonden: ergo was alleen om hem te begunstigē/en te favoriseren.

Den achsten Marty is rapport gedaen van de saken van Capiteyn Liedekercken gewesen Ambassadeur in Marocco: verklarende betaelt te hebben voor vyf en veertig slaven by hem tot Santa Cruz gelost/de somme van seventien duysent twee en veertich gulden vyf stuyvers en de wissel/herwissel/ Banckgelt/Interesse over

ende ter sake van het voorschreve capitael tot St. Cruz voornoemt opgeleght jegens Achtien ende een half ten hondert/ alles voor den tijdt van vijf maenden/ drie duysent een hondert twee en vyftigh guldens/ ende te samen twintich duysent een hondert vier en 'tnegentigh guldens ende vyf stuyvers / Item dat de verlaratie van de presenten aen den Koninck van Maroco ende aen anderen ghedaen als andersints bedroegh vyftien duysent, hondert seven en 'tnegentich guldens/ de geheele Massa van beyde de verlaratien vyf en dartich duysent drie hondert een en 't negbentigh guldens twaelf stuyvers ende acht penningen. Waerop gedelibereert zijnde / is goet gevonden te verklaren dat de Capitayn Liedekercken gewesen Ambassadeur/ soude ghehouden worden sonder schaede. Ende zijn versocht de Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden om advijs te formeeren waer uyt de betalinghe van 't geene voorschreve is / soude konnen worden gevonden: maer is in veel Jaren noch niet geschiet.

Den seventienden Marty is op recommandatie der Heeren van Hollandt verstaen/ dat men voort aen schrijvende aen een vande Provinciale Hoven der respective Provintien/ deselve soude geven den Titul van Edele, Erentfeste, hooch geleerde, vroome, wijse, discrete Heeren, sonder te stellen de Staten boven / ende inden Text V. L. mitsgaders onder aen V. L goede Vrienden, de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, dan heeft de Heer van Renswoude gesustineert dat in de stijl van schrijven aen de gemelte Hoven nu dertich jaren aen den anderen geobserveert / soude behooren gecontinueert te worden / versouckende dienvolgens van wegen de Provintie van Utrecht, dat daer inne geen veranderinge mocht geschieden voor ende alleer de Resolutie wierden opgesocht/ waerom ende uyt wat redenen haer Ho: Mog: derselver jegen woordige maniere in 'tschrijven so lange jaren hadden gebruyckt omme daer naer sulcx rijpelijck geexamineert / daer inne te doen gelijck tot maintien van een yders authoriteyt soude bevonden worden te behooren / ende evenverre haer Ho: Mog: deses niet jegenstaende by de voorsz conclusie souden willen blijven persisteren / soo protesteerde de Heer van Renswoude jegens sodanige precipitantie ende genomene Resolutie.

In desen tijt hebben die van Vrieslant gecasseert wel twee a drie hondert man die sy pretendeerden te veel te betalen/ volgens den Staet van Oorlogh. Waer tegens haer in Martio is aengeschreven dat sulcx was tegens d'ordre vande Regeringh.

Den twaelfden April hebben de Heeren van Hollandt ter Vergadering van haer Ho: Mog: voorgedragen dat de Heeren Staten hunne principalen Staets gewijs vergadert wesende/ aenmerkende den overgrooten last daer mede sy beswaert stonden / het ooge hadden geslagen tot het vinden van expedienten : om hunne Provintie daer van eeniger maten te soulageren ende subleveren / ende vervolgens goet gevonden met verscheyden hier nevens ghealleguerde redenen ende pregnante considerations/ alhier ter Generaliteyt mits desen voor hun advijs te laten inbrengen ende voor te slaen / dat alle Compaignyen te voet in derselver dienst wesende op de bestellinge van twee hondert koppen wierden gereduceert ende verminderd tot hondert en vijftich koppen / ende die van hondert en vijftich tot hondert en twintich koppen / ende die van hondert en twintich tot hondert koppen net / versoeckende de gemelte Heeren extraordinaris ende ordinaris Gedeputeerden van de meergemelte Provintie dat d'andere Provintien haer met de voorsz voorslaghen / Reductie ende verminde-

verminderinge van krijchsvolck wilden conformeren / ten eynde dat deselve reductie mocht geschieden volgens d'Unie ende met eenparicheyt. Voorts hebben hier by ghevoeght / dat de Heeren derselver principalen met allen ernst waren besoignerende op een suffisant Fonds, daer uyt de voornoemde gereduceerde Compaignien voor soo veel de Provintie van Hollandt ende Westvriesland aenginck souden worden betaelt. Item op geldt middelen voor saecken ter Zee / ende dat sy verhoopten dat eenmael ingewilligt soude worden het meerendeel der Specien van middelen hier bevoorens ter Generaliteyt ingebracht ende voorgeslagen / tot betalinghe der Ruyssers / ende om deselve weder in Zee te brengen tot merckelijcken afbreuck van den alghemeenen Vyandt / als oock mede d'egalisatie vande lopende middelen te Lande / ende den eenparigen opheef vandien. Waer op d'andere Provintien hebben verklaert dat hun ten hoochsten aengenaem was de goede voorsorge die de Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt hadden opgenomen / ten reguarde van derselver financien / ende gheopent wesende derselver respective consideratien op het voorsz stuck van reductie / hebben de Heeren van Hollandt aengenomen daer van rapport te doen aen de Heeren derselver principalen jegenwoordich Staets gewijs vergadert wesende. Sulck voorstel van die van Hollandt is s'anderen daegs by die van d'andere Provintien overgenomen ende gesonden aen haere principalen.

Den twintighsten April heeft Prins Willem d'eerste mael gecommuniceert ende ten avontmael gegaen inde Clooster Kerck.

In Mayo is gheschiet d'uytspraeck tusschen de drie quartieren van Gelderlandt als volght.

1. Alsoo de quartieren des Furstendoms *Gelre* ende Graefschap Zutphen, op haren jonghsten Landtdach ghehouden tot Zutphen in Mayo ende Iunio *sestien hondert een en veertich* verklaert hebben willich ende bereyt te syn, omme eenmael af te wesen de dispuyten, vallende over hare subdivisie, te amplecteren ende aen te nemen de *communie* ende *gemeynschap* van aller zyts middelen.

2. Ende dat gedachte quartieren omme deselve *communie* te beter ende sonder verhinderinge inne te mogen voeren ende in train te brengen goetgevonden hebben te submitteren aen syne Hoocheyt ende soodanighe Heeren als syne Hoogheyt soude goetvinden tot sich t'assumeren alle soodanighe questien ende differenten als in't inveeren der voorsz communie onder haer souden mogen komen t'ontstaen.

3. Soo ist, dat Hoochgedachte Hoocheyt aennemende de voorsz gedaene submissie ende dienvolghens ghehoort ende ghelesen hebbende t'gunt de respective quartieren, tot maintenue van haer gesustineerde soo mondelingh als schriftelijck gededuceert hebben ende daer op genomen hebbende t'advijs vande geassumeerde Heeren verklaert uyt kragte vande voorsz submissie, dat omme de *communie* inde voorgedachte Provincie bequaemlijck in te vooren, ende daer door deselve bequamen te maken tot het dragen vande Generaliteyts lasten dienstich en hoochnodich gevonden heeft t'gunt hier nae volght.

4. *Eerstelyck* dat alle de middelen van consumptie in de drie quartieren des Vorstendoms Gelre ende graefschap Zutphen voortaen sullen werden geheven volgens de lyste synde de hoochste die tot noch toe in eenich quartier van Gelderlant

geheven

geheven is geweest, ende dat ter tijdt ende wijlen toe dat de *eguale opheve* van middelen over alle de Provintien in train sal syn gebracht.

5. Dat de *grontschattinge* ofte *verpondingen* over alle de drie quartieren voortaen eenpaerlijck ende op eenen voet sullen worden geheven, namelijck den *sesten* penninck vande jaerlijcke Landen ende *thienden* pachten, ende den *sevenden* penninck vande jaerlijckse Huyren der Huysen soo wel ten platten Lande als inde Steden, welverstaende dat Huysen, behoorende aende Landen ende in derselver Huyr begrepen, daer van sullen syn exempt, sonder dat daer in eenige kortinge van Renten ofte andere beswaernisse sal werden gedaen.

6. Ende sal voorts in 't taxeren ende priseren derselver Landen ende Huysen, mitsgaders in alle t' gunt daer van dependeert, gevolght worden de voet ende ordre by de Provincie van Hollandt in 't redres van haere verpondinghe onlanghs gepleeght.

7. Gheduyrende den tijdt dat de ghemeene verpachtinge na de hoochste lijste noch niet sal syn gedaen, ende dat oock *d'eenparige opheve* vande *grontschattinghe* noch niet sal syn in train ghebracht, sullen de quartieren middelertyt blijven by haer tegenwoordige *subdivisie*, tot verval vande Generaliteyts lasten.

8. Mits dat de voorschreven gemeyne verpachtinghe in train sal werden gebracht met het expireren vande jeghenwoordige verpachtinge ende d' eenparige *grontschattinge* of verpondinge mit prima January des volgende Jaers *drie en veertich*.

9. Ende by aldien in 't bevorderen van 't een ofte t' ander eenige de minste nalatigheyt sal werden bespeurt, sal syn hooch gedachte Hoocheyt met advys vande te assumeren Heeren tot bevorderinge van 't een ende t' ander, sodanige ordre stellen als hy sal oordeelen dat den dienst vande Provintie is vereysschende.

10. Gelijck hooch gedachte syn Hoocheyt oock aen sich selven is reserverende de decisie van alle verschillen ende misverstanden die onder de respective quartieren ofte leden vandien in 't uytvoeren van 't een ende 't ander, souden moghen komen t' ontstaen.

11. De voorverhaelde middelen soo van *consumptie* als van *verpondingen* niet werdende bestant gevonden, omme der Generaliteyts lasten te konnen vervallen, sullen de Heeren Staten van *Gelre* ende Graefschap *Zutphen* van tyde tot tyde deselvige sodanich konnen verhoogen, als mede sodanighe extraordinarise middelen doen opstellen, als waer door sy machtich sullen werden ghemaeckt tot het verval vande Generaliteyts lasten.

12. Ende alsoo de *gemeynschap* van middelen oock nootsaeckelijck vereyscht gemeyne administratie derselviger, soo is tot dienst vande Provintie best gevonden dat de Ghedeputeerden vande respective drie quartieren voortaen sullen syn ende blyven gecombineert ende ghereduceert tot een Collegie, daerinne yeder Ghedeputeerde sal adviseren hooft voor hooft, ende sulcx de Presidentschappen by toeren van weecke tot weecke omme gaen, welverstaende dat d'eerste weecke sal presideren een uyt het quartier van Nimmegen, de tweede weeck een uyt het Graefschap, ende de derde weeck een uyt de Veluwe ende soo vervolgens, ende sal de President by pluraliteyt van stemmen concluderen, ende sullen de coyeren vande verpondingen als oock vande verpachtingen van middelen, sonder uytstel in

in handen gestelt worden vande Ontfangers om de penninghen daer van te innen met parate executie sonder verdere kennisse ofte belet, 't sy van Magistraeten, Officieren ofte yemandt anders.

13. 'T voorsz gecombineerde Collegie, sal syn Residentie houden binnen de Stadt van Arnhem ende tegens de Fraudateurs van des gemeene Lands middelen, procederen volgens de nevensgaende ordre.

14. Blyvende voorts de Regieringhe des Furstendoms *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, mitsgaders 't Hof ende Reeckenkamer in haer gheheel ende ongeprejudiceert.

15. Gelijck mede in haer geheel ende ongeprejudicieert sullen blyven de Privilegien, prorogativen, rechten, observantien ende costuymen des Furstendoms *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, voor soo veel deselvige desen niet en contrarieren.

16. Ende alsoo de voorverhaelde *communie* van middelen, als oock de gemene Regieringe derselver niet kan werden gepractiseert, ende tot dienst van 't Furstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen* in train gebracht, ten sy de quartieren geaccableert met *lichtingen* van excessive sommen van penningen, door eenige verlichtinghe derselver bequaem moghen werden ghemaeckt, omme van haer inkomen affstant te konnen doen ende 't selve inde communie te brenghen tot verval vande lasten van Oorlogen daer op de voorschreve Provintie is aengeslagen.

17. Soo heeft syn Hoocheyt met advys vande geassumeerde Heeren om merckelijcke consideratien goetgevonden, ten eynde de nodige ende dienstige *communie* effect mach sorteren, dat het quartier van *Nimmegen* van syne ghenegotieerde penningen sal werden verlicht ende ontheven met een somme van *vyf hondert duysent* gulden ende dat het quartier vande *Veluwe* insgelijcx van syne ghenegotieerde penninghen sal werden verlicht ende ontheven, met een somme van *thien hondert duysent* guldens, welcke voorsz *vyf hondert duysent* ende *thien hondert duysent* guldens mits desen gebracht ende gedragen worden tot gemeene last van 't Furstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, omme de Capitalen daer van by ghelegentheyt gelost ende d'interesten ondertusschen betaelt te worden uyt het gemeen inkomen van 't Furstendoms *Gelre* en Graefschap *Zutphen*, sullende, d'interesten daer van tot gemeene last van 't Furstendom ende Graefschap voornoemt beginnen te lopen ende by de voorsz quartieren aengeteeckent worden van prima Ianuary *drie en veertich*: ende sullen de vordere penninghen by ende van weghen de voorsz *drie* quartieren ghenegotieert, als oock mede yeders quartiers kort sampt achterstallige ende lopende schulden der respective quartieren moeten gevonden werden by yeder quartier in 't syne uyt sodanige middelen als yeder quartier na syne constituție best ende raetsaemst sal vinden. Gedaen in 's Graven-Haghe den *achtienden May* des Jaers *sestien hondert twee en veertich*, onderstont *Fredrick Hendrick* Prince van *Orangien*, lagerstont ter ordonnantie van syn Hoocheyt. Geteeckent *J. Junius*.

In Februario wiert aenschrijvens gedaen aen alle Capitains om tegens den eersten April by haer Compaignyen te sijn op pene van cassatie. 't Rendevous voor de Artillerye ende Munitie was den twintighsten April tot Nimmegen. Ondertusschen ginck het tamelijck slap en flau toe met de voorbereytselen tot den Campagne

 men

men had oock aenden Graef van Guebrian overgegeven dertich Compaignyen te voet. Een teecken datmen niet/ ofte niet sterck/ wilde te Velde gaen.

Op Hemelvaerts dach trooch den Prins upt den Haghe, sliep tot Vianen, om 's anderen daeghs te sijn op 't rendevous op de Schans te Voorne: alwaer/ gelijck gheseyt is/ oock quam de Coninginne van Engelandt om 't Legher in Bataille te sien.

Men sloegh voor om met conjunctie der Troupen van Guebrian Gelder t' attaqueeren: maer terstont quam tijding dat Don Francisco de Melo hadde den ses en twintighsten May tot Inchy by Honnecourt geslagen het Frans Leeger aldaer legghende onder den Marschalck de Guiche, alwaer over de twaelf hondert Man doot bleven ende twee duysent, daer onder den Colonel Rantsaw, gevangen werden. Ende alsoo oock de Keyserschе onder Hatsfelt, Wael, ende de Lorreynoisen sterck af quamen/ ende een conjunctie met de Spaensche ghevreest wiert/ om de Fransche of Wymersche onder Guebrian ende de Hessische onder Ebersteyn op het lijf te vallen: soo resolveerde men hier tot eene defensive: Alsoo dat sijn Hoocheyt mettet Staetsche Leger ginck leggen tusschen Rijnberck ende Orsoy: ende schickten de Regimenten van Graef Willem ende Hauterive om in Vlaenderen een wakent oogh te houden. Ende alsoo Don Francisco mettet Spaensche Leger ontrent Namen ende den Deemer sich liet sien: soo was men bevreest dat hy Mastricht soude aentasten: maer de Stadt met acht en vyftich Compaignyen te voet ende seven te peerde ende van d'andere behoufte wel versien sijnde: soo hebben 't de Spaensche laeten staen.

Den derden May heeft de Lieut: Admirael Tromp ter vergaderingh bekent gemaeckt gelast te sijn van sijn Hoocheyt/ om met sijn onderhebbent schip en noch een of twee dat by der hant was te gaen naer Duyns/ ende de Koninginne ende Princesse Marie behulpsaem te sijn in haer Transport upt Engelandt binnen dese Landen. Hem is geluck op de reyse gewenst ende verder gelast deselve waert mogelijck in 't Goeréesche gat in te brengen. Ende van twee tot twee daghen deur een Engelse Kits of ander kleen vaertuych advertentie te senden.

Den twintighsten Marty was oppet Tapijt de Casus positie over Schepen toebehooren de Ingesetenen van Engelandt/ Dennemarcken/ Holsteyn ende andere Neutrale Landen die eerst by den Vyandt waeren genomen/ ende daer naer upt de macht van denselven Vyandt/ by Scheepen deser Landen verlost ende geliberaert/ omme weeten hoe die van d'Admiraliteyt ten reguarde van het bergloon over sodanige gedelivereerde Schepen sich souden hebben te dragen.

In April quam tijding dat de Duynkerckers twee en twintig Fregatten sterck/ in Zee groote schade deden/ ende alleen van Zirckzee wel achtien Heghboten hadden genomen. Vallende oock desolatie over het verhogen vande Convoyen ende Licenten. Die van Rotterdam klagende over de schaerscheyt van haer inkomen/ ende datse geen behoorlijcke equipagie kosten doen: versochten Subsidie. Maer haer wiert gheantwoort dat sy haer Comtoiren souden hebben met goede opsicht te verificeren ende te menageren: ende dat van haer middelen souden suffisant bevonden worden. Eenige dagen daer na sijn inde Vergaderingh gecompareert alle de aenwesende Gecommitteerden upt de respective Collegien der Admiraliteyt residerende tot Rotterdam/ Amsterdam, in Zeelandt in 't Noorderquartier ende tot

Doccum

Doccum respective / ende hebben aen haer Ho: Mog: met grooten ernst versocht ende gheurgeert / dat ten spoedichsten gheresolveert mocht worden op d'advijsen by hun alhier inden Hage geformeert ende aen haer Ho: Mog: overgelevert / eerstelijck in wat voegen / souden worden ghereguleert de Soldyen van het Bootsvolck te water / item op het vertoogh van weghen de Collegien tot Amsterdam ende tot Doccum respective aen haer Ho: Mog: voorgedragen / nopende de Schepen die de gelegentheyt van de Havenen deser Landen gebruycken ende haer van 's Landts Oorloghschepen ende Convoyers konden dienen / ende daer en boven haere inbrenghende Goederen hier te Lande quamen te verkopen / of egeen marckt naer haer ghenoegen vindende / die elders mochten transporteren / of men deselve met in ofte uytgaende 's Lands gherechtigheyt soude beswaeren. Ten derden op de besoignes gevallen belangende de verhoginge van 's Landts gerechtigheyt over Graenen / hout / ende wijnen. Haer Ho: Mog: hebben daer op verklaert / datse met den alder eersten / ende soo haest deselve moghelijck soude zijn / souden resolveren op de voorsz drie saecken; des wierden d'opgemelde Collegien versocht de voorsz Matrosen in Soldyen by provisie eenpaerlijck te willen tracteren / gelijck sy hebben geadviseert / datse in dat stuck behoorden getracteert te worden : ende wat belanghde de voorsz besoignes ten regarde van de voorschreven verhooginge van 's Lands gerechtigheyt over de voorsz drie Specien, dat deselve souden werden aende provintien over ghesonden / ende wierden mitsdien de meergenoemde aenwesende Gecommitteerden der Collegien ter Admiraliteyt daer mede gedimitteert.

In Mayo schreef de Graef van Warwijck Admirael by 't Engels Parlement gestelt ; dat hy met dertich Oorloghschepen in Zee was / bereyt om de Vloote van desen Staet t'assisteren / indien deselve inde Brittanische Zee quam geattacqueert te worden. Sulcx nam men op als een compliment : ende om jalousie hier wech te nemen / edoch geloofde men dat hy oock dergelijck compliment hadde gedaen aende Duynkerckssche. Die van Hollandt quamen in 't leste van May in de Staten Generael : alwaer na ernstige deliberatie wiert vast gestelt dat met den aldereersten de deficierende Provintien souden worden aenghemaent die op haer gherepartieerde Schepen op het spoedighste in Zee te brengen : om te sluyten na gewoonheyt de Haven van Duynkercken / van waer men tijdinge hadde dat aldaer gereet ghemaeckt wiert een Vloote van vijf tot ses en dartich soo swaere Schepen als Fregatten / ende dat aldaer groote pressinghe van Volck was om de voorsz Schepen met den eersten zee te doen nemen / ende dat het Volck tot Duynkercken soo nauw bewaert wiert / dat sy niet buyten de Stadt mochten komen / sulcx dat aldaer alle devoiren van de Wereldt aengheweent wiert om de voorschreve Armade met den eersten uyt te senden.

In 't begin van Iunio quamen Gedeputeerde van die vande groote Visscherye wederom aenmelden de groote preparatie ter zee vande Duynkerckers / daer op haer geantwoort is ; datmen alrede sulcke ordre hadde gestelt / ende stellen soude / dat eerlangh den Lieutenant Admirael met neghen en dertich Schepen op het rendevous in Duyns soude zijn. Ende also de Heeren Ambassadeurs Boreel ende Renswoude alnoch wierden opghehouden / so heeft de Lieutenant Admirael haere Bagage weder gedebarqueert om by toekomende gelegentheyt vande Convoyers tot de groote Visscherye omtrent Iorck aen Landt geset te worden.

De Churfurst van Colen dede in 't begin deses Jaers groote klachte van dat men aende Wymersche Troupen/ zijnde Vyandt van 't Rijck ende van hem / tot Wesel gaf passage over den Rijn/ als strijdich tegens de Neutraliteyt/ die desen Staet soo dickwils hadde geprofesseert mettet Rijck/ Duytscher Natie. Daer op is hem gerescribeert dat de Troupen die men noemde Wymersche, waeren Fransche / in Franschen eedt / ende dienst onder den Graef van Guebrian: ende dat desen Staet / aen Vranckrijck geallieert / niet en vermochte soodanige passage te weygeren: Te meer alsoo deselve so genaemde Wymersche alhier quamen oock afbreuck doen aende Spaensche / Vyant van desen Staet.

De Heeren van Hollandt hebben deselve passage van Guebrian tegen gesprooc-ken: als vreesende dat men daer deur soude vervallen in verwijderingh of Vyantschap mettet Rijck: d'andere Provintien nochtans consenteerden: ende alsoo Hollandt weygerde te concluderen (want het was haer tour te presideren) soo toefden d'andere tot dat Hollandt uyt de Presidents stoel opstont: ende deden den Heer de Bye, doenmaels d'eerste persoon van Gelderlandt present zijnde van weghen Gelderlandt / als laest gepresideert hebbende / inde Presidents stoel sitten / ende concludeerden tot consent vande opgemelde passage.

In Februario schreef de Churfurst weder / klaeghende dat desen Staet aenden Franschen onder Guebrian gaf uytvoer van allerhande amunitie van Oorlogh/ by forme van leeninge ende assistatie: oock de geruchten gaende dat desen Staet dertich Compaignyen soude laten gaen in dienst vande Fransche. Versouckende dat men van alhier niet qualijck soude nemen / of het gebeurde / dat oock hy sich diende van Spaensche hulpe. Eerst was men niet van sin om te antwoorden: echter daer na wiert geresolveert hem te antwoorden in civijle termen: sich alnoch funderende op d'Alliance met Vranckrijck: daer om men het niet konde weygeren.

In Mayo klaeghden de Stadt Colen, gelijck oock deden een groot aental Koopluyden tot Amsterdam, van dat de Fransche tot Ordingen tot beswaernisse van de Commercien den Rijn op ende af gaende / impositien stelden / Convoyen ende Licenten namen. Waer over goet gevonden is te spreecken met des Koninckljjcken Franschen Ambassadeur. Doch heeft men 't met goede ooghen moeten aensien / in regard vande Alliantie.

Die van Stadt en de Ampt Burick hebben in Februario soo self als deur voorschrijvens van den Graef van Stierum versocht ten eynde sy vande Hessische Garnisoenen in Calker mochten werden van contributie verschoont / ende dat sy mochten worden genomen onder Sauvegarde van desen Staet. Maer het advijs so wel van sijn Hoogheydt als van den Raedt van Staete is gheweest / dat het niet doenlijck en was/ sich het doen vande Hessische Troupen aende Westsijde Rijns te Lande aen te trecken / ende daer in te disponeren.

Die van Wesel hebben geduyrigh noch al deur haer Gecommitteerden ghedaen aenhouden om betaelinge haerder Servicien. Tot eenich contentement van deselve is eyndlijck den vier en twintichsten February goedt gevonden / also die van Hollandt te vreeden waeren voor af te fourneeren de somme van vyftigh duysent gulden den selven te bedancken voor het aengebooden fournissement. Den dartighsten April hebben die van Wesel, versocht dat het werck 't welck aen de cortine van de Bispoort de verleden herfst aenbestedet was/ voor dat het Garnisoen te Velde ginck

mocht

mocht worden geperfecteert. Dat hem oock gefourneert mocht worden het gheaccordeerde subsidie tot het legghen van een nieuwen Beer / desen aenstaenden Somer: dat boven het selfde subsidie den Steenwech ghefortificeert ende de Stadts grachten / van het Loemelsche Bolwerck / tot aen den voorn: Beer / van weghen desen Staet verdiept mocht worden. Dat desen Somer een goet deel Compagnyen te voet / so niet twee, ten minsten eene Compagnye paerden / tot conservatie vande voorsz Stadt aldaer in Garnisoen mocht worden gelaeten. De drie eerste pointen sijn gerecommandeert aen den Raedt: het leste t'eenemael gelaeten tot dispositie van sijn Hoogheydt. Den dartighsten May heeft de Heer Iohan Rosengard op brieven van credentie wederom by monde ende geschrifte geklaegt over de swackheyt haerder garnisoen; ende dat in 't aenstaende somersaisoen niet meer als acht Compagnyen Soldaten daer in wierden gelaeten. Sulcx is bevoolen ende gestelt in handen vande Heeren haer Ho: Mog: Gecommitteerden te velde gaende om daer over met sijn Hoocheydt te communiceren ende daer op sodanich regard te nemen; als de meeste verseeckerheydt vande Stadt soude vereyschen.

Den derden Iuny sijn van wegen de Churbrandeborghsche Cleefsche Regering overgegeven nae volgende pointen.

Dat tot Gennip die Licenten ende Tolle Lande ende te waeter den Heer Keurvorst wierden onthouden / ende sijne dienaers uyt haere bedieninghe verdronghen. Tot Orsoy wierden sijne Tol ende Rentmeesterye vervallen tot accommodatie van 't Churfursten huys voor des Gouverneurs wooninge / met verdringinge van syn Keurvorstlijcke dienaer / als oock tot eenige Fortificatie wercken geemployeert / ende sijne C. D. verontthouden. In de Rentmeesterye Lymers ende op den Tol / als oock op de Licent tot Lobith waren uyt den naem van haer Ho: Mo: contrerolleurs aengestelt / om sonder de nutticheydt van eenen stuyver met twael hondert guldens Hollandts uyt de Churfurstelijcke domeynen gegagieert te worden. Tot Emmerick wiert behindert te ontfanghen die Landt Licent op de Ossen uyt de Graefschap Berch over de Kleefsche Bodem gaende / 't welck niet nieuw maer Anno twee en twintigh gevordert ende goedt gemaeckt was / namentlijck van yder Os eenen halven Rijcrdaelder daer de Churfurstelijcke Onderdanen eenen halven Rijcrdaelder geven moesten. Sijn C: D. versochten naebuyrlijck / dat dese ingrepen afgeschaft ende aende Gouverneurs van die plaetsen als oock alle andere op den Rijn ende Maes tot Nimmeghen ende Doesburgh mocht ernstelijck bevoolen worden / de Keurvorstelijcke domeynen in 't minste niet te beschaedighen noch door de haren beschaedigen te laeten.

Dat de Wilt Baen van sijne C. D. wiert door de naestgelegene Staetische Guarnisoenen schandelijck verwoest / dat sulcks soo wel den Gouverneurs als andere Officieren ende gemeene Soldaten ernstelijck mochte geinhibeert / en de delinquanten serieuselijck gestraft worden. Ende alsoo twee Ruyters tot Nimmegen den eenen Meuter ende den anderen Kerst van Sonsbeeck genoemt / in eenighe Jaeren herwaerts onseggelijcke schaden in sijne Churfurstelijcke wilt baen ghedaen / het grof wilt sonder onderscheydt van tijdt neder gheschooten ende 't selve meer en deels tot haer profijt tot Nimmegen ende elders verkoft hadden / ende daer over geattrappeert ende in hechtenis gebracht sijnde / men deselve op sterck dreyghende aenschrijven had moeten relaxeren / dat deselve tot exempel van andere daer over mochten gestraft worden.

Dat de Churfurstelijcke Bosschen in 't Vorstendom Cleve tot de Fortificatie-wercken van de Vestinghen op den Rhijn ende Maes meerendeels waren gheruineert/ alsoo dat niet meer als 't Rijschwalt aen de Residentie Cleve ghelegen/ ende eenig hout op het hooge Walt by westen / ende aen d'oostzyde boven in het Ampt Dinslaecken eenigh hout by de hoven was overghebleven ; dat de Gouverneurs op den Rhijn ende Maes ernstelijck mochten gelast worden de Bosschen ende 't hout van syne K. D. gantsch ende t' eenemael te verschoonen / ende door den haeren/ onder wat pretext het oock soude mogen wesen/ geen schade daer inne te laten doen.

Dat de Cleefsche ende Marcksche Landen door inlegeringen ende doortochten mochten verschoont worden / ende dat by de gene / soo onvermydelijck geschieden moesten/ sulcke ordre gehouden / ende de Ondersaeten van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyt niet anders of harder ghetracteert worden mochten / als in haer Ho: Mo: eygen Landen geschiet.

Syne K. D. wierden beswaerlijcke klachten voorgebracht/ dat eenighe Officiers te paerde ende te voet met stercke Trouppen dickmael in de Graefschap vander Marck reeden / ende gantsche Dorpen ende Ampten met rantsoeneringhe/ afpersinge van gelt ende andere violentien qualijck tracteerden/ maer onder sich eenen Lieutenant onder den Ritmeester Waldenborgh tot Emmerick in 't aenghesichte van de Regeringe Guarnisoen houdende / meesterlijck ghebruycken liet/ ende dese daer over exemplaerlijck gestraft/ ende soodanighe excessen ende excursien van partyen by lijf-straffe ende serieuselijck mochten gheinterdiceert/ die in de vorighe tijden geemaneerde Placcaten gherenoveert / ende alomme bevolen worden deselve t' onderhouden.

Dat sulcke Delinquanten van haer Ho: Mo: krijghsvolck / die in atrocissimis delictis ghevonden / ende door syne K. Doorluchtigheyts Officieren ende Onderdanen gheattrappeert ende in hechtenis ghebracht wierden / oock van syne K. D. tot maintenue van de hooghnoodige administratie van justitie / ende syne Churfurstelijcke Landt Vorstelijcke Overigheydt naer verdienst mochten gestraft worden.

Die van 't Ampt Lymers ghelegen aen allen zyden / tusschen de Rhijn, Yssel, Graefschap Zutphen ende Bergh ende daer beneffens boven aen Halsaff, hebbende de wacht van den Ritmeester Coeltjes, beklaeghden sich by syne K. Doorluchtigheyts Regieringh dat hun niet toegelaten en wierdt/ Paerden by haere naebuyren in Gelderlandt tot haren nootwendighen behoef te koopen / ende datse oversulcks hare Landeryen niet ghenouchsaem konden regeeren ; ende versochten dat aen de Inwoonders van het selve Ampt mocht vergunt worden tot haer noodtdrust in Gelderlandt Paerden te koopen/ overmits sy / gelijck boven ghesepdt/ daer mede gene frauden konden bedrijven/ synde hare passen nauwer beset om uyt te brengen/ als die vande Graefschap Zutphen ofte Bergh. Alle welcke klachten soodanigh synde datse om het interest van den Oorlogh qualijck konden geremedieert worden: soo synse meer met woorden als inder daedt gebetert/ ende voldaen.

Het Leger van de Frans-wymersche onder den Graef van Guebrian op den Rijn gekomen sijnde/ heeft de Koninckliijcke Fransche Ambassadeur beneffens de passage van 't Fransche Leger tot Wesel over den Rijn/ versocht/ dat by leeningh uyt eenige vande naeste Magasijns/ het selve Leger mocht worden geassisteert van de-

sen

sen Staet met tien duysent ponden Boschpolver ende koghels in soorte / Lonte ende Loodt naer advenant. Waer op den Raedt van State is geauthoriseert uyt het een of ander van de ghereetste Frontier Magazijnen (daer 't het minste esclat of gerucht soude geven) de versochte munitie te fourneren: onder vaste verseeckerheyt/ by den Ambassadeur te gheven / om de restitutie op eerster aenmaeninghe. Hoe wel de Heeren van Hollandt hebben verklaert ongelast te zijn: contradicerende soo wel dit laeste point als de passage: maer behalven dat men om d'alliance met Vranckrijck qualijck sach te sullen konnen de passage weygeren (behalven andere consideratien hier te voor onder de Colnsche saecken ghestelt) soo begosten deselve Wymersche alsoo te huysen / aende Oostzijde Rijns / plunderende tot aen 's Heeren Bergh: dat men vreesde sy souden oock tot in de Graefschap Zutphen ende Overysel komen/ derhalven men oock om die reden best vondt haer deur de passage quijt te worden aende Oostzijde Rijns. Tot dien eynde de ponten den Rijn opgevoert ende tot Wesel ontrent den tienden January gereet geworden zijn. D'Ambassadeur versocht oock eenige Compaignies infanterye tot versterckinge vande Wymersche: want het haer aen voet volck ontbrack: waer op naemaels oock is gedisponeert: ende in alles hun gegeven alle mogelijke satisfactie.

Vande komste van den President Coigneux van weghen de Koninginne Moeder/ nu tot Colen zijnde/ is in 't voorighe Jaer ghesprocken; de pointen van zijne commissie waeren daer in bestaende / dat aende Koninginne uyt Vranckrijck moght worden ghevolght haer douarye / ende een eerlijcken onderhout / in haer ballinghschap: dewijl men haer in Vranckrijck niet wilde hebben: zijnde in Engelandt oock onaengenaem geweest: ende om te beter haer onderhout te krijgen hadde sy haer van Brussel self wech gemaeckt / schijnende genoechsaem van al de Werelt verlaten te syn: ende macht wel segghen met den Psalmist: Heere verlaet my niet in mynen ouderdom: wanneer my myne krachten sullen hebben begeven. Alhier was men soo vast in ende aende Fransche ende Cardinaels Interessen/ datmen bevreest was eenighe devoiren daer in te doen; Edoch om dat sy haer hadde gheemployeert tot het maecken van 't Huwelijck tusschen Prins Willem ende de Princesse van Engelandt: soo is gelast aenden Ambassadeur van weghen desen Staet in Vranckrijck zijnde/ om het versoeck van de Koninginne by den Koninck ende Cardinael in Vranckrijck te secunderen: oock belooft op d'aenstaende vrede handelingh tot Munster te secunderen. Maer God versach het anders: haelende inde volghende somer ende winter soo wel haer als de Cardinael Richelieu uyt dese werelt/ ende in 't volgende jaer oock den Koning self.

In 't begin van Ianuarius vertoonde de Fransche Ambassadeur authorisatie om te vernieuwen een Tractaet van Subsidie ende Campaigne: waer toe oock van wegen haer Ho: Mog: zijn genomineert een competent getal nae gewoonheydt.

Men ontfingh in Februario alhier klachten van d'Ingesetenen van 't Overquartier van Geldre; dat de Fransche van deselve oock eysten contributie: onaengesien sy contribueerden aen desen Staet / wel omtrent sestich duysent guldens Jaers: dienvolgens behoorden te worden beschermt: zijnde oock self in Duytslandt de manier/ dat d'een des anderen quartieren verschoont. Waer op ernstelijck is gheschreven aen den Graef van Guebrian. D'Ambassadeur traineerde het werck van 't Tractaet van subsidie soo langh als hy konde; om met een oock te bekomen de-

ver-

versochte Compaignyen Infanterye / die begroot wierden op dertich. In Februario versocht hy oock twee ponten / tot dienst van 't Fransche Leger / om den Rhijn op te voeren/om omtrent Nuys te mogen den Rhijn passeren ende repasseren tot meerderen dienst van sijn Koningh / ende afbreuck van sijn Vyandt. Sulcx is geconsenteert; doch op conditie dat daer deur / gelijck oock niet deur ander Vaertuych/de Commercie ende Navigatie van desen Staet aldaer soude worden versparret.

Den veertienden Februarij is d'Ambassadeur van Vranckrijck verschenen inde Vergaderingh / ende heeft aen haer Ho: Mo: bekent ghemaeckt 't vertreck des Koninghs met een machtigh Legher nae Cataloignen, om den ghemeynen Vyandt in 't hert van syne Landen selfs de onghemacken van den Oorlogh verder te doen ghevoelen; ende heeft hier by verhaelt/ de twee Leghers die den Koninck had gheordonneert het eene onder Harcourt en het ander onder den Mareschalck de Guiche, om te ageeren in Nederlandt jegens den ghemeenen Vyandt/behalven het Legher onder Monsieur du Hallier, dat in Lorraine soude verblijven; te ghe-swijgen het Legher onder Guebrian in het Sticht van Ceulen, 't welck weynigh tijdt geleden van sich hadde doen spreecken / ende dat den Koninck vertrouwende op haer Ho: Mog: als syne beste ende vertrouwste Vrienden / hem Ambassadeur hadde gelast deselve te noodigen / om van haer sijde te prepareren ende voorts effective by te brengen tot de saecken van Oorlogh/het geene soude moghen strecken tot bevorderinghe van het ghemeene beste. Waer op den Ghemelten Heer Ambassadeur over de ghenomen moeyte is bedanckt / ende van weghen haer Ho: Mo: verklaert / dat deselve van haere sijde in saecken van Oorloghe te Lande souden by brengen alle 't gene dat hun mogelijck soude syn; ende is aen den Ambassadeur vervolgens gecommuniceert den inhout van haer Ho: Mo: resolutie ghenomen/ ten regarde van d'equipagie van een Vloote van twintigh capitaele Schepen tot assistentie van den Koninck van Portugael ter Zee op desselfs aldaer naest ghelegghen kusten / met versouck op den Ambassadeur van de moeyte te nemen om den Koninck te beweghen/ om van syne zyde mede een Vloote te equiperen/ende deselve te stuyren naer Portugael ten fine voorsz. Item is aen den gemelten Heer Ambassadeur gherecommandeert ordre te willen stellen/ dat het Legher onder Guebrian sich onthouden mocht van te fouleren ofte beschadighen veel min met contributie te beswaren / de Landen van den ghemeenen Vyandt betalende de Contributien aen desen Staet. Item is aen deselve ghecommuniceert het senden van den Favorijt van Don Francisco de Melo binnen Luyck / desselfs Propositie aldaer/ waer uyt men konde afnemen het dessein van de Spaensche / om die van Luyck van die van Vranckrijck ende desen Staet af te trecken. Hier op heeft de Ambassadeur verklaerdt / dat hy ten hooghsten prees het loffelijck voornemen van desen Staet/ ten reguarde van dese equipagie/ ende dat hy het daer voor hieldt dat syne Koninck tot ghelijcke equipagie gheheelijck was gheincline̲ert: ende dat hy voorts aen syne Majesteyt soude laten weten het goedt ende loffelijck voornemen deses aengaende van haer Ho: Mo: / ende den selven voorts soucken te disponeren tot de effective equipagie van zijne Vloote naer Portugal. Item dat hy albereyts hadde geschreven aen de Graef van Guebriaen van sich t' onthouden van uytschrijvinghe ende foulen over 't landt des ghemeenen Vyandts / betaelende Contributien aen desen Staet / ende wyders dat zijnen Koninck altoos hadde ghesocht te behertighen de

saken

saken van Luyck, met verhael van 't gene gheduyrende het verblijf van den Abt van Mouzon, ende naer desselfs vertreck van daer ende verblijf binnen Maestricht was gepasseert/ excuserende met veele redenen ende circumstantien / dat den Koninck niemant van sijnent weghen tot Luyck met vrucht soude konnen senden; recommanderende ter contrarie dat haer Ho: Mo: van deselve zyde ymandt binnen Luyck souden willen senden / met de welcke de Generael van 't Leger des Koninck in 't Sitft Ceulen wesende/ soude correspondeeren / ende dat sulcx op dese conjuncture van tijden van groote efficacie soude syn; hier naer heeft de Ambassadeur aen haer Ho: Mo: overgelevert seeckere missive/ vanden Koninck/ raeckende seeckere liquidatie van eene sententie open staende tusschen de Oostindische Compaignie tot Diepen, ende die van desen Staet / ende heeft hier nevens ghevoeght d'excusen/ waeromme dat de voornoemde missive soo langhe onder hem was ghebleven; ten anderen heeft noch aen haer Ho: Mo: overghelevert eene missive vanden Koninck/ daer by syne Majesteyt verklaert ordre ghegeven te hebben aen den gemelten Heer Ambassadeur om te versoucken den vryen uytvoer van twee hondert duysent ponden koper tot Gheschut / vier hondert duysent ponden lonten/ ende drie hondert duysent ponden loot. Noch heeft aen haer Ho: Mo: overghelevert een missive by de welcke zijne Majesteyt hem laste te versoucken vryen uytvoer door Sieur Martijn tot behoef van zijne Majesteyts Magazijnen ter zee verscheyden materialen ende cabels / als andersints / begrepen in seeckere memorie daer nevens ghe-exhibeert/ daer onder anderen mede stonden drie Scheeps-ladinghen Masten, met noch vijf hondert kleyne Masten.

De Heer Ambassadeur met wedersijts behoorlijcke complimenten vertrocken sijnde hebben haer Ho: Mog: goetghevonden de voorsz eerste brief / copyelijck te senden aende Kamer vande Oostindische Compagnye tot Amsterdam, om daer op behoorlijck belangh te rescriberen; wat belanghde den inhoudt van den tweeden brief/ wierdt ghestelt in handen van de Heeren Gecommitteerden in des Generaliteyts reecken-kamer / om te calculeren hoe veel dat het uytgaende Lants gherechtigheyt van dien was bedragende/ om deselve calculatie ghesien / voorts ghedaen te worden naer behooren; zijnde daer nae toegestaen.

Den seven en twintighsten February is aenden Koninckklijcken Franschen Ambassadeur toeghestaen/ datmen alhier uyt de eedt soude ontslaen drie duysent man/ of dertigh Compagnyen te voet/ ende die overgheven in dienst van den Graef van Guebrian.

Den achsten Marty is gheslooten het nieuw Tractaet van subsidie ende separaet artijckel aengaende het secours van dertigh Compagnyen voetvolck.

Den negen en twintighsten April heeft d'Ambassadeur self by expresse audientie overgelevert de ratificatie des Koninghs/ op het Tractaet van subsidie / als oock een ander op het secreet Artijckel van de dertigh Compagnyen aen Guebrian overghelaten.

Het gemelde Tractaet vanden achsten Marty luyde als volght.

De Koninck considererende de weynige inclinatie, die de ghemeyne vyanden tot de vrede hebben, ende dat het onmogelijck is hun daer toe te bewegen, soo sy niet met gewelt daer toe gedwongen worden: om tot so een goet eynde te geraecken heeft syn Majesteyt besllooten, gesamentlijck met de Heeren Staten Generael

der Vereenichde Nederlanden in dese aenstaende velttocht hun aen te tasten soo krachtigh als hy sal konnen. Ende om aende geseyde Heeren Staten middel te geven tot lichtelijcker te supporteren ende te dragen de kosten die sy verplicht sullen syn om een groot entreprinse te doen, soo heeft syn Majesteyt aen haer willen accorderen ende toestaen voor 't Iaer *sestien hondert twee en veertig* een secours van extraordinaer gelt, conform de conditien ende voorwaerden die hier navolgen.

1. Syn Majesteyt sal geduyrende het tegenwoordige Iaer *twee en veertich* de geseyde Heeren Staten adsisteren met de somme van *twaelf hondert duysent* ponden, dewelcke de ghaseyde Heeren Staten effectivelijck employeren ende ghebruycken sullen tot onderhoudinghe van extraordinaere Cryghslieden, die alrede gheworven syn, ofte noch gheworven sullen moghen worden, in voeghen dat de gheseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden, niet tot eenich ander ghebruyck sal moghen ghediverteert worden. 'T welck de gheseyde Heeren Staten ghetrouwelijck beloven, ende religieuselijck onderhouden sullen, om door alle weghen ende middelen, die hun moghelijck syn, de vyanden te lichtelijcker aen te tasten.

2. Syn Majesteydt sal voor 't geseyde gelt, assignatien doen geven die goet sullen syn ende tot contentement ende vernoeginge vande geen, die de geseyde Heeren Staten tot dese saecke in *Vranckrijck* sullen authoriseren, om inden loop van het tegenwoordige Iaer effectivelijck binnen *Parijs* betaelt te worden. De betalinge daer af sal geschieden in *drie* termynen te weten *vier hondert duysent* ponden benefsens de respective ratificatie van het tegenwoordich verdrach, *vier hondert duysent* ponden inde maent van *Iulius* naestkomende, ende de ander *vier hondert duysent* ponden inde maent van *October* daer nae volgende.

3. Door middel vande welcke de geseyde Heeren Staten sich verplichten hun Leger goet ende sterck in 't velt te brengen, om een considerable entreprinse te doen, terwijl syn Majesteyt van syn syde oock belooft een goet ende sterck Leger in 't velt te brengen, om oock een considerabel entreprinse in Nederlandt te doen ofte de Vyanden soo veel hem mogelijck sal syn, te incommoderen.

4. De ghaseyde Heeren Staeten consenteren dat vande gheseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden die pensioenen der Fransche Officieren ghenomen sullen worden, om die te betalen, ende die te distribueren terstont ende op de selve wyse: als verdraghen is by het Tractaet vanden *seventienden Ianuary sestien hondert dartigh* ende dat vanden *veertienden April sestien hondert vier en dartich*; ende dat de geene die de geseyde Heeren Staten tot Parys sullen committeren om de geseyde *twaelf hondert duysent* ponden 't ontfangen, verplicht sal syn, om daer de somme, die de geseyde pensioenen beloopen, vande leste termijn der betalinge, te betalen ende fourneren.

5. Syn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten sullen respectivelijck ratificeren de tegenwoordige articulen in de tydt van *ses* weecken ofte *twee* maenden soo het geschieden kan.

Dit tegenwoordige Tractaet sal niet derogeren ende verminderen vande andere voorgaende Tractaten met syn Majesteydt ende de gheseyde Heeren Staeten ghemaeckt, alle dewelke in hun vigeur ende kracht sullen verblyven, om van weder syden getrouwelijck ende religieuselijck geeffectueert en nagekomen te worden.

Hier naer volghde het pouvoir des Koninckx op de Ambassadeur la Thuillerye in dato St. Germain en l'Aye den sevenden January sestien hondert twee en veertich: mitsgaders het pouvoir van haer Ho: Mog: op de Heeren Huygens, Teresteyn, Brouckhoven, Cats, Renswoude, Donia, Haersolte, ende Aldringa. Gedateert Hage den sesten Marty sestien hondert twee en veertich.

Tot bevestinge van 't welcke wy Ambassadeur ende Ghedeputeerden der Heeren Staten Gheneracl, uyt kracht van onse Respective pouvoirs ende macht brieven, desen tegenwoordige met onse gewoone mercken hebben geteeckent, ende daer aen ons wapen-segels doen stellen. Gedaen inden *Hage* in *Hollandt d'achste* Maert, *sestien hondert twee en veertigh*, was geteeckent *de la Thuillerye. R. Huygens, C. Teresteyn, I. van Brouckhoven, I. Cats, G. van Vosbergen, Iohan van Reede, F. van Donia, S. van Haersolte, W. Aldringa.* Ende met hun wapen seghels gesegelt. Geratificeert door sijn Majesteyt inde ordinare forme en besegelt met het groote segel in dato Narbonne den derden April sestien hondert twee en veertigh ende geteeckent / Bouthillier.

Tot meer verklaringe van het derde articul van 't Tractaet dien dach inden Hage in Hollant gemaeckt / is als een secreet articul verdragen / dat den Koninck / ende de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden yeder een Leger in 't velt souden brengen / bestaende in achtien tot twintich duysent man te voet / ende in vier duysent vyf hondert tot vyf duysent paerden: dat de ghesepde Heeren ten langhsten in 't midden vande Mey maent inde Nederlanden souden in marcheeren: dat het Leger der gesepde Heeren Staten een plaets van soodanige consideratie soude aentasten / dat de vyanden notable prejuditie ende schade daer af souden ontfangen / ende dat het Leger van sijn Majesteyt van sijn sijde oock een considerable plaets soude aentasten / ofte soodanich diversie maecken met in Landt der Vyanden in 't te treckhen / dat sy verplicht souden sijn een groot deel van hun heyrkrachten te houden om sich tegens de desseynen van sijn Majesteyt te stellen / ende mijn Heer den Prins van Oraigne so veel te meer bequaemheydt mocht hebben om een geluckigh succes ende gevolgh vande aenslach te bekomen. Wel verstaende dat in gheval het heyr van sijn Majesteyt niet anders soude doen / als een simple diversie / het sich veertien dagen voor dat vande gesepde Heeren Staten te velt soude begeven / sonder daer in te falen op verbeurte van trouloosheydt van weer sijden.

De ghesepde Heeren Staten verbonden sich op d' achste dagh van April dertigh Oorlogh-schepen / wel toegerust van twee, drie, vier ende vijf hondert Laten op hun kosten voor by Calis te doen kruyssen / om de Vyanden d'ingang van Vlaenderen ter zee te beletten; ende in gheval de heyren des Koninckx eenighe plaets aentasten op de kust van Vlaenderen, soo souden de ghesepde dertigh Schepen altijdt op de ghesepde kust blijven / soo langh den entreprinse soude duyren / ende ter zee de plaets door des Koninckx wapenen belegert / soodanigh besetten / dat sy ter zee niet ghesecoureert soude konnen worden, 't sy door de krachten des Koninckx van Spaignen, ofte door eenige andere macht hoedanigh sy oock mocht wesen / die hem wilde assisteren onder hoedanigen schijn het oock mocht zijn. In dit gesepde geval verbonden sich de ghesepde Heeren Staten alle de vivres te convoyeren / die vande kust van Vranckrijck souden komen naer de plaets daer het Leger van zijn Majesteyt soude zijn / ofte door een redelijcke prijs vivres daer aen te beschaffen / soo

de win den niet toe lieten/ datmen genouchsamelijck die uyt Vranckrijck soude konnen toe voeren; en nochtans de wint goet was om hem deselve toe te brengen uyt de landen vande geseyde Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden naer de geseyde plaets/ ende daer des Koninckx Legher soude zijn / om zijn desseyn uyt te voeren; in 't welck zijn Majesteyt noyt zijn wapenen soude engageren / en begeven sonder het betrouwen / 't welck hy had van dat d' inhout van dit teghenwoordigh articul punctuelijck ende getrouwelijck uytgevoert soude worden door de gheseyde Heeren Staten / die sulcks beloofden ende sich daer toe obligeerden op verbeurte van manquement van trouw/ ende van infractie ende breeckinghe der Tractaten/ by hun met zijn Majesteyt ghemaeckt.

De Heeren Staten beloofden oock oprechtelijck pas ende repas over de Rhijn te Wesel, aende Legers van zijn Majesteyt/ ende oock pas ende repas te Maestricht op de Maes; behoudens dat het niet sy om hun Staet te prejudiceren ende nadeeligh te zijn.

De Heeren Staten verobligeerden sich hun Leger soo langh in 't velt te houden/ als den welstant vande ghemeene saecke soude vereysschen / ende den tijt soude konnen toe laten.

Tot bevestinghe van het welck d' Ambassadeur ende Gedeputeerden der Heeren Staten Generael uyt kracht van hun pouvoirs ende machtbrieven/ dese teghenwoordigen met hun ghewoone teeckeningh hebben gheteeckent/ ende haer wapenzeghels daer aen doen hechten. Geratificeert door zijn Majesteyt inde ghewoone forme/ ende gezegelt met het groote zegel in dato den derden April sestien hondert twee en veertigh te Narbonne, geteeckent Bouthillier.

Door een tweede secreet Artijckel / beloofden de Heeren Staten in ghevolghe van 't Tractaet dien dagh besloten ende gheteeckent, aenden Koninck te licentieren van hun eedt ende dienst / als zijn Majesteyt het voorghenoemde Tractaet gheratificeert soude hebben drie duysent mannen / goede ende effective luyden / met de Officieren die tegenwoordighlijck in hunnen dienst waren/ in sulcker voeghen dat sy met het voorgenoemde getal souden over gaen inde soldye van zijn gheseyde Majesteyt/ ende den eedt van ghetrouwigheyt aen hem doen; dit is desgelijcx geteekent by den Ambassadeur ende Gedeputeerdens. Oock namaels gheratificeert door zijn Majesteyt inde ordinare forme/ te Narbonne de derden April sestienhondert twee en veertigh. Geteeckent Bouthillier, ende bezegelt in Placcaet.

Declaratie ende verklaringe van mijn Heeren de Staten.

Wy ondergeteeckende Gedeputeerden van de Generale Staten der Vereenichde Nederlanden verklaren dat, nae dat tot ons geseght is door den Heer Ambassadeur *de la Thuillerye*, dat syn orden verandert waren, en dat in plaets vande troupen suyverlijck en eenvoudelijck te begeeren, ghelijck hy in 't begin gedaen heeft men sedert geordonneert had te verklaren, dat syn Majesteyt deselve alleenlijck by leeninge begeerde; so by geval de forme, ende wyse, op de welcke men hen deselve had geaccordeert, door het secreet artikel desen dach geteeckent, niet aengenaem aende Koninck was; de ghesëyde Ambassadeur niet voor *ghedisavoueert* en *geloghent* sal achten: sich voorts verseeckerende dat syn Majesteydt so redelijck is dat hy wel sal willen considereren, dat verscheyden respecten ende opsichten, ende

de de constitutie ende stant van desen Staet niet toelaeten aende ghesëyde Heeren Staten Generael deselve andersints te geven. Tot getuygenis van het welcke wy dese tegenwoordige met onse ordinare teeckeningh hebben bevestight, ende onse wapensegels daer aen doen stellen. Inden *Haghe* in Hollandt den *achsten Maert sestien hondert twee en veertigh* geteeckent *R. Huygens: C. Terestein, I. van Broeckhoven, I. Cats, G. van Vosbergen, I. van Reede, F. van Donia, S. van Haersolte, W. Aldringa.* Ende gesegelt met hun wapensegels.

D'Ambassadeur wederom dede aen haer Ho: Mog: de volgende belofte.

Ick ondergeteeckende Heer de *la Thuillerye*, Ambassadeur vande Christelijckste Koningh beloof dat de *drie duysent* mannen met hun Officieren, die de Heeren Staten hebben beloofst in gevolgh van het Tractaet desen dach besloten, gearresteert ende getekent, tusschen syn Majesteyt ende hen, te licentieren, ontslaen en over te doen gaen in dienst en besoldinge van syn geseyde Majesteyt, ten eynde van *twaelf* maenden naest komende weder sullen met hun Officieren gaen inde dienst ende besoldinge der geseyde Heeren Staten. Tot ghetuygenis van het welck ick dese tegenwoordige met myn eygen handt heb gheteeckent, ende myn seghel daer aen doen stellen. Gedaen inden *Hage* in *Hollandt* op den *achste* dach van *Maert sestien hondert twee en veertigh* geteeckent, *la Thuillerie.*

Geratificeert in de ordinare forme door sijn Majesteyt tot Narbonne, den darden April deses Jaers. Geteeckent Bouthillier, ende in Placcaet gesegelt.

Dit Tractaet en Campaigne heeft noch aen desen Staet noch aen Vranckrijck niet gegeven: immers niet in Nederlandt / want de Hessische ende Wijmarsche / gelijck oock het leger van desen Staet consumeerden den Somer met leggen / aen dese ende geenesijde Orsoy. Ende als het tijdt wiert voor ons Leger in Garnisoen te gaen: so repasseerden de Hessische ende Wijmarsche den Rhijn tot Wesel: beset latende Ruys, Kempen, ende Duyren met eenige kleyne plaetskens.

Maer aen d'ander sijde gewan Vranckrijck de fameuse sterckte van Perpignan met het geheele Graefschap van Roussillon. 'T welck / als ver van hier sijnde / ick verby gae ende aen andere laet te beschrijven.

De passage en Bataille van den Generael Guebrian so na aen / ja door dese frontieren / geeft my oorsaeck om yets daer van te spreecken. In 't Jaer neghen ende dertigh / naer de doodt des Hartoghs van Wymer, kreegh den Graef van Guebrian 't meeste gesach over de Fransche armee in Duytslandt. Hoewel het opperste was aende Hartogh van Longueville, kranck of absent / ende hem waren gesubordineert de Mareschalcken du Haillier, Turene, ende Guebrian. Hy hadde veel moeyte van Brisach te bewaren voor den Koning / daer nae om de Wymersche Officieren / insonderheydt die men noemde de Directeurs / als Oom, Rose, Erlach, Nassauw, in devotie te houden. De Sweetsche Generael Banier toogh het water naer sijn molen / soo veel hy konde: doch het ghemeen Interest om het huys Oostenrijck te krencken deed haer vrienden blijven / hoewel sy in veel dingen niet over een stemden: soo om particuliere eere / als profijts wille: de dienst vande meesters is altijdt den Deckmantel.

Soo wel de Fransche als de Sweetsche waren in Duytslandt om haer eyghen Interesten: ende sy traverseerden elck anders desseyns. Banier in Bemen sijnde tracteerde vrede sonder kennis vande Fransche; de Keyserlsche presenteerden hem te

beneffens een paspoort van te moghen uytvoeren twaelf paerden sonder te betaelen 's Lants gerechtigheyt.

In Januario quam uyt Portugal wederom d'Admirael van Gysele, met syne Vloote/ hebbende niet sonderlinghs uytgerecht: als zijnde wat te laet ghekomen/ om in zee te rescontreren de Spaensche silver-Vloote. Hy brachte mede brieven van den Koninck van Portugal, waer by hy bedanckte voor het voorgaende secours ende versocht teghen het aenstaende saison/ dat hetselve secours wat tijdtlijcker mocht worden gesonden. Men verstont oock dat des Koninghs ratificatie op dat met Tristan de Mendoça Furtado, den twaelfden Juny des verleden jaers gemaeckte Tractaet was in handen van den Soon van Mendoça alhier. Daer op de Provintien zijn aengemaent tot dierghelijcke Ratificatie van deser zijde binnen den tijdt van veertien dagen precijs in te brengen/ met verklaringh dat in cas boven vermoeden d'een of d'ander Provintie/ daer van mocht blijven in ghebreecke/ dat dies niet teghenstaende de meerghenoemde Ratificatie ende approbatie in behoorlijcke forme jeghens die van Portugal van weghen den Staet deser Landen soude worden ghewisselt/ ende zijn de twee absente Provintien hier van by schrijvens geinformeert ende tot het inbrenghen van derselver advijs op het voorsz. stuck binnen den voorsz. tijdt aengemaent.

Den twintighsten February is by haer Ho: Mo: gheconcludeert tot ratificatie: waer tegens die van Hollandt ende Zeelandt hebben geprotesteert niet gelast te sijn. Deselve twee Provintien sagen het werck van Portugael wat dieper in: uyt reden van Commercie/ ende avantage: als te voorsiende/ dat de West-Indische Compaignye soude werden verbordert/ ende gesupplanteert; anders wast geen rede de ratificatie te weygeren/ na dat de tijdt was verloopen. Want in alle manier moet werden woort gehouden.

'S anderen daeghs versochte Antonio de Mendoça Furtado Soon vande ghewesen Ambassadeur audientie ter Vergaderingh maer hy wierdt door de Heeren Huygens, Marenes ende Donia gesprocken inde vertreck kamer: alwaer hy uytsants brieven van den Koninck sich gereet toonde tot de wisselingh van de ratificatie. Doch men bevont in het Tractaet tot Lissebon geschreven in 't Latijn eenige schrijffauten: men begeerde dat Antonio deselve met sijn eygen handt soude corrigeren: Sulcx heeft hy eerst geweygert/ om dat hy seyde geen kennis van de Latijnsche Tale te hebben: daer van door Portugijsen onderrecht sijnde/ heeft het daer na noch geweygert/ als sijnde (seyde hy) hem ongheoorloft/ sijn handt te setten in Koninckliijcke schriften. Daerom alsoo de fauten waeren van kleyne importantie/ het soo gelaeten wiert: korts daer nae van hier vertreckende/ schulden ghemaeckt hebbende/ ende geen raedt wetende: heeft de Prins van Oraigne hem vereert ses hondert ducaten. Voorts is goet gevonden datet soude werden gedruckt/ ende den twaelfden Marty gepubliceert; voorts gesonden aen de Provintien/ aende Admiraliteyten/ aende Oost- ende West-Indische Compagnye/ ende aende Generaels in Oost ende West Indien.

Tot de nieuwe Vloote nae Portugael is uytgegaen eene petitie van ses mael hondert duysent guldens: de helft daer van te fourneren in baeren gelde/ tegen den eersten April in handen van den Ontfangher Generael Doubleth. Maer eensdeels hadde de voorige Vloote weynich uytgerecht/ ende anderdeels begost men jalours

te wer-

te worden / dat de Portugiesen soo in Oost Indien als Brasyl die van desen Staet begosten te verfoordeelen: dat men noyt in eenighe nieuwe Vloote heeft willen consenteren.

Den nieuwen Koningh van Portugal hadde alnoch de Bisschop van Lamega, als Ambassadeur te Roomen. Maer de Paus continueerde hem te weygheren de receptie als Ambassadeur welcke receptie hem in Vranckrijck, Engelandt, Sweden ende alhier nochtans was toegestaen.

Gelijck alrede geseyt is/bleeck korts/dat het interest van de West-Indische Compagnie oock van de Caperye weynig convenientie had met het Portugiesch tractaet of stilstant. Alrede in April quamen twee Portugiesche schippers alhier clagen over 't nemen van haer schepen; maer 't nemen van Loanda, St. Tome, ende Maranhan was van grooter gewicht: Hopende 't welk in Majo tot Rotterdam was gekomen als Ambassadeur Francisco Andrada Leitao, een Doctor en Professor inde rechten: Hy wierdt nae ghewoonte inghehaelt den elfden, ende den veerthienden had zijn eerste audientie: Hy sprack Latijn / prompt / maer tamelijck Barbaris; Hy seyde voornamentlijck gekomen te zijn om haer Ho: Mo: mondelingh te verthoonen/ hoe d'eerste vreughde van den geaccordeerden vreede was verandert in een weeklagen/ gekerm/ende droefheyt der Vasallen ghewoont hebbende inde Staet van St. Paulo de Loanda, ende in de Casteelen van 't Rijck van Angola, streckende tot verbitteringe van de Inwoonderen in Portugael/ ende selfs tot hooghste misnoeghen van den Koningh/ als hem was bekent ghemaeckt / dat d'Inwoonders van deselve plaetsen hadden verlaten hare huysen/ goederen/ ende plaetsen van hunnen Godsdienst/ haer in de wildernissen/ bosschagien/ ende schuylhoecken hadden begeven van wegen de groote macht van de Vloote / bestaende in twee ende twintigh ghewapende / ende van alles voorsiene Schepen/met dewelcke sy in de Maent van Augusto lestleden buyten alle hoope / en sonder rechtelijcke ende natuyrlijcke oorsaecke / van den Admirael Jol, anders ghenaemt Houtebeen, ende syne byhebbende/als Vyanden waeren aenghetast/ overvallen / ende gheplundert / daer sy nochtans anders niet als Vrienden hadden behooren aengesien ende ghetracteert te worden / vermidts sy alhereyds doen ter tijdt wisten / of weten konden/dat van wedersyts op alle plaetsen de wapenen hadden begost stil te staen/ en datter met den Heere Tristan de Mendoça Furtado, Ambassadeur van den Koningh was ghehandelt van Vrede op thien Jaren / soo aen dese als aen ghene syde van de Linie/ ende dat oversulcx de Stadt met de Casteelen hadden het jock der Castilianen afgeworpen / wederom waeren ghebracht onder het ghebiedt van den Koninck voornoemt.

Waer naer wisten sy oock wel (seyde hy) dat syne Vlooten/ wapenen ende Soldaten souden werden vereenight met de Vlooten / wapenen ende Soldaten van de Heeren Staten/ als mede van den Christelijcksten Koninck tegens den algemeenen Vyandt / ende op datse voortaen onder decksel van ignorantie gantsch gheene ontschuldinghe en souden konnen voorwenden / Soo was alle het voorverhaelde aen deselve Admirael ende syne medehelpers van den Gouverneur derselver plaetse/ ende van d'outsten der gemeente door afghesondene bekent ghemaeckt: dat sulcx onaengesien deselve Houtebeen d'onvoorsiene ende ongewapende Inwoonders van die plaetse hadde verdreven / ende de voorsz Casteelen ende Stadt vermeestert / ende

overmits sy nu niet wel konden ontkennen 't ghene in 't selve Rijck openbaer ende kennelijck was / soo hadden sy looselijck geantwoort ; dat het hun niet vry stondt / sonder toelatinghe van hunne Committenten de veroverde Stadt ende Casteelen t' abandonneren / ende onder dese couleur blijvende in 't besit van de plaetsen / hadden eenighe Schepen van deselve Vloote uytgesonden omme het Eylant / de Stadt ende 't Casteel van St. Thome te beoorloghen / 't welck de bewaerders ende Capiteynen door macht van wapenen bedwonghen / den Gouverneur doot synde / aen den voorsz Admirael hadden overgegeven / de Stadt aldus verlaten / de Burgers ende Inwoonders van de plaetsen oock gheweecken wesende nae de Wildernissen / bosschagien ende schuylhoecken / waren van de Soldaten van deselve Vloot / ende van de Brasiliaensche Indianen gevolght / vervolght / ende soo wreedelijck ghetracteert / dattet scheen als offe alle menschelijcke natuyre afgeworpen / ende daer teghen eene wilde aenghenomen hadden : Ghelijckerwijs (hoewel de brieven van den Koningh van die saecken gheen mentie maeckten / vermits hy 't selfde ten tijde alsse geschreven wierden noch niet hadde verstaen) wierter geseyt / datse de plaetsen ende Casteelen van 't Landt de Maranhan hadden ingenomen / ende met de laetste klaer bewijsende datse in alles hadden gheprocedeert teghens de oprechte ende goede trouwen / als krenckende de Rechten van de Volckeren ende van het natuyrlijck vertrouwen / daer op sonder eenige ombraghe den Ambassadeur Mendoça met de Heeren Staten sincerelijck hadde ghetracteert van Vrede ende opschortinghe van wapenen op thien Jaren ; derhalven datse hadden gewelt bedreven aen het vredelievend voornemen van den Ambassadeur / de goede ende oprechte intentie van den Koninck die denselven was sendende / ende den Vrede confirmerende ; datse hadden een ghenerael schandael ghegheven aende Geallieerde Koningen ende Princen / die haer souden verwonderen als sy aenmerckten de excessen by den voorsz Admirael ende de zijne begaen / omme de voorsz Casteelen / Steden ende Plaetsen te nemen / oeffenende alle continuele ende schadelijcke acten van vyandtschap / soo datse niet grooter konden wesen / als of den Koninck van Portugael ende desselfs Vasallen doen ter tijdt hadden gestaen met desen Staet in een levenden openbaren ende ingeseten Oorlogh ; Oock konder niet bedacht worden dat meer contrarieerde de waerheyt van de beloften by deselve gedaen / ofte protestatie t' eynde van het uytgegeven Tractaet van Trefues ghestelt / mede brenghende : Dat d'Heeren Staten hadden geoordeelt tot bevorderinge van 't ghemeene beste dienstigh te zijn het loffelijck voornemen van den hooghst-gemelten Koninck *Don Ian de Vierde* te secunderen, ende met denselven te maecken ende te voltrecken een Tractaet ende Accoordt van Vrede, ende mits dien te laten passeren veele ende verscheyden occasien, die sy andersints tot haer eygen particulier proffijt ende nuttigheyt by dese occurrentie van saken, so aen dese, als aen d'andere syde vande linie hadden konnen mesnageren, datse in plaets van dien liever lieten reviviseeren d'oude vrundtschap, correspondentie, ende handel, die tusschen d' Heeren Koninghen van de Croone van *Portugael* ende de *Nederlanden* over ende weder over van oudts gheweest was.

Wat sullen (seyde hy) de gheene, die alsulcke beleefde so wel ingestelde woorden hebben gelesen, seggen ende oordeelen ? indien niet datelijck door haer Ho: Mog: ernstelijck wierde bevolen dat van de geroofde goederen, ende van 't geene t' on-

t' onrechte met ghewelt was ghenomen terstont restitutie wierde ghedaen aen den Koninck ende desselfs Onderdanen? niet anders dat de voorsz woorden souden syn ingestelt door listige inventien, ende geschreven om haer te abuseren, te bedriegen ende te bespringhen als slapende onder schyn van vrede, ende goet vertrouwen, hun beloofst, onder verseeckeringe van Vrundtschap ende schynsel van goede genegentheydt, sonder wapenen; sonder voorsorge ende bescherminge; anders soude de natuer self den wilden hebben geleert een vaste plaets tot haer protectie op te werpen.

Wat sullen andere segghen, welcker invasien usurpatien ende vyantschappen men albereyts heeft erkent verworpelijck ende condemnabel te syn? so haer Ho: Mogt niet daetelijck straffen die gheene die sulckx door nydicheydt ende ongheschickte begeerlijckheydt hebben ghedaen, ten sy datse door voorgaende bevel waeren gedaen, ofte door naegevolghde ratificatie voor goet gekeurt, ende dat de Heeren selfs liever hebben willen verliesen de Vrundtschap ende commercie van een Geallieerden Koninck, dan te laten voor by passeren tegens gegheven woort ende gemaeckte verbondt, de gelegentheydt van te rooven de Landen Steden en Casteelen van haer vrienden.

In cas de geslagen wonden ende ontfangene quetsueren niet datelijck door behoorlijcke remedie van restitutie werden genesen, wat seeckerheydt, seyde hy, sullen in het toekomende hebben of pretenderen konnen de Koningen, Princen ende alle anderen, dewelcke om Vrede, ende Commercie in te voeren ofte die te vernieuwen, aen de Heeren Staten gesonden hebben Ambassadeurs, ofte met hun gecontracteert? wie sal voortaen met haer willen handelen? indien hy ghewaer wort. Datse in haeren beginne deselve verbreecken. Wie onder 't begryp van 't menschelijck geslacht sal willen vyantschap in plaetse van vrundtschap ontfangen? wie sal eyndelijck op Vrede vertrouwen, soo hy kennisse bekomt dat onder den mantel des Vredes is schuylende een wreeden Oorlogh, wat sal dat voor een Rijck wesen 't welck lydt dat hem gewelt werde aengedaen? wat sullen eyndelijck niet beginnen ende onderstaen de dappere ende couragieuse Rijcx Inwoonders, omme weder te krygen de Steden, Slooten, ende Casteelen door 't bloet van hunne Voorouders gewonnen, ende teghenwoordigh niet met rechte, maer met onrechte bedwongen ende ingenomen? wat sullen de tegenwoordighe hebben gesien ende in toekomende tyden lesen ende hooren de schriften, datter in den beginne, selfs doen de Heeren Staten te vooren quamen, ende op haer eygen kosten uytrusteden een Vloote van *twintigh* ghemonteerde Scheepen, omme te seconderen het voornemen van den Koninck van *Portugael*, 't welcke sy oordeelden eerlijck ende dienstich te wesen voor de gemeene welvaert, jae soo verre datse boven de voorschreve Vloote hadden toeghelaeten, dat binnen dese Provincien gehuyrt, uytgerust, ende met wapenen, munitie van Oorloch ende Soldaten geladen soude worden, op datse met malkanderen gevoucht synde met d'andere Vloote van ghelijck getal van den alderchristelijckten Coninck ende met Gallioenen van den Staet van Portugael naer desselfs Revieren ende zeen mochten vertrecken, ten eynde sy van daer naer gehouden Raedt te krachtigher mochten ageren tegens den gemeenen vyandt, noch heymelijck wierden geequipeert ende uytgherust, andere *twee en twintigh* Scheepen van de Onderdaenen van desen

 Staet

Staet in de Reviere van *Pernambuco*, om met deselve te beoorloghen de Casteelen Steden ende Conquesten van den selven Geallieerden Coninck, met den welcken d'Heeren Staten de voorsz Alliantien hadden opgerecht.

Wat sal dese tegenwoordige ofte de naekomende eeuwe seggen, verstaende dat op een tydt als een Ambassadeur van den Koninck in dit Hof op 't heerlijckste en beleefste wiert getracteert, ten eeten, ende drincken genoodt, met groote solemniteyt ter eeren van 't welvaeren ende restitutie van die Kroone aen den Koninck gehoorende; dat ter selver tydt een Hollantsche Vloote, is gedestineert gheweest omme te beoorlogen ende te onrechte te occuperen de Casteelen, Steden, ende Conquesten van deselve Croone, om welcker restitutie willen so groote vreughde alhier wierde bedreven! Ende waerom wierde desen gherestitueerden Prince, van weghen dit selve Hof toeghesεyt alle gheluckwenschinghen, ende alle gunst bewesen; wanneer in den selven tydt door een onverwachte en onrechtmaetighe Oorloge voor hem wiert bereyt alle droefheydt ende quaet. Dewelcke van den Koninck van Castilien, als openbaeren ende verklaerden vyandt niet grooter hadde konnen hem aengedaen worden, als sy hebben gevoelt ende ontfanghen door de wapenen, van d'Heeren Staten, met dewelcke hy aenghegaen hadde een verbont, ende in vruntschap getreden was.

Deselve vyantlijckheden, invallen, onrechtmatige besittingen ende beroerten contrarie de burgerlijcke ende natuerlijcke redenen, konnen niet werden geexcuseert, deur het *proemium* van het Tractaet, spreeckende, *dat wel het bestandt in Europa aengename ende vruchtbare effecten van Vrede soude konnen voortbrengen van dien tydt af, dat 't selve was onderteeckent, maer dat sulex nochtans niet also waere te verstaen by d'Inwoonders van d'Oostindien, Zeen, Casteelen ende plaetsen gelegen aen de ander zyde van de linie begrepen in den inhout van 't octroy by de Heeren Staten Generael aen de Indische Compagnye verleent. Ende dat in desen de vrucht van de vreede niet genooten soude worden, noch oock den selven vrede kracht hebben, ten waere na omloop van een geheel Iaer, nae dat aldaer de publicque verkondinge van Treves soude syn geschiet, die ten voorschreven tyde aldaer noch niet en was gekomen, ende dat daerom door dese invasien, noch geloof gebroocken, noch van den woorden van het Tractaet afgeweecken is.*

In den *eersten* wert daer op geantwoort, dat den ghemelten Admirael ende syn volck ter selver tydt in de maent *Augusto* bekent was geweest, hoe dat het Rijck van Portugael met algemeen consent van Borgeren ende Inwoonderen sich onttrocken hebbende van de macht der Koningen van Castilien, had gedaen den eedt van ghetrouwicheydt ende onderdanicheydt aen den Prince *Iohan van Bragança* bevorens Hertoch, dewelcke de Croone toebehoort; oock wisten sy wel dat den Prince korts naer syne krooninge eenen Ambassadeur hadde gesonden aen de Ho: ende Mog: Heeren Staten, ende dat hy van deselve ontfanghen was met grooten toeloop, acclamatie ende vrundtschap, ende dat daer op datelijck was gehandelt van te conjungeren de macht ende Vlooten in vougen voorschreve, tot afbreuck van den ghemeenen vyandt, ende tot hulpe van den Koninck. Uyt wat rechtvaerdige oorsaecke nu den Admirael ende dessels mede doenders hebben konnen bewogen worden omme te bevechten selfs des Conincx Casteelen, Steden, ende plaetsen, dien doch d'Heeren Staten hadden belooft te beschermen, vinde ick

gants

gants geene oorsaecke : ten sy dattet vordeelijcker is den krych te voeren door de begeerlijckheydt totte Landen ende Casteelen der Koninghen daer mede men in verbont staet.

Ende al waert soo dat den voorschreve Admirael ende syne mede doenders uyt *Pernambuco* vertreckende om de voornoemde Castelen, plaetsen ende Steden te beoorlogen ten tyde als sy begosten zeyl te maecken van alle 't geene voorsz is noch geen volkomen kennisse en hadden, gelijck men nochtans weet dat sy gehad hebben, soo souden sy doch hebben gelooft, dat het in de te onrecht ghenomene plaetsen was bekent gemaeckt, ghelijckse albereyts notoire ende publijcque verkundinge hadden, want het was hun veelmaels aenghedient van de Gouverneurs Capiteynen ende oudtsten der selver Landen, jae selfs oock van 't gemeene volck, die alle te samen hebben verklaert datse nu ter tydt niet meer onder den Koninck van *Castilien* ghehoorden , maer Onderdanen ende Vasallen waren van den Koninck *Iohan*, wiens bevel deselve sonder eenich dwanck ofte contradictie hadden gevolcht, ende dat sy vrede ende Treves hadden met de Heeren Staten Generael voor *tien* Iaeren, ende op dat fondament offereerden sy hun met de grootste beleeftheydt alle vrientschap, nootwendich onderhout, ende de Havenomme te ververschen, haere Lichamen ende Scheepen.

My is indachtich datter verhaelt wort in een seeckere burgerlijcke wet der Romeynen, dat het *bedroch is, niet te geloven, oock niet te willen verstaen, dat alle menschen geloven en verstaen.* Tot wat graet nu van bedriegerye sal wesen te reeckenen die ongelovicheyt van d' Admirael en syne medeplichtige die niet en hebben begeert noch te gheloven noch te verstaen 't gheene in soo veel ende verscheyden plaetsen van soo veel ende groote Gouverneurs, Capiteynen, oudtsten, ende van de geheele gemeente vastelijck wierde ghesseyt ende verklaert , daer van moghen oordeelen de Hooge en Mogende Heeren Staten, ende der selver scherpsinnige en rypste verstanden, want ick en derf geen name geven aen 't geene dat met sodane ongelovicheyt ofte geveynstheydt over een komt.

Ten *derden* wort geantwoort, al ist dat in 't articul van Vrede ende opschorssinge van wapenen soodane woorden mochten gevonden worden waer uyt dat konde blijcken, *dat de wapenen in de voor verhaelde plaetsen onder 't Octroy aende West-indische Compagnye verleent noch stil staen , noch ophouden souden, voor en aleer een geheel Iaer was verscheenen, ten sy dat alvorens met gewoone solemniteyt van Trompetten ende uytroepers het bestant soude werden gepubliceert.* Dat soude immers moeten verstaen worden van die plaetsen, Steden , ende Castelen totte Kroone van Portugael gehoorende, die noch waeren onder den Koninck van *Castilien* , ende syne beveelen volchden, die noch stonden in twyffel ofte in Neutraliteyt den uytkomste afwachtende: maer niet van dese, van dewelcke nu naer datse het jock van de Castiliaensche Tyrannye hadden afgheworpen, uyt vryen wille den Doorluchtichsten Prince *Iohan* voor Koninck was erkent. Anders soude het de grootste contradictie verwecken van ter selver tydt te gelijck hem wel van vooren te helpen met wapenen, Vlooten, Soldaten ende geschut, maer achter de rugghe een andere Vloote, andere Soldaten, ander gheschut tegens hem ende de syne te voeren. Aldus, soo ick my niet bedrieghe, sullen seggben ende verklaeren alle voorsichtige ende oprechtige mannen, die geen Interesse daer by hebben ; want het

het is de ghemeene ende waerachtighe meeninghe van de capitulatie ; dit is gheweest d'intentie van den Ambassadeur met d'Heeren Staten accorderende, het soude oock slim ende seer hart syn te soecken een ander verstandt teghens 't gheene dat de natuyrlijcke reden mede brenght : ende scherpsinnelijck nae te dencken de woorden van 't Contract, maer den sin niet te bewaeren teghens het oordeel van een goedt man *arbitrium boni viri*, ende teghens het goede gheloof *bonam fidem* : het welcke overvloedigher moet wesen in de contracten van Vreede ende verbonden ghemaeckt met Princen, Steden ofte Republijcken, als in de Contracten van Koopluyden, van de welcke naer recht ende billickheyt wert geoordeelt.

Ten *vierden* wort gheantwoort, indien dat de meeningh was, soude oock konnen ghesevt worden, dat van die Vlooten ende Soldaten dewelcke van hier in 't voorleden Iaer naer de zeen van Portugael syn vertrocken tot hulpe van den Koninck, oock souden konnen ingenomen worden desselfs Legers, Casteelen Steden ende plaetsen; want doen ter tydt was den Treves van den Koninck noch niet onderteyckent, noch niet geapprobeert, noch door de gewoonelijcke *solemniteyten* ghepubliceert, dan vermidts sulcx niet kan noch mach gehoort *worden, want* het soude eene groote absurditeyt syn : uyt wat krachte, ende uyt wat burgerlijcke ende natuerlijcke redenen sal men doch dan moeten hooren dat den Ambassadeur concederende, ofte dat den Koninck approberende, van die intentie soude gheweest syn, dattet d'onderdanen van de Heeren Staten, dewelcke ten aensien van het gemeene beste den Koninck selfs waeren te hulpe gekomen voor de wettighe publicatie van vreede, soude vry staen desselfs onderhoorige Leghers, Casteelen, Steden ende plaetsen sonder eenige twyffelinge ofte tegenspraeck te beoorloghen, ende als vyanden te bemachtigen.

Nu nochtans gestelt ende niet toegestaen, dat door eenigen listigen treck ende harde uytlegginge der woorden van een Articul, 't selve konde werden begrepen. So sal het voorwaer tegenwoordich onmoghelijck syn de ontnomene Casteelen, Steden ende plaetsen te behouden sonder verbreeckinge van Vreede ende vernietinge van 't Contract, want al ist dat des Konincx Gouverneurs, Capiteyns, bewaerders ende onderdanen uyt deselve syn ontweecken, so en hebben sy doch de Landen daer om niet gequiteert, jae sy syn veel meer op *twee* mylen weechs Lanwaerts ingegaen, alwaer sy gelijck een Legher ende batailje ghehouden worden, sulcx dat noch der Heeren Staten Onderdanen om de handelinghe met de Swarten te exerceren sonder wapenen ende gheweltdadicheyt daer heenen komen, nochte oock de Swarten selfs om te handelen met de Onderdanen van desen Staet derwaers doordringen konnen.

Indien de vreede ghelijck wy dien begeeren te onderhouden, van wedersydts suyver ende heylichlijck sal werde onderhouden : soo sullen voor seecker d'Onderdaenen van de Heeren Staeten daer deur gheen voordeel scheppen, al ist datse de Casteelen, Steden ende plaetsen op de strant van de zee inhouden, noch ende sullen van daer (als wesende van de Onderdanen van den Doorluchtighsten Koninck ghepreveníeert ende verhindert) anders niet konnen trecken ende ghenieten als *kranckheden, sieckten*, ende de *doodt*, ghelijck sy alreets bevinden.

Ick

Ick verklaere dat den Koninck hooch acht de vruntschap met d'Heeren Staten Ghenerael ghemaeckt, oock soo veel vertrouwt op der selver beleefthheydt, ende de oprechtigheydt, soo omtrent de onderhoudinghe van 't Contract, als omtrent de gherechtigheydt haerer Oorloghen, dat hy my heeft ghe schreven, dat hy gheloofte dat deselve Admirael ende syn volck hebben te werck ghegaen sonder last, ofte alleenlijcken uyt krachte van een bevel, dat al vorens ghegheven was eer de ghenomene plaetsen onder ghehoorsaemheydt van den Koningh syn ghebracht, ende dat hy van de Heeren Staten verwachte dat hem deselve souden worden gerestitueert met last omme de schuldige daer over te doen straffen, daerom hy was sendende eenen Ambassadeur omme het selve te versoucken, want het en kan niet wel werden aengenomen, dat eerlijcke luyden beminders van justitie, stichters van vruntschap, goede onderhouders van vrede ende verbonden, dewelcke door macht van wapenen, door voortreffelijcke ende danckwaerdige daden haer sulcx hebben geesvertueert, ende ter eeren gebracht; dat haeren vermaerden naem bykans voor de geheele werelt onsterffelijck is, met een vleck ofte teecken van *Vreede verbroocken ofte verbonden gescheurt* te hebben, dewelcke sy nochtans met d'alderbeleefste ende vrundelijcxste woorden hadden selfingheitelt, haer klaer ende oprecht aengesicht in eenigerley manieren souden willen verduysteren van weghen de nydigheydt ofte onordentlijcke begeerlijckheydt van eenige vasallen dewelcke tegenwoordig haer contenteren met de onbestendige kleyne violente commercie, maer de rijcke ende lanckduerige commercie van Portugael misschien sullen komen te verliesen, ofte ten minsten deselve ontroeren, so dat de goede correspondentie, van wedersyden begeert, ende vernieuwt, niet sal strecken tot vermeerderinge, maer veel meer tot verminderinge van trafijck: ende blyschap verwecken, als mede gelegentheydt ende gemack geven aen den Koninck van Castilien ende andere vyanden, in cas de verbonden niet en worden onderhouden naer recht ende billicheydt, gelijck ick bidde, sonder de harde ende rigoreuse uytlegginghen.

Dit waren zijn argumenten: schijnende niet te weten dat die van de Compagnye expresselijck de tijdt van de Ratificatie soo langh hadden ghenomen; ende deur een expressen de regeeringh in Fernambuc geadverteert ende last ghegeven om conquest te doen ende in te nemen wat sy konden / ende specialijck de ghenoemde drie Plaetsen / onder schijn van de vrede sorgeloos zijnde / ende in plaets van tegenstant / alle vruntschap ende goet onthael aen Houtebeen doende: Dit geschiede alsoo uyt eene meer Politijcke als schriftuyrlijcke wijsheyt: hoewel als elders ghesepdt is / haer Ho: Mo: deur twee Ghecommitteerde de Vergaderingh van de negenthiene tot Amsterdam gesocht hadden de Compagnye daer van te diverteeren: maer 't ginck eyntlijck al weer soo 't quam / 't hadde gheen zegghen. Die van d'Oost Indische Compagnie is 't beter gelukt.

De Heeren van Meynerswijck, Hogendorp, Vosbergen, Nederhorst, Veltdriel ende Clant van wegen haer Ho: Mog: de Propositie gheexamineert hebbende / stelden voor responsie de questie te bestaen in twee principale Hooft-Poincten.

Ten eersten, Of tusschen de Portugiesen ende desen Staet was ghesweest Oorloge / van of de Portugiesen af werpende de Castiliaensche heerschappye / van selfs / sonder

sonder middel van voorgaende Tractaet / quasi jure postliminii herstelt ende ghekomen waren in Vrede met desen Staet?

Ten tweeden, Of die veroveringe van Loanda, St. Paulo, St. Thome, Maranhan was geschiet ten tijde van den Oorloge?

Aengaende het eerste, Dewijl Portugael gheduyrende die heerschappye des Konincks van Castilien sedert 't sestigh of meer Jaren herwaerts was gheweest in ghestadighe vyantschap met desen Staet / ghelijck alle andere Onderdanen des Konincks van Castilien: Soo kost ex jure Gentium den Oorlogh of vyantschap niet cesseren sonder speciael Tractaet / ende de Hertogh van Bragança zijnde ghestelt in 't besit van die Croone / bleef sonder voorgaende Tractaet niet min Vyandt van desen Staet / als hy was ten tijde denselven Hertogh was Onderdaen van den Castiliaenschen Koninck.

Sonder dat die woorden te laten passeren veel ende verscheyden occasien ander interpretatie konden lijden of ander kracht hadden / als het Tractaet selfs mede bracht.

Dat om dieselve redenen den Koninck gekomen zijnde in 't besit van die Croone / had gesocht Vrede ende vrundtschap met desen Staet / ende ghesonden zijn Ambassadeur Tristao de Mendoça Furtado om te handelen van Pais ofte bestant / die ghevolght is den twaelfden Junij sestien hondert een en veertigh. Welcke handelinghe ware onnoodigh gheweest / indien quasi jure postliminii was herstelt den Vrede / die eertijdts mocht zijn gheweest tusschen de Portugiesche Koningen ende de Nederlanders.

Ghelijck mede den Koninck aenstonts had ghetracteert met Vranckrijck / welck gheduyrende die Castiliaensche heerschappye had ghestaen in Vrede met Portugal / ende met aenvangh van de tegenwoordige Oorlogh mede vyantschap had ghehad tegen Portugal / als Onderdanen des Konincks van Castilien.

Aengaende het tweede, dat het wiert ghereguleert ende was ex communi jure gentium te verstaen nae den inhout van het Tractaet selfs / in welcke den aenvanck van bestant binnen die Limiten van 't West Indische Octroy was gerestringeert tot den tijdt / dat des Konincks Ratificatie in dese Landen gekomen / ende publijcke verkondinge in eenige Gewesten van voorsz Octroy soude zijn gebracht.

Ende dewijl die voorsz veroveringhen / waren gheschiet voor die aenghekomen Ratificatie (gheschiet in Februario sestien hondert twee en veertigh, ende voor de publijcke verkondinge in eenige gewesten van 't voorsz Octroy uyt gevallen op den vierden Mey sestien hondert twee en veertigh.) Soo moest na den inhoudt van 't Tractaet ende ex communi jure gentium worden ghesepdt / dat die Oorlogh ende Vyantschap in de voorsz Gewesten had gecontinueert / ende die voorsz veroveringen waren gheschiet binnen den tijdt van den Oorlogh ende die voorsz Plaetsen / en aen gheleghen of aenhoorende Landen jure belli volghens het twaelfde Artijckel van 't voorsz Tractaet verbleven aen de Besitters / Onderdanen van desen Staet / ende ten tijde van de voorschreve veroveringen / Vyanden van die Portugiesen.

Te meer / dewijl ten tijde het bestant in Nederlandt wierde ghemaeckt / ende het exploit van Brasil by der handt ghenomen / noch den Ambassadeur Tristao de Mendoça Furtado, noch die West Indische Compagnye geen kennis hadden / of die voorsz geoccupeerde Plaetsen 't hielden voor Castilien, of voor Portugael, of sich

alberepts

alberepts hadden verklaert voor Portugael/of anderfins afwachtende waeren de uytkomste vande handelingh ende wapenen / in alle welcke gelegentheydt die selve volgens het elfde articul van Tractaet / wierden ghehouden ende verbleven Vyanden/ ende als vyanden sonder aensien van eenighe Limiten mochten aengetast worden/ende overwonnen sijnde/volgen aen die winnende partye met de Jurisdictie / begrijp / en emolumenten van outs daer toe behoorende/ sonder dat sulcx was al te hart en teghen billickheydt of natuyrlijcke reden / ende sonder dat hier over kan gemaeckt worden eenighe andere interpretatie / als die in het Tractaet selfs uytgedruckt was.

Ende of schoon die Nederlantsche Vloote in het effectueren van 't voorschreve exploict eenichsints door die Portugesen inde voorsz veroverde plaetsen sijnde/ mochte aengeduydet sijn die veranderinge in Portugael voorgevallen / of handelingh in Nederlandt aengevangen / soo was doch sulcke aenduydinge al te sorchlijck tusschen soo oude Vyanden / ende nae die gemeyne rechten der Volckeren/ ende krijchswetten / behoorden ende vermochten niet de Nederlanders te onderlaeten de Vyantschap / sonder voorgaende expresse last van haer superieurs.

Dat die samen voeginghe van Nederlantsche ende Portugaelsche Vloote was geschiet conform het seven en twintighsten articul van 't Tractaet / daer mede niet en was verandert noch ghederogeert die conditie over den aenvanck van bestant in die Limiten van het Westindische Octroy by 't voorschreve Tractaet uytgedruckt / ende alsoo volgens die respective conditien had het bestant gehadt anderen aenvanck in Europa / als daer buyten / ende voor die gestelde tijdt vanden aenvanck het Oorloge buyten Europa gecontinueert.

Te meer / om dat geduyrende die handelinge ende in het maecken van 't Tractaet van dese sijde wierden ghepresenteert het bestant in alle die ghewesten van het West indische Octroy te beginnen / aenstonts met het sluyten van t Tractaet/ maer dat op aenhoudens ende begheeren vanden Ambassadeur Tristao de Mendoza Furtado selfs was verdraeghen / dat het bestant in alle die ghewesten van 't voorsz Octroy soude beginnen op den tijdt ende conditien als in het achste articul van 't Tractaet is uytgedruckt.

Dat sulcx was die rechte meyninge van het Tractaet ende commune jus Gentium, hebben die Portugesen selfs in Oost ende Westindien verstaen/ ende gepracticeert/vermits den Vice Roy van Goa Comte d'Aveyros, Don Ian de Sylua Tello had gesonden aen den Gouverneur Generael vande Nederlanders in Indien Antonio van Diemen, twee Ghesanten met namen Diego Mendes de Britto ende Fra Gonsalo Velosa de Sant Iosepho , dewelcke op den ses en twintighsten January sestien hondert twee en veertigh in een Schip van die Oostindische Compagnye sijn gearriveert voor 't Casteel Batavia, ten eynde om te notificeren / dat die van Portugael hadden tot Koninck gekroont Don Ian Hertoge van Bragança, ende afgesworen den Koninck van Castilien, om welckers wille tot noch toe met desen Staet waeren geweest in Oorloghe/ dat den Koninck van Portugael had gesonden eenen Ambassadeur na Nederlandt om te tracteren van vrede.

Dat om selfde redenen sluyden waeren gesonden vande voorschreve Vice Roy Comte d'Aveyros, om ondertusschen te maecken stilstant van Wapenen. Ende alhoewel den voorschreve Gouverneur Generael Antonio van Diemen als voor

 d'aen-

d'aenkomste van voorschreve de Britto en Fra Consalo hadt verstaen / door wijtloopende gheruchten uyt Nederlandt / die voorgevallen veranderingh in Portugael ende apparentie van Vrede tusschen Portugael ende desen Staet / oock alhoewel door voorschreve Afgesanten so mondelijck als schriftelijck was ghedaen volkomen bericht vande gemaeckte handelingh in Nederlandt / des onaenghesien die versochte stilstant van Wapenen niet en was gevolcht / ende het bestant in Nederlandt ghesloten had in Indien geen aenvanck genomen voor den tijdt en door het voltrecken vande Conditien in het tweede artijckel van Tractaet voor die Oostindische Compagnye besproken / dan blijvende de voorsz Britto by den voorsz Generael Antonio van Diemen, om te af wachte die aenkomste vande voorsz notificatie uyt Nederlant (welcke notificatie op den tweeden Octobris sestien hondert twee en veertich in Batavia over quam / en den sevenden October daer aen volgende wierde verkondight) is voorschreve Fra Consalo, om van het gepasseerde te rapporteren aende voorsz Vice Roy / weder gekeert op den tienden Aprillis sestien hondert twee en veertigh nae Goa, in een Schip / 't welck in de Nederlantsche Vloote soude gebruyckt worden tegen Goa, gelijck vervolgens tot die aenkomste vande voorschreve notificatie (geschiet op den tweeden October sestien hondert twee en veertigh als voorschreve) in Indien alle acten van hostiliteyt tusschen die Portugiesen ende Nederlanders voor Goa ende elders sijn gepleecht / oock op den vijftienden April sestien hondert twee en veertig omtrent die Baye Raggerari op die Custe van Crampo door de Portugesen is genomen een Nederlants schipken / daer van het volck ten deel doodt geschoten was / ten deel over boordt springende in 't water doot geworpen / het Schipken tot twee reyse in brandt gestreecken ende in 't ruym een groot gat gehackt.

Ghelijck oock de voorschreve Vice Roy Comte d'Aveyros hadt geschreven ende geordineert aen Don Philippo de Mascarenhas op Ceylon, dat al bevorens te hebbē publijcque tijdinge van vrede of bestant hy sich soude evertueren / om middelertijdt noch yet wes op de Nederlanders te incorporeren.

Oock dat sulcx als voorschreve / was die rechte meyninghe van het Tractaet & commune jus Gentium, hadden verstaen ende metter daedt betoont de Portugesen in Brazyl ende andere ghewesten van het Westindische Octroy.

Vermits die geruchten van voorgevallen veranderingh in Portugael, ende ghesonden Ambassade nae Nederlandt / in Brasil ghekomen sijnde / die beyde partijen met malkander waren overkomen / over het gheven van kwartier / ende het Oorloghe nae de maniere van ghecivilliseerde natien te reguleren / met het ophouden van roven / branden / blaecken / doch hadden de Portugesen niet onderlaten te plegen allerley acten van vyantschap / in het fortificeeren van plaetsen / roven / branden / verbreecken van ghemaeckte quartier in die Baye, in Pernambuco, Maranhan, ende St. Thome.

Voor besluyt: vertrouwden de Heeren Staten Generael / dat den Koningh van Portugael / van boven geschreven reden / volkomentlijck onderricht sijnde / soude verstaen / dat die voorschreve conquesten ende acten van vyantschap van die een natie teghen die andere waren voorgevallen in het Oorloge / ende voor den aenvanck van bestant ende vrintschap die in het Tractaet was besproken / en dat also hooggedachte sijne Majesteyt soude goet vinden ende gedient sijn / dat de voorgevallen verovering van plaetsen ende gepleechde vyantschap tusschen beyde sijdes Onderdanen

derdanen

verdwaenen souden syn ende blijven opgheheven / ende een yder weder gelaten in al-
sulck recht ende besit/ als deselve by aenvanck van het bestant respectivelijck waren
bevonden / sonder te treden in wijder ondersoeck of reparatie/ maer dat men ter bey-
den zijden soude religieuselijck ende punctuelijck onderhouden ende doen onderhou-
den de articulen van 't ghemaeckte Tractaet. / ende dat alle contraventien die na den
aenvanck van dit bestant mochten gepleecht zijn / door d'Ondersaten van d'een of d'an-
der sonder onderscheyt van persoonen/ qualiteyt of conditie/ soo in als buyten Eu-
ropa / ende in eenige vande voorschreve Respective gewesten / of nae desen mochten
gepleecht worden / behoorlijck repareren ende doen repareren / daer toe de Heeren
Staten Generael souden bewesen alle promptitude / ende 't selve aen haer syde ghe-
trouwelijck naerkomen / verwachtende ende versoeckende / dat aen de syde des Co-
ninck van Portugael van gelijcken soude worden ghedaen : / soo als tusschen goede
ende vertrouwde Vrunden ende Geallieerden tot verseeckeringh van beyderzijts ghe-
meyne Interest tegen den gemeynen Vyandt / dagelijcke vermeerderingh ende aen-
was van vaste onverbreeckelijcke vrientschap ende confidentie tusschen beyde nati-
en/ eeuwige vergetentheyt vande gepasseerde oneenigheden ende vyantschap/ soude be-
hooren. Verhoopende de Heeren Staten Generael ende bidden daerom Godt Al-
machtigh / dat hy den persoon van sijn Koninckl. Majesteyt ende des selfs ge-
neerense desseins ende Wapenen wilde segenen / ten eynde sijne Majesteyts Landen
ende Onderdanen meer ende meer gestelt mochten worden in posture van defensie
ende seeckerheyt / tegen het listige ende Tyrannijsche gewelt vanden gemeynen Vy-
andt / daer toe de Heeren Staten Generael souden contribueeren alles wat na con-
stitutie van haer macht ende middelen soude mogelijck zijn / ende het effect van sulck
loffelijck desseyn / door Godts seghen verkreghen zijnde soude over die [illegible]
voorgevallene conquesten op ander gelegentheyt achterna ghehandelt worden tot
meerder verseeckeringhe van beyderzijts Landen ende meerder gherijf van beyder-
zijts Onderdanen.

By occasie van d'opgemelde klachten zijn d'Ambassadeur te gemoet gevoert ver-
scheyden contra klachten van de Officieren van 't volck van Oorlogh dat van hier
naer Portugael was gegaen/ ter sake van quaet Tractement ende slechte betalinge:
Item dat die van d'Inquisitie het selve volck wilden stellen onder haere obedientie
in 't stuck van haren Godts dienst / volgens seeckere publicatie dies uytgegaen ende tot
Lissebon gedaen / daer van haer Ho: Mog: een origineel ter handt was gekomen.
Waer op hy niet geseyt heeft / als dat hy deselve klachten versochte by gheschrifte.

Also de Koningh van Dennemarck had aengeboden sijne interventie tot Vrede-
maeckinge tusschen desen Staet ende Spaignen : : soo is den sesten January aen sijn
Resident tot antwoort gegeven / dat de Koningh van Spaignen tot noch toe hadde ge-
difficulteert ten minsten [illegible] de gerequireerde paspoorten in forma: (als zijnde
een preliminaer werck / dat noodtwendich moste voorgaen) hoe wel d'Ambassadeurs
van Venetien / so hier als elders daer toe veel devoir hadden gedaen / wiert derhal-
ven den Koning bedanckt voor deselve aenbiedinge: die anders daer alhier niet konde
aengenaem zijn : om dat eensdeels men wist dat Dennemarck, met Spaignen was
geallieert / ende verstoort op haer Ho: Mog: die haer geallieert hadden met Swee-
den, anderdeels konde men sonder Vrankrijck daer niet na luysteren. Men seyde
den Resident noch dat men aen Crakouw hadde geschreven om te protesteren verbe-

teringh in 't stuck der Titelen voor desen Staet/ daer van hier voor geseyt is. De Koninckliicke Denemarckische Resident versocht al het geene voorschreve schriftelijck: waer op met syne hoocheydt gecommuniceert sijnde / is goet gevonden hem door den Agent Verburch toe te senden Copye van de resolutie van den sesten January daer van de substantie hier geseyt is.

Van wegen Sweeden is noch al ende geduyrich door den Resident Spieringh gesolliciteert om subsidie: hebbende eene petitie aende Provintien te wege gebracht van twee mael ses maenden. In 't consenteren van 't welck Hollandt meest difficyl was ende moede begost te worden. Dies op het versoeck van den Resident haer Ho: Mog: den neghen en twinghsten January die van Hollandt hebben vermaent tot consent. Den eersten Marty versochten de Administrateurs ende Voogden der Koninginne ende Kroon Sweeden per missive haer Ho: Mog: in faveur van den gewesen Ambassadeur Camerarius nu Raedt der Croon Sweeden, blijvende nochtans metter woon in dese Landen / dat hy mocht gevoelen de goede genegentheydt / beleefstheydt / ende gunste van desen Staet / ter plaetse daer hy hem soude nedersetten om te woonen / ende voor soo veel het mogelijck was exempt mocht blijven van lasten ende impositien. Waer op haer Ho: Mog: hebben verklaert/ dat deselve tot de persoon van den Heer Camerarius met goede gunst en genegentheydt gheporteert sijn/ Dan wat belanghde de vryheydt ende exemptie van lasten / schattingen / en de oplagen dattet was Provinciael / ende dat hy hem dies aengaende soude moeten addresseren aen de Heeren Staten vande Provintie in 't particulier/ binnen de welcke hy Domicilium soude komen te kiesen. Den sesten Marty klaeghde de Resident van dat de Provintie van Hollandt alnoch niet hadde geconsenteert inde subsidien by petitie in 't verleden Jaer versocht. 't Welck hem te onverwachter voorquam/ om dat / seyde hy / hy sich verseeckert hadt ghehouden dat voor het scheyden van de jonghste vergaderinge van de Heeren Staten van de gemelte Provintie haere consenten dies aengaende souden sijn vast gestelt geweest. Maer vermerckte nu wel datter niet anders als dilay en uytstel ghecontinueert wiert / sijnde deselve willens soo het scheen / het wederom tot op d' aenstaende Vergaderinge gelijck ses of seven mael nae den anderen ghesciet was / te schuyven : te dilayeren ende in deliberatie te houden : hy klaeghde dat de Provintie van Zeelandt van ghelijcken dede / ende haere consenten over de boven gemelte subsidien oock noch niet ingebracht hadde / achte oversulcx onnodich haer Ho: Mog: met veele omstandicheden den last des swaeren Oorloghs die syne Koninginne was draghende/ te deduceren / als sijnde haer Ho: Mog: selfs genoechsaem bekent / dan seyde alleen / dat in dese conjuncture van tijdt haere Majesteydt de gansche macht des Keyzers alleen op den hals was leggende / ende ter wijlen desen Staet aen de conservatie van hare Majesteyts wapenen in Duytslandt soo veel was gelegen / docht vreemt te sijn dat men met meerder ernst de saecke niet en was considererende / daer men nochtans hare Koninckliicke Majesteydt met soo vasten secours behoorde onder de armen te grijpen / als men aen de Koningen van Dennemarck ende Bohemen ghedaen hadde / ende vermeende hy / soo wanneer haer Ho: Mog: de saecke recht wilden insien / dat het eenmael tijdt waere / dat het opschuyven van d'een Vergaderinge op de ander / ende de ontijdighe tijden in 't resolveren van het een ende het ander / aengaende het stuck van de subsidien / ende dat sonderlijck by de Provintie van Hollandt ende Zee-

landt

landt, op een syde mochte ghestelt worden / ende dat men sich rondt uyt verklaerde / gelijck hy Resident / van tot dien eynde haer Ho: Mog: by dese syne memorie nochmaels vrundtlijck was versouckende / dat het deselve gelieven mochte de ghemelte Provintie van Hollandt ernstelijck aen te manen ende haer te brenghen tot een Cathegorique antwoorde / om te konnen sien wat men vorders van haer te verwachten hadde / in gelijcker voegen met een serieus schrijven aen de Provintie van Zeelandt, 't welck den Resident met een expressen om derselver ronde verklaringe tegen hebben / oversturen soude / op dat hy syne Koninginne de eygentlijcke beschapenheydt van de saecke notificeren mocht. Waer op de Heeren van Hollandt hebben verklaert / dat het consent tot de voorschreve subsidien aen weynich leden onder den haeren haperde ende dat over sulcx het selve op haere aenstaende Vergaeringhe vermoedelijck soude worden gedragen / ende over sulcx onnodich was / dat dienthalven aen de Heeren der selver Principalen wierde geschreven : by welcke verklaeringe haer Ho: Mog: dese saecke ten opsichte van Hollandt hebben gelaeten. Dan wat belangde de Provintie van Zeelant / daer aen wiert nochmaels met alle bedenckelijcke redenen geschreven:

Den achten en twintighsten Marty is de Raedt van State geauthoriseert descharges te laten uytgaen aen de Provintien ter somme van drie mael hondert duysent gulden tot de Sweedtsche subsidie.

Den sestienden May heeft hy gedaen de navolgende propositie.

Hooch Mogende Heeren:

Ick hebbe onderscheyden malen uwe Ho: Mog: gheduyrende den tydt myner residentie alhier, de ghelegentheydt van den Oorlogh in 't Duytslandt vertoont, ende op promt secours van subsidie haere Resolutie versocht, maer van tydt tot tydt geen ander antwoort of resolutie bekomen konnen, als dat uwe Ho: Mog: het aende Provintien souden willen recommanderen ende ghelanghen laeten, by het welcke het altydt verbleven is, alsoo dat ick noyt yet seeckers heb erlanghen konnen. Oock hebbe ick noch onlanghs om groote ende gewichtige redenen uwe Ho: Mog: geremonstreert des vyants Armeen, en daer by de consenten over de *ses* maenden subsidie in *Augusto anno sestien hondert een en veertigh* by petitie door den Raedt van State ingebracht, versocht, maer 't selve is als 't voorgaende aen de Provintien gerenvoyeert geworden, by welcke de saeck soo langsaem ende verdrietig is loopende, dat daer door dickmaels veele ende schoone occasien worden verbygegaen. Soo dat nu hoochnodich is, dat by de continuatie van haer Koninckllijke Majesteyts wapenen op den duytschen bodem (de welke tot conservatie van 't algemeene Evangelische wesen; tot bescherminge der bedruckte en aengevochtene Christene Kercken, ende sonderlinghe tot verseeckeringhe ende welvaeren van desen Staet selfs, soo wel te Lande, als tot maintinentie van deses Landes negotie op de Oost zee syn streckende) wegen het secours van subsidie eenen vasten voet mochte gestelt worden.

2. Ende naedemael het sich haere Conincklijcke Majesteydt ende de hoochloffelijcke Regieringhe hebben believen laeten my aen te schryven dat ick my veerdigh houden soude, op dat soo rasch my haere Konincklijcke Majesteydt naerde-

 re-

re schryvens toe komen, ick my op de reyse tot dewelcke ick gants voerdich ben, maecken konde, Soo hebbe ick niet konnen verby gaen, terwylen by de Heere *Camerarius* ende syne Excelentie de Heer *Iohan Ocxenstern* anno *vier en dartigh* by syne deur reyse als Ambassadeur nae Engelandt, als oock selfs by my ghelijck boven verhaelt, geduyrende den tydt myner residentie alhier, dat uwe Ho: Mog: tot het continueren haerer Coninckklijcke Majesteyts wapenen in Duytslant mochten gelieven eene vaste resolutie te nemen, op dat haer Koninckklijcke Majesteyt weten mochte, wat sich deselve van desen Staet te versien hadde, soo dickmaels is versocht geworden, ende dat altydt sonder effect, uwe Ho: Mog: nochmaels de swaricheden van den Oorlogh, ende neffens dien d'ongheleghentheydt die desen Staet by reflexie van het qualijck gaen van haere Majesteyts Waepenen (daer 't Godt Almachtigh voor behoeden wilde) te verwachten waere, voor oogen te stellen; uwe Ho: Mog: gelieven te considereren dat den Oorlogh in Duytslandt hoe langer hoe swaerder is wordende, ende dat door de langhduyricheydt desselven, alle Duytsche Vorsten de waepenen ter neder geleyt hebben, ende dat uyt die ongelegentheden, terwylen *eerstelijck*, de Landen soo gheruineert ende uytgheput waeren datter gants geen levens middel meer voor handen en syn. *Ten anderen* om datse geen gemeenen uytkomste in 't werck en konnen sien. Waer door haere Koninckklijcke Majesteydt de saeck soo veel te lastigher is vallende, want den Keyser door het nederlegghen der Wapenen van de goede partye, soo veel meer middelen ende macht aen de handt heeft om syn gansche Krychsheyr soo veel stercker tegens haere Majesteydt van Sweedens Waepenen te wenden ende alsoo harder op deselve aen te komen dringhen, oock syn de Waepenen nu swaerder als voor desen, daer men 't onderhout van een Armee sonder eenige beswaernisse vinden konde te vooren, synde nu den rest van de Landen en quartieren, waer uyt men noch eenige levens middelē, tot onderhout van de Soldatesque heeft vinden konnen, soo bedorven, dat het 't erbarmen is, ende is het niet tot verwonderinghe van de gantsche Werelt streckende, dat dese langhe ghefatigueerde Soldaten eenen soo machtigen vyandt soo lange tegenstant hebben konnen doen, gelijck sy sulcx noch syn doende? maer by aldien men oock in manquement van prompt secours ende subsidie is continuerende, sal 't ghevolch swaerder vallen; van wien hebben sy anders de meeste ende importantste redenen secours te verwachten, als van die zyne Koninckklijcke Majesteyt hooghloffelijcker Memorie eerst tot de waepenen geraeden hebben, en als deselve met de Heere *Camerarius* in Tractaten stonden so hebben sy deselve, door 't begeren van minder subsidie so langhe gheretardeert, tot syne Koninckklijcke Majesteyt, die in synen goeden yver was persisterende, met den Keyser al geengageert was: laetende daer naer, doen de Waepenen aen den anderen waren, 't werck steecken; soo dat deselve buyten alle redenen ende hope, voor als noch weynich diversien, hulp ofte secours van de Geallieerde Nagebuyren komen te voelen: hoe wel de aengelegene plaetsen en Provintien meer pericul als andere van de macht der Huysen *Oostenrijck* en *Spaignen* te verwachten hebben, het welcke weynich of niet schynt gheconsidereert te worden, blijckende genouch daer uyt, dat de Geallieerde sich op haere Koninckklijcke Majesteydts Waepenen verlaeten; alle 't welck by haer Koninckklijcke Majesteydt hoogh aengetrocken ende overwoghen wordt, weshalven ick weghen

ghen haere Koninckllijcke Majesteydt der selven grondelijcken intentie ende resolutie te verstaen versoucke, met ernstelijck begheren, de saecke niet soo langhe te traineren ofte op te houden, maer met eene prompte resolutie sich hier op by dese gelegentheydt van tyde, daer occasie genouch gegeven wort, sich der swarigheden ende periculen des Oorlochs te konnen ontlasten, te verklaeren, wat haere Majesteyt van desen Staet in prompt secours ende subsidie, ende dat van maent tot maent soo langhe hare Majesteyts Waepenen op de Duytschen Boodem sullen continueren te verwachten heeft: op dat by desen tyd haere Koninckllijcke Majesteyt sich daer naer reguleren konnen. Want in dier voeghen, ghelijck het werck van dese syde tot noch toe is gheembrasseert geworden, en is geen seeckeren Staet daer op te maecken gheweest, konnende uwe Ho: Mog: selfs wel weten, dat het onmogelijck is, op soo een ongewissen voet het werck staende te houden, alsoo dat uwe Ho: Mog: eene rechte verklaeringe ghelieven te doen, ofte ten minsten eenen sekeren tyt te stellen, wanneer ick haere resolutie daer op te verwachten sal hebben. Uwe Ho: Mog: nemen doch eens in consideratie hoe deselve geobligeert syn tot een prompt fournissement van secours ende subsidie, hoe veel denselve daer aen gelegen is, ende dat uyt krachte van syne Koninckllijcke Majesteyt hooghloffelijcker Memorie eerst in de Waepenen geraeden te hebben, met promesse van secours ende subsidie, gelijck men aen haere Majesteyten van *Denemarcken* ende *Bohemen* ghedaen heeft, ende dat uyt vreese der Spaensche ende Oostenrijckschemacht, die doe sterck ende groot wierde, oock veel grooter soude gheworden syn, als derselven in't Rijck door hare Coninckllijcke Majesteydts Waepenen geen werck en werde ghegeven; hebbende haere Koninckllijcke Majesteyt des Keysers ende Coninckx van Spaignens desseignen soo gheturbeert, datse tot haer voornemen niet en hebben konnen komen, alsoo dat deselve met haere gantsche macht op dese Frontieren aen te dringen, gelijck sy *Anno negen en twintich* alrede begost, genouch verhindernisse is gedaen: de noot ende de swaerigheden die dese Provintien doen kreghen, is haer, so ick daer aen niet twyfele, noch genouch bekent; alle het welcke dese Provintien ende de Landen noch dagelijcks te verwachten ende te ghevoelen souden hebben by soo verre de Sweetsche Wapenen op den Duytschen Bodem niet en waeren gekomen. Wat perplexiteyt was doch hier in't Landt, als men den swarm des vyants al rede midden in't herte van eenighe Provintien sach *blaecken ende branden*, het platte Landt uytrooven, ende de Steden naer den anderen wech nemen. Ende heeft den Keyser syne goede genegentheyd, oock by de belegeringe van *Maestricht* tegens desen Staet getoont, hadde den Generael *Papenheym* de Sweetsche wapenen so hooch niet in consideratie genomen, hy soude het niet soo by eene furie hebben berusten laten, doch om de saecke voor den Keyser niet te periclliteren, heeft hem niet langhe mogen op houden, maer met den eersten moeten te rugge gaen, tot groote verlichtinge van deselve belegeringe en voordeel van desen Staet, daer in contrarie, als *Papenheym* gecontinueert hadde de Belegeringe so veel periculeuser, swaerder, langer en kostelijcker soude gevallen syn, so dat het genouch te sien en tastelijck is, dat der Sweden wapenen des Keysers Armeen van dese Frontieren afkeeren.

Ende soo men wyders de saecke wil aensien, hoe veel desen Staet aen de conservatie van haere Koninckllijcke Majesteyts Wapenen is ghelegen. Soo is daer by oock

oock noch wel ten hoochsten in acht te nemen ende naer te dencken, wat des Keysers desseynen voor eenige Iaeren op de Oost zee gheweest syn: heeft den selven niet om met een machtighe Vloote door des Konincx van Spaignens assistentie, gesocht sich der Oost zee te bemachtighen, ende dat niet sonder groot afbreuck, bederven, en ruyne van den Staet, sonderlijcken der Provintien die de Commercien meest op d'Oostzee syn dryvende: wat soude den Keyser syn desseyngh uyt te voeren, doch belet hebben, was die hem niet door de Sweedsche macht soo te Lande als met *vier en vyftig* Oorloch Schepen ter zee, te niet ghemaeckt, alle het welcke doen de periculen voor oogen stonden genoug geconsidereert wierde, ick meene hadde Sweeden de Waepenen in handen niet ghenomen, ende was den Keyser meester van de Oostzee geworden, de swaricheden souden groot genouch syn, als maer eens overlecht wort, hoe veel levens middelen d'Oostzee geeft, die desen Staet niet missen en kan, ende veele waeren daer alderhande manufacturen van gemaeckt worden, als insonderheydt *hout*, *hennip*, *Yser*, *Peck*, *Teer*, ende wat tot Scheeps bouwinge van nooden is; daer en teghens deselve wederom uyt dese landen trecken groote meenighte van visch, het welcke eene neeringhe is, daer van veele menschen haer onderhouden, gelijck oock veelderhande manufacturen, desen Staet en soude immers naer menschelijcke oordeele, als den Keyser van de Oost zee eens meester quaeme te worden (daer Godt voor sy) niet bestaen konnen, wat Hollant ende Zeelant sonderlijcken hier aen gelegen sy weten sy 't beste: souden dese Landen niet wel vervallen in *tien* of *twintigh* mael meerder lasten als de subsidien dragen? uwe Ho: Mo: dit alles naer siende, sullen genouchsaem konnen bevinden wat gheleghentheyt het huys Oostenrijck in handen soude komen te wassen, als deselve de armen vry mochten hebben om sigh tegens desen Staet te stellen: want geene waepenen op den Duytschen Bodem wesende, die des Keysers macht gestadich in actie hielden: en soude hy niet vryheydt genouch hebben daer op te disponeren ende dat groot lichaem te gebruycken tot quartieren ende onderhout van syne Armeen? ende alsoo met meerder macht ende minder swackheydt teghens desen Staet jae stercker als den Koninck van *Spaignen* syne Waepenen voeren konde: uwe Ho: Mog: dit alles rypelijck overwoogen hebbende, sullen boven haere beloften ende toeseggen, haer meer als te veel aen de Kroon *Sweeden* van meerder ende prompter secours ende subsidie te gheven, gheobligeert vinden. Dit hebbe ick hier op uwe Ho: Mog: in consideratie te geven de nootdruft te syn eracht, om naer rype deliberatie haere ronde verklaeringhe te mogen hebben, ende ick haere Koninckliijcke Majesteydt rapporteren kan, hoe hooch deselve dese saeck ende haere Majesteyts waepenen syn considererende.

3. Ondertusschen hebbe ick oock hier mede terwylen ick op myn vertreck gereet stae ende eenighe Provintien sonderlijcken die van *Hollandt* tegenwoordich vergadert syn, uwe Ho: Mog: versoecken willen, dat het den selven ghelieven mochte, alsulcke aenstaltenisse te maecken, dat alle Provintien de *ses* maenden subsidie in *Februario een en veertigh* by petitie door den Raedt van State versocht, spoedich ende promptelijcken mogen betalen ende haer consent over de *ses maenden* in *Augusto* den selvigen Iaere inne brengen.

4. Onlanghs hebbe ick oock wegen seeckeren achterstandt van subsidie, bedraghende *dertich duysent ses hondert* guldens effeninghe versocht, het welcke ick

om

om u Ho: Mog: daer van te erinneren hier by hebbe willen voeghen, op dat ick niet vruchteloos, soo wel over de voorschreve betalinge ende de Resolutien over het consent vande gemelte *ses* maenden subsidien, als over 't effenen der voorsz *dartich duysent ses hondert* guldens vertreecken moge.

5. Ende naedemael ick myne reyse met Godes hulpe teghens het eynde vande toekomstige weecke, in gevalle ick door u Ho: Mog: resolutie niet opgehouden worde, aen te stellen willens ben, ende ick de selve, volgens haere Koninckliјcke Majesteyts genadige ordre, over Zee naer *Gottenburgh* nemen sal: so versoecke ick uwe Ho: Mo: hier mede my wegen de groote periculen, die men 't allen tyden op Zee synde, is onderworpen, met *twee* goede Oorlogh Scheepen derwaerts te laeten brenghen, vertrouwende vastelijcken, dat sulcx uwe Ho: Mog: voor een Minister van de Hoochloffelijcke Croone niet moeyelijck en sal wesen, also hare Koninckliјcke Majesteydt myne aldergenadichste Koninginne daer van noyt aen eenighe Ministers sonderlijcken aen die van desen Staet, is in ghebreecke ghebleven.

6. Ende alsoo het nu diep in den Soomer gaet, ende uwe Ho: Mog: (daer aen ick niet en twyfele) haest haere Armeen, om yet nootsaeckelijckx teghen den vyandt t' attenteren, te Velde sullen brengen, so versoucke ick hier mede dat u Ho: Mo: my eenige opening daer van gelieven te doen, op dat ick in het Rijck komende, hare Koninckliјcke Majesteyt derselver goeden yver vertoonen kan, ten eynde hare Koninckliјcke Majesteyts desseynen, soo het de saecke is vereyschende, daer naer mogen gerecht worden.

7. Vwe Hooch Mogentheden sullen my als ick vastelijck vertrouwe, by myne expeditie ende afvaeringe haere goede geneghentheyt thoonen alsoo dat ick oorsaecke hebben sal haerer Koninckliјcke Majesteyt myne alderghenadichste Coninginne derselver groote ende goede affectie ten hoochsten te roemen, ende de goede Vruntschap tegens haere Koninckliјcke Majesteydt ende desen Staet, voor soo veel my weynich vermooghen daer toe bevorderlijck syn kan, te helpen augmenteeren ghelijck dan sulcx altydt in goede observantie ghehouden hebbe.

Oock is ter Vergaderinge gelesen sekere andere Memoriael van de Heer Resident Spieringh, houdende in effect/ dat alsoo naer het aftreden van de Heer Camerarius gewesen Ambassadeur van haere Koninckliјcke Majesteyt ende Croone Sweeden hy als een publijck Minister van deselve Majesteyt ende des Rijcks Sweeden hier inden Haghe aen 't Hof van haer Ho: Mog: 'tsedert was resideren̄de/ uyt die consideratie versocht dat haer Ho: Mog: souden hem gelieven met de betalinge van Huys huere t' ontlasten ende bevryden: ten respecte dat andere Ministers van de Croonen/ als Vranckrijck ende Venetien soodaenich benefitie van haer Ho: Mog: ghenoten hadden.

Haer Ho: Mo: hebben verklaert nopende 't eerste point, dat aende Provintien soude werde op 't alle serieuste geschreve. En de Gedeputeerde namen aen sulcx ook deur haer particuliere devoiren te recommanderen. Hem wiert voorts toegewenst geluk op syne reyse/ en op het tweede gelijke devoiren als op het eerste. Op het derde is aengenomen ordre te stellen. Het vierde point is gehouden in bedencken. Op 't vyfde heeft men geschreve aen die van d'Admiraliteyt t' Amsterdam en int Noorder-

der-quartier om hem t' accommoderen met een schip. Op 't feste seydẽ haer Ho: Mo: noch niet te sijn geresolveert; werdende gemeenlijck d'oorlogs dessiens geformeert op het rendevous/ in Arena, regard nemende op de macht van den vyant en sijn constitutie; als oock op de gelegentheden vande Vrienden. Aengaende het sevende wiert versocht hem de bevorderingh der saecken van desen Staet te laeten bevolen sijn so by de Koninginne als administrateurs van het Rijck Sweden. Aen het laeste wiert voor al noch geen genegentheyt getoont.

Korts daer na is voor gedragen dat de Heer Spieringh had versocht effenigh van seeckeren achterstant van subsidie/ bedragende dertich duysent ses hondert guldens op dat hy deses aengaende niet vruchteloos en vertrocke/ Ten anderen om tot Gottenburgh met twee goede Scheepen van Oorlogh in goede verseeckeringe overghebracht te mogen worden. Ten derden dat hy Resident als een Publijck Minister met huyshuyr van weghen desen Staet mocht worden versien/ ten respecte dat andere Ministers van Croonen ende Republijcken als Vranckrijck ende Venetien soodanich beneficie van haer Ho: Mog: genooten hadden. Waer op gedelibereert sijnde/ is goet gevonden ende verstaen op 't voorsz eerste point mits desen te versoecken den Raed van State/ dat deselve haer willen informeren ende laeten informeren waer uyt dat den voorschreven achterstant van subsidie herkomt ende spruyt/ ende de schuldighe houden ende doen houden tot voldoeninghe van dien. Op 't tweede point dat boven 'tgheene hier bevoorens den sestienden deses was geschreven aen de Collegien ter Admiraliteyt tot Amsterdam ende het Noorder quartier respective noch geschreven soude worden/ datse haer Ho: Mog: in aller yle willen adverteren wanneer twee of meer Oorlogscheepen respectivelijck gereet souden sijn/ daer met de Heer Resident ende sijn ghevolch ghevoechlijck soude konnen aen Landt ghebracht worden tot Gottenborgh. Op 't derde point hebben haer Ho: Mog: verklaert alnoch 't selve te houden in bedencken.

Tot Luyck waeren in desen tijdt noch Meester de alsoo ghenaemde Chiroux, of Spaens gesinde: de Heeren Aernem ende Aldringa dies tijdt tot Mastricht sijnde/ schreven aen haer Ho: Mo: dat tot Luyck seker favorijt van Don Francisco di Melo was gekomen die aldaer den sesten der selver maent had gheprefenteert de Spaensche Waepenen tegens alle die hun souden willen aentasten/ ende dat die van Luyck 's anderen daegs den voornoemden favorijt hadden ghetracteert / ende dat sy ghemeynt waeren op de propositie van den voornoemden favorijt te resolveren. Waer op is goet gevonden te versoecken de Heer Vosbergen, om 't geene voorschreve is te communiceren aenden Heer de la Tuillerye Ambassadeur vanden Koninck van Vranckryck, om van dier sijde op de saecken van Luyck ende het doen van de Spaensche aldaer een waeckent oogh te slaen. Men heeft oock om voorige consideratien voorgeslaegen een Agent te stellen tot Luyck: ende is de Heeren Aernem ende Aldringa aengeschreven een keer derwaerts te doen / ende aldaer den geenen die het behoorde te verseeckeren van de continuatie van goede Neutraliteyt ende Nabuyrschap van desen Staet/ met versouck van haer sijde daer inne oprechtelijck te willen correspondeeren/ met aenbiedinghe van haer Ho: Mo: goede Officien ende devoiren by den Koninck van Vranckrijck, ten eynde dat de oude vrintschap ende Neutraliteyt die tusschen sijne Majesteyt ende de Stadt van Luyck hier bevoorens altoos was geweest/ mocht worden herstelt/ ende de onbrage die aen d'eene of d' ander

ander

ander sijde door het ingeven der Spaensche mocht sijn ontstaen/ komen te verdwijnen / met aenradinghe datse by dese conjuncture van tijden d'intercessie by den hooghstgedachten Koninck hier bevoorens gedaen / soo veel wilden defereren datse in de Stadt van Luyck wilden admitteren de gerefugieerden binnen Mastricht, om te saemen in goede ende vertroude vrundtschap als leden van een lichaem voortaen te leven/ gevende tot dien eynde plaets aen eene generale amnestie weder sijts / der offensien die uyt eenige oorsaecke ter eenre of ter andere sijde soude mogen sijn ontstaen. Maer die van de Regieringh tot Luyck hebben gheantwoort dat de gherefugieerde tot Mastricht, daer voor sy intercedeerden waeren gebannen volgens wetten van 't Landt: ende dat mense daerom niet vermochte weder in te laeten. Doch verklaerden genegen te sijn om met desen Staet niet alleen te houden goede correspondentie maer oock te willen handelen van Alliantie. Den eersten May is tot Agent te Luyck gestelt en gekomen de Heer Verburch op een tractement van twee duysent guldens jaers ende drie hondert gulden tot huys-huer: te nemen uyt de Fransche Subsidien.

Van wegen Keur Colen wiert hier in October deur de Heeren Kesge Heer van Talouse, ende Doctor Nuthen voorghestelt een evacuatie vande Westfaelsche Kreyts: contineerende de Bisdommen Luyck, Osnabrugh, Verden, Paderborn, Munster, Minden, Stablo, Essen, Thoor, Hervorden, Corvey, Werden, Cornelis Munster, de Graefschappen Hoya Diepholt, Nassauw, Schaumburgh, Oldenburgh, Oostvrieslandt, Ritbergh, Bentheim, Tecklenborgh, Steinfurst, Wiedt Witgensteyn, Haechenburgh, Lip, Virneburgh, Reckum, Groensfelt, Bronckhorst, Stein, Anolt, Pirmont; Furstendommen Gulick, Cleef, Bergh, Marck, Ravensbergh, Steden Aken, Colen, Dortmond, Hervorden, &c.

De Gemelde Keurkolnsche Gesanten op den elfden Octobris audientie hebbende/ naest curialia seyden also haere Ho: Mo: eenige jaren herwaerts aen den Heer Churfurst van Keulen openinge hadden gedaen vande goede effecten die tot de ghemeyne ruste/ en conservatie vande trafficquen der onderdaenen van beyde sijden daer uyt souden spruyten/ indien by interpositie vande Churfurst en van den geheelen Neder Westfalischen Creyts in 't gemeyn souden konnen ghebracht worden/ dat by middelen van evacuatie de eene ende ander partyen die de krijgh in 't Roomsche Rijck tot noch toe gevoert hadden ende in 't toekomende voeren mochten / haer Krijgsvolck daer uyt souden doen vertrecken / ende daer in onder gheen pretext niet weder keeren / op dat daer mede alle hostiliteyt inde selve Landen soude komen te cesseren/ haere Ho: Mog: souden te vreeden sijn ghelijckelijck hunne goede devoiren te doen dat 't selve by de Croon Vranckrijck ende Sweeden, de vrouwe Lantgravin van Hessen ende andere Potentaten / Princen / ende Fursten die sulcx soude mogen aengaen soude te weghen gebracht worden : daer over diversche commissien ende brieven ten weder sijden gewisselt waren/ tot dat eyntelijcken de Heer Churfurst die saecken by de Keyserlijcke Majesteyt soo verre gebracht hadde / dat de selve negotiatie vande voorsz evacuatie met vertroostinge van de selve te confirmeren aller genadighst geaccordeert had.

Dat daer over de Churfurst de voorsz Gecommitteerden tot sulcken fine om desen Tractaet van evacuatie aen te gaen / ende op ratificatie te sluyten herwaerts inden Hage gesonden hadde die hier mede daer toe gereet waren / met haere Ho: Mo: ofte

die Heeren die de selve daer toe souden believen te committeren in communicatie ende Tractaet te treden.

Ende alsoo oock tegenwoordich eenen Rijcx deputations dach tot Franckfort aen Main ghehouden wiert / daer op mede compareerden de Raeden ende Ghesanten vande ghevoorsaeme Churfursten ende Fursten van haere Keyserlijcke Majesteyt / daer af de approbatie ofte confirmatie van desen Tractaet soude mogen vereyst worden / gelijck oock tot Keulen gehouden wiert eenen Kreitsdach van Staten tot der selver Westfalischen Kreits ghehoorende ; daerom liet de Heer Churfurst haer Ho: Mog: ghelijckelijck daer van adverteren op dat dese handelinghe aldus soude moghen geavanceert worden / dat men hem deser gelegentheydt in 't verkryghen ende uytbrenghen vande voorschreve approbatie soude moghen bedienen.

Vertrouwende dat den arbeyt van beyde zijden goet succes hebben ende strecken soude / tot ruste vande ghemeene Onderdanen in soo naerdere gebuerte / met vermeringh vande negotien traffiquen ende gemeyn welvaren der selver. Waer in hy Heer Churfurst niet en soude ledich staen alle mogelijcke goede devoiren te doen om t'selfde tot een gewenscht effect te brengen / op dat daer door die by de selve tot noch toe gemainteneerde ende staende gehoudene neutraliteyt te beter ende vaster gecontinueert soude konnen worden.

Waer na hebben sy oock de naerdere articulen hoe dese evacuatie soude geschieden ende gehouden werden / voortgebracht / waer neffens op de cant te sien sijn de consideratien / die haer Ho: Mog: daer op hadden. Maer of schoon dese al hadde ghewilt ; soo konde men wel dencken / dat de Sweedtsche ende Fransche / die goedt riem snijden hadden uyt een ander mans Leder / geen ooren hadden tot dusdanich gesanck.

1.

Staet te considereren of de Vrouwe Landtgravin van Hessen de gheoccupeerde plaetsen in Westfalen ende andere sal willen verlaeten, ende haer eygene Landen laten in Oorlogh.

Dat syn Churfurstelijke Doorluchtigheyt aenneemt t' effectueren dat al 't Kryghsvolck van zyn Rooms Keyserlijke Majesteyt, der selve gehoorsame Standen des Rycx ende andere hunne gevoeghden, sullen vertrecken uyt de Landen vande Neder West-Falische Creyts aende eene ende ander syde vande weser ghelegen, ende van daer so verre als syne Churfurstelijcke Doorluchtigheyts Landen hun strecken, tot Hessen ende de Moesel toe Westwaerts aen, ende over de Mase tot aende Limiten vande Nederlanden ende de Geunieerde Provintien.

2.

Hier over sullen devoiren by hare Ho: Mo: kunnen werden aengewendt, ende gesondert d'inclinatien vande Koningen ende Princen.

Daer tegens de Heeren Staten Generael der vereenichde Nederlanden aennemen by de Croonen *Vranckrijck* ende *Sweeden*, de Vrouw Lantgravin van *Hessen* ende andere Potentaren ende Princen die sulcx soude mogen aengaen hunne devoiren te doen, datse der selver onderhebbende militie sullen oplichten ende trecken uyt het voorschreve district vande West-

Falische

Falischen Kreyts, ende de Landen van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt.

3.

Alles met sulcker voorwaerden datse daer in niet weeder keeren, noch aen hun egeene inlogheringh, quartieren, loop, of monster plaets sullen toegestaen noch aen d'eene of d'andere syde eenighsints geaccordeert worden.

Is billyck.

4.

Onder welcke militie aen de syde van syn Keyserlijcke Majesteydt ende der selver ghevoughden oock verstaen worden sulcke secours ende subsidien van Krygsvolck als aller hooghstghedachte syne Keyserlijcke Majesteydt ende de Croon Spaignen aen syne Keyserlijcke Majesteyt soude mogen toesenden; alsso dat de selve vande voorsz Landen van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt ende vande Westfalische Kreyts 't eenemael sullen uytgehouden, ende deselve Landen in geenderleye manier, als boven ghescreve beswaert worden.

Op't vierde ende vyfde conjunctim t' antwoorden.

5.

Daer tegen oock de Heeren Staeten Ghenerael aen geene Koningen, Potentaten, Princen, of partyen die de Krych tegen syn Keyserlijcke Majesteyt of derselver gehoorsaeme Rijcx Churfursten ofte Standen souden willen voeren te water of te Lande door de Geunieerde Provintien, noch over de gront of plaetsen staende tot der selver protectie, of beset met hunne Garnisoenen, eenige passagien noch deurtocht tot de voorschreve Landen van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt noch vande Westfalische Creyts voorsz en sullen verleenen of toe staen, onder wat pretext, schyn, excusen, of conniventien 't selve soude mogen geschieden.

Haer Ho: Mog: sullen van gelijcken geen volck deur haer lands of geassocieerde vande selve laten passeren, om inde Landen van syne Churfurstelycke Doorluchtigheydt of Westfalischen Creyts laeten logeren of deselve beswaeren.

Ende by soo verre dat uyt noch over den bodem van 't Roomsche Rijck geen volck, onder wat pretext het soude mogen wesen aen Spaignen tegen desen Staet of der selver geallieerden sullen worden gesonden,

Dat haere Ho: Mog: van gelycken sullen beloven geen volck deur dese Landen naer het Roomsche Rijck te laten passeren, of toelatten dat haer geallieerde eenich volck onder wat pretext het soude mogen syn, naer het Ryck sullen senden, of toelaten deur hare Provintien ende gebiet te laten passeren.

6.

Alsoo dat daer mede alle acten vande hostiliteyt in deselve also geevacueerde landen ende plaetsen voortaen t'eenemael sullen komen te cesseren.

7.

Dit point is by de Heeren Afghesanten goet ghevonden uyt te laten.

Indien in materie vande rechte of processe tusschen partyen in de voorschreve geevacueerden distrikt uyt kracht van wysdom (*re judicata*) eenige executie na de rechten ende constitutie vanden Roomschen Rijcke deur Krygsmacht soude van noode wesen te geschieden, deselve sullen (niet tegenstaende dese evacuatie) moge in 't werck gestelt, ende geeffectueert worden.

8.

Staet te considereren of het niet dienstich is hier van niet te vermanen.

Blyvende daer mede oock syne Keyserlijcke Majesteyt in haer geheel vande Rijcx stuyren in den voorschreven Westfalischen Kreyts ende Landen van syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt gelijck de selve na constitutie vanden Roomschen Rijcke, souden moghen geaccordeert of bewilligt worden.

9.

Fiat.

Dat dese evacuatie sal aengaen soo haest vande approbatien, ratificatien, ende confirmatie vande voorschreve gheinteresseerden sal blycken by de originele patenten der selver.

10.

Wanneer haere Ho: Mog: sullen verstaen hebben de meyninge ende inclinatie vande Koningen ende Princen, sullen daer niet tegen hebben, dat de geoccupeerde plaetsen by wedersydts krygende deelen geoccupeert, werden gherestitueert, ende de fortificatien daer van voor d'overlevering gedemolieert, wel verstaende dat daer mede niet werden gemeynt plaetsen by hare Ho: Mo: met Garnisoen beset.

Met het begin van dese *evacuatie* sullen 't allen tijden gherestitueert worden aen hunne rechte Heeren ende vorige possessoren, ofte der selver legitime successores alle geoccupeerde plaetsen inden voorschreven distrikt geleghen, sonder eenighe koste, schade of achterdeel der Heeren, Onderdanen, ende Inghesetenen, onder wat pretext deselve soude mogen gepretendeert worden.

11.

Is in 't vorige Articul beantwoort.

Vande selve gheoccupeerde ende gherestitueerde plaetsen sullen daer mede oock afghedaen worden alle fortificatien die by d'eene of d'andere partye gheduyrende desen Krygh souden mogen aengheleyt of gedaen syn.

12.

Is nodich.

Dat tot vaste onderhoudinghe van desen Tractaet syne Churfurstelijcke Doorluchtigheydt sal te weghe brenghen behoorlijcke approbatie ende confirmatie van syn Keyserlijcke Majesteyt ende vande obediente Churfursten ende Stenden, ende self daer voor sal in

staen

staen, dat dese Tractaet sal vast ende onverbreeckelijck gehouden worden.

13.

Ghelijck oock ter ander syden de Heeren Staten Generael by de Koningen, Potentaten ende Princen vande tegen partyen dergelicken sullen te wege brenghen ende in staen voor het vast onderhout van 't selve Tractaet van evacuatie.

De Tractaten gesloten synde sullen hare Ho: Mog: devoiren aenwenden dat deselve sullen werden onderhouden.

Tot verseeckerheydt van desen sal noodich syn een goet aental Kryghsvolck te paerde ende te voet aen te nemen, ende by onderlingh omslach uyt de geevacueerde Landen onderhouden ende by een neutrael Prince of Heer onder seeckere conditien te beramen ghecommandeert, daer mede dat alle deselve Landen jegens invasie van een yeder mogen werden ende blyven beschermt ende bevryt.

Haer Ho: Mo: konden niet min doen / als aenhooren dese voorslagen : en konden 't oock wel bepligh toe staen / soo veel in haer was ; want sy wisten wel / dat de Kroonen ende Hessen in geenerleye manier daer na souden luysteren. Ende alsoo is dat werck metter tijdt verdwenen. Inden Jaere ses of seven en veertigh isset eens weder levendich geworden : onder de naem van een defensions werck : maer met even soo weynich vrucht als te voor.

De Hartogh van Nyborgh heeft oock groote klachte laten doen van dat haer Ho: Mog: aende Weymersche hadde gegeven de passage over Rhijn by Wesel, ende dat sy in 't Landt te Gulick veel moetwils bedreven/ met roven / Vrouwen schenden / ende hadden veel duysent Boeren hier en daer doodt gheslaeghen. Maer d'excusen daer tegen waeren deselve / diemen aen Chur Ceulen hadde ghegheven. In Martio klaeghde sijn Agent Romer, dat d'Ontfangher Schotte hem hadde tot Ravesteyn ghedaen arresteren / om seeckere negen duysent gulden / die hy van wegen den Hartogh aen den Raedt van State alhier hadde belooft : sustinerende dattet arrest was tot kleynachtinge van den Hartoch sijn Meester / versochte ontslaeginge van sijne detentie. Waerop goedt ghevonden is dat de Heer van Renswoude met de Graef van Hoorn Gouverneur tot Ravesteyn soude spreecken ende den Agent doen ontslaen. Daer nae is oock de Heer Bentingh hier geweest op het stuck van de Gereformeerde Kercken in de Landen van Gulick ende Berge. Maer in echter haer Ho: Mog: hebben gheperssisteert by haer maximen ende voorighe Resolutien.

De Spaensche hebben in Nederland al van Februario af/gedaen eenige nieuwe lichtinge van volck insonderheydt te paerde/ onder den Marquis de Gonzague; die in April ter getalle van drie duysent paerden genoechsaem compleet waeren.

Aengaende de Weymersche ende Hessische in 't Sticht Colen / West sijde Rhijns sterck leggende sedert Ianuary soo heeft Don Francisco de Melo geschreven aende Gouverneur tot Gulich, om distinctie te maecken / ende te onderhouden met de Hessische Neutraliteyt : gelijck oock deselve met de Spaensche hebben ghedaen in 't toekomen.

't toekomende tot de vreede toe. Maer met de Weymersche als sijnde in Franschen dienst ter contrarie.

Tot Roomen of in de Staet vande Kercke heeft de Marquis de Los Veeles, Spaensche Ambassadeur in Majo gedaen sijne entree; doch niet voor ende aleer hy was verseeckert/ van dat de Bisschop van Lamega ghesonden Ambassadeur van den nieuwen Koningh van Portugael sijne receptie was geweygert ende afgeslagen. De Spaensche hielden oock in 't Rijck Naepels op de Frontieren van 't Kerckelijck gebiet Troupen: om jalousie te geven ende schaede te doen/ ingeval men Lamega te Roomen recipieerde als Ambassadeur.

In Mayo begost Perpignam vande Fransche belegert/ ten eynde te gaen. Inde selve maent wonnen sy de slach by Honnicourt: daer van hier te voor onder de Fransche saken is gesproocken. Die van Rijssel presenteerden aen Melo een present: maer hy gaffet weder tot reparatie ende ornament vande Kercke aldaer/ anders heeft 't eene mes 't ander inde scheede ghehouden: sijnde niet by de Spaensche sonderlingh ghedaen; hebbende een deel van haer volck ontrent de Maese ende Demer/ ende een deel tegen de France Frontieren gesonden.

Den dartienden December heeft sijn Hoogheydt aen haer Ho: Mog: *laeten communiceren* seecker memoriael aen hem ghepresenteert waer van den inhout in effect was/ dat Don Francisco di Melo van Tordelaguna, Grave van Assumar, Raedt van State/ Gouverneur ende Ghenerael Velt Hooftman van sijne Koninckliicke Majesteyt van Spaignen in de Nederlanden, Bourgondien ende Charlois &c. soude geerne eene quantiteyt van sijne bagagie van Genoa in Italien in twee Hollandtsche Scheepen herwaerts nae Duynkerken in Vlaenderen over brengen/ waer omme dat den selven by 't voorschreve Memoriael aen sijne Hoocheydt liet versoucken/ dat deselve wilde gelieven aen hem de particuliere courtoisie te betoonen ende de selve Scheepen en meubelen met convenientie paspoorten teghens de hostiliteyt van het Chrijchsvolck ende Scheepen van den Staet te versien/ met presentatie van dergelijke by occasie aen sijne Hoocheyt te verschulden en mede te betoonen/ hoe hooch dat hy de meriten der selver was estimerende/ desirerende sijne Hoocheydt op 't geene voorschreve is te verstaen haer Ho: Mog: goede meeningh/ haer Ho: Mog: hebben verstaen/ sijn Hoogheydt te authoriseren/ om deselve paspoorten te willen depescheeren/ sonder te betaelen eenige Landts gerechticheydt.

Het Oorlogh ende scheuringh in Enghelandt sich so langhs soo meer ontsteckende/ sijn oock de Paltsgraven Rupert en Maurits van hier derwaerts gegaen om den Koningh te dienen. Millord Straunge verklaerde sich voor den Koning; zijnde seer gegoet en sterck in Wales; beloofde tien duysent man op de been te brengen. Dit quam vreemd voor by veelen; naedemael hy noyt wel te Hove was geweest: ende hy/ of de Graef van Derby sijn Vader besittende het Eylandt Man, hadden konnen haer stil ende aen beyde syden considerabel houden. De Graef van Neuwcastle verklaerde sich oock voor den Koninck. Ende wel veertich andere van 't hooger huys meer; alle gheteeckent hebbende te willen mainteneren des Koninghs prerogative.

Beyde so wel den Koning als het Parlement deden officie aen den Ambassadeur van desen Staet/ om te maken een ligue offensive en defensive met dese Republijcke: elck pretenderende te representeren de Kroon van Engelant; de Koningh als Koningh

ende Hooft, ende 't Parlement als Lichaem: meenende dat een Lichaem of volck bestaet sonder hooft / of een hooft kan maecken: ende dat een Prins is om het Volk, niet het Volck om den Prins. Maer om het gemaeckte Huwelijck wilde men den Prince hier niet mishagen: ende wederom de Regieringh alhier sijnde meest gunstich aen 't Parlament, wilde oock geensins luysteren nae Tractaten met den Koningh: hoewel de Koninginne onder de handt sulcx tenteerde: maer men heeft het noyt derven proponeren.

In Augusto kreegh de Luytenant Admirael Tromp tien Engelsche Scheepen gaende nae Duynkercken, meenende datter veel Goudt ende Silver onder was: maer men bevont niet als andere waeren. Hy schickte deselve op in Zeelandt. Die van d'Admiraliteyt aldaer schreeven herwaerts om te weten waer na haer te reguleren nopende de vrachten of namelijck de selve soude worden betaelt van goederen van contrebande/ ook van gepermitteerde goederen/ die te huys hoorden in Vyande Landen / of me de toekomende den Ingesetene deser Landen / wijders alsoo by de Placcaten van den vierden Iuly vyftien hondert een en 't negentich ende den eersten Aprilis sestien hondert twee en twintich geen ander Vivres wierden verboden als Terwe, Rogge, Gerste, Haver, Bouckweyt of andere Greynen in de Vereenichde Nederlanden gewassen/ sonder mentie te maecken van eenige andere Vivres / ende dat in de voorschreve op gesondene Schepen / waeren gevonden verscheydene andere specien/ als Haeringh, Olye, Olyven, Cappers, Genghevaer Tabacq, Wijn, Orangien, Lymoenen; soo versocht het ghemelde Collegie een lijste van soodaenighe Vivres ende andere waeren / die voor Goederen van contrebande souden worden gehouden om haer daer naer te reguleren / ende voorts dispositie op 't geene hier boven. Waerop is verstaen / dat men aen 't gemelde Collegie soude rescribeeren / datse aende Engelsche Schippers souden betaelen vracht van alle de goederen indistinctelijck / die uyt deselve Schepen souden worden ghelicht ende aldaer by het Collegie aengehouden / met recommandatie/ van deselve Schippers met alle civyliteyt te willen doen bejegenen/ende wat belanghde de waren van Contrebande ende Vivres respective in de voorschreve Schepen bevonden / voor so veel de Vivres egeen vyantlijcke persoonen of Ingesetenen deser Landen en souden moghen aengaen / deses aengaende / als oock nopende de voorschreve waeren van contrebande, haer te reguleren in conformite van haer Ho: Mog: Placcaten van den vierden Iuly vyftien hondert een en negentich, drie en twintichste Iuly vyftien hondert seven en neghentich, sevenden November vyftien hondert acht en neghentich, eersten Aprillis sestien hondert twee en twintich ende een en twintichste Marty sestien hondert acht en twintich. Die hun van hier wierden toegesonden.

Een van 't gunt de Koninginne alhier versocht/ was het aennemen van verscheyden Officieren ende Soldaten om als Officieren te worden gheemployeert by den Koningh. 'T welck sijn Hoogheydt alhier toe liet soo veel als begeerden te gaen.

D'Ambassadeur Roe heeft den twee en twintichsten Augusti aen haer Ho: Mo: in 't breede verhaelt 't geene in de onderscheydentlijcke conferentien eerst tot Regensborgh, ende daer naer vervolgens binnen Weenen in Oostenrijck was ghepasseert/ nopende ende ontrent het interest vande Heeren Princen Churpalts / als oock

het afscheyt van dien / met hoop / om de voorsz conferentie in Ianuary naest komen-de elders anders gereassumeert te konnen worden/ met presentatie van verdere ope-ninge haer Ho: Mog: Ghedeputeerden in 't particulier te willen doen / van 't geene daer ende daer omtrent soude mogen zijn gepasseert / excuseerende de ghemelte Heer Roe sich ten hooghsten / van dat hy hem ergens soude mogen hebben ingela-ten / 't geene soude mogen strecken tot nadeel van desen Staet / ende dat de geruch-ten daer van geloopen/ ghefingeert ende niet waerachtigh waeren. Daer na heeft hy oock weder gherecommandeert de Marchands advanturiers in 't stuck vande Tarra ende Enghelsche Laeckens. D'Ambassadeur Mendoça had hem versocht om by den Keyser te doen Officie tot relaxatie van Don Duarte : maer hy had niet goet gevonden daer in yets te doen. Waerom nu by zijn wederkomste deselve Men-doça hem geen visite gaf.

Portsmouth wiert in dese tijdt weder ingenomen by die van 't Parlement ; ende Gorins Gouverneur van 'tselve gevangen gestelt.

D'Ambassadeur Roe seyde alhier dat hy wilde in Engelandt sich stellen tusschen beyde 's Konings ende 't Parlements Leger, ende soo langh bidden dat hy die bey-de mocht doen vereenigen / ende alle hostiliteyt vermyden.

Des Konings Standart was in 't begin van September tot Nottingam opghe-recht. Maer met weynich toeloop : men liet hem weten en versoecken den Standaert te quiteren / en by zijn Parlement te komen/ en zijn quaeden Raedt over te geven.

In desen tijt quam alhier met Credentie brieven van 't Parlement afghesonden de Heer Walter Stricklandt, Schiltknaep : daer teghen de Heer Resident Boswel den achsten September audientie hadde / seggende / dat hy in ervaringe was geko-men dat seker persoon hem qualificeerde afgesonden te syn, by en van wegen bey-de de Huysen van het Parlement aen haer Ho: Mog: versocht *publijcke* audientie, so in de naem van deselve twee Huysen, als van wegen het geheele Koninckrijck van Engelandt, dat hy Heer *Boswel* als een publijck Minister van syne Majesteydt ende de Croone van *Engelant* Amptshalven ende tot syner ontlastinghe, niet en hadde konnen ledich staen, haer Ho: Mog: in consideratie te stellen, *of deselve* niet goet en souden konnen vinden, den voornoemden afgesonden persoon af te wysen aen hem Heer *Boswel*, die nu den tyt van *tien* Iaeren alle de saecken van den meerhoochstghemelden *Coninck* ende *Croone* hadde ghedaen, om in cas hy yetwes hadde te segghen, sulcx door hem *Boswel* aen haer Ho: Mog: voorghedraeghen te moghen worden, stellende hy Heer *Boswel* aen haer Ho: Mog: voorts in bedenc-ken, of de meerhoochstghemelde *Koningh* door het verleenen vande voorsz pu-blijcke *Audientie* (boven vermoeden) aen den voorschreve afgesonden alhier, niet en soude worden gedepossideert van *d'Eere* ende *respect* daer van deselve syne Ma-jesteyt als *Koninck*, Hooft ende Souverain van het Koninckrijck van *Engelandt*, oock Ghealliieerde van desen Staet tot noch toe by haer Ho: Mog: in possessie was geweest, ende hadde genoten; Doch evenverre haer Ho: Mog: deses niet tegen-staende de voorschreve Audientie aen den voornoemde afghesonden souden ko-men te accorderen, dat hy *Boswel* genootsaeckt soude werden ter oorsaecke van dien te *protesteren* sulx en in sodaniger voegen als hy te rade soude mogen vinden. Waer op den Gemelten Heer Boswel is gheantwoort / dat men op syn ghepropo-neerde naer behooren soude delibereren en letten, en is mitsdie afgegaen. Onder-

tusschen

tusschẽ is de Heer Stricklant boven gekomen inde vertreck kaemer van haer Ho: Mog: ende heeft hem laeten aengeven om op ende volghens sijnen Brief van Credentie op Saterdach lestleden aen den Heer presiderende geexhibeert/ te mogen hebben publijcke audientie. Waer op de Heeren Gent ende Olycan uyt het midden van haer Ho: Mog: Vergaederinge ghecommitteert wesende/ hebben by der selver last den voornoemde Heer Strickland te gemoet gevoert/ dat sijnen voorschreve brief van Credentie alsnoch uyt d' Enghelsche in de Nederlantsche Tale niet en was getranslateert/ ende datter veele Heeren in haer Ho: Mog: Vergaderingh compareerden die de voorsz Enghelsche Tale gants niet/ ende eenighe daer van weynich verstonden/ stellende aen hem mits dien in bedencken/ of hy 't gene hem in Mandatis soude mogen sijn ghegeven/ mede wilde over leveren aen hun Heeren Gedeputeerden/ om oock met ende nevens den voorsz Credentz brief ghetranslateert te worden. 'Twelck by hem is geexcuseert: Segghende order te hebben sijnen last in gheschrifte over te leveren in haer Ho: Mog: vergaederingh. Waer op by de gemelte Heeren Gedeputeerde rapport gedaen wesende/ is by haer Ho: Mog: naer voorgaende deliberatie goedtgevonden deselve twee Heeren andermael te deputeren om aen den meergenoemden Heer Stricklandt de keure te geven/ of hy den meergenoemden Credentz brief soude willen laeten Translateeren/ of dat hy de patientie wilde nemen/ dat de selve wierde ghetranslateert van weghen desen Staet ende dat naer examinatie van dien/ op de saecke naerder soude worde ghedisponeert/ doch heeft hy daerop geinsisteert/ dat hy daetelijck soude mogen bekomen audientie/ om aen haer Ho: Mog: te mogen overleveren sijne Commissie ende declaratie/ met versouck/ dat deselve soo veel souden willen difereren aen beyde de meeropghemelte Huysen van het Parlement/ ende in cas dat hem Heer Stricklandt desen morghen egheen audientie en wierde verleent/ dat hy 't selve soude houden voor een refus. Waer van door de gemelte twee Heeren oock rapport gedaen wesende/ is na voorgaende naedere deliberatie ende resumptie/ goet ghevonden mits dien te versoucken ende committeren de Heeren Gent, Olican, Sonck, Vosberghen, Wede, Veldriel ende Yselmuyden, om als Commissarisen in derselver vertreck kamer den meergemelde Heer Stricklandt te hooren/ ende sijnen schriftelijcken last vervolgens over te nemen/ met desen verstande nochtans/ dat in cas de meergemelte Heer Stricklandt swarigheyt soude moghen maecken openinghe te doen aen de ghemelte Heeren haer Ho: Mog: Commissarisen/ of aen deselve sijnen schriftelijcken last over te leveren/ dat men als dan staende haer Ho: Mog: Vergaderingh de saecke in naerdere ende verdere deliberatie soude leggen/ ten welcken eynde haer Ho: Mog: by den anderen in haer ordinaris Vergaeringh sijn gebleven ter wijlen dat Strickland is ghehoort by de gemel: Heeren Commissarisen inde vertreck kamer. Waerop gevolght wesende dat by hem openinge voor de meergemelte Heeren haer Ho: Mog: Commissarisen is ghedaen oock aen deselve sijne schriftelijcke Commissie ende Deductie overgelevert/ die daer van in de Vergaederinghe van haer Ho: Mog: gherefereert hebbende/ is den Griffier ghelast den Brief van Credentie/ als oock de voorsz schriftelijcke last ende deductie door een bequaem persoon by hem op te soecken uyt d' Engelsche inde Nederlantsche Taele ten spoedichsten te laeten translateren. Sijne declaratie ende propositie was om te vertoonen de ghelijckheydt van de saecke van 't Parlement ende die van desen Staet/ so in't stuck der Religie als Privilegien: en

dat daerom eene nauwe verbintenisse tusschen beyden mocht worden gemaeckt: sustinerende wat goet desen Staet uyt Engelandt hadde ontfangen/ dattet was gekomen / niet van den Koningh, maer van 't Lichaem/ of Parlement van Engeland: urgeerde specialijck dat aende Malignanten (die van s' Koninghs party ende ghevolgh) geen uytvoer van Wapenen, Ammunitie noch Soldaeten mocht worden gedaen. Korts daer naer gaf hy by Memorie te kennen dat twee Schepen een inden Briel ende een tot Delfshagen laegen ghelaeden met Munirie van Oorloge om te voeren tot de Malignanten (dit woort ghebruyckte hy) versouckende Arrest ende aenhoudinge: waerop geresolveert is aen die van d' Admiraliteyt te schrijven desde schepen by provisie aen te houden.

d'Ambassadeur Roe nam sijn afscheyt: hem wiert gedaen een vereering van een Keten van twee duysent gulden.

Den dertienden klaeghde de Resident Boswel dat de Koninginne deur last des Koninghs hadde laeten inkoopen ende in een Galioth laden/ seekere quantiteyt wapenen ende Munitie/ ende dattet al rede in Zee sijnde deur seecker accident was weder binnen gekomen/ ende nu gedetineert wiert; versochte ontslaginge/ maer is opgehouden ende tot nader examinatie gestelt.

De Koninginne gheschreven ende versocht hebbende aen sijn Hoogheyt te Velde sijnde ende legghende te Botberghen, een goedt ghetal Oorlogh Schepen tot haer Transport; is deur Ghecommitteerde haer Majesteydt genotificeert dat de Staet bereyt was daer toe ordre te stellen: als men den tijdt van haer vertreck soude weten. In haer familiaire discoursen gaf sy te verstaen onseecker te sijn/ of sy wilde gaen nae Engelant, Vranckrijck, of Brabant. Sy schickte den Colonel Coeseram naer Dennemarck, Craft, naer Brussel. Maer d'eygentlijcke resolutie was/ te gaen nae Engelant. Immers sach wel dat sy hier/ bysonder by Hollant/ te veel was / en de niet dede wat sy geern wilde. Want alsoo de Staeten Ghenerael luysterende nae 't Hof/ geern souden hebben geconniveert in den uytvoer van Waepenen voor den Koningh/ gelijck aen die van 't Parlement geschiet was/ en oock te voor aen Schotlandt: soo namen die van Hollandt d'authoriteydt van self/ in haer Provintie den uytvoer te beletten. Die van Zeelandt oock waeren seer t' onvreden dat de Heer Vosberghen al reede eens hadde gheconsenteert inden uytvoer; ende ontboden hem in Zeeland om reden te geven.

D'Ambassadeurs Boreel ende Renswoude sijn van weghen haer Ho: Mogenghesteydt haer tot de reyse ghereet te maecken: doch buyten Compagnie van de Koninginne. Dies onaenghesien hebben 't die van Hollandt noch ghenomen in bedencken.

Den twintighsten September sijn verscheyden pointen / Enghelandt raeckende oppet Tapijt geweest: werdende bekans gedurrich de Vergaderingh geoccupeert over d' Engelsche saecken. Als eerstelijck, het voortsetten van de reyse der Ambassadeurs nae Enghelandt. Ten tweeden, het instellen van een antwoort aen Stricklandt. Ten darden, ontslaeginge van 't Galjoot met wapenen ghelaeden/ deur de Koninginne self inghebracht. Ten vierden, het licentieren dezer tot nadeel van den Koning. Ten vyfden, verbodt te doen tegen Soldaten / die veel oock sonder paspoort/ haer begaeven na Engelant. Ten sesten, specialijck dat eene Capiteyn Flud tot Dorth, Rotterdam en voor Willemstadt hadde veel van sodanige sol-

baten

daten voor den Koningh gelaeden. Ten sevende, dat de Koninginne aengaende haer Transport na Engelandt verklaert hadde binnen veertien daeghen of teghen 't begin van October te sullen gereedt sijn. Op 't eerste, tweede, vyfde ende sevende point sijn ghevallen verscheydene advijsen sonder besluyt. Op 't derde is eenpaerlijck verstaen dat het selfde Galjoot / gelaeden voor den Koningh als oock een ander gelaeden voor 't Parlement beyde souden werden ontlaeden van haer inhebbende Waepens ende munitie. Op het vierde point / also de brief ende antwoort (namelijck van den Koninck aen den Paus / ende van den Paus aen den Koninck / elders in 't Iaer drie en twintigh in dese Historie te vinden) daer over de Resident klaegde / waeren ghetrocken uyt eene Historie / allenthalven verkocht wordende / van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt deur Andre du Chene, dat men niet konde verstaen daer in soo hooghlijck misdaen te sijn: edoch hem Resident open sijnde de wech van Justitie tegen den Drucker van dien. Ende datmen nochtans tegen 't onbehoorlijck drucken soude ordre stellen. Op het seste is last ghegheven aen den Raedt van State / om haer 't informeren. Maer die van Hollandt naemen daer in geen contentement: verklaerden ende begeerden dat immediatelijck wierde ordre gesonden om die voor den Koningh van Engelandt aengenomen Soldaten te dissbanderen. In 't Vlie wiert in 't begin van October desgelijcks aen ende opgehouden seeker Boeyer ghelaeden met ammunitie van Oorlogh ende andere conterbanden / oock eenige Tonnekens met Ducatons. Ende hoe wel de Lord Gorins deur memorie van wegen de Koninginne verklaerde sulcx haer eygen ende proper toe te komen: soo hebben nochtans haer Ho: Mog: desgelijcks den sevenden October verstaen / dat deselve Boeyer weder binnens Landt keeren / sijn goederen lossen / ende 't betaelde recht van d'Admiraliteyt / weder ontfangen soude.

Den achten October hebben die van Hollandt ter Vergaederinghe gheurgeert eerstelijck de permissie vanden Ambassadeur Ioachimi, die sulcx oock versochte / om herwaerts te komen / ende waer bericht te geven hoe de saecken in Enghelandt stonden. Ten tweeden, Item dat aen den Envoye Stricklandt wierde antwoort gegeven op sijn aenbrenginge. Ten darden, dat weder eenige Soldaten gescheept na Engelandt voor den Briel leggende mochten worden te rugge gehouden. Maer alsoo Ioachimi te Hove ghehouden wiert voor Parlementaris / soo is sijn reyse herwaerts by haer Ho: Mo: noch gehouden in bedencken. Het tweede desgelijcks / tot dat men finaelijck soude hebben ghedisponeert op d'Ambassade in Engelandt te senden. Op 't derde hebben haer Ho: Mo: den Raedt van State gelast om op de minst offensijfste manier de Soldaten weder naer haer Garnisoen te doen gaen. Maer hoe seer oock daer tegens ghetoont wiert devoir om te beletten / soo raeckten echter verscheyden Scheepen met munitie / wapens en Soldaten voor den Koninck over: dies Stricklandt daer over klaeghde als volght.

Dat het Parlement uyt puere liefde hadde gesocht eene naerder vereeninge met haer Ho: Mo: ende 't aenbieden eene vrientschap ende verbintenis, soo nut, dat haer Ho: Mog: deur geen andere te hoopen hadden meer voordeel of voorspoet, dat de Religie, de commercie, ende aende vrientschap haer daer toe noodighde, jae verbondt: alsoo d'Enghelsche natie soo moedichlijck hadden ghevolght ende voorgevochten het interest van haer Ho: Mog: dat het ten minsten onredelijck was nu t' arbeyden tot onderganck van d'Enghelsche. Men had wel te voor verbode

dat daerom eene nauwe verbintenisse tusschen beyden mocht worden gemaeckt: sustinerende wat goet desen Staet uyt Engelandt hadde ontfangen/ dattet was gekomen / niet van den Koningh, maer van 't Lichaem/ of Parlement van Engeland: urgeerde specialijck dat aende Malignanten (die van s' Koninghs party ende ghevolgh) geen uytvoer van Wapenen, Ammunitie noch Soldaeten mocht worden gedaen. Korts daer naer gaf hy by Memorie te kennen dat twee Schepen een inden Briel ende een tot Delfshagen laegen ghelaeden met Munitie van Oorloge om te voeren tot de Malignanten (dit woort ghebruyckte hy) versouckende Arrest ende aenhoudinge; waerop geresolveert is aen die van d' Admiraliteyt te schrijven deselve schepen by provisie aen te houden.

d'Ambassadeur Roe nam sijn afscheyt: hem wiert gedaen een vereering van een Keten van twee duysent gulden.

Den dertienden klaeghde de Resident Boswel dat de Koninginne deur last des Koninghs hadde laeten inkoopen ende in een Galioth laden/ seeckere quantiteyt wapenen ende Munitie/ ende dattet al rede in Zee sijnde deur seecker accident was weder binnen gekomen / ende nu gedetineert wiert; versochte ontslaginge/ maer is opgehouden ende tot nader examinatie gestelt.

De Koninginne ghesehreven ende versocht hebbende aen sijn Hoogheyt te Velde sijnde ende legghende te Botberghen, een goedt ghetal Oorlogh Schepen tot haer Transport; is deur Ghecommitteerde haer Majesteydt genotificeert dat de Staet bereyt was daer toe ordre te stellen: als men den tijdt van haer vertreck soude weten. In haer familiaire discoursen gaf sy te verstaen onseecker te sijn/ of sy wilde gaen nae Engelant, Vranckrijck, of Brabant. Sy schickte den Colonel Coeseram naer Dennemarck, Craft, naer Brussel. Maer d'eygentlijcke resolutie was/ te gaen nae Engelant. Immers sach wel dat sy hier /bysonder by Hollant/ te veel was / en de niet dede wat sy geern wilde. Want alsoo de Staeten Gheneraell luysterende nae 't Hof/ geern souden hebben geconniveert in den uytvoer van Waepenen voor den Koningh/ gelijck aen die van 't Parlement geschiet was/ en oock te voor aen Schotlandt: soo namen die van Hollandt d'authoriteydt van self/ in haer Provintie den uytvoer te beletten. Die van Zeelandt oock waeren seer t' onvreden dat de Heer Vosberghen al reede eens hadde gheconsenteert inden uytvoer; ende ontboden hem in Zeeland om reden te geven.

D'Ambassadeurs Boreel ende Renswoude sijn van weghen haer Ho: Mog: aengheseydt haer tot de reyse ghereet te maecken: doch buyten Compagnie van de Koninginne. Dies onaenghesien hebben 't die van Hollandt noch ghenomen in bedencken.

Den twintighsten September sijn verscheyden pointen/ Enghelandt raeckende oppet Tapijt geweest: werdende bekans gedurrich de Vergaderingh geoccupeert over d' Engelsche saecken. Als eerstelijck, het voortsetten van de reyse der Ambassadeurs nae Enghelandt. Ten tweeden, het instellen van een antwoort aen Stricklandt. Ten darden, ontslaginge van 't Galjoot met wapenen ghelaeden/ deur de Koninginne self inghebracht. Ten vierden, het licentieure bracken tot nadeel van den Koning. Ten vyfden, verbodt te doen tegen Soldaten / die veel oock sonder paspoort/haer begaeven na Engelant. Ten sesten, specialijck dat eene Capiteyn Flud tot Dorth, Rotterdam en voor Willemstadt hadde veel van sodanige sol-
daten

daten voor den Koningh gelaeden. Ten sevende, dat de Koninginne aengaende haer Transport na Engelandt verklaert hadde binnen veertien daeghen of teghen 't begin van October te sullen gereedt sijn. Op 't eerste, tweede, vyfde ende sevende point sijn ghevallen verscheydene advijsen sonder besluyt. Op 't derde is eenpaerlijck verstaen dat het selfde Galjoot / gelaeden voor den Koningh als oock een ander gelaeden voor 't Parlement beyde souden werden ontlaeden van haer inhebbende Waepens ende munitie. Op het vierde point / also de brief ende antwoort (namelijck van den Koninck aen den Paus / ende van den Paus aenden Koninck / elders in't Jaer drie en twintigh in dese Historie te vinden) daer over de Resident klaegde / waeren ghetrocken uyt eene Historie / allenthalven verkocht wordende / van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt deur Andre du Chene, dat men niet konde verstaen daer in soo hooghlijck misdaen te sijn: edoch hem Resident open sijnde de wech van Justitie tegen den Drucker van dien. Ende datmen nochtans tegen 't onbehoorlijck drucken soude ordre stellen. Op het seste is last ghegheven aen den Raedt van State / om haer 't informeren. Maer die van Hollandt naemen daer in geen contentement: verklaerden ende begeerden dat immediatelijck wierde ordre gesonden om die voor den Koningh van Engelandt aengenomen Soldaten te disbanderen. In 't Vlie wiert in 't begin van October desgelijcks aen ende opgehouden seeker Boeyer ghelaeden met ammunitie van Oorlogh ende andere conterbanden / oock eenige Tonnekens met Ducatons. Ende hoe wel de Lord Gorins deur memorie van wegen de Koninginne verklaerde sulcx haer eygen ende proper toe te komen: soo hebben nochtans haer Ho: Mog: desgelijcks den sevenden October verstaen / dat deselve Boeyer weder binnens Landts keeren / sijn goederen lossen / ende 't betaelde recht van d'Admiraliteyt / weder ontfangen soude.

Den achten October hebben die van Hollandt ter Vergaederinghe gheurgeert eerstelijck de permissie vanden Ambassadeur Ioachimi, die sulcx oock versochte / om her waerts te komen / ende waer bericht te geven hoe de saecken in Enghelandt stonden. Ten tweeden, Item dat aen den Envoye Stricklandt wierde antwoort gegeven op sijn aenbrenginge. Ten darden, dat weder eenige Soldaten gescheept na Engelandt voor den Briel leggende mochten worden te rugge gehouden. Maer alsoo Ioachimi te Hove ghehouden wiert voor Parlementaris / soo is sijn reyse herwaerts by haer Ho: Mo: noch gehouden in bedencken. Het tweede desgelijcks / tot dat men finalijck soude hebben ghedisponeert op d'Ambassade in Engelandt te senden. Op 't derde hebben haer Ho: Mo: den Raedt van State gelast om op de minst offensijfste manier de Soldaten weder naer haer Garnisoen te doen gaen. Maer hoe seer oock daer tegens ghetoont wiert devoir om te beletten / soo raeckten echter verscheyden Scheepen met munitie / wapens en Soldaten voor den Koninck over: dies Stricklandt daer over klaeghde als volght.

Dat het Parlement uyt puere liefde hadde gesocht eene naerder vereeninge met haer Ho: Mo: ende 't aenbieden eene vrientschap ende verbintenis, soo nut, dat haer Ho: Mog: deur geen andere te hoopen hadden meer voordeel of voorspoet, dat de Religie, de commercie, ende aende vrientschap haer daer toe noodighde, jae verbondt: alsoo d'Enghelsche natie soo moedichlijck hadden ghevolght ende voorgevochten het interest van haer Ho: Mog: dat het ten minsten onredelijck was nu t' arbeyden tot onderganck van d'Enghelsche. Men had wel te voor

 verbodt

verbot gedaen tegen het transport van wapenen ende Soldaten: dies hy danckte. Maer dat hy nu alsoo groote oorsaecke had van klachte, dewyl men dat transport tegen voorige belofte toe liet. Dat dese Staet was een vande best gepoliceerde vande werelt; ende daerom niet te konnen begrypen, dat men teghen 't selve Transport geen ordre stelde. Datter geseyt wiert, dat noch meer transport wiert versocht: badt datmen doch sulcx wel wilde na dencken: dat den onderganck van 't parlement was oock die van desen Staet: hy hoopte de voorsichtigheyt van den Staet soude niet assisteren een parthye, soo contrarie aen 't Interest van desen Staet. Versouckende voorts antwoort op de voorighe ende dese klachten.

Haer Ho: Mo: hebben daer op verstaen 't geene alreede te vooren was ghesept/ ende verklaert/ datse met beyde de voornoemde Partien neutrael wilden zijn ende blyven. Verhoopende datse malkanderen by accommodement souden verstaen/ en datmen over sulckx ordre hier te lande hadde gestelt van aen d'een noch d'ander eenige wapenen ofte andere munitie van Oorlogh te laten volgen/ maer deselve binnen 's Lants te behouden/ ende geen volck/ in dienst deser Landen/ naer Engelant te laten over gaen/ om d'eene af d'andere partie te gaen dienen/ en is dies nochmaels gheschreven aen de respective Collegien ter Admiraliteyt om te beletten alle uytvoer van wapenen ende Munitie van Oorloghe. Is oock den Raedt van State versocht/ datse volghens d'ordre van desen Staedt alle moghelijcke devoiren wilden doen/ ende voor komen dat egeen volck van oorloch in dienst deser Landen sich sonder passepoort ofte verlof over Zee en beghevé ten dienste van d'een of d'ander der meer genoemde partyen/ ende sulckx boven vermoeden komende te gheschieden/ jeghens de contraventeurs van dien te procederen ende doen procederen naer behooren.

Sijn klachten sijn van tijdt tot tijdt weder geweest/ dat niet tegenstaende d'aenschrijvinge gedaen aen den Raedt van State ende aende Admiraliteyten/ echter van tijt tot tijt uytvoer van Ammunitie ende Soldaten geschiede. Waerop men heeft ghesepdt dat hy sich aende respective Collegien ter Admiraliteyt souden hebben te vervoegen: Item dat die van 't Parlement souden hebben te schrijven wat scheepen ende Schippers uyt dese Landen in Engelandt over quamen met soodanighe verbooden waeren ende persoonen/ ende dat men dan deselve hier soude daer voor aenspreken. Hy seyde niet te spreken van uytvoer die ten besten van 't Parlement/ maer die aende Malighnanten geschiede. Waer op geseyt wiert dattet verbot gedaen was so wel tegen d'een als d'ander.

Het antwoort aen hem gegeven was luydende als volcht.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geexamineert hebbende het geschrift gegeven aen haer gecommitteerde inde conferentie vandē *achtsten September* deur de Heer *Walter Stricklandt*, *Envoye* van 't Parlement van *Engelandt*, verklaren dat sy met een onuytspreeckelijck leetwesen hebben verstaen dat het rijck van *Engelandt* in combustie is geraeckt, ende noch is: 't welck de Heeren Staten meynen gheprocedeert te wesen uyt het zaet van oneenicheydt, onder het volck gesaeyt door listen, practijcken ende inventien der bedeckte vyanden van *Enghelandt*, hoopende evenwel dat Godt de Respective herten sal disponeren van *syn* Majesteyt ende die van syn Parlement voornoemt om veel eerder te dencken op eene volkomene vereeninge, ende wedersyts correspondentie, als sich te moorden

ende

ende te ruineren door inwendige troublen, en om 't selve te moyenneren sullen de Heeren Staten sich daer toe seer geerne laten employeren, wanneer dat sy geinformeert sullē syn dat haer entremise nut en aengenaem mach zyn aen d'een en d'ander party, in vergeldinge van gelijcke officien die de Koningen van Engelant eertyts aen desen Staet hebben gegeven ten tyde van haer tweedrachten. Ende om alle misvertrouwen aen d'een ende d'ander party t'ontgaen in regard van desen Staet, hebben de Heeren Staten goet geoordeelt expres verbodt aen d'een en d'ander te doen, van niet te mogen uyt dese Landen na Engelant transporteren eenige *Wapenen* ende *munitien* van Oorlog, gelijck sy oock niet en sullen ghedoogen, dat eenich Officier of Soldaet, ter besoldinghe van desen Staet staende, aldaer gaet dienen, om niet te subministreren eenighe Instrumenten, met dewelcke syn Majesteyt ende syn Parlement haer Respectivelijck self mochten beschadigen, begerende wel eer te contribueren tot eene reciproque vereeninginge, gelijck hier boven gheseydt is, dewelcke geeffectueert wesende, of dat syn Majesteydt ende syn Parlement onder haer selfs eens sullen syn, ende van eene selve opinie ende intentie, sullen de Heeren Staten alsdan seer affectueuselijck de klaerder overture van eene vernieuwinghe van een Ligue ende Alliancie tusschen groot Brittaignen en desen Staet verstaen. Ghedaen inde Vergaderinghe der voornoemde Heeren Staten Generael inden Haeghe in den *eersten* van *November sestien hondert twee en veertigh.*

Dit antwoort is alsoo by haer Ho: Mo: goet gevonden ende vast gestelt om aen den Envoye Stricklandt te werden overgelevert. Maer de Heeren van Hollandt hebben daer op laten aenteyckenen dat sy de voorsz. antwoorde lieten in syn waerde of onwaerde/ sulckx die lagh/ maer dat sy gaerne hadden gesien / dat deselve hadde mogen gearresteert worden in conformite van hun advis / 't welck op derselver versoeck hier naer staet geinsereert: te weten dat eenighe saecken voor desen soo van uytvoer van wapenen als van Soldaten waren geschiet sonder kennisse vande Regieringe: doch dat by deselve jegenwoordich was geresolveert oprechte neutraliteyt te houden soo met syn Majesteyt van groot Brittaignen als het meergemelde Parlement: ende vervolgens niet toe te sullen staen dat na desen eenige wapens / Ammunitie van Oorloch / Officiers / ende Soldaten aen d'een of d'ander souden werden toegesonden: om geen Instrumenten te subministreeren door welck syn Majesteyt ende dessels parlement d'een d'ander souden mogen den hals af snyden of beschadigen / alsoo dese Regieringe met allen ernst uyterlijck was geresolveert alles te contribueeren tot mutueele vereeninge van beyde/ ende geensints te vorderen verwijderinge.

Die van 't Parlement d'opgemelde antwoort ontfanghen hebbende / schickten den Heer Stricklandt weder 't geene volght.

Verklaring der *twee* Huysen des Parlements gedaen den *twaelfden* van *December sestien hondert twee en veertich* om gepresenteert te werden aende Hooch ende Mogende Heeren de Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintien.

Wy de Heeren ende Communs in 't Parlement van Engelandt vergadert, hebben met een singulier contentement ende satisfactie ontfangen, het antwoort der Hooge ende Mogende Heeren de Staten Ghenerael der Vereenichde Provintien, op de declaratie aen haer van onsent weghen ghepresenteert door den *Escuiyer Walter Stricklandt*, vindende in deselve verscheyden levendighe expressien van

haer

haer affectie tot de vrede ende prosperiteydt van dit Rijck, met een teder ghevoelen van onse troublen, ende haer sorghe ende resolutie om de transporten der volcken, Munitien, en Waepenen te beletten, 't welck soude mogen fomenteren ende doen aenwassen d'ongheluckighe differencien ende combustie, met dewelcke dese Natie miserabelijck verdeelt ende bedroeft is. Alle 'twelck wy erkennen met een blyde dancksegginghe, als een middel van onse tegenwoordighe conservatie, en eene assistentie tot de Compositie van een so seer begeerde Vrede tusschen syn Majesteyt en syn aller getrouste Onderdanen, oock als een fundament van eene naeuwer en vorderlijker conjunctie tusschen dit Rijck en uwe Staten tot de preservatie van de Gereformeerde *Religie*, en support van so veel geopprimeerde Princen en Staten, tegens de gemene vyanden, so wel d'uwen als d'onsen. Maer dese hoop ende contentement is ons wel vermindert geweest door de ghefrequenteerde experientie, die wy hebben ghehadt van 't transport der volckeren, Munitien en Waepenen die uyt uwe Landen, ende teghens ons gebruckt syn geweest, ende door verscheyden ontwyfelbare advertissementen der gestadige neerstigheden ende preparativen die verscheyden verraders ende ghevluchtichde van dese Natie, teghenwoordich inde vereenichde Provintie residerende, *syn doende*, om groote quantiteyt van penningen ende andere provisie van Oorloch uyt uwe quartieren te senden tegen het Parlement en Onderdanen van dit Rijck. En particulierlijck dat Colonel *Goringh*, den Capiteyn *Biron*, den Ridder *Frans Mackworth*, Capiteyn *Bret* en Capiteyn *Wintham*, met eenige *hondert* Soldaten, ter besoldinge van uwe Landen staende, alreede ingescheept syn, ofte gereet staen om haer t'embarqueren inde Havenen van uw gebiet naer *Newcasteel*, om haer te voegen by d'Armee vande Papisten en andere qualijck gheaffectioneerde persoonen in't Noorde van dit Coninghrijck gheworden teghen het Parlement, tot de verdervinghe van Protestantsche *Religie* alhier, het welcke excessivelijck die party heeft gheencourageert, ende syn Majesteydt gheconfirmeert t'adhereren aen die quade Raetslieden, dewelcke d'Autheurs syn geweest van de troubelen ende publijcke elenden van dit Rijck, ende te verwerpen soo veel van onse ootmoedige Petitien, dat hem soude ghelieven (in conformite der wetten van dit Rijck) te keren tot syn Parlement, ende door haer Raedt ende advis onse *Religie ende Wetten* te verseeckeren tegens de quade Complotten ende desseinen, die langen tyt hebben gesubsisteert, ende in geduyrige agitatien en ontroeringhe syn, om alle beyde om verre te werpen. Waerop wy hebben ghepresenteert, ende gheduyrich bereyt syn de persoon, eer, ende Staet van syn Majesteydt in dier voeghen te verseeckeren als men het soude konnen begeren van waerachtige ghetrouwe Christene Onderdanen; 'Twelck wy solemnelijck belyden inde teghenwoordigheydt van Godt Almachtich onse rele intentie te wesen, ende door dese begheren het te voltrecken; alle 't geene ter contrarie ghepretendeert ofte ghepubliceert is gheweest, als of wy desseyn hadde gehadt, of eenighe neerstigheyt ghetoont *tot de beschadinge van syn persoon, ofte prejuditie van syn Souverainiteyt*, komt voort vande Pfalsche ende quade lasteringe der geene die vyanden der publijcke Vrede syn. Daerom ist dat wy dien wyse ende voorsichtighen Staet bidden de beloften ende verklaringhe te vervullen, die sy ons hebben gedaen van te beletten en te verbieden het *transport der volckeren, Wapenen, penningen* ofte andere Oorlochs provisie tegen ons, dat sy willen

len doen vernemen teghens de fauten ende negligentien van die Officieren, die so seer de rupturen ende violatien van deselve hebben geleden. Dattet haer belieft t'ontfangen met alle gherichtige faveur *Mr. Stricklant*, als hy aen haer sal hebben te presenteren eenighe klachten ende informatien aen hem op dierghelijcke subjecten ghedaen, ende dat sy op alle dit willen sien, niet alleen als een materie van een civil respect aen dit Rijck, maer als 't gheene 't welck grootelijcks *d'eere Gods* raeckt, de beschermige van *Religie*, uw eyghen seeckerheyt ende vryheyt. Wat (ingheval dat wy ghedestrueert syn) ghy en sult niet alleenlijck versteecken wesen van eene soo seer gheaffectieerde ende nootsaeckelijcke Alliantie, maer omsingelt van soodaene Vyanden die door deselve manier ende beginselen, door dewelcke sy geduyrichlijck in actie syn gheweest om ons te ruineren, getransporteert sullen syn tot alle soorten van practijcken en neerstigheydt om u te ruineren. Geteeckent *Io: Browne* Clerck van 't Parlement.

D'Engelsche distractien waren so groot datse oock distracheerden de leden van desen Staet: de Coningin was hier ende had de Princesse Roeyael overgegeven: daer mede obligherende de Prins van Oraignen, die wederom niet min konde doen / als eer ende goet aende Coningin: na alle mogelijckheyt / volgens de Wetten van danckbaerheyt ende van civiliteyt by te brengen: maer de gemoederen van de Ghereformeerde Religie waren hier niet weyniger gepreoccupeert; als in Engelandt, ende alles wiert ten argsten geduyt. In November wiert op de groote Sael van het binnen Hof gedanst een Heerlijck Balet ter eeren vande Conginginne. Die van het consistorie van den Hage quamen daer over een expresse klachte doen aen sijn Hoogheyt / allegerende de onnuttigheyt der onkosten / de droevige oneenigheden in Engelandt, de jammerlijcke Bloetstortinghe in Yerlandt sedert October des voorleden Jaers begost ende dierghelijcke. Sijn Hoogheyt wijsende op sijn Mantel met Pluys gevoert: seyde dat mocht wel Baey ofte minder stof sijn / maer wees haer aen dat soo wel in 't stuck der Ceremonien als vande Regeringhe moest wesen een sub ordinatie / dat een Coninckljck Persoon / door haere overkomste ende besoeck / eer aen desen Staet doende / naer de ordre vande beleeftheyt merkteerde / datmen haer wederom eenighe eer aen deed / dat de Staet sulcks ghedaen had tot Amsterdam en elders / dat oock sijn Hoogheyt moest doen wat de gewoonte vereysten.

Aengaende het droevigh accident in Yerlandt, ende d'oneenicheden in Enghelandt: dat alle dingh sijnen tydt had: dat men in de Kercken ende andersints God had; dat men alle eerlijcke recreatien niet konde verbieden: dat de Kerckelijcken self quam op gastmalen: dat het dansen was een indifferente saeck: waer teghen geen Kerckelijck verbodt was.

Ende so ginck het balet voort. Maer dat wast minste / want oock sijn Hoogheyt uyt sijn particulier den Coninck merckelijcke sommen gelts leende; 't welck billijck was: sijnde hem merkelijck gelegen aende subsistentie van den Coning. Sullende hem dienen tot een steunsel; anders was dese groote Alliantie onnut ende sonder vrucht. Hoewel nochtans sijn Hoogheydt in 't publijck alle moghelijcke moderatie gebruyckte ende 't humeur van desen Staet involgende. De Coningin hier sijnde schreef een brief aende Koningh / die in Engelandt wordende geintercipieert aldaer terstont / ende daer na oock hier wiert ghedivulgeert. Den Resi-

dent

dent Boswel quam daer over van wegen den Coningin/expressfelijck klagen: maer den loop vande genegentheden onder de ghemeente was alhier soo sterck: dat daer teghens niet was te doen. Ende dat / ende meer moest het Hof lyden. Men remarqueerde in deselve brief verscheyden expressien vande gheneghentheydt des Princen tot de saecke vande Koninck: 't welck hem hier verhaedt maeckte by de gheene die niet considereerden/ dat syn Hoogheyd aende Coningin / hier present synde / niet konde syn als beleeft / ende oock de handt niet konde trecken van een Huys daer aen hy (alles met kennis ende overlegh van desen Staet) soo naer verbonden wiert. De Koningin dan / schreef aenden Koninck als volgt.

Aller Coninckl ijkste, en aller Doorluchtigste Monarch van Groot Britaignen, mynen grooten, mynen goeden, Weerdigen, Wettelijken, en het aller Koninglijkste object van myn verliest herte. 'T sal u believē dat dit papier in alle ootmoedigheyt kusse u Princelijke handen om rekenschap te geven van myn plichten, gelijck ick uwe Bruyt en getrouwe Vrouw voor u Majesteyt verbonden ben te doen. En myn liefde heeft gheen ander wech om het selve in dese myne afwesentheyt uyt te drucken dan te wesen u ootmoedighe ende getrouwe Gesante, in 't beleyden ende vorderen van uwe hooge affairen: waer in soo myne woorden ende ernstige sollicitatien tot bevestinghe van u teghenwoordighe fame ende Glorie konden bybrenghen eenighe sterckte van persuasie: ick soude ernstelijcken opwecken uwe Coninckliicke gedachten tot voortsettinghe van u Majesteyts resolutien, ende uytvoeringhe van u desseynen, tot datse sullen gebracht wesen tot haer fameuse rypigheyt. Hout vast ende volvoert u voornemen inde Heylige Vervolginge van uwe aenslaghen, sonder eenige veranderinge, ten ware met een eerlijcke satisfactie op u rechtvaerdige pretensien. Nu is ghegeven een open velt waer in de illustre deugden van uwen Coninckliicken persoon door werckelijcke uytdruckinge aen de gehele Christen Werelt, het ooge hebbende op uwe ghenereuse actien, een klare approbatie ende getuygenis sullen uytbreyden, dat uwe Majesteyt meriteert de noble eygenschappen, gheattribueert aen uwen Coninckliicken Titul van *Beschermer des Geloofs*. Want door sulcke actien de Princen leven oock na datse haer schult aen de natuyr betaelt hebben, haer selfs bouwende een monument dat eeuwich sal dueren ende durabelder zijn dan eenigh Marbel. Syt daerom constant in uwe Princelijcke attentaten vol van Glorie, ende u Majesteyt sullen noyt ontbreecken, vremde byvallen noch uytlantsche gunsten, welcke door myn ernstige beden en sollicitatien onlangs veel hebben gevordert; verkregen hebbende van onsen Broeder den Prince van *Oraignen* een lyste van Officieren, daer uyt ick heb gekoren eenige der beste ende ervarenste, om bequaem te syn tot hanthavinge van uwe Princelijcke saeken, ende te verbreyden uwe renome ende Glorie inde tegenwoordige actien: ende uyt dese best meriterende helden, heb ick ghesonden *vyftich* kloecke Bevelhebbers, die altyt gereet sullen syn u Majesteyt goede diensten te doen in uwe Armee; ende op dat ick vorder mocht voldoen ende u tegenwoordige ghelegentheden dienen, hebbe ick *vier hondert* tonnen boscruyt ende *tien* stucken Ghesch uts doen senden aen u Majesteydt, beneffens noch andre Amunitie, nodich op alle Oorlochsche occasien. De gunst van onsen nobelen Broeder den Prince van O*raignen* is ghestelt in een vaste complexie, simpatiserende, ende minnelijck over een stemmende met de tegenwoordige ghestaltenis der saecken: daer van hy door

veel

veel aenwysinghen getuygenis gegeven heeft, ende doort oplichten van verschyden sommen van penningen tot mynen ghebruyke, betracht, de toeneiginge van syn particuliere affectie in alle voorvallende occasien, op dat u Majesteyt geensints genootsaeckt soude worden tot onbetamelijcke toegevinge. Ick moet u Majesteyt te kennen geven dat de Cleynodien van u Croone, syn tot de tegenwoordige geltleningen verpant aen eenige Ioden tot Amsterdam. U Majesteyt heeft oorsaeck hooch te achten de gewillige aenneminghe ende voorbarighe wackerheydt van ons Edelen Broeder, dewelcke sal met alle neerstige vigilantie gereet syn om op hem te nemen alle oppertuniteyt tot u Majesteyts voordeel, ende sal met klare bewysinghen (waer in gy meught u rust stellen) ghereet syn om uyt te munten in alle Christelijcke diensten. Prins *Roberts* vailiante couraghe ende liefde bewesen in de jongste rencontres ende die van alle andre die u Majesteyt aenhanghen, synde gekomen tot myn kennis, door een Brief gesonden aen *Iermyn*, meriteren hooglijk myn approbatie ende hoochste recommandatie, ghemerckt haer weerdighe ende noble actien, syn Doorluchtige effecten van haer heroike deugden.

Onder andere devoiren van myn wel meynende begeerte syn de Staten ernstelijck ghesolliciteert gheweest om haer hulpe ende assistentien, welcke alnoch niet konnen gheinduceert worden om die te vergunnen, oock kan ick noch niet door eenighe persuatie obtineren het effect van myn aendringhent motijf, hoewel ick hope myn brieven ghesonden aen myn Broeder den Franschen Koninck sullen inblasen een Conincklijcke vlamme in synen borst, ende maecken hem door het vol begryp van u eerlijcke saecke, bequaem om te gheven een vaste hoop aen u Majesteydt ende syn Conincklijcke gedachten dryven tot u dienst. Maer indien myn brief soo ongheluckigh soude wesen ende niet gheheelijck inflammeren syn ghemoet tot uwe hulpe, soo wil ick echter 't niet sien dat uwe actien, die voorghebracht syn met soo grooten verwachtinghe, eenichsints souden werden ghediscourageert, myn personele solicitatien sullen met my gaen naer Vranckrijck, om te beweghen ende te buyghen myn aller Christelijckste Broeder tot avancement van u werck en daden; die vol syn van eere en gerechtigheyt. Hoewel afwesende laet my resideren in u Princelijke herte, en geloof myn affectien en betrachtinghen syn altydt bereyt tot dienst van dijn Majesteyt tot in der doodt:

Heere, ick ben ende sal altyt wesen uwe allerverplicht schuldigste ende getrouste

HENRIETTA MARIA.

Door dusdanige interceptien en allenthalvē gestroeyde Pamflets, gelijckmense in Engelant noemde/die al veel gebeurden ende een van des Konings fatale calamiteyten waren/wiert het volck te meer verbittert. Het ombrengen vande Religions verwanten in Yerlant wiert seer geexaggereert/datter in twee maenden tijts over de tweemael hondert duysent menschē variis cruciatibus (so schrijft dē Parlements History schrijver T. May) waren omgebracht. Ick sal hier kortelijck verhalen wat sedert is gedaen. Den drie en twintighsten Octobris des verleden Jaers was daer toe bestelt: Dublin soudense mede hebben ghesurpreneert: maer Mac-Mahon, een vande principaelste geconjureerde liet sich by den dronck yets ontvallen aen eenen Owen Conal; die 't eerst aenden Raedt; daer nae aen 't Parlement bracht/waer door wel Dublin behouden/ maer het ombrenghen der protestanten over geheel Yerlandt niet wiert gepreveniert. Het Parlement stelden alle mo-

gelijcke ordre / fineerde gelt op 't publijck geloof / ofte credijt. Ende oock hier in 't Landt wierden collecten ghedaen. De Koningh wierdt in 't begin dat Persche werck niet geimputeert: want uyt Schotlandt in Engelandt komende / ontvingh tot Londen eene bovenmaten treffelijcke onthalinge. Hy Tracteerde daer naer de voornaemste van Londen tot Hamtoncourt: verscheyden Ridders maeckende. Dit gaf een geruchte als ofte de Stadt het met den Koninck wilde houden. Maer korts daer nae gebleeck anders: ende het huys der gemeente gaf een verklaringe over van alle beswaernissen die sy hadden tegens de Regeringe / niet den Koninck maer sijn ministers beschuldigende. Het kort begrijp was dat men in 't geestelijck wilde de Bisschoppen ende in 't wereltlijck de Lords quijt wesen. Ende dese beyde waren den Koninck aenhangende / ende sijn rechter ende slincker armen. De gemeene predicanten misgunden de Fortuyn ende groote opkomsten aende Prelaten: ende de weynige favoriten die den Coninck had / liepen in 't oogh niet alleen van de gemeente / maer oock van alle de groote die haer rekeninge niet vonden. 'T was swaer jae onmoghelijck aen een yder contentement te gheven. In 't werck vande Yersche obstant was den Coninck perplex: hy wiert geraden haer rebellen te verklaren: hy quam met langsaem toe: ende sy noemden haer de militie vande Coninginne: dies die van 't Parlement quamen meer ende meer in opinie datter de Coninck eenige kennis van hadt. Eyntelijck nochtans verklaerde hyse rebellen. Die van 't parlement versochten een garde: onder den Graef van Essex. De Koningh weygerde sulcx: seggende hy soude genoegh sorge dragen tot bewaringe van 't Parlement. Den vierden January deses Jaers quam de Koninck met drie hondert gewapende mans in 't huys der ghemeente / ginck inde stoel vande spreecker sitten: vorderde vyf leden / Holles, Hasselrigh, Pym, Hamden, ende Strode, ende de Lord Mandevil uyt het hooger huys: deselve daer nae alle apprehensibel verklaerende / maer sy waeren ghewaerschouwt ende absent. De Coningh voeghde by al sijn doen de clausule; van niet te willen verminderen ofte krencken de rechten ende privilegien van het Parlement, ende die van 't Parlement spraecken altijdt datse niet wilden verminderen de *authoriteyt* ende prerogative des Konincks: maer geen van beyde ghelooftde elckander. Het Parlement heeft deselve actie verklaert eene violatie van haer Privilegien / doende des Konincks Atturny gevangen setten. Soo ontrent Westmunster als oock waer de Koninck op straet quam / versamelden sich geduyrich de gemeente / klagende over des Konincx quade Ministers / dies den Koninck sich begaf nae Hamtencourt. De vyf aengeklaechde Heeren wierden door de gewapende Borgherye weder in 't Parlement gesisteert / men versocht den Koninck aen het Parlament te geven tot haer securiteyt de bewaringhe vanden Tour ende andere voornaeme Casteelen van 't rijck / oock de militie: hy weygerdet. Om 't ghetal der Parlementarisen te verminderen / liet den Koninck tot sich ontbieden alle Parlements Heeren die in sijn dienst waeren: specialijck de Graven van Essex ende van Hollandt, die sulcks weygerden. Nae 't vertreck der Koninginne nae Hollandt / trock de Koninck met sijn twee Prinsen nae Theobald. Het Parlament versocht weder van hem de militie; ende te blijven ontrent Londen, hy weygerdet ende ginck nae Newmarket, ende Iorck. In April merckten de Parlamentsche dat den Koninck onder pretext van selfs na Yerlandt te willen gaen om de rebellen te dempen /

pen/wilde aennemen twee duysent man te voet/en twee hondert Ruyters/ ende de Wapenen lichten uyt het Magasijn tot Hul ; dies sy den Ridder Hotham derwaerts schickten. De Koninck quam er selfs voor/en de poort gheslooten vindende versocht ingelaten te worden/ maer Hotham vande muyren af / op syn knien leggende, bad den Koninck sulcks hem niet te willen ghebieden / alsoo hy sonder syn trou te breken hem niet konde gehoorsaemen. De Koninck verklaerde hem crimineel / beschreef de Neder Provintien / ende poogde een Leger onder den naem van syn garde op te rechten. Veele soo uyt het hooger als laeger huys quamen by hem ; hy deed oock het groot segel van Litelton, Zegelbewaerder eyschen ende sich brenghen. Het Parlement heeft den Graef van Warwijck ghemaeckt Admirael over de vloot / dewelcke op dese wyse gheheel quam en bleef in handen van't Parlement. De Koning stelde Pennington tot Admirael: maer sonder vloot. Den tienden Iuny nam het Parlament de Resolutie vande wapenen aen te nemen tot defensie van haer vryheyt. Aen beyde syden wierden eenigerleye praetexten gebruyckt tot bescherminge vande protestantsche Religie, vande Koninckllijcke persoon, digniteyt, vrede, vryheyt van 't volck ende Privilegien des Parlements. Aen beyde syden wierden vermaent op Publijke Trou wapenen, paerde, gelt &c. by te brengen. De Coninck sterck synde drie duysent te voet en duysent te paerde ginck Hul belegeren : maer nae twee uytvallen verliet et. In Iulio wiert by 't Parlament goet gevonden een Leger te beschryven/en den Graef van Essex Ghenerael te verklaeren. De declaratien ende contra declaratien, wierden niet gespaert. Entelijck wiert in Augusto des Coninckx Standaert opgerecht tot Nottingam, als oock elders is vermaent / doch met weynich toeloop. De Princen Rupert ende Maurits quamen uyt Holland over / ende kregen dienst. De Graef van Essex trock den negenden September uyt Londen, syn Leger tot Northamton was ontrent veertien duysent man sterck te voet en te paerde. Nae eenige kleyne exploicten quamen de Legers aen een ander inde Graefschap Warwijck by 't Dorp Keington den drie en twintighsten Octobris. Prins Rupert commanderende de rechter vleugel vande Koninckxsche bevocht de slincker vleugel vande Parlamentsche so dapper dat hyse deed vluchten : maer was te graegh tot het plunderen. Balfour aen de ander syde bevocht de Coninckljicke slincker vleugel/ flochse. Daer bleef des Coninckx Generael Graef van Lindsy : in alles bleven wel vijf duysent : elck schreef sich de victorie toe. Essex in November tot Westmunster komende wiert van beyde huysen bedanckt : en met vyf duysent pont sterlings vereert. Doen wiert weder getenteert een vrede handelinge ; maer te vergeefs: de Coningsche hebbē gepoogt het Regiment van Hollis by Londen te slaen ; alwaer wederom yrans met ghelijck voordeel is gevochten. Ende alsa dit gheschiede gheduyrende de handelinge/ naement die van 't Parlament soo qualijck/ datse resolveerden niet meer met den Koninck te tracteren : ende dat meest op 't aenhouden van die van Londen.

De Provintie van Vrieslandt considererende dat sy voor desen was geecludeert uyt de Oostindische Compagnye / ende dat metter tijdt soude ten eynde gaen de Iaeren van het Octroy / by de Generaliteydt ghegheven aen de selve Compagnye / hebben in tijdts willen maecken ende pretenderen om voor haer Provintie oock daer in te syn / of niet te consenteren in de verlenginghe van

't Octroy: dies de voornaemste van deselve Provintie / ende de Stadthouder self hadden geteeckent een seecker capitael: om of a part mede in Oostindien te handelen / of een kaemer ende gedeelte inde generale Compaignye te hebben; waer over veel moeyte gemaeckt is: maer te vergeefs: want een Compagnye a part makende vreesden van d'andere / als machtigh sijnde / te sullen belet worden / ende haer Schepen te werden genomen. Ende om voor een simpel capitael te werden ingelaten / was onbillick: want d'actien wel vyf Capitalen weert waren. Maer men presenteerde den Vriesen in te laten: mits aenkopende d'actien na de loopende waerdye. Maer 't was haer daerom niet te doen.

Den vier en twintichsten July sloegh de Heer Donia voor / de generale verpachtinge vande Convoyen ende Licenten, of ten minsten voor een vierde part; om den eersten September inganck te nemen. De Heeren van Hollandt hebben verklaert daer in te consenteeren / mits dat oock pari passu wiert geconsenteert in d'egalisatie vande middelen over alle de Provintien. Waer op is aen de Heeren Kessel ende Tresorier Brassert tot Nimmegen sijnde gheschreven om de Provintien van Gelderlandt met alle bedenckelijcke reden t' induceeren / tot het consent inden Staet van suppletie ter somma van negen mael hondert een duysent twee hondert ende drie en vyftigh gulden ses stuyvers, die de Legerlasten bevonden sijn meerder te bedragen als 't ordinaris versochte Millioen: maer om deselve Provintie te vermanen tot d'egalisatie / is in bedencken gehouden. Noch is haer aengheschreven om tot Utrecht desgelijcks de Staten of Gedeputeerde van dien / t' induceeren tot het ghemelde consent / in de Staet van Suppletie ende in 't fournissement van penninghen tot de twee Cust Schepen staende op haer gerepartieert.

De Commissaris Pels van Damsigh hadde geschreven dat eenige waren van die gewesten komende inde lijste van de Convoyen en Licenten dienden verlaecht / en dat daer mede de Convoyen en Licenten souden werden merkelijck verbetert die anders Adroiture ginge op Douveren en de Vlaemsche havens: welke brief ter Generaliteyt was in stucken gescheurt sonder dat daer over was gedelibereert. Sulcx quamen eenige Gedeputeerde van Hollandt seggen ende klaeghen / dat soo ten regarde van den brief / als de gehouden forme van scheuringe van dien indirectelijck soude sijn geprocedeert. Versouckende dat sulcx niet meer en mocht worden ondernomen / ende dat voorts alle Brieven aen desen Staet komende aen de gemelte Heeren Staten van Hollandt ofte aen de Gecommitteerden van deselve mochten worden gecommuniceert / waer op verklaert is / datse in 't Generael oordeelen dat het den voornoemden Commissaris Pels niet en bevoeghde hem met soodanige saecken te bemoeyen / derhalven hadde 't meerendeel vande Provintien geseyt / dat den voorschreven brief soude worden gescheurt volgens d'ordre hier gebruyckelijck / so wanneer als eenige geschriften ofte pampieren worden voortgebracht in haer Ho: Mog: vergaderingh / onwaerdich wesende te lesen of daer over ghedelibereert te worden. Doch in cas de Heeren Staten van Hollandt souden meynen dat aen den voornoemden brief haer veel soude sijn aen gheleghen / souden om een dublicaet van dien konnen schrijven. Voorders wat aenginck de vordere communicatie van brieven verklaerden haer Ho: Mog: dat alle Brieven die aen desen Staet wierden geaddresseert / de communicatie soo wel aen de Heeren Gecommitteerden van haer Edele Mog: als aen de Heeren Ghecommitteerde van de andere Provintien ter Vergaderinghe van haer Ho: Mog: gheschiede; ende in cas

som-

somwijlen de Brieven geltweg souden mogen inhouden waer omme den gheheelen brief soude behooren in 't geheel opgesloten te worden / sonder daer van vorder communicatie te laeten doen / ofte dat ooch wel eenighe clausulen uyt sodaenige brieven om redenen van Staet / dienden gelicht / dat sulcx somwijlen op ordre van haer Ho: Mog: wiert gedaen / ten gemeenen besten van den Staet / volgens ende in conformiteyt van de oude ende wel herbrachte ordre ende costumen deser Regeringe by welck doen de Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Hollandt present waeren. Verklaerende haer Ho: Mog: vorders om de redenen daer op ghepast by die ordre ende 't loffelijck gebruyck van dien te sullen continueren.

Den een en dertichste hebben de Heeren van Hollant weder seer geurgeert eerstelijck de reductie van de Compaignien op den voet hier vermelt. Ten tweden afschaffing van Makelaerdyen over continuatie van penningē op interest loopende tot laste vande Generaliteyt. Ten derden datter geen negotiatie van penningē op interest en souden mogen ondernomen worden tot laste van de Generaliteyt / ten sy saecke dat alle de Provintien daer inne eenpaerlijck consenteerden. Ten vierden hebbe ghe repeteert de propositie van wegen haer Provintie hier beborens gedaen / aengaende de verpachtingen der paspoorten, ghelijck daer van de retroactie inden Jaere veertich en een en veertich respective gheballen breder spreecken. Ten vyfden hebben ten hooghsten gerecommandeert het beneficieren der contributien, die by den Vyant aen desen Staet moeten betaelt worden. Ten sesten hebben instantelijck aengehouden / dat de defectuese Provintien / ende insonderheyt de Provintie van Utrecht, ghedisponeert mocht worden tot suyveringhe van derselver defecten in de saecken ter Zee, volghens het Reglement / ende dat deselve Provintie vervolgens in Zee brenghe / ooch houde het Schip ende Jacht / 't welck by 't voorsz reglement tot haere laste staet gerepartieert.

Graef Willem Veltmaerschalck tot Orsoy gestorven sijnde / is deselve charghe met eenparigheyt by haer Ho: Mog: gegeven aen den Heer van Brederode. De Graef vande Solms pretendeerde wederom het Generaelschap vande Artillerie: 't welck de Heer van Brederode gehad hadde. Maer de Heeren van Hollandt wilden dat 't selve mocht ghegheben werden aen Graef Maurits Gouverneur in Brasil, om hem met reputatie van daer te krygen: alsoo hy aldaer Capitain Generael sijnde / hier wederom komende niet als simpel Colonel konde sijn. Des onaengesien also de ses Provintien / op ernstige recommendatie van Me-vrouwe de Princesse / deselve charghe confereerden op den Graef van Solms: soo hebben de Heeren van Hollant daer teghen laten aenteyckenen navolgende protestatie.

Alhoewel de Gecommitteerde van de *ses* Provintien by de Extraordinaris ende ordinaris Gedeputeerden van de Heeren Staten van Holland ende Westvrieslant synde versocht voor eenige dagen uyt te willen stellen, de deliberatie op de electie van een *Generael der Artillerie* van desen Staet, ten eynde de Hooghwijse considerratien van syne Hoogheydt den Heere Prince van *Orangien* op de voorsz saecke midderlertyt soude mogen worden verstaen, wel hadden behooren sodanigen billicken ende rechtmatighen versouck sonder teghen spreecken toe te staen, so ten aensien van het goet van desen Staet daer inne residerende het respecte van meerghemelde syne Hoogheyt, als uyt consideratie vande Provintie van *Hollant* ende *Westvrieslandt*, altyt soo veel hebbende ghedaen, ende noch doende voor het wel

wesen

wesen van desen Staet, so isset nochtans sulcx, dat de meerghemelte Ghecommitteerden van de ses Provintien de voorschreve bedenckelijcke consideratien alte samen ter syden stellende ende verwerpende, hebben ondernomen met het verkiesen van een *Generael* over de voorschreve *Artillerie* voort te vaeren, ende in't afwesen van de Heeren Gecommitteerden van *Holland* ende *Westvriesland* dienthalven te resolveren, sulck deselve te raeden hebben ghevonden. Het welcke ghekomen synde tot kennisse van haer Ed. Groot Mog. Staets ghewys vergadert synde, hebben naer rype deliberatie goet gevonden, ende vinden goet by desen, uyt verscheydene bedenckelijcke consideratien te *protesteren* van de voorschreve gedane electie, deselve *disavoyerende*, ende vervolghens verklarende den gheeligeerden geensints in de voorschreve qualiteyt te sullen *erkennen*. Maer in tegendeel vast te stellen, dat (oock by het overlyden van den Heer van *Loockeren*, die het Tractement van 'tvoorschreve Ampt jeghenwoordich is ghenietende) gheen Tractament by ofte van wegen de Provintie van *Hollandt* ende *Westvrieslandt* sal worden betaelt, ende in cas misschien by yemandt ondernomen soude moghen worden de betalinge van 'tvoorsz Tractement te procureren uyt de *middelen* van de Generaliteyt en gedaen te worden, so verklaren haer Ed. Gro: Mo: te *sullen doen* korten aen haer Ordinaris ofte extraordinaris consenten het gheene teghens haer Ed Groot Mog: intentie hier over soude bevonden worden betaelt te wesen. Versouckende 't gheene voorschreve is ter Gheneraliteydt achter de notulen van de ghedaene electie te worden gheregistreet, Ghedaen inden *Haghe* den *tweede Augusty sestien hondert, twee ende veertich*, onderstont, ter ordonnantie van de Staten van *Hollandt* ende *Westvrieslandt*, geteeckent *Herbert van Beaumont*.

Den seven en twintichste Augusty hebben de Heeren van Hollandt weder ter Vergaderingh gherecommendeert de Staet van suppletie der Legher lasten van 't verleden jaer: de reductie der Compagnien / afschaffinge der Makelerdyen: ende de verpachtinge vande paspoorten. De maeckelerdye is afgeschaft: aengaende nemende met de jegenwoordighe reeckeninge vanden Ontfangher Generael ende andere Officien. Op leste is besoigne gemaeckt. Doch noyt practicabel bevonden: de twee eerste pointen syn opgehouden.

Den vyfden September s'morghens is de Princesse van Orangien gelegen van eene Jonge Princesse. Aende Laquay die den President van haer Ho: Mog: die tydingh quam brengen is vereert vyf ende twintich gulden. Ende syn de Heeren Ghedeputeerde te Velde sijnde versocht aen sijn Hoogheydt daer over te doen de congratulatie. Sy is nae de Coninginne van Engelant gedoopt Marie..

In September hebben die van de Groenlantsche Compaignie versocht verlenginge van Octroy. Edoch also haer niet alleen veel Steden van Holland maer oock gheheele Provintien openbaerden / die elck een de haere daer in mede begeerden te hebben; soo is daer in niet ghetreden maer de saecke desert ghebleven.

In dese Maent was op het Capijt de questie over 't vervoeren van't eygen gewas ten platten Lande onder contributie sittende. Maer 'tis gelaten by 't Placcaet van den tienden February vier ende dertich.

Die van Hollandt hebben in November weder ghedreven de reductie vande Militie: d'egalisatie vande middelen, eedt te doen van niet te nemen onbehoor-

lijcke

lijcke geschencken : suyveringe van de petitie suppletoir der Legherlasten. Op 't eerste is goet gevonden dat eerst besoigne soude gemaeckt worden op de prompte betalinge. Aengaende de presenten is vernieut voorighe resolutie van den twaelfden May sestien hondert seven en dertich d'andere pointen sijn opgehouden.

In December hebben welghemelte Heeren van Hollandt gheproponeert verscheyden pointen. Eerstelijck dat in plaets van eenige oude onbequaeme oorloch Schepen mochten ghebout worden nieuwe. Ten tweeden klaegden dat die van Zeeland wederom ghedaen hadden particuliere Wisseling van ghevanghens in de Vlaemsche Havenen sittende: tot prejuditie van die van Hollant: die daer over quamen te langher te sitten. Ten derden dat die van Zeeland ondernamen kennis en judicature van prinsen/die by Oorloch schepen/onder Hollantsche Admiraliteyten resorterende/waren genomen. Ten vierden dat die van d'Admiraliteyt in Vrieslant onder namen aen te halen waren van contrebande en andere staende op de ghepermitteerde lijste / doch by haer Ho: Mog: verboden / uyt te voeren / als Canefas: doch by consent vande Admiraliteydt t' Amsterdam uytgevoert; ende daer s' Landts gherechtigheyt was van betaelt. Ten vyfden dat strickte ordre mocht worden ghestelt teghens 'tuytvoeren van Munitie van Oorloch naer Enghelandt. Ten sesden, teghens 't vertreck van Officieren in 's Landts dienst sijnde naer Enghelandt. Ten sevende, noch aengaende de reductie vande Militie: op die voor desen voorgheslaghen voet. Op de drie eerste pointen is ordere ghestelt ende aenmaninghe ghedaen. Aengaende 't vierde sijn die van Vriesland ghelaudeert wel gedaen te hebben. Doch d'aenghehaelde Canefassen, als gaende naer Hamborgh , om op politijcke consideratien (dat is uyt gunste) te laten passeren. Op 't vyfde ende seste is ghevarieert / ende sich ghedraghen tot voorighe dispositien. Op 't sevenste is al noch gheordonneert besoigne. Sijn Hoogheyt ende consequentelijck de buyten Provintien weynich ghenegentheyt daer toe hebbende.

T' Legher lach den ses en twintichste Augusty noch by Rijnberck: gheduyrende t' welck men merckte eenige disordre in 't stuck van toevoer: want uyt kracht van d'ordre van 't Landt alles vry wiert uytgevoert nae 't Leger: waer deur gebeurde dat uyt Nabuyrige plaetsen / als Essen, Ordinghen, Kempen men quam koopen allerhande goederen ende waren ende vervoeren naer deselve Steden/ verkortende s' Lands gherechtigheyt. Om waer in te versien gelast is de Commis Ghenerael Eck, om sich geduyrende 't Leger te houden by Rijnberck ende deur goede recherche tegen de gemelde desordre te versien.

In 't midden van September is het Leger van Rijnberck opghebroocken: sijn Hoogheyt was den sestienden tot Gennip: men liet de roep gaen dat acht duysent Wymersche ende Hessische Paerden by 't Staetsche Legher souden komen / om een tocht te doen nae kleyn Brabant: Maer 't was om lucht te gheven aen deselve Wymersche ende Hessische / en tot haer der vryer repassage over de Rijn. Den vier en twintichste marcheerde 't Legher naer den Bos, ende ginck leggen tot Botberghen sonder yets te tenteren: ende quam de Prince den twaelfden October weder in den Haeghe: te meer om dat de Koninginne ernstelijck sprack van te vertrecken: ende om aende Koninginne eenich contentement in 't een ende t'ander te bevorderen; als oock om haer eere aen te doen.

gelijcke ordre / fineerde gelt op 't publijck geloof / ofte credijt. Ende ooch hier in 't Landt wierden collecten ghedaen. De Koningh wierdt in 't begin dat Persche werck niet geimputeert: want upt Schotlandt in Engelandt komende / ontvingh tot Londen eene bovenmaten treffelijcke onthalinge. Hy Tracteerde daer naer de voornaemste van Londen tot Hamtoncourt: verscheyden Ridders maeckende. Dit gaf een gerucht als ofte de Stadt het met den Koninck wilde houden. Maer korts daer nae gebleeck anders: ende het huys der gemeente gaf een verklaringe over van alle beswaernissen die sy hadden tegens de Regeringe / niet den Koninck maer sijn ministers beschuldigende. Het kort begrijp was dat men in 't geestelijck wilde de Bisschoppen ende in 't wereltlijck de Lords quijt wesen. Ende dese beyde waren den Koninck aenhangende / ende sijn rechter ende slincker armen. De gemeene predicanten misgunden de Fortuyn ende groote opkomsten aende Prelaten: ende de weynige favoriten die den Coninck had / liepen in 't oogh niet alleen van de gemeente / maer ooch van alle de groote die haer rekeninge niet vonden. 'T was swaer jae onmogelijck aen een yder contentement te gheven. In 't werck vande Persche obstant was den Coninck perplex: hy wiert geraden haer rebellen te verklaren; hy quammer langsaem toe: ende sy noemden haer de militie vande Coninginne: dies die van 't Parlement quaemen meer ende meer in opinie datter de Coninck eenige kennis van hadt. Eyntelijck nochtans verklaerde hyse rebellen. Die van 't parlement versochten een garde: onder den Graef van Essex. De Koningh weygerde sulcx: seggende hy soude genoech sorge dragen tot bewaringe van 't Parlement. Den vierden January deses Jaers quam de Koninck met drie hondert gewapende mans in 't huys der ghemeente / ginck inde stoel vande spreecker sitten: vorderde vyf leden / Holles, Hasselrigh, Pym, Hamden, ende Strode, ende de Lord Mandevil upt het hooger huys: deselve daer nae alle apprehensibel verklaerende / maer sy waeren ghewaerschout ende absent. De Coningh voeghde by al sijn doen de clausule; van niet te willen verminderen ofte krencken de rechten ende privilegien van het Parlement, ende die van 't Parlement spraecken altijdt datse niet wilden verminderen de *authoriteyt* ende prerogative des Konincks: maer geen van beyde ghelooofde elckander. Het Parlement heeft deselve actie verklaert eene violatie van haer Privilegien / doende des Konincks Atturny gevangen setten. Soo ontrent Westmunster als ooch waer de Koninck op straet quam / versamelden sich geduyrich de gemeente / klagende over des Koninckx quade Ministers / dies den Koninck sich begaf nae Hamtencourt. De vyf aengeklaechde Heeren wierden door de gewapende Borgherije weder in 't Parlement gesisteert / men versocht den Koninck aen het Parlament te geven tot haer securiteyt de bewaringhe vanden Tour ende andere voorname Casteelen van 't rijck / ooch de militie: hy weygerdet. Om 't ghetal der Parlementarisen te verminderen / liet den Koninck tot sich ontbieden alle Parlements Heeren die in sijn dienst waeren: specialijck de Graven van Essex ende van Hollandt, die sulcks weygerden. Nae 't vertreck der Koninginne nae Hollandt / trock de Koninck met sijn twee Princen nae Theobald. Het Parlament versocht weder van hem de militie; ende te blijven ontrent Londen, hy weygerdet ende ginck nae Newmarket, ende Iorck. In April merckten de Parlamentsche dat den Koninck onder pretext van selfs na Yerlandt te willen gaen om de rebellen te dempen/

pen/wilde aennemen twee duysent man te voet/en twee hondert Ruyters/ende de Wapenen lichten uyt het Magasijn tot Hul ; dies sy den Ridder Hotham der-waerts schickten. De Koninck quamper selfs voor/en,de poort gheslooten vin-dende versocht ingehelaten te worden/ maer Hotham vande muyren af / op syn knien leggende, bad den Koninck sulcks hem niet te willen ghebieden / alsoo hy sonder sijn trou te breken hem niet konde gehoorsaemen. De Koninck verklaer-de hem crimineel / beschreef de Neder Provintien / ende poogde een Leger onder den naem van sijn garde op te rechten. Veele soo uyt het hooger als laeger huys quamen by hem ; hy deed oock het groot segel van Littelton, Zegelbewaerder ey-schen ende sich brenghen. Het Parlement heeft den Graef van Warwijck ghe-maeckt Admirael over de vloot / dewelcke op dese wijse gheheel quam en bleef in handen van't Parlement. De Koning stelde Pennington tot Admirael: maer sonder vloot. Den tienden Iuny nam het Parlament de Resolutie vande wa-penen aen te nemen tot defensie van haer vryheyt. Aen beyde sijden wierden eent-gerleye pretexten gebruyckt tot bescherminge vande protestantsche Religie, van-de Koninckklijcke persoon, digniteyt, vrede, vryheyt van 't volck ende Privilegien des Parlements. Aen beyde sijden wierden vermaent op Publijke Trou wapenen, paerde, gelt &c. by te brengen. De Coninck sterck sijnde drie duysent te voet en duysent te paerde ginck Hul belegeren ; maer nae twee uytvallen verliet et. In Iulio wiert by 't Parlament goet gevonden een Leger te beschrijven/en den Graef van Essex Ghenerael te verklaeren. De declaratien ende contra declaratien, wierden niet gespaert. Entelijck wiert in Augusto des Conincks Standaert op-gerecht tot Nottingam, als oock elders is vermaent / doch met weynich toeloop. De Princen Rupert ende Maurits quamen uyt Holland over / ende kregen dienst. De Graef van Essex trock den negenden September uyt Londen, sijn Leger tot Northamton was ontrent veertien duysent man sterck te voet en te paerde. Nae eenige kleyne exploicten quamen de Legers aen een ander inde Graefschap War-wijck by 't Dorp Keington den drie en twintighsten Octobris. Prins Rupert commanderende de rechter vleugel vande Koninckschè bevocht de slincker vleu-gel vande Parlamentsche so dapper dat hyse deed vluchten : maer was te graegh tot het plunderen. Balfour aen de ander sijde bevocht de Coninckliijcke slincker vleugel / sloechse. Daer bleef des Conincks Generael Graef van Lindsy : in al-les bleven wel vijf duysent : elck schreef sich de victorie toe. Essex in Novem-ber tot Westmunster komende wiert van beyde huysen bedanckt : en met vyf duy-sent pont sterlings vereert. Doen wiert weder getenteert een vrede han delinge ; maer te vergeefs: de Coningsche hebbẽ gepoogt het Regiment van Hollis by Lon-den te slaen ; alwaer wederom bycans met ghelijck voordeel is gevochten. Ende alse dit gheschiede gheduyrende de handelinge / nament die van 't Parlament soo qualijck / datse resolveerden niet meer met den Koninck te tracteren : ende dat meest op 't aenhouden van die van Londen.

De Provintie van Vrieslandt considererende dat sy voor desen was geexclu-deert uyt de Oostindische Compagnye / ende dat metter tijdt soude ten eyn-de gaen de Jaeren van het Octroy / by de Generaliteydt ghegheven aen de selve Compagnye / hebben in tijdts willen maecken ende pretenderen om voor haer Provintie oock daer in te sijn / of niet te consenteren in de verlenginghe van 't Oc-

't Octroy: dies de voornaemste van deselve Provintie / ende de Stadthouder self hadden geteeckent een seecker capitael: om of a part mede in Oostindien te handelen / of een kamer ende gedeelte inde generale Compaignye te hebben; waer over veel moeyte gemaeckt is: maer te vergeefs: want een Compagnye a part makende vreesden van d'andere / als machtigh synde / te sullen belet worden / ende haer Schepen te werden genomen. Ende om voor een simpel capitael te werden ingelaten/was onbillick: want d'actien wel vyf Capitalen weert waren. Maer men presenteerde den Vriesen in te laten: mits aenkopende d'actien na de loopende waerdye. Maer 't was haer daerom niet te doen.

Den vier en twintichsten July sloech de Heer Donia voor / de generale verpachtinge vande Convoyen ende Licenten, of ten minsten voor een vierde part; om den eersten September ingang te nemen. De Heeren van Hollandt hebben verklaert daer in te consenteeren / mits dat oock pari passu wiert geconsenteert in d'egalisatie vande middelen over alle de Provintien. Waer op is aen de Heeren Kessel ende Tresorier Brassert tot Nimmegen synde gheschreven om de Provintien van Gelderlandt met alle bedenckelijcke reden t' induceeren/ tot het consent inden Staet van suppletie ter somma van negen mael hondert een duysent twee hondert ende drie en vyftigh gulden ses stuyvers, die de Legerlasten bevonden syn meerder te bedraegen als 't ordinaris versochte Millioen: maer om deselve Provintie te vermanen tot d'egalisatie / is in bedencken gehouden. Noch is haer aengheschreven om tot Utrecht desgelijcks de Staten of Gedeputeerde van dien / t' induceeren tot het ghemelde consent / in de Staet van Suppletie ende in 't fourniffement van penninghen tot de twee Cust Schepen staende op haer gerepartieert.

De Commissaris Pels van Damsigh hadde geschreven dat eenige waren van die gewesten komende inde lijste van de Convoyen en Licenten dienden verlaecht / en dat daer mede de Convoyen en Licenten souden werden merkelijck verbetert die anders Adroiture gingē op Douveren en de Vlaemsche havens: welke brief ter Generaliteyt was in stucken gescheurt sonder dat daer over was gedelibereert. Sulcx quamen eenige Gedeputeerde van Hollandt seggen ende klaeghen / dat soo ten regarde van den brief / als de gehouden forme van scheuringe van dien indirectelijck soude syn geprocedeert. Versouckende dat sulcx niet meer en mocht worden ondernomen / ende dat voorts alle Brieven aen desen Staet komende aen de gemelte Heeren Staten van Hollandt ofte aen de Gecommitteerden van deselve mochten worden gecommuniceert / waer op verklaert is / datse in 't Generael oordeelen dat het den voornoemden Commissaris Pels niet en bevoeghde hem met soodanige saecken te bemoeyen / derhalven hadde 't meerendeel vande Provintien geseyt / dat den voorschreven brief soude worden gescheurt volgens d'ordre hier gebruyckelijck / soo wanneer als eenige geschriften ofte pampieren worden voortgebracht in haer Ho: Mog: vergaderingh / onwaerdich wesende te lesen of daer over ghedelibereert te worden. Doch in cas de Heeren Staten van Hollandt souden meynen dat aen den voornoemden brief haer veel soude syn aen ghelegen / souden om een duplicaet van dien komen schrijven. Vorders wat aenginck de vordere communicatie van beyden verklaerden haer Ho: Mog: dat alle Brieven die aen desen Staet wierden geaddresseert / de communicatie soo wel aen de Heeren Gecommitteerden van haer Edele Mog: als aen de Heeren Ghecommitteerde van de andere Provintien ter Vergaederinghe van haer Ho: Mog: ghesciede; ende in cas

somwijlen de Brieven petwes souden mogen inhouden waer omme den gheheelen brief soude behooren in 't geheel opgesloten te worden / sonder daer van vorder communicatie te laeten doen / ofte dat oock wel eenighe clausulen uyt sodaenige brieven om redenen van Staet / dienden gelicht / dat sulcx somwijlen op ordre van haer Ho: Mog: wiert gedaen / ten gemeenen besten van den Staet / volgens ende in conformiteyt van de oude ende wel herbrachte ordre ende costumen deser Regeringe by welck doen de Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Hollandt present waeren. Verklaerende haer Ho: Mog: vorders om de redenen daer op ghepast by die ordre ende 't loffelijck gebruyck van dien te sullen continueren.

Den een en dertichste hebben de Heeren van Hollant weder seer geurgeert ernstelijck de reductie van de Compaignien op den voet hier vermelt. Ten tweden afschaffing van Makelaerdyen over continuatie van penningē op interest lopende tot laste vande Generaliteyt. Ten derden datter geen negotiatie van penningē op interest en souden mogen ondernomen worden tot laste van de Generaliteyt / ten sy saecke dat alle de Provintien daer inne eenpaerlijck consenteerden. Ten vierden hebbe ghērepeteert de propositie van wegen haer Provintie hier bevorens gedaen / aengaende de verpachtingen der paspoorten, ghelijck daer van de retroacte inden Jaere veertich en een en veertich respective ghevallen breder spreecken. Ten vyfden hebben ten hoochsten gerecommandeert het beneficieren der contributien, die by den Vyant aen desen Staet moeten betaelt worden. Ten sesten hebben instantelijck aengehouden / dat de defectuese Provintien / ende insonderheyt de Provintie van Utrecht, ghedisponeert mocht worden tot suppleringhe van derselver defecten in de saecken ter Zee, volghens het Reglement / ende dat deselve Provintie vervolgens in Zee brenghe / noch houde het Schip ende Jacht / 't welck by 't voorsz reglement tot haere laste staet gerepartieert.

Graef Willem Veltmaerschalck tot Orsoy gestorven sijnde / is deselve charghe met eenparigheyt by haer Ho: Mog: gegeven aen den Heer van Brederode. De Graef vande Solms pretendeerde wederom het Generaelschap vande Artillerie: 't welck de Heer van Brederode gehad hadde. Maer de Heeren van Hollandt wilden dat 'tselve mocht ghegheven werden aen Graef Maurits Gouverneur in Brasil, om hem met reputatie van daer te krygen: alsoo hy aldaer Capitain Generael sijnde / hier wederom komende niet als simpel Colonel konde sijn. Des onaengesien also de ses Provintien / op ernstige recommendatie van Me-vrouwe de Princesse / deselve charghe confereerden op den Graef van Solms: soo hebben de Heeren van Hollant daer teghen laten aenteyckenen navolgende protestatie.

Alhoewel de Gecommitteerde van de *ses* Provintien by de Extraordinaris ende ordinaris Gedeputeerden van de Heeren Staten van Holland ende Westvrieslant synde versocht voor eenige dagen uyt te willen stellen, de deliberatie op de electie van een *Generael der Artillerie* van desen Staet, ten eynde de Hooghwijse consideratien van syne Hoogheydt den Heere Prince van *Orangien* op de voorsz saecke midderlertyt soude mogen worden verstaen, wel hadden behooren sodanigen billicken ende rechtmatighen versouck sonder teghen spreecken toe te staen, so ten aensien van het goet van desen Staet daer inne residerende het respecte van meerghemelde syne Hoogheyt, als uyt consideratie vande Provintie van *Hollant* ende *Westvrieslandt*, altyt soo veel hebbende ghedaen, ende noch doende voor het wel

wesen

wesen van desen Staet, so isset nochtans sulcx, dat de meerghemelte Ghecommitteerden van de ses Provintien de voorschreve bedenckelijcke consideratien alte samen ter syden stellende ende verwerpende, hebben ondernomen met het verkiesen van een *Generael* over de voorschreve *Artillerie* voort te vaeren, ende in 't afwesen van de Heeren Gecommitteerden van *Holland* ende *Westvriesland* dienthalven te resolveren, sulck deselve te raeden hebben ghevonden. Het welcke ghekomen synde tot kennisse van haer Ed. Groot Mog. Staets ghewys vergadert synde, hebben naer rype deliberatie goet gevonden, ende vinden goet by desen, uyt verscheydene bedenckelijcke consideratien te *proteßteren* van de voorschreve gedane electie, deselve *disavoyerende*, ende vervolghens verklarende den gheeligeerden geensints in de voorschreve qualiteyt te sullen *erkennen*. Maer in tegendeel vast te stellen, dat (oock by het overlyden van den Heer van *Loockeren*, die het Tractement van 'tvoorschreve Ampt jeghenwoordich is ghenietende) gheen Tractament by ofte van wegen de Provintie van *Hollandt* ende *Westvrieslandt* sal worden betaelt, ende in cas misschien by yemandt ondernomen soude moghen worden de betalinge van 'tvoorsz Tractement te procureren uyt de middelen van de Generaliteyt en gedaen te worden, so verklaren haer Ed. Gro: Mo: te sullen doen korten aen haer Ordinaris ofte extraordinaris consenten het gheene teghens haer Ed Groot Mog: intentie hier over soude bevonden worden betaelt te wesen. Versouckende 't gheene voorschreve is ter Gheneraliteydt achter de notulen van de ghedaene electie te worden gheregistreet, Ghedaen inden *Haghe* den *tweede Augusty sestien hondert, twee ende veertich*, onderstont, ter ordonnantie van de Staten van *Hollandt* ende *Westvrieslandt*, geteeckent *Herbert van Beaumont*.

Den seven en twintichste Augusty hebben de Heeren van Hollandt weder ter Vergaderingh gherecommendeert de Staet van suppletie der Legher lasten van 't verleden jaer: de reductie der Compagnien / afschaffinge der Makelerdyen: ende de verpachtinge vande paspoorten. De maeckelerdye is afgeschaft: aenhanckenemende met de jegenwoordighe reeckeninge vanden Ontfangher Generael ende andere Officien. Op leste is besoigne gemaeckt. Doch neyt practicabel bevonden: de twee eerste pointen syn opgehouden.

Den vyfden September s'morghens is de Princesse van Orangien gelegen van eene Jonge Princesse. Aende Laquay die den President van haer Ho: Mog: die tydingh quam brengen is vereert vyf ende twintich gulden. Ende syn de Heeren Ghedeputeerde te Velde synde versocht aen syn Hoogheydt daer over te doen de congratulatie. Sy is nae de Coninginne van Engelant gedoopt Marie.

In September hebben die van de Groenlantsche Compaignie versocht verlenginge van Octroy. Edoch also haer niet alleen veel Steden van Holland maer oock gheheele Provintien openbaerden / die elck een de haere daer in mede begeerden te hebben; soo is daer in niet ghetreden maer de saecke desert ghebleven.

In dese Maent was op het Capyt de questie over 't vervoeren van 't eygen gewas ten platten Lande onder contributie sittende. Maer 't is gelaten by 't Placcaet van den tienden February vier ende dertich.

Die van Hollandt hebben in November weder ghedreven de reductie vande Militie: d'egalisatie vande middelen, eedt te doen van niet te nemen onbehoorlijcke

lijcke geschencken : suyveringe van de petitie suppletoir der Legherlasten. Op 't eerste is goet gevonden dat eerst besoigne soude gemaeckt worden op de prompte betalinge. Aengaende de presenten is vernieut voorighe resolutie van den twaelfden May sestien hondert seven en dertich d'andere pointen sijn opgehouden.

In December hebben welghemelte Heeren van Hollandt gheproponeert verscheyden pointen. Eerstelijck dat in plaets van eenige oude onbequaeme oorloch Schepen mochten ghebout worden nieuwe. Ten tweeden klaegden dat die van Zeeland wederom ghedaen hadden particuliere Wisseling van ghevanghens in de Vlaemsche Havenen sittende : tot prejuditie van die van Hollant : die daer over quamen te langher te sitten. Ten derden dat die van Zeeland ondernamen kennis en judicature van prinsen/die by Oorloch schepen/onder Hollantsche Admiraliteyten resorterende/waren genomen. Ten vierden dat die van d' Admiraliteyt in Vrieslant onder namen aen te halen waren van contrebande en andere staende op de gheypermitteerde lijste / doch by haer Ho: Mog: verboden / uyt te voeren / als Canefas : doch by consent vande Admiraliteydt t' Amsterdam uytgevoert ; ende daer s' Landts gherechtigheyt was van betaelt. Ten vyfden dat stricte ordre mocht worden ghestelt teghens 't uytvoeren van Munitie van Oorloch naer Enghelandt. Ten sesden, teghens 't vertreck van Officieren in 's Landts dienst sijnde naer Enghelandt. Ten sevende, noch aengaende de reductie vande Militie : op die voor desen voorgheslaghen voet. Op de drie eerste pointen is ordere ghestelt ende aenmaninghe ghedaen. Aengaende 't vierde sijn die van Vriesland ghelaudeert wel gedaen te hebben. Doch d'aengheghaelde Canefassen, als gaende naer Hamborgh , om op politijcke consideratien (dat is uyt gunste) te laten passeren. Op 't vyfde ende seste is ghevarieert / ende sich ghedraghen tot voorighe dispositien. Op 't sevenste is al noch gheordonneert besoigne. Sijn Hoogheyt ende consequentelijck de buyten Provintien weynich ghenegentheyt daer toe hebbende.

T' Legher lach den ses en twintichste Augusty noch by Rijnberck : gheduyrende t' welck men merckte eenige disordre in 't stuck van toe voer : want uyt kracht van d'ordre van 't Landt alles vry wiert uytgevoert nae 't Leger : waer deur gebeurde dat uyt Nabuyrige plaetsen / als Essen, Ordinghen , Kempen men quam koopen allerhande goederen ende waren ende vervoeren naer deselve Steden/ verkortende s' Lands gherechtigheyt. Om waer in te versien gelast is de Commis Ghenerael Eck, om sich geduyrende 't Leger te houden by Rijnberck ende deur goede recherche tegen de gemelde desordre te versien.

In 't midden van September is het Leger van Rijnberck opghebroocken : sijn Hoogheyt was den sestienden tot Gennip : men liet de roep gaen dat acht duysent Wymersche ende Hessische Paerden by 't Staetsche Legher souden komen / om een tocht te doen nae kleyn Brabant : Maer 't was om lucht te gheven aen deselve Wijmersche ende Hessische / en tot haer der vryer repassage over de Rijn. Den vier en twintichste marcheerde 't Legher naer den Bos, ende ginck leggen tot Botberghen sonder yets te tenteren : ende quam de Prince den twaelfden October weder in den Haeghe : te meer om dat de Koninginne ernstelijck sprack van te vertrecken : ende om aende Koninginne eenich contentement in 't een ende t' ander te bevorderen ; als ooc om haer eere aen te doen.

dement hebben van Luytenant Generael van syn Koninckl ijcke Hoogheydt inde Steden van *Yvrée* ende van *Bielle* met haer behoorten ende in alle de Landen ende Plaetsen, soo van *'t Canevert* ende *Biellum*, als in *'t Vercelois* ende *Trinois* aen geensyde de Reviere d'*Orco*, oock ter tyt toe dat syn Koninckl ijcke Hoogheyd d'ouderdom van *veertien* Iaren hebbende gepasseert, anders disponere.

5. Mevrouwe Royale sal tot den Raet capable persoonen kiesen, en die sich tottet Gouvernement vande Staet verstaen, in welken Raet de voorn. Princen sullen mogen komen, so 't haer goet dunckt.

6. In alle de geschriften waermen gewent is te stellen de clausule, *van 't advis van onsen Raedt* of van andere Magistraten (de voornoemde Doorluchtigheden tegenwoordich synde) sal men eerst stellen *ter presentie der Doorluchtige Princen Maurits Cardinael, ende Francois Thomas onse schoon Broeders*: ende haer Hoogheden sullen tegenwoordich werden geestimeert, so lang als sy inde Landen van syn Koninckl ijcke Hoogheyt sullen syn.

7. Wat aengaet de geschriften concernerende de interessen van die van 't bloet, van haer successie, Houwelijcken, ende al waer sal werden geageert Oorlogen te verwecken, vreden op te rechten, liguen, Treves, confœderatien te maecken, passagen te gheven, Tractaten met de vreemde te maecken voor 't interest vande Kroon, Magistraeten te kueren, perpetuele Wetten ende edicten te maecken, lasten ende Tollen in te stellen, ende de Leengoederen te ontvreemden, voor dat die gheschriften syn gheexpedieert, soo de voornoemde Princen present syn, sullen sy door haer met haer eygen handen geteeckent werden, immediatelijck na de teyckeninge van *Mevrouw Royael*, ende voor die vanden grooten Cancelaer. En wanneer deselve Princen absent sullen syn, sal haer Procureur daer van geadverteert werden: ende soo de sake uytstel kan lyden, sal aende voornoemde Procureur tydt ghegheven werden om haer daer van 't adverteeren, ende haer antwoort te hebben.

8. De Doorluchtige Princen sullen den Eedt van ghetrouwicheydt *presteeren* aen syn Koninckl ijcke Hoocheydt ende aen syn Doorluchtige *successeurs*, *ghe*lijck syse presteerden aende Hartoch *Karel Emanuel* haer Vader, ende aen Hartoch *Victor Amedée* haer broeder, van glorieuser memorie, ende dat in behoorlijcke forme.

9. Den Eedt van ghetrouwicheydt sal werden vernieuwt by de Magistraeten, Vasallen, Onderdanen, ende andere die ghewoon syn deselve aen syn Koninckl ijcke Hoocheydt te presteren. Na 't overlyden van dewelcke, sonder Wettelijcke jonghe Soons ('t welck Godt niet en wil) sal inde voornoemde acte ghestelt werden de naem vande Doorluchtigen Prins Cardinael, ende also successivelijck in faveur der Soons: observerende de prerogative vande trap.

10. *Mevrouwe Royael* sal verkiesen tot Gouverneurs van plaetsen, Ministers en Officiers van Iustitie ende van finantien capable ende habile persoonen: ende wat aengaet die vande Oorloch, sy sullen alle syn van qualiteydt overeen komende mettet 't employ dat haer gegeven sal werden. Alle dewelcke den eed sullen presteren inde maniere als is geseyt by 't voorgaende Articul.

11. Inde saken die dependeren van d'ordre vande *nonciade* ende der Religien van *St. Maria* ende van *St. Lazarus*, haer Statuten ende ordonnantien sullen geobserveert werden.

De

12 De Ministers Officiers en Gouverneurs alrede genoemt door de Coninckliike Hoogheyt vande Hartoch *Victor Amedée*, glorieuser Memorie, sullen werden gheconfirmeert ofte afgeset door Mevrouwe Royale ende de Doorluchtige Princen, gelijck als den dienst van syn Koninckliicken Hoogheyt sal vereyschen, ende onder 't welbehage van Mevrouwe, in voegen evenwel dat de voorn. Princen oorsaeck sullen hebben daer over vergenoecht te blyven.

13. De ghenaeden ende abolitien der misdaeden sullen als ordinaris ghedaen werden.

14. D'ordinarie Guardes van syn Koninckliicke Hoogheydt sullen in deselve maniere gestelt werden van Soldaten, die geobserveeert wierden ter tyden vande overleden Hartoch *Victor Amedée*, Mevrouwe Royael sal haer Garde hebben vande Natie die haer believen sal. De twee Compaignien Curassiers der Doorluchtighe Princen sullen syn van Soldaeten Onderdaenen ende nationael, ende en sullen sich daer van niet dienen in maniere van Gardes als in haer anti-chambres ende niet buyten, ende wanneer sy in 't publijck sullen haer vertoonen, en sullen het gewoonlijcke getal niet excederen, ende sullen alle in 't Velt dienen so dickmaels als 't nodich geoordeelt sal werden, volgens de constume.

15. De vassallen, en Onderdanen ende alle anderen die geduyrende de laetste troublen hebben gevolcht inde Armeen, inden raet of andersins, van wedersyden, en sullen om dese oorsaecke niet mogen werden gemolesteert in haer goederen of persoonen, door wie het sy, maer sullen geheelijck herstelt werden inde possessie van haer voorsz goederen, inde genade van haer Coninglijcke Hoogheden, ende inde goede gracie der Doorluchtige Princen.

16. De goederen door represalien geoccupeert, ofte eenighe andere maniere vande wettige possesseurs ghenomen, sullen haer weder werden ghegheven inden Staet als sy haer sullen bevinden: waer aen Mevrouwe Royael, ende de Doorluchtighe Princen de handt sullen houden, op dat het effectt daer geheellijck op volge.

17. Wat belanght de restitutie, confirmatie, ofte missie der eerste trappen ende weerdigheden, sy sullen blyven tot de resolutie die Mevrouwe Royael daer van nemen sal: in dier voegen evenwel dat de Doorluchtige Princen oorsaeke sullen hebben dien aengaende vergenoecht te blyven als boven.

Alle welcke dingen, hier boven verklaert, Mevrouwe Royael ende de Doorluctige Princen hebben geaccepteert, en accepteren; belovende deselve 't observeren in princelijcke Trouw, onder verbant van haer respective goederen; in waerheyt van 't welcke dese tegenwoordige acte is onderschreven gheweest met haer eygen handen, van welcke acte sullen werden gemaeckt drie Originelen, geteyckent by Mevrouwe Royale en de Doorluchtighe Princen en met haer wapen ghesegheltr. Een van de welcke sal werden ghegheven aen Mevrouwe Royale, ende de twee andere aen yeder een der voornoemde Doorluchtighe Princen. Ghedaen tot *Turin* den *veertiende Iuly sestien hondert twee en veertich*, gheteeckent *Christina*, *Maurits Cardinael van Savoyen*, *Francois Thomas*: ende lagher, van *St. Tomas*.

Daerop ginck Prins Thomas terstont beleghgeren ende innemen Crescentin: ende de Hartoch van Longueville naer eenige dagen Belegering bequam de Stadt

van Nisse de la paille. Het voornemen op Novare: misluckte. Maer van Verrüe ende l'ortone wierden de Fransche Meester. Dit waren goede effecten voor Vranckrijck: maer of de gemelde Princen konnen werden onschuldight van lichtvaerdigheyt/ laet ick andre oordelen. Wat in den kleynen is een ondeught: dat wert in den grooten geprezen. Men siet datse sijn gelijck een Koopmanschap: au plus offrant: aen de meest biedende.

De Koninginne moeder tot Colen, arm ende out/ vondt eyntlijck dese somer haer rust: al rede inde verleden winter gevoelde eenige beginselen van watersucht: sulcx nochtans verdween. Nochtans swaerlijvich en pletorijck sijnde/ kreegh s' nachts den vyf en twintighsten Iuny een kleyne koorts: in haer aensicht ontstont een roodicheyt; 't welck haer Medicijn Riolanus oordeelde te sijn een teken van het gene de Fransche noemen Erisipille, in Neerlants Rose. Dingsdach den eersten Iuly ten tien uren voor de middach merckte den medicijn eerst aen haer lincker daer nae oock aen haer rechter been eenige swarte pleckjes. 'T welck geoordeelt wiert het cout vier ofte gangrene. Verhalven wierden versocht de Heeren Pausselijcke Nuncen haer bekent te maecken in wat staet sy was. Sy quamen ende wierden door Mevrouwe Fabroni tot haer ingeleyt/ d'een genaemt Rossetti sprack haer aen op het subject van haer indispositie. Datse lichtelijck konde ergher worden: of het niet goet was/ datse naer hare gewoonlijcke Godtvreesentheyt voor het appliceren van menschelijke remedien/ haer tot Godt keerde: als waer deur doch alle medicijnen mosten kracht nemen. Sy meenden selfs geen doodlijcke sieckte te hebben: maer nu geinformeert sijnde/ ontbood terstont haer ordinaris Biechtvader: ende ontfingh de Heylige Eucharistie door den extraordinaris Nunce. Haer beenen weder besien wordende gaven te kennen dat het quaet toenam. De Koninginne seyde men had haer wat verhaestet: sy wilde doen een generale biecht/ ende daer eerst wel op dencken. 'S anderen daeghs den tweeden Iuly vont men de beenen wat gebetert: ende men begost wat hoop te krijghen. Maer op de middach over quam haer een devoiement: waer door men vernam dat het ten eynde ginck: ende doen begost sy te spreecken van haer uytterste wille/ ende van haer generale confessie. In haer Testament naest bevelinghe van haer siel aen Godt haer Schepper/ aende Saligste Maget Maria, ende alle heyligen/ begeerde begraven te sijn tot St. Denijs by haer man Coninck Hendrick de vierde. Biddende den Coninck haer Soon te willen voldoen de schulden ende legaten die sy seer overvloedich maeckte soo aen haer Domestijcken/ als aende Koninghen/ Conninginnen/ Princen ende Princessen haer in bloet ofte vrientschap bestaende. Een parthye vande legaten lietse overluyt lesen in tegenwoordicheydt vande Nuncen: aende Koninginne van Vranckrijck gaf een Bagne met de welcke sy getrout was: aende Koninginne van Spaignen haer boeck van Diamanten: waer by was van 't waerdich bloet van onsen Heer: aende Koninginne van Enghelandt haer grootste ware kruys; aende Hartogin van Savoyen een Boeck van Diamanten: waer by waren veel heylige Reliquen; haer gifte van het groot kruys aende Coningin van Enghelant scheen profetelijck: also deselve Koningin groot kruys en droefenis over quam/ verlies van Landt ende Lieden/ ende vanden Coninck haer man. Nae het voltrecken van het Testament liet men de Koningin wat in rust/ ende men merckte datse het overige vanden dach ende vande nacht besteden in gedachten over haer conscientie

ende

ende in geduyrich Godt te bidden. S'anderen daeghs s'morgens ten ses uyren / seyde men haer dat den Biechtvader daer was: sy versocht noch wat tijt. Daer nae deed sy hem sitten by haer bedde: sy deedt haer confessie met een volkomen goet verstant ende oordeel; de Biechtvader aenmerckte datse van tijt tot tijt wat pauseerde: segghende dat ist dat ick dencke, myn Vader. Eyntelijck de Biechtvader / zijnde den Guadiaen vande Capucijnen tot Colen, seyde aende geene die daer waren. Dat hy daer van wel was gesticht: Daer nae deed den Koningin misse lesen in haer Camer / waer nae sy den communie ontfinck. Haer dancksegginge tot Godt gedaen hebbende / liet weder lesen haer Testament. Daer was ghestelt dat Madame Fabroni aende Coningin van Vranckrijck soude brengen het juweel dat sy aen haer legateerde. De Coningin dat hoorende lesen / seyde: Och lacy; salmense wel laten passeren. 't Testament gelesen zijnde/wiert gevraecht ofte den Biechtvader het soude teeckenen. Sy seyde/ neen: ick sal het self teeckenen; gelijck sy dede. Daer nae liet mense in rust/van tijdt tot tijdt wiert door de Religieusen aengesprocken: sy seyde/ haer ghedachten te hebben aen Godt: datse gaf haer segen aen alle hare kinders, datse vergaf aen alle die haer hadde geoffenseert. Sy ontfingh de heylige unctie door handen vande Extraordinaris Nunce. Beyde soo Extraordinaris als Ordinaris hebben haer geassisteert tot het uytterste van haer leven / 't welck sy eyndighde met volkomen kennis. Sy stierf den darden Iuly zijnde Donderdach/ omtrent een uyr na middach / vier uyren naer de Heylige Communie: heeft geduyrende haer sieckte getoont seer levende ressentimenten van een waerachtigh Christen ende teeckenen van een groote geduldicheydt. Sy bad in haer Testament oock den Coninck haer Soon tot vrylatinghe van haer Dienaers die gevangen ende tot restitutie in haer digniteyten / die afgeset waren. Dit was het eynde van Maria de Medicis, Dochter van Frans groot Hartogh van Toscana ende Iohanna Suster van Keyser Maxmiliaen. Sy had het geluck van te trouwen Koninck Hendrick de Groote, Moeder des Koninckx van Vranckrijck, ende Schoonmoeder der Koninghen van Spaignen, ende Enghelandt. Sy hadde het ongheluck van dat haer eyghen Soon om reden van Staet / meer ghehoor aen sijn dienaer als ghehoorsaemheydt aen sijn Moeder gaf. Min lettende op Godts ghebodt als op de Leeringhen vande Politijcken. Immers is seecker datse selfs tegens de Princesse van Oraigne by Dordrecht met Traenen geseyt had / datse van alle werelt verlaten was. Stierf tot Colen in armoede: zijnde/ alles geconsumeert ofte verset: ende naeulijcx hemden tot haer lijf hebbende: ende naer haer doodt wiert noch vanden Cardinael vervolght / also dat tot sijn eygen doodt toe / die haest volghde/ hy op haer begraefenis geen ordre wilde hebben gestelt: doende oock rescenderen haer Testament. Een Caracter van haer ellende is te sien uyt het volgende.

Tombeau de *Marie de Medicis.*

Le palais Florentin me donna le berceau:
Le louvre de Paris a veu briller ma gloire:
I'eu pour gendres deux Roys: pour fis ce clair flambeau

Qui

Qui de mille rajons esclatte dans l'histoire.
Le nom de mon espous d'un illustre memoire,
S'est placé dans le ciel comme un astre nouveau.
Entre tant de Grandeurs (se pourroit il bien croire!)
Ie suis mort en exil? Cologne est mon Tombeau.
Cologne, oeil de cites, de la terre Alemande,
Si jamais un passant curieux te demande,
Le funeste recit, des maux que j'ay souffert,
Dij; ce triste Tombeau chetivement en serre
La Reyne, dont le sang reigne en tout l'univers:
Qui n'eust pas en mourant un seul pouce de terre.

O Mondaine Inconstance!

Niet langh daer na stierf oock de Cardinael Richelieu. Hy was al veel Jaren gequelt gheweest met de Hemorroides: ende nu by de sestich Jaer out/ oock door sorghe ende arbeyt gebroocken/ viel vrydach den acht en twintichsten Novembris in een koorts met scherpe pijn in sijn syde. Maendach den eersten December wiert het quader/ so dat hem de vrienden ginghen bewaecken. Dingsdach den tweeden streecken de Doctoren na een consulte over hem de Sententie/ van pericul des doots. De Koningh sulcks vernemende/ ginck in persoon hem aenspreecken ende troosten. Maer in effect wast op dat hem den Cardinael mochte recommanderen het behouden vande tegenwoordige Ministers/ gelijck hy deed/ daer mede sijn afscheyt van sijn Majesteyt nemende. Gebicht hebbende aende Bisschop van Chartres, vraeghde den Doctoren hoe langhe sy hem noch het leven meenden te komen toeseggen? Sy seyden dat de sevende dach een crisis ofte oordeel soude gheven. Maer dien selven avont ergerde de siecktе; dies versoeckende het Heylichste Viaticum, wiert hem sulcks naer middernacht gebracht door den Pastoor van St. Eustache. In't aenschouwen van het Heylighe Sacrament seyde/ daer is myn Richter, die wel haest my sal oordeelen. Ick bidt hem van ganscher herten my te condemneren, soo ick in myn dienst heb ander ooghemerck ghehadt, als het beste vande Religie ende vanden staet.

De kranckheyt vermeerderende Woensdach den derden met den dagheraet/ begeerde ghewapent te sijn met het laetste Sacrament van de Heylige Kercke/ ende gevraegt sijnde naer de voornaemste Articulen des geloofs? seyde sulcks alles volkomentlijck te ghelooven/ ende duysent levens . soo hyse had/ voor dat ghelooff ende de Kercke te willen Offeren. Ghevraeght ofte hy sijn vyanden vergaf? seyde jae, ende met also goeder herten als hy de Goddelijcke Iustitie bad hem te willen vergeven. Gevraeght/ soo hem Godt langher leven gaf/ ofte hy het niet beter wilde besteden/ als hy ghedaen had tot Godes eere? seyde: Godt send my duysent dooden, soo ick wete, te sullen consenteren in eenige doot sonde. Nae den middach quam hem den Coninck weder besoecken: die groote droefenis toonde over des Cardinaels desperate kranckheyt/ ontrent vyf uyren ingenomen hebbende/ seeckere Medicine

Medicine vont sich wat beter. Donderdaegs morgens meende men noch meer dat het pericul minderde. T'waren empiresche Medicinen/ die wel eerst schenen enige kracht te geven: maer sijn eyghen kracht ende vigeur was ten eynde/ ende men vont hem in sulcken swackheyt dat hy agoniseerde. Doen ginck den Priester ofte Pater Lion op sijn knien voor sijn bed hem vermanen; dat hy nu ghebracht was tot den uytterste adem van syn leven, van 'twelcke hy wel haest soude hebben reeckenschap te geven aen Godt, dat hy met groote treden nu naederde aen de eeuwigheyt; ende ofte hy de laeste absolutie wilde ontfangen. De Cardinael teecken gevende van jae: so seyde den Pater/ terwijl de defluxie hem belettede/ het vry ghebruyck der tonghe/ dat hy sijn hert ende genegentheyt wilde vereenigen ende voegen tot contritie en nedrigheyt: ende tot een teecken van waer berouw sijn hant drucken gelijck hy dede. Men las de gebeden die men pleegh voor de in doots noot leggende. Ondertusschen liep hem een kout sweet over 't Lichaem/ gevoelende de pijne vande aennaerderende doot; echter wiert met een lepel wijns van tijt tot tijt gelaeft: eyntelijck op den middach/ hem voorsegghende de woorden in uwe handen, Heer, &c. een sucht sonder kracht ofte violentie/ scheydde den Siel van 't Lichaem: Pater Lion 't selve met ghesegent water besprengende/ ende sich tot de Omstanders keerende seyde: myn Heeren, alsoo vergaet des Werelts eere: bidt Godt dat ghy niet moeght naevolgen de grootheyt van syn leven, maer de onderwysinge van syn doodt. Hy stierf in 't acht en vyftichste Jaer van sijn leven/ in 't achtiende van sijn Favorijtschap/ in de neghende maent van sijn sieckte/ ende inde seste dach van sijn Roozse. In sijn Testament badt hy Godt niet met hem te treden in sijn gerichte/ maer hem te vergheven sijn sonden door de verdiensten/ van 't bloet van Iesus Christus sijn Soon/ ghestorven aen het Cruys tot verlossinghe vande menschen: ende door de intercessie vande Allerheylichste Maget syn Moeder, ende alle Heylighen, die gheleeft hebbende inde Catholijcke/ Apostolische/ Roomsche Kercke/ in welckers schoot alleen den mensche kan Salich worden/ altans haer vinden verheerlijckt in 't Paradijs. Hy begeerde begraven te worden inde nieuwe Kerck vande Sorbone tot Parijs. Voorts instituerende Erfgenamen sijn Neef den Marquis van Bresé, sijn nicht de Hartogin van Eguillon; sijn Neef den Heer van Pontcourlé, sijn neef Vignerot, hem gevende het Hartochdom van Richelieu met verscheyden legaten. Het Testament was gedateert den drie en twintichsten May lestleden.

De Coninckliicke Fransche Secretaris Brasset alhier gaf terstont daer naer namentlijck den dertienden December by schriftelijcke memorie aen haer Ho: Mog: te verstaen/ dat een yder wetende de groote en merckelijcke diensten die den Cardinael Richelieu hadt ghedaen aen den Coninck/ ende met hoe veel voordelijcke successen Godt hadt gesegent sijn goeden raet/ dat niemant soude twyfelen of sijn Majesteyt gevoelde soo seer als het mogelijck was het verlies van soo een goet ende getrouw Minister. Soo wilde sijn Majesteydt dat al de werelt erkende sijn deplaisir ende hoe lief hem was de Memorie vande overleden/ door de ghetuygenis die sijn Majesteyt daer van wilde doen in alle occasien. Maer dat de kennis/ die sijn Majesteyt had/ van dat de ghevoelijckheyt voor de goede Regeringhe van sijn Rijck ende van sijn saecken moesten voor al gaen/ hem verbont om daer voor meer te sorghen als oyt/ ende sich daer toe 't appliceren in sulcker voeghen/ dat hy mochte

 bewaren

bewaren de groote advantages die hy altans besat / tot dat het Godt behagen soude te geven de Vrede: die altijt gheweest was het eenichste oghemerck van al sijn aenslaghen / ende tot volvoeringhe van het welcke den Koningh protesteerde niet te sullen sparen sijn eygen leven. Dat den Koninck daerom geresolveert had te gebruycken deselve persoonen inden Raedt die daer in hadden gedient by 't leven van den overledē; en daer in te stellen den Heer Cardinael Masarin, die hem so veel proeven had gegeven van sijn affectie/ trouwe/en bequamheyt inde laetste occasien/daer in hy hem had bewesen seer aenmerckelijcke diensten; soo dat hy sich van hem niet min hielt verseeckert dan als ofte hy was sijn eygen Onderdaen.

Dat des Konincks voornaemste gedachte / soude altijt sijn / om te onderhouden de goede eenigheyt ende correspondentie / die gheweest was tusschen hem ende sijn Geallieerde / te gebruycken deselve vigueur / ende vastigheyt in sijn saecken / die hy altijdt had ghebruyckt / soo veel de rechtvaerdigheyt ende reden had konnen toelaten / ende in den Oorlogh te continueren met de selve applicatien ende krachten als hy gedaen had sedert dat zijne vyanden hem hadde daer toe gedwongen/tot dat God haer het hart hebbende geroert/ hy met alle sijne Geallieerde mochte contribueren wat in hem was tot herstellinge van d'algemeene rust der Christenheyt: Edoch alsoo ende met sulcke vastigheyt / dat in het toekomende hy mochte blijven ongeturbeert. Hier uyt sachmen wel dat de party van des Konings Broeder al noch onder bleef / ende dat de Koningh sorge drouch voor sijn Kinderen ende voor de Koningin nae sijn doodt / die hy voor sach door sijn aenwassende swackheyt.

Des Cardinaels wederpartydige gebruyckten de vryheyt van sijn leven te charactiseren deur de navolgende Epitafien.

Asta viator, quo properas? quod usquam videbis & audies hic legitur.

Iohannes Armandus du *Plessis de Richelieu*, clarus origine, magnus ingenio, Fortuna Eminentissimus:

Quod mirere Sacerdos in Castris, Theologus in aula, Episcopus sine plebe, Cardinalis sine titulo, Rex sine nomine, unus tamen omnia.

Naturam habuit in numerato, felicitatem in Consilio, ærarium in peculio, securitatem in bello, victoriam sub signis, socios in procinctu, amicos in obsequio, inimicos in carcere, cives in servitute.

Hoc uno miser quod omnes fecit miseros, tam sœculi sui tormentum quam ornamentum.

Galliam subegit, Italiam terruit, Germaniam quassavit, Afflixit Hispaniam, coronavit Lusitaniam, Cepit Lotharingiam, Accepit Catalauniam, fovit Sueciam, Truncavit Flandriam, turbavit Angliam, Lusit Europam.

Poëta purpuratus, cui scena mundus, gloria sparium, Regia gaza choragium, Tragicus maxime qua fabulam male solvit.

Post regnum testamento suis distributum, paupertatem populo imperatam, dissipatos principes, nobilitatem exilio & suppliciis exhaustam, senatum autoritate spoliatum, pacem terra marique profligatam, exteras gentes bello & incendiis vastatas, cum fatiscente corpore animum grandioribus consiliis ægre vegetaret & nullius non interesset aut vivere ipsum aut mori, jamque bona sui parte mortuus aliorum tantum morte viveret, derepente sperare desiit & timere.

O fluxa

O fluxa mortalitas! quam tenue momentum est inter omnia & nihil!

Mortui Corpus Rheda extulit: secuti pedites equitesque magno numero, faces pertulerunt ephœbi, *crucem* nemo, quia currus vehebat *publicam*.

Denique hunc tumulum implet non totum quem Europa non implevit: Inter *theologos* situs, ingens disputandi argumentum.

Fidem Regi servavit, *Spem* vivus reliquit, *charitatem* ab hæredibus abstulit.

Quo migravit sacramentum est.

Hoc te volui viator: hic te metire & abi.

Ioannnis Armandi DLESSAEI RICHELII *S. R. E. Cardinalis Vita Synopsis Inscribenda Tumulo,*

PRimum quod à te postulo, Viator, est, vt Deum Optim. Max. laudes, quod hæc in Galliâ securus leges.

Deinde mirabis, tantillo spatio claudi mortuum, quem terra non capiebat viuum.

Illam vbi commovit, cælum movere voluit is, qui hoc symbolum sibi arrogavit, Mens Sidera voluit.

Ut Intelligas, qualis hæc intelligentia fuerit; industria fuit sagaci, sed inquieta; Pacis Publicæ, & propriæ tranquillitatis hostis.

In magno, quod plurimi suspexerunt, ingenio, magnam pauci familiares deprehenderunt mixturam dementiæ.

Animum ejus lædebant omnia, sanabat nihil.

Potentissimi Regis non tam benevolentia, quam auctoritate diutiùs stetit; rerum exitu, non consiliorum prudentia felix: Dei solius infelix indignatione, cum, turpibus morbis perpetuò conflictatus, locum ignoravit felicitatis, quam sua & aliorum infelicitate quærebat; numquam visus sibi beatus, vt nec iis probus, qui beatum nuncupabant.

Vtrique bili, id est vitæ carnificibus obnoxius, flavæ ignes & atræ fuligines est continuò passus: sic venenum, quod in aliorum perniciem effudit; non sine sua continuit.

Supra omnes mortales ambitione laboravit; supra plurimos, avaritia; Regiæ pecuniæ prodigus, suæ parcus.

Crudelis, offensus; vbi offenderat, crudelior exitit.

Reginæ Matris beneficiis ditatus, curis promotus, & protestate potentoir factus illam gratia Regis, libertate, bonis, Gallia, ac demum extorrem Coloniæ vita privavit. Ne mortuæ parceret, supremas ejus voluntates rescindi, & insepultum cadaver per quinque menses (post quos ipse extinctus est) in cubiculo relinqui voluit.

Fratris Regis dignitatem violavit, & personam opprime studuit.

Nec solùm à Matre Filium, à Fratre Fratrem, sed ab vxore virum aliquando advertit.

Mariliacum summa injuria; *Montmorantium* summo jure; *Cincmartium* jure cum injuria; *Thuanum* vel jure vel injuria, capite plecti voluit.

Magnates aliquos carcere perpetuo, plures exilio damnavit, plurimos ab Aula removit. Innumeros proscripsit, ne ipsius consiliis obessent: nec mitis Gallia tam frequentia vidit vmquam supplicia.

Magni Regis, quem magno studio decepit, nixus potentia, & fecundi Regni opibus adjutus, infinitas sagittas perdidit, vt scopum præcipuum, à quo aberravit, attingeret.

Aliquos exitus secundos insanis conatibus pepererunt mentis actio vel agitatio continua, projecta & omnia tentans audacia, & rigida severitas.

Brevî evertendus, si inter hostes externos, aliquos cautiores; & inter aversos Gallos ferè omnes, vel vnum adversarium invenisset.

Multum illi favit, quòd eum vix aliquis noverit; vel iis, qui noverant crediderit.

Adeò fortunatus; vt, qui illi infensi erant Nobiles & Milites, pro illius gloria suum & alienum funderent sanguinem, dum ille Regio jungeret suum.

In quo consilio Sejanus periit, & ipse perierat, nisi Suessionensem Regium Principem (proh dolor!) sustulisset.

Tam noxiæ potestatis vestigia integro sæculo Germania, Hispania, *Italia*, *Belgium*, sed maximè Gallia, vix delebunt.

Ex civium & vicinorum miseriis voluptatem captans, vt istis capillos velleret, illorum viscera laniavit.

Nec Regis sui sacræ valetudini aliquid indulsit; illam agitavit, dum suam exhausit curis & vario animi pathemate.

Illi primò divina Nemesis brachium corrupit, quod contra cælum tetenderat; mox abstulit vsum dexteræ quæ bellis vltrò illatis subscripserat: illud octo ante obitum mensibus computruit, vnde hæc exaruit.

Quod dolendum; qui Deum ita Vindicem sensit, non satis agnovit.

Id ex eo conjice; quod furorem in hostes privatos ardentiùs exercuit.

Quòd imminente morte, politica magis prudentia, quàm Christiana *visus* pietate, plus suos Regi, quam se Deo commendavit:

Quòd paucis diebus ante vitæ tragicæ catastrophen, excogitatam à se fabulam, quam Europam Triumphatam vocavit, exhiberi Regia magnificentia voluit; non tamen spectare potuit.

Quod Ecclesiam afflixit Cardinalis: sanguinem fudit Sacerdos: nullas injurias condonavit Christianus: nec homo mortalem se esse meminerit, etiam cùm ebullientes è multis vlceribus vermes admonerent, quàm fragili & quàm foetidæ mortalitati obnoxius esset.

Vbi omnibus viis, etiam impiis, per octodecim annos ad privatum, dispendio publici, cucurrit finem; ad communem hominum, placida in speciem morte, sed multis, quos præmisit, tardiore, tandem pervenit.

Fato functus est Luteriæ, vbi natus erat ante annos *Quinquaginta Septem* cum tribus mensibus.

Galliam & domum deserens, vtramque incendere velle visus est: illam, extorta in Fratrem Regis declaratione; istam, ad feminæ placitum condito testamento.

Ceterùm, nec vmquam dives Gallia tantum homini contulit; nec alium natura

facis

satis impatiens, tamdiu pertulit; nec, Pacis amans, mortuum vllum tam hilariter extulit.

Hæc palàm assero, quæ tu clàm suspicatus es, Sapiens Viator.

Si quam adhuc dubitantem inuenis, roga, ne deceptis vel corruptis adulatoribus credat; sed mihi vera exintimis sincerisque promenti.

Omnes verò mortales, ut sibi persuadeant velim, plus apud Deum valere Justitiam vel minimam, quàm potestatem maximam: nec æstimandam late diffusam famam, sed bonam.

Multa turbare, non esse multum agere; turbata componere, plus esse, ne turbentur impedire plurimum esse.

Vulgus felicia scelera pro virtutibus ducit, tu contrà nihil infelicius felici scelere cogita.

Fraudum egregius artifex *Richelius* plurimos momentum decepit, fortè seipsum in perpetuum.

Heu! universa quæ miscuit non rediget in ordinem, qui Pacem, quæ cum illius ingenio turbulento non conveniebat, etiam fortunæ suæ non convenire credidit. Inde tot mala, quæ Christianum orbem à quindecim annis affixerunt.

Ora, ne sit Deus vindex æternus in auctorem, qui magna misericordia, multisque miserationibus in magnis multisque criminibus indigebat.

Tu, Hospes Christiane, seriò perpende, quàm nihil sit quidquid momento præterit. *Nemo ex istis, quos purpuratos vides, ex hoc felix est; non magis quàm ex illis, quibus sceptrum & clamydem in scenâ fabula assignant: cum præsente populo elati incesserunt & cothurnati; simul exierunt, excalceantur, & ad staturam suam redeunt.*

Addo: Paruus cinis modò est, qui magnus ignis fuit: teter fumus nunc est, qui nuper coruscans splendor omnium oculos perstringebat.

Utinam non & fax sibi in alio sit Orbe, qui in hoc Europæ fuit. Hæc jam pacem, extincto bellorum fomite, sperat.

Hortarer te, Viator, ut tanto *Pacis*, etiam suæ, dum viueret hosti, *pacem* precareris; nisi vererer ne illi molestus esses, rem quammaximè oderat, illi apprecando; precare tamen, qui juberis inimicos diligere: si ad illum non pervenerit *pax*, ad te revertetur. Sic imperat Christus; in quo vive *pacificus* ut in illo placidè conquiescas. Interim vale.

Korts naer des Cardinaels doodt quam tot Parijs de Pater George van Ebersteyn een Dominicaner Monnick: met een Credentiale brief vanden Graef van Trautmans-Dorf, eerste Minister vande Keyser aen Richelieu.

Maer den selven niet by leven vindende / heeft het overhandicht aende Cardinael Masaryn: met een memorie / inhoudende dat hy gelast was te seggen dat syn Keyserlijcke Majesteyt van den beginne syner Regeringe, 't welck hy seer geturbeert ende geafligeert had gevonden, noyt aen syn syde gemanqueert had te vorderen de vreede ende ruste vande Christenheyt, ende voornaementlijck de herstellinge der oude goede correspondentie met de vermaerde Croon van Vranckrijck, sulcks ghenoechsaem te kennen ghevende door't senden van syn Ghesanten tot *Colen*, *Norenborgh*, *Hamborgh* en elders, sullende alsoo voortvaeren in dit Heylige voornemen, om te stoppen de diluvie vande Christenbloetvergietinghe, ende te stutten den ondergangk van het Catholijck geloof. Dat syn Majesteyt geen be-

gin noch oorsaeck had ghegeven tot deselve elenden, maer was als door een Torrent daer toe ghedreven en ghetrocken: dat hebbende nu vyf Iaer ghearbeyt tot een byeenkomste om te maecken een Ghenerale Vrede, de saecken tot Hamborgh door den Baron *Lutzow*, ende den Ambassadeur *Avaux* was ghebracht in sulcke termen dat allersyts Ghedeputeerde sich souden vinden den *eersten December* des voorleden Iaers op de bestemde plaetsen, om te nomineren den dach vanden congres. Maer alsoo tot noch toe niemant van wegen syn Allerchristelijckste Majesteyt was verschenen op den bestemden tyt ende plaets, dat den Graef van *Trautmansdorf* als ghetrouw Dienaer ende begherich van Vrede, ende om *Duytslandt* te verlossen vande gevaren, die dageljcks vermeerderden, niet alleen door de macht der Ketters maer oock vande *Turcken*, die altans geen Oorloch hebbende met de Persianen klaer te kennen geven, datse wilden *Polen* ende *Hongaryen* aen tasten, gheen tyt verliesen maer door syn Eminentie had willen het werck levendich ende heet maecken; op dat syn Allerchristelijckste Majesteyt mocht worden gedisponeert ter herten te nemen deselve periculen der *heylige Kercke*, om met den eersten bequaeme persoonen te senden met last om ter gestemde plaetsen te handelen: Verseeckerende dat vande kant van syn Keyserlijcke Majesteyt geen beletsel soude worden ingebracht, als hebbende alrede geratificeert het Tractaet van *Hamborgh* ter instantie van *Dennemarck*. Edoch soo der veel licht eenich defect ofte redelijck manquement mocht syn dat hy Heer Graef daer in soude remedieren. 'T selve belovende sich van *Vranckrijck* die seeckerlijck mocht seynden om den dach op 'tspoedichste te bestemmen. Voort syn Eminentie ootmoedelijck biddende te willen aennemen de protectie van dit werck by syn Majesteydt van *Vranckrijck* soo vieriglijck als hy lief had Christus ende syn Bruyt de Heylige Kercke.

Dit voorstel schijnende Vranckrijck te stellen in 't ongelijck/ is van wegen den Koninck beantwoort ende te samen gesonden aen sijn geallieerde/ specialijck aenden Prins van Oraignen, **die het als een secreet weder liet communiceren aen haer Ho: Mog: Den inhout was** dat syn Majesteydt altyd soo veel gheneghentheydt had betuygt tot de gemeene Vreede van Christenrijck ende getoont soo veel ghereetheyt in alles wat noodich was om daer toe te komen, dat al de werelt most bekennen dat het aen syn Majesteyt niet ghestaen had dat Europa noch niet ghenoot de rust ende tranquilliteyt, die de eerlijcke luyden hoopten.

Dat al sedert den Iare *ses ende dertich* terstont naer 't begin des Oorlochs, op instantie uyt den naem van onsen heyligen Vader den *Paus*, ende vande Ambassadeur der Republijcke van *Venetien*, syn Majesteyt dede geven de versochte paspoorten voor de plenipotentiarisen ende Gedeputeerde vande overleden Keyser, vande Koningh van *Spaignen*, vande Rijcx Churfursten ende van haer geallieerden ende aenhangers.

Dat syn Majesteydt daer in had ghecontinueert sedert den doodt vande *Keyser*: glisserende oock die qualiteyt inde paspoorten die sedert syn geexpedieert, dat om daer toe te komen, sich had geresolveert alleen uyt een puyren yver tot de vrede, dat een yder bekent was dat niet deselve wilvaerdicheydt was by ghebracht van Weenen, raeckende de paspoorten, versocht deur de *Nonce* ende de *Venetiaensche Ambassadeur* voor den Koninck ende syn geallieerden in *Duytslandt*. Synde de geene die voor syn Majesteydt waren versocht, gheconcipieert in 't begin met

met een *geaffecteerde voorrede*, in dewelcke men den Koningh van *Spaignen* hadt ghestelt voor hem Heer Koninck van *Vranckrijck*: wel te voor siende dat hyse soo niet soude aennemen: ende aengaende syn Bontgenooten maeckte men veel swaricheydt in 't accorderen der paspoorten: dat eyntelijck men had ghereformeert die geene die voor syn Majesteyt soude syn: ende men resolveerde sich oock tot die van syne Bontgenooten.

Dat, als de wederpartydige haer Ambassadeurs schickten tot *Colen*, sy wel wisten sulcks inutyl te syn, om tot de vrede te komen. Want den Koninck altydt verklaert had daer niet te konnen senden, *ten ware oock zyn Bontgenoten wierden voorsien met Paspoorten* om aldaer te komen, ende ghesamentlijck te handelen.

Dat also de byde *Pater Eberstyn* gemelde Demonstratie vande wederpartydige tot de vrede niet hadde de nootwendige gront en fondament, te weten de wetten en expeditie vande Paspoorten voor de Bontgenooten van syn Majesteyt.

Dat behalven dien alles wat het huys van *Oostenrijck* dese *vyf* Iaren geduyrende tot vrede had gedaen niet was geweest als in schijn.

Dat eyntelijck den Baron van *Lutzou*, was te voorschyn gekomen tot *Hamburgh* met macht om vande Preliminarien te handelen. Dat terstond de verbondene Croonen sonder eenich vertoef hadden gheslooten op dat subject door tusschen spreecken van *Dennemarck*: over eenkomende op alle dingen die nootwendelijck mosten voorgaen op de vergaderinghe tot den vrede. Dat dit Tractaet was gheteeckent den *vyf en twintichsten Decembris* des voorleden Iaers: duydelijck inhoudende dat de besproockene ratificatien der daer in genoemde Princen met de passepoorten mosten worden gelevert binnen *twee* maenden in handen vanden mediateur, ende dat de versaemelinge soude gheschieden den *vyf en twintichsten Meert* daer aen volgende.

Dat so haest het selve Tractaet van weghen de Ambassadeur *Avaux* door den Heer van St. *Romain* Resident des Conings tot *Hamborgh* wiert gebracht, den Koninck liet expedieren syn brieven van ratificatie ende de paspoorten in 't Tractaet gespecificeert, 't selve sendende in diligentie aende Ambassadeur *Avaux* tot *Hamborch*, die daer van terstont advis gaf aende Coninck van *Dennemarcken*: presenteerende deselve paspoorten in syne handen te stellen by so verre die vande ander parthye oock gereet waren.

Dat in plaets van ratificatie ende paspoorten, uyt *Weenen* ende uyt *Spaignen* voort quam een brief by welcke verscheyden essentiele dingen tot *Hamborch* gesllooten, wierden ghedesavoyeert: hoewel ghedaen door *Lutzow* uyt volle last.

Datmen niet soude vinden in 't geheele Tractaet dat de ministers vande gheallieerde Croonen hadden dach genoomen op den *eersten* Decembris laestleden om te noemen den dach, op welcke de versamelingen soude beginnen.

Wel waer te syn dat de Graef van *Awersperg* na vertoeft van by nae een geheel Iaer, had tegens den Koninck van Denemarck ende syn Raedt *Langerman* gheseyt dat hy op dien *eersten* dach van *December* soude presenteren de ratificatien ende paspoorten van syn Meester ende vanden Koninck van Spaignen: waer in hy nochtans niet had voldaen.

Dat tot *Weenen* ghenoech bekent was dat den Hr. van St. *Romain* was Minister vanden Koninck van Vranckrijck tot *Hamborgh*: naedemael syn Majesteyt sulcx aenden

aenden Koninck van *Dennemarck* had laten weten door een expresse brief by het vertreck vanden Ambassadeur d' *Avaux* van daer naer *Parys*: hebbende oock hy St. *Romain* advys gegeven dat hy hadt de nootwendighe ordres raeckende de sake der vrede, synde vervolgens daer voor gekent so door des Conincks antwoorden aen haer gedaen als door de communicatie van een Copye vande paspoorten van *Weenen*.

Dat het daerom sonder fondament was te willen pretenderen datter niemandt was gecompareert tot *Hamborgh* van wegen den Koninck op den *eersten Decembris*: al de werelt wetende, dat den Koninck aldaer een minister had residerende. voor sulcks erkent door de *mediateur* vande saecken der vreede, daer van de questie was: ende daer van hy mede had communicatie voor syn deel, dat het daerom des Konincks schult niet was dat de executie van 't Tractaet was achter gebleven: want dat de Koninck de ratificatie ende syn paspoorten had gesonden al sedert de maent van *Februarius* des voorleden jaers, met macht om te noemen den dach van de versamelingen: 't welck was gecontinueert op den Heer van *St. Romain* in wiens handen hy gelaeten had de ratificatien ende paspoorten:

Maer dat de Graef van *Aversperghb* in plaets van aenden Coninck van *Dennemarcken* te leveren de ratificatien ende paspoorten van *Weenen* ende van *Spaignen*, (ghelijck hy soude ghedaen hebben indien hy ghehadt had die van Spaignen, en indien die van syn Meester was gheweest in goede forme) sich had ghecontenteert (om tydt te winnen, ende een schijn te gheven aen het publijck) daer van Copien te communiceren aende Ministers vande Geallieerde Croonen; die daer in ghevonden hebben gewichtige gebreecken: een vande welcke was datter niets gheratificeert wiert als de *forme van het Tractaet*, gheratificeert door de Termen gebruyckt inde Cantzelerie tot Wenen met de volgende woorden: *wy hebben geratificeert de voorseyde forme van conventie etc.* in plaets van te ratificeren *het Tractaet*: ende aengaende de andre defecten dat de Ministers vande Croonen, den Coninck van *Dennemarck* souden informeren. Op 't welck den Coninck syn ordren had gesonden aen *St. Romain*. Syn Majesteyt niet willende yets determineren aengaende de voorbereytselen tot het Tractaet van vrede als ghesaemenlijck met syn geallieerden, met dewelcke hy altyt soude blyven vereenicht.

Dat uyt al het voorgheschreven klaerlijck bleeck dat de Coninck niet naergelaeten hadt, van alles, dat konde nootwendich syn om de vrede te vorderen. Welcken aengaende syn Majesteyt soude seer bly syn te vernemen in der daet, dat het Huys Oostenrijck alsoo goede intentie had als hy: dat sulcks nu hingh aende executie van het *Hamborghsche* Tractaet: dat daer toe de Geallieerde Croonen over lange gereet waren te voldoen door overleveringe van haer ratificatien ende passepoorten, gelijck den Coninck van *Dennemarcken* wist.

Au reste, dat den Graef van *Trautmansdorf* veel om het publijck soude sich ghemeriteert maecken, so hy copereerde tot so goeden werck, niet van noden synde dieswegen eenich persoon in *Vranckrijck* te senden.

Dat hy by sich had wat hy elders socht, so hy syn Meester ende den Coninck van *Spaignen*, obligeerde tot *executie van het Hamborghsche Tractaet*.

Met desen antwoordt wierde den Pater weder afghevveerdight: D'een smeet d'oorsaecke van de verhinderinghen op d'ander. Het senden van soodaenighen

Geeste-

Geestlijcken Persoon had het aensien / als of immers het Huys Oostenrijck niet in ghebreecke was: ende men soude aen Vranckrijck wel goede conditien hebben willen geven: maer Vranckrijck konde / soo deur beloften als deur Interest / niet wijcken van Sweeden, ende van Hessen. Oostenrijck meende / Vranckrijck behoorde het Interest van de Religie te respecteren: 't Welck in den Brief van Trautmansdorf werdt aengheroert. Dat gaet Vranckrijck inden antwoordt verby: de Staet heeft geen Religie: en elders verwijt d' Ambassadeur Avaux, dat Oostenrijck aen den Turck had overgegeven een groot deel lants, om Vrede te hebben met den Turck, ende te krachtigher teghen de Christenen t' Oorloghen.

De Cardinael Richelieu liep dit jaer groot pericul van een violentie ondergang. Hy had altijdt sich ghemainteneert door de umbraghe dien hy gaf aenden Coninck teghens sijn Broeder ende andere Princen vanden bloede / ende teghens de Coninginne selfs / als of zy haer broeder den Coningh van Spaignen meer aenhingh als aen Vranckrijck: Niet te min deed hy den Coningin oock alles observeren. Wat hy met weldaden niet konde aen sijn handt houden; dat verjough hy; als Senecay, haer Dame d'Honneur, daer nae St. Angé haer groot Hofmeester / hy wist oock den Coninck te induceren om sich vanden Coninginne te absenteren. 't Welck occasie gaf dat hy affectie schepte tot Madame de Hautefort, meer schoon als scherpsinnich ende daerom min suspect aenden Cardinael / maer de Juffrou van Chemeraut, van grooter ergheyt / haer te seer familiariserende by Hautefort, gaf argwaen aen den Cardinael: die daerom den Coninck persuadeerde tot reysen ver van 't Hof / ende introduceerde by hem den Heer van Cinq Mars, sijnde gheestich / maer ongheboden van leven; ende daerom den Coninck in 't begin niet aenghenaem. Hy wiert eerst meester vande Garderobbe, daer naer Groot Stalmeester in plaets van Duc de Bellegarde: soo dat hy voort ghenoemt wiert Monsieur le Grand. Daer op volgde het gebot aen Madame de Hautefort van haer te retireren veertich mijl van Parys, en aen Chemeraut om te gaen naer Poictou. Des Cardinaels tweede confident was La Chenaye eerste Camerlingh des Conincks die aende Cardinael alles overbriefde. Le Grand sulcks niet konnende lijden: deed hem verjagen uyt het Hof / dit was d'eerste offensie: doch niet tot rupture: ter contrarie alsoo Le Grand wat vitieux was: ende den Coningh soo door natuyr als swackheyt van lighaem / vyant van sulcks / van Le Grand dickwils daerom afkerigh wiert / soo heeft de Cardinael 't selve 't elkens weder goet ghemaeckt. Niet soo seer uyt liefde tot Le Grand, als deur ghebreck van beter. Maer 't scheen Le Grand wilde alleen meester sijn. In 't Jaer een en veertich wiert hy vande Graef van Soissons getenteert om te adhereré aende Princen die haer noemden de la Paix. Hem presenterende sijn Nichte / de dochter van Hartoch van Longueville. Dit heeft hy wel aende een sijde niet aengenomé / edoch aende ander sijde niet aende Cardinael geopenbaert. Soissons bleef inden slach van Sedan; en den Hartoch van Bouillon versoende sich met den Coninck tot Mezieres: hem doende den Eedt van ghetrouwigheyt: sullende een Leger commanderen in Italien. Men soude gemeent hebben alles ginck nu wel: Soissons doot: de conspiratie vande Princen de la Paix te niet: den Cardinael Triumfant: Le Grand in faveur. Maer niemant is met sijn fortuyn te vreden. De Cardinael wilde behouden, le Grand deed sijn beste om te acquireren het opperste gesach. De Princen vanden Bloede en andere Grooten waren

ren ende mosten sijn malcontent / dat de Koninck ofte door een Cardinael ofte door Jonghe Edellupden alles deed: doch op den Cardinael gheen cans hebbende ten-teerden door flatterye de andere. Le Grand had aende Heer de Thou een groot vrient: dese was outste Soon van dien fameuse President Iacobus Augustus Thuanus, groot van gheslacht / groot in Geleertheyt / ende groot in aensien. Le Grand was entlijck soo hoogh ghesteghen dat den Koninck eens hem mede inden Raedt nam: De Cardinael dat siende ende hem soo hooch niet begerende stelde dies tijts weynich secreets voor / ende wist den Koninck (die steets in vreese ende umbraghe was van sijn uytwendige vyandt ende inwendighe Bloetvrienden) het pericul van sijn affairen soodanich voor te stellen/dat hy daer na Le Grand niet meer in den Raet nam. Dit verbitterde hem seer / daer by quam Le Grands desseyn om ten Houwelijck te begheren de Princesse Maria van Nevers: 't welck de Cardinael (hem dunckende dat het voor Le Grand te vet was) niet toe liet: dies Le Grand sich niet langher konde binnen houden: maer denigreerde by alle occurrentien des Cardinaels actien. Het secours het welck de Spaensche ter Zee brachten in Terragone, smeet den Cardinael op den Ertsbisschop van Bordeaux: Le Grand ter contrarie pooghde het te werpen op La Motte, Hodancourt ende andere creaturen vande Cardinael. De Belegeringhe van Perpignan ofte langhduyrigheyt van dien desgheliјck op den Cardinael werpende: maer door hy sich niet alleen aende Cardinael maer oock aende Koninck / die vande Cardinael dependeerde / suspect maeckte. Ginck alsoo van trap tot trap tot sijn verderf. De Hartoch van Bouillon had alrede eens ghetoont sijn onwille tegens de Cardinael / met de Princen de la Paix. Dies Le Grand hoop schepten hem oock daer in te krijghen: ghelijck sy dede: de Hartoch van Orleans was wel gewoon sich te vinden by de malcontenten/ende nu was hy in argwaen dat den Coninck geduyrich weeckelijck ende met de doot omsiepende/ hem soude excluderen vande Regentie na sijn afsijvigheyt. Endlijck oock daer most gelt sijn; Dies Fontrailles gesonden wiert naer Spaignen/ maeckende het volgende Tractaet.

Articulen verdragen tusschen den Graef Hartoch *voor de Coningh van* Spaignen *ende de Heer van* Fontrailles *voor ende inden Name van mijn Heere den Hartoch van* Orleans *tot Madril den* dertienden Maert sestien hondert twee en veertich.

Den Heer van *Fontrailles* door myn Heer den Hartogh van *Orleans* ghesonden geweest synde tot den Coningh van *Spaignen* met brieven van syn Hoocheyt voor syn Catolijcke Majesteyt ende myn Heer den *Graef Hertoch* van *St. Lucar*, gedateert *Parijs* den *twintichste Ianuary sestien hondert twee en veertich*, heeft in krachte vande aen hem gegeven pouvoyr gheproponeert: dat syn Hoocheyd begeerende 't gemeene welvaert ende bysonderlijck van *Vranckrijck*, ende den Adel ende gemeynte van dat Rijck te sien verlost vande oppressien die sy sedert langen tyt lyden in een soo bloedighen Oorloch, om d'oorsaeck daer van te doen ophouden, ende te herstellen eene raisonnable vrede tusschen 't *Keyserdom* ende de twee Croonen tot beste vande Christenheyt, ten dien eynde seer geerne de Wapenen soude aennemen so syn voornoemde Catholijke Majesteyt daer in aen syn syde woude concurreren

curreren met de mogelijcke middelen om de saecke te bevorderen, ende naer het particulier van syn Commissie verklaert te hebben in 't gheene is vande aenbiedingen ende begeerten, die de Heer Hartoch van *Orleans* ende die van syn party doen, syn verdraghen en gesloten door de voornoemde Heer Graef Hartoch voor haer *Keyserlijcke* ende *Catholijcke* Majesteyten ende door den voorn. Heer van *Fontrailles* inden name van syn Hoogheyt de volgende Articulen.

1. *Eerstelijck*, ghelijck het principael ooghmerck van dit Tractaet is te maecken een gherechtighe Vrede tusschen de twee Croonen van *Vranckrijck* ende van *Spaignen* voor haer gemeyne welvaert ende die van gheheel Christenheyt, hebben eenparichlijck verklaert, datmen hierinne niets en pretendeert teghen den Allerchristelijcxten Koningh, ende tot prejudicie van syne Landen, noch teghen de Rechten ende authoriteyt vande regerende Allerchristelijcxte Coninginne, maer ter contrarie salmen sorghe hebben haer te mainteneren in alle 't gheene haer toe behoort: syn Catholijcke Majesteyt sal *twaelf duysent* man te voet ende *vyf duysent* Paerden effectif geven vande oude Troupen, alle uyt *Duytslandt* ofte vande Keyser komende ofte van syn Catholijcke Majesteyt. Dat so by eenich accident van dit getal *twee* ofte *drie duysent* man manqueerde, daerom en verstaet men niet, datmen is gemanqueert in 't geene geaccordeert is geweest, welverstaende datmense sal fourneren het spoedichste als mogelijck sal syn.

2. Het is verdraghen dat vande dach of dat myn Heer den Hartoch van *Orleans* sich inde plaetse van seeckerheyt, die hy seyt, sal vinden, ende in staet om Troupen te konnen werven, syn *Catholijcke* Majesteyt hem *vier hondert duysent* Kroonen contant sal gheven, te betalen tot contentement van syn Hoogheyt om inde wervinghe ende andere nodighe kosten voor het ghemeene beste geemployeert te werden.

3. Zyn *Catholijke* Majesteyt sal den train van Artillerie geven met d'amunitien van Oorloch geproportioneert tot dat Legher, met de Vivres voor alle syn Troupen, tot dat sy in *Vranckrijck* syn getrocken, alwaer syn Hoogheyt de synen sal onderhouden, ende syne *Catholijcke* Majesteyt d'andere, als lager sal ghespecificeert werden.

4. De plaetsen dewelcke in *Vranckrijck* sullen genomen werden 't sy door d'Armee van syn *Catholijcke* Majesteyt ofte door die van syn Hoogheyt sullen ghestelt werden in handen van syn *Hoogheyt* ofte die van syn party.

5. Aende voorn. Heer Hartoch van *Orleans* sal gegeven werden *twaelf duysent* kroonen ter maent tot pensioen, boven 't geene syn Majesteyt in *Vlaenderen* geeft aen Mevrouwe de Hartoginne syn Vrouw.

6. Is ghearresteert dat dese Armee ende de Troupen van deselve absolutelijck sullen obedieren aende voornoemde Heer Hartoch van *Orleans*, ende niet tegenstaende dat de voorseyde Armee is geworven met de penninghen van syn Catholijcke Majesteydt sullen d'Officieren van deselve eed van ghetrouwigheyt aen zyn Hoogheyt doen, om te dienen ten fijne van 't tegenwoordich Tractaet.

7. Ende ghebeurende dat syn Hoogheydt quam t' overlyden, sooder eenich Prins van 't Bloet van *Vranckrijck* is in het Tractaet, sal hy commanderen, invoeghen als ghearresteert is gheweest in het Tractaet met myn Heere den Grave van *Soisson*. Ende in cas dat d'Erts-Hartoch *Leopold* ofte ander Coninglijck Persoon,

Soon, ofte Broeder van syn Keyserlijcke Majesteyt komt te werden Gouverneur in *Vlaenderen* voor syn *Catholijcke* Majesteyt ghelijck hy aldaer door 'tselve middel Generael van syn Armeen sal zyn, en dat zyn Catholijcke Majesteyt hier in groot deel heeft; is verdragen dat de voornoemde Heer Hartoch van *Orleans* ende die van syn party van wat qualiteyt ofte conditie dat sy syn, sullen ten opsichte van die consideratien goede correspondentie houden, met de voorn. Ertshartoch of andere, als is ghseyt, ende hem communiceren alle 't geene sich sal presenteren, mits alle te samen d'ordres onfangende vanden *Keyser*, ende van zyn *Catholijcke* Majesteyt so wel voor 'tgene den Oorloch raeckt, als voor 't geene vande plaetse is, ende van dese Armeen ende van haer progressen.

8. Ende naedien dat syn Hoogheydt *twee* Persoonen heeft, bequaem om Veltmaerschalcken in dese Armee te syn, die de voorn. Heer van *Fontrailles* verklaren sal na 't sluyten van 't teghenwoordighe Tractaet, neemt syn Catholijcke Majesteyt op sich vande Keyser voor haer t'obtineren twee Paetenten van *Veltmaerschalcken*.

9. Is verdragen dat syn Catholijcke Majesteyt *vier duysent* ducaten pensioen sal geven om ter maent te verdelen aende twee voorn. Heeren.

10. Ghelijckmen oock in *drie* maenden *hondert duysent* pont sal gheven om te voorsien ende te munieren de plaets die syn Hoogheydt tot syn verseeckertheyt in *Vranckrijck* heeft, ende so de geene die hem de voorn. plaetse geeft daer mede niet te vreden is, salmen de voorschreven somme contant geven, ende daer en boven *vyf hondert* maeten Buskruyt ende *vyf en twintich duysent* pont ter maent tot onderhout van 't Garnisoen.

11. Is wedersyts verdragen datter geen accommodement sal werden gemaeckt noch in 't Ghenerael noch in 't particulier met *Vranckrijck* soo 't niet en is met een *gemeen consent*, ende datmen weder sal geven alle de plaetsen ende Landen diemen in *Vranckrijck* sal hebben genomen, sonder daer tegen van eenig pretext te dienen, by so ver ende als *Vranckrijck* sal wedergeven de plaetsen die hy gewonnen heeft in welcke Landen dattet sy, selfs de geene die hy gekocht heeft, ende dewelcke gheoccupeert syn door de Legers, die aen Vranckrijck hebben Eedt ghedaen. Ende de voorn. Heer Hartoch van *Orleans* ende die van syn party verklaren haer van nu voortaen voor Vyanden der *Sweeden* ende der Vyanden van haer *Keyserlijcke* ende *Catholijcke* Majesteyten ende van alle de geene die haer geven of sullen gheven hulpe, faveur, ende protectie; en om haer te destrueren sal syn Hoogheydt ende die van syn party doen alle mogelijcke assistentien.

12. Het is verdragen dat d'Armeen van *Vranckrijck*, ende die syn Hoogheyt behoort te commanderen, gelijck als geseyt is, 'tsamenderhant sullen ageren ten selven eynde met goede correspondentie.

Men sal trachten dat de Troupen ten allerspoedichsten sullen veerdich syn, en dattet sy in 't eynde van *May*, waer over syn Catholijcke Majesteyt sal doen schryven aende Gouverneur van *Luxenborch*, op dat hy aende gheene, die hem een *geteyckent wit*, of *blanc signe* sullen brenghen van syn Hoogheydt of van een vande beyde andere Heeren, de tyd in dewelcke alles in staet sal konnen syn, assignere; welck *blanc signe* syn Hoogheyt ten alderspoedichste sal senden, om tyt te winnen, so de saecken gereet syn; of soo sy 't noch niet en syn, wanneer dat de Persoon sal

ende

arriveren, sal weder keren inde plaetsen van seeckerheydt.

14. Syn Catholijcke Majesteyt sal aende Troupen van syn Hoogheydt gheven een maent naer dat sy inden dienst sullen wesen ende vervolghens *hondert duysent* pont ter maent voor haer onderhoudt ende d'andere Oorlochs saecken, ende syn Hoogheyt sal gelieven daer na te verklaren 't ghetal der Volckeren die hy sal hebben in syn plaets van *seeckerheyt* ende 't getal van syn Troupen, so hy 't goet vint, van nu af aen verdragen blyvende, dat de Loghementen ende contributien sullen esgalijck verdeylt worden tusschen de twee Armeen.

15. T'gelt, 't welck getrocken sal werden uyt *Vranckrijck* sal ter dispositie van syn Hoogheyt syn, ende sal esgalijck tusschen de beyde Legers verdeelt werden; gelijck als hier boven geseyt is in 'tvoorgaende Articul, ende is verklaert, datmen niet en sal mogen opstellen eenich tribut dan door d'ordre van syn Hoogheyt.

16. Ingeval de voornoemde Heer Hartoch van *Orleans* gheobligeert werde uyt *Vranckrijck* te gaen, ende dat hy in 't vrye *Graefschap* (*France Conte*) ofte andere Landen intrecke: syn *Catholijcke* Majesteyt sal ordre gheven op dat syn Hoogheyt ende de twee andere *groote* van syn party ontfanghen werden in alle syn Landen, ende om haer van daer te doen ghleyden in de plaetse van *seeckerheyt*.

17 Nademael de voorn. Hartogh van *Orleans* desireert een *Pouvoir* van syn Catholijcke Majesteyt om de vrede of Neutraliteyt te geven aende Steden ende Provintien in *Vranckrijck* die het sullen begeeren, ende datter by syn Hoogheydt den Ambassadeurs van syn Catholijcke Majesteyt sy met volle macht; soo ist dat syn Majesteyt sulcx accordeert.

18 By so ver ('twelcke Godt verhoede) de voorn. Heer Hartoch van *Orleans*, quam te overlyden, syn Majesteyt belooft derselver pensioen te conserveren aende twee Heeren ende aen een alleen soo de party subsisteert, ofte dat sy in den dienst van syn Majesteyt blyven.

19 De voornoemde Heer Hartogh van Orleans verseeckert ende in syn naem de voornoemde Heer van *Fontrailles*, dat ter selver tyt als syn Hoocheyt hem sal openbaren, sal ghegeven werden een plaetse vande beste van Vranckrijck tot syn verseeckeringhe dewelcke sal verklaert of genoemt werden by de conclusie van 't tegenwoordich Tractaet. Ende in geval deselve niet suffisant bevonden werdt; sal 't voorsz Tractaet nul blyven; ghelijck oock de voorn. Heer van *Fontrailles* sal noemen de voorgeseyde twee Heeren, voor dewelcke men begheert de voorsz pensioenen; 't welck syn Majesteyt toe staet.

20 Ten lesten is verdragen dat alles wat verdragen is in dese articulen, sal geapprobeert ende geratificeert werden by syn Catholijcke Majesteydt en de voornoemde Hartoch van *Orleans* op soodane wyse als men gewoon is in diergelijcke Tractaten. De *Graef Hartoch* belooftet also inde naem van syn Majesteydt ende de voornoemde Heer van *Fontrailles* inden naem van syn Hoocheyt. Haer Respectivelijck daer toe obligerende, als wegens haer Principalen; gelijck sy van nu af aen het approberen, ratificeeren ende teeckenen. *Madrid* den *dertienden Maert sestien hondert twee en veertigh*, getekent *Don Casper de Gudzman* en by suppositie van naem *Clermont* voor *Fontrailles*.

Wy *Gaston* Soon van Vranckrijck, eenige broeder vande Koningh, Hartogh van *Orleans* certificeeren dat den inhoude hier boven is de oprechte Copye van 't Ori-

Originael van 't Tractaet 't welcke *Fontrailles* in onse naem heeft ghepasseert in Spaignen met myn Heere de *Graef Hartogh van St. Lucar*, in getuychenisse van 't welcke wy de jegenwoordige hebben gheteeckent met onse hande, ende deselve mede doen teeckenen van onsen Secretaris den *negen en twintighsten van Augusty sestien hondert twee en veertigh*. Tot *Villefranche*, geteeckent *Gaston* ende lagher *Goulas*.

Fontrailles had noch daer by geteeckent als volcht.

Nademael by het Tractaet 't welck ick van daech hebbe geteyckent voor ende inden name van mijn Heer den Hartogh van *Orleans* met myn Heer den *Graef Hartoch* voor ende in den naem van syne Catholijcke Majesteydt ick geobligeert ben te verklaren de namen vande *twee* persoonen, die daer in begrepen syn door syn Hoogheydt, aen myn Heere de *Graef Hartogh*, op dat hy het segghe aen syn Catholijcke Majesteydt dat de *twee* persoonen syn de Heer *Hartoch van Bovillon* ende de Heer van *Cinq Marck* groot Stalmeyster van *Vranckrijck*, ende de plaetse van seeckerheydt die aen syn Hoogheydt is ghegheven sy *Sedan*, die de Heer Hartoch van *Bovillon* hem in handen stelt. In waerheyt van 't welcke hebbe dit gheschrift geteyckent tot *Madrid den dertienden Maert sestien hondert twee en veertigh*, met de gesupposeerde naem *Clermont*.

Noch was van weghen den Hartogh van Orleans daer by gedaen de volgende acte.

Wy *Gaston* Soon van Vranckrijck, eenige Broeder vande Koningh, Hartogh van *Orleans* erkennen dat den inhoude hier boven is de oprechte Copye vande declaratie die myn Heer van *Bovillon*, myn Heer *Le Grand* ende wy ondergeschreven hebben macht gegeven aende Heer van *Fontrailles* te doen inde namen der voornoemde Heeren van *Bovillon* ende *Le Grand* aen myn Heer de Graef *Hartoch van* St. *Lucar*, na dat sy soude hebben gepasseert het Tractaet met hem; in welck Tractaet sy niet en syn begrepen als onder de tytel van *twee groote Heeren* van *Vranckrijck*, in getuychenisse van 't welck wy de tegenwoordige Certificatie hebben geteeckent met onse handt ende deselve mede doen teekenen door onsen Secretaris tot *Villefranche den negen en twintichsten Augusty*, geteeckent *Gaston*, en lager *Goulas*.

Hier voor is geseyt / vande vrientschap tusschen de Heer de Thou ende le Grand: nochtans had dien Heer geen kennis gehadt van dat Tractaet: ende het daer nae uyt Fontrailles hoorende had 't selve seer bestraft treumperende wel in 't werck tegens den Cardinael / maer niet tegen den Coningh. Le Grand hadt oock op hem ghenomen om den Cardinael by goede gelegentheyt den hals te breken / maer 't sy door voorsichtigheyt van den Cardinael / ofte door naelatigheyt van le Grand dat bleef achter. Oock viel den Cardinael tot Narbonne alwaer het Hof was / so kranck / dat de Medicine verklaerden hem / niet veel daeghen te konnen leven. Dies le Grand moghelijck onnodich achte te doen door sijn handt / wat de natuyr self haest doen soude: gelijck dan hy in weynich tijd daer nae (doch niet voor den onderganck van le Grand) stierf. Den Coninck / dien volgens het Hof / ginck noch van Narbonne naer Perpignan: om de Bloccade van die Stadt te meer te vorderen. Sijn Majesteyt wiert aldaer seer periculeus kranck / dese occasie nam le Grand wederom in acht / om de Regentie vast te stellen voor den Hartoch van Orleans, induceerende

om

en practiserende een groot deel van des Konings Gardes en Swijtsers: onder dewelke hy een partye had geformeert/d'ander partie hingh aen Milleraye en Thomberg, die voor de Cardinael waren. Deselve bleef kranck tot Narbonne: maer niet seer betrouwende die plaets/liet sich brengen tot Tarascone. Le Grand presseerde/so veel hy mocht/ 't vertreck vande Hartoch van Orleans: maer eerst was van noden een acte onder Bouillons hant om hem tot Sedan in te nemen. Men schickten aen Bouillon een man/die hem onbekent/ dienvolgens suspect was. Daer na een ander in habijt van een Capucijn/ dit was oorsaeck van veel tijt verlies/ en eer dit alles konde worden beschickt/wiert aende Cardinael (die sijn Spions over al/insonderheyt in 't Cabinet vande Hartoch van Orleans, en vande Koning van Spaignen selfs hadt) gesonden het opgemelte Tractaet ende de particulariteyten daer aen vast sijnde/ ende die de persoonen van Orleans, Bovillon, de Thou, ende Le Grand ondeckten. Fontrailles hadt sich wech gemaeckt. De Cardinael schickten alles aen den Coninck/ raedende le Grand terstond by de kop te doen vatten/ de Koninck was in 't eerste difficil/ niet konnende soo gants sijn gheneghentheydt veranderen tegens dien hy so bemint had. Hy keerde noch eerst hoewel sieckelijck van Perpignan na Narbonne: aldaer d'eyntlijcke resolutie nemende om le Grand te verseckeren: tot dien eynde aldaer de Poorten hebbende doen sluyten/gaf last aenden Graef van Charrost Capiteyn van sijn Garde om tusschen Donderdach en Vrydach s'nachts den dertienden Iuly le Grand te vanghen. Dit gherucht ter ooren komende van eenighe sijne Vrienden/ wiert ghewaerschout. Wat soud hy doen? sijn eygen gemoet was sijn aenklagher ende ghetuyghe. Het doorgaen was best. Hy toonde een bly ghelaet/ ende liet sich de Laersen uyt trecken/ als om wat te rusten/ van te hebben de voorighe nacht al te veel goet cier ghemaeckt: maer achter uyt gaende meende ter Poorten uyt te raecken: die ghesloten vindende/ ginck in een Huys van een particulier Borger; de man absent sijnde/ bewoogh de Vrouw met gelt/ hem te berghen. De Graef van Charrost/ hem in sijn Loghement niet vindende/ wiert belast een alghemeene Huyssoeckingh te doen; ten eersten vruchteloos; dies weder op lijf straffe gheboden wiert/ le Grand niet te Herberghen/ maer aen te brenghen; daer op nieuwe Huyssoeckingde soude werden ghedaen. Ondertusschen de Man vande Vrouwe 't Huys komende/vernam watter gaende was: ende het Conings gebodt vreesende/ondeckte le Grand: maer over een goet getal Soldaten terstont het Huys invallende/ hem op het Bed vonden/ met de Gordijnen toegetrocken. Op 't gedruys van het volck spongh ten Bedde uyt/ en siende geen ander wech/ quam vrymoedelijck voor den dach. Hem wiert van s'Konings weghen sijn Rapier afgevordert. Maer alsoo hy geen Mantel had/ versocht te mogen langs de straet gaen met het geweer. Sulcx wiert hem beleefdelijck toegestaen; en soo na eenighe redenen/ gebracht in een Kamer van des Aertsbisschops Huys/ ende gestelt in bewaringe van eenige van des Conings Gardes. De Heer de Thou wiert desgelijcx uyt last van zijn Majesteyt gearresteert/ende na Tarragone, alwaer den Cardinael was/ ghevoert: doch le Grand op 't Slot van Montpelliers, onder Ceton, Lieutenant vande Schotten/ gestelt.

By Le Grand hadt sich doorgaens onthoude (hoewel onder anderen schijn) om met den Hartogh van Bovillon de onderhandelinge te plegen/ desselfs Luytenant/ dese hadt so haest niet gehoort het vanghen van Le Grand, of reet te post om den Har-

Hartogh sijn Meester / in Piedmont sijnde / te verwittigen. Onder wege vondt hy den Viconte de Turenne, des Hertochs Broeder: communiceerde hem de tijding van Le Grand. Turenne, niet wetende datter sijn Broeder aen vast was / kondigde het te post aende Cardinael tot Terrascone, ende dat hy het hadt uyt de mont vande gemelde Lieutenant / die voort te Post liep nae Piedmont. De plas danck van een aengename tijding die Turenne by den Cardinael ginck behalen was oorsaecke dat de Cardinael (die noch anders gheen advis hier van had) schickten terstont eenen / die sijns gelijcken in Postlopen niet hadt / af / om den gemelden Lieutenant voor te komen / ende op te houden / ten eynde den Hartoch vande saecken ongewaerschout mocht blyven / dies de Lieutenant in Valenza vast gehouden wiert. Den Plessis Pralin quam de last / om den Hartoch / die des Coninghs Leger commendeerde / t'arresteren. Hy was om alle daegen te Velde te gaen. Pralin nam dien pretext: ende versocht te willen eerst gaen besichtighen de citadellen van Casal, gaf ondertusschen oock kennis aende Gouverneur van s' Conings last. Die tot dien eynde den Hartoch te gast had: verberghende voor heenen onder de Tafel vier kloecke mannen. Den Hartoch binnen komende hoorde terstont d'ordre des Konings / om hem te saiseren. Hy wiert wel ontstelt / doch bedwongh sich / ende vraegde of hy die last in schrift hadt? de Gouverneur antwoorde / dat hy 't wel had / doch niet by hem / maer dat hy 't sou halen: gaende uyt in een ander kamer om het selve Plessis Pralin af te vorderen. Met als hy uyt en in de ander kamer gingh / ginck den Hartoch oock ter deuren uyt / de Trappen af / midden door al de wachten heen / en quam alsoo inde Stadt. De Gouverneur sulcx gewaer wordende stelden de Stadt in roere / sendende naer alle kanten volck en Soldaeten / om den Hartoch naer te speuren. Hy om dat voor te komen hadt sich met sijn Dienaer / die hem gevolcht was / begeven in een naeuw onbewoont straetje / daer hy den gantschen nacht sich onthielt: inden morgen stont socht sich in een Borgers Huys te versteeken / voorgevende in Duel gevochten te hebben / en beloovende den Dienaer / so hy hem de poort op deed / een goede belooninge / kreech de deur open / en wiert benefens sijn Dienaer / op een Koresolder verborghen; daer bleven se lang op den dagh tot dat het huys saecken ter degen aengaende / twee vande Soldaten op desen Solder / met Hoy belecht / quamen / met spietsen het selve penetrerende / juyst daer dese twee verborghen saten / niet sonder groot ghevaer van deselve te raecken; aldus het Hoy t'onderste boven geworpen / quamen voor den dach / en wierden ghevanghen.

Den Hartoch van Orleans op de tydinge van't vangen van sijn complicen / vont geen beter raet als sich te verneederen voor de Koninck sijnen Broeder / gebruyckende den Cardinael Mazarin om sijn Majesteyt en Richelieu te bewegen / hun verseekerende / dat sijnen handel met Spaignen nergens toe gestreckt hadt / om in geval van des Koninghs afsyvigheyt / sijn recht tot de regentie in acht te nemen. Den Koningh liet sich bewegen / op conditie dat hy naer Nice in Savoyen / een plaetse toebehorende den Hartoch van Nemours, vertrecken sou / met onderhout van twee hondert duysent ponden / latende het overige van sijne middelen / om sijn schulden te betalen. Hy had gaern voor sijn vertreck de Koningh ghesien / maer wiert afgeslagen.

Van Terragone vertrock den Cardinael na Lions, met sulcken gravitept / langsaemheyt / ende magnificentie / dat sijn reys meer geleeck een Triumph / als de tocht

van een Minister: want van Narbonne tot Bezieres hy als onbeweeglijck op sijn bed sonder op te staen gedragen wiert. Tot welcken eynde een Rosbaer was toeghemaeckt van dunne plancken / bedeckt met Damast / en tegen regen/met gewast linnen overtrocken; binnen was een bedde daer hy op lagh / met een Tafel en een stoel voor d'een of d'ander die hem quam onderhouden. Alsoo wiert hy van achtien soldaten op de Armen gedragen/die 't elckens weer van andere verpoost wierden: maer hy quam mosten de muyren werden deurgebroocken: om hem sonder op staen of ongemack te doen komen daer hy wilde sijn. Hy hadt dese last gaern eenige stercke Boeren opghelecht/ maer sijn Guarden beminden hem alsoo datse niet wilden die eere aen ander gunnen.

Tot Lions komende wiert ordre gestelt om den gevangene haer Proces te maecken. Den Prins van Condé hadt gaern den Cardinael geinduceert om den Heer de Thou te salveren: hem seggende / uyt den mont van den Cancelier / datmen als noch weynich schult in hem bevont. Ontkennende / van den Handel met Spaignen yets geweten te hebben / ende men kost hem niet bewijsen; vermits Monsieur op het gerucht van het vangen van le Grand, het origineel geschrift voort in 't vuyr geworpen had / en de Copie was niet genoech om sulcx te bewijsen / ende sijn naem wiert daer niet in vermeldt / dit alleen wiert hem opghelecht / selfs van weghen Monsieur, en den Hartoch van Bouillon, kennisse van het begin deser handelingh ghehadt te hebben / behalven van dat met Spaignen; ende van het vertreck van Monsieur naer Sedan, anders niet als dattet soude sijn; inghevel de Cardinael socht Monsieur te doen arresteren. Dat hy echter den aenleyder was geweest van de confidentie van le Grand met Bouillon; dat hy een reys naer Lunevil, om met Bouillon te spreecken / ghedaen had/ en noch een naer Vendosme aen den Hartoch van Beaufort. Hy seyde tot sijn ontschuldinghe / geen ander oogmerck te hebben ghehadt als een vereeninge van vrientschap / tusschen de hoochgemelde persoonen: sonder geweten/ of ghesocht te hebben om te weten wat den gront van d'onderhandelingh was.

Le Grand op hoop / hem ghegheven / van sijn leven te behouden / hadt de Heer de Thou beswaert. Monsieur desgelijcx. Hy sulx vernemende ende kennende de bitterheyt vande Cardinael Richelieu, wilde niet opiniastreren.

Alsoo wierden entlijck den twaelfden September ghecondemneert om te werden onthooft. De Thou seyde onverschrocken: Godt sy gheloooft ende Ghebenedijt. Met groote resolutie ende klockmoedigheyt: die hem tot der doot toe by bleef. Maer Le Grand uyt de Sententie hoorende datmen hem noch wilde pijnighen: om sijne complicen ende meer te weten: toonde ongheduldt ende seyde: de dood verschrickt my niet maer ick beken d'infamie vande torture slaet my tot in myn ziele. Ick vind oock datse onghewoon is aen een van myne conditie. K'meen de wetten dispenseren my: de dood maeckt my gheen vrese: maer ick beken myn swackheydt: ende saldese pijn niet konnen lyden. Elck vorderde een Biechtvader. Le Grand seyde teghen de sijne deselfde Nachte / datse hem wilden pijnighen. Daer naer sijn afscheydt nemende van de Thou, seyde: wy syn beyde gheoordeelt ter doodt: maer ick ben wel ongheluckigher, sullende noch ordinaris ende extraordinaris werden ghepynicht. De Biechtvader troosten hem het beste dat hy mocht. Alsoo ghelevdt wordende naer de Pijnkamer / ende passe-

rende voorby eenige ghevangens: seyde: ach waer brengense my? ach hoe riecktet hier? hy was een half uyr inde Kamer voor de pijnbanck. Maer wiert niet gheeypnicht. Van daer komende sprack weder met de Thou een quartier uyrs t'samen; elck ander etlijcke mael omhelsende / ende vergiffenis biddende. Eyntlijck seyde: 't is tydt ordre te stellen op het gheene ons saligheyt raeckt. Versocht een Kamer apart; deed een ghenerale biecht van al sijn leven met groot berou ende leetwesen van Godt vertoont te hebben. Bad de Pater, te getuyghen aende Koningh ende den Cardinael dat hem leet was sijn misdaet/ ende haer badt om vergiffenis. De Biecht duyrde omtrent een uyr: waer naer hy aende Pater seyde in vier en twintich uyr niet geten noch gedroncken te hebben/ dies de Pater liet komen versche eyeren ende wijn. Maer hy nam niet als een weynich Broot / ende wat wijn met water gemenght / alleen om den mont te spoelen. Hy klaechde door geen dinck meer verslagen te sijn als dat hy / soo veel vrienden / ghéduyrende sijn faveur by de Koningh ghemaeckt hebbende / sich niemant sijner nu aen nam. Aen sijn Moeder schreef hy / haer versoeckende eenighe sijne schulden te willen betalen: ende een goet ghetal Missen voor sijn ziel te laten lesen: besluytende met dese woorden: soo menighen treed als ick voort aen doe; is soo menighen *aennaerderingh tot de* doodt.

Soo haest de Heer de Thou sijn Biechtvader sach seyde: Vader ick ben sonder bekommeringh, wy syn tot de doodt verwesen. Ghy komt my den wech wysen nae den Hemel. Och wat kleyne distantie isser van 't leven tot de doodt? watten korten wech ist? laet ons gaen, Vader, laet ons gaen nae de doodt; laet ons gaen nae den Hemel, nae de waere glorie! wat goet mach ick doch in myn leven hebben ghedaen, 't welck my huyden doet verwerven de gunst, van te sterven een schandelijcke doodt, om 't eerder te komen tot een eeuwich glorieux leven. Hy badt den Biechtvader hem niet te verlaeten / maer by hem te blyven tot het eynde. Hy seyde, Vader: sederts dat my het oordeel des doots is te voor ghelesen: ben ick beter te vreden ende gheruster van ghemoet als te voor, d'*onseeckerheydt* van d'uytkomste, ende watmen met my voor bad, maeckte my *perplex*, ende gaf my eenige inquietude. Nu wil ick nerghens op dencken als op het Paradijs, ende my ter doodt bereyden. Ick behoude geen bitterheyt noch onghenegentheyt tegen wie het sy. Myne Rechters hebben my gheoordeelt als eerlijcke lieden, volgens recht ende Wetten, Godt heeft haer willen ghebruycken als middelaers om my inden Hemel te brenghen; ende God neemt my in soodanighen tyd, in dewelcke ick door syn ghenade ende barmhartigheydt wel ben gestelt tot de dood. Ick vermach van my selfs niet: dese myne standtvastigheyt, en moedigheyt komen van syne gratie. Waer naer stelde hy sich om te doen wercken van liefde tot Godt / van contritie / van leedtwesen over sijn Sonden / met veel jaculatoire ghebeden. T is aen te mercken / dat hy gheduyrende de drie maenden sijner ghevanckenis sich alrede seer hadt ghedisponeert tot het sterven door 't frequent gebruyck der Sacramenten / met ghebeden / meditatien / ende bedenckinghen over de Goddelijcke mysterien / dickwils confererende met sijne gheestelijcke Vaders / las veel Boecken van Devotie / ende dat van Bellarmin op de Psalmen ende de Arte bene moriendi. Verkiesende eenige versen van Psalmen / daer uyt formerende sijne jaculatoire gebeden / ende de opheffinghe van

den Gheest: die hy dickwils sprack ende repeteerde met groote devotie. Verklarende dat hy nu in dese sijne droefenis deselve spreucken der Heylighe Schrifture veel beter verstont / penetreerde / met meer ghevoelen / als te voor / danckte Godt ende admireerde de Goddelijcke goetheyt ende voorsienigheyt die hem soo veel commoditeyt gaf / ende soo bequamen tijdt om sich te bereyden tot de doodt; sonder hem te laten sterven als hy was in dootsonden / ende in een quaden staet sich seer recommanderende tot sijn Biechvaders ghebeden: niet om verlossinghe uyt des doodts pericul / maer dat Godts wille in hem mocht worden volbracht. Hy reciteerde dickwils met groot gevoelen de Psalm: credidi; propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis; ende voornamentlijck het vers; dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo Hostiam laudis & nomen Domini invocabo. God danckende seer yverichlijck dat hy hem hadde ghevrijt vande banden / maer door hy vast was aende Werelt ende aen dit leven. Hy wederhaelde oock dickwils het gheene St. Paulus seght tot de Corinthen. Id enim quod presenti est momentanium & leve tribulationis nostræ supra modum insublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis; non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. Als oock de woorden van St. Paulus tot den Romeynen. Quis ergo nos separabit a Charitate Christi? tribulatio? an Angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an Gladius? sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis, sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Had oock dickwils in de mont / sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. De selve versen dienden hem tot sijn onderhoudinghe inde Sael van audientie / naerden uytspraeck van sijn Sententie / deselve voorbrenghende met groote ghevoelijckheyt van liefde tot Godt / ende met groote verachtinghe van alle Wereltsche ydelheyt. Alle die hy daer sach wierden van hem gegroet / hem gebiedende tot haer gebeden / ghetuyghende dat hy stierf wel vergenoegt / dat hy wel was geoordeelt naer de forme ende ordre vande Wetten. Siende komen den Heer van Lamberdemont Rapporteur van sijn Proces / ginck hem te ghemoet / hem omhelsende ende danckende van sijn goet oordeel: segghende ghy hebt my recht ghedaen als een eerlijck man; ende dat met sulck een tederheyt ende cordialiteyt / dat hy de tranen trock uyt de oogen niet alleen vande omstanders ende sijne bewaerders / maer oock van sijne Rapporteur. Een man van weghen sijn Suster aen hem ghesonden / quam om hem de laeste adieu te segghen. Hy menende dat het was den Scherprechter / liep hem teghen / hem omhelsende ende seggende: syt gy den persoon die my huyden sult senden nae den Hemel? maer verstaende wie hy was / seyde: vergeeft het my: ick had u soo langh niet gesien dat ick u niet kende. Seght aen myn Suster dat ick haer bidde te continueren in haer devotien ghelijck sy tot noch toe ghedaen heeft, dat ick nu beter als te voor wete dat de Wereldt niet is als leughen ende ydelheydt, ende dat ick sterf seer wel vernoeght ende als een goet Christen, datse my niet beklage, want ick hoope myn Salighеyt te vinden inden Doodt. Vaert wel. Hy voelde een kracht ende sterckheyt aen desen doodt wel te verdraghen / soo ongemeen dat hy vreesde eenige ydelheyt daer onder te lopen / ende hem kerende tot den Biechtvader seyde: Vader is het geen ydelheyt? maer ick ghetuyghe voor de Goddelijcke Majesteydt dat ick niet

vermach van my selfs, ende dat alle myn kracht soodanigh komt van syn goetheyt ende barmhertigheyt, dat soo hy my verliet, ick yder treed soude vallen. Over de Sael wandelende seyde al tegens sich selfs: Men sal segghen ick was een blodaert, een Plompaert, sonder beleydt: dat ick myn saecken niet heb weten wysselijck uyt te voeren, ende dierghelijcke. Ick mach wel lyden datmen sulcks van my dencke, datmen my verachte, dat men my blamere: ick begeert om de liefde Godts. Als hy eerst tot Tarascone ghevangen en vande Guardiaen der Minnebroederen aldaer geassisteert wiert inde gevanckenis/ hadde belofte gedaen/ so hy verlost wierde/ een Capelle met drie hondert gulden Jaerlijcks te fonderen inde Kerck van deselve Minnebroeders/ ende hoewel hy nu op een ander wyse verlost wiert/ voldeed nochtans sijn belofte ende maeckte selfs dese inschriptie.

Votum in Carcere pro libertate conceptum

Franciscus Augustus Thuanus

E. Carcere vita jam jam liberandus merito solvit. 12. Septemb. 1642.

Confitebor tibi Domine quoniam exaudisti me, & factus *es mihi in salutem*. Hy deed oock groeten door een vriend den Cardinael van Lions hem betuyghende/ indien God hem uyt het pericul had getrocken/ hy voorgenomen hadde de Werelt te verlaten/ ende hem t'eenmael te geven om God te dienen. Hy schreef oock twee Brieven die by den Cancelier gelesen sijnde daer na aende Biechtvader wierden gegeven om te bestellen. Sulcks gedaen sijnde/ seyde/ dit is de laeste ghedachte die ick wil hebben, op het Wereltsche: laet ons spreecken van 't Paradijs. Doen hernam hy sonder interruptie met deselve yver vanden Geest/ sijn Geestelijck discoursen ende bichtede voor de tweedemael. Hy vraeghde verscheyden malen ofte den uyre noch niet was ghekomen: ofte den Scherprechter noch niet daer was/ dat hy hem mocht omhelsen/ maer hy sach hem niet voor dat hy op 't Schavodt quam. Ontrent drie uren na de middach quamen vier Compagnien Borgers twaelf hondert man sterck in wapenen: Wierden ghestelt in 't midden vande plaets besluytende een vierkante spacie/ yder syde van vyftich passen: daer binnen quam niemant als die daer nodich waren/ in 't midden was opgerecht een Schavot/ hoogh seven ende breed negen voeten in 't vierkant. In 't midden van 't selve was noch yets verheven. Alle de Huysen vande plaets waeren vol toesienders/ alsmen kan dencken. Ontrent vijf uyren des avonts wiert den Biechtvader in 't oor geseyt dat het nu tijdt was te gaen. De Heer le Grand, merckte terstont wat het was ende seyde/ wy moeten gaen. Doen quam een Camerlingh die hem gedient had sedert Monpilier/ hem biddende om eenich recompens van sijn dienst. Le Grand seyde ick heb alles wech ghegheven, ick heb niet meer. Daernae komende by de Heer de Thou inde Sael vande audientie: seyde: mijn Heer laet ons gaen het is tijt.

De Thou antwoorde terstont met luyder stemme Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in Domum Domini ibimus. Waer nae malkander omhelsende gingen uyt. Le Grand ginck voor/ hebbende sijn Biechtvader by de handt tot aende marmeren trap/ alwaer hy het ghepeupel saluteerde met sulcken gratie ende soeticheyt/ dat hy de tranen perste uyt de oogen van alle die daer waeren. Hy selfs alleen bleef sonder veranderinge ende onbeweeght/ behoudende deselve vastigheyt

van sijn herte de gantsche wech langs/ also dat siende sijn Biechtvader gealtereert door de tranen van sommige persoonen seyde : wat is dit myn Vader , gy syt meer gevoelich voor my als ick selfs. De Provoost van Lions met sijn Archiers waren gelast om haer te leyden naer het gerecht. By de trap van 't Paleys stont een Karos om haer te voeren : De Thou dat siende seyde teghens Le Grand, hoe myn Heer sullen wy gaen in een Karos ? gaet men alsoo naer 't Paradys : Ick was verwachtende om ghebonden en op een Kar of sleep ghevoert te worden. Dese Heeren tracteeren ons seer beleefdelijck. Ende intredende/ seyde tegens de omstanders : Siet vrienden ! men voert ons op een Karos ten Hemel. Beyde gingen sitten rugghlingh ofte in 't voorste vande Caros. De Thou ter rechter sijde van Le Grand. De Biechtvader elck met sijn Compaignon of ghesel ter sijden uyt. De Beul volghde te voet sijnde een man van Jaren/ leelijck van ghedaente / ghekleet als een metselaer of Opperman / die wel te voor met de koorde maer noyt met den swaerde gericht had : by faute vande ordinaris Beul die kranck was: wiert hy gebruyckt. Inde Karos reciteerden sy met haer Biechtvader de Litanien van ons Lieve Vrouw, het miserere , en andere jaculatoire gebeden. Deden veel acten van contritie ende der Goddelijcke liefde / hadden veel discours van de eeuwicheydt / vande stantvastigheydt der martelaeren / ende van haer geleden tormenten. Sy saluteerden seer beleefdelijck van tijdt tot tijdt het volck inde straten daer sy passeerden. De Heer de Thou bad noch eens Le Grand om vergiffenis by soo verre hy hem hadt vertoornt in eenigerhande manieren. Och lacy my Heere, dat raeckt my : seyde Le Grand , ick heb u vertoornt, waer op sy malkanderen seer tederlijck omhelsden. Een weynich daer nae seyde de Heer de Thou aen Le Grand ; my dunckt Heere ghy hebt reden om ongeern te sterven meer als ick, ghy syt jonger, grooter inde werelt : verheven tot groote hoop : begunsticht van een groot Coninck : Maer ick verseekere u , myn Heere, dat ghy u daerom niet behoeft te ontsetten ; het is niet als wint : want voorwaer, wy ginghen naer ons verderf ende ons verdoemenis, maer Godt wil ons Salich maecken. Ick houde onse doot voor een infallibel teecken van onse predestinatie , voor de welcke wy duysentmael meer aen Godt verbonden syn als ofte hy ons gegeven had al het goet vande werelt. Wy konnen hem noyt genoech daer over dancken. Dese woorden beroerden Le Grand seer : jae bykans tot het weenen. Daer nae voortvarende seyde : myn Heer, myn lieve vriend, wat hebben wy doch behaeglijcks gedaen aen Godt, geduyrende ons leven, 'twelck hem bewegen mocht ons te doen dese genade van te gelijck te sterven, te sterven als syne kinderen , door te stryc-ken ende te vernietigen onse sonden deur een weynich infamie , de hemel te winnen met een weynich schande. Is het niet waer ? dat wy niet gedaen hebben, voor hem ? laet ons nat maecken en doen smelten ons herten. Laet ons onse uytterste krachten by brengen om hem te dancken ? laet ons de doodt ontfangen met alle de affectien van onse sielen. De Heer Le Grand antwoorde aen alle het selve met verscheyden acten van deughden / van geloof / van verslagentheydt des herten / van Goddelijcke liefde / van resignatie / ende andere. Sy vraeghden somtijts ofte sy noch verre waeren van 't gherichte. Waer op de Biechtvader Le Grand vraeghde of hy den doot niet vreesde. Niet met allen Vader ; seyde hy : dit alleen doet myn vreesen om dat ick geen vreese hebbe. Och ! ick vreese niet als myn

sonden. Dese apprehensie was hem dapper aengekomen sedert syne gheneraele Biechte. Ende als den Pater hem wederom had verseeckert op Godts goedicheydt ende op het lijden des Salichmaeckers / segghende hem vorder dat ontfanghende van goeder herten dese schandelijcke doodt hy sich mochte verseeckeren van te gaen inde gloire. Och / seyde hy daer op verscheyden malen / hoe goet is God! die my wil aennemen in genade daer ick hem soo seer vertoornt heb. Maer, Vader, seyde hy / hoe kan ick yets verdienen met dese myne doodt als niet hangende aen myn wil gelijck die vande Martelaers, in welckers wille keur het was te mogen leven. De Pater hem hebbende gheantwoort dat hy dese doodt konde verdienstich maecken mits deselve vrywillich aennemende ende dese infame straffe aen Godt upt liefde op offerende: de straffe der martelaren niet infaem maer honorabel synde. Dies offerde hy aen Godt syn straffe de straet passerende / soo veelmael / dat de Biechtvader het getal niet konde observeren.

Nae aende plaets komende / maeckte de Pater Mombrun Biechtvaeder van De Thou hem indachtich van te willen op 't Schavot komende / vollen aflaet winnen door middel van een medaille / die hy hem hadt gegeven: mits segghende driemael Iesus, Le Grand sulcx hoorende seyde aen De Thou: myn *Heer*, *alsoo* ick eerst moet sterven, geeft my uwe medaille om se te voegen by de myne op *dat* ick my daer eerst van dienen; men salse dan voor u bewaren. Hier over raeckte in contestatie / wie eerst soude sterven. Le Grand seyde het quam hem toe als de meest schuldighe / ende d'eerst veroordeelde: daer by doende; het soude syn hem tweemael te doen sterven soo hy de laetste stierf. De Heer De Thou eyste het als oudst van Jaeren. Pater Malevolette de Biechtvader van le Grand seyde aende de Heer de Thou, het is waer myn Heer ghy syt de outste, ende daerom moet gy oock de genereuste syn. Sulcks synde oock bebestricht door Le Grand: so seyde de Thou; wel aen dan, gy wilt my openen de wech tot de glorie. Och seyde Le Grand, ick heb u den wech tot den val geopent, maer laet wy ons dan werpen in den doodt om weder te rysen ten eeuwigen leven. Synde na aen het Schavot wiert aengemerckt dat De Thou sich wat gebuckt ende het Schavot ghesien hebbende / dede syn armen van een / ende daer nae klapte inde handen met so levendigen ende aengename actie als ymant soude doen die seer verheught was / ende seyde aen Le Grand hier, myn Heere, hier is den wech, daer wy sullen gaen naer het Paradys: ende sich keerende tot syn Biechtvader seyde: ist mogelijck myn Vaeder dat soo snooden Creatuyr als ick huyden sal possessie nemen van een eeuwige ghelucksalicheydt.

By de voet van 't Schavot de Caros staen blijvende; ende de Provoost ghekomen synde om aen Le Grand te segghen dat hy eerst most opgaen/so seyde hy adieu aen De Thou: nemende afscheyt van elck ander met groote affectie seggende datse elckander haest weer souden sien in d'ander werelt daerse eeuwich met Godt souden vereenicht syn. Alsoo ginck Le Grand upt de Caros / steeckende het hooft inde lucht ende met een vrolijck gelaet. Een Archer vande Provoost quam hem den mantel vanden hals nemen / met een biddende hem die te geven. De Biechtvader sulcks belettende vraeghde den provoost ofte de Archiers dat recht hadden. Hy seyde / neen: dies gaf Le Grand de mantel aende gesel of Frater vande Biechtvader om voor hem te doen bidden.

Een-

Terstont wiert driemael op den Trompet gheblasen / ende daer op weder voor het volck gelesen de Sententie / ende men deed de portieren vande Caros toe / om aende de Thou het ghesicht te benemen. Le Grand gaende naer de trap van 't Schabot saluteerde weder het volck met een lustich gelat. Komende op de tweede trap / wiert hem van een Archier de hoet van 't hooft ghenomen : doen bleef hy staen ende seyde. Ey laet my myn hoed houden. De Provoost geboodt hem den hoet weder te geven : dien hy weder op 't hooft ende in ordre stelde / soo voort met courage opgaende. Op 't Schabot dede met een bevallige ende moedige manier van doen een tour ofte draey als ofte hy een wandelinge ofte ganck ghedaen hadde op een Theatre om een vrolijcke ofte aensienlijcke actie te representeeren. Blijvende alsoo wat staen / saluteerde weder al die in sijn ooghe stonden met een lachende aengesicht / daer nae sich weder deckende stelde sich in een bevallige postuyr d'eene voet voor uyt ende de handt inde sijde / aenschouwende van boven tot beneden alle dese groote Vergaderingen van volck met een vast ende constant wesen / sonder eenich teecken van vreese: dede alsoo noch twee a drie treden voorts/sijn Biechtvader die nu oock by quam / groetende : daer nae wierp sijn hoet neder / ende sijn eyghen handt kussende presenteerdese aende Biechtvader / hem seer dicht omhelsende. Deselve vermaende hem onder dese omhelsinge te willen voort brengen eenige acte van liefde tot Godt : 't welck hy dede seer vriendlijck spreeckende met sachter stemme / ende houdende sijn lincker handt op de rechter schouder vande Biechtvader. Alsoo stont hy een langer wijl / houdende de oogen naer den Hemel / altijdt met een lachend gesicht / terwijl hem den Biechtvader in 't oor sprack : hoordemen hem verscheyden mael antwoorden : Och jae, myn Vader van gantscher herten, een millioen mael, ende dergelijcke expressien. Daer nae met de rechter handt ontfingh een Crucifix vanden ghesel vande Biechtvader / 't selve vierichlijck de voeten kussende / ende terstont het hem weder gevende. Daer nae knielende ontfingh de laetste absolutie vande Biechtvader : deselve met groote nedrichepdt ontfanghen hebbende stont op / ende naerderde de plaets daer hy den slach soude ontfangen / vraegende of dat de plaets was daer hy moste sijn : ende verstaende jae : streckte sijn hals uyt. Weder opstaende ende verstaende dat hy sijn Wambays moste uyt trecken/ badt den Bichtvader hem te helpen. Hy hielt altijdt de hantschoenen aen sijn handen / die hem de beul eerst na sijn dood aftrocgh.

Sonder wambais sijnde naerderde aen het blocq / seer vaerdichlijck sijn hals daer op passende : daer na kussende weder het Crucefix aende voeten / gaf het weder : sijn armen uytstreckende gingh sich neder legghen met een goede gratie : omhelsde het block : sijn hals accommoderende;ende sijn oogen ten Hemel houdende : vraechde de Biechtvader of 't so wel was. Weder op staende naerderde de Beul met een schaer : die Le Grand hem uyt de handt nam / niet willende dat hy hem soude aenroeren : maer deselve kussende gaffe den Bichtvader/ hem biddende om dien laetsten gunst / van hem het hayr te korten. De Biechtvader gaf het sijn gesel : die het dee. Ondertusschen gaf hy aende Omstanders een vrientlijck ghesich : ende seyde tegens den Frater ; Ick bid u kortse my wel, ende sijn ooghen ten hemel slaende seyde / o myn Godt wat is dese werelt! 'T haer gekort sijnde / voeghde de overige noch aen een sy. Wederom het Crucifix ghekust ende weder gegeven hebbende knielde voor 't block / 't selve omhelsende ende beneden aldaer

siende een dienaer vande Generael vande Artillerye: seyde: ick bid u seght aende Heer van Millerage, dat ick syn seer nederigen dienaer ben. Daer na een weynich schrijgende seyde / seght hem, ick versoeck dat hy wil Godt voor my laeten bidden. Terstont quam de Beul hem het rabbat / vast sijnde aen het hemt / afsnijden. Daer nae deed hy selfs de bandt van sijn hemd los / om het te doen dalen over de schouderen. Dit gedaen leyde sijn gebouden handen op het block ende seyde / myn Godt, ick offere u myn leve ende myn straffe tot voldoeninghe van alle myne sonden. Had ick langher te leven ick soude een ander syn als ick gheweest ben: maer myn Godt, alsoo het u belieft dat ick sterve. Ick offere u myn bloet ende myn doodt tot uytwissinge van myn schult, ende dat van gantscher herten. Op dese woorden presenteerden hem weder het cruycifix, 't welck hy nam in sijn rechter handt / houdende het block met den Lincker / kuste ende gaf het weder: versocht sijn medaille: seggende driemael Iesus, het daer na weder over gevende: daer na sich weder keerende tot den Beul daer by staende en noch niet hebbende getrocken sijn Byl uyt een vuyle gescheurde sack / seyde / wat maeckt ghy daer? wat wacht ghy. De Biechtvader sich alrede hebbende gheretireert naer de trap wiert van hem weder geroepen / ende versocht hem te helpen bidden: knielende reciteerde het *salve regina* met een heldere stemme / sonder stamelen / wel overweghende de woorden ende bysonderlijck dese; Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium Ostende. Buygende sijn hooft ende de ooghen ten Hemel heffende met een hert-treckende devotie ende bevallichheydt. De Biechtvader dede de Omstanders alle seggen een Pater ende Ave: ende dede hem reciteren het Maria Mater gratiæ, Regina misericordiæ, tu nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe ende verbolgens: In manus tuas Domine &c. Ondertusschen tooch den Beul sijn bijl / sijnde als die van een Vleeshouwer / uyt de sack. Eyntelijck sijn oogen met een groote resolutie ten hemel heffende seyde: 't sa wy moeten sterven. Godt sijdt my genadich. Daer op met een wonderbare stantvastichheydt / sonder geblindt te sijn leyde sijn hooft properlijck op het block / houdende het aenghesicht nae het voorste van 't block / sloot sijn oogen ende mont / verwachtende de slach / die hem den Beul aengebracht van ter slincker syde / langsaem en swaerlijck / onder de slach hoorde men hem roepen Ach! de rest wiert door het bloet versmoort: sijn knien verschieven haer oock / maer bevielen weder inde selve postuyr: 't hooft wiert door dien slach niet gants van het lichaem gescheyden / dies de Beul van achter ginck naer de rechter sy / ende nemende het hayr inde eene handt / sneet met den Byl de rest af / het hooft werpende op het schavot / van waer het ter aerde rolde / ende wiert gemerckt dat het sich half draeyde ende palpiteerde: de oogen stonden open: 't aensicht naer de religieusen van S. Peter: 't Opperste van het hooft naer het Schavot. Sijn Lichaem stont recht tegens het block / 't welck hy omhelsde met de armen / tot dat het den Beul daer van tooch / het ontkledende ende daer nae met een laecken bedeckende / waer hy oock het hooft wiert gedaen.

Le Grand doodt sijnde / wiert het portier vande Karos open ghedaen / ende de Heer De Thou quam uyt met een vrolijck gesicht / beleefdelijck groetende alle omstanders / met een vaerdige genereusheydt de trap opghegaen sijnde / sijn mantel wech werpende liep met uytgestreckte armen naer den Beul / ende hem omhelsende seyde. Och myn broeder, myn lieven vrient, hoe lief heb ick u? ick moet u omhel-

omhelsen: want gy sult my huyden aenbrenghen een eeuwighe gheluckfalicheyt. Daer nae sich keerende nae het voorste van 't Schavot / nam sijn hoet af / groetende de omstanders / achter sich wech werpende sijn hoet die te vallen quam op de voeten van Le Grand. Daer na sich keerende tot sijn Biechtvader / seyde met vierichheyt mijn Vader spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. De Biechtvader hebbende hem geseyt eenige woorden van devotie / die hy seer aendachtelijck aenhoorde / voeghder by dat hy hem yets had te seggen / raeckende sijn conscientie / knielde: geseyt hebbende wat hy te seggen had / ontvingh de laeste absolutie / sich nedrighlijck buygende. Daer na sijn wambais hebbende uytgetogen / knielde weder reciterende de Psalm Credidi, propter quod locutus sum; deselve in 't Frans uytlegghende met groote vigeur ende vierichheydt / ghemenght met een heylighe vreughde / die men uyt sijn aensicht konde scheppen. Credidi, seyde hy / myn Godt ick heb ghelooft, ende gheloove dat ghy syt myn Schepper, ende myn goeden Vader, dat ghy hebt gheleden voor my, my verlost, ende door den Prijs van u bloet, my geopent de deuren van 't Paradijs. Credidi, ick bid u, mijn God, om een saet om een kleen saet van dat levende gheloof, dat de herten vande eerste Christenen inflammeerde. Credidi; propter quod locutus sum. Maeckt, mijn Godt, dat ick teghenwoordich u niet alleen spreecke met de lippen; maer dat myn hert over een kome met mynen woorden, ende dat mijn wille niet verlochene mijn mont, Credidi; ick bidt u niet aen met de tonge, ick ben niet al te wel spreeckende; ick aen bid u met den gheest, ick aenbid u in geest ende waerheydt. Credidi. Ick betrou op u, o myn Godt, ende heb my overgegeven in uwe Barmhertigheyt, nae soo veel ghenaeden, die gy my gedaen hebt. Propter quod locutus sum. Op dit vertrouwen heb ghesproocken, heb alles gheseyt, ende my beschuldicht. Ego autem humiliatus sum nimis. T'is waer, Heer, ick ben seer vernedert, maer noch min als ick verdient hebbe. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Och het is niet als al te waer; dat dese geheele werelt niet is als leugen, dwaesheydt, ende ydelheydt. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Dit repeteerde hy met groote beweginge Calicem salutaris accipiam, mijn Vader, ick moet couragieuselijck drincken desen Kelck des doots, alsoo dat ickse ontfange van goeder herten, ende ben bereydt omse gants uyt te drincken. Et nomen Domini invocabo. Ghy sult my helpen, mijn Vader, om aen te roepen de Goddelijcke hulpe, dat God wille stercken mijn swacheyt, ende my soo veel moet gheven, als ick van noden heb om uyt te drincke dese bitteren Kelck, die Godt my ingeschoncken heeft tot mijn saligheyt. De volgende twee versen begost hy met een stercke en moedige stem uyt te roepen. Dirupisti Domine vincula mea; die my hier hebbē gebragt hebbē my groot behaegen gedaen: ick ben haer seer geobligeert. Och sy hebben my groot goet gedaen want sy nemē my uyt dese werelt om my te logeren inden Hemel. Hier seyde den Biechtvader hy most alles vergeten ende niet overich houden / eenich ghevoelijcheyt teghens deselve. Daerop keerde hy sich tot den Biechtvader / altijdt gheknielt. Och Vader, wat seght ghy van ghevoelijcheyt. Och! Godt weet Godt is mijn ghetuyghe, dat ickse lief heb van gantscher herten; jae Godt weet het dat ick haer bemin van gantscher herten, en dat ick geen de minste afkerigheyt be-

 houde

houde teghens yemandt inde Werelt, wie 't oock sy, Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Hier Heere, is de Offerhande! wysende op sich selfs/ hier is de Offerhande, die u nu sal worden opgeoffert. Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo, vota mea Domino reddam. Uytsteeckende syn armen met het gesicht aen alle syde vol van vrolijckheyt ende vierigheyt in conspectu omnis populi ejus: syn stem wat verheffende. Jae, Heer, ick wil u mijn beloften voldoen, mijn Geest, mijn Siel, ende mijn leven in 't by sijn van alle dit volck van alle dese Vergaderinge. In ætrijs domus Domini, in medio tui Hierusalem. Siet ons hier inden inganck tot het Huys des Heeren, hier ist in Lions, in Lions daer ick sal opgaen inde hoochte. Opheffende syn Armen na den Hemel. O Lions hoe veel meer ben ick verbonden aen u als aende plaets van mijn gheboorte, die my ghegheven heeft, niet als een ellendigh leven, ende ghy gheeft my huyden een eeuwich, in medio tui Ierusalem. 'T is waer ick heb al te grooten passie ofte verlangen tot dese doot. Ick neem al te veel genoeghen. Dit alles ghesciede met soo levenden/ lichten/ ende yverighe actie dat veel verre staende meenden/ het was uyt ongedult ende dat hy declameerde tegens die oorsaeck waren van syn doot. Nae het reciteren van desen Psalm stont op/ de Beul naerderde om hem het hayr te korten. De Biechtvader eyste hem de schaer ende gaffe aen syn Frater: 't welck de Heer de Thou siende/ nam hem de schaer uyt de hant seggende; hoe, myn Vader, meent ghy dat ick vrese? saecht ghy niet dat ick hem omhelst en ghekust heb? neemt de schaer, myn vrient, doet u ampt, kort my de haeren. 'T welck hy begoste te doen; maer de Biechtvader siende dat hy was plomp ende wat onbequaem om het te doen/ nam de schaer ende liet het doen door syn Frater. Ondertusschen sach hy/ aen met een bly ende geasseureert ghelaet de Omstanders/ heffende syn oogen dickwils seer amoureuselijck ten Hemel/ ende nae wat stilswygens/ seyde de schoone Sententie van St. Pauli, Non contemplantibus nobis quæ videntur &c. Het haer ghekort synde/ knielde weder ende Offerde sich aen Godt met woorden ende sentimenten/ die ick niet kan uytdrucken. Hy verklaerde sich te syn de grootste Sondaer/ ende de crimineelste van alle menschen. Maer dat Godt hem gaf een so goet vertrouwen op syn goetheyt dat hy vreesde voor een exces. Hy betuyghde een groot leetwesen over syn ghepasseerde leven/ ende dat hy het gheel anders soude besteden hadmen het hem ghelaten: versocht een Pater noster ende een Ave Mariæ, met woorden die de herten van alle Omstanders quetsende/ door drongen. Hy custe 't Crusifix met groot sentiment van liefde en blyschap. Eyntelijck de Medaille tot winninghe vanden Aflaet: daer nae vraeghde of men hem niet wilde blinden: ende also den Bichtvader seyde het stont aen hem selven: so antwoorde hy/ jae, Pater, het sal goet syn datmen my de ogen blinde, glimlachende; ende aensiende de naest aen hem staende/ seyde myn Heeren, ick bekent, ick ben Poltron, ick vrees het sterven. Als ick ben denckende aende doot, ick beve, ick beve gantselijck: de hayren staen my over end, ende soo ghy in my siet eenighe stantvastigheydt attribueert het alleen aen Godt, die een mirakel doet om my salich te maecken, want seeckerlijck om te sterven inde staet daer in ick my vinde, is van noden resolutie. Ick hebber geen; maer Godt geeft se my, ende mortificeert my krachtelijck. Daer naer de handen steeckende in syn sack om syn neusdoeck om sich te blinden/ ende de selve half uytghetrocken hebbende dese wederom in/

in / soo dat het niemant sach als die boven by hem waren op 't Schavot: biddende met een seer goede gratie aen die gheene die beneden waren om hem een neusdoeck toe te werpen: wordende hem twee a drie toegeworpen / nammer een upt seer beleefdelijck danckende den gheene die hem dese courtoisie deden / ende belovende God voor haer te bidden inden Hemel/ niet wesende in sijn macht om haer eenige dienst te doen in dese Wereldt. De Beul quam om hem te binden / maer het seer qualijck doende alsoo dat de eynden vanden neusdoeck hem quamen hangen op de mont / keerde hyse om hooch en pastese beter Daer naer streckte sijn hals op het block (naer dat het den Frater vande Jesuyt met sijn neusdoeck wat hadt ghereynicht; sijnde noch seer bebloet) ende vraeghde den Frater ofte het soo wel was: die seyde hy most sijn hooft wat verder na booren doen / 't welck hy dede. In deselve tijt quam den Beul seggen dat het hemt noch vast was om den hals / ende dat de banden van 't hemt mosten sijn ontbonden / de handt aenslaende om die te ontbinden: 'T welck hy voelende seyde/ wat isser? moet ick noch het hemt afdoen? stellende sich om het af te doen. Maer men seyde hem alleen de bandekens / die het hemt om den hals vast hielden / mosten worden ontdaen: 'twelck gedaen sijnde trock het hemt over sijn schouderen; sijn hals weder op't block voegende/sprack sijn laeste woorden. Daer mede sachmē sijn armē beven/verwachtende den slach/die hem den Beul gaf te hooch aen't hooft: blyvende noch wel half vast aen het lichaem dat sich keerde op den rugge / roerende de benen / ende de armen flauwelijck opheffende: dies hem den Beul wilde weder om keren om te voleynden daer hy begost had; maer het volck bestont soo te roepen ende te schelden op den Beul: dat hy hem noch inder haest gaf eenige slaghen op den keel / en alsoo het hooft separeerde. Ontkleet sijnde wierden beyde lichamen met de hoofden / gedeckt onder een Laecken / inden Caros ghebracht / ende voorts na haer rust plaetse.

Niet ongeern ben ick in ende ontrent dese particulariteyten van 't sterven. Sijnde een studie daer in alle menschen / insonderheyt van mijn Jaeren / behoorden vlytich te sijn: jae waer in men sich dagelijcks behoort te oeffenen. Gedenckt aen u uytterste ende ghy sult inder eeuwigheyt niet sondigen. Men sal seggen/ dat de gemelte persoonen waren criminel / jae van ghequetster Majesteydt ende haer was een precyse tijdt ende uyr gestelt om te sterven; Ende daerom moesten sy bedacht sijn/ om niet alleen innerlijck aen Godt / maer oock uyterlijck voor de menschen haer plicht te doen van wel te sterven; Maer sijn wy alle min criminel? sy hadden misdaen tegen den Koninck: jae meugheliјck niet: maer sy hadden vertoornt een eergierich Minister van den Koningh. Maer sijn wy niet alle criminel vande gequetste Goddelijcke Majesteyt? ende om dat ons uyr onseeckerder is als de hare/ so behoorden wy te vlytiger den doot te overdencken: quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? want wy gaen gheduyrich als een Os voor de Bijl.

De Moeder van le Grand, Weduwe vande Mareschal d'Effiat kreegh last van de Koninck om haer te retireren naer Turene: sijnde ontdeckt / dat sy d'ydelheydt vande Soon niet weynich hadt gevoet; insonderheyt het Huwelijck met de Princesse Maria de Gonzaga. Die oock brieven had ghewisselt met le Grand daer over sy beducht sijnde / datmen die Brieven mocht nemen als offe mede hadt ghetrempeert inde conspiratie / quam spreecken met de Hartogin van Eguillon: maer

le Grand had die brieven verbrandt: dies sy ontdeckte een secreet datse had mogen swijgen. De Heer van Savignac eene Gereformeert Edelman/ raeckte mede inde bastille: maer hy ontschuldigde sich/ ende raeckte vry.

Daer viel mede argwaen op den Hartoch van Beaufort: alwaerom deselve door brieven van den Koninck wiert versocht om te Hove te komen/ ende in alle vryheydt te segghen wat hy vande saecke wist; maer deselve ontschuldighde sich hooch en dier/ende dat hy geheel gheen kennis vande saecke had/ oock noyt sonderlinge vertrouwelijckheyt hadt gehadt met le Grand. Edoch tot sijn meerder verseeckerheyt begaf sich entlijck nae Enghelandt by sijn Vader den Hartoch van Vendosme.

De Hartoch van Bouillon konde niet ontkennen de beloften van aenden Hartoch van Orleans te gheven retraite in Sedan: oock dat hy hadt ghewteten van het Tractaet met Spaignen: maer sonder sich daer in te hebben geintereffeert: ende aenden Hartoch van Orleans, die uyt vrese van gevange te worden/sich anders weder soude hebben geworpen in d'armen vande Spaensche/om bestes willen/Sedan te hebben toegestaen tot sijn Herberge. Maer wat wast? t'is actie ghenoech als de Boer kopen heeft. De Hartoch had Sedan: ende haddet ettelijcke mael misbruyckt tot naedeel van Vranckrijck. Ende de Fransche Ministers souden 't noyt hebben konnen verantwoorden indien sy versuymt hadden dese schoone occasie om Sedan te hechten aende Kroon. Dies was den Hartoch/ ende meest criminel/ ende Sedan het rantsoen sijn levens wesen; ende niet alleen den Hartoch/ maer oock de Prins ende Princesse van Orangne, oock sijn eygen Moeder/ ende de Landtgravin van Hessen, moesten aen den Koninck ende Cardinael suppliceren: ende de Cardinael Mazariin sprack oock ten besten: dat het den Koningh mocht believen hem te pardonneren/ mits ontvanghende Sedan. Maer teghen sijn Majesteyt eenighe equivalentien beloofde in Vranckrijck: 't welck qualijck ende langhsaem wiert voldaen. De Koningh deed voor hem passeren een acte van abolitie den twee en twintichsten September. Ende also ginck Sedan weder uyt dese familie: ghelijck het daer in was gekomen. Want het eygentlijck toequam aen 't Huys vander Marque.

Alsoo in 't voorgaende Jaer met den Koningh van Dennemarck tot Gluckstadt was onder andere verdragen ende belooft satisfactie op de beswaernissen van wedersijts Onderdanen: soo is in Iulio alle de Ingesetenen deser Vereenichde Nederlanden gedaen waerschouwinge by affixie van Billietten/ dat in dien sy eenige klachten/ doleantie/ actien/ of pretensien jegens sijne Majesteydt of desselfs Ondersaeten ende subjecten hadden te moveren/ dat sy haer Respectivelijck des aengaende souden hebben te addresseren ende bekent maecken aen haer Magistraten/ voor dewelcke sy hunne saecken behoorlijck souden doen instrueren/ om door haer aen de Heeren Staten van die Provintie/ ende verbolghens by dien wech inde Vergaderingh van haer Ho: Mog: overgelevert te worden/ op dat de gheinteresseerde Ingesetenen deser Landen door haer Ho: Mo: intercessie ende recommandatie sulcx ende daer 't behoorde goet kort recht wegens sijne Majesteydt van Denemarck mochten erlangen.

Veel Jaeren geleden was op Iutlandt op het Rif van Schaegen ghestrandt een Oorloghschip onder Capitain Moens, waer in de Heer Laurens Reael ghesonden aenden

aenden Koningh van Dennemarck getransporteert wiert : Nu in desen tijdt ghewaer wordende waer het gesoncken was / trachteden die van d'Admiraliteyt om de metalen stucken uyt de gront te mogen ophaelen. Maer de Koningh seyde men haddent behooren te doen binnen Jaer ende dach : ende datse aen hem vervallen waeren / hoe wel men daer tegen allegueerde datmen noyt recht ghewetten hadde waer het Schip ghesoncken was : dat oock de Keyserische doen ende noch langh daer nae daer ghelegen hadden ende Meester waeren : ende dat sulck recht by den Koningh wel tegen particuliere maer niet teghen een Souveraine Staet konde worden geallegueert : maer te vergeefs : daer was ende bleef qua gront.

In Iulio passeerden alhier komende uyt sijne ghevanckenis uyt Beyeren door Vranckrijck, ende gaende na Sweeden, de Heer Veltmarschalck Gustavus Horn: hebbende brieven van den Velt Oversté Leonard Torstenson nu commanderende het Sweedtsche Legher in Duytslandt : versoeckende om sijne indispositie / sijn Commandement aen hem Horn over te draeghen. Doch sulcx is niet gheschiet : Maer hy heeft in 't Jaer vier en veertigh ghecommandeert het Sweedtsche Leger tegen Dennemarck aen het vaste Landt.

Van weghen de Resident Spieringh alrede in Iunio vertrocken nae Sweeden wiert in Julio oock memorie ingegeven tot vorderingh der Provintiale Consenten volgens particuliere petitie des Raedts tot ses maenden subsidie. Waerop aende Provintien ernstelijck is geschreven.

In September heeft Meester Th. Graswinckel Advocaet vande Coninck ende Croon Sweeden geklaeght dat de Heeren vanden hoogen Raet in Holland boven ende buyten haer vermoogen onderstonden een exploict van Justitie te wilien doen aen het huys waer inne woonachtich was de heer Resident Spieringh Silverkroon, welck naer aller Volckeren Rechte (seyde hy) een exempt ende ghepreviligeert huys was, ende niet geaffecteert aen een particulier Hof van Justitie / ende dat hare Majesteyt ende Croone Sweeden soodanige exploicten niet en stondt te gedooghen / versoeckende de voornoemde Graswinckel qualitaté quâ dat haer Ho: Mo: sodanigen indracht niet alleen niet en wilden laten geschieden / nemaer oock te keeren ende weeren. Sulcx is ghestelt in handen van den hooghen Raedt : ende alsoo naemaels meer soodaenighe sustenuen by hem Spieringh selfs sijn voortghebracht / sal 't sijner tijdt daer van naerder gesproocken worden. Den dartighsten September weder gekomen ende bed-legherich sijnde heeft aen de Heeren Mathenes ende Vosbergen tot hem gecommitteert verhandtreyckt seeckere schriftelijcke memorie / behelsende dat hy versocht betalinge vande achterstallighe subsidien / ten minsten naer dato van de reductie van den Tol in Pruyssen , ende dat haer Ho: Mog: sich jegens hem wegens continuatie van subsidien sulcx souden willen verklaeren / dat haere Koninckliijcke Majesteydt naer desen een seeckeren ende ghewissen Staet daer op mochte maecken / op dat by gebreck van dien geen oorsaecke mochte nemen op middelen bedacht te sijn omme voor sich uyt het werck te scheyden gelijck van hare Koninckliijcke Majesteyt voor desen veel malen met eer en reputatie wel hadde konnen doen / en een goet accoort / die haer van het tegendeel selfs wierde aengeboden / bekomen konnen / indien sy niet de ghemeyne welvaert voor haer eygen interesse hadde voorgetrocken / hy verhantreyckte oock een memorie / tenderende Principalijck daer heenen / dat haer Ho: Mog: hem souden

 gelieven

gelieven te laeten toekomen der selver vruchtbarich consent op de particuliere petitie des Raedts van Staete van ses maenden subsidie yder maendt vyftich duysent guldens ten behoeve van de Hoochstgemelte Croon in Augusto een en veertigh gedaen / ende aen de Respective Provintien toeghesonden / ende dat hem een precisen dach mocht worden gestelt tot consent van dese voorschreve ses maenden. Hy versocht oock dat in ghevolgh van het gheene den twaelfden ende drie en twintichsten deses respective haer Ho: Mog: was voorghedraghen nopende seecker Mandement by den Hoogen Raet in Holland jegens hem pretenselijck verleent/ ter oorsake vande schepdinge van sijn Vader ende Moeder Salighers Bedde / mocht worden ingetrocken/ niet konnende ghedogen dat sulcke of dierghelijcke Mandamenten ten sijnen Huyse als ter contrarie ten opsichte van sijne charge gheprivilegieert sijnde / souden worden geexploiteert/ ofte dat hy genootsaeckt soude werden den exploicteur van dien qualijck te doen bejegenen.

Verder heeft ghereprsenteert / dat ten tijde als het ghemeen ghepeupel van dese plaetse hadden geaggresseert het Logement van den Ambassadeur van Portugael, dat deselve malkanderen aenmaenden / om gelijcke ghewelddadigheden *te gaen* doen aen de Huysinge ende logement van hem Resident/ dat hy daer over *was ontsticht* ende ontstelt / versoeckende dat de saeck mocht worden behertight nae sijn ge*wichte*/ ende dat hy Resident meynde dat jegens sodanigen boos voornemen veel soude helpen de straffe die men soude moghen statueren jeghens de principaelste delinquenten van dien.

Haer Ho: Mog: hebben het eerste point /vande voornoemde propositie copielijck gesonden aen de respective Provintien / met versouck / haer te willen verklaeren op de continuatie der subsidien voor het toekomende / sonder dat haer Ho: Mo: in consideratie namen de versochte suppleringe der achterstallige pretense subsidien. Op 't tweede point wierden de Provintien al noch aenghemaent / haer te verklaren op de voorschreve particuliere Petitie vanden tweeden Augusti een en veertigh boven: ende daer op alnoch in te laten brenghen der selver vruchtbaerich consent/ soo haest eenichsints doenelijck / ende hebben de Heeren Ghedeputeerden van de *respective* Provintien aenghenomen te secunderen op beyde de voorschreven Pointen haer Ho: Mo: goede meyninge ende intentie. Op 't derde is alnoch versocht bericht vanden Hoghen Raede. Op 't vierde wierden de Heeren van Hollandt versocht den ghemelte Heer Spieringh te willen doen gheven redelijcke satisfactie / ende vervolghens hem in gherustheydt stellen / jeghens sulcke of diergelijck ghewelddadigheden als by de woedende Ghemeente ten voorverhaelden tijde soude moghen sijn uytghestropt.

In Iulio gaven die vande Compagnie haer bericht op de propositie vanden Ambassadeur van Portugael: die by de Provintien wiert overghenomen. In Augusto wiert verklaert van goeden Prinse een Portugijs Schip genomen vier graeden aen dese syde de Ligne: ende dat op advijs van rechtsgeleerde: maer een ander schip genomen aen geen syde de Ligne, niet.

In 't laetste van Augusto gebeurde dat d'Ambassadeur van Portugael gelogeert inde korte Houtstraet sich bedroghen vindende deur den koop van een Paert / den verkooper in sijn Huys gevangen hielt. Het gepeupel sulcx gewaer wordende/ opgeweckt deur het geklach ende lamentatie vande Vrouw / quam voor sijn deur / en-

de

de vindende daer een geladen waegen met Turf goeyden de glaesen in: des Ambassadeurs volck willende daer tegen defensie doen / wiert de deur van 't Canaille opgelopen / voorts Kamers / Kisten / ende Kasten ingesmeten ende met pilleren schade ghedaen: soo dat de Borgherye moest in Waepenen komen / compareerende oock ter plaetse de Heeren van 't Hof Provinciael ende de Magistraet. Ende haer Ho: Mog: hebben oock deur de Heeren Knuyt, Vosbergen ende Renswoude de sake by hem laten condoleren ende excuseren. D'Ambassadeur ende sijn volck salveerden haer achter over de meur ten Huyse vanden Heer Schotte Raet van State. 't Hof heeft wel informatie daer op genomen / ende voorts by publicatie verboden dat diergelijck niet meer mocht geschieden. Maer straffe is niet geschiet ob populum multum crimen pertransit inultum. Ende men heeft by den Ambassadeur ghealleguëert dat de principaelste belhamels waeren wech ghelopen. Dat oock alsoo de Portugysen hier seer odieus begosten te worden / men voor beter insach de gemeente met connibentie te stillen; als deur rigueur meer op te hitsen ende te irriteren om hem meer ende weder quaet te doen.

In September had hy weder een Domestiq ongeluk: hebbende geweest inde Valkenborger Merckt ende s'avonts laet te Huys komende / soo raeckte sijn Huys in brant: maer 't is daer nae gebleecken / dat deur versuymnis van sijn eygen Domestiquen de Brant was gheraeckt in haer Bedtsteden; daer nae in 't geheele Huys. Hy weygerde aen sijn Huys heer te betalen de glasen die in gesmeten waren / dies is van wegen 't Landt ordre gestelt tot de betalinge. By eenige wiert oock voorghestelt dat men aen den gemelten Heer Ambassadeur behoorde te doen honorable reparatie / of dat anders op desen Staet soude blyven by alle hoven die blaesme / in allen schijn alhier ten regarde van den gemelten Ambassadeur aller volckeren recht ware geschent / ende al waer het schoon sulcx / dat eenighe Domestijcque Dienaeren van den gemelten Heer Ambassadeur haer hier of daer in jegens eenige particuliere Ingesetenen deser plaetse mochten hebben vergrepen gehadt / dat de gemeente daer over de kennis / veel min de judicature ende executie van dien was competerende / maer daer op is niet gevolgt.

Hy klaegde daer nae specialijck van dat geen straffe gedaen wiert over de belhamels der aggressie in sijn Huys: Item dat hem inden Brandt oock veel Goederen waeren ontdraegen / die estimeerende wel op ses duysent Cruzados. Klaeghde dat hier niemant was die hem sijn Huys wilde verhuyren: Want hebbende eens gehuyrt een Huys inde Nobelstraet / 't welck laest de Graef van Arundel hadde in huyr gehadt / soo hadde de eygenaer van dat Huys / sich daer tegen de facto geopposeert / latende de Turf / die hy alrede daer hadde laten opdragen weder uytsmyten. Versocht met een Huys teghen de Winter te moghen worden versien. Maer geen konnende vinden / heeft men hem moeten laten woonen in 't Huys vande extraordinaris Ambassadeurs.

In desen tijt wierden die van Hamborgh gequelt deur de Schotten met represalien: des sy een Raets Heer derwaerts schickten met last om 't selve af te maecken / En ick toogh na 't Leger om van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oraignen te bekomen Brieven van voorschrijvinghe aende Regieringh tot Edenborgh: Ick toogh den negentienden Iuly uyt den Haeghe / quam s'avonts den twee en twintichsten tot Rees: alwaer op dien selfden tijt oock was gekomen Prins Willem,

met

met sulcken gevolch dat alles gheoccupeert ende qualijck plaets was om onder te komen. 'Sanderen daeghs quam ick in 't Legher / ende 's morghens hebbende audientie by den Prince / noch op 't bedde in een Boeren huys leggende / dede mijn propositie ende versouck: waer op sijn Hoocheydt antwoorde / dat die van desen Staet selfs ende voor de harige weynich vermochten by d'Enghelsche ende Schotten: ende selfs met represalien voor en nae gequelt waren; dat sijne intercessie weynich ten propoost (als niet sijnde voor d'Ingesetenen van desen Staet) dienvolgens ondienstich soude sijn. Daer op ick repliceerde dat d'Heeren van Hamborg waren niet alleen oude ende goede bontgenoten van desen Staet / maer oock dat de negotie alsoo was deur elckander vermocht dat die van Hamborgh beschadight werdende / met een oock noodtwendich beschadicht werden d'een ende d'ander Ingesetenen van desen Staet / daerop consenteerde ende beloofde hy d'intercessionael te sullen laten opstellen. Denselven dach als ick daer quam / wiert ingebracht de Jonge Graef van Nassauw Sarburgh oudtste Soon ende apparente successeur van 't selve Graefschap / die sedert eenigen tijdt / om de verwoestinghen in 't Landt te Sarburgh was aen dit Hof ghekomen ende maeen Heer van negentien tot twintich Jaer sijnde / verloof aen een Dochter van Graef Willem Veltmaerschalck / even op dien tijt gestorven ende daer boven aerde staende tot Orsoy. De Spaensche laegen ontrent Gelder ende Venloo; ende wiert wedersijts niet ghedaen als dat men elckander somtijts met partyen een voordeel afsach. Gelijck juist op dien dach een stercke party uyttrijdende / dese Jonge Graef uyt lust op een gemeen paert ende ongewapent mede reet: hoe seer oock de Gravinne sijn Bruyt ende andere het hem des morgens hadden afgeraeden. Komende ontrent den vyande bevont men deselven ghewaerschouwt; ende wiert geen moot [illegible] hier ende daer wat ter sijden ghescharmutseert; ghelijck oock de Graef van Sarbrugh sich wat te bloot gevende ende gheoccupeert wordende een scheut kreegh in sijn rugge. Waer deur hy van 't paert vallende echter van andere ontset / afgedragen ende [illegible] op een Karre gelept wiert. In 't Leger komende sachmen daer niet als doodtsteken ende geen hoop van genesingen: dies hy des anderen daeghs s'morgens ten vier uyren stierf. 's Achter middachs was ick tot Orsoy; alwaer d'uytvaert geschiede van Graef Willem Veltmaerschalck: werdende op een wagen uytghevoert / wiert gevolcht van den Princen van Orange Vader ende Soon / van den Graef van Guebrian van Eberfteyn ende alle grooten ende hooghe Officieren alle te Paerde. Het Lijck wiert te Scheep gedaen ende na Heusden gevoert.

Alsoo de Portugysen in desen tijdt hadden in Zee ghenomen ende tot Lissebon opgebracht wel een ende twintigh Scheepen van Hamborgh daer onder oock een of twee van Lubeck gaende na de Havens van Spaignen: soo hebben haer de Heeren van Hamborgh daer over seer beswaert; schrijvende aen my last om soo wel by den aenwesende Ambassadeur van Portugael als by haer Ho: Mog: van over Officie te doen. Tot beyden my sendende brieven van Credentie. By haer Ho: Mog: had ick audientie den veertienden November ghesetem ende gedecht: vertoonde het nemen van de gemelde Scheepen / teghen de vryheydt van de Commertie / die volgens Neutraliteyt den Hansesteden toequam: Versoeckende om d'inseparabiliteyt der Commertien dat haer Ho: Mo: geliefde de handt te houden tot relaxatie. Sy versochten te sien de Charges ofte laedinghen der Scheepen.

Die

Die / haer overgegeven / sy stelden in handen van de Heere Olican ende Croock om 't examineren: daer van rapport doende / en geperthitteerde waren (uytgenomen omtrent de waerde van twee duysent Rijcxdaelders) te sijn bevindende / hebben echter haer Ho: Mog: den dertienden December verklaert ende verstaen / dat sy de saecke derselver Schepen ende ladingen souden laten op sijn beloop / sonder sich diesaengaende van weghen desen Staet te bekommeren of te bemoyen. Edoch op naerder aenhouden hebben met den Portugyschen Ambassadeur daer over ghesprocken. Welcke koele bejegeningh genoech te kennen gaf dat men wel mochte lijden dat aen d'eene syde / de nieuwe Koninck van Portugael krachten kreegh: aen d'andere syde / oock dat Hamborgh ('t welck om de Neutraliteyt te veel avantaghe won) in haer negotie wat schade leet. Wilden daerom by den Koningh self deur Brieven of andersints geen Officie doen. Met den Ambassadeur ick self komende te spreecken gaf te kennen / dat de Koninck reden had om sich te resenteren teghen die van Hamborgh; als hebbende niet alleen noch geene congratulatie ghedaen aenden Koninck (die nu by Vranckrijck, Engelandt ende desen Staet was ghekent) maer oock hebbende niet willen conplimenteren noch kennen die sijn Majesteyt tot Hamborgh mede hadde gesonden / onaengesien seyde hy / dat de Hanzesteden in Portugael, meer als eenige andere Natie gepriviligeert waren. Ick repliceerde daer op dat Hamborgh onder den Keyser ende 't Heylige Roomsche Rijck Duytsche Natie ghesefen sijnde daer inne als noch hadde moeten dissimuleren / soo langh de Keyser den Koning niet kende. Daer op hy dupliceerde dat dan Hamborg deselve Fortuyn met den Keyser most loopen: ende voor lief nemen wat haer over quam: edoch beloofde tot alle moderatie te sullen schrijven. De Heeren van Hamborgh deden my d'eere van mijn persoon voor te slaen om eene besendinge te bekleden aenden Koning van Portugael. Doch al eer het daer toe quam; so heeft de Koningh van self / also hy van Hamborgh voor ende nae veel commoditeyt oock te verwachten hadde / ende hem toegeseyt wierde / de Schepen los / ende de Navigatie haeren vryen cours gelaten.

In dese somer maeckten 't de Barbarins neven van den Paus / soo grof dat Venetien ende andere Princen in Italien goedt vonden een ligue te maecken tot hanthavinghe vande vrede ende tranquilliteyt aldaer. Ende hoewel deselve eyghentlijck geen naem hadde van te sijn voor of tegen Vranckrijck of Spaignen: so haddet nochtans den mesten schijn dattet was meer tegen als voor het interest van Vranckrijck: 't welck deur haer groote progressen allenthalven / ende nu deur den afval van Portugael ende Cataloignen, deur de reconciliatie van de Princen in Savoyen ende deur de gunst van den Paus ende sijn Neven seer formidabel wiert ende scheen oock Italien te dreyghen. De Republijcke dede 't Tractaet deur den Resident Zon in October communiceren aen desen Staet. De Fransche Minister alhier gaf te kennen dat hy geen behagen nam in dese communicatie van wegen de republijcke aen haer Ho: Mog: gedaen: gelijck oock dan korts daer nae hier deur passeerde een Veneetsche Ambassadeur gaende na den Keyser tot Wenen: te kennen ghevende dat Venetien in desen tijdt niet quaet Spaens was.

In de name vande Heylige ende ondeylbare drievuldigheyt, vande Heylige Maget *Maria*, ende van *St. Marcus*.

De beweginge der Wapenen tegen den Prince van *Parme* om de consequentie

van swaerder beroerte is gheneralijck soodanich in Italien ghevreest, dat de republijcque van *Venetien* (haer hebbende altyt bemoeyt te procureren den Vrede ende rust in *Italien*) de Groot Hartoch van *Toscana*, hebbende het selve ooghmerck, ende den Hartoch van *Modena*, om deselve oorsaecken hebben voorghenomen te soecken met alle bequame middelen de remedien tegen sulck quaet, als *Italien* over't hooft hangt, hebben daerom gemaeckt eene *Ligue* ende confœderatie soo wel tot haer eyghen *defensie*, als tot wederbrenginghe ende conservatie der *Vrede* ende ruste der geconfœdereerde Princen inde beste manier.

Tot sulcken eynde syn genomineert geweest van wegen de republique de Raets-Heeren *Baptista Nani* ende *Vicenzo Guzzoni* Ridder, van weghen de Groot Hartoch van *Toscana* syn Gedeputeert *Francisco Maria Zati* sijn residerende Edelman tot *Venetien*, ende den Ridder *Dominico Pandolphini* sijn Secretaris van State: ende van wegen den Hartogh van *Modena* de Marquies *Hyppolito Estense Tazzoni*, sijn Generael vande Artillerie. Dewelcke ghetoont hebbende haeren volmachten ende procuratien, ende deselve voor goet sijnde ghekent, syn over een gekomen op volgende capitulatie van *Unie*, *Ligue*, ende *Accoort*, *te weten:*

Dat de geconfœdereerde beloven d'eene den ander te verdedigen, *ende helpen* in kracht deses in alle occurrentien, daer zy sullen mogen worden geattacqueert, en't samentlijck 't opereren de bescherminge der Princen in *Italien*, om hoedanigen oorsaecke of pretext uyt desen spruytende, met ghemene macht in manieren volghende.

Dat de Republycque van *Venetien* sal gheven *ses duysent* man te voet ende *negen hondert* te paerde: den Groot Hartoch *vier duysent* te voet en *ses hondert* te paerde: de Hartoch van *Modena twee duysent* te voet ende *drie hondert* paerden, betaelt, ende voorsien van alle nootwendigheden: sullende in alles syn *twaelf duysent* te voet ende *achtien hondert* paerden: sullende gheaccresseert worden in getale met bovengemelte proportie 't elcken maele, als de noot sulcx sal vereyschen, in manieren als de geconfœdereerde sullen goetvinden.

Ende belangende de *Vivres*, *Amunitien*, ende andere Krijgs behoeften, die sullen gesubministreert worden vande gheconfœdereerde Princen: ende inghevalle yemant sodanighe provisie niet bequamelijck sal konnen fourneren; soo sal hy konnen volstaen, mits betaelende sulcx in gelt, of obligatie van te sullen 't selve restitueren. Ende sal staen in de keure van die't selve heeft gesubministreert, sulx weder t' ontfangen in gelt, of effective waren.

So het gebeurde datmen de wapenen moeste voeren in eenige der landen vande geconfœreerde die bevochten wierde; deselve, in wiens Landt d'Oorloch valt, sal daer over commanderen: ende so sy de Wapenen conjungeren in eenigh neutrael plaets, soo sal de republijcque een Ghenerael nomineren, met participatie ende consent der geconfœdereerde Princen: dewelcke volghens 't gheene inden Raedt van State ende van Oorloch tot dien eynde opgerecht, sal worden besloten, sal executeren 't geene dienstigh ende nodigh is; ende syne besoldingh sal hem geassigneert worden volgens bovengemelte proportie.

Soo yemant der geconfedereerde wierde geinvadeert, hy sal niet geobligeert syn te contribueren volgens bovengemelte repartitie: op dat hy sich selfte beter moge beschermen, met alle syn macht.

Dat

Dat de Princen, die niet gheinvadeert worden, sullen gehouden syn prompte-lijck te succurreren den geinvadeerden, met de macht, welcke in de ligue geexprimeert is, ofte doen soodane diversien die met ghemeen consent sullen werden geresolveert.

Dat niemant vande ghefœdereerde in toekomende sal moghen maken *Ligue*, *Unie*, *Conventie* of *Capitulatie*, desen derogerende; oock niet besluyten *Vrede* of *Treves* sonder participatie of consent van d'andere gheconfœdereerde.

Ende sal ghereserveert werden plaets aen andere *Italiaense* Prinsen die instantie sullen doen om in dese *Ligue* in te komen op conditie die de gheconfœdereerde sullen goetachten.

Dat de teghenwoordighe *Ligue* sal duyren *tien* jaren: ende noch andere *vyf* jaren: inghevalle deselve niet wert *twee* jaer te vooren op ghesegt; ende alsoo successivelijck voort.

Beloven dese capitulatie te ratificeren binnen *tien* dagen, of minder. Gedaen in *Venetien* den *een en dertichsten Augusti sestien hondert twee en veertich.* Onderstont *B. Nani*, *V. Guzzoni*; *Francisco Maria Zati*, *Dominico Pandölphmi. Hippolito Estense Tassoni*, *Mareantonio Padanino Seer.*

In 't begin van Iulio schreven Haetsfelt ende Wael, de Keyserſche ende Chur Coolse commanderende om te weten (also het Staete leger lach ontrent het Frans: Wymersche ende Hessische) wat sy van die van desen Staet te verwachten hadden. Waer op gheantwoort is gelijck aen den Keurvorst van Colen te voor dat men alhier / ghelijck altijdt / sich daer aen soude laeten ghelegen sijn / dat de goede neutraliteyt / ende Naebuyrlijcke correspondentie mocht in alle manier worden onderhouden.

De Churbrandeborghsche Ghedeputeerde eenige tijdt hier gheweest sijnde om te bemiddelen d'evacuatie der Hessische en andere / sijn vertogen met dilatoir antwoort. Werdende de Hessische gelijck in Oostvrieslandt / om reden ende consideratien hier vooren meermaels vermelt gemainteneert.

De Graef van Solms schreef ende versocht / alsoo die van Luyck noch bleven qualijck tracteerende de goederen van de ghерefugeerde tot Maestricht / te moghen by repressalien gaen op die van Luyck: Beck ende andere refugeerde quam op dat stuck daer naer oock self alhier. Maer daer in wilde men niet treden; doch wiert getenteert of men by accommodatie het different konde vinden: doch te vergeefs.

De Prins van Luyck eyschte vande Luyckenaers oock een achterstallighe contributie van hondert ende vyftich duysent Rijcxdaelders / die sy al rede in 't Jaer een ende dertich soude hebben belooft. Maer sy behielpen haer / ghelijck veeltijt / mettet Privilegium de non dando.

In September waeren hier wederom gedeputeerde van Oostvrieslandt versochten evacuatie ende tot dien eynde brieven aende Lantgravin (dierghelijcke sy oock vande Prins bequamen) ten eynde haer beliefde herwaert te seynden ghevolmachtichde: om op dat stuck te handelen. Sulcx gheschiede: versoeckende die te willen seynden teghen den dertienden October. Sy antwoorden korts daer naer de haerighe te sullen seynden teghen den eersten November. De Gravin van Oostvrieslandt eenighen tijdt hier gheweest sijnde / is in October weder van hier vertrocken. Werdende voor ghegheven dat in November de Graef self hier soude komen.

 De

De Graef van Soissons in verleden Jaer doorgheschooten / ende den Hartogh van Bouillon in Vranckrijck ghelockt ende naemaels gheattrappeert wordende als gheseyd is; so was de Hartogh van Guise alleen in Brabant gheblebeu. Hem wiert toe ghepast een titul van Generael van een Keyserlijck Leegher dese of Westersche syde Rhyns. Doch heeft daer van niet ghehadt als een titul. Hy embrouilleerde sich in amourettem met de Gravin van Bossu, Weduwe doch schoon. Ende liet sich met haer trouwen; onaenghesien de Princesse Anna van Nevers/ naemaels ghetrout met Prins Edovart Paltsgraef/ quam aenwysen dat hy te voren met haer ghetrout was. Doch met dese Gravinne interesseerde Copula Carnalis. Hy quam daer nae met haer over in Hollandt; ende nae de dood van den Cardinael Richelieu, in Vranckrijck sonder haer reysende / is by syn Moeder 't selve huwelijck / als om de dispariteyt ghedesavoüeert. De Gravinne nochtans hem willende in Vranckrijck volghen / quam interdictie van 't Hof van niet in Vranckrijck te komen. Sy had haer eer ende wat sy aen gelt kost te wege brengen / by hem opghezet: ende retireerde daer nae in Brabant in een Klooster.

In September wiert Ian de weert met vier duysent Paerden gheslaegen ende hy gevangen.

In October quaemen de Heer Ketske van Gerritshooven ende Dr. *Neutten* alhier voorstellende eene generale evacuatie inde gheheele Westfaelsche Creyts / tot aende Weser. Maer de Fransche / wel merckende dattet was om daer deur de Hessische buyten waepenen / ende de Churfurst van Cölen in syn kracht te stellen / hebben daer tegen gearbeyt: en men liet sich aende vrintschap van Vranckrijck alhier so veel gelegen syn; dat men in haer weer wil niet dede. De Hessische ghevolmachtighde alhier koomende / verklaerden ghelijck te vooren / dat de Lantgravin / soo langh de generaele Vreede tardeerde / haer inquartieringen in Oostvrieslandt / Cleefslandt (hoe wel neutrael synde) niet konde quiteren. Ende wat reden men daer teghen allegueerde: 't was venter caret auribus. Ende bemerckende oock dat men van hier met waepenen teghen haer niet soude willen voornemen / so hielden sy haer steeds even stijf: ende was also alles niet als Spiegelvechten / ende wat aenginck de vordere evacuatie vande Westfaelsche Kreytse: soo toonde de Fransche soo wel als de Hessische / verstoort te syn datmen alhier de ooren leende / alleen om te hooren wat Keurcolensche voorstelden: menende men behoorde sulcken propositien niet eens t'aenhoren.

In wat manier de Raet van State teghen 't uytgaen van 't Jaer weder petitioneerde na gewoonte / is te sien uyt het volgende.

Hooge Mogende Heeren.

Die s'menschen leven recht wil insien, sal bevinden dat deselve twee dinghen boven allen anderen staen te wenschen, namentlijck dat hy mach hebben de *ware kennisse Godts*, ende dat hy mach leven onder een Regeringe daer inne de *Wetten de overhandt hebben*, het eerste doet hem betrachten het eynde, daer toe hy gheschapen is, namentlijck Godt naer synen wil te dienen, het tweede doet hem niet vresen, als syne eygene overtredinge der wetten, het eerste verheucht syn leven, met de versekeringhe van een toekomende beter leven, het twede verseeckert hem dat het onderhout van syn leeven, dat is synne middelen, hem door begheerlijck-

lijckheden van gheweldighe niet sullen werden afhandigh ghemaeckt, het eerste wert beloont met de besittinghe vande eeuwighe vreuchde, het tweede doet hem vrolijck leven, wetende dat syn leven hier op aerden door Tyrannisse bevelen niet verkort sal worden, gelijck als Onderdanen van Tyrannen dagelijcks wedervaert die veele de bittere ontydelijcke doodt moeten smaken, alleenlijck om datse met middelen gesegent syn, 't welck de *Portugesche* Natie wel verstaende, heeft voor lange aenden Koninck van *Spaignen drie Millioenen* Ducaten ghepresenteert, alleenlijck om te hebben een Privilegie, dat als sy niet ter oorsaecke van Religie, ter doot souden mogen werden verwesen, dat haer goet als dan niet confiscabel soude syn, arme Menschen, sy verstaen wel, dat haer goet oorsaecke van haer doodt was, ende dat sy sterven mosten, op dat de confiscatie van haere goederen plaets mochte hebben.

Dese bitterheyt hebben onse Voorouders mede gesmaeckt, die men voor Ketters dede verklaren, om haer goet ende Privilegien te mogen confisqueren, een miserabel leven, daer den seghen Godts aenleydinghe gheeft tot destructie vande menschen, uyt dese slavernie hebben onse Voorvaders haer ende ons hare posteriteyt verlost, en daer voor haer leven ende goet opgeset, liever willende sterven, als in soodane miserable slavernye langer leven, daer inne niet alleen hare leven in gestadich gevaer was, maer oock de Siel perijckel liep vande de eeuwige vruchde versteken te werden, als werdende gedwongen de *ware Religie* te versaecken ende heer knien voor *Bael* te buygen.

Dese twee kostelijcke ende den menschen aldermeest te wenschen panden, hebben onse Voorouders (by haer soo duyr gekocht) ons ontbevleeckt nagelaten, deselve staen ons met ghelijcke middelen te beschermen, als onse Voorouders die bekomen hebben, op dat wy die weder onbevleckt aen onse posteriteydt moghen nalaten.

Tot desen eynde is het Hooge ende Mogende Heeren, dat syne Hoogheyt syne Genade Stadthouder ende den Raed van State Iaerlijcx overlech maecken ende u Ho: Mog: tydelijck voordragen, wat middelen voort aenstaende Iaer nodich syn, omme onsen waren Godts dienst ende vryheyt voor dat jaer tegens 't gewelt ende listige desseynen vande Koninck van Spaignen ende syne adherenten te beschermen, 't welck by syn Hoogheyt syn Genade ende den Raet van State nu wederom tydelijck ende sorchvuldelijck overghelecht synde, bevindende alvoren tot haer groot leetwesen, dat de *defecten* van voorgaende Iaeren soo excessijf groot syn, dat ten sy deselve worden ghesuyvert, al 't gunt voort aenstaende Iaer sal werden gheconsenteert, door deselve sal worden gheabsorbeert, synde de Officieren, die het Legher ghevolcht, ende haer leven voor 't Landt ghewaecht hebben, noch van veele Iaeren diensten onbetaelt, de *Werckbasen*, mitsgaders die haer ghecrediteert hebben, al te samen door wanbetalinghe gheruyneert, menichte *Schippers* loopen overduldigh nae, om betalinghe van diensten te Velde, nu eenighe Iaeren herwaerts met haere Schepen ghedaen, ende de Frontiersteden, mitsgaders de Garnisoenen daerin, doorgaens vol miscontentements, door dien de *servicien* niet wel betaelt en worden, daerom de Provintien op 't ernstichste versocht werden haere *defecten* te willen suyveren, ende dat naer advenant de gedaene petitien, op dat de consenten voort aenstaende Iaer te dragen tot de versor-

 ginge

ginge vande lasten van 't selve Iaer mogen werden gheemployeert, ende dewijl de wanbetalinge veel daermede verbloemt, dat de Provincien sustineren in andere posten overbetaelt te hebben, soo wert versocht, dat de liquidatie mach worden ghevordert, immers vande Iaere *veertien* af, op dat een yder recht ende ghelijck mach worden gedaen, ende d'excusen vande quade betalinge wech genomen, omme welcke liquidatie behoorlijck te doen, het van noden is, dat het draghen vande volle consenten voorgae, alsoo sonder 't selve de voorsz liquidatie niet en kan pertinentelijck gedaen, ghesloten ende veel min teghens andere Provintien vereffent worden, de voor verhaelde defecten syn onder andere ten deele oorsaecke, datmen genootsaeckt is geweest te gebruycken dat ruyneus ende cancreus middel van Iaerlijcx merckelijcke sommen van penningen op interest te lichten, die metter tydt seer hooch syn gheexcresseert, als in voorgaende petitien te sien is. Die om redenen in voorgaende propositien verhaelt, wel dienden afgheloft te worden, daer toe verscheyden middelen syn voorgeslaeghen gheweest; die versocht worden, dat mogen worden geresumeert, ende dat daerop effective ordre mach worden gestelt.

Ende middelertydt, dat daer toe noch geen ordre by u Ho: *Mo: is gestelt*, werden deselve versocht de ongerepartieerde interesten aende Ontfanger *Ghenerael* te willen versorgen, ghemerckt hy geen andere middelen daer toe is hebbende, konnende de Contributien (daer op wel eenige Provintien de betalinge derselver hebben willen schuyven) nergens na so verre bereycken, dat de tractementen ende andere lasten, 't sy van onkosten inde magasynen vallende, of andersints, sedert het expireren vanden Treves nieus opgekomen, daer uyt konnen worden betaelt, behalven dat oock verscheyden gherepartieerde posten syn, die wel de helft meer en oock daer over beloopen, als de penninghen, die daer voor op den Staet van Oorloge syn uytgetrocken, gelijck sulcx klaerlijck blyckt by pertinenten Staet daer van nevens de petitie voor den Iare *seven en dartich* overgelevert: Ende dewyle dien onaengesien de Provintien evenwel sedert d'Interesten, ofte voor 't geheel, ofte voor een gedeelte voor by hebben gegaen ende de betalinghe daer van efter op de contributien gewesen, is den Raedt genootsaeckt geweest verscheyde Provintien daer over specialijck te besenden, ende aen deselve naeder openinghe vande constitutie vande contributien te doen, met klaer vertooch, dattet onmogelijck is d'Interesten daer uyt te vervallen, mits welcke gedane devoiren, ende dat aende betalinge vande interesten hanght het gansche credyt van 't Landt, soo wert altans vertrout, dat u Ho: Mog: nu immers langher niet en sullen differeren ordre te stellen tot de betalinge derselver, ende dienvolgende consenteren ende in haeren gelde opbrengen voor den Iare *sestien hondert drie en veertigh* de somme van *vier hondert vyf en seventigh duysent negen hondert neghen en dartich gulden seve stuyvers vier penningen*, waer toe deselve syn monterende, volgens den Staet vanden Ontfanger Generael hier by gevoecht.

Komende hier mede tot besorginge voor 't Iaer *sestien hondert drie en veertig* dient gelet, met wat macht en middelen men den Staet en de goede ingesetenen van diē, 't selve Iaer sal konnen beschermen tegens de wreetheyt van onsen onversoenlijkē vyant, waerop by syn Hoogheyt syn Genade en den Raet van State rypelijck gelet synde, oordelen deselve, dat voor eerst de Frontierstedē en forten met suffisant garnisoen

nisoen behooren besedt te blyven, om door swackheydt van volck niet onversiens overvallen te worden, ende dat daer en boven noch soo veel volcx in dienst behoort ghehouden te worden, datmen daer van een goet Corps d'Armee kan formeeren, om in cas van beleegeringhe de beleegherde plaetsen te secoureren, ofte oock, als de occasie soude presenteeren, den vyandt daer mede afbreuck te mogen doen, tot welcken eynde dan u Ho: Mog: versocht worden in dienst te willen continueren, eerst alle het Volck van Oorloge te paert ende te voet op de *drie* Staten van Oorloge over de Provintien gerepartieert, mitsgaders de Tractementen ende andere lasten daer inne begrepen, te sien in voorgaende petien. Item noch de *vyf hondert* man binnen *Embden.*

Vermaerde Crychs Oversten vande Coninck van *Spaignen* hebben by schriftelijcke Memorien nagelaten, dat de vereenichde Nederlanden niet en syn te vermeesteren, ten sy 's Konincx Leger de Reviere d'Yssel passeren, ende d'Oorloge brengen in 't hart vanden Staet, waer na d'Intentien van *Spanjen* oock veel Iaren herwaerts hebben gestreckt; u Ho: Mog: wel wetende hoe veel daer aen gelegen is, dat die passagie werde belet, hebben daer op ghestadich een waeckent ooghe gehadt, Maer als u Ho: Mog: inden Iare *sestien hondert acht en twintigh* apprehensie kregen, dat 's Keysers Troupen, hoewel vrunden, ende doenmael verre van hier gelegen, haer 't eenigher tydt met den vyandt souden moghen conjungeren, ende trachten die Reviere te passeren, hebben u Ho: Mog: uyt eene wyse Vaderlijcke voorsorge goet gevonden haer daer en tegens te verstercken met aennemen van *tien duysent* mannen onder *vijftigh* vendels, ende ghelijck u Ho: Mog: wyselijck hebben gheapprehendeert, soo is het des volghenden Iaer uytghevallen, dat u Ho: Mo: macht, synde voor *'s Hertogenbosch* gheengageert, de *Keysersche* ende Spaensche die occasie hebben waer genomen, ende syn met ghemeener macht de gedachte Reviere van *Yssel* gepasseert, ende hebben door 't innemen van Steden, Branden, Rooven, ende Schoffieren, het lant met soodanighe vrese vervult, als gheduyrende den gantschen Oorloghe niet en is ghesien gheweest; de wyse voorsorge die u Ho: Mog: hadden gedaen met het aennemen van *vyftich* Compagnyen wiert doenmael van alle de werelt geadmireert, indien wy nu ons selven niet en willen bedriegen, moeten wy vastelijck geloven, dat deselve quade wille ende intentie by de Keysersche ende *Spaensche* is, ende altydt blyven sal, als die was in 't ghedachte Iaer *sestien hondert negen en twintigh.* 'T welck synde, ende daer af niet konnende ghetwyfelt worden. Soo wert van u Ho: Mog: oock gelijcker wyse voorsorge verwacht, als daer mede sy haer soo wel gevonden hebben, ende dat dienvolgende u Ho: Mog: sullen verstaen hoochnodich te syn de gedachte *vyftich* Compagnyen in dienst te continueren, ten minsten tot *hondert twintigh* Coppen, yder Compagnye daer toe deselve altans syn gereduceert, ende dat te meer, overmits de Cassatie der selver occasie soude gheven aende Koninck van *Vranckrijck* om niet te continueren syne Iaerlijcxe vrywillige assistentie, daer mede noch omtrent *hondert* Compagnyen worden onderhouden, in voegen, dat door het casseren vande voorsz Compagnyen het Landt inder daet soude werden ontbloot van een getal van *hondert vyftigh* Compagnyen ende sulcx onmachtigh gemaeckt om een goet Leger te Velde te brengen, ende midts dien oock niet voldoen het Tractaet met syn Majesteydt van *Vranckrijck* gemaeckt, die daer uyt oorsaecke

saecke soude moghen nemen, om alleen ende buyten desen Staet met den Vyandt te handelen ende ons also alleen inden Oorloghe te laten.

Noch wiert ghepetitioneert alles wat in de voorighe petitien was ghestelt: als voor de verhoginge van eenige Harquebusiers; voor de vyftich man tot verhooginghe vande Compaignie Colonelle van Wijnbergen.

Noch soo veel voor de Provooft Gheneraal: voor het Regiment van Charnace, voor de Waertgelders: voor de ongepartieerde Troupes: voor de Servicien. Nopende de Fortificatien sprack de Raedt als volght.

Naerde besorginge van soldye ende Logysgelden; is mede ten hoochsten noodich, dat de Steden ende Frontierplaetsen wel ghefortificeert, ende de Fortificatien wel onderhouden werden, daer toe syn Hoocheyt syn Genade ende den Raet van State telcken Iare een Petitie gedaen hebben naer exigentie van wercke, die noodich dienden gemaeckt te worden, ende deselve oock besteet op 'tvertrouwen dat de Provintien de versochte penningen ten Comptoire vande Ontfanger Generael souden furneren, maer syn deselve daerinne soo naerlatich gheweest, dattet den Raedt onmogelijck is geweest veele Iaren aenden anderen *de ghesmaeckte* wercken te betalen, daer toe dan geruyneert syn geworden alle werck*basen en*de alle die geene, die de werckbasen soo penningen als matrialen, hebben ghecre*di*teert, synde eenige uyt desperatie naerden vyandt geloopen, andere kranckfinnig geworden, oock eenige door swaricheydt ghestorven, welcker Weduwen ende Kinderen tot de bedelsack ghebracht syn, daer haer ondertusschen van 't Landt goede sommen van penningen deuchdelijck syn komende, die voorts door d'Interesten van versette ordonnantien werden geabsorveert, ende sy ellendige menschen tot eeuwigen armoede ende ellende gecondemneert, een saecke, die Godt den Heere inden hoghen Hemel moghen erbarmen, ende ghenoech is om synen toorn over een Landt te verwecken, het voorverhaelde mancquement van betalinge heeft gecauseert mancquement, jae ruyne van credijt vande Raedt, in voegen dat niemant voortaen eenighe wercken wil aennemen, ofte wil *alvoren* van syne betalinghe verseeckert syn, welcke verseeckeringhe niet konnende *werden* ghedaen, de wercken doorgaens open, ongherepareert ende op de ghenade vande Vyandt blyven leggen, ghelijck dan dit tegenwoordighe Iaer geenich Werckbaes in eenich werck heeft willen treden, hoe nodich 't selve oock mochte syn, per faute, dat hem gheene verseeckeringhe van betalinghe konde ghegheven worden, wat droevighe onheylen den Staet daer over voor desen syn overghekomen, hebben wy ghesmaeckt, ende ten sy u Ho: Mog: het stuck van Fortificatien beter willen behertigen, als tot noch toe hebben gedaen, soo is het Menschelijcker wyse gesproken, onvermydelijck, ofte den Staet sullen diergelijcke ende swaerder onheylen overkomen; daeromme u Ho: Mog: op 't serieuste worden versocht, dat soo lief sy hebben de conservatie van hare Frontieren, ende conseqentelijck van haren Staet, dat sy voort aenstaende Iaer tot de Fortificatien gelieven te consenteren in een somme van *driemael hondert duysent gulden* ende deselve oock in baren ghelde laten komen in handen vande Ontfanger Generael.

Voort versocht den Raedt tot Vivres ende Munitie van Oorloghe: tot Gheschudt, tot Legherlasten, tot Convoyen ende Licenten, als voor desen. Doch specialijck nopende de bevepling der Zee sprack de Raedt als volgt.

In

In voegen als vooren sorge gedragen synde voor de saeken te Lande, dient mede insonderheyt sorge ghedraghen voor de bescherminghe vande zee, synde daer aen soo veel gelegen, dat sonder deselve (als yder een kennelijck is) d'Ingesetenen haer niet en konnen generen, als die voort meerendeel by commercien, by zeevaert en Visscheryen syn levende, dewelcke niet konnende oeffenen, nootsakelijck moeten verlopen, ofte hier te Lande van armoede vergaen, vande Commercien, Zeevaert en Visscheryen syn dependerende genoechsaem alle Neringen en hantwercken, die by verlies vande zeevaert, oock verlooren moeten gaen, soo dat die 't lichaem van desen Staet sich voorstelt, gedepouleert vande zeevaert, Neringe en Hantwercken, ende consequentelijck van syne Inwoonderen verlaten, niet anders en sal sien, als een geraemte van een Lichaem daer de Siele uytgevloden is, 't welck onse Voorsaten wel verstaende, hebben wyselijck gelet om te vinden middelen nodich tot eene gestadige beveylinge vande zee, doende tot dien eynde opheven Convoyen en Licenten vande inkomende en uytgaende goederen, ende Coopmanschappen, ende dat na sulcken taxt en lijste, als den last vande Equipagie was vereyschende, die doenmael kleyn was, gemerckt den vyant alleen steels gewijs ende met een kleyn Vaertuych de zee was infesterende, dan de Koninck van Spaignen 't sedert by experientie gheleert hebbende, dattet Lichaem van desen Staet niet en is te vermeesteren, ten sy men het alvoren syne senuen (synde de welvaert uyt de zee) aen stucken snyt, heeft sedert alle syn oochmerck ende de macht derwaerts ghekeert, om ons 't vrye gebruyck vande zee te benemen, Equiperende tot dien eynde Conincklijcke Vlooten, ende ons de Heerschappye vande zee met ghelijcke macht disputerende, waer door de lasten ter zee grooter vallende, u Ho: Mog: nu niet alleen versocht werden, te willen consenteren inden opheve der Convoyen ende Licenten, volghens den ouden taux ende lijsten, maer oock de selve te willen verhoghen, ende wyders beneficieren door naeder ende beter ordre van exacte betalingen, stricte observantie der Placcaten; pertinente suyveringe der binnenlantsche Paspoorten, oock door verpachtinge vande selve, op dat alle frauden te beter belet ende voorghekomen moghen worden, synde altans onlydelijck, dat doorgaens de Licentmeesters haer selven dispenseren, om de lijsten uyt eygender authoriteyt te verminderen, ghelijck u Ho: Mog: uyt de remonstrantien vande Generaels der Convoyen en Licenten hebben konnen verstaen, dat oock u Ho: Mog: ghelieven te resumeren en ten eynde te brenghen de besoignes by de selve Generaels op 't verbeteren ende verhogen vande Lysten gemaeckt, 't welck langer niet dient uytghestelt, dewijl men bevint, dat eenighe Provintien daer over soo onverduldich werden, datse hare consenten tot subsidie vande zee ophouden, ter tyt ende wylen die besoignes met ernst by de handt ghenomen, ende ten eynde ghebracht worden, dan alsoo daer tyt toe wert vereyscht, ende dat de vruchten daer van apparentelijck soo haest niet sullen ghenoten werden, als de noot wel is vereyschende, ende dattet inkomen vande Convoyen en Licenten oock al ten besten ghebeneficeert synde, niet suffisant en sal syn, om de nodige Equipagie daer uyt te konnen vervallen, ende dat evenwel de beveylinge vande zee door gebreck van middelen niet en mach werden geabandonneert, so werden u Ho: Mog: versocht voor het aenstaende Iaer *sestien hondert drie en veertich* te willen continueren het subsidien van *elf hondert acht duysent acht hondert*

 seven-

seventich gulden ten eynde de Schepen ghedestineert tot besettinge vande Vlaemsche Custe, die daerop syn gheassigneert, daer uyt promtelijck van alles moghen werden versorcht, ende tot besettinge vande gedachte Cust geemployeert, tot oneyndelijcken dienst vande goede Ingesetenen deser Landen, die daer 't vrye ghebruyck vande zee syn genietende, werdende des vyants Vloten in deselve besloten gehouden, gelijck noch jegenwoordich geschiet.

De voorschreve summa streckt niet verder, als u Ho: Mog: bekent is, als tot onderhoudt vande voorverhaelde Custschepen, sonder dat de Convoyers ende binnenlantsche Wachters daer yets uyt trecken, welcker Equipagie u Ho: Mog: nochtans weten, dat verre excedeert het inkomen der Convoyen ende Licenten, soo dat tot onderhout derselver nootwendich een ander subsidie by u Ho: Mog: moet werden toegevoecht, soo men den *Coophandel*, *Visscherye* ende oock de binnenstroomen behoorlijck wil beschermen ende bewaeren, derhalven u Ho: Mog: versocht worden daer toe voor het aenstaende Iaer te willen inwilligen een somme van *ses hondert duysent gulden* om over de Collegien ter Admiraliteyt verdeelt te worden nae advenant yders kort, ende ten eynde u Ho: Mog: voort toekomende van desen last mogen werden ontheven, dat het deselve ghelieve te doen resumeren ende ten eynde brengen de voorslaghen voor desen tot beschermінghe vande zee gedaen, 't sy door opsettinge van last ende veylgelden, ofte door oprechtinge van een Camer van asseurantie, sulcx u Ho: Mog: sullen oordelen dienstich te wesen.

U Ho: Mog: hebben voor desen tot meerder beveylinge vande zee, seer wyselijcke premien gheordonneert aen particulieren, die den vyant afbreuck souden komen te doen, daer van soo notable effecten syn ghesien, dat in korten tyt menichte Duynkercksche Schepen vande selve syn inghebracht, oock veele Schepen de goede Ingesetenen deser Landen toebehoorende, uyt hare handen verlost, ende is niet te twyfelen, indien men de premien volgens de beloften behoorlijck hadde betaelt, ende daer door de particulieren machtich ghemaeckt om weder te equiperen, ofte wy souden de zee vande Duynkerckers al voor langh bevryt hebben gesien, ende gemerckt gheene onkosten ten dienste vande Lande seeckerder konnen werden aenghelecht, als daer van men alvooren de vruchten ende effecten in handen heeft bekomen, soo werden u Ho: Mog: versocht dit middel van nieus met vigeur by de handt te willen nemen, ende tot dien eynde alsnoch te willen volkomen consent draghen op het stuck vanden opheeft der Impost over de booter buyten Duyns, ende die van d'eene nae d'andere Provincie wert gevoert, Item op den Impost vande *Suyckeren*, *Speceryen* ende andere waeren, die by de *Cruydeniers ende Apoteeckers* respective werden gedebiteert, Item op den Impost vande *Goude ende Silvere Laeckenen*, ende dat den opheef van 't kleyn Seghel met ende neffens het Provenu vande voorschreve middelen mach werden geaffecteert en geemployeert tot de betalinge vande premien albereyts verdient ofte noch te verdienen.

Het prinsipaelste ogemerck, dat u Ho: Mog: hebben gehadt inde erectie vande Westindische Compagnyen is geweest omme den Coninck van Spaignen te turberen int overbrenghen van syne rijcke retouren van gout en silver uyt die quartieren naer Spaignen, de meeste ongelegentheyt diemen daer in heeft ghevonden

is

is gheweest de groote distantie van plaetsen, daer door de Coninck commoditeyt heeft bekomen de syne te preadverteren vande armeringhe ende equipagie, die teghens haer hier te lande wierden ghedaen, de vreedsamighe possessie van Brasil sal nu voortaen geleghentheyt geven om syne Vlooten op 't onversienste te moghen overvallen, sonder daer van te sullen konnen werden gepreadverteert, so dat de beste effecten ende vruchten van die Compagnyen nu eerst staen te verwachten, daeromme deselve dan nu te meer behoort ghehanthaeft, ghemainteneert ende geassisteert te worden, derhalven u Ho: Mog: versocht worden sonder uytstel ten behoeve vande selve te willen opbrengen de versochte *vyf hondert duysent guldens* eens, ende daer en boven voorden jare *sestien hondert drie en veertich* te consenteren in een somme van *seven hondert duysent gulden.*

Voorts wierden versocht / de veertien gulden op het hondert wit sout: de vervangingh vande Lantschap Drenthe: d'imposten ende contributien in Brabant: de gemene middelen van consumtien: het tijdelijck dragen ende in brengen der consenten: doch nopende de betaelingh van dien wiert by den Raet gedaen eene lange klachte luydende als volght.

Het voor verhaelde verloop in 't openen vande *consenten* is groot, maer noch veel grooter is de traecheyt in 't furneren vande versochte penningen: yder Provincien so veel betalende, alst hem belieft, ende dat so vroech ende laet, als hem wel gheleghen komt, daer door sulcken verloop ende confusie inde finantien is geraeckt, dat schulden op schulden werden gehoopt, ende alle man onbetaelt gelaten, synde waerachtigh, dat die vande Train van Oorloge, sommige *vyf* sommige *ses* jaren gages te buyten staen, dat de *Commyssen* te velde voortaen geen *Conducteurs* meer konnen bekomen tot merkelijcke schade van 't Lant, hebbende de Provincien die gewoonte aengenomen; datse in 't Leger so weynigh penningen brengen, als eenichsints doennelijck is, ende naert scheyden van 't Leger niet een stuyver ten comtoire vanden Ontfanger Generael, latende alsó den Raet beladen mette schulden te velde gemaeckt, sonder daer voor eenige sorge te dragen, de *logijsgelden* blyven so tenemael onbetaelt, dat in eenighe Frontiersteden alreede commotien daer over syn ontstaen, ende in andere arger wert gevreest, alle gemaeckte Fortificatien blyven onbetaelt, ende nieuwe par faulte van credijt werden niet ghemaeckt, noch d'oude gherepareert, de *Vivres inde Magasynen* bederven inde gront by faulte van gelt om versche inde plaets te koopen, om penningen tot het gieten van nieuw *Geschut* te furneren, wert soo weynich ghedacht, als of men geen Geschut inden Oorloch gebruyckte, alle 't welck eyntelijck nootsaeckelijck tot een confusie ende totale desolatie sal moeten uytbersten, ten sy u Ho: Mog: dewijl het noch tyt is, ghelieven by de handt te nemen de redenen daer teghens by den Raedt voor desen voorgeslaghen, namentlijck dat d'eene Provincie soo wel als d'andere de betalinge doe in 't gheheel ende niet voor een ghedeelte alleen, op dat den goetwilligen geen ongelijck en gheschiede, ende dat deselve ghedaen werde op haere behoorlijck ende gestatueerden tyt of termijn, ende dat dienvolgens de Soldyen ende Tractementen van Soldaten hun naer behoren gevolcht ende op hare verschijn daghen betaelt moghen werden, op dat de klachten vande Capiteynen over de groote maentgelden vande Solliciteurs mogen komen te cesseren, ende 't Lant door exacte Monsteringen versien mach worden van behoor-

 lijck

lijck ghetal van Soldaeten effectivelijck in dienst van 't Landt wesende, dat oock 'tgeene in baren gelde aende Ontfanger Gheneræl moet werden gelevert, 't sy tot de Fortificatien, Logijsgelden, defroyementen, Legerlasten ende diergelijke aen den selven werden gefurneert op syn behoorlijcken tyt, ende voorts mede gepresteert, wat aen Vivres, Munitie van Oorloge ende dierghelijcke inde Magasynen moet werden gelevert, op dat also de nodige betalingen, by d'eene so wel als d'andere, en by elck een op syn behoorlijcken tyt gedaen synde, soo wel de Provintien onderlinge, als een yder sulcx aengaende, moghen bekomen volkomen contentement, daer aen den Staet vande Lande ten hoogsten is gelegen, dat mede vande gedane betalingen, so wel van Soldyen, Tractementen, defroyementen, geleverde Vivres, Munitien van Oorloge ende diergelijck, als vande betaelde descharges op fortificatien, Logijsgelden ende andere posten, van drie maenden tot drie maenden Staet werde gelevert aende Raet van State, met de papieren, diemen in betalinge pretendeert te geven, om volgens d'ordre van 't Lant op eenen eenparigen voet ten respecte soo wel van d'eene als van d'andere Provintie geexamineert, daer op ordonnantie gepasseert ende vervolgens in rekeninge in des Generaliteyts Rekenkamer gebracht te worden, sonder deselve alvorens den *Ontfanger Generael* ofte syne Commysen 't obtruderen, waer door staet sal konnen werden ghemaeckt, hoe verre d'ingewillichde ende betaelde consenten tegens de ghedragen lasten hebben gestreckt, ende of nodich sal wesen noch eenige penningen tot suppletie te versoecken, ofte niet, alle welcke voorslagen sodanich syn, dat deselve in train gebracht werdende, het verder verloop in 't stuck vande finantien gestelt, ende voortaen alles by goede ordre soude konnen werden gehouden.

Ende gemerckt, dat niet tegenstaende alle d'instantien, die syn Hoogheyt syn Genade ende den Raedt van State nu soo lange Jaren herwaerts hebben ghedaen, omme de voorverhaelde disordren te voorkomen, deselve evenwel van tyt tot tyt noch meer ende meer syn toenemende, ende dat daer uyt eyntelijck niet te verwachten is, als een totale ruyne vanden Staet, welck in alle manieren dient voorgekomen, so werden u Ho: Mog: op het alder serieuste versocht, alsnoch te willen goetvinden het expedient daer tegen voor desen by den Raedt voorgeslagen, namentlijck dat u Ho: Mog: gelieven den selven te authoriseren de penningen te negotieren tot laste vande deficierende Provincien voor den tyt van *ses* maenden, adverterende daer van deselve Provincien, om de penningen te komen afleggen binnen deselve *ses* maenden, ende sulcx niet geschiedende, dat dan den gemelte Raet executie soude mogen doen by arreste vande Inghesetenen der defectueuse Provincien, daer voor de negotiatie is gedaen, ofte van hunne goederen, daer deselve sullen syn te bekomen, ofte andersints by inlegeringe, tot dat de ghelichte penningen met d'interessen, schade en kosten van dien, sullen wesen gedaen, alle welcke voorslagen sodanich syn, dat deselve in train gebracht werdende, het verder verloop in 't stuck vande finantien ghestut ende voortaen alles by goede ordre soude konnen werden ghehouden, ende also voorgekomen de confusie ende ruyne vanden Staet, die andersints onvermydelijck te verwachten staet.

Dus danige petitien syn alsoo Jaerlijx geschiet: men heeft de meeste sorge ghedragen voor de betalingh der militie: ende daer deselve traechlijck ghedaen wiert; daer sach men met de Capitains in de monsteringh door de vingers. Voor de betalingh

lingh vande legerlasten droegh de Heer Prins goede sorgh. Hollandt had altijdt gelt of credijt. Ende of schoon hier wat desordre was: by de Spaensche wast monstreux. Ende 't is oock wel naemaels gebleecken / dat het met de particuliere administratie der finantien, niet al te suyver gingh: soo dat de schult niet al by de Provintien was. De handel van gelt is fijn; ende passeert alle subtiliteyt; daer van Cardanus ende Scaliger soo veel hebben ghedisputeert. Ick spreeck niet van dattet oock het allerbotste ende plompste beest/den Esel, doet penetreren deur wallen en muyren: maer dat duysender-leye profijten en voordelen daer mede geschieden / die noyt werden gemerckt/als by die van deselve kunst zijn/en die behooren elck ander niet te beschamen. Ende desen fijnen handel wert met recht finantie ghenoemt.

De tedere conscientien in Engelandt haer stellende tegens de uniformiteyt die de Prelaten aen d'een / ende de presbyterianen aen d'ander syde dreven/hebben oorsaeck ghegheven van dispuydt oock in Vranckrijck ende de Vereenichde Nederlanden. De vermaerde Grotius Raed en Ambassadeur vande Koningin ende Kroon Sweeden in Vranckrijck liedt Drucken *viam ad pacem Ecclesiasticam*: de wech tot de Kerckelijcke vrede. Namentlijck het formulier van den Eedt inde professie van het gheloof / uytghegeven by den Paus Pius de vierde in 't Jaer duysent vyf hondert vier ende 't sestich. De confessie van der protestanten tot Augsburgh in 't Jaer vyftien hondert dertich aen Keyser Carel de vyfde overghegeven. De consultatie van Cassander over de gheloofs pointen tusschen de Catholijcken ende protestanten strydich zijnde. Des Heeren Grotii aenteeckeningen op die consultatie / ende een langh Register van geleerde ende Godtvruchtige Mannen / die geschreven hebben hoe licht een versoeninghe soude te vinden zijn in Religien: soo men de twistsucht wilde afleggen. Willende daer mede te kennen geven datmen te onrecht elck ander was bannende en sluytende uyt den Hemel: om dingen daerom men malkander niet bande uyt de Stadt: dat d'een d'ander veel was valschelijck opdichtende; dat door de disputen quamen de verwydtingen en verbitteringhe; die de scheure grooter ende grooter maeckten. Want inde opghemelte Augsborgsche belydenis wel wierden gecondemneert de oude Ketters al langh doot / ende de wederdoopers/ onweerachtighe luyden: maer de Roomsche Kerck wiert daer niet ghecondemneert. Ter contrarie: de confessie seght duydelijck dat in haer niet is, 't welck discrepeert vande Schriftuer ofte vande Catholijcke ofte vande Roomsche Kerck, voor soo veel die uyt de schrijvers (so sy seyden) bekent was.

Vande misse seght de confessie: datmen haer valschelijck beschuldichde als offe de Misse hadden afgeschaft: dat de Misse by haer wiert ghehouden / ende met de allerhoochste eerbiedinge ghecelebreert. Datse oock behielden meest alle ghemeenlijcke Ceremonien: behalven dat by de Latijnsche elders eenige duytsche gesangen wierden vermenght tot leeringe van het volck. Dat de Biecht ende absolutie by haer niet was afgeschaft: wordende het lichaem des Heeren niet gegeven/ als den genen die te voor wel waren gheexploreert ende gheabsolveert. Dat in des Heeren nachtmael ofte Eucharastie het lichaem ende bloet Christi waerachtelijck teghenwoordich sy / ende den genietenden woort uytgedeelt. In 't begin ginck Lutherus noch so verre niet: onderwierp oock sich in zijn voorstellingen de Roomsche, die hy kende ende beswooren had als Catholijcke Kercke. Maer deur bittere ende harde

teghenschrijvens verbittert wordende / ginck verder: doch in het Jaer dertich wiert overgheghevèn d'opghemelte confessie: die echter oock als noch sedert by d'een min by d'ander meer is ghevolcht. Inde Noordsche Rijcken ende Landen sijnse wat naerder aen deselve confessie ghebleven. Inde suydelijcke Provintien sijnse wat naerder aende Ghereformeerde. Edoch alsoo dat elck Prins ende vrye Staet sich in vryheyt heeft ghehouden: men heeft niet ghehoort van haer nationale Synoden: veel weyniger van alghemeene Concilien. Elck Vorst ende vrye stadt stelt een superintendent dat is Hooft ofte Paus over de gemeynte van sulcken Vorst ofte Stadt / na sijn appetijt.

Ende men moet bekennen dat meest de Religie niet is als een Deckmantel om de Raetshuysen der Steden / de Paleysen der Princen / ende de Throonen der Coninghen te bekruypen. De Heer Grotius konde qualijck verdouwen datmen hier te Lande de Remonstranten om de bekende geschillen had uyt de Regeringe ghe-worpen. De gemeene man die de disputen minst verstonden / deden het meeste werck daer toe: ghelijck inden aenvangh de Luthersche oock te Antwerpen de Brandt inde Religie staecken / om die te suyveren: want door de Oosterlingen quam de eerste kennis: en het vier eens ontsteken sijnde kon soo niet worden *gheblust op de maet.* *Principium fuit ex irata plebe*: 't beginsel was een fermentatie of opschuyvinge van 't gemeen gepeupel/oploopich muttinerende: Eergierige Staetslieden en Theologanten voltrockent. Maer dat in 't jaer achtien het meest te doen was om de Raetshuysen is so klaer dat alle Remonstranté self nu / de oogen geopent sijnde/beschaemt staen / ende niet begrijpen konnen hoe haer Ouders soo geck waeren datse haer niet soo wel voegden ende accommodeerden naer de Regherende Religie als sy altans doen: siende datter met het Remonstrantschap gheen voordel is te doen. De Heer Grotius wees aen dat de meeste disputen tusschen de Catholijcken ende protestanten niet waren als Logomachiæ woorden strijt: een sieck wijf / ofte een krancke vrou: d'een soo wel als d'ander preeckt dat de goede wercken sijn nootsaeckelijck: de Catholijcken seggen: 't sijn causæ of d'oorsaecken tot de Saligheyt: de protestanten seggé datse sijn *via ad regnum non causa regnandi*: de wegh niet de oorsaken ter salicheyt: Brabanders inde gereformeerde predicatien komende vindé geen onderschept in dat stuck: de sonden worden bestraft/de deuchden geleert. Doet het goet, laet het quaet is het richtsnoer so wel by de een als by de ander. In 't habijt en Ceremonien is onderschept. Maer tusschen Remonstranten en Contraremonstranten cesseert oock die onderschept: die eenige hoop hebben van avancement gaen inde Publijcke Kerck: kondemé aen alle de andere oock die hoop ofte tegenwoordige satisfactie geven: wat souden sy doen? also oock soude by de Roomsche meenigen geestelijcke persoon den Houwelijcken staet aennemen: weesde hy niet sijn rijcke opkomste te verliesen. Doch men kan geen ghenerale reghel vande mensche statueren: den goede wert niet te nae ghesproocken. De Heer Grotius schreef oock op de profetien spreeckende van den Antichrist. Soo wel teghens het een als teghens het ander openbaerden haer terstont veel opposanten: De Heer Molinæus, Riverus, Maresius. In Engelant sustineerden de Prelaten dat Geneve was de stoel vande Anthichrist: d'andere vonden ses hondert ses en sestich, 't getal van het Beest inde naem van WILL LAVDE; Ertsbisschop van Canturbury. Ghelijck de Heer van Plessis Mornay gevonden had in den naem van den Paus PAVLO V. VICE DEO. Na de doot van den

Erts-

Ertsbisschop Laude in Enghelandt namen de yverichste Predicanten bycans geen ander text als de Apocalipsis: alwaer ghesprocken wort van het Beest, vande Hoer, ende vande hoornen settende op het hooft van yder Paus/ wat *Plessis Mornay* ghesedt had op Paulus Quintus. Op een tijdt sijnde inde Predicatie van eenen Mr. Simson, nae dat hy met veel Argumenten ende uytleggingen de hoornen had toegeeygent aenden Paus ontviel my dit.

An non Simsonius *fit, nescio, factus adulter:*
Imposuit certe cornua Pontifici.

De Heer Grotius appliceerde de Marckteecken op eenighe wrede Keysers/ vervolgers der Christenen. 'Tis seeckerder te segghen wie d'Antichrist niet is/ als wie 't is. Het opgemelte formulier vanden Eet die de Roomsche Kercke ofte Paus Pius voorschrijft/ dacht den Heer Grotius soo Christelijck als yets konde worden bedacht. De Augsburgsche confessie droomt niet eens van dat den Paus den Antichrist is. Hy is de eerste vande Kercke. De Superintendent by de Luthersche/ ende de Præses onder de Gereformeerde is het selve. Seker wijs ende eerlijck Borgemeester van een Gereformeerde vrye Stadt heeft my geseyt dat in haer Stad niet een Predicant was/ ofte hy wenste wel Paus, dat is d'eerste intendent ofte President te sijn. Onder de wederdopers selfs/ anders een pure Anachie, is een ordre. Men kan wel te gelijck singen/ maer niet te gelijck spreecken. yemant moet beginnen/ yemandt moet de directie hebben. Ende by dien Directeur vergadert ende verhooght sich met der tijdt het ghesach. Inde Wereltlijcke Regeringhen is dat *super intendent*, ofte Presidentschap meest-gedegenereert tot een herediteyt ofte erfrecht.

Maer in 't Kerckelijck is het ghebleven electijf/ ende als een Republijck. In Engelandt hadden de Ghereformeerde dat recht erflijck aenden Koninck gheassingeert: te sijn Hooft vande Kerck. De grootste ende gheleertste Ghereformeerde Theologanten oock buyten dat Rijck hebben 't geapprobeert. Jae, de Coningin Elisabeth een Vrouw/ ende te vooren Coninck Eduard, een Kint, waren 't oock

ut turpiter atrum
Desinit in piscem mulier formosa superne:
Spectatum admissi risum teneatis amici.

Wie hoorden oyt vremder opinie? dat hooft ofte Presidentschap kon niet langh duyren. Ter contrarie de successie der Roomsche Bisschoppen heeft geduyrt over de sestien hondert Jaer. Noch Jootsche noch eenighe Republijcke heeft soo langh geduyrt. De Roomsche Kercke/ men heeftet den vermaerden Predicant Uytenbogaert hooren seggen/ is buyten twijfel de moeder kercke/ wy sijnder alle uytgesproten. Van de eerste tyden af is by electie (niet erflijck) yemant gestelt om de eerste te sijn: noemtet primas: noemtet caput, noemtet superintendent, of President soo ghy wilt: daer ordre is/ daer moet d'een voorgaen d'ander volgen. Misbruyckt yemant die voorganck met hovaerdy/ tyranny/ ofte andre ondeugden: dat is niet de schult vande ordre, maer vande geordineerde. *Error nunquam est in arte; sed in artifice.* Al waerender geen texten daer Christus selfs gesegt wert de primatum ofte Presidentschap gegeven te hebben aen St. Pieter: soo souden doch de Apostelen ofte hem ofte yemant anders daertoe hebben moeten kiesen: also wel alsmen op het Dortsche Synodus moest kiesen een President. Selfs op de Gereformeerde universiteyten is onder

onder de Theologanten een Antecessor ofte Primarius. Also terstont naer Christi hemelvaert in alle Vergaderingē sietmen dat Petrus wort eerst ofte alleen genoemt. Als in 't eerste Capittel vande handelinghe der Apostelen in 't dertiende vers; Petrus stont op in 't midden der discipulen; in 't tweede Capittel: Petrus verhief syn stemme, ende vers. 37. de gemeente addresseerde haer aen Petrum. Ende niet de andere / maer Petrus seyde tot haer. In 't derde Capittel desghelijcks; 't is Petrus ende 't elckens weder Petrus, ende soo de gheheele handelinghen door. ende besonderlijck in 't vyftiende Capittel/ alsser eenige twist was aengaende de Besnydenis; stont Petrus op: verhaelende dat Godt hem had verkoren dat door synen mont de Heydenen het Evanghelie souden hooren. De Kerckelijcke Historien haer naer wijsen aen wie nae sijn doodt ende alsoo successivelijck 't elckens sijn ghekoren. Alles wat ter eeren Christi ende van sijn eeuwighe Godtheydt heeft konnen bygebracht worden is van alle die navolgende Successeurs van Petrus Roomsche Bisschoppen, Primaten, Pausen, ofte Presidenten (noemtse soo ghy wilt) by ghebracht voor ende nae Arius ende de Arianen; welcke Arius ende Arianen beter verdienden Antichristen ghenoemt te worden / ghelijck oock Mahumet, die noch verder tot onteeringe ende verkleninge van Christus ginck ende de Wassende Maen, als Hoornen, tot sijn Character, in plaets van het Kruys nam: ontrent ses-hondert Jaer nae Christi gheboorte. Seecker de superste Theologanten van desen Staet onder andre de beroemde Sibrandus Lubbertus heeft de Kerckelijcke Hierachie van Engeland geapprobeert: aenden Primaet van Engeland een publijck geschrift deducerende: gelijck men dan oock de Gedeputeerde vande Engelse Hirarchie geern mede als Ledematen van het Synode tot Dorth aennam De Bybel is van allen tijden gebruyckt ende misbruyckt ghe weest als een Deckfel op allerhande potten. Alle Gesintheden vinden daer haer Reeckeninge: jae alle politijcken wo-sen haer Maximen ende ambitien daer in goet te maecken: Wilmen de merckteeckenen van het tweede beest (het eerste staetmen toe dat het de Tyranninge Roomsche Keysers sijn ghe weest) nemen naer de Letter: soo past het als een Haspel op een Bry podt. Want het Beest is een: ende de Pausen sijn veel; wilmen het verstaen na den Gheest ofte Allegorijck: soo noemen de Luthersche de Gereformeerde; ende sy beyde den Doopsghesinden datse komen in Schaeps-klederen, ende inwendich sijn grypende Wolven: Jae alle de protestanten onder elck ander twist krijghende/ seggen ende die / ende noch erger termen / van malkander. Ergo altesamen beesten. Alsoo wert de Heylighe Schrift misbruyckt *pro formalis convitiorum*, tot lasterlijcke manieren van spreecken. 'T is aenmerckelijck dat ontrent het sevende of achste saeculum nae Christus Gheboorte als de Pausen in haer hooghste aensien/ ende (volgens de Protestantsche Reeckeningh ende uytleggingh) d'ongetwyfelde Antichristen waeren tusschen de eeuwen van seven tot acht hondert de meste bekeeringhe der Heydenen / ende voornamentlijck in dese onse Vaderlanden sijn geschiet: maer door wie? door de Supposten/ ende gesondene banden (soo genoemden) Antichrist: daer van Bonifacius de voornaemste was. Van die tijdt af sijn de Kercken ende Cloosters ghestift: ende Christelijcke Religie gheoeffent tot de komste van Lutherus: sijnde vreemt dat Godt de Heer die hooch verlichten man (soo de Luthersche hem gemeenlijck in haer Predicatien noemen) niet schickte in dien tijt; ende dat in plaets van ons Voorouders Christenen te maecken / sy Antichristenen sijn ghe worden!

alle

alle dese ende dierghelijcke dingen heeft de Heer Grotius met veel moeyte ende weynich vrucht gedreven/ vindende eyndelijck oock den ondanck by sijn Principalen. Sedert heeft een Engelsche Theologant Duræus, alleen gepoocht de Lutersche met de Gereformeerde te vereenigen; ghelijck oock den gheleerden Calixtus tot Helmstadt; maer niemant wil geern yet over/ofte na geven: ende eyndelijck konnen sodane Vrede-maeckers qualijck ontgaen de verwijtinghe van te sijn Weyffelaers, Hypocryten, eyndelijck oock Wolven in Schaeps kleederen. Ende om wereltlijck te spreecken; de scheuringhe ende twistinge in de Religie sijn daer toe goet/ dat elck poocht in goetheyt van leven ende ommeganck uyt te steecken/ want daer is niet dat beter leert als 't leven van den Leeraer, 't geloof resideerende in 't herte/ is onsichtbaer; maer de wercken hoort en sietmen/ ende die getuygen van 't binnenste. Ende 't schijnt dat de groote intermitteyt die in de Christelijcke Kercke is geweest tot de kompste van Lutherus, oorsaeck heeft gegeven tot ongeleertheyt ende een ongebonde leven; soo dat Keyser Carel seer wel op den Rijxdach tegens de Geestelijcke seyde: Waert ghy Papen vroom geweest, ghy had geen Luther van doen gehadt; willende seggen/ dat Lutherus, Melangton ende andere/ als een geessel waren gekomen om haer op te wackeren uyt haer ongeleertheyt en quaet leven; synde so verre gekomen dat Erasmus een spreeckwoort maeckte van Monacho indoctior, als offer geen ongeleerder waren te vinden als de Monnicken. Op haer leven viel oock veel te seggen; hoewel niemant die eenich vernuft heeft sal willen twijffelen ofte de Kloosters/ Monasteria, syn t'allen tijden gehouden geweest voor winckels van deuchden, van onthoudinge, van vasten, van lijtsaemheyt, ende van arbeydt; het wit ende ooghmerck daer van zijnde om te vermijden het ghevaer 't welck het populair leven aenbrengt/ om het vlees te brengen tot gehoorsaemheyt van de geest/ ende soo veel te vryer met lijf ende ziele Godt te dienen; loopter misbruyck onder? waster opt gout sonder schuym? misbruycken wy niet daghelijcks onse edele ledematen? wie soude syn tonghe behouden? soudemense terstont afsnyden als die misbruyckt wordt? het oock desgelijcks. 't Is daerom belachelijcker dat in Engelandt ghebonden worden die nooyt haer versamelingen willen houden in Kercken die voormaels door de Roomsche afgoderie (soo sy 't noemen) syn misbruyckt geweest; neen/ de andere Protestanten syn wijser/gebruycken die geern. Het opperste ofte hooft-geschil van alles is 't Nachtmael; men weet dat van 't selve Sacrament by oude ende nieuwe Theologanten veel is geschreven; alsmen distingueert tusschen figuyrlijcke ende eygentlijcke manieren van spreecken/ so kanmen veel dingen concilieren. Dat het Broodt in 't Nachtmael niet is ofte blijft een gemeen broodt/ dat bekennen alle Gesintheden: ergo/daer geschiet eenige veranderinge, 't welck de Christelijcke Outvaders so Grierse als Latijnse hebben genoemt conversie, transmutatie, transformatie, transolementatie, transsubstantiatie. De Roomse seggen in 't Concilie van Trenten/ Christum vere, realiter, ac substantialiter sub specie panis & veni contineri. Dat Christus waerachtelick, werckelijck ende selfsstandichlijck tegenwoordich is onder de gedaente van het Broot ende Wijn. Dat Christus wel natuyrlijck altijdt sit in den hemel ter rechterhandt des Vaders, ende nochtans sacramentelijck met sijne substantie by ons is, op soodanige wijse, die

wy wel niet kunnen met woorden uytdrucken, maer die nochtans by Godt mogelijck is, ende die wy met onse gedachten, door 't gheloof verlicht zijnde, mogen begrypen ende vastelijck gelooven. De manieren van spreecken, dat het is een teecken des Lichaems Christi: Item, dat het Sacrament is een sichtbaer teecken van de onsichtbare genade, die staet de Roomsche Kerck mede toe. De Roomsche singt oock sub duabus speciebus, signis tantum & non rebus, latent res eximiæ. De Heylige Schriftuyr soo wel als andere boecken, sijn vol van sodane figuyren, gelijckenissen, parabelen, 't welck een gesont oordeel lichtelijck kan gesondelijck over een brengen, dat nochtans het broodt in 't Nachtmael meer wert als gemeen broodt, betuyght de Gereformeerde Catechismus. Inde Fransche, in de een en vijftichste Sondach staet: qu'il nous faille communiquer vrayemant au Corps & au sang de Christ. Wy moeten waerachtelijck deelachtich worden aen 't Lichaem Christi: Item, qu'il habite en Nous, & est conjoint avec Nous en telle union que le chef avec ses membres. Dat hy in ons woont, met ons vereenicht is, als het hooft met syn Leden. In 't Jaer vijftienhondert een en t'sestich tot Poissy, hebben de Gereformeerde ghestelt Christum in cœna dare vere corporis & sanguinis sui substantiam, gelijck het de beroemde Thuanus in syn Historie verhaelt.

De Engelsche desgelijcx vragende: Wat is het uytwendich gedeelte of teecken van des Heeren Nachtmael? antwoordende, Broodt ende Wyn; wat is het inwendich deel of de beteeckende saeck: The thing signified. res significata. Antw. The body and blood of Christ. wich are *verily* and *indeed* taken and received. Het Lichaem ende Bloedt Christi, 't welck waerachtelijck ende inder daedt, dat is, realiter wert genuttight.

De Nederlantsche Gereformeerde belijdenis secht artyckel vijf en dertich; daer en tusschen soo en feylen wy niet, als wy seggen, dat het geene van ons gegeeten ende gedroncken wort het eygen ende natuyrlijcke Lichaem ende het eygen bloedt Christi is: maer de wijse op welcke wy de selve nutten, en is niet de mondt, maer den geest door het geloove.

Alsoo dan blijft Jesus Christus altijdt sittende ter rechterhant Godts syns Vaders in de hemelen, ende en laet doch daerom niet hem selven; ofte ghelijck op den 79. vrage geantwoort staet, Waerachtelijck syns waren Lichaems ende Bloedts door werckinge des Heyligen Geestes ons deelachtich te maecken.

De Pausselijcke gaen noch soo verre niet, maer seggen dat Christus natuyrlijck blijft sitten aen de rechterhandt Godts, als boven geseyt is, maer Sacramentalijck &c. present is. In summa, men moet bekennen dat het meest is een strijdt over woorden, de een affingeert de ander wat hy noyt dacht, niemant wil d'ander toegeven, elck adoreert syn eygen inventien ende verstant uyt eergierigheyt, ende 't politijck loopter onder; ende alsoo wierdt het eyndelijck in Sweden qualijck ghenomen dat haer Ambassadeur soo moderaet ginck in 't stuck van de Religie, strelende de Pausselijcke, soo nochtans dat hy nergens oock qualijck sprack van Lutherus, ende van de Luthersche, meenende daer deur sich in de gunst van de Sweden te houden. Maer op Calvin ende Beza thoonde seer onvernoecht te zijn, aenwijsende dat Calvyn desgelijcks op Bucerus, in Engelandt eene moderatie drijvende, seer qualijck hadt ghesprooken,

hem

hem beschuldigende van Papisterien. Dat Bucerus aen Calvin hadde gheantwoort: ghy oordeelt nae dat ghy bemint ofte haet, ende ghy bemint ende haet na dat het u lust. Dat Calvin syn eygen gebreck (quaedt-spreeckentheyt) wel kennende 't selve extenueerde ende noemde/ een impatientie ofte ongheduldigheyt. Dat Beza schrijft dat in vijftien Jaren tijdt/ gheduyrende de welcke hy anderen leerde den wech der gerechtigheyt/ hy selfs nooyt was geworden sober/ noch milt/ noch waerachtich/ maer in 't kijven bleef steecken. Van Luther wijst hy geen faute aen/ die nochtans de naem heeft van seer quaedt-spreeckende/ ofte (gelijckmen soude willen extenueeren) impatient in sijn schriften/ ende sensuael van leven geweest te zijn. Op alles sulcks is hem den hoochgeleerde Rivet niet schuldich gebleven; maer door te veel kijven wort de waerheyt verlooren/ ende den Staet isser aengelegen datter geen veranderinge gheschiede: Semel placita pro æternis haberi. In Duytslant selfs/ hoewel het hooft tot noch toe/ altijdt is Roomsch geweest/ nochtans yder Prins/ hoewel Vassal/ maeckt dat syn Onderdanen den Godtsdienst volgen die hy volcht. Veel meer is te prijsen dat rechte Souverains ende machtige Potentaten sulcks doen; het Raedthuys ende de Kerck moeten eens zijn: als de Predicanten roepen gaet desen wech/ ende de Burgemeesters gebieden een ander wech/ so is niet te verwachten als tweedracht/ ende dat is de moeder van den ondergang. In 't stuck van de Ceremonien (want daer op siet meest het ghemeen volck/ tot de subtijle disputen onbequaem) kan lichtelijck een walchsaemheyt aen de Gemeente werden ingeprent/ ende 't leven van de Geestelijcke doet veel; ende daer op past datter geseyt wort: Als u pot soo langh sal te vier gegaen hebben als de onse, siet dan eens of die minder swart sal syn als de onse. In Engelant weetmen dat by de Piritains niet vpkans als eene pure eenvoudigheyt (geene Ceremonien) waren/ nochtans heeftmer Comedien ende Batementen van gespeelt; 't is dan niet vreemt/ datmen de Ceremonien van de Roomsche Kercke heeft kunnen verhaet ende walchsaem maecken/ als hebbende langh in de werelt geweest. Jae ten tijde der Apostelen was het Christendom der Heydenen een dwaesheyt, daerom geboden wort het verstandt gevangen te stellen, ende eene blinde gehoorsaemheyt te bewijsen aen het geloove/ 't welck in 't Symbolum der Apostelen is begrepen. Maer in dese laetste tijden schijnt het verstant te syn los gebroocken uyt de gevanckenisse; elck toont het met parade; het licht is op den Candelaer gestelt. Grotius seyt: Sæpe pro luce ignem fatuum videri, dat het dickwils syn dwael-lichten/ ignis erraticus; ende in 't gemeen eyndigen de disputen met schelt-woorden ofte met vechten.

Het Eynde van 't twee en twintichste Boeck.

HISTORIE of VERHAEL
Van
SAECKEN VAN STAET
En
OORLOGH,
In / ende omtrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

VYFDE DEEL.

't Drie en twintichste Boeck.

N't begin van Januarius quam een Declaratie van bey de Huysen van 't Parlement / die alrede in 't voorgaende Boeck is gestelt; waer op gedelibereert zijnde / is als noch by voorige resolutien gepersisteert / ende de saecke daer by te laten berusten. Gemelden Stricklandt heeft oock aen den Prince audientie versocht / ende geadmitteert zijnde / klachte gedaen over het transport van Officieren ende Soldaten, specialijck over Gorins; Syn Hoogheyt seyde / dat Gorins weder herwaerts quam / ende sich voort te refereren tot het geene wat haer Ho. Mog. op dat / ende diergelijcke stucken hadde alrede geresolveert ende noch souden resolveren. Syn Hoogheyt schickte terstont den Brief die hem Stricklandt hadde overgegeven aen de Coninginne, die thoonde dat haer de ghegevene audientie niet lief was; dies Syn Hoogheyt schickte aen haer Majesteyt om het selve te excuseren / als dat hy den selven Stricklandt niet kennende / hem onwetende hadde laten binnen komen / ende sulcks niet meer soude doen / gelijck van s'anderen daechs Stricklant ende vervolgens weder komende / wiert t'elckens gedisse-

gedifferereert ende geexcuseert/tot dat hy wel merckende dat het selve dilay/was een eerlijck refus/ sedert is achter gebleven.

De Koninginne heeft van dese tijt af geurgeert haer vertreck ende tot dien eynde met goedt convoy te werden overgebracht/ ja seyde somtijts: Ick sal vertrecken, al was het in een Koopvaerdy Schip, wel siende dat alhier de meeste inclinatien waren voor het Parlement / ende dat haer komste en comportementen (als doende seer opentlijck ende vrymoedich exercitie van de Rooms-Catholijcke Religie/ 't welck seer in de oogen van de gemeente liep) alhier meer quaedt als goedt dede. Blyvende oock alnoch hier in suspens het senden van een Ambassade/ alsoo men niet en wiste wat vrucht die soude schaffen. Want het meestendeel van de Regeringe/ insonderheyt Hollandt, was Parlements; Ende synde nochtans het doch-wit van de besendinghe meest tot dienst des Koninckx/so sachmen wel te voor dat het Parlement daer deur meer soude werden verbreemt als versacht. De Heer Ioachimi Ambass. van desen Staet/was entlijck op instantie meest van Hollandt herwaerts overgekomen. Men was hem verwachtende eenige goede ende perfecte informatie ende rapport / tot welcken eynde hy den 16. Janu. binnen stondt; maer hy was so voorsichtich ende vreesachtich dat hy niet als in generale termen sprack, dat de Engelsche differenten groot ende swaer waren/ op de welcke was [illegible] het geene dat hy van tijde tot tijde daer van hadde vernomen/hadde [illegible] laten weten/ dan dat het niet was van het seeckerste ofte secreetste van [illegible] geene dat in het Parlement was ofte wert verhandelt / daer van hy hem niet en hadde konnen ofte mogen ten naersten informeeren/ om te ontgaen den waen / dat haer Ho. Mog. of haer Ho. Mog. Dienaer eenzijdich was/ van het geene dat in het Hof van den Koninck ende van de geene die by sijne Majest. waren/ was gedaen; dat hy te Londen geene seeckere kennis hadde konnen krijgen / die wel beter (seyde hy) te bekoomen was alhier / dat boven dien hy als nieuw in desen Staet was/ by gebreck van publijcke correspondentie / ende selfs niet en wist met wat redenen gesustineert wierden de differerende opinien / de welcke hy hoorde met verdriet dat in dese Regeringe waren/ betreffende de Engelse saken; Om alle welcke redenen / ende aengesien dat het niet [illegible] soude syn in eene sake die soo swaerwichtich was als dese / sonder goet bericht te hebben van het geene in consideratie behoorde te komen/ advijs te geven/ sonderlinge by geschrifte / het welcke by aventure / voor-oordeel soude maecken/ende seeckerlijck subject wesen om gecensureert te worden / naer dat de saecken souden sijn uytgevallen / gelijck veele geschiet: Soo badt hy ootmoedelijck haer Ho. Mo. dat het deselve beliefde hem van 't voorsz. versoeck vry te houden/die van herten wenschte/dat hy yet bybrengen soude dat tot ruste ende eenicheyt mochte dienen/ ende dat hy hem t'allen tijden willich ende bereyt soude houden / om op haer Ho. Mog. aenmaningen / met deselve oft met Heeren Gecommitteerden te confereren van de Engelsche ofte andere saecken / ter plaetse daer haer Ho. Mog. het soude believen t'ordonneeren / ende dat men met onderlinge vragen ende antwoorden (onder correctie) allersijts tot beter kennisse soude konnen komen. Alsoo bleef men hier in de selve onseeckerheyt/ende men persisteerde by voorige opset van te willen blyven [illegible] dat [illegible], als weder-

om aenspreeckinge gedaen aen die van d'Admiraliteyten tot Amsterdam ende Noort-Hollandt, ende verklaert dat de respective Collegien ter Admiraliteyt van desen Staet/ de Commissie-Vaerders van den Coninck van Groot Brittangien of van Syn Majesteyts Parlement/ komende op de Canalen of stroomen deser Landen/ om de Schepen van dien/ of de selve Landen frequenterende t'sy in't leggen ofte in't uytzeylen respective te verspieden/ visiteeren/ ofte recherecheren/ datelijck/ met gemoede ofte ongemoede souden doen vertrecken ende Zee nemen. Ende in cas dat sodanige Commissie-Vaerders als vooren eenige visitatie ofte recherche aen/ by/ ofte omtrent de voornoemde Canalen deser Landen/ ofte oock wel in de diepe Zee souden mogen onderstaen te doen/ soude de Schepen van Oorloch in dienst ofte Eedt van desen Staet wesende/ sulcx effective noch hebben te beletten/ ende evenveel de voorsz. Commissie-Vaerders in het eene ofte ander geval hier boven aengeroert/ sich feytelijck tegens de Oorlogh-schepen ofte anderen souden willen opposeren/ of selfs attacqueeren/ datmen feytelijckheden tegens feytelijckheden soude stellen/ ende de selve soecken te weren ende verdryven. Dan in cas de Commissie-Vaerders van den Coninck/ ofte die van 't Parlement de Schepen deser Landen in het actuel uyt ofte in zeylen/ van d'een des anders Havenen in Engelant ofte Nederlandt respective (die sy jegens den anderen onderlingen mainteneerden) souden mogen [illegible] visiteeren ende recherecheren/ 't selve casus wierdt voor alnoch gelaten ende gehouden ongedecideert.

In't midden van Januarius quamen seven goede Oorloch-Schepen onder den Admirael Tromp ten ancker op de Rede voor Scheveling/ ende siende dattet de Koninginne ernst was/ soo heeft men voorgeslagen alles veerdigh toe te maecken/ ende een present te doen aen Syn Majest. maer over verscheyden opinien gevallen zijnde/ is endelijck geresolveert haer te vereeren de summe van vijftich duysent gulden/ ende eene boete van twee duysent Ducaten. Sulcx is haer den 29. benessens by de valedictie deur Gedeputeerde van haer Ho. Mog. met behoorlijcke complimenten gepresenteert. Des anderen daegs den 29. Januarii is sy getogen na Schevelingh opgeleyt op een wijse als sy ontfangen was; door de Schutterie in Wapenen; de Koninginne van Bohemen/ Paltz-Graven/ Princen en alle Grooten haer geleydende tot aen Strant/ alwaer veertich stucken geschut geplant stonden ende vier gaven; op Strandt stont een bequaem Wissers Pinck daer de Koninginne in tradt; werdende also van 't drooge afgerolt in Zee; sy geraeckte aen boort ende onder Zeyl met Sonnen ondergangh. De windt sijnde Oost-Noort-Oost/ men versekerde dat sy met haer voerde wel soven tot achtmael hondert duysent gulden/ maer in de Prince het meest daer af hadde gefourneert.

11 Den seften Februarii op de middach quam loopende tijdingh van ter Heyde ende Schevelingh dat in 't gesichte van 't Strandt aldaer ten ancker gekomen waren drie van de Koninginne Schepen/ ende datmen presumeerde de Koninginne self daer in te zijn/ ende alsoo sy teecken maeckten soo quam een Pinck aen Boort. Ondertusschen quamen de Princen ende Princesse Royale nae Scheveling/ ende de Strandt vol volcx/ ende alsoo het getij ende weer niet seer goet was/ [illegible] vijf ende sesthien [illegible] de Pinck aen Lant quam/

daer

daer in men bevonde dat de Koninginne self was / wierde alsoo wederom wel-lekom geheten / ende in het Hof in 't Noorteynde gelogeert / verhalende wat groote stormende contrarie windt sy hadde uytgestaen / ende dat de Schepen van een verstropt worden / sy den Admirael instantelijck hadde versocht ende ghepersist om aen d'een of d'ander plaets haer weder aen Landt te setten; 't welck hy noch best hadde gheoordeelt om tot Schevelingh te doen / alhoewel hy haer seer hadde gebeden om noch een dach of twee gedult te nemen / niet twijfelende of Godt soude beter wint ende weder geven / om haer te mogen tot Nieu-Castel te brengen / welcke plaets sy alrede tot op ontrent drie en twintich mijl genadert waren. Maer sy hadde haer niet willen laten seggen; Edoch ver-klarende met den eersten goeden wint weder te willen Zee nemen / hem tot dien eynde belastende met sijne Schepen sich 't Goereesche-Gat te willen gereedt houden. Ende alsoo te Sandtvoort was ghestrandet het Schip daer in haer Majest. Paerden waren geweest / ende ghesalveert / wiert een ander Boeyer tot Rotterdam gehuyrt om de selve weder in te schepen / den Admirael versochte oock te weten ingevalle hy in Zee van d'een of d'ander mocht worden geat-tacqueert / hoe hy hem soude hebben te dragen. Daer op haer Ho Mog. hem hebben geantwoort / dat defensio was juris naturalis.

De eerste dagen heeft de Prince de Koninginne getracteert / alsoo sy haer keucken goedt te scheep liedt om niet te doen gelooven dat sy wilde hier langh blyven. Ende hoewel men alrede hadde ordre gestelt in den Briel om haer te lo-geeren / soo heeft sy echter daer na begeert weder tot Schevelingh te Scheep te gaen. Ende het defrayement den Prince swaer vallende (want men seyde dat aen geleent geldt ende presenten bykans aen alle Domestijcken der Koningin-ne / Syn Hoogheyt wel een Millioen onkosten hadde gedaen) so wiert wederom van wegen haer Ho. Mog. ordere gestelt / ende het defrayement deur den Hof-meester Dorp, op ses hondert guldens daechs besorcht.

Des Maendaechs den drie en twintichsten February is de Koninginne we-der na Scheveling gegaen / sy tardeerden aldaer tot den ses en twintichsten, als verwachtende eerst in de Vloote een Galiot met Ammunitie by haer ingekocht / vreesende / gelijck die van Hollandt daer toe ordre hadden gestelt / dat het soude achter ende opgehouden worden; gelijck oock tot dien eynde twee Parlements Schepen in de Mase lagen om daer op te passen. Ende alsoo het selve seer tar-deerde / soo wilde sy niet aenboort / reedt ettelijcke mael langs strandt om te sien; eens seyde men haer dat Syn Hoogheyt alrede by de Pinck stont om haer daer in te helpen ende te valediceren / maer sy seyde niet te sullen vertrecken voor dat het selve Galiot daer by was. Als de Koninginne nu al op de Pinck stondt / wilde sy voor haer oogen sien dat oock haer Biecht-Vader ende ander Geeste-lijckheyt / in een ander Pinck waren / vreesende datmense soude achterhouden ende qualijck tracteren. Het was een suyr / kout / ende doncker weder / ende Syn Hoogh. was al in dien tijdt van seer tedere ende weecke dispositie / soo dat hem dat opwachten aldaer veel tijdts op de strandt / wel drie dagen lang / swaer viel; synde soo respectueus / dat hy / onaengesien syn swackheyt / ende geen calot dragende / echter altijts bloots hooft / oock selfs op strandt / by de Koninginne was. De Galiot komende / ginck haer Majesteyt op Donderdach den ses en

twintich-

twintichsten te scheep/ synde noch tot Scheveling gevalediceert deur de Heeren Gent, Renswoude ende Aldringa van wegen haer Ho. Mog. raeckten savonts onder zeyl ende quam met tamelijcken spoet den eersten Marty tot Flambury head, in Burlingh bay van waer deur den Graef van Nieu-Castle ontfangen/ sy voort geconduceert wierdt tot den Coninck/als doen synde tot Oxfordt.

Men seyde in dese tijdt/ dat de Koninck van Dennemarck sich de Engelsche saecke seer begost aen te trecken / disponerende van sijn Rijck / ende syn Testament maeckende/ om in persoon naer Engelant te gaen/ maer sonder gevolch. De Koninginne alhier zijnde/hadde oock Craft ende Montegu nae Brussel ende Parys gesonden/ waer sy groote vertroostinge ende complimenten van bystant kregen/ maer alles bleven woorden.

Den sesten Marty hebben haer Ho. Mog. op instantie van die van Hollandt gerenoveert het Placcaet van den sestienden October sestienhondert veertich, tegen het inbrengen van allerhande bereyde ende gheverfde Wolle-Laeckenen ('t welck meest respicieerde Engelandt) met dese Ampliatie: dat uyt geene andere Rijcken ofte plaetsen binnen de voorsz. Landen ofte geassocieerde Lantschappen / Steden ende Leden van dien / souden mogen worden inghebracht eenige bereyde ofte geverfde Laeckenen, Sametten, Carsayen ofte Baeyen, van wat lengte ofte breedte de selve souden mogen wesen / alleenlijck uytghesondert de gemengelde Coleuren, die notoorlijck in de Wolle waren gheverft / volgens den voornoemde Placcate / ende dat by het voorsz. Placcaet mede expresselijck verboden soude worden aen alle Ingesetenen der meerghenoemde Landen/ sodanige geverfde of bereyde Laeckenen, Sametten, Carsayen ende Bayen, van yemant buyten ofte binnen de selve meergenoemde Landen geassocieerde Steden ende Leden van dien te koopen/ op de pene begrepen in 't voorsz. Placcaet.

Den achtienden Marty quam de Heer Boswel ter Vergaderinge uyt expresse last van den Koninck/bedanckende over 't goet tractement 't welck de Koninginne alhier hadde ontfangen/ voorts klaeghde over het drucken ende divulgeren alhier van verscheyden blauwe boeckens/ als het ingewant *der bedruckte*, lydende ende recht Religieuse Engelschen. Item Engelants geschrey, ende Wee, over Nederlant. Item Nederlantsche Droom of wonderlijck visioen. Item het drucken van de Remonstrantie of propositie by hem Heer Boswel ter Vergaederingh gedaen (hier te voor vermelt) over 't aenhouden van seecker Engels Schip geladen met goederen van de Koninginne. Waer op hy met complimenten is bejegent met belofte van tegen het gedruckte ordre te stellen / hoewel oock geseyt wierde/ dat de Koninck in Engelant selfs / niet konde beletten het selfde drucken tegen hem / het te min vreemt was datment hier niet konde weeren. Korts daer na heeft hy oock syne klachten ingebracht tegen 't Placcaet ende verbodt onlangs den sestienden deses gearresteert tegens 't invoeren van gheverfde Laeckenen, als strijdich met des Engelschen Courts hebbende privilegien. Sulcks is by Hollandt overgenomen / die daer op weder inbrengende/ datmen behoorde te persisteren by het Placcaet; soo hebben haer Ho. Mog. haer daer met geconformeert. Korts daer nae/ alsoo Stricklant sich addresseerde aen de particuliere Provintien / ende allenthalven aldaer van de Staten wel ontfangen ende ter Audientie gheadmitteert wiert / heeft Boswel

oock

oock daer over den een en dertichten Marty klachte waren gedaen / ende versocht de waerheyt daer van te weten. Daer op haer Ho. Mog. verklaerden daer van als noch geen kennis te hebben / oock niet wel daer in te kunnen schrijven aen de Heeren haer Principalen.

Den veerthienden April versochte van haer Ho. Mog. eene klare ende volkomen antwoort op 't geene hy den een en dertichsten Marty hadde geklaecht/ raeckende de admissie van Stricklandt in de Provintien; waer over gecommitteert is den Heer Gent, om den Resident Boswel t'sijnen Huyse te gaen informeren over de receptie van Stricklant in Gelderlandt / als dat haer Ho. Mog. daer van geen kennis hadden. Boswel hadde onder anderen ghesept dat in het Parlement in 't Hooger-Huys niet compareerde boven een vierde part / ende in 't Leger-Huys niet boven een derde part van de geene die aldaer behoorden te zijn/ ende dat (seyde hy) noemdemen noch een Parlement; willende infereren dat Stricklant ongefundeert was te vooren den Tijtel van Envoye ofte gemachtichde van 't Parlement.

Den veertienden April wiert ter Vergaderinge in bedencken gestelt/ofmen niet aen Syn Hoogh. behoorde toe te leggen eene gratuiteyt tot subventie van de over groote kosten by hem gedragen ten tijde van het aenkomen van de Koninginne van Groot Brittaignen in 't Goeresche Gadt, oock haer Majesteyts verblijf in 't Leger ende daer omtrent het voorleden Jaer twee en veertich, mitsgaders op der selver vertreck tot Scheveling. Werdende dit voorstel ghefundeert op haer Ho. Mog. verscheyden resolutien / ende hier toe noch geallegueert / datmen de Koninginne Moeder het aenkomen uyt Brabandt herwaerts / als oock op der selver vertreck van hier na Engelandt / ghedurende haer Majesteyts reyse ten laste van den Lande / hadde gedefroyeert / ghelijck men aen hare Majesteyt oock gedaen hadde in 't repasseren van Engelant door dese Landen nae Ceulen. Oock is hier nevens aen haer Ho. Mog. in bedencken gestelt/ dat nadien de Koninginne van Groot-Brittaignen / alhier ter eeren van het Landt een gheruymen tijdt was gelogeert gheweest in 't oude Hof staende in 't Noorteynde van s'Graven-Hage, ende mits dien veele ende verscheyden kostelijcke Meubelen door de rouwigheyt van het gevolch van hare Majesteyt van Groot Brittaignen waren geruyneert ende bedorven/ofte haer Ho. Mog. niet en soude kunnen goedt vinden datmen ten reguarde van het voornoemde verderf aen haer Hoogheyt de Princesse van Oraignen soude doen een gratuiteyt van de voornoemde Meubelen/ende dat op ende in conformiteyt van 't geene in diergelijcke gelegentheyt was geschiedt ten tijde van de Koninginne Moeder/ volgens de resolutie van haer Ho. Mog. dies aengaende op de Propositie van de Provintie van Hollandt selfs den sevenden July negen en dertich genomen. Maer dese Propositie voortkomende van sodanige / die het Hof seer sochten te complaceren/ hadde geen smaeck/ ende gheschiede oock sonder kennis van Syn Hoogheyt/ so de Heer Proponent seyde; daer by voegende indien men 't niet terstont resolveerde / dat Syn Hoogh. sulcks vernemende/ het soude selfs tegen spreecken / ende geensints begeren; ende alsoo ist daer by gebleven. In 't eynde van dese Maendt wiert ter Vergaderinge verthoont seeckere Acte/ luydende als volcht:

Alsoo Syne Kon. Majesteyt van Groot Brittaigne heeft gegeven commissie tot inkoop, en transport van Wapenen en Munitie van Oorloch tot syn dienst, in de Haven van Duynkerck, geladen in 't Schip van *Maillart* van *Banninckhoven*, om van daer ghevoert te worden, volgens Syn Majesteyts ordre; soo werden Myn Heeren de Staten Generael versocht daer van kennis te houden, als dat de selve Wapenen niemant toebehooren als aen Syn Majesteyt, ende dat het selve Schip is in syn dienst. Actum *Hage* den *derthienden April sestienhondert drie en veertich* geteeckent *Willem Sandis*.

Waer op egeen resolutie is gevallen. Ter occasie van sulcks / scheen dat het Parlement oorsaeck nam te klagen / als of Syn Hoogheyt kennis hadde ende verlof gaf tot het transport van Wapens ende Ammunitie uyt Duynkercken na den Koninck; dies op dat subject by Stricklandt ingegeven zijnde seecker Memoriael / is daer op gevolcht dat de Heer presiderende heeft te Vergadering voorgestelt dat den 25. deses in deselve Vergaderingh was gelesen seecker Fameus geschrifte onderteeckent ende overgelevert by eenen Walter Strickland, hem gedragende als Envoye van het Parlement in Engelandt / in welcke geschrifte Syn Hoogheyt seer sinisterlijck wierdt beswaert ende des selfs actien getraduceert; waer van de selve Syn Hoogh. kennis bekomen hebbende / hadde hem presiderende versocht / dat hy haer Ho. Mog. uyt sijnen naem soude representeren / dat den inhout van 't voorsz. geschrifte was calumnieux / ende dat over sulcks de voorsz. Stricklant daer toe gehouden mocht worden / dat hy aen Sijn Hoogh. daer over soude hebben te geven ende doen satisfactie / op dat hy ontstentenisse van dien hy niet ghenootsaeckt en wierde op andere middelen te moeten dencken / daer door hy Stricklant aen hem buyten haer Ho. Mog. Vergaderinge ende dispositie de voorsz. satisfactie soude moeten doen. Ende heeft de ghemelten Heer presiderende / hier by ghevoecht / dat haer Ho. Mog. dese hoochwichtige ende verre uytsiende saecke ghelieffde te behertigen / te meerder / om dat de selfde tot geenen andere eynde was streckende als om de Actien van Sijn Hoogh. alomme hier te Lande hatich te maecken / ende onder de goede Ingesetenen van dien / dissentien ende tweedracht te veroorsaecken. Dat oock diergelijcke slim ende snoodt beleyt uyt andere sijne Stricklants actien was gebleecken / om dat hy geloof gevende aen alle verkeerde ende indirecte uytstroysels ende rapporten / sich niet en hadde ontsien hier bevoorens notable Leden van desen Staet met pure onwaerheden te beschuldigen / ende dat men sulcks tot noch toe ongemerckt hebbende laten door-gaen / hy van trap tot trap daer door hooger was opgestegen / ende eyndelijck tot die stoutigheyt was gekomen van den persoon van Sijn Hoogh. aen te tasten ende des selfs actien te denigreren ende te traduceren / wiens ghetrouwigheyt tot eer ende dienst van desen Staet altoos wonderbaerlijck hadde uytgemunt / waer over Sijn Hoogh. by de Regeringe deser Landen / als oock by alle Ambassadeurs ende Ministers van uytheemsche Princen ende Potentaten hier komende / met de hoochste eer ende respect was bejegent. Dat haer Ho Mog. nu behoorden te verthoonen / dat desen Staet selfs door de voornoemde seditieuse calomnien in den persoon van Sijn Hoogh. was geraeckt / allegerende op dat subject dese naevolgende exempelen: dat in 't Jaer vijftienhondert twee en tachtich Sijn Excellentie

Prince

Prince Wilhelm hooghl. memorie/hebbende te kennen gegeven dat eenige personen seer qualijck met veele injurien van hem spraecken / de Heeren Staten doenmaels daer op versocht hadden dat Syn Excellentie de selfde personen wilde bekendt maecken / om haer daer over exemplaerlijck te straffen. Dat oock seecker politick groot Minister (de Heer van Oldenbarnevelt) deser Landen in der tijdt valschelijck beschuldicht wesende van dat hy Papist ende in de Misse ghesien was / de Calumniateur daer over openbaerlijck op 't Schavot was gegeessel geweest / ende dat een yder in 't particulier soude willen gedencken hoe leet hem soude zijn/datmen sijn Eer/reputatie/goede naem ende faem/ daer doormen eygentlijck leeft / quame te quetsen / hoe yverich men soude sijn om sich daer van te ressenteren / hoe veel te meer men dan nu dese saecke behoorde te behertigen / als raeckende een Personagie van soo hoogen ende grooten qualiteyt ende extractie/ aen de welcke desen Staet so veel danckbaerheyts schuldich was/ behalven de quade consequentien ende reflexien die tot ondienst van desen Staet selfs daer in strecken. Waer op ghedelibereert zijnde/ wierdt goet gevonden mits dien te verklaren datmen de voornoemde læsie ende offensie in den persoon van Sijn Hoogh. door den meerghenoemden Stricklant calomnieuselijck ghedaen / was opnemende ende houdende / in allen schijn of de de selve directelijck tot laste van den Staet deser Landen ware geschiedt; ende dat hier inne geprocedeert soude worden nae behooren; ende wierden dienvolgens versocht ende gecommitteert de Heeren Gendt, Sonck, Vosbergen Donia, om door een van de Kamerbewaerders dien dach de voorsz. Walter Stricklandt te laten insinueren / dat hy morgen voor de middach de klocke negen uyren voor haer in haer Ho. Mog. Vertreck-Kamer soude hebben te verschijnen/ om aldaer ondervraecht ende gheexamineert te worden / of hy het voornoemde uyt sijn eygen hoofde overghegeven / dan of hy sulcks hadde gedaen by expresse ende speciale last van het Parlement/ ende in cas dat hy confesseerde sulcx ghedaen te hebben by last van het ghemelde Parlement / dat hy daer van schriftelijck soude moeten doceren; ende dat de gemelde Heeren Gedeputeerde van der selver wedervaren soude hebben rapport te doen. Ende also dit een saecke was van grooten ghewichte / dat de Griffier Musch de besoignes soude bywoonen om daer van notitie te houden. De Heeren Gent, Sonck, Vosbergen, Donia. Haer Ho. Mog. Gedeputeerde/hebben den negen en twintichsten April aen de selve ter Vergaderinge gerapporteert dat sy volgens haer Ho. Mog. last ende ordere ten bywesen van den Griffier Musch door haer hadden bescheyden ghehadt in de Vertreck-Kamer Walter Stricklant, ende dat hy aldaer ghekomen wesende/ ondervraecht was/ of hy seecker Geschrift hem vertoont/ den vijf en twintichsten deses aen de Vergaderinghe hadde overghelevert / luydende als volcht:

Seer Hooge ende seer Machtige, mijn Heeren de Staten;

ICk ben belast door ordere van myn Heeren van 't Parlement in Engelandt den *sevenden April* deses Iaers, harent wegen bekent te maecken aen U Ho. Mo. dat de Koninck (volgens raedt van sijne quade Raetslieden) heeft gehuyrt veel

Duynkerckſche Schepen ten ghetalle van *vier en twintich*, ghelijckmen bericht wort, om te bevechten de Vloote van den Koninck ende van 't Parlement (dese ſtyl gebruyctent Parlement) beſtelt tot bewaringe van 't Rijck, ende dat alrede *twee* van de ſelve Schepen ſijn gecomen uyt Duynkercken, opgheſet hebbende des Konings Vlagge; ende myn Heeren ſijn geinformeert dat u Admirael de ſelve *twee* Schepen heeft onghemoeyt laten uytcomen door ordere ende bevel van Syn Hoogh. den Prince van *Orangie*. Myn Heeren van 't Parlement hoopen dat deſen Staet niet ſal toe-laten dat de Duynkerckſche haer op deſe wijſe ſouden meeſter maken van de Zee ende van Engelant; maer dat ghy veel eer ſult gebieden aen u Admirael om te beletten het uytloopen van de Duynkerſche, onder wat pretext het ſoude mogen zijn; want alle Spaenſche Schepen ſoude mogen opſetten de Vlagge van den Koninck van Engelandt, ende door dat middel nemen de Schepen van 't Parlement, bedervende ſo de Koophandel tuſſchen beyde Natien; daerom verſoecken myn Heeren, dat den Admirael werde belaſt de Duynkerkers niet uyt te laten, onder wat pretext het zy.
Was onderteeckent W. *Stricklandt*.

Dat dit gheſchrift by hem nagelesen weſende / hy Stricklandt voor het ſijne hadde geagnoſceert / ende vervolgens daer op geexamineert / of hy het ſelve geſchrift uyt ſijn eygen hooft hadde overgegeven / dan of hy ſulcks hadde gedaen by expreſſe ende ſpeciale laſt van het Parlement / hadde geconfeſſeert ſulcks gedaen te hebben op ordere van 't Parlement / ende hem vervolgens aengheſeyt weſende / dat hy van ſodanigen laſt ſchriftelijck ſoude hebben te doceren / hadde hy Stricklandt gheſeyt dat hy meende daer toe niet gehouden te zijn / om dat hy t'ſijner aenkomſte hadde overghelevert Brieven van Credentie van 't meergemelde Parlement / doch dat hy om te voldoen het begeren van haer Ho. Mog. aen de Heeren der ſelver Gedeputeerden hadde gheexhibeert ſeecker vel papier in kleyn formaet op de voorſtaende zijde / van welck papier ſtont ſeker Acte / by hem genaemt Ordre, die geſchreven was met kleyn loopende baſtart Italiaenſe letter in Engelſche Tale / ende onderteeckent Hendrick Elſing, ende van binnen op de rechte zijde van het meergenoemde papier / ſtondt een ander of tweede Acte / by de voornoemde Stricklant oock genaemt een Ordere, mede geſchreven in de Engelſche Tale / door een (ſoo hy Stricklant ſeyde) ghenaemt Rochefort, met een vette groove langhe letter / dragende aen de kant boven ende buyten den text van dien deſe inſcriptie / te weten; die veneris ſevenden April 1643. ſonder dat nochtans haer Ho. Mog. deſe Acte / om dat hy Stricklandt ſulcks verſochte / hebben mogen leſen / ende was oock onderteeckent Elſing; doch was deſe onderteeckeninge ſoo verſcheyden van de voorverhaelde eerſte Acte / dat te rechte getwijffelt ſoude moge worden of deſe ondertekeninge van een en d'ſelve handt was / dat achter deſe onderteeckeninge met interval van eenige ſpacie volchde een ander ofte derde Acte / by de voornoemde Stricklandt mede ghenaemt Ordere, geſchreven in de Engelſche Tale met twee verſcheyde handen / waer van onghevaerlijck de bovenſtaende ſelfs door de handt van de voorſz. Rochefort was geſchreven / ende de verdere ofte nederſtaende ſelfs by de handt van Hend. Elſing, van welcke Acte voor ſoo veel het onderſte gedeelte van dien

belangde /

belangde/ geschreven met de geseyde handt van de meergenoemde Elsing, hier nae volcht geinsereert in de Engelsche Tale:

Die veneris *sevenden April sestienhondert drie en veertich*, Ordonneert dat M[r]. *Pym* ordere gheve aen M[r]. *Stricklant* te klagen aen de Heeren Staten dat het Huys is onderrecht dat *twee* Schepen van de Duynkerckse Vloote ghehandelt om herwaerts te komen, syn wech gegaen met des Konincx Vlaggen, met speciale toelatinge van de *Prince van Orangie*.

Gelijck de meerghenoemde Stricklant het selfde met sijn handt/ staende aen de Tafel ende meest den tijdt bloots-hooft in presentie van de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden hadde uytgeschreven. Dat daer op hy Stricklandt vorder onderbraecht wesende op de ghelegentheyt ende qualificatie van beyde de voornoemde persoonen / hadde gheantwoort/ dat de voorsz. Elsing was alleen Clerck van 't Leger-Huys des Parlements/ende de voorsz. Rochefort, Clerck van hem Elsing; ende hem Stricklant vervolgens voorgehouden wesende of hy by gheschrifte soude willen verklaren dat de respective voorverhaelde Engelsche geschriften/ in voegen hier boven aengeroert / waren geschreven by de respective Clercken/ hadde geantwoort/ dat hy het daer voor hielde / declinerende nochtans daer van schriftelijcke verklaringen te geven / om dat hy Stricklant de voorsz. respective Clercken de voornoemde respective ordere niet hadde sien schrijven. Hier op aen hem Stricklant naerder te gemoet gevoert wesende/ dat het voornoemde beschept als het al schoon goedt was / slecht van stijl was/ ende oock niet sonder ghefundeerde suspicie van alhier in den Hage geformeert te zijn/ hadde hier op seer hooch geprotesteert / dat hy geen bedrieger was / dat hy ter goeder trouwe ginck/ dat hy hem vrywillich in de gevanckenisse wilde stellen ende sijn hooft verliesen in cas dat het voorsz. gheschrifte hem niet van wegen het Parlement en was toegheesonden / ende dat het Parlement het selve gestant soude doen. Dat hier op was geseyt dat sijne geexhibeerde geschriften in allen ghevval alleen quamen by last van het Huys van de Communen ende dat sijn meergenoemde gheschrift van den vijf en twintichsten deses/onder anderen mede bracht, par ordre expres de Messieurs du Parlement d'Angleterre, dat daer op hy Stricklant hadde gheantwoort dat hy dickwils van van 't eene/ van van 't ander Huys (respective) van 't Parlement ordere in 't bysonder was ontfangende / ende dat hy de respective ordere op dien naem van 't Parlement in 't generael was in 't werck stellende; hadde oock laten sien seecker geschrift ofte Acte/ dat hy seyde aen Sijn Hoogh. hier bevooren getoont te hebben/ daer onder met een ende des selfs handt stonde geteeckent nae onthout van de meergemelte haer Ho. Mog. Gedeputeerden / dese namen / te weten/ Manchester, Mandewyle, Lenthal, eyndelijck dat hy Stricklant aen de Heeren haer Ho. Mo. Gedeputeerde hadde voorghelesen eenighe regulen uyt een particulieren brief/ raeckende de materie gementioneert in 't voorsz. geschrifte by hem den vijf en twintichsten deses voornoemt / aengeroert / doch nergens nae soo breedt/ ende was de selve brief by hem Stricklant gereserveert sonder de selve aen de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde te exhiberen/dat daer na de voornoemde Stricklant was afgegaen. Dit rapport gedaen / ende dienvolgens getreden wesende in sijn saecke ten regarde van het geschrifte by hem Stricklant den vijf en twin-

tichsten April lestleden ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. ingedient/ is den sevenden May verklaert/dat het voorsz. geschrift was valsch ende onwaerachtich, voor so veel het selfde geschrift was spreeckende van Sijn Hoogheyt/ ende dat haer Ho. Mog. ten insichte van de persoon van Sijn Hoogheyt sulcx haer hadden aengetrocken / dat over sulcks geschreven soude worden aen 't Parlement van Engelandt met representatie van beswaernis / die haer Ho. Mog. daer uyt hadden opghenomen / om by het voorsz. Parlement gherepareert te worden/ ende dat middeler tijt geen geschriften van de voorsz. Sr. Stricklant en soude werden aengenomen sonder nader resolutie van haer Ho. Mog. Sullende schrijven aen het Parlement / viel de vraghe in wat Tale het schrijven soude werden ingestelt/ te weten / in 't Latijn / als zijnde een algemene tael / ofte in 't Francoys / ghelijckmen tot noch toe aen den Koninck van Vranckrijck hadde geschreven/ of in de Nederlantsche tale/om redenen dat het gemelte Parlement eenich schrijvens aen desen Staet in de Engelsche tale hadde geschreven / ende dat twee Declaratien van het Parlement aen haer Ho. Mog. waren verhantreyckt beyde in de Engelsche tale. Item / hoemen van binnen den Brief in 't hooft soude schrijven/te weten/of men de qualificatie van 't meergemelde Parlement boven de vouwe soude hebben te schrijven of in rectâ lineâ in de vouwe/ ende in desen ghevalle of men Staten boven soude schrijven ; wat qualificatie men het Parlement in Text van den Brief soude hebben te geven in 't een ofte het ander casus? als men niet boven soude schrijven. Die Staten &c. hoemen onder soude sluyten/ ende vervolgens de onderschrijvinge doen met de ghewoonlijcke clausule van complimenten ? hoemen de superscriptie van den Brief soude instellen ?

In Ianuario is ghereeckent over het Frans subsidie by den Commissaris Hoeust tot Parys ontfangen in 't Iaer een en veertich, zijnde in effect de twaelf mael hondert duysent guldens niet meer in Hollandts geldt/ ende na afkortinge van onkosten ende andersints bedragende gheweest als acht hondert vijf en negentich duysendt vier hondert elf guldens twee stuyvers ende ses penningen gheweest/ wesende in de selve somme begrepen eene partye van drie hondert negen en twintich duysendt vier en tachtich guldens ende veertien stuyvers over Londen genegotieert ende gheremitteert / maeckende dese somme een hondert een en dertich duysent ses hondert drie en dertich Cronen, ende een en vijftich Sols, daer van yder Croon/ tot proffijte van 't Landt / by Hoeust wierdt ghebracht/ tegens hondert grooten ; zijnde noch aen de voorsz. somme van twaelf hondert duysendt gulden in de Espargne in Vranckrijck ghekort ende ingehouden/ ende aen de Heer van Chavigny ghevolcht drie en twintich duysendt acht hondert drie en dertich Cronen ende een derde part van een Croon , daer temonterende de Pensioenen van de Fransche Officieren in dienst van desen Staet/ welcke pensioenen den Coninck sich expresselijck by het Tractaet van Subsidie / over het meergenoemde Iaer / hadde voor behouden ; noch sijn de twaelfmael hondert duysent guldens Frans geldt vermindert met ses duysent Cronen, die haer Ho. Mog. by der selver resolutie ende de aenschrijvinge daer op gevolcht hadden geordonneert / dat ghegeven soude worden in Vranckrijck volgens voorgaende voet/soo wanneer het Tractaet van Subsidie in Vranckrijck

rijck

rijck wiert gesloten. Item heeft Ian Heust in uytgeef van sijne voorsz. Reeckeninge gebracht seven duysent ses hondert vijf en t'negentich Cronen Frans geldt/ ter saecke van sijne provisie ende risico der remisen, wesende twee par cento over het gheheele Capitael / hem competerende in kracht van accoordt met hem hier bevoorens gemaeckt; doch wierdt aen dese somme afgetrocken vier hondert ende elf guldens/ uyt gelijcke reden als hem Heust in de voorsz. Reeckeninge van den Jare negen en dertich gekort sijn geweest hondert vijf en tnegentich Cronen / uytwijsende haer Ho. Mog. respective resolutien van den acht en twintigsten September ende acht en twintichsten October een en veertich. Noch bracht Ian Heust in uytgeef sijner reeckeninge ses duysent ses hondert ses ende t'sestich Cronen ende twee derde parten van een Croon Frans geldt/ voor gratificatien aen Commisen, Valers de Chambre, Lacquayen, Swissers, als oock diversche andere/ mitsgaders het recouvre der penningen, sommatie, readsignatien, arrests du conseil, expeditions ende zegels.

Het Subsidie van 't Jaer veertich was tot Amsterdam in Banco ghefourneert sonder eenige defalcatie.

In 't laetst van January is den Heer van Oosterwyck Ambassadeur van desen Staet toegesonden nieuwe last ende Instructie om met Vranckrijck te tracteren raeckende 't nieuwe Subsidie ende verbintenisse van desen Staet daer voor; ende specialijck aengaende het stuck van 't berchloon van Schepen, originalijck Ingesetenen van dese Landen toebehoort hebbende / ende door de Fransche den Vyandt ontjaecht ende bevrijdt werdende. Die van den Coninck gaven te kennen dat sy dit Jaer de Spaensche soo krachtelijck souden aentasten dat de Coninck niet soude behoeven ofte behooren aen desen Staet geldt Subsidie te geven.

Vranckrijck nam qualijck datmen alhier soo seer sprack ende delibereerde over de Reductie der Compaignien.

Ende also den Ambassadeur in last gegeven was te insisteren op twaelfmael hondert duysendt guldens Hollandts, ofte vijftienmael hondert duysendt guldens Frans geldt; ende hy gerescribeert hadde daer in swarigheyt te vinden/ soo is hem weder gelast om sich te contenteren met het Secours van 't voorsige Jaer van twaelfmael hondert duysent guldens Frans geldt/ doch niet minder. De Coninck versocht oock twaelf Oorloch-schepen tot sijnen dienst/ te betalen de helft contant/ ende de ander helft naer gedane dienst; maer considererende dat/ gelijck voor eenige Jaren/ sulcks noyt soude werden betaelt / refererende noch wel driemael hondert duysendt guldens aen de betalinghe van de schepen voor Rochelle gesoncken; seyde oock noch sobert / wat schepen de Coninck hadde in de Middelantse-zee gedaen arresteren/ niet betaelt; so wiert te verstaen gegeven dat de Coninck begerende schepen/ sich konde addresseren aen Coopluyden tot Amsterdam, ende wierdt de Ambassadeur ghelast met alle bedenckelijcke redenen sulcks te excuseren/ ende bysonder op de groote Equipage die den Vyandt dede tot Duynkercken / waer tegens prima Marty haer Ho. Mog. weder in Zee soude brengen niet alleen de bekende twee en dertich soo Schepen als Fregatten/ maer oock een tweede Vloot/ daer op al bereyts was geresolveert/ 't welck niet alleen streckte tot bevrydinge der Commercien ende

Navi-

Navigatie ter Zee van den Ingesetenen deser Landen / maer selfs tot dienst/ voordeel/ende securiteyt van Vranckrijck ende desselfs Onderdanen. Wyders wiert den Ambassadeur gelast alle nadere mogelijcke goede officien te doen by den Koninck ende elders in Vranckrijck van noden wesende/ ten eynde dat het Schip genaemt de drie Koningen met sijne ladinge als noch ten spoedichsten aen de originele Eygenaers van dien werde gherestitueert. Ende daer neffens rondelijck te verklaren dat haer Ho. Mo. niet en soude konnen gedogen dat het vijf en t'sestichste artyckel van sijne Majest. Edict op het stuck van de Admiraliteyt in Vranckrijck/ jegens de Ingesetenen deser Landen wierde geexecuteert/ maer dat daer jegens van wegen desen Staet en de particuliere geinteresseerde respective / soude moeten gedaen worden alle 't gene dat in haer vermogen soude zijn / waer uyt dan by consequentie ende reflexie sodanige swate saecken ten wederzijden soude komen te ontstaen / die met de oude vertrouwde Vrundtschap van Vranckrijck ende desen Stadt niet en souden correspondeeren/ maer wel licht ter contrarien tot groote verwyderinge tusschen beyde de Staten uytvallen / alsoo de recherce ter Zee/ die by Vranckrijck wiert gepretendeert/ over de Schepen / streedt tegens de natuyrlijcke libertedt / oock aller volckeren recht / ende souden de schepen deser Landen in haer Voyagien sulcx worden gheretardeert ende ghedíscommodeert datse wel licht somwijlen daer door schip en goedt soude komen te verliesen.

Men heeft oock korts daer na den Ambassadeur belast op brieven van Credentie te intercederen by den Coninck van Vranckrijck voor die van Geneve; klagende by Missive aen haer Ho. Mog. dat eenen Ian du Pian, hem seggende Prieur van St. Ian buyten de muyren van de voorsz. Stadt/ den Magistraet ter oorsaecke van eenighe attentaten hadde gheevoceert voor het Parlement van Dyon in Bourgongie, 't welck die van de selve Magistraet sustineerde te strijden tegens de Souverainiteyt van de selve Stadt.

In dese tijdt quam oock weder hier de Colonel d'Estrades, hadde den tweeden Marty audientie/ complimenterende van Syne Majesteyts sincere intentien tot onderhoudinge der Alliantien/ dede een deftige waerschouwinge tegen de Spaensche loosheyt; datse in 't gemeen als de tijdt van de Campaigne gemaeckt/ op de baen brachten openinge van Vredehandelinge/ om daer mede de Oorlochs preparatien te retarderen. Seyde wijders/ dat de Coninck seer verwondert was te hooren datmen alhier hadde de Compagnie ghereduceert / te weten/ van twee hondert op hondert vijftich, van hondert vijftich op hondert en twintich, ende van hondert en twintich op hondert, meenende dat daerom het Leger alhier niet koste met genoechsame force in 't Veldt komen. Maer de Heeren van Hollandt (die meest oorsaecke waren van dese reductie) hadden daer van een ander opinie/ namentlijck / dat de Hoofden die sy casseerden / niet effectijf waren onder de Compagnien / ende dat sy nu ghelijcke sterck (midts promptelijck betalende) in 't Veldt soude komen als te voor.

Voort discoureerde welgemelde d'Estrades van de Compagnie/ ende tegenwoordige gelegentheyt der saecken van de Oorloge.

Den seventienden Marty verklaerden haer Ho. Mog. by schriftelijcke antwoort/ dat sy haer het concept Paspoort van den Coninck van Spaignen lieten gevallen.

Den

Den dertienden May is ter presentie van Syn Hoogheyt ghetreden in deliberatie over den voet van de commissie om te gaen na Munster.

Ondertusschen is deur den Ambassadeur van desen Staet tot Parys, weder gesloten nabolgende Tractaet:

LOUYS, door Godts genade Coninck van Vranckrijck en Navarre, aen alle degenen, die dese tegenwoordige letteren sullen sien, SALUYT. In onse Raedt gesien en geexamineert hebbende het Tractaet dat in onsen naem is ghemaeckt, ende getoeckent door onse getrouwe en beminde Raedts-Heeren in onse Raden, de Heer *Bouthillier de Chavigny*, Commandeur van onse Orderen, Secretarius van Staet ende van onse bevelen, ende de Heer de *la Thuillerie*, onse Ambassadeur by de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, tegenwoordichlijck sijnde in Ons Hof ende Gevolch, onse Commissarissen in dese saeck met de Heer *Wilhelm van Lier* Heer van Oosterwijck, Ambassadeur der ghesevde, Heeren Staten by Ons, uyt kracht der Volmachten die onse geseyde Commissarissen, ende geseyde Heer Ambassadeur van Ons, ende van de geseyde Heeren Staten gehadt hebben; van welck Tractaet den Inhout volcht:

Alsoo de Coninck considereert ende overweecht de weynige inclinatie, die de gemeene vyanden tot de Vrede hebben, ende dat het onmoghelijck is hen daer toe te bewegen, soo sy door geweldt daer toe niet gedwongen worden, soo ist dat Syn Majesteyt om tot soo een goet eynde te geraecken, geresolveert ende besloten heeft, hen gesamentlijck met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, op *het krachtichste* dat mogelijck sal zijn, in dese Veldt-tocht aen te tasten. En om aen de geseyde Heeren Staten middel te geven van de kosten, die sy verplicht sijn tot een groote aenslach te doen, te lichtelijcker te verdragen, soo heeft Syn Majesteyt aen hen veraccordeert ende toegestaen voor het tegenwoordich Iaer van 1643. een Secours en onderstant van extraordinaer geldt, nae de Conditien die hier volgen:

1. Syn Majesteyt sal, geduyrende het tegenwoordich Iaer van 1643. de gheseyde Heeren Staten Generael assisteren met de somme van *twaelfmael hondert duysent* ponden, de welcken de geseyde Heeren Staten effectivelijck imployeren ende besteden sullen tot de onderhoudinghe van extraordinaire Krijchslieden, die alrede geworven zijn ende noch gheworven sullen mogen worden; in voegen dat de ghesevde somme van *twaelfmael hondert duysent* ponden, niet sal mogen *tot eenich ander gebruyck* ghediverteert worden; 't welck de geseyde Heeren Staten getrouwelijck beloven, en religieuselijck sullen onderhouden, om dooralle wegen en middelen die hen mogelijck zijn, den Vyant lichtelijcker aen te tasten.

2. Syn Majesteyt sal voor de ghesevde somme van penningen Assignatien doen geven, die goet sullen zijn, ende tot contentement ende vernoeginge van de geen, die de geseyde Heeren Staten hier toe in Vranckrijck sullen authoriseren, om effectivelijck betaelt te worden binnen Parys in de loop van het tegenwoordich Iaer. De betalinge daer af sal geschieden in drie termynen, te weten, *vierhondert duysent ponden*, beneffens de respective Ratificatie van 't tegenwoordich Tractaet *vier hondert duysent* ponden in de Maent van Iulius naestkomende, en de andere *vier hondert duysent* ponden in de Maent van October daer aenvolgende.

3. Door middel van 't welck de ghesfeyde Heeren Staten sich verbinden hun Heyr, goet en sterck zijnde, in 't Veldt te brengen, om een considerabele aenslach te doen; terwijl Syn Majesteyt oock van sijn zijde belooft een goet ende sterck Heyr in 't Veldt te brengen, om oock een considerabele aenslach in Nederlandt te doen, of de Vyanden op het meest dat hem mogelijck sal zijn, te incommoderen ende te beschadigen.

4. De geseyde Heeren Staten consenteren ende bewilligen datmen de pensioenen der Fransche Officieren van de geseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden af nemen ende reserveren sal, om op gelijcke voet ende wijse betaelt te worden, als verdragen is door het Verdrach van den *seventienden Iunius dertich*, en dat van den *veertienden April* 1634. en dat de geen, die de ghesfeyde Heeren Staten tot *Parys* sullen committeren, om de ghesfeyde somma van *twaelf hondert duysendt* ponden te ontfangen, verobligeert ende verbonden sal zijn daer de somma, die de geseyde Pensioenen belopen, van de laetste termyn der betalinge te betalen ende fourneren.

5. Syn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten, sullen *respectivelijck* ratificeren de tegenwoordighe artyckelen in de tijdt van ses weecken ofte twee maenden, soo het geschieden kan.

6. Dit tegenwoordich Verdrach sal niets derogeren ende verminderen van de voorgaende Tractaten tusschen Syn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten ghemaeckt, alle de welcke in hun kracht ende vigeur sullen blyven, om van weer-zijden getrouwelijck en religieusselijck gheeffectueert ende volbracht te worden.

SECRETE ARTYCKELEN.

De Coninck gesien ende geexamineert hebbende de secrete Artyckelen, besloten ende gearresteert in sijn Naem den *dertichsten* van *Maert* lestleden, tusschen de Heeren *Bouthillier de Chavigny*, Raedts-Heer van Syn Majesteyt in sijn Raden, Commandeur van sijn Orderen, Secretaris van Staet ende van sijn bevelen, ende de Heer *de la Thuillerie*, sijn Ambassadeur by mijn Heeren de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, tegenwoordichlijck zijnde in sijn Hof ende Gevolch, beyde Commissarissen van sijn ghesfeyde Majesteyt hier in, ende de Heer *Wilhelm van Lier* Heer van Oosterwijck, Ambassadeur der geseyde Heeren Staten by Syn Majesteyt, in gevolch van het Tractaet, beslooten ende ghearresteert tusschen hen op de selve dach, uyt kracht van hun Volmachten, van welcke secrete artyckelen den Inhoudt volcht:

Tot meerder verklaringhe van het derde artyckel van 't Tractaet, dese dach gepasseert, is verdragen dat den Coninck ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden yder een Heyr in 't Veldt sal brengen, bestaende in *achtien* ofte *twintich duysent* mannen te voet, ende in *vier duysendt vijf hondert*, of in *vijf duysent paerden*, dat de geseyde Heyren in Nederlandt sullen treden, ten langsten op half May naestkomende, 't waer dat de geen die over de Heyren des Conincx van Spaengien gebiedt, sich eer in 't veldt begaf; in welck geval de Coninck ende de geseyde Heeren Staten verplicht sullen sijn sich ter selve tijdt te

Veldt

Veldt begeven, werwaerts sy sich sullen mogen keeren, dat het Heyr der geseyde Heeren Staten een plaets van soodanich belangh sal aentasten, dat de Vyanden een merckelijcke prejuditie ende nadeel daer af sullen ontfangen, ende dat het Heyr van sijn Majesteyt van sijn zijde oock een considerabele plaets sal aentasten, ofte sodanich een *diversie* maecken, met in 't Landt der Vyanden te trecken, dat sy verplicht sijn een groot deel van hun krachten te houden, om de desseynen van sijn Majesteyt tegen te staen, ende dat mijn Heer den *Prince van Orangie* soo veel te meer bequaemheyt heeft om een geluckige uytgang van den aenslach te hebben die hy doen sal. Wel verstaen zijnde dat in geval het Heyr van sijn Majesteyt niets anders sal doen dan een *simpele diversie* maecken, het sich *veertien dagen* voor dat van de geseyde Heeren Staten in 't Veldt sal begeven. Ende ingeval datmen resolveert ende besluyt dat al de beyde Heyren, Vestingen sullen aentasten, soo sullen sy sich precieselijck in een selve dach ende tijdt te veldt begheven, sonder daer in te falen, op verbeurte van manquement van trou van weer-zijden.

De geseyde Heeren Staten verplichten sich om op den *achtste* van de Maendt April, *dertich* Oorloch-schepen, wel toegeruft, van *twee, drie, vier,* ende *vijf houdert* vaten op hun kosten by ende omtrent Calis te houden, om de vyanden den ingangh van Vlaenderen ter Zee te beletten. Ende in geval dat het Heyr van den Coninck eenige plaets op de Cust van Vlaenderen aentaste, soo sullen de geseyde *dertich* schepen, altijdt op de geseyde Cust blyven soo lang als den aenslach sal duyren, ende sullen de plaets, door de wapenen des Conincx belegert, sodanich besluyten, dat sy niet ghesecoureert kan worden ter Zee, het sy door de Heyrkrachten des Conincx van Spaengien, ofte door de macht van eenich ander vermogen, hoedanich het wesen mocht, die hen wilde assisteren onder hoedanigen schyn het mocht zijn; in welck geval de geseyde Heeren Staten sich verplichten al de vyvres te convoyeren, die van de Cust van Vranckrijck sullen komen nae de plaets daer 't Heyr van sijn Majesteyt sal zijn, ofte voor een redelijcke prys, lijftocht aen hem te furneren ende te verschaffen, so de winden niet toe laten overvloedichlijck daer af uyt Vranckrijck te brengen, ende so sy goet is om uyt de Landen der ghesëyde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, nae de geseyde plaets, ende daer des Conincx Heyr sal zijn, om haer desseyn uyt te voeren, gevoert te worden, in de welcke sijn Majesteyt nimmer sijn Wapenen soude engageren en belemmeren, *sonder het betrouwen dat hy heeft,* dat den inhout van het tegenwoordich artyckel puntuelijck en getrouwelijck uytgevoert sal worden door de geseyde Heeren Staten, die sulcks beloven, ende sich daer toe verplichten, op verbeurte van trouweloosheyt, ende infractie ende brekinge der Tractaten, door hen met sijn Majesteyt gemaect.

De geseyde Heeren Staten belooven sinceerlijck ende oprechtelijck aen de wapenen van sijn Majesteyt *pas en repas over den Rhyn te VVesel,* ende oock pas ende repas over de *Maes te Maestricht* als sy daer toe versocht sullen zijn door sijn Majesteyt, behoudens als dit niet is om hun Staet te *prejudicieren* ende beschadigen.

De geseyde Heeren Staten verplichten sich hun Heyr soo langh in 't veldt te houden, als de welstant van de gemene saeck sal vereysschen, ende de tijdt konnen toelaten.

Tot bevestinge van 't welck wy Commissarissen ende Ambassadeur, uyt kracht van onse respective Pouvoirs en Macht-brieven, desen tegenwoordigen hebben geteeckent met onse ordinare mercken ende onse Wapen-zegels daer aen doen setten. Te *Parys*, den *dertichsten* Maert, 1643. Geteeckent *Bouthillier*, *de la Thuillerie*, en *VVillem van Lier*, met hun Wapens bezegelt.

Ende also ondertusschen de Koninck quam in Mayo te sterven / ende Koninck Loduwyck de XIV. in sijn plaets te succederen; so is 't selve Tractaet op den naem van desen gereconfirmeert deur navolgende Acte.

Acte van vernieuwingh van 't Tractaet van 1643.

VErthoont zijnde aen mijn Heeren de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, door de Heer *de la Thuillerie*, Raets-Heer van de Koninck in sijn Raden, ende sijn Ambassadeur by hen, op de *vijftienden* dach van Junius lestleden, dat sijn Majesteyt, door het advys van de Koningin Regente, sijn Moeder, dienstich geoordeelt hadde dat het Tractaet, tot *Parys* gemaeckt, op de *dertichsten* dach van Maert van het tegenwoordich Iaer 1643. tusschen wijlen de Koninck sijn Vader van heerlijcke gheheugenis, ende de geseyde Heeren Staten Generael, vernieut soude worden onder den naem van sijn Majesteyt, tegenwoordich regerende; soo ist dat de ghaseyde Heeren Staten, begerende de intentie ende meninge van sijn Majesteyt satisfactie ende vernoeginge te geven, verdragen hebben, ende eens gheworden sijn met de gheseyde Heer Ambassadeur te confirmeren, bevestigen ende vernieuwen het gheseyde Tractaet, daer af den Inhoudt is:

Hier volchde een nieuwe Pouvoir ende Macht-Brief van den Coninck *Luys den XIV.* van den *sestienden May*, ende 't Pouvoir, ende de Macht-Brief der Heeren Staten Generael, gedateert den *vier en twintichsten* van Augustus 1643. ende de signature ende teeckeninge van de geseyde vernieuwingh, den *dertichsten* van Augustus. Geteeckent *Bart van Gent*, *Hogendorp*, *I. van Rede*, *A. van Vierssen*, *W. Ripperda*, ende met hun Wapen-zegel gezegelt.

Den Coninck van Vranckrijck hebbende sedert veele Jaren valetudinair gheweest / is den veerthienden May, tusschen twee ende drie uyren naer de middach / dese werelt overleden / zijnde den selven dach als voor drie en dertich Jaer den Coninck sijn Heer Vader vermoort wierde / ende hy Coninck wiert. Alsoo sijn de Conninginne Moeder / de Cardinael ende de Coninck / elckander haest ende binnen 't Jaer gevolcht.

Den negentienden May wiert de Spaensche Armade geslagen tot Rocroy, deur den Prince van Condé; alsoo ghewan de jonge Coninck den vijfden dach sijner Regeringe / een groote Victorie ende voordeel / 't welck tot de Vredehandelin geen goet dede.

Den dach van by-een-komste tot Munster ende Osenbrugge, ghestelt zijnde op den elfden Iuly nieuwe ofte op den eersten ouden stijl naestkomende / so heeft men ernstelijck beginnen te spreecken van de Besendinge derwaerts te doen. Hollandt sloech voor men behoorde niet meer als drie of uytterlijck vier Persoonen

nen te seynden; maer de andere adviseerden dat van wegen yeder Provintie een behoorde te gaen. Hollandt seyde Anno 1632. vier uyt haer Provintie by de Tractaten gehadt te hebben. De andere seyden dat sy Anno 1607. geen meer als een daer by hadden gehadt / gelijck oock van yeder van de andere Provintien daer een was by gheweest / doch dat van wegen de Generaliteyt twee supernumeraire daer by waren gevoecht.

Den drie en twintichsten May Zijn Hoogheyt / oock Prins Wilhelm ende den Raedt van State in de Vergaderinghe zijnde / hebben vermaent datmen wilde bedacht zijn/ om onaengesien den Vrede/ indien die quam te succederen/ in goede postuere ende defensie te blyven deur eene genoechsame Militie. Sulcx is deur expresse Missive oock de Provintien tot vermaninge aengeschreven.

Den vijf en twintichsten hebben de Heeren van Hollandt tot Plenipotentiarissen ghenoemt de Heeren van Mathenes ende van Heemstede; Uytrecht den Heer van Renswoude; Vrieslant verklaerde niet gereet te zijn; Over-Yssel noemde den Heer Haersolte, of in cas van sijn Edelheyts indispositie/ den Heer Ripperda; Stadt ende Landen den Heer Aldringa; Gelderlandt ende Zeelandt absendt zijnde.

Den acht en twintichsten wiert voor gestelt of tot Lustre van de Besendinge niet diende gecommitteert te werden Graef Wilhelm als Supernumerair van wegen de Generaliteyt / zijnde niet buyten exempel; maer Anno 1607. oock alsoo gheschiedt. Uytrecht, Vrieslandt, Stadt ende Landen verklaerden ten hoochsten daer toe ghenegen te zijn; Hollandt vertroude dat hare Heeren Principalen daer in oock geen swarigheyt soude maecken.

De Heer la Thuillerie Coninckliicke Fransche Ambassadeur weder uyt Vranckrijck ghekeert zijnde / ende den negen en twintichsten May audientie hebbende/ heeft overgelevert de origenele Paspoorten van den Keyser/ in 't Latijn op parkement geschreven/ gedateert den acht en twintigsten January 1642. geteeckent by den Keyser, Kurts ende Walderode.

Noch een Originael van den Coninck in Spaengien geteeckent ende gedateert/ als hier boven geseyt is.

Den negenden ende twee en twintichsten Iuny hebben de Heeren Gedeputeerde van Zeelandt haer te onvreden ghetoont van datmen alhier in haer absentie was getreden in deliberatie ende besoigne over de Commissie ende Instructie nae Munster.

Echter is gheresolveert de Provintien te versoecken om tegen den sevenden Iuly te willen alhier gereet zijn om te confereren over 't maken der Instructie.

Den dertienden Iuly schreef ende versocht Don Francisco de Melos uyt Gent aen sijn Hoogheyt om Paspoorten voor Conte Walter, Don Lopo Zapafa, voor den Marquijs de Castel Rodrigo, voor Don Diego de Savedra, ende voor den Raets-Heer Marc Antoine Brun. Alle welcke Paspoorten by ende van wegen haer Ho. Mo. op het recommanderen ende versoeck van sijn Hoogheyt sijn ghedepescheert den seventienden dito ende aen de selve ghesonden leggende met het Leger tot Assenede / die de selve voorts door een Trompetter schickten aen Don Francisco de Melos tot Gent.

Den twintichsten Iuly rapporteerde de Heer van Meynderswijck ter Vergaderinge

gaderinghe presiderende / dat de Heer Chur-Vorst Palts-Graef hem aen sijn Logement was komen bedancken voor de goede devoiren die haer Ho. Mog. deur den Heer van Oosterwijck haer Ambassadeur tot Parys hadden laten doen voor hem/ om sijn Interessen/ by voortgangh van Tractaten / daer in mede te mogen doen begrypen ende enclaveren / gelijck hy desgelijcks was midts desen alhier versoeckende.

Den vijfden Augusty is weder geschreven aen de Provintien van Hollandt, Zeelandt, Vrieslant, Over-Yssel, Stadt en Landen ; ten eynde sy (den sevenden Iuly niet wesende gekomen volgens voorige versoeck) als noch mochten komen ende haer in den Hage instellen den vijf en twintichsten Augusty , ende den seven en twintichsten daer aen te treden in besoigne / om te procederen tot Nominatie/ Commissie ende Instructie der Plenipotentiarisen. Ende alsoo tusschen die van Stadt ende Landen questie was nopende 'thouden van een Landach/ soo is op het selve subject oock geschreven aen de Heeren Gecommitteerde van haer Ho. Mog. op dat stuck tot Groeningen zijnde. In dese tijt quam advijs dat de Heeren Coninckl. Fransche Plenipotentiarisen d'Avaux ende Chavigny binnen een weeck van Parys soude vertrecken/ om hier door te passeren ; ende wierdt voorgheslagen ofmen de selve niet behoorde eenige extraordinaris receptie aen te doen ; daer op is niet geresolveert.

Den elfden Augusty sloegh de Heer van Renswoude ter Vergaderinge presiderende wederom voor/ datmen behoorde te versoecken den Heer Graef Wilhelm Stadthouder van Vrieslandt tot supernumerair Plenipotentiaris naer Munster ; maer Hollandt ende Gelderlandt verklaerden haer niet gereet.

Den ses en twintichsten ende seven en twintichsten Augusty is van wegen Bremen ende Hamburch door my weder aen haer Ho. Mog. ghedaen devoir/ ten eynde van wegen desen Staet/ oock tot Munster mochte werden gesprocken voor de Vrye-Navigatie ende Commercien op den Weser ende Elve tegen de continuerende exactien van Denemarck op dese / ende tegen de ghedreychde Tollen van Oldenburch op de Revieren.

Waer op geresolveert is na begeeren.

In 't begin van September is eyndelijck by der handt genomen de besoigne over de Besendinge Commissie ende Instructie / edoch eerst ghesprooken van eene Militie vast te stellen / waer toe sijn Hoogheyt ende den Raedt van State versocht sijn om een Lijst te maecken.

De Heeren van Zeelandt lieten aenteecknen / te consenteren in dese besoigne, onder expresse conditie,nochtans, dat aen de respective Provintien soude werden gegeven contentement ende satisfactie over de voornoemde Instructie en Pointen die met den vyandt soude worden verhandelt, of dat anders by faute van dien dit haer Ed. Mog. consent ende verklaringhe van nu voor als dan voor geen consent sal worden gehouden.

Den sevenden September wiert voor gestelt waer men de Heeren d'Avaux ende Chavigny (in wiens plaets daer na genomineert is de Heer Servient) soude logeeren/ ende goet gevonden door den Hof-Meester Mortaigne den Ambassadeur van Portugael (diemen om het ongeluck van brandt / sijn Huys overgekomen / hadde toegestaen te logeren is s'Lands-huysinge) te laten versoecken/

ken/ of hem niet soude believen te deslogeren uyt de selve huysinghe en gaen logeren by den ordinaris Ambassadeur; maer hy antwoorde Acte te hebben van haer Ho. Mog. om te blyven woonen in de selve s' Lants-huysinge geduyrende sijn verblijf alhier/ ende dat het wel mocht gebeuren (designerende dat het gemene Peupel alhier sijn huysinge eens hadde geplundert / ende datmen hadde geweygert hem eenige huysen te verhuyren) dat hy oock den ordinaris Ambassadeur soude moeten nemen in sijn huys.

Den twaelfden September heeft den Ambassadeur de la Thuillerie, ende eenige dagen daer na oock den Ambassadeur van Portugael Fr. d'Andrade Leitao expresse audientie ghehadt/ ende t'elckens op expresse brieven van den Coninck van Vranckrijck / ten eynde deur faveur van Vranckrijck ende desen Staet/ oock den Portugaelsche Ambassadeur mochte werden gheadmitteert op de Munstersche by-een-komste. Ten minsten ende by provisie datse mochte passeren van hier na Munster/ als schuylende onder de salvi-conductus van de Fransche ende van desen Staet. Daer op heeftmen sich voor die tijdt niet verklaert.

Den twintichsten October sijn tot de Munstersche besoigne genomineert de Heeren van Meynertswijck ende Arnhem van Gelderlant; de Heeren van Mathenes, Stevelshoeck, Schaep, Kessel ende Catz van wegen Hollant; de Heeren de Knuyt ende Stavenisse uyt Zeelandt; de Heeren van Nederhorst ende vander Hoolck van wegen Uytrecht; de Heeren Krack ende Veltdril van wegen Vrieslandt; de Heeren Aldringa ende Klant wegen Stadt ende Landen; Over-Yssel absent zijnde.

Den een en dertichsten Octobris heeftmen op het papier gebracht dese naevolgende preliminaire poincten.

Poincten van Importantie, diemen soude behooren vast te stellen, al voorens te treden tot Handelinge met den Vyandt van Bestandt ofte Vrede.

DAt de Regeringe, Hoogheyt, Vryigheyt, ende Eenigheyt van den Staet ende de Provintien Respective, met der selver Rechten ende Privilegien sullen gheconserveert ende ghemaintineert worden volgens de Unie, ende de Unie selfs ghelijck die ghesloote ende ghepubliceert is den *negen en twintichsten January* 1579.

Doch dat Religie gehouden ende gehanthaeft sal worden gelijck die Anno 1619. in den Synode Nationael tot Dordrecht is bevesticht, oock vervolgens hier te Lande aengenomen.

Ten *derden*, dat van de Militie te peert ende te voet, met den gevolge ende aenkleven van dien, in conformite van den Staet, daer van op voorgaende Advijs van sijn Hoogheyt ende de Raet van State, te formeren ende vast te stellen voor den tijdt van het te maecken Bestandt met den vyandt, ende geduyrende het selve, in genen deelen en soude mogen werden vermindert veel minder gecasseert.

Ende op dat de drie boven-verhaelde Pointen, als wesende steunsels van den Staet deser Provintien, mogen zijn ende blijven onveranderlijck, soo sullen

len de Provintien heylichlijck beloven, oock houden, elckanderen de handt te bieden, toe weeringe van alle 't gene ter contrarie van de boven-gestelde drie Pointen soude mogen voorghenomen worden ; Ende sal daer van ghemaeckt worden een Acte, die de Heeren Gedeputeerde van de Respective Provintien sullen onderschrijven soo voor haer selven als van wegen de Heeren der selver Principalen ende hare Successeuren, in kracht van de speciale Procuratie ende Volmachten, daer op van de Heeren der selver respective Principalen uyt te brengen, ende sal oock een Formulier van Procuratie daer toe worden ingestelt, op dat alles op eenen ende den selfden voet eenpaerlijck mach komen te geschieden.

Ten *vierden*, datmen by Succes van Tractaet met den vyandt, de Croone van Vranckrijck sal versoecken, te willen maecken een vaste ende bundige Alliantie met desen Staet, daer by Vranckrijck aen de selve Staet soude beloven, dat in cas de Koninck van Spangien het voornoemde Tractaet quame te verbreecken, ende aen te tasten eenige plaetse by ofte van wegen desen Staet geposfideert, beset of gehouden werdende, dat de Kroone van Vranckrijck met den voorsz. Koninck van Spangien alsdan *ipso facto* in Oorlogh souden moeten treden, ende van gelijcken oock desen Staet, als Spaengien soude soude komen te breecken met Hooghst-gemelte Krone van Vranckrijck.

Ten *vijfden*, dat geduyrende de onderhandelinge met den Vyandt, egeen Volck van Oorloch en sal worden afgedanckt.

Ten *sesten*, dat alle Preparatien ten Oorlogh sullen werden gemaeckt gelijck men gewoon is in desen Staet van Iaer tot Iaer te doen.

Ten *sevenden*, dat alle mogelijcke debvoyren gedaen sullen worden, ten eynde dat gelijcke middelen eenpaerlijck in alle de Provintien ingevoert geheven oock verantwoort mogen worden.

Ten *achsten*, dat by het besluyt, van het te maecken Tractaet met den Vyandt ordre gestelt sal worden tot aflossinge en betalinge van des Generaliteyts schulende dat ten dien fine eenige Generale middelen gemeen gemaect ende ingewillicht sullen moeten worden.

Ten *negenden*, dat de Convoyen ende Licenten sullen worden gecontinueert, volgens de Lyste daer van in treyn zijnde, ten minsten soo lange ende ter tijdt ende wyle toe als de loopende schulden, mitsgaders de penningen op Interest gereguleert, staende ten laste van de respective Collegien ter Admiraliteyt volkomentlijck sullen sijn voldaen ende gequeten.

Aengaende de Militie/de selve wiert gestelt op acht en tsestich ende een half Compagnie Ruyteren ende op vier hondert en seven en tsestich Compagnien te voet, te samen sterck vijf duysent vijf hondert en tachtich Ruyteren, ende negen en dertich duysent negen hondert ende tachtich coppen te voet, bedragende ten twee en veertich dagen seven hondert ende tachtich duysent seven hondert vijf en dertich gulden thien stuyver / ende in 't Iaer ses millioenen seven hondert vier en tachtich duysendt negen hondert twee en tsestich guldens elf stuyvers. Daer wiert goet gevonden een Acte te doen instellen om de drie bekende praliminaire pointen te besweren. Gelijck oock verbolgens / ghetreden zijnde

zijnde in de lecture ende besoigne over de stoffe ende engredientien tottet maecken der Instructie / onder Eet aen 't Landt gedaen belooft is alles secreet te houden; edoch alsoo / dat een yeder vry stont ende moeste staen om aen sijne Principalen daer van te refereren; om 't welcke te doen verstaen wiert dat van de selfde stoffen ende ingredienten souden werden gegeven Copyen / aen yder Provintie een; om de welcke t'ontfangen genoemt sijn de Heeren van Meyndertswijck, Catz, Stavenisse Nederhorst, Crack ende Clanth.

De Heeren Graven van Avaux en Servient Koninckl. Fransche Extraordinares Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen entlijck den achtienden November den Maes af gekomen zijnde tot Dort; soo hebben sy seer getracht/ om op meer als gewoonlijcke maniere te werden ontfangen: onder pretext / dat dit een seer aensienlijcke ende extraordinaris besendinge was/maer men vreesde dattet was in der daedt om van dat extraordinaris te maecken een ordinaris; zijnde een eygenschap der Grooten altijdt plus ultra te gaen; soo wel in de Ceremonialien als in de Realiteyten. Eerstelijck wiert voorgestelt of men niet behoorde een gequalificeert persoon te seynden tot Rotterdam, om haer te complimenteren / behalven de ordinares verwillekominge die aldaer geschiede deur den Hofmeester Mortaigne. Ten tweeden, of men niet behoorde den Magistraet tot Rotterdam te versoecken om deur twee a drie Compagnien Borgers d'selve te recipieren/ooch geduyrich defrayeren; en tot Delft desgelijx. Ten derden, wat receptie men haer aen de Hoornbrugge soude doen. Ten vierden; of men niet behoorde hier in den Hage haer een dagh of twee langer te defrayeren als ordinaris. Waer op gedelibereert zijnde/is verstaen aengaende het eerste ende tweede; dat daer in niet konde werden getreden / maer sulcks te laten tot discretie van de Magistraet. Het derde is gelaten nae oude gewoonte; noyende het defraeyement desgelijcks; soo veel de qualiteyt der dagen aengingh. Edoch in qualiteyt van spijsinge; datmen soude trachten de eere van 't Landt wel waer te nemen. Tot de receptie by de Hoorn-Brugge is voor dese eene reyse noch versocht de Heer Prins Willem; als zijnde een Extraordinaris aensienlijcke Ambassade; om het groot werck dieswegen sy quamen. Ende hoewel de Heer Brasset daer nae noch wederom heeft doen proponeren datmen de welgemelde Ambassadeurs mocht ontfangen met eenige of een Compagnie Borgers in den Hage; soo is geresolveert hem wel duydelijck te antwoorden/ datmen de selve soude inhalen nae ouder ordre/ gewoonte/ ende practijcke; ende dat tot de receptie soude werden versocht de Heer Prins Willem alleen voor dese reyse.

De Hofmeester Mortaigne schreef dat de Heeren Ambassadeurs waren den twintichsten November aengheckomen tot Rotterdam, sullende aldaer blijven tot den twee en twintichsten, sijnde vier maeltijden; ende alsomen niet gewoon was aldaer te betalen voor de Ambassadeurs als twee maeltijden / versocht te weten/ of hy nu meer soude betalen als twee; daer op is geantwoort om dat het wat extraordinaris was/dat hy al de vier maeltijden soude goet doen. Den twee en twintichsten November schreef hy dat de Ambassadeurs noch langer als de vier maeltijden gedachten te blijven/versocht te weten/hoe hy hem soude dragen aengaende de selve maeltijden die sy boven de vier aldaer soude teren;

hem wiert uytdruckelijck geantwoort ende gelast/ indien hy noch geen openinge hadde gedaen van de vier maeltijden te sullen betalen/ dat hy het by de twee, na ouder gewoonte soude laten blijven; doch so hy openinge hadde gedaen vande vier, dat hy het daer by soude laten blijven/ sonder eenige maeltijt meer te betalen; men wiste wel dat de Ambassadeurs sulcx niet deden uyt meenage / maer om plus ultra, altijt yets boven desen Staet te gewinnen/in plaets dat Vranckrijck aen haer Ho. Mog. nu soo veel Jaren de Eer / Rang ende Tytelen verminderde/ gelijck hier na noch sal worden getoont.

Den drie en twintichsten November notificeerde Montaigne dat sy den selven dach na de middach ten vier uyren meenden te sijn by de Hoorn-Brugge/ alwaer sy door sijn Hoogheyt Prins Wilhelm met een groote ende Princelijck gevolch ende Carossen wierden ontfangen ende gevoert in haer Logement in't Huys van Assendelft in 't West-eynde. De Heeren Arnhem, van der Camere, Vosbergen, Nederhorst, Veltdriel ende Aldringa, wierden gecommitteert haer te verwellekomen in haer Logement ende de eerstemael haer geselschap te houden ten Avontmale; van waer de Heer d'Avaux sich absenteerde / onder pretext van indispositie/ maer in der daedt (somen presumeerde) uyt grootsheyt/ ende om te toonen sijn ongenoegen van datmen haer geen meer ende extraordinaris receptie hadde ghedaen; edoch de Heer Servient bondt sich t'elckens aen de maeltijdt / gaende alle sijne discoursen daer heen / dat de sincere meyninghe der Conninginne Regente ende des Raedts was om Vrede te maecken; datter rede al te veel Christen bloedt was vergoten/ datmen sich behoorde te spoeden/ ende geen meer tijdt te verliesen.

Na dat sy den tweeden December met en neffens den Heer ordinaris Ambassadeur la Thuillerie (de Heer d'Avaux doende het woort/hebbende den Heer Servient aen sijn rechter / ende den Heer la Thuillerie aen sijn slincker handt) publijcke ende met opene deuren auditie hadden ghehadt/ proponerende in generale termen/ soo versochten sy Commissarien/ daer toe genomineert te worden de Heeren van Meynertswijck, Mathenes, Pauw, Knuyt, *Hoolck*, Ripperda ende Aldringa; de Heer Veltdriel alleen hier zijnde van wegen Vrieslandt/ verklaerde sijne gelegentheyt niet te zijn de conferentien waer te nemen / edoch in de besoigne te consenteren.

De Credentiael, als sijnde eenichsins essentieel, hebbe hier by gestelt.

SEer waerde ende groote Vrienden, Bondtgenoten ende Geconfœdereerden, wy senden nae Duytslandt onse waerde ende beminde Neef, *Hendrick van Orleans* Hertoch van Longevilli ende van Touteville, Souveraine Prins en Graef van Neufchastal, Graef van Dunoys ende van Tancarville, erffelijcke Connestabel van Normandyen, Gouverneur ende onse Luytenant Generael in 't geseyde Landt, Capiteyn van *hondert* gewapende mannen van onse Ordonnantien ende Ridder van onse Orders; Onse waerste ende ghetrouwe de Heer *Claude de Mesmes* Graef van Avaux, Commandeur van onse geseyde Orderen, Surintendent der Finantien van Vranckrijck, ende een van onse Ministers van Staet; Ende onse beminde en ghetrouwe de Heer *Abel de Servient* Graef de la Roche, Raets-

Raets-Heer in alle onse Raden, alle drie in qualiteyt van onse Plenipotentarissen, om van al de gemeene Vrede te handelen, ghesamentlijck met onse Geallieerden ende Bondtgenooten. Ende alsoo wy, in de conjuncture van de handelinge die tot *Munster* geschieden sal, begeren onse goede intentien aen u te betuygen, soo schryven wy u dese, door het advys van de Coningin Regente, onse eerwaerdichste Vrou ende Moeder, om u te seggen, dat, alsoo wy de selve goede wil hebben, die wylen de Coninck onse eerwaerdichste Heer ende Vader, gehadt heeft, om de nauwe verbintenisse ende eenigheyt, die hy met u Provintien gecontracteert ende gemaeckt hadde, te onderhouden; wy ordere gegeven hebben aen de ghesey de Heeren Graven *van Avaux* ende *de la Roche*, om in Hollandt te trecken als onse extraordinare Ambassadeurs, aen de welcke wy hebben doen expedieren ende verlenen een suffisant pouvoyr ende volmacht, om te versamelen met onse lieve ende getrouwe, de Heer *de la Thuillerie*, Raedts-Heer in onsen Raedt van Staet, ende onse Ambassadeur in Hollandt, ende te concerteren, arresteren ende te teeckenen met de genen die van u macht sullen hebben, alle Tractaten ende Artyckelen, die dienstich gheoordeelt sullen worden, aengaende onse ende uwe Interesten, die te verheffen zijn, om tot de conclusie ende het besluyt van de geseydo Vrede te gheraecken; hebben expresselijck ende wel uytdruckelijck aen onse geseyde Ambassadeurs belast u van onse affectie ende genegentheyt te verseeckeren, ende particulierlijck nae u Interesten te vernemen, om die in de algemene handelinge te brengen met soo grooten vigeur ende wackerheyt, als onse eyge saecken, ende om u de interesten van dese Croon oock deelachtich te maecken, om daer af gesamentlijck te confereren, ende om tusschen ons ende u een sincere ende volmaeckte betrouwen ende vriendtschap te conserveren, om beter tot de geseyde algemene Vrede te geraecken, ende middelen tot haer verseeckeringe te vinden. Ghy sult dan volkomen betrouwen op hen nemen in al het geen dat sy van onsent wegen aen u sullen doen verstaen. Hier op bidden wy Godt, dat hy u waertste, groote Vrienden, Bondtghenooten ende Geconfœdereerden, in sijn heylige ende waerdige bewaringe nemen. Geschreven te Parys, den leste dach van September 1643. U goede Vriendt ende Geconfœdereerde. Geteeckent *Louys*, lager *de Lomenie*.

't Opschrift was.

Aen onse waertste, groote Vrienden, Bondtgenooten ende Geconfœdereerde, de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

In't begin van de Conferentien alsoo de Coninckljjcke Fransche Ambassadeurs soo seer gestaen hadden om meer eer te ontfangen/ als sy gewoon waren/ soo nam men oorsaecke om te klagen/ van dat de Coninck ende sijne Ambassadeurs desen Staet / ende de Ambassadeurs van dien / poochden haer Eer ende Tytulen te verminderen. Maer wat instantie daer op wiert gedaen / soo hebben sy 't altijdt met een/ ongelast te zijn, geexcuseert / sy spraecken van het Redres ende herstellinge van 't onlangs geslagen Leger van Gubrian, ende van de subsistentie der Princesse Lant-Grabin ende van haer Armee/ schijnende niet weynich te sullen hebben te lijden by reflexie van des Graef van Gubrians geslagen Leger/ versoeckende dat dese Staet/ als nae by der handt zijnde/ aen de Princesse Landt-Grabin soo wel als aen de Guebriansche Troupen/ hoewel beyde

 zijnde

zijnde/ geliefde eenige notabele hulp te doen/ 't sy met volck/geldt ofte Ammunitie ende Oorlogh; daer van gerapporteert zijnde/ is volgens resolutie ter naeste Conferentie geantwoort/dat haer Ho. Mog. verblijdt waren van dat sijn Majesteyt tot restauratie van 't Leger van Guebrian hadde gheschickt een kloeck Hooft/ (den Viconte de Turenne) geldt/ ende volck / ende datmen de Princesse Landt-Gravin soude per missive en couragieren ende nae gelegentheyt assisteren / doch sonder eenich effectijf engagement ofte beloften van secours te senden. Daer nae is gesprooken ende by de Coninckl. Fransche gheproponeert/ wat voet men soude houden in 't Tracteren tot Munster, waer op ghedifficulteert ende gerapporteert/ namaels geresolveert ende vervolgens gheantwoort is/ dat haer Ho. Mog. souden seynden hare Plenipotentiarisen / ende dat die met die van den Vyant soude handelen uyt den eygen Hoofde van desen Staet, immediatelijck / ende dat elck (de Staetsche soo wel als de Fransche) souden demesleren haer eygen Interesten ; datmen de saecke soude trachten te berigeren tot een Treves ; die niet minder mocht sijn als van twaelf Jaren / doch te sluyten met onderlingh gemeen bewilliginge / alles pari passu, ende naemaels d'een breeckende met Spaengien/ d'ander oock dienvolgens gelijckelijck soude moeten breecken. Zeelant soo in desen / gelijck oock te voor heeft ghereptereert haer protestatie.

Den een en twintichsten November wierdt aen de Heeren Ambassadeurs gegeven de volgende Memoriael.

Hun Excellentien sullen gelieven aen sijn Majesteyt te vertoonen, dat, na de Treves in 't Iaer 1609. gemaeckt, Coninck *Hendrick de Groot*, van heerlijcke en onsterffelijcke gheheugenis, verklaert heeft dat de Ambassadeurs der Heeren Staten van de Vereenichde Nederlanden, een souveraine ende machtige Staet representerende, bekendt ende gehandelt soude zijn als de Ambassadeur van de Serenissime Republique van *Venetien*, de welcke sy immediatelijck soude volgen, met hen als by 't kleedt te vatten.

Ende dienvolgens hebben de Coningen van *Vranckrijck*, van *Groot-Brittaignen*, *Sweden* ende *Denemarcken*, gelijck oock de Serenissime Republique van Venetien, in alle ontfangenissen, verhooringen, ceremonien ende solemniteyten de Ambassadeurs van de Staet der Vereenichde Provintien ghetracteert ende ghehandelt, gelijck de hunnen elders getracteert ende gehandelt zijn.

Maer het schynt datter eenige Eclips ende verduysteringe tusschen gekomen is door het misverstant der Ambassadeurs van de Croon van Vranckrijck, ende de Ambassadeurs van dese Staet respectivelijck; ende om te voorkomen ende te remedieren de inconvenienten, interruptien ende inbreucken, die in ghevolch hier af tot Munster soude konnen voortkomen in de besoeckingen, communicatien, ende noodige correspondentien tusschen de Gesanten ende Volmachtichden van de Croon van Vranckrijck ende van dese Staet, soo ist dat de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden de Coninck bidden te willen behoorelijcke orderen aen sijn Ambassadeur ende Plenipotentiarisen gheven, die te Munster sullen komen, ende hun Ambassadeurs te erkennen, ontfangen ende tracteren gelijck sy de Ambassadeurs ende Volmachtichden van de Serenissime

nissime Republique van Venetien sullen erkennen, ontfangen ende tracteren. Gedaen in den Hage in de Vergaderinghe van de Generale Staten der Vereenichde Nederlanden den *een en twintichsten* van December 1643.

Hier voor is gestelt het Tractaet met Vranckrijck geslooten in Martio. Tot presenten ofte vereeringen over het gemelde Tractaet / is goet gevonden te ordineren achtien duysendt guldens Frans geldt / als den Heer Chavigny ende Thuillerie elck ses duysent, ende de Commisen Thibeuf ende la Barde elck drie duysent.

In dese tijdt wiert de Coninck die nu al veel jaren hadde van een tedere ghesontheyt geweest / hoe langer hoe krancker / ende is eyndelijck dese werelt overleden / gelijck hier vooren is geseyt. Alrede eenige dagen te voor / hadde de Heer Brasset alhier gecommuniceert dat de Coninck hadde verklaert de Coninginne / Regente; van 't welcke namaels is uytgekomen de volgende verklaringe:

LOUYS, door Godes genade Coninck van Vranckrijck ende Navarre, allen tegenwoordige ende toekomende, *Saluyt*: Nae dat wy gekomen sijn tot de Croone, heeft Godt ons soo sichtbaerlijck mede gedeelt sijne Beschuttinge ende Bescherminge, dat wy niet sonder verwonderinghe konnen aenmercken alle die Actien, die welcke soo nu en als dan ghepasseert sijn in den loop van onse Regieringe, en sijne so vele wonderen effecten van sijne goedigheyt. In 't beginsel heeft onse Ionckheyt oorsaecke gegeven aen eenige quaetwillige Geesten, te verstoren die gemeene ruste ende tranquilliteyt: Maer die selve Goddelijcke handt ondersteunde met sulcken cracht de onschuldicheyt ende rechtveerdicheyt van onse saecke, datmen sach op eenen tijdt die op-ganck ende nederganck van alsulck schadelijck voornemen, met soodanich voordeel voor ons, datse nergens anders toe en diende, dan om te stercken onse macht. Daer na die Factie van *Heresye* sich verheffende, om te maecken een partye in onsen Staet, welck scheen deel te hebben in onse Authoriteyt, heeft hy ons gebruyckt om hare macht neder te werpen ende ons makende een Instrument van onse glorie, toegelaten dat wy hebben herstelt die oeffeninge van den *Godes-dienst*, ende oprichtinge van sijne *Altaren* nedergeworpen op alle plaetsen, waer die moetwilligheyt van de *Heresye* hadde uytgewischt die kenteeckenen van dien.

Nae dat wy die Bescherminge van onse Bontgenoten hebben aengenomen, heeft sulcke geluckige uytcomste gegeven aen onse Wapenen, dat in 't gesichte van gansch Europa, tegens de hoope van alle de Werelt wy die selve hebben herstelt in 't besit van haren voorigen Staet: De grootste Machten van de gemeene Vyanden van dese Croon, sich hebbende tegens ons versamelt, heeft hy haer ambitieus desseyn confuys gemaect. Ende eyndelijck, om te meer te doen blijcken sijne goedigheyt, heeft ons sijnen zegen ghegeven, door de gheboorte van *twee* Kinderen, *als wy sulcks het minste hoopten.*

Maer indien van d'eene zijde Godt ons gemaect heeft den aldergrootsten en glorieusten Prince van Europa, soo heeft hy ons oock doen weten, dat die grootste Coningen niet zijn bevrijdt van de gemeene conditien ofte qualen van alle Menschen, toelatende in 't midden van alle onse voorspoet, dat wy hebben

ben gevoelt de toevallen van de nature. Ende of wel oock die swackheden (die wy hebben gehadt, ende ons noch bywonen) ons geen oorsaeck geven te ghelooven, dat het een quaedt zy sonder remedie, ende dat wy daer en tegens door alle apparentie hebben verseeckeringhe om onse *voorighe ghesontheyt* weder te bekomen: Niettemin om dat alle uytcomsten van sieckten zijn onseecker, ende dat dickwils het oordeel van die gene die de meeste ervarentheyt hebben, weynich verseeckert zijn: Hebben wy geacht verbonden te zijn, om te dencken op alle 't geene noodigh sal zijn om te behouden de rust ende tranquilliteyt van onsen Staet, indien wy de selve quamen te ontvallen. Wy geloven, gelijck Godt ons heeft gebruyckt om soo veel genade te doen aen dese Monarchie, dat hy noch verwacht onse laetste Actie van voorsichticheyt, welcke sal geven die volcomentheyt van alle andere, soo wy sulcke goede ordre stellen in 't Gouvernement ende Bedieninge van onse Croone, dat Godt ons tot hem roepende, geen dinck sal konnen verswacken hare grootsheyt, ende gedurende die jonckheyt van onse Navolger de Regieringe worde ondersteunt, met die cracht ende yver noodigh om te behouden de Coninckclijcke Authoriteyt. *Wy geloven dat* sulcks het eenige middel zy om te doen verliesen aen onse *Vyanden alle hoope*, van voordeel te trecken van ons verlies: En wy konnen haer niet tegen *stellen* een grooter macht om haer te verbinden tot een handel van Vrede, als te maecken een soo goede Voorbou by onsen leven, dan te vereenigen ende verbinden het gantsche Coninckclijcke Huys om eendrachtich te zijn, ende met eenen Geest te mainteneren den tegenwoordigen Staet van onse Croone. *Vranckrijck* heeft wel doen blijcken, dat het selve zijnde vereenicht, *onverwinnelijck* is; *ende* gelijck uyt hare Verbintenisse ende *Vnie* hare groote mogentheyt: van gelijcken uyt de *verdeelinge* haren onderganck te verwachten is. Oock sullen alle quaetwillige Ondersaten worden belet eenige aenslagen te maecken, wel oordeelende dat die selve niet sullen gelucken als tot hare confusie, als sy sullen sien de Coninckclijcke Authoriteyt gevesticht te zijn op sulcken vasten Fondament, dat de selve niet sal konnen worden beweecht. Tot dien eynde sullen wy bevestigen die Verbintenisse van onse Geallieerde, welck is een van de principaelste crachten van Vranckijck, als sy sullen weten dat die selve beleyt sullen zijn met die selve Maximen, die tot noch toe soo gheluckich ende glorieuselijck die hoogheyt hebben gemainteneert. Onse gepasseerde handelingen geven oock te kennen de Liefde die wy hebben gehadt tot behoudenisse van onse Volcken, om voor haer te verkrijgen door onsen arbeydt eene volkomene feliciteyt: Maer de Resolutie die wy nemen om ons gedachten te richten tot het toecomstige, mits voorstellende ons eynde ende naeckende val, is wel een veel seeckerder teycken van onse laetste ghenegentheyt tegens haer, dewijle het uytvoeren van onse uytterste wille sijn vruchten sal voortbrengen ten tijden als wy niet meer sullen zijn, ende wy geen ander deel sullen hebben in toecomende voorspoet, als het ghenoegen ende voldoeninge, 't welck wy voor henen in de bedenckinge van het welvaren van onsen Staet ontfangen. Om nu in 't werck te stellen ons voornemen, hebben wy bedocht geen verseeckerder wech te konnen nemen, dan de welcke in gelijcke gelegentheyt is gebruyckt by de Coningen onse Voorsaten.

Die

Die Voorsichtige Princen hebben geoordeelt met groote reden, dat de Regieringhe van 't Coninckrijck, de onderwijsinge ende opvoedinge van de minderjarige Coningen, niet voorderlijcker kan geschieden, dan door de persoone van de *Moeders* van de selve Coningen, de welcke sonder twijfel het meeste zijn geinteresseert in Behoudenisse van hare persoonen, ende van hare Croone, als eenige andere die daer toe worden beroepen. Om die oorsaecke uyt onse seeckere wetenschap, volkomen macht, ende Coninckljicke Authoriteyt; hebben Wy geordonneert ende ordineren, willen ende belieft ons, (in geval van ons overlijden als dat onsen Oudtsten Soon den Daulphijn, zijnde ingegaen in den ouderdom van *veertien* Iaren, ofte in dien dat onse voorseyde Soon den Daulphijn storve voor de mundicheydt van onsen tweeden Soon den Hertoch van Anjou) dat onse seer Lieve ende Beminde Ehe-gemael ende Bedt-genoote, de Coninginne Moeder van onse Kinderen, *Regente* in Vranckrijck zy, dat haer bevolen zy de opvoedinge ende onderwijsinge van onse Kinderen, met de bedieninge ende Regeringe van ons Rijck, ter tijt toe ende soo lange duyren sal de minderjaricheyt van die gene die Coninck sal zijn, met 't Advijs van den Raedt, en in dier voegen als wy hier na sullen ordonneren: Ende in val de voorseyde Vrou Coninginne naer ons overlyden, ende geduyrende hare Regeringe, sich in sulcke indispositie bevondt, datse beducht ware hare dagen te eyndigen voor de mundicheyt van onse voornoemde Kinderen. Willen wy ende ordonneren, datse voorsie met goet vinden van den Raedt, die wy ordonneren sullen inde Regieringe, Gouvernement ende Administratie van onse geseyde Kinderen, ende van het Rijck; Verclarende van nu aen, dat wy confirmeren de dispositie die daer van alsoo door haer sal sijn gemaeckt, ende willen datse volcomen ende geheel haer effect sal sorteren gelijck offe waer geordonneert door ons. Ende om te betuygen aen onsen seer Lieven ende Beminden Broeder den Hertoch van Orleans, datter niet capabel is geweest om te verminderen de affectie so wy hem altijt hebben toegedragen; willen wy en ordonneren dat hy na ons overlijden sal sijn Lieutenant Generael van den onmundigen Coninck, in alle Provintien van ons Coninckrijck, om te bedienen geduyrende die minderjarigheyt, die selve Charge onder de Authoriteyt van de voornoemde Coninginne Regente, ende den Raedt, welck wy hier na sullen ordonneren. Ende sulcx niet tegenstaende die Declaratie geregistreert in 't Hof van onsen Parlamente, welck hem berooft van alle Bedieninge in onsen Staet, die welcke wy derogen ende afschaffen door dese tegenwoordige, ten aensien van desen, Ons verseeckerende van sijn goet naturel, van dat hy met een volcomene gehoorsaemheyt onsen wille sal nacomen, ende dienen met getrouwicheyt ende ghenegentheyt onsen Staet ende Coninckrijck, tot de welcke sijn geboorte, ende gunste van ons ontfangen, hem verbindt: Verclaren, In geval in eeniger manieren by hem hier tegen wordt gedaen, 't gene wy tot Bevestinge van desen Staet door dese tegenwoordighe Declaratie hebben gheordonneert, ende willen dat hy wordt ontset van sijn bedieninghe van Luytenant Generael. Verbiedende wel expresselijck, indien val aen alle onse Ondersaten, hem niet te erkennen noch te gehoorsamen in soodanige qualiteyt. Wy zijn veroorsaeckt te hoopen van wegen die deucht, Godtvruchticheyt ende seer goet Beleyt,

leyt, van onse Lieve ende seer Beminde Gemalinne, de Coninginne Regente, Moeder van onse Kinderen, dat hare Bedieninge sal geluckich ende voorderlijck zijn aen onsen Staet: Maer gelijck het Bewint van Regente van soo swaren gewichte is, waer op steunt het welvaren ende Behoudenisse van 't Coninckrijck, ende dattet onmogelijck is te konnen hebben volcomen ende noodige wetenschap, tot volvoeringe van soo veele groote ende sware saecken, diemen niet en bekomt als door langhe ervarentheyt; hebben wy noodich geacht op te richten eenen Raedt by haer tot de selve Regeringe, door 't Advijs van de welcke, ende onder dessels Authoriteyt, die groote importante saecke van Staet sullen worden geresolveert, volgens die pluraliteyt van Stemmen: Ende om weerdichlijck t'samen te voegen het Lichaem van desen Raedt, hebben wy geacht, geen beter Keur te doen om te zijn Ministers van den Staet, als onsen Lieve ende seer Beminde Neve den Prince van *Condé* ende den Cardinael *Masarini*, ende onsen seer lieven ende getrouwen den Heere Cantzler van Vranckrijck, Zegel-bewaerder, ende Commandeur van onse Ordren, ende van onsen lieven ende beminden den Heere *Boutelier*, Super-Intendent van onse Finantien, ende Groot Thresorier van onsen Ordren, ende van Chavigni Secretaris van onsen Staet: Ende bevelen, willen ende ordonneren, dat onse Lieve ende seer Beminde Broeder de Hertogh van *Orleans*, ende in, sijn absentie onsen Lieven ende seer Beminde Neven de Prince van *Condé* ende den Cardinael *Masarini* zy Hooft van de geseyde Raedt, na de ordre als sy zijn genoemt, onder de Authoriteyt van de Coninginne Regente. En gelijck wy gelooven geen beter verkiesinge te konnen doen, verbieden wy wel expresselijck eenighe veranderinge te doen in de voorsz. Raet, om te vermeerderen of te verminderen, in wat oorsake of occasie 't soude mogen wesen: Verstaen niettemin, indien eenige plaetse comt te vaceren, door doot of misdaet, dat daer inne sal worden versien by soodanige Personen als die Coninginne Regente weerdich sal achten, door advys van den Raedt en pluraliteyt van Stemmen, tot vervullinge van de selve plaetse. Verclarende dat onse wille zy, dat alle affairen van Peys als Oorloch ende andere, onse Staet merckelijck aengelegen, oock selfs betreffende die uytdeylinge van onse Penningen, sullen gedelibereeert worden in den selven Raedt door pluraliteyt van Stemmen. Gelijck men oock sal versien, als sulcks vereyscht wordt, in de Chargen van de Croone, Superintendent van de Finantien, eerste President ende Procureur Generael in ons Hof van 't Parlemente te Parijs, de Chargen van Secretarisen van Staet, Chargen van Oorloch, van Gouverneurs van Frontier-plaetsen, door de selve Coninckljjcke Regente met advijs van den voorsz. Raedt, sonder de welcke sy niet sal konnen disponeren van eenige der voorseyde Chargen: Ende wat de andere Bedieningen belangt, sal sy daer van disponeren met Communicatie van den selven Raedt.

Wat de Ertz-Bisdommen, Bisdommen, ende Abdyen aengaet, staende tot onse Nominatie, gelijck wy hebben gehadt tot noch toe een sonderlinge sorge, datse souden worden vergeven aen persoone van verdienste ende sonderlinge Godtvruchticheyt, en de welcke drie Iaren geduyrende in de ordre van Priesterdom sijn geweest. Wy gelooven nae soo groote ontfangene genade van de goedicheyt Godts verbonden te zijn, om te maecken dat de selve ordre worde

onder-

onderhouden: Tot dien eynde begeeren wy, dat de Coninginne Regente Moeder van onse Kinderen, volge inde verkiesinge, (welcke sy doen sal om te vervullen de Geestelijcke Digniteyten) het Exempel dat wy haer hebben gegeven, ende datse de selve vergeve met advijs van onsen Cousijn den Cardinael Mazarini, den welcken wy dickwils hebben te kennen gegeven de affectie die wy hebben, dat Godt geeert zy in die selve Keur; ende gelijck hy verbonden is door de groote weerdicheyt, de welcke hy bekleedt in de Kercke, die eer daer van voor te staen, welcke nergens anders door meer kan worden verheven, dan door het instellen van Personen van exemplare Godtvruchtigheyt. Soo verseeckeren wy ons, dat hy daer toe ghetrouwen Raedt sal gheven, conform onse intentie; hy heeft ons betoont soo veel proeven van sijne getrouwicheyt, ende van sijn sonderlinge verstandt in 't handelen van onse grootste ende wichtichste affairen, soo wel binnen als buyten ons Rijck, dat wy gelooven aen niemant anders te konnen vertrouwen na ons in 't volvoeren van dese onse ordre, welck niemant beter sal achtervolgen als hy.

Ende dewijle om gewichtige redenen wy genootsaeckt zijn geweest, den Heer van *Chasteauneuf* te ontsetten van sijn Bedieninge van Bewaerder van het Zegel van Vranckrijck, ende den selven dienvolgens te brengen op het Casteel van *Angoulesme*, al waer hy tot noch toe door onse ordre is verbleven, willen ende verstaen wy, dat de voorsz. Heere van *Chasteauneuf* verblijft in den selven staet daer hy tegenwoordich in is, op het Casteel van *Angoulesme*, soo lange tot dat de Peys beslooten ende te werck sal zijn gestelt: Met last nochtans, dat hy alsdan niet sal konne worden op vrye voeten gestelt, dan door d'ordre van de Coninginne Regente, met goet vinden van den Raedt, die welcke ordineren sal een plaetse voor sijn vertreck, binnen ofte buyten het Rijck, alsmen sal oordeelen het beste te wesen. Ende gelijck ons voornemen is om voor te komen alle oorsaecken, welcke in eenigerhande maniere soude konnen verstoren die goede bevestinge die wy maecken tot behoudenisse van de ruste ende ordre van onsen Staet: De kennisse die wy hebben van 't quaet Beleydt van de Hertoginne van *Chevreuse*, van de Consten die sy heeft gebruyckt om te maecken tweedracht in ons Coninckrijck, die Factie ende intelligentie welck sy onderhout buyten met onse Vyanden, doen ons oordeelen noodich te zijn haer te verbieden, gelijck wy haer verbieden de inkomste in ons Coninckrijck, geduyrende den Oorloch; Willen mede nae dat de Peys geslooten ende in 't werck gestelt sal wesen, dat sy niet mach weder keeren in ons Rijck, als met ordre van de Coninginne Regente, ende advijs van den Raedt, met last nochtans datse niet sal mogen hare residentie nemen in eenige plaetse dicht by 't Hof, ende de Coninginne.

Ende so veel de andere onse Ondersaten betreft van wat qualiteyt datse zijn, die welcke door onse Last hebben moeten vertrecken door condemnatie of andersints, Willen wy dat de Coninginne Regente geen Resolutie sal nemen ten aensien van haer wederkeren, als met advijs van den Raedt: Willen ende ordonneren dat onse Lieve ende seer Beminde Gemalinne ende Bedt-genoot die Coninginne, Moeder van onse Kinderen, ende onse seer Lieve ende Beminde Broeder de Hertoch van Orleans, den Eedt doen in onse presentie, ende Prin-

 cen

cen van den Bloede, ende andere Princen, Hertogen, Pairen, Maerſchalcken van Vranckrijck, ende Officiers van onſe Croon, om naer te komen den Inhoudt van deſe tegenwoordige Declaratie, met verbodt ſonder daer tegen te doen in eenigerhande maniere. Bevelen aen onſen Beminden ende getrouwen de Luyden van ons Parlement, dat ſy deſe tegenwoordige ſullen leſen, Publiceeren, ende Regiſtreren, om geduerich te worden onderhouden ende geobſerveert ſonder datmen daer tegen ſal konnen of mogen doen in eenigerhande manieren; want het ons alſoo belieft.

Ende op dat deſe ſaecke altijdt vaſt ende bundich zy, hebben wy deſe tegenwoordigen met onſe eygen handen geteeckent, ende vervolgens doen teeckenen door onſe ſeer Lieve en Beminde Gemalinne ende Bedt-genoot, ende den Hertoch van Orleans, nevens die Secretariſen van Staet ende Bevelen, ſijnde tegenwoordich by ons, ende hebben daer aen doen hangen onſen Zegel. Gegeven tot *S. Germain* te *Laye*, in de Maent van April 1643. in het drie en dertichſte Iaer van ons Rijcke, 't Gene hier boven ſtaet is ons Expreſſe uytterſte-wil, welcke Ick wil te worden geexecuteert. Was geparapheert *LOVYS, ANNA, GASTON*. Ende leger Onderteyckent, *Philippeaux*, *Bouttelier*, ende *Deguenegaud*. Onder ſtont: Geleſen, gepubliceert, ende geregiſtreert, om te worden geexecuteert conformeer den Inhout van dien.

Den Procureur Generael van den Coninck, gehoort het verſoeck ende Conſent geſchiet tot Parijs in 't Parlement op Dingſdach den *een en twintichſte* Aprillis 1643. alle de Camers verſamelt weſende: geteeckent *Du Tillet*.

Van de doodt des Coninck in Vranckrijck ſal ſtellen eenige particulariteyten. Hy was altijt geweeſt van ſeer tedere complexie / ende men hadde al van langer handt afgeſien dat Hy niet out ſoude worden. Den ſeventienden April ergerde ſijn ſwackheyt ſoodanich/dat ſoo wel de Prins van Conde als de Cardinael Mazarijn goet vonden hem te vermanen / te willen ordineeren wat tot ſeeckerheyt ende Eere van ſijn Kinderen ende Kroon mochte dienen: Daer op volchde de verclaringh van den een en twintichſten April / hier voor geſtelt. Hy gaf met woorden ende wercken te kennen dat de Cardinael Richelieu al te ſtreng was geweeſt: hy geboot dat alle meeſt door gramſchap ende ongenegentheyt van den Cardinael geconfineerde / ende exuleerende / ſouden los ende vry weder in 't Landt ende te Hove komen / ſpecialijck den Hertoch van Vendome, de Heeren van Baſſompiere, d'Eſtré, de Preſident Barillon ende eenige andere Leden van 't Parlement. Hy dede open ſtellen de Venſteren/ ſiende op de Kerck van St. Donijs / alwaer de Stof van de Franſche Koningen ruſt/ ende ſeyde met een vrolijck gelaet: Siet daer myn laetſte Huys. De opgemelde verclaringe wiert in 't Parlement gedragen door den Hartoch van Orleans, vergeſelſchapt van de meeſte Princen / ende Hartogen die in Parijs waren ende met een allegemeen Concert beveſticht. Den ſelven dach wiert geſelebreert den Doop van den Dolphijn met den Naem van Lodewijck, gepreſenteert deur de Princeſſe van Condé ende den Cardinael Mazarin. Men den Hartoginne van Orleans wiert oock toe-gelaten te Hoof te komen: tot welcken eynde haer tot Bruſſel geſonden is een expres Edelman / met alles wat noodich was tot haer Reys.

Den

Den twee en twintichsten April seyde de Coninck tegen den Pater Dinet Jesuyt: Ick ben seer begeerich om te sijn by Godt, laet ons gaen, mijn Vader, biecht my, reciterende den Psalm Lætatus sum in his: met deliberatie om te nemen het alderheylichste viaticum. In welcke Actie hy gaf te kennen sijne voorsichtichheyt te sijn niet minder als oyt in den loop van sijn gantsche leven. Want voorsiende het different datter konde ontstaen onder de Grooten om de competentie van te houden het laecken onder de Communie, werdende dien last altijt gegeven aen twee van de gequalificeerste van alle d'Omstanders/ beval aen den Bisschop sijn eerste Aumonier / het selve niet te spreyden op het bedde / maer een seer fine voile/'t welck hy self wilden houden. Op den oogenblick als dit soude geschieden / ghekomen sijnde Monsieur ende den Prins van Condè; seyde dat nu alle dispuyt was wech ghenomen deur het komen van de gemelte twee Heeren / die het toequam het laecken ofte Mappa onder de communie te houden/'t selve latende bespreyden; ende ontfing de heylige spijse met sulcken demonstratie van pieteyt / dat de tranen vloeyde deur tendresse of kleynhartichheyt uyt de oogen van alle d'andere/ behalven van de Coninck/ die met tot bewijs van sijn magnanimiteyt of groothartichheyt onverschrooocken lucteerde ende worstelde met de doodt / gevende sijn zegen aen de Coninginne ende sijn Soons. Aen den Marschalck van la Force, aldaer mede compareren de / om hem te besoecken / seyde: hem te erkennen voor een van de ge-eerste, voorsichtichste ende kloeckste Edellieden van sijn Rijck, maer sijnde soo na om aen Godt Reeckenschap te geven van sijn Actien, dat hy sich vont verbonden hem te vermanen tot sijne bekeringen, Geloovende dat hem Godt soo lange hadde laten leven om tijt te hebben van berouw, ende te overdencken datter geen ander Religie was, in welcke men konde salicheyt hoopen, als de Roomsch Catholijcke Apostelijcke, gevende aen de Mareschal van Chattillon de selve Raedt. De Doctoren daer naer ghebraecht zijnde / of na de apperentie ende de leeringe van haer kunst/ hy de nacht wel soude konnen over leven/en geantwoort zijnde/ dat sijne gebeden gevoecht by die van sijn Onderdanen voor sijne gesontheyt/hem wel souden uyt dat perijckel trecken. So seyde hy/al lachende/ noyt te sullen versoecken van Godt te vluchten; sijnde volkomentlijck geresigneert tot sijne Goddelijcke wille. Maer om dat de Vrydagen hem altijt waren geluckich geweest / hoopte te leven tot aen den volgende Vrydach, om als dan t'ontfangen het grootste geluck van alle die hem in sijn leven waren over gekomen; om dese Reden wilde hy niet datmen soude uytstellen als tot daer en toe om hem te stercken met het laetste Sacrement; maer ontfingh de laetste onctie op Donderdaech den drie en twintichsten met een onuytspreeckelijck standvasticheyt / antwoordende op alle de Psalmen ende Litanien met een couragie grooter als menschelijck / in dese gelegentheyt daer de menschelijckheyt niet gesterckt door het gheloof / niet is / als materie ende stof van wanhoop; hy passeerde den tijt in gebeden ende meditatien: echter admitteerde alle de groote van 't Rijck/hoewel niet eenerley gesint. Den ses en twintichsten scheen wat ghebetert / maer s'anderen daegs verminderde de hoop deur een nieuw acces van koorts / met vreemde accidenten; waer op nochtans weder volchde eenige lindering/in de volgende dagen/s'nachts tamelijck wel rustende. Der-

halven de Doctoren oordeelden best / te laten de natuyr wercken / liever als eenich remedie te pericliteren in onseeckerheyt. Men ondeckte dat de Coninck gedruckt wiert door een aposteme / sonder preys te weten in wat gedeelte van 't ingewant / ontrent d'excrementen sachmen yets gelijckende na membranen of vlieskens / eenige meenden 't waren vellekens van de apostume / 't welck soude mogen werden ghenomen voor een crisus of doorbreeckinge van 't quaet / Geduyrende dit alles gaf de Coninck teeckenen van ongemeene onvertsaechtheyt ende devotie. Nochtans oock tot bevreedingh van 't Rijck ordineerde verscheyden Satisfactien soo voor de Hertogen van Vendome, Beaufort, als andere. Den Hartoch van Longueville verclaerde hy als hooft van d'Ambassade na Munster.

De eerste dagen van May scheenen te stercken de hoop van sijn genesinge / hoewel de paroxismen van de koortse niet nalatende van haer Rigeur / hem lieten in blijckelijck gevaer. Ende hoewel het geduyrich waecken ende het weynich voetsel dat hy nam / hadden behooren te veroorsaecken eenich delirium of onsteltenis in sijn verstant / soo sloech hy nochtans noeyt buyten / ende sijn verstant failleerden hem noeyt / oock niet in de minste dingen. Sijn resignatie ende Resolutie was soodanich / dat als eenige goede pause of verlichtinge de verstorvene hoop der bystanders dede opwecken / hy nochtans seyde / sich te houden in de indifferentie tot leven of tot sterven / soo als 't Godt soude behagen / liever wenschende 't laetste als 't eerste / dickwils wederhalende de woorden / Tædet animam meam vitæ meæ, geen continuatie van leven desirerende / als om deur acten van penitentie te verkrygen vergevinge van sonden / ende om meer ende meer te doen regneren de Godtvruchtichheyt / ende gerechtichheyt / ende boven al / om te versorgen voor sijn Staet een roemelijcke vrede / ende soo hy die by sijn leven niet mochte konnen erlangen / dat daer na sijn ziel haer onophoudelijck soude nederwerpen voor den troon Godes / om die van sijne bermhertichheyt af te bidden ; Hy / hoewel swack zijnde / liet niet nae ordre te stellen op de ghewichtichste saecken van sijn Staet / instruerende de Coningin / Hartoch van Orleans, Prins van Condé, ende den Cardinael Mazarin.

Aen den Hartoch van Angoulesme toonde sijne geextenueerde borst / mager / ende uytgeteert / om te bewijsen / dat de Coninclijcke qualiteyt niemant bevrijt van de swackheden ende 't lyden / dat alle menschen onderworpen zijn; Ende aen den Hartoch van Lienccurt toonende sijn armen / niet als vel ende been zijnde / seyde: memento homo quia cimis es, & in cinerem reverteris. Hy hadde soo groote kennis van de Heylige Schrifture / datmen soo ras geen vers ofte woordt begost ofte hy continueerde ende sloot de priode op staende voet / beklagende dat de bitterheyt sijner sieckte seer verhinderde het gebruyck sijner gebeden tot Godt / hebbende dan met teeckenen van seer groote nedricheyt ende eerbiedicheyt wederom versocht het allerheylichste viaticum, ende hem met Godt versoent hebbende / ontfingh de Heylige spijse / ende aen sijn Coninclijck persoon / de Conincginne ende den Hartoch van Orleans naerderende sloot de handen van sijn Vrouw ende Broeder in de sijne / haer doende beloven een oprechte eenicheyt ende sorge over sijn Kinderen. Doende daer na komen den Bisschop van Lisieus, onderhielt hem meer als vier uyren op het sub-

ject

ject van sijn conscientie / hem wijsende de plaets alwaer de ghebeden voor de stervende stonden/ om die terstont te reciteren / soo haest als hy hem soude vinden op dien verschrickelijcken pas/op d'eerste stem geintoneert van sijn Biegtvader om hem te bereyde tot de doodt / heeft hem de Coninck omhelst om soo geluckige tijdinge/reciteerende het Te Deum van blijdtschap/als gevende hem hoop van wel haest vereenigt te sijn met sijn Schepper/doende roepen den Bisschop van Meaux, om te hooren de gebeden van Kercke tot recommandatie van de ziele/de selve wierden wederhaelt den volgende dach sijnde den veertienden May ; De Coninck antwoorde met de gewoonlijcke viericheyt van sijn geest/ desgelijcx oock deden de Coninginne/de Princen/ de Princesse / ende andere Grooten des Rijcx. Ende na dat de gemelte Bisschop van Lisieus hem hadde doen formeren veel boven naturelijcke acten / wilde hy hem omhelsen ende kussen/hem noemende sijn Vader. De spraeck begaf hem ontrent twee uyren namiddach ; De Prelaten noch continuerende een quartier uyrs met haer Christelijcke vermaningen/die de Coninck met teeckenen steets toonden te verstaen/overgevende gerustelijck en met bewijsinge van een Religieuse godvruchticheyt sijn ziel aen sijn Schepper onder de armen van de Bisschoppen van Lusieus ende van Meaux in het twee en veertichsten Jaer van sijn leven/ hebbende geregeert drie en dertich Jaer ; net op den selven dach / ende bycans op de selve uyre stervende als sijn Vader de Coninck Hendrick.

De Coninginne met den Hartoch van Orleans / Prins van Condé, ende andere grooten / gingen terstont van 't Nieuwe Casteel van S. Germain naer 't oude/ passerende door de Capelle/alwaer 't geheele Hof / overgooten met tranen/haer gebeden deede voor de ruste van den overleden Coninck. Daer na gingen na 't oude appartement by den jongen Coninck / in wiens handen ter presentie van de Coninginne de Prins van Condé dede den Eedt van groot Meester van Vranckrijck. Het lichaem des Coninx stont geexponeert aen 't gesichte van 't volck; wiert daer na gebalsemt in presentie van een Prince/van een Officier der Croon/en van de eerste Edelman van de Camer/'t welck waren den Hartoch van Nemours, Marschalck van Vitry, en den Heer van Souvray, bindende 't ingewant bycans geheel geulcereert/in de mesenterie een kleyne apostematie, de longe was gehecht aen de ribben / ende inde mage een kloot geformeert van quade humeuren vol van wormen / ende onder andere een groote. Men vont geen teeckenen van venijn/hoewel onder 't gepeupel een gerucht liep tot nadeel van de Cardinael Richelieu, als of hy den Coninck / om d'extraordinaris accidenten van sijn siekte/hadt vergeven/dies geen van sijn Vrienden haer dorsde vinden binnen Parys; s'andren daegs ginck de Coningin met den Hartoch van Anjou ende van Orleans/ in 't Palais van de Louvre. De Coninck schreef aen 't Parlement haer lastende in haer dienst te continueren/ende aen hem te komen doen den Eedt van getrouwicheyt. Het Parlement begeerde dat de Coningin aldaer soude komen nemen possessie van de Regentie. Sy pretendeerde dat het Parlement souden komen in de Louvre / om de reverentie te doen aen den Coninck ende Coninginne. Maer 't Parlement na oude gewoonte quam deur Gedeputeerde de Coninck versoecken te komen sitten in het bedt van Justitie (Lict de justice) gelijck 't anderendaegs geschiede / aen

Sijn rechterhant stont de Coningin sijn Moeder / den Hartoch van Orleans, Princen van Condé, van Conty, de Hertogen van Vendome, ende andere grooten/ aen de slinckerhant den Bisschop van ..... aen sijn voeten sat de Hertoch van Chevreuse sijn Groot-Camerlinck; Voort de presidenten en Raets-Heeren alle op haer plaets geseten zijnde/ seyde de Coninck: Mijn Heeren, ick ben ghekomen om u te getuygen mijn genegentheyt, mijn Cancelier sal u de rest seggen. De Coninginne seyde naest complimenten van haer droefenis/ dat se desireerde van 't Parlement den Coninck ende haer te geven soodanigen Raet als sy na conscientie souden oordelen tot beste van den Staet te sullen zijn. De Hartoch van Orleans daer na/ seyde dat de Regentie was gekomen aen de Coningin niet alleen als Moeder, maer oock om haer meriten en deuchde, ende sijnde daer en boven haer 't selve gedefereert van wegen den Coninck ende geverifieert in 't Parlement, dat hy in het beleyt der saecken begeerde geen deel als die de Coningin hem soude geven. De Prins van Condé prees de genereuse verklaringe van den Hartoch/ ende conformeerde sich. De Cancelier sprack veel tot lof van de overleden Coninck / en wat groot verlies het de Croon dede door sijn doodt/ doch schepte troost uyt de hoop van den jongen *Coninck*, ende uyt de wijse opvoedinge en Regentie der Coninginne, daer na sprack de Heer Talon Advocaet des Coninck. Voort wierdt de regentie van de Coninginne verclaert vry ende absoluyt.

Den negentienden wiert het Lijck gebracht na S. Denijs met de gewoonlijcke Ceremonien.

Don Francisco de Melo was met het Spaensche Leger al voor den doodt des Conincks in 't Velt / ende gaf uyt / niet te wachten als nae des Koninck doot om terstont Vranckrijck in te trecken / op hoop van alteratie ende nieuwicheyt. In effect hy toogh in/ maer komende by Rocroy wiert van den Hartogh van Anguien, doen noch een seer jongh Prins alsoo bejegent met het Frans Leger / dat hy dapper geslagen wiert / sijnde den negentienden May vijf dagen nae s' Konincks doodt / dienvolgens won dese Koninck Lodewijck de veertiende in de vijfde dach sijner Regieringe een Notable Victorie.

Den negen en twintichsten May de Ambassadeur la Thuillerie weder gekomen sijnde uyt Vranckrijck/ heeft by expresse audientie gecommuniceert den doodlijcken afganck van den Koninck / ende daer by overgelevert brieven van den tegenwoordigen ende Koninginne Regente, daer by sy verseeckerden de continuatie van de goede affectie die de overleden altijdt aen desen Staet getoont hadde/ ende dat men de gemeene saecke met allen yver soude voort setten niet alleen deur de Wapenen/ maer oock deur Vredens-Tractaten/ daer van de præliminaria nu soo langen tijdt getrocteert hadden / ende nu uytgewerckt waren de gedesireerde Paspoorten in formâ soo van den Keyser als van den Koninck van Spangien die hy in Originali (dat van den Keyser op Parlement ende dat van Spangien op papier geschreven) overleverende/ mitsgaders oock de ratificatien op het gemaeckte Tractaet / ende secreete artyckelen. Eyndelijck recommandeerde de afhandelingh van de Oost-Indise Compagnien tot Diepen tegen de Compagnie hier te Lande / tot complement van de Sententie voor desen den twintichsten Januarij Anno twintich gewesen / sijnde een expres

pres persoon tot dien eynde met volkomen gelast met hem herwaerts overgekomen. Men heeft deur Gecommitteerde den Ambassadeur in sijn Huys laten doen de behoorlijcke condoleance / ende respective congratulatie; ende deur den Ambassadeur van desen Staet in Vranckrijck self aen den Koninck ende Koninginne / gelijck oock aen den Hartoch van Orleans, Prins van Condé, Hartoch van Longueville, ende aen de eerste Ministers van de Croone/de selve Ambassadeur heeft oock aldaer gerecommandeert de Keur-Palsise sake op de aenstaende Vreede-handelinge / 't welck de Coninginne seer wel heeft op ende aengenomen. 't Opgemelde Tractaet is op den naem van den tegenwoordigen Koninck vernieuwt/ sonder een woort daer af of aen te doen/ als hier voor is geseyt.

Van den Ambassadeur van Portugael quamen in dese tijdt niet als geduerige klachten; van dat hy noch antwoort noch satisfactie kreegh op sijne veelvoudige Memorien. Maer alsoo het was tegen 't Interest van de Compaignie hem satisfactie te geven; soo wistmen niet wat t'antwoorden; sullende doch met een generael antwoort alsoo weynigh te vreden zijn als met geen. Oock soude eerst in Februario sijn eene vergadering van de negentiene tot Amsterdam: Meest op de saecken van den Ambassadeur / gelijck oock op de prorogatie of revocatie van Graef Maurits. In Martio versocht hy by memorie volgens het Tractaet van Treves / het secours van een Vloote van twintigh Schepen / maer sulcks is ghelijck te voor met stilswijgen beantwoort. Doch hebben korts daer na geconsenteert vrijen uytvoer van festigh duysent ponden Bospolver/ ende dertigh duysent ponden Lonten in een / ende noch van tachtentigh duysent ponden Bospolver / ende vijftigh duysent pont Kooper in een ander partye: onder belofte ende versekerheyt / by de Uytvoerders gedaen / dat die aen den Koning van Portugael effectivelijck souden werden gelevert.

In Junio is hem deur eenige Heeren Gecommitteerden aengeseyt dat men aen de Provintien was schrijvende / om de selve te induceren tot het consenteren van ses mael hondert duysent gulden / om daer voor te onderhouden den tijdt van acht maenden eene Vloote van twintigh Schepen tot secours van Portugael. Doch is sonder effect geweest: alsoo de geruchten liepen dat de Portugijsen in Marinhan ende St. Tomé hadden verscheyden Hollanders vermoort. Hy verklaerde dat sijn Koning in 't minste geen secours / of volck na de selve Eylanden hadde gesonden / ende indien daer eenigh overval was geschiet; dat het was gedaen by de Inwoonders / uyt particulieren haet ende weerwraeck van dat de Hollanders de selve soo eerst overvallen ende qualijck getracteert hadden. Versocht verseeckering ende ordre van haer Ho. Mog. aen de Compaignien alhier / om de Portugijsen in Oost- ende West-Indien niet qualijck te tracteeren over het gepasseerde (soo 't soo was) op de Eylanden van St. Tomé ende Marinhan; deselve noemende Mortiferas Insulas, als wordende geseght van seer ongesonde lucht te zijn: Sulcks is de Compaignien aengeschreven ende gecommuniceert. Echter hielt hy noch gestadigh aen om restitutie van de selve Eylanden ende Loanda; gelijck oock om het Schip Spirito Santo. In Majo notificeerde hy/ dat eer lang hier soude komen een ander Ambas-

Ambassadeur/ namelijck Souza Coutinho, om ordinaris te resideren/ zijnde hy gedestineert na Munster te gaen.

In dese tijdt waren hier noch van wegen Chur-Colen de Heeren Ketske van Gerritshoven ende Dr. Nutten, handelende over de evacuatie van den Westfalischen-Kreyts/ 't welck aen de Fransche alhier metter tijdt veel jalousie gaf. Gelijck mede alhier aen den Staet self/ alsoo Geleyn ende Boninckhausen in 't Landt Gulick ende Luyck waren lichtende elck een Regiment van duysent paerden ende twee duysent te voet; 't welck/ hoewel door den Keyser de naem hebbende/ nochtans de suspicie gaf dat het was voor Spaens gelt/ ende tot Spaenschen dienst/ loopende de geruchten dat het was gemunt om Maestricht te belegeren.

Den tienden Januarii heeft Dr. Nutten op credentie van de Magistraet tot Colen aen haer Ho. Mog. geremonstreert dat de Gravinne/ Weduwe van Taxis, door haren Dienaer in de Stadt Ruermonde eenen nieuwen Post hadde onderstaen aen te stellen/ ende de correspondentie ende reciproque bestellinge van alle op Hollandt/ ende van daer wederom in 't Rijck gerichte brieven te veranderen/ welcke bestellinge ende addres nochtans t'allen tijden/ ende noyt anders als by der Stadt Colen ende der Stadt Amsterdam verordineerde/ ende met genoeghsame cautie/ ende Eedt-verplichte rijdende Boden bestaen hadde/ ende dat haer Ho. Mog. den vijfden Junii des verleden Jaers vervolgens hadden verklaert/ dat men het oude Bodenwesen, sonder eenige veranderinge in suo esse als tot dien tijdt toe/ soude onderhouden ende manteneren/ ende dat sulcks oock by hare Ho. Mog. aen de opgemelte Stadt Colen op der selver voorgaende Missive was gerescribeert/ doch dat dies aengaende niet en was gevolgt/ maer dat de saecke in het ongereede was gebleven; dies versochte hy als noch dat daer op ordre mocht worden gestelt/ tot contentement van de Stadt Colen. Sulcks is gerenvoyeert aen die van Amsterdam: als meest by het Bodenwesen ende correspondentie geinteresseert. Ende hoewel niet alleen Amsterdam ende Colen; maer alle andere Steden in 't Rijck haer namaels daer hebben willen tegen stellen; soo is het doch eyndelijck soo gebleven/ ende bysonder na de gemaeckte Vrede in Duytslandt de Keyserlijcke Post allenthalven ingevoert deur de hooghgemelde Gravinne.

Hy klaeghde oock dat men tegen gewoonheyt ende ordre Contraedt van Eschen Chur-Colnsche Schoutet in Rijnberck beswaerde met voorgelijcke lasten ende billettering ende logering van Soldaten; daer sijn Churvorstl. Doorl. gewoon was alle sijne hooge Officieren te eximeeren in alle sijne Plaetsen die met Garnisoen beset waren.

De Hessische in plaets van veel te luysteren na de besoigne van evacuatie des Westfalischen-Kreyts/ voor soo veel sy aldaer quartieren ende contributien hadden/ hebben in dese tijdt te verstaen gegeven/ dat sy oock uyt het Lant van Kleef oostzijde Rijns/ de contributien begeerden. Ende alsoo men van sins was om tot evacuatie van Oostvrieslant te senden aen de Landtgravin; soo verklaerde de Heer Crosegk alhier/ ende gaf te kennen dat men die moeyte wel mocht sparen; alsoo aen d'eene zijde het interest van haer Furstel. Doorl. self/ ende aen d'andere zijde dat van haer Geallieerde/ de Kroon Vranckrijck ende

ende Sweden / daer tegen waren. Echter sijn daer toe genomineert de Heeren Lintelo, ende Aldringa. De eerste heeft het aengenomen; de tweede heeft het geexcuseert. Zijnde aen de Chur-Colnsche tot antwoort gegeven aengaende de evacuatie dat sulcks dependeerde van de Fransche / Sweedsche / ende Hessische; soo hebben nochtans de Chur-Colnsche niet geacquiesceert. Maer weder gerepliceert / aenwijsende het groot interest dat dese Staet daer by hadde / als andersins te verwachten hebbende dat de Keyserische / Spaensche ende Ligische aldaer soude komen assacken ende sedem belli maecken. Waer tegen / als Westphalen was ontleedicht van allerzijts krijgende Partyen / ende door eygen Garnisoen bewaert / het eene stercke voormuer tot defensie ende seecker heyt van desen Staet soude zijn / ghevende te kennen dat de Leden van den selven Kreyts / op dat stuck wel alle billijcke verseeckeringh ende verbintenis aen desen Staet souden doen. Maer Vranckrijck was daer soo seer tegen dat van der selver wegen by Memorie expresse versocht wierdt / datmen de Chur-Colnsche haer afscheyt ende dimissie soude geven; om aen Vranckrijck ende haer Geallieerde te benemen alle materie van jalousie ende naedencken.

De Chur-Colnsche representeerden daer naer verstaen te hebben dat de Koninckl. Fransche Ambassadeur soude hebben by Expresse audientie alhier vertoont / dat al schoon het stuck van Evacuatie in Westphalen hier mocht werden met den Chur-Furst ende andere Leden van den Creyts vast ghestelt; dat nochtans de Keyser in de Neutraliteyt niet soude consenteren; waer tegen deur den Beyer-Furst by den Keyser sijnde gedaen officie / ende vermaning / hadde sijn Keyserlijcke Majest. verklaert ghereedt te sijn alle imaginable sinceratie ende verseeckeringh van Neutraliteyt te sullen doen. Sulcx de Heer Brasset vernemende / heeft te kennen gegeven dat sulcx noeyt by de Fransche Ambassadeur of yemant anders was geproponeert / ende dat seeckere geschreven Propositie op dat subject omgedragen wordende eene imposture was.

In 't voorgaende Jaer sijn gestelt de marginale aenteeckeninge van haer Ho. Mog. op de pointen van evacuatie, daer op hebben de Chur-Colnsche Afgesanten entlijck by wege van replijck geseyt; dat de selve aenteeckeningen de saecke onmogelijck maeckten / om by den Keyser te werden bevesticht: dat dienvolgens de saecke moest worden geabrumpeert / met verlies van so veel tijt / kosten ende moeyte. Dat de selve aenteeckeningen contrarieerden haer Ho. Mog. voorgaende eygen verklaringen / namelijck: in cas Sijn Churvorstel. Doorl. soude willen aennemen te Effectueren dat alle het Crijchs-Volck van Sijn Keyserl. Majest. met der selver Geallieerde / souden vertrecken uyt de landen tusschen de Weser ende Maese tot de Moesel toe / onder solemnele beloften ende Princelijcke woorden van datse daer in niet weder soude keeren / noch oock datse daer in soude mogen genieten loop of monster-plaetsen / noch passage om tot secours van Spangien te gaen; dat hare Ho. Mog. te vreeden waren alle mogelijcke devoyren ende goede officien aen te wenden / om te disponeren de Coningen / Princen ende Potentaten / hunne Geallieerden dat de selve hunne onderhebbende militie soude wille oplichten en trecken uyt het voorsz. district en plaetsen van dien / met byvoeginge datse daeren boven souden beneerstigen / dat

sulcx mede gheapprobeert ende geratificeert mochte worden by de selve Croonen ende Princen die sulcx soude mogen aengaen.

In conformiteyt van welcke voorslach Sijn Churvorstel. Doorl. alreede met groote moeyten ende kosten soo veele hadt te wege gebracht van Sijn Keyserl. Majest. te vreden was dat Sijn Churvorstel. Doorl. dese Evacuatie soude laten onderhandelen/met verklaringe van de selve te willen approberen ende ratificeren/gelijck de selve Sijne Doorl. oock in 't werck was geweest de nodige approbatie ende confirmatie van de gevoechde gehoorsame Standen van Sijn Keyserl. Majest. (daer sulcks soude noodich sijn te geschieden) uyt te brengen.

Op 't eerste point (om naerder aen te wijsen de gemelde difficulteyten) wiert by hare Ho. Mog. in consideratie ghestelt of de Landt-Gravinne de geoccupeerde plaetsen in Westphalen ende andere soude willen verlaten, en hare eygene landen laten in Oorloch? daer nochtans hare Ho. Mog. by voorgaende verklaringh hadde geseyt/ datse met alle mogelijcke devoiren en goede officien souden trachten de Lant-Gravin te bewegen tot de evacuatie; maer by soo verre de selve hare eygene landen soude believen uyt den Oorlog te trecken/was alreede voor eenige Jaren tusschen den Chur-Vorst van Ments, daer toe van wegen Sijne Keyserl. Majest. geconstitueert/ ende eenige Gecommitteerde van de Vrouwe Lant-Gravinne een voorslach gemaeckt/ alsoo dat by de bloote acceptatie van den selven/ hare eygene landen uyt den Oorloch soude connen werden gestelt in vreede.

Over het tweede ende derde poinct/ seyden dat de selve in effecte begrepen dat dese Tractaten maer aen eene zijde souden sijn obligatoir/ te weten/ dat Sijne Churvorstel. Doorl. soude wesen verbonden de voorgeslagene Conditien te wege te brengen/ te voldoen/ ende selfs daer voor in te staen; ende aen de zijde van haer Ho. Mog. soudet alleen voluntair ende buyten obligatie sijn/ sy seyden/ sulcx by manier van Tractaet ofte Contract niet te konnen bestaen/ maer noodich te zijn/ de eene partye niet meer of min in obligatie te stellen als de andere.

Op het vijfde poinct was gestelt/by soo verre uyt noch over den bodem van 't Roomsche Rijck geen volck aen Spangien ofte tegens desen Staet ende de selver Geallieerden wiert gesonden, dat haere Ho. Mog. van ghelijcken soude beloven geen volck door dese landen naer het Roomsche Rijck, suilen laten passeren, daer op seyden sy/dat haer Ho Mog. te voor noeyt verder hadden gesprooken noch aen Chur-Colen gheschreven/ als van den Neder-Westphaelschen Kreyts, sijnde dit eene extensie tot het geheele Roomsche Rijck. Wat over Sijn K. Doorl. noeyt had gehandelt/noch niet handelen konde; aengesien dat Sijn Keys. M. met de Croon Spangien in gemeynen Oorlogh stont tegen de Croon Vranckrijck en andere Vyanden van den Keyser en sijne gehoorsame Chur en Vorsten/onder welcke Vyanden hare Ho. Mog. als neutrael met den selven niet waren ofte konde begrepen worden; alsoo dat dese extensie een openne Contradictie was implicerende in 't respect van Syn Keyserl. Majesteyt; het welcke oock buyten desseyn van dese Evacuatie ginck; als alleen daer op aenghesien/ dat/ sijnde den voorsz. district uyt-gheruymt van alle Keyserl. en Rijcks

Rijcks militien / noch van de geene die tegens de selve in Oorloch waren; De goede Onderdanen van den selven district ende dese Geunieerde Provintien respectivelijck te weder-zyden souden mogen in ruste leven / hare Trafiquen en Coopmanschappen met malkanderen dryven. Dat de Geunieerde Provintien uyt de suspitie ende argwaen gestelt worden; dat uyt ofte door den se districht tusschen den Ryn en Weser aen de selve eenige ongelegentheyt van oorloge soude mogen overkomen / ende dat de Troupen van assistentie door Sijn Keyserl. Maj. aen Croon Spangien / tegens der selver voorgenoemde Vyanden gesonden / niet meer en souden in de selve komen te logeren / noch quartier ofte doortocht hebben; blyvende de Crijgende deelen in de Nederlanden buyten dese districht in haer geheel van te nemen ende te gebruycken soo veel assistentie van hunne Geallieerden als d'eene van d'ander soude mogen believen.

De marginalen by het achste point / om niet te vermanen van de reserven van geaccordeerde Rijcx ende Craits-stuyren aen Syne Keyserl. Majest. sulcx seyden sy / stont by sijne Chur-Vorstel. Doorl. niet / dan Syn Keysel. Majest. de selve nae de Constitutien van den Roomschen Rijcke / als het hoochste regael was hebbende / ende daer van noyt en soude afstant doen in desen districht / op dat alle andere Craitsen ende Standen van 't Roomsche Rijck 't selve oock niet en mochten soecken te pretenderen ende daer mede de banden van het Roomsche Rijck op te lossen.

Het reservaet van 't Marginaal van het tiende poinct / en was seyden sy: sijn K. Doorl. niet tegen / aengesien dese Evacuatie niet en soude strecken over de Kriechs-deelen in Nederlandt / maer alleen over de geene die in den Krijch tusschen den Keyser ende sijne getrouwe Chur-en-Vorsten / ende der selver openbare Vyanden / binnen den voornoemde districht begrepen waren; maer het geene by voorgenoemde Marginalen deses tienden poincts / oock van demolitie der Fortificatien was gheset / seyden niet anders te verstaen was / als dat sulcke demolitie doorgaens op alle / gedurende desen Oorloge in dit districht gefortificeerde plaetsen / ende consequentelijck niet alleen op de Chur-Colensche / maer oock op de plaetsen van andere Chur-Vorsten ende Stenden moest worden gedaen.

Aengaende het geene van wegen d'armature ende der selver Hooft over het districht des Westphalischen-Creyts genoveert wiert / seyden: dat sulcks Sijne Chur-Vorstel. Doorl. voor desen niet voorgekomen / ende dienvolgens daer over geene Instructie was gevallen / stont oock by Sijn Keyserl. Majest. ende het Rijck niet / maer by des Craits-Standen / die alrede tot Keulen op den Craits-dach voorgenomen hadden eene suffisante armature tot defensie van den selven Craits te bestellen / van de welcke oock depenteerde volgens Constitutie des Roomschen Rijcx / een Hooft te kiesen / dat daerom niet was te twijffelen of dese Craits-Standen bestaende in diversche qualiteyten en Religien / souden geen ander Hooft daer toe admitteeren / als daer af sy selfs geene partialiteyt / maer allen goede bystant / vriendtschap ende correspondentie van hun selfs ende hun gebuyren / souden hebben te verwachten.

Daerom de selve Afgesanten versochten haer Ho. Mog. geliefden wat nader op dese saecke te letten ende in consideratie te nemen / datse de selve door desen

sen

sen van sulcke importantie ghejugeert hadden dat in den Jare drie en dertich sy den Heer Vosbergen daer over in Ambassade hadden ghesonden aen den Keur-Vorst/ ende dat die in de negen Jaren herwaerts met hulpe van andere Keur-Vorsten/ soo verre gearbeyt hadde dat het Keyserlijck consent met groote kosten en moeyten was geobtineert/ ende dat by de tegenwoordige abruptie van dit Tractaet/ ende dienvolgens door het verlies van dese goede occasie Sijn Keur-Vorstel. Doorl. niet en geloofde wederom by andere Conjuncturen van tyden daer toe te komen; met byvoeginge dat dit anders niet en soude konnen strecken dan tot bederf van de goede Ondersaten/ afganck van de ghemene Commercien/ende tot nieuwen hoop van de geene die anders niet mochte soecken dan hun profijt uyt de tegenwoordighe confusie/ tot naedeel soo wel van desen Staet ende der selver Frontieren/ als van die van den Keur-Vorst ende van de voornoemde Creits/Ec.

Alle dese officien waren te vergeefs/Vranckrijck/ Sweden/ Hessen ende der selver interest waren daer tegen/ soo seer datmen de aenwesenheyt van dese Chur-Colnsche gesanten hier niet langer konde dulden/ dies is aen de Heeren Kelfsge ende Nutten vereert elck twee amen Rijnsche-Wijn/ ende tot afscheyt gegeven eene verklaringe. Dat op de respective officien ende devoiren die van wegen haer Ho. Mog. met sonder baren yver ende affectie aengewent waren by de Croonen van Vranckrijck ende Sweeden, als oock de Vrouwe Lant-Gravin van Hessen, niet en waren gevolcht sodane antwoorden als men hadde verwacht, dat haer Ho. Mog. evenwel daer in soodanigen afkericheyt niet en hadden gevonden, dat dese gewenste saecke aen die zijde soude desperaet zijn; maer hielden het haere Ho. Mog. daer voor dat de Croone als oock de Lant-Gravin het ooge hadde gheslagen op de *Generale Vredens Tractaten* tot *Munster* aengegelt. Waer toe den *eersten July* naestkomende albereyts was gepresigeert, oock by alle de krygen deelen aenghenomen, ende daerom hadden wille voorkomen alle ombrage ende Ialousie die by eenige, niet grondich bericht wesende van den voornoemde particulieren handel der *Evacuatie*, daer over soude hebben mogen scheppen; ende dat daer deur vervolgens sodanich hoochberoemde langh bearbeyt en van alle de Werelt verwachte werck, soude mogen hebben blyven haperen ofte gheretardeert worden. Ende verseeckerde haer Ho. Mog. Sijne Churvorstel. Doorl. dat sy waren ende bleven in de goede wille van te coopereren dat sijne Frontieren ende Landen, als oock die van desen Staet van allerzijts Krijgs-volck op den Duytschen bodem mochte sijn en blyven verschoont als by verscheyden missiven aen de Heer Chur-Vorst mocht geblijcken. En dat haer Ho. Mog. ondertusschen, voor so veel hun eygentlijck aenginck, met het Heyl. Roomse Rijck in generael, ende met Sijn Churvorstel. Doorl. in 't particulier, soude continueren eene oprechte Neutraliteyt, daer op de selve een vast, vrunt, ende nabuyrlijck vertrouwen mocht stellen. Wyders wat belangde de Propositie by de Heeren Afgesanten den *vijf en twintichsten* February laetstleden ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. gedaen, oock schriftelijck met ende nevens eenige bylagen overgelevert, daer met den Heer Ambassad. van Vranckrijck aen 't Hof van Syn Roomsch Keyserl. Majesteyt was beswaert, verklaerden dat sulcx den gemelten Heer Ambassadeur t'onrecht wiert nageduyt, ende

dat

dat de geene die sulcx Syn Keyserl. Majest. hadden voor gebracht, nergens anders toe en waren trachtende als om met artificien Syn Majesteyts ghemoet tegen desen Staet te verstellen, en allengskens hoe lang hoe meer te vervreemden.

Van dese gesupposeerde Fransche Propositie is alrede te voor ghesept / ende hoewel men beyder-zijdts wel wist dat dese Handelinge van evacuatie niet practicabel was / soo wiert nochtans weder-zijdts het oor daer toe gheleent om verscheyde respecten; yder hadde sijn particuliere insichten.

Tegen de lichtinge van Geleyn ende Bonickhuysen, is gheschreven aen die van Luyck, datse de selve lichtingen / veel min de loop ende monster-plaetsen / niet wilden toestaen. Sy hebben daer op geantwoort / datse neutrael zijnde / aen alle partyen de werbingen van Kriechs-volck altijt hadden vry gelaten; maer loop ofte monster-plaets noyt aen yemant te sullen toestaen / soo lang sy sulcks souden konnen met macht weeren.

Van wegen de Gereformeerde Kercken ende Gemeynten in de Vorstendommen Gulick ende Berch, sijn door de Predicanten tot Wesel ende Emrick klachten gekomen over der selver verdruckinge tegen de Keversalen / daer van seyden sy / haer Ho. Mog. toequam de Maintenue; versochten dat eenmael nu sulcks by de selve mocht worden ter handt genomen; daer op sijn in 't leste van Martius geconsenteert ende geresolveert retorsien op de Roomsch Catholijcke Geestelijckheyt in de voorsz. Vorstendommen.

Op het stuck der evacuatie in Oost-Vrieslandt sijn hier in Martio oock ghekomen de Heeren Baron van Kniphuysen ende de Secretaris Sparringa, ghelijck oock van wegen den Graef self is te kennen gegeven / dat haer Ho. Mo. uyt de veelvoudige klachten bekendt was hoe met de Hessen gecontraheert zijnde op *ses* Maenden, de selve nu al gecontinueert hadden aen de *ses* Iaren, beswarende syn Landt niet alleen met de inquartieringe van Ruyteren ende Knechten, maer oock het selve uyt-puttende met Contributien ende violente extorsien ordinaris ende extraordinaris, sulcx dat het sijn Onderdanen langer ondraechlijck viel; dat by het een ongeval van inquartieringe, nu eer langs gekomen waren de tempeesten ende ongewoonlicke hooge water-vloeden, de welcke wechnemende Dycken, Dammen, Sluysen ende huysen, in Reyderlant, geheel Oost-Vrieslandt, mitsgaders de Heerlijckheden *Esens* ende *Wirdtmondt*, verdrinckende Menschen ende meenichte van Beesten, alles rontomme overstulpt hadden met het soute Zee-water, ende tegenwoordich noch alles bedeckten, oock in sulcken desolaten staet alles onder soude houden (het water by Ebbe ende Vloet uyt ende invloeyende) tot dat de Dycken ende Sluysen wederom soude sijn opgerecht ende gebracht tot eenen anderen staet; omme 't welck te effectueren, alhoewel 't alleen bycans meerder kosten vereyschte, als het gehele Lant konde opbrengen, alles aen Zaet-Coren en Wey-landen nu ende voor de toekomende Iaren op den grondt bedorven zijnde; soo persisteerden nochtans den Overste *Waerdenburgh* ende de Hessische Soldaten by de volkomen Contributien, sonder daer by eenige compassie, reden, noch recht te gebruycken; oock ongeacht sy soo lange Iaren, tegens het Verdrach ende Parole, millioenen van penningen hadden getrocken, dreygende met Militaire executie ende een totale confusie ende ruyne van 't Landt, anders niet dan als of de invasie over een onschuldich

ende neutrael Landt, Goddelijck ende een geoorloofden Oorloch, ende volgens dien de destructie van dien, sonder eenige opspraecke ofte achterdencken betamelijck was, niet tegenstaende alle Contracten, Remonstrantien ende Beloften, ter contrarien by desen handel soo dickwils gedaen ende voorgeloopen, ende eyndelijck als of dese *Barbarische* wreetheyt, betalende eene soo langduyrige weldaet ende profyt met een ondanckbare confusie strecken soude, niet tot schande ende confusie, maer tot een sonderlinge roem ende profyt van den geweldadigen selver; dat wel waer was, dat aen de zijden van de Hessen allerhande redenen van State ende hooge Alliantien wierden geallegueert, om haer Ho. Mog. dese saecke des te bedenckelijcker te maecken; maer dat haer Ho. *Mog.* op het besten soude weten te oordeelen of dese behulpselen van andere Potentaten gefundeert ofte gepractiseert, ende te wege gebracht waren slechts tot pretexte ende excuse voor de Hessen. Dat aengaende sijn (des Heeren Graefs) ende sijn onnosel Landt ende Luyden, niet en stont met reden, sy waren Goddelijck ofte Polityck, te excuseren, dat een Christen ende Standt des *Rijcx*, hy ware gheconsidereert met hooger handt ofte niet, een anderen Neutralen Standt, vreemt zijnde van alle die Partyen, sonder oorsaecke mocht overvallen, ofte ruyneren tot sijnen profyte; dat de mededogentheyt van haer *Ho.* Mog. hem dede betrouwen, dat de selve alle de excusen ende dilayen van de Hessen soude tegen setten, de ware impossibiliteyt ende armoede van sijn Onderdanen, spruytende uyt de exorbitante exactien, nu by de ses jaren lang gepleecht, ende uyt de laetste water-vlooden voorsz. weshalven een dobbelen *last* langer onmogelijck viel; te weten de Contributien aen de Hessen teffens *te betalen*, ende te repareren de ingebroocken Dycken ende Colcken, dat by dit verlies van 't goet, gekomen was de alteratie van de gemoederen, alsoo de meeste Ingesetenen ontbloot zijnde van haer beslach ende beesten, onnoorbaer achten langer te contribueren, oock de Dycken te vergeefs voor andere weder op te maecken, ende selfs onder den last van armoede, honger, ende noot te beswycken; versoeckende haer Ho. Mog. hier by te considereren dat het by de selve gekomen was tot sulcke extremiteyten ende desperate termen, dat de executie voor de Hessen soude beswaerlijck vallen, ende dat hy selfs sijn Onderdanen getransporteert ende benout siende, door de onverwinnelijcke impossibiliteyt tot patientie langer niet en vermocht te disponeren; over sulcx dan niet hadde konnen onderlaten haer Ho. Mog. den droevigen ende periculeusen staet te kennen te geven, oock te bidden hem te nemen voor gheexcuseert, by aldien den extreme noodt ende desperatie (de welcke geen Wetten en lyden) eenige inconvenienten soude veroorsaecken. Ende naedemael de hoope van remedie ende verlichtinge principalijcken bestont op de goedertierenheyt ende beloften van haer Ho. Mog. versocht gedienst ende vriendelijck dat der selver ghelieste ware met een bequame ende serieuse resolutie in tijdts ende op het spoedichste sulcx daer in te versien, als sy ten dienste van sijn Landt ende Staet souden vinden te behooren, nae de gewoonlijcke affectie ende genegentheyt van haer Ho. Mog. sijnde oock dese sonderlinghe faveur met verlangen verwachtende, de welcke hy by alle occasien nae sijn vermogen soude soecken te verschuldigen. Met dese klachten is de last en instructie van den Heer Linteloo geamplieert.

Dit

De Heeren van Hollandt deden oock groote klachte van dat de Hessische op de Maes tusschen Venloo ende Gennip seeckere Schepen ende allerhande waren van Dort opgevaren/ hadden aengetast de Schippers ende Huyrvaer-ders/daer onder oock eenige van Dort, gevanckelijck wech voerende na Calker, ende de Schepen latende drijven / ende dat soo men bericht wiert / uyt revenge ende weer-wraeck/ dat weynigen tijdt geleden drie ofte vier Hessische Solda-ten/op den bodem van Luyck becomen/ in 't openbaer onthalst waren geweest/ 't welck alsoo strijdende tegens alle recht ende reden / dewijle de voornoemde Schippers niet tot Luyck, maer in hunne Schepen waren woonende / ende oock tot Batenburch hun vrydom hebbende / ende dat aen de andere zijde / door soodanich gewelt ende overlast de negotie ende handel/die op ende over de Ma-se wiert gedreven / t'eenemael niet alleen tot naedeel van de gemeene Coopluy-den ende Maes-Schipperen deser Landen/ maer oock tot merckelijcken inte-rest van den Staet van 't Landt/ wiert bedorven/ waer op ende tot ontslagin-ge ende reparatie serieuselijck aen den Graef van Eberfteyn, of by sijn absentie/ aen den Commendant tot Calker is geschreven.

Alsoo de Heer Aldringa sich excuseerden van de besendinge na Cassel; soo versochten die van de Oost-Vriesche Standen dat yemant anders den Heer Linteloo mocht werden bygevoecht / welck versouck hoewel de Heer Linteloo self ter Vergaderingh secundeerde; soo is nochtans verstaen / dat hy continue-rende Excuse van den Heer Aldringa, hy alleen soude gaen / men heeft oock aen den Oversten Waerdenborg ende Commissaris Walter in Oost-Vrieslant geschreven/ in betrachtinge van den elendigen toestant haer met de halve con-tributie te willen vergenoegen. De Heer Linteloo heeft deur Oost-Vrieslant reysende/ den selven Waerdenborch daer toe vermaent ; maer hy seyde met de halve Contributie de Soldatesque niet te connen houden buyten desordre.

De gerefugieerde van Luyck tot Maestricht hebben niet alleen van self/maer oock door Fransche intercessie soo veel Protectie ontfangen dat de Chur-Colnsche Cantzeler ende Geheyme-Raden tot Luyck in April hebben gedaen klagen/ dat de selve gerefugeerde tot Maestricht niet alleen gevonden hadden het Faveur van Asyl / maer veel ampelder protectie ende soodanich dat op haer instantie ende tot haren profijt door die van den Guarnisoene van Mae-stricht, de Peerden ende Beestialen / toecomende de Huysluyden / opgehaelt/ ende de Coopmanschappen van de Borgers berooft ende ghenomen wierden/ ende dat alles onder pretext van recouvrement van hare gepretendeerde intre-sten/ en herstellinge van hare Personen / 't welck sy niet begeerde te versoecken door ordinaris middel van rechte/die haer altijt open was geweest en als noch was / waer door de Commercie soo te water als te Lande niet alleen quam te cesseren / ende de Bou-neeringe stille te staen / tot groote schade ende gheheele ruyne der ingesetenen/ maer oock groote prejuditie geschiede aen de Regalia die sijne Churfurstel. Doorl. (ten hooghsten geoffenceert door sijne eygene Onder-saten) in de voorsz. Stadt van Maestricht was hebbende / dat daer en boven wierden overtreden de Wetten/ goede Policie/ende Justitie/ tot groote altera-tie van de Neutraliteyt by den Staet van Luyck altijdt exactelijck gheobser-veert/ met de effecten van goede ende naebuyrlijcke Correspondentie / konnen

de

de Remonstranten haer qualijck inbeelden/ dat soodanige ongehoorchelijcke geweldadicheden gepleecht wierden met weten ofte toestaen van haer Ho. Mog. (gelijck nochtans den Gouverneur van Maestricht liet verluyden) te meer dewijl tot noch toe sulcx haer niet en was ghebleecken / ende dat noeyt meer gehoort ofte gesien en was / dat de executerende Troupes ghelеyt wierden door private Persoonen/ uyt sijnde om in te vorderen hare eygene pretensien / ende dat (boven het aentasten van de Coopmanschappen ende aenhalen van de barque Marchande, niet tegenstaende de selve altijdt vry was geweest) niemant overvallen en was/ sijne Peerden/ Beestialen/ofte Meubelen verlooren hadde als de arme Huysluyden die geen deel ofte entremise hadden in de publijcque Regieringe: Ende wat belangde de Magistraet ende Justitie / die en hadde geen faute gecommitteert in 't administreren van haer Ampt waer door oorsaecke van klachten soude mogen gegeven zijn/ aen de voorsz. gerefugeerde/ten minsten voor soo veel als sy soude mogen gecensureert worden door een nabuyrigen Staet/ofte alwaer 't schoon datter eenige sodanige ordere ware van haer Ho. Mog. dat het geene voorsept is / dede blijcken dat de selve soude verkregen sijn by opreptie/ ende geëxecuteert tegens der selver intentie door een exces van geweldt/ moetwilligheyt ende furie der voorsz. gerefugeerden; waer door/also veele onheylen ende ongelegentheden soude konnen ontstaen / mits de voorsz. Executien waren causerende groote alteratie door het gantsche Landt / ende dat de waerheyt ende rechte beschapenheyt van de saecke niet bequamer soude konnen bekendt gemaeckt worden/ als door middel van minnelijcke conferentie/ dat de Remonstranten uyt oprechte ghenegentheyt tot de continuatie van goede Correspondentie ende Nabuyrschap haer ter gelegener tijdt ende plaetse soude laten vinden ; niet twijffelende ofte haer Ho. Mog. verstaen hebbende de enormiteyt van de delicten in questie/souden veel eer ghenegen sijn tot straffe als protectie. Dies wiert versocht dat der selver ghelieste ware mede daer toe te verstaen/ ende den Heer Gouverneur van Maestricht expressélijck bevelen/ dat hy ordere soude hebben te stellen/ dat ondertusschen ende tot uyt-eynde van de voorsz. Conferentie geenige Executien/ geweldt / ofte disordere geschieden/ maer alles gehouden werde in surceance. Men heeft daer op verklaert genegen te sijn tot de Conferentie/ ende het doen van de gherefugeerde is niet ghearvoyeert noch ghedesadvoyeert/ soo dat het wel bleeck dat de Gouverneur secrete last daer toe hadde. Ende is generalijck verklaert datmen sodanige effective ordere soude stellen dat niemant mocht misbruycken het Krijchs-volck van desen Staet tot eenige executien ofte foulen in 't Landt van Luyck ; maer dat alles soude blyven in State ende Surceance tot het uyt-eynde van de Conferentien. Eenich tijdt daer nae hebben sy ghenotificeert genomineert te hebben den Officiael Arnout de la Haxe, ende de gewesen Borgemeester Liverlos, versoeckende dat tot de Conferentie mocht worden genomen Maestricht / alwaer voor desen oock de Koninck van Spaengien met de harige in 't Jaer vijftien hadde laten confereren/ende alwaer oock in dese differentien men allerzijts sich soude konnen informeren; maer haer Ho. M. hebben verklaert den Hage bereyt te zijn ; waer toe den dach geleyt is tegen den eersten Iuly, en is ordre gestelt tot Surseantie van 't misbruyck des Garnisoens tot Maestricht op haer begeerte.

Tot

Tot Dorsten was eenen Pieter van Dalen, sich qualificerende Licentmeester des Koninckx van Spaengien / die hadde in 't laetst van het verleden Jaer oock daer nae by afficxie van Billetten onder sijn perticuliere signature ende Pitsier laten verwittigen alle Koopluyden/Schippers ende Voerlieden/dat de voorsz. Koninck goetgevonden hadde een Licent-Comptoor binnen Dorsten voorsz. wederom aen te stellen / om Licent-rechten aldaer te ontfangen van alle waren/ komende ofte gaende respective nae de Landen ende Provintien in vyandtschap staende met den Koninck van Spaengien / ende dat op seeckere Lijste van Convoy-recht/ by de Spaensche op dat subject geformeert/met last op de voorsz. Koopluyden/ Schippers/ ende Voerlieden/ sich daer na te reguleren/ ende der selver Waren/Coopmanschappen ende goederen / in conformite van dien/tot Dorsten aen te geven/ ende vervolgens te betalen der Licent Gerechticheyt / ende daer met bevrijt te sijn van alle aenvechtinge ende overlast van de Soldatesca / in dien van den meerghenoemde Coninck ; waer op ernstelijck aen den Chur-Furst van Colen is geschreven / oock de saecke aen de noch alhier aenwesende Chur-Colnsche Afgesanten geklaegt/om sulcx t'haerder wederkomst te secunderen / op dat de selve Licentmeester / van Dorsten mocht werden wech geschaft / gelijckmen te voor oock tot Maestricht hadde wechgeschaft de Hessische Licent-meester/ of andersints by ontstentenis / dat men beswaerlijck langer van hier soude konnen ofte willen weeren de Landt-Graef Hessische Licent-meesteren tot laste van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyts Landen. De Heer Nutten onaengesien ontfangene dimissie / is hier gebleven/ ende gaf te kennen met leedtwesen gesien te hebben dat door dese haer Ho. Mog. opgemelde verklaringe roerende de Evacuatie sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt wel gemeynde intentie noch niet voldaen was ; ende dat de Heer Ketske daer mede gereyst was aen den Chur-Furst om rapport te doen / danckende voor de Vereeringh van de vier Aem Wijn. Hem is geantwoordt / ende verklaert dat op haer aenbrengen voor desenmael was ghedisponeert / ende dat de selve dispositie met sijn volkomen leeden was overgelevert.

De Binnelantsche saecken aengaende ; is weder gearbeydt tot het vinden ende by leggen der differenten over de Meyerie van den Bos ; 't welck gemanieert wiert deur van Gerven , voor desen Schout van Peelant. Maer men heeft alhier niet willen wijcken van de Souverainiteyt / ende daer aen stieten haer de Spaensche soo dat alle voorslagen van interims ende expedienten / om dien steen des aenstoots/ vruchteloos bleven.

Hollandt heeft in Iannuario weder geurgeert de effective afschaffinge der Maeckelerdyen die de generaliteyt was dragende ; het beneficieren der Contributien of brantschattingen ten platten Lande ; de verpachtinge van 't recht der Paspoorten ; den Eedt te doen by de impetranten van Ampten ende officien / dat sy daer voor geen giften of gaven gegeven hadde noch geven souden. Op het stuck der Maeckelerdyen is bevonden dese swaricheyt/dat de Ontfanger op sijn naem ende Credyt alleen de negotiatie deede/ ende dat sulcx sijn Credijt soude beswaren ende verminderen / daer om de Reecken-Camer voorslouch dat de obligatien behoorden mede te werden geteeckent by eenige Heeren

van den Raet/en het inkomen van de Generaliteyt daer voor te verbinden/ gelijck noch entlijck in't Jaer negen en veertich geresolveert en in't Jaer vijftich geschiet is. Sy urgeerden oock steedts de reductie van de Militie, daer deur sy staet maeckten te sullen verspaeren in 't Jaer twee millionen : sullende afgedanckt worden wel twaelf duysent acht hondert Man / die sy presupponeerden in geen effective dienst of rerum naturâ te zijn / maer alleen op 't papier/sullende deur de promte betaling gelijcke veel in effect te velde connen brengen. Sy causseerden dat het achterwesen van Hollant aen de onbetaelde Compagnien beliep wel drie en twintich mael hondert duysent gulden. Die sy nu/de reductie voortgaende/souden moeten presentelijck vinden. Op 't selve werck van reductie, is de Raedt van State geauthoriseert/ om die te doen volgens ordre van 't Lant/ ende is entlijck vast gestelt tegen den eersten Marty. Alsoo oock veel Penningen van de Fransche Subsidien waren gediverteert; soo is besoigne gemaeckt om een pertinente staet te weten van sulcx. De Capiteyns vermerckende dat de reductie soude voortgaen hebben haer ontledigt / deur 't geven van paspoorten van verscheyden oude Soldaten die de meeste gage om haer lange ende oude diensten / waren treckende ; die daer over alhier in den Hage quamen klagen/ sulcx is by de Regeeringh onredelijck gevonden / ende daerom ordre daer tegen gestelt.

Over de herdyckinge van den Couwensteynschen Dijck/deur-gesteecken by 't innemen van de Cruys-Schans, is sedert dien tijdt by de geinteresseerde veelmael ghesolliciteert; de Conditien die met Communicatie van Sijn Hoocheyt daer op waren gestelt/sijn dese:

Eerstelijck, dat by die van de ander zijde souden worden gefourneert de onkosten tot het legge van een of twee sluysen ende andere noodige wercken / om het water te doen loopen.

Ten tweeden, dat afgeworpen soude worden de fortificatien van Santvliet, Stabrouck, St. Iaques, Ec. sonder dat eenige nieuwe soude werden gemaeckt.

Ten derden, niet te mogen maecken eenighe Dijcken noch achter-Dijcken noch eenige Fortificatien nae advenant Hemels breete / in de selve districten/ noch langs de Schelde, noch langs de Couwensteynsche dijcke / op peyne van datment weder sal mogen onder water setten. Entlijck, ist noodich / men sal eenige aerde mogen opwerpen tegen de openingen in dijcken van de Schelde ende van Couwensteyn, mits als de openingh souden gestopt zijn / dat als dan opwerpinge der aerde oock wederom soude werden geeffent.

Het eerste artijckel wiert te Brussel toegestaen. In de demolitie gemelt in het tweede artyckel wiert gewilligt/ op conditie dat oock van dese-zijde souden worden gedemolieert de Cruys-Schans, Out-Lillo, Blauwgaren, St. Marten, Fredrick Hendrick ; ende dat de dicage soude syn generael / daer onder begrypende de districten van Lilloo, Stabrouck, Santvliet, Berendrecht, Ec. alles op sodane wijse / als men sal verdragen. Het derde wiert oock toegestaen / mits dat oock van wegen dese zijde sodane dycken noch fortificatien niet souden werden gemaeckt / werdende daer by gedaen dat de Inwoonders ende Heerdijckers van 't verdroncken landt souden den tijdt van vijftich Jaer woonen onder sauvegarde van de een en van de ander zijde/ sonder dat hun door het volck van

Oorlo-

Oorloge eenige overlast sal mogen werden gedaen / sullende oock het selve lant sijn exempt van alle contributien ende impositien van weder zijden / edoch de lasten / obligatien / administratie / ende justitie van 't quartier van Antwerpen subject. De conditien wederzijdts verdragen zijnde / soude gedepescheert worden het octroy op den naem van Sijne Majesteyt op de wijse ende met de clausulen die by memorie soude werden gheprezenteert / op het aller favorabelste.

Het vierde artyckel wiert toegestaen op de oude voet.

Maer sulcke by de Spaensche geannecteerde Conditien sijn afgeslagen / ende daer na is wederom oock 't werck verslapt / sijnde sijn Hoocheyt daer toe alsoo weynich genegen (op hoope van deur de inoneatie van dat quartier noch eens occasie ende voordel te sullen hebben tot een belegh van Antwerpen) als de Spaensche; om de gestelde Conditien / sijnde oock een materie die beter gereserveert diende tot het maecken van een Treves.

Tot redresse van 't stuck der betaling aen de Militie is veel besoigne geweest / ende quam in deliberatie / datmen soude casseren alle geappointeerde, ende daer van maecken een Expresse post / dat souden gecasseert worden alle Schryvers en Sollliciteurs / ende alleen betalen twaelf gulden voor het sollliciteren der Ordonnantien / dat niet meer assignatien soude gegeven / maer de gagen uyt des Ontfangers eygen handen betaelt worden / alle maenden monsteringh te doen / alle Monster Commissarien strengelijck te verbieden het ontfangen van Presenten; dat alle abuysen van de Monsteringh souden komen aen den Raedt.

Tot transport van 't Lijck van den Cardinael Infant met sijn Hofdieners deur Vranckrijck te Lande / hadde Don Francesco de Melo bekomen van den Koninck van Vranckrijck een vry pas. Maer alsoo veele der Domestijcken / hebbende Vrou / Kinderen / ende Familien / sijnde tachtich in 't getal / met de selve beswaerlijck te lande conden gaen / soo versocht hy sijn Hoocheyt om per courtoisie te geven paspoort voor de selve Domestiken om ter Zee de reyse na Spangien te mogen doen / onder belofte / dat daer mede geene Soldaten noch wapenen overgevoert souden worden / ende met presentatie wanneer haer Ho. Mog. ofte sijn Hoocheyt by occasie dergelijcken pas voor eenich van heurluyder Schepen souden believen te begeeren / dat den selven by sijne Excellencie t'allen tijden soude ongeweygert zijn. Haer Ho. Mo. hebben sijn Hooch. versogt ende geautoriseert het versocht Paspoort voor het voorsz. Schip in behoorlijcke forme te laten depescheren / in crachte van de welcke de voorsz. Hofdienaeren met hunne Wijven / Kinderen / Familien / ende hunne toebehoorende Bagagie over Zee naer Spangien souden mogen zeylen / vry ende vranck sonder molestatie van deser zijts Oorloch-schepen / Commissie-vaerders / ofte anderen / mits dat in 't voorsz. Schip niet en soude mogen worden over-ghevoert Koopmanschap / eenige Soldaten / Munitie van Oorloch / ofte Wapenen / boven die geene die tot scheeps-Equipagie wierden gherequireert / ten welcken eynde het voorsz. Schip in 't uytkomen van Duynkercken ofte het Scheur van dien / by den Commanderende op de Kust souden moeten worden ghevisiteert / alles op pene van verlies van het effect van 't voornoemde Paspoort.

Tusschen de Leden of Staten van Gelderlant / zijnde verscheyden dispuyt geweest / is by den Heere Prince van Orange daer in uytgesproken als volcht:

 Alsoo

1. ALsoo eenige Leden d'Erts-Furstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen* ons seer gedienstich versocht hebben, dat het ons mochte gelieven, te interpreteren ende te modereren na den aert ende constitutie van de Provintie eenige poincten vervattet by de uytspraecke by ons op den *achtienden May* voorleden gedaen, concernerende de invoeringe van de *communie* van *middelen* over de gantsche Provintie.

2. Soo ist, dat Wy genegen zijnde ter Bede der gedachte Leden, ende niet meerder ter herten nemende als de rust, welvaren, ende welstant van 't Furstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, goetgevonden hebben te interpreteren ende te amplieren eenige der voorsz. poincten in onse gedachte uytspraecke vervat, ende dat in voegen ende manieren hier nae volgende.

3. *Eerstelijck*, dat de huysen binnen de Steden als ten platten Lande ghelegen, niet wordende verhuyrt neffens de Landen door het gantsche Furstendom en Graefschap niet meer tot Verpondinge Iaerlijcx sullen betalen als den *negenden* penninck van de suyvere huys-huyre tegen den *sesten* penninck die de Landen geven, ende dat in plaetse van den *sevenden* penninck, daer op de selve huysen by de gedachte uytspraecke waren gestelt.

4. Dat de *Verpondinge* soo wel over de Huysen als Landen haren aenvanck sullen nemen met den *eersten Ianuary* deses loopende Iaers *drie en veertich*.

5. Ende ten eynde de selve op het spoedichste in trayn mogen werden ghebracht, soo worden die quartieren ernstelijck vermaent als noch ten spoedichsten te committeren tot het dresseren van de cohyren ende de besoigne te doen accelereren.

6. Ende sullen de interesten van *vijfhondert duysent* ende *tienhondert duysent gulden* daer mede die quartieren van *Nimwegen* ende *Veluwen* verlicht zijn, mede tot last van de Provintie beginnen te loopen van den *eersten Ianuary* deses Iaers *drie en veertich*.

7. De Lyste van opheef van de middelen van consumptie, sal blyven sodanich als die by onse voorgedachte uytspraeck is ghearresteert, ende ghelijcken aenvanck nemen met de Verpondinghe, namelijck, met desen loopende Iaere *drie en veertich*.

8. Maer gemerct de *Verpachtinge* alreets niet alomme volgens de selve is gheschiedt, soo sullen de quartieren ofte Leden die de *Verpachtinge* volgens de ghedachte Lyste hebben gedaen het provenu van dien aen de Provintie hebben te verantwoorden, ende die quartieren die de Verpachtinge niet en hebben ghedaen volgens de voorseyde Lyste, sullen aen de Provintie verantwoorden soo veele als of de Verpachtinge waren gedaen geweest, volgens de Lyste, welcke surplus aengenomen ende gereeckent sal worden uyt ende nae advenant dat yeder *specie* beneden die Lyst verpacht zijnde, opgebracht heeft, daer uyt gecalculeert sal worden hoeveel sodanige specie hooger ende incorformite van de Lysté verpacht sijnde geweest, meerder nae advenant soude hebben opgebracht.

9. Latende in de vryheyt van de quartieren ofte Leden die de *Verpachtinge* niet en hebben gedaen nae de Lyste, het kort van dien voor dese reyse te vinden soo sy best sullen geraden achten.

10. Wyders, alsoo gemeene middelen, oock vereyschen gemeene regieringe,

ge, soo werden de *drie Collegien* van Gedeputeerden van de respective *drie Quartieren*, sampt de Gedeputeerden daer in sittende met hare Officieren, mits desen gecombineert in een Collegie om de gemeene middelen van de Provintie te administreren, blyvende niet te min de administratie van de Geestelijcke goederen van Huys-lasten ende diergelijcke, aen de geene ende sulcx als die voor desen is geweest.

11. Ende alsoo het Collegie niet kan ghemanieert werden sonder uytdruckinge van locale plaets, soo hadden wy wel ghewenscht dat de Quartieren ende Leden sich daer in onder den anderen hadden konnen verstaen, maer dewyl de Quartieren ende Leden als noch daer in niet eens en konnen werden, soo ist, dat wy om alle de Leden, soo veel mogelijck in desen te ghemoet te gaen, verstaen dat het Collegie der Gedeputeerden van 't Furstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen* by provisie gehouden sal werden binnen de Stadt *Arnhem* alleenlijck, ter tijdt ende wylen de Quartieren ende Leden den anderen op een ander plaets sullen hebben verstaen.

12. Met uytdruckelijcke verklaringe dat hier door de andere Quartieren en Leden in geenderhande manieren sullen worden geprejudiceert in haer hoogheden, preëminentien, gerechtigheden, ende oude herkomen, maer dat alle de selvige worden verstaen te blyven ongequetst ende in haer figeur.

13. Belangende de forme van procederen tegens de Fraudateurs van de ghemeene middelen, renuntieren wy de selvige aen 't goet vinden van de Provintien, mits dat de saecken by *Appel* sullen komen aen 't gecombineerde Collegie van de Gedeputeerden, ende in cas de Provintie over de forme niet eens kan worden, soo sullen wy dienaengaende naeder verklaringhe doen. Gedaen in s'Graven-Hage den *vier en twintichsten Ianuary sestienhondert drie en veertich*, was onderteecken *H. Fr. de Nassau*; Onder stont ter Ordonnantie van Syn Hoogheyt zijnde. Onder stont *I. Iunius*, ende gezegelt met een opgedruct pietsier in rooden Wassche.

Van outs sijn tusschen de Stadt Groningen ende de Omlanden veel geschillen / gelijck allenthalven / uyt eer ende Amptgiericheyt; 't welck men noemt Kuyperye, hoewel het noch met de naem van privilegien wert bekleet; De Landtdach begint aldaer op St. Pieters dach den drie en twintichsten February. 't Welck is de Staetsche Vergaderinghe / bestaende uyt twee Leden / de Stadt is 't eene/de Omlanden het ander. 't Lidt der Stadt wert gerepresenteert by die vier Borgemeesters ende twaelf Raden; dat van de Omlande by de Ionckeren, Hovelingen, Eygenerfden ende Volmachten der drie Omlantsche quartieren Hunsinge, Fyvelinge, ende 't Westerquartier, die maer dertich grasen eygen lant besitten / compareren suo jure, uyt haer eygen hoofde. De beschryvinge van de Landtdach wert gelijck in de andere Provintien gedaen door de Gedeputeerde der Staten in Hollandt ende Zeelandt/genaemt de Gecommitteerde Raden. 't Welck in de tyden des Coninckx geschiede door den Stadthouder of Raden der Hoven van de Justitie. Ende alsdoen wierden de Staten selden beschreven/ om dat de Souverainiteyt was by de Landt-Heer. Maer de selve nu sijnde by de Staten; werden de selve dickwils beschreven.

In de Stadt hadde veel te seggen de Borgemeester Pieter Eysinge, in de Omlanden de Heer Beernt Coenders van Helpen, bekledende het officie State-generael / en aldaer verscheyden avantagen voor de Omlanden tot nadeel van de Stadt hebbende verkregen. Desemael/vreesende te sullen te kort schieten/hadt met de Heer Eyssinga vrientschap gemaect. Immers 't was also dat de Majoor Heert op 't Stadthuys wiert belast om uyt de Corp de Gardes te lichten een aental Soldaten ende daer mede te besetten het Provinciael Huys / alwaer de Staetsche Vergaderinge wert gehouden/gelijck hy dede/hebbende een register van de persoonen der Omlanden / die hy in of buyten laten soude. De geercludeerde Edelen/ Hovelingen/ Eygenerfden / ende Volmachten in groot getal komende voor de Deur/wierden wel eerst gekeert / maer alsoo t'elckens nochtans de een of de ander / gelijck oock Boden / moesten uyt of in gaen / ende de Soldaten de strengste last niet hadden / soo wisten de gheexcludeerde (daer onder de Heer Edsard Iacob Clanth de outste en voornaemste was) soodanich in te dringen/datse de deur machtich wierden/en in de zael van de vergadering quamen. De Heer Polman commanderende over 't garnisoen/nam het employ van de Generaliteyts Soldaten qualijck / ende stelde sich daer tegen. Daer wiert gesprocken van de Borgerye te sullen doen in wapenen komen; maer de Borgemeester Eyssinge hadt oock sijn afgunstige / gelijck de Heer Coenders desgelijcx de meeste Edelen tegen hadde. Dies hy te rade wiert van self af te staen/ ende sijn Staet-generaelschap te resigneren / hoewel men te voor het hem hadt aengeboden sijn leven lanck / met noch eenich voordeel. Maer soo lang men meent yets alleen te konnen houden, wilmen 't niet geern deelen. Doch 't gaet dan soo/ die alles wil hebben verliestet al, gelijck hy daer deur t'eenemael ander quam/ tot merckelijck nadeel van hem ende sijn Huys. Ende die van de Omlanden hebben niet alleen aen de gemelde twee Heeren / maer aen de Stadt self daer over veel moeyelijckheyt veroorsaeckt. Sustinerende dat de Stadt grootelijcx misdaen ende verbeurt hadde haer privilegien van 't halve gesach over de Provintie/'t halve gesach over de Klooster goederen, de nominatie der vier Hooftluyden, het Stapelrecht, het brouwen om te vercoopen / of ten tap uyt te slyten geen als Groninger bier : Het voorsitten, voorstemmen, voorschryven, ende voor-zegelen.

In Mayo sijn van wegen haer Ho. Mog. na Groeningen over de gemelde differenten gegaen de Heeren Arnhem, Zonck ende van der Hoolck.

De Astronomi seyden dat den vijf en twintichsten van Februarius was een gelijcke constellatie als het was ten tijde van de Sundtvloedt. Ludovicus Vives verhaelt datmen van 't Jaer vijftien hondert seven 't selfde mede seyde; maer hy verclaert dat het een geheel schoon Jaer ende bycans geen regen was. Alhier is op den gemelden dach niet sonderlings gemerckt / maer nochtans is deur 't oploopen van de Rijn ende Maes in dese Winter seer groote schade geschiet aen de Fortificatien/die begroot wiert wel tot op vijfmael hondert duysent gulden/ ende in Oost-Vrieslant waren de Dijcken seer ingebroocken ende groote schade geschiet.

By occasie van de Reductie hebben de ongerepartieerde sijnde drie en seventich Compagnien te voet / oock haer groote klachte gedaen van dat sy wel een

en

en twintich Maenden te achteren waren/ my is van goeder handt in desen tijdt verseeckert dat Hollandt in alles (soo van haer middelen van Consumtie als Verpondinge) Jaerlijcx te inkomen hadde ontrent elf millioenen guldens/ dat sy aen Interesten ende Renten Jaerlijcx betaelden seven millioenen, dat sy Jaerlijcx betalen moesten tot de Militie ende andere Generaliteyts lasten twaelf millioenen; Ergo quamen Jaerlijcx te kort acht millioenen. Derhalven wast niet vreemt dat Hollandt altijdt klaechden over de groote last/ dattet menage sochte/ na vrede stondt; ende dat namaels het soo qualijck heeft konnen uyt de schulden geraecken.

Over het revoceren van Graef Maurits uyt Brasil, was in February dispuyt/ die van de Compagnie klaechden dat hy haer soo veel koste/ dat daerom de Actien niet wilden rijsen/ hielden hem tacité gherevoceert/ alsoo hy verleden Jaer niet meer als voor een Jaer was ghecontinueert; maer haer Ho. Mog. ter contrarie hielden hem voor gecontinueert/ seggende dat sonder dat/ de Compagnie was geruyneert; gelijck by provisie de Graef niet als tot groote offensie konde opnemen tegen die van de Compagnie/ dat sy sijn dienst soo weynich achteden. Ende namaels na sijn vertreck is gevolcht dat de Portugysen daer te Lande haer hebben geopposeert ende gerevolteert tegen de Hollanders/ ende de selve soo veel voordeels afgesien/ dat de Compagnie op niet/ byhans is gekomen.

Den Coninck van Spaengien heeft in dit Jaer verkocht ende verpandet veel Heerlijckheden in 't Landt van Overmase/ waer op genomen is 't advijs van den Raedt/ 't welck considererende/ dat dewijle den Vyandt de Steden van Limburch ende andere in den Lande van Overmase was possiderende/ dat hy oock de Heerlijckheden ende goederen daer toe specterende konde engagieren/ dan datmen evenwel van deser zijde vermocht ende behoorde vast te houden/ ende te blyven trecken by retorsie de Domeynen in den voorsz. Lande van Overmase, tot Calmynberch toe inclusys/ ghelijckmen tot noch toe hadde gedaen/ ende dat soo langhe den Vyandt de Domeynen in de Meyerie van den Bosch soude willen pretenderen/ meenende voorts den gemelten Raedt/ dat gelijck den Vyandt sijne souverainiteyt door het verkoopen van de voorsz. Heerlijckheden ende goederen was betoonende/ dat haer Ho. Mog. van ghelijcken behooorden te doen blijcken hare souverainiteyt over de Meyerie van den Bosch/ met de Heerlijckheden ende goederen aldaer/ die uyt de beleeninge ende vry waren/ mede te verkoopen ofte engageren/ ende de geene die verpant waren mede te verhoogen/ gelijck den Vyandt de sijne was doende/ ofte andersints ten meesten dienste ende voordeel van den Lande/ ende by soo verre den Vyandt daer tegens belet soude willen doen/ datmen als dan sijne verkoopinge ofte verpandingen mede soude konnen beletten op gelijcken voet/ daer op is goet ghevonden den gemelden Raedt van State te versoecken/ dat de selve onbeswaert wilden sijn de nadere moeyte te nemen/ van in te stellen ende vervolgens te laten uytgaen/ oock alomme daer het behoorde affigeren seeckere waerschouwinge aen allen den geenen die eenige Heerlijckheden ofte andere Domeynen in 't Hertochdom Limburch ofte vier Landen van Overmase soude willen ondernemen te koopen/ beleenen ofte andersints te beswaren/ of die albereyts beleent ofte

ofte eenichsints belast waren/ verder te belasten/ dat soodanige gelijcke coop of penningen van belastinghe aen desen Staet oock souden moeten betalen ende furneren/ ofte dat sy nu noch hier namaels in eenige verseeckeringe van soodanigen coop/ beleeninge of belastinge en souden zijn.

In Iunio is aen sijn Hoocheyt gedaen de gewoonlijcke vereering van twee en veertich duysent gulden tot verlichtinge van de groote oncosten/ die de selve geduyrende het Velt-Leger in den voorleden Jare gevallen/ hadde gesupporteert. Item aen Graef Willem van Nassauw seven duysent gulden / als seste part van de twee en veertich duysent gulden uyt gelijcken insichte/ noch gelijke seven duysent gulden aen de Vrouw Dovariere ende erfgenamen van Graef Willem Velt-Marschalck ten selven regarde.

In Mayo sijn gecommitteerde ghekomen van de Oost-Indische Vriesche Compagnie/ versoeckende aen haer Ho. Mog. approbatie of inlyvinge in de oude Oost-Indische Compagnie alsoo het Octroy uyt was. Ende by weygering van inlyvinge versochten simple approbatie / ende dat sy mochten genieten vry water ende vrye lucht, of dat haer die van de oude Compagnie niet mochten in Zee of aen landt beschadigen/ sy sustineerden wel dat al eer de Provintien / ende daer onder specialijck Vrieslant/ voor haer quote hadden machtichlijck gesubsidieert de Oost-Indische Compagnie; diensvolgens dat nu de Provintie van Vrieslant daer mede inwillende met geen reden konde werden geweert of geweygert. Maer daer tegen wiert geseyt / dat 't selve subsidie aen de Compagnie was gegeven als een subsidie van Oorlogh/ die de Compagnie hadde gevoert / ende afbreuck gedaen aen de Spaensche. Dat sulcx was geweest gevens-gelt/ dat noeyt gedacht was oock by geene Provincie geallegeert dat daer voor te eenigen tijdt de Compagnie/ 't welck niet waren als particuliere ingesetenen in dese Provintie oock elders buyten desen Staet/ soude moeten in laten andere / 't sy geheele Provintie 't sy particuliere / die noeyt in de Compagnie hadden geteeckent / dat de Compagnie of Participanten in 't begin groote traversen gehadt ende schade geleden / oock veelmael perijckel gelopen hadden van alles te verliesen. Dat in dien tijdt ja van begin aen de Vriesen noeyt hadden daer in willen sijn of teeckenen / dattet daerom buyten reden was / nu de saecken schoon stonden / ende een Capitael vijf a ses weert was/ de Vriesen daer in te nemen; Maer men seyde / soo sy begeerden daer in te zijn/ datse actien/ soo die liepen/ mochten kopen soo veel als 't haer beliefde/ maer dat de Compagnie ende 't Corpus moest blyven soo 't was; of immers sonder consent van de Compagnie niet konde worden gealtereert; Die van Hollant nochtans hebben eenige Leden van haer Vergaderingh gecommitteert / om met die van Vrieslant te komen in Conferentie / ende men heeft elckander te gemoedt gevoert 't geene voorsz. is.

In dese Maendt trotteerden het werck van de Instructie te geven aen de gecommitteerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. Die van Hollant hadden de selve alrede gearresteert. In Gelderlant waren die van 't Zutphense ende Velauwsche quartier daer toe mede geresolveert / het Nimweechsche hielt tegen.

In Vrieslant hebbent die van Oostergoo ende Westergoo oock goetgevon-

den/

den / maer die van de Wolden ende Steden sijn daer tegen geweest. De Leden van de Geeligeerde ende Ridderschap in de Provintie van Utrecht desgelijcx als luysterende nae sijn Hoocheyt/sijn daer tegen geweest / maer de Stadt niet. In de Provintie van Stadt ende Landen / alwaer elck meer als ander/sochte den Prince te complaceren / om hare onderlinge disputen ende questien/ desgelijcx dorsten daer in niet treden ; Ende hoewel Middelburgh ende alle andere Steden daer toe oock genegen waren / soo isset nochtans deur den Heer de Knuyt, of in respect van sijn Hoocheyt/ achter gebleven ende geen eedt gedaen. In Iunio hebben die van Gelderlant alle den Eedt op de instructie gedaen.

Volgens Tractaet met Vranckrijck gemaeckt/is gepast op den tijdt van in Campangie te gaen ; ende sijn de Patenten al in 't leste van April uytgesonden aen de Vriesche troupen/om te sijn op het Rendevous eerst by Nimwegen/daer na by Lit ende Littoyen. De resterende troupen quamen eerst den vijf en twintigsten op het rendevous / echter is niet seer haestich/ maer langhsaem toe gegaen / alsoo deur de reductie de troupen waren in effect seer gemindert ; want of wel de intentie van die van Hollant goet was/ om de Compagnien promtelijck te betalen / ende daer deur als oock deur precise monstering / ende andere reglementen de Compagnien gelijcke sterck als te voor te houden / soo bevondt het sich doch/ dat de betalinge van de achterstalligheyt niet soo gereedt/ende by der handt was/ ende dat de Capiteyns haer oude kunsten pleeghden / willende en moetende haer reeckeninge vinden op d'een of d'ander maniere/ sijnde ongewendt haer met hondert dalers ter langer maent te contenteren. De ongerepartieerde Compagnien desgelijcx waren(om de diversie van de Franse penningen) veel ten achteren; oock de vijftich Compagnien Anno acht en twintich gelicht/ waren wel elf Maenden ten achteren/ de welcke die van Noort-Hollandt wilde casseren. Ende sijn in 't voorleden Jaer / selfs met de Fransche / Weymersche ende Hessische geconjungeert/ niet uytgerecht/ ende het Spaensche Leger door de Victorie by Honnecourt noch victorieux ende stout / oock om de aendringende kranckheyt van den Koninck van Vranckrijck / ende daer nae deur des selfs doodt te moediger. Derhalven vont Syn Hoogheyt beter om wat langsaem te gaen/ ende te sien eerst de Fransche ende de Spaensche wat geengageert. Syn Hoogheyt was den twaelfden May tot Breda / ende wilde niet voort voor dat die van Hollandt soude hebben gestelt ordere tot prompte betalinge van de Compagnien ; daer nae ging nae Buren, bevondt sich qualijck/ geelsuchtich ende koortsich. Nochtans de Victorie der Fransche by Rocroy wackerde alhier den Veldt-tocht / ende sijnde een goet ghetal schepen by de Schans van de Voorn gekomen/ is 't Voet-volck gescheept ende den tienden Iuny afgevaren na Bergen op Zoom, ende van daer met de Ruyterie naer de Polder van Namen, meenende avantage te sullen hebben op Hulst, deur dien de Spaensche so dapper geslagen waren ; maer de Fransche hebbende oock schade geleden/ waren traegh om de Victorie te vervolgen / ende Don Francisco de Melo liet sich meer gelegen sijn om de Staetsche te stutten / quam in persoon tot Hulst, het Guarnisoen versterckende ende op alles ordere stellende / soo dat Syn Hoogheyt niet geraden vondt yet te tenteren ; maer toogh in 't laetste van Iunius na Philippine ende legerde tot Assenede.

Aengaende de saecken ter Zee/ waren dit Jaer al wederom de oude klachten. De roveryen ende groote schade ter Zee die de Duynkerckers deden konden niet wel afgeweert worden. Hollandt ende Zeelandt klaeghden dat de andere Provintien slap daer in waren/ die haer gerepartieerde Kust-schepen niet of qualijck in Zee brachten/ ende alleen het Oorlogh ende goede betalinge van het Krijchs-volck te lande in acht namen/ daerom oock Hollandt de meeste sorge ter Zee aennam / ende de militie te Lande langhsamer / bysonder die van Noort-Hollandt / die langh weygerich bleven in 't voldoen van de achterheyt der Compagnien te Lande/ wilden geen Obligatien (die geresolveert waren te geven in plaets van geldt ende gelijcke goet waren) passeren/ voor dat oock voor de achterheyt van haer Admiraliteyt gesorght was / dies die van Zuydt-Hollandt de selve expresselijck hebben moeten besenden. Tot bevrijdinge der Navigatie nae Oosten ende Noorwegen was sedert eenigen tijdt eene directie opgerecht door Kooplieden/ die anderhalf per Cento nemende van de goederen naer Oost ende Noorwegen gaende/ eenige sterche Oorlogh-schepen en Convoyers in Zee hadden/ ende goede effecten daer van thoonden. Also sochten men oock voor van de waren Westwerts gaende diergelijcke anderhalf te doen betalen / ende daer voor eenige schepen ter directie van particuliere te laten toe-rusten; maer sulcx wilde niet door de beugel/ also de Straetvaerders ende andere rijck geladen schepen selfs wel gewapent het meeste daer toe soude geven/ ende nochtans het minst van doen hadden; die van Zeelandt dreyghden haer Leger lasten te water te sullen employeren / soo de andere Provintien de handt van de Zee aftrocken. Daer wierdt oock voorgeslagen dat Hollandt ende Zeelandt soude te samen spreecken/ ende sien of sy de gheheele saecke ter Zee op haer souden konnen nemen; maer dat is mede achter gebleven. Echter om voor eerst noch dese mael sterck ende redoutabel in Zee te komen/ wierdt goetgevonden dat de Oost-Indise Compagnie oock eenige schepen soude equipperen die alleen niet voor Duynkercken sijn geordonneert. In Ianuario is voor den generalen wisselinge der Gevangenen in Zee belanget / tot den vijfthienden February.

Den acht en twintichsten February hebben die van Hollandt eene deftige Propositie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. Als dat haer Heeren Principalen, althans Staets-gewys vergadert zijnde, met groote becommernisse considereerden het groote verval der saecken ter Zee, ende de onlydelijcke schade die de Ingesetenen deser Landen ter Zee Trafiquerende, ende op de selve sich ernerende dagelijcx meer ende meer quamen te lyden, streckende de selve niet alleen tot een onverantwoordelijck naedeel van desen Staet, maer oock tot een meerden aenwas ende encouragement van den Vyandt, de welcke daer door meerder occasie ende lust bequam om sijn macht ter Zee in de Vlaemsche havenen te vergrooten, welck verval haer Heeren Principalen oordeelden, dat voornamentlijck daer uyt was voortspruytende, dat de ordre by het Reglement *Anno sestienhondert ende ses en dertich* beraempt, in allen deelen niet en wiert naegecomen, ende dat de Schepen volgens de selve niet effectivelijck in Zee wierden gebracht, by de respective Provincien, jae dat eenige van de selve, niet tegenstaende veele debvoiren, daer toe tot noch toe niet en hadde connen worden gebracht,

gebracht, om te furneren hare defecten in de Schepen tot de besettinge van de Kust gedestineert, versoeckende daerom als noch de respective Provincien, dat sy hare defecten volgens opgemelte Reglement promptelijck wilden suyveren ende voortaen soodanige ordere stellen, dat van tijdt tot tijdt prompte betalinge mocht geschieden, ende de respective Kust-Schepen aen ende aen in Zee worden gehouden, met aenmaninge dat haer Heeren Principalen andersints genootsaeckt souden sijn te dencken op andere middelen, die men wel niet geerne soude by de handt nemen; Maer evenwel de noodt sulcx uytpersende men niet en soude connen voorbygaen. Hier nevens hebben de Heeren van Zeelandt mede uyt den naem van haer Heeren Principalen voorgedragen; Dat deselve met geen minder yver ende sorchvuldicheyt de saecken ter Zee behertichden, oordelende dat het beste ende seeckerste middel was, om de vervallene saecken ter Zee te redresseren, dat de Cust van Vlaenderen tijdtlijck ende geduyrichlijck met een goedt ende suffisant aental van Schepen wierde beset, waer door niet alleen den vyant cost worden ingehouden, de *Lorrendraeyerie* geweert, de Neutralen gehouden uyt de havenen van Duynkercken, als sijnde belegert, maer oock alle aenslaegen van den vyandt gestuyt, ende de Zee-Custen van desen Staet, die andersints niet seecker waren voor overval ende andere swaricheden souden worden bevrijt, versoeckende mede van de respective Provincien prompte *suyveringe* van haer *defecten* volgens het gemelde Reglement Anno *ses en dertich* beraempt, ende prompte prestatie van dien voor het toecomende, of dat mede andersints haer Heeren principalen souden moeten sijn verdacht op expedienten om de noot ter Zee te redden, so als haer Ed. Mo. souden goet ende noodich vinden. Hier op is by de andere Provintien verclaert/ dat sy mede met leetwesen speurden het verval der saecken ter Zee/ het welcke sy mede oordeelden ten hoochsten noodich te zijn/ om tegen gegaen ende herstelt te worden/ verstaende mede/ dat het selve sonder prompte ordre ende Penningen niet en konde worden gedaen/ om welcke te becomen haer Heeren principalen geerne hadden gesien/ ende geduyrichlijck oock by hare respective jaerlijckse Consenten aenmaninge deden/ dat doch het beneficieren van de Convoyen ende Licenten, de verhooginge van sodane goederen/ die in mate/ elle ende gewichte sedert het invoeren van de Lijste waren verhoocht ende verswaert/ item eenige verhooginge op seeckere Species/ die geoordeelt wierden het selve sonder deversie van negotie te connen dragen/ ende d'andere middelen tot dien eynde voor desen voorgeslagen/ mochte worden by de handt genomen/ waer uyt men de seeckerste penningen soude connen vinden/ ende alsoo de Zee verseeckert/ waer op by de respective Provintien over en weder veele ende verscheyde redenen ende Consideratien gemoveert sijnde ende de Heeren van Hollant ende Zeelant eyntelijcke verklaringe van de Provintien versoeckende/ nopende de suyveringe der defecten volgens het opgemelde Reglement ende consent voor het toecomende/ hebben de Heeren van Gelderlant, Vrieslandt, Over-Yssel ende Stadt ende Lande verklaert/ dat haer Heeren Principalen sedert sestienhondert ende ses en dertich tot sestienhondert ende twee en veertich incluys/ hadden gheconsenteert in de elf hondert duysent gulden by het meergemelde Reglement Anno sestienhondert ende ses en dertich versocht/ te vreden

 zijnde/

zijnde/ dat des Generaliteyts Reecken-Kamer wierde gheordonneert de reeckeninge diesaengaende met den eersten te vorderen ende op te nemen/ ten eynde men soude konnen sien hoe het met de Defecten der Provintien ghelegen was: ende dat haer Heeren Principalen althans hare Landts-dagen waren houdende/ niet twijffelende/ of de selve soude voor het toekomende daer op sodanige resolutie nemen ende consenten dragen/daer door de saecke ter Zee mocht worden herstelt/ ende de Provintien malckanderen mochte geven contentement; Dan hebben de Heeren van Uytrecht verklaert/ hier toe van haere Heeren Principalen niet gelast te zijn/ doch dat de selve eerstdaechs soude vergaderen/ ende wel te gedoogen op de selve sodane devoyren werden gedaen/ als men daer toe meende te behooren.

Daer op hebben de Heeren van Hollandt den tweeden Marty verklaert/ dat hare Heeren Principalen in 't geene voorsz. is / geen contentement konde nemen/ versoeckende daerom dat de Provintien eenparichlijck sich sodanich wilden verklaren op de suyveringe van de defecten in de elf hondert duysent guldens/ volgens het veel gemelde Reglement / als oock op het Consent voor het toe-komende/ dat haer Heeren Principalen daer by mochten worden gherust gestelt. Ten tweeden, alsomen daghelijcx bevondt dat door het equipeeren van de Kust-schepen / de welcke eenighe Provintien door haer Directeurs lieten doen/ de selve schepen langsaem in Zee wierden ghebracht/ behalven verscheyden andere inconvenienten diemen bevondt uyt de Equipagie der gemelte Directeurs te ontstaen. Stelden haer Ho. Mog. in bedencken / of niet diensliger en soude zijn/ dat alle de Kust-schepen door de respective Admiraliteyten wederom wierden gheequipeert ende in Zee ghebracht / mits dat de Provintien prompte ordere stelden/ dat de penningen daer toe ghedestineert in handen van de gemelde respective Admiraliteyten aen ende aen wierden gefurneert. Ten derden, alsoo de noodt ende gevaer ter Zee althans seer pressant was/ ende dat op de swarigheyt ende inconvenienten die daer uyt nootsaeckelijck soude moeten volgen / voor te komen / neffens de ordinaris Kust-schepen de respective Admiraliteyten in Hollandt/ Zeelandt ende West-Vrieslandt eenige uyt haer ordinaris Convoyers voor eenen korten tijdt hebben gheleent ende op de Kust ghesonden / ofte men niet en soude konnen goet vinden / dat om de defectieuse schepen te suppleren/ eenige tot dien eynde mochten worden ghehuyrt / ende in Zee gebracht. Ten vierden, dat diversche penningen uyt de Casse van de Admiraliteyten door den Raedt van State wierden gediverteert met transporten ende andere ongelden/ofmen het selve niet en soude behooren af te schaffen/ ende om de selve betalinge te vinden / ofte niet beter en soude sijn dat daer toe Jaerlijcx een Petitie wierde gedaen.

In 't begin van Martius is goet gevonden / alsoo veel schepen door het ontijdich uytloopen nae Oosten ende Noorwegen/ als het Convoy noch niet gereedt was/ genomen wierden/ te doen belasten dat door affixie van Billetten verboden wiert het uytloopen van soodanige schepen van den tienden Aprilis, op de boete van duysent gulden voor yeder schip/ des wierdt belast dat de Admiraliteyten souden sorghe dragen ten eynde alle Convoyers als dan behoorlijck ghemant/ bewapent/ ende geequipeert mochten gereedt zijn; oock dat de Schippers

pers soude hebben haer te reguleren nae de Placcaten geemaneert op het mannen/bewapenen/ ende 't varen in Admiraelschap der Koopvaerdye-vaerders. Maer de schepen om magere Ossen varende/ wiert toegestaen/ om te mogen te zeyl gaen den twintichsten Marty.

In Mayo adviseerende de Luytenant Admirael Tromp, dat hy hadde naer gedane visitatie/ uyt Duynkercken laten passeren nae den Koninck van Engelant een schip geladen met Amunitie van Oorlogh/ onder de Baniere van den Koninck van Groot Brittaignen/ ende specialijck versien met een Paspoort van de Koninginne van Engelant. Item/ dat den Vyandt van Lant af/ hadde aen hem Tromp gestuyrt twee persoonen van qualiteyt met eenige verversschinge/ die hy nochtans hadde geexcuseert aen te nemen; dat de selve twee persoonen hadde versocht dat de Visschers van Vlaenderen mochten vry varen; daer op hy hadde geantwoort/ dat in cas men van die zijde versochte/ dat oock de Versch-vaerders van deser Landen mochte vry haer visscherye doen/ dat hy gheloofde datse daer toe souden geraecken. Dat eenen Pieter Iansz. Aelburgh Koopman tot Coppenhagen, aen hem Tromp hadde versocht/ dat hy ses schepen/ Prinsen op de Ingesetenen deser Landen door de Duynkerckers ghenomen/ ende by hem van de selve ghekoft onder het Engels Convoy uyt Duynkercken mocht brengen/ ende dat diergelijcke versoeck oock hadden gedaen eenige Engelsche ende Schotsche Schippers/ versoeckende hier op te verstaen haer Ho. Mog. meeninghe/ ende insonderheyt soo de voorsz. Engelsche ende Schotsche Schippers tot den inkoop der voorsz. Prinsen binnen Duynkercken mochten komen versien met Acte van 't Parlement. Dat in de Havenen van Duynkercken gereet lagen twee Fregatten gedestineert nae Yrlandt/ om met Commissie van de Rebellen van daer te varen op de Engelsche. Hy versocht ende begeerde oock te weten hoe hy sich soude hebben te gedragen ten reguarde van de Turcken ende Moren/ van Salée, Mamore ende Algier, die hy of de schepen onder sijn Vlagge resorterende soude mogen bekomen. Datter noch veele schepen ontbraecken. Dat hy geerne met sijn tegenwoordich onderhebbende schip/ t'eynde Victualie zijnde/ binnen s'lants soude komen/ om sijn Geschut over te setten ende over te gaen in 't schip Amelia. Dat den Luytenant Toelast, commanderende in absentie van sijn Capiteyn Pieter Luyten, ende den Commandeur Coulster, hadden verovert een Duynkercker Fregat dienende de Rebellen in Yrlandt/ die onder de Bourgonsche Vlagge een Engelsche Prinse hadden genomen/ ende dat hy den eenen soo wel als den anderen met haer volck was opsendende; Versoeckende te verstaen haer Ho. Mog. goede meeninge ende intentie/ op sulcke ende diergelijcke gelegentheyt.

Op het eerste point is hem gerescribeert/ dat hy by provisie uyt nochte nae de Havenen van Vlaenderen en soude laten komen ofte gaen eenige schepen geladen met Ammunitie van Oorloch/ van wat soorte de selve souden mogen zijn/ofte wat Natie dat sodanige schepen soude mogen toe-behooren; maer die aenhouden ende binnen s'Landts op stuyren. Op het tweede verklaerde men/ dat hy wel hadde ghedaen/ ende datmen best oordeelde dat hy sich onthielt van alle ghesprek met s'Vyandts Gedeputeerden/ ten sy by voorgaende expresse last van haer Ho. Mog. Op het derde, dat het stuck van weder-zijdts kleyne

Visscherpen als noch soude verblyven ghelijck het tegenwoordich was / ende yetwes naders deses aengaende voorkomende/ dat de generale Regeringe daer op sodanich regart soude nemen/ als men bevinden soude te behooren. Op het vierde, dat in 't Jaer sestienhondert en dertich op gelijcke casus was genomen pertinente resolutie/ daer by men het liet verblyven / om in alle sijne deelen te worden achtervolcht. Op het vijfde, dat hy/ geen uytgesondert / meester komende worden herwaerts binnen s'landts soude stuyren / het sy wat Vlagge de selve buyten die van den Coninck van Spaengien soude mogen voeren / sijnde van dese egeen twijffel. Op het seste, is geschreven aen de West-Indise Compagnie deser Landen/ of sy Turcken/ Moren ofte Swarten / die ter Zee bekomen wierden/soude konnen gebruycken / ofte laten gebruycken op de Suycker-Molens onder het districk van haer Octroy / om 't selve gheweten zijnde daer nae ter eenre ofte ter andere zijde gedisponeert te worden. Op het sevende, is geschreven ten eynde dat de ontbreeckende schepen onder de Vlagge als noch ten spoedichsten mochten worden derwaerts gesonden. Op het achtste, is geschreven aen het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam, om bericht/hoe het stont met het schip Amilia, ende wanneer dat het selve precise soude sijn in staet/ datter den Luytenant Admirael Tromp met sijn volck ende Canon hier te Lande soude konnen in over gaen. Op het negende, verklaerden haer Ho. Mog. dat het Duynkercker Schip/ daer in gementioneert/ hebbende gevoert een Bourgonse Vlagge/ was ende soude blyven van goeden prijse.

Die van Hollant namen seer qualijck het eerste point / als presumerende dat hy moest secrete last of een winck gehadt hebben van den Prince/om sulcke Waren te laten passeren / maer daer over aengesprooken zijnde / heeft het ontkent.

Die van Zeelant hebben echter weder ter bane gebracht het project van de Westersche directie; 't welck bestaen soude in volgende pointen: Als datmen soude in Zee brengen twintich a vier en twintich Schepen van hondert twintich tot hondert vijftich lasten / met sestien tot achtien ysere stucken ende met tachtich tot hondert Matrosen elck; dat van wegen 't Landt daer souden by gedaen worden ses metalen stucken ende twintich tot vijf en twintich Soldaten / sullende de Soldaten niet hebben als de kost. Dat oock het Landt soude daer toe geven vier a vijf duysent guldens s'Maents: Item/de premia, dat de Prinsen souden sijn voor de Matrosen ende Soldaten/dat sy souden genieten van alle inkomende Waren een per cent/en van alle uytgaende een half per cent. Die van Hollant hebben korts daer na oock daer in geconsenteert / maer willen hebben de twee derde parten van de equipagie.

In Martio sijn uyt Duynkercken geloopen veertien Oorlogh-Schepen/ende sestien Fregatten (onder Faveur van de donckere Maen) onaengesien datter eenige Kust-Schepen voor lagen.

De Koninck van Denemarck heeft/ sedert dat die van Hamborgh hadden verkregen de afschaffinge van den Luckstatschen Tol, sich ontstelt getoont tegen de selve Stadt/ ende tegen haer gemaeckt eenen querelle, als men seyt/ d'allemand, oprapende van dat by de eerste invoeringe van dien Tol / die van Hamborgh hadden uytgesonden eenige Schepen / die des Koninckx genomen hadden

hadden van voor de Luckstadt wech gehaelt/ende sijne Vlagge achter uyt laten waepen als in een triumph: Item dat sy een party soldaten/onder den Baron van Kniphuysen, Overste over haer Militie/ hadden uytgesonden te Lande/ die in embuscade omtrent de Luckstadt liggende failleerden (so de Koninckische pretendeerden) den Koninck ende den Ertz-Bisschop van Bremen sijn Soon gevangen te krijgen; hoewel sy daer toe geen last/ noch geen desseyn of gedachten hadden. Die van Hamborgh noch hadden op dat stuck met het weder-geven van de pramen aen den Koninck daer over satisfactie gedaen. Ende konde in allen geval die van Hamborgh niet qualijck afgenomen werden/ dat sy volgens Keyserlijck privilegie defendeerden haer stroom en de vryheyt van dien; tegen eene pure nieuwicheyt ende feytlijcke attentaten des Koninckx/ sonder eenigh recht/ veel min consent van den Keyser op den Heyligen Roomschen Rijcke/ onder 't welck de Koninck als Hartogh van Holsteyn ende Vassal/ den Keyser ende 't Rijck alsoo wel subject als de Stadt Hamborgh was.

De Koninck quelde haer oock geduyrich met represalien/ want soo ras als yemant binnen Hamborgh sijn proces verloor; soo ginck hy na de Luckstadt ende klaegde de denegatâ justitiâ. Ende dan was Graef Pens terstont gereedt met represalien/ om te geswijgen de beneminge van haer rechten ende privilegien tot Bergen in Noorwegen, ende verhooginge van tollen in de Sont ende dergelijcke. 't Welck de Koninck noch al wederom sedert het leste accoordt Anno een en veertich gemaeckt/ oeffende tegen desen Staet/ verhoogende segh ick/ de Tollen in den Sont/ ende weder ykende de Schepen van desen Staet in Noorwegen/ hoewel die alhier rede geyckt waren/ ende alsoo de selve Schepen ende Schippers vexerende/ waer onder dan noch oock liepen de particuliere quellingen ende Extorsien van des Konings Officieren/ soo dat in dit voor-jaer haer Ho: Mog. daer over weder door den Resident Crakou hebben gedaen klagen; als oock aengaende seeckere drie en twintich Schepen/ die de Koninck pretendeerde dat uyt Carsont waren uytgeloopen sonder behoorlijck te vertollen/ 't welck wederom de ykinge, die des Konings lieden wilden doen na haer fantasie. Alsoo diende sich de Koninck seer van de gelegentheyt, sijnde alleen in Vreede/ terwijle Sweden/ Vranckrijck/ Spangien/ Engelant/ desen Staet en het Roomse Rijck waren in sware Oorloge geengageert. Denckende dat yeder een sijn vrientschap van doen hadde/ of niet dorste offenseren; en dat hem ondertusschen geoorloft was van alle partyen en van alle kanten sijn voordeel te soucken/ 't welck nochtans te gevaerlijcker over al was; om datmen niet sach dat hy aen eenich party/ insonderheyt sijne bloetvrienden de Koninck van Engelant/ de Chur-Furst/ of Duytsche Vorsten (die seecker genouch te lijden hadden) eenich hulpe of troost dede; wel is waer dat hy den Rijcx Hofmeester Ulefelt in het verleden Jaer hadde by den Coninck van Engelant/ ende te voor op den Rijcxdach by den Keyser om te secunderen den Ambassadeur Roë voor den Paltz. Maer hy wiste wel dat het remedie van besendinge nu soo lange jaren krachteloos was geweest ende niet te beduyden hadde/ ende dat volgens de oude spreucke is amicus est qui re juvat, cum re est opus, maer van sodane reele ende werckelijcke hulpe wast soo verde/ dat hy oock weygerde aen de goede Koninginne van Boemen in den Hage, armoe ende noot lijdende/ de leeninge van ses-

tich

tich duysent gulden tot haer subsistentie (als krygende geen onderhout meer noch van den Koninck noch van 't Parlement in Engelant) hoewel hy haer oock onthielt haer aenpart erfenis (de Koninck van Engelant sijne part oock aen de Koninginne geschoncken hebbende) van der oude Koninginne, Moeder van de Koninck in Denemarck Grootmoeder van de Koninck van Engelant, en Koninginne van Bemen, die deur spaersaemheyt en lanck leven veel tonnen gouts contanten had nagelaten. Des onaengesien weygerde hy d'selve Leningh van seftich duysent gulden; dies haer kerende tot dese Vereenigde Provintien, soo hebben de selve uyt medelydentheyt, hoewel self in soo swaere schulden, lasten, ende Oorloch staende, aen de goede Koninginne 't selve gelt in effect geschoncken; kerende weder tot Hamborgh, soo hadde de Koninck eenich Volck aengenomen; dreygde opentlyck te willen de Stadt aentasten te water ende te Lande; ende hadde sijne lieden oock in Hamborch, die aen de een zijde de goede Stadt ende Borgerye intimideerden, des Konincks macht extolleerden, het gepasseerde beswaerden, ende dat niet beter was als het hooft in de schoot te leggen, ende met een goedt stuck gelt den Koningh te appaiseren, ende daerom wast hem te doen. De Stadt nochtans stelde haer in posture, ende was, gelijck men weet, van soodanige situatie, stercke, macht ende middelen, dat hadde de Koninck in 't Jaer vijftien met den Hartoch van Brunswijck sijn hooft gestoten voor de selve Stadt Brunswijck; hy oock niet veel beters te verwachten hadde voor Hamborgh. Maer alsoo hy uytterlijck mine maeckte van de Stadt te water ende te Lande te willen aentasten; soo weckte hy onder de handt door sijne Luyden tot handelingh, ende dat deur interpositie van de naburige Steden de saecke mocht komen tot compositie, ende hy, sonder veel onkosten te doen, mocht geraecken aen een goede somme gelts; daer 't hem al om te doen was, want hy wel wist dat de Stadt noyt van haer recht, privilegien ende afschaffinge des Tols soude afstaen.

In Mayo schickten de Heeren van Hamborgh herwerts den Heer Licentiaet ende Raetsheer Möller, die sedert veel Jaren in besendingen soo aen Engelant, desen Staet, Denemarck, als aen den Keyser, ende op den Rijcxdach was gebruyckt ende seer geluckich ende wijslijck genegotieert hadde, hy hadde den twee en twintichsten May audientie, ende daer na de Heeren Hogendorp, van der Burght, van der Hoolck, Veltdriel, Nykerke, ende Alaringa tot particuliere Conferentie, in 't eene ende 't ander vertoonende des Konincks ongront in 't voornemen van dese extremiteyten, ende armatur, het hooge dese Staets daer onder lopende interesse, versouckende raedt ende daet, ende specialijck interpositie, in cas van gevolch deser extremiteyten. Ende was hy in sulcken cas volcomentlijck gelast ende geinstrueert. De Koninck van Denemarck hadde oock al tijdtlijck geinstitueert ende gelast om die van Hamborgh alhier tegen te wercken, ende om dat dese materie ende gheschillen nu al langh geduyrt, ende nu eens recht schenen uyt te borsten; soo sal ick tot bericht van des Konincks aenbreng ende sustenu, stellen 't geene sijn Resident Tancken den dertichsten May aen haer Ho. Mog. over gaf.

Syne

1. Syne Koninckl ijcke Majesteyt van Denemarck, Noorwegen, &c. heeft my genadichst belast, uwe Ho. Mog. behoorlijck voor te dragen, hoe het altans aen alle de werelt bekent is, dat syne Majesteyts erffelijcke Onderdanen, die van Hamburch, geduyrende de Troubelen van 't Heylige Roomsche Rijck ende insonderheyt van de Neder Saxische Creyts, juyst ter tijdt ende wijle als sijne Coninckl. Majest. met den Roomse Keyser, ende de Catholijcque Ligue in swaren Oorloch was, tegens sijne Coninckl. Majest. haren natuyrlijcken aengeboren Erf-Heere, ende gehultigden Landes Vorst sijn opgestaen, overmits sy doen ter tijdt in trouble water visschende, *per meram sub & obreptionem*, haer boos voornemen aen 't Keyserlijcke Hof sulcx hebben doorgesteecken, dat de onstrydige Regalien, Hoocheyt, Recht, ende Gerechticheyden van sijn Coninckl. Huys over de selve Stadt ende den Elve-stroom (andere exorbitantien voorby te gaen) *nullo jure* aen haer sijn getransporteert niet anders als of alle constitutien, Fondementele Wetten ende Ordonnantien van 't Rijck *in perpetuum* gecasseert ende te niet gedaen waren.

2. Ende hoewel hier naer door de Vreede tot *Lubeck* gemaeckt ende opgerecht, het geene de Keyser *tempore belli* dien aengaende bestaen hadde te doen, *ipso facto* weder geannulleert ende geexpireert was; Soo hebben sy doch des ongeacht in alle manieren gepoocht, haer daer by te mainteneren, ende als dienvolgende sijne Coninckl. Majest. door verscheydene nieuwe ende veele oude verhoochde Tollen ende Imposten by de Hamburgers *propria auctoritate* ingevoert, (waer door sijne Coninckl ijcke Majesteyts aengrensende Vorstendommen ende Landen ten hoochsten beswaert wierden) is veroorsaeckt geworden naer behoorlijcke ende by allen Rechten toegelatene middelen van retorsien om te sien.

3. Alsoo die van Hamburgh uyt enckel hoochmoet in 't Iaer *dertich* schielijck de wapenen hebben by de handt genomen sijne Majesteyts Schepen ende Goederen, ten tijdt men minst diergelijcke proceduyren verwachten conde, op de Elve berovet ende geplondert; te Lantwaerts sijne Onderdanen, ja sijn Coninckl. Persoon selfs niet en verschoont, maer de selve *ex insidiis* als sijne Majest. met de jongste Prince, Christelijcke memorie par plaisir met omtrent *vier* Peerden uytgereden was, overvallen, ende uyt Musquetten op hun vier gegeven hebben, waer by sy het noch niet hebben laten berusten, maer vervolgens in sodanige hostiliteyten continuerende, hebben haer met een Scheeps Armade op de Elve laten vinden, met grof Canon op de Coninckl ijcke Veste *Gluckstadt* in sijne Majesteyts presentie geschooten, de selve Stadt van *April* tot *Augustus* geblocqueert gehouden, ende niet onderlaten, waer toe sy haer hoochmoet heeft aengedreven.

4. Tegens welcke vyantlijcke proceduren sijne Coninckl ijcke Majesteyt uyt liefde tot Vrede ende ruste doen ter tijdt de grootste patientie ende moderatie gebruyckt heeft, niet tegenstaende sijne Coninckl ijcke Majesteyt middelen genoech gehadt hadde, de voorsz. Stadt tot gehoorsaemheyt te brengen, dan sijne Majesteyt wilde liever soodanige furie haren loop laten, als tot de extremiteyten resolveren of het gebeurde dat die van *Hamburgh* metter tijdt tot andere gedachten geraeckt waren; In voegen sijne Majest. als doen slechts een cleyn

getal van Oorloch-schepen op haer heeft gecommandeert, die de Hamburgers gepretendeerde formidable Flotte den cours weder naer de Stadt gewesen, ende met eenen getoont hebben hoe crachteloos hare superbie was.

5. Van wegen dese ende veel diergelijcke vyantlijcke betooninge, heeft sijne Majesteyt als Hertoch van Holsteyn (die soodanige Vorstendom *cum dependentibus* van den Roomschen Keyser ter Leen verheft) aen 't Keyserlijcke Hof, ende op alle t'sedert dient gehoudene Rijx ende Collegiael dagen hoochgelijck gedoleert, in hoop dat het recht ende behooren eyndelijck hier inne soude geconsidereert, ende sijne ongehoorsame Onderdanen tot straffe getrocken worden.

6. Ofte dat de Hamburgers van selfs haer fauten erkennen, ende sijne Majesteyt van dieswegen met alle onderdanicheyt satisfactie gegeven hebben.

7. Maer het contrarie heeft tot noch toe met der daet gebleecken, overmits de geene, die de *Consilia calida* in de Stadt gedirigeert; alleenlijck daer op tot deser uyre toe sijn verdacht geweest, hoe dat sy met allerhande waerschynende redenen de Burgeren tegens sijne Coninckelijcke Majesteyt mochten ophitsen, by de welcke dan oock het *nihil in vulgo modicum* niet weynich is omgegaen.

8. Daer benevens, soo hebben sy met allerhande menées, met opentlijcke ende secrete besendinge, met verdachtige correspondentien ende corruptien, met veele door druck ghepubliceerde opentlijcke sophisterien ende onghefondeerde verhalen, ghestelde gheschriften in soodanige plaetsen daer het sijn Coninckelijcke Majesteyt nadelich, ende hun vorderlijck wesen konde, hare vyantlijcke attentaten soecken te justificeren, ende soo voorts met een opgesette hoochmoet, tegenspannigheyt ende vyantlijcke demonstratien regel recht willen door dringen.

9. Soo staet by dese hoochmoet wel te observeren, hoewel in *praesenti concussi orbis motu* veele exempelen gebeurt zijn, dat Ondersaten die tegens hare Overigheyt hebben opgestaen, nochtans weynige konnen by-gebracht worden, alwaer de Ondersaten minder pretext van dien *in rei veritate* soude konnen voorschutten, als die van Hamburch tot noch doen konnen. De Religie ende libertevt worden ghemeenlijck ghepretexeert, waer van haer die van Hamburch niet en konnen dienen, want wat aengaet de Religie, daer in sijn sy met sijne Majesteyt haer aengebooren Erf ende Landes-Vorst eenich; ende by sijne Coninckelijcke Majesteyt en heeft doen ter tijdt, als dese hoochmoet by haer heeft begonnen, niet de minste gedachte sijn konnen, die tot prejudicie van hare libertevt, ende indracht van hare gepretendeerde Privilegien soude ghestreckt hebben, alsoo sijne Majesteyt doenmaels met de grootste force des Roomschen Keysers ende der Catholijcken Ligue geengageert gheweest; Soo dat dit exempel van eene onrechtveerdige en trotse tegenspannigheyt by allen Coningen ende Republijcken, van wegen hare consequentie niet als ten hoochsten hatelijck wesen kan

10. Ende sullen het de geene qualijck voor Godt ende de Weerelt konnen verantwoorden, die uyt puyre hoochmoet de Burgerie *ex tranquillo statu* in sulcke onnoodige troebles van wegen het Privilegie van de Elve hebben gestort, te meer om dat hier te vooren het recht ghebruyck van de Reviere d'Elve den Hamburgeren noyt en is gedisputeert.

11. Ende

11. Ende dat het niet en kan ontkendt worden dat de voorsz. Stadt ten tijde van syn Coninckllijcke Majesteyts sachtmoedige Regeringe tot meerder aenwas, rijckdom, ende macht is ghekomen, als daer te vooren in eenige *hondert* Iaren, waer van de uytsettinge haerder Vesten, de magnificke Timmeragien, ende de boven maten kostelijcke Fortificatien, dierghelijcken in Europa niet te vinden en zijn, ende andere dingen meer, genoechsaem bewys geven.

12. Soo is het dan in der daedt ende waerheyt niet anders, als dat dese leydige troubelen uyt geen andere oorspronck voort komen, als *ex insatiabili non ullorum ambitione & vanâ dominandi cupidine*, waer uyt sy als uyt een vergifte Fontayne gemeent hebben te scheppen de amplificatie van haer Territorie ende vermeerderinge van hare Hoogheyt ende respect by andere, ende sulcx alles met ruyne ende bederf van haer erffelijcken gehulden Lants-Vorst ende andere hare Nabuyren.

13. Dit bovenstaende generael verhael vast ghestelt zijnde, dewyle syn Majesteyt gelijck alle de werelt kennelijck is, ten hoochsten is gheoffendeert, ende dat de selve t'sedert *dertien* Iaren herwaerts alle vreedsaminge middelen te vergeefs heeft getenteert.

14. Soo heeft syn Majesteyt tot straffe van soodanige onlydelijcke ende onverdragelijcke hoochmoet, tot recuperatie van syn Landts-Vorstelijcke Hoogheyt, regalien, rechten ende gerechtigheden over syne Erffelijck gehulden Stadt ende Elver-stroom, tot maintenue van syne Koninckllijcke reputatie, die niet weynich daer by pericliteert, nae rype deliberatie noodtsaeckelijck moeten resolveren de behoorlijcke middelen tot *revenge* die Godt ende de billickheyt selfs hem aenwysen, t'embrasseren, ende sal sijne Koninckllijcke Majesteyt over sulcx met de hulpe Godts de Landts-Vorstelijcke Hooch ende Overicheyt die hem over dese Stadt is competerende, aenveerden, ende in kracht van die met t'sluyten van toevoer, ende te beletten van de Commercien met den eersten besoecken, den *hoochmoet* van die van Hamburch te rabbatteren, ende haer tot reden te brengen.

15. Hoewel nu door interruptie van de Commercien sommige Negotianten in de Vereenichde Nederlanden in 't begin eenige ongelegentheyt mochte toegevoecht worden; Soo hoopt sijne Koninckllijcke Majesteyt niet te min U Ho. Mog. sullen dien aengaende de reden van Staet insien, die in diergelijcke gevallen alle andere consideratien te boven gaen, ende aengesien syn Koninckllijcke Majesteyts Coninckrijcken, Vorstendommen ende Landen van de Commercien in de Spaensche Provintien op de Schelde ende elders eenighe Iaren herwaerts ten grooten deel hebben moeten ledich staen.

16. Dat het U Ho. Mog. dan oock ghelieven sal, hare Inghesetenen die op Hamburch gewendt syn te trafficqueren, tot naericht kennen te gheven, dat sy haer slechts voor een korten tijdt van den handel, niet op de geheele *Elve-stroom*, maer alleen van de die op Hamburch hebben te onthouden; ende dat om die reden wille te liever, dat sy door dese korte ende kleyne incommoditeyt vercrygen sullen de vryheyt ende immuniteyt van sodanige lasten, waer mede die van Hamburch, soo wel de Nederlantsche Ingesetenen als de Onderdanen van syne Majesteyt grootelijcx hebben beswaert; gelijck dan oock in dierghelijcke acci-

accidenten *aliquid mali propter vicinum malum* te verdragen is. Soo en sullen oock middelerwyle de Cooplieden evenwel de Commercien met alsoo grooten jae meerder profyt ende nuttigheyt op de Steden *Staden*, *Buxtehude* ende *Harburgh* konnen exerceren, alwaer sy niet soo swaerlijck met allerhande *opgelden* als tot *Hamburgh*, sullen geincommodeert worden.

16. Ende doet syne Coninckliicke Majesteyt hier nevens presentatie met alle sorchvuldigheyt daer op te letten, ten eynde haer doen aen niemant op de Elve, wie het oock sijn mach, hinderen ofte troubeleren sal, ende sal sijne Majesteyt hem daer en boven ten hoochsten laten gerecommandeert zijn, dat die beletten van toevoer sulcx ghemodereert worde, op dat het geene onschuldige om dies willen yetswes sal hebben te lyden.

17. By aldien oock die Hamburgers hier nae haer behoorlijck sullen komen te comporteren, soo sal sijne Majesteyt in effect bewysen, dat sijne raedtslagen meer door Coninckliicke aengheboorne goedertierentheyt ende sachtmoedigheyt gemodereert, als *vindicta cupiditate* gheregeert worden, aenghesien dese bedroefde ende periculeuse tijden, daer meest dat gheheele Christenrijck in een slindende vlamme des Oorlochs geraect is.

18. Syne Coninckliicke Majesteyt heeft belieft al het bovenstaende *U Ho. Mog.* in goeder meeninge door myne Persoon te laten aendienen, in vast vertrouwen dat U Ho. Mog. de billigheyt der saecken considerende sijne Majesteyts rechtvaerdich voornemen sullen approberen; ende gelijck sy diergelijcke dingen van sijne Majesteyts Vriendt ende Nabuyrlijcke bethooninge gaern soude willen verseeckert zijn, soo sullen U Ho. Mog. hier door sijne *Majesteyt* daer toe sou veel te meer konnen verobligeren.

19. Tot besluyt, dewyle hier in den Hage de spraecke gaet, als dat sijne Majesteyts Onderdanen die van Hamburch, seecker Persoon herwaerts soude hebben ghedeputeert, haer ghepretendeerde interesse te bevorderen, waer nevens van eenige offres mentie gemaeckt wort. Soo sullen U Ho. Mog. gelieven haer sorchvuldigheyt aen te wenden, ten eynde het geen vuyr van diffidentie ofte misverstant tusschen sijne Majesteyt ende desen Staet door eenige twistbarende ende onrustige aengestooct werde.

Van wegen sijne Majesteyts Nabuyrlijcke goetgunstigheyt hebben U Ho. Mog. haer altijdt te verseeckeren; ende voor myn perticulier recommanderende U Ho. Mog. myn Persoon tot continuerende faveur.

Tot wederlegginge van dese Deductie is gestelt dit navolgende.

Voor ende aleer te komen tot de Koninckl. Denemarckschen Residents propositie/ mag te noteren dat de staet der controversie/ uyt de welcke de differentien tusschen den Koninck van Denemarck ende de Stadt Hamburgh soo dertich sijn geresen/ in de selve propositie wiert verkeerdelijck gestelt/ dese te zijn; namelijck/ of die van Hamborgh des Koninckx Onderdanen waren of niet. Item of de selve een Privilegium tot vryheyt des Elfstrooms ende algemeyne Commercie van den Keyser ende het Roomsche Rijck hadden mogen impetreren of niet; ende dergelijcke die expresselijck by den Keyser ende Chur-Fursten (h. e. in judicio compente:) sijn gedecideert voor Hamburgh.

Maer

Maer de questie was of sijn Koninckl. Majest. uyt eygen macht ende autoriteyt / sonder des Keysers ende Chur-Fursten Consent / ja tegen danck ende wille der selver / de vrye Elfstroom ende Navigatie mocht beswaren met eenen hoogen Tol / tot nadeel van een yder / ende specialijck der Unieerde Provincien.

Want of schoon de Koninck yets te seggen hadde op die van Hamburgh, soo wast immers niet billick dat daerom de Schepen / goederen ende Ingesetenen der geunieerden Provintien ende der selver negotie (die de Elve op deur geheel Duytslant gedreven wiert / wel tien mael grooter als by die van Hamburgh self) souden geëxactioneert ende geëxtorsioneert worden.

De aenvang van de selve was geschiet in April Anno dertich deur aenhoudinge der Schepen ende goederen de Elve op ende af varende.

Die van Hamburgh als naest daer aengelegen hebben sich na behooren daer tegen geopposeert / ende om afschaffinge der selver Tol by sijn Majest. aengehouden / doch te vergeefs.

Werdende by sijn Majest. gepretendeert / sulcx was geen Tol; maer eene retorsie tegen eenige Bier Accysen binnen Hamburgh opgestelt tot nadeel van Sijn Majesteyts Ondersaten.

Het welck sijn Majest. noyt hebbende konnen bewijsen / soo bleeck dat sulcx alleen een bloot pretext was / ende geen recht van Retorsie kon geven.

Daer by quam dat de Koninck als Hartoch van Holsteyn ende de Stadt Hamburch in't Heylige Roomsche Rijck eenen Rechter agnoscerende / geen retorsie kon plaets hebben / sijnde oock by Rijcx-Constitutien verboden.

Ende sulcx niet zijnde / soo konden de Retorsien immers geen plaets hebben als tegen Hamburgh alleen / niet tegen dese Provincien.

Blijckende alsoo dat soodane pretense retorsie maer een deckmantel / ende des Konincx rechte intentie was een eeuwichduyrende Tol in te voeren / dies hadden die van Hamburgh eenige schepen doen armeren / om volgens allen rechten voor haer ende allen geinteresseerden de vryheyt der Navigatie te maintineren. Dit is het begin der differenten.

Hare Ho. Mo. als voornaemste geinteresseerde hebben Anno een en dertich eene aensienlijcke Ambassade gesonden tot weech-neminge der selver; doch wederom Anno twee en drie en dertich soo by monde als geschriften; alles te vergeefs.

Ter contrarie is Anno drie en dertich in Iulio des Konincks rechte intentie uytgebroocken / obtinerende van de Keyser eene Tols Concessie op vier Iaren.

Geduyrende welcken tijdt sijn Majest. de misbruyckte naem van Retorsie heeft laten varen / ende den rechten naem van Tol aengenomen / tot groote beswarenis aller trafiquerende ende specialijck de Unieerden Provincien.

Die van Hamburgh hebben niet nagelaten sich tegen de selve Tols Concessie soo by den Koninck / als Keyser ende Chur-Fursten te opponeren; Endtlijck deur hulp van hare Ho. Mog. Anno seven en dertich den sesten Ianuary obtinerende eene verseeckeringh dat nae verloop der vier Iaren geene prolongatie gegeven worden / maer de Tols concessie expireren soude.

Na verloop van de selve vier Iaren heeft sijn Majest. effen wel in de Tols exactie gecontinueert.

Daer tegen die van Hamburch met hare Ho. Mo. aſſiſtentie Anno veertich op den Rijcxdach wederom hebben geopposeert oock ſoo veel erhouden / dat de ſelve Tol-exactie t'eenemael cum cauſæ cognitione is gecaſſeert/ als blijckt uyt Keyſerlijcke Mandatis.

Onaengeſien ſulcx alles / ſoo continueert Zijn Majeſteyt in ſijne Tols exactien.

Daer by daghelijcx komen noch verſcheyden andere exorbitantien met viſiteren, aenleggen, aenhouden, Repreſalien ende dergelijcken deſorders/ tot groote incommoditeyt/ ja endtlijcke ruyne der Commercien.

Dit ende de Status controverſiæ alſoo zijnde / ſtaet te letten/ dat wanneer die van Hamburgh (gelijck de gerechticheyt eyſt) daer yet tegen ſpreecken. Soo ſijn ſy Onderdanen, ſoo willenſe beroerten maecken, &c.

Maer in dien ſy wouden ſtil ſitten ende den Tol niet tegen ſpreecken/ ſoo ſouden alle andere differentien haeſt vallen.

Dewijl nu klaer blijckt dat de geheele ſtatus controverſię anders is als haer Ho. Mog. in deſe propoſitie wert voorgebracht ; ende alles in der daet daer heen loopt om een geduyrigen Tol tot eeuwige ſlaverny der Commercien op de Elve/ in te voeren.

Soo geliebe haere Ho. Mog. ſelf te oordelen haer eygen hooch daer onder verſerende intereſſe/ ende of ſulcx lijdelijck is.

Aengaende het eerſte artijckel/ 't is waer dat Anno acht en twintich die van Hamburch van den Keyſer hebben verkregen een privilegium alleen tot Vryheyt der Commercien ende Navigatie op de Elve , ende doch niet grooter noch meerder vryheyt/ of gerechticheyt als wat ſy te vooren immemoriali poſſeſſione gehadt hadde/ ende geenſints tot deminutie van de gerechticheyt van Zijn Koninckl. Majeſteyt of den Huyſe Holſteyn ; maer is bloot ende alleen tot verſeeckeringe der Commercien op de Elve/ende tegen de geene die de ſelve ſouden willen verhinderen / beſwaren ofte beletten / dat daerom geen Forten van Hamburgh tot in zee ſoude mogen gebouwt/ geen Oorloch-ſchepen tot verhinderinge der Commercien gelogeert/ en geen Tollen daer op geduldet worden.

Ende dewijl dit Privilegie aen ſijn Majeſteyt noch yemant anders prejudicabel is / maer alleen tegen gaet den geenen die de Commercien ſoude willen behinderen / ſoo kan niet geſecht worden dat het door den Lubeckſchen Verdrach ſy wech genomen/ maer blijft in ſijn geheel/ te meer dewijl ſijn Koninckl. Majeſteyt ſedert den Lubeckſchen Verdrach by den Keyſer ende Chur-Vorſten als judices competentes heeft ſterck aenghehouden om Caſſatie des ſelven Privilegie/ die contrarie ſulcx Anno ſeven en dertich *cum plenaria cauſa cognitione* hebben geconfirmeert ; welcke Sententie à judice competente in judicio contradictorio verkregen (ſijnde finis omnium litium) alles wat by de Reſident alhier geſegt wort/ wech neemt.

Van gelijcke gewicht iſt oock wat geſegt wort dat die van Hamburch Erfgehulde Onderdanen des Coninex zijn ; want ſulcx alrede Anno vijftien hondert ende tien op den Rijcx-dach tot Augsburch van Keyſer Maximiliano de eerſte van den Chur-Furſten/ ende Stenden des Heyl. Roomſche Rijck is gedecideert/ oock eene judicialis Sententia in Camera Imperiali Anno ſeſtienhondert

dert achtien *pro Hamborgo*, tegen sijn Coninckl. Majesteyt als Hertoch van Holsteyn geprononttieert.

Hamburgh stont wel toe dat tusschen het Huys Holsteyn ende Hamburgh was eene reciproca obligatio, quæ est certis modis & pactis circumscripta; maer die ging soo breedt niet/ dat daerom die van Hamburgh Onderdanen van het Huys Holsteyn soude worden of zijn; want Hamburgh van Caroli Magni tijden af veele hondert Iaren eene vrye Stadt was, daer noyt Hertoch van Holsteyn eenich gebodt of verbodt gehadt hadde; maer ter contrarie hadde de Stadt altijdt gehadt alle gerechtigheyt van eene Vrye-Stadt/ slaende Munte, hebbende hooge ende lage Iurisdictie, geleyde, *Ius Fisci*, *Ius Fœderum*, in summa alles wat eene Vrye-Stadt ofte Stant in 't Heylige Roomsche Rijck hebben mocht/ gelijck sulcx in de Hamburger in openbaer druck uytghegheven Apologia klaer ende wijdtloopich te sien was.

Dienvolgens was ongherijmt wat alhier van Opstant ofte Rebellie tegen een natuyrlijck Heer aen die van Hamburch abusivelijck voorgeworpen wiert/ waren oock noyt voor dese onrusten by eenige der Coninckl. Ministers sodane woorden of Epitheta gebruyckt.

Op het tweede, diende dat Hamburch geene nieuwe Collen hadde inghevoert/ sulcx was noyt bewesen; ende al was schoon sulcx/ soo kan daerom sijn Coninckl. Majest. geen Retorsie gebruycken als hier voor is aengewesen/ende wat de selve oock met rechte afgekent / gelijck blijckt uyt den Keyserlijcken rescripto.

Het derde, ontkenden die van Hamburgh by expresse / protesterende van injurie/ hadden oock daerom haer Apologie laten uytgaen / die tot noch toe met fondament niet was gerefuteert.

De saecke lach alsoo: Als sijn Coninckl. Majest. Anno dertich een eygenmachtigen Col op de Elve wilde invoeren / hebben die van Hamburgh sich daer tegen met Oorloch-schepen gedefendeert ende des Coninckx schepen vermeestert / die doch daer nae sijn Majesteyt ter eeren sijn gherestitueert / hadden derhalven geensins gerooft noch gespolieert, maer waren in iustâ defensione ghebleven. Onwaer oock wast dat sy op sijn Majesteyts Persoon yet hadden ghetenteert / ter contrarie hadde den selven alle behoorlijcke respect bethoont. Ende wat hier ter contrarie gesegt wiert/ was alsoo gelegen: Als dese Hamburchsche Oorloch-schepen op de Elve waren / ende narechtinge hadden dat richte by de Luckstadt eene batterie opgeworpen wierde / hebbense om sulcks te recognosceren eenige Troupen onder seeckeren Capiteyn aen Landt gheset. Dese Troupe was sijn Coninckl. Majesteyt met weynich geselschap te paerde rijdende/ komen te bejegenen/ende alsoo sijn Coninckl. Majesteyts Heer Soon Hertoch Ulrich de pistole eerst loste/wilden de Soldaten wederom vuyr geven; maer de Capiteyn vernemende dat het de Coninck ende Hartogh was / heeft sulcx belet; ghelijck van alles wat daer passeerde de selve Capiteyn in eygene persoon sich by den Coninck geexcuseert heeft.

De Hamburger Oorlog-Schepen hebben de Luckstadt niet beschoten/maer als sy voor by de Luckstadt varende / om tegen de Col exactie de Schepen te convoyeren/uyt het Luckstadtse Block-Huys beschoten wierden/hebben weder

der geantwoort /, sulcks konde immers geene blocade genoemt worden / want van begin tot desen tijdt toe men noyt ghecesseert heeft van Luckstadt na Hamburgh te varen te water ende te Lande.

Op het vierde dient / als Anno dertich in September Sijn Koninckl. Majest. met sijne geheele Rijcx Vloote op de Elve was gekomen / om sich verbolgens in possessie van den gepretendeerden Tol te stellen / sijn de Hamburger Schepen/ als te swack zijnde/ na de Stadt geretireert.

Nopende het vijfde, hebben die van Hamburgh dickwils by den Keyser ende Chur-Fursten geklaecht over soo onlydelijcken Tol / verbot van haer Trafique in Denemarck ende Norwegen Confiscatie van haer goederen / Boecken/ Registers/ schulden/ over Arresten/ Represalien/en dergelijcken feytlijckheden daer mede nu dertien Jaer langh Sijn Koninckl. Majest. den Ingesetenen van Hamburgh heeft bekommert. Tegens 't welck sy hebben hulpe ende assistentie versocht/ oock Mandata, Rescripta, ende dergelijcke becomen/ doch by sijn Koninckl. Majest. noyt gheobedieert. Soo dat Sijn Majest. sonder eenich fundament klaegde de denegata justitia. Maer ter contrarie hadde *Hamburgh* te klagen van dat sy/ om dese droevige verwarde tijden in Duytslandt hulpeloos gelaten ende iræ Regiæ exponeert wiert.

Wat aengaet het seste, hadden die van Hamburgh noyt gemanqueert deur alle mogelijcke middelen sijne Majesteyts goede gratie te soecken / maer alles te vergeefs om dat Sijn Koninckl. Majest. altijt sich by de Tol hadde willen mainteneren. Andersins konden hare Ho. Mog. Ambassadeurs ende mediatores getuygen dat die van Hamburgh haer respect tot den Koninck ende liefde tot Vreede betoont hadden.

Hamburgh deedt niet als sich op haer recht/gerechticheyt/Privilegien ende Vryheyt der Elvestrooms allen trafiquerenden ten besten te mainteneren.

Hamburgh hadde deur verscheyden besendingen by het Heylige Roomsche Rijck om beschuttinge ende beschermingе ende by hare Ho. Mog. volgens oude ende goede Nabuyrschap ende Correspondentie / ende om der selver inseparable interesse ('t welck sy grooter als die van Hamburgh daer by hadden) om raedt ende assistentie tegen opgemelte beswaringen aengehouden ende gesocht/ sulcx noemde de Resident in het sevende ende achste *consilia calida*, verdachtighe Correspondentien/ Corrupteles/ Hooghmoedt/ wederspannicheyt.

Met verwonderingh was te lesen wat in het negende stont van rebellie; want die vel ex mutatione religionis vel ex infractione Privilegiorum rees. Sulx quam hier niet te pas. Want daer geen subjectie was/ daer was geen rebellie. Hamburgh, hadde oock de differentien niet eerst aengevangen / maer de Koninck / met het inbouwen van de eygenmachtigen nieuwen Tol. Ende wanneer die van Hamburch subditi waren/ so hadden sy ob illam infractionem Privilegiorum groote oorsaecke gehadt haer daer tegen te stellen / ende hadde sijn Koninckl. Majest. gans geene oorsaecke contrarie der Stadts gerechtigheden (die Sijn Majest. hadt geconfirmeert/) de selve te beswaren dienvolgens was sulcx alhier seer impertinent.

Het tiende was een allegatio causæ pro non causa. Het Privilegie was niet de oorsaecke der differenten maer de invoeringh van den Luckstadtschen Tol

was

was de oorsaecke. Tegen het Privilegie hadde Sijn Majest. judicialiter geklaegt apud judicem competentem. Ende daer in was eene rechtelijcke Sententie uytgesprooken/ by 't welcke men allerzijdts moest acquiesceren.

Dat/ten elfden, geseyt wort dat door desen/ wanneer de Stadt in goedt vertrouwen met sijn Maj. stonde/ de selve seer toegenomen hadde/ daer door moest Godt de Heere gedanckt worden / gelijck sy dan oock geduyrende dese onlusten niet weynich schade geleden hadde. Maer daer uyt volghde geene Regeringh. Ende gelijck Hamburgh / alsoo waren oock sijne Majesteyts eygene Landen deur den Vreede seer opgekomen / volgens spreeckwoort Vrede vermeert, onvreede verteert, was daerom te wenschen dat sijn Majest. sich tot Vreede begaf/ ende de onvredige Tols exactien liet varen.

Dat die van Hamburgh met gemeyne Raedt tot welvaert der Ingesetenen sich by haer recht ende gerechticheyt mainteneerden ende van soo swaren last des Tols sochten te bevryen/ sulcx noemt hy in het twaelfden insatiabilem quorundam ambitionem. Want met waerheyt konde geseyt worden/dat niemandt oock de allergeringste binnen Hamborgh anders soude konnen verclaren/ als dat dese Tols exactie strechte tot de uyterste ruyn der Commercien.

Dewijl dan alle dese presupposita vielen; soo viel oock wat daer op gebout was.

Dese manier van doen in 't veertiende gemelt / of de facto alsoo te procederen was in 't Heylige Roomsche Rijck onrechtmatich/ want Sijn Coninckl. Majest. als Hertogh van Holsteyn ende de Stadt judicem competentem aldaer hadden. Gelijck van der selver differentien aldaer aengevangen/ vervolgt ende volkomen uytgesprooken waren. Ende was noyt gehoort dat als de Sententie niet na wille uyt viel/ als dan yemant de facto daer tegen soude mogen procederen.

In 't vijftiende bekende sijne Majest. self dat de sluytinge des Elvestrooms den Ingesetenen deser Provintien schadelijck ende nadeel soude zijn / ende dat daer uyt eene geheele interruptie der Commercien volgen moest.

Maer seer qualijck wierdt hier ghecompareert de sluytinge der Elve by de sluytinge van de Schelde ende andere Havens in Vlaenderen buyten Duyns; want hare Ho. Mog. slooten de Havens van haer vyandt / van dien sy by andere wegen geen raison noch recht konde krijgen als met wapens. Sijn Maj. ter contrarie / wilde sluyten ende belegeren een Stadt in 't Rijck daer sy beyder-zijdts Richters hadden/ ja daer beyder-zijdts differentien alrede in rechten waren ontscheyden ende ghedecideert. Hy sluyt eene Stadt die met hare Ho. Mog. van oudts als eene Hanse Stadt was geallieert / ende welckers interessen om de Commercien haer Ho. Mog. met haer eygen interessen altijdt hadden inseparabel geoordeelt; ghelijck oock de Vryheyt der Stadt, de Vryheyt der Elve ende de Vryheyt der Commercien *unum & idem* ende onscheytbaer waren; wilde sich alsoo dit niet van een ander separeren laten/ te meer om dat door de sluytinge van de Elve-stroom niet alleen de acces na Hamburgh/maer in 't geheele Roomsche Rijck gesloten wiert.

Want wat geseyt wiert van de Commercien op Stade, Harburgh ende Boxtehude te voeren/ sulcx was impracticabel/ alsoo daer geene Cooplieden/geene

toe-noch afvaert was/ & perinde est nihil dicere ac impertinenter dicere.

Hare Ho. Mog. konden licht considereren wat onderschept daer was de Elbe-stroom vry te laten, op de selve Arbitrio Regis te permitteren.

Wat voor nieuwigheden sedert etlijcke Jaren Gabriel de Roy Spaensche Commissaris onder faveur van Luckstadt op de Elve-stroom/ met het geven van Pas-Ceedels hadde geoeffent/ was genoech bekendt. Alles tot dien eynde datmen de Commercie deser Landen van de Hamburchsche Commercijs wilde separeren; sulcx ende diergghelijcke was in futurum by continuatie noch meer te besorgen.

Die van Hamburch beswaerden de Commercie in 't minste niet/ maer arbeyden daer heen om alle beswaernissen ende specialijck de Tollen wech te nemen/ gelijck sulcx aen yeder een genoech bekendt was/ ende ipsa notorietate gerefuteert wiert; maer sulx seggen diende alleen om sijn Majesteyts intentie te bedecken/ ende dese Provincien in slaep te wiegen.

Sijn Majesteyt seyde in 't sestiende, de Vryheyt van den Elve-stroom niet te willen beletten/maer de Elve vry te laten ende Hamburch te *besluyten sijn* contraria, ende konnen niet over een komen.

Aen die van Hamburch heeft het noyt gefeylt sijn Coninckl. Majesteyt alle behoorlijcke respect te bewijsen/ ende sijne genade te conserveren/ sijn oock noch bereyt alles wat salva libertate & privilegiis eenichsins geschieden kan.

Hare Ho. Mog. sullen haer eygen interesse veel beter in acht nemen/ als dat sy op die manier als in 't achtiende wert ghesept / arbitrio Regis souden den Elbe-stroom overlaten ende abandonneren; 't welck eens gheschiet zijnde/ soude namaels beswaerlijck te repareren zijn.

Van wegen Hamburgh was alhier yemant geschickt / niet om beroerte te maecken als het negentiende poseerde / maer om beroerte te stillen; ende souden hare Ho. Mog. aen den gheheele Commercie geen grooter dienst konnen doen/ als den Coninckliijcken Resident te vermanen dat hy alle goede devoiren by sijn Coninckliijcke Majesteyt mochte doen/ten eynde alsulcke beroerende besoingns uytgestelt/ vreede ende rust behouden/ ende de Elve-stroom / met afschaffinge van den Gluckstadtschen Tol ende andere nieuwigheden wierden in voorige vryheyt gestelt.

Ten besluyt / bleeck uyt alle het geene voorsz. dat de intentie van sijn Coninckliijcke Majesteyt geheel anders was als wel haer Ho. Mog. wiert voorgebeeldt/ ende dat het soo veel niet te doen was om de pretendeerde perticuliere differentien met de Stadt (die alrede gerechtichlijck waren gedecideert) maer om sich by de Gluckstadtsche Tol te mainteneren ende den Elve-stroom in sijn gewelt te brengen. Of nu hare Ho. Mog. daer toe konden stille sitten ende met goeden oogen sulcx aensien/ hadden de selve hoochvernuftich ende rijpelijck te overwegen/ ende na haer eygen interest te behertigen. De Vereenichde Provintien wierden door de sijde van Hamburgh gequetset.

Ondertusschen ende terwijle de Hamburger Afgesandten de Raedts-Heer Moller noch hier was / kreech tijdinghe dat de saecke door tusschen-spreecken van de Steden Lubeck ende Bremen was by-geleyt / verklarende de Coninck sich in volgende manier.

Gelijck

Gelijck wy dan alle wyders offensien, beschadingen, Vyantschappen, soo wel te Water als te Lande in onsen Coninckrijcken ende Landen, ganschelijck hier mede af doen, opheven, ende den onsen verbieden; de Commercien aen den toegehoorigen van den Stadt genadichst weder openen, ende den selven haren vryen onverhinderden loop voortaen laten, alle Verbotten, Arresten, executions Processen, sy mogen Repressalien ofte andersints ghenoemt werden, oock alle evocatien op alle plaetsen af doen, met den selven in het toecomende om sodane, dergelijcke of andere differentien, of strydicheden, soo lang wy met onse Stadt *Hamburch* door goede ende billickmatige middelen van ontscheydinge na des Heyl. Roomsche Rijcx constitutien, in saecken die na haer aert ende eygenschap het Rijck onder worpen zijn, behoorlijck konnen te recht komen, haer niet beleggen, de geopende Commercien in noch buyten onse Rijcken, niet versparren, hinderen, noch te beswaren, noch tegens haer anders als inder goede, ofte na Recht vervaren willen. Gelijck wy dan oock geensints haer in haren Rechten, gherechticheden, vryheden, wel erlangde privilegien, ende hercomen indracht willen doen; maer laten den selven in haer waerde genadicht berusten, vermogens de confirmatien ende verbrievinge die wy haer alrede in 't Iaer *sestien hondert drie*, oock andersints voor ende na hebben gegeven; Alsoo sy hebben verclaert, geduyrende het proces van rivisie over de exemptis, te sullen persisteren ende vasthouden by haer in 't voorgheroerde Iaer aen ons gedane verplichtinge. Derhalven wy oock van wegen soodane hare onderdanicghe verclaringe, ende tegenwoordige betuyginge, haer beschermen, noot ende schadeloos houden, oock krachtelijck yder tijt beschutten willen.

Waer tegen die van de Stadt tot een erkentenis aen den Coninck beloofden twee hondert ende tachtich duysent Rijcxdaelders/ te weten binnen de ses weecken veertich duysent Rijcxdaelders/ ende in Octavis trium Regum Anno vier en veertich sestich duysent Rijcxdaelders/ ende alsoo voort alle Jaer in Octavis trium Regum gelijcke sestich duysent Rijcxdaelders/ tot betalingh der geheele somme. De opgemelte verklaringh des Conincks wiert genoemt een Sonebrief waer over wiert gerotilleert/ als de Sonebrief soo veel koste/ wat dan wel soude kosten een Dochter-brief. Zijnde in der daet te verwonderen dat Zijn Majest. sich door sijn flatteurs soo wijdt liet vervrucken/ van 't exactioneren so grooten summa; sonder datmen wist waerom/ als in 't vorige is gesien/ soo dat de quade Raets-lieden van sommige Princen den selven dickwils den raet geven die Erasmus verhaelt in sijn t' Samen-spraeck/ In bene nummatos finge causas irarum. Ende te beklagen was; dat noch in 't eynde van dit Jaer de Sweeden vielen in Holsteyn, ende Schoonen, tot groote schade van Dennemerck als offe het krakeel van Hamborgh wilden wreecken.

In het bovengemelde accoordt waren wel wechgenomen alle datelijckheden; maer alsoo de strydicheyt over den Luckstadtschen Tol was uytgestelt tot naerder goedtlijcke Tractaten; soo versocht de Raets-Heer Muller dat wanneer tot de selve Tractaten tijdt ende plaets soude sijn aengestelt/ dat ooch haer Ho. Mog. de harige daer toe soude gelieven te senden. Ende alsoo nu de generale Vredehandelinge tot Munster ende Osnabrugge was gheresolveert/ dat de

Plenipotentiarisen van desen Staet mochten worden gelast/om de Elvestroom in vorige vry ende seeckerheyt te helpen stellen. In wat manier de Heer Moller is gedimitteert/is te sien uyt het volgende antwoort beneffens 't welck hem wiert vereert een goude kette van ses hondert gulden.

De Saten Generael den Vereenichde Nederlanden, doorgesien ende overwogen hebbende den Inhout van sekere schriftelijcken Memorie, in haer Ho. Mog. Vergaderinge den *tweeden* deses overgelevert, ende ten selven dage mondelingh gerepeteert uyt den naem ende van wegen de Heeren Burgermeesteren ende Raedt der Stadt *Hamburgh*, door der selver mede raedt ende afgeordente, den Erentfesten ende Hoochgeleerden Heer *Bartholt Mollar* der beyden Rechten *Licentiaet* in crachte van sijnen Brief van Credentie dato Hamburch voornoemt den *seven en twintichsten Aprillis* lestleden, Bedancken haer Ho. Mog. de gemelte Heeren Burgemeesteren ende Raet voor der selver vrient-Nabuyrlicken groet ende aenbiedinge van haerer goeden wille ende affectie, erbiedende haer Ho. Mog. sich wederom tot de selve Heeren Burgemeesteren ende Raedt, met toewenschinge van alle goede voorspoet tot welstant van der selver Stadt ende Onderdanen, mitsgaders vermeerderinge in neeringe ende welvaren; Ende comende vervolgens tot de voorsz. schriftelijcke Memorie, bevinden haer Ho. Mog. de selve te bestaen in *drie* poincten, het *eerste* raeckende de differenten tusschen den Coninck van *Denemarcken*, Norwegen &c. ter eenre, ende de gemelte Stadt ter andere zijde uytgestaen hebbende. Ten *tweeden*, dat haer Ho. Mog. soo wanneer de goetlijcke Tractaten, tusschen den Hoochstgedachten Coninck ende de meergemelte Stadt, noopende de afschaffinge van den *Gluckstadtschen Tol*, ende wat daer van meer dependeert tot nadeel der vrye commercie en Navigatie op de Elve, haren voortganck sullen gewinnen en tijt ende plaetse daer toe aengewesen zijn, dat haer Ho. Mog. de selve door haer besendingen believen by te wesen. Ten *derden*, nademael de tijdt oock de uytcomste der voorsz. goetlijcke Tractaten onseecker is, dat haer Ho. Mog. de selver Plenipotentarissen, die op de aenstaende generale *Munstersche* Vredehandelingen sullen verschynen, gelieven te instrueren dat by conclusie der Vreede oock de Rivieren in Duytslant, ende specialijck de *Elve*, mogen in voorige vrye ende seeckerheyt gestelt worden, als sy voor begin des Duytschen Crijchs geweest zijn, ende dienvolgens dat de *Gluckstadtsche Tol* ende andere beswaernissen die eerst Anno 1630. aengevangen ende daer en boven *cum causa cognitione* sijn afgeschaft, mogen geaboleert ende wech gedaen worden; Ende wat belanght het voorsz. *eerste* point, verclaren haer Ho. Mog. dat de selve met sonderlinge blijtschap ende aengenaemheyt hebben verstaen dat de ghemelte deferenten tusschen den meerhoochstgedachte Coninck ende de welgemelte Stadt door Godts genade ende tusschenspreecken der naest aengelegene ende Geallieerde Hanse-Steden in 't goetlijck sijn by geleyt ende vergeleecken. Op het *tweede* point, verclaren haer Ho. Mog. dat soo wanneer tijdt ende plaetse tot de voorsz. goetlijck Tractaten sal sijn beraemt ende vast gestelt, ende daer van geinformeert ende verseeckert wesende, dat de selve alsdan het stuck van de by-woninge van de selve Tractaten van wegen desen Staet recommandatie sullen hebben, ende daer op naer-

naerder delibereren. Op het *derde* point, verclaren haer Ho. Mog. dat diversche Provintien van de voorsz. memorie hebben begeert copie om de selve te communiceren aen de Heeren hare Principalen, ende daer op der selver specialen last te becomen, 't welck gedaen wesende, en sullen haer Ho. Mog. niet onderlaten de meer welghemelte Borgemeesteren ende Raedt der Stadt Hamburch te laten toecomen der selver naerdere goede meeninge ende intentie op het voorsz. stuck. Versoeckende haer Ho. Mog. de gemelte Heer Afgeordende van dese hare vrunt-Nabuyrlijcke antwoort ende verclaringe aen de Heeren sijne Committenten te willen doen favorabel rapport, ende daer nevens de selve te verseeckeren van de continuatie van haer Ho. Mog. goede geneyghde wille ende affectie tot de meergenoemde Stadt ende de Ingesetenen van dien, ende dat haer Ho. Mog. by voorvallende gelegentheyt ende occurrentien van saecken sulcx seer geerne effectivelijcke ende met der daet sullen betoonen, voor soo veel de gelegentheyt ende constitutie van desen Staet eenichsints sal konnen lyden;

Gedaen ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael; In den Hage, den *derden July* 1643.

Van wegen Sweden is hier niet sonderlings geweest als de ordinaris sollicitatie van subsidie; waer op de Resident Spiering in de May maent weder een ernstich Memorie ingaf/ versoeckende een eyndelijcke verklaringe waer door men alhier soude mogen gheresolveert zijn de Coninginne van Sweden (soo sprack hy) nae desen seeckerlijck onder de armen te grijpen; alsoo het haer Ho. Mog. voor desen ghelieft hadde/ seyde hy / alle de Provintien respective aen te manen tot het inbrengen van sodane Consenten/ waer door de Provintien van Vrieslandt ende Stadt ende Landen der selver Consent tot continuatie der Subsidien by gevolch van de andere Provintien hadde gedragen/ soo wast dat hy haer Ho. Mog. terwijlen den bestemde dach tot de generale Vredens-Tractaten nu seer begon te naderen / nochmaels versocht dat de selve ghelieftde / soo wel de Provincie van Hollandt / tegenwoordich Staets-gewijs vergadert wesende/ als oock de andere Provintien die haer consent op de continuatie der Subsidien noch niet en hadden inghebracht / daer toe serieus ende ernstelijck aen te manen/ op dat noch voor het ingaen van den dach tot de voorsz. generale Tractaten hy Resident van haer Ho. Mog. een eyndelijcke resolutie verachtich werde/ ende haer Coninckliјcke Majesteyt mochte te kennen ghegeven/ het geene de selve van wegen desen Staet nae desen soude te verwachten hebben/ vermits de hooge noodtwendigheyt van de tegenwoordige occurrentien sulcx (seyde hy) vereyschte/ ende niet en leedt dat hare Coninckliјcke Majest. lange in onseeckerheyt bleve ghetraineert; waer op alsoo Vrieslandt/ Over-Yssel ende Stadt en Landen verklaerden gereet te zijn by ghevolge van de andere Provintien/ soo is de selve Memorie aen de andere vier Provintien ghesonden met ernstige aenmaninge om haer vruchtbarige resolutien oock op dat stuck in te brengen.

De selve Resident hadde oock van tijdt tot tijdt veel instantie gedaen om te mogen ghenieten vry huys-huyr, op exempel/ seyde hy / van sijne Antecesseurs

ende andere uytheemsche Ministers / van ghealliieerde Potentaten van desen Staet; waer op na gesien sijnde de retroacta in dese ende diergelijcke gelegentheyt gevallen / ende bevonden wordende dat noch de Heer Rugersius in sijn leven Resident van de Croon Sweden / noch oock de Heeren Residenten van Dennemercken Schultetus ende Gunther, noch oock de Heer Suriano Resident van wegen de Republijcke van Venetien / van dese Stadt huys-huyr hadden genooten / is verstaen / datmen in 't voornoemde versoeck niet en konde treden.

In Ianuario quam alhier uyt Engelandt de Venetiaensche Ambassadeur Giovanni Giustiniani, gaende na Weenen om by den Keyser te resideren / hadde den drie en twintichsten Ianuarii alhier audientie / verseeckerende de continuatie van de goede genegentheyt der Republijcke. Met diergelijcke gewoonlijcke complimenten is hy weder bejegent / ende nae stijl drie dagen ghedefrayeert; waer nae door de Heeren van Nederhorst ende Coenders, door sijn ingheven / voorgestelt wierdt dat hy na de dagen van 't defrayement ten laste van de Generaliteyt geerne soude geaccommodeert worden met huysinge voor de weynige dagen van sijn verder verblijf alhier in den Hage; waer op haer Ho. Mog. hebben verklaert / dat hier in niet en konde worden ghetreden / maer precijs worden gebleven by het dertiende ende andere artijculen op het stuck van de logieringe ende defroyement der uytheemsche Ambassadeurs den ses en twintichsten November sestienhondert ende negen en dertich gearresteert.

Den vijfden February heeft hy door de Heeren Gent ende Baersdorp met een goet aental Carossen aen sijn Logement tot in 't Hof gehaelt / ende vervolgens in haer Ho. Mo. Vergaderinge geconduyseert wesende / de selve bedanckt voor de vriendelijcke receptie ende demonstratie van eer hem aenghedaen / met presentatie van sijnen dienst in 't Hof van den Keyser ende elders / voegende voorts hier by de gewoonlijcke complimenten / waer op hy door de mondt van de Heer Raedt Pensionaris Catz wederom is bedanckt ten reguarde van sijne officieuse aenbiedinge / geluck op sijne reyse gewenscht mede met complimenten op sodanige gelegentheyt passende / waer met de meer gemelde Ambassadeur is afgegaen / ende door de ghemelde Heeren Gent ende Baersdorp met de Carossen wederom aen sijn Logement gebracht / ende hier nae vervolgens in deliberatie ghelegt wesende / of men hem soude vereeren met een Present; waer op is naghesien het geene in den Jare vijf en dertich was geschiedt aen Marquis van St. Chaumont ordinaris Ambassadeur van den Coninck van Vranckrijck / by occasie dat hy door dese Landen oock was ghepasseert nae den Westphaelschen Creyts / van wegen desen Staet ghedefroyeert / ende oock publijcke Audientie in haer Ho. Mog. Vergaderinge hadde ghehadt / ende bevonden sijnde dat hy sonder present was gedimitteert / hebben haer Ho. Mog. verklaert / dat de ghemelde Heer Ambassadeur van Venetien oock sonder present soude worden gedimitteert / om egeen dispariteyt in eene ende gelijcke ghelegentheyt ende occasie te veroorsaecken / ten opsichte van een Minister van de Croone van Vranckrijck / ende die van de Serenissime Republijcke van Venetien.

De Veneetschen Resident Zon hadde nochtans door sijne Vrienden seer laten recommanderen 't selve present; gelijck dan van sulcx de Veneetschen Ministers niet vreemt waren / oock gesustineert wiert / te sijn een recht den vreem-

den

ren toe-komende; gelijck eenige Jaren daer nae ick ghesien hebbe dat van we-
gen Fransche Ministers sijn expresse memorien aen haer Ho. Mog. ingegeven
geweest. De ghemelde Zon in Martio daer aen oock sijn afschept sullende ne-
men/versocht by geschrift/ dat hem van wegen desen Staet mocht werden ge-
geven huys-huyr, gheduyrende sijne Residentschap ende verblijf alhier. Op
welck geschrift den sesten Marty geresolveert is/ dat in margine soude werden
geappostilleert: Iaceat; welck manier van refuys aen geringe ende petatibus
personis wert gegeven. Hy hadde oock vernomen dat aen den Resident Suria-
ni voormaels een present by sijn vertreck was gedaen van twee à drie duysent
guldens/ ende dorste te kennen geven / niet minder te willen ghetracteert zijn;
maer hy moeste sich contenteren met een keten van ses hondert gulden; hy hielt
wel een Carosse ende goet huys uytterlijck/ maer tracteerde sijn volck soo ma-
ger dat hy haer de Kaes toe-woech/ gelijck men het rantsoen uytdeelt op de ver-
re reysen ter zee.

In 't begin van Martius is in den Hage overleden de na Venetien ghedeno-
mineerde Ambassadeur Vosbergen Drossaert van St. Martensdyck, 't welck
ampt de Vader terstondt wederom van den Prins verkreech door sijn Swa-
ger de Heer Godyn.

Ende also alrede tot Venetien was ingehuyrt een Logement voor den Am-
bassadeur/ oock ingekocht eene Gondole, ende andere stoffatie van huys-raet/
ende in November derwaerts waren ghesonden verscheyde Meublen tot koste
van 't Landt; Soo is op versoeck van den Heer Vosbergen last ghegeven aen
den Consul Sonnevelt, om alle 't selve wederom te beneficieren / het huys te
huyr te stellen/ende de Meublen wederom te senden. Werdende niet meer men-
tie gemaeckt van een Ambassadeur derwaerts te senden.

In April is den Commis Verhaer uyt sijn ontfang van de Paspoorten belast
te betalen een Wissel van drie hondert ende veertich Veneetsche ducaten op
dubbelt uso tegens hondert een ende een half groot den ducaet/mitsgaders het
banck-geldt à vier ende een half ten hondert, te samen bedragende negenhon-
dert een guldens tien stuyvers, alles tot betalinghe van de huys-huyr van den
gedesigneerden Ambassadeur Vosbergen.

Hier sal Ick stellen verscheyde binnelantsche saecken.

In de maenden van Iulius ende volgende hebben die van Noort-Hollandt
noch langh getergiverseert in 't geven van Obligatien aen de Capiteyns/wil-
lende dat oock de schulden van haer Admiraliteyt soude worden betaelt.

Die van de West-Indische Compagnie hebben noch al vervolgens geper-
sisteert dat de Heer Graef Maurits soude te huys komen/ende alsoo de Inwoon-
ders in Brasyl ende bysonder de Portugysche Natie hadden by remonstrantie
ende andersints versocht sijne continuatie / soo namen die van de Compagnie
dat als een gemaeckt werck.

In Iulio ende volgende tijdt was questie over een tweede Haechsche Brou-
werie/ want alsoo daer niet meer als een Brouwerie by concessie was/soo ver-
toonden die van den Hage dat vermits het aenwas van haer Inwoonders
de selve alle door de eene niet konde worden gerieft / waer tegen de Steden van
Hollandt/ende bysonder die van Delft ende Rotterdam, haer seer opponeerden.

Tusschen

Tusschen Stadt ende Landen duyrde ende was de oneenigheyt seer hevich/ die van de Omlanden om het ghepasseerde op den jongsten St. Pieters Landt-dach/ wilden niet meer in de Stadt / nae ouder gewoonheyt/ Landt-dach houden/ seyden/ dat Comitia moesten Libera zijn.

Die van Hollandt hebben weder gedrongen op de Verpachtinge ende beneficieringe der Paspoorten, met verbodt aen alle Gouverneurs om perticuliere Paspoorten te gheven. Wilden oock reeckenschap hebben van den ontfangh van dien: Zijn Hoogheyt selfs hadde in den Raedt van State verklaert dat de Verpachtinge van de selve Paspoort dienstich ende raetsaem was.

In Iulio heeftmen begost devoir te doen om de Provintien te disponeren tot het rembourſement van de penningen diemen uyt de Fransche Subsidien hadde hier ende daer gediverteert/ waer door de achterheyt van de ongerepartierde Compagnien was gekomen.

In Augusto deden die van Hollandt haer ordinaris ghecommitteerde ende oock haer Gecommitteerde-Raden/ als comparerende op hare touren oock in Vergaderinge van haer Ho. Mog. laten doen den Eedt op de voor desen gementioneerde Instructie. Maer de Heer van Mathenes heeft sich daer in beswaert ghevonden/ dewyle het Lidt der Edelen daer in niet en hadde gheconsenteert/ ende om te weten wat die Instructie ende Eedt behelsde/ soo wert de selve hier mede gestelt.

Instructie en naerder Reglement van de Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, verleent aen de Ordinaris Gedeputeerden in 't Collegie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, comparerende.

ALsoo de Staten Generael Staets-gewijse alleenlijck by beschryvinge van den *Rade van State op seeckere pointen plachten te vergaderen* en als nu hare *Gedeputeerde* gestadich by den anderen zijn, hebben de Edele Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant goet gevonden hare Ordinaris Gedeputeerden, als mede de Heeren Gecommitteerde Raden aldaer comparerende, te geven de naevolgende Instructie waer naer sy haer sullen hebben te reguleren.

1. De *Gedeputeerden* sullen in de exercitie van hunne bedieninge achtervolgen ende niet mogen te buyten gaen den voet van de naerder *Unie van Uytrecht* noch 't geene naer dato met gemeene resolutien van de gesamentlijcke Provintien Staets-gewijse vergadert zijnde, aen de Generaliteyt is gedefereert.

2. Sullen voorts trouwelijck achtervolgen de beveelen haer van wegen de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant gegeven; besorgen dat in de voorsz. Vergaderinge niet en worde gehandelt ofte gedaen yets dat concerneren mochte de Hoocheyt, privilgien, gerechticheden, loffelijcke costuymen ende usancie van den Lande van Hollandt ende West-Vrieslant, Steden ende Leden van dien, sonder expresse ende speciale last van de Staten van de selve Landen.

3. Ende sullen hieromme werden gecommitteert volgens voorgaende gebruyck

bruyck eenige van de gequalificeerste ende bequaemste tot dese bedieninge uyt de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslant, de welcke niet sullen wesen in de *eedt ende gagie ofte dienst van* ymanden, dan alleenlijck van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslant ofte eenicheyt van de selve.

4. Sullen voorts de voorsz. Gedeputeerden in de voorsz. Vergaderinge ofte daer buyten niet mogen handelen sonder last als vooren van de naervolgende poincten; *Als van Vreede ofte Treves, Oorloge, handelinge met andere Potentaten, Landen ofte Steden van alliantien, Secoursen, verleenen ofte continueren van eenige generale ofte importante Octroyen daer by de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt soude schade connen lijden, aennemen, continueren of afdancken van eenich Crijschvolck noch mede van het senden van eenige Ambassadeurs ofte notable deputatie buytens Landts, gelijck mede in 't stuck van de Munten, Convoyen, ende Licenten sluyten ofte openen van de selve, verleenen van Pardonnen, remissien van delicten tegens den Staet begaen, als mede niet over quytscheldinge van Confiscatien by Sententie gedecreteert ofte eenige wichtige materien den Staet van den Lande betreffende*, ten deelen oock by de *Unien*, ende namentlijck die van *Utrecht* aen de Provincie gereserveert, die men hier hout geinsereert, ofte eenige andere pointen gereserveert aen de Staten van den Lande, maer dat sulcx voorvallende (gelijck sy sonderlinge daer op acht sullen hebben te nemen dat sy mogen soo tijdelijck alst mogelijck is daer van informatie becomende) terstont de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt ofte in absentie van de selve haer Ed. Groot Mog. Gecommitteerde Raden daer van sullen hebben te adverteren, op dat alsoo alles moge geschieden met kennisse van dese Provintie sonder datmen de selve precipitere, ende alsoo de authoriteyt aen sich selven neme.

5. Sullen niet vermogen te vercoopen, vervreemden, ofte oock belasten eenich recht ofte gerechticheden, Domeynen, Goederen, Actien ofte valable creditien de Generaliteyt ende gemeene Unie toebehoorende, anders als nae voorgaende Petitie van den Rade van State ende het consent der Provincie Staets-gewyse eerst daer op geresolveert hebbende.

6. Gelijck de selve mede niet en sullen vermogen het incomen van eenige Comptoiren generael of particulier onder de Generaliteyt hoorende, te diverteren, nochte belasten met Assignatien, Negotiatien, Verpondinge, ofte eenich ander verbontenis, sonder voorgaende Petitie ende consent als vooren.

7. Alle Penningen ende voorbaten der Generaliteyt van buyten toecomende uyt crachte van Tractaten, Alliantien, Subsidien met vreemde Princen ende Republijcquen gecontracteert, sullen comen in handen van den Ontfanger Generael, ende gelaten worden tot dispositie van den Raet van State, sonder ter Vergaderinge van de Generaliteyt daer van te mogen disponeren ofte eenige betalinge daer uyt te doen, als alleen op de ordonnantie van de gemelte Heeren des Raets van State.

8. Ende sullen voorts gantsch geene *jurisdictie* aen haer nemen te exerceren by haer selfs ofte oock niet by commissie, delegatie over processen ende saecken die tusschen eenige partyen contendenten woonende binnen de Geunieerde Provintien mochten voorcomen, maer de selve laten ofte renvoyeren voor soo veel de Generaliteyt comen aen te gaen, ofte aen den Raedt van State ofte aen de Collegie der Admiraliten na de nature ende gelegentheyt van de saecke.

 9. Maer

9. Maer in saecke daer *Revisie* versocht wort, sullen sy haer ter Generaliteyt mogen laten Committeren ende daerinne gebruycken, mits dat de voorseyde Revisie werde versocht ende vervolcht binnen behoorlijcken tijde daer toe nae rechten geordonneert, ende anders niet.

10. Sullen haer niet aennemen om by auctoriteyt te surcheren ofte suspenderen eenige executien van Sententien 't sy in Civil of Crimineel die by eenige Collegie ofte Rechters van de Generaliteyt ghewesen sullen zijn, maer sullen de selve *executie* voortvaren, niet tegenstaende de voorseyde surcheantie ofte geintenteerde suspensie.

11. Sullen gehouden wesen metten aenvanck aen de Vergaderinge van Hollant ende West-Vrieslant van alle het geene geduyrende hunlieden Commissie voor comt te vallen in de Vergaderinge van de Generaliteyt te kennen te geven, ende met eenen te exhiberen het regiſter inhoudende alle resolutien ter Generaliteyt van tijdt tot tijdt genomen.

12. Sullen gehouden wesen voorts goede ende nauwe Correspondentie met de Heeren van Hollant ende West-Vrieslant, ofte in absentie *der selver* met de Heeren Gecommitteerde Raden voornoemt, t'elckens *punctuelijck* rapporterende ofte adviserende van al het geene den Staet van den *Lande in 't Generael* ofte de Provintien van Hollandt ende West-Vrieslant in 't Particulier eenichsints is Concernerende, sonder dat sy met yemant anders, de saecke van den Lande aengaende, sullen mogen Correspondèren in het particulier, dan hebbende alvoren de voorsz. devoyren aen de bovengemelte Vergaderinge ofte aen de Heeren Gecommitteerde Raden gedaen; Maer indien het mochte voorvallen die van 't Noorder-Quartier specialijck concernerende, sullen daer van aen de Heeren Gecommitteerde Raden van de selve Quartieren, mede advertentie hebben te doen.

13. Sullen vorders den Raet van State ende de Collegien ter Admiraliteyt laten by het volcomen gebruyck van hare respective Instructien, sonder daerinne eenige veranderinge ofte inbreuck te doen, ofte te gedogen by yemandt anders gedaen te werden, ende sullen gehouden sijn regardt te nemen dat den selven Raet ende Collegien hare Instructien wel naecomen, ende dat sy respectivelijck by de selve worden gemainteneert.

14 Sullen oock niet vermogen sonder voorgaende advys ende kennisse van de Heeren van Hollant ende West-Vrieslandt te helpen Confereren ofte laten resigneren eenige Officien of Ampten, Militair ofte anders, nochte oock eenige nieuwe Officien, Tractementen te geven, ofte merckelijcke vereeringe 't sy aen uytheemse ofte oock Ingesetenen van de Landen, te accorderen daer mede den Staet van Oorloge ofte des Generaliteyts middelen ende incomen souden werden beswaert ofte vermindert, ende oock niet toe te staen eenige exorbitante defroyementen ofte surrogatie van andere persoonen in verstorven Tractementen.

15. Sulen insgelijcx niet vormogen eenich part ofte deel te hebben in eenige Waren ofte Coopmanschappen die aen 't Landt werden verkocht ofte gelevert, nochte oock in eenige Verpachtingen van des Generaliteyts middelen, veel min eenige Ordonnantien tot last van de Generaliteyt ofte particuliere

Provin-

Provintien *mogen kopen of in de selve participeren* alles directelijck nochte indirectelick.

16 Sullen tot gagie ofte Tractement genieten Iaerlijcx tegens vier gulden daeghs, ende reysende in Commissie haer reguleren nae het reglement ende ordre daer van gemaeckt ende noch te maecken, sonder malkanderen *eenige vereeringe ofte bysleugen* toe te mogen vougen in eeniger manieren.

17. Op welcke Instructie de Gedeputeerde nu in de voorsz. Vergaderinge gecommitteert zijnde, ofte hier nae te deputeren, sullen gehouden sijn te doen den behoorlijcken *Eedt* aen de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant, hare Heeren Committenten ende Principalen.

18. Ende reserveren de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt de interpretatie vermeerderingh ofte verminderingh by de Instructie aen haer selven.

Formulier van den Eedt voor de Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael.

Dit beloove ende sweere ick de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt als *Souverayn van de selve Provintien* (sonder dat ick yemandt anders kenne daer toe recht te hebben) gehouw ende ghetrouw te wesen, dat ick oock niet sal wesen een raedt ofte daedt daer door de Hoogheyt der voorsz. Provintie eenich indracht, ofte de Ingesetenen van dien, eenich hinder, schade, ofte letsel afcomen mochte, maer indien sulcx yet tot myner kennisse quame, dat ick nae myn vermogen sulcx sal beletten, ende terstont de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt voornoemt ofte in absentie der selver Heeren Gecommitteerde Raden, daer af doen kennisse, dat ick noch de Eere, Hoogheyt ende Heerlijckheyt van den selven Lande naer myn vermogen sal helpen bewaren, oock helpen maintineren ende voorstaen *de ware Gereformeerde Religie soo die tegenwoordich hier te Lande is aengenomen ende publyckelijck geexerceert*, ende voorts alles helpen dirigeren (in saecken deliberatien ofte beraetslaginge) daer in ick gebruyckt sal worden in haer Ho. Mog. Vergaderinge ofte daer buyten tot het geene de Provintie van Hollant ende West-Vrieslandt, ende vermogens de Unie de gesamentlijcke Provintien meest vorderlijck ende dienstich is; dat ick voorts secreet sal houden alle het geene secreet behoort ghehouden te worden; dat ick mede niet sal nemen eenige giften ofte gaven, die na beschrevene rechten verboden zijn, ende voorts alles sal doen dat een Gedeputeerde ende Ondersaet van den Lande van Hollandt ende West-Vrieslandt schuldich is ende behoort te doen, ende specialijck in alles my reguleren achtervolgens de Instructie op myne bedieninge alrede gemaeckt ofte noch te maecken.

De bywondighe / seyden: dat de ware oorsaecke ende occasie van dese Instructie was om dat Hollandt sach dat de Gecommitteerde van de Provintien ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. comparerende / alles deden om te complaceren aen sijn Hoogheyt; de eene uyt vreese / de ander om perticuliere interesten ende voordelen / oorsaecke waerom de Heeren Edelen van Hollandt / gantschelijck

schelijck dependerende van den Prince / als sijnde of Militayr of avancement hebbende of verwachtende van sijn Hoogheyt / dese Instructie contradiceerden / ende waerom oock de Heer van Mathenes den Eedt niet wilde doen. Also nochtans de Staten Generael nu al sedert veel Jaren compareerden als een ordinaris Collegie / die al eer niet als selden ende op beschryvinghe van den Raedt van Staten by een quamen / soo vonden die van Hollandt goet de selve te adstringeren (immers hare Gedeputeerde) aen een Instructie / bysonder tegen verscheyde abuysen die sy seyden dat dagelijcx tegen de meeninge van Hollandt wierden begaen.

De Instructie voor de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt / sult ghy vinden op het Jaer vijf en twintich, ofte in 't vijfde boeck. Ende om dat de Heer Raet Pensionaris van Hollandt veel directie heeft soo in sijne Provintie als ter Generaliteyt / soo stelle ick hier oock sijne Instructie.

Instructie waer nae den Raedt Pensionaris van 't gemeene Landt van Hollandt ende West-Vrieslandt hem in sijnen dienst sal hebben te reguleren.

1. Inden eersten, ten eynde het gemeene Landt gestadich van den Raedt Pensionaris ghedient mach werden, soo sal hy geene Officieren, benevens het Raedt Pensionarischap, binnen ofte buyten s'Landts mogen bedienen in geenderhande manieren onder eenich pretext.

2. Ende om in alle saecken sijnen dienst ende advyse te mogen gebruycken, sal hy hem in alle saecken soo van de Quartieren, Steden, Dorpen ende Collegien van Hollandt ende West-Vrieslandt, als oock van de andere Provintien ende Landen, soo veel dat Hollandt ende West-Vrieslandt soude mogen roeren, Neutrael ende onpartydich houden, niemandt ten dienste te staen, Advys ofte Consultatie te geven, ofte oock eenige Pensioenen ofte Gagien nemen.

3. Sal gehouden wesen naer sijn uytterste vermogen te besorgen, dat de Privilegien, gerechticheden, costuymen ende usantien van den Landen van Hollandt ende West-Vrieslant, mitsgaders de behoorlijcke authoriteyt van den Staet, in alles geconserveert ende bewaert werde.

4. Sal den selven neerstelijck ende getrouwelijck alle Processen die 't Landt van Hollandt ende West-Vrieslandt heeft, of namaels geduyrende sijnen dienst krygen sal, doen vorderen ende avanceren.

5. Ende op dat de Staten tot allen tijden mogen werden onderricht wat Processen sy uytstaende hebben, sal des versochs zijnde, rapport doen van den Staet van s'Landts processen, ende voorts tot allen tijden als sulcx notelijck wesen sal.

6. Item, hy sal aen die van de Edelen comparerende in 't Collegie van de Gecommitterde Raden, ten minsten *acht* dagen voor dat de dachvaert is verschenen, soo verre den tijdt sulcx lijden mach, in geschrifte doen leveren de poincten ende stucken, daer op de dachvaert sal dienen ingestelt, met kennisse van de Gecommitteerde Raden, ten eynde de Edelen een dach of meer voor de Vergaderinge metten anderen daer op mogen delibereren.

7. Sal

7. Sal gehoude wesen alle dachvaerden van de Staten precise waer te nemen, op den dach jegens den welcke de beschryvinge is gedaen, ende sal mette presente Leden de besoigne ter handt nemen, ende alle voorvallende saecken af doen, tot vergeven van Ampten en Officien incluys, sonder de aencomste van de absente Leden te verwachten.

8. Sal het werck van de Vergaderinge beginnen des voormiddachs ten *negen* uyren, en des namiddachs ten *drie* uyren, en eyndigen des morgens ten *twaelf*, en des naer middachs ten *ses* uyren.

9. Sal de voorstellinge by hem te doen, in dier vougen sijn te beleyden, dat op elcke sessie soo voor als naer middach t'elcken een *omvrage* tot Conclusie mach werden gebracht.

10. In cas van absentie van eenige Leden nae dat de uyre van de Vergaderinge sal gecomen wesen, sal hy ter handt nemen de lecturen van eenige requesten, ofte andere saecken buyten de poincten van beschryvinge, om alsoo een *omvrage* vooren af te doen.

11. Sal (de Vergaderinge compleet zijnde) ter handt nemen *de Poincten van beschryvinge*, en vooor eerst de gene, die tot *gelt-middelen* sijn streckende, ende sal niet te min alle andere poincten sommierlijck overgaen, om door die middel de inclinatie van de Leden (soo haest doenlijck is) totte voorsz. poincten te mogen verstaen.

12. Sal by resumptie op de poincten besoignerende, alleen aenmanen ende sommeren de Leden die difficil sijn ghebleven, sonder daer over een generale omvrage te doen, ten ware hy Raedt Pensionaris sonderlinghe redenen hadde om anders te doen.

13. Sal een bysondere Lyste houden van de Leden die by haer Ed. Groot Mog. tot eenige perticuliere besoigne sullen wesen ghecommitteert, ende alle weecke eenmael het Lidt, dat het eerste is, in elcke Commissie aenmanen dat de voorsz besoigne mach werden gevordert, ghevende met eene aen het selve Lit Extract uyt de voorsz. Commissie.

14. Sal rapport doen aen haer Groot Mog. in 't begin van elcke Vergaderinge, wat t'sedert het scheyden van de laetst voorgaende Vergaderinge ter Generaliteyt ende Gecommitteerde Raden, voor notable saecken sijn voorgevallen.

15. Sal alle Requesten de *Pachters* van de middelen raeckende (alvoorens die ter Vergaderinghe te lesen) stellen in handen van den Commissarissen by haer Ed. Groot Mog. daer toe te ordonneren om daer nae ter Vergaderinghe in te brengen de geene die hem by de voorsz. Commissie, naer ghedane visitatie, ter handt sullen werden gestelt.

16. Ende na het oplesen van elck poinct, sal hy den *Edelen* ende Steden daer op haer advys ende opinie laten verklaren, sonder yemant van de selve in 't geven van haer Advys ende verklaren van hunne opinie, te interrumperen of sijn advys te verklaren, ten ware van hem by de Edelen ende Steden sulcx werde begeert.

17. Sal de opinien, ommevragen, ende een yders opinie annoteren, ende ommevraecht zijnde, verklaren wat de meeste stemmen ofte opinien zijn, om daer nae gecloncudeert, resolutie genomen ende ingestelt te werden.

18. Item, sal besorgen dat alle Maendachs naemiddachs in de Vergaderinge gheresumeert werden alle resolutien van importantie in de voorgaende weecke genomen, ende alsoo tot laste van den Secretaris staen *de extentien* van de Appostillen ende Appoinctementen op de ordinaris Requesten, soo sullen de selve (van importantie wesende) by den Raedt Pensionaris ende Secretaris te samen werden geresumeert al eer de selve sullen werden uytgegeven.

19. Sal oock een pertinente Register gemaect ende ghehouden worden van alle de Resolutien van de Staten, ghelijck by den Secretaris register sal werden gehouden van de Appoinctementen op de Requesten den Staten ghepresenteert, gegeven, met sommier verhael van 't versoeck by de selve Requeste ghedaen, welck Register onder den Secretaris sal berusten, om tot allen tijden geopent te werden ter begeerte van de Landen van de Vergaderinge.

20. Sal gehouden wesen alle Ordonnantien, Acten, Placcaten, Consenten, Resolutien ende andere depeschen van importantie selfs te extenderen ende doen registreren, en voor het hooft van elck depesche het sommier inhouden van dien, annoteren.

21. Ende sal mede besorgen dat ten langsten binnen *acht* ofte *veertien* dagen na yder dachvaert de geextendeerde resolutien mogen werden ghestelt, om tot kosten van 't ghemeene Landt een ygelijck van de Staten als Edelen ende Steden gelevert werden Copye van de selve, oock van alle Acten van Consenten.

22. Sal t'elcken des versocht zijnde, de Staten overleveren Inventaris van alle Boecken, Stucken, Charteren ende Papieren, het gemeene Landt toebehoorende ende onder hem berustende, ten eynde de Staten daer uyt t'haren gelieven mogen doen lichten al soodanige die sy achten sullen dat in des gemeene Landts archivis behooren nedergeleyt ende bewaert te werden.

23. Item, sal den Raedt Pensionaris secreet houden ende niet ter Werelt revelleren de opinien die by een ygelijck gegeven zijn, ende oock de redenen daer toe geallegeert, mitsgaders alle saecken in de Vergaderinge gehandelt, die behooren ofte andersints bevolen sullen werden secreet te houden.

24. Sal mede gehouden wesen alle Commissien ende reysen die hem by den Staten binnen de gevilieerde Landen ten laste geleyt sullen werden, naerstelijck ende getrouwelijck te achtervolgen, ende reysende in Commissie sal hy sijn last nemen by geschrifte, geteeckent by een van de Edelen, ende twee van de Gedeputeerden van de Steden ordentlijck by gebeurte, op alsulcken voet ende ordere, als by de Vergaderinge generalijck goet gevonden sal werden.

25. Item, sal gehouden wesen te compareren ordinarie in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden, mitsgaders ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, alwaer hy niet meer als voix deliberatie sal hebben, ende bevindende daer eenige saecken voor te vallen, alwaer de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant behooren op beschreven te worden als voor den dienst van 't Landt bevonden sal werden te behooren, ende 't geene hem by de selve 't sy om de Staten te beschryven, op eenige andere depesches te doen te lasten, gheleyt sal werden: naerstelijck te effectueren, ende sal sijn ordinaris woonplaets houden in den Hage.

26. Ende sal hem op den Eedt bevolen wesen hem eenichsins te bemoeyen

me:

met het *verkiesen ofte stellen van eenige Officieren*, Vroetschappen ofte andere Magistraten in Steden, of ten platen Lande, mitsgaders oock niemant wie die soude mogen wesen, in de Vergaderinge van de Staten by de Gecommitteerde Raden in de *Generaliteyt* by *sijn Excellentie* ofte elders tot officien van Justitien, Finantie Militaire, ofte andere politijcque *opentlijck noch bedecktelijck mogen recommanderen.*

27. Sal gehouden sijn een waeckent ooge te houden op 't stuck van de *Finantie*, om soo veel doenlijck, hem daer nae te informeren ende de Heeren Staten des versocht zijnde, te dienen van advys, maer hen niet onderwinden met het ordonneren ofte distribueren van 't stuck van de Finantie, maer daer mede te laten begaen de Heeren Gecommitteerde Raden, die hy sal gehouden wesen te dienen van advys.

28. Insgelijcx sal continueren in de *Correspondentie* van de Ambassadeurs van desen Staet in andere Rijcken, soo als den voorgemelte Raedt Pensionaris is toe-ghestaen gheweest, volgens de resolutie van haer Ed. Groot Mog. van den *vijf en twintichsten* July 1626.

29. Doch en sal hem niet vervorderen eenige *Correspondentien* te houden, mondelinge ofte by geschrift, met Coningen, Princen, Vorsten, Republijcquen, Steden, Gemeenten, Ambassadeurs, Agenten, nochte andere buyten ofte binnen den Lande, van saecken de *secreet* ende den Staet van den Lande aengaende, ten ware hem sulcx by expresse resolutie van de Staten van Hollant ende West-Vrieslant werde geordonneert, ende de brieven die hem daer op sullen toe-geschreven ende gesonden werden, mitsgaders het substantieelste van de propoosten daer op gevallen, sal gehouden sijn in de Vergaderinge van de Staten, ofte in absentie van de selve, aen de Gecommitteerde Raden, in presentie van de Gedeputeerden van West-Vrieslant ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael *in loco* zijnde, overleveren, laten lesen ende rapporteren, om daer op resolutie genomen te werden, ten meesten dienst van den Lande.

30. Sal geen Missive aen de Staten ofte Gecommitteerde Raden gheaddresseert mogen *openen*, dan in de Vergaderinge der selver, ende ten overstaen van de geene die van de selve present zijn aen de welcke die sullen wesen geaddresseert, ende dat terstont na de receptie van de selve, gelijck oock geen Missiven ofte Brieven sal mogen achterhouden, noch nae sijn wel-gevallen mogen doen openen, den Staet van den Lande betreffende, maer die terstont nae den ontfangh van de selve moeten voort-brengen om gelesen ende den inhoudt geweten te werden.

31. Voor welcken dienst den voorsz. Raet Pensionaris jaerlijcx voor *Pensioen* ofte gagie genieten sal uyt de ghemeene Landts Impositien ter somme toe van *drie duysendt* Carolus guldens, daer van alle drie Maenden eenvierendeel sal worden betaelt.

32. Ende reysende in eenighe extraordinaris besoygne door last ende commissien van de Staten ofte Gecommitteerde Raden, sal genieten gelijcke vacatien als andere Gedeputeerden, ten'ware de Staten goet vonden dat den Raedt Pensionaris noch daer en boven een Clerck soude mogen mede nemen ende gebruycken, in welcken gevalle hy voor den selven daechs . . . . . . ten reguarde van sijn kosten meer sal genieten, en dat boven Schuyt ende Wagen vrachten.

Ende

33. Ende sal den voorsz. Raedt Pensionaris Eedt doen, dat hy hem nae alle de voorsz. pointen sal reguleren, ende voorts al tot dienste van den Lande van Hollandt ende West-Vrieslandt doen dat een goet ende getrouwe Raedt Pensionaris schuldich is ende behoort te doen, sonder eenighe giften ofte gaven, kleyn ofte groot, die nae rechten verboden zijn te ontfangen, op pene van infamie ende privatie van sijnen staet.

34. Den dienst van desen Raedt Pensionaris, sal duyren den tijdt van *vijf Iaren*, welcke geexpireert zijnde, van nieuws sal werden gedelibereert op het verkiesen van eenen anderen, ten ware met verre de meeste stemmen goet gevonden wierde, desen wederom in dienst aen te nemen op dese sijne Instructie die hier oock van nieuws in de Vergaderinge sal werden gelesen, gheexamineert en gearresteert, ende by desen geswooren, ende sal geduyrende sijnen dienst, sijnen rang ende sessie moeten nemen boven de Staten ende Gecommitteerde Raden respective.

35. Ende in soo verre hy in desen dienst niet en wert gecontinueert, sal geen andere Staten uyt de Provintie van Hollandt mogen bedienen, *als met consent* ende voor-weten van de Heeren Staten van Hollandt ende *West-Vrieslandt*.

Aldus ghearresteert in volle Vergaderinge van de Ed. Groot *Mog. Heeren* Staten voornoemt, in den Hage den *twintichsten* Marty 1641.

Die van Hollandt spraecken oock in Augusty van haer te willen decharge-ren van de vijftich Anno acht ende twintich ghelichtede Compagnien/ende in plaets van sulcx op haer nemen de Kust-schepen.

In die Maent quamen oock alhier de Heeren Gualteri ende Marsum gesonden ende gecommitteert van wegen Vrieslant ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. op het stuck van de Oost-Indische Compagnie.

Die van Hollandt hebben geklaegt ter Generaliteyt dat die van Utrecht hadden gestelt tien stuyvers op yeder tonne biers / uyt Hollandt in de Provintie van Utrecht gebracht wordende / versouckende dattet selve mocht werden afgeschaft als contrarierende het achtiende Articul van de Unie van Utrecht.

De gesondtheyt van den Prince was teerder; worden seer gequelt met de fluxien / ende alsoo veel gesprooken wierdt van eenen Doctor Knofelius in Pruyssen/ die aen den Koninck van Polen goede Cure hadden gedaen/ soo heeft sijn Hoocheyt gedaen schrijven aen den gemelden Knofelius, om herwaerts en keer te komen / hem tot sijn Transport overmaeckende duysent Rijcxdalers: sijn Midicament was een gedistilleert water/ of quintessentie van mineralen ende andersints / daer van ingevende eenige weynich lepelen teffens. Maer men heeft oock al in't sijne bevonden / dat Tollere nodosam nescit Medicina podagram, ende datter Charlatannerie met onderliep.

Men heeft oock besoigne gehadt over 't neutrael maecken van de Marck vloeyende van Breda tusschen 't Princelant ende de Cluyndert, tegen den Dever.

Alsoo die van Hollant/gelijck geseyt is/soo seer drongen om het Collegie van de Generale Staten in beter ordre te brengen; soo heeftmen oock geremarqueert dat veeltijdts Leden van Hollant compareerden in de Vergaderinge van

van de Staten Generael / sonder ordre of last / ende uyt particuliere curieus-heyt/derhalven den veertienden September is goet gevonden te versoecken de Heeren Staten van Hollandt/Staets-gewijse vergadert wesende/ dat de selve onbeswaert wilden zijn / met Credityf of ander noodich bescheyt te versien de Heeren by haer Ed. Mo: Extraordinaris te committeren/om geduyrende haer Ed. Mog. absentie by te woonen de Vergaderinge van haer Ho. Mog. met en nessens de Heeren ordinaris Gedeputeerden en de Heeren Gecommitteerde Raden van de selve Provincie/ volgens voorgaende voet ende ordre/ of dat andersints soude comen te gebeuren / dat aen soodanige extraordinaris Gedeputeerde of Gedeputeerden sonder Credityf of ander nodich bescheyt versien wesende/geduyrende de absentie van haer Ed. Mog. Staets-gewijse Vergaderinge acces soude worden geweygert tot de Vergaderinge van haer Ho. Mog.

Om dat oock dickwils abuys ende verachtering van saecken wiert bespeurt by 't vertreck ende absentie van de een ende de andere van de Vergadering / is in September verstaen vast te stellen dat allen en een ygelijck/'t sy extraordinaris of ordinaris Gedeputeerden in de Vergaderinge van haer Ho. Mo. uyt of van wegen wat Provintien 't selfde soude mogen sijn comparerende/ gehouden souden sijn ende blyven alle soodanige acten / stucken / bescheyden ende munimenten/ het Publijcque of Particulier respective raeckende/ die in sijne of hare handen souden mogen sijn gestelt/ te restitueren in handen van de Heer presiderende in der tijdt/ofte seponeren ter Griffie van haer Ho. Mog. soo wanneer als sodanige Gedeputeerde of Gedeputeerden uyt den Haech souden comen te vertrecken/met meninge en intentie om drie dagen daer uyt te verblyven/ ende in cas de selve Heeren Gedeputeerde of Gedeputeerden soodanige meyninge en intentie ten tijde van der selver vertreck uyt den Hage niet en mochten hebben/ maer dat hun geduyrende der selver absentie / naer expiratie van den voorsz. tijdt van drie dagen eenich belet mocht opcomen / daer door sy binnen den selven tijdt niet en souden connen wederkeren / souden de selve als dan de voorsz. actien/ stucken / bescheyden/ ende Munimenten/aen opgemelten Heer presiderende in der tijdt / of ter Griffie van haer Ho. Mog. naer expiratie van de voornoemde drie dagen/stracx ende dadelijck besloten moeten laeten af doen comen.

Men heeft oock op de Commissien van de Generaliteyt desen naevolgenden voet gearresteert/dat de Commissie van haer Ho. Mog. tot vernieuwinge van de Magistraet tot Mastricht voornoemt/ de decisien der geinstrueerde Processen aldaer / als andersints naer ouder gewoonte vallende / uytgevoert souden moeten worden binnen den tijdt van twee Maenden, of uytterlijck tien weecken, ende op dat sulcx met mesnage/oock tot behoorlijck respect van den Staet deser Landen mocht worden uytgevoert / soo wiert de ghemelte Heeren toegeleyt de somme van eens twee hondert gulden/om daer uyt te betalen alle vereeringen / Bellecijten / ende Aelmissen/die sy te Water of te Lande in Herbergen of daer buyten / binnen Maestricht, of geduerende de voyagie/souden comen te doen / uyt wat oorsaecke of respect het selve soude mogen wesen of connen te geschieden : Ende wat belangt de vereeringe met den gevolge ende aencleven van dien voor de Heeren Comissarisen selfs/hare Dienaren ende een Generaliteyts

Boode; mitsgaders Amanuensis, die de selve Heeren Commissarisen souden moeten met nemen / om in de Processen gebruyckt te worden / daer voor men elcke Commissaris dagelijcx toegeleyt vijf en twintich gulden / maeckende t'samen vijftich gulden voor hun beyden / ende dat boven ende behalven Peerde-huyren, wagens, Scheeps-vrachten, Convoy-gelden ende 'tkruyen van Baggagie, gelijck oock hier in niet en wiert begrepen het dach-gelt van een Boode tot een daelder daechs / noch oock hondert gulden voor den voorsz. Amanuensis, die boven al 't geene voorsz. is by Generaliteyt souden werden betaelt: Ende verclaerden haer Ho. Mog. dat dit reglement soude strecken voor de Heeren Commissarissen die uyt den Raet van State oock naer Mastricht by den selven Raet tot verrichtinge van andere s'Lants saecken aldaer souden mogen worden ghecommitteert / uytgesondert de hondert gulden voor den Amanuensis, en dat hunne dach-gelden ter occasie van de mont-costen van den selven Amanuensis souden worden vermindert: Wyders verclaerden haer Ho. Mog. dat voortaen tot Maestricht geene Reeckeningen van Contributien, Convoy of Licenten, Domeynen noch oock van Commijsen van Fortificatien, of Vivres de Generaliteyt competerende of concernerende / en soude worden gedaen of opgenomen / maer alle de selve Rekeningen hier te Lande sulcx ende daer 't behoorde naer de ordre van 't Landt moeten worden overgelevert / opgenomen ende gesloten.

Hier te voor waren de onkosten van de selve Commissie wel gemonteert tot op acht en dertich duysent guldens / deur dit reglement maeckte men staet dattet niet hooger soude lopen als omtrent acht duysent gulden.

In September wierdt bevonden de achterheyt van de ongerepartieerde Troupes wel te monteren op drie en dertich mael hondert duysent gulden.

De Heer van Mathenes bleef noch al weygerende den Eedt te doen op de Instructie / hy hadde de reputatie van te sijn scrupuleux; maeckte swaricheyt in 't presteren van een Eedt, die hy wel sach dat beswaerlijck soude konnen werden achtervolcht / vreesde terstont in 't een of 't ander deuckerachtige gestelde passage te werden achterhaelt ende geattrappeert; maer andere seyden dat hy deur de ander Heeren Edelen / (om den Prince te behagen die sy seyden dat de Instructie ongeern sach) wierdt te rugge gehouden / derhalven wierdt goet gevonden dat hy soude absenteeren van de Vergadering van hare Ho. Mog. tot dat hy den Eedt soude hebben gedaen.

Andere quaetspreeckers oock seyden / dat hy als seer precys zijnde ende in alles niet seer na den Prince luysterende / wierde wederhouden van den Eedt; op dat hem de Staten van Hollant daer over mochten t'eenemael removeeren van die bedieningh / en dat een ander die gerechtelycker was in sijn plaets quame. maer hy was om die oorsaecke by de Heeren van de Steden van Hollandt des te aengenamer / die hem seer baden ende induceerden om den Eedt te doen / ende in charge te continueeren / hy seyde oock dat in een passage van de instructie stondt dat men moest alles secreet houden / ende in een ander dat hy alles soude moeten aen de Staten van Hollandt rapporteeren / meende dat sulcx contrarieerde 't een tegen 't ander. Alsoo somtydts dingen ender weynich moesten werden gemenageert. Maer dat, was meest waerom die van Hollandt de instructie

structie begeerden/om dat onder dien pretext de importantste dingen/seyden sy/ deur den Prince ende eenige geassumeerde Heeren wierden gedaen. Dat sy als Souverains wilden van alles self kennis hebben / ende niet soo veel macht geven aen haer Commissarisen of Mandatarisen. In October wilde hy sijne Commissien neder leggen/ liever als den Eedt te doen / de Heeren van Hollant hebben geweygert de selve Commissie weder aen te nemen/als hebbende groot vertrouwen op sijne vroomicheyt ende eerlijckheyt ; ende sagen niet geern dat hy de Commissie soude afleggen / als vreesende dat een ander in sijn plaets soude komen / daer aen sy soo goedt contentement niet souden nemen. Ende soude de Heer Cats in desen tijdt aen den Prince self geseyt hebben/dat veel Steden in dat gevoelen waren dat sijn Hoocheyt soude sich op dese manier soecken te ontdoen van den Heer van Mathenes.

In dese Maent October stierf de Heer Sweeder van Haersolte, Drost van Zallant / ende gecommitteert ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. welcke Charge hy wel twintich Jaer langh hadde bekleedt ; ende sich veel gesach eer ende aensien soo in de Generaliteyt als in sijne Provintie geacquireert. De Heer Willem Ripperda vondt goedt te staen naer het Drossartschap van Zallant, versochte en bequam brieven van voorschryvinge van den Prince aen de Steden van Over-Yssel / maer aldaer komende bevondt ende vernam dat de selve Steden/ soo in regadt van 't Engelsche Huwelijck/ als dat sy ongeern sagen dat Sijn Hoocheyt den Koninck van Engelant meer als 't Parlement favoriseerde / niet seer souden sien op de selve recommandatie; ende dattet hem meer quaet als goedt soude doen. Derhalven heeft hy de Brieven te rugge gehouden. Ende is Drost van Zallant daer na geworden de Heer Voorst, ende gecommitteert ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. de Heer Boldewijn Iacob Mulert Heer van de Leemkuyl.

Die van de Lantschap Drenthe hebben van tijdt tot tijdt veel geklaegt van dat sy in 't stuck der Generaliteyts Regering niet hadden te seggen. Ende alsoo nu op de baen quam de saecke van Treves of Vrede-Handelingh tot Munster. So hebben Ridderschap ende Eygenerfden hier gesonden den Heer Iacob Schichardt haer Lantschryver/ die ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. den negenden October gedaen heeft dese Propositie / vervatende seer bondich de gelegenheyt van 't selve Lantschap/ rechten ende pretensien van dien.

HOOGE MOGENDE HEEREN.

Ridderschap ende Eygenerfden van de Lantschap *Drenthe*, verstaen hebbende dat U. Ho. Mog. onlangs gelieft heeft den Heeren Staten van de respective Provintien aen te schrijven, om by occasie van de aenstaende handelinge van Vrede of Trefves tot *Munster* en *Osnabrugge* te delibereren ende resolveren op de nodige ordren, als men tot maintien van den Staet deser Landen bevinden sal te behooren, ende namentlijck oock om de gemeene Unie van Utrecht, soo als die eertijdts gemaeckt ende gehouden is, van nieus te confirmeren, sonder dat de Lantschap Drenthe, sijnde notoyrlijck mede een lidt van de selve Unie, diesaengaende eenige notie of aenschryvinge, van wegen U H.Mo. is gedaen.

 Hebben

Hebben op hare jongst gehoudene Lantdach, Staetsgewijse Vergadert sijnde, goet ende nodich gevonden, daer over aen U. Mog. te doen hare rechtveerdige doleantien, ende over sulcx my te Committeren ende lasten U. Ho. Mog. naer voorgaende presentatie van haren ootmoedigen dienst ende wenschinge van langdurige voorspoedige Regieringe, met allen behoorlijcken respect ende eerbiedinge in 't corte wederom voor te dragen, 't geene voor desen tot meermalen, soo mondelingh als schriftelijck alhier is vertoont, ende met genoechsaem blijcken claerlijck geverifieert.

Dat de gemelte Lantschap van *Drenthe* van ouden tijden geweest ende noch is een gehele formeerde Provintie, separaet ende apart van anderen, hebbende altoos gehadt ende noch hebbende haer eygen selfs volcomen Regieringe, Hoocheden, Rechten, gerechticheden, hooge ende lege Iurisdictien, Magistraten, Name, Wapen, Zegel, Ararium, Wetten ende Costuymen van ander Provintien onderscheyden.

Dat oock de selve Lantschap onder den Souverainen van de *Landen*, soo wel by de Regieringe van de *Bisschoppen* van *Utrecht*, als van 't Huys *van Burgundien* altoos niet anders gekent ende gehouden is geweest, als eenige *van hare nabuyrige* Provintien.

Niet alleene in 't stuck van bysondere huldinge ende reciproque beloften ende Confirmatie van hare rechten ende Privilegien.

Ende in 't Contribueren tot de gemeene lasten, daer toe de gemelte Lantschap altoos apart gebeden ende versocht, oock voor hare vrywillige Consenten bedanckt is geworden, alhoewel de selve dickwils verre soo hooch niet en werden gedragen, als de petitien wel mede brachten.

Maer mede in cas van convocatie van de Heeren Staten Generael soo wanneer eenige sware en wichtige saken, de gemeene Landen raeckende, Vergaderinge van Staten vereyschten, waer toe de Staten van den Landtschap Drenthe niet min als de Staten van de andere Provintien altoos sijn beschreven ende versocht geweest, gelijck sulcx onder anderen notabel is ghebleecken ten tijde van de solemnele overdracht van dese Nederlanden by *Keyser Carel* aen sijn Soon den Konink *Philippus* in den Iare *vijftien hondert vijf en vijftich* binnen *Brussel* gedaen.

Tot welcken *Actum* de Staten van de Landtschap *Drenthe* by Keyser *Karel* ende Koninck *Philips* in 't bysonder sijn beschreven ende gecompareert, oock op des Keysers voorgaende versoeck hare bewillinge tot de voornoemde overdracht gegeven, ende dienvolgens in 't bysonder van den Eedt aen Keyser *Karel* ghedaen ontslagen zijnde, op nieuw Koninck *Philips* gehuldiget, ende daer tegens van de selve wederom den Eedt ende confirmatie van hun rechten, vryheden ende possessien ontfangen hebben.

Synde de selve Landtschap insgelijcx daer nae, als dese Nederlanden in Oorloch geraect waren met den Koninck van Spaengien, ende hun by de Unie van Uytrecht naeder hadden verbonden, niet minder gekendt maer steets versocht ende beschreven, om alle saecken van den Lande te willen by-woonen ende te helpen beraetslagen, oock al eer de selve in de Unie waren ontfangen, alsoo notoyr ende kennelijck ware, dat de meergemelte Landtschap tot het compareren ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael van haer selfs ghequalificeert

ende

ende gerechtiget was, ende dat volgens het *derde* articul van de pacificatie van de Generale Staten, moste geschieden in fulcker forme ende maniere als die gheschiede, doen Keyser *Carol* de opdracht van dese Landen dede aen sijn Soon Coninck *Philips*, alwaer de Staten van de Landtschap *Drenthe* mede waren beschreven ende present geweest.

Tot welcken eynde oock de geseyde Landtschap is gehouden gheweest voor soo een essentielen membrum van de Vergaderinghe, dat de selve in den Iare *vijftien hondert negen en tseventich* niet alleen is beschreven geweest, om nevens de andere Provintien Gedeputeerdens te willen senden, om te helpen advyseren ende resolveren, soo over de Vredehandel tot Ceulen aengestelt, als op de goede directie van Oorloge.

Maer dat oock de Heeren Staten Generael ende den Eers-Hertoch *Matthias* Gouverneur van de Landen by hare brieven tot meermalen rondelijck hebben verklaert, daer over egeene resolutie te mogen, ofte konnen nemen, sonder advys van de Lantschap Drenthe, ende over sulcx by gebreecke van 't senden harer Gedeputeerden ofte ten minsten van hun advys, genootsaeckt te sullen worden, de voorgeroerde saecken ongedaen te laten.

Dienvolgens sijn Ridderschap ende Eygenerfden, representerende de Staten der Lantschap ofte Graefschap Drenthe op den *elfden April vijftienhondert tachtich* in de *Vnie* van *Vytrecht* solemnelijck *aequo jure* als Bontgenoten op ende aengenomen.

Hebben oock daer op Sessie ende stemme ter Vergaderinge van de Heeren Generale Staten gehadt ende genooten, in de Generaliteyts Collegien gebesoigneert, ende daer in soo lange gecontinueert, tot dat de Landtschap tot haren groot leetwesen, ende buyten haren schuldt door het innemen van *Groeningen*, *Coevorden* ende *Steenwijck* by den Vyandt overheert, ende voor een tijdt langh van de *Vnie gescheurt* is geweest.

Gelijck 't selve wel mede andere van hare naburige Provintien in 't geheel of ten dele is gebeurt, dat dies niet te min volgens de Vnie gereduceert sijnde, haer voorige plaetsen ende gerechtigheden *jure post limini* wederom hebben genoten.

Sulcx dat het in alle wegen meer als reden ende billick is, dat de Lantschap van Drenthe, nae hare verlossinge ende reductie in 't geheel, insgelijcx in haren voorige staet werde herstelt, 't welck u Ho. Mog. selve oock soo hebben verstaen, ende klaerlijck te kennen gegeven in den Iare *vijftien hondert drie en tachtich*, doen u Ho. Mog. stonden om te handelen met den Coninck van Vranckrijck, nae het overlyden van den Hertoch van *Alanzon*, als wanneer niet alleen by het *derde* artyckel van de Conditien alle der Landen privilegien in 't generael ende in 't bysonder gereserveert, maer oock by het *twee en twintichsten* artyckel expresselijck bedongen wierde, dat alle noch Vereenichde Provincien als *Over-Yssel*, *Ommelanden* ende *Drenthe* (die doen ter tijdt meest door s' Vyandts gewelt onderdruct waren) gelijcke Conditien soude hebben te genieten, als *Reydanus* verhaelt in 't begin van 't *vierde* boeck van de Nederlantsche geschiedenissen.

Moetende de voorseyde resolutie ofte herstellinge alhier om soo veel te meer plaetse hebben, ten aensien van de aenbiedinge en beloften die u Ho. Mog. belieft heeft in den Iare *sestien hondert twee* en *twee en dertich* by openbare Placcaten in seer ample termen te doen, oock aen sodane Provintien die onder de Dominatie

tie van Spaengien staen, ende waer van eenige te vooren met haren eygen vryen wille de Unie hadden verlaten.

Daer ter contrarie die Lantschap Drenthe haer vrywillich in de Unie begeven, oock haer altoos als getrouwe Bontgenooten gedragen, ende in de gemeene lasten naer, ja genoech boven haer vermogen, gecontribueert, ende in 't geringste niet gemeriteert en heeft van haer recht gefrusteert ofte ghepriveert te worden.

Sonder dat de ghemelde Landtschap hier in eenichsints kan obsteren haer kleynigheyt ofte geringe vermogen, alsoo de selve niet tegenstaende dese consideratie, al voor langs in de Unie ende in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generael *æquo jure* is aenghenomen, ende daerom ten sulcken insichte daer uyt nu niet kan werden versmeten.

Oock kennelijck is dat het heel selden ghebeurt, dat alle Geconfœdereerde Leden altoos gelijcke machtich ende vermogen zijn, die dies niet te min ghelijcke recht van *Sessien* ende *Suffragien* genieten, als in ouden tijden gebleecken is, by het verbondt van den machtigen Coninck van *Persia* ende die van *Thebum*, als by de Confœderatie van de Acheris ende noch huydendaechs notoyrlijck gebleeckt by den Eedt-genootschap van die van Switserlant, ja om niet verre te gaen selfs in dese Nederlantsche Geunieerde Provintien ende der selver Leden ende Steden in 't perticulier.

Behalven dat de meergemelde Lantschap *Drenthe* oock soo geringe ende van soo weynich consideratie niet en is, of sy is van wegen hare ghelegentheyt een sleutel van *twee* ofte *drie* van hare nabuyrige Geallieerde Provintien; ende daer de Landen niet weynich aengelegen is.

Connende mede de selve Landtschap niet hinderlijck zijn, datter wel verscheyden, oock perticuliere Steden in de *Unie* sijn geadmittert, die daerom evenwel geene *Sessie* ofte *Stemme* in de Vergaderinge hebben gehadt.

Also notoyrlijcken een groot onderscheyt is tusschen een ofte meer perticuliere Steden van een Provintie, die men slechts in de Unie aengenomen, doch noyt tot de sessie in de Staten van den Lande toe-ghelaten heeft, ende tusschen eene geheele gereformeerde Landtschap *Drenthe*, die als vooren verhaelt, al van oudts oock voor het oprechten van de Unie, in de gemelte Vergaderinge beyde sessie ende stemme *suo jure* heeft gehadt, ende naderhandt als Staten niet alleen tot de Unie *simpliciter*, maer oock tot de sessie ende het recht van stemmen van de andere Provintien ende Bondtgenooten is gheroepen ende gheadmitteert, ja voor een soo nootwendich Lith van de Vergaderinge gehouden ende gekent geweest, dat sonder haer ende hare resolutien, over egeene poincten raeckende Peys ende Oorloch, ofte andere gewichtige saecken van den Lande, by de Heeren Staten Generael, volgens der selver eygene verklaringe, eyndelijck resolutie heeft konnen genomen worden.

Ende sijn oock geen reden van State, die de Landtschap in haer goet hebbende recht soude mogen nadelich wesen, gelijck men voor desen wel heeft willen voorwenden.

Gemerckt dat geen beter maximen of fundamenten van State konnen werden gevonden ofte gelecht, als die Godt, eenichste Autheur ende Stichter van alle

alle wel-bestelde regieringen, selve heeft ghestelt, seggende: *in Iustitia stabilitur Thronus Regis.*

Ende dat niet rechtveerdiger en is, nochte den Goddelijcken, natuyrlijcken ende aller volckeren rechten meer conform, als dat solemnele opgherechte, jae gesworene Verbontenissen ende Confideratien religieuselijcken onderhouden werden.

Ende ter contrarie tegens alle *Iura Societatis & Fœderum* is strydende, dat d'een over d'ander soude soecken te usurperen.

Gelijck u Ho. Mog. selve verstaen, ende by seeckere hare resolutie van den *eersten September vijftienhondert twee en tnegentich* seer loffelijck hebben verklaert, dat den welstant van den Lande in 't gheneraal ende van yder Provintie in 't perticulier, daer aen ten hoochsten gelegen is, dat een yegelijck in sijne gherechtigheyt, recht ende privilegien werde ghemainteneert, alsoo de wapenen by de Landen daer vooren aengenomen, ende noch tegenwoordich gevoert worden, ende dat het selve geschiedende achtervolgens de genale Unie, by de Provintien beswooren sonder op eenighe tijden d'een of d'ander in 't minste yets te usurperen, ofte te empieteren, Godt den Almogenden de ghemeene saecke zegenen, ende een goede uytkomste daer van verlenen sal, ende daer tegens doende, daer uyt meerder ongeluck ende straffen hier naemaels souden geraecken te volgen.

Ende of nu wel uyt den Naem van de meer-gemelte Lantschap *Drenthe*, om tot haren voorigen staet wederom te geraecken, oock om niet ghesecht te mogen worden, haer recht dienaengaende eenichsints versuymt, verwaerlooft, nochte expresse *vel tacite* afgestaen te hebben, voorts nae hare reductie ende verlossinge van den Vyandt, ende vervolgens daer nae tot veele verscheyden malen meenichfoudige doleantien, remonstrantien ende interpellatien aen u Ho. Mog. hierom sijn gedaen.

Ende onder anderen in den Iare *sestienhondert achtien* by een welgefondeerde remonstrantie, met annexe ende onder nombre ende letteren geappliceerde documenten.

Sulcx oock dat u Ho. Mog. ghehoort hebbende het rapport van de Heeren, tot examinatie van de ghemelde stucken, uyt yeder Provintie een ghecommitteert, de saecke wel gheapprehendeert ende ghefundeert in goede consideratie hebben genomen, oock de selve gecommuniceert met sijn Excell. d'Heer Prins *Mauritz* van *Orangie* &c. onsterffelijcke memorie, ende met sijn Genade den Heer Graef *Wilhelm van Nassou*, &c. loffelijcke Ged. als Stadthouderen, om te verstaen der selver advys.

't Welck sodanich is geweest, datmen geseyde remonstrantie ende by-lagen copyelijck behoorden te senden aen de samentlijcke Vereenichde Provintien ende aen den selven het versoeck daer by ghedaen recommanderen, ende dies niet te min de Landtschap accorderen *Sessie in den Raedt van State*, sonder de selve voortaen noch meer te dringen in de Consenten, die versocht sullen worden, anders als by Propositie.

Waer op u Ho. Mog. belieft heeft de Copyen van de voor-gemelte Remonstrantie ende by-lagen te senden aen de samentlijcke Provintien, ende aen de selve

selve de saecke serieuselijck te recommanderen, om by bequame gelegentheyt ende op hare Lantsdagen alles rypelijck te willen examineren, ende daer op gelet hebbende, hare Gecommitteerde tot deser Vergaderinge last en ende authoriseren, om met gemeen advys van de samentlijcke Provintien op het versoeck van de Landtschap te resolveren nae behooren, blyckende by de Resolutie van den *seven en twintichsten October*, ende den *een en twintichsten November* van 't ghemelde Iaer *achtien*, ende by u Ho. Mog. serieuse brieven van recommandatie mede gedateert den voornoemde *een en twintichsten November*.

't Welck is geweest van desen effecte; dat eenige Provintien daer op verklaringe gedaen hebben van hare Gedeputeerden ter Vergaderinge van haer *Ho. Mog.* te sullen lasten ende authoriseren tot het inbrengen van sodanige resolutie daer mede de Landtschap *Drenthe* contentement soude hebben, ende daer mede niemandt in sijn goet hebbende recht verkortet mogen worden, eenighe hebben oock hare Gecommitteerden by expresse resolutie in der daedt al gheastet, om daer in te mogen resolveren, ende eenighe om in 't versoeck van de Landtschap, 'twelck men bevonde in reden gefondeert te wesen, te mogen consenteren, blyckende by de respective Resolutien des noodich mede t'exhiberen.

Alhoewel hier op wyders niet volgende van wegen de Lantschap den . . . . . . November *sestienhondert twee en dertich* desen aengaende wederom nieuwe instantie is gedaen, ende als doen by u Ho. Mog. op 't nieuwe eenige Heeren uyt yeder Provintie een ghecommitteert sijn gheweest tot examinatie van de ingheleyde stucken, de welcke Heeren op den *negentienden February sestienhondert drie en dertich* mede een ampel rapport ter Vergaderinge van u Ho. Mog. hebben gedaen.

Soo en heeft men evenwel de behoorlijcke verwachte ende gewenste vruchten daer van tot noch toe niet genooten, maer moeten toe-sien ende ghedogen dat de Staten van de Lantschap *Drenthe* in plaetse datse ten tijde van de Bisschoppen van *Uytrecht* ende de Coningen van *Spaengien* tot contribueren van de gemeene lasten bede-wijse wierden versocht, ende voor haer Consenten beleefdelijck bedanct, nu by haer eygen Bontgenoten vervangen ende genoech als tributarii getracteert worden.

Dat de selve in plaetse datse wel ten tijde van de Souveraynen, als by dese Regeringe, soo wel als de Staten van andere Provintien, solemnelijck beschreven werden, ter Vergaderinge van de Staten Generael te compareren om te helpen delibereren ende resolveren, op alle saecken van importantie de gemeene Landen raeckende, dienvolgens oock ghecompareert sijn ende de Generaliteyts Collegien hebben helpen bekleden, nu uyt de Generaliteyts Collegien ende van alle ghemeene beraetslagingen worden gheexcludeert, ende verachtelijck voor by ghegaen, selfs nu by dese notabele ghelegentheyt, daer men niet alleen over de saecke van de aenstaende handelinge van Vrede ofte Treves tot Munster ende Osnabrugge sal delibereren ende resolveren, maer oock de gemaeckte Unie van Uytrecht op 't nieuwe confirmeren, in hoedanige saecken nochtans volgens het *negende* ende *twee en twintichsten* artyckel van de Unie van Uytrecht niet en mach werden getreden sonder gemeen advys ende consent van de Geunieerde Provintien, anders niet, ghelijck als of de Lantschap Drenthe noyt een Lith van de Unie ware geweest ofte noch ware.

Alles

Alles tot hare merckelijcke verclueninge, grooten nadeel, beswaringe, ende niet minder verdriet ende rechtveerdige misnougen.

Waer over de selve genootsaeckt worden nochmaels seer dienstelijck te bidden ende te versoecken, dat ten aensien van de voorverhaelde redenen ende van 't gene voor desen dienaengaende van wegen de Lantschap *Drenthe* breder is vertoont, mede ten regarde van hare getrouwe diensten ende devoyren, die sy naer haer geringh vermogen, tot stuyr ende handthavinge van de gemeene saecke aen de Landen altoos met alle gewillicheyt hebben gedaen, U. Ho. Mog. goede geliefte zy, henluyden te laten vry hebben ende genieten het recht, hen van allen ouden tijden competerende, ende by geenige Regieringe oyt geweygert.

Omme niet alleen by te woonen de voorstaende deliberatien ende besoigne over de voorgeroerde Muntersche ende Osnabruchsche Handelinge ende op de confirmatie van de Unie vallende.

Maer oock voor aen ende in 't comstich in U. Ho. Mog. Vergaderinge nevens andere Provintien hare Nabuyren ende Bontgenoten ordinaris mede te compareren, oock sessie ende suffragie ende andere digniteyten, die sy voor desen gehadt hebben, te genieten, ende soodane voordelen te trecken, als de *juris Societatis aequo jure coita* selfs mede brengen.

Sonder dat de Lantschap oock in 't stuck van de Contributien of Consenten by maniere van vervanginge wijders beswaert, of dien aengaende anders getracteert werde, als de andere Vereenichde Provintien.

Het welcke, behalven dat het in allen recht, reden ende billickheyt bestaet, de Staten van de ghemelte Landtschap te meerder oorsaecke sal geven in haren ghewoonlijcken yver, ten dienste van 't Landt ende het gemeene welvaren, als goede getrouwe Bontgenoten te continueren.

Maer / gelijck dickwils te voor / alsoo oock dese mael / is daer op niet gevolcht; als dattet is aengenomen voor notificatie.

Over de geschillen tusschen de Stadt Groningen ende Omlanden sijn van beyde deelen in 't laetst van October gekomen Gecommitteerde op het stuck van 't gepasseerde op den lesten Landdach / waer over de Omlanden pretendeerden soo hooge ende groote reparatie / als of daer deur de Stadt ware gepriveert van alle hare Privilegien / ende by provisie wilden geen Landdach meer houden in de Stadt.

In November, de Princesse Royale nu twaelf Jaer out zijnde / ende als approberende het huwelijck / soo is den veertiende gehouden een soorte van Hoochtijdt of Bruyloft. De Prince Vader / om sijne indispositie / ende de Koninginne van Beemen om een geruchte dat haer Soon Palts-Graef Maurits doot kranck was / sijn daer niet present geweest. De Princesse Royale was geseten tusschen de Princessen Palts-Gravinnen Elizabeth ende Louyse, ende aen de lincker zijde van de Princesse Louyse sat de Princesse van Orangie.

De Heer van Echten Drost van Drenthe overleden zijnde / wilden die van Drenthe selfs weder eenen kiesen / sustinerende daer toe gherechticht te zijn; maer alsoo men hier het contrarie verstont / ende Echten by haer Ho. Mog. ge-

 koosen

koosen was; soo wiert haer den elfden December aengeschreven van te willen abstineren van de eygen kiesinge; maer de Heer Aldringa verklaerde ghelast te sijn te seggen dat de Heeren van Stadt ende Landen den een en twintichsten February vier en dertich geresolveert hadden die van Drenthe by haer notoir recht van het verkiesen eenes Drosten te sullen mainteneren. Die van Drenthe schickten Gecommitteerden aen alle Provintien om haer recht van selfs-kiesinge te doceren. Die van Over-Yssel ter contrarie hebben vertoont dat die van haer Provintie daer toe gerechticht waren.

De Campaigne belangende: Sijn Hoogheyt in 't laetste van Iunius niet siende yet te konnen uytrechten op Hulst, tooch over te scheep op Philippine ende van daer op Assenede, alwaer 't Leger bleef leggen tot het laetst van Augustus, ende de Spaensche tot Selsate by het Sas van Gent, sonder beyde yets anders uyt te rechten; als dat daer deur de Prince faciliteerde aen de Francen het innemen van Thionville. Omtrent de Mase waren de Spaensche Guarnisoenen tamelijck sterck ghepropt met volck / ende de Staetsche Geldersche Frontieren seer ontbloot / dies die van Gelderlant quamen klagen; maer sijn Hoogheyt wist best dat den Vyandt niet in posture was om een belegeringe voor te nemen / ende tegen een Entreprinse waren sy genoech versien. In 't laetst van Augustus scheepten de Prins weder over nae Bergen op Zoom, logeerden de Infanterie tot Noortgeest, ende de Cavaillerie tot Woude. De Spaensche al volgende / gingen leggen omtrent Antwerpen tot Borgerhout onder Andrea Cantelmo, niet passerende als dat de Spaensche veelmael quamen larmen ende geruchte maecken / tot dat eens den vierden September Prins Wilhelm door eene partye onder den Ritmeester Crock dede de Spaensche Wachten pousseren tot in haer quartier / waer op de Spaensche te paerde komende repousseerden wat te haest ende onordentlijck de Staetsche / tot dat sy vervielen op Prins Wilhelm, ende de Generael Luytenant Staeckenbroeck, die in ambuscade hielden / ende de Spaensche soo ontfingen dat veel doode geslagen ende eenige hondert (daer onder vornaeme Officiers) gevangen gekregen / ende so de victorie ende eere in 't Quartier gebracht wierde.

Sijn Hoogheyt schreef sulcx aen hare Ho. Mog. den vierden September. De Heeren Gent, Catz, van der Burgt ende Ripperda wierden versocht om daer over haer Hoogheyt de Princesse van Oraengien te congratuleren. Men heeft oock gelast de Heeren Gecommitteerde te Velde zijnde / om sijn Hoogheyt ende Prins Wilhelm oock te bethoonen de blijdtschap over dat geluckich exployt / als zijnde het eerste / oock is het aen de Provincien overgeschreven / ende daer van notificatie gedaen aen de Ministers van desen Staet buyten 's Lants residerende / als mede aen de Ambassadeurs van Vranckrijck ende Portugael ende aen de Residenten van Sweden, Engelant, ende Denemerck. Ende wiert aen een Laquay van de Heer van Beverweert die de eerste tijdinge / ende aen den Bode die de eerste Brief bracht / tot boden-broot gegeven elck dertich gulden.

Daer na wiert de Infanterie Regiments-wijse hier en daer in Guarnisoen ghelept tot Bergen op Zoom, Breda ende Geertruydenbergh; hoewel de Koninckliijcke Fransche Ambassadeur debvoir dede / om het Leger noch een Corps te Velde te doen blyven; maer sijn Hoogheyt was swach ende kranckelijck aen

sijne

sijne ordinaris quellinghe ende defluxien. Ende haer Ho. Mog. deden sijn Hoogheyt versoecken het Leger in Guarnisoen te leggen / ende in den Hage te komen.

Den seventienden Septembris sijn Hoogheyt als oock Prins Wilhelm weder in den Hage gekomen zijnde/ heeftmen door Gecommitteerde beyde laten verwillekomen ende bedancken voor de goede gedane diensten.

Men hadde by Placcaten van den negentienden April ende sesten Iuly Anno drie en dertich ende by resolutie van den twee en twintichsten April en thienden Iuly seven en dertich, ende van den derden February acht en dertich, verboden geen Paspoorten van de Vyandt aen te nemen ofte te gebruycken/ daer in stont de clausule van Rebelle Provintien, daerom de Colonel Wynbergen Gouverneur tot Rhynberck een Arent van Gulick Borger tot Duysburgh, met sodanigen Paspoort bevonden hadde gerantsoent op twee hondert Rijcxdaelder; maer alsoo de selve Placcaten ende Resolutien in Duysburgh of diergelijcke Steden noeyt waren gepubliceert / soo is de Commandeur belast hem de afghenomen twee hondert Rijcxdaler weder te geven.

Men bevondt in November datter waren verscheyde Compagnien de Gardes, alle op haer selfs bestaende / ende dewijle alle andere Compagnien om beter ordere ende disciplinen wille / waren ghebracht onder Regimenten / soo is goet ghevonden oock de selve Compagnien de Gardes te redigeren onder een Regiment/ daer van gestelt is de Heeren Gleser Capiteyn van de Compagnie Gardes van sijn Hoogheyt tot Colonel / Gerrit van Loo Capiteyn van de Garde van Graef Wilhelm, tot Luytenant Colonel / ende Meestern tot Majoor/ende tot het vinden van de Tractementen sonder beswaernis van 't Lant/ wiert aengewesen datter waren op de Staet van Oorloge verscheyden Compagnien/ die in 't eerste oprechten of om andere consideratien (die alle nu cesseerden) hadden gehadt eenige avancen ofte meer tractement / ende de selve tot dese nieuwe Tractementen geappliceert.

Raeckende het stuck van de Zee, alsoo onlangs eenige Engelsche ende Schotsche Schepen geen Waren van Contrebande in hebbende by haer Ho. Mog. waren ontslagen ende gepermitteert te vertrecken / soo heeft den Lieutenant Admirael Tromp versocht te weten hoe hy hem ten regarde van Schepen der Neutralen de Vlaemsche Havenen willende frequenteren in 't in ofte uytkomen 't sy d'selve Waren van Contrebande in hadden of niet/ soude hebben te reguleren ; waer op of wel eenige advijsen hielden dat men precijselijck de dispositie van de casus positien van den Jare sestien hondert dertich soude volgen ; soo is echter het advijs van Hollandt geweest te distingueren de Waren van contrebande ende andere.

Hier te voor is meermael meldinge gedaen van den yver die de Provintien van Hollandt ende Zeelant hadden getoont op het stuck van de beveylinge der Zee. Die van Zeelant hebben in Augusto haer Ho. Mog. te gemoet gevoert/ dat alsoo naer soo lange ende menichfuldige instantien ende devoyren / soo by hare Ho. Mog. selfs/ als van wegen de Provintien van Hollant ende Zeelant in 't particulier aengewent/ gelijck hare Ho. Mog. Registers ende ontallijcke serieuse brieven ende aenmaningen het selve ten overvloet getuygen konde de-

 fectueuse

defectueuse Provintien niet hadden connen worden gedisponeert tot effectuele prestatie ende voldoeninge van 't geene de selve tot onderhout van de Schepen, Jachten ende Fregatten tot besettinge van de Cust van Vlaenderen ende Cruysinge van de nauwe Zee gedestineert, achtervolgens het Reglement van den Jare ses en dertich soo van 't voorleden als voor het toecomende schuldich waren.

Van welck Reglement ende ordre van den Jare ses en dertich, zijnde eenen formelen voor desen eenpaerlijck aengenomen staet van Oorloge te water, de voornoemde Provintien hun soo weynich conden of behoorden te excuseren of dispenseren, als het selve in 't regart van de ordinarie Staten van Oorloge van de Militie te Lande, wiert gesustineert niet te connen geschieden.

Maer dat oock naer dat de Heeren Staten van Hollandt ende Zeelant naer voorgaende Communicatie door Gedeputeerden met ten anderen gehouden (gelijck in sulcke ende andere saecken, den Staet van den Lande in 't Generael ende beyde Provintien in 't particulier betreffende, uyt crachte van de onderlinge oude Unie ende verbintenisse op verscheyden tijden ende ghelegentheden meer was geschiet) hadde geoordeelt, dat in dit groot ende genoechsaem desperaet verloop van de saecken van de Zee hoochnoodich was dat boven de voornoemde besettinghe van de Cust ende Cruyssinge van de nauwe Zee, mitsgaders het doen van Convoyen door de respective Collegien ter Admiraliteyt een goet ghetal particuliere Schepen in Zee souden werden ghebracht, specialijck ende alleene om te Cruysen, ende dat tot dien eynde eenighe Conditien waren gheprojecteert, op de welcke alle goede Patriotten ende Liefhebbers van 't Vaderlandt tot het geene voorsz. is, souden werden gheinviteert, oock middelen beraemt ende ingewillicht, uyt de welcken de premien by de voornoemde Cruysende Schepen te verdienen ende de vordere conditien aen de selve te accorderen, promptelijck sonder eenich mangel of divertie van Penningen souden werden gepresteert.

Welcke middelen ten dele by haer Ho. Mog. selfs tot betalinge van de voornoemde premien voorgeslagen ende de Commercien waren raeckende, ende dienvolgende de Provincien van Hollant ende Zeelant genoechsaem alleen belastende, ende dat boven dien daer door de andere Provintien wierden ontheven van te dragen hunne respective quota in de Consenten die by de Jaerlijcxe petitien van den Raet van State tot betalinge van de voornoemde premien wierden versocht.

Dat de voornoemde andere Provintien in plaetse van aen de eene zijde op te brengen hun defecten in de voornoemde Cust-Schepen van voorgaende Jaren ende voort toecomende volkomen verseeckeringhe te doen, dat hunne prestatien aen ende aen sonder mangel souden comen te volgen, ofte wel goet te vinden dat de Provintien van Hollandt ende Zeelandt tot hunnen last alleen souden nemen het onderhoudt ende betalinghe van de voornoemde Cust-Schepen op den voet ende conditien hare Ho. Mog. voor desen te gemoet ghevoert.

Ende aen de andere zijde het goet ende loffelijck voornemen van de voornoemde Provintien, raeckende het in Zee brengen van de voornoemde Cruy-

sende

sende Schepen / te lauderen ende seconderen/de geprojecteerde conditien te arresteren/ ende voorts de voorgeslagen middelen tot hun eygen ontlastinge mede in te willigen / op dat sodanigen werck waer van de experientie ons soo salutayre effecten voor desen hadde laten sien / ende nu onder den zegen van Godt Almachtich geene mindere te verwachten waren / sonder langen dilay of tijdt verlies in treyn soude mogen werden gebracht.

Ter contrarie op alle 't selve niet anders en was ghevolcht als dilayen ende remisen / of wel insuffisante verklaringen / immers vruchteloose consenten/ sonder datmen daer uyt seeckerlijck conde weten/ wat van de voornoemde Provincien te verwachten was/ ende waer op men staet soude connen maecken/ omme sich daer naer te reguleren.

Ende dat daer door wierdt ghecauseert dat op de beter beveylinghe van de Zee ende protectie van de Commercien noch op de eene noch op de andere wijse de gherequireerde ordere werdende ghestelt onvermijdelijck niet anders te verwachten was / dan dat tegens den Winter de goede Ingheseтenen hun te Zee ernerende/ van den Vyandt wederom souden overkomen sodanige onheylen/ mitsgaders swaere ende ondraechlijck verliesen/ als 't voorleden Jaer was geschiet.

Soo wast dat de voornoemde Gedeputerden van Zeelandt tot hunder descharge/ ende omme te voldoen de ernstige instantie van hunne Heeren Principalen/ niet hadden konnen nochte mogen ledich staen over de voornoemde proceduren ende bejegeningen hun ten hoochsten te beklagen/ende met eenen te seggen/dat sy hare Ho. Mog. niet konden verbergen/ dat in gevalle d'andere Provincien langer in gebreecke waren blijvende hun op de pointen hare Ho. Mog. ende oock de voornoemde Provincien door expresse Gedeputeerden nu eenen gheruymen tijdt gheleden voorgedragen / vruchtbaerlijck te verklaren / hunne voornoemde Heeren Principalen liever dan de ruyne ende verderf van hunne goede Ingesetenen met goeden oogen aen te sien/ hun genootsaeckt souden vinden / naer voorgaende Communicatie met sijn Hooghept met ende neffens de Heeren Staten van Hollandt te letten ende effective te resolveren op bequame middelen ende expedienten waer door de Zee beter als voor desen gevеylt ende oervolgens met Godts hulpe de gedreyghde swaricheden voorgekomen soude worden.

Die van Hollant hebben sulcx gelaudeert; ende daer by verklart dat sy met Zeelant de Kust-schepen tot haer last souden nemen / ende aequipollente lasten van de Militie te Lande afwijsen op de andere Provintien / soo de selve niet voldeeden.

Sijnde in desen Somer in Zee genomen een Yrsman uyt Duynkercken met een Borgoensche Vlach/ hoewel op geen Spaensche/maer Persche Commissie varende/ is echter by haer Ho. Mog. verstaen dat het Schip soude werden getracteert/ ende het Volck tot Rotterdam gevangen gehouden gelijck andere Duynkerkers.

In't laetst van September sijn de Provintien meest eens geweest aengaende de nieuwe Cruysers of Westersche Convoy / maer aengaende de middelen/ soo heeft Vrieslant al noch haer consent geweygert op de booter buytens Duyns.

Des Vyants Schepen nu meest alle in Zee zijnde / is dienstich gevonden dat de Lieutenant Admirael niet langer op de Custe blyven liggen / maer sijn Vloot in twee esquadres soude hebben te verdeylen / ende met het een te gaen cruyssen om de Noort / ende het ander onder Commando van een goet Hooft laten Cruysen om de West / tot afbreuck van den Vyandt ende bescherminge van de goede Ingesetenenen deser Landen / haer ter Zee erneerende / doende de voorsz. verdelinge naer advenant van de grootste macht des Vyants in 't een oft ander quartier / volgens de advijsen die hy daer van soude hebben becomen / Ende wierden de Heeren van Hollandt ernstich versocht / dat de selve by dese jegenwoordige gelegentheyt ende constitutie van saecken ter Zee / soodanige ordre wilden stellen ten eynde dat de twee Schepen gehoorende onder de Vlagge ende jegenwoordich in de Mase leggende / ten spoedichsten in Zee ende by het Esquadre 't welck als vooren om de West soude Cruysen / mochten werden verholpen / sonder uytstel; voorts hebben haer Ho. Mog. goet gevonden dat nochmaels aen de defectieuse Provintien / ende insonderheyt aen de Provintie van Vrieslant, als oock aen de Collegien ter Admiraliteyt ende elders daer het behoorde serieuselijck soude werden geschreven / ten eynde datse hare respective deficierende Cust-Schepen als noch in alleryle in Zee wilden verhelpen / ende die quamen in te loopen ten spoedichsten revictualieren; Ende wierden de Collegien ter Admiraliteyt versocht / datse yder soo veel Convoyers alse eenichsints conden missen voor een corten tijdt in Zee onder de Vlagge wilden sturen / laten dienst doen / ende met ende neffens de Cust-Schepen Cruysen tot afbreuck van de groote macht des Vyants / ende bescherminge van de Ingesetenen deser Landen / daer aen ten alderhooghsten was gelegen.

Daer na tijdinge komende dat haer omtrent het Sant ende Rif waren onthoudende wel vier en twintich Duynkerkers in verscheyden Esquadres / passende meest op de Muscovy-Vaerders; is goet gevonden de Lieutenant Admirael aen te schrijven dat hy soude gaen Cruyssen in 't Vaerwater ende voorts aen ende omtrent het Sande ende Rif, tot bevrydinge van de Muscovy / Portugael ende Oost-Vaerders: Ende men bleef gestadich besoignerende tot volvoeringh van 't werck der Cruyssers, instellinge van 't Placcaet ende heffen der middelen. Den Cruyssers behaegde niet dat sy souden moeten een gants Jaer langh in Zee zijn / alsoo by Somer als de Lieutenant Admirael Tromp geduyrende de korte nachten de Duynkerckers in Zee hielt / geen sonderlinge buyt te halen was.

Ten tweeden seyden niet geern in Esquadres te willen gaen; alsoo de buyt / die sy alsoo kregen onder soo veel Matrosen / seer weynich soude helpen. Ten derden behaeghde haer niet / dat haer Ho. Mog. begeerden geremboorseert te hebben de tien duysent gulden uyt de eerste buyt. Hoe ende in wat manier nochtans 't selve werck / is den derden October vast ende ter neder gestelt / is te sien uyt het volgende / sijnde in 't Jaer vijf en veertich gemaeckt noch een nader Reglement.

Alle de gene die op *haren eygen risico ende kosten*, tot kruyssinge ende veylinge van de nauwe zee sodanige kloecke ende wel-beseylde schepen, als hier na

sal

sal werden uytgedruct, in zee sullen willen brengen ende houden voor den tijde van een Iaer, sullen hebben ende effective ghenieten de navolgende conditien ende voordelen.

1. Eerst, sal aen de Reders van een schip, op hebbende *tachtich* Matrosen en *dertich* Soldaten, ende voorts sijnde groot ende gemonteert in conformiteyt van de Chartre ende Reglement hier achter geinsereert, wel hooger, doch niet minder, tot subsidie van de onkosten van hare Equipagie uyt de beurse van de Generaliteyt, yder ses Maenden worden betaelt *thien duysent* gulden.

2. Aen de Reders van een schip, op hebbende *sestich* Matrosen ende *twintich* Soldaten, oock groot ende gemonteert, volgens de voornoemde Chartre ende Reglement, *acht duysent* guldens, mede binnen yder *ses* Maenden.

3. Van welcke respective sommen sal werden betaelt de eene helft gereet of contant, soo wanneer de schepen zee sullen hebben ghenomen, ende de andere helft binnen drie Maenden daer aen, alles precys.

4. Met dien verstande dat de verstreckte penningen ter somme van *acht* ende *thien duysent* guldens respective sullen worden gekort ende gevonden aen de Premien, die by de voornoemde kruyssende schepen, uyt krachte van haer Ho: Mog. voornoemde Placcaet, van den Iare *sestienhondert twee en dertich* sullen worden verdient, ende dat binnen yder ses Maenden.

5. Doch inghevalle by de voornoemde *kruyssende* schepen binnen den voornoemden tijdt van *ses* Maenden geene Prinsen wierden verovert, sullen in sulcken ghevalle de verstreckte penningen van wegen de Generaliteyt niet konnen werden gerepareert, maer sullen werden verstaen geheel ende puyr ghegeven te zijn.

6. De *Premien* die de voornoemde *kruyssende* schepen, boven de verstreckte penningen verder sullen komen te verdienen, sullen aen de selve promptelijck, sonder eenigerhande kosten ofte nae-loopen, werden voldaen, ter plaetse van de residentie van de Admiraliteyt, onder wiens district de Prinsen sullen worden ingebracht, ende ter judicature gestelt. Tot welcken eynde uyt de middelen, daer toe inge willicht ende specialijck geaffecteert, continuelijck een vast ende suffisant fonds van penningen in vorraet sal werden gehouden, welcke tot geen andere saecken, door wiens ordere ofte bevel het soude mogen zijn, directelijck noch indirectelijck, sullen moge worden ghediverteert, waer van, op Ons versoeck, de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, als oock Zeelandt respective, tot contentement van de voornoemde Uytreders, hebben aengenomen volkomen verseeckeringe te doen.

7. De Soldaten sullen van wegen het Lant op de voornoemde schepen worden gefurneert, ende sullen daer van de soldyen by het Landt, ende de mondtkosten by de Uytreders worden betaelt.

8. Welcke Soldaten met ende neffens de Matrosen sullen hebben ende genieten hun aenpaert in de schepen ende goederen, die op den Vyandt verovert, ofte uyt handen van de selve geliberoert sullen worden.

9. Boven de voornoemde toe-leggen van *thien* ende *acht duysent* gulden respective, sal van wegen de Generaliteyt door de Provintien van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende Zeelandt respective, worden gelevert op yder schip op

hebbende

hebbende *achtien* Gotelingen, ende voorts groot, gemant, ende gemonteert als vooren, *ses* metale Stucken, schietende *twaelf* pont yser.

10. Ende op een schip, op hebbende *twaelf* Gotelingen, ende voorts mede gemonteert, ghemant, ende groot als vooren, *vier* metale Stucken, schietende oock *twaelf* ponden ysers.

11. Welcke metale Stucken t'eynde het Iaer aen de Generaliteyt sullen moeten werden gerestitueert, ende daer voor suffisante Borge ghestelt voor de Collegien ter Admiraliteyt, daer de Kruyssers de eerste reyse sullen uytvaren.

12. Doch ingevalle de schepen in actie van Oorloge, in 't slaen ende aborderen van den Vyandt quamen te verongelucken, ofte in de grondt gheschooten te worden, ende anders niet, sal het verlies van het metale Geschut, komen tot laste van de Generaliteyt.

13. De Capiteynen van de voorsz. schepen sullen sijn geauthoriseert, om met ende neffens de Oorloch-schepen van de Generaliteyt, in zee te mogen aendoen ende inbrengen alle *Lorrendrayers*, die de Havens van *Vlaenderen* sullen willen aendoen, ofte daer uyt komen te loopen, sonder nochtans daer en boven onder het pretext van dien eenige Neutrale ofte Vrienden te beschadigen, ofte overlast aen te doen.

14. De Uytreders sullen hen verobligeren, hunne schepen den tijdt van een Iaer compleet gemant, ende nae behooren gemonteert, continuelijck in zee te houden, ende dat binnen het Canael ende het Rif van *Schagen*, specialijck ende alleene om te kruyssen, sonder hun tot het doen van Convoyen, noch oock het aennemen van vrachten, onder wat pretext het soude mogen zijn, te laeten gebruycken, op pene van te moeten restitueren gelijcke somme als sy tot monture, in krachte deses, sullen hebben ontfangen, ende noch soude hebben te ontfangen, ende daer en boven verliesen de præmien die sy soude mogen hebben te pretenderen, ende sal by de voornoemde Reders voor de voorsz. restitutie in 't voornoemde cas Cautie moeten werden gestelt, als in 't naervolgende articul.

15. Soo wanneer de schepen t'huys sullen moeten komen om te victualieren, schoon maecken ofte callefaten, sullen niet langer in de Haven ofte aen de Wal mogen blyven leggen als *veertien* dagen, weder ende windt uytgesteecken; ende ingevalle het contrarie quame te gebeuren, sullen de voornoemde Uytreders daer over verbeuren het dubbel van 't geene de selve na rate van de ** ende *thien duysent* gulden respective, die sy souden ontfangen, over gelijcken tijt sijn genietende, over welcke betalinge ende restitutie by de voornoemde Reders suffisante Borge sal moeten worden gestelt voor de Collegien ter Admiraliteyt, daer de schepen de eerste reyse sullen uytvaren.

16. De Prinsen die by de voorsz. schepen verovert sullen worden, sullen gestelt worden ter judicature van de respective Collegien ter Admiraliteyt, onder Heeren wiens district de selve sullen worden ingebracht.

17. De Gevangens die van den Vyandt sullen worden bekomen, sullen in goede bewaringh moeten werden gehouden, tot dat de selve in handen van de Admiraliteyt effectivelijck sullen sijn gelevert.

18. De Capiteynen ende Matrosen sullen by ende van wegen de Collegien ter

ter Admiraliteyt, onder wiens districkt de selve uytvaren, worden be-eedicht op den Artycul-Brief, ende sal voorts by de Capiteynen Borge worde gestelt volgens de gewoonlijcke ordere.

19. Doch op dat dit noodich werck met genoechsame macht soude mogen worden aengevangen, so sullen niet minder als *sestien* schepen in zee werden gebracht, ende voorts tot *vier en twintich* gemant ende gemonteert, ende voorts op de conditien als boven.

20. Wel verstaende ingevalle ymant eenige schepen meer als tot het ghetal van *vier en twintich* tot kruyssen wilde equiperen, de selve alleenlijck sal hebben ende effective gepresteert worden de premien by 't Placcaet daer toe staende.

21. Gelijck aen de andere zijde, inghevalle by perticuliere Uytreders geene *sestien* schepen in zee werden gebracht, sullen op Ons versoeck worden ghesuppleert de schepen die daer aen sijn ontbreeckende, te weten, door de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt de twee derde perten, ende de Heeren Staten van Zeelandt een derde pert, in voegen dat in allen gevalle ten minsten *sestien* schepen in zee sullen worden gebracht.

22. Die geene die hun eerst, het sy Hollanders, Zeelanders ofte andere, wie het oock soude mogen zijn, niemant uytbesondert, ten Comptoyre van de Admiraliteyt, onder wiens districkt sy hunne schepen sullen willen equiperen, sullen bekendt maecken ende aengeven, sullen voor alle andere werden geprefereert, ende sal het voornoemde aengheven ende bekendt maecken, moeten worden gedaen binnen den tijdt van *veertien* dagen naer publicatie van dese, ende sullen daer nae de schepen, so haest eenichsints doenlijck sal zijn, zee moeten nemen.

23. Dan of het gebeurde dat te ghelijck ende op den selven tijdt in Hollandt ende Zeelandt binnen den voornoemde ghepresigeerden tijdt meer als *vier en twintich* schepen wierden aengegeven, sal in sulcken ghevalle door de respective Collegien ter Admiraliteyt ter plaetse, reductie worden ghedaen van de ingheteeckende schepen, ende daer van Hollant ende West-Vrieslandt toegevoecht de twee derde perten, ende Zeelandt een derde pert.

24. Eyndelijck reserveren haer Ho. Mog. de interpretatie van dit hun Placcaet ende Ordonnantie, ingevalle daer in eenige duysterheyt soude mogen worden bevonden.

Charter ende Reglement.

Een schip lanck *hondert twintich* voeten ende daer boven, wijt *acht en twintich* voeten, ende daer boven op 't minste, het bovenet *ses en een half* voeten hooch aen boort, op het minste gemonteert met *ses* metale Stucken, ende *achtien* ysere Gotelingen, als te weten:

Ses Metale stucken van 't Landt, schietende *twaelf* pont yser op den overloop.
Vier ysere stucken van *twaelf* pont yser op den overloop.
Ses ysere Stucken van *acht* pont yser op den overloop.
Acht ysere Stucken van *ses* pont yser boven.
Vier en twintich Musquetten, behalven die van de Soldaten.
Vier en twintich Pistoolen.

Ses en dertich Sabelen
Vier en twintich Enterbylen ende Piecken naer advenant.

Voor yder grof stuck twintigh ronde Kogels, ende acht Kneppelen ofte Langhscherp, acht schroot Lantarens, een Koevoet met een Handtspeeck, Stelhouten en Wiggen, ende 't geene meer behoort naer gewoonte van dese Monture, alles tot yder stuck *drie duysent* pont Kruyt.

Dit is de Monture tot een Schip van *tachtich* Matrosen, ende dertich Soldaten, ende behoorde een Spiegel-schip te zijn.

Een Schip langh *hondert en tien* voeten ende daer boven, wijt *ses en twintich* voeten, ende wel meer, maer niet min, het bovenet ses voeten aen boort, ende niet min.

Gemonteert met twaelf ysere Gotelingen, en vier metale Stucken, te weten:
Vier Metale Stucken van 't Landt, van *twaelf* pont ysers op den overloop.
Acht ysere Stucken van *acht* pont ysers op den overloop.
Vier ysere Stucken van *vier* pont ysers boven.
Achtien Musquetten, behalven die van de Soldaten.
Achtien Pistoolen.
Vier en twintich Sabelen.
Achtien Enterbylen ende Piecken naer advenant.

Voor yder grof stuck twintigh Kogels ende acht Kneppels ofte Langhscherp, acht schroot Lantarens, een Koevoet met een Handtspeeck, Stelhouten ende Wiggen, ende 't geene daer meer toe-behoort naer ghewoonte van dese Monture, tot yder stuck *twee duysent* pont Kruyt.

Dit is de monture tot een schip van *tsestich* Matrosen, ende *twintich* Soldaten.

Middelen beraemt ende inghewillicht tot het in Zee brengen van de Cruyssers, in conformiteyt van het Placaet van de Hooch Mogende Heeren Staten Generael in date huyden deses.

De penningen tot het in zee brengen van de particuliere *Cruyssers* gerequireert, sullen werden ghevonden uyt de naevolgende Middelen, die tot dien eynde specialijck werden ingewillicht ende geaffecteert.

Uyt den Impost op het *Sout* van de Denne gaende, als te weten, veertien gulden op het hondert Wit-Sout, ende thien gulden op de Clynen, beyde tot laste van den Panneman, het voornoemde middel te heffen by Verpachtinge ofte Collecte op de Ordonnantie daer van zijnde, ofte naeder daer op te arresteren.

Uyt het middel van het *Kleyn-Zegel* van de Generaliteyt, soo ende ghelijck het selve nu wert gheheven, ende noch verder ghebeneficieert sal konnen worden, mede te heffen by Verpachtinge ofte Collecte, nae dat sulcx goet sal worden gevonden.

Uyt den opheve van *een half* per cento *op die uytgaende*, ende *een per cento op de inkomende* goederen, waer van geene geexcuseert sullen zijn, als die geene die sodanigen recht aen de Directeurs van de Oost ende Noortse directie sijn betalende.

Maer sal van alle Waren ende Coopmanschappen, van wat conditie ofte natuyre,

tuyre, ende hoe ende van waer de selve bekomen soude mogen zijn, het voornoemde respective recht moeten werden betaelt, tot welcken eynde aengaende den opheve van het voornoemde middel, welck tot het in zee brengen van de voornoemde Cruyssers mede specialijck werdt inghewillicht, een behoorlijcke Ordonnantie sal werden geconcipieert, die oock sal dienen tot Instructie voor de perticuliere Collecteurs.

Tot den ontfang ende administratie van alle de voor verhaelde Middelen, sal by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael op behoorlijcke Commissien ende Instructie worden gestelt ende gecommitteert een bequaem ende gequalificeert persoon tot Ontfanger Generael.

Ende wat belangt den perticulieren ontfang ofte Collecte van de voornoemde Middelen, ende voor eerst van den Impost op het *Sout*, sal worden gedaen by de Pachters ofte Collecteurs, als voor desen.

Gelijck mede sal worden gedaen van het *Kleyn-Zegel* van de Generaliteyt.

Doch wat aengaet de *een half op de uytgaende*, ende *een op de inkomende* goederen, daer van sullen den Ontfangh ende Collecte hebben soodanige personen, als de Heeren Burgermeesteren van de Steden, daer het recht van de Convoyen ontfangen wert, tot hunnen pericul ende op Instructie ende Eedt van de Generaliteyt, tot dien eynde te arresteren, daer toe sullen committeren.

Ende sullen alle de voornoemde penningen moeten worden verantwoort aen den voornoemden Ontfanger Generael.

Doch uyt de penningen van alle de voornoemde middelen procederende, sullen op de Assignatie van den voornoemden Ontfanger Generael voor eerst worden betaelt de thien ende acht duysendt guldens respective tot uytrustinghe van de Cruyssers geconsenteert, mitsgaders de præmien, die in krachte van het Placcaet van huyden dato deses als dan sullen sijn verdient, ende sullen als dan de resterende penningen werden gebracht ten Comptoyre van den voornoemden Ontfanger Generael.

Den Ontfanger Generael sal Eedt doen, ende suffisante Borge stellen, dat hy geene penningen van de voornoemde Middelen procederende, sal uyt-tellen ofte bekeren tot eenige andere saecken, op wiens ordere ofte last het soude mogen zijn, als tot de voornoemde Cruyssers, ende dat op Ordonnantie van de Heeren Raden ter Admiraliteyt daer de Prinsen respectivelijck sullen worden opgebracht.

Ende sal den voornoemden Ontfanger Generael sijn residentie houden tot Amsterdam.

Doch op dat de Reders van de schepen, die onder het district van de andere Collegien ter Admiraliteyt buyten Amsterdam residerende, sullen worden uytgerust, sonder kosten ende na-loopen hunne penningen moge bekomen, sal den voornoemde Ontfanger Generael ghehouden sijn op andere plaetsen, alwaer Collegien ter Admiraliteyt oock sijn residerende, suffisante Borge te stellen, subject den dagelijckschen Rechter van de plaetse, dat aen de voorsz. Reders de geaccordeerde Subsidien tot hunne Equipagie, ende de te verdienen Præmien promptelijck by hun sullen werden voldaen.

Waer tegens den voornoemde Ontfanger Generael by de Heeren Staten

van Hollandt ende West-Vrieslandt, als oock by de Heeren Staten van Zeelandt respective, op het versoeck van de Generaliteyt, tot sijner ontlastinge, behoorlijcke verseeckeringe sal worden gegeven.

In gevalle van alle de voorsz. respective Middelen yet quame over te schieten, sal het selve niet anders als by ordere van de Generaliteyt tot vordere beveylinge van de Zee, ofte wel tot verminderinge van de Lasten te water, ende nergens anders toe werden geemployeert.

Ende in gevalle boven alle de voor-verhaelde Middelen yet te kort quame, hebben de wel-gemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant, als oock Zeelandt, op ons versoeck, aenghenomen ende belooft het defect te suppleren ten laste van de Generaliteyt.

Den opheve van de een ende een half per cento respective sal haren aenvanck nemen met den *twintichsten* deses.

Ende wat belangt de andere Middelen, daer van sal het provenu oock ten behoeve van de Cruyssers komen.

t'Eynde het Iaer sal van den ontfang ende uytgeef van alle de voor-verhaelde penningen reeckeningen worden ghedaen, ende de selve opgenomen by de Heeren Gecommitteerden in des Generaliteyts Reecken-Kamer.

Ende sal naer de expiratie van het Iaer, de respective Provintien vry staen uyt dit werck te scheyden, in allen schyn of het in Zee brengen van de Cruyssers, ende den opheve van de voornoemde een ende een halve per cento niet in 't werck ware gestelt.

Dese Equipage ginck des niet tegenstaende langhsaem ende traech / behalven in Zeelant / alwaer voor eerst vier Schepen in Zee gebracht wierden / die goede effecten deden / in Hollant namen de Magistraten 't werck by de handt; tot Amsterdam wierden acht Schepen geequipeert / in Noort-Hollant naer advenant / tot Rotterdam een. Men discoureerde dat de Zee te groot / en onmogelijck was so naeu te bewaren / datter geen schade geschieden konde. Dat in den aenvanck van de troublen sulcx was geweest het avantage van de Geusen, soo mense in dien tijdt noemde / sijnde al buyt wat voor de boegh quam / gelijck nu de Duynkerckers alle dagen Koopvaerdy-Schepen bykans kosten rencontreren / ende de Oorlogh-Schepen van desen Staet geen; alsoo uyt Vlaenderen bykans geen Koopvaerdye-Schepen voeren / behalven nu ende dan een Lorrendraeyer, of een neutrael.

Met Vranckrijck is dese nae Somer aengaende de Vredehandel veel alhier gedaen ende gehandelt. Terstont na de doot van den Koninck schreef de Keyser aen de Koninginne Regente / ernstige vermaningh op dat stuck. Sy toonde haer in geen deele te willen separeren van Sweden noch van desen Staet heeft sulcx aen beyden laten gelangen. Hier door is wel geseyt dat Vranckrijck versocht ende entlijck verkreegh de veranderingh van het laetste Tractaet op de naem van desen Koninck Lodouyck den veertiende; maer het duyrde noch langh in dese Somer eer Hollant daer in wilde consenteren / de oorsaecke was om dat Hollant meest metten Oorloge belast zijnde / ende van noden hebbende ontlastinge ende verlichtinge / niet sach daer toe te konnen geraecken sonder Vreed.

Vreede/ende tot Vreede sagen sy weynich hoop/om dat Vranckrijck ende Sweden, hoe sy meer Conquesten deden/ hoe sy meer begeerden / ende haer appetijt grooter wiert. Ende sustineerden die van Hollandt oock Gelderlant, Utrecht, ende andere Politijcken; datmen nu van de Tractaten met Vranckrijck / als met den persoon Lodouyck den dertienden gemaeckt/deur sijn doot/ of ontbonden / of veel vryer gemaeckt was / om tot een separaet Tractaet met Spangien te komen / 't welck men met groot avantage soude konnen maecken. Ende met considereerde dat Vranckrijck ende Sweden capabel genouch waren om alleen te subsisteren tegen Spangien ende Ostenrijck, daerom raetsamer was de saecken alsoo te laten op sijn beloop / ende met het gemaeckte Tractaet te vreden te zijn / sonder het hooft weder op een nieu te strecken in dat helfter. Maer de Prins ende die van hem dependerende/wilden stijf blyven by Vranckrijck / soo dat sy 't oock endtlijck in Augusto hebben toegestaen/ de Ambassadeur klaegde seer van dat de Prins soo vroegh uyt het Velt schepde/gaf te kennen dat men de betalingh van 't subsidie lichtelijck daer na soude reguleren. Maer hem wiert deur Gedeputeerde geseyt dat de Cavaillerie noch in 't velt/ en d'Infanterie regiments-wijse inde naeste garnisoenen in bereytschap bleef. Men heeft ernstelijck gebesoigneert op het stuck van de Munstersche besendinge/ werdende in 't gemoet gesien de Heeren van Avaux ende Servient; dese laetste in plaets van Chavigni genoemt zijnde. In September notificeerde hy het gevangen setten van den Hartoch van Beaufort, het eloigneren van den Hartog van Vendome, Mercure, Madame de Chevreuse(die na Brussel toog)Chasteauneuf, &c. Vendome toogh daer na in Italien / ende heeft veel moeten lijden. Beaufort bleef au bois de Vicennes, hy hadde wat te moedich gesproocken by de Koninginne ende te vrough ontdeckt / dat hy Vyandt was van den Cardinael Mazarin, die sulx merckende/ en het Regentschap van de Koninginne/dat was/het zijne, willende vast houden/ dede Beaufort van kant helpen/tot dat hy in 't Jaer acht en veertich door practijcke uytraeckende/seer picante ende bittere remonstrantien tegen den Cardinael aen het Parlement in gaf; waer van hier naer. De Cardinael Mazerin in de voetstappen van Richelieu dienvolgens oock in sijn haet succederende / wiert hoe langer hoe meer geproscindeert ende gesuggilleert door de malcontenten; vonden in dese tijt in sijn naem:

IVLES MASARIN. Dese woorden. IE SVIS L'ARMAN.

Willende seggen dat hy was Arman, welck was de naem van den overleden Cardinael Richelieu, daer by-voegende dese raillerie. La Reyne donne tout; Monsieur jouve tout; Le Prince prend tout; Masarin fait tout.

Werdende den Hartoch van Orleans na gegeven dat hy dapper speelde ende de Prins van Condè, gierich zijnde / om niet te brobilleren / liet sich veel van de Koninginne geven/ gelijck de Hartogh van Orleans om te verspeulen. Doch eyste in dese tijdt oock de Hartogh van Orleans het Gouvernement van Champaigne ende Sedan, den Hartogh van Anguien het groot Admiraelschap. Omtrent de komste van de Fransche Plenipotentiarisen quam oock eenen Iosepho Tantanella Regent (dat is Richter of Senateur) van Cataloignen / doch sonder addresse aen desen Staet / maer alleen met last om de Fransche Ambassadeurs te instrueren op de saeck van Cataloigne.

De Konickl. Portugaelsche Ambassadeur Sousa Coutinho hier gekomen zijnde/heeft Andrade de ander Ambassadeur sich beginnen te prepareren om mede te gaen nae Munster voor Sousa Cotinho, eendeels om dat de Portugysen soo qualijck aen Huysen kosten geraecken / anderdeels om dat aen andere Ambassadeurs Huys-huyr wiert gegeven/heeft men gehuyrt het Huys waer von desen de Extraordinaris Ambassadeurs plegen te logheren / voor seventien hondert guldens.

In de Handelingh met de Ambassadeurs verklaerden die van de West-Indise Compag. in Augusto dat sy begeerden dat de Ambassadeur soude verklaren of hy't Tractaet met Mendoca gemaeckt wilde gestant doen en observeren of niet ? So Jae, dat hy niet konde spreken noch weder eyschen Loanda, St. Tomé ende Marinhan; so neen, dat de Compagnie van verder soude toe tasten. In Loande hadden de Portugysen een complot ghemaeckt tegen die van de Compagnie/niet drie hondert man/daer van men hondert vijftich heeft doodgeslagen/ de reste na Brasil gevangen sendende/ ende de Hoofden executerende.

Den acht en twintichsten September heeft de Ambassadeur Andrade audientie gehadt ende gheadverteert dat de Koninginne van Portugael den een en twintichsten Augusty lestleden tot Lisbon was bevallen van een Jongen Prince met de gewoonlijcke Complimenten hier toe dienende. Ten anderen, heeft overgelevert seeckeren brief van den Coninck van Vranckrijck geschreven tot Parys den vijftienden Augusti voornoemt/ tenderende Principalijck daer henen dat haer Ho. Mog. souden willen lasten der selven Plenipotentiarisen gaende naer Munster, om te helpen coopereren met ende neffens de Plenipotentiarisen van Sijn Majest. ten eynde dat de Plenipotentiarisen van Portugael mochten becomen acces totte beraemde Vergaderinge van de generale Vreede binnen Munster aengestelt/ ende dat sy Plenipotentiarisen van Portugael ondertusschen op de vryheyt van de paspoorten aen de opgemelte Plenipotentiarisen van den Coninck van Vranckrijck verleent naer Munster souden mogen vertrecken. Ten derden, heeft ten hoochsten gerecommandeert de expeditie van antwoort op sijne voorgaende diversche Propositien in geschrifte hier bevoorens overgelevert/waer op haer Ho. Mog. den gemelten Heer Ambassadeur over de gedane communicatie hebben bedanckt/ mede met gewoonlijcke Complimenten daer op passende. Op 't twede point verklaert / datmen 't selve in goede achtinge soude nemen / soo wanneer alsmen alhier op dat subject soude besoigneren / ende volgens voorgaende resolutie van haer Ho. Mog. daer over in Conferentie treden metten Heer Ambassadeur van Vranckrijck. Op 't derde hebben verclaert / dat de Heeren der selver Gedeputeerden totten Concipieren van een antwoort diesaengaende in besoignes ende arbeyt waren ende datse verhoopentlijck eerstdaechs een Concept van antwoort souden uytbrengen/om by haer Ho. Mog. gesien/voorts gedaen te werden na behooren.

Hy heeft voor ende daer na veel moeyte gedaen om de restitutie van seecker Schip Spirito Santo ende der ingeladen goederen. Maer de selve niet meer voor handen zijnde/ heeft men gesocht in compositie te komen/ waer over men niet heeft konnen accorderen/hy te veel eyschende/ende de Compagnie te wenich biedende.

Op

Op het bovenschreven accident tot Loanda heeft hy in December seer gedoleert ende geklaegt hoe Cruel men met de gemelde drie hondert Portugijsen hadde gehandelt sonder reden of fundament / als van geschepte ende ongefundeerde suspicie.

In Iulio sijn weder van wegen de Kooplieden ende Schippers op Colen handelende/ ingekomen scherpe klachten / dat de Hessische continueerden op den Rijn te heffen Tollen ende andere beswarenissen van de op ende afvarende goederen deser Landen / daer op de Lant-Gravin een nieuw Placcaet hadde laten uytgaen/verklarende de Kooplieden by so verre daer in niet wiert versien dat de Handelingh aldaer soude moeten stil staen; waer op seer ernstige brieven sijn afgegaen aen den Graef van Eberstein, ten eynde dat alle vorderinge van Tollen/Licenten of andere beswaernissen ten laste van de voorsz. Schippers/ Schepen ende Coopmanschappen met Paspoorten van desen Staet versien mochten werde nagelaten/ oock het voorsz. Placcaet ingetrocken / of dat haer Ho. Mog. by langer uytstel van dien genootsaeckt souden worden daerinne by andere wegen of middelen selfs te versien ; oock is geschreven aen Aert de Veer, leggende ter wacht voor Roeroort, dat hy alle exactien/molestatien/ende vexatien van de Hessische ten laste van de Ingesetenen deser Landen/der selver Schepen ende Coopmanschappen / met Paspoorten als vooren versien / soo veel mogelijck soude hebben te weren.

Den gemelden Graef ende den Colonel Rabenhaupt is korts oock daer na effectivelijck aengeschreven/ datse wilden het Ampt Rijnberck, als dependent van 't Garnisoen/ Exempt ende vry houden van Contributien.

De hier voor-gementioneerde Afgesanten van den Chur-Furst van Colen als Prince van Luyck de Heeren Arnold de la Haxhe ende Eustache Liverlos aengekomen zijnde / hebben den sevenden Iuly ghekłaeght by provisie ende versocht dat de verleende Surceantie exactelijck mocht worden geobserveert/ ende 't gene soude mogen sijn geattenteert in prejuditie van de selve door 't attacqueren van 't Marckschip tusschen Luyck ende Hoy den negen en twintichsten Iunii lestleden geschiet / ende de gevanckenis van eenen Borger van Hoy ende andere gerepareert / ende dat in gevolge van de selve Surcheantie het voorsz. Marckschip niet meer en werde gevisiteert / ten minsten terwijlen sy Heeren afgesonden alhier souden zijn/ ende geduerende hare handelinge/geconsidereert dat het selve Schip niet en passeerde als het Lant van Luyck, ende was/gelijck het oock altijdt was geweest/ vry/ende daer en boven alsoo de Borgers van Luyck gedetineert tot Maestricht, waren gevangen sonder ordere van haer Ho. Mog. dat haer Ho. Mog. geliefde te bevelen aen den Commandant/ en sulx wyders daer 't behoorde/de voorsz. Borgers costeloos te relaxeren/ presenterende sy Heeren Afgesonden van haren t'wegen de Soldaten gedetineert tot Luyck oock te ontslaen/ waer op verklaert is te vreden te zijn / dat de voornoemde gevangenen ten wederzijden jegens den andere pari passu souden worden ontslagen/ los gelaten ende vry gestelt/ betalende yder van dien hun respective mont ende andere oncosten van hunne gevanckenisse ter plaetse daer sy hadden geseten/ sonder meer.

Den selven tijdt / alsoo haer Ho. Mog. aen Chur-Colnschen Afgesandte Dr. Nut-

Dr. Nutten hadden alreede van te vooren verklaert het werck van de West-Phaelsche evacuatie te sullen secunderen op de aenstaende Munstersche Vreden-Handeling / daer toe sy het remitteerden / heeft gemelde Afgesandte syn afscheyt genomen.

Korts daer na heeft oock de Heer Linteloo rapport gedaen van syne aen de Lant-Gravin gedane besendinge / noopende de evacuatie van de Graefschap Oost-Vrieslant; daer in bestaen dat by provisie merckelijck verminderd ende verlicht wiert de contributie van 't Graefschap / ende noopende de vordere evacuatie verder te sullen handelen met Communicatie van de Croonen Sweden ende Vranckrijck haer Geallieerde; soo haest sy mercken soude sulcx te konnen geschieden sonder perijckel ende vreese / van dat andere hare Vyanden daer weder in souden komen / ende op conditie datmen haer andere gelijcke goede quartieren soude aenwijsen. Op dat stuck sijn weder oock herwaerts ghekomen de Heeren Baron van Kniphuysen ende Secretaris Sparringa. Korts daer na quam oock van wegen den Graef de Heere Overbergh / die beneffens den Heer Regenstorf al op het subject van de Evacuatie desgelijcx hebben audientie gehadt ende gesamentlijck vervolgens devoyren aengewendet. De Heer Linteloo ende de gemelte Oost-Friesch Gecommitteerden toge self na 't Leger aen sijn Hoocheyt op dat stuck / die hoewel het Graefschap alles goets gunnende / echter niet goedt vondt voor als noch de evacuatie.

De Hessische oock haer exactien op de Koopluyden ende Schippers de Maes op ende afvarende aenstellende / hebben aen de selve desgelijcx stoffe van klachten gegeven. Op alle de selve sijn aen den Prince gesonden de Heeren Bronckhorst, de Witte ende Vierssen, volgens wiens advijs is goetgevonden datmen aen alle Gouverneurs ende Commandeurs over de Garnisoenen in dienst van desen Staet gelegen respectivelijck langs den Rijn ende Maes voornoemt / oock elders van noode wesende / serieuselijck soude schrijven / alle mogelijcke hantbiedinge te doen / ten eynde de Commercien ende persoonen versien met paspoort of sauvegarde van desen Staet / haren vryen voortganck / pas en repas mochten gewinnen ende houden / ende vervolgens beletten / dat de selve by niemanden / hy ware dan wie hy wilde / en mochten werden geinquieteert, veel min beschadicht / verlenen ten dien fine / des versocht wesende / behoorlijck Convoy / of andere behulp middelen nae gelegentheyt ofte werende ende doende afweren alle 't geene ter Contrarie van dese hare Ho. Mog. goede meeninge ende intentie soude mogen worden ondernomen ofte gedaen. Ten andere is geschreven aen de Heeren Staten van de respective Provincien daer 't van node was soodanige ordre te stellen / door hunne Politijcque Officieren ende Hoven van Justitie op der selver Frontieren / als oock binnen 's Lants in de Provincien / datse de Hessische, de Frontieren deser Landen frequenterende souden aenhouden by Civijl arrest ter tijdt ende wijle toe / dat aen de zijde van de Vrouwe Lant-Gravinne van Hessen effective souden sijn gerelaxeert de bewuste gevangenen / daerom van wegen desen Staet was gesprooken oock geschreven / mitsgaders die middeler tijdt noch gevangen souden mogen zijn ende voorts effective opgehouden / ende finalijck laten cesseren / de voorsz. pretense licenten of andere belastinge / hoe de selve genaemt souden mogen zijn. Ten

deren

derden, is van dese gegeven ordere na intervalle van eenige weynige tijdt by schrijvens van desen Staet genotificeert aen de Heer Graef van Eberstеyn tot sijn narichtinge / ende quant & quant oock door Commissarisen van haer Ho. Mog. bescheyden den Heer Ioachim Vicquefort, aenwesende Minister van de Vrouw Landt-Gravinne/ ende hem claer ende net aengeseyt dese haer Ho. Mog. resolutie ende ordre / om daer van de selve Vrouwe Lant-Gravinne met sijn particulier schrijvens te informeren.

Doch is op't aenhouden van de Hessische noch in Surseance gehouden / daer nae ingekomen sijnde eene rescriptie ende Excuse van de Lant-Gravin/ haer funderende op de nootwendicheyt / dat het was extra territorium van desen Staet/ ende dat de selve Waren gingen of quamen van of na haer Vyande Landen / of schoon de selve Landen ware neutrael met desen Staet / waer op haer in 't langer weder is gerescribeert dat het stuck van de Commercie het essentieelste en gevoelickste was van desen Staet/dat d'selve de eenige Minen ende gelt middelen waren waer uyt de excessive groote lasten tot sulcken continuelen Oorloch als dese Landen met haren Erf-Vyandt den Coninck van Castilien ghedwongen wierden te voeren / meest moesten voortkomen / dat de minste beletselen ende versparringe in de selve nae sich trocken een gevolgh van veelderhande inconvenienten / en eyntelijck diversie van neringe ende stilstant van Negotie veroorsaeckten. Dat desen Staet sulcx niet conden lijden/ sonder den selven op 't hoochste te incommoderen/ende daerom met alle middelen daer tegens te gaen tot haer eygen behoudenisse ende conservatie verobligeert was. Dat sulcx noyt van de Keyserschе of andere Crijgende partyen in 't Rijck van de Ingesetenen van desen Staet was gevordert of onderstaen geweest. Dat de Graef van Guebriant het selven onderstaende op haer Ho. Mog. bericht datelijck het hadde afgeschaft/met restitutie van 't gene dienaengaende afgenomen was. Datmen daerom niet conde gelooven / dat sy daer van wel onderricht zijnde/ tegens allen hercomen/usantie/ende sulcken grooten prejuditie ende onverwinnelijcke schade van desen Staet/die andersins in alle andere occasien de voortsettinge en bevorderinge van haer wapenen niet min als haer eygen altijt behertticht hadde/sonde willen continueren/om te veroorsaken so vele inconvenienten ende misverstanden/ als onvermijdelijck daer uyt souden voortcomen/ dat daeromme daer van behoorde te desisteren; of soo sy mochte vermeynen eenige bestante redenen ter contrarie te hebben / die nochtans haer Ho. Mog. niet conden bedencken/ dat sy de selve haer Ho. Mog. door Gecommitteerden ten spoedichsten wilde laten voorbrengen / ende inmiddels met het vorderen der voornoemde Convoyen ende Licenten superсederen/de gevangens van desen Staet / of andere ter oorsaecke van dien opgehaelt/ cost / ende schadeloos te relaxeren / met restitutie van soodanige goederen als haer Soldatesca ten opsichte van dien te Water of te Lande van yemants van de Ingesetenen deser Landen / of anderen met der selver Paspoorten versien / souden mogen aengehouden / afgenomen / of met gewelt afgeperst hebben / om alle vordere onheylen/ inconvenienten/ ende verwijderingen/ te prevenieren.

De Munstersche Handelingh genaeckende/ende dese Staet in de vrye navigatie op de Weser ende Elve self geintеresseert zijnde/is van wegen de Steden

Bremen ende Hamborgh, deur my versocht/ dat aldaer mocht gelet worden op de volkomen vryftellinge van de Elve-Stroom tegen de eygenmachtige Tol-exactien die aldaer de Deensche exerceerden / ende desgelijcx dat tegen gegaen mochte werden de quade Oldenborghsche menees tot beswaringe vande Weserstroom, waer op den ses en twintichsten Augusti geresolveert is dat by het maecken van de Instructie (gelijck in de seven ende acht en festichste articulen van dien naderhant gestelt is / daer op goede acht soude worden genomen.

De Nederlantsche of Hollantsche Natie tot Dantsigh hebben in desen tijdt oock alhier gedaen representeren / dat deur importuniteyt/ soo sy seyden / van de Gemeynte/ de drie Ordeningen (waer in de Regering van die Stadt bestaet) hadden te Raedt gevordert vijftien nederlantsche Huysen/ ende den selven opgelegt den Eedt (daer van siet in 't Jaer vijftich) haer niet meer respijt gevende als veertien dagen tijdt/ waer op ernstelijck is geschreven. Doch de rechte beschapenheyt van dese saecke is te sien in 't gemelde Jaer vijftich.

Gedurende het aenwesen alhier van de Prins Luycksche Gedeputeerde was weder eene partye van Maestricht by nacht ghekomen op de Huyslieden by Noye ende Nyvelle de wacht houdende tegen de Hessische, ende vragende wat Volck/ hadden geantwoort avance Cavallerie, daer op de Huyslieden vier gevende/ hadden geschooten een Soldaet ende vier gevangen binnen Luyck gebracht; die terstondt weder los gelaten wierdende; hadde echter de Gouverneur van Maestricht deur een ander partye eenige Huysliedèn laten halen van Noye ende Nyvelle de selve al noch gevangen houdende, versochten daerom/ also 't selve waren pure attentaten tegen de meeninge van hare Ho. Mo. dat het mocht worden schadelos gerepareert. Voorts daer na hebben sy [illegible] datter haer Ho. Mog. na voorgaende advijs van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam belieft hadde den elfden April sestien hondert veertich te nemen een resolutie/ mede brengende/ dat alle de goederen uyt dese Landen gaende de Mase opwaerts/ als mede per asso eens ter upterste Champenies [illegible] hebbende het behoorlijck Licent / als dan sonder eenige verdere recherche souden mogen worden getransporteert / so wel op Spaents als Neutrale plaetsen / gelijck het van outs altoos was geobserveert geweest. Ende alsoo by den Ontfanger Groulart de selve haer Ho. Mog. resolutie voor als noch niet en was geobserveert / soo versochten zy/ dat haer Ho. Mog. gheliefden den voornoemden Groulart, als mede den Gouverneur of Commandeur over 't Garnisoen van Maestricht ende anders daer het behoorde / sulcx [illegible] te gheven ten eynde de voorsz. resolutie volcomentlijck hare effect mochte sorteeren. Ten anderen dat wel in den Jare drie en dertich den vierden April haer Ho. Mog. geliefst hadde op 't advijs van den Raet van State aen de Ingesetenen van het Lant van Luyck eene resolutie te geven / concernerende den voet / hoe dat de selve Ingesetenen de Wapenen/ Ammunitie/ als andere Coopmanschappen van neutrale tot neutrale plaetsen/ sonder eenige recherche of Licent te betalen/ souden mogen transporteren / mits niet raeckende haer Ho. Mog. noch des Coninex van Spangien bodem / dat niet tegenstaende die van Maestricht de selve haer Ho. Mog. resolutie eenen tijdt sich onderstaen hadden / dagelijcks tot groot nadeel der voorsz. Ingesetenen tegens te gaen / dies wierde versocht dat

haer

haer Ho. Mog. als noch de selve haer resolutie geliefden tracht te geven / ende dienvolgens daer 't behoorde ordre stellen tot onderhout van de selve. Ten derden, Concernerende de Coopmanschappen vallende in den voorsz. Lande van Luyck, of van andere plaetsen daer inne comende / als oock die uyt Vyanden Landen daer werden gebracht / dat haer Ho. Mo. hadden verclaert by der selver Ordonantie van den achsten Iuli sestien hondert veertich dat de selve eerst bevrijt souden sijn van den opheef van s'Lants gerechticheyt soo haest die van Luyck de afschaffinge van dien over des Vyandts zijde / die sulcx mede doen souden / te wege gebracht hebben souden / hebbende tot dien eynde geaccordeert den tijdt van een Jaer / ende ondertusschen surcheantie van de executie van soodanige Licenten. Ende alsoo een Persoon gedeputeert to Brussel, om te solliciteren de afschaffinge van de selve Licenten was middeler tijdt sieck geworden ende comen te sterven / waer door de saeck was ongedaen gebleven ende de surcheantie comen te cesseren. Soo versochten sy mede dat haer Ho. Mog. geliefden te verleenen noch een Jaer / om aen de zijde des Coninckx van Spangien de begoste solicitatie te bevorderen en te versoecken de afschaffinge der voorsz. Licenten / latende alles ondertusschen in surcheantie. Ten vierden, alsoo noch bevonden wierden diversche andere pointen ende nieuwe opstellingen van Licenten, apparentelijck sonder voorweten van haer Ho. Mog. tot groote prejuditie van de gemeene Commercien: so versochten de Requiranten vorders dat haer Ho. Mog. geliefden te Committeren een of meer persoonen / omme met de Requiranten te treden in conferentie / ende middeler tijdt te beramen / waer door daer inne geremedieert ende alle nieuwicheden ende inconvenienten verhoet ende afgeschaft mochten worden / waer op haer Ho. Mog. verclaerden dat op 't eerste point was gedisponeert; ende wat belangde het tweede, derde, ende vierde pointen / is gestelt in handen van Gecommitteerden / ende in longueur getogen.

Het Principael subject van de Luycksche Gedeputeerde / als geseyt is / was over de Satisfactie ende restitutie van de gerefugeerde tot Maestricht, waer voor de Fransche Ambassadeur soo te voor als oock noch in October van wegen de Koninginne desghelijcks dede vertoonen. Maer de selve Gedeputeerde verklarende daer toe ongelast te wesen / soo sijn sy den vijftienden Octobris ter Vergaderinghe bescheyden / ende met alle civile redenen ende motiven bejegent / om ghedisponeert te worden / datse by schrijvens devoyr souden willen doen om te becomen nadere last van de Heeren Prince / Staten ende Steden van Luyck, hunne respective Principalen / tot byleggingh van de differenten daer over met hun alhier in Conferentie gehandelt was / ter oorsaecke van de bewuste gerefugieerde binnen Maestricht en Herstal respective; ende dat haer Ho. Mog. gemeynt ende geresolveert waren op 't selfde subject aen de gemelte Heeren der selver Principalen ten fijne voorsz. oock te schrijven / waer op de voornoemde Gedeputeerden van Luyck, om hun te samen beraden / in de vertreck Camer sijn gegaen / ende daer uyt wedercomende in de Vergaderinge van haer Ho. Mog. geantwoort / datse van 't gebesoigneerde alhier / ende van het begeerde van haer Ho. Mog. souden gaen doen getrouw rapport in persoon op dat dies aengaende ter bequamer tijdt ende plaetse / Sy / of andere

 moch-

mochte werden te rugge ghesonden / met specialelder last / daer toe sy hebben aengenomen te contribueren 't gene dat in haer vermogen soude zijn / versoeckende van haer Ho. Mog. dat de gehandelde ende afgesproockene saecken ondertusschen mochten blijven in den selven staet als die jegenwoordich waren sonder petwes te innoveren/ en dat ordere mochte worden gestelt tot straffe van de Contraventeurs van dien/ ende alle Gouverneurs/Officieren ende Soldaten mochten worden ghelast / daer toe de handt te bieden ende houden/ waer op de meer-gemelde Gedeputeerden van Luyck vertrocken/ ende andermael in de Kamer van haer Ho. Mo. gecompareert wesende/is hun nae voorgaende deliberatie door den Heer presiderende ter Vergaderinge van haer Ho. Mo. aengeseyt/ dat de meeninge van desen Staet niet en was den Prince / Staten ofte Steden van Luyck de Wetten te geven ofte voor te schrijven het geene sy souden hebben te doen / maer alleenlijck als goede Nabuyren te bemiddelen de voorgeroerde differenten ende misverstanden ; ende sijn de meer gemelte Gedeputeerden vervolgens gedimitteert / ende aen de selve ten hoochsten gherecommandeert/ datse met yver ende alle mogelijcke officien de goede meeninge ende intentie van haer Ho. Mog. wilden seconderen/ ende dienvolgens van de Heeren der selver Principalen upt te brengen naderen last tot bemiddelinge van een vriendelijcke accommodatie der meer genoemde differenten ende misverstanden/ met toeseggingе/ dat ondertusschen alles gelaten soude worden in den selven stant als het tegenwoordich was / waer op ghemaeckt de behoorlijcke depesches van schrijvens als andersints ; doch wat belangde den voorslach ghedaen/ om de meer geseyde Gedeputeerden te vereeren met een present / 't selve wiert opgehouden/ ten regarde dat het egeene finale dimissie en was / als andersints. Sy seyden tegen particuliere / dat sy geen naeder last op dat stuck soude krijgen ; soo de gerefugeerde weder in Luyck quamen/ dat de meeste Canonijcken ende andere upt de Stadt soude vertrecken / als niet konnende verseeckert zijn.

In November hebben die van Luyck ofte het Gepeupel/seecker Comptoir van Licent tot Luyck gepilleert/als ondraechlijck voor haer Commercien.

De Graeffelijcke Oost-Vriesche Gedeputeerde klaechden oock in September dat die van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Dockom eenige oplagen ende beswaernisse vorderden van de goederen de Versche Eems op ende afvarende. In 't laetste van November quamen nieuwe klachten dat de Hessische weder vorderden de geheele contributie / in plaetse dat sy haer hadden belooft te contenteren met de helfte.

De Graef versocht oock / alsoo de Graef van Oldenburgh door syn Raedt Milius dede klagen van dat men alhier hem Graef van Oost-Vrieslandt hadde beleent met Jeverlant, dat hem Graef van Oost-Vrieslant ongehoort / daer in niet mocht worden gedisponeert tot sijn nadeel.

Van wegen den Hertoch van Nieuburch is in den Hage gekomen den Heer Marschalck Wispenningh Vry-Heer van Scheydt, geassisteert door Mr. Pieter van Walenburch van Rotterdam Priester ende Canonijck/ woonende tot Dusseldorp, namaels Bisschop in partibus infidelium , soo men 't noemt/haer aenbrengen was op het stuck van 't aenhalen en opbrengen van eenige geestelijcke

Perso-

Persoonen uyt de Landen van Gulick ende Berge, als den Vicaris van Dusseldorp, met een Pastoor ende Prior van Dulken, ende andere mindere; die tot Orsoy ende Rhynberck wierden ghedetineert. Wat de Vorst van Nieuburgh voornamentlijck dede allegueren / was het geen al te voor ooch omtrent het Jaer dertich was ghepasseert ende aenghebracht; meest daer in bestaende/dat het Roomsche Rijck / ende de Vereenichde Provintien waren onderscheydene Regeringen en Souverayniteyten/ d'een over d'ander niet hebbende te seggen. Hier wiert gepretendeert een Acte van Guarantie, gepasseert op het Tractaet van Santen, hier voor gestelt op het Jaer twee en twintich in 't tweede boeck/ ende dat uyt kracht van sulcx dese Staet bevoecht was / die van de Gereformeerde Religie in de Landen van Gulick, Cleef ende Bergh te mainteneren. Ick laet sulcks aen het oordeel van den Leser. Het is een ordinaris practijck/ de wapenen sijn de krachtichste ofte beste uytleggers van de Tractaten. Ende na veel debatten ende conferentien wiert de Heer Wespenninck in November ter Vergaderinge bescheyden/ ende hem aldaer tot antwoort ende demissie gegeven een tamelijck langh geschrift / inhoudende contre-klachten: Als dat wel van wegen de Vorst versocht wiert ontslaginge van de ghemelde Geestelijcke; maer niet gedaen wiert de minste openinge van redres tot reparatie van so veel scherpe vervolgingen, ende verdruckingen door de Vorstelijcke Officieren tegen die van de Gereformeerde Religie in de Landen van Gulick ende Berge tegen den inhout van de renversalen van den Iare *sestien hondert negen*, de Vostelijcke Protestatien ende publijcque verklaringe van den Iare *veertien*, ende des selfs beloften aen hare Ho. Mog. Anno *dertich* ghedaen, ende by haer Ho. Mog. Gecommitteerde hem Heere *Wespenninck* voor gehouden; waer nae hy wel een tweede Geschrift aen haer Ho. Mog. hadde inghegheven, persisterende by sijn versoeck, ende pogende het selve met veele onghefundeerde redenen te justificeren, ende het weygeren van de voorsz. reperatie tegens den klaren text van de voorsz. bescheyden te ontgaen. Dat over sulcx haer Ho. Mog. hadden noodich geacht tot wederlegginge van allen dien, ende tot justificatie van het geene in desen was voor ghevallen, tot antwoort ende afscheyt van de voorsz. Heere *Wespenninck* te voegen dat het hare Ho. Mog. voor eerst ten hoochsten leet was, dat alsulcke onvriendelijcke proceduyren in desen hadde moeten werden ghepleecht; maer werdende de selve ghehouden uyt noodt, ende alleenlijck tegens weynige geestelijcke Personen, ende voor eenen korten tijdt, die aen den goede wille, ende de te doene reparatie van syn Vorstel. Doorl. dependeerde, versochten dat sijn Vorstel. Doorl. met onpertijdinge oogen geliefde te aenschouwen aen de eene zijde de Rooms-Catholijcken, ende aen de ander zijde die van de Euangelische Religie, sijnde mede sijne ghetrouwe Onderdanen onder sijne ende des Rijcx protectie begrepen; hoe gantsch onbermhertich ende gheweltdadich een groot aental van der selver Kercken in de Hertochdommen van *Gulick* ende *Bergh* getracteert wierden, hoe veel Predicanten waren ghevangen genomen haer goederen ende haven geplundert, ende de overige ghecon-fisqueert? hoe grooten meenichte van vroome ende Godtsalige Lieden in ghevanckenisse ende andere miserie ende ellende waren vergaen? sonder dat eens ghesproocken wierdt van 't groot ghetal der Kinderen ende der Lidtmaten die

door het verjagen van de voorsz. Predicanten ende Schoolmeesters van hare geestelijcke troost, het gebruyck der Sacramenten ende onderwijsinge, beroofs bleven, ende dat niet voor eenen korten tijdt, maer van den voorsz. Iare *wertm* successive tot nu toe, meer als den tijdt van *twintich* Iaren; oock niet tegenstaende de soo veele doleantien, kermen, smeecken ende bidden, van de selve sijne ellendighe verdructe Onderdanen ende soo meenichvuldighe Interessien, by schryven ende besendingen tot haerder verlichtinge by hare Ho. Mog. aen hem gedaen.

In voegen haere Ho. Mog. in desen met groote onredene gesugilleert wierden als of de selve op Sijne Lant-Vorstelijcke Hoocheyt ende Regieringe souden willen empieteren, want gelijck sy hem geerne toe stonden dat de selve geenen wereltlijcken Potentaten als des *Roomschen Keyser* jurisdictie en erkende, ende dat de selve ende sijn Onderdanen in 't Geestelijck noch in 't Wereltlijck hare Ho. Mog. *in 't minste niet Onderworpen*. Dat oock haere Ho. Mogende met de selve gemeent waren vast ende onverbreeckelijck te houden alle goede naebuyrschap, soo wilden sy nochtans oock niet verdacht gehouden worden, dat sy sorchvuldich waren, om de *reuversalen* daer op sijne Lant Vorstelijcke Regieringe gegrontvest was, ende die sy hadden belooft te maintenëren, ende andere verspreecken, te doen hebben haer effect.

De voorsz. *reuversalen* als uytten claren text van dien blijcken can, admitteerden *pari jure* neffens de *Catholijcke* Roomsche oock de *ander Christelijcke Religie*, die soo wel in het Roomsche Rijck als in den Furstendom *Cleve* ende Graefschap *van Marck* in opentlijck gebruyck ende oeffeninge waren; Oock in den Vorstendommen *Gulich* ende *Berch* aen eenen *yeder oort* opentlijck te oeffenen ende te gebruycken toegelaten.

Hoe veel dat de woorden *aen eenen yderen oort* (siet in het tweede bouck op het Iaer *twee en twintich*) verscheelden van de plaetsen alleen daer de Christelijcke Religie ofte Evangelische Leere geoeffent wierde ten tijde van het overlijden van Hertoch *Iohan Wilhem* H. M. ('t welck alleen in eenige Dorp-kercken in 't geheel Lant van *Gulich* bewesen con worden geweest te sijn) ende wat beteyckenen de woorden *In allen oorden toe te laten*, was al te wel bekent, ende te dickwils Sijn Furstel. Doorl. voor gehouden, om het selve alhier weder te repeteren. Gelijck mede dat in een soo solemnelen ende bundigen bespreck geen woorden gepresumeert werden gestelt te zijn, die otieux ende sonder operatie wesen souden.

Dat het *gebruyck* terstont naer het oprechten van *Reuversalen* gevolgt (den besten uytlegger van het verstant van alle wetten ende handelingen) de geïmagineerde duysterheyt t'eenemael wech hadde genomen, ende met levende practijque verclaert, dat de woorden *continueren* ende *maintenëren*, te verstaen waeren van die plaetsen daer de exercitie van de respective religien alreede was; ende de woorden (*Toe te laten*) van de geene daer het doen ter tijdt noch niet en was, gemerckt van het Iaer *sestien hondert negen* of soo wel de eene als den andere possiderende Vorsten met den aenvanck van hare Regieringe, de voorsz. *Evangelische* Religie aen allen oorden daer het Evangelium loop conde gewinnen sonder eenige contradictie van de Stenden, hadden ingevoert.

Dat niet verhoopt wiert, dat den voorsz. Heere *VVespenninck* soo Hooch treffelijcke

lijcke voornaeme redelijcke Duytsche Vorsten die blasme souden willen geven, dat de selve tegen handt ende zegel soo solemnele gegevene *renversalen* ende beloften, terstont souden hebben verbroocken.

Soude oock als doen niet hebben derven presumeren te seggen, dat beyde Landt-Vorsten, doen ter tijt soo yverich bekent tot voortplantinge van de *Evangelische waerheyt* in dese haer eygen aenbedeelde Landen de selve souden hebben genegligeert daer de Heeren Chur-Vorst ende Vorst wel wisten dat sy nae de Rijcx Constitutien gevoucht waren de geheele Catholijcque Religie selfs te veranderen.

Het welck by de Standen wel geconsidereert ende geweten zijnde, hebben sy voor yet groot geacht, dat sy de continuatie, manutentie, ende voortplantinge van de *Catholijcque* Religie, ende voornamentlijck mede alle de incomsten ende renten aen de selve gheaffecteert, konde bedingen; ende ware het anders gemeynt geweest, soo souden oock de Landt-Stenden niet gelaten hebben haer daer tegens te opposeren, ende by den Keyser (daer al sulcke proceduyren tegens handt ende zegel seer hatelijck souden geweest hebben, ende daer de selve om haer Religie ende andersints, naer vermoeden, sonderlinghe in desen, weynich faveurs te verwachten hadden) te beklagen.

Dat boven alle oock in consideratie quam dat sijn Vorstel. Doorl. Anno *veertien* ten tijde de selve de Roomsche Catholijcke Religie eerst heeft aengenomen ende door de Roomsche Geestlijckheyt tot persecutie ende vernietinge van de op soo veel plaetsen by sijn Vorstel. Doorl. selfs geintroduceerde Evangelische Religie, noch niet en was opgehitst, by openbare Patenten hadde verklaert ende geprotesteert dat sijn Vorstel. Doorl. d'een noch te d'ander plaetsen in toe-komende tijden niemant in sijn *exercitium Religionis* conform de renversalen te turberen gedachte, maer veel meer met alle krachten sich te setten tegens den geenen die sulcx soude tenteren.

Dat nu immers soo in Keyserlijcke Rechten, als by alle rechtsinnighe Leeraers ende Theologanten, was decisoyr, dat een *Eedt* ofte belofte aen yemandt gedaen, moest uytgeleyt ende verstaen worden nae den sin ende meeninge van de geenen aen den welcke men die dede, ende die men wilde verplichten ende beneficieren, ende niet nae het dubbelsinnich verstandt dat yemant *in mente* sich mochte reserveren.

Als dan, gelijck van wegen sijne Vorstel. Doorl. wierdt voor gegeven de Insertie ende relatie tot het woort *Renversalen*, soude omverre werpen alle de Kercken die t'sedert de aflyvigheyt van de meer hoochged. Hertoch *Iohan Wilhelm* uyt krachte van de toe-latinge in de voorsz. *Renversalen* gedacht, by sijn Vorstelijcke Doorl. selfs waren gebout, soude een troosteloſe ende captieuse verklaringe zijn, en die niet gedient soude hebben om te stillen de gemoederen van sijn Onderdanen die sijn Vorstel. Doorl. in soo veel oorden ende oeffeninge van de Euangelische Religie hadde toe-ghelaten, daer toe dese Patenten ghedirigeert waren.

Terwijlen oock de voorsz. *Renversalen* opgericht waren by de Landt-Vorsten, soo competeerde de Interpretatie der selver (als het gebruyck der selve, als jae, niet en hadde geexpliceert) soo wel aen sijn Chur-Vorstel. Doorl. van *Branden-burgh*,

burg, als aen Sijn Vorstel. Doorl. van *Nieuborg*, hoe dat nu haer Chur-Vorstel. DD. Hertogen *Sigismund* ende *George VVilhelm* de selve *renversalen* hadden verstaen, bleeck al te evidentlijck uyt het toestaen ende invoeren van de Evangelische Leere aen allen oorden, daer de selve loop conde gewinnen van den tijt af van 't intreden van hare Chur-Vorstel. DD. respective Regieringe ende de continuatie van het gebruyck ende oeffeninge der selver tot op den huydigen dach, sulcx dat het vreemt was dat de voorsz. Heere *VVesssenninck* het gene tusschen Sijn Vorstel. Doorl. ende wijlen den Grave van *Swartsenburg*, Gemachtichde van Sijne Chur-Vorst. Doorl. den Chur-Vorst *George VVilhelm* in den Iare *dertich* was gehandelt, so verre poochde te extenderen als of als doen gesloten ware dat men 't beyderzijts in den inhebbende Landen de Religie des selfs oeffeningen aengaende uyt crachte van de renversalen in yder plaetse also houden, observeren, en laten soude, gelijck het in den tijdt van 't afsterven van Hertoch *Iohan VVilhelm* Hoogl. Memorie was gheweest, ghemerckt geen *exercitium religionis* uyt crachte van de voorsz. *renversalen* terstont ende vervolgens naer doode van Hertoch *Iohan VVilhelm* by hare Chur-Vorstel. DD. afgeschaft was; maer tot den huydigen dage toe in der selver aenbedeelde Landen in openen gebruyck bleef; In voegen dat den ganschen Context ingesien zijnde, uytwijsen soude dat aldaer gehandelt wiert niet van het *exercitie* van de Religie, als boven gesegt is; maer alleen van de plaetsen van de *Kercken* en *Schoolen*, en der selver *renten* ende *incomsten*, ende wiert disaengaende gedisponeert dat alle de selve het sy of die aengingen *Roomsche Catholiquen*, ofte dien van de *Evangelische* Professie, gelaten ende wederom ingeruymt souden werden aen yder deel, t'welcke 't sedert de voorsz. afsrrvicheyt van Hertoch *Iohan VVilhelm*, 't welck was Anno *negen* daer van geprivеert soude zijn, sullende bewesen werden dat de Evangelische tot *Salingen*, *Rade vor walt*, ende by beyder Vorsten aencomste de *Regieringe* der Kercken aldaer ingehadt ende de *renten ende inkomsten* genoten hebben, ende dat alle de selve by Sijne Vorstel. Doorl. successive afgenomen zijn; der welcker restitutie, gelijck oock van alle Kercken ende plaetsen die de Evangelische op haer eygen costen hebben gebout ende aldaer onder anderen besproocken werden, dienvolgens met reden gepretendeert wiert. Sijnde oock waerachtich dat Sijne Chur-Vorstel. Doorl. Hertoch *George Wilhelm* Ho. M. in wiens name ende opwiens approbatie wijlen den welgemelte Grave van *Swartsenburgh* geseght wiert Anno *dertich* dit Provisioneel accordt gesloten te hebben, Anno *een en dertich*, de Regieringe van *Cleef* aengeschreven ende formelijck bevolen hadden de voorsz. Evangelische in allen plaetsen, daer sy doen haer oeffeningen hadden, naer de *renversalen* te mainteneren, 't welcke uytdrucklijck te kennen gaf, dat het verstandt van de voorsz. renversalen ende het geene de Grave van *Swartsenberg* getracteert hadde, soodanich was; ofte wel dat sijne meer hoochgemelte Chur-Vorstel. Doorl. Hoochloffel. Memorie alsulcke handelinge disadvoueerde, soude oock andersins Sijne Chur-Vorstel. Doorl. moeten toegestaen hebben, 't welcke geensins te vermoeden was, de afschaffinge van sijne eygene religions oeffeninge.

Dat boven alleen desen Sijne Vorstel. Doorl. seer wel wist dat hare Ho. Mog. op den *achsten Augusti* van den voorsz. Iare *dertich* by hare antwoordt ende verclaringe op het *sevende* poinct van het naerder vertooch, den *vijfden* te vooren by

de

de Heeren *Wonsheym* ende *Wespenninck* selfs by geschrifte in haer Vergaderinge gedaen, tot vertroostinge van de bedroefde ende verjaechde *Evangelische* Kercken in den Lande *Gulick* ende *Bergh* hadden verklaert, dat by voort-ganck van de bewuste *evacuatie* van haer Ho. Mog. Crijchs-volck uyt haere Vorstel. Doorluchtigheyts voorsz. Landen, het exercitie van Religie behoorde gelaten ende geoeffent te worden, volgens den inhout van de *Renversalen*, dat dien volgens het voorsz. exercitie soude werden gherestablisseert ter plaetse daer de selve sedert dato van de meer gemelde *Renversalen* was verandert; welcke verklaringe ende bespreck sijnde een van de conditien waer op soo veel plaetsen, ende daer onder eenige voortreffelijcke stercten, die haer Ho. Mog. excessive sommen van penningen hadden gekost, waren geruymt ende gedemolieert, niet en konde geresstringeert worden tot al sulcke exercitie aen die oorden alleen, die by intredinge van sijn Vorstel. Doorl. de interpretatie daer van soude geven; gemerct het selve in die *terminus* by de geseyde Heeren ingestelt, ende daer op gelijck op eenige andere poincten haer Ho. Mog. versocht zijnde, hare intentie yetwes meer *ad pecism* te declareren, haer Ho. Mog. duydelijck verklaert hadden dat het geseyde exercitie moeste gelaten, geoeffent, ende gerestablisseert worden niet aldaer alleen, maer daer het toe-gelaten was, volgens den inhoudt van de voorsz. *Renversalen*, ende daer het sedert dato van den selve was verandert.

Al het welcke alsoo zijnde, stelden hare Ho. Mo. aen het oordeel van alle ongepassioneerde, ofte naer soo lange Iaren patientie het niet eens tijdt en was, dat sy souden gedencken aen de langduyrige ende soo smertlijck verdruckinge van hare religionis Verwanten ende manutenie van de voorsz. *renversalen* t'haerder voordeel opgericht, ende aen de beloften ende besprecken hier vooren gementioneert, ende dat naer datmen getenteert hadde alle beleefde middelen van aenmaningen ende Intercessien, de welcke men verhoopte dat Sijn Vorstel. Doorl. bewogen souden hebben tot commiseratie over een soo grooten meenichte van sijn getrouwe verdruckte Ondanen, ende dat meer is, dat men met groote bedroeftheyt ghesien ende gehoort hadde, dat Sijn Vorstel. Doorl. als of hy de selve genomen ende aengesien hadde voor eene flauwicheyt ende manquement van ernst, gene reparatie van voorige contraventien van dien gedaen, maer de vervolgingen gecontinueert, jae des te meer geintendeert ende vermeerdert hadde.

Hare Ho. Mo. protesteerden by desen nochmaels hoochlijck, dat sy in geene stucken over de vrye duytse Vorsten eenige superioriteyt Iurisdictie ofte verordeninge sich aen te nemen en presumeerden, soo weynich in religionis als prophaen saecken; maer terwijlen haer de *manutentie van voorsz. renversalen* competeerde, ende sijne Vorstel. Doorl. gebonden was aen de selve ende sijne publijquelijcke gadaene verclaringh, ende niet min aen de geene die haer Ho. Mog. al eer de voorsz. evacuatie was ingewillicht t'sijnder versoecke, en alsoo in *causa onerosa* hadden gedaen, ende dat sy sonder ophouden van wegen de voorsz. verdructe Religions Verwanten daer toe waren ende daegelijcx wierden aengemaent, soo vertrouden hare Ho. Mog. dat al sulcken naedencken haer in dese saecke niet en soude werden aengemoet; maer wel dat sy al te grooten respect aen Sijn Vorstel. Doorl. tot haere groote cleynachtinge ende tegen haren ver-

 eyschten

eyschten plicht hadden gedraegen, sijnde Sijn Voorstel. Doorl. oock niet verrast, als by diversche occasien geadviseert zijnde, dat hare Ho. Mog. souden werden genecessiteert dese ofte diergelijcke proceduyren aen de handt te nemen, ende namentlijck mede door 't geene dat den Proost van *Zanten* ende den Rector ende het Collegium der Iesuiten tot *Emrijck*, ende hare Ho. Mog. in den Iare *een en veertich*, ende voorts door Sijn Vorstel. Doorl. Raet ende Iagermeester *Philips Henrick Bentingh* in den Iare *twee en veertich*, was genotificeert.

Versochten daeromme Sijn Vorstel. Doorl. hare Ho. Mog. vrunt-nabuyrlijcke, dat de selve gelieven mochte te gesinnen waer toe Sijn Vorstel. Doorl. de billickheyt der voorsz. renversalen ende sijn gedaen beloften hem hadden verbonden, ende niet waer toe den blinden yver der Roomscher Geestlijckheyt die hem tegens sijne meer als bedroefde getrouwe Onderdanen ophitsende waren, sochten te verleyden, ende dat Sijn Vorstel. Doorl. dien volgens die van de Evangelische Religie in heure opentlijck exercitie soude willen *restituere*, so als de selve in possessie waren geweest Anno *veertien*, sedert welcken tijdt hare verstoringen waren voorgenomen, sonder daer door nochtans den voorderen loop van de exercitie in andere oorden op te houden tegens den text van de renversalen, dat hare Ho. Mog. in sulcken val niet liever sien souden dan dat de aengehouden Geestelijcke personen metten eersten door dien middel mochten worden ontslagen, ende de selve gelijck oock alle andere Geestelijcke persoonen ende Roomsche Catholiquen rustelijck ende vredelijck in hare *exercitiis Religionis* hare goederen, renten ende incomsten, werden gemainteneert; Als houdende hare Ho. Mog. haer beyde voorsz. reversalen soo wel verbonden te besorgen dat de Roomsche Catholiquen soo weynich in haer gewissen noch exercitie geturbeert, gemolesteert, nochte bedroeft werden souden als die van de Evangelische Religie.

Op dusdanige wijse wiert de Heer Wespenninck gedimitteert; ende hem vereert twee Amen Rijnsche Wijn/ ofte twee hondert gulden aen gelt.

Van wegen de Stadt Bremen is in December gekomen de Sindicus Bermanus Herdesianus die den vijfde December audientie hebbende/ bedanckt voor de debvoyren ende goede officien/ die haer Ho. Mog. aen haer beloofst hadden te doen tot Munster op het stuck der Vrye-Commercien; klaegde middeltusschen seer over de continuatie der Oldenborchsche Proceduren tot nadeel van de Vryheyt der Weserstroom; versochte ernstige afmaningh schrijvens aen den Graef. Den twee en twijntichsten December, alsoo hy noch yets nader s ende by monde hadde voor te stellen/ versochte Commissarien/ daer o hem van yeder Provincie een genomineert zijn.

De Heeren van Hollant hebben in Julis geklaecht ter Vergaderinge dat de Koninck van Denemarck al noch continuerende te molesteren ende te quellen de Ingesetenen deser Landen soo in Denemarck als in Noorwegen/ ende dat daer tegens diende geremedieert/ende insonderheyt geprocureert de relaxatie van drie Hollantsche Schepen tot Coppenhagen geconfisqueert. Hy eyschte van yeder Hollandts Schip de Sont passerende/ twaelf ende een half Rijcxdaelders / tot opbouwinge van een niewe Haven; sulcx wiert genoem

Haven

Haven-gelt; waer op een expresse last ende Instructie is gegeven aen den Resident Crakou, doemaels hier in 't Landt zijnde.

In October heeft den Denemarckschen Resident Tancken op brieven van Credentie des Konincx / aen de Heeren van Hollandt gedaen debovr voor den Graef van Oldenborgh op 't stuck van Ieever / ghelijck van de selve Graef sich ordinaris diende van des selven Konincx autoriteyt ende gesach / als sijnde de Koninck gesprooten uyt het Huys Oldenborgh. Des Konincx brieven waren aen die van Hollant geschreven met de clausule van Onse genadigste groet, &c. Die van Hollant sulcx siende / hebben den Resident de Brief te rugge gesonden / die daer over doleerde / eensdeels om dat de Brief gheopent was; anderdeels / om dat / seyde hy / de Koninck altijdt (ghelijck men in de Historie van Meteren soude konnen sien) also hadde geschreven; hadde oock van ter zijden geseyt / dat immers de qualiteyt van Hollandt nu niet anders was als te voor; ende wasse machtiger / dat sulcx was ex spoliis vicinorum.

In October hebben de Heeren van Hollant ter Vergadering voor gedragen / dat de Koninck van Denemarcken door des selfs Ministers in den Orisondt verscheyden saecken tegens de Cooplupden ende Schippers deser Landen dede ende liet ondernemen / door 't afvorderen van nieuwe ende hooger Tollen over de passerende ende repasserende Schepen door de voornoemde Sondt t'elcken reyse vier stuyver op ydere last Scheeps / contrarie de Tractaten met sijn Majest. Anno een en veertich tot Gluckstadt gemaeckt / voegende de gemelde Heeren van Hollandt hier by / dat de Commissaris Pels by sijne Missive dato Dantsigh den elfden September lestleden aen haer Ho. Mog. sulcke ende diergelijcke clachten oock hadde te gemoet gehoort / versoeckende mits dien de Heeren Gedeputeerden dat tegens de voorsz. exactien mocht worden versien / ende dat dienvolgens in serieuse termen metten alder eersten aen sijn Majest. mochte worden geschreven ten eynde dat de voorsz. nieuwicheden ende exactien mochten worden afgeschaft voor 't toecomende / ende oock restitutie gedaen van 't gene boven de Tractaten de voorsz. Coopliede ende Schippers deser Landen albereyts was afgevordert / ende dat de meergemelte Tractaten niet anders dan naer der selver rechte forme ende inhouden mochten worden gepractisert.

Uyt Engelant sijn noch al geduyrich in desen Somer klachten ghekomen / meest van de zijde des Konincx, van van aenhouden / dan van het opbrengen der Schepen; Item aengaende de oude saecken van Repressalien van Polhil, Paulet, ende Vincent la Barre.

Ende om te toonen hoe seer in dien tijdt de ghenegentheden van die van Zeelant liepen voor 't Parlement, ende tegen den Koninck, dient verhaelt dat op Saterdach den tienden Iuly ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. sijn persoonlijck binnen gestaen Gydeon van Deynsen Predicant binnen Campvere, Godfridus Udemans Predicant tot Zierckzee, Nicolaes van Heyst Predicant binnen Tergoes, ende Iohannus Boschardus Predicant tot Lillo, gesecundeert met recommandatie ende voorschrijvens van de Heeren Staten van Zeelant / dato Middelburgh den achsten Iuni lestleden / ende hebben in cracht van de schriftelijcke Commissie van Comparanten den elfden der selver Maent opgelevdt / by de Dienaren des Goddelijcken woorts Gedeputeert uyt de vier Classen van

Zeelant /

Zeelant/ ordinaris by een Vergadert / ende ten voorsz. dage binnen Middelburgh voornoemt by een ghecomen / eerst by monde ende vervolgens by geschrifte aen haer Ho. Mog. vertoont ooch gerepresenteert; Dat het alle de werelt kennelijck was, wat ellendigen toestandt dat de Kercken van *Engelant* ende *Yrlant* door de verdrietige verschillen ende inlantsche Oorlogen geraeckt waren, die soo veel goets aen de Kercken ende Staet deser Landen in alle occurentien naer-ziel ende Lichaem gedaen hadden, ende het selve was naer den regel van de *gemeenschap der Heyligen*, dat onder die geene die even dierbaren geloof t'samen deelachtich zijn, het niet anders en con wesen, dan wanneer een lidt lijdt, dat alle de Leden t'samen lijden, ende wanneer een lidt verblijdt, dat oock alle de Leden t'samen verblyden; soo wast dat de Kercken van Zeelant in desen hoogen noot niet en hadden connen ledich staen, naer haer vermogen, ende de machte haerder beroepinge, al sulcke Kerckelijcke middelen te gebruycken ende in het werck te stellen, als daer souden dienen tot hulpe ende vertroostinge van de voorsz. Broederen en bedructe Kercken, als met namen (behalven de dagelijxe perticuliere gebeden die over al by alle ware gelovige gedaen worden) te versoecken by haer hooge Christelijcke Overicheyt, *ten eynde dat hare* Ho. Mog. geliefden te ordonneren een algemenen vast ende *bededach, ende eenige* Weeckelijcke of Maentlijcke Bede-dagen, als sijnde het Souveraine middel om den brandenden toorn Godts van sijne Kercken in 't gemeyn, ende van de bedroefde Kercken in *Engelant* ende *Yrlant* in 't bysonder af te wenden. Ende daer benevens wat aenginck de conservatie van de Goddelijcke waerheyt, als oock de ruste van de voorsz. Coninckrijcken, dat haer Ho. Mog. naer haer *vermogen* geliefden sulcx te contribueren als de selve naer hare hooge wijsheyt ende voorsichtigheyt bevinden souden te behooren, tot welcken eynde haer Ho. Mo. souden gelieven te gedencken, dat het versoeck dat de voorsz. Comparanten hier deden, niet alleen was van de Kercken van *Zeelant*, met voorgaende approbatie van de hooge Overicheyt haerder Provintie, maer dat het oock was (gelijck sy oock niet sonder reden vertrouden) de *gemeene suchte* ende 't verlangen van alle de Christelijcke Gereformeerde Kercken in dese Geunieerde Provincien versochten, derhalven ende baden haer Ho. Mog. seer ootmoedelijck ende niettemin ernstelijck in den name des Heeren *Iesu*, dat de selve geliefden het voorsz. versoeck ende ernstige bede van hare Committenten sulcx ter herten te nemen, dat Sy, de meergenoemde Comparanten, de effecten daer van met den eersten mochten gewaer worden ter eeren Godts, tot vertroostinge van de meergenoemde bedroefde Broeders tot het hoochste contentement van de gemeene Kercken, in dese Vereenichde Nederlanden, ende tot een eeuwigen lof van haer Ho. Mog. loffelijcke Regieringe, als sijnde Vaders des Vaderlants ende Voester-Heeren van Godes dierbare Kercke. Voorts hebben de gemelte Heeren Gecommitteerden haer Ho. Mog. mondelingh te gemoet gevoert; Dat binnen dese Landen egeen cleyne swaricheden in swangh gingen, ten regarde van de *Papisten* met der selver aenhangh, niet tegenstaende dat by de loffelijcke Placcaten van haer Ho. Mog. daer jegens naer behooren was versien, maer dat het alleen haperde, dat de selve Placcaten naer hare forme ende inhout niet en wierden ter executie gestelt, versoeckende mits dien de meergemelte Gecommitteerden

mitteerden, dat op dit point naerder ordre mocht worden gestelt. Waer op gedelibereert zijnde/ hebben verscheyden Provincien versocht Copye van het voorschrijvens van de gemelte Heeren Staten van Zeelant / als oock Copye van de meergemelte Creditijf; Mitsgaders van het voornoemde geproponeerde ende versoecken / om in den haren respectivelijck breeder gecommuniceert te worden/ 't welck de opgemelte Provincien respectivelijck is geaccordeert/ende wierden dienvolgens de voorsz. versoecken by provisie opgehouden/ want men sach dat het smaeckte na partijschap tegen den Koninck; gelijck dan oock desgelijcx deur gedruckte Boucxkens de saecke des Konincks wiert odieux gemaeckt/ waer over den Resident in desen tijdt weder klaeghde.

Sy hebben oock geschreven aen de Kercken in Schotlant/navolgende brief.

EErwaerdige, Godtvruchtige ende seer geleerde Broederen. De anxte ende sorchvuldicheyt, ontstaende uyt de beklaechlijcke conditie van de Kercke van *Yrlant*, en de getroubleerde staet vande Kercke van *Engelant*, quelt en turmenteert ons soo seer, ende het uytterste gevaer daer sy toe gebracht zijn, is soo groot, ende ons begeerte haerder verlossinge soo heftich, dat wilden wy schoon, wy het nochtans niet genoechsaem en konnen uytdrucken.

Wy erkennen, dat om onser sonden wille de Kercken met dese groote ellenden besocht worden, overmits by dese soo *helle licht des Evangeliums* die hovardye, Giericheyt, Eersucht, Dronckenschap, Dertelheyt, vuyle Lusten, ende diergelijcke pestilentiale lasteren, niet min onder onder ons sijn voortcomende, dan doen wy in de duysternisse des *Heydendoms* ende *Pausdoms* waren geseten, derhalven dan over ons gekomen is, dat daer geschreven staet: *Ick hebbe mijn Huys versaeckt, mijn Erfdeel hebbe ick verlaten, ick hebbe mijns ziels dier beminde overgegeven in de handen haerder Vyanden*, met wat mate wy den Heere uytgemeten hebben, met de selve mate is hy ons wederom in metende.

Wy hooren van alle quartieren van 't *Pochen* ende van de *trotsicheyt* van *Moab*, van de hoochmoet en vermetentheyt sijns herte; dat opspringende van vreucht, hy sich roemt, dat nu de gewenschte dach gekomen is, ende de schoonste occasie ter werelt sich presenteert, om alle de gene, die sy doodelijck haten, af te snyden, ende met eenen slach de Gereformeerde Kercken *ter neder te vellen*, ende hun al te samen uyt te roeyen, dat haerder geen meer en zy. Ende voorwaer, indien wy alleen op den Vleeschelijcken arm sagen, wy mochten dencken dat dit haer *moetwillich pochen* niet sonder oorsaeck en zy; want worden sy machtich de overhant te gewinnen over de Kercken van 't Florissante ende machtich Koninckrijck van *Engelant*, soo sullen sy hoopen, lichtelijck de Kercken van *Schotlant* te sullen overrompelen, als oock de Gereformeerde Kercke in de *Nederlanden* tot gelijcken desolatie brengen; ende datter in Europa geen Gereformeerde Kerck machtich en sal sijn haer vreeslijcke macht ende gewelt te wederstaen. Iae sy sullense met *opene keele alle als een stuck broots op swelgen*; ende hun selven op dese hoope, met groote couragie, uyttersten vlijt, ende allen macht sterckende, begeven sy hun tot dit werck, insgelijcks moeten oock de *Gereformeerde Kercken* doen, de selve moeten oock samen raetslagen, haer couragie ende macht t'samen brengen, op dat sy den tegenwoordigen *dootlijcken slach*, op hun gemunt,

mogen wenden op de hoofden haerder Vyanden; indien sy hier in gebreeckich zijn, sal haer schandelijcke blooheyt overantwoordelijck sijn voor allen nakomelingen.

Ende alsoo wy (seer Ge-eerde) dese aenmaninge door onsen Brief gebruycken, soo is ons ernstlijck bidden, dat ghy dit ons doen niet in 't quade wilt nemen, als of wy op ons namen u uyt een diepe slaep op te wecken (welcke vermetenheyt ende roockeloosheyt verre van ons zy) daer voor de Werelt genoechsaem getuygenissen van uwen yver voor de Gereformeerde Religie, aen den dach zijn. Maer de ware oorsaeck waerom wy u met desen onsen Brief begroeten, is eygentlijck, dat wy met onse t'samen-stemminge uwen yver ende vlijt mochten approberen, ende dat wy in uwen schoot mochten uytstorten de Vreese van dat jammer daer wy over becommert zijn, dat hier uyt soude mogen volgen. Ende dat wy onse gunste ende affectie tot de Kercken van Engelant mochten te kennen geven, als met welcken de Kercken binnen onse limiten soo vereenicht zijn dat wy oordeelen, in dien de *Kercken van Engelant* verlooren gaen, dat dese het verderf niet ontgaen en konnen, derhalven *hout ons* onse vryigheyt ten besten, dat wy ons verstouten u met ons *schrijven moeyelijck* te vallen, in dien het moeyelijckheyt genaemt mach werden.

Wy bidden uwe *wijsheyt*, alsoo gy aen dese bedrenghde Kercken met nabuyrschap verbonden zijt, ende met naerderen bandt onder de Regeringe eens Koninckx, de welcke geresolveert is in de Gereformeerde Religie te leven ende te sterven, gelijck in sijne Publijque Declaratien hy opentlijck bekent heeft, dat ghy met allen sorchvuldigen vlijt hen by staen wilt, tegens de raserny ende *furie* van de *factieuse* ende *Malignante party*.

Ende voor eerst, siende dat desen jammerlijcken tweedracht tusschen des Konincks alder Doorluchtighste Majesteyt ende sijn Parlement geresen, voor de Kercken van dat Koninckrijck uytter mate gevaerlijck en schadelijcken zy, dat gy niet onversocht en wilt laten, tot opvullinghe van die breucke, soo door gebeden, supplicatien ende tusschen spraecke, als andere wettelijcke middelen, souden mogen dienen.

Ten anderen, en laet doch niet toe, dat dese Kercken van u verlaten zijnde, tot een roof bekommen aen de Paepsche factie, ende deerlijcken van hunne verscheurt worden, ende wat al bloets sou daer vergoten worden! de tijden van *Koninginne Maria* souden wederkomen, jae wreeder tijden dan dese, geen wreetheyt, dat woeste en wilde menschen bedencken mochten, en souder gespaert, geen Vrouwen noch Kinderen verschoont worden, derhalven en *hout u niet stil* by dese sware tijden, als of van eenen hoogen Rotsteen, ghy buyten allen perikel en onweer ende tegenwoordigen Schipwraeck saget: verre, verre, sy van u sulcken sin, gelijckse oock in der daet is: niet als *Meroz*, welcken den Engel des Heeren vervloeckt, *derhalven haest u den Heere te hulpe te komen, den Heere te hulpe te komen tegen de machtigen*. Dus doende sult ghy alle de Gereformeerde Kercken in Europa aen u verobligeren.

Ten derden, voor soo veel in u legt, went allen vlijticheyt aen, dat de voorsz Kercken, als nu verlost van den *Bisschoppelijcken jock*, ende *gesuyvert* van alle *Antichristische Ceremonien* en *dreckery*, niet weder tot de selve slaverny noch door listicheyt, noch door gewelt getrocken worden. De Heer door sijn oneyndelicke goetheyt heeft

heeft sijn faveur op u besteet, ende heeft sijn Doorluchtige Coninckl ijcke Majesteyt in 't Herte gegeven, dat hy niet en begeert dat uwe Halsen eenichsins langer bedrenght worden met het jock, of liever de ondraeglijcke *Tyrannie der Bisschoppelijcke Regeringe*, in welcken uwe gheluckfalicheyt wy ons van herten met u verblyden.) Edoch is dit daer beneffens ons versoeck, dat ghy u reeckeningh wilt maecken, in dien de nabuyrige Kercken weder onder dat jock der dienstbaerheyt betrocken wierden, ('t welck Godt in genade verhoede) dat als dan uwe vryheyt niet langh en sal seecker blyven, want de Vyanden der waerheyt met een nieuwe toevoeginge van macht ende toenеminge van kracht gesterckt zijnde, sullen u sonder ophouden soo langh nae gaen, tot dat ghy 't ten laetsten sult opgeven, ende van selfs het yseren jock weder aennemen; welck alhoewel met langhsame, nochtans met gewisse treden nae het uytterste verderf sijn leydende.

Derhalven hoordet gy de Kercken van *Engelant te stercken*, ende te onderstutten met u macht, ende hun te vermanen dat sy sich doch noeyt weer onder dat *tyrannisch* jock en begeven, maer liever dat sy kloekmoedelicken voor haer vryigheyt staen mogen, doch soo dat sy van de eene extremiteyt in 't ander, te weten, in een Anarchie, niet en vallen, 't welck noch gevaerlijcker soude zijn; ende jae in 't minste geen gemeenschap en hebben met eenige *afgodische wijsen ofte Ceremonien*. Der Christenen *Tabernakel* hoort niet min, dan dat van de Ioden, gebouwt te worden, nae dat voorbeelt op den Bergh der schrifture getoont, soo dat binnen haer Gordynen niet soo veel als een snoertje of gespeen zy, dan conform het voorschrift van Godt den eeuwigen Wet-gever daer over gestelt.

Lange ervarentheyt heeft ons geleert, datter in soodanige *Ceremonien* een heymelijcke ende wonderbare cracht is schuylende, in dien men het minste deel daer van toelaet, het en blijfter niet lange by; maer datelijck sal het als een kancker sich beginnen uyt te spreyen, tot dat het eyndelijck den gantschen Godts-dienst sal geschent hebben, de eenvoudicheyt ende de suyverheyt van Christi institutie verliesende, want en ware 't niet een malle ende dolle Vrouwe, die haer selven soude gaen oppronken met klederen die sy ergens van een *vuyle Hoere* geleent hadde, denckende daer mede haer Man des te meer te behagen? wat *vuyler Hoere* isser wel, dan die *Roomsche Hoere*, volcomen ende compleet in alle soorte van vilaynicheden, te buyten gaende alle de palen van beschaemtheden? derhalven en laet ons noyt soo dul zijn, als te dencken dat de dienst Godts, aldersuyverts nae de instellinge Christi, Gode behaechlijcker soude wesen, wanneer het met *ciersélen* uyt het *Roomschen bordeel* ontleent, verricht ofte gepleecht wierde: laet ons liever dencken, dat de Heere niet anders en kan, dan hoochlijck sich vertoornen, sijn H. Geest wech nemen, ende met het licht sijner genade verre te rugge wijcken, soo haest de Mensch soo uytsinnich wordt, ende dat hy hem dan hoe langer hoe dieper laet versincken in de vuylicheyt van sijne *superstitieuse* wijsen, daer hy sijn vermaeck in neemt, soo tot dat hy ten lesten daer in versticket, gelijck het in 't Pausdom geschiet is.

Wy bekennen wel, dat wegens indifferente saecken wy niet goet en houden te twisten, oock en hebben wy de Roomsche Kercke niet om dese noch geene saecken verlaten; maer alleen om haer *verloochenen* van dien eenigen offerande

Christi

Christi in hare Misse; om hare aenbidden van een *Broot-Godt*, ende van Heyligen om dat sy den *Paus* verheffen boven Godt, ende om de *Tyranny* desselvigen; om dat sy het gebruyck der Schriftuer verachten ende verbieden, om het dryven van haer *rechtvaerdichmaeckinge* door de wercken, ende diergelijcke stucken by honderden meer, in dien de Roomsche Kercke alleen met eenige mindere besmettingen hadde bevleckt, ofte alleen met eenige *indifferente Ceremonien* hadde besmet geweest; ende dat wy om dese oorsaecken ons van haer gescheyden hadden, soo hadden wy met recht mogen getaxeert geweest sijn als *Schismatiquen*, jae als een *addergebroeysel*, dat uyt harer Moederen lijf uytberstende, niet voort gebracht en wort dan door *Moeder-slachtinge*.

Maer voor eerst eens gescheyden sijnde van hare *vervloeckte Afgodery*, ende de Kerck eens gesuyvert zijnde, daer nae weder tot de *Paepsche Ceremonien* die men eens verworpen heeft, weder te keeren, blijckt openbaerlijck uyttermaten gevaerlijck te zijn, uyt oorsaeck van de listigheyt ende ongerustheyt des Satans.

2. Alle die niet op en houden sterck aen te dringen om dese *Ceremonien* in te voeren, alhoewel sy vermercken dat alles daer over het onderste boven soude gaen, die doen daer by blycken, dat het niet is om dese *Ceremonien* alleen dat sy dese troubelen maecken, maer dat sy heymelijck yets anders daer mede voor hebben.

3. En wat aengaet sodanige *Ceremonien* ende wijsen als die haren oorspronck hebben van vermetentlijcke ghemoederen, ende luyden die niet te vreden sijn met de instellinge Godts; ende tot welcken een opinie van nootsaeckelijckheyt toegevoecht wort, als of sonder dese, men de heylige saecken niet en soude verrichten kunnen, ende de Godts-dienst maer koeltjes soude toe-gaen: voorwaer wy en konnen niet sien, hoe soodanige *Ceremonien* indifferent mogen genoemt worden.

En daerom, *Eerwaerdige Broeders*, soo veel in u is, en lydet niet dat de Kercken van Engelant gedwongen werden soodanige Ceremonien in te ruymen; maer wendet liever alle middelen voor, dat ghy ende sy in Kerckelijcke Regeringe, tot soo nae vereeninge comet, als immers wesen kan, waer uyt dan menichvuldich ende groote nutticheyt ontstaen sal. 1. De suyvere maniere van Godtsdienst behoudende, sal die onwaerdeerlijcke schat der reynicheyt der Leere, die ons aen vertrout is, te beter onderhouden, ende aen de Naekomelingen overgelevert worden. 2. De Kercke van allen suerdeessem des Pausdoms gereynich zijnde, sal in de oogen haers Bruydegoms des te schoonder zijn, en sal van hem des te overvloediger zegen ontfangen; ende als een veldt van onkruyden ghereynicht, salse des te vruchtbaerder wesen. 3. Dit sal den Staet van uwe Kercke uyttermaten seer bevestigen tegens die geduyrige aenslagen ende Conspiratien der Papisten; want vereenichde macht is stercker. De suyverheyt des Godts-diensts sijnde eens inghestelt, sullen uwe Kercke met de *Engelsche* samen in bondiger ende geduyriger eendracht op-wassen. 4. Dit sal de *Paepsche Emissarissen*, hare hoope van door hare listige raetslagen haest in te komen, t'eenemael af-snyden. Sy vermercken wel dat de Gereformeerde Kercken een uyttermate groot af-schou hebben van hare afgoderie: Derhalven sy moet verliesen den selven sessens ende t'eenemael in te voeren, maer soecken alleen by graden

graden in te cruypen, sy trachten de luyden wijs te maecken, datter niet aen gelegen is, of nevens het singen der Psalmen oock *Orgelen daer by gevoeght* werden, als een deel des Godts-diensts, of in stede van de eenvoudige ende ordinarie kleedinge der Predikanten, met *Choor-klederen* gebruycke, of nevens des Heeren dach, men oock *Heylige dagen* houde ter gedachtenisse der *Martelaren*. By soo verre dese dingen haer gelucken, als dan in stede van een *Tafel*, suldy een *Altaer* hebben; in stede van *te sitten* aen de Communie tafel, suldy *knielen* moeten; Ende soo haer dit oock geluckt, dan suldy *Beelden* hebben, ende voorts het gantsche *Pausdom*. Met dese hoope onderhouden sy haer, ende van dese hoope moeten sy verstooten worden. 5. Oock sal dit soodanigen van de onse die daer besich sijn met een reconciliatie, dat is, de welcke sich bevlijtigen een gemeynschap te maecken tusschen nacht en dach, tusschen licht ende duysternisse, vernootsaecken haer dwaes voornemen te staecken.

Ende en laet u niet bewegen 't geene voorgewent wort; dat soodanige Ceremonien (als het *knielen* in 't *Nachtmael* des Heeren) grootelijcks sijn dienende, om ons tot aendacht op te wecken, ende het kleynachtigh te vermyden. Die waerschouwinge van den *Apostel* heeft een diepen indruck in onse herten gewonnen, dat diergelijcke dingen een *schijn van wijsheyt* hebben ingewillige diensten en ootmoedicheyt, maer dat sy in der daet van *geen waerden* en zijn. Soodanige saecken hebben een schijn van wijsheyt, maer niet de realiteyt van dien; wat? en quamer niet eens sulcke gedachte in den sin van onsen Salichmaecker? waerom *sat* hy dan aen Tafel na de gemeene wijse des Landts? waerom en hiete hyse niet *knielen?* Nevens dien, wat of yemandt anders, tot meerder ootmoedigheyt ende onderwerpinge des gemoets beraemt hadde dat wy tot het *Avontmael* soude komen met *sack* ende *assche* gekleet? Iae, of een ander quame, ende wilde dat wy met *stroppe* om onse halsen soude komen, ten eynde dat wy hier door openbaer verclaren ende betuygen mochten onse groote onwaerdicheyt, ende dat wy de doot wel verdient hadden, gelijck de dienst-knechten van *Benhaded* tot den Koninck van Israel quamen? Ende eyndelijck waer soude dit op uytlopen, wanneer eens dese deur geopent soude werden? En daerom en moeten wy geensints wijcken van die oorspronckelijcke instellinge des diensts-Godts.

Maer, mocht yemandt seggen, waerom wijckt ghy selfs van de oorspronckelijcke instellinge? waerom ontfangen by u die van de Fransche Gemeente het Nachtmael *knielende*, ende die van de Nederlantsche Gemeente al *sittende*? ende waerom en ontfanght ghy 't niet al *leunende*? De Gereformeerde hebben haer antwoort gereet; seggende, wanneer wy komen om te eten ende te drincken aen Tafel, het is even eens of wy dan na s'Lants gebruyck leunen, of dat wy sitten of staen: in geen van dese posture en is de Religie ofte dienst-Godts niet gelegen, maer al *knielende* eten te ontfangen en is nergens het gebruyck.

Maer die listige Vyandt die sich in duysenderley gestalten kan verstellen, nae dat hy het *knielen* ingebracht sal hebben, sal oock de *Tafel* wel wech krygen, want wat gemeynschap heeft het *knielen* met een *Tafel*? Ende de *Tafel* eens wech genomen zijnde, sal hy lichtelijck een *Autaer* in de plaets brengen, ende dan ten laetten oock daer toe bewegen, datmen aldaer een *sacrificie* offere voor de levendige ende de doode. Oock en behoefdy (seer Eerwaerdige) u niet te schroomen

voor de geene die door haere vuyle leugens ende laster reden sich bevlijtigen tegens u op te hitsen de haet van uwen *genadichsten* Koninck, als of ghy sijner eere ende *Koninckltjcke Hoocheyt* Vyanden waert of dat ghy sijner groote Eere ende glory benydet: want de Koninck na sijne hooge wijsheyt weet wel, dat hy geen getrouwe Onderdanen en heeft dan de geene die de gereformeerde Religie toegedaen zijn, hy weet datter niets en is, dat sijn Troon meer bevestiget, sijn Koninckltjcke eere ende magnificentie meer verbreyden, ofte dat sijn Koninckltjcke Persoon beter preserveren kan, dan wanner hy met sijne gantsche macht de *gereformeerden Religie* tegens alle der selvige Vyanden sal beschermen, want des Konincks alder Doorluchtichste Majesteyt weet wel, dat soodanige *Flyn-stryckers* wel den schijn dragen van een goede wille, maer in der daet sijnse de doot-lijckste Vyanden sijner Eere. En daerom en laet doch soodanige ydele schaduwen van vreese u niet verbasen, maer gaet stantvastelijcken ende kloeckmoedelijck toe, ende komt de arme bedruckte Kercke te hulpe, *Godt sal uwen arbeyt overvloedelijcken segenen*, ende sal u verleenen, dat het gantsche *Antichristische gebroet* u vergeefs hare tanden sien latende, ende u tegenstaende, ghy uwen wensch recrygende, overvloedich stof ende matery sult hebben *sijn Goddelijcke* Majesteyt te loven en te dancken.

En wat Ons aengaet, soo wel in 't publijck als in 't openbaer in alle de Gereformeerde Kercken door de gantsche Nederlanden, wy storten uyt voor Godt onse ernstelijck Gebeden, dat ten lesten het hem gelieven sich te ontfermen over sijn bedruckte Kercken, haer schrijckljjcken onweer te willlen stillen, haer doen bloeyen in waerheyt, Godtsalicheyt ende Vrede, ende alle verhinderniss, waer door soo grooten goet belet wort, wech te ruymen.

Vaert wel, Eerwaerdige ende Hoochbeminde Broeders, ende wilt dit ons Broederlijck schryven ten besten duyden, als uyt een goede affectie voortkomende.

Men was niet weynich in dat werck perplex / veel wierter met den Heer Ambassadeur Ioachimi gesprooken / dickwils oock de Extraordinaris Ambassade vermaent / gelijck specialijck den twaelfden Augusty, als wanneer de Heeren van Hollandt nae verscheyden ende soo veelvoudige aenmaningen ende versoecken van de andere Provintien ghedaen / nochmaels ernstelijck versocht wierden om haer op de selve Besendinge nae Engelant eenmael naeder te verklaren / ende haer dies aengaende met de andere Provintien te conformeren ofte suffisante redenen te geven / waerom sy de selve niet goet en vonden / by gebrecke van 't welcke de voorsz. Provintien verklaerden dat sy onschuldich wilde wesen van de swarigheden ende onheylen die door de continuatie van de swevende dispuyten / ende daer op gevolchde attentaten in 't Coninckrijck van Engelant geresen alrede ontstaen waren ofte verder soude mogen ontstaen / ende het geene dies aengaende daer uyt by reflexie desen Staet soude mogen overkomen / 't welck alles te verhoopen was / dat door de extraordinaris besendinge soude voor gekomen / ofte ten minsten gestuyt hebben konnen worden / te weten indien by entremise van desen Staet den Vrede tusschen den Koninck ende sijn Parlement gevonden hadde konnen worden / waer toe de voorsz. Provintien

tien/ soo ten regarde van haer intrest tot verbredinge van het voornoemde Coninckrijck/ als om verscheyden andere redenen ende maximen van Staet daer op passende/ haer verobligeert hadden gebonden ende noch bonden/ om haer uyterste devoir te moeten doen/ met vaste hoope ende vertrouwen/ dat Godt sodanich heylich werck met sijn genade ende zegen soude hebben by gestaen/ of als noch by te staen; verklarende de voorsz. Provintien/ dat sy sonder beswaernisse ende groote reprochen van anderen in dese droevige gelegentheyt niet stille konde sitten/ ende met goede oogen de jammerlijcke Tragedie van haer soo nae Geallieerdens ende Geloofs-Verwanten van verre aen te sien/ 't welck geen cleyn bedencken by verscheyde vredelievende Engelsche causeerde/ of desen Staet uyt hare troublen eenich voordeel sochte te trecken ende te rapen.

Het kort begryp van de saecken tusschen desen Staet ende Engelant in dien tijdt swevende/ is te sien uyt het volgende/ gestelt by den Ambassadeur Ioachimi, by occasie dat hy geprest wiert om weder na Engelant te gaen.

Eerstelijck/ trotteerde seer de saecken van Polhil, beroerende syne verkregene Brieven van Repressalien/ alsoo die geconfirmeert waren in judiciis contradictoriis, geobtineert in twee Recht-bancken tegen de Bewinthebberen van de Nederlantse West-Indise Compag. met hem noch in Proces in cas de appel zijnde. Hy hadde verkregen Repressalien daer op waren gewesen Sententien/ van staende het Oorloch/ was hy Polhil als Vice-Admirael des Coninck gestelt in 't Noorderquartier/ ende sijn schip door die van 't Parlement genomen/ ende hy gedwongen te vluchten nae Brest, alsoo was dese saecke doen wat in stilstant/ ende de Coninck hadt verklaert tegen desen Staet geen Repressalien te sullen toestaen.

De Ambassadeur erinnerde oock wat antwoorde hy soude geven aen den geenen die hem souden aenspreecken/ op 't geene van wegen het Parlement hem was voorgehouden/ raeckende de saecke van de Erfgenamen van Pawlet.

Hy wiert daer tegen gelast alles te remonstreren wat doenlijck was; en sulcx niet helpende/ soude rescriberen/ om van hier dan te senden een geraisonneerde brief. Want alsoo dit al klachten waren van den Coninck/ die niet veel macht hadt/ soo meriteerde het niet veel becommernis. Derghelijcke beschapenheyt hadde het met de saecke van Vincent de la Barre. Verscheyden andere klaechden oock/ ende versochten Repressalien over ongelijck haer door die van de West-Indische Compagnie/ specialijck in Guinea/ ende elders door de Capers in Zee aengedaen/ maer de crachten van Engelandt waren gedeelt in tween de een tegen de ander/ dienvolgens tegens de uytwendige niet te vreesen. De Engelsche klaechden oock over de Inwoonders in Nieu-Nederlant, waer tegen de Ambassadeur gelast wiert te seggen/ dat in die gewesten niet te presumeeren was dat de Hollantsche als te swack tegen de Engelsche/ als veel stercker/ soude komen prevaleren.

De Ambassadeur versocht specialijck te weten hoe het werck der Commercien ende Navigatie in Zee tusschen beyde Natien was te reguleren. Item aengaende het verbodt van de gecouleurde Engelsche Laeckenen. Item het vervoeren van de Wolle, ende de Vollers aerde. Item hoe hy sich tusschen den Coninck ende 't Parlement/ buyten partyschap of eenzijdicheyt soude hebben te

te houden. Maer wat Instructie conde hem daer op werden gegeven/ als dat-men sijne dexteriteyt alles liet bevolen zijn ! Voorts gedroegen haer Ho. Mog. hun tot de voorige ordres ende kennis/ die de Ambassadeur hadt/ als sijnde oude saecken. Wat met den Heer Stricklant hier was gepasseert/ wiert hem oock by Copie gegeven.

De Engelsche klachden oock over 't sluyten van de Vlaemsche Havens. Het welck hy gelast wiert te defenderen uyt het Recht aller Volckeren, dat is/ te mogen den Vyant afbreuck doen/ oock met ongemack van de Vrienden.

De Resident Boswel heeft haer Ho. Mog. van wegen den Koninck over-gegeven navolgende vertooningh met des Konings eygen handt geteeckent.

Aen de Hoogh ende Mogende Heeren, Onse goede Vrienden ende Geallieerde, de Staten Generael van de Geunieerde Provincien in de Nederlanden.

HOoch ende Mogende Heeren, Onse goede Vrienden ende Geallieerde; Soo haest als wy verstonden dat beyde onse Huysen van 't Parlement (over *het verschil tusschen* hun en ons) na u over gesonden hadden eenen *Stricklant, in qualiteyt van publick* Minister; gaven wy ordre aen onsen Resident by u om hem te *desadvoueren*, welcken niet tegenstaende, soo verstaen wy, dat ghy hem sedert hebt ontfangen, ende met hem gehandelt, waerinne twee dingen ons seer vreemt duncken; 't eerste, dat onse eygenen Onderdanen, onder pretext van een naerdere Alliancie met u te soecken, op een maniere van doen t'eenemael verscheyden van de *Sedicheyt*, practijq, ende plicht van hunne Voorsaten, op hun willen nemen met *vreemde* ende buyten geseten Staten te handelen, daer het een bekende wet van Engelant is, *dat het den Koninck alleen toestaet Oorlogh ende Vrede te maecken.* Het ander, Dat ghy, onse naer Geallieerde, die wel weet dat beyde ghy, ende alle de Koningen ende Staten van de wereldt, altijdts gehandelt hebt met ons, ende onse Voorsaten, jae met ons alleen, ghy die van de Koningen van Engelant hebt ontfangen uwe oude ende noeyt te vergetene adsistentien, desen *Man* tot onse so groote oneere soudet ontfangen: 't welck is een oprechtinge van een evengelijcke, ende samen-gaende authoriteyt met de onse, ende alsoo doende groot ongelijck aen ons, te favoriseren de imprudentie van onse Onderdanen.

Het is een yeder bekent dat wy dit Parlement te samen geroepen hebben, uyt onse eygene genadige ende Princelijcke beweginge ende begeerte, omme de beswaernissen van ons volck te hooren ende te redresseren: wy hebben niet van noden hier te verhalen (maer of het van noden ware, wy laten het selve aen onsen Resident te doen) de meenichvuldige goede acten die wy daer inne vergunt hebben, omme onse Ondersaten voor het toecomende seecker te stellen: Niet hebbende geweygert van dat ofte in de Kerck, ofte in de Politie tot hunne verlichtinge ende contentement dienende was; sijnde geen verschil tusschen ons als alleenlijck hunne pretentie op die macht van Regeeringh, die in ons selfs alleen by recht van geboorte resideert; dies niet tegenstaende hebben wy hun mede gedeelt meer van onse prerogativen, dan oyt eenigh van onse Voorsaten gedaen heeft.

Of sy 't al wilden, echter en soude het ons niet toestaen te vergeten, ende wy hoopen,

hoopen, dat ghy Heeren wel weet, ofte hier by weten sult, dat de Parlementen alhier door onse Mandate alleen te samen geroepen werden, om *ons raedt te geven*. Dat sy den Eedt ons doen van getrouwicheyt ende onderdanicheyt in het Civil, ende als Opperhooft in alle Geestelijcke saecken. Dat de selve Vergaderinge, oock volgens des Konincks welbehagen moet scheyden, 't welck wel toont dat de selve niet en kan hebben een altijdt geduyrige sorge voor dit Koninckrijck: Alhoewel dat onse ongeluckige indulgentie tot dit Parlement, de oorsaecken soo wy vreesen, van al dit quaedt soude mogen schijnen een ongelimitteerden tijdt aen dese Vergaderinge gegeven te hebben, daer nochtans de eygen woorden van de selve acte wel toonen, dat het continueren van de selve alleenlijck hangt aen het voltrecken van eenige particuliere saecken, ende omme te gebruycken 't geene sy selfs uytdrucken in seeckere hunne Remonstrantie op dat subject: in 't Request, raeckende de *continuatie* van dit tegenwoordich Parlement, schijnen sy te willen seggen als of het was restrictie van de Koninckllijcke macht in 't doen scheyden van de Parlementen; 't welck in der waerheyt is niet om het selve te ontrecken aen de Croone, maer omme de executie van dien voor seeckeren tijdt ende occasie alleenlijck op te houden; Soo dat waerlijck of wel eenich Parlement hier wat langer duyren mochte dan ordinaris geschiet, 't selve echter de maniere van regeringe niet verandert, nochte eenige deure opent aen *uytlantsche handelinge* buyten s'Lants, maer dat blyven moet den ouden bekenden wech van handelinge met de Koningen van Engelanr alleen; Daeromme soo hebben wy onsen Resident last gegeven u voor te dragen, hoe groote inbreuck het geeft aen het Tractaet tusschen *ons ende u selfs*, te procederen op dese manier, ende te favoriseren een vermenginge van regeringe; als de een tijdt met ons te handelen, ende op een ander tijdt met onse Onderdanen, ofte so alst ghy nu doet, met beyde op eenen tijt. Wy laten u weten, dat wy van meninge zijn, so wel tegens desen *Stricklandt*, als tegens alle andere, die sonder onsen last soo soude mogen handelen, als hy doet, te procederen als *tegens een Verrader* van onse Croone ende waerdicheyt.

Wy verstaen oock, hoe onse eere verkrenckt wert, so in 't geene hier vooren geseyt is, als met eenige Tractaten ende Boeckjens onder u Ondersaten uytgestroyt, als of wy de Papisterie toegedaen, ende van meeninge souden sijn veranderinge in de Religie te maecken. Wy roepen Godt tot getuygen, en verhoopen, dat soo wel onse wel bekende dagelijxe oeffeninge, als onse openbare professie klaerlijck uytwijsen, dat wy de Gereformeerde Religie, soo als die by de wetten is gestabileert in onse Koninckrijcken, altijdt sullen mainteneren, alle *Papisterie* ende andere Secten tegens gaen, ende volgens de wetten straffen; Ende nochtans gereedt zijn, by wegen van een *Nationael Synode*, alle sedige en waerlijck *teere* conscientien gerust te stellen; in al 't gene sy met recht soude mogen vinden aenstooteliijck te zijn. Wy sijn geinformeert dat het gerapporteert, jae gelooft werdt, dat de *Misse* openbaerlijck gedaen wert tot *Yorck*, ende in ons Leger onder het Commandement van den Grave van *Nieuw-Castel*, daer nochtans uytgesondert alleen de Capelle van onse Koningin, daer in 't selve geschiet, volgens het Tractaet met onsen Broeder den Franschen Koninck, nergens in Engelant de Misse openbaerlijck wert, ofte sal werden gedaen, jae soo verre het ergens secrete-

cretelijck geschiet ende ontdeckt wert, het naer behooren gestraft wert: Ende daer en is in het voorseyde Leger van den Grave van *Nieu-Casteel* naulijcx de *vijftichste* Man Papist. Ende ware het niet om de Rebellie wille van dese *gepretendeerde Protestanten*, doch waerlijck *Sectarissen*, geen van dien en soude daerinne toegelaten sijn geweest: Ende nochtans, daer en is, nochte en sal geenige ander formulier van Godts-dienst sijn dan die van de Kercke van Engelant, soo als de selve daerinne is gestabilieert. Wy verstaen oock, dat 't sy by ooghluycking ofte steelsche wijse, door middel van den voorseyden *Stricklant* (den welcken oock wy oorsaeck hebben te gelooven seer neerstich te sijn in 't drucken ende uytstroyen van de boven verhaelde Boekjes) een groote menichte van wapenen en ammunitie aen onse Rebellen alhier dagelijx over gesonden wert; ende sulcx juyst nu, daer hunne geweldadige proceduren over onse Ondersaten by een yder in 't generael, so hatelijck sijn geworden, dat den meesten deel onder haer macht liever hebben te lijden de gevanckenis van haer Personen, mitsgaders het roven ende plunderen van haer goederen, dan haer selven dese nieuwe Heerschappye te onderwerpen: dewijle oock de quaetst geaffectioneerde van *onse Onderdanen* haer schamen, ofte niet en derven dese goederen koopen, *maer uwe Ondersaten* koopen ende vervoeren de selve, waer in wy oock aen onsen Resident *belast* hebben, u voor te dragen ons rechtveerdich gevoelen van dit ongelijck, ende te versoecken, dat 't selve verboden mach werden.

Als wy considereren Ons eyghenen recht, oock de voorgaende ende de laetste successen die Godt ons gegeven heeft in verscheyden onse Legers, *hoo* dat op desen tijdt meest alle de Grooten van 't Landt, het meeste deel van den Edeldom, ende van onse voornaemste Burgers, de geleerste en Godtsalichste van de Theologanten, gesamender handt ons helpen, ofte besich sijn in onsen dienst, soo en twijffelen wy niet, of (wat oock wy ofte onse getrouwe Ondersaten altans schijnen te lijden) wy sullen dese Novateurs eer langh wederom brengen binnen de Limiten van oude sedicheyt harer Voorsaten. Ondertusschen soo verwachten wy van u, onse Vrienden ende Geallieerden, in de voorseyde saecken, ende wat mach raecken onse Eere, of het welvaren van onse ghetrouwe Ondersaten, de bevorderinghe van dien, volgens de Tractaten tusschen ons ende u. Verwachtende oock van u dat ghy so sorchvuldich sult sijn voor onse Eere ende gerechticheyt, als wy souden sijn voor de uwe; want wy en weten niet hoe haest, *oock door de werckinge van de selve Geesten, 't selve gy ons wegens van noden soude mogen zijn*; dewijle wy bevinden, indien wy anders niet grootelijcx en missen, dat die *onse Vrede verstoort hebben, de uwe attacquerende zijn*, wy willen onse gedachten met dese weynich regulen in binden.; want het ons leet is te ontdecken de quade temperature van dat deel van onsen grooten Raet, dat ons niet soo wel en wilt verstaen, als het grootste deel wel doet, ende ons by blijft, op dat gy mocht sien, hoe wy onse handen wasschen van desen onnatuyrlijcken Oorloge: ende wat conditien wy totten Vrede aenbieden, ende tot onderdruckinge van de *Papisterie*, gelijck wy, noopende 't voorgaende, ons refereren tot onsen Resident, alsoo senden wy u, onse laetste Boodtschap, raeckende dese saecken, Ende en twijffelen niet, oft dese dingen sullen u soo voldoen, dat wy oock volkomen satisfactie van u sullen verkrygen, by wege van publijcke Acten in ...

ccn

dese saecken, waer over wy klagen, op dat wy mogen beweecht worden te onderhouden ende te vermeren sodanigen verbondt ende vrientschap met u, als is conforme onse wensch, ende de verseeckeringe die wy u daer van gegeven hebben op uwe Ambassade, om te hebben onse beminde Dochter; de welcke ghelijck ghy versocht hebt, wy als een Houwelijcx-bandt van beyde de Staten, hebben gesonden. Gegeven onder onse Zegel, in ons Hof tot *Oxfort* den *eersten* May, in 't *negentiende* Iaer van onse Regeringe, en was geteeckent uwe seer goede Vrient CAREL den Coninck, ende gezegelt met sijn Zegel L. S. CHARLES R.

De operatie van dese klachten was goet genoech by de Prins gesinde; maer Hollandt wilde sich noyt stellen tegens het Parlement; ende alsoo was het al meest gesongen voor een doofmans deur; hoewel noch eyndelijck de Ambassade na Engelant voort ginck/ die echter by 't Parlement altijdt suspect was.

In October versochte Hugo de Burgo tot Brussel sijnde Paspoort om alhier van wegen de Yrsche saecken verscheyde poincten te komen handelen; sulcx is geexcuseert.

Echter is hy daer na alhier in 't Landt gekomen op Paspoort des Raedts van State / die niet wisten van de weygeringe te voor by haer Ho. Mog. ghedaen/ ende is sijnent wegen in December ter Vergaderinge vertoont ende ghelesen navolgende geschrift in 't Latijn; in duyts luydende als volcht:

BY den Opperften Raedt der verbondene Catholijcken in Yrlandt. Den wel Doorluchtigen (*per illustri*) Man ende Heer *Hugo van den Burgh*, (*Hugoni à Burgo*) Saluyt: Weet dat wy op u vroomigheyt, yver, ende voorsichtigheyt gantschelijck vertrouwende, u hebben genomineert ende gestelt sulcx doende by desen, tot ons Acteur ende Procurateur van onse saecken by de seer machtige Staten der Vereenichde Nederlantsche Provintien, uyt kracht van 't ghesach van alle de Yrsche Staten ons opgedragen; sullende van waerden houden, wat ghy daer in sult doen. Gegeven tot *Wexford* den *achtsten* Augusti. *sestienhondert drie en veertich.*

Was Onderteyckent met verscheydene handen / ende op het spatium gedruckt een Zegel in een roodt ouwelge met een Pampier daer over gedeckt.

Waer op gedelibereert zijnde/ is verstaen mits dien te lasten den Agent van der Burg dat hy den opgemelten Hugo de Burgo soude gaen vinden ter plaetsen daer hy alhier in den Hage was gelogeert/ ende den selven in civile termen aen seggen uyt den naem van haer Ho. Mog. dat hy binnen den tijdt van vier dagen de Geunieerde Provincien soude willen ruymen. Waer uyt was af te nemen hoe weynich men wilde luysteren nae alles wat eenichsins verdacht was van papisterie / of te komen van Spaengien.

Wederzijdts waren soo hier als in Engelant veel Schepen aengeslagen; tot relaxatie van de welcke veel is gehandelt. De Engelsche sterck in Zee sijnde namen alles wat naer den Koninck ende sijne Havens ginck/ ende onder dat pretext oock andere. Ende wederom waren hier verscheyden Engelsche aengehaelt: waer over entlijck eenige wisseling ende satisfactie is geschiedt.

De Graef van Essex was Generael van 't Parlements Leger / daer van het Parlement niet alle volkomen contentement ontfing/ die hem excuseerden/

seyden

seyden dat veele bedeckte Royalisten (die men Malignanten noemde) waren onder sijn Officieren; ende dat hy te indulgent was.

Het Parlement maeckten een nieuwt Leger tot Londen onder Sir William Waler; mistrouwen krygende op den Graef van Essex; die aen 't Parlement versocht betaling voor sijn Leger/ versterckinge van dien/ macht om selfs Officieren te stellen. Men schickten om hem met woorden satisfactie te gheven; maer onder de handt wiert de Graef van Manchester ghedestineert tot Generael. Dit gaf schoon spel aen den Coninck/ soo dat de Stadt Bristol verviel in handen van Prins Rupert, op discretie; Exester gaf sich aen Prins Maurits. Lincoln, Dorcester, Taunton verklaerden haer Coninck. Vier ofte vijf Oorlochs-schepen gaven haer aen hem desghelijcx over; die in persoon toogh naer Bristol, aen de Borgerie quytschelde veel van 't geene sy hadden belooft tot afkoopinghe van de plunderinge. Stelden Hopton tot Gouverneur. De Lord Fairfax met sijn Soon in 't Noorden agerende voor het Parlement/ hadden mede quade fortuyn/ wordende van de Graef van Nieucastel geslagen/ ende gejaecht oock belegert in Hul. Het Leger van Essex verminderde dagelijcx door ongeval ende sieckten. In Londen quamen meenichte van de Gemeente ende Vrouwen/ roepende om vreede. Behalven dien openbaerden haer veel Royalisten ende Neutralisten. Veel van 't Hooge-Huys retireerde haer; de Graven van Bedfort ende Hollandt gingen over tot den Coninck in Oxfort; maer om datse niet wierden betrout/ kregen ordere van de Coninginne om haer te retireren op seecker Casteel vijf mijlen van daer tot nader ordere des Coninck. De Graef van Notthumberlant rijck zijnde/ bracht omtrent twaelf hondert so Edellieden als andere op de been. Hadde de Coninck in dese tijdt gegaen recht op Londen hy soude groote kans hebben ghehadt/ maer hy wiert te rade eerst de stercke Stadt Glocester te bemachtigen/ daer mede hy veel tijdts verloor. Binnen de Stadt was de Colonel Massy, een seer vayllant Officier/ die een verwaerdeerlijcken dienst dede aen 't Parlement/ hoewel de Borgerie desgelijcks seer opiniastre was tegens den Coninck. In September quam den Graef van Essex met sijn Leger/ meest nieut volck/ omtrent vijftien duysent te voet ende te paert/ ende legerde sich tot Colebroock, dimitterende alle gepreste/ ontfingh aldaer eenich geldt ende klederen voor de Soldaten. Waler ageerde met een vliegent Leger. Eyndelijck presenteerde sich Essex in battaille in 't gesicht van de belegerde/ dien hy oock met vier Canon schooten adverteerde van sijn komste. De Coninck niet dervende haserderen/ brack op/ Dingsdachs den vijfden September ouden stijl na middach. Glocester wiert wel versien van alles. Essex ende Massy ontfingen brieven van dancksegginge van 't Parlement. Den negentienden gheschiede de slach tot Newbury, alwaer beyde partyen sich de victorie toe-schreven; tot Oxfort alsoo wel als tot Londen, wierdt vreughde-vuyr gebrandt. Maer aen des Conincks zijde bleven de Graven van Carnarvan, Sonderlant, Petersburoug, Falcklant, Herbert; oock bleven daer een jonge Graef van Dohna, ende de Marquis de la Vieville, beyde met de Coninginne uyt den Hage over getrocken; het belech van Hul door den Graef van Newcasteel geluckte mede niet. Het Parlement maeckten ondertusschen den handel klaer met Schotlant/ 't welck was dat fameus Verbondt ofte Covenant, daer

van soo veel is geschreven ende gesprooken in dien tijdt / de Articulen luyden als volcht.

1. WY sullen oprechtelijck, werckelijck, ende standvastelijck door Godts genade arbeyden in yder plaetse ende beroep tot de *preservatie* van de Gereformeerde *Religie* in de Kerck van Schotlant, in Leere, eerbiedinge discipline, ende Regeringe, tegen onse gemeene vyanden tot *reformatie* van Religie in de Rijcken van Engelandt ende Yrlant, in Leere, Eerbiedinge, discipline ende regeringe volgens Godts Woort, ende op 't exempel van de best Gereformeerde Kercken: sullen ons best doen om Godts Kercken in de drie Rijcken te brengen tot de naeste t'samevouginge ende *uniformiteyt* in Religie, belydenisse des geloofs, Kerckelijcke Regeringe, directie van eerbiedinge, en Catechisatie; op dat wy en onse nacomelingen mogen leven als Broeders in geloof ende liefde, ende dat de Heere een behagen mach hebben om te woonen in 't midden van ons.

2. Dat wy desgelijcx sonder aensien van persoonen, sullen arbeyden tot uytroyinge van *Paperie, prelacie*, (dat is de Kerckelicke regeringe deur Erts-Bisschoppen, hare Canceliers, ende Commissarisen, Deeckens ende Capittelaren, Aerts-Deeckens, ende alle andere Kerckelijcke officieren dependerende van de selve hierarchie) *superstitie, Ketterie, Schijsmān profanatie*, ende alles wat bevonden sal worden contrarie de gesonde Leere, ende de macht van de Goddelijckheyt; op dat wy niet deelachtigh en werde van anderer luyden sonden, ende daer door niet geraecken in gevaer van te participeren in haer straffen, ende dat de Heere mach sijn *Een*, ende sijn naem *Een* in de drie Koninckrijcken.

3. Wy sullen met gelijcke oprechtigheyt, werckelijcheyt, standvastelickheyt, elck in sijn beroep, ons best doen om met ons Lijf en goet onderling te preserveren de Rechten en privilegien van de Parlementen, en de vryheden van de Coninckrijcken, en te beschermen de persoon en authoriteyt van de *Coninckljcke Majest.* in de beschermingе ende bewaringe van de waerachtighe Religie ende vryheden der Coninckrijcken, op dat de werelt ende onse Concientien mogen getuygen sijn van onse getrouwigheyt, ende dat wy geen gedachte noch intentie hebben om te verminderen de gerechtige macht ende grootheyt van sijne Majesteyt.

4. Wy sullen oock met alle getrouwicheyt pogen te ontdecken alle soodanige die geweest ofte sullen sijn *Brantstoockers, Malignanten*, ofte quade instrumenten in 't verhinderen der *Reformatie* van Religie, in 't deylen van den Koninck tegen sijn volck, ofte in 't deylen van 't eene Rijck tegen 't ander, of in 't maecken van eenigh *factie* ofte partyschap onder 't volck contrarie dese verbintenisse ende *Convenant*: dat de selve mogen werden gebracht te recht ende ontfangen de verdiende straffe na dat de trap van hare misdaet sal eyſschen, gelijck het opperste gericht van beyde Rijcken respectivelijcke, ofte andere, die macht van de selve hebben tot dien eynde, sullen behoorelijck oordelen.

5. Ende alsoo het geluck van een gesegende vrede tusschen de Rijcken, in voortyden geweygert aen onse voorouders, is deur de goede providentie van Godt aen ons verleent, ende onlanx besslooten ende vast geset by beyde Parlementen; soo sullen wy elck nae onse plaets ende intrest trachten, ten eynde de

 selve

selve mogen blyven t'samen gevought in een vaste vreede ende eenicheyt in de toecomende tijden; ende dat recht mach werden gedaen over de moetwillige opposanten van dien, in vougen als uytgedruckt staet in 't voorgaende Articul.

6 Wy sullen oock elck na onse plaetse ende beroepinghe, in dese gemeene saecke van *Religie*, *Liberteyt*, ende vreede van de Rijcken, assisteren ende diffenderen alle die geene die treden sullen in dit verbont ende Convenant, in 't mainteneren ende volgen van dien, ende sullen ons niet laten directelijck noch indirectelijck deur eenigerhande *Conventie* persuatie, ofte vreese, *afwijken ende afscheiden* van dese *gelegendt Unie* ende Conjunctie, ofte om te maecken een *deffectie* of overlopinge aen de weder-partye, ofte om ons selfs over te geven tot een *detestable indifferentie* of *neutraliteyt* in dese saeck, die soo hooghlijck Concerneert Gods glorie, het best van de Coninckrijcken, ende de eere des Coninck, maer wy sullen alle dagen ons levens, yverichlijck ende standtvastelijck volherden in de selve *Covenant* tegen alle opositie, ende vorderen de selve na onse macht, tegen alle beletsels ende verhinderingh hoedanich die oock soude mogen zijn: ende wat wy selfs onmachtigh mochte wesen om te supprimeren ofte boven te comen, dat belooven wy *t'ondecken* ende bekent te maecken, *dat het mach tydelijck* werden geprevinieert ende uyt de wegh geleyt; al 't welcke wy sullen doen als in Godts aensicht.

't Parlement en Synode in Schotlant stelden dat vast den seventiende Augusty.

De Theologanten tot Westmunster hadden gemeenschappe te samen in de ... te om dit verbont te passen/ ende approbeerden vrydach den eerste September, hoewel eerst wat debat was raeckende de woorden/ Uniformiteyt van Religie in 't eerste artyckel; maer 't passeerden eindlijck sonder alteratie. 's Anderdaechs sijnde Saterdach den tweeden passeerden het in 't Huys der Gemeenten/ ende Maendach daer aen in 't Hooger-Huys: met ordre om het te doen sweeren aen alle Ingesetenen des Rijcx: oock wierden tot dien ende gesonden in de vereenichde Provintien om het in de Kercken aldaer by de Engelsche ende Schotten te doen aennemen/ gelijck geschiede. De Schotten beloofden te komen in Engelant met een Leger van achtien duysent man te voet/ ende drie duysendt paerden/ sullende worden ghecommandeert door een Schots Hooft doch souden d'ordres ontfangen van de Parlementen der beyde Coninckrijcken. Schotlandt soude van de onkosten der lichtinghe worden betaelt na gemaeckte vreede/ by provisie soude Engelant geven drie hondert ende sestich duysent gulden s'maends/ Engelant avanceerde hondert duysent pont sterlings. De Marquis van Montrose quam den Coninck ende Coninginne tijts tot Oxfurt ondecken het dessein van de Schotten/ als een groot secret dat hem was gecommuniceert deur den Predicant Hinderson; ende dat hem was aengeboden het Lieutenantschap Generael. Maer alsoo hy de heer was de eerste geweest die in de Revier sprong/ om met het Schots Leger in Engelant te passeren tegen den Coninck/ soo wierde hy niet gelooft/ Echter naderhant vont de Coninck goet/ op sijn raet/ den Hartoch van Hamilton ende sijn broeder de Graef van Lanerick gevangen te setten/ den Colonel Cochram te senden aen den Coninck van Denemarcke/ die alrede aen den Coninck van

Engel-

Engelant hadde aengeboden sijn assistentie. De Marquis d'Antrum wiert gesonden in Yerlandt om aldaer tien duysent man te werven / ende de Marquis van Neuw-Castoel wiert gelast soo veel Cavallerye te geven als hy missen macht; maer al het selve sonde Montrose commanderen in Schotlandt om een diversie te maecken aen de Schotten / die in December possessie namen van Berwijck, volgens Accoordt met de Engelsche ghemaeckt. Hamilton wierdt gesonden naer Bristol, ende daer naer Pendemis Casteel op de Haven van Faelmouth.

In 't lest van Augustus quamen hier twee Parlementsche Commissarisen Tamson en Corcelis, om alhier te verkoopen goederen van de Rebellen in Yerlant/ende daer op gelt te fineren. Doch daer beneven oock om Collecten te doen tot onderstant van Yerlant, haer addresserende aen de Classen alhier/alwaer sy veel goetgunstigheyt vonden/want alle gereformeerde waren het Parlement gunstich/ende meenden dat de geheele querelle was om de Religie. Weder gesproken wegende van te kennen gaen de Ambassade/ wiert daer op geconsuleert/des Coninckx Resident/die seyde eerst van nooden te sijn dat haer Ho. Mo. voldeden op des Coninckx klachten/ om daer mede aen Hollant te bevorderen de waen / als of de selve Ambassade aengesien was om des Coninckx saecken te avantageeren; welcke opinie desgelijcx oock was by die van 't Parlement / die daerom naemaels weynich vertrouwen op de selve Ambassadeurs hebben willen stellen; maer hun altijdt suspect ende verdacht gehouden/datse alleen door aenraden van den Prins ende van de Staten Generael van hem dependerende was ghekomen/ ende om den Koninck weder op den Throon van absolute autoriteyt te herstellen. Die van 't Parlement namen de archwaen van partydicheyt van haer Ho. Mog. daer uyt/dat sy weygerden aen den Heer Stricklant te geven audientie in volle Vergaderingh/'t welck men noemde/ publijcke audientie/daer men nochtans noyt geweygert hadde sodanige audientie aen andere Standen of Staten die desgelijcx questie hadden met haren Lants-Heer / als de Standen van Oost-Vrieslant/ de Standen van Gulick / Cleef / ende Bergslant; item aen Gecommitteerden van Steden/ als Lubeck, Bremen, Hamburch, Dansick, Brunswijck, Luneburgh ende dergelijcke / soo Rijcx als Hanse Steden; sommige van dien / in 't Rijck self geen of disputabele Sessie hebbende op Rijcxdagen / jae oock die van Embden. Te meer oock alsoo de particuliere Provincien self geen swaricheyt maeckten in hare Provinciale Vergaderingen den Stricklant audientie te geven. Ende men maeckte oock geen swaricheyt sijne Memorien ofte schriftelijcke addressen/gelijck oock des Parlements brieven aen te nemen, ende daer op in de publijcke registers te laten aenteeckenen/ Ontfangen ende gelesen sulcken brief van 't Parlement van Engelant, of sulcken Memorie van Stricklant Envoye van 't Parlement. Ende of men stelde Envoye of Afgesonden, of Resident of Minister, 't quam al op een uyt.

De klachten waerop de Resident Boswel versochte satisfactie / (hier voor gemelt) bestonden in 't naervolgende.

Al eerstelijck/dat hy den vijftienden May hadde geklaecht namelijck/dat hy al sedert eenige maenden met impatientie hadt verwacht communicatie van 't gene dat verhandelt was geproponeert tusschen de Heer Stricklant ende de Staten

aldaer: Dat hy gesien hebbende seecker Memorie by gemelden Heer Stricklandt aen haer Ho. Mog. overgegeven / benessens des Parlements Declaratie van den sevenden Mey, ende dat haer Ho. Mog. daer over wilden schrijven aen het Parlement / om te hebben satisfactie van 't ongelijck haer ende den Prince van Orange door die Memorie ofte beschuldinge van wegen 't Parlement aengedaen. Ende aengaende den Coninck / seyde de Heer Boswel sijn plicht te sijn / te seggen; datter in Engelant niet was oock niet kon zijn / met recht / een Parlement sonder den Coninck. Daer waren / seyde hy / wel twee Huysen / het een van de Barons ofte het Hooger-Huys / 't ander van de Gemeente / of gedeputeerde van de Provintien en geprivilegieerde plaetsen / genaemt het Leger-Huys. Maer datse beyde niet waren als Leden / dependerende ende onderdanen; daer van de Coninck was het hart / het Hooft ende Souverain independent / deur last van welcken sy versamelden / aen den welcken in den aenvang / ende voor ende al eer eenige Parlementsche deliberatien geschieden / de gemeenten elck in 't particulier / deden den Eet van getrouwicheyt of onderdanicheyt sonder welcks believen sy geen wetten conden maecken / continueerende niet langer als den Coninck beliefde. Soo dan haer Ho. Mog. wilden schrijven / datse deur de Justitie ende alliance met den Coninck hebbende / verbonden waren gade te slaen / datse geen prejuditie deden aen de weerdicheyt des Conincx.

Ende aengaende de saeck selfs / als dat de Coninck soude hebben gevolcht een quaden Raet, ende in dienst hebben vier en twintich Fregatten tot een execrabel desseyn, sulcx / seyden hy / seer valsch te zijn / oock tegens 't respect van sijne Majest. ende / soo hy geloofden / sonder ordre van 't Parlement; selfs sonder advijs van het Leger-Huys / aenwijsende verscheyden particulariteyten, van de welcke hy het tegendeel wilde proberen / ja dat de Coninck deur den Heer de Vic tot Brussel hadde gereitereerde klachten laten doen tegens het roven der Duynkerckische op de Engelsche ende Schotten / soo ver was het van daer dat hy soude de Duynkerckische gebruycken tegen de selve. Echter hoopte hy haer Ho. Mog. souden niet qualijck nemen / dat Sijn Majest. tot conservatie van sijn persoon ende gesach / soo elendelijck met voeten getreden werdende deur sijn eygen Onderdanen / sich diende van goede ende bequame middelen / soo veel daer hy konde / sich vindende geheel uytgesloten uyt de Havenen van desen Staet. Ende aengaende het employ van den Heer Stricklant alhier / hadt haer Ho. Mog. te betrachten de nieuwicheyt ende de consequentie / ende indachtich te sijn de vruchten ende onrust die haer Ho. Mog. daer deur alrede hadden ontfangen ende noch konden ontfangen / als oock de onweerdicheyt die alrede deur de admissie ende continuatie van dat employ Sijn Majest. hadde geleden ende noch lyden soude. Tot welcken eynde hy Heer Boswel aen haer Ho. Mog. eenigen tijdt geleden hadt ingegeven een solenneel protest / om in de Griffie te worden bewaert. Hy hadde oock gepresenteert / dat / Sijn Majest. hebbende alles gedaen wat mogelijck was voor de vrede / ende des onaengesien de saeck tot Oorloch komende / het den Onderdanen mocht vrystaen na haer genegentheyt te geven tot den Oorloch / contrarie 't welcke hy seyde te beklagen te zijn dat des Conincx gewapende Onderdanen / tegen haer eygen geweet ende tegen de wetten van 't Landt de lieden dwingen tot excessive impositien / of tot afstan

van haer goederen; om verkocht te worden aen vreemdelingen / tot onderhoudingh van haer Oorloch. Hy hadt specialijck geklaecht / dat soodanich verkochte goederen by de onderdanen van desen Staet wierde gekocht/dat ondersoeck mocht gedaen / ende soodane goederen werden gerestitueert aen de ware Eygenaers / 't welck hy seyde seer te sullen strecken tot verkortingh van de Oorloch/die vermoedelijck niet lang soude duyren. Het protest hielt expresselijk in / dat Sijn Majest. de admessie handelingh ende negotiatie / deur den Heer Stricklant hier geschiedende waren / ende souden sijn seer onaengenaem aen Sijn Majest. ende alles watmen met hem dede / gedaen hadt / of doen soude/ sonder des Coninckx speciael ordre/ gehouden wiert voor directelijck contrarie het believen / Recht / ende macht des Coninckx. Ende dat alle Resolutien die genomen soude worden op sijn aenhouden/waren ondeugdelijck/onbehoorlijck/ ende notoire usurpatien op ende tegens de hooge Rechten van des Coninckx Croon.

In October wiert wederom vast gestelt de Ambassade naer Engelant in de persoonen van de Heeren Boreel, van Renswoude ende Ioachimi, Hollant was meest nu gesint om de selve te laten gaen / alleen Leyden contradiceerde/ sijnde seer scrupuleux ende teeder in 't stuck van de Religie / hoewel de Koninckxsche seyden dat veel Drapiers ende wolle Werckers uyt Engelant/om dese troublen quamen haer neder setten tot Leyden, ende dat daerom die van Leyden geen mishagen namen in de continuatie van de troublen aldaer. Men gaf aen de Ambassade de naem/dat de eene soude sijn by den Koninck / en de ander by het Parlement. In October was oock alhier de Lord Gorins, van den Koninck gesonden/om te gaen na Vranckrijck, sprack alhier en passant niet als met den Prince: des Konings meeningh was om te hebben t'sijnen dienste de Engelsche troupen; maer Sijn Hoocheyt self was daer toe niet gesint.

Oock als het de Staet al hadde goet gevonden/sy souden haer de meeste soo Soldaten als Officiers hebben geexcuseert, eensdeels om dat den grootsten hoop Parlemens waren; anderdeels om dat sy hier een gereguleerde/ende wel betaelde oock geduyrige Militie waren; 't welck in 't Iaer vijftich noch meer heeft gebleecken/ als wanneer questie sijnde van te casseren eenige der vreemde natien/ ende daer onder oock van de Engelsche/de selve Engelsche seer t'onvreden waren van datmen van haer natie twee en dertich Compagnien/ende van de Fransche niet meer als twintich, ende van de Schotsche maer drie casseerden/hoewel in dien tijt Koninck Carel de twede in Schotlant zijnde/in swaren Oorlogh tegen de Engelsche was/ ende grooter dienst van de Engelsche hadde konnen trecken/ sijnde aenmerckelijck dat in dien tijdt de Engelsche alhier weder meest Koninckx waren/ maer niemant wilde daerom geern haer fortuyn verlaten.

Van wegen Vranckrijck was oock in Engelant in desen tijdt de Graef van Harcourt ten selven eynde/ als de Ambassade van desen Staet soude gaen.

Op de iteratieve instantie van den Resident Boswel om satisfactie ende antwoort op sijne veelvoudige Memorien ende klachten/is hem in't begin van November geseyt/ dat nu eerstsdaegs haer Ho. Mog. Ambassadeurs souden vertrecken/ ende self aen den Koninck op alles contentement doen.

Op het versoeck van den Heer Boreel hebben haer Ho. Mog. goet gevonden te belasten den Raet van Vlaenderen in Zeelant/ datse de saecken ende processen voor hun uytstaende hem Heer Boreel aengaende/ souden houden in staet; gelijck de selve jegenwoordich waeren; gelijck oock die gene die jegens hem al noch souden mogen worden aengeleyt/ ende dat geduyrende den tijdt van sijn employ in de extraordinaris Ambassade in Engelant, en ses weecken daer na dat hy sijn Commissie soude hebben afgeleyt/ niet daer in soude werden gedaen. En wierden de Heeren Staten van Zeelant versocht/ dat de selve gelieffden te voorsieninge te doen op den Gerechte der Stede Middelburch, als oock op alle andere Gerechten binnen de Provintie van Zeelandt/ des van noode wesende/ ten eynde datse oock in Staete wilden houden ende stellen/ den voorsz. tijt geduyrende/ sodanige Processen ende Actien/ als voor hun respective alreede waren geintenteert / of als noch geintenteert soude mogen worden/ ende was ten fine voorsz. aen de Stadt van Middelburch oock geschreven.

In November hebben oock de Marchands Adventurers [illegible] ende versocht dat de Engelsche Laeckenen / Carseyen ende Bayen/ [illegible] exempt mochten zijn ende blijven van de een ten hondert op het inkomen/ ende een half ten hondert op het uytgaen der goederen ende Coopmanschappen by haer Ho. Mog. Placcaet van den derden October laetstleden / van nieuws geintroduceert / fonderende de voorsz. hun versoeck op haer Ho. Mog. resolutien ende verdragen respective in date den negenden Ianuary vijfthienhondert seven en tachtich, den veerthienden July vijfthienhondert acht en tachentich, den derden Iuny vijfthienhondert negen en tnegentich, als mede 't Tractaet tusschen de Coninginne van Engelandt ende haer Ho. Mog. van den ses en twintichsten Juny sestienhondert acht gemaeckt/ inhoudende confirmatie van alle voorgaende Privilegien ende Vryheden.

Twee Engelsche Oorloch-schepen / een Coninckx ende een Parlements 't gelijck in de Mase haer vindende/ vreesdemen dat sy elckander vyandelijck souden aentasten; des aen die van de Admiraliteyt tot Rotterdam is aengeschreven datse sodanige promptelijck ende vigilentse ordre wilde stellen ende doen onderhouden/ dat de voorsz. respective schepen binnen gaets malkanderen geen hinderniss en quaet aen te doen/ ende hun de saecke aengaende te doen verstaen haer Ho. Mog. goede meeninge / ende voorts dat soo wanneer een van hun beyden soude willen zee nemen/ dat den anderen vier en twintich uyren daer nae sal moeten blijven leggen: ende in cas dat sy beyde te gelijck souden willen het ancker lichten ende voortgaen / dat die gene die eerst in 't voorsz. Canael was gheanckert / de voorrecht soude hebben/ ende den anderen moeten blyven leggen als vooren.

In dese tijdt was Mr. Hugo Peters een seer wel-spreeckende/ doch heet Parlements Predicant hier te Lande/ specialijck tot Amsterdam. De Heer Boswel [illegible] dat hy aldaer gepredickt hadde oproerige saecken tot gevolgen hebbende/ te weten/ de continuatie van den Oorloch in Engelant als oock de ruste van desen Staet/ ende dat de voorsz. Peters gemeent soude sijn te gaen predicken op het selfde fatsoen in de andere Steden van dese Landen sonder dat hy daer toe commissie/ noch oock verlof van de Magistraten ter plaets

plaetse hadde. Ten anderen, klaechde dat men van dach tot dach hier te Lande drukte fameuse ende schandelijcke Libellen / om het volck in Engelandt op te hitsen tegens sijn Majesteyt / ende 't selvige volck te bewegen te contribueren tot onderhoudt van den onnatuyrlijcken Oorlogh ende confusie van dat Rijck / versoeckende dat tegens het eene soo wel als tegens het ander / mocht worden ordere ghestelt; de Heeren van Hollandt sijn versocht haer daer op te informeren. Men gaf hem na dat preeckende ende recommanderende op de preeckstoel onder de Engelsche Gemeente alhier het convenant, onderteeckeninge / ende aenneminge van dien / voorstelde Texten die spraecken van het Verbondt ende convenant tusschen Godt ende sijn Kercke, mengende daer onder ende applicerende het convenant tegenwoordich tusschen de Engelsche ende Schotsche. Ende gelijck hy een seer vehement ende beweechlijck Orateur was / ende sonder dat de Engelsche ende Schotse Gemeenten alhier (als zijnde alle van de Gereformeerde Religie ende meest Puriteyns, soo de Bisschoppen de selve noemden) Parlements meest gesint waren / soo commoveerde hy haer niet alleen om in de Kercke met hem alle de handen op te steecken / maer oock seer liberael te contribueren tot onderstant van de in Yrlandt ghepersecuteerde Gemeente; seer exaggererende de tyrannie ende wreetheyt by de Catholijcke Yren gepleecht over de Gereformeerde; 't welck sy seyden met kennisse ende goetvinden van den Koninck geschiet te zijn. Men seyde dat hy onder andere van ontallijcke veel Vrouwen / kreech haer goude trou-ringen die de ghetrouwde Vrouwens aen de voorste vinger dragen. In summa hy was alsoo quaden Instrument voor den Koninck / als goet voor de Parlementsche; ende in Hollandt wiert dat alles geconniveert.

De Ambassadeurs nae Engelandt gedestineert hebben den twaelfden December eyndelijck haer ingestelt gheree om te trecken; maer versochten seeckerheyt op het accepteren van haer Wissel / ende bequaem Convoy tot haer transport. Op 't eerste was gheordonneert dat de Ontfanger Doubleth haer Wisselen soude accepteren; maer die verklaerde hem sulcx onmogelijck te zijn / alsoo die van Hollandt op haer Provintie niet wilden wisselen abandonnerende tot haer last nemen. Men heeft soo op het een als ander tot haer contentement ordere gestelt.

De Republijcke van Venetien, als ghesegt is / geraeckt in Oorloch tegen de Barbarins, doch in effect tegen den Paus. De Ambassadeur Contarini tot Munster zijnde / informeerde sich aengaende eenich kloeck Hooft / om onder des selfs beleyt hier ende hier omtrent te lichten vier duysent man te voet. Hy dede my de eere daer van te schryven / Ick stelde hem verscheydene voor / maer insonderheyt Graef Hendrick van Nassouw Colonel van 't Noort-Hollantsche Regiment / met den welcken na eenige onderhandelinge eyndelijck de Capitulatie ghesloten is; doch al eer de wervinge aengheheven wiert / hebben die van Venetie ende de andere Princen Vrede gemaeckt met de Barbarins, als hier na sal werden geseyt.

Na ordinaris gewoonte wiert by den Raedt van State gepetitioneert voor het toe-komende Jaer als volcht:

Ho.

HO. ENDE MOG. HEEREN,

DIe sich in storm ende op Zee bevinden, sijn oneyndelijck sorchvuldich, en wenden alle moghelijcke vlijt aen, om schip ende leven te behouden, daer ter contrarie, die sich met goet weder ende voor windt op 't water bevinden, doorgaens sorgeloos zijn, ende daerom by subiten tempeest in meerder gevaer komen te vervallen, als die lange van de stormen ende winden ghedreven sijn geweest; Uwe Ho. Mog. hebben haren Staet nu soo lange Iaren door 't gevaer van den Oorloge gheagiteert, door hare sonderlinge voorsichtigheyt en sorchvuldigheyt behouden ende gesalveert. De aengheitelde Vrede-handelinge tot *Munster* schynt eenige calmte en stilder weer te willen belooven, maer daerom en dient uwer Ho. Mog. voorige sorghe ende vlijt tot behoudenisse van haren Staet in geenderhande wijse te verslappen, want behalven dat de uytkomsten van alle Vrede-handelingen onseecker zijn; soo werden de selve oock veeltijts aengestelt om sijn weder-partye tot sorchloosheyt te brengen, om hem alsoo te lichter te mogen overvallen. De Groot-Vader van den tegenwoordigen Coninck van Spaengien wist sich daer mede meesterlijck te behelpen, *die, hebbende* voorgenomen met sijn onverwinnelijcke Vloote (soo hy *die noemde*) het Coninckrijck van Engelandt te invaderen, heeft tot *Bourburch in Vlaenderen* doen aenstellen een handelinge van Vreede tusschen hem ende de Coninginne *Elizabeth*, alleenlijck om daer door (waert moghelijck) sorchloosheyt in haer te causeren, welcke handelinge hy heeft doen continueren, tot dat de aenkomste van sijne Vloote de selve heeft doen scheyden. Of de aenstaende Handelinge tot *Munster* den tegenwoordigen Coninck van Spaengien ernst is, ofte niet, *kan* als noch niet geweten worden; maer indien sy hem ernst is, soo isser niet, dat U Hog. honorabelder ende seeckerder conditien kan doen hebben, als dat uwe Ho. Mo. haer in goede posture stellen, om den Oorloch te mogen continueren. Dat alleen, beweecht een Vyandt om sijn Weder-partye goede conditien te laten erlangen, ende niet eenige commiseratie, die hy met sijne swackheyt soude mogen hebben; maer ter contrarie wort hy daer door geanimeert den Oorloch te continueren, verhoopende midts de onmacht van sijne weder-partye het haest te vermeesteren. Indien de Vrede-handelinge den Coninck van Spaengien oock niet ernst is, maer by hem alleen voorgenomen werdt om sorchloosheyt, (waert mogelijck) ofte oock oneenigheyt onder sijne vyanden te causeren; soo is des te noodiger sich in posture te houden, op datmen van hem niet onversiens overvallen werde. Alle 't welcke by sijn Hoogheyt, sijn Gen. Stadthouder, ende den Raedt van State wel overlecht zijnde, hebben volgens haer Ampt ende debvoyr noodich gheacht uwe Ho. Mog. voor te dragen, met wat macht ende middelen sy oordelen, dat uwe Ho. Mog. Staet desen aenstaenden Iare *vier en veertich* tegens 't geweldt, als oock tegens de listen van onsen Vyandt den Coninck van Spaengien behoort beschermt ende gedefendeert te worden.

Doch op dat de Consenten (die U. Ho. Mog. daer toe voor het aenstaende Iaer, mogen strecken tegens de lasten van 't selvige Iaer ende niet geabsorbeert worden door de Defecten van voorgaende Iaeren: Soo werden de Provincien op 't ernstichste versocht hare defecten van voorgaende Iaren te willen suyveren ende daer van met den Raet van State liquideren.

Alsoo

Alsoo het Crijchsvolck, begrepen in den Staet van Oorloge van den Iaere 1621. niet en is gerepartieert geweest over de Provincien naer advenant yders quote in de lasten van den Oorloge, maer dat de eene Provincie met 't selvige Crijchsvolck meerder, ende de ander minder is beswaert geweest, als sijnde in plaetse van dien andere posten tot der selver laste gebracht. Ende dat by de gedane reductie het getal van 't Crychsvolck merckelijck is vermindert, daer door die Provintien, die meer Compagnien op hare repartitien, als naer advenant haere quoten hebben ghehadt, merckelijcke in haere opghelcyde betalingen worden gesubleveert; Ende ter contrarie, die minder Compagnien, als naer advenant haere quoten op haere repartitien hebben ghehadt, weynich ofte immers niet naer advenant haere quoten in de lasten van Oorloge door de ghedane reductie verlicht werden; Gelijck dan oock de Provincien, die veele inlantsche Compagnien van 150. Coppen op hare repartitie hebben gehadt, daer door meerder verlicht werden, als de Provincien, die vele Vytheemsche Compagnien van *hondert en twintich* Coppen op hare repartitie hebben ghehadt: Ende dienvolgende de Provincien simpelijck continuerende de betalinghe van de Compagn. op repartitien staende, volgens de gedane reductie, de eene Provincie in de lasten van den Oorlogh boven sijne quote sal blyven gechargeert, ende de andere hare quoten niet en sullen voldoen, alles strydende tegens de nature van de Vnie ende tegens het verdrach tusschen de Provintien over hare quoten gemaeckt. Dat oock sedert het formeren van de Staten van Oorloge vele Tractementen ende Pensioenen sijn comen te cesseren, ende dat oock sedert mede veele nieuwe lasten sijn opghecomen; Soo ist noodich geweest te redresseren de Staet van Oorloch, ten eynde yder Provincie in de lasten van den Oorloghe contribueren naer advenant sijne quoten, meerder nochte minder, by welck redres alsoo de ongherepartieerde interesten, om ghewichtige redenen, volgens voorgaende exempel, op de Provincie van Hollant sijn gerepartieert; Soo werden tot betalinge van de selvige alhier geene penningen versocht, maer op dat metter tijdt den Staet van Oorloge, soo van de selvige als van de voorgaende gerepartieerde interesten door aflossinge van de Capitalen mach worden verlicht; So sal daerom ende om veele andere gewichtige consideratien by voorgaende Petitien gededuceert, noodich zijn, dat ordre werde gestelt tot aflossinge der selver Capitalen, monterende volgens bygaende Staet van *elf Millioenen drie hondert drie en twintich duysent drie hondert ses gulden seven stuyvers*, tot welcken eynde U. Ho. Mog. versocht worden den anderen te willen verstaen in 't inwilligen van eenich middel ofte middelen te heffen over alle de Geunieerde Provincien, Geassocieerde Steden ende Landen, ende 't selvige tot aflossinge der voorseyde Capitalen specialijck ende onverbreeckelijck te willen affecteren.

Omme nu U. H. Mog. te gemoet te voeren, met wat macht ende middelen haren Staet dit aenstaende Iaer 1644. dient beschermt te werden, soo vertrouwen voor eerst Sijne Hoocheyt, Sijne Genade Stadthouder ende den Raet van State, dat U. Ho. Mog. selfs sullen oordelen, dat immers geen minder aental van Crijchsvolck daer toe van noden is, als daer op 't selvige jongst by de *reductie* is gebracht, ende daer op 't selvige dien conform in den geredresseerden Staet van Oorloge is gestelt; Versoeckende derhalven, dat U. Ho. Mog. tot onder-

 hout

hout van 't selvige haer Consent gelieven te dragen, als mede dat [illegible] gelieven te consenteren in de Tractementen ende alderhande Oorlochs-lasten, in den voorsz. geredresseerden Staet begrepen, beloopende den selvigen Staet ter lopende maent *negen hondert drie en [illegible] duysent [illegible] hondert [illegible] gulden vier stuyvers*; ende in 't Iaer *elf Millioenen ses hondert vijf en [illegible] duysent vier hondert [illegible] en veertich gulden vijf stuyvers*.

Comende de selvigen Staet soo hooch te monteren ter oorsaecken dat daer inne gebracht sijn vele lasten, die voor desen by Petition plachten versocht te worden, als mede verscheyden noodige ende continueele lasten, t'sedert het formeren van de voorige Staten van Oorloge opgecomen, ende oock eveneens de lasten van Oorloge in den Staet van den Iare *een en twintich* by raminge gebracht, ongelijck hooger comen te monteren, als in de selvige daer voor uytgetrocken is gheweest, konnende Sijn Hoocheyt, Sijne Gen. Stadthouder, ende den Raet van State U. Ho. Mog. verseeckeren, dat alle de selvige lasten als noch in den jegenwoordigen geredresseerden Staet tot ongelijck minder sommen sijn uytgetrocken, als by Staten van uytval bevonden is, dat de selvige dese vijf jongste Iaren (het een door 't ander gereeckent) hebben comen te bedragen.

Noch tot lichtinge van ses duysent Waert-gelders, voor den tijt van vier Maenden wiert versocht de somme van drie hondert duysent gulden.

Omme goede redenen hadden haer Ho. Mog. noodich geacht het Volck van Oorloge van Logijs-gelt te doen versien / ende is over sulcx in den Jare een en twintich op den Staet van Oorloge over de respective Provincien daer toe gerepartieert / de somme van vijf hondert twee en twintich duysent negen hondert ses gulden, daer toe de besettinge in de Provincien [illegible] montéérende / maer alsoo 't sedert mits de veranderinge van de besettinge / als oock mits de gedane reductie van de militie / daer in verandering is gevallen / soo werden op den geredresseerden Staet van Oorloge daer voor [illegible] gebracht / een somme van vier hondert vijf en twintich duysent drie hondert drie en veertich gulden twaelf stuyvers, daer toe de Servicien van de [illegible] besettinge in de Provincien hadden gemonteert / maer alsoo boven de besettingen van de Frontieren in de Provincien gelegen / vele importante Steden ende Forten buyten de Geunieerde Provincien gelegen / mede met goede Guarnisoenen moesten beset worden / ende sonderlingh noch soo vele importante plaetsen [illegible] langs op den Vyant verovert; Soo conden haer Ho. Mog. aen hare wijsheyt selfs wel oordelen dat de gerepartieerde somme daer toe [illegible] [illegible] ken / maer dat voor 't aenstaende Jaer daer aen te cort soude comen een somme van drie hondert duysent ponden / die versocht wierden mede te willen [illegible] gen.

Omme den voorigen Staet van Oorloge te [illegible] soo veel mogelijck [illegible] soo wiert in den jegenwoordigen geredresseerden / over de Fortificatien [illegible] weder gebracht als een somme van hondert en vijftich, [illegible] Sijn Hoocheyt / ende den Raet van State oordeelden / dat de selvige [illegible] 't aenstaende Jaer / meer als drie mael soo veel souden comen te costen / [illegible] de groote schade / die de hooge Wateren alomme hadden gedaen / doch alsoo 't Staet wiert

ge-

[illegible] op petitien van de voorz desen [illegible] de interessen een goet gedeelte daer toe [illegible] de Contributien ende redemptien soude connen werden gebonden / soo wierden haer Ho. Mog. alleenlijck versocht daer toe te willen consenteeren een somme van hondert vijftich duysent gulden.

Tot Vyvres wierden versocht hondert duysent gulden. Tot Leger-lasten een Millioen guldens. Noch boven den ophebe van de Convoyen ende Licenten de somma van elf hondert acht duysendt acht hondert seventich gulden tot de Kust-Schepen.

Noch tot uptrustinge ende onderhout van schepen gedestineert tot Convoy/ het inkomen van de Collegien ter Admiraliteyt op verre na daer toe niet bestant zijnde/ wiert versocht een somme van negen hondert vier en twintich duysent drie hondert twe en seventich guldē, boven en behalven andre ses hondert duysent guldens/ die sedert eenige Jaren daer toe waren versocht geweest.

Noch tot aenbouw van Schepen in plaets van de slytende of verongeluckende/ de somme van drie hondert drie en t'seventich duysent gulden.

Wat noopende de premien voor de Cruyssers/ was in October geresolveert/ is hier voor gestelt.

Voor de West-Indische Compagnie was alrede voor desen versocht een half Millioen gulden eens/ altans wiert noch daer en boven versocht de somme van seven mael hondert duysent guldens tot subsidie voor het aenstaende Jaer vier en veertich.

Entlijck volchde na gewoonheyt / de continuatie van een tegens 't hondert van de Generaliteyt/ als quote van de Lantschap Drenthe, in alle petitien ordinaris ende extraordinaris / boven vijf hondert gulden ter maent uyt de middelen van Coevorden, tot onderhout van de Fortificatien aldaer. Item wierden versocht continuatien van de Contributien/ Imposten ende Verdingen in de [illegible] Brabant, Gelderlant, Limborgh, Lutsenborgh, Vlaenderen, Namen Wedde en Westerwoldinger-Lant, [illegible] wiert gerecommandeert de ophebe van de gemene middelen ende verantwoordingh [illegible] consenten [illegible] ses Jaer niet [illegible] / de petitien [illegible] Jaren mochten werden gehouden [illegible] sonder limitatie.

Hier voor is gesproocken van de Instructie van wegen Hollant gegeven aen haer Gecommitteerde ter Generaliteyt; die van Gelderlant hebben dat [illegible] Middelburg ende [illegible] Knuyt met de Vasalle Steden [illegible] In Vrieslant, Stad en Landen [illegible] een animositeyt/ tegen de al te groote [illegible] Prince / [illegible] 't Engelsche Huwelijck sich de wech baende tot de souvereniteyt. Maer men konde daer op [illegible] possum nec sine te, nec tecum vivere possim, men konde niet lijden het groot gesach van Zijn Hoocheyt/ ende nochtans was [illegible] ; maer [illegible] de al te groote flatterie van eenige weynige/ [illegible] de Monarchie of het principael by de Gemeenten odieus. [illegible] verlangt alleÿdt na

 wat

wat nieus / de vryheyt ende goe dagen vallen alsoo swaer om te verdragen als de slaverye/ wy sullent op anderen noyt compleet hebben.

Extract uyt het Reces des Landtdaegs Anno sestien hondert drie en veertich tot Arnhem gehouden &c. Martis den een en twintichsten Martij.

IS verlesen seecker ontwerp ofte voorslach by den Hove Provinciael ingevolge van der Lantschaps resolutie van den *vijftienden Iunii sestien hondert een en veertich* op 't pampier gebracht van eene *Instructie*, daer na sich der Landtschaps *Gecommitteerde ten Generaliteyt* in 't toecomende souden hebben te dragen ende te reguleren, neffens verscheyden Extracten van voorige Landtlijcke resolutien daer toe dienende naer examinatie ende rijpe overweging, van de welck goet ende noodich bevonden is, het voorsz. ontwerp soodaniger *Instructie* by provisie mits desen te arresteren, welverstaende nochtans, soo yemant nu of t'eenigen tijden, eenige bedenckingen ofte beswaernissen over eenige pointen der selve Instructie mochte hebben, die nae die constitutie van deser Landen Regieringe niet practicabel souden zijn, datmen de selve sal hooren ende van tijt tot tijt daer over soodanige veranderingh, Ampliatie, ofte restrictie maecken, als men ten meesten dienste van den Lande in 't generael ende van dese Provincie in 't particulier bevinden sal te behooren, wienvolgens de voorsz. Gecommitteer. Ordinaris ende Extraordinaris daer op sullen hebben te presteren den Eedt t'eyndens de selve Instructie gestelt, luydende de voorsz. Instructie ende Eedt als volght:

Ontwerp ofte voorslach by geschrifte gestelt ingevolge van de resolutie van de Ed. Mog. Heeren Staten van Gelderlant, van den vijftienden Iunij sestien hondert een en veertich.

1. TOt de bedieninge sullen worden Gecommitteert volgens 't oude lofflijcke gebruycke eenige van de *gequalificeertste* ende *bequaemste* mannen, de welcke niet en sullen mogen wesen in Eedt, gagie ofte dienst van yemant, dan alleenlijck van de Provintie des Forstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen ofte eenich lith van de selve.

2. Sullen besorgen dat de *ware gereformeerde Religie*, by publicque authoriteyt in dese Landen geleert, allenthalven gemainteneert oock in de Steden ende plaetsen by desen Staet te occuperen met *exclusie van de Roomsche Catholijcque* ingevoert, ende insonderheyt dat die selve niet verdruckt en werde in de benabuerde Landen daer sy van outs geoeffent is geweest, als strydende tegens des Rijcx constitutien.

3. Sullen niet vermogen in de welgemelte Vergaderinge te handelen *sonder speciale last* bevoorens te hebben van hare Heeren Principalen, als

4. Van *Peys, Oorlogh, ofte Bestant*; *aenneminge van Heeren, handelinge met andere Potentaten, Landen ofte Steden, van Alliantien ende Secours.*

5. Van in te wiligen *nieuwe consenten, impositien ofte lasten.*

6. Va

6. Van *Neutrael te maecken* ofte te onvestigen van eenige *Steden ofte Forten*.

7. Van eenich merckelijck *verschot van penningen*, of leeningen, continuatie van dien, ofte voorstreckinge van der Landen credit, noch van te restitueren of veranderen van obligatien van Princen, Heeren of Steden aen desen Staet gegeven, &c.

8. Het verleenen van *Pryvilegien* ofte *Octroyen* aen eenige Steden, Sodaliteyten, ofte Compagnien, Collegien, Dorpen, ofte het continueren, van de vereets gegevene.

9. Van toestaen *represalien*, nochte stoeytinge ofte suspentie van Iustitie.

10. Van aennemen, continueren of afdancken van eenich *Chrijsvolck*.

11. Het maecken van nieuwe *Ordinantien ofte placcaten*.

12. Van 't senden van eenige *Ambassadeurs* of notabile *deputatien* buyten Lants.

13. Veranderinge te doen in den voet ende loop van de *Munte*, met den aencleven van dien.

14. *Convoyen ende Licenten* te sluyten ofte te openen met den aenhanck.

15. Verleenen van *Pardonnen Remissien van delictien* tegens den Vyandt begaen, als oock niet over quytscheldinge.

16. Van *confiscatien* by Sententie gedecreteert.

17. Veranderingh te doen in 't stuck van 't verleenen van *Paspoorten* tegens 't oude gebruyck ende 't recht van dese Provintie.

18. Ofte eenige diergelijcke *wichtige* materie den Staet van den Lande betreffende, ende voorbehoudens aen de Heeren Staten van welgemelte Vostendoms ende Graefschap, soo uyt krachte van de Unie als andersints.

19. Maer dat dienaengaende yet voorvallende haer E. terstondt die Heeren Staten van Gelderlant, ofte in afwesen die haer Ed. Mog. belieft heeft daer toe te committeren, volgens voorgaende Resolutien, daer van sullen *verwittingen*, op dat alsoo alles moge geschieden met kennisse van dese Provintie, sonder de selve te precipiteren.

20. Sullen gehouden wesen op alle Lantdagen t'elckens *rapport te doen* met overleveren van dubbelt van de verbalen op costen van de Lantschap by haer E. tot dien eynde te houden ende maecken van alle 't geene notabels is voorgevallen ende verhandelt, ten tijde harer E. residerende in de voorsz. Vergaderinge.

21. Sullen vorder van tijt tot tijt houden goede ende naeuwe *correspondentie* met de Heeren Staten van Gelderlandt, ofte in absentie als voor; den selven t'elckens punctuelijck advyserende van alle 't geene den Staten van den Lande in 't generael, ofte dese Provintie in 't particulier eenichsints raeckende is, om op voorval by verschryvinge van Gecommitteerde, uyt de respective quartieren na rype deliberatie haer E. geadvyseert te werden, 't geene van wegen dese Provincie ten meesten dienste van den Lande in 't gemeyn, ende dese Lantschap in het besonder oorbaerlicxt bevonden is.

22. Dat geduyrende de Landtschaps Vergaderinge altijt een van de voorsz. Gecommitteerde ter Generaliteyt sal verblyven sonder *alle te gelijcken* te vertrecken, tot voorbouwinge van nadelinge Resolutien, 't welck omgaen sal by beurte, na de ordre van de quartieren.

23. Sullen voort goet regardt nemen dat de Heeren Raden van State hare *instructie* achtervolgen, sonder die selve t'expedieren met uytgeven van placcaten of andersints tot prejuditie ende krenckinge van de Hoocheyt, Heerlijckheyt, Rechten ende wel hergebrachte loffelijcke Costumen van den selve Furstendom ende Graefschap.

24. Item dat in *delicten* ende Krijchs-saecken van Sententien by den selven Raedt gewesen, niet geappelleert en werde aen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael.

25. Die goede ende ernstige handt bieden dat den *Staet van Oorloge ende Finantie* van den Lande eensamendlijck *Militie* moge worden geredresseert, *goede ordre ende disciplinie*, ingevolge van den Articuls-brief, onderhouden.

26. Dat geen meerder *getal Crijchsvolck* aen de handt en blyve, dan uyt de Landen middelen gevoeglijck can worden vervallen.

27. Sullen niet vermogen sonder voorgaende advijs ende kennisse als voor, helpen *conferren* notabele ende principale *Officien ofte Ampten*, Militaires ofte andere, noch oock eenige *nieuwe Officien*, *Constitutien van pensioenen of Tractementen* te geven ofte merckelijcke *vermeeringen*, 't sy aen uytlantsche ofte oock inlandtsche, te accorderen, daer mede den Staet van Oorloge, ofte andersints de Generaliteyt soude mogen werden beswaert.

28. Van gelijcken niet toestaen eenige exorbitante *Assignatien* ofte surrogatien van andere persoonen in verstorvene Tractementen.

29. Sullen mede niet vermogen te *verkoopen*, *vervreemden* ofte oock *belasten* eenich *recht ofte gerechticheden*, *Domeynen*, *goederen*, *actien of Valable credit* van der Generaliteyt, ende de gemeyne Unie toebehoorende anders als nae voorgaende petitie van de Raden van State ende consent der Provintien Staets-gewijse daer op geresolveert hebbende.

30. Daer benevens niet het *incomen van eenige Comptoiren* Generael, ende particulier onder de Generaliteyt hoorende, te *divertteren* nochte *te belasten*, met Assignatien Verpondinge ofte eenige aendere verbinteniffen, sonder voorgaende petitie ende consent als vooren.

31. Sullen bearbeyden dat die *subsidien* belooft by Tractaten ingegaen met Potentaten ende Republijcke effectivelijck moge werden gepresteert, sonder daer inne eenich *remis* te doen als met kennisse ende consent van hunne Heeren Principalen.

32. Insgelijcken dat de besegelinge van *Alliantien* naer desen in te gaen met Potentaten, Republijcken, geschiede *binnen de respective Provintien*, als mercken van de Souverainiteyt die de selve Provintien aen haer hebben behouden.

33. Sullen niet vermogen eenich *part ofte deel* te hebben in eenige *Waren en Coopmanschappen* die aen het Landt werden verkocht ofte ghelevert, directelijck ofte indirectelijck, veel min eenighe *Ordonnantien* tot laste van de Generaliteyt ofte particuliere Provintien mogen *koopen*, sonder malkanderen oock eenige Vereeringe ofte byslagen toe te mogen voegen, in eeniger manieren.

34. Eyndelijck sullen de voorsz. Gecommitteerde getrouwelijck naevolgen die bevelen, haer gegeven van wegen de Heeren Staten, wel gedachtes Furstendoms ende Graefschaeps, ende in 't generael besorgen dat in de voorsz. Vergaderinge

deringe niet en werde gehandelt ofte gedaen yet dat strecken moge *tegens die Souvereiniteyt, Privilegien, Gerechtigheden; loffelijcke Costumen ende Usantie* van den selven Lande, Steden ende Leden van dien, buyten voorgaende kennisse ende consent van hare Principalen, maer veel eer helpen bevorderen 't geene strecken mach tot conservatie van de Hoogheyt ende heerlijckheyt van de voorsz Provintie.

35. Reserverende gedachte Heeren Staten de interpretatie vermeerderinge, verminderinge ofte veranderinge van dese Instructie aen haer selven.

Formulier van den Eedt.

Ick beloove ende sweere de Heeren Staten des Vorstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen als Souverains *van de selve Provintie, sonder dat ick yemant anders kenne daer toe recht te hebben, gehouw ende getrouw te zijn, dat ick oock niet en sal wesen in raedt nochte daedt daer de Hoogheyt der voorsz. Provintie eenighe indracht ofte de Inghesetenen van dien eenighe hinder, schade ofte letsel af komen mochte, maer indien sulcx tot mijne kennisse quame, dat ick nae mijn vermogen sulcx sal beletten, ende terstondt de Heeren Staten voornoemt, ofte haer Ed. Mog. Raden, tijdelijck daer af goede waerschouwinghe doen, ofte doen doen, dat ick oock de Eere, Hoogheyt, Heerlijckheyt van den selven Lande naer mijn vermogen sal helpen bevorderen, oock mainteneren ende voorstaen de ware Gereformeerde* Religie *als die tegenwoordich in dese Landen aenghenomen ende publijckelijck geexerceert wort, ende voorts alles helpen dirigeren in saecken deliberatien ofte beraetslagingen daer in ick gebruyckt sal worden in haer Ho. Mog. Vergaderinge ofte daer buyten, tot het geene die Provintie van Gelderlandt ende de samentlijcke Provintien vermogens de Unie meest vorderlijck ende dienstelijck sal zijn, dat ick voort* secreet *sal houden alle het geene secreet behoort ghehouden te worden, dat ick mede niet sal nemen eenige Giften ofte gaven die nae beschreven Rechten verboden zijn, ende voorts alles te doen dat een Gecommitteerde ende Ondersaet van Welged. Vorstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen schuldich is, ende behoort te doen, ende specialijck in alles my sal reguleren achtervolgens* de Instructie *op mijn bedieninge alrede gemaeckt ofte noch te maecken.*

Ick sal hier noch by setten de Instructie van de Gedeputeerde van de Staten van Gelderlant.

Instructie voor de Landtschaps Gedeputeerden.

WY *Ridderschap Hoof ende kleyne Steden* des Vorstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen, constituerende de Staten van den selven Lande: Doen kondt, Alsoo wy voor s' Landtsschaps dienst raetsaem bevonden hebben, om sonderlinge consideratien ons daer toe moverende, conform die goede ende loffelijcke exempelen van onse Nabuyr Provintien, aen te stellen eene *gemeene Regieringe,*

ninge, so wel over de Geestelijcke goederen, ende inkomsten der selver, als over die gemeene middelen ende contributien des Vorstendoms ende Graefschaps, dienende tot onderstant van den Oorloge, ende dat daerom van nooden is te deputeren eenige Personen, by de welcke die voorsz. *Geestelijcke goederen* ende *ghemeene Landts penningen*, ende voorts die *Politie* moge worden geadministreert, ghelijck die Iustitie den Hove Provinciael bevolen is, ende te ordonneren ende statueren hoe ende in wat manieren die selve Gedeputeerden hen sullen hebben te dragen ende te reguleren in 't bedienen van haren Staet ende Officie, tot vorderinge van 't gemeene best; Soo ist: Dat wy 't selve gheconsidereert, hebben by rijpe deliberatie van sijn Excell. als Stadthouder, ende met advys van den Rade deses Vorstendoms ende Graefschaps nae ghedane rapport van de gene die daer toe specialijck by ons gecommitteert sijn geweest, gheordonneert ende gestatueert, ordonneren ende statueren mits desen, die puncten ende artyckelen hier nae beschreven.

1. In den eersten sal het voorsz. Collegie van die Gedeputeerden, bestaen uyt *twaelf Personen*, wesende gequalificeerde Landtsaten, te weten, *van vier* personen uyt elcken Quartier, als *twee* uyt de *Ridderschap*, ende *twee* uyt de *Steden*, malkanderen in den Bloede noch in Swagerschap niet bestaende tot in den *derden Grade* nae de Keyserlijcke Rechten, noch wesende in eenich *Krijchs-Officie* van dese Lantschap, de welcke haer ordinaris residentie sullen hebben binnen *Arnhem*, wel-verstaende datse sich oock nae occurrentien van de Oorlogen ende gelegentheit van saecken sullen hebben te transporteren, 't sy by volle Collegie, ofte by Gedeputeerden uyt haren middel, in andere Steden ende Plaetsen deses Vorstendoms ende Graefschaps, alwaer hare presentie ten meesten dienste sal noodich zijn.

2. Sullen des daechs, uytgenomen op hooge Feesten, Sondagen ende Bidt-dagen, s'morgens van *negen tot elf uyren*, ende na den middach van *drie tot vijf uyren*, ende voorts wanneer s'Landts-dienst sulcx vereysschen sal, ende de *President* het Collegie sal doen vergaderen, persoonlijck verschynen ende besoigneren, nemende Sessie na de distinctie van den Quartier.

3. Ende met die Heeren Staten Generael sijn Excellentie ende Raden van State, voorts met den Cantselaer ende Raden, die van de Reecken-Kamer, ende met die van de respective Quartieren ende Steden ende Leden der selver, goede *correspondentie* houden.

4. Van dese Gedeputeerden sal altijdt eener *presideren* by beurte, gedurende den tijdt van *een Maendt*; aen welcken President alle saecken sullen worden geaddresseert, die hy in de Vergaderinge sal hebben te proponeren, om-vrage te doen, de opinien te Colligeren, ende sluyten nae de *meeste Stemmen*, die hooft voor hooft sullen gegeven worden, het meeste deel van de Gedeputeerden present wesende, met voor-behout dat in saecken van *Conscientie* ende van *Privilegien* geene over-stemminge gelden sal.

5. Die *depeschen* ofte *expeditien* sullen uytghegeven worden op den Naem ende Tytul van de Gedeputeerden Staten des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen, uytgenomen die *bevelen aen het Krijchs-volck*, die gaen sullen op den naem

van

van sijne Excellentie als Stadthouder by advys ofte, ter relatie van de Gedeputeerde voornoemt.

6. Dese Gedeputeerde sullen van Iaer tot Iaer mogen worden verandert, ofte gecontinueert, doch niet anders als by goet genoegen der Leden by de welcke sy genomineert zijn.

7. Genietende voor Gagie *ses hondert* gulden Iaerlijcx, te verstaen van de Personen die van buyten sullen inkomen, ende binnen de Stadt van Arnhem hare woonplaetse nemen; maer die tot Arnhem residerende zijn, sullen Iaerlijcx gegageert worden met *vier hondert* gulden van *twintich stuyvers* 't stuck.

8. In Landt-saecken uytghesonden zijnde, sullen daechs voor haer vacatie hebben binnen de Provintie *vier gulden tien stuyver*, ende buyten de Provintie *vijf gulden tien stuyvers*, behalven noodige vrachten ende Convoy-gelden, die hun boven hare Vacatien sullen worden betaelt, op ordonnantie van het Collegie met quitantie daer op dienende.

9. Sullen hebben een *Ontfanger Generael* te gelijck over de Geestelijcke goederen ende de andere gemeene Landtschaps-penningen, de welcke sal hebben te dienen op die Gagie van *acht hondert gulden* Iaerlijcx, ende op Instructie hier namaels over sijne bedieninge te concipieren.

10. Wie oock eenen *Secretaris* met eenen *Subsistuyt* op de Gagie van *vier hondert* gulden voor den Secretaris, ende van *twee hondert gulden* voor den Subsistuyt, welcken Ontfanger ende Secretaris oock Landtsaten moeten zijn.

11. Ende sullen selfs verkiesen en tot haren dienst employeren eenen sulcken *Deurwaerder* ende soo veel Boden, als sy in goeder discretie bevinden sullen nae der saecken eysch van noden te sijn, adviserende wat den selven voor gagie sal behooren toegelecht te worden.

12. Den *Ontfanger Generael* wesende in Commissie binnen die Provintie, sal trecken *vier gulden*, en buyten de Provintie *vijf en een halven gulden* daechs voor sijn vacatien, die Secretaris sal hebben binnen Landts *drie gulden twaelf stuyvers*, ende buyten Landts *vier gulden daegs*, den Deurwaerder *eenen gulden veertien stuyvers* binnen Landts ende *twee gulden* buyten Landts, oock alles boven die noodige vrachten ende Convoyen.

13. Dese *Gedeputeerden* sullen ghehouden sijn voor te staen te mainteneren ende allenthalven te doen onderhouden die waere Christelijcke ende nae den woorde Godes *Gereformeerde Religie*, ende tot dien eynde besorgen dat alle Steden ende Kercken ten platten Lande met goede getrouwe ende vreedsame Kercke-Dienaers moge worden versien, ende op der selver onderhout behoorlijcke ordre stellen, met sulcke eenparicheyt als eenichsints mogelijck.

14. Doende opteeckeninge van getal der *Kercken* ende *School-dienaren*, als oock van de *alumnien Conventualen* ende *alimentarisen* tegenwoordich sijnde, ende beraminge van soodaninge Kercken-Dienaren ende van de *Sieckentroosters*; die, om soo in die Steden als ten platten Lande gelijckheyt te houden, noch noodich soude mogen wesen, procurende datter oock eenige alumni, indien yemandt die staet vermach, gehouden worden, studerende *in de rechten*, waer mede 't Landt toekomstich moge wesen versien, so wel van *Rechtsgeleerden* en *Advocaten* als van *Kercken-dienaren*.

15. Mits dat alle *alumni* in handen der voorsz. Gedeputeerden sulllen belo-

van ende verseeckeren 't sy by genoechsame burchtochten ofte (over de onvermogenden) by cautie juratoir voor *restitutie van yeder dubbels der costen* die tot haren studien sullen aengeleght worden, by aldiense haer qualijck sullen comen te dragen, of datse sich niet en sullen laten employeren tot sulcken dienst die toese geinstrueert ende opgetogen zijn.

16. Latende de voorsz. Alumnos van Iaer tot Iaer *examineren*, ofte soose buyten Landts sijn, by brieven ende andere exercitien doen blijcken van *haren progres in studiis*, op datmen moge sien of die costen bewaert sijn of niet, ende privrende van haer toe-gheleyde subsidie diese bevinden sullen, niet te wesen der maten begaeft ende van sulcke vlijdt ende neersticheyt dat men mach hopen datter 't Landt in toecomenden tijden van sal mogen gedient zijn.

17. Ende sullen die voorsz. Gedeputeerden tot *onderhout* van Kercken ende Schooldienaren alimentarisen ende alumnien, de administratie ende bewint hebben van alle Cloosters ende Convents-goederen in de Steden ende ten platten lande gelegen, ende die selve ten meesten proffijt verpachten ende doen innen, uytgenomen de goederen van *Commanderien*.

18. Van gelijcken alle *Pastorien*, *Vycarien*, ende alle andere *beneficien* gene uytgesondert die *juris patronatus publici* sijn ende staende tot Collatie van 't Landt, Steden ofte Gemeynten, die by provisie geheel sullen worden gekeert tot onderhout van de voorsz. Dienaers.

19. Ende aengaende die *Vicarien* ende andere *beneficien*, wesende *Iuris patronatus privati*, sullen bevorderen dat die *patroni* of *Collatores* (die tot noch in gebreecke gebleven sijn sulcx te doen) binnen seeckeren tijdt daer te beramen, haer recht bewijsen, ende over leveren pertinente aenteeckeningh, ende die goederen ende incomsten daer toe gehoorende, op pene dat die geene so daer tegens die selve goederen onder sich houden, daer van sullen versteecken ende vervallen.

20. Ende sulcx gedaen sijnde, sullen die *Patroni* eenen bequamen jongen gesel niet onder de *tien Iaren* aen die Gedeputeerden mogen presenteren, om daer mede versien ende by die selve *gratis geconfirmeert* te worden, uytgenomen dat die Secretaris daer van sal hebben eene *liefcnisse* voor die registratie ende expeditie van yeder doccument tot taxatie deses Collegii, welcke Ionghe Gesel het voorsz. beneficie ghenieten ende ghebruycken sal tot subsidie van sijne studien tot den ouderdom van *vier en twintich iaren*.

21. Voor eerst *seven iaren* nae malkanderen, mits dat hy daer op bewijselijck studere 't sy in eenige particuliere Schoole of in eenige Universiteyt, welcke eerste seven Iaren verloopen sijnde indien by den Student goede vruchten ende voortganck gespeurt werden, sal die Collatie hem mogen continueren, ende van nieuws aen die Gedeputeerden presenteren voor *noch seven Iaren*.

22. Ende op dat hier in *egeen fraude* gebeure, sal alsulcke gepresenteerde gehouden sijn alle Iaer aen die Gedeputeerden over te senden certificatie van de plaetse of Universiteyt daer hy studeert, den tijdt wanneer hy daer gekomen is, hoe lange hy daer gewoont heeft, ende in *wat faculteyt* hy studeert, op poene dat by ghebreck van dien, de vruchten van den Iare dat hy sulcx niet gedaen een heeft verbeurt sullen wesen ende tot andere *pios usus* bekeert worden.

23. Ende of geviele dat eenige *collatores* binnen ses Maenden, nae dat het beneficie sal gecomen sijn by overlyden, vrywillige vertichenisse, omganck van

den

den voorsz. tijdt of anders toe vacieren, niemant presenteerden, sullen die vruchten van ses Maenden, ende soo binnen een Iaer geen presentatie geschiede, alsdan de vruchten van 't heele Iaer verbeurt wesen om te bekeeren als vooren, ende sullen nae omganck des Iaers die Gedeputeerde een bequame persoon daer mede versien, om in studio daer van gehouden te worden.

24. Welverstaende dat het *suyver derdendeel* van alle de vruchten ende incomsten der voorsz. *vicarien* ende *beneficien* sal gekeert ende geleyt werden tot onderhout van Kercken ende Schoolen-dienaren, mitsgaders het geene daer van is dependerende, soo nochtans dat van sulcken derdendeel eerst ende voor al, soo noodich, onderhoude werden den Kercken ende Schoolen-Dienst ter plaetse daer die *beneficien* ende *vicarien* gelegen zijn; ende dat den *Patronen* die de *Alinge* inkomst van beficien ende *vicarien*, daer van sy 't recht van Collatie hebben willen laten komen tot onderhout van *Kercken* ende *Scholen-dienaren*, 't selve vry sal staen te doen.

25. Sullen mede opsicht hebben op de goederen tot refectie ende onderhoudinge van Kercken ten platten Lande gedestineert.

26. Ende besorgen dat geene *geestelijcke goideren, incomsten, renten ende vervallen* blyven ofte werden verduystert, ondergehouden, gedistraheert, veralieneert, of verbracht, ende voorts in die administratie der voorsz. goederen volgen ende nacomen der Landtschaps Resolutien, Ordonnantien, ende Placcaten daer van genomen ende gemaeckt, ende noch te maecken.

27. Sullen insgelijcks ten allen Iaren ende alsoo dickwils 't selve van de Landtschap gevordert wordt, doen maecken ende aen de Landtschap overleveren *goede ende pertinente staet van de voorsz. incomsten* met de lasten daer op staende, sich daer uyt te berichten, ende sulcke ordere stellen als men nae gelegentheyt van den selven Staet bevinden sal te behooren.

28. Ende aengaende die vordere Landt-Regieringe, sullen die voornoemde Gedeputeerden sorge dragen dat die *Hoocheyt, gerechticheyt ende Privilegien* van 't Lant ende van de Leden van dien, voorts die *Stadt, Lands, Dijck, Water, ende andere Rechten*, mitsgaders *costuymen ende goede welhergebrachte gewoonten*, *Ordonnantien ende Placcaten* gemaeckt ofte noch te maecken, gevolght ende onderhouden werden, af doen ende laten repareren wat daer tegen gedaen sy of sal mogen werden.

29. Lettende mede daer op dat den *Raet van State* hare *Instructie* voor soo veel dese Provintie betreffen daer nacomen, ende niet daer en boven voorneme dat eenichsints soude mogen strecken tot *infractie van de Privilegien* van den Lande.

30. Sullen met alle uytterste ernst ende neerfticheyt bevorderen ende daer aen sien, dat die *Chrijchs-disciplina* onder 't Crijchsvolck, soo wel in die Steden als ten platten Lande, volgens die Placcaten daer op ghemaeckt, ende noch te maecken, strictelijck onderhouden ende achtervolcht werde.

31. Afwerende alle onnoodige *inleggeringe ende door-tochten* vallende sonder behoorlijck patent, voorts alle *exactien, foulen ende beschadiginge*, soo wel van de Officiers als van de Soldaten, mitsgaders de *streuperyen, vangen ende spannen* van den Vyandt, ende bevlytigen dat de selve, als oock die gevangenen van den Vyant, ende die beschuldicht worden van *verraderie, seditie, oproer, vervalssinge der Munten* ende anders sints, nae behooren worden gestraft.

32. Sullen geauthoriseert ende gelast zijn, eens in 't Iaer eenen *Landtdach* uyt te

te schryven, of soo diekwils als 't selve by die Landtschap verafscheyt, of by die Hooft-steden na communicatie met de Officieren ende naest gesetene Ridderschap, goet gevonden ende versocht sal zijn.

33. Ende alle Resolutien der Landtschap betreffende die *Geestelijcke goederen* ende *gemeyne Landts-penningen, consenten ende Contributien*, voorts alle *Landts-Recessen* te executeren, *Placcaten* ende *Mandaten* te dresseren ende te doen publiceren daer ende soo het behooren sal.

34. Alle *questien ende verschillen* tusschen partyen geresen ter oorsaecke van de *gemeyne Landts-Middelen* ende wat daer aen kleeft, sullen in de Steden staen tot kennisse ende Iudicature van de Magistraet der selver; ende over 't platte Landt sullen die voorsz. Gedeputeerden versoecken den naesten Officier, om te willen beschryven eenige van de naestgesetene *Ionckeren*, ten eynde het different door die selve by accordt nedergheleyt, ofte by rechtelijcke uytspraecke ghedecideert worde. Dan by gebreck van accordt of rechtelijcke decisie, sullen sy 't selve geschil renvoyeren aen die voorsz. Gedeputeerden, om aldaer sommierlijck afgedaen te worden.

35. Ende sullen die Gedeputeerden bedacht sijn op alle goede wegen ende manieren, waer mede die generale middelen ten gevoechlijckxten ende met die meeste ghelijckheyt te beneficiëren ende vruchtbaer te maecken ende beneerstigen, dat tot dien eynde soo wel in die Steden als ten platten Lande alle goede devoyr gedaen, ende alle *questien van de Pachters* der generale middelen op yemant aller spoedichste geexpedieert mogen worden, versiende mede tegens *de onbehoorlijcke exactien* van de voorsz. Pachters.

36. Ende volgens *adviseren ende sluyten* op alle voorvallende saecken die gemeene Landts-Regeringe aengaende, als ten meesten dienste sal worden bevonden, voorbehoudens alle *saecken van Iustitie, Civile ende Criminael* ende andere, die ten *Landt ende Stadt ende andere rechten* behooren, daer heen die saecken sullen worden geremitteert, ende over saecken van grooter importantie ende der Landtschap gereserveert, als van nieuwe *consenten, aenvanck van nieuwe verbintenisse, van Chrych, van vreede, opstelling van Munte* ende dergelijcken, die *regalien ende Landt betreffende*, sullen versorgen dat daer op eene Landtdach uytgeschreven worde.

37. De *Electie van Ionge Officieren*, insgelijcken van den *Ontfanger Generael*, sal na nominatie in conformite van des *Tielschen Landt-daechs afscheyt*, gedaen ende na voortaen geschieden by Sijn Excellentie als Stadthouder ende by dese Gedeputeerden.

38. Sullen macht hebben in alle wichtige saecken wanneer die Landtschap niet present is, bequaeme ende *getrouwe Gesanten* op alle oorden en placeen, ook buyten Landts daer den noot ende dienst sulcx vereyscht te senden ende af te veerdigen, 't sy uyt haer selfs middel, of andere ervarene ende gequalificeerde mannen diese daer toe sullen mogen versoecken ende bewilligen.

39. Die van de *Ridderschap en Gesanten van Steden* hebbende yet te proponerē sal in 't collegie sōder vertoch *audientie* verleent eñ spoedige expeditie gegeven worden.

40. Sullen gehouden sijn *die middelen van consumptien, Schattingen*, op die gronden ende andere bewillichde penningen, so wel in den Steden als ten platten Lande met die *meeste gelijckheyt* te verpachten, op te doen voeren, te doen collecteren ende promptelijck executeren, van de welcke pachten of omgeslagene penningen sy

gane

geene quytscheldingh sullen mogen doen of *termynen* gunnen boven *vier Maent*, ende sulcks niet dan om beweechlijcke redenen.

41. Sullen oock 't Landt niet mogen beswaren dan eens in 't Iaer by tijde van noot, met die somme van *tien duysent gulden*, te verdeylen na dat die consenten des selven Iaers sullen gedragen zijn.

42. Sullen niet alleen als hier voor van de *Geestelijcke Goederen* geseyt is, op alle Landtdagen, of als sulcx by de Landtschap gevordert wordt, *pertinenten Staet* van den ontfanck ende uytgeven overleveren, maer oock verbant worden van hare *alinge administratie*, met schriftelijcke vertooninge van alle 't geene daer op by de Landtschap sal dienen gelet ende naerder gedisponeert.

43. Aengaende de *Ontfangers ende Collecteurs* die gehouden sullen sijn behoorlicke *cautie ofte borghtocht* te stellen, sullen op sich nemen dat die selve hare Instructie in 't ontfangen en uytgeven nakommen, sonder toe te laten datse den genen die ordonnantie hebben op *eenige Pachters of Dorpen*, *assignatie* geven, en sulcx doende, sullen ghehouden sijn die costen van yeder innen ofte executeren der voorsz. Assignatie, tot haren selfs last te nemen.

44. Item sullen die Rentmeesters, Ontfangers ende Collecteurs ten alle drie Maenden *behoorlijcken Staet* doen overleveren, ende in drie maenden nae de expiratie van de pachten of collecten, of nae omganck van yder Iaer in die Geestelijcke goederen *haer Reeckeningh* behoorljck doen exhiberen, die binnen vier Maenden daer na, so doenlijck, gesllooten sullen moeten zijn, die swaricheden gesuyvert, ende die slooten binnen vier Maenden nae die sluytinge betaelt of geexecuteert.

45. Die Reeckeninge van den Ontfanger Generael over die gemeyne middelen van Contributien van Oorloge, sullen by dese Gedeputeerde niet anders voorgenomen ende gehoort worden dan ten overstaen van twee Gecommitteerde uyt elcken Quartier, te weten, een uyt die Ridderschap, ende een uyt die Steden, diemen alle Iaer op te Landtdage daer toe sal hebben te verkiesen, de welcke te goeder tijdt tot de auditie van de voorsz. Reeckeningen by die Gedeputeerden sullen verschreven worden.

46. Indien nodich ware, sullen macht hebben op 't *suyveren en sluyten* van eenige reeckeninge die van de Reeckenkamer of eenige van haer luyden daer by te vorderen, ende sullen in die Canceleryе en Reecken-kamer vry acces hebben.

47. Bevorderende datter alle Iaer met die Generaliteyt of den Rade van State van de *Landtschaps consenten*, immers van 't extraordinaris afgereeckẽt en suyveringe gemaeckt werde, op darmen t'elckens des Lantschaps Staet weté moge.

48. Sullen een *dubbelt* ter Camere bewaren laten van de *afreeckeningen ende Liquidatien* met den Rade van State gehouden, insgelijcken van de Reeckeningen van de Ontfangers, Rentmeesters en Collecteurs, mitsgaders van de afreeckeningen der Compagnien staende tot betalingh van dese Lantschap.

49. Die voorsz. Gedeputeerden sullen geene *vernieuwinge* laten geschieden in die respective Ontfangen van Kercklijcke ende Lants-penningen, soo ordinaris als extraordinaris, dan sullen voor al besorgen dat die maentlijcke quota in die Consenten werden betaelt gelijck oock die *Compagnien* op deser Landtschaps repartitie staende, ende opsicht hebben dat aen de *Soldaten* haer *Maendelijcke Soldye* werde uytgereyckt.

 50. Ende

50. Ende gene *oude schulden* voor dato van desen gemaeckt betalen, dan die laten tot last van yeder Quartier, volgende de repartitie daer van sijnde. Edoch sonder nadeel van de *Landtschaps schulden* die voor als noch sullen mogen ongerepartieert zijn, die welcke niet dan by die Lantschap self verdeylt sullen worden.

51. Sullen versorgen dat van Iaer tot Iaer na die gelegentheyt van 't Landt eenige provisie ende *voorraet werde gemaeckt van Munitie, wapenen, ende andere behoeften van Oorloge*, doende daer van goedt Register houden, mits dat sulcx geschiedende die costen gebracht ende by die Landtschap geprofiteert worden op den staet van Oorloge.

52. Hebbende mede goede ooge op die noodige *fortificatie van die Steden ende Forten*, doende notitie maecken van de *vesten* die hier ende daer mogen vervallen ende bouwvellich sijn, daer van sy die Landtschap t'elckens sullen adverteren ende adviseren op de beste ende bequaemste middelen van repartitie.

53. Alle *Ordonnantien* van betalinge die uytgegeven worden, sullen beteeckent sijn by *drie* uyt het middel van die voorsz. *Gedeputeerden*, wesende van verscheyden Quartieren, neffens den Secretaris met die Notule, *Regist. fol. tab.*

54. Item *sullen Eedt doen* van de Lantschap trouw ende gehouw *te wesen*, dese Instructie te onderhouden, der Landen nut, ende oyrbaer *in 't ghemeyn*, ende in 't perticulier na haer beste vermogen sonder aenschouw van personen te helpen bevorderen ende der selver archste te weeren, *geene importante ende verbodene giften of gaven* te nemen, alle resolutien ende handelinge van 't Collegie die secreet behooren gehouden te worden, te verhelen, ende niet te ontdecken, ende voorts alles te doen dat goede Gedeput. van den Lantschap gebeurt en toestaet.

55. Door behouden Ons in desen *de interpretatie, additien, veranderingen en ampliatien* na dat wy verstaen sullen des Landts dienst te vereysschen.

56. Ordonneren ende bevelen daerom Wy *Ridderschap ende Stede Gesamentlijck* gemeltes Vorstendoms ende Graefschaps den voorsz. onsen Gedeputeerden dese dese onse Instructie, ende alle en yedere puncten ende artyckelen der selver onverbreeckelijck sullen observeren ende achtervolgen sonder daer tegens yetwes te doen, ofte te laten gedaen worden in eeniger manieren. Ende wat by de voorsz. Gedeputeerden achtervolgens dese Instructie ghedaen ende gelaten sal zijn, daer van beloven wy ende hare Erven volkomen te *guarenderen, kost ende schadeloos te houden*, ende tegens yederen te beschermen nae behooren. Alles sonder argelist, des t'oyrconde.

In 't laetste van dit Jaer heeft oock de Graef van Guebrian sijn leven geeyndicht/ die sich hier te Lande hadde beroemt gemaeckt door sijn gheluckige successen omtrent de Frontieren van desen Staet; hy hadde desen Somer niet heel uytgerecht/ om de merckelijcke forten van Beyeren ende van Lorringen; hy secondeerden nochtans den Prins van Condé in 't belegeren ende innemen van Thionville; de meeste kracht van de victorie die de selve behaelde by Rocroy, maer ondertusschen wiert het gedaen in 't Jaer/ ende moest weer forces hebben/ of hem was onmoghelijck sijn Winter-quartieren te nemen/ sonder 't welck sijn Leger niet konde bestaen/ dies hy seer schreef om Assistentie ende secours van volck. Eyndelijck wierden hem gesonden vier duysent te voet ende vijfthien hondert paerden; maer een yeder hadde sulcken afkeer van te dienen in Duytslandt (alles arm ende desolaet zijnde) dat de selve niet over Rhijn wilden/

den/ ten waer de Prins van Condé selfs de moeyte hadde genomen om dat secours te conduiseren/ hoewel noch een ander oorsaeck was van 't retardement van dit secours/nameliick/de ontdeckinge van een nieuwe Cabale/waer over de Coninck genoot-drongen wiert den Hartogh van Beaufort gevangen te stellen. Het gemelde secours hadde den Graef van Rantrou tot Luytenant-Generael/ ende onder de hooge Officieren waren de Marquis de Normonstier, de Marquis de Vitry, de Graef van Maugiron, ende andere / die kosten seer qualijck verdouwen dat Rantrou was boven haer / 't welck na Guebrians doodt noch meer bleeck. Gubrian dan om sijn winter-quartieren te acquireeren/vont goet aen te tasten de Stadt Rotweyl in 't Landt te Wirtenburch, hy quam aldaer den sevenden November, ende nam terstont veel buyten wercken in / in twee dagen wiert bressche geschooten/ alles ginck voorderlijck; maer den Generael Major Rose gesonden om sich te verseeckeren van Palingen, liet sich slaen in een Dorp genaemt Geyslinegen, hy hadde by sich drie Regimenten Cavallerie/ ende een Dragons/ hy stelde tot Guarde een Ritmeester met drie paerden van elcke Compagnie/ maeckende in alles twee en tseventich, met ordere om sich te houden op de wegh van Palingen, de rest ghelogeert in 't Dorp/ wierdt van de Colonel Sporck met vijf hondert paerden gesonden op Contschap / des nachts overvallen ende geslagen; soo dat sich niet meer als drie hondert man te voet ende te paert/ negen Standaren / de Generael Major selfs ende seven of acht Officieren salveerden haer onder faveur van twee Castelen in 't selve Dorp leggende/ op de welcke sich Rose met de Dragons hadde gelogeert/ ende by de helft van de gesalveerde paerden/waren noch zael/noch toom/noch mantels/ noch laersen. Dit verlies ontmanden seer het volck voor Rotweyl,alwaer men de belegeringe begost hadde sonder Canon / 't welck eerst begon te spelen den vijfthienden, twee dagen daer na wiert bressche geschooten; maer 't ongeluck wilde dat Guebrian willende yet besichtigen/wiert geraeckt van een kleyn stuck geschuts aen de knoop van sijn elleboogh van sijn rechter arm / de selve fracasserende tot op vier vingeren aen de buyst/ sich omkerende/ vraechden yemant by hem staende/ wat was dat? de ander seyden / ghy zijt gequetst, Guebrian seyde/ Ick weet het wel,maer waer van? de ander seyden te ghelooven dat het was van een Canon. Beck sijn schoon broeder nam hem in sijn slincker arm ende leyden hem te voet tot aen de approches/ende wiert voort gedragen tot sijn Logement in de Abdye tot Rotmunsta. De Medecijn en Chuergijn gekomen zijnde/ seyde: Siet myn arm aen, ick geloof men sal hem moeten affetten,en als sy sulcx oock advyseerden/ seyde hy: Doet het dan,maer komt niet aen voor de tweedemael; men sneetse af inde wonde/in plaetse van het te doen vier vingeren hooger; hy vermaende de Officieren hem komende besoecken / tot eendracht: aen sijn schoon Broeder/ sijnde uyt geweest om een Biechtvader / seyde: Hebt ghy gedacht aen my? sal ick haest hebben 't geen noodich is? en sijnde hem geantwoort/dat men hoopte sijn quetsure soude so grooten noot niet hebben/seyde hy lachende ende met een standvastich aenghesicht: De menschen spreecken als menschen,maer Godt doet my gevoelen dat ick geen twaelf dagen sal leven,ick moet den tijt menageren, spreeckende voort van dit leven / dat het al ydelheyt was / niet beter als de saligheyt; aen den Biechtvader seyde: Vader 't heeft Godt belieft my toe te senden een quetsure, daer van de uytkomste onseker is;

maer

maer ick geloof sekerlijck daer van te sterven, Godes wille ghesschiede, Ick ben door Godts genade bereyt tot alles, en danck hem voor de tijt my gegeven om te dencken op mijn zaligheyt: Ick stel myn geweten in uwe handen, wilt u liefde voegen tot de intentie die ick hebbe om te voldoen de plicht van een oprecht Christen: al de tijt sedert de biecht gepasseert hebbende in devotie tot na de middach/ wiert de Misse ghedaen in sijn Kamer/ en ontfing de Communie; doe vraechden hy of men hadde gestormt/ maer hoorende dat sijn quetsure het had belet/ thoonde sich verstoort/ en als men hem seyde dat in de Crijchsraet wiert verscheydentlijck gheopineert noopende de continuatie van de belegeringe/ so seyde hy/ men soude met de selve voortvaren ende stormen; waer toe alles ghereet zijnde/ wiert by 't Guarnisoen versocht compositie/ 't welck haer wiert toegestaen voor s'anderen daechs den negentienden. Den een en twintichsten liet hy sich in de Stadt dragen/ stellende den Hartoch van Wirtenberch tot Gouverneur den vier en twintichsten, zijnde den sevenden van sijn quetsure en de laetste van sijn leven/ quam den Biechtvader weder by hem/ doende een aendachtighe vermaninge/ waer op hy met groote devotie te kennen gaf sijne goede resolutie. Haer discours wiert ghebroocken door de komste van de Chirurgijns/ die het verbandt doende/ bevonden het vuyr in de wonde door haere faute/ om datse den arm niet hooger hadden afgeset/ die daerom resolveerden den arm noch eens af te setten/ dies na dat hem was gegeven de laetste Unctie; de Biechtvader hem sulcks voor hielt/ hy seyde: Laetse affetten ende afsnyden so als 't haer goet dunct; wat niet dient tot myn Lichaem, mach dienen tot myn zaligheyt. Men nam hem van 't bedde/ hem leggende op een Matras/ alwaer hy viel in een flaute/ daer van weder komende/ wiert op het bedde geleyt/ doch stierf korts daer aen ten twee uyren na de middach/ ende dien selven dach wiert sijn Leger gesurprineert in haer quartieren/ 't welck meest by quam door de oneenigheyt/ d'een willende hier logeren d'ander daer; het Quartier Generael wiert echter genomen tot Tutlingen; Rose hadde aenghenomen twee Esquadrons paerden te senden tot wacht van 't Quartier Generael/ maer daer quam niet een Ruyter. De vyanden quamen van Palingen, passerende de Donau, en waren meester van de Artelerie eermen 't wist; het Guarnisoen in Tutlingen wiert gesommeert; de selve Stadt hadde wel een muyr/ maer vol openingen ende bresschen/ op sommige plaetsen stonden de huysen; de Soldaten hadden geen pulver/ 't weynige dat sommige hadden in haer bandeliers/ wierdt verschooten om een goede myne te maecken. Eyntlijck composeerde met Hatzveldt en Mercy, die haer beloofden eerlijcke conditien; maer de Hartoch van Lorreingen daer mede by komende/ lachte mettet accoort/ wierden qualijck getracteert, de andere in de quartieren/ insonderheyt de Infanterie/ weder in ronte geslagen; dit was 't eynde van dien vermaerden Graef van Guebrian, van 't Geslacht van Bude. Hem wiert door last en op kosten des Conincks/ een seer eerlijcke begraeffenis aenghedaen; sijne Weduwe de Dovariere van Guebrian, quam een Iaer daer na hier door passeren/ geleydende de Coninginne van Polen. De Ambassadeur d'Avaux ende Servien hier aenkomende in 't laetst van de Iaer/ hadden speciale last van den Coninck om met desen Staet te tracteren tot reparatie van 't Leger van Guebrian, als hier na sal werden geseyt.

't Eynde van 't Iaer 1643.

HISTORIE of VERHAEL
Van
SAECKEN VAN STAET
En
OORLOGH,
In/ ende omtrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

VYFDE DEEL.

't Vier en twintichste Boeck.

N 't begin van dit Jaer quam een vreemde tijdinge/ dat Tortenson met het Sweetsche Leger in korten tijdt uyt Morabien ghekomen was tot tusschen Lubeck ende Hamburg. Den twee en twintichsten Decemb. logeerden vier duysent van sijn paerden tot Oldensloo: na dat hy een feinte gemaeckt hadde als wilde hy tot Tangermunde d'Elve passeren; hy dede door den Generael Major Mortaigne die van Hamburch versekeren van sijn gunst/ en dat haer Landt en Luyden geen hinder soude geschieden; desgelijcx dede hy tot Lubeck. Sijn Infanterie ende Artillerie volgende trock voorts het Landt te Holsten in/ bemachtichden Christiaen Prix, Pinneberch, daer nae metter tijdt geheel Holsten ende Jutlandt/ uytgenomen Luckstadt, Krimpen, Rensberch, &c. ende eenighe Marschlanden na de zee-kant gelegen; sijnde een ghebroocken ende waterachtich Landt/ oock door eenighe Passen ende Forten bewaert. Alhier te Hove was men daer over seer verwondert/ duchtende dat daer door de Sweden soude gedwongen worden alle haer macht van den Keyser af te trecken tegen De-

nemarcken. Veel oock om de Alliance tusschen Prins Wilhem ende de Princesse Royale (den Coninck van Dennemerck in bloede seer na raeckende, ende vreesende dat nu de Coninck van Engelandt geen secours uyt Denemarck soude krijgen/ waren niet wel te vreden/ ende noemden dese Invasie der Sweden eene ongerechtige Vredens-breuck; maer de Gemeente ende Regeringe in mal alle Provintien ende Steden/ thoonden een groot vermaeck in dit doen.

Doch hebben de Sweedische naderhandt deur Manifesten te kennen gegeven hoe dapper Dennemarck haer hebben getergt ende oorsaecke gegeven tot dese proceduren/ de selve niet noemende eene rupture/maer eene inquartieringh in het Landt te Holsteyn/ sijnde een gelidt van 't Roomsche Rijck/ den haer haer Vyandt aenhangende/ dat daerom haer vry stondt daer in Logement ende winter quartier te nemen/eben soo wel als in andere gedeelten van Duytslandt. Dat die Holsteynsche Onderdanen sulcx belettende met geweldt/ weder aen de Sweeden oorsaecke gaben om gewelt te gebruycken/ diensvolgens moeste ghedupdet worden dat de rupture eerst van de Deenen aenbing; gelijck dan oock de Deenen in de Sondt eenige Rijck geladen Sweetsche Schepen terstont na dese invasie aenhielden ende confisqueerden. Doch dit alles was maer een subtyle ende gesochte oorsaecke; de waerheyt was dat Dennemarck (soo de Sweden seyden/) al sedert veel Jaren hadde uyt nijdt ende afgunst der Sweedtse successen in Duytslandt/ den Sweden veel kleynicheden/ schade ende quaet aengedaen; hebbende de Koninginne Moeder uyt Sweden gelockt/ De Sweetse Militie tot mutinatie getenteert: De Sweetse Schepen deur de Sondt varende dickwils aengehouden/ gevexeert/ oock somtijdts geconfisqueert/ daer mede ruyneerende de Negotie ende Navigatie in Sweden; hebbende oock meest alle Jaren deur aenneminge van volck ende equiperingh van Schepen soo veel jalousie ende alarm in Sweden gemaeckt/ dat de Sweden op haer frontieren soo veel volck ende Schepen gestadich moesten houden/ dat het in effect een defensijf Oorloch was. Noch gaf Dennemarck veel jalousie met het maecken van nieuwe Tractaten ende Alliance met Spangien, met Polen ende Moscovien; Sweeden wiste oock dat Dennemarck aen den Keyser voor het concederen van de Gluckstadtsche Tol hadde belooft/ of met Sweeden te breecken/ of by provisie gestadige jalousie ende alarm by diversie aen deselve te geven. Boven al was den Sweden suspect dat Dennemarck sich soo sijn ingedrongen hadde tot het ampt van Mediatie tot Osenbrugge; wel wetende dat Dennemarck noyt lyden soude dat Pomeren ende Wismar by Vredens-Tractaet blyven soude in handen der Sweedtse; om dan voor te comen het quaet 't welck Dennemarck in den sin hadde/ was nodich 't selve te rupteren/ ende 't middel om quaet te doen te benemen; Tot dien eynde wiert al in Junio des voorgaenden Jaers secretelijck geresolveert dat Torstenson soude in 't begin deses Jaers Holsteyn invaderen/ gelijck oock op den selven tijdt Gustaef Hoorn met een goet Leger in Schoonen, Bleecking ende Halandt soude doen.

De Koninck wetende dat Anno veertich, Sweden en de Geunieerde Provintien hadden gemaeckt een Verbont; meest streckende om hem die (gestadich de Commercien met verhoginge van Tolle ende andersints incommodeerde) in toom te houden; schreef terstondt aen hare Ho. Mog. klagende over der Sweden

den inval ende Vredebreuck/ Dat hy eer der Hemelen val als desen Oorlogh hadde vermoedet; dat hy sich seer bemoeyt had om de generale Vrede, ende daerom dit Tractement niet verdient; Versouckende dat desen Staet of hem helpen, of haer neutrael houden, ende geensints den Sweeden by springen mochten.

De Koninginne van Sweden ter contrarie deede urgeeren tot voldoeningh van het gemelte Verbondt ende Tractaet van 't Jaer veertich, ende schreef/

NAdemael uyt de dagelijxe ervarentheyt bleeck dat de Koninck van Dennemarck voor hadde om alle vryheyt van de Navigatie ende Commercien wech te nemen tot profijt alleen van *Dennemarck*, ende tot nadeel soo van *Sweden* als andere met *Sweden* in verbondt ende Vrientschap zijnde; Soo konde sy (Koninginne) niet nalaten daer over te klagen, insonderheyt aen desen Staet die desgelijcx deur haer Gesanten in 't Iaer *veertich* daer over haer ongedult hadden te kennen gegeven, waer op een expres Tractaet was gemaeckt geen ander middel meer voor handen sijnde om de Deensche vexatien te resisteren. Dat sulcx wel eenige moderatie voor een korte tijdt scheen ingebracht te hebben; maer in der daet den haet van *Denemarck* tegen *Sweden* des te meer had aengesteecken, alsoo dat niet alleen de Sweedtse Onderdanen, maer oock de Koninginne selfs hadt ontfangen veel schade ende kleynicheyt tegens hare Majesteyts Rechten ende vryheden, specialijck in de passagie van de *Sondt*; sijnde aldaer aengehouden ende geconfisqueert verscheyden Sweedtsche Schepen ende goederen; 't welck echter haer Majest. hadt geleden om aen het gemeene beste van de Cristenheyt geen schade te doen, maer dat eyntelijck de Koninck van *Dennemarck* was gecomen tot die onbillickheyt, dat hy breeckende alle banden van Vrientschap ende van alliance, hadde bycans alle Commercie tusschen de Sweetsche ende Hollandtsche Onderdanen bedorven. Ende hoewel oock de Koningin deur haer Rijcxraden de Deensche Rijcxraden nae ouder gewoonte hadt gedaen schrijven, ende vermanen; soo hadt sy nochtans daer mede niet uytgerecht, gelijck dan sy deur den Resident *Spiering* breeder daer van seyde te sullen haer Ho. Mo. onderrichten. Versoeckende de selve beliefden in gevolge van de Confoederatie met raet niet alleen, maer oock metter daet haer te assisteren tot herstellinge van de gemelde vryheyt in de Oost en Noort-Zee, haer wyders gedragende tot het geene de Heer *Spiering* daer by soude doen. De brief was geteyckent by de Tuteurs ende Administrateurs van de Coningin ende 't Rijck Sweden; Matthias Soop als Rijcx Spijsdrager; Gustavus Horn als Rijcx Maerschalck; Carel Gyldenhielm, als Rijcx Admirael; Axel Oxenstiern, Rijcx Cantelier; Gabriel Oxenstiern, Rijcx Schatmeester.

Haer Ho. Mog. doende het selve Tractaet by de Koningin in haer brief gemelt deur eenige Gecommitteerde examineren; bevonden soo datelijck niet gehouden te sijn tot het geeyste secours; insonderheyt dewijle eerst via amicabilis compositiones met Dennemarck hadde moeten getenteert / ende dan den Oorlogh conjunctim geresolveert worden. Alsoo schreven sy aen beyde Croonen / dat het opgeresen misverstandt haer leedt was; dat sy haer offereerden tot mediateurs om 't selve wech te nemen, ende de Vrede te wederbrengen. Dennemarck nam sulcx aen/ mids dat de Ambassadeurs van desen Staet haer be-

swaerenissen ende klachten niet souden vermengen met Sweeden; maer soo sy yet hadden (des hy meende geensins; alsoo het Tractaet van Staden noch was loopende) dat sulcx affonderlijck souden voor brengen. Sweeden allegeerde wel dat desen Staet niet moeste noch konde comen als Mediateur, maer als pars litis uyt kracht van het Tractaet; Edoch verwierp niet de aengebooden besendinge van Ambassadeurs.

Ondertusschen was men perplex hoe men sich in desen soude dragen. Denemarcken schickte in Martio sijn Camer Secretaris Gunther, die sich tot Amsterdam eenige dagen opgehouden hebbende / den sestienden audientie hadde; Proponerende: dat de Sweden desen Oorlogh aenvingen sonder eenige voorgaende denunciatie / erger als Heydenen en Turcken tegen de opgerechte Verdragen ende eeuwich duyrende Vreede / sonder alvoorens te tenteren viam Concordiæ, onaengesien oock het communis Religionis vinculum & ejusdem linguæ, commercium, onaengesien sijn Koninck nae veel moeyten ende oncosten sich hadde doen aennemen als Mediator Pacis Universalis, ende den wech tot een generale Vreede seer hadde gebaent / 't welck hier deur scheen alles over hoop te werden gesmeten. Versocht daer tegen handtbiedinge / ten minsten dat aen Sweden geen hulpe gedaen mocht werden; Vertoonende dat de Sweeden selfs het Verbondt tusschen haer ende desen Staet gemaeckt niet hadden onderhouden; als dicterende dat eerst via Concordiæ hadde moeten werden getenteert. Versocht dat aen de Sweeden geen subsidien (die eygentlijck haer gegeven wierden tot den Oorlogh tegen den Keyser) meer mochten werden betaelt / oock verbieden het toerusten van Oorlochschepen ende uytvoeren van allerhande ammunitie ende wapenen voor Sweden. Andersints gaf te verstaen dat sijn Koninck niet soude connen verdacht werden ingevalle hy wederom hulpe socht alwaer hy die soude connen krygen / designerende Spangien / de Duynkerckers / ende den Keyser. Dit dreygement van Keyserschen / Spaensche ende Duynkerckische hulpe / hebben sy ende sijn Resident / voor ende nae meer op verscheydene plaetsen ende Visiten seer odieux gerepeteert tot ondienst van haer Koninck; want daer deur wierden die van Hollandt te meer geinflammeert om een extraordinaris Vloote Oorloch Schepen toe te rusten tot Convoyeringh der Coopvaerdye Schepen nae Oosten lopende / om tegens de Spaensche ende Duynkerckische dreygingen verseeckert te zijn.

De Sweetsche Resident Spieringh ter contrarie representeerde dat nu wel het honderste Jaer sedert het erf Tractaet van Spiers tusschen den doorluchtigen Prins deser Landen Keyser Carel ende Dennemerck gemaeckt; by het welcken in de Sondt niet als een passage of Rosenobelgelt sonder eenich min van Last-Tol, van verhooginge, van visitatie of recherce toegestaen was: Maer hoe weynich sulcx onderhouden wiert / insonderheyt in dese laetste Jaren / was werelt kundich. Verhalende onder andere dat de Ambassadeurs van desen Staet Anno sestien hondert elf, by den Koninck van Dennemerck allegerende 't selve Erf-Tractaet, geen ander bescheydt hadden gekregen / als dat sy geen Staten Generael kende, oock noeyt met Staten, maer wel met den Koninck van Spangien als Prince van die Landen, gehandelt hadde. Dat selfs contrarie het jongst met Dennemarck tot Staden op vijf Jaer gemaeckte Trac-

Tractaet/ sedert wederom de Tollen waren verhoocht. Sweden aengaende; dat der selver Schepen desgelijcx (onaengesien haer oude vryheyt ende exemptie der Tollen) met onlydelijcke visitatien/ processen/ confiscatien/ limitatien der Waren ende andersints wierden belast/ verhindert ende beschadight; Dat om die ende andere oorsaecken/ oock desen Staet ten besten/ sijne Koninginne was genoot-drongen te doen 't geene sy dede. Versocht daer op het effect van die Anno veertich gemaeckte alliance.

Verscheyden clachten/ Memorialen/ Remonstrantien/ wierden by die Ministers van beyde Croonen dagelijcx ingegeven over de toerusting van Schepen ende uytvoer van wapenen ende ammunitie van Oorlogh. Alwaer in men meer favoriseerde den Sweeden als den Deenen. Louys de Geer dede aen Sweden in dese gelegentheyt grooten dienst/ equiperende in de twintich Schepen/ daer over tot Admirael stellende eenen Marten Thysen, Scheeps Capiteyn in Zeelandt. Eensdeels uyt wederwraeck tegens Dennemerck, alwaer hem groote schade aengedaen was; Anderdeels om sijn liefde ende yver tot Sweeden (alwaer hy zedert eenige Jaren groote Rijckdom deur Koophandel hadde by een vergadert) te thoonen.

Vranckrijck aengaende; men merckte wel al in 't begin dat aldaer geen behagen wiert genomen in dese nieuwe Oorlogh der Sweeden tegen Dennemarck; vreesende dat daer deur de Sweden haer selven souden te seer distraheren ende verswacken tegen den Keyser/ oock dat lichtelijck om dese nieuwe Oorlogh met reputatie uyt te voeren/ sy souden genootdrongen worden met den Keyser (die haer geerne seer eerlijcke conditien soude geven) Vreede of Stilstandt te maecken. Alsoo wierde seer tijdtlijck den Ambassadeur la Tuillerie alhier gelast van wegens Vranckrijck/ te gaen in Extraordinaris besendinge tot de Mediatie tusschen Sweeden ende Dennemercken. Den sesten Aprillis in de Vergaderingh van haer Ho. Mog. afscheyt nemende/ seyde sijne reyse tot de selve mediatie te gaen aennemen; Dat hy nae sijn wedercomst alhier soude verblyven als Extraordinaris Ambassadeur; Dat ondertusschen de Secretaris Brasset soude houden de correspondentie/ ende verhandelen wat van wegen Vranckrijck mochte voorvallen. Daer over hem geluck op de reyse gewenst zijnde; heeft hy hare Ho. Mog. bedanckt/ ende wijders geseyt ontfangen te hebben des Koninckx ratificatie op het jongst alhier met Vranckrijck ghesllootene Tractaet; Ende in dien oock haer Ho. Mog. daer gereedt waren/ dat de selve Ratificatien souden connen verwisselt worden; Doch dat hy nochtans wel wiste de tijdt noch niet te sijn verloopen. Ten tweeden versocht dat de Landt-Gravin van Hessen in dese haer ongelegentheyt mocht werden geassisteert met vyvres ende ammunitie van Oorloch/ volgens belofte/ seyde hy/ by de Heeren Gedeputeerde van desen Staet aen de Fransche Ambassadeurs gedaen. Ten derden versocht al noch vrijen uytvoer van duysent last Koorn/ soo Rogge als Terwe; 't welck hy seyde/ dat de Coninginne Regente als een almoes soude laten uyt-deelen/ sonder dat eenich Intrest van Koopliedden daer onder gemenght was; waer mede hy weder afgheleydet zijnde/ is aengaende het eerste aen de Gedeputeerde der Provintien aenmaninge gedaen/ om de Ratificatie in te brengen. Op het tweede wiert versocht advijs van den Raedt.

het derde al noch opgehouden. Met het committeren der Ambassadeurs van desen Staet tot gemelte Mediatie/ isset wat langhsamer toegegaen. Die van Hollandt als meest geintereſſeert / hadden de meeste directie in desen; In het leste van Frebruarius hebben sy ter Vergadering van haer Ho. M. geproponeert van advijs te zijn / dat men behoorde te seynden een dubbelde Ambassade / te weten drie na Sweeden, ende drie na Denemerck, ende sulcx te accompaigneren met ses en veertich Oorloch Schepen in utrumque casum, 't sy tot bemiddelingh van Vrede / of tot behulp van den Oorlogh / datmen daer toe soude nemen twaelf ordinaris s'Landts Convoyers/ veertien ordinaris Schepen van de Directeurs van 't Extraordinaris Convoy nae Oosten ende Noorwegen / ende noch ses by hun extraordinaris buyten costen van 't Lant daer by te voegen; Ende dat van wegen desen Staet. Daer by souden werden gehuyrt veertien Schepen / welcke veertien in drie Maenden tijdt souden comen te costen hondert sestich duysent gulden / voorslaende dat de selve somme by petitie des Raedts van State mocht werden versorgt. Dese saecke met Sijn Hoocheyt deur Gecommitteerde gecommuniceert zijnde / is in 't begin van Mey geresolveert / dat een en veertich Schepen souden gaen; ende om die ten spoedichsten te vinden / dat by provisie de Convoyers tot Amsterdam die ordinaris gebruyckt wierden om de West / souden gevought worden by de Convoyers soo van Amsterdam, Noorder-quartier / als van de Directeurs.

Aengaende het uytloopen der Schepen na Oosten ende Noorwegen / hebben haer Ho. Mog. toegelaten dat de Schepen om Ossen uyt Denemerck ende Jutlandt te halen/ op haer tijdt mochten uytloopen/ doch mits stellende borge dat de selve Schepen met Ossen geladen herwaerts binnen dese Landen souden wederkeeren; ende dat by die van de Admiraliteyt naeu regardt werde genomen dat de selve Schepen niet stercker als ordinaris souden werden bemant; Dit alles om reden / dat de Sweedtse Ministers geremonstreert hadden dat onder pretext van dese Osse-Schepen den Koninck van Dennemerck veel Schepen ende Scheeps-volck toegevoert wierden.

Doch aengaende de schepen die het gemunt hadden nae Oosten ende Noorwegen/ hebben haer Ho. Mog. goet gevonden die in te houden tot nader ordre dat is / tot dat men sach hoe spoedich oock de Equipagie der een en veertich Oorloch-schepen na Oosten te senden/ soude gereet zijn.

Ende alsoo in dese tijdt de Heer Louys de Geer sterck equiperende was en scheeps volck aen nam / wierde by eenige (in faveur van Dennemarck) voorgeslagen dat sulcx een schaersheyt soude maecken in 't aennemen van scheepsvolck voor de Vloote van desen Staet. Daer op wierden de Heeren Hoogedorp ende Clant van wegen haer Ho. Mog. gesonden nae Amsterdam, om met ende neffens die van der Admiraliteyt aldaer haer t'informeren wat Bootsvolck / Soldaten / ofte vaertuych / ende voor wat uytheemsch Prins / Potentaet ofte Republijck aengenomen wiert / ende sulcx voort te stuyten ende te verbieden. De selve Heeren den thienden April in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam haer Propositie doende / wiert geantwoort dat sy aldaer geen kennis van eenich Equipagie voor vreemde Princen hadden als alleen van Louys de Geer; die daer op ontboden ende gebraecht zijnde/ seyde : dat hy niet kennende

ende communicatie van de Regeringh deses Staets ende van Syn Hoogheyt/ soo door den Resident Spierinck, als hy hem selfs ghedaen de equipagie van drie, vier à vijf en twintich schepen / ghemonteert met thien à dertich Gotelingen hadde aenghevangen; wel waer zijnde dat hem geen expres consent / edoch oock geen expres verboth was gedaen; hadde alsoo het stilswijgen voor een consent genomen/ in kracht van die tusschen desen Staet ende Sweden gemaeckte Alliance. Hy daer mede ghedimitteert / ende voor de ghedane openingh bedanckt zijnde / hebben wel-gedachte Heeren Gecommitteerden de Raden van 't Admiraliteyt versocht alle vordere werbinge ende equipagie van volck ende schepen te willen weeren ende beletten zee te nemen; waer op haer geantwoort is dat de verhinderinge van uytheemsche equipagie ende werbinge tot Amsterdam, niet door die van de Admiraliteyt / maer door de Magistraet moest gheschieden; sulcx daerom soo aen die van Amsterdam als andere zee-steden / soude moeten worden versocht ende gerecommandeert.

De selve Heeren Hoogendorp ende Clanth weder in den Haech komende ende rapport gedaen hebbende/ is op instantie van die van Hollandt aen Louys de Geer toe-gestaen met sijn vijf en twintich schepen ende volck uyt te loopen / als bevindende uyt examinatie van opghemelte Alliantie dat men sulcx niet wel konde weygeren/ waer over soo terstondt als naderhant / by de Deensche Ministers dapper is geklaecht. Ende aengewesen dewijl Sweden aen haer zijde hadden gemanqueert/ ende sonder eenige communicatie ('t welck nochtans de Alliantie vereyschte) desen Oorloch hadden aengevangen; dat oock desen Staet wel hadde konnen gemelte Consent verweygeren; 't was oock wel also/ maer Dennemarck hadde sedert veerthien Jaren desen Staet soo op den teen getreden; ende de Commercien sodanich ghedruckt / dat Hollandt dese occasie moeste waer nemen om Dennemarcken te helpen tot reden brengen.

Tot de bekledinge der dubbelde Ambassade sijn van wegen Hollandt ghenomineert de Heeren de Witte van Dordrecht, Bicker ende Schaep van Amsterdam, Sonck van Hoorn, van wegen Zelandt de Heer Stavenesse, van wegen Vrieslant de Heer Andrée. En dewijle geen van alle desen gecommitteert waren ter Vergaderinge van de Generaliteyt; maer eenige (ofte simpele) Magistraets personen van Steden/ of Raet van State ofte Gecommitteerde Raet/ of in een Raedt van Justitie sittende waren / waer door soude gevolcht hebben eenige confusie ofte desordere in 't stuck van voorgaen; soo is goet ghevonden (gelijck voor desen oock meermael is gheschiedt) dat by de respective Provintien daer uyt sy quamen / de selve Heeren mochten gequalificeert worden door Brieven van Credentie om ter Vergadering van haer Ho. M. te compareren.

Aengaende de instructie is veel hapering geweest. De Deensche Ministers representeerden/ dewijle haer Ho. Mog. iteratyvelijcken hadden verclaert ende den Koninck toegeschreven dat sy quamen als Mediateurs; dat sy haer gravamina soo sy eenige hadden/ niet mochten vermengen met de Sweedsche; maer afsonderlijck met den Koninck handelen/ met verseeckeringh in sulcken geval van alle redelijcke satisfactie. Doleerden oock seer op het equiperen van de een en veertich Oorloch Schepen; dat het haer Koninck een groote disreputatie soude sijn alsoo te handelen.

In 't

In 't begin van Iunius wierden de Heeren Aernhem, Nederhorst, en alle de na Sweeden ende Dennemerck gedesigneerde Ambassadeurs/ gesonden aen den Prince om advijs; Eerst wat de Ambassadeurs souden antwoorden/ gevraegt zijnde/ of sy quamen Mediateurs of als pars litis. Ten tweeden/ alsoo Hollandt seer insisteerde dat in de Sondt aen de Deensche geenerhande tol soude betaelt/ maer simpele aenteyckeningh werden gedaen van de ingeladen Waren; wiert gevraecht/ of men de Vloote met gewelt soude deur de Sondt convoyeren inge-val de Coninck sulcx niet woude toe laten? Ten derden; aengesien de Coninck hadde verboden de Navigatie op de Sweetse Havens; wat men doen soude ingeval de Sweeden wederom souden verbieden de Navigatie op Deensche ende Neutrale Havens? Op 't welck des Princen advijs was moderaet; niet connende verstaen/ alsoo de Ambassadeurs gingen als Mediateurs, dat de selve haer souden dragen of yet doen dat smaeckte nae rupture/ of om te sijn pars litis. Daer van gerapporteert ende weder gemoveert zijnde/ of het dan van noo-den soude sijn de groote Vloote nae de Sondt te senden; Dewijle de selve gien last scheen te sullen hebben om per force de Koopvaerders te doen passeren; maer dat self Hollandt so cleynmoedich was/ dat niet alleen men soude conti-nueren aen Dennemerck te betalen den Tol op de voet van 't Jaer een en veer-tich, maer oock aen Sweeden het equivalent/ ingevalle die by retorsie sulcx met macht quamen te eyssen. Waer op weder eenige Gecommitteerde reysden tot den Prince in 't Leger tot Assenede, wordende eyntlijck by haer weder-comst geresolveert dat des onaengesien de Vloote Oorlogh-Schepen soude voort ende mede gaen/ ende dat de selve by provisie soude blijven leggen by de Lap: Ende ingevalle de Sweetse bevonden wierden sterck in de Sondt, begee-rende het equivalent van 't geene men aen Denemercken gaf/ dat alsdan de Oorloghs Vloote de Koopvaerdye Schepen soude met gewelt deur de Sont convoyeren sonder Tol te betalen aen Dennemerck/ andersints dat sy souden betalen op den voet van 't Jaer een en veertich. Voorts noemden Sijn Hoog-heyt den Vice Admirael de Witte tot Admirael/ Ham tot Vice Admirael/ ende Waterdrincker tot Schout by Nacht.

De Ambassadeurs hebben oock last gekregen om van den Koninck weder te eysschen reparatie van de schade die de Nierlantse Koopluyden hadden ge-den Anno negen en dertich, aengaende een groote quantiteyt Salpeter die haer van Oosten was toegesonden. Hier mede haddet dese gelegentheyt. De Co-ninck hielt de selve Salpeter aen/ eysschende veertien Rijcxdaelders tot Tol van yder Centener, sonder eenige voorgaende waerschouwinge/ welcke Tol van de geheele partye soude bedragen meer dan drie tonnen gouts; in plaets van een half Rijcxdaelder voor yeder Centener, ende een ten hondert van de waer-dye der Salpeter, tot betalingh der Tol die doen eenige Jaren in treyn was ge-weest; 't welck bedrouch ontrent ses duysent Rijcxdaelders/ welcke somme de Schippers deur de Facteurs was met gegeven en niet meer/ ende daerom niet connende vinden de gheeyschte veertien Rijcxdalers; schreven de Schippers aen haer Koopliede hier te Lande; die sulcx remonstrerende aen haer Ho. Mog. hebben de selve deur haer Resident/ in de Sondt der Schippers laten verbieden dien enormen Tol te betalen/ maer lieber te rugge te varen ba-ma

waer sy gecomen waren. Het welck de Koninck niet willende consenteren / heeft de Salpeter-schepen met Soldaten beset ende tot Coppenhagen laten opbrengen; alwaer hy sich uyt de Salpeter selfs heeft laten betalen / de selve niet hooger willende aennemen als tegen achtien Rijcxdalers het Centner, onaengesien de Schippers deur last van de Cooplieden de Salpeter op de Tolboede hadden aengegeven tegen vijf en twintich Rijcxdalers. Alsoo nam hy veertien Rijcxdalers voor sich / ende gaf den Schippers de resterende vier in plaes van elf Rijcxdalers / alsoo namelijck dat hy van achtien Centners nam veertien voor sich / ende liet de Schippers met de resterende vier voort na Hollandt varen / die dan noch in plaets van vier, nauwelijcx twee effective in Hollandt brachten; wat devoyren haer Ho. Mog. oock by occasie eener besendinge hier tegen hadden gedaen / hadde niet geholpen; Eintlijck gaf eenen Gabriel Marselis Koopman tot Hamborch / by den Koninck in credyt zijnde / den Koopliedenn alhier te verstaen / ingevalle sy hem last gaven om twintich a vijfen twintich duysent Rijcxdalers te spenderen / dat hy meende de Salpeter te sullen los crygen; Sulcx hem toeghestaen zijnde / hadde hy deur sijn Swager last gegeven om met Sijn Majest. te handelen; die welcke daer over is geaccordeert voor seventich duysent Rijcxdaelers. Die hum sulcx notificerende daer by schreef / ingevalle sy het selfde accordt niet wouden aennemen / datter andere waren / hoewel niet geinteresseert / die het voorsz. accordt met seventich duysent Rijcxdalers wilden aennemen. Dies sy gedwongen sijnde de selve summa tot Hamburgh hadden moeten in contant gelt fourneren eer de Salpeter uyt Coppenhagen mocht vertrecken. Waer op gevolcht is dat by den weder ontfanck van de Salpeter, tachtich duysent pont te cort uyt des Koninckx Magasijn is gelevert. 't Welck proceduren sijnde strydich tegen aller volckeren recht / versochten de geinteresseerde dat de Ambassadeurs oock op dat stuck mochten gelast worden.

Ick hadde oock last te versoucken dat 't gene deur dese Ambassadeurs met Sweeden ende Dennemarck t' samen of in 't bysonder soude mogen gehandelt worden / oock mocht te goede comen den Steden Breemen ende Hamborch; Alsmede dat op de vryheyt der Navigatie op de Weser ende Elve by de Ambassadeurs in de handelingh mocht werden gelet. Indien ick sulcx directelijck ende opentlijck versocht hadde / het soude moeyte ende tijdt gecost hebben / dies vrooch ick den Heer Aldringa doen presiderende / om proprio motu, want de Provintie van Stadt en Landen daer by was geinteresseert / sulcx voor te stellen. Waer op het wiert toegestaen / hoewel echter in de handelingh daer op weynich reguardt is genomen.

Wat regard aen de Heeren Ambassadeurs wiert ghegeven / is te sien uyt het volgende:

INstructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor die Edele Gestrenge, Erentfeste Heeren *Iacob de Wit*, Heer in *Manezee, Melissant, Cromstryen*, &c. Gecommitteerde in de Reecken-Camer van de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, oudt Burgemeester der Stadt *Dordrecht*; *Andries Bicker*, oudt Burgemeester der Stadt *Amsterdam*; ende *Cornelis van Stavenisse* Raedt Pensionaris van de Graefschap van Zeelandt,

respective Gedeputeerden in haer Hog. Mog. Vergaderinghe, ende der selve Extraordinaris Ambassadeurs aen de Coninginne ende Croone *Sweden*, van 't ghene de selve by hare Majest. sullen verrichten, negotieren, ende tracteren.

1. De voornoemde Heeren Ambassadeurs sullen haer met den eersten ende in aller diligentie begeven nae de hoochstgemelte Coninginne, nemende haer reyse over Zee recht toe recht aen na den *Orisondt*, met sodanich aental van Schepen van Oorlogh tot der selver Convoy ende verseeckertheyt, als anderssins hun sal toegevoecht worden.

2. Ende sullen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs gedestineert aen den Coninck van *Denemercken* dien selven wech over Zee oock moeten nemen met gelijck Convoy ende verseeckertheyt tot in de voornoemde *Orisont*.

3. De samentlijcke Heeren Ambassadeurs in den *Orisondt* voornoemt gearriveert wesende, sullen van malcanderen verlof ende afscheyt nemen, ende de van hun volgens der selver Instructie gaen nae Sweeden, ende ten dien fine Landen in *Schoonen*, ende soo voorts haren wech nemen nae de hoochstgemelte Coninginne, doch sullen de gesamentlijcke Heeren haer Ho. Mog. respective Ambassadeurs haer onderlinghe laten versien met paspoort ende Sauvegarde van beyde de crygende deelen.

4. De Heeren Ambassadeurs gecomen wesende ontrent *Stockholm* ofte elders daer de Coninginne ende het Hof van de Croone van Sweeden soude mogen zijn, sullen een van de Officieren van de Ambassade of een ander bequaem persoon voor uyt senden, om aen 't Hof te notificeren der selver aencomste, op dat aldaer ordre werden gestelt tot receptie van de opgemelte Heeren Ambassadeurs na de reputatie van desen Staet en ouder gewoonte, nae advenant dat de gelegentheyt van tijt en plaets van hare Maj. als dan dese aengaende sal connen toelaten.

5. De gemelte Heeren Ambassadeurs tot *Stockholm* ofte elders ter plaetse van het Hof aenghekomen wesende, sullen door de Officieren van de Coninginne des behoorende hare audientie by hare Majesteyt laten versoecken.

6. Ende soo wanneer sy Heeren Ambassadeurs in publijcque audientie by hare Majesteyt werden ontfangen, sullen sy aen hare Majest. overleveren haer Ho. Mog. *Credentie* Brieven, als oock die van Syn Hoogheyt.

7. De Propositie sal voor de eerstemael principalijck bestaen in groetenisse ende toe-wenschinge van continuatie van langduyrige ghesontheyt, prosperiteyt, vreede ende welvaert over hare Coninckljjcke Persoon ende Huys, als oock alle hare Majesteyts Rijcken, met verseeckeringe van oprechte genegentheyt van hare Ho. Mog. ende Syn Hoogheyt tot dienst van hare Majest. ende toe haer verplicht houdende door ghemeen interest van Staet, ende voorts in kracht van de alliantie tusschen beyde de Staten reciproquelijck wesende, met by-voeginge van sodanige verdere complimenten als de gemelte Ambassadeurs na gelegentheyt sullen oordelen te behooren.

8. Doch sullen de Heeren Ambassadeurs verdacht zijn tot fluytinge van inconvenienten, ende voor-cominge van diergelijcke voor het toekomende, dat in cas hare Majest. van Sweden boven vermoeden nae eenigen interval van tijt mocht vergeten hun te laten *decken*, dat sy Heeren Ambassadeurs het selfde als dan, ende uyt haer selven, ende in krachte deses sullen hebben te doen, als komende van een Souverainen Staet.

9. Sullen

9. Sullen oock vervolgens gaen saluteren de Heeren Rijcx-Raden, als oock andere Heeren die tegenwoordich by haer Majesteyt in credyt ende aensien soude mogen zijn, ende sal aen de selve Heeren Rijcx-Raden ende Corps, een Brief van Credentie werden mede gedeelt, om de selve te konnen employeren, in cas sulcx aldaer gebruyckelijck is. Dan wat belangt den Heer Cancelaer, als oock de Heer *Brahe*, daer aen sal een Brief van addres worden met gedeelt.

10. De Heeren Ambassadeurs sullen weten te voegen by 't groeten ende saluteren de complimenten daer op passende, doch met onderscheyt, na advenant yeders credyt ende aensien, in 't Rijck van Sweden, als oock by hare Majesteyt, sonder nochtans in die maniere van doen spaersaem te zijn.

11. Ende na dat sy Heeren Ambassadeurs de humeuren van de Heeren Rijx-Raden, als oock van andere personagien omtrent hare Majesteyt weiende, allomme sullen hebben gesondeert en gheprepareert ter intentie van desen Staet, als oock van die zijde nader vernomen 't geene in 't Rijck omgaet, ende daer in nae vermogen gepenetreert, ende insonderheyt of de gemoederen aldaer sijn ghedisponeert om door den wech van accommodatie, ofte by foute van Oorloch te ghemaecken tot een eynde van den tegenwoordigen Oorloch met den Coninck van Dennemercken.

12. Sullen sy Heeren Ambassadeurs laten versoecken der selver tweede audientie by hare Majesteyt.

13. De welcke bekomen hebbende, sullen deduceren ende verklaren dat de saecke tusschen de Croone *Sweden* ende die van *Dennemercken* niet en waren uytgeborsten tot sodanigen hoogen verwijderinge van openbaren Oorloch (gelijck tegenwoordich wert bevonden geschiedt te zijn) voor en al eer de Regeringe van desen Staet uyt den naem ende van wegen hare Majesteyt ouverture ware gedaen gheweest van het misnoegen tegen den Coninck van *Dennemercken* ende des selfs Actien by hare Majesteyt soo swaerlijck opghenomen, ten eynde om vervolgens ende in conformiteyt van het *tweede artyckel* van het Tractaet tusschen de Croone van Sweden ende desen Staet, over ende weder over Anno *veertich* gemaeckt ende gesloten, men tijdt soude hebben gehadt om ghesamentlijck te tenteren den wech van accommodatie in de saecken, daer uyt door de perturbatie van de Commercien van wegen hoochgemelte sijne Majesteyt van Dennemercken ghepleecht, ende het ressentiment van de Croone van *Sweden* daer van op genomen, de saecke der Commercien nu in de hoochste verwyderinge sijn gevallen.

14. Doch dewyle het werck moet opgenomen worden in poincten ghelijck het selvige tegenwoordich is staende, dat haer Ho. Mog. als noch hebben goet gevonden hun Ambassadeurs af te senden aen hare Majesteyt, ende oock ghelijck ghetal van Ambassadeurs aen den meer hoochst-ghemelten Coninck van *Dennemercken*, omme de ontstane differenten als noch te helpen brengen tot een minnelijck Verdrach ende accommodatie, versoeckende over sulcx dat hare Majesteyts goede geliefte sy aen hun openinge te doen van de grieven ende bewaernissen die de selve is hebbende ten aensien van den Coninck van *Dennemercken* ende des selfs actien, als oock daer nevens van de remedien ende behulpmiddelen die men van wegen de Croone van *Sweden* oordeelt by dese constitu-

tie van saecken in 't werck te moeten werden gestelt, met aenbiedinge, dat men van wegen desen Staet, ende door de entremise van des selfs Ministers alle middelen van devoyr sal aenwenden, om op gemelte differenten by sijne Majesteyt van *Dennemercken* by wegen van accommodatie en minnelick verdrach ter neder te leggen, met versoeck van aen hun Ambassadeurs te permitteren ende confereren dat sy met correspondentie van der selver Collegien in *Dennemercken* wesende, mogen uytvinden, verkiesen, ende vervolgens voor te slaen bequamen tijdt ende plaetse tot eene by-een-komste van Ministers van beyde de Croonen, ten eynde als vooren.

15. De gemelte Heeren Ambassadeurs sullen des noot wesende, gebruycken alle bedenckelijcke middelen van inductie, om de Croone van *Sweden* tot het toestaen van de voorsz. *entremise* te disponeren, sonderlinge vermits uyt het Manifest by de Croone van *Sweden* in 't licht gegeven, de perturbatie van de Commercien wert ghestelt te wesen de bewegende oorsaecke van de aenghenomen wapenen tegens den hoochst-gemelten Coninck van Dennemercken.

16. De voorsz. *entremise* toe-gestaen zijnde, sullen de Ambassadeurs de saecken daer henen specialijck sien te beleyden, dat van wegen de *Croone van Sweden* verklaringe werde gedaen (gelijck by de Ministers van *de selve alhier* meermalen is geschiedt) dat men den Coninck van *Dennemercken sal mogen* verseeckeren, dat ingevallen meer hoochst-gedachte sijne Majesteyt sich laet disponeren tot afdoeninge van beswaernissen op de Commercien in 't generael, soo wel raeckende de Croone van *Sweden* als desen Staet ingevoert, ende de vryheyt van de selve herstelt, de Croone van *Sweden* in sodanigen ghevalle hare wapenen sal doen cesseren, ende oock lichten van de Deenschen *Bodem*, metten gevolge van dien.

17. De Heeren Ambassadeurs sullen aen haer Majesteyt verklaren, dat se noch eenige andere saecken hebben te communiceren, ende mits dien versoecken, de selve gelieve te committeren ofte authoriseren eenige Heeren, met de welcke sy Heeren *Ambassadeurs* aen en aen Conferentien soude mogen houden, om daer over, als oock over voorvallende saecken in Conferentie te treden, om hare Majesteyt niet t'elckemael moeyelijck te vallen met ongeprepareerde besoignes.

18. De saecke soo in *Sweden* als *Dennemercken* respective konnende ghebracht werden dat ten weder-zijden werde bewillicht in tijdt ende plaetse van Conferentie, ende vervolgens tot handelinge.

19. Ende de respective Ministers van beyde Croonen dienvolgens te samen komende in Conferentie over het geene daer uyt der selver onderlinge questien sijn ontstaen.

20. Sullen dese Heeren Ambassadeurs, als oock die nae Dennemercken sullen werden gesonden, haer ter geprefigeerde plaetse ende tijdt laten vinden, ende te samen coopereren, ende met alle moghelijcke middelen trachten tot wechneminge van de voorsz. ontstane onghelegentheyt tusschen beyde de hoochst-gemelte Croonen.

21. Communicerende ten dien fine met malkanderen onderlinghe 't geene d'een ende d'ander in *Sweden* ende *Dennemercken* respectivelijck heeft verrichtende

ende vernomen, 't welck tot de gedesireerde accommodatie der voorsz. differenten eenichsints soude mogen dienen ende strecken.

22. Tot verrichtinghe ende uytvoeringe van de voornoemde poincten van Instructie, sullen de voornoemde Ambassadeurs gebruycken sodanige verdere redenen, argumenten ende middelen, als sy ter materie sullen vinden dienstich te wesen.

23. Met de Ambassadeurs ende Ministers van andere Koningen, Princen, Republijcquen ende Staten, met hare Ho. Mog. in alliantie, vrientschap ofte Neutraliteyt staende, sullen de voornoemde Ambassadeurs correspondeeren, mits observerende in allen gevalle den Rang, Sessie, preëminentien desen Staet immediatelijck na de Republijcque van *Venetien* competerende.

24. De Heeren Ambassadeurs sullen ten regarde van de Croonen daer aen sy respectivelijck werden gesonden, wel exactelijck in alle ghelegentheyt ende occurrentien van saecken observeren den *Rangh*, *Sessie*, *preeminentien* desen Staet competerende.

25. De Ambassadeurs sullen haer pogen te ontslaen van alle perticuliere saecken, om dese Ambassade, soo veel doenlijck, te verkorten, als zijnde de intentie van haer Ho. Mog. dat de voornoemde Ambassadeurs een kort ende spoedich besoigne sullen soecken te maecken, ende soo haest eenichsints mogelijck sal wesen, sullen weder herwaerts keeren.

26. De meer-genoemde Ambassadeurs sullen haer nevens dese Instructie reguleren, ende soecken te effectueren alle het geene hier neffens verder soude mogen werden gelast, als oock het geene hun by speciale aenschryvinge op de voor te vallen saecken nu ende hier nae soude mogen werden aenbevolen.

27. Middeler tijdt ende geduyrende dese Ambassade, sullen de meer gemelte Heeren Ambassadeurs haer Ho. Mog. oock aen sijne Hoogheyt, gestadich advyseren van 't succes van hare Negotiatie, oock by expresse Posten, ist noodich; gelijck sy seer nauwe correspondentie sullen houden met de selve Collegie wesende in *Dennemarcken*, ende t'harer wederkomste, haer Verbael ende Declaratien tijdelijck ende te samen op eene ende des selfde instantie, overleveren.

28. De Heeren Ambassadeurs sullen t'eynde van haere besoignes, afscheydt nemen van hare Majesteyt van *Sweden*, ende langs den kortsten ende bequaemsten wegh herwaerts weder keren, sonder haer te vervoegen by de Koninck van *Dennemercken*, alwaer 't schoon datse met des selfs Ministers tot vindinge van het accommodement der differenten soude mogen hebben gebesoigneert.

29. Ende alhoewel in de *Instructie* hier vooren wert ghepreſcribeert den voet ten regarde van de *Gevolge*, als oock mede d'ordere in 't doen van d'eerste ende tweede Propositien respective, mitsgaders het nemen van de reyse soo in't gaen als weder keeren; Soo hebben haer Ho. Mog. nochtans goet gevonden by nadere resumptie van dien alle 't selfde mits desen te stellen ende laten tot discretie van de Heeren Ambassadeurs, vertrouwende datse altoos sullen voor oogen hebben de hooghste Eere ende meeste mesnagie van 't Landt, ende sonder in 't minste van den *Rangh* van dien te cederen, ofte ghedoogen dat in 't respect van dien indracht kome te geschieden.

30. De Heeren Ambassadeurs sullen na hare weder-komste mondeling rapport

port doen, oock *Verbael* ende Declaratie tijdelijck ende te samen op eene ende des selfde instantie overleveren.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. in s'Graven-Hage den *vyf en twintichsten Iunij* 1644.

Die voorstaende generale Instructie nae sijne forme ende inhoudt [illegible] zijnde / wierden de Ambassadeurs gelast eene nadere ende secrete Instructie te bequamer tijde t'achtervolgen / sulcx ende daer 't behoorde / [illegible] urgeren ten eynde de Ministers van de Croone van Sweeden [illegible] geinstrueert / omme ende gelijckelijck van wegen deser Staet ten [illegible] negen was te procureeren het contentement van de hoochstgedachte Croone ende te presteeren het gene daer toe haer Ho. Mog. in cracht van het Tractaet met de selve Croone gemaeckt / waren gehouden: Dat sy van gelijcken [illegible] te zijde wilden apprehenderen het interest van desen Staet / ende oock [illegible] ter plaetse van de handelinge / met Denemercken aen te stellen / [illegible] vorderen / ende waer mogelijck uyt wercken / [illegible] het selve in soo [illegible] recommendatie / dat niet Sijne Majest. van Dennemarcken [illegible] gheconcludeert als conjunctim ende begrepende in de conclusie het interest van desen Staet.

Dat sy het interest van desen Staet by de Croone Sweeden met alle bedenckelijcke / soo mondelinghe als schriftelijcke redenen / souden [illegible] op den volgenden voet; te weten / dat Sijne Majest. van Dennemarcken [illegible] den gedisponeert de saecke van de Commercien te brengen ende herstellen op den voet / gebruyckt ende gehouden ten tijde van 't Erf-Tractaet van Spiers, in den Jare vijftien hondert vier en veertich, sonder daer van te wijcken; [illegible] rerende ten selven eynde de redenen daer toe dienende / mitsgaders het [illegible] in wat manieren Denemarck van den voorsz. voet van tijdt tot tijdt [illegible] ken was.

In cas Denemercken de Ambassadeurs soude te gemoet voeren / dat in den Jare een en veertich een voet ende Reglement soude sijn beraemt voor den tijdt van vijf Jaren / waer op ende waer nae gedurende den selven tijde de Schepen ende goederen van de Ingesetenen deser Landen souden werden vertolt in de Orisondt; wierden sy gelast 't selfde met alle bedenckelijcke redenen te [illegible] ren / ende daer neffens allegueren dat den voorsz. pretensen voet ende Reglement by Sijne Majest. niet en geobserveert / noch oock van wegen desen Staet aengenomen was.

Ingevalle de Ambassadeurs van de zijde van Sweeden mochte [illegible] eenighe betooninghe van misgenoegen over het geene Anno een en veertich met Denemercken was verhandelt / 't selve soude werden [illegible] / [illegible] sept / dienvolgende in alles te sijn gegaen met communicatie van de Heer Salvius residerende binnen Hamborgh, daer toe op het precatijf versoeck van haer Ho. Mog. by ende van wegen de Croone van Sweeden specialijck gelast / [illegible] daer men eenige tegenheyt van wegen de Croone van Sweeden of [illegible] Heer Salvius over het voorsz. subject opt vernomen hadde.

Ende soo wanneer de Ministers van de Croone van Sweeden souden [illegible] binnen

binnen niet voorgaende communicatie met de Ambassadeurs van desen Staet te moveren, dat om den Vrede tusschen de Croonen van Sweeden ende Denemarcken onverbreeckelijck te maecken ende vast houden / mede van noden soude wesen dat het werck van de Commercien tusschen Sijne Majest. van Denemercken ten eenre / ende desen Staet ter andere zijde / op eenen vasten ende behoorlijcken voet diende te worden gestelt; Soo souden de Ambassadeurs hebben aen te houden / en vast blijven staen ten eynde het geheele werck werde gebracht in poincten van den voet gebruyckt ten tijde van 't maecken van het Erf-Tractaet van Spiers, gebruyckende ten selven eynde de redenen ende motiven van de Ambassadeurs Anno een en veertich nae Denemercken gesonden.

En so wanneer de sake soude mogen werden gebracht tot vinderling accordt tusschen beyde de Cronen en ooch desen Staet/ dat indien gevalle soude dienen te werden gedacht op de observantie van dien/ en van dat in voorcomende het effect van het voorsz. te maecken Verdragh / behoorlijck mocht werden gepresteert; 't welck wierdt geoordeelt best te sullen geschieden door het oprechten van een Ligue Guerantie jegens die gene van de voornoemde drie Staten Contractanten van het voornoemde accordt/ die het selven soude komen te contraventieren.

Maer ingevalle de selve Croonen / of een van beyde tot de voorsz. entremise door de Ministers van desen Staet niet gedisponeert conden worden; soo souden de Ambassadeurs sulcx ten spoedichsten advijseren.

Wat aenginck den voet die de Coopluyden en Schippers jegenwoordelijcken souden hebben te houden in 't betalen van de Tollen in de Sondt; daer in souden sy/ om de entremise van desen Staet aen de zijde van Denemerck niet te voren te vernen ende vruchteloos vallen / hebben te volgen den voet van den Jare een en veertich, met dien verstande / dat aen de Ministers van de Croone van Sweeden de gemelde redenen van de voorsz. betalinge heymelijck soude werden gemaeckt; Doch ingevalle Sweeden hem des niet jegenstaende per rues op retorsie voor en soude tamen ofte willen heffen op de Schepen ende goederen van de ingesetenen deser Landen; Ende dat hooghgemelde Croone ten selven tijde in ofte ontrent den Orisondt soo machtich mochte worden bevonden dat de Scheeps-Armade van Denemercken daer mede soude connen worden gecontrebalanceert/ ende het vorderen van den Tol effect ende belet / in soodanigen gevalle soude den Ministers van Denemercken niet anders worden toegestaen als aenteeckeninge daer ende also het behoorde.

Ende indien de Croone van Sweeden bleef persisteren van niet te willen gedogen dat aen Denhemerck wierde gecontinueert de betalinge volgens den voet van 't Jaer een en veertich, ende dat Dennemerck de selve betalinge niet en wilde discontinueren / en met de voorgeslagen aenteeckeninge contenteeren/ in sulcken gevalle souden de Coopvaerdye Schepen deser Lande onder het faveur van haer Ho. Mog. Vloot ende 't Convoy navigeeren ende trafiqueren in de Oost-Zee/ 't zy door den Orisondt ofte door de Belt daer het best gelegen macht comen.

In welcken gevalle wierden de Ambassadeurs in Denemercken gelast haer op een Neutrale Plaetsh/ 't zy tot Hamburgh, Lubeek, ofte andere best gelegen laetse/ sonder nae Sweeden ofte naer het Vaderlandt te gaen / te retireren/

ende

ende haer Ho. Mog. datelijck te adverteren ende op antwoordt te wachten.

Aengaende het Verbodt by ende van wegen Sijne Majest. van Dennemarcken gedaen / van geen handel gedreven te mogen werden op de Havenen van de Croone van Sweeden uytgesondert Riga, Reyel ende de Nerva, wierden de Ambassadeurs gelast den Coninck van Dennemarcken te disponeren ter contrarie; Vertoonende tot dien eynde dat anderssints gelijcke interdictie apparent was te volgen van wegen de Croone van Sweeden ten regarde van de Havenen van Dennemarcken ende Noorwegen respective / tot totale bederfenisse van de Negotie / met bijvoeginge van andere redenen ter materie dienende; Ende ingevalle sulcx buyten vermoeden niet en soude connen werden geobtineert; soo soude men poogen sulcx te doen deur middel van 't Convoy.

In cas dat den Coninck van Denemarcken soude blyven difficulteren tot het laten passeren de schepen gemunt hebbende op de Havenen van Sweeden by hem verboden te bevaren / ende dattet op een geringh getal van twaelf of twintich Schepen soude aencomen / wiert best geacht daerom geen openlijcke oorloghe aen te vangen / maer onder de handt de selve Schepen op het een ofte het ander pretext te soecken door te brengen.

Sy wierden wyder gelast devoyren aen te wenden soo aen Sweeden als aen Dennemarcken, dat geduyrende de voorsz. onderhandelinge mochten cesseren alle Commissië ten vrybuyte of caperye ter eenre of ter andere zijde uytgegeve.

Voorts by succes van saecken by Denemarcken te bedingen / ten eynde de Oorloch-schepen deser Lande niet gelept en mochten werden achter de Lap (gelijck de plaets tegenwoordich daer toe gebruyckt / wiert genoemt) maer in plaetse daer de selve in de meeste seeckerheyt / ende best bevrydt van stormen ende onweder mochten leggen.

De Heeren Schaep, Souck ende Andrée, wierden byzonder op den selven dach gelast / om na de eerste audientie van complimenten vervolgens verder in de besoignes te mogen geraecken; doch hier in de mate sulcx nae hare beste gelegentheyt ge te nemen / dat de selve audientie mocht geschieden omtrent / ofte op den selven ende den selven tijt circum circa, als de Ambassadeurs gaende aen de Coninginne van Sweeden, gelijcke audientie aldaer souden hebben, ende dat tot voorcominghe van ombragien; die de hoochgemelte Coninginne daer uyt bevindelijck soude connen scheppen / of by ende van wegen anderen haer ingeschoten worden om de officien van desen Staet in het Rijck van Sweeden verdacht maecken ofte vruchteloos te doen afloopen.

In dese tweede audientie souden sy te gemoet voeren / dat 't sedert het leggen der fondamenten van den Staet deser Geunieerde Provintien / haer Ho. Mog. sich ten hoochsten hadden laten gelegen sijn dat Sijne Majesteyts Coninckrijcken ende andere onderhoorige Landen in verseeckerde ruste ende vrede mochten worden geconserveert.

Soo ten regarde van haer gelegentheyt mutuele Coop-Handel / Trafficq, Navigatie ende goede vrundt-nabuyrlijcke correspondentie / als ten opsichte van de bevorderinge van 't geoppresseerde Evangelische wesen in Duytslandt daer toe Sijn Majest. in veele Jaren herwaerts grooten vlijt ende arbeyt met excessive kosten aengewent hadde.

Sy

Dat haer Ho. Mog. vernomen hebbende den inval der Sweeden, hoewel den gront daer van niet wetende / hadden doen aenbieden haer Mediatie / de selve by Dennemarcken aengenomen zijnde / althans sendende.

In cas dat hy ofte van wegen Sijne Majest. van Dennemarcken eenige teyckenen van achterdencken mochte werden getoont / ofte qualijck opgenomen ende geformaliseert (gelijck de aenwesende Ministers van Sijne Majest. alhier liet verluyden) ter oorsaecke dat sy in Denemarcken aenquamen met een aensienlijck getal ende macht van Oorloch-schepen deser Landen.

Soo wierden sy gelast 't selfde heuselijck te excuseren; Dat sulcks hadden moeten geschieden / soo om de groote macht van des Coninck van Spaengien Oorloch-schepen / particuliere Fregatten / ten deele alreeyts in Zee / ende anderdeels in Equipagie binnen de Havenen van Vlaenderen wesende / op dat de kostelijcke Vloote uyt dese Landen na de Oost-zee vertreckende / daer van niet genomen / maer in 't seeckerlijck geconvoyeert mocht worden.

Behalven dat uyt goede redenen van Staet ghemeenlijck wierdt ghepracticeert / wanneer andere Potentaten tegen den anderen sterck armerende waren / dat in sodanigen gevalle oock de Nabuyrige / die van de partye niet en waren / sochten op haer hoede te zijn / ende tot der selver gerustheyt ende verseeckertheyt oock eenige armature te handt te nemen ende onderhouden moesten; behalven dat haer Ho. Mog. nootsaeckelijck hadden gheoordeelt / in allen geval / een goet aental van schepen van Oorloch van wegen desen Staet te equiperen ende by de handt te hebben / niet om yemandt te opprimeren ofte ongelijck te doen / maer alle 't selfde te helpen weeren ende voor te komen.

In cas dat sijne Majesteyt eenich beklach soude mogen doen / waerom dat men hier te Lande toe-ghestaen hadde aen de Croon Sweeden inhuyringhe te doen van verscheyde schepen / ende de selve te laten equiperen / van Munitie van Oorloch / als andersints van verdere behoeften versien / oock Soldaten ende Matrosen daer op te stellen; daer op souden sy antwoorden / dat den Staet deser Landen hier bevoorens genootsaeckt was geworden te maecken een Tractaet met Sweeden, tot voorkominge ende steuringhe van verscheyden inconvenienten die haer over 't hooft hingen / ende onvermijdelijck scheenen uyt te sullen bersten. Ende dat de Croon Sweeden in dese hare tegenwoordige gelegentheyt ende toe-stant van saecken haer hadden ghedient van het achtste artijckel van het voornoemde Tractaet / ende tot haer voordeel geappliceert.

Haer wiert gelast vermaen te doen van 't perticulier interest / datmen goet vont van wegen desen Staet in cas van onderhandelinge voor te brengen; maer ingevalle de Coninck van Dennemercken daer op quam te insisteren om 't selfde te weten; souden antwoorden / dat het apparentelijck konde ghebeuren in regaerdt ende om consideratie / dat het interest van desen Staet / belangende de Commercien / seer nau geannecteert was aen dat op Oosten ende Noorwegen / dat haer Ho. Mog. haer eygen interest mede soude voort brengen / als men soude komen tot accommodatie van de differenten / waer over d' Ambassadeurs wierden gesonden.

In cas de Coninck van Dennemercken de interpositie van desen Staet afsloech / souden de Ambassadeurs haer op eene Neutrale plaetse mogen retireren /

ven/ ende haer Ho. Mog. adverteren; maer toe-gesonden wordende; sullen uit correspondentie van de Heeren de Wit, Bicker ende Stavenisse, alles tot haer ende goede expeditie dirigheren / in alles in Rangh ende Eere van den Staet in acht nemen; met de Ambassadeurs van Neutrale aldaer zijnde vriendtschap houden: Voorts haer ontslaen van alle perticuliere saecken; Item aen sijn Hoogheyt oock alles adverteren.

Om dat soo dickwils is gemeldt van het Erf-Tractaet, of het Tractaet van Spier, ende in dese insonderheyt: Soo is noodich 't selve hier te stellen; ende eerstelijck seecker Acte tot elucidatie van dien streckende / ghetrocken uit de Griffie des Hofs van Hollandt/ luydende:

Onsen lieven ende getrouwen die Stedehouder, President, ende Luyden van onsen Rade in Hollandt Saluyt ende Dilectie; Alsoo die Doorluchtige Hoochgebooren Vorst onsen seer lieven ende beminden Broeder ende Swager Heere *Christiaen* Coninck tot *Dennemarcken, Noorwegen*, &c. Ons onlanghs geschreven heeft, hoe dat hy ende sijne Voorsaten Coningen van *Dennemarcken* van allen ouden tijden geplegen ende recht ghehadt hebben te doen ontfangen van alle Schepen die door den Orisonde zeylen, ende groot sijn tot *hondert last* ende daer onder, *twee ponden Engelsche Nobelen*, ende van de Schepen groot wesende *hondert last* en daer en boven, *drie* der selver *Nobelen*, of voor elck *Nobele derdehalf gouden gulden* tot *Tol-recht* van de voorsz. Schepen, ende *alle haer last* die sy geladen mogen hebben; Ende dat naer Rechte niemant behoorde hem daer inne eenich ongebruyck te doen, ende indien yemant sulcx dede, dat hy die mochte grootelijcx straffen, het welcke nochtans hy niet en heeft willen doen, sonder eerst ende al voorens ons daer van te adverteren; Soo ist, dat wy begeerende dat onse Ondersaten hier af gewaerschout werden op dat sy geen schade of overlast lyden, ende hier op gehadt uwe advijs, ende oock gesien hebbende het concept ende advijs van de *Water-Steden* Onses Landts van *Hollandt* ende *Vrieslandt*, ontbieden ende bevelen, daer toe Committerende mids desen onsen Brieven, dat ghy van stonden aen doet uytroepen ende kondigen over alle onse Landen van *Hollandt* ende *Vrieslandt*, ende ter plaetsen daer men gewoonlijck is uytroepingen ende publicatien te doen, ende bysonder daer men de Zee-vaerdige Neeringe hanteert, dat niemant wie hy sy, ende mainteneren wilt dat sijn Schip geen *hondert* last dragen en mach, hem vervordert voortaen met sijn voorsz. Schip door de *Orisonde* te varen, of hy en brenght met hem Certificatie van der Stede daer hy woonachtich sy, of die op Dorpen woonende zijn, van de naeste Stede van der plecke daer hy woonachtich is, inhoudende ende begrypende de grootte van sijnen Schepe, op pene, indien hy des voorsz. is, niet en doet, sijn Schip geacht ende ghereeckent te wesen boven *hondert* last groot, ende *drie* Nobelen voorsz. van 't Schip te Tolle geven, want ons alsoo gelieft; Gegeven in Onse Stadt van *Brussel*, onder onse contra zegel hier onder gestelt by forme van Placcaten, den *sevenentsestichsten* dach *Octobris*, in 't Iaer ons Heeren *duysendt vijf hondert ende sestiene*; Aldus geteeckent by den Coninck in sijnen Rade.

Hier nae volght het privilegie der Stadt Amsterdam: daer van desgelijcx dickwils wert gemelt.

CHRISTIAEN by Godts genaden Coninck van *Dennemarcken, Sweeden, Noorwegen,* der *Wenden* ende *Gotten*, Hertoge van *Sleswijck, Holsteyn*, *Stormarn* ende *Dithmarschen*, Grave van *Oldenburch* ende *Delmenhorst*; Doen condt allen Luyden, dat wy van besondere gonst ende genaden, ende oock om trouwe ende willigen Dienst ende ernsticheyt, alsoo onsen lieven Burgemeesteren ende Raedtsmannen der Stadt *Amsterdam*, ende andere Inwoonderen, s'Landts van *Hollandt*, Ons tot desen tijdt ghedaen ende bewesen hebben in de uytredinghe van de Schepen ende heur behoeften ende andere saecken, om ons weder te verhelpen in Onse Rijcken ende Landen, ende hier nae noch trouwelijcken doen ende bewysen mogen ende willen, belooft, gegunt, belieft, geconsenteert in Coninckclijcken woorde, vastelijcken geaccordeert hebben voor ons, onsen Erven ende Naecomelingen, belooven, gunnen, believen, consenteren, ende accorderen by desen Onsen Brieve dat alle de Inghesetenen der voorsz. Stadt van *Amsterdam*, ende Inwoonders s'Landts van *Hollandt*, van nu voortaen vry, veylich, ende onbeleth sullen mogen ghebruycken met haer Schepen, Coopmanschapen ende goederen, allen Stroomen, Havenen, plaetsen, coop-legeren van Onsen voorsz. Rijcke ende Landen, gaende ende comende, daer inne verkeerende, marende, koopende, verkoopende, hanteringe ende Neeringe frequenterende, soo hen dat believen ende goet duncken sal; Mede door ende inne den selven Onsen Landen ende Stroomen sullen mogen varen ende passeren naer *Oosten* ende *Westen*, nu ende tot eeuwigen dagen, mits alleenlijcken betalende Onsen *enden gewoonlijcken gesetteerden Tol-rechte*, sonder dat wy of Onse Erven ende Naecomelingen henluyden of eenige van hen meer eysschen sullen, of gedoogen geeyscht te werden by yemanden dan sy van den *Tol* gewoonlijcken sijn geweest te betalen naer ouder costuymen of privilegien, ende dit al sonder prejuditien of achterdeel van onsen Ondersaten; Gebieden daeromme ende bevelen allen Onsen Amptluyden, Voochden, Tollenaren, Burgemeesteren, Raetmannen, Steden ende Gemeenten, Dienaeren, Ondersaten, ende allen anderen die om onsen wille doen ende laten sullen, ofte willen den voorsz. Ingesetenen ende Coopmannen der Stede ende s'Landts vooren benoemt, hier en boven niet te hinderen, of gedoogen gehindert of beschadicht te werden, maer desen Onsen believen ende gunst te doen ende laten genieten in allen manieren soo voorsz. staet, onder Onsen Coninckclijcken hulde ende genaden; Des tot naerder ghetuygenisse hebben wy desen Brief selfs geteeckent, ende met Onsen Zegele ghedaen zegelen op den *vyfthienden* dach van October in den Iaere onses Heeren *dusent vijff hondert en een en dertich*, Onder stondt geteeckent, CRISTIERN, noch gheschreven ende gheteeckent *ad mandatum Regis proprium*, IOHANNES SYMONSZ.

Het hernemde, ende soo dickwils, insonderheyt in dese tijdt ghenoemde Tractaet van Spier, anders noch ghenoemt het Erf-Tractaet, luydt in Nederlandts als volght:

IN den Name des Heeren, Amen.

Sy te wisten; Alsoo sedert eenigen tijdt herwaerts merckelijcke misverstanden, geschillen ende tweedrachten tusschen den Neder-Erf-Landen van

den Aller Doorluchtichsten Grootmachtichsten Vorst ende Heere *Carel den vijfden* van die Naem, Rooms Keyser ter eenre, ende den Doorluchtichsten Vorst ende Heere *Christiaen* gekooren Koninck tot Dennemarck, den Doorluchtigen ende Hoochgebooren Vorsten, *Iohan Adolf* ende *Frederick* Hartogen tot Sleswijck ende Holsteyn gebroederen, ende den Coninckrijcken Dennemarck en Noorwegen, ende haer Vorstendomme, Landen ende Heerschappyen ter andere zyde, sijn voorghevallen; Daer over sy tot opentlijcke Oorlogh, aengrypinge ende dadelijcke, beschadingen tegen elckander sijn gecomen, ende nochtans tot goetlijcke byleggińge van sulcken misverstanden alhier voor eenige dagen aengestelt, handelingh voorgenomen, en so wijt gecomen is, dat Allerhoochgedachte Keyserlijcke Majest. soodane goetlijcke handelingh ingheruymt, ende hoochgemelde gekooren Coninck sijne Bootschappen ende Commissarissen, namentlijck den Edelen ende voornemen *Iohan Ranson*, *Andries Bilde*, beyde Ridders, *Peter Swabe*, ende *Casper Fochs* tot bevreedinge ende richtinge tusschen gemelde Keyserlijcke Majesteyts Neder-Erf-Landen, ende den gemelden Coninckrijcken ende Landen van den Koninck van *Dennemarck* ende van sijne Broederen, te handelen herwerts nae *Spier* tot Sijne Keyserlijcke Majest. afgeveerdicht heeft; Sijnde van wegen de Rooms Keyserlijcke Majest. die Edele, Hoochgeleerde Heeren *Nicolaes Peronot*, Heere tot *Granvelle*, Sijne Majesteyts overste geheymen Raet; *Ian van Naves* tot *Mesans*, Vice-Cancelier; *Carel Boisschot*, ende *Viglius van Zwichem* der Rechten Doctor, aller hoochstgemelde Keyserlijcke Majesteyts Raden tot soodanige handelingh oock verordineert, ende deur den selven beyderzijts op voorgaende onderhandelingh, met goet weten, ende wille der Hoochgemelde Keyserlijcke Majest. oock des Hoochgenoemden gekooren Conincks, in cracht van de Plenipotentie die de gemelde sijne Commissarisen daer over hebben voorgebracht; is wyder verspoocken, beslooten, ende vergeleecken op de wijse ende middelen hier na volgende.

Eerstelijck, dat alle onwil, oneenicheyt, vyantschap ende Krijch, tusschen den voorgenoemde Landen ende Gebieden der Keyserl. Majest. ten eenre, ende der gekooren Coninck *Cristiaen*, sijne Broederen, gemelde Coninckrijcken, Vorstendommen en Landen ter andere zijden, van huyden dato deses in toecomende tijden gants verdwynen, te niet gaen, ende in alle wegen ophouden sullen, ende dat voortaen tusschen de Vorstendommen *Brabandt*, *Limborgh*, *Gelderlant*, *Lutsenburgh*, *de Graefschappen Vlaenderen*, *Artoys*, *Henegouw*, *Hollandt*, *Zeelandt*, *Zutphen ende Namen*, *de Heerlijckheden Vrieslandt*, *Vtrecht*, *Over-Yssel*, *Groeningen* ende *Mechelen*, ende de Ondersaten ende inwoonders van de Keyserlijcke Majest. in de gemelde Nederlanden ende Gebieden, ende oock de Onderdanen van den Hoochgedachten Koninck ende sijne broederen in de Koninckrijcken *Dennemarck*, *Noorwegen*, *Gothen*, ende *Wenden*, in de Hartoghdommen *Sleswijck*, *Holsteyn*, *Stormaren* ende *Dietmarschen* ende allen anderen gebieren, ende van alle Erven ende Naecomelinge van die zijde, goede, oprechte ende volstendige vrientschap, Eenicheyt ende Vrede sy in de Lande, ter Zee, ende op de soete wateren, ende tot eeuwige toecomende tijden geduyrich blyven ende gehouden werden sal, alsoo dat de Onderdanen der voorgenoemde Coninckrijcken ende Landen ten beyde zijden te water en te Landen tot den gemelten Coninckrijcken, Vorstendommen, Heerlijckheden

ijckheden, Landen ende Havenen, oock alle ende yder waterstromen allent-
ıalven seecker, vry, ende veylich sullen mogen handelen, wandelen, reysen,
chepen, varen, ende daer in soo lange sy willen blyven ende hanteren, aldaer
)roviant, Neringh, ende alle andere nootdruft, sonder alle wederspreecken,
:oopen ende verkoopen, oock aen den selven Coninckrijcken, Vorstendom-
nen, Lant-Steden, Havens, Waterstroomen, ende den selven, elck soo dick-
vils het hem believen sal tot sijne eygen, ofte tot andere vreemde Landen met
ijne eygene bedongen ofte gheleende Schepen, Wagens, Karren, allerhande
Waren, have, goederen en alle anderen niet uytgesondert noch uytgeset, heen
:nde weder voeren, trecken ende wandelen, even gelijck als sy sulcx in hare ey-
;en onderhoorige Landen doen mochten, ende de Onderdanen van de selve
)laetse ende Landen selfs doen conden; alsoo dat sy geene gemeyne ofte byson-
lere geleyde ofte verlof van nooden hebben, oock in geene der voorsz. plaetsen
:enich gheleyde ofte paspoort te versoecken, schuldich sijn sullen, maer op
)etalinge van de gewoonlijcke Tollen, sonder alle verhinderinge als van oudts
ıeer (doch so dat sich een yder na behooren drage) sijn affairen ende Coopman-
schappen vry ende onverhindert dryven mogen, alsoo dat noch haer persoonen
ıoch haer haef ende goederen door der selver Stadthouderen, Voochden,
Amptluyden ofte Onderdanen op eenige voorgewende schyn aengehouden,
vernadeelt, becommert, ofte opgehouden, noch hem self ofte andere van sy-
nent wegen sijne vyanden ofte wederweerdighe (hoedanich krijgh oock inval-
len mocht) te dienen benoodicht ofte gedrongen sijn sullen; Doch soo de Hee-
ren des Landts beyderssijts eenige waren van doen hadden, die sullen sy na ouder
gewoonte op behoorelijcke ende ware bereeckeninge, ofte gelijck sy daer over
anderfints met den eygenaers van soodanige waren tot benoegen ende believen
vergelijcken, *uyt den Schepen te begeeren ende te halen, macht hebben*; Gelijck oock als de
eene deel de Schepen der Onderdanen van de ander deel in eenige *voorvallende
krygen van nooden hadde*, ende die in sijne gebiedt vinden, ende derhalven versoec-
ken soude; die sal soo terstondt sulcx den Heerschap van den anderen aenduy-
den, ende daer op ettelijcke uyt den selven Schepen tot sijnen nootdruft alleen
(doch tegen behoorlijcke belooninge, ende schriftelijcke bestellingh, alle *ge-
vaer* of bedroch hier in uytgesloten, te gebruycken, macht hebben, maer soo
haest hy de selve niet meer van nooden sal hebben, sal hy die van stonden aen
met volle betalingh ende sonder alle schade, wederom afveerdigen ende varen
laten; Ende by soo verre een ofte meer der selver Schepen van de vyanden eeni-
ge schaden quamen te lyden, ofte andersints in sijnen dienst verdorven wierde,
ofte te grondt ginge, soo sal als dan de Heer in wiens dienst ende bestellingh
sulcx geschiet, den genen die de Schepen toe-behooren, behoorlijcke vergoe-
dinge ende betalinge doen; Sullende nochtans de gemeene Schipvaert daer by
vry gelaten worden; Doch sal geen deel des anderen vyandt met eenich toevoer
stercken, oock een yeder voor sijn schulden in recht te antwoorden schuldich
zijn.

Item is oock bewillicht dat in betrachtinge van dit Verdach, de hoochgemel-
de gekooren Coninck van alle ende yedere pacten ende verbonden die hy heeft
met den Coninck van *Vranckrijck*, de *Turcken*, ende ongeloovige in sijn Coninck-

 rijck

rijck tot sijne hulp tegen die Keyserlijcke Majest. het Heylige Roomsche Rijck ende gemeene Christenheyt gevoert ende gemaeckt heymelijck ofte opentlijck tot nadeel van den Keyserlijcke Majest. der selver weerdicheyt ende authoriteyt, oock tot nadeel van Sijne Majesteyts erflijcke Coninckrijcken ende Landen, insonderheyt den *Neder-Erf-Landen*, ende anderen op wat wijse het mochte zijn, afstaen, sich van de selve gantschelijck ontslaen, renonceren ende onthouden sal. Gelijck dan de Commissarisen van den selven gekooren Koninck soo terstondt hier mede afstaen, vertyen ende renunchieren. Ende sal oock Hooch-gedachte gekooren Coninck beloven ende bespreecken, gelijck dan sijne Commissarisen hier mede belooven ende verspreecken by trouwen ende goede geloove, dat hy noch heymelijck noch opentlijck, geen hulp, assistentie ofte bystant aen gelt, Krijchsvolck, ofte op eenigh andere wijse ofte wege tegen die Keyserlijcke Majest. der selver Coninckrijcken ende Landen te doen bevelen, ofte toestaen willen, maer yeder tijdt in alle manieren by de vrientschap van Sijne Keyserlijcke Majest. blyven, sijner Majesteyts Erflijcke Koninckrijcken, Vorstendommen, ende Landen voordeel ende nut bevorderen, schade ende nadeel nae sijn vermogen verhoeden ende afwenden, ende dit alles getrouwelijcken ende oprechtelijcken, ende by goede geloove houden ende voltrecken sal, doch hem ende sijne Broederen aen hare Heerlijckheden onvervanckelijck.

Hier en tegen sal ende wil die Keyserlijcke Majesteyt oock sijne Majesteyts erffelijcke Coninckrijcken ende Landen sich tegen den gekooren Coninck van *Dennemerck*, sijne Broederen, ghedachte Coninckrijcken ende Landen die sy in hebben, gelijckermaten als hier voor staet, houden ende betuygen, den selven niet beswaren noch beschadigen.

Wyders sal den ghedachten gekooren Coninck ende sijn Broeders verbonden zijn uyt de gemelde Coninckrijcken, Landen ende Gebieden, noch in eenige andere manieren den opentlijcke ofte heymelijcke vyanden van de Keyserl. Majest. ofte van de voorgemelde sijne Majesteyts Coninckrijcken, Landen, ende Gebieden, ende sonderlijcke den Nederlanden te water noch te lande, met geldt, schepen, geschut, cruyt, loot, volck, proviant, noch anders gantsch geene hulpe noch bystant doen, noch heymelijck, noch opentlijck, door haer selfs, ofte yemants anders, in geenerley wijse ofte wegen, hoe dat het geschieden ofte genaemt werden mochte, oock in gedachte Coninckrijcken, Vorstendommen, Landen ende Gebieden, op de Zee, te Landt, ofte op soete Wateren, oock in Steden, Heerschappyen ende Gebieden aldaer niet toestaen dat gemelde Keyserl. Majesteyt der selver Coningrijcken, Vorstendommen, Landen ende Gebieden, ende sonderlinge den Onderdanen van de meer ghemelte Nederlanden, van eenighe hare heymelijcke ofte opentlijcke vyanden die sy hadden ofte becomen mochten, in eenigerley wijse beschadicht, maer getrouwelijck gehanthavent, beschermt ende gevordert werde; oock wanneer hy ofte sijn Broeders in ervaringh quamen, dat heymelijck ofte opentlijck yets wierde voorgenomen, 't welck tegen die Keyserl. Majesteyt, sijne Majesteyts erffelijcke Coningrijcken ende Landen sijn mochte, door wien het oock gheschiede, ofte dat eenich Crychs-volck ywers tegens syne Majest. ofte der selver Landen aengenomen ende versamelt wierde, soo sal hy schuldich zijn dat selve sonder

uytstel

uytstel aen de Keyserl. Majest. ofte der selver Stadthouderen ende Regheringe der Neder-Erf-Landen bekent te maecken, ende nae syne vermogen sulcx te verhinderen ende af te wenden.

In gelijcken geval sal ende wil die Keyserlijcke Majsteyt sich voor sijne Erf-felijcke Koningrijcken, Landen ende gebieden, ende sonderlinge der Neder-Erf-landen verplichtet hebben, dat uyt sijne Coningrijcken, Landen ende Gebieden, noch andersints in andere wegen, des gekooren Conincx tot *Dennemerck* sijner Broederen ende opgemelde Coningrijcken, Vorstendommen, Landen ende gebieden die sy in hebben, ende harer aller Onderdanen heymelijcke ofte opentlijcke vyanden, te water noch te Lande, met geldt, Schepen, geschut, Kruyt, Loot, volck, proviant, noch andersints, gantsch geen hulp noch bystandt gheschieden sal, heymelijck noch opentlijck, door sijn selfs ofte yemant anders in geene wyse ofte wegen, hoe dat sulcx immer ende meer geschieden, ofte ghenoemt werden mochte; Oock dat in gedachte sijne Keyserlijcke Majest. Coningrijcken, Vorstendommen, Landen ende Gebieden, op de Zee, te Lande, ofte op de soete Wateren, oock in Steden, Heerschappyen, ende Gebieden niet en sal werden gheleden dat des ghemelden ghekooren Conincx ende sijner Broederen, Onderdanen van eenige haere heymelijcke ofte opentlijcke vyanden die sy weten, hebben, ofte becomen mochten, in eenigerley manier beschadicht, maer ghetrouwelijck gehanthaeft, beschermt ende gevordert werden; Oock wanneer Sijn Keyserlijcke Majest. ofte Stadthoudere ofte Regenten in ervaringh quamen dat heymelijck ofte opentlijck yets wiert voorgenomen dat tot nadeel van de gecooren Coninglijcke weerdicheyt, sijner Broederen, Coningrijcken, Landen ende Gebieden sijn mochte, door wien het geschiede, ofte dat eenich Krychs-volck ywers tegen sijn Coninglijcke weerdigheyt, sijne Broederen, gemelde Coningrijcken, Vorstendommen, Landen en Gebieden aenghenomen ende versamelt wierden; soo sullen Sijne Keyserlijcke Majest. ende sijn Stadthouders ofte Regenten schuldich sijn dat selve sonder vertoef aen de gemelde Coninglijcke weerde, sijne Broederen, Stadthouderen, ofte Regenten aen te melden, ende nae haere vermogen te verhinderen ende af te wenden.

Item den Coning van *Engelandt* sal in dese vreede met sijne Landen luyden ende Onderdanen mede begrepen zijn, alsoo dat de Onderdanen aen beyde syden nae ouder gewoonte met elckanderen handelen ende wandelen mogen; ende insonderheyt dewyle een bestendige Vreede ende eeuwige Vrientschap ende Verbont tusschen Sijne Majest. ende den Coninck van *Engelandt* ende haere Koningrijcken, Landen ende Gebieden opgerecht ende gemaect is, alsoo dat eene den anderen tegen alle sijne vyanden ende wederweerdighe hulp te bieden schuldich is, ende niet alleen door het Koningrijck *Schotlandt* tegen den Koning van *Engelandt* crych is verweckt, maer oock de Schotten sich tegen de Keyserl. Majest. ende syne *Neder-Erf-Landen* ende Gebieden met vyantschap ingelaten, betuycht, gehouden hebben, ende noch houden: Soo sal hooch-genoemde ghekooren Koningh van *Dennemerchen* ende syn Broederen, noch door haer, noch uyt haer inhebbende Koningrijcken ende Landen, die Keyserl. ende Coninglijcke weerdigheden in *Engelandt*, ofte hare Koningrijcken, Landen ende Onderdanen

derdanen tot nadeel gantschelijcken geene hulpe, raet, nochte verschot doen, heymelijck nochte opentlijck in geenderley manieren; uytgenomen dat sy niet gehouden sullen sijn de Schotten de Navigatie ende Commercie by haer te beletten, maer mogen de selve toestaen; Edoch alsoo dat sich de Schotten met de Keyserlijcke Majesteyts ende ghemelde Coninck van Engelandts Onderdanen aldaer vreedelijck dragen, ende van alle dadelijcke aengreep ende handelingh abstineren; Soo sal oock gedachte Koninck van *Engelandt* schuldich sijn in tien Maenden behoorlijcke Ratificatie den gecoren Koninck van *Dennemerck*, toe te schicken.

Daer tegen heeft de gekoren Coninck van *Dennemerck* den Coninck van *Sweden* in dese Vreede gelijcker wijse mede ingetogen; Doch alsoo dat hy binnen *ses* Maenden sijne ratificatie daer over aen de Keyserlijcke Majest. of aen de Coninginne *Maria* Regente in Nederlandt overschicke. Oock sal de Meester in *Lijflandt*, sijne Landen, Orden-verwanten, ende Onderdanen in desen Vrede mede begrepen zijn: Edoch den Houchgedachte gecooren Koninck, ende den Meester aen hunne Rechten ende Gerechtigheden onvergrypelijck ende onschadelijck, weshalven sy haer met elckander goetlijck vergelijcken, ofte het met behoorlijcke Rechts middelen uytvoeren sullen. Daer en tegen heeft de gecooren Coninck van *Dennemerck* bedongen, dat Marck Graef *Aelbrecht van Brandenburgh* van wegen des Landts *Pruyssen*, doch den Heyligen Rijcke ende een yeghelijcken aen hunne, becomene Rechten onvergrypelijck, in dese Vreede mede ingeslooten sijn sal, ende wil de Roomsche Keyserlijcke Majest. instaen voor de ratificatie van den Meester in *Lijflandt*, ende den Coninck van *Dennemerck* van Marck-Graef *Aelbrecht*.

Item dat de goederen van wylen den Aerts-Bisschop van *Drontheym* tot *Dreuter* aengehouden, vry sonder eenige verhinderinge des gemelten Coninck, zijn Crediteuren ende anderen die haer de gerechtigheyt van dien aenmatigen, sonder verder pretensie van wegen den gemelten Coningh daer op gemaeckt, gelaten werden.

Item, dat de voor ghemelte Coningh van *Dennemercken* alles wat tot Gent in Vlaenderen den *veertbienden April, Anno vijftien hondert en veertich*, ende tot Regensburch den *laetsten May* des Iaers *een en veertich* met syne Commissarisen van wegen de *drie* Steden in Over-Yssel ende de Stadt *Groeningen* is ghepasseert ende vergen, houden, vervullen, ende voltrecken sullen op drie termynen, namelijck den *eersten derdendeel* op heylich drie Coningen naest-comende, het ander op den selven dach in 't navolgende Iaer, ende het *derde* in 't Iaer *vijfthienhondert twee veertich*.

Item, is bedongen ende vergeleecken dat die van *Amsterdam* na ouder gewoonte ende inhoudt haerder privilegien, haer van de Coningen in *Dennemercken* ende *Noorwegen*, ende sonderlinge van wylen den Coning *Christoffel*, Coning *Christiaen* Coning *Ian*, ende wederom van Coning *Christiaen* gegeven, *gelijck andere Hanse steden*, ende des Coningrijcx Noorwegen Ondersaten, ghelijck sy daer van ouds hier te voor in rustich gebruyck geweest, syn mogen, sampt coops ende pondtweerts wyse, met groote ofte cleyne ghewichten nae een yeders believen ende gelegentheyt in de Stadt *Bergen*, copen ende vercopen mogen, alles nae inhoudt

ende uytwysinghe van de boven aenghetogen privilegie; daer van sy aen den hoochgedachten ghecoren Coningh sullen voor brengen geloofweerdige blyckende *Vidimus*, ende daer over versoecken confirmatie ende bevestinginghe, die haer oock sal werden gegeven.

Item, by soo verre de Onderdanen van den ghecoren Coningh in *Dennemerck* ende syne Broeders, mochten hebben eenige privilegien in des Keyserl. Majesteyts ende der hier inne genoemde Coningen ende Heerschappen, Coninghrijcken, Landen ende Gebieden, by de selve sullen sy desgelijcx oock ghelaten werden.

Item, sullen aen beyde zijden de Schepen, goederen ende personen, soo veel de selve noch voorhanden, ende in de macht van de beyde Heerschappien, ofte der selver Amptlieden zijn, aen een yeder sonder eenighe afcortinge, vry ende los gegeven worden, alles getrouwelijck ende oprechtelijck.

Die van *Hamburgh* süllen oock dese Vreede genieten, ende haer hare Schepen, goederen ende personen in *Nederlandt* opgehouden ende gearresteert zijnde, soo veel sy noch voorhanden, ende in de macht der Bevelhebbers van de Keyserl. Majest. zijn, sonder afcortinge toe-gestelt werden, alles getrouwelijck ende sonder gevaer.

Item, is vergeleecken ende bedongen, dat in alle dese Pacten ende over-eencominghe gantsch ende onbecrenct syn sal de gherechtigheyt van *Cristiaen* Coningh van *Dennemercken*, *Noorwegen*, *Sweeden*, ende syn Dochter Vrouw *Dorothea* Palts-Gravin by Rhyn, Hertoginne in Beyeren; ende Vrouw *Christina* Hertoginne van *Lotteringen*, van wegen hare vorderinge die sy in den Coninghrijcken *Dennemercken*, *Noorwegen*, *Gothen* ende *Sweeden*, ende andere Landen ende Gebieden voorwenden mogen, van wegen hare Moederlijcke uytstieringh, ende andere Moederlijcke goederen: in welcke gerechtigheden ende vorderingen de Keyserl. Majest. met billicke liefde ende genegentheyt die hy haer van wegen haer Verwantschap, als gebooren zijnde van syne Majesteyts Suster, draecht, geensints gemeent is te prejudicieren ende te verongelijcken, ofte hier mede tot der selver nadeel verbonden te zijn; maer sal haer alle haer gerechtigheyt ende vorderingh, soo van Vaderlijcke expectatie als Moederlijcke Erfdeel in alles voorbehouden, ende door dit Verdrach niets daer van ontrocken, noch den selven iets te weder ofte nadeelich van syn Keyserl. Majest. ingheruymt zijn ofte vertaen werden: Ende wederom daer tegen sal den gecoren Coningh van *Dennemerck* ende syn Broederen, ende den gecoren Coning van *Sweeden* haer recht ende gerechtigheden, soo sy allenthalven daer tegen hebben mogen, oock niet benemen, maer vry voorbehouden zijn.

Boven dien hebben de voorgemelde Commissarisen van den gecoren Coningh by den selven met alle vlyt te handelen gesocht, op dat in respect van de Keyserl. Majest. syn Vedder *Christiaen* van hem ten weynichsten alsoo mochte werden ontledicht, dat hy met Jagen, visschen, ende andere lust, syn vermaeck dryven moge, ende dat hy voortaen beter gehouden werde, 't sy met onderhout ofte andersints. Dat oock de gecoren Coningh bewillige dat sodanige geschillen ende oneffenheyt goetlijck ofte na recht ende billickheyt wech geleyt ende geeyndiget werden.

Ende sal een yegelijck deel hier inne voorbehouden zijn, by soo verre hy anderssins hier te vooren met yemandt eenige defensive vereeninge ingegaen hadde die dese Vrede niet contrarie was, noch daer van hier boven anders was gedisponeert, dat een yeder daer by moge verblyven, alles getrouwelijck ende oprechtelijck.

Laestelijck is verdragen, dat de ghepretendeerde vorderingh van de gemelte Coningh van *Dennemercken* van wegen hulp ende pensioen op de Nederlandsche Regeringe, oock alle andere aenspraeck ende beswaringh die tusschen de Keyserl. Majesteyt van wegen de voorgenoemde *Neder-Erf-Landen*, oock alle andere sijne Majesteyts Coningrijcken, Landen ende Gebieden, ende den gekoren Coningh ende sijne Broederen, ende gemelde Coningrijcken ende Landen van wat saecken die geschiet waren, voorgewendet werden mochte, niets uytgenomen, oock alle vyantschap van beyde delen gantschelijck doodt ende afgedaen zijn, blyven, ende gehouden werden.

Oock sal dese tegenwoordige Vrede ende Vereeninghe aen beyde zijden in alle Hooft-Steden ende Plaetsen der voorgenoemde Coningrijcken ende Landen, alwaer sulcx ghewoonlijck is, binnen *drie* ofte *vier weecken* ghepubliceert ende uytgeroepen werden, ende in de Plaetsen die soo gelegen zijn dat de selve publicatie binnen de bestemde termyn niet wel gheschien kan, soo sal het doch soo ras mogelijck is, sonder eenich ghevaerlijck ofte bedriechlijck vertoef gheschieden. Ende is oock verder bedongen dat de Roomsch Keyserl. Majesteyt oock de gekoren Coningh ende sijne Broederen deser Vreede ende Vereeninge in alle ende ydere poincten ende artyculen ratificeren, becrachtigen, ende bestendigen, ende sodanige hare ratificatie onder haer eygen handt ende Zegel verveerdicht op den *eersten* dach *July* naestcomende in de Stadt *Bremen* gheswisselijck tegen elcanderen uyt leveren sullen.

Ende op dat sodanige Vreede ende alle de artyculen van dien, gelijck de selve hier van woort tot woort sijn gestelt, van Hoochstgedachte Keyserl. Maest. onser ende aller genadichste Heere, desgelijcken van Hoochstgedachte gekoren Coningh van *Dennemercken*, vast ende onverbreeckelijck gehouden ende oprechtelijck volbracht werde; Soo hebben wy voorghenoemde *Nicolaus Perennot* Heer tot *Granvelle*, *Iohan van Naves*, *Carel Boysot*, ende *Viglius van Zwichem*, als Keyserl. Raden ende Volmachten, in cracht van onse Plenipotentien, die wy van sijne Keyserl. Majesteyt ontfangen, ende den voorghemelten boodtschappe ende Commissien overgelevert hebben, van woort tot woort alsoo luydende.

WY KAREL *de vijfde* van Godes ghenaden Roomsch Keyser, tot allen tijden vermeerder des Rijcx in *Germanien*, tot *Spaignen*, *beyde Sicilien*, *Ierusalem*, *Hungarien*, *Dalmatien*, *Croatien Coningh*, *Hartogh tot Oostenrijck*, *Hartogh tot Bourgoigne*, *Grave tot Armpsbergh*, *Vlaenderen*, *Tirol*, *&c.* bekennen opentlijck met desen Brief, ende doen condt een yegelijck; Alsoo wy van wegen de geschillen, die haer tusschen onse Neder-Erf-Landen ter eenre, ende den Doorluchtichsten Vorst ende Heere CHRISTIAEN Coningh tot *Dennemercken*, Hartogh tot Holsteyn van wegen de Coninghrijcx Dennemercken, Noorwegen, ter anderen zijde geresen, eens dach tot goedelijcke handelinge ende verghelijckinge gantschelijck bewillicht

en

ende den opgemelten gecoren Coningh tot sodanige handelingh sijne Boodtschappen ende Commissarisen alhier tot ons geschict ende verordineert hadde, dat wy dienvolgende den Edelen, Eersamen, gheleerden, onse lieve ghetrouwe *Nicolaes Perrenot* Heer tot *Granvelle*, onsen oversten geheymen Raet, *Iohan van Naves* tot *Messam*, onse wijse Cancelier in 't Heylige Rijck, *Carel Boysot*, ende *Viglius van Zuichem* der Rechten Doctor, onsen Raden samptelijck ende sonderlijck tot sodanige handelingh genomen ende verordonneert, ende haer volcomene geweldt ende macht ghegeven hebben, ende doen sulcx hier mede wetenlijck in cracht deses Briefs, alsoo dat sy samptlijck, ofte soo een ofte meer om ghewisse oorsaecke daer by niet mochte zijn, die andere verschynende in onse naem, met de Boodtschappen ende Gesanten van den opgedachten gecoren Coningh van wegen eene bestendigen Vreede ofte Bestandt spreecken, handelen, bewilligen, besluyten, verblyven, ende andersints in 't generael ende perticulier alles voornemen, handelen, doen ende laten sullen ende mogen, wat wy selfs tegenwoordich zijnde voornemen, handelen, ende doen mochten. Ende wat die gedachte onse Raden ende Verwalters alsoo gelijck boven staet, voornemen, handelen, bewilligen, doen ende besluyten, dat is ende sal blyven onsen wil ende meeningh; Wy willen oock dat selve alle ende yeder, als of wy het selve personelijck hadden gehandelt, stede ende vast houden, 't selve getrouwelijck doen nacomen ende voltrecken; Ende soo verre de voornoemde onse Raden ende Bevelhebberen, meer gheweldt als op staet, hier in van nooden mochte hebben, 't selve willen wy haer samptelijck ende sonderlijck hier mede gegeven hebben, als of het met uytgedructe woorden hier in begrepen stont, alles getrouwelijck ende sonder alle gevaer ende argelist; Oyrcont deses Briefs met aenhangende Zegel bezegelt; ghegheven in onse des Heyligen Rijcx Stadt *Spier*, den eersten dach *April*, na Christi ghebboorte *vijftien hondert vier en veertich*, onses Keyserdoms in 't *vier en twintichsten* Iaer, by sijne Keyserl. Majesteyt woorden der waerheyt. Ende wy *Iohan Rantzow*, *Andries Bilde*, *Pieter Smabe*, *Caspar Fuchs*, Gemachtichde van onses genadichste Heere Coningh, oock in cracht van onse Plenipotentie die wy van *sijner Genade* hebben ontfangen, ende aen de Keyserl. Majesteyts Raden overgegeven hebben, luydende van woort tot woort als volcht:

WY CHRISTIAEN van Godes genade Coningh van *Denemarcken*, *Noorwegen*, *der Wenden ende Gotthen*, *Hertogh tot Sleeswijck*, *Holsteyn*, *Stormarn*, *ende der Dithmarsen*, Grave tot *Oldenburgh ende Delmenhorst*, *&c.* Bekennen ende doen condt hier mede openelijck voor yder menichlijcken, nademael tusschen de Roomsch Keyserl. Majest. ter eenre, ende Ons ter andere zijde, geschil ende twist is ingevallen, op dat de selve soo veel mogelijck is, wederom afgeschaft, ende een goede bestendige Vreede opgerecht werden moge; Soo hebben wy afghevaerdicht de Gestrenge, Erentfeste, Eerbare, onse Raden ende lieve ghetrouwe Heeren *Iohan Rantzow*, *Andries Bilde*, beyde Ridderen, *Pieter Smabe*, *Caspar Fuchs* Secretarisen, om elck met de Hooghgedachte Roomsch Keyserl. Majest. ofte sijne verordineerde Raden, noopende de gemelde gheschillen te verspreecken, ende ist moghelijck, te verenigen, tot een bestendige Vreede ofte Bestandt te handelen; hebben haer oock onse volcomene bewalt ende bevel mede ghegeven, gelijck wy

 dan

dan in cracht deses doen; Alsoo wat gemelde onse Raden met de Hoochstgedachte Roomsch Keyserl. Majest. ofte sijne verordineerde Raden ende Commissarisen over de swevende geschillen sullen handelen, sluyten, schaffen ende maecken, dat het selvige sal zijn, ende is onse goede wil; willen oock 't selve in alle poincten ende artyculen, als of wy personelijck hadde verhandelt, yder tijt bestendichlijck ende onwederroepelijck nae comen, vast ende onverbreeckelijck houden sonder arge, list, ofte ghevaer. Tot oyrconde hebben wy ons Coninghlijcke Zegel hier voor hangen ende geven laten op ons Slot [illegible] Anno *vijftienhondert vier en viertich*, dat sijne Coninghlijcke *Genade* by sijne Coninglijcke weerde ende woorden vast ende onverbreeckelijck te houden, onse alle hantgeschriften ende zegelen die wy beyderzijdts aen desen Brief doen opdrucken, in cracht van dien verplicht, ende onser yder deel des Briefs eenichlijck [illegible] aengenomen. Actum *Spier* den *drie en twintichsten* May, Anno *vijftienhondert vier en viertich*.

De Principale was onderteeckent ter rechter ende ter slincker zijde in form hier na volgende:

N. Peronot.	*Iohan Rantsou*, Ridder.
C. Boysot.	*Andries Bilde*, Ridder.
I. Naves.	*Peter Swabe.*
V. Zwichem.	*Caspar Fucks.*

Ende onder elcke der vier namen waren ghedruckt in eener rye onder de anderen vier Cachetten in roode Wasse/op een zijde coorden swart geel; als in 't prehemium van desen verhaelt staet.

Ende om dat de Deensche oock Deensgesinde daer op altijdt seyden: dat het gemelde Spiersche Tractaet in effect niets exprimeerde als de betalinge van de gewoonlijcke Tollen; Soo dient tot uytleggingen van sulcx 't gunt hier voor is gestelt/ ende oock het geen hier volght/ sijnde eene klachte die in 't Jaer vijftien hondert ses en sestich wiert de Regering aengebracht.

Namelijck/ dat aldaer was den grooten Tol, ende den kleynen Tol. En yeder Schip van honder Last ende daer beneden komende uyt dese Landen geballast/ gaf een Roosenobel; ende wederom comende van Oosten geladen gaf twee Roosenobels. Item een ghelijck Schip komende van Westen met Sout geladen/ gaf een Roosenobel met een half last Souts. 't Selve Schip weder om komende van Oosten geladen/ gaf twee Roosenobels. Een Schip met Harinck geladen comende uyt dese Landen/gaf desgelijcx. Van de Wijnen komende uyt dese Landen/ gaf men den dertichsten Aem: maer van outs tangs de Westersche Wijnen plegen vry te zijn. Een Schip boven de hondert lasten groot/gaf so in 't heen varen als in 't wederkomen/een Roosenobel meer als een Schip van hondert last en daer beneden.

Boven de voorsz. ouden Tollen, waren tot het opghenoemde Jaer ingekropen verscheyden nieuwigheden: als eerst/ dat men boven den voorsz. Tol nam van elck last Harings, seven oort daelders.

Item van elck last Souts, twee daelders; Item van elck Aem Wijns twee daelders.

In Noorwegen desgelijcx: aldaer plachmen van oudts te geven anderhalven daelder / twee daelders, derdehalf daelder / of ten hoochsten drie daelders/ met een paer schoen, of een el of twee Noortsche laeckenen, nae de Schepen groot of cleyn waren/ende oock in d'eene Tol een weynich meer dan in d'ander. Welcken Tol buyten weten ende bevel van den Coninck (so Sijn Majest. verclaerde) binnen korte Jaeren verhooght was tot thien, twaelf, vijfthien, jae oock dertich ende veertich dalers / ende daer omtrent. Welcke nieuwicheden deur eene besendinge ende d'authoriteyt van Dus d'Alve omtrent het Jaer ses en sestich wierden af gedaen.

Maer metter tijdt dese Landen in trouble ende Oorloch vervallende / gaven aen Denemarck de opportuniteyt van de Tollen te verhoogen/ ende alsoo te vermenichvuldigen / dattet boven de maet ginck / ende eyntlijck overliep. Het vervolgh van dese besendinge/is hier nae te sien.

Ick sal nu oock stellen wat van den beginne deses Jaers gepasseert is met Vranckrijck tot het vertreck der Ambassadeurs nae Munster, 't welck was in Martio. De Principale handelingh was over 'tmaken van een ligue guarantie, dat is/ dat by succes van Vrede of Treves met Spaengien / de Koninck van Vranckrijck aen desen Staet/en dese Staet aen Vranckrijck/soude guarant of borge blyven voor de observantie/ende dienvolgens/dat een van beyde deur den Spaengiaert geattacqueert wordende/ de ander den selven soude moeten by springen met rupture tegen Spangien. Hier in viel swaricheyt aengaende den Keyser/ wanneer hy den een of den ander soude aentasten / of dan dese cautie oock plaets soude hebben; hare Ho. Mog. oock begeerden al noch voor allen dingen dat haer contentement wierde gedaen over den rangh, ende Eere Titulen/die voormaels by Koninck Hendrick de vierde aen den Ambassadeurs van desen Staet waren toegestaen ende by desen wierden geweygert. De Fransche Ambassadeurs verklaerden daer in niet gelast te zijn; ende geschreven hebbende na Vranckrijck/ moesten eerst bescheyt verwachten. Men urgeerde oock by hun de betalingh der dertich Compaignien / die in dienst des Konincks onder Guebrian waren geweest; de Ambassadeurs maeckten daer in distinctie tusschen de Compagnien die de Stadt Duren soo qualijck hadden ghedefendeert/ ende ghedebandeert waren / ende de andere die in Kempen onder den Overste Ziel hadden ghelegen; doch sy verseeckerden den eenen alsoo weynich als den anderen. De Ambassadeurs wederom insisteerden tot restablissement van de gerefugieerde uyt Luyck binnen Maestricht haer onthoudende / by wege van Represalien of andersins.

Ten tweeden, om satisfactie te doen aengaende 't geene de West-Indische Compag. in Angola omtrent de Riviere Bengo hadde gedaen aen de Portugesen. Ten derden dat de Extraordinaris Portugaelsche Ambassadeur Andrade Leytao mochte mede gaen onder het geselschap der Plenipotentiarisen van desen Staet na Munster. Belangende het eerste, dewijlmen de Regeringh van Luyck niet wilde offenderen; ende het tweede, dewijlmen de Compagnie niet konde verkorten / noch aen Portugael geen disgunst (deur een refuys) wilde geven; sijn beyde met gesochte eschappatoires of uytvluchten gedifferreert. Angaende het derde; is na eeniger dagen deliberatie den Ambassadeur An-

drade deur Gecommitteerde te gemoet gehaent/ dat hy soin Engelant als hy de qualitept van Ambassadeur extraordinaris bekleedt hebbende / in de qualitept onder 't gheselschap der Plenipotentiarisen van desen Staet nu soude konnen gaen / doch buyten haer geselschap deur sterck Convoy / soude hem wel tot in Munster konnen doen geleyden ; maer daer binnen sijnde / soude moeten uytstaen alle gevaer en perijcklen die hem mochten over komen. Dat in cas hy sijn qualitept afleggende als particulier Edelman / onder geselschap wilde gaen / dat hem salvo conduct stonts, [illegible] dat hy in dat geselschap in Munster soude konnen beschut worden tegen de Keyserschen ende het Roomsche Rijck. Dit alles deden haer Ho. Mog. uyt [illegible] in 't Oorlogh tegen den Keyser of Roomsche Rijck. [illegible] Andrade [illegible] met een sterck Convoy gegaen na Munster.

In 't lest van Januarius hebben de Fransche Ambassadeurs [illegible] gedaen / dat de Koninginne ende Regeeringh in Vranckrijck genegen was yets notabels in Nederlandt by der hant te nemen / behalven 't geen sy in Duytslant ende Catalaignen souden doen ; begerende daerom [illegible] desen Staet een Tractaet van Campaigne. Ten tweeden, [illegible] Croon Vranckrijck mocht [illegible] tot Haren [illegible] Mastricht [illegible] Munsterplaets tot [illegible] van [illegible]. Ten derden, [illegible] [illegible] van [illegible] dat desen Staet wilde assisteren de Lant-Grave van Hessen, soo niet met gelt / ten minsten met allerhande [illegible] van Oorlogh te trecken uyt de Magasijnen van de Frontieren [illegible] ende [illegible] / dat de Beyersche [illegible] de nederlage [illegible] Grebin [illegible] waren / ende Cassel selfs te belegeren dreyghden. De Heeren Crosick [illegible] Wickefort hebben op het selve subject noch weynigh dagen [illegible] gehadt. Op het tweede point is geen sonderlingh [illegible] gemaeckt. Aengaende het eerste sal hier na volgen het Tractaet [illegible] gemaeckt.

Aengaende het derde point / hoewel de Hessische met haer [illegible] tamelijck op den Rhijn niet weynich offensie aen den [illegible] van den Staet gaven / so is nochtans / met advijs van Sijn Hoocheyt / alle mogelijcke faveur ende hulpe den Hessischen bewesen ; ende nae dat een lijste by den Raet van State was geformeert / van 't geen sich in de Magasijnen [illegible] (alwaer de Frontieren desen Staets de minste perijckel hadden te lijden) [illegible] bevondt ; heeft men haer daer uyt eene redelijcke quantitept laten volgen. Dat is verstaen / dat sy nalaten souden uyt het ampt Rhijnberk contributie te nemen / ende by weygeringh Executie te doen / want of schoon 't selve [illegible] was / soo waren nochtans haer Ho. Mog. beschermers van de Stadt.

In Februario hadden de Gedeputeerden deses Staets / mitsg. Plenipotentiarisen / weder eene lange Conferentie met den Cardinael Fransche Gedeputeerdens / de ingredienten der Ligue garantie waren begrepen in acht pointen (die hier na in 't selve Tractaet sullen te sien zijn) ende die van het Tractaet van Campaigne [illegible] over de [illegible] subsidie / over de [illegible] ende op wat tijdt ende plaets men te Velde soude komen. De Fransche Ambassadeurs [illegible] noch de Conferentien van de Munsterplaets / maer [illegible] [illegible]

en / als dat ondertusschen de andere Plenipotentiarissen van 't Christenrijck tot Munster ende Osnabrugge alleen na haer wachteden / ende de vlamme van soo langhdurende veel bloet vergieten op haer wierpen. De Gedeputeerde van hare Ho. Mog. excuseerden dese langsaemheyt op de constitutie der Regeeringh van dese Provintien / ende na eenige discoursen hebben sy aen de Fransche Ambassadeurs versocht eene nette / clare / ende categorijcke antwoort op de Memorye haer voor desen over gegeven aengaende de Eer-tytel, visite, contravisite ende 't geven van de Hooger handt, conform 't geene aen die van Venetien gegeven wiert / ende tot corroboratie van dese pretensie gaven noch over / 't geene de Orateur Haga by geschrifte hadde gestelt / waer by ghebleeck dat hy als Ambassadeur of Orateur van desen Staet aen de Ottomannische porta was ontfangen / geeert ende gerespecteert geweest als een van de Ambassadeurs van de allermachtichste ende grootste Princen in Christenrijck. Behalven dat oock de Ambassadeurs van desen Staet in soodane possessie tot Venetien ende elders (als voor desen op sijn tijdt is geseydt) waren geweest. Doch desen onaengesien gaven sy te kennen niet alleen daer op ongelast te zijn; Maer oock geen last te sullen ontfangen / maer dat sulcx by de Regeringh self tot Paris soude moeten worden versocht.

Ende alsoo om dese disputen veel tijdt verlooren wiert / causeerde het allerhande discoursen. Hollandt was seer resolupt / niet te stuypen / als met contentement in dese billijcke ceremoniale poincten. Ende scheen spoorelijck dat Vranckrijck nu aen desen Staet / soo machtich ende redoubtabel zijnde / weygerde een handt vol roocks of Ceremonien / daer in sy geen swaricheyt hadde gemaeckt doen desen Staet onmachtich / kleen / ende Jonck / ende den Spangiaert vreeselijck was; dies veel oordeelden dat het eene gesochte oorsaecke was / daer deur Vranckrijck niet en mocht lyden als de Vreedens-Tractaten te traynieren / 't welck in plaets van de Oorlogen te verminderen / en lijcken nu noch een nieuw Oorlogh tusschen Sweeden ende Dennemerck dede ontstaen tot continuatie van bloetstortingen en scheen op der andere Plenipotentiarissen tot Munster wachtende.

In 't laetste van February weder te samen in Conferentie zijnde / hebben de Fransche Ambassadeurs gerecommandeert te verleenen van een Paspoort in optima forma voor den Paus Nuncius Chegi, namaels Paus / onder den naem van Alexander septimus, om van Colen te mogen gaen na Munster. Ten tweeden, de ontslaginge van twee Paepsche geestelijcke Persoonen uyt et Landt van den Bergh opgehaelt. Ten derden, hebben copelijck overgelevert eenen Brief van Petro de la Cotera aen den Graef van Eberfteyn, tot bewijs dat de troupen onder Lamboy ende Beck waren geweest in eelen dienst van Spangien. Ten vierden, gaven over de Projecten van Prefacien te stellen voor de Tractaten te maken / so op de negotiatie te Munster / als op de renovatie van alle Tractaten die tusschen Hendrick de vierde, ende Loduyck den dertiende ende desen Staet uyt waren gemaeckt. Aengaende het Paspoort / is geen swaricheyt geweest. Het tweede is afgeslagen. Het derde, in bedencken gehouden / tot dat men den originelen Brief soude sien. Want men sach wel dat de Francoysen niet sochten als om desen Staet tegen de Ligue ende het Roomsche Rijck in te wickelen. Aengaende het vierde, is endelijck met advijs van sijn Hoocheyt de

saecken

saecken geslooten/met gegevene hopening dat men by de Regering in Vranckrijck selfs contentement soude mogen erlangen/ aengaende de dick versochte eer-Tytel, Rang, &c. Tot welcken eynde by provisie de Commissaris Hoeuf, by absentie van de Ambassadeur/ daer na oock de Ambassadeur self gelastigt wierdt.

Het Tractaet van Campaigne ende Subsidie wiert oock geslooten/ op gelijcke conditien als 't voorgaende Jaer / doch hebben de aenwesende Provintien ghesamentlijck verklaert / dat op de ghemelde Subsidien geen meerder Krijchs-volck te paerde noch te voet soude worden aenghehouden / als uyt het suyver provenu van dien konden betaelt worden. Tot welcken eynde de Raet van State gelast wiert om met advijs van sijn Hoogheyt/ de Troupen daer toe gheaffecteert te verminderen / 't sy by cassatie van eenige Compagnien ofte by generale reductie.

Belangende de Monster-plaets of Rendevous tot Haren by Maestricht geconcedeert aen de Fransche nieuwe lichtingen / is goet ghevonden te doen aen den Gouverneur tot Maestricht ende elders dese advertentie/ dat de selve nieuwe lichtingen aen de Ingesetenen deser Landen geen schade soude mogen doen/ oock de Commercien op Neutrale Landen ende vice versa niet hinderen/ oock niet beschadigen eenige persoonen ofte goederen met Paspoort / Licent ofte Convoy-Brieven van desen Staet voorsien / oock niet den Onderdanen des Konincks van Spaengien onder Sauvegarde van desen Staet sittende / dat oock de Officieren deser Fransche Troupen / doende uytschrijvinge van Contributien of Brandtschattinge over Landen met desen Staet neutrael / of die van haer Ho. Mog. geen Contributien trocken / de selve uytschrijvinghe niet soude mogen doen uyt Maestricht of andere besloten plaetsen van desen Staet; dat oock geen Buyt-goederen ofte Gevangens binnen Maestricht ofte andere Plaetsen of Forten deser Landen en souden mogen opghebrocht worden / ende opgebrocht zijnde/ souden datelijck ipso facto vry en liber zijn / dat oock die van de selve lichtinge de gaende of komende Boden of Posten/ van of nae dese Landen noch oock nae de Landen des Konincks van Spaengien niet en soude mogen devaliseren / ofte qualijck tracteren / dat hy oock geen Officier of particulier Soldaet te voet of te paert/ in dienst van desen Staet zijnde / en soude mogen aennemen/ veel min in dienst behouden; contrarie geschiedende / sulcks remedieren nae behooren.

LOUYS, door Godts ghenade Coninck van Vranckrijck ende van Navarre, aen alle de geenen, die dese tegenwoordige letteren sullen sien, *Saluyt*; In onse Raet gesien en geexamineert hebbende het Tractaet, dat in onse naem gemaeckt is in den Hage in Hollandt, ende geteeckent door onse waertste ende getrouwe *Claude de Mesmes*, Graef van Avaux, Commandeur van onse Orderen, Surintendent van onse Finantien, ende een van onse Ministers van Staet; ende onse weerbeminde ende getrouwe *Abel Servient* Graef de la Roche, Raedt in alle onse Raden, onse Extraordinare Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen voor de algemeene Vreede; ende onse beminde ende ghetrouwe *Gaspert Coignet de la Thuillerie*, Raedt in onse Raden, ende onse Ambassadeur by onse waertste groote Vrienden,

den, Bondtgenooten ende Geconfœdereerden de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, onse Commissarissen in dit deel, met de Heeren Gedeputeerden *Bartolt van Gent* Heer van Loenen ende Meynerswijck, Seneschal van Tieler ende Bommeler-waert; *Ian van Matenesse* Heere van Matenesse, Rivier ende Souteveen; *Iacob Catz* Ridder, Raedt Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt; *Ian de Knuyt* Ridder, Heer in de oude ende nieuwe Vosmeer, eerste ende verthonende de Edeldom in de Staten van 't Graefschap Zeelandt, ende ordinaer Raedts-Heer van onse waertste ende welbeminde Neef de Prince van Orangien; *Gysbrecht vander Hoolck* oudt Burgemeester van de Stadt Utrecht; *Franciscus van Donia* te Hinnema in Hielsum; *Wilhelm Ripperda* Heer van Boxbergen, Boculo ende Hengelo; ende *Adriaen Clant* Heer van Stedum, uyt kracht der Volmachten van onse geseyde Ambassadeurs, ende der geseyde Heeren Gedeputeerden, van welcke Tractaten, Pouvoirs ende Volmachten, de inhoudt volght:

DE Coninck, door 't advys van de Coninginne Regente sijn Moeder, considererende de weynige inclinatie die de gemeene vyanden altijt tot de Vrede gehadt hebben, ende dat schoon sy om de handelingh daer af, eyndelijck een deel van hun Plenipotentiarissen ende Volmachtichden naer Munster hebben gesonden, sy sich souden konnen contenteren ende vernoegen met desen schyn, ende de saecken in verwylingh trecken, soo sy niet door de wapenen ghedwongen worden, tot een redelijck accommodement te verstaen. Om tot soo goet een eynde te verstaen, soo heeft sijn Majesteyt geresolveert ende gesloten hen gesamentlijck met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, op het krachtichste datmen sal konnen, in dese Veldt-tocht aen te tasten. *En om aen de ghesyde Heeren Staten middel te gheven van de kosten te dragen, die sy verplicht sullen zijn voor een groote aenslagh te doen*, soo heeft sijn geseyde Majest. hen willen accorderen ende toestaen voor het tegenwoordich Iaer van 1644. een secours van extraordinaer geldt, conform met die Conditien, die hier volgen:

1. Syn Majesteyt sal gedurende het tegenwoordich Iaer van 1644. de geseyde Heeren Staten Generael assisteren met de somme van *twaelf hondert duysendt* ponden, de welcke de geseyde Heeren Staten effectivelijck sullen imployeren ende besteden tot de onderhoudingh van extraordinare Krijchslieden, die alrede geworven zijn ofte noch geworven sullen mogen worden, in voegen dat de geseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden, tot geen ander gebruyck sal mogen worden gediverteert, 't welck de geseyde Heeren Staten getrouwelijck beloven ende religieuselijck sullen onderhouden, om door alle wegen ende middelen die hen mogelijck zijn, de vyanden lichtelijcker te attaqueren ende aen te tasten.

2. Syn Majesteyt sal voor 't geseyde geldt Assignatien doen geven die goedt sullen zijn, ende tot contentement ende vernoegingh van de geen die de geseyde Heeren Staten hier toe sullen gelieven in Vranckrijck te authoriseren, om in de loop van dit tegenwoordich Iaer effectivelijck binnen *Parys* betaelt te worden. De betalingh sal geschieden in drie termynen, te weten *vier hondert duysende* ponden, beneffens de respective ratificatie van het tegenwoordich Tractaet,

vier hondert duysendt ponden in de Maendt van Iulius naestkomende, ende de andere *vier hondert duysendt* ponden in de Maendt van October daer aen volgende.

3. Door middel van 't welck de ghesyde Heeren Staten sich verobligeren, ende verplichten hun Heyr, dat goet ende sterck sal zijn, in 't Veldt te brengen, om een considerabele aenslach te doen, gelijck sijn Majesteyt oock van sijn zijde belooft, een goet ende sterck Heyr in 't veldt te brengen, om desgelijcx een considerabele aenslach in Nederlandt te doen, ofte de vyanden op 't meest, dat hem mogelijck sal zijn te incommoderen.

4. De geseyde Heeren Staten consenteren ende bewilligen dat men de pensioenen der Fransche Officieren van de geseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden afnemen ende reserveren sal, om op de selve voet ende wijse betaelt te worden, gelijck verdragen is door het Tractaet van den *seventienden* Iunius 163. ende dat van den *veertienden April* 1634. ende dat de geen die de geseyde Heeren Staten te Parys sullen committeren om de geseyde somme van *twaelf hondert duysent* ponden te ontfangen, verplicht sal zijn om daer de somme die de gheseyde pensioenen beloopen, van de laetste termyn der betalingh te betalen.

5. Syn Majesteyt ende de gheseyde Heeren Staten sullen *respectivelijck* de tegenwoordige artyckelen ratificeren in de tijt van *ses* weecken, ofte *twee* Maenden, indien sulcx geschieden kan.

6. Dit tegenwoordich Tractaet sal niets derogeren ende verminderen aen de voorgaende Tractaten, tusschen sijn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten gemaeckt, alle de welcken in hun kracht ende figeur sullen blyven, om van weer-zijden getrouwelijck ende religieuselijck uytgevoert te worden.

Tot bevestinge van 't welck wy voorgenoemde Ambassadeurs ende Gedeputeerden, uyt kracht van onse respective Pouvoirs ende Macht-Brieven, dese tegenwoordigen met onse ghewoone Signaturen ende Mercken hebben onderteeckent, ende onse Wapen-zegels daer aen doen stellen. In den Hage in Hollant, desen *negen en twintichsten* Februarius 1644. Geteeckent *de Mesmes, Servien, la Tuillerie, Bartolt van Gent, I. van Mateneße, I. Catz, Knuyt, Hoolck, Donia, Claut*, &c. hun wapen-zegels gezegelt.

Tot meer verklaringe van 't *derde* artyckel, dese dach gepasseert, is verdragen dat de Coningh, ende de gheseyde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden yeder een Heyr in 't veldt sullen brengen, bestaende in *achtien twintich duysent* mannen te voet, ende in *vier duysendt vijf hondert*, ofte in *vijf duysent* paerden, dat de gheseyde Heyren ten langsten in 't *midden van May-Maendt* toekomende in de Nederlanden sullen treden, 't en waer dat de geen die over de Heyren des Coninx van Spaengien commandeerde de sijne eer in 't veldt bracht; in welck geval de Coninck ende de gheseyde Heeren Staten verplicht sullen zijn de hunnen oock in tijdts in 't veldt te brengen nae welcke zijde de vyanden sich sullen mogen keeren, dat het Heyr der geseyde Heeren Staten een plaets van sodanige consideratie sal aentasten, dat de vyanden merckelijcke schade daer af sullen ontfangen, ende dat het Heyr van sijn Majesteyt oock een aenmerckelijcke plaets sal aentasten, ofte met intrecken in 't landt der vyanden sodanich een diversie maecken, dat sy verplicht sullen sijn een groot deel van

hun heyr-krachten te houden, om sich tegen de desseynen van sijn Majesteyt te stellen, ende ondertusschen myn Heer de Prince van Oraengien soo veel te meer bequaemheyt heeft om een gheluckich succes ende gevolch van sijn aenslach te verkrygen; Wel verstaen zijnde dat in geval het Heyr van sijn Majest. alleenlijck een diversie maeckt, het sich *veertien* dagen voor dat van de gheseyde Heeren Staten in 't veldt sal begeven, ende in geval datmen resolveert ende besluyt dat de beyde Heyren plaetsen sullen attaqueren ende aentasten, soo sullen sy sich precieselijck op een selve dach in 't veldt begeven, sonder daer in te falen, op verbeurte van manquement van trouw van weder zijden.

De gesëyde Heeren Staten verplichten sich om op de achtste dach van April *dertich wel toegeruste Oorloch-schepen*, van *twee, drie, vier* ende *vijfhondert* vaten op hun kosten, in de Canael van Calis te doen passeren, om de vyanden de inkomst in Vlaenderen ter zee te beletten. Ende in geval dat het heyr des Conincx eenige plaets op de Kust van Vlaenderen aentaste, soo sullen de geseyde *dertich* schepen altijdt op de geseyde Kust blyven soo langh als de aenslach sal dueren, ende de plaets door het heyr des Conincx belegert, sodanich ter zee besluyten, dat sy ter zee niet ghesecoureert kan worden, noch door de krachten des Conincx van Spaengien, noch door die van eenige andere macht die 't soude mogen wesen, die hen soude willen bystaen, onder hoedanigen schyn het oock was. De gheseyde Heeren Staten verplichten sich oock in 't voorgenoemde geval al de Vyvres te doen convoyeren die van de Kust van Vranckrijck sal komen naer de plaets daer 't heyr van sijn Majesteyt sal zijn, ofte voor een redelijcke prys Vyvres aen hen te beschaffen, soo de winden niet toelaten datmen ghenoech uyt Vranckrijck derwaerts brenght, ende soo sy goet is om ghevoert te worden uyt de Landen der geseyde Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden naer de gheseyde plaets, ende daer het heyr des Conincx sal zijn, om sijn desseyn uyt te voeren, in 't welck sijn Majesteyt nimmer sijn wapenen soude engageren ende belemmeren sonder het vertrouwen dat hy heeft, dat de inhoudt van 't geseyde artyckel getrouwelijck ende punctuelijck uytgevoert sal worden door de geseyde Heeren Staten, die dit beloven ende sich daer toe verplichten, op verbeurte van manquement van trouw, ende infractie ende breeckinghe der Tractaten, door hen met sijn Majesteyt gemaeckt.

De geseyde Heeren Staten beloven oprechtelijck aen de heyren van sijn Majesteyt pas ende repas op den Rhyn te *Wesel*, ende oock pas ende repas op de Maes te *Maestricht*, als sy door sijn Majesteyt daer toe versocht sullen zijn, behoudens dat het niet sy om hun Staet te prejudiceren ende nadeelich zijn.

De gheseyde Heeren Staten verplichten sich hun heyr soo langh in 't veldt te houden, als de welstant van de gemeene saeck sal vereyschen, ende de tijdt ende het weer sal konnen toelaten.

Tot bevestinghe van 't welck wy Ambassadeurs ende Gedeputeerden, uyt kracht van onse respective Pouvoyrs ende Macht-Brieven, dese tegenwoordigen met onse ordinare ende ghewoone Mercken hebben geteeckent, ende onse Wapen-zegels daer aen doen setten; in den Hage in Hollant, dese *negen en twintichsten February* 1644. was geteeckent *de Mesmes, Servient, la Tuillerie, B. van Gent, I. van Cattenesse, I. Catz. I. de Knuyt, G. vander Hoolck, Pr. van Donia, Adr. Clant.*

Hier na volgen de respective Procuratien ende Ratificatien in communi forma.

Het Tractaet van Ligne Guarantie luyde als volcht :

LOUYS door Godts genade Coninck van Vranckrijck ende Navarre, aen alle de geenen, die dese tegenwoordige Brieven sullen sien, *Saluyt*; In onse *Raedt* gesien ende geexamineert hebbende het Tractaet dat in onse naem in *den Hage* in Hollandt is gemaeckt, ende gheteeckent door onse waertste ende *ghetrouwe Claude de Mesmes* Graef van Avaux, Commandeur van onse Orderen, Surintendent van onse Finantien ende een van onse Ministers van Staet, ende onse welbeminde ende getrouwe *Abel Servient* Graef de la Roche, Raetsheer in alle onse Raden, onse extraordinare Ambassadeurs, ende onse Volmachtrichden voor de algemene Vrede, ende onse beminde ende ghetrouwe *Gasper Coignet de la Thuilerie* Raedts-heer in onse Raden, ende onse Ambassadeur by onse waertste groote Vrienden, Bondtgenoten ende geconfœdereerden de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, in desen handel onse Commissarissen met de Heeren Gedeputeerden, *Bartolt van Gent* Heer van Loenen ende *Meynderswijck*, Seneschal van Bommel, Tieler ende Bommelerwaert, *Jan van Mathenesse* Heer van Matenesse, Riviere, Opmeer ende Souteveen, *Adriaen Pauw* Ridder, Heer van Heemstede, Hogersmilde, van Rietwijck ende Nieuwerkerck, Raedtsheer, ende Reeckenmeester van Hollandt ende West-Vrieslandt, *Jan de Knuyt* Ridder, Heer in de oude ende nieuwe Vosmeer, eerste ende verthoonende d'Adel in de Staten van 't Graefschap van Zeelandt, ende ordinaer Raedts-heer van onse waertste ende wel-beminde Neef de Prince van Oraengien, *Gysbert van der Hoolck* out Burgemeester van de stadt Uytrecht, *Franciscus van Donia* te Hinnema in Hielsum, *Wilhelm Ripperda* Heer van Boxbergen, Boculo ende Hengelo, ende *Adriaen Clant* Heer van Stedum, uyt kracht der Volmachten van onse ghesëyde Ambassadeurs, ende der ghesëyde Heeren Gedeputeerden, van welcke Tractaten ende macht de Inhoudt volcht:

De Christelijckste Koninck, door 't advijs van de Koninginne Regente, syn Moeder, aen de Staet der Vereenichde Nederlanden continueren willende de selve *affectie en goetgunstigheyt*, die de overleden Koningen *Henrijck de Groot*, *en Louys* XIII. van heerlijcke geheugenis, aen hen hebben betuygt en geconsidereert ende overwogen hebbende hoe nootsaeckelijck het is voor de gemeene welstant dat de selve Unie, eenigheyt ende intelligentie, die tot hier toe tusschen Vranckrijck ende de geseyde Vereenighde Nederlanden heeft geweest so langh als de Oorlogh geduyrt heeft, voor het aenstaende onderhouden, ende noch meer bevestight wort uyt oorsaeck van het Tractaet dat tot Munster gemaeckt sal worden, tot vorderingh ende seeckerheyt van 't geseyde Tractaet. Ende op dat de gemeene vyandt verliesende de hoop van oyt te konnen *scheyden de Interessen van Vranckrijck met de geenen van de geseyde Staet der Vereenighde Nederlanden*, eer bewogen soude worden om te consenteren ende bewilligen in een seeckeren redelijcke accommodement, dat een geduerige rust in de Christenheyt kan oprechten ende bevestigen, ende voornamelijck in Vranckrijck ende in de geseyde Vereenighde Nederlanden, soo heeft sijn Majesteyt gewilt dat sijn Extraordinaris

dinare Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen, die hy genoemt ende verkosen heeft voor de handelingh van de algemeene Vrede, eer sy sich in de stadt Munster vervoechden, deur dese Landen soude trecken, om daer te handelen ende te besluyten de middelen, die bequaemst soude sijn omme ghesamentlijck dese goede intentie uyt te voeren, ende de Heeren Staten Generael der geseyde Vereenighde Nederlanden, *erkennende met alle soorte van respect, eerbiedigheyt en danckbaerheyt de weldaden, faveuren ende adsistentien, die van tijdt tot tijdt door Vranckrijck aen hem mede gedeelt zijn, ende bedanckende sijn Majesteyt van de eer van een soo importante ende gewichtige Ambassade*, hebben gedeputeert eenige personen van qualiteyt, de welcken tot verscheyden malen vergadert hebben geweest met de geseyde Heeren Plenipotentiarissen van Vranckrijck, ende de Heer Ambassadeur van sijn Majesteyt by de geseyde Heeren Staten, in voegen dat de saeck, rypelijck gedelibereert, overwogen ende geconverteert zijnde, tusschen mijn Heer *Claude de Mesmes* Graef van Avaux, Commandeur der Orderen van de Koninck, Surintendent van sijn Finantien, ende een sijner bedienaers van Staet; mijn Heer *Abel Servient* Graef de la Roche, Raedtsheer van de Koninck in alle sijn Raden, Ambassadeur Extraordinaer van sijn Majest. ende Volmachtighden voor de voorgenoemde algemeene Vrede; ende mijn Heer *Gasper Coignet de la Tuillerie* Ridder, Heer van de geseyde plaets, Baron van Courson, la Churelle, Villeport, ende andere plaetsen, Raedts-heer van de Koninck in sijn Raden, ende sijn Ambassadeurs by de neer ghenoemde Heeren Staten, als hebbende alle te samen speciale last ende pouvoir door opene Brieven, behoorlijck gheteeckent ende bezegelt, daer af hier na Copy geinsereert ende ingevoeght sal worden, van de een zijde; ende de Heeren Gedeputeerden *Bartolt van Gent* Heer van Loenen ende Meyndersswijck, Seneschal van Bommel, Tieler-en Bommeler-waert; *Ian van Matenesse*, Heer van Matenesse, Riviere, Opmeer, en Zouteveen; *Adriaen Paeuw* Ridder, Heer van Heemstede, Hogersmilde, van Rietwijck ende Nieuwekerck, Raedtsheer ende Reeckenmeester van Hollandt ende West-Vrieslandt, *Ian de Knuyt* Ridder, Heer in de oude ende nieuwe Vosmeer, eerste, ende vertonende de Edeldom in de Staten van 't Graefscap van Zeelandt, ende ordinaer Raetsheer van mijn Heer Prince van Oranje, *Gijsbert van der Hoolck* oudt Burgermeester der stadt Uytrecht; *Franciscus van Doni* te Hinnema en Hielsum; *Wilhem Ripperda* Heer van Boxbergen, Boculo ende Hengelo; *Adriaen Clant* Heer van Stedum, als hebbende genoechsame last ende pouvoir van de geseyde Heeren Staten Generaeel, door opene Brieven onder hun Groot-Zegel, paraphure ende signature van de Griffier, daer af de Copy hier na geinsereert en ingevoeght sal worden, van de andere zijde, soo is geaccordeert ende gearresteert 't geen hier volght:

1. De Tractaten hier te vooren gemaect tusschen Vranckrijck ende de Vereenichde Nederlanden sullen in hun kracht ende figeur blyven, om hier na getrouwelijck ende religieuselijck van weder-zijden geeffectueert ende na gekomen te worden, uytghesondert in 't geen dat door dit tegenwoordich Tractaet en de geseyde Tractaten gederogeert ende vermindert is.

2. In de handelingh van Vrede of Bestant die *ghesamentlijck ende met een ghemeene bewilligingh* met de Spaengiaerden gedaen sal worden, sullen de geseyde Heeren Staten redden ende defenderen hun interesten *met hun eyge hooft ende immediatelijck*, ende

ende de Plenipotentiarissen des Conincx ende der gheseyde Heeren Staten sullen respectivelijck malkander helpen, ende *gelijckelijck, ende met gelijck ijver ende verkerheyt de interesten van Vranckrijck ende der Vereenichde Nederlanden* sustineren ende onderssteunen.

3. Men sal niet vermogen eenich Tractaet te sluyten dan *gesamentlijck, ende met een gemeene bewillingh*, ende Vranckrijck ende de Staet der Vereenichde Nederlanden, sullen *d'een niet meer dan d'ander* hun handel met de Spaengiaerden mogen vervorderen.

4. Ende op dat de vyanden alle hoop souden verliesen, om de interesten van Vranckrijck aen de geenen der Vereenichde Nederlanden af te scheyden, en het Tractaet van d'een te vorderen, ende dat van d'ander te verwyderen, so sullen de geseyde Plenipotentiarissen ende Volmachtichden respectivelick verplicht zijn, soo dickwils als sy daer toe versocht worden, aen de Ministers ende Bedienaers van Spaengien te verklaren, datter onderlinge obligatie ende verplichtingh is van niet te sluyten dan *gesamentlijck, ende met een gemeene toestemming, en oock het een Tractaet niet meer dan het ander te vervorderen.*

5. Ende om de vyanden te benemen de lust ende begeerte van nieuwe troublen in de Christenheyt te verwecken, met het gevolch, dat sy tot aen dese tijdt gedaen hebben, en met de *straffeloosheyt die sy sich voor 't aenstaende daer af souden beloven,* soo sy, na dat sy sich verrijckt hebben met de roof van veel Princen in de voorgaende Oorlogen door Tractaten quamen weder te krygen het geen hen in dese Oorloch afgenomen is, soo sullen de Coninck ende de geseyde Heeren Staten *gesamentlijck, ende met nootwendige bestandigheyt* handelen, ende de avantagien ende voordelen te bewaren, die Godt in dese Oorloch aen hen gegeven heeft; ende hun Volmachtichden sullen malkander helpen *datter niets gerestitueert ende weder vergegeven wordt* van alle de conquesten, sustinerende *gelijckelijck*, ten dese regarde en opsicht, de interesten van Vranckrick, ende de gene der geseyde Heeren Staten.

6. Indien de Coninck ende de geseyde Heeren Staten een Vrede of Treves komen te sluyten, gelijck hier voor gheseyt is, ende indien sijn Majesteyt, ofte geseyde Heeren Staten *daer na aengetast worden*, directelijck ofte indirectelijck, onder hoedanich een schyn het oock is, door de Coninck van Spaengien, ofte door den Keyser, ofte door eenige ander Vorst van 't Huys van Oostenrijck, soo sal men punctuelijck van weder-zijden het *seste, negende* ende *thiende* artyckel van 't Iaer 1635. uytvoeren; wel verstaende het nergens in gederogeert ende verandert is aen 't overige van 't inhoudt van de geseyde artyckelen.

7. In geval dat de Koning ende de geseyde Heeren Staten alleenlijck een Treves of Bestandt maecken, soo sullen sijn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten verplicht zijn de oorlogh weer *gesamentelijck* te beginnen, als de geseyde Treves ten eynde geloopen is, soo sy niet met gemeene bewilliging ghecontinueert wordt, sonder dat men daer nae sal vermogen eenige nieuwe handelinge van Vrede, of van Treves, noch oock van schorsing van wapenen te maecken dan *gesamentlijck ende met gemeene bewilligingh*, op voorwaerde dat, soo het gebroken en geschonden wordt, sijn Majesteyt ende de geseyde Heeren Staten gesamentlijck in openbare oorlogh tegen de genen sullen treden, die de Infracteurs of brekers daer af sullen zijn.

8. Behalven dit voorgaende is ghearrestert ende beslooten dat de Koning ende de gesëyde Heeren Staten respectivelijck aen hun Plenipotentiarissen ende Volmachtighden order sullen geven, om te *contribueeren al 't geen dat sal konnen dienen tot de seeckerheyt van 't Tractaet dat tot Munster ghehouden sal worden,* ende gesamentlijck te advyseren op de middelen van de gemeene rust te verseeckeren.

Hier na waren geinsereert de respictive Pouvoirs / ende daer nae stondt:
Tot bevestigingh van 't welck wy voorgenoemde Ambassadeurs ende Gedeputeerden, uyt kracht van onse respective Pouvoirs ende Macht-Brieven, dese tegenwoordigen met onse gewoone Mercken hebben geteeckent, ende onse Wapen-zegels daer aen doen setten; ende wy beloven binnen de tijdt van twee maenden, of eerder, indien 't geschieden kan, de ratificatien van sijn Majesteyt en der geseyde Heeren Staten in goede forme te fourneren ende beschaffen. In den Hage in Hollant, dese *eerste* van Maert 1644. Geteeckent *de Mesmes, Servient, la Tuillerie; Bartolt van Gent; I. van Mateneße; Adriaen Pauw, Knuyt; Hoolck; Donia;* ende *Clant,* met hun Wapen-zegels.

Hier voor is geseyt van een negenste poinct ofte artyckel / ende dat haer Ho. Mog. het selve hielden als gheinsereert ende ghevoecht by de acht voorgaende. Het selve luyde als volcht:

ALsoo het nootsaeckelijck is in alle de inconvenienten te versorgen die soude konnen voorkomen by ghelegentheyt van de handelinge die tot *Munster* gedaen sal worden, tot nadeel van 't Tractaet tusschen myn Heeren de extraordinare ende ordinare Ambassadeurs van sijn Christelijckste Majesteyt, ende de Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden gemaect, tegen de goede intentie ende meeninge van d'een ende d'ander, soo hebben de Gedeputeerden der geseyde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geproponeert ende voor gestelt, en verklaren als noch voor de conclusie ende sluytinge van 't Tractaet, hoewel door 't *derde* artyckel expresselijck ende uytdruckelijck is verdragen *datmen niet sal mogen eenich Tractaet sluyten dan samentlijck ende met gemeene toestemmingh,* ende dat op 't versoeck door hen ghedaen, op dat een artyckel gemaect ende ingevoecht soude worden in 't Tractaet, tot onderlinge garantie ende beschermingе, *dat ingeval sijn Majesteyt een Vrede, ende de geseyde Heeren Staten een Treves of Bestandt van veel Iaren sullen konnen maecken, de geseyde Heeren Ambassadeurs veel malen by-ghebracht ende verseeckert hebben, van niet te willen noch te konnen eenich Verdrach maecken dan gesamentlijck, ende met gemeene toestemming van de Volmachtichden der geseyde Heeren Staten,* sonder hen al voorens te geven de satisfactie ende voldoeninge, die in sodanich een geval begeert wort, ende nootsaeckelijck is; welcke verseekeringe de geseyde Gedeputeerden, oock aen de geseyde Heeren Staten, hun Meesters, hebben gherapporteert ende bevesticht. Dat sy niet te min verzocht sijn door uytgedructe last der artyckelen, die volgen, by ghescrift aen de geseyde Heeren Ambassadeurs te geven.

Indien de Coninck vreede maect, ende myn Heeren de Staten niet anders en dan een Treves ende Bestandt van eenige Iaren met den Spaengiaerden maecken, gesamentlijck ende met gemeene bewilliginge, so verobligeert ende verplicht

verplicht de Coninck sich, dat hy, versocht zijnde van wegen de Heeren Sta[ten]
een Iaer ofte twee voor de uytgang van de geseyde Treves, de continuatie en[de]
verlangingh daer af voor de selve tijdt van Iaren, ende op ghelijcke condit[ien],
van de Coninck van Spaengien te bemiddelen ende te verwerven.

Ende ingeval de Coninck van Spaengien komt te weygeren de continuatie
ende verlanging voor de voorgenoemde tijt, en op de voorgaende conditien, so
sal sijn Christelijckste Majesteyt met de uytgangh van de geseyde Treves, weder
openbaren Oorloch tegens de geseyde Coninck van Spaengien in Nederlandt
aenvangen; invoegen dat men namaels geen Vrede noch Treves sal maken
dan gesamentlijck ende met gemeene toe-stemmingh van den Coninck, ende
van de geseyde Heeren Staten.

Maer in gheval dat myn Heeren de Staten met de uytgangh van de gheseyde
Treves, weder den Oorloch tegen de Spaengiaerden wilden beginnen, ofte
sy selven de voor genoemde continuatie ende verlanging komen te weygeren,
soo sal sijn Christelijcke Majesteyt niet verplicht zijn weder in Oorloch te tre[den]
den tegen de Coninck van Spaengien.

Indien de Coninck komt tot Vrede te sluyten, ende de *geseyde Heeren Sta*-
ten Treves ofte Bestandt met den Spaengiaerden maecten, *ende ghelijck hier*
voor verhaelt is, ende indien sijn Majesteyt, ofte de geseyde *Heeren Staten na*-
maels geattaqueert ende aengetast worden, directelijck ofte indirectelijck, on-
ger hodanigen schyn dat het wesen mochte, door de Coninck van Spaengien,
door de Keyser, ofte door eenich ander Vorst van 't Huys van Oostenrijck, soo
salmen punctuelijck van weder-zijden executeren ende uytvoeren het *neg*-
gende ende *thiende* artyckel van 't Tractaet van het Iaer 1635. Wel verstaende dat
het nergens in gederogeert ende vermindert wordt in 't voor gemelte van den
inhoudt in de voorsz. artyckelen.

De geseyde Gedeputeerden verklaren voorts, in gevolgh van hun gheseyde
last, dat, soo in de handelingh die tot *Munster* geschieden sal, de saecken sich so-
danich schicken, dat men met ghemeene toe-stemmingh goedt vindt met de
Spaengiaerden van Vrede voor den Coninck, ende van Treves of Bestant voor
myn Heeren de Staten Generael te handelen, in sodanich geval de Heeren Ple-
nipotentiarisen ende Volmachtichden van sijn Majesteyt hun Vrede niet en
mogen sluyten voor dat de geseyde Heeren Staten contentement ende ver[se]-
ginge op den inhoudt der voorverhaelde artyckelen ontfangen hebben.

De voorsz. Gedeputeerden versoecken dieshalven aen de genoemde Heeren
Ambassadeurs dese verklaringe te willen vertoonen aen sijn Majesteyt, die oot-
moedelijck gebeden wordt in de naem der gemelte Heeren Staten dit versoeck
voor aengenaem te houden, ende daer op sijn goede ende favorable intentie te
doen verstaen.

Gedaen ende gheteeckent door de Gedeputeerden der Generale Staten, in
den Hage, ende ghelevert aen de Heeren Ambassadeurs ende Volmachten van
Vranckrijck, den *negen en twintichsten* van Februarius 1644.

Eenige tijdt voor het sluyten van dit Tractaet; hebben de Spaensche we-
derom een ondersoeck of proeve ghedaen om te komen tot eene af-sonderinge

Handeling, sendende alhier den Hr. Philippe le Roy, Heer van Brochem ende Oelegem doen Griffier / sedert Raedt ende Commijs van 's Konings finantien in Nederlandt. Hy quam alhier in 't begin van Februarius/ met Passepoort van desen Staet; in de welcke ordinaris is de clause/ tot verrichtinge van sijne particuliere affaires; dienvolgens was stilswijgens verboden te spreken of handelen van publijcke saecken. 't Geene hy opentlijck vertoonde in bevel te hebben was tweederley; eerstelijck / hy proponeerde een handeling om het Spaensch Silver, gemunt of ongemunt/ 't welck gemeenlijck over Engelandt ende in Engelsche schepen placht in Brabandt uyt Spangien te komen / voort ten te doen transporteren deur desen Staet ende in schepen van desen Staet / waer deur niet alleen de Navigatie alhier ghevordert / maer oock het publijck revenu van eene goede Licence / soo hoogh als men soude konnen verdragen/ op 't selve Silver te heffen / soude hebben konnen werden verbetert ende geberesicieert. Het ander was eene handelinghe aengaende den Calmijnberg in 't Landt van Limburch/ waer in die van desen Staet / ende de Spaensche elcander veel turbe / letsel / ende schade deden : Hy presenteerde voorslagen te doen ende te ontfangen tot wech-neminge van alle differentien / ende geschillen dienaengaende ghereesen ende noch te rijsen / op dat elck wiste wat hy breedigh ende gherustelijck mocht trecken. Beyde dese saecken waren soodanigh dat dese Staet met reden hadde konde daer uyt verwachten groot avantage: Specialijck was 't notabel / dat gepresenteert wiert al het ongemunt silver hier te laten munten. Alwaer om alle 't selve men niet behoorde in de vindt te slaen. Sy waren oock soodanigh / datse onder de naem van particuliere affairen konden passeren. Maer dit waren beyde niet als uytwendighe pretexten. Want men naemaels bevonden heeft / dat hy soo met den Prince / als met een ende ander uyt de regeeringh quam spreecken van den oorlogh t' eyndigen ende neder te leggen deur eenige eerlijcke handeling van bestandt, gelijck te voor/ of andersints.

Dit wiert smaeckelijck gemaecht deur twee redenen : Eerstelijck, dat deur ne korte ende affonderlijcke handeling veel lanckwijligheyt/ Ceremonien en lerhande beletselen/ die men wel te gemoet sagh tot Munster te sullen vallen / uden werden af-ghesneden : Ende ten tweeden, dat men merckelijck ende roote voordeelen soude hebben bedongen / soo men alleen ende affonderlinck adde willen handelen / gelijck oock endlijck de handeling tot Munster affonerlijck is geslooten / hoewel sonder voordeel : Ja men hadde konnen handelen fonderlijck op sulcker manieren dat evenwel nochtans men hadde daer nae delijck gewacht na de Heeren Fransche, ghelijck tot Munster oock geschiet . Zijnde met groot fundament te ghelooven dat men de Consolidatie van over Quartier; Item/ de Landen van over-Mase (daer over naderhant noch o dapper veel dispute is gheweest) ende meer deur dese separate handelingh ude hebben erlanght; gemelde Heer van Brochum hadde goede ende breede st van Don Francisco de Melo, doenmaels Gouverneur der Koninghsche ederlanden / en hadt 't werck soo by den Prince als eenige andere tamelijck avanceert. Maer het wilde voor dien tijdt noch niet zijn : 't sy dat de Forpn den Spaensche noch niet wilde gunstig wesen / om uyt hare swaere oor-

sogen tegen Vranckrijck, Portugael, Savoyen ende desen Staet te [illegible] teren / of wel dat alrede de klock ghegooten ende men met de [illegible] deurs d'Avaux ende Servient te wijdt in gezeylt was / ghelijck dan [illegible] na / als geseyt is / het hier voorstaende Tractaet van Garantie, [illegible] Men vernam oock / dat een principael Minister van desen Staet [illegible] veel credijt in de vergaderingh hebbende / de saeck contrarieerde / [illegible] lousie; om dat / gelijck in importante saecken de stijl by hem [illegible] was / aen hem alleen / of voor allen anderen dese saecke niet was [illegible] ende sijnen raet ende directie ghevolght ; maer dat het oock niet [illegible] gecommuniceert die ghepresumeert wierden oock veel te vermogen [illegible] min op haer particulier profijt intent te zijn. Om ende uyt dese [illegible] is het geschiet datter geresolveert wiert hem Heer van Brochum te [illegible] gen nae sijn Last, 't welck indien het gesprooken hadde van openinge [illegible] van eenige Treves ofte Vrede Handelingh, ende sijn paspoort nochtans [illegible] hielt de Clausule van dat hy quam om Particuliere affairen: so soude [illegible] volgen dat hy hadde gecontraventieert tegen het inhouden van sijn Paspoort [illegible] dienvolgens wiert van goeden Prinse ende onvry. [illegible] Prient vermaent ende gewaerschout zijnde / heeft de saecke [illegible] ende is wijders daer op den ses en twintich February [illegible] Resolutie. Als dat de Heer Aldringa ter Vergaderingh [illegible] Ho. Mog. gecommuniceert heeft seecker geschrift aen sijn Hoocheyt de Heer Prince van Orangien, over gegeven by opgemelden Heer van Brochem, [illegible] hen tenderende ten eynde het Sijn Hoocheyt mocht believen hem te [illegible] een nieuw Passepoort ende Verlof / om noch een tijt langh hier te [illegible] wel vertreckende / weder uyt Brabandt alhier te mogen komen ende [illegible] van in Hollantsche Schepen te transporteren het opghemelt [illegible] ander Silver, deur Hollandt nae Brabant ; als oock aengaende de [illegible] van den Calmynbergh ; Na gehoudene deliberatie verstaen is / de [illegible] wen Paspoort af te slaen / ende te verklaren dat haer Ho. Mog. [illegible] vonden de gemelten handel van 't Silver ende van den Calmynbergh,

Twee a drie Jaren daer na nochtans / is de selver Heer van Brochem [illegible] hier gekomen / ende heeft veel goets gedaen tot het advanceren van de [illegible] lingh der Vreede / als te sijner tijdt sal werden geseyt.

Den dertien Marty wierdt van wegen Gelderlandt ingebracht dat [illegible] Provintie hadde genomineert de Heeren van Meyndersswijck ende Aersen [illegible] om Alternative de besendinge na Munster waer te nemen : dat wel [illegible] Commissie / edoch de Heer van Meyndersswijck voor soude [illegible] Hollandt ende Uytrecht verklaerden dat sy haer [illegible] Recht. Zeelant repeteerde voorige Protestatie.

De beyde Tractaten met de Heeren Fransche [illegible] ende [illegible] zijnde ; Soo versochten sy den derden Marty haer Audientie van af-scheyt waer op ghedelibereert zijnde / hoewel anders niet meer plegen [illegible] werden als twee / wert echter goet gevonden om dat het getal der Ambassadeurs was drie, datmen oock voor dese mael soude senden drie Gecommitteerde om haer ter Audientie te halen ende weder te huys te brengen ; [illegible] genoemt sijn de Heeren Knuyt, Ionghstal, ende Clanth.

Welgemelde Heeren van Avaux, Servien, ende la Thuillerie respectivement/ Extraordinaris ende Ordinaris Ambassadeurs van sijne Majesteyt van Vranckrijck/ ter Vergaderingh comparerende (sijnde publijcke Audientie met open deuren) ende geseten zijnde/ hebben deur den mont van den Heer d'Avaux gedaen een Propositie; inhoudende verscheyden Pointen tot lof ende recommendatie van de generale Vrede-Handelingh tot Munster; maer eyndelijck voeghde hy daer by:

Nu myn Heeren dese nauwe Alliantie ende Verbintenisse doet dat wy verhoopen dat ghy in 't goede sult nemen de bede ende instantien die wy aen u te doen hebben, van wegen de Coninck ende de Coninge Regente, voor de Catholijcken van dese Landtschappen, u Ondersaten, in 't welck wy u versekeren dat hun Majesteyten rypelijck geconsidereert ende overgewogen hebben al de inconvenienten ende swarigheden, die daer uyt soude konnen spruyten, om door hun voorsichtigheyt hen te voorkomen. Soude het gheloofselijck sijn dat de Koninck van heerlijcke geheugenis, sijn Vader de groote Hendrick, aen de welck ghy al de mercken ende teeckenen van u digniteyt ende waerdigheyt verplicht zijt, ende die haer met al de bloemen der Souveraine Croonen verciert heeft, soude ghewilt hebben door de instantie die hy daer af aen u ghedaen heeft, sijn eygen werck ruyneren ende verdelgen, ende yets doen dat schadelijck voor dese Staet soude konnen zijn? 't geen hare Majesteyten van u begeren is geen groote saeck: Sy versoecken alleenlijck dat het aen de Catholijcken geoorloft sal zijn Godt in hun priveen ende bysondere huysen te dienen, ende dat de armen die de middel niet hebben om een Priester te voeden ende te onderhouden, vryelijck in de huysen der rijcken mogen komen om daer Godt te dienen, sonder vrees van 't besoeck uwer Commissarissen; Myn Heeren, ghy sult my toestaen dat dese ondersoeckingen ende naspeuringen, 't getal der Catholijcken niet verminderen, ende dat sy ghepleecht worden door de gierigheyt van uwe Officieren, meer om hun besonder profijt, dan om eenich goet dat dese Staet daer af toe-komt; in voegen dat dese strengigheyt niet dient dan om de geest der gener van de welcken ghy 't getal niet vermindert, te tergen; Wy bidden (seght ghy) voor de geenen, die soo wel onse als uwe vyanden zijn; dese daedt, Myn Heeren, soude altijdt Christelijck zijn; maer ick bidde U, considereert en aenmerct dese saeck door de maximen ende grondt regelen van Staet, ende laet ons ghelooven, gelijck ick daer aen niet twijffele, datmen eenige Catholijcken sal vinden die tot het tegenwoordich Gouvernement ende Bestieringe van dese Gemeente, qualijck genegen zijn; waer uyt kan dit spruyten? Myn Heeren, ick vrage 't u; de Catholijcken die de eerste confœderatien ende verbonden hebben gheteeckent, die u op den Throon hebben ghedragen, ende de genen die de eerste Vryheyt voor u hebben verkregen, genieten selven de vryheyt niet; de genen aen de welcken de Inquisitie van Spaengien soo hatelijck heeft gheweest, als aen u selven, lyden nu een andere Inquisitie die niet minder strengh is. In een woordt, de strengheyt die ghy tegen hen gebruyct in 't stuck van de exercitie ende oeffeningh van hun Godts-dienst, het strictelijck verbodt van alle Kerckelijcke Vergaderingen, de gierigheyt van uwe Commissarissen, ende de verachtinge die sy dickwils thoonen van de dingen, die wy de heylich-

ſte achten, heeft eenighe geeſten konnen altereren ende ontſtellen. Wilt ghy hen weder winnen? wilt ghy dit deel van u Staet dat als open geſpleten is, weder te ſamen voegen? wilt ghy goede Burgers van hun maecken? loſt en relaſcheert yets van de ſtrengheyt uwer Placcaten ende Ordonnantien; de namen van Catholijck ende van Hollander, konnen te ſamen gaen; men kan vyandt van de Coninck van Spaengien zijn ſonder Proteſtant te weſen. Wy ſien heden daer af een treffelijck voorbeeldt in Catalonien ende in Portugael, daer de Catholijckheyt niet belet dat de volcken kloeckmoedichlijck voor de conſervatie en behoudenis van haer vryheyt ſtryden. Wy ſien noch een doorluchtic voorbeeldt hier af in de Cantons der Switſers, daer de verſcheydenheyt ende diverſiteyt van Godts-dienſt niet belet dat ſy ſich met ghemeene wapenen tegen 't Huys van Ooſtenrijck, daer af ſy eertijdts Onderſaten geweeſt hebben, deſenderen ende beſchermen. Verſeeckert u, Myn Heeren, dat, ſoo ghy de gunſt aen de Catholijcken bewijſt die wy voor haer verſoecken in den naem van de Coninck, ende van de Coninginne Regente ſijn Moeder, die van een ſelve beijdenis des Geloofs met hen zijn, ghy een ſeer goede effect ende uytwerckinghe daer af ſult ontfangen, dat de Godtvruchtigheyt van hun *Majeſteyten* groot gevoelen daer af ſal hebben, ende dat ghy u mede-burgers door deſe gunſt ſult verplichten nimmer de oogen elders dan op u wenden, om daer conſolatie ende vertrooſtingh te vinden. Aldus ſult ghy mogen, &c.

Wat nu belanghde het eerſte lit der voorſz. Propoſitie/ daer op ſijn de gemelde Heeren Ambaſſadeurs nae gelegentheyt bejegent/ met toe-wenſchinge van gheluck aen de Heeren extraordinaris Ambaſſadeurs op haer aenkomende reyſe/ met complimenten ter ſaecke dienende; dan wat belanght de voorſz. pretenſe gerecommandeerde moderatie/ daer op is hun door den Heer Preſiderende in ſubſtantie geantwoort/ dat het ſelfde point hier te Lande kittelachtig ende beſwaerlijck was/ doch hier op nadere inſtantie by den geſeyde Heer d'Avaux, ſich te halver wege van de Tafel buygende; gedaen weſende/ om te hebben voorder ende favorabelder verklaringhe/ ende by den gemelden Heer Preſiderende ſich van ſijner zijde na den ghenoemde Heer d'Avaux ter halven wegen van de tafel buygende/ ſulcx geweygert weſende/ ſijn de geſeyde Heeren Ambaſſadeurs opgeſtaen ende afgegaen/ ende door de Heeren haer Ho. Mog. voorgaende Gedeputeerden met de Caroſſen weder geleyt aen 't Logement daer van ſy gehaelt ſijn geweeſt.

Na dat de Heeren Ambaſſadeurs van Vranckrijck waren afgegaen/ hebben de aenweſende Heeren Gedeputeerden van wegen de reſpective Provincien betoont over de recommandatie/ by de ſelve Heeren Ambaſſadeurs ten regarde van de verſochte pretenſe moderatie gedaen/ ſeer miſnoecht te zijn/ ende vervolgens eenpaerlijck geadvijſeert/ datmen daer tegens een vigoureuſe reſolutie ſoude behoooren te nemen/ ende aen de opgemelde Heeren Ambaſſadeurs door meerder aental van Heeren Gedeputeerden uyt het middel van haer Ho. Mog. mondelinge bekendt te maecken de redenen/ waerom dat daer in gantſchelijck niet en konde worden getreden/ ende voorts hier binnens Lants betoonen/ dat ſodanige ofte diergelijcke recommandatien haer Ho. Mog. onaenghenaem waren/ ende

ende den Staet deser Landen ondienstich / wijders sijn versocht ende ghecommitteert de Heeren Catz, Stavenesse, als oock de Griffier Musch, om in te stellen een Concept van een vigoreuse resolutie op sodanige gelegentheyt passende / welck Concept door de selve Heeren aen sijn Hoogheyt soude werden ghecommuniceert / ende om vervolgens ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. nae ingenomen rapport van des selfs hoochwijs advijs ende consideratien / ghearresteert te worden; voorts dat hier nae oock gedelibereert soude worden / of men de saeghelegentheyt / die uyt sulcke ofte diergheliјcke recommandatie voor den Staet deser Landen soude mogen ontstaen / sal representeren aen den Coninck ende de Regeringe in Vranckrijck.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, hebbende met rype deliberatie haer gedachten laten gaen over seeckere gelegentheyt in haer Ho. Mog. Vergaderinge op heden voor ghevallen, ende hier naer verhaelt, hebben goet gevonden in te doen stellen ende uyt te brengen de volgende verklaringe, te weten, dat gelijck de Regeringe der wel-gemelte Vereenichde Nederlanden van den aenbegin deses Staets aen d'eene zijde altijdt vast hebben gestelt, niemant van de Ingesetenen der selver eenigen conscientie-dwang op te dringen, maer in 't tegendeel van dien aen eenen yeghelijcken der voorsz. Ingesetenen toe te staen in sijn perticuliere Wooninge ende Familie conscientie halven ongemolesteert te mogen blyven, dat de selve Regeringe aen de andere zijde noyt goet en heeft konnen vinden, dat aen de Paus-gesinde soude werden toegelaten plegingen van superstitie tegens Godts heylich Woordt, oeffeninge van kennelijcke ergernissen, ofte invoeringe van Pauselijcke Hierarchien, noch oock bethooninge van toe-genegentheyt tot den Coninck van Spaengien, erf-vyant deser Landen (het welcke nochtans in der selver solemnele ghebeden ende anders is bevonden te zijn geschiedt) datmen evenwel van tijdt tot tijdt, ende sonderlinge onlangs met goede redenen van wetenschap ende door wettige informatien heeft vernomen, ende klaerlijck ontdeckt, dat de boven gemelde Paus-gesinde sich niet vernoegende met de voorsz. goedertieren duldinge ende verdraechsaemheyt, by ordere van de Regeringe hun lieden toeghestaen, sijn uytgeborsten tot de voorsz. ende andere onlydelijcke, ende noyt voor desen hier te Lande bekende vermetelheden ende excessen, waer tegens alsoo de Regeringe noodich was oordelende spoedelijck versien te moeten worden, ende daer over zijnde in serieuse deliberatie, hebben meer gemelde Paus-ghesinde, sulcx gewaer zijnde geworden, niet nae ghelaten daer tegens in 't werck te stellen verscheyden hare vonden ende practycken, om het goet voornemen van den Staet door de selve te traverseren ende beletten, waer op onder anderen gevolcht, dat de Heeren Ambassadeurs van sijne Majesteyt van Vranckrijck, tegenwoordich in s'Gravenhage zijnde, ende op heden in haer Ho. Mog. Vergaderinge publicque auditie hebbende, in hare ghedaen Propositie onder andere opentlijck versoeck hebben gedaen, streckende tot veranderinge ende moderatie (so men die mocht te noemen) gedaen te worden in de Executie van de Placcaten van den Lande, geëmaneert tegen opgemelde Paus-gesinde: Ende alsoo het geene gheseyt is, de Vergaderinge van haer Ho. Mog. onverwacht ende tegen der selver

 meyninge

meyninge was voorkomende, te meer vermits het doen van het opgemelte versoeck aen meer gemelde Heeren Ambassadeurs in seeckere conferentie, met de selve ghehouden by de Gecommitteerden van haer Ho. Mog. op het serieuste was afgeraden ende deftich tegen gesproocken, ende dat ten tijde van de gedane Propositie by haer Ho. Mog. wordt geoordeelt, de voorgeslagen veranderinge ende pretense moderatie regel-recht te gaen soo tegen den welstant van de ware Gereformeerde Religie, tegen de gronden ende ordere van Staet, als mede tegen de ruste van de Christelijcke Gemeynte ende goede Inghesetenen deser Landen, ende mitsdien niet compatibel te wesen met de constitutie van den Staet, ende vervolgens dat daer in om redenen vooren verhaelt, geensins als werden getreden; Soo ist, dat haer Ho. Mog. hebben verklaert, ende verklaren mitsdesen, een gevoelich misnoegen uyt de voorsz. voorslagen veranderinge ende pretense moderatie, te hebben op genomen, met expresse by voeginge, dat haer Ho. Mog. so om de onheylen die uyt 'tgunt voorsz. is, staen te rysen, als om de geseyde vermetelheden van de Paus-gesinde in te toomen, geresolveert zijn met den aldereersten te doen emaneren ende in't werck stellen sodanige nadere ordere, Reglement, ende Placcaet, als de selve na de tegenwoordige enormiteyt ende voorgaende excessen sullen bevinden te behooren. Gedaen ter Vergaderinghe van de hoochghemelte Staten Generael den derden Marty 1644.

Des anderen daeghs zijn gecommitteert de Heeren Meynderswijck, Mathenes, Catz, Heemstede, Knuyt, Stavenis, Hoolck, Donia, Nyhercke, Clant, en de Griffier Musch, om aengaende het tweede lidt van de gedane Propositie aen de Heeren Franse Ambassadeurs te gemoet te voeren de substantie van gemelde bigoreuse resolutie. Gelijck oock alrede de Heeren Knuyt, Iongstal, ende Clant s'voorigen daegs na de audientie by haer ten eten blijvende hadde gedaen.

Van de op gemelde Resolutie is gesonden Copie aen de Provincien, om voor te komen allerhande verkeerde discoursen ende misduydingen; die by een en de ander op sodanige gevallen plegen te volgen.

Den sevenden Marty rappoteerden de Heer van Meynderswijck ende andere haer Ho. Mog. gecommitteerde, dat de Heeren Ambassadeurs haer in discrete termen haer bejegent op het stuck van de moderatie der executie van de Placcaten tegen de Catholijcken, ende dat sy al noch eenighsints hadden gecommandeert de relaxatie van de gevangene Geestelijcke uyt het Landt van Berge opgehouden.

Den achsten Marty zijn gecommitteert de Heeren van Meynderswijck ende de Knuyt om door den Agent Verburgh aen den Ambassadeur d'Avaux t'ter handigen een present, synde een Goude Ketting ter waerde van tien duysent guldens, ende een van acht hondert guldens aen den Secretaris Presontaine. Ende alsoo 't scheen datmen den selven Presontaine nam als of hy alleen was Secretaris, ende dat mede Erlaubeerde de andere; soo heeft de Ambassadeur Servien doen syne Secretaris aen den Griffier Musch laten weten, dat de Secretaris Ahrdt, by hem Heer Ambassadeur zijnde pretenderende getracteert te worden gelijck Presontayne; met byvoeginge dat sulcks hem Heer Ambassadeur seerde aengenaem zijn. Daer op belast zijnde sich te informeren op wat

qualificatie van hem Alardt, ende bevonden dat hy stondt in rechte Linie met Prefontayne, als Secretaris van de Extraordinaris Ambassade / is geresolveert hem mede te sullen doen de selve Vereeringh. Ondertusschen de Heer Servien kranckelijck werdende / is noch in den Hage gebleven tot den negentienden Marty. Als wanneer de Heer Vosbergen ter vergaderingh presiderende / heeft aen haer Ho. Mo. gecommuniceert / dat welgemelde Heer Servien hem was komen besoecken / ende bedanckt over de eer / die haer Ho. Mog. hem hadden aengedaen / ten regarde datse tot verscheyden reysen hadden doen vernemen nae sijne dispositie. Ten anderen, dat de gemelte Heer Ambassadeur hem hadde geseyt / dat sijn E. gemeynt was op Maendach eerstkomende te vertrecken. Waer op is goedt gevonden te versoecken ende te committeren den Heer van Vosbergen, samt den Heer van der Hoolck, om te samen den Heer van Servien op Maendach naestkomende te valedieeren van wegen desen Staet / ende daer nessens aen hem over te leveren den Brief van Credentie / voor den Heer d'Avaux ende hem ingestelt / aen den Koninck van Vranckrijck. Voorts te seggen / dat sijn E. onder Sr. Mattheus Heuft soude vinden een gouden Kettingh ter weerde van tien duysent gulden effectijf / ende souden de gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden den Secretaris Allarde vereeren met een goude Keten / ter waerde van acht hondert gulden / voor hem gemaeckt. Ende wijders daer by voegen de Complimenten op sodanige gelegentheyt / so ten regarde van den opgemelten Heer Ambassadeur als den voornoemden Secretaris respective passende / noch gaen ten huyse van den Heer de la Tuillorie Ordinaris Ambassadeur van den meer hooghstgemelten Koninck (in cas hy by den Heer Ambassadeur Servien niet present en mochte werden gevonden) ende den selven noch te gemoet voeren / dat hy onder den voornoemden Sr. Heuft noch soude vinden een gouden Kettingh / ter waerde van tien duysent gulden / ende aen den Secretaris Brasset, een present van acht hondert gulden effectijf / mede met bysvoeginge van de gewoonlijcke Complimenten op yders respective gelegentheyt passende. Eyntlijck in bedencken gestelt wesende / oft men den meer wel gemelten Heer Ambassadeur Servien, vertreckende / soude uytgeleyde doen / ende soo ja / op wat voet / ende door wien / ende hier nessens verhaelt wesende 't gene omtrent soodanige gelegentheyt soude sijn gepasseert / ten tijde van het vertreck van den opgemelten Heer Ambassadeur d'Avaux. Is alvoorens hier in verder te treden / goet gevonden te versoecken den Heer Vosbergen, om hier over te communiceeren met sijn Hoogheyt / verstaen desselfs hoogh wijse Consideratien ende van alles Rapport te doen.

Eyntlijck alsoo de Ambassadeur d'Avaux, sonder versoeck (want hy wel van sijn vertreck hadde genotificeert / maer 't was vergeten te rapporteren) niet was uytgeleydet / ende de Heer Servien nu stonde te sullen vertrecken / is in bedencken gestelt of ende wat uytgeleyde men hem soude doen / daer over met sijn Hoogheyt gesprooken zijnde / is goet gevonden dat door den Heer Prins Willem het uytgeleyde soude geschieden; gelijck den vier-en-twintichsten Marty geschiedt is tot aen 't eynde van 't Bos na Leyden toe.

Den sesten April compareerde ter Vergaderingh de Heer Ambassadeur la Tuillerie, seggende dat hy niet quam om afscheydt te nemen / van haer Ho. Mog.

Mog. maer alleen oorlof / om voor een kleyne tijdts te gaen in Extraordinaris Ambassade nae Sweden ende Denemerck, met intentie om te bemiddelen en accorderen de differenten tusschen beyde die Croonen ontstaen / tot bevorderinge van 't gemeene beste / ende voorts hier by gevoeght den inhout van seecker Brief van den Hooghstgemelte Coninck dato Parijs den twintichsten May lestleden / bestaende in substantie hier in / te weten / dat sijn Majesteyt by advijs van de regerende Coninginne / den gemelten Heer Ambassadeur als Mediateur der voorsz. differenten was employerende / ende dat hy nae sijn wederkomste alhier als extraordinaris Ambassadeur aen desen Staet soude blijven / ende op dat ondertusschen geduyrende sijn absentie / alhier yemant mochte zijn / die Correspondentie houde / ende verhandele met haer Ho. Mog. de saken / die haer souden mogen presenteren / ende daer in ageren van wegen sijn Hooghgemelte Majest. na gelegentheyt / dat de selve daer toe verkoren hadde de Persoon van den Secretaris Brasset, versoeckende dat haer Ho. Mog. souden willen toestaen geloof in 't gene / dat hy van wegen Sijn Majesteyt soude voordragen / waer op aen den gemelten Heer Ambassadeur door den Heer President is geantwoort / dat haer Ho. Mog. sich de goede intentie ende meeninge van sijn Majesteyt wel lieten bevallen / ende den inhoudt van de voorsz. Missive aen namen / hem Heer Ambassadeur geluck op sijne aenstaende reyse toewenschende / met bybvoeginge van Complimenten op soodanige gelegentheyt passende / waer over hy haer Ho. Mog. heeft bedanckt mede met gelijckmatige Complimenten. Hier naer heeft de meerghemelte Ambassadeur gheproponeert / dat Sijn Majesteyt ende die van de Regeringe in Vranckrijck / hem hadden toe-ghesonden des selfs Ratificatie op de Tractaten alhier in den Hage gesloten tusschen den meer hooghstgemelten Koninck ter eenre / ende desen Staet ter andere zijde / ende in cas haer Ho. Mog. met der selver Ratificatie gereedt waren / dat hy de selve soude konnen wisselen / doch dat hy wel wiste / dat den tijdt daer toe gepræfigeert / noch niet en was aengekomen. Ten derden / heeft de gemelte Heer Ambassadeur seer instantelijck aengehouden ende geurgeert met verscheyden redenen ende motiven / ten eynde dat de Lant-Gravin van Hessen by en van wegen desen Staet met Vivres en Ammunitien van oorlog in dese hare jegenwoordige groote ongelegentheyt mocht worden geassisteert / daer toe hy sustineerde / dat van wegen desen Staet beloofte soude zijn gedaen door de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden die met de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck hebben genegotieert / waer op hy eenige van de bericht is gedaen / naer de rechte geschapenheyt ende ghelegentheyt van de saecke. Ten anderen heeft de meer-gemelte Heer Ambassadeur in esen verhaelt / dat hy den vijfden Februarij lestleden aen haer Ho. Mog. hadde overgelevert seecker Memoriael / ende daer neffens gevoeght een Brief van den Koninck dato Parijs negentiende November 1643. streckende tot lichten uytvoer van duysent Lasten Koorn / so Tarwe als Rogge / en dat dit versoeck instantelijck was vernieuwt / verklarende dat hier onder egeen Interest van den een of den anderen Koopman was vermengt / maer dat de regerende Coninginne gemeynt was / het voornoemde Coorn tot een Aelmis onder den Armen te laten uytdeelen / ende dat hare Majesteyts ter insichte van de voorsz. [illegible]

het voornoemde Coorn hadde getracteert. Waer op ghedelibereert zijnde/ is in gevolgh van haer Ho. Mog. resolutie in dato den negen en twintichsten Martij lestleden op't voornoemde eerste Point goet gevonden/ nochmaels te versoecken de Heeren Gedeputeerden van de Respective Provintien / dat de selve haer ten alderspoedichsten tot het uytwisselen van de voornoemde Ratificatie deser zijde wilden bequamen/ende die Provintien die daer op voor als noch niet souden mogen sijn gelast / datse haer dies aengaende by ende van wegen de Heeren der selver Principalen als noch ten spoedichsten wilden laten lasten / ende daer toe goede devoyren ende Officien aenwenden. Op 't tweede point/ hebben haer Ho. Mog. goet gevonden aen te manen den Raet van State / dat de selve haer Ho. Mog. wilden berichten van 't gene sy ten regarde van de versochte Assistentie voor de Vrouwe Lant-Gravinne van Hessen met Communicatie van sijn Hoocheyt hadden gedaen.

Op 't derde point/ hebben haer Ho. Mog. verklaert / 't selfde voor als noch op te houden.

Sedert het vertreck van de selve Heeren Ambassadeurs heeft men allhier van tijt tot tijt begost te besoigneren op de Munstersche besendinge. Die van Hollant sloegen den sestienden April wederom voor datmen behoorde niet meer als drie Plenipotentiarisen te senden/ ofte ten minsten niet meer voor eerst; om het meeste werck te doen / ende het trouwste te helpen afhandelen. Maer de andere persisteerden/ begerende dat van yeder Provintie behoorde een te gaen.

Den seven en twintichsten dito hebben sy als noch haer voorige voorslagh gerepeteert/ ende soo niet / dat sy sustineerden dat yder Provintie behoorde sijn eygen Gecommitteerde te onderhouden. Den vijfden May sijn gelesen de ingredienten ende stoffe om te sullen dienen tot het maecken van de Instructie voor de Plenipotentiarisen nae Munster. Den sevende May werden geaggreert de twee Tractaten onlangs met de Koninckl. Fransche Ambassadeurs geteeckent. Doch hebben de Heeren van Hollant verklaert de geseyde aggreatie toe te staen in dese verstande / dat als noch by sijn Majesteyt van Vranckrijck ende daer het verder sal dienstigh wesen / devoyren souden worden gedaen / om van wegen desen Staet tot Munster ende elders te mogen behouden soodanigen rangh als Koninck Hendrick de vierde onsterffelijcker Memorie aen de selve heeft geconfereert / ende dat ondertusschen de Heeren die als Plenipotentiarisen van wegen desen Staet souden gaen naer Munster / haer aldaer ten opsichte van de Heeren Plenipotentiarisen van Vranckrijck ende andere souden hebben te dragen in conformite van hun Provintiael advijs in dato den twaelfden Februarij lestleden / te weten / datse haer souden onthouden van alle communicatien ten Logemente van de meergeseyde Heeren Ambassadeurs ter tijdt ende wijle toe/ de selve souden mogen goedt vinden / de Plenipotentiarisen van desen Staet te tracteren in sodaniger voegen/ als de Ministers van Venetien by de selve gewoon sijn getracteert te worden/ dat evenwel de Plenipotentiarisen van desen Staet soude vermogen met de Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen van Vranckrijck te confereren / mits daer toe verkiesende een Neutrale plaetse. De Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Zeelant in haer Ho. Mog. Vergaderinge/hebben op de voornoemde aggreatie

ende ratificatie laten aenteeckenen / dat hunne Heeren Principalen niet a-
ders ofte verders in de selve Aggreatie ende Ratificatie en sijn consenteren-
als onder dese expresse conditie ende verklaringe / te weten / dat de selve [illegible]
mede niet en verstaen / eenige veranderinge renovatie ofte confirmatie [illegible]
in de voorgaende Tractaten soo van Alliantie als Ligue offensive ende defen-
sive / met de Croonen van Vranckrijck in de Jaren 1630. 1634. ende 16[illegible] ge-
maeckt / maer dat haer Ed. Mog. de voornoemde Tractaten sijn [illegible] by
haer valeur ende ongeprejudiceert.

Des anderen daeghs de Gedeputeerde van de Ed. Mog. Heeren van
van Zeelandt versocht zijnde haer naerder te verklarende op de seventi-
achtiende, vier en twinstichsten, ende vijf en twintichste poincten van 't
schrifte geintituleert stof ende ingredienten, om daer uyt te formeren de In-
structie voor de Plenipotentiarisen gaende naer Munster / hebben gesegt
hunne Heeren Principalen / hadden gewenst / dat door soo menighvuldige [illegible]
voyren ende Instantien / mondelinge ende in geschrifte ter Vergaderinge va
haer Ho. Mog. gedaen / de andere Provintien eenmael [illegible] hadden kon-
nen worden de Importantie van de egale belastinge van de Havens van
Vlaenderen / die als nu zijn / ofte hier namaels souden mogen worden gemaeckt
met de riviere van de Schelde / het Sas / ende Swijn / ende de Zee-gaten daer
op responderende / mitsgaders de exemtie van de twintich per Cento / etc. in
verre te apprehenderen / dat de Heeren Plenipotentiarisen van wegen dese
Staet gaende nae Munster, van nu af in expresse last soude sijn gegeven geheel
alle Handelingh met de vyandt af te breecken, ingevalle de voornoemde poin-
ten niet konden worden geobtineert / doch hunne hoogs. Heeren Principalen
nu siende / tot hun leetwesen / contrarie / alhoewel haer Ed. Mog. ten a
hooghsten gefundeert vinden / van hun voornoemde gesustineerde niet af te
ken / maer daer by te blyven persisteren ; Soo is 't evenwel / dat haer Ed.
Mog. in consideratie ne nende de verklaringe / by de andere Provintien ge-
daen / dat het obtineren van de voornoemde egale belastinge en exemtie [illegible]
ve gansch nodich is, maer van den dienst van 't Lant in 't gemeen in [illegible]
respecten is dependerende / ende dat daerom tot dien eynde alles dat mogelijk
is / by gebracht moet worden / met presentatie van haer toe / met ernst ende
geur / te willen copereren / vindende alleenlijck bedenckelijck van nu af [illegible]
nigen last aen de voornoemde Heeren Plenipotentiarisen te geven / als haer
Ed. Mog. is gedesireert / hun eyndelijck hebben laten bewegen de andere Pro-
vintien in desen soo veel te gemoet te gaen / dat haer Ed. Mog. hun hebben
last te verklaren te mogen lijden ende te vreden te zijn / dat de besendinge na
Munster werde waer genomen / om aldaer door de Plenipotentiarisen van de-
sen Staet op de instructie ten dien fine te arresteren / met den Vyandt in han-
delinge te treden / ende voor den verderen dienst ende interessen van de Geunieer-
de Provintien in 't ghenerael ende perticulier te negotieren / met dien verstan-
nochtans / dat de gemelte Heeren Plenipotentiarisen niet alleenlijck in last s[illegible]
worden gegeven / ingevalle op de stipulatie van de voorverhaelde twee poincten
van wegen den Coninck van Spaengien swarigheyt werde gemaeckt / dat
niet sullen vermogen de selve te laten glisseren / maer daer op sullen [illegible]

den insisteren/ ende van hun wedervaren aen haer Ho. Mog. rapport doen/ om daer op last te ontfangen/ wanneer by haer Ho. Mog. als mede by hunne Heeren Principalen nader sal worden geresolveert wat als dan ten dienste van den Lande in 't generael/ ende van de Provintie van Zeelandt in 't perticulier/ sal dienen te werden gedaen.

Maer oock dat de ghesepde Heeren Plenipotentiarisen sal worden ghelast de meer gemelde pointen in ordere ende rangh/ met ende nessens de andere importanste ende essentieelste pointen/ met den Vyandt te verhandelen/ sonder de selve te reserveren/ tot alle de ghesepde importanste ende essentiele pointen sullen zijn gedefinieert.

Doch op dat hare Ho. Mog. ofte wel eenige Provintien geene impressie souden werden gegeven/ dat hare Heeren Principalen in dese afgaende ende wijckende van hunne voorgaende last/ soude sijn verstandt in den ernst ende yver die by hun in desen tot noch toe is betoont/ ende dat haer Ed. Mog. dese saecke tegenwoordigh met een ander ooge insien ende minder souden apprehenderen/ als hare Ed. Mogende in der daet zijn doende. Soo hebben sy Gedeputeerden van Zeelant niet willen ledich staen/ te verklaren/ dat onder hunne Heeren principalen wel eenige dispariteyt van advijsen is geweest/ aengaende den Voet ende Forme die diende te worden gebruyckt/ omme in desen haer Ed. Mog. Intentie in 't uytvoeren van de voorsz. twee Pointen/ alderbest uyt te wercken/ maer dat haer Ed. Mog. alle tijt eenpaerlijck ende met consonante stemmen/ hebben verstaen ende noch sijn verstaende/ dat de meer-genoemde belastinge ende exemptie respective voor den Staet van den Lande in 't generael/ ende de Provintie van Zeelandt in 't particulier/ van soodanigen importantie en gevolge zijn/ dat sonder deselve te optineren/ en daer door voor te komen de swarigheden ende onheylen/ die van wegen haer Ho. Mog. by hun over gegeven deductie aengetogen zijn/ by hare Ed. Mog. noyt in 't besluyten van eenigh Tractaet van Treves metten Vyandt sal worden geconsenteert.

Den elfden May heeft de Heer van Meynderswijck aen haer Ho. Mog. overgelevert seecker Memoriael/ door den Secretaris Brasset, aen hem Heer van Meynderswijck verhantreyckt/ mede brengende/ dat de Heeren Graven van Avaux ende la Roche Plenipotentiarisen van wegen den Koning van Vranckrijck tot Munster/ hem Heer Brasset by Brief/ dato Munster den acht en twintich April lestleden hadden gelast/ aen haer Ho. Mog. te communiceren den aenvang van de besoignes tot Munster/ ende de openinge der respective Procuratien aldaer geschiet/ soo van wegen den Keyser/ als Koning van Spangien respective/ daer in dat bevonden zijn verscheyden difficulteyten/ so ter regarde van de Titulen ende qualiteyt/ als ten insichte dat de Plenipotentiarisen van den hooghgemelten Keyser/ ende den voorsz. Coninck van Spangien/ niet suffisant en souden zijn tot besluyt van Paps/ ende dat daer in oock geen mentie wiert gemaeckt van de Geallieerde van Vranckrijck/ verder als in generale termen in de prefactie van dien; Item dat de Plenipotentiarisen van Spaengien elck hebben hare aparte en besondere procuratie/ gedepescheert in een extraordinaire forme met grobte defecten/ ende dat de voornoemde Heer Brasset by last als vooren/ was overleverende Copye van de voornoemde pro-

curatien/ zijnde die van den Keyser in Latijnsche / ende die van den Coni[nck] van Spaengien in de Spaensche tale/ verklarende de meer gemelte S. Bri... dat de hoochgemelde Plenipotentiarisen van Vranckrijck geerne souden ... staen haer Ho. Mog. gevoelen op die saken/ waer op gedelibereert zijnde is ge... gebonden/ dat de voorsz. Memorie met de gheseyde Coppen der Procura... gestelt sou worden in handen vande Heeren Meynderswijck, Matenes, Hen... de, de Knuyt, vander Hoolck, Veldriel, Ripperda, ende Clant, om 't selve te examineren/ daer over te communiceren met sijn Hoogheyt verstaen des selfs hoochwijs advijs ende consideratien/ ende daer van rapport te doen.

Des anderen daechs/ alsoo de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provincie van Hollandt den vijfde dito onder anderen hadden aengenomen referendum aen de Heeren der selver Principalen Staets-gewijse vergaderin... sende/ de advijsen van de andere ses Provintien op 't twee en dertichste en drie en dertichste point der bewuste ingredienten/ tenderende de selve advij... tot Commissie van eenige Rechters by forme van Cambre mipartie, als oock op de advijsen van de vijf Provintien op 't seventiende point van de selve Ingredienten/tenderende de selve advijsen daerhenen dat geen opschorsinge v... Wapenen en soude mogen toegestaen worden, gheduyrende de Negotiatie tot Munster, mitsgaders van de advijsen van de meergemelte Provintien op het seven en tachtichste ende acht en tachtichste point van de meer genoemde Ingredienten/tenderende daer henen dat de hostiliteyt ten weder-zijden sou... duyren, tot dat den Coninck van Spaengien sijne Ratificatie in behoorlijke forme op het te maecken Tractaet soude hebben laten inbrengen; Soo hebben de gemelte Heeren Gedeputeerden van de wel opgemelte Provintien van Hollandt/ des aengemaent wesende/ verklaert/ haer te conformeren met de advijsen by de andere ses Provintien den vijfden deses voornoemt ingebracht op de geseyde twee en dertichste ende drie en dertichste pointen / welcke twee pointen dienvolgens na voorgaende deliberatie wierde gehouden voor geapprobeert om in de te maken Instructie voor de Heeren Plenipotentiarisen van dien Staet mede gestelt te worden; ende wat belanght de advijsen van de vijf Provintien ten geseyde dage mede ingebracht op het sevenstichte, seven en tachtichste ende acht en tachtichste point deses aengaende/ hebben de opgemelte Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt verklaert / dat de Heeren der sel... Principalen haer dies aengaende oock hadden geconformeert met de advij... van de opgemelte vijf Provintien/ in desen verstande nochtans/ dat so hun aen de meer gemelte Plenipotentiarisen eenige Propositie soude voorkomen concernerende het subject in de geseyde pointen geexpresseert / tenderende t... een of het ander getal tot den gemelte Stilstant / dat by de selve onder de hand daer van advertentie soude worden gedaen aen de Regeringe / om na gelegenheyt van tijdt ende saecken dienshalven te mogen resolveren / als de selve t... meeste dienste van den Lande bevinden soude te behooren. De Heeren Gedeputeerden van Gelderlandt hebben haer op de meer genoemde seventichste, seven en tachtichste ende acht en tachtichste pointen ghevoecht ende gheconformeert met de Provintie van Zeelandt / Uytrecht / Vrieslandt / Over-... ende Stadt ende Lande/ ende werden dienvolgens de selve pointen oock g... houden

houden voor gheaerresteert om in de te maecken Instructie / mede ghestelt te worden.

De Heeren de With met de andere twee extraordinaris Gedeputeerden van wegen de Provintie van Hollandt / hebben met ende neffens de Heeren ordinaris Gedeputeerden van wegen de selve Provintie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. by expressen last van de Heeren der selver Principalen verklaert / datse te vreden waren dat de kosten die stonden te vallen in de algemeene Negotiatie tot Munster / ten aensien van de Plenipotentiarisen van desen Staet / soude gedragen worden by de gesamentlijcke Provintien / nae soodanige quota als de lasten van den Oorlogh by de selve gedragen waren geweest ; behoudens dat wel gelet soude worden op een behoorlijck Reglement dienthalven te maecken / tot betrachtinge van de mesnagie / ende dat geene onnutte kosten ten laste van den Staet en wierden gebracht ; Ten anderen dat de opgemelte Heeren der selver Principalen haer lieten bevallen het getal van de Heeren Plenipotentiarisen nae Munster uyt de respective Provintien / waer op gedelibereert zijnde / is goet gevonden op het eerste point het selve te accepteren / als conform den gewoonlijcken voet ende ordere van 't Landt / ende wel te vreden te zijn / dat een behoorlijck Reglement dienthalven werde ghemaeckt tot betrachtinge van de mesnagie. Op het tweede point / heeft de Provintie van Zeelandt genomineert den Heer Knuyt, om mede te gaen als Plenipotentiaris nae Munster van desen Staet / in desen verstande dat in cas yemandt van de vijf Provintien meer Plenipotentiarisen hier na toegestaen mochte worden als een / datse in sodanigen cas hun ghefundeert hielden tot ghelijck recht van augmentatie. De vijf Provintien hebben gelijcke verklaringe ghedaen / ende heeft oock de Provintie van Hollandt verklaert / dat in cas de andere Provintien meerder als een Plenipotentiaris hier na soude mogen worden geaccordeert / dat sy haer in soodanigen gevalle houden gefundeert tot augmentatie van Plenipotentiarisen nae advenant.

Alsoo de Secretaris Brasset hadde aenghedient dat hy versien ende ghereedt was met de Ratificatien ende Aggreatien van den Coninck van Vranckrijck op het Tractaet van 't geldt-secours / met de artijckelen van de Campagne / den negen en twintichste February laetstleden alhier in den Hage ghesloten / als oock mede op het Tractaet concernerende de Negotiatie tot Munster aenghestelt / met den ghevolge ende aenkleven van dien / ende dat van deser zijde op de selve Tractaten ende artijckelen / oock Ratificatien den sevende deses / waren gedepescheert ; Soo is na voorgaende deliberatie goet gevonden te committeren ende authoriseren den Griffier Musch, om de selve Ratificatien tegens die van Vranckrijck op het voornoemde subject uyt te wisselen met den voornoemden Secretaris Brasset, ten dien fine door den Heer presiderende beschepden wesende in de Treves-Kamer / ende by den ghesepde Griffier Musch staende Vergaderinghe rapport ghedaen wesende / dat alles bevonden is aen de zijde van Vranckrijck gestelt te sijn na behooren. Is goet gevonden dat de respective noodighe depesches / resulterende uyt het eene ofte het ander / der ghesepde artijckelen van de Campagne ofte ter oorsaecke van dien / sullen werden veerdicht / gelijck oock verveerdicht sal worden procuratie op Sr. Ian Heuft, haer Ho.

Ho. Mog. Commissaris/ om in krachte van dien te ontfangen de twaelf hondert duysent gulden Fransch geldt-secours/ volgens ende in krachte van de eerste artijckel van een der gheseyde Tractaten van dit subject spreeckende. Voorts wert aen den meer ghemelden Sr. Brasset gegeven een Acte van verklaringe van dat de gemelte uytwisselinge van weder-zijdts Ratificatie was geschiedt/ om te strecken tot des selfs naerechtinge.

Van de præliminaire poincten/ ten minsten de drie voornaemste/ hebben de Heeren van Hollandt wederom aengemaent/ doch noyt tot eenige schriftelijcke verklaringe konnen krijgen. Den sestienden Iuny hebben de Heeren Gedeputeerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. by monde verklaert dat sy bemerckten dat de intentie van de Heeren der selver Principalen daer in ginck/ dat de Religie, soo als die by het Synode-Nationael tot Dordrecht in den Jare negentien was bevesticht/ wierdt gheconfirmeert. Ten anderen dat de generale Unie die den negen en twintichsten January vijfthienhondert negen en tseventich binnen Uytrecht gheaerresteert/ soo als die lach/ ende hadde worden gepractiseert/ was ende bleef vast gestelt. Ten derden, dat in cas van Vrede ofte Treves/ aen de handt soude worden gehouden genoechsamen getal van Krijchs-volck, gelijck in 't voorgaende Bestandt was gheschiedt/ ende dat het selve getal na ghelegentheyt by consent van de Provintien/ met advijs van syn Hoogheyt/ soude vermeerdert ofte verminderd worden/ soo als tot versekeringe van desen Staet soude dienstich worden gevonden/ waer op de gemelde Heeren van de Provintie van Hollandt nader versocht wesende/ om deses aengaende een schriftelijck ende Cathegorische verklaringe aen haer Ho. Mog. te willen overleveren/ ende sulcks geexcuseert hebbende/ is goet gevonden dat deses aengaende by Missive/ ofte by Besendinge/ versoeck soude worden gedaen aen de opgemelde Heeren der selver Principalen ter eerster by-een-komste van dien.

In der daedt/ om redenen hier te voor oock aengehetogen/ konde niet tot andere verklaringe daer op ghedaen worden/ ende hebben haer de Provintien het selve by provisie laten gevallen/ immers dien onverminderd voorts ghedaen te resolveren van tijdt tot tijdt op 't geene tot de Besending eerlijck/ nodich ofte dienstich mocht zijn.

Tot den Godts dienst onder de Familie van de Heeren Ambassadeurs zijn versocht ende bestelt de Heeren Lotius in den Hage ende Teckmann tot Uytrecht respective Predicanten; Tot Secretaris is genoemt de Heer Co-winckel, Fiscael van de Domeynen van Hollandt/ die namaels daer van geexcuseert ende in syn plaets gestelt is de Heer Verburgh, tot Hofmeester N. van Dalen, men heeft staet gemaeckt tot vier Carossen/ elck tot ses paerden. Ende dat yder Ambassadeur soude hebben een Edelman ende vier Dienaers/ de Livreyen alle van een Coleur.

In October wiert de Heer van Oosterwijck gesonden in Vranckrijck met een ample Instructie/ meest ende principalijck raeckende het negende artickel der Ligue Guarantie, ende verder titulen, Rangh, hant, &c. die men al noch bleef difficulteerende aen desen Staet ende des selfs Ambassadeurs/ maer op in 't laetste van dit Jaer vier en veertich, persisteerde Vranckrijck in het

weyge

weygeringe der selver ceremoniale poincten; en van 't negende bekende artijckel wierde men te Rome niet hooren spreken: de Cardinael Mazarini hadt geseyt; dat het voor de werelt soude spottelijck staen te maecken tot Munster eene vrede; ende op een ende der selver tijdt, of wel te voor, te beloven weder te breken.

Van 't geene van wegen Engelandt hier is gepasseert/ sal noch met weynich aen roeren. Den tweeden Januarij deden die van Rotterdam door haer Pensionaris den Heer Beaumont aen haere Ho. Mog. klagen/ dat de Schepen van dese Landen belet wiert tot Nieucasteel koolen te halen/ dies de Ambachten de selve van nooden hebbende/ daer by haer niet weynich geincommodeert vonden; dat wel nu ende dan Engelsche Schepen yets brachten/ maer soo dier/ dat sy voor 't hoet of acht sacken ('t welck placht te gelden negen of tien gulden) nu betaelden veertich gulden; dies hy versocht dat met des Konincks Resident Boswel mocht werden gesproocken/ om door schryvens devoir te doen by den Koningh/ ten eynde het verboth in getrocken/ ende den Ingesetenen deser Landen/ als te voor/ mocht gepermitteert worden/ self directelijck derwaerts weder te varen/ ende kolen inkopen ende uytvoeren.

Den vijftienden Iannuary namen haer afscheyt de Heeren Boreel ende Renswoude, om te gaen na Engelandt.

De Engelsche troublen gaven verscheydene questien ende casus, waer op niet altijdt konde soo terstont decisie vallen. Die van de Admiraliteyt van Amsterdam representeerden dat by neutralen (insonderheyt by de Engelsche ooch Sweedsche) gesocht wierden Schepen met Canon ter boort liggende/ ende voorts munitie van Oorlogh daer toe dienende; daer van geen Landts uytgaende recht wiert betaelt.

Die van Rotterdam vertoonden of niet behoorde een ordre gestelt te worden dat alle uytheemsche Schepen van Oorloge komende op de Reden ende Stroomen deser Landen/ in het uytzeylen gehouden souden wesen te blyven leggen ende geen ancker te lichten/ als vier en twintich uyren na dat de Vlooten Koopvaerdy-schepen deser Landen van de selve Reden/ Havens ende Stroomen souden sijn Zeewaerts vertrocken/ om haer Commercien des te vryer ende sonder vreese der uytheemsche Oorlogh-schepen te dryven/ want het gebeurde veel dat soodane uytheemse Oorlogh-schepen/ 't eene of 't ander Schip uyt de Vloot nam/ onder pretext datse Konincks of Parlements waren.

In 't begin van Februarius was een casus (die dickwils gebeurde) dat een schip uyt Texel loopende/ ende onder andere geladen hebbende eenige musquetten/ rustingen/ ende Pistolen/ voorts Olie/ Pot-asscheende/ Hennip/ genomen wiert by een Doggeboot/ met Commissie van de Koningh van Engelandt varende; 't selve Schip beset met acht à negen Engelsche/ wiert gedwongen door tempeest Ter-Veer in Zeelandt in te loopen; de Admiraliteyt sulcx herwaerts overschryvende/ ende de saecke door Gedeputeerdens met Sijn Hoocheyt gecommuniceert zijnde/ is goedtgevonden het gemelte Schip ende goedt te doen restitueren aen de eerste originele Eygenaers; ende door de Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt by den Coninck devoir te doen om niet alleen niet meer te geven dusdanige Commissie; maer ooch die alreede gegevene weder in te trecken. Ende also het nemen van sodane Engelsche schepen soo in Zeelant/

Maese/

meyninge was voorkomende, te meer vermits het doen van het opgemelte ver-
soeck aen meer-gemelde Heeren Ambassadeurs in seeckere conferentie, met de
selve ghehouden by de Gecommitteerden van haer Ho. Mog. op het serieuste
was afgeraden ende deftich tegen gesproocken, ende dat ten tijde van de gedane
Propositie by haer Ho. Mog. wordt geoordeelt, de voorgeslagen veranderinge
ende pretense moderatie regel-recht te gaen soo tegen den welstant van de wa-
re Gereformeerde Religie, tegen de gronden ende ordere van Staet, als mede
tegen de ruste van de Christelijcke Gemeynte ende goede Inghesetenen deser
Landen, ende mitsdien niet compatibel te wesen met de constitutie van den
Staet, ende vervolgens dat daer in om redenen vooren verhaelt, geensins can
werden getreden; Soo ist, dat haer Ho. Mog. hebben verklaert, ende verklaren
mitsdesen, een gevoelich misnoegen uyt de voorsz. voorslagen van veranderinge
ende pretense moderatie, te hebben op genomen, met expresse byvoeginge, dat
haer Ho. Mog. so om de onheylen die uyt 'tgunt voorsz. is, staen te rysen, als om
de geseyde vermetelheden van de Paus-gesinde in te toomen, geresolveert zijn
met den aldereersten te doen emaneren ende in't werck stellen sodanige nader
ordere, Reglement, ende Placcaet, als de selve na de tegenwoordige enormiteyt
ende voorgaende excessen sullen bevinden te behooren. *Gedaen ter Vergade-*
ringhe van de hoochghemelte Staten Generael den *derden Marty 1644.*

Des anderen daeghs zijn gecommitteert de Heeren Meyndersweijck, Mathe-
nes, Catz, Heemstede, Knuyt, Stavenis, Hoolck, Donia, Nyhercke, Clant,
en de Griffier Musch, om aengaende het tweede lidt van de gedane Propositie
aen de Heeren Franse Ambassadeurs te gemoet te voeren, de substantie van ge-
melde rigoreuse resolutie. Gelijck oock alrede de Heeren Knuyt, Longhal, ende
Clant 's voorigen daegs na de audientie by haer ten eten blijvende, hadde gedaen.

Van de op gemelde Resolutie is gesonden Copie aen de Provincien, om voor
te komen allerhande verkeerde discoursen ende misduydingen; die [illegible]
de ander op sodanige gevallen plegen te volgen.

Den sevenden Marty rapporteerden de Heer van Meyndersweijck ende
andere haer Ho. Mog. gecommitteerde, dat de Heeren Ambassadeurs haer
in discrete termen haer bejegent op het stuck van de moderatie der executie van
de Placcaten tegen de Catholijcken, ende dat sy al noch civilijck hadden ge-
commandeert de relaxatie van de gevangene Geestelijcke uyt het Lant van
Berge opgehaelt.

Den achsten Marty zijn gecommitteert de Heeren van Meyndersweijck ende
de Knuyt om door den Agent Verburgh aen den Ambassadeur d'Avaux t'doen
handigen een present, zijnde een Goude Ketting ter waerde van tien duysent
guldens, ende een van acht hondert guldens aen den Secretaris Prefontaine.
Ende alsoo 't scheen dat men den selven Prefontaine nam als of hy alleen was
Secretaris, ende daer mede Excludeerde de andere; soo heeft de Ambassadeur
Servien door een zijner Edellieden aen den Griffier Musch laten weten, dat
Secretaris Alardt, by hem Heer Ambassadeur zijnde, pretendeerde [illegible]
te worden gelijck Prefontayne; met byvoeginge dat sulcks hem Heer Ambassa-
deur soude aengenaem zijn. Daer op belast zijnde sich te informeren op [illegible]
qua-

qualificatie van hem Alardt, ende bevonden dat hy stondt in rechte. Linie van Prefontayne, als Secretaris van de Extraordinaris Ambassade/ is geresolveert hem mede te sullen doen de selve Vereeringh. Ondertusschen de Heer Servien kranckelijck werdende/ is noch in den Hage gebleven tot den negentienden Marty. Als wanneer de Heer Vosbergen ter vergaderingh presiderende/ heeft aen haer Ho. Mo. gecommuniceert/ dat welgemelde Heer Servien hem was komen besoecken/ ende bedanckt over de eer/ die haer Ho. Mog. hem hadden aengedaen/ ten regarde datse tot verscheyden reysen hadden doen vernemen nae sijne dispositie. Ten anderen, dat de gemelte Heer Ambassadeur hem hadde geseyt/ dat sijn E. gemeynt was op Maendach eerstkomende te vertrecken. Waer op is goedt gevonden te versoecken ende te committeren den Heer van Vosbergen, samt den Heer van der Hoolck, om te samen den Heer van Servien op Maendach naestkomende te valediceeren van wegen desen Staet/ ende daer neffens aen hem over te leveren den Brief van Credentie/ voor den Heer d'Avaux ende hem ingestelt/ aen den Koninck van Vranckrijck. Voorts te seggen/ dat sijn E. onder Sr. Mattheus Heuft soude vinden een gouden Kettingh ter weerde van tien duysent gulden effectijf/ ende souden de gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden den Secretaris Allardt vereeren met een goude Keten/ ter waerde van acht hondert gulden/ voor hem gemaeckt. Ende byders daer by voegen de Complimenten op sodanige gelegentheyt/ so ten regarde van den opgemelten Heer Ambassadeur als den voorgenoemden Secretaris respective passende/ oock gaen ten huyse van den Heer de la Tuillerie Ordinaris Ambassadeur van den meer hooghstgemelten Koninck (in cas hy by den Heer Ambassadeur Servien niet present en mocht werden gevonden) ende den selven oock te gemoet voeren/ dat hy onder den voornoemden Sr. Heuft oock soude vinden een gouden Kettingh/ ter waerde van tien duysent gulden/ ende aen den Secretaris Brasset, een present van acht hondert gulden effectijf/ mede met bysvoeginge van de gewoonlijcke Complimenten op yders respective gelegentheyt passende. Endlijck in bedencken gestelt wesende/ ofte men den meer wel gemelten Heer Ambassadeur Servien, vertreckende/ soude uytgeleyde doen/ ende soo ja/ op wat voet/ ende door wien/ ende hier neffens verhaelt wesende 't gene omtrent soodanige gelegentheyt soude sijn gepasseert/ ten tijde van het vertreck van den opgemelten Heer Ambassadeur d'Avaux. Is alvorens hier in verder te treden/ goet gevonden te versoecken den Heer Vosbergen, om hier over te communiceeren met sijn Hoogheyt/ verstaen desselfs hoogh wijse Consideratien ende van alles Rapport te doen.

Endlijck alsoo de Ambassadeur d'Avaux, hoe wel vertreckende (want hy wel van sijn vertreck hadde genotificeert/ maer 't was vergeten te rapporteeren) niet was uytgeleydet/ ende de Heer Servien nu seyde te sullen vertrecken/ is in bedencken gestelt of ende wat uytgeleyde men hem soude doen/ daer over met sijn Hoogheyt gesproocken zijnde/ is goet gevonden dat door den Heer Prins Willem het uytgeleyde soude geschieden; gelijck den vier en twintichsten Marty geschiedt is tot aen 't eynde van 't Bos na Leyden toe.

Den sesten April compareerde ter Vergaderingh de Heer Ambassadeur la Tuillerie, seggende dat hy niet quam om afscheydt te nemen/ van haer Ho. Mog.

Mog. maer alleen verlof/ om voor een kleyne tijdts te gaen in Extraordinaris Ambassade nae Sweden ende Denemerck, met intentie om te bemiddelen of accorderen de differenten tusschen beyde die Croonen ontstaen / tot bevorderinge van 't gemeene beste/ ende voorts hier by gevoeght den inhout van seecker Brief van den Hooghstgemelte Coninck dato Parijs den twintichsten Mey lestleden/ bestaende in substantie hier in/ te weten/ dat sijn Majesteyt by advijs van de regerende Coninginne / den gemelten Heer Ambassadeur tot Mediateur der voorsz. differenten was employerende / ende dat hy nae sijn verkomste alhier als extraordinaris Ambassadeur aen desen Staet soude blijven/ ende op dat ondertusschen geduyrende sijn absentie/ alhier present mogt zijn/ die Correspondentie houde / ende verhandele met haer Ho. Mog. de saken/ die haer souden mogen presenteren / ende daer in ageren van wegen de Hooghgemelte Majest. na gelegentheyt/ dat de selve daer toe verkoren heeft de Persoon van den Secretaris Brasset, versoeckende dat haer Ho. Mog. ju willen toestaen geloof in 't gene / dat hy van wegen Sijn Majesteyt sal voordragen / waer op aen den gemelten Heer Ambassadeur door den Heer Presiderende is geantwoort/ dat haer Ho. Mog. sich de goede intentie ende meeninge van sijn Majesteyt wel lieten bevallen/ ende den inhoude van de voorgemelde Missive aen namen / hem Heer Ambassadeur geluck op sijn aenstaende reyse toewenschende/ met bijvoeginge van Complimenten op sodanige gelegentheyt passende / waer over hy haer Ho. Mog. heeft bedanckt met gelijcke Complimenten. Hier naer heeft de meerghemelte Ambassadeur geproponeert / dat Sijn Majesteyt ende die van de Regeringe in Vranckrijck/ ge hadden toe-ghesonden des selfs Ratificatie op de Tractaten alhier in den Hage geslooten tusschen den meer hooghstgemelten Koninck ter eenre/ ende desen Staet ter andere zijde / ende in cas haer Ho. Mog. met der selver Ratificatie gereedt waren / dat hy de selve soude konnen wisselen / doch dat hy wel wist dat den tijdt daer toe geprefigeert / noch niet en was aengekomen. Ten tweeden / heeft de gemelte Heer Ambassadeur seer instantelijck aengehouden ende geurgeert met verscheyden redenen ende motiven/ ten eynde dat de Lant-Gravin van Hessen by en van wegen desen Staet met Vivres en Ammunitie van oorlog in dese hare jegenwoordige groote ongelegentheyt mocht worden geassisteert/ daer toe hy sustineerde/ dat van wegen desen Staet beloste soude zijn gedaen door de Heeren haer Ho. Mog. Gedepeteerden die met de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck hebben genegotieert / waer op hy eenige van de bericht is gedaen / naer de rechte geschapenheyt ende ghelegentheyt van de saecke. Ten anderen heeft de meer-gemelte Heer Ambassadeur in effecte verhaelt/ dat hy den vijfden Februarij lestleden aen haer Ho. Mog. hadde overlevert seecker Memoriael / ende daer neffens gevoeght een Brief van den Koninck dato Parijs negentiende December 1642. streckende tot koopen van van duysent Lasten Koorn/ so Tarwe als Rogge/ en dat dit versoeck iteratijck was vernieuwt/ verklarende dat hier onder geen Interest van den een of den anderen Koopman was vermengt / maer dat de regerende Coninginne gemeynt was / het voornoemde Coorn tot een Aelmis onder den Armen te ten uytdeelen / ende dat hare Majesteyts ter insichte van de voorsz. Vry-

het voornoemde Coorn hadde getracteert. Waer op ghedelibereert zijnde/ is in gevolgh van haer Ho. Mog. resolutie in dato den negen en twintichsten Martij lestleden op't voornoemde eerste Point goet gevonden/ nochmaels te versoecken de Heeren Gedeputeerden van de Respective Provintien / dat de selve haer ten alderspoedichsten tot het uytwisselen van de voornoemde Ratificatie deser zijde wilden bequamen/ende die Provintien die daer op voor als noch niet souden mogen sijn gelast / datse haer dies aengaende by ende van wegen de Heeren der selver Principalen als noch ten spoedichsten wilden laten lasten / ende daer toe goede devoyren ende Officien aenwenden. Op 't tweede point/ hebben haer Ho. Mog. goet gevonden aen te manen den Raet van State / dat de selve haer Ho. Mog. wilden berichten van 't gene sy ten regarde van de versochte Assistentie voor de Vrouwe Lant-Gravinne van Hessen met Communicatie van sijn Hoocheyt hadden gedaen.

Op 't derde point/ hebben haer Ho. Mog. verklaert / 't selfde voor als noch op te houden.

Sedert het vertreck van de selve Heeren Ambassadeurs heeft men alhier van tijt tot tijt begost te besoigneren op de Munstersche besendinge. Die van Hollant sloegen den sestienden April wederom voor datmen behoorde niet meer als drie Plenipotentiarisen te senden/ ofte ten minsten niet meer voor eerst; om het meeste werck te doen / ende het trouwste te helpen afhandelen. Maer de andere persisteerden/ begerende dat van yeder Provintie behoorde een te gaen.

Den seven en twintichsten dito hebben sy als noch haer voorige voorslagh gerepeteert/ ende soo niet / dat sy sustineerden dat yder Provintie behoorde sijn eygen Gecommitteerde te onderhouden. Den vijfden May sijn gelesen de ingredienten ende stoffe om te sullen dienen tot het maecken van de Instructie voor de Plenipotentiarisen nae Munster. Den sevende May werden geaggreert de twee Tractaten onlangs met de Koninckl. Fransche Ambassadeurs geteeckent. Doch hebben de Heeren van Hollant verklaert de geseyde aggreatie toe te staen in dese verstande / dat als noch by sijn Majesteyt van Vranckrijck ende daer het verder sal dienstigh wesen / devoyren souden worden gedaen / om van wegen desen Staet tot Munster ende elders te mogen behouden soodanigen rangh als Koninck Hendrick de vierde onsterffelijcker Memorie aen de selve heeft geconfereert / ende dat ondertusschen de Heeren die als Plenipotentiarisen van wegen desen Staet souden gaen naer Munster / haer aldaer ten opsichte van de Heeren Plenipotentiarisen van Vranckrijck ende andere souden hebben te dragen in conformite van hun Provintiael advijs in dato den twaelfden Februarij lestleden / te weten / datse haer souden onthouden van alle communicatien ten Logemente van de meergeseyde Heeren Ambassadeurs ter tijdt ende wyle toe/ de selve souden mogen goedt vinden / de Plenipotentiarisen van desen Staet te tracteren in sodaniger voegen/ als de Ministers van Venetien by de selve gewoon sijn getracteert te worden/ dat evenwel de Plenipotentiarisen van desen Staet soude vermogen met de Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen van Vranckrijck te confereren / mits daer toe verkiesende een Neutrale plaetse. De Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Zeelant in haer Ho. Mog. Vergaderinge/hebben op de voornoemde aggreatie

ende ratificatie laten aenteeckenen / dat hunne Heeren Principalen niet anders ofte verders in de selve Aggreatie ende Ratificatie en sijn consenterende als onder dese expresse conditie ende verklaringe / te weten / dat de selve hier mede niet en verstaen / eenige veranderinge renovatie ofte confirmatie te doen in de voorgaende Tractaten soo van Alliantie als Ligue offensive ende defensive / met de Croonen van Vranckrijck in de Jaren 1630. 1634. ende 1635. gemaeckt / maer dat haer Ed. Mog. de voornoemde Tractaten sijn laten in haer valeur ende ongeprejudiceert.

Des anderen daeghs de Gedeputeerde van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt versocht zijnde haer naerder te verklarende op de seventiende, achtiende, vier en twinstichsten, ende vijf en twintichste poincten van 't geschrifte geintituleert stof ende ingredienten, om daer uyt te formeren de Instructie voor de Plenipotentiarisen gaende naer Munster / hebben gesegt, dat hunne Heeren Principalen / hadden gewenst / dat door soo menighvuldige debvoiren ende Instantien / mondelinge ende in geschrifte ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gedaen / de andere Provintien eenmael geinformeert hadden konnen worden de Importantie van de egale belastinge van de Havens van Vlaenderen / die als nu zijn / ofte hier namaels souden mogen werden gemaeckt met de riviere van de Schelde / het Sas / ende Swijn / ende de Zee-gaten daer op responderende / mitsgaders de exemtie van de twintich per Cento / etc. soo verre te apprehenderen / dat de Heeren Plenipotentiarisen van wegen desen Staet gaende nae Munster, van nu af in expresse last soude sijn gegeven geheel alle Handelingh met de vyandt af te breecken, ingevalle de voornoemde poincten niet konden worden geobtineert / doch hunne voorsz. Heeren Principalen nu siende / tot hun leetwesen / contrarie / alhoewel haer Ed. Mog. hun ten hooghsten gefundeert vinden / van hun voornoemde gesustineerde niet te wijcken / maer daer by te blyven persisteren ; Soo is't nochtans / dat haer Ed. Mog. in consideratie nemende de verklaringe / by de andere Provintien gedaen / dat het obtineren van de voornoemde egale belastinge en exemtie voorschreve gansch nodich is, waer van den dienst van 't Lant in 't generael in veelderhande respecten is dependerende / ende dat daerom tot dien eynde alles dat mogelijck is / by gebracht moet worden / met presentatie van daer toe / met ernst ende rigeur / te willen coopereren / bindende alleenlijck bedenckelijck van nu af eenigen last aen de voornoemde Heeren Plenipotentiarisen te geven / als haer Ed. Mog. is gedesireert / hun eyndelijck hebben laten bewegen de andere Provintien in desen soo veel te gemoet te gaen / dat haer Ed. Mog. hun hebben last te verklaren te mogen lijden ende te vreden te zijn / dat de besendinge na Munster werde waer genomen / om aldaer door de Plenipotentiarisen van desen Staet op de instructie ten dien fine te arresteren / met den Vyandt in handelinge te treden / ende voor den verderen dienst ende interessen van de Geunieerde Provintien in 't ghenerael ende particulier te vigileren / met dien verstande nochtans / dat de gemelte Heeren Plenipotentiarisen niet alleenlijck in last sullen worden gegeven / ingevalle op de stipulatie van de voorschreve twee poincten van wegen den Coninck van Spaengien swarigheyt wierde gemaeckt / dat sy niet sullen vermogen de selve te laten glisseren / maer daer op sullen moeten by

den insisteren/ ende van hun wederkeeren aen haer Ho. Mog. rapport doen/ om daer op last te ontfangen/ wanneer by haer Ho. Mog. als mede by hunne Heeren Principalen nader sal worden geresolveert wat als dan ten dienste van den Lande in 't generael/ ende van de Provintie van Zeelandt in 't perticulier/ sal dienen te werden gedaen.

Maer noch dat de gheseyde Heeren Plenipotentiarisen sal worden ghelast de meer gemelde pointen in ordere ende rangh/ met ende neffens de andere importanste ende essentieelste pointen/ met den Vyandt te verhandelen/ sonder de selve te reserveren/ tot alle de gheseyde importanste ende essentiele pointen sullen zijn gedefinieert.

Doch op dat hare Ho. Mog. ofte wel eenige Provintien geene impressie soude werden gegeven/ dat hare Heeren Principalen in dese afgaende ende wijckende van hunne voorgaende last/ soude zijn verstandt in den ernst ende yver die by hun in desen tot noch toe is betoont/ ende dat haer Ed. Mog. dese saecke tegenwoordigh met een ander ooge insien ende minder souden apprehenderen/ als hare Ed. Mogende in der daet zijn doende. Soo hebben sy Gedeputeerden van Zeelant niet willen ledich staen/ te verklaren/ dat onder hunne Heeren principalen wel eenige dispariteyt van advijsen is geweest/ aengaende den Voet ende Forme die diende te worden gebruyckt/ omme in desen haer Ed. Mog. Intentie in 't uytvoeren van de voorsz. twee Pointen/ alderbest uyt te wercken/ maer dat haer Ed. Mog. alle tijt eenparighlijck ende met consonante stemmen/ hebben verstaen ende noch zijn verstaende/ dat de meer-genoemde belastinge ende exemptie respective voor den Staet van den Lande in 't generael/ ende de Provintie van Zeelandt in 't particulier/ van soodanigen importantie en gevolge zijn/ dat sonder de selve te optineren/ en daer door voor te komen de swarigheden ende onheylen/ die van wegen haer Ho. Mog. by hun over gegeven deductie aengetogen zijn/ by hare Ed. Mog. noyt in 't besluyten van eenigh Tractaet van Treves metten Vyandt sal worden geconsenteert.

Den elfden May heeft de Heer van Meynderswijck aen haer Ho. Mog. overgelevert seecker Memoriael/ door den Secretaris Brasset, aen hem Heer van Meynderswijck verhantreyckt/ mede brengende/ dat de Heeren Graven van Avaux ende la Roche Plenipotentiarisen van wegen den Koning van Vranckrijck tot Munster/ hem Heer Brasset by Brief/ dato Munster den acht en twintich April lestleden hadden gelast/ aen haer Ho. Mog. te communiceren den aenvang van de besoignes tot Munster/ ende de openinge der respective Procuratien aldaer geschiet/ soo van wegen den Keyser/ als Koning van Spangien respective/ daer in dat bevonden zijn verscheyden difficulteyten/ so ter regarde van de Titulen ende qualiteyt/ als ten insichte dat de Plenipotentiarisen van den hooghgemelten Keyser/ ende den voorsz. Coninck van Spaengien/ niet suffisant en soude zijn tot besluyt van Pays/ ende dat daer in oock geen mentie wiert gemaeckt van de Geallieerde van Vranckrijck/ verder als in generale termen in de prefactie van dien; Item dat de Plenipotentiarisen van Spaengien elck hebben hare aparte en besondere procuratie/ gedepescheert in een extraordinaire forme met groote defecten/ ende dat de voornoemde Heer Brasset by last als vooren/ was overleverende Copye van de voornoemde pro-

curatien/ zijnde die van den Keyser in Latijnsche / ende die van den Coninck van Spaengien in de Spaensche tale/ verklarende de meer gemelte S. Br... dat de hoochgemelde Plenipotentiarisen van Vranckrijck geerne souden staen haer Ho. Mog. gevoelen op die saken/ waer op gedelibereert zijnde is goet gevonden/ dat de voorsz. Memorie met de ghesepde Copyen der Procuratien gestelt sou worden in handen vande Heeren Meyndersweijck, Matenes, Heemstede, de Knuyt, vander Hoolck, Veldriel, Ripperda, ende Clant, om 't selve te examineren/ daer over te communiceren met sijn Hoogheyt verstaen des selfs hoochwijs advijs ende consideratien/ ende daer van rapport te doen.

Des anderen daechs / alsoo de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provincie van Hollandt den vijfde dito onder anderen hadden aengenomen ad referendum aen de Heeren der selver Principalen Staets-gewijse vergaderd wesende / de advijsen van de andere ses Provintien op 't twee en dertichste ende drie en dertichste point der bewuste ingredienten / tenderende de selve advijsen tot Commissie van eenige Rechters by forme van Cambre mipartie, als oock op de advijsen van de vijf Provintien op 't seventiende point van de selve ingredienten/tenderende de selve advijsen daer henen dat egeen opschorsinge van Wapenen en soude mogen toegestaen worden, ghéduyrende de Negotiatie tot Munster, mitsgaders van de advijsen van de meergemelte Provintien op het seven en tachtichste ende acht en tachtichste point van de meer genoemde Ingredienten/tenderende daer henen dat de hostiliteyt ten weder-zijden soude duyren, tot dat den Coninck van Spaengien sijne Ratificatie in behoorlijcke forme op het te maecken Tractaet soude hebben laten inbrengen; Soo hebben de gemelte Heeren Gedeputeerden van de wel opgemelte Provintien van Hollandt/ des aengemaent wesende/ verklaert/ haer te conformeren met de advijsen by de andere ses Provintien den vijfden deses. voornoemt ingebracht op de gesepde twee en dertichste ende drie en dertichste pointen / welcke twee pointen dienvolgens na voorgaende deliberatie wierde gehouden voor geapprobeert om in de te maken Instructie voor de Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet mede gestelt te worden ; ende wat belanght de advijsen van de vijf Provintien ten gesepde dage mede ingebracht op het sevenstichte, seven en tachtichste ende acht en tachtichste point deses aengaende/ hebben de opgemelte Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt verklaert / dat de Heeren der selver Principalen haer dies aengaende oock hadden geconformeert met de advijsen van de opgemelte vijf Provintien/ in desen verstande nochtans/ dat so wanneer aen de meer gemelte Plenipotentiarisen eenige Propositie soude voorkomen concernerende het subject in de gesepde pointen geexpresseert / tenderende tot een of het ander getal tot den gemelte Stilstant / dat by de selve onder de hant daer van advertentie souden worden gedaen aen de Regeringe / om na gelegentheyt van tijdt ende saecken dienshalven te mogen resolveren / als de selve soude meeste dienste van den Lande bevinden soude te behooren. De Heeren Gedeputeerden van Gelderlandt hebben haer op de meer genoemde seventichste, seven en tachtichste ende acht en tachtichste pointen ghevoecht ende gheconformeert met de Provintie van Zeelandt / Utrecht / Vrieslandt / Over-Yssel ende Stadt ende Lande/ ende werden dienvolgens de selve pointen oock ghehouden

ouden voor gheärresteert om in de te maecken Instructie / mede ghestelt te oorden.

De Heeren de With met de andere twee extraordinaris Gedeputeerden van oegen de Provintie van Hollandt / hebben met ende neffens de Heeren ordinaris Gedeputeerden van wegen de selve Provintie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. by expressen last van de Heeren der selver Principalen verklaert / latse te vreden waren dat de kosten die stonden te vallen in de algemeene Negociatie tot Munster / ten aensien van de Plenipotentiarisen van desen Staet / oude gedragen worden by de gesamentlijcke Provintien / nae soodanige quota ils de lasten van den Oorloch by de selve gedragen waren geweest ; behoudens lat wel gelet soude worden op een behoorlijck Reglement dienthalven te maecken / tot betrachtinge van de mesnagie / ende dat geene onnutte kosten ten laste van den Staet en wierden gebracht; Ten anderen dat de opgemelte Heeren der elver Principalen haer lieten bevallen het getal van de Heeren Plenipotentiarisen nae Munster uyt de respective Provintien / waer op gedelibereert zijnde / s goet ghevonden op het eerste point het selve te accepteren / als conform den gewoonlijcken voet ende ordere van 't Landt / ende wel te vreden te zijn / dat een behoorlijck Reglement dienthalven werde ghemaeckt tot betrachtinge van de mesnagie. Op het tweede point / heeft de Provintie van Zeelandt genomineert len Heer Knuyt, om mede te gaen als Plenipotentiaris nae Munster van deen Staet / in desen verstande dat in cas yemandt van de vijf Provintien meer Plenipotentiarisen hier na toegestaen mochte worden als een / datse in sodanigen cas hun ghefundeert hielden tot ghelijck recht van augmentatie. De vijf Provintien hebben gelijcke verklaringe ghedaen / ende heeft oock de Provintie van Hollandt verklaert / dat in cas de andere Provintien meerder als een Plenipotentiaris hier na soude mogen worden geaccordeert / dat sy haer in soodanigen gevalle houden gefundeert tot augmentatie van Plenipotentiarisen nae advenant.

Alsoo de Secretaris Brasset hadde aenghedient dat hy versien ende ghereedt was met de Ratificatien ende Aggreatien van den Coninck van Vranckrijck op het Tractaet van 'tgeldt-secours / met de artijckelen van de Campagne / den negen en twintichste February laetstleden alhier in den Hage ghesloten / als oock mede op het Tractaet concernerende de Negotiatie tot Munster aenghestelt / met den ghevolge ende aenkleven van dien / ende dat van deser zijde op de selve Tractaten ende artijckelen / oock Ratificatien den sevende deses / waren gedepescheert ; Soo is na voorgaende deliberatie goet gevonden te committeren ende authoriseren den Griffier Musch, om de selve Ratificatien tegens die van Vranckrijck op het voornoemde subject uyt te wisselen met den voornoemden Secretaris Brasset, ten dien fine door den Heer presiderende beschepden wesende in de Treves-Kamer / ende by den ghesepde Griffier Musch staende Vergaderinghe rappoort ghedaen wesende / dat alles bevonden is aen de zijde van Vranckrijck gestelt te sijn na behooren. Is goet gevonden dat de respective noodighe depesches / resulterende uyt het eene ofte het ander / der ghesepde artijckelen van de Campagne ofte ter oorsaecke van dien / sullen werden verveerdicht / gelijck oock verveerdicht sal worden procuratie op Sr. Ian Heuft, haer

Ho. Mog. Commissaris/ om in krachte van dien te ontfangen de twaelf hondert duysent gulden Fransch geldt-secours/ volgens ende in krachte van de eerste artijckel van een der gheseyde Tractaten van dit subject sprekende: voorts wert aen den meer ghemelden Sr. Brasset gegeven een Acte van verklaringe van dat de gemelte uytwisselinge van weder-zijdts Ratificatie was geschiedt/ om te strecken tot des selfs nareechtinge.

Van de præliminaire poincten / ten minsten de drie voornaemste / hebben de Heeren van Hollandt wederom aengemaent / doch noyt tot eenige fatsoenlijcke verklaringe konnen krijgen. Den sestienden Iuny hebben de Heeren Gedeputeerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. by monde verklaert/ dat sy bemerckten dat de intentie van de Heeren der selver Principalen daer hen ginck / dat de Religie, soo als die by het Synode-Nationael tot Dordrecht in den Jare negentien was bevesticht/ wierdt gheconfirmeert. Ten anderen dat de generale Unie die den negen en twintichsten January vijfthienhondert negen en tseventich binnen Uytrecht ghearesteert / soo als die lagh / ende hier worden gepractiseert/ was ende bleef vast gestelt. Ten derden, dat in cas van Vrede ofte Trebes / aen de handt soude worden gehouden genoechsaem getal van Krijchs-volck, gelijck in 't voorgaende Bestandt was geschiedt/ ende dat het selve getal na ghelegentheyt by consent van de Provincien / met advijs van sijn Hoogheyt/soude vermeerdert ofte verminderd worden / soo als tot verseekeringe van desen Staet soude dienstich worden gevonden/waer op de gemelde Heeren van de Provintie van Hollandt nader versocht wesende/ om deses aengaende een schriftelijck ende Cathegorische verklaringe aen haer Ho. Mog. te willen overleveren/ ende sulcks geexcuseert hebbende/ is goet gevonden dat desen aengaende by Missive / ofte by Besendinge / versoeck soude worden gedaen aen de opgemelde Heeren der selver Principalen ter eerster by-een-komste na dien.

In der daedt/ om redenen hier te voor oock aenghetogen / konde niet tot nadere verklaringe daer op ghedaen worden / ende hebben haer de Provincien het selde by provisie laten gevallen / immers dien onderminder voorts gheraden te resolveren van tijdt tot tijdt op 't geene tot de Besending eerlijck/nodich ende dienstich mocht zijn.

Tot den Godts dienst onder de Familie van de Heeren Ambassadeurs sijn versocht ende bestelt de Heeren Lotius in den Hage ende Teckmann tot Uytrecht respective Predicanten; Tot Secretaris is genoemt de Heer Gewinckel, Fiscael van de Domeynen van Hollandt/ die namaels daer van geexcuseert ende in sijn plaets gestelt is de Heer Verburgh, tot Hofmeester Van Dalen, men heeft staet gemaeckt tot vier Carossen/ elck tot ses paerden. Item dat yder Ambassadeur soude hebben een Edelman ende vier Dienaers, de Livereyen alle van een Coleur.

In October wiert de Heer van Oosterwijck gesonden in Vranckrijck met een ample Instructie / meest ende principalijck raeckende het negende artykel der Ligue Guarantie, ende eenen titulen, Rangh, hant, &c. die men al noch bleef difficulterende aen desen Staet ende des selfs Ambassadeurs / maer al in 't laetste van dit Jaer vier en veertich, persisteerde Vranckrijck in hare

weyge-

neygeringe der selver ceremoniale pointen; en van 't negende behoorde anders niet wierde men te Hove niet hooren spreken: de Cardinael Mazarini had geseyt; dat het voor de werelt soude spottelijck staen te maecken ot Munster eene vrede; ende op een ende der selver tijdt, of wel te voor, te beloven weder te breken.

Van 't geene van wegen Engelandt hier is gepasseert/ sal noch met weynich aen roeren. Den tweeden Januarij deden die van Rotterdam deur haer Pensionaris den Heer Beaumont aen hare Ho. Mog. klagen/ dat de Schepen van dese Landen belet wiert tot Nieucasteel koolen te halen/ dies de Ambachten de selve van nooden hebbende/ daer by haer niet weynich geincommodeert vonden; dat wel nu ende dan Engelsche Schepen yets brachten/ maer soo dier/ dat sy voor 't hoet of acht sacken ('t welck placht te gelden negen of tien gulden) nu betaelden veertich gulden; dies hy versocht dat met des Konincks Resident Boswel mocht werden gesprooken/ om deur schryvens devoir te doen by den Koningh/ ten eynde het verboth in getrocken/ ende den Ingesetenen deser Landen/ als te voor/ mocht gepermitteert worden/ self directelijck derwaerts weder te varen/ ende kolen inkopen ende uytvoeren.

Den vijftienden Iannuary namen haer afscheyt de Heeren Boreel ende Rensworde, om te gaen na Engelandt.

De Engelsche troublen gaven verscheydene questien ende casus, waer op niet altijdt konde soo terstont decisie vallen. Die van de Admiraliteyt van Amsterdam representeerden dat by neutralen (insonderheyt by de Engelsche ooch Sweedtsche) gebrocht wierden Schepen met Canon ter boort liggende/ ende voorts munitie van Oorlogh daer toe dienende; daer van geen Landts uytgaende recht wiert betaelt.

Die van Rotterdam vertoonden of niet behoorde een ordre gestelt te worden dat alle uytheemsche Schepen van Oorloge komende op de Reeden ende stroomen deser Landen/ in het uytzeylen gehouden souden wesen te blyven leggen ende geen ancker te lichten/ als vier en twintich uyren na dat de Vlooten Koopvaerdy-schepen deser Landen van de selve Reeden/ Havens ende Stroomen souden sijn Zeewaerts vertrocken/ om haer Commercien des te vryer ende sonder vreese der uytheemsche Oorlogh-schepen te dryven/ want het gebeurde veel dat soodane uytheemse Oorlogh-schepen/ 't eene of 't ander Schip uyt de Vlote nam/ onder pretext datse Konincks of Parlements waren.

In 't begin van Februarius was een casus (die dickwils gebeurde) dat een schip uyt Texel loopende/ ende onder andere geladen hebbende eenige musquetten/ rustingen/ ende Pistolen/ voorts Olie/ Pot-asscheende/ Hennip/ genomen wiert by een Doggeboot/ met Commissie van de Koningh van Engelandt varende; 't selve Schip beset met acht à negen Engelsche/ wiert gedwongen deur tempeest Ter-Veer in Zeelandt in te loopen; de Admiraliteyt sulcx herwaerts overschryvende/ ende de saecke deur Gedeputeerdens met Sijn Hoocheyt gecommuniceert zijnde/ is goedtgevonden het gemelte Schip ende goedt te doen restitueren aen de eerste originele Eygenaers; ende deur de Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt by den Coninck devoir te doen om niet alleen niet meer te geven dusdanige Commissie; maer ooch die alrede gegevene weder in te trecken. Ende also het nemen van sodane Engelsche schepen soo in Zeelant/ Maese/

Ho. Mog. Commissaris/ om in krachte van dien te ontfangen de twaelf hondert duysent gulden Fransch geldt-secours/ volgens ende in krachte van het eerste artijckel van een der ghesepde Tractaten van dit subject sprekende. voorts wert aen den meer ghemelden Sr. Brasset gegeven een Acte van verklaringe van dat de gemelte uytwisselinge van weder-zijdts Ratificatie was geschiedt/ om te strecken tot des selfs narechtinge.

Van de præliminaire pointen / ten minsten de drie voornaemste / hebben de Heeren van Hollandt wederom aengemaent / doch noyt tot eenighe schriftelijcke verklaringe konnen krijgen. Den sestienden Iuny hebben de Heeren Gedeputeerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. by monde verklaert, dat sy bemerckten dat de intentie van de Heeren der selver Principalen daer henen ginck / dat de Religie, soo als die by het Synode-Nationael tot Dordrecht in den Jare negentien was bevestight/ wierdt gheconfirmeert. Ten anderen dat de generale Unie die den negen en twintichsten January vijfthienhondert negen en tseventich binnen Uytrecht gheaccresteert / soo als die lach / ende hadt worden gepractiseert/ was ende bleef vast gestelt. Ten derden, dat in cas van Vrede ofte Treves / aen de handt soude worden gehouden genoechsamen aental van Krijchs-volck, gelijck in 't voorgaende Bestandt was gheschiedt/ende dat het selve getal na ghelegentheyt by consent van de Provincien / met advijs van sijn Hoogheyt/soude vermeerdert ofte verminder worden / soo als tot versekeringe van desen Staet soude dienstich worden gevonden/ waer op de gemelde Heeren van de Provintie van Hollandt nader versocht wesende/ om deses aengaende een schriftelijck ende Cathegorische verklaringe aen haer Ho. Mog. te willen overleveren/ ende sulcks geexcuseert hebbende/ is goet gevonden dat desen aengaende by Missive / ofte by Besendinge / versoeck soude worden gedaen aen de opgemelde Heeren der selver Principalen ter eerster by-een-komste van dien.

In der daedt/ om redenen hier te voor oock aengehetogen / konde niet tot andere verklaringe daer op ghedaen worden / ende hebben haer de Provincien de selve by provisie laten gevallen / immers dien onvermindert voort ghegaen te resolveren van tijdt tot tijdt op 't geene tot de Besending eerlijck/nodich en dienstich mocht zijn.

Tot den Godts dienst onder de Familie van de Heeren Ambassadeurs sijn versocht ende bestelt de Heeren Lotius in den Hage ende Teckmann tot Uytrecht respective Predicanten; Tot Secretaris is genoemt de Heer Gewinckel, Fiscael van de Domeynen van Hollandt/ die namaels daer van geexcuseert ende in sijn plaets gestelt is de Heer Verburgh, tot Hofmeester N. van Dalen, men heeft staet gemaeckt tot vier Carossen/ elck tot ses paerden. Item dat yder Ambassadeur soude hebben een Edelman ende vier Dienaers, de Liverpen alle van een Coleur.

In October wiert de Heer van Oosterwijck gesonden in Vranckrijck met een ample Instructie / meest ende principalijck raeckende het negende artijckel der Ligue Guarantie, ende eeren titulen, Rangh, hant, &c. die men al noch bleef difficulterende aen desen Staet ende des selfs Ambassadeurs / maer in 't laetste van dit Jaer vier en veertich, persisteerde Vranckrijck in haer

weyg

weygeringe der selver ceremoniale pointen; en van 't negende bewuste artijckel wierde men te Hove niet hooren spreken: de Cardinael Mazarini had geseyt; dat het voor de werelt soude spottelijck staen te maecken tot Munster eene vrede; ende op een ende der selver tijdt, of wel te voor, te beloven weder te breken.

Van 't geene van wegen Engelandt hier is gepasseert/ sal oock met weynich aen roeren. Den tweeden Januarij deden die van Rotterdam deur haer Pensionaris den Heer Beaumont aen hare Ho. Mog. klagen/ dat de Schepen van dese Landen belet wiert tot Nieucasteel kolen te halen/ dies de Ambachten de selve van nooden hebbende/ daer by haer niet weynich geincommodeert vonden; dat wel nu ende dan Engelsche Schepen yets brachten/ maer soo dier/ dat sy voor 't hoet of acht sacken ('twelck placht te gelden negen of tien gulden) nu betaelden veertich gulden; dies hy versocht dat met des Koninckx Resident Boswel mocht werden gesprocken/ om deur schryvens devoir te doen by den Koningh/ ten eynde het verboth in getrocken/ ende den Ingesetenen deser Landen/ als te voor/ mocht gepermitteert worden/ self directelijck derwaerts weder te varen/ ende kolen inkopen ende uytvoeren.

Den vijftienden Iannuary namen haer afscheyt de Heeren Boreel ende Renswoude, om te gaen na Engelandt.

De Engelsche troublen gaven verscheydene questien ende casus, waer op niet altijdt konde soo terstont decisie vallen. Die van de Admiraliteyt van Amsterdam representeerden dat by neutralen (insonderheyt by de Engelsche oock Sweedtsche) gekocht wierden Schepen met Canon ter boort liggende/ ende voorts munitie van Oorlogh daer toe dienende; daer van geen Landts uytgaende recht wiert betaelt.

Die van Rotterdam vertoonden of niet behoorde een ordre gestelt te worden dat alle uytheemsche Schepen van Oorloge komende op de Reeden ende Stroomen deser Landen/ in het uytzeylen gehouden souden wesen te blyven leggen ende geen ancker te lichten/ als vier en twintich uyren na dat de Vlooten Koopvaerdy schepen deser Landen van de selve Reeden/ Havens ende Stroomen souden zijn Zeewaerts vertrocken/ om haer Commercien des te vryer ende sonder vreese der uytheemsche Oorlogh-schepen te dryven/ want het gebeurde veel dat soodane uytheemse Oorlogh-schepen/ 't eene of 't ander Schip uyt de Vloot nam/ onder pretext datse Koninckx of Parlements waren.

In 't begin van Februarius was een casus (die dickwils gebeurde) dat een schip uyt Texel loopende/ ende onder andere geladen hebbende eenige musquetten/ rustingen/ ende Pistolen/ voorts Olie/ Pot-asscheende/ Hennip/ genomen wiert by een Doggeboot/ met Commissie van de Koningh van Engelandt havende; 't selve Schip beset met acht a negen Engelsche/ wiert gedwongen deur tempeest Ter-Veer in Zeelandt in te loopen; de Admiraliteyt aldaer herwaerts overschryvende/ ende de saecke deur Gedeputeerdens met Sijn Hoocheyt gecommuniceert zijnde/ is goedtgevonden het gemelte Schip ende goedt te doen restitueren aen de eerste originele Eygenaers; ende deur de Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt by den Coninck devoir te doen om niet alleen niet meer te geven dusdanige Commissie; maer ooch die alrede gegevene weder in te trecken. Ende also het nemen van sodane Engelsche schepen soo in Zeelant/

Maese/

Maese/ Goeree ende Texel/ meermael soo by Coninckſche als Parlements Commissie-Vaerders ghebeurde/ soo hebben haer Ho. Mog. den veerthiende Marty de Admiraliteyten doen aenschrijven / dat sy alle sodane Commissie-Vaerders / komende in de Canalen ofte op de stroomen deser Landen / om de schepen van dien/ of andere Natien te bespieden/ visiteren / ofte aen te tasten met ghemoede ofte onghemoede / souden doen vertrecken/ ende alle schade doen repareren/ oock in cas dat de Commissie-Vaerders eenige visitatie onderstonden te doen / aen / by / ofte omtrent de selve Canalen / ofte oock wel in de open Zee aen schepen deser Landen/ ofte van andere Natien / komende van ofte na dese Landen ofte daer naer toe ghemunt hebbende; dat de Oorloch-schepen in eedt ofte dienst van desen Staet zijnde/ sulcks souden effective hebben te beletten.

Ende alsoo conform dese ordere in de Maes voor den Briel seecker Engels Parlements Commissie-Vaerder wierde by den Luytenant Admir. Tromp aengehaelt / soo dede den Graef van Warwyck aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet hevige klachten/ niet sonder dreygementen/ dies men aen de gemelte Ambassadeurs schickte alles wat tot justificatie van dese saecke dienen konde. In April liet de Coninck van Engelandt haer Ho. Mog. door sijn Resident Boswel notificeren dat hy had open ende vry gestelt niet alleen aen alle sijn Onderdanen/ maer oock voor alle vreemde Natien/ den handel van de Engelse Wolle Laeckenen/ te voor by Coninckliјck Octroy / alleen aen de Compagnie van de Marchands Avanturiers toe-gestaen ende gegeven; maer nu om dat sy so tot Londen als tot Rotterdam des Parlements Party volchden / by den Coninck haer weder afgenomen.

In Mayo dede hy Resident weder ernstighe klachten/ van dat men soude relaxeren seecker Parlements Capiteyn Zacharias, die Coninckx schepen alhier binnen de Canalen ende Stroomen hadde genomen / ende schip ende goet na Londen opgesonden/ versoeckende dat voor ende al eer hem te relaxeren, gemelte Coninckx schepen goet ende Volck mochte werden gerestitueert: Doch des onaengesien wierde de Capiteyn vry gestelt/ alleen op hoop dat den Grave van Warwyck doen Admirael by 't Parlement/ oock ghemelte Volck/ schip en goet soude relaxeren/ tot welcken eynde schrijvens van haer Ho. Mog. afginck aen den Admirael.

Van wegen Oost-Vrieslandt hebben de aenwesende Gecommitteerden niet alleen des Graefs/ maer oock der Stenden / noch gedurich aengehouden om Evacuatie der Hessischen / ofte moederatie der Contributien. In Januario representerende de Secretaris Sparringa dat de Hessische al wederom / niet aengesien het geene deur den Heer Lintelo was geobtineert by de Lant-Gravinne, de volle Maentlijcke Contributie van dertien duysent Rijcxdaelers ten scherpsten executeerden; daer op niet anders al noch gedaen wiert als favorabelijck te schrijven aen de Landt-Gravin/ die dan sulcks excuseerde als voor desen.

In Januario wiert derwaerts ghesonden de Heer van Gent, nam een Ingenieur met sich/ om by die occasie inspectie te nemen op de Fortificatien/ en hoe het Graefschap in staet van defensie soude komen worden ghebracht. In Februario wierden de Heeren Bronckhorst ende de Witte, gecommitteert in

dese saecke/ versocht de saecke daer heen te beleyden dat de Contributie mocht werden gemodereert op thien duysent Rijcxdalers ter Maendt.

De Graeflijcke Oost-Vriesche gingen noch verder/ behalven de evacuatie oock arbeydende dat eenmael het bewuste defensions werck ten goeden eynde mocht werden gebracht/ om terstont na de Evacuatie der Hessische/ in posture te sijn tegen alle die in toekomende wederom in de Graefschap mochten willen logeren/ om waer toe te komen/ men aen den Graef/ de Stenden ende de Stadt Embden schreef om haer Gecommitteerde volkomen gelast te senden tegen den eersten Mey. Als doen comparerende/ ende de besoigne voorgenomen wordende/ is voor eerst niet sonderlinghs gevolght als dat de Graef met goetvinden van sijn Hoocheyt/doch buyten kennis van hare Ho. Mog. die by desen staet afgedanckte negen Compagnien te voet ende twee te paerde weder in dienst nam/ om op die manier te komen tot het defensions werck/ doch wat onlust ende swaricheyt sulcx heeft verwecht/sal hier na geseyt worden.

De Hessische hebben getracht 't Ampt Rijnberck, als gehoorende onder den Chur-Furst van Colen oock onder haer contributie te stellen/ ende alsoo 't ampt onder protectie der Stadt ende van 't Staetsche garnisoen stonde/ heeft het sulcx geweygert ende de saecke tot Executie laten komen/ alsoo dat die van Calcker het Dorp Meusele genoechsaem half uytgheplondert hadden. De Commandeur Wijnbergen tot Rijnberck hadde daer over by retorsie den Hessischen Ritmeester Valcke, ende noch een Officier in Arrest gehouden. Dese klachten wederzijdts aen hare Ho. Mog. ende Sijn Hoocheyt gekomen zijnde/ is Wijnbergen aengeschreven/ dat hy gemelte Hessische Officieren soude relaxeren/ edoch het selve Ampt met alle civijlheyt ende in goeder discretie protegeren soo veel als in deser voegen soude konnen geschieden, sonder tot feytlijckheden uyt te bersten, voorts wiert oock aen de Commandeur tot Calcker geschreven/ die uyt Meusele wech gevoerde gevangens desgelijcx te relaxeren/ ende voortaen het ampt Rijnberck te laten ongemolesteert/ tot welcken eynde oock de Heer Ripperda versocht wiert den Hessischen Minister Vickefort tot sich te bescheyden/ende sulcx te doen weten/ om alle wijdere tot dien eynde nodige officien te willen doen by de Landt-Gravinne.

Iteratijve klachten sijn oock gekomen van Schippers ende Koopluden ingesetene deser Landen handelende langs den Rhijn/ oock de Hout-koopers tot Wesel, Dorth, Amsterdam ende elders ter saecke dat de Hessische soo op den Rhijn/ als die per asse gaende Coopmanschappen/ soo ondraechlijck beswaerde/ waer over veel mael ghedelibereert met sijn Hoogheyt/ veel mael aen de Landt-Gravin gheschreven/ ende veel mael met Crosick ende Vickefort ghesproocken zijnde/al te vergeefs; heeft doch sijn Hoogheyt niet konnen goet vinden eenige feytelijck tegens de Landt-Gravin voor te doen nemen; maer is ter contrarie op recommendatie der Franschen/ haer alle moghelijcke Assistentie gedaen/ als meer ghesept is/ oock aengaende het geene Sy versocht in April/ dat haer Hooch Mog. mocht believen te schrijven soo aen de Magistraet van Keulen als te doen stropen onder de Gilden/ten eynde sy haer Stadts Krijchsvolck mochten houden by Neutraliteyt/ ende niet laten ghebruycken tot assistentie der Keyserschen: dat oock de Hessischen mocht vry werden gestelt/ om de

Stadt Keulen te frequenteren; anders [illegible] dat de Hessische Wapenen niet so de konnen langer consenteren ende toestaen de Commercien op ende uyt Stadt gaende.

Van wegen Bremen was alrede voor eenighe weecken hier gekomen Bedmannus Herdesianus, Syndicus, in December lestleden proponeerende mede dat de Graef van Oldenburch hadde voor omtrent een en dertich Jaren ghetracht eenen Tol te leggen op den Vryen Weser-stroom; welck stroom de gemelde Stadt toebehoorende; dat Anno negentien hy op den [illegible] de by den Keyser ende eenige Chur-Vorsten talem qualem consensum [illegible] hadde bekomen (men is in ervaringh gekomen dat den Graef, [illegible] den Keyser Ferdinand seer necessiteux zijnde, eene goede somme gelts [illegible] om noyt weder te krygen, ende daer door dese Concessie erlangde) ende Anno drie en twintich een Keyserlijck diploma. Doch wederom/ dat het [illegible] Jaer by die van de Stadt een Keyserlijcke inhibitie was te wege gebracht. Doch was de Concessie geclausuleert/ dat de Graef soude [illegible] de Jurisdictie van de grondt waer hy de Tol wilde heffen/ hem toebehoorde: des niettegenstaende hadde de Keyser nu onlangs hem met den Tol gheinvestieert doch alles salvo jure tertii, versocht een ernstich afmaningh schrijvens om haer Ho. Mog. eygen hier onder versemde interesse/ aen den Graef. In Ianuario versochte Commissarien/ voor den welcken hy in vertrouwen heeft gecommuniceert/ dat die van Bremen niet ongeneyght souden zijn/ om de oude Anno sestien gemaeckte Alliancie met desen Staet/ te vernieuwen. In 't laetste van Ianuarius hebben haer Ho. Mog. sijne Expeditie ghecefereert/ [illegible] afmaningh schrijvens/ ende aengaende de vernieuwinge der Alliancie [illegible] om verklarende/ gelijck voor desen/ dat de Steden Lubeck, Bremen ende Hamburch eerst haer selfs onderlingh soude hebben te samen te [illegible]; [illegible] Anno sestien, tien Steden in de Alliancie waren geweest/ soo [illegible] Ho. Mog. nu haer niet bysonderlijck daer in verklaren/ soo langh [illegible] een ofte twee Steden haer openbaerden. Hem wierde vereert een goude keten van ses hondert gulden.

Hamburch hadde in 't voorleden Jaer door den Heer Muller [illegible] vernieuwinge oock laten aenbieden/ ende kreegh dierghelijck bescheyt. [illegible] wederkomst van gemelden Herdesianus, sijn de selve drie Steden te samen geweest/ Bremen ende Hamburch hebben haer verklaert ende [illegible] Vernieuwinghe; Lubeck, als ghelegen aen de Oost-zee/ ende [illegible] ge Jaren met Dennemerck wel staende/ heeft verklaert wel [illegible] zijn/ doch eerst te willen sien wat succes de ander twee Steden hebben/ [illegible] wat manier ende conditien de renovatie soude ghescheiden. Desen [illegible] Heeren der beyde Steden alleen ghesonden last ende commissie op [illegible] mentlijcke Hansesteden Resident/ met Credentialen so aen haer Ho. Mog. [illegible] aen sijn Hoogheyt; Ick/ weetende dat sonder advijs/ ooch by [illegible] Hoogheyt/ niets ghedaen wiert/ vonde geraetsaem eerst dit [illegible] met sijn Hoogheyt/ troch derhalven na het Leger/ doen tot Assenede, [illegible] Ick den negentiende Iuny zijnde Sondach, des morgens noch voor de [illegible] tie/ hem sprack/ overleverende de Brief van Credentie/ [illegible]

Steden

Steden geresolveert zijnde tot de selve Vernieuwinge daer toe speciaelijck ver-
sochte sijne Princelijcke gunst /, ende sonder sijn goedt vinden dit niet soude aen-
vangen/ooch geerne uytstellen tot sijn wederkomst uyt het Veldt. Hy verklaer-
de dat het uytstel niet van nooden was / dat hy tot het werck alles goets wilde
geern by-brengen / ende de saecke aen de Staten Generael recommanderen.
Voorts my vragende wat Ick nieuws hadde van den Krijgh in Dennemerc-
ken/ ende daer van yets indifferent gesprooken hebbende/nam Mijn affchept.
Den seven en twintichsten Iuny Mijn Credentialen aen haer Ho. Mog. over-
gelevert hebbende/ sijn my geordonneert de Heeren Capelle, Mathenes, Hoolck,
Roorda, Ripperda ende Aldringa. Wat in de Conferentie is ghepasseert/ wij-
ders gesloten ende gevolcht/ sal hier na volgen.

In Februario ben Ick mede gelast geweest van de Stadt Lubeck, aengaen-
de seecker Schip/ 't welck aldaer te huys hoorende/ende komende voor ancker
omtrent Doever, om na ingenomene provisie voort te gaen na Liorno, was by
Foran Commandeur van de Cruyssers van Rotterdam opgebracht/alleen uyt
presumptie dat het naer Duynkercken wilde ; de Schipper hadde sijn Boots-
volck niet al te wel getracteert / daer tegens de Reders van de Cruyssers sijne
weder-partye gaven aen 't Volck onderhoudt/ende beloofden haer nae gewon-
nen Proces haer huyr ; togen alsoo van de selve getuygenisse/van de Schipper
in Zee gehoort te hebben dat hy nae Duynkercken wilde : waer tegen Ick in 't
Collegie der Admiraliteyt audientie hebbende / verthoonde sulcks wel te mo-
gen sijn geseyt/ om te konnen dienen wanneer hy in handen van de Duynkerc-
kers soude komen te vervallen/ gelijck de meeste apparentie was/ de Zee meest
vol Duynkerckers zijnde : Ooch of hy wel sulcks in sin hadde gehadt / dat hy
of van propoost verandert was / ofte noch konde veranderen / maer alles was
te vergeefs : de Reders van de Cruyssers hadden veel kosten gedaen/ ende son-
der dese buydt/ waren uyt der Zee geweest / alsoo wiert schip ende goet gecon-
fisqueert; den Schipper niet/ maer de Bootslieden haer huyr gegeven.

Voor desen is dickwils mentie gemaeckt van het geene de Chur-Vorst van
Brandeburgh als Vorst van Cleef/ volgens Obligatie schuldich was. Na veel
vermaninghe ende ooch dreyginghe van Executie / sijn van wegen den Chur-
Vorst ofte sijne tot Cleef achtergelatene Regerings-Raden/ in den Hage geko-
men de Heeren Iohan van Diest ende Iohan van Moetsvelt, den een en dertich-
sten May audientie hebbende/ ende post curialia, seyde gelast te zijn te komen in
liquidatie over de geseyde schuldt ; klagende over de verdorvenheyt van 't Lant
te Cleef / tacite te kennen ghevende dat de bekans Iaerlijckse inlegeringe van
dese Staets Armee/ veel tot dat verderf hadde ghecontribueert / ende Com-
missarien soo tot de selve liquidatie, als nadere Conferentie bekomen hebbende/
hebben vervolgens eerstelijck versocht communicatie van verscheyde stucken/
Brieven / Resolutien / Besoignen ende handelingen over dese schuldt ghevallen/
pretenderende dat de Graef van Swartsenburch , groot Favorijt ende Direc-
teur van den overleden Chur-Vorst / de andere Raden seer ignorant van dese
saecke hadde gehouden. Haer oochmerck was tijdt te gewinnen / de saecke in
languеur te trecken/ ende alsoo de Executie ende betalinge te ontkomen/ ver-
wijtende ende voorwerpende de fauten van de inleghheringe deses Staets / wilden

 sulcks

curatien/ zijnde die van den Keyser in Latijnsche / ende die van den Coninck van Spaengien in de Spaensche tale/ verklarende de meer gemelte S^r. B... dat de hoochgemelde Plenitotentiarisen van Vranckrijck geerne soude ve... staen haer Ho. Mog. gevoelen op die saken/ waer op gedelibereert zijnde is ge... gevonden/ dat de voorsz. Memorie met de gheseyde Coppen der P... gestelt sou worden in handen vande Heeren Meynderswijck, Marenes, Heem... de, de Knuyt, vander Hoolck, Veldriel, Ripperda, ende Clant, om ... examineren/ daer over te communiceren met sijn Hoogheyt verstaen ... hoochwijs advijs ende consideratien/ ende daer van rapport te doen.

Des anderen daechs/ alsoo de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Hollandt den vijfde dito onder anderen hadden aengenomen ... ferendum aen de Heeren der selver Principalen Staets-gewijse vergaderd ... sende / de advijsen van de andere ses Provintien op 't twee en dertichste ende drie en dertichste point der bewuste ingredienten / tenderende de selve advijse tot Commissie van eenige Rechters by forme van Cambre mipartie, als ... op de advijsen van de vijf Provintien op 't seventiende point van de selve In- gredienten/tenderende de selve advijsen daer henen dat egeen *opschorsinge* va... Wapenen en soude mogen toegestaen worden, ghéduyrende *de Negotiatie* to... Munster, mitsgaders van de advijsen van de meergemelte Provintien op het seven en tachtichste ende acht en tachtichste point van de meer genoemde In- gredienten/tenderende daer henen dat de hostiliteyt ten weder-zijden soude duyren, tot dat den Coninck van Spaengien sijne Ratificatie in behoorlijcke forme op het te maecken Tractaet soude hebben laten inbrengen; Soo hebben de gemelte Heeren Gedeputeerden van de wel opgemelte Provintien van Hol- landt/ des aengemaent wesende/ verklaert/ haer te conformeren met de advij- sen by de andere ses Provintien den vijfden deses voornoemt ingebracht op de gesepde twee en dertichste ende drie en dertichste pointen / welcke twee pointen dienvolgens na voorgaende deliberatie wierde gehouden voor geaccordeert om in de te maken Instructie voor de Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet mede gestelt te worden; ende wat belanght de advijsen van de vijf Provintien ten gesepde dage mede ingebracht op het sevenstichte, seven en tachtichste ende acht en tachtichste point deses aengaende/ hebben de opgemelte Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt verklaert / dat de Heeren der selver Principalen haer dies aengaende oock hadden geconformeert met de advijsen van de opgemelte vijf Provintien/ in desen verstande nochtans/ dat so by ... aen de meer gemelte Plenipotentiarisen eenige Propositie soude worden ... concernerende het subject in de gesepde pointen geexpresseert / tenderende ... een of het ander getal tot den gemelte Stilstant / dat by de selve onder de hant daer van advertentie soude worden gedaen aen de Regeringe / om na gelegent- heyt van tijdt ende saecken diens halven te mogen resolveren / als de selve ... meeste dienste van den Lande bevinden soude te behooren. De Heeren Ge- puteerden van Gelderlandt hebben haer op de meer genoemde seventichste, se- ven en tachtichste ende acht en tachtichste pointen ghevoecht ende ghecon- meert met de Provintie van Zeelandt / Utrecht / Vrieslandt / Over-Yssel ende Stadt ende Lande/ ende werden dienvolgens de selve pointen oock ... hou-

houden voor ghearresteert om in de te maecken Instructie / mede ghestelt te worden.

De Heeren de With met de andere twee extraordinaris Gedeputeerden van wegen de Provintie van Hollandt / hebben met ende neffens de Heeren ordinaris Gedeputeerden van wegen de selve Provintie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. by expressen last van de Heeren der selver Principalen verklaert / datse te vreden waren dat de kosten die stonden te vallen in de algemeene Negotiatie tot Munster / ten aensien van de Plenipotentiarisen van desen Staet / soude gedragen worden by de gesamentlijcke Provintien / nae soodanige quota als de lasten van den Oorloch by de selve gedragen waren geweest; behoudens dat wel gelet soude worden op een behoorlijck Reglement diensthalven te maecken / tot betrachtinge van de mesnagie / ende dat geene onnutte kosten ten laste van den Staet en wierden gebracht; Ten anderen dat de opgemelte Heeren der selver Principalen haer lieten bevallen het getal van de Heeren Plenipotentiarisen nae Munster uyt de respective Provintien / waer op gedelibereert zijnde / is goet ghevonden op het eerste point het selve te accepteren / als conform den gewoonlijcken voet ende ordere van 't Landt / ende wel te vreden te zijn / dat een behoorlijck Reglement diensthalven werde ghemaeckt tot betrachtinge van de mesnagie. Op het tweede point / heeft de Provintie van Zeelandt genomineert den Heer Knuyt, om mede te gaen als Plenipotentiaris nae Munster van desen Staet / in desen verstande dat in cas yemandt van de vijf Provintien meer Plenipotentiarisen hier na toegestaen mochte worden als een / datse in sodanigen cas hun ghefundeert hielden tot ghelijck recht van augmentatie. De vijf Provintien hebben gelijcke verklaringe ghedaen / ende heeft oock de Provintie van Hollandt verklaert / dat in cas de andere Provintien meerder als een Plenipotentiaris hier na soude mogen worden geaccordeert / dat sy haer in soodanigen gevalle houden gefundeert tot augmentatie van Plenipotentiarisen nae advenant.

Alsoo de Secretaris Brasset hadde aenghedient dat hy versien ende ghereedt was met de Ratificatien ende Aggreatien van den Coninck van Vranckrijck op het Tractaet van 't geldt-secours / met de artijckelen van de Campagne / den negen en twintichste February laetstleden alhier in den Hage ghesloten / als oock mede op het Tractaet concernerende de Negotiatie tot Munster aenghestelt / met den ghevolge ende aenkleven van dien / ende dat van deser zijde op de selve Tractaten ende artijckelen / oock Ratificatien den sevende deses / waren gedepescheert; Soo is na voorgaende deliberatie goet gevonden te committeren ende authoriseren den Griffier Musch, om de selve Ratificatien tegens die van Vranckrijck op het voornoemde subject uyt te wisselen met den voornoemden Secretaris Brasset, ten dien fine door den Heer presiderende bescheyden wesende in de Treves-Kamer / ende by den gheseyde Griffier Musch staende Vergaderinghe rapport ghedaen wesende / dat alles bevonden is aen de zijde van Vranckrijck gestelt te sijn na behooren. Is goet gevonden dat de respective noodighe depesches / resulterende uyt het eene ofte het ander / der gheseyde artijckelen van de Campagne ofte ter oorsaecke van dien / sullen werden veerdicht / gelijck oock verveerdicht sal worden procuratie op S^r. Ian Heuft, haer

Ho. Mog. Commissaris/ om in krachte van dien te ontfangen de twaelf hondert duysent gulden Fransch geldt-secours/ volgens ende in krachte van het eerste artijckel van een der gheseyde Tractaten van dit subject spreeckende. Voorts wert aen den meer ghemelden Sr. Brasset gegeven een Acte van verklaringe van dat de gemelte uytwisselinge van weder-zijdts Ratificatie was geschiedt/ om te strecken tot des selfs naerechtinge.

Van de præliminaire poincten/ ten minsten de drie voornaemste/ hebben de Heeren van Hollandt wederom aengemaent/ doch noyt tot eenighe schriftelijcke verklaringe konnen krijgen. Den sestienden Iuny hebben de Heeren haer Gedeputeerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. by monde verklaert, te sy bemerckten dat de intentie van de Heeren der selver Principalen daer heen ginck/ dat de Religie, soo als die by het Synode-Nationael tot Dordrecht in den Jare negentien was bevestight/ wierdt gheconfirmeert. Ten anderen dat de generale Unie die den negen en twintichsten January vijfthienhondert negen en tseventich binnen Uytrecht gheaccordeert/ soo als die lach/ ende heeft worden gepractiseert/ was ende bleef vast gestelt. Ten derden, dat in cas van Vrede ofte Treves/ aen de handt soude worden gehouden genoechsaem getal van Krijchs-volck, gelijck in 't voorgaende Bestandt was gheschiedt/ ende dat het selve getal na ghelegentheyt by consent van de Provincien/ met advijs van sijn Hoogheyt/ soude vermeerdert ofte verminder worden/ soo als tot versekeringe van desen Staet soude dienstich worden gevonden/ waer op de gemelde Heeren van de Provintie van Hollandt nader versocht wesende/ om deses aengaende een schriftelijck ende Cathegorische verklaringe aen haer Ho. Mog. te willen overleveren/ ende sulcks geexcuseert hebbende/ is goet gevonden dat desen aengaende by Missive/ ofte by Besendinge/ versoeck soude werden gedaen aen de opgemelde Heeren der selver Principalen ter eerster by-een-komste van dien.

In der daedt/ om redenen hier te voor oock aenghetogen/ konde niet wel andere verklaringe daer op ghedaen worden/ ende hebben haer de Provincien het selve by provisie laten gevallen/ immers dien onverminderd voorts ghedaen te resolveren van tijdt tot tijdt op 't geene tot de Besending eerlijck/ nodich en dienstich mocht zijn.

Tot den Godts dienst onder de Familie van de Heeren Ambassadeurs zijn versocht ende bestelt de Heeren Lotius in den Hage ende Teckmannus tot Uytrecht respective Predicanten; Tot Secretaris is genoemt de Heer G[illegible]winckel, Fiscael van de Domeynen van Hollandt/ die namaels daer van geexcuseert ende in sijn plaets gestelt is de Heer Verburgh, tot Hofmeester [illegible] Dalen, men heeft staet gemaeckt tot vier Carossen/ elck tot ses paerden. In dat yder Ambassadeur soude hebben een Edelman ende vier Dienaers/ de Livereyen alle van een Coleur.

In October wiert de Heer van Oosterwijck gesonden in Vranckrijck met een ample Instructie/ meest ende principalijck raeckende het negende artikel der Ligue Guarantie, ende eeren titulen, Rangh, hant, &c. die men al noch bleef difficulterende aen desen Staet ende des selfs Ambassadeurs/ maer in in 't laetste van dit Jaer vier en veertich, persisteerde Vranckrijck in haer

weyge-

weygeringe der selver ceremoniale pointen; en van 't negende bewuste artijckel wierde men te Hove niet hooren spreken: de Cardinael Mazarini had geseyt; dat het voor de werelt soude spottelijck staen te maecken tot Munster eene vrede; ende op een ende der selver tijdt, of wel te voor, te beloven weder te breken.

Van 't geene van wegen Engelandt hier is gepasseert/ sal noch met weynich aen roeren. Den tweeden Januarij deden die van Rotterdam deur haer Pensionaris den Heer Beaumont aen hare Ho. Mog. klagen/ dat de Schepen van dese Landen belet wiert tot Nieucasteel kolen te halen/ dies de Ambachten de selve van nooden hebbende/ daer by haer niet weynich geincommodeert vonden; dat wel nu ende dan Engelsche Schepen yets brachten/ maer soo dier/ dat sy voor 't hoet of acht sacken ('twelck placht te gelden negen of tien gulden) nu betaelden veertich gulden; dies hy versocht dat met des Konincks Resident Boswel mocht werden gesprocken/ om deur schryvens devoir te doen by den Koningh/ ten eynde het verboth in getrocken/ ende den Ingesetenen deser Landen/ als te voor/ mocht gepermitteert worden/ self directelijck derwerts weder te varen/ ende kolen inkopen ende uytvoeren.

Den vijftienden Iannuary namen haer afscheyt de Heeren Boreel ende Rensvoude, om te gaen na Engelandt.

De Engelsche troublen gaven verscheydene questien ende casus, waer op niet altijdt konde soo terstont decisie vallen. Die van de Admiraliteyt van Amsterdam representeerden dat by neutralen (insonderheyt by de Engelsche noch Sweedsche) gebocht wierden Schepen met Canon ter boort liggende/ ende voorts munitie van Oorlogh daer toe dienende; daer van geen Landts uytgaende recht wiert betaelt.

Die van Rotterdam vertoonden of niet behoorde een ordre gestelt te worden dat alle uytheemsche Schepen van Oorloge komende op de Reden ende Stroomen deser Landen/ in het uytzeylen gehouden souden wesen te blyven leggen ende geen ancker te lichten/ als vier en twintich uyren na dat de Vlooten Koopvaerdy schepen deser Landen van de selve Reden/ Havens ende Stroomen souden zijn Zeewaerts vertrocken/ om haer Commercien des te vryer ende sonder vreese der uytheemsche Oorlogh-schepen te dryven/ want het gebeurde veel dat soodane uytheemse Oorlogh-schepen/ 't eene of 't ander Schip uyt de Vlote nam/ onder pretext datse Konincks of Parlements waren.

In 't begin van Februarius was een casus (die dickwils gebeurde) dat een schip uyt Texel loopende/ ende onder andere geladen hebbende eenige musquetten/ rustingen/ ende Pistolen/ voorts Olie/ Pot-asscheende/ Hennip/ genomen wiert by een Doggeboot/ met Commissie van de Koningh van Engelande varende; 't selve Schip beset met acht à negen Engelsche/ wiert gedwongen deur tempeest Ter-Veer in Zeelandt in te loopen, de Admiraliteyt aldaer het waerts verschryvende/ ende de saecke deur Gedeputeerdens met Zijn Hoocheyt gecommuniceert zijnde/ is goedtgevonden het gemelte Schip ende goedt te doen restitueren aen de eerste origineele Eygenaers; ende deur de Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt by den Coninck devoir te doen om niet alleen niet meer te geven dusdanige Commissie; maer oock die alrede gegevene weder in te trecken. Ende also het nemen van sodane Engelsche schepen soo in Zeelant/

Maese/

Maese/ Goeree ende Texel/ meermael soo by Coninckschе als Parlementische Commissie-Vaerders ghebeurde/ soo hebben haer Ho. Mog. den veertiende Marty de Admiraliteyten doen aenschrijven/ dat sy alle sodane Commissie-Vaerders/ komende in de Canalen ofte op de stroomen deser Landen/ om de schepen van dien/ of andere Natien te bespieden/ visiteren/ ofte aen te tasten met ghemoede ofte ongemoede/ souden doen vertrecken/ ende alle schade doen repareren/ oock in cas dat de Commissie-Vaerders eenige visitatie wilden doen/ aen/ by/ ofte omtrent de selve Canalen/ ofte oock wel in de Zee aen schepen deser Landen/ ofte van andere Natien/ komende van ofte dese Landen ofte daer naer toe ghemunt hebbende; dat de Oorlogh-schepen in eedt ofte dienst van desen Staet zijnde/ sulcks souden effectivelijck beletten.

Ende alsoo conform dese ordere in de Maes voor den Briel seecker Engels Parlements Commissie-Vaerder wierde by den Luytenant Admir. Tromp aengehaelt/ soo dede den Graef van Warwyck aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet hevige klachten/ niet sonder dreygementen/ dies men aen de gemelte Ambassadeurs schickte alles wat tot justificatie van dese saecke diende. In April liet de Coninck van Engelandt haer Ho. Mog. door sijn Resident Boswel notificeren dat hy had open ende vry gestelt niet alleen aen alle sijn Onderdanen/ maer oock voor alle vreemde Natien/ den handel van de Engelse Wolle Laeckenen/ te voor by Coninckl. Octroy/ alleen aen de Compagnie van de Marchands Avanturiers toe-gestaen ende gegeven; maer nu om dat sy so tot Londen als tot Rotterdam des Parlements Party volchden/ by den Coninck haer weder afgenomen.

In Mayo dede hy Resident weder ernstighe klachten/ van dat men spacie te relaxeren seecker Parlements Capiteyn Zacharias, die Coninckx schepen alhier binnen de Canalen ende Stroomen hadde genomen/ ende schip ende goet na Londen opgesonden/ versoeckende dat voor ende al eer hem te relaxeren/ gemelte Coninckx schepen goet ende Volck mochte werden gerestitueert: Doch des onaengesien wierde de Capiteyn vry gestelt/ alleen op hoop dat den Graef van Warwyck doen Admirael by 't Parlement/ oock ghemelte Volck, schip en goet soude relaxeren/ tot welcken eynde schrijvens van haer Ho. Mog. afginck aen den Admirael.

Van wegen Oost-Vrieslandt hebben de aenwesende Gecommitteerde niet alleen des Graefs/ maer oock der Stenden/ noch geduyrich aengehouden om Evacuatie der Hessischen/ ofte moderatie der Contributien. In Januario representerende de Secretaris Sparringa dat de Hessische al wederom (niet aengesien het geene deur den Heer Lintelo was geobtineert by de Lant-Gravin) de volle Maentlijcke Contributie van dertien duysent Rijcxdaelders ten scherpsten executeerden; daer op niet anders al noch gedaen wiert als favorabeljck te schrijven aen de Landt-Gravin/ die dan sulcks excuseerde als voor desen.

In Ianuario wiert derwaerts ghesonden de Heer van Gent, nam een Ingenieur met sich/ om by die occasie inspectie te nemen op de Fortificatien/ ende hoe het Graefschap in staet van defensie soude konnen worden gebracht. In Februario wierden de Heeren Bronckhorst ende de Witte, ghecommitteert in dese

dese saecke/ versocht de saecke daer heen te beleyden dat de Contributie mocht werden gemodereert op thien duysent Rijcxdalers ter Maendt.

De Graeflijcke Oost-Vriesche gingen noch verder / behalven de evacuatie oock arbeydende dat eenmael het bewuste defensions werck ten goeden eynde mocht werden gebracht/ om terstont na de Evacuatie der Hessische/ in posture te sijn tegen alle die in toekomende wederom in de Graefschap mochten willen logeren / om waer toe te komen / men aen den Graef / de Stenden ende de Stadt Embden schreef om haer Gecommitteerde volkomen gelast te senden tegen den eersten Mey. Als doen comparerende / ende de besoigne voorgenomen wordende/ is voor eerst niet sonderlinghs gevolght als dat de Graef met goetvinden van sijn Hoocheyt/doch buyten kennis van hare Ho. Mog. die by desen staet afgedanckte negen Compagnien te voet ende twee te paerde weder in dienst nam / om op die manier te komen tot het defensions werck / doch wat onlust ende swaricheyt sulcx heeft verweckt/sal hier na geseyt worden.

De Hessische hebben getracht 't Ampt Rijnberck, als gehoorende onder den Chur-Furst van Colen oock onder haer contributie te stellen/ ende also 't ampt onder protectie der Stadt ende van 't Staetsche garnisoen stondt / heeft het sulcx geweygert ende de saecke tot Executie laten komen / alsoo dat die van Calcker het Dorp Meusele genoechsaem half uytgheplondert hadden. De Commandeur Wijnbergen tot Rijnberck hadde daer over by retorsie den Hessischen Ritmeester Valcke, ende noch een Officier in Arrest gehouden. Dese klachten wederzijdts aen hare Ho. Mog. ende Sijn Hoocheyt gekomen zijnde/ is Wijnbergen aengeschreven / dat hy gemelte Hessische Officieren soude relaxeren / edoch het selve Ampt met alle civijlheyt ende in goeder discretie protegeren soo veel als in deser voegen soude konnen geschieden, sonder tot feytlijckheden uyt te bersten, voorts wiert oock aen de Commandeur tot Calcker geschreven / die uyt Meusele wech gevoerde gevangens desgelijcx te relaxeren/ ende voortaen het ampt Rijnberck te laten ongemolesteert / tot welcken eynde oock de Heer Ripperda versocht wiert den Hessischen Minister Vickefort tot sich te bescheyden/ende sulcx te doen weten/ om alle wijdere tot dien eynde noodige officien te willen doen by de Landt-Gravinne.

Iteratieve klachten sijn oock gekomen van Schippers ende Koopluden ingesetens deser Landen handelende langs den Rhijn/ oock de Hout-koopers tot Wesel, Dorth, Amsterdam ende elders ter saecke dat de Hessische soo op den Rhijn/ als die per asse gaende Coopmanschappen / soo ondraechlijck beswaerde / waer over veel mael ghedelibereert met sijn Hooghe yt / veel mael aen de Landt-Gravin ghescheven / ende veel mael met Crosick ende Vickefort ghesproocken zijnde/al te vergeefs; heeft doch sijn Hooghe yt niet konnen goet vinden eenige feytelijck tegens de Landt-Gravin voor te doen nemen; maer is ter contrarie op recommendatie der Franschen / haer alle moghelijcke Assistentie gedaen/ als meer ghesevt is / oock aengaende het geene Sy versocht in April/ dat haer Hoogh Mog. mocht believen te schrijven soo aen de Magistraet van Keulen als te doen roepen onder de Gilden/ten eynde sy haer Stadts Krijchs-Volck mochten houden by Neutraliteyt / ende niet laten ghebruycken tot assistentie der Keyserische: dat oock de Hessischen mocht vry werden gestelt/ om de

Stadt Keulen te frequenteren; anderssins dat de [illegible] [illegible] niet souden konnen langer conserveren ende weerstaen de Commercien op ende uyt de Stadt gaende.

Van wegen Bremen was alrede voor eenighe weecken hier gekomen Bernhardus Herdesianus, Syndicus, in December lestleden proponerende, [illegible] dat de Graef van Oldenburch hadde voor ontrent een en dertich Jaer ghetracht eenen Tol te leggen op den Vryen Weser-stroom; welcke stroom de opgemelde Stadt toebehoorende; dat Anno negentien hy op den [illegible] [illegible] by den Keyser ende eenige Chur-Vorsten talem qualem consensum [illegible] hadde bekomen (men is in ervaringh gekomen dat den Graef, pecunia, aen den Keyser Ferdinand seer necessiteux zijnde, eene goede somme gelds leende, om noyt weder te krygen, ende daer deur dese Concessie erlangde) ende Anno drie en twintich een Keyserlijck diploma. Doch [illegible] / dat het [illegible] Jaer by die van de Stadt een Keyserlijcke inhibitie was te wege gebracht. Oock was de Concessie geclausuleert / dat de Graef [illegible] [illegible] de Jurisdictie van de grondt waer hy de Tol wilde heffen / [illegible] [illegible] des niettegenstaende hadde de Keyser nu onlangs hem met den Tol [illegible] doch alles salvo jure tertii, versocht een ernstich afmaningh-schryvens aen haer Ho. Mog. eygen hier onder verscheyde interesse / aen den Graef. In Ianuario versochte Commissarien / voor den welcken hy in [illegible] heeft [illegible]nicéert / dat die van Bremen niet ongeneyght souden zijn / om de onder Anno sestien gemaeckte Alliancie met desen Staet / te vernieuwen. In 't [illegible] van Ianuarius hebben haer Ho. Mog. sijne Expeditie gheresolveert / toe-seggende het afmaningh schrijvens / ende aengaende de vernieuwinge der Alliancie [illegible] om verklarende / gelijck voor desen / dat de Steden Lubeck, Bremen ende Hamburch eerst haer selfs onderlingh souden hebben te samen te [illegible]; [illegible] Anno sestien, tien Steden in de Alliancie waren geweest / soo [illegible] haer Ho. Mog. nu haer niet [illegible] daer in verklaren / soo langh [illegible] als een ofte twee Steden haer openbaerden. Hem wierde vereert een goude keten van ses hondert gulden.

Hamburch hadde in 't voorleden Jaer door den Heer Muller [illegible] vernieuwinge oock laten aenbieden / ende [illegible] [illegible]. [illegible] wederkomst van gemelden Herdesianus, sijn de selve drie Steden te samen geweest / Bremen ende Hamburch hebben haer verklaert ende [illegible] tot de Vernieuwinghe; Lubeck, als gelegen aen de Oost-zee / ende [illegible] [illegible] Jaren met Dennemerck wel staende / heeft verklaert wel [illegible] ongeneyght zijn / doch eerst te willen sien wat succes de ander twee Steden hebben / [illegible] wat manier ende conditien de renovatie soude gheschieden. [illegible] hebben [illegible] Heeren der beyde Steden alleen ghesonden last ende commissie [illegible] [illegible] [illegible] gemeenlijcke Hansesteden Resident / met Credentialen so aen haer Ho. Mog. als aen sijn Hoogheyt; Ick / weetende dat sonder advijs / ende by [illegible] van sijn Hoogheyt / niets ghedaen wiert / vondt geraetsaem eerst dit [illegible] te [illegible] met sijn Hoogheyt / trock derhalven na het Leger / doen tot Assenede, alwaer Ick den negenciende Iuny zijnde Sondach, des morgens noch voor de [illegible] / hem sprack / overleverende de Brief van Credentie / [illegible] dat de selve

Steden

Steden geresolveert zijnde tot de selve Vernieuwinge daer toe specialijck versochte sijne Princelijcke gunst /, ende sonder sijn goedt vinden dit niet soude aenvangen/ooch geerne uytstellen tot sijn wederkomst uyt het Veldt. Hy verklaerde dat het uytstel niet van nooden was / dat hy tot het werck alles goets wilde geern by-brengen / ende de saecke aen de Staten Generael recommanderen. Voorts my vragende wat Ick nieuws hadde van den Krijch in Dennemercken/ ende daer van yets indifferent gesprooken hebbende/nam Mijn afscheyt. Den seven en twintichsten Iuny Mijn Credentialen aen haer Ho. Mog. overgelevert hebbende/ sijn my geordineert de Heeren Capelle, Mathenes, Hoolck, Roorda, Ripperda ende Aldringa. Wat in de Conferentie is ghepasseert/ wijders gesloten ende gevolcht/ sal hier na volgen.

In Februario ben Ick mede gelast geweest van de Stadt Lubeck, aengaende seecker Schip/ 't welck aldaer te huys hoorende/ende komende voor ancker omtrent Doever, om na ingenomene provisie voort te gaen na Liorno, was by Foran Commandeur van de Cruyssers van Rotterdam opgebracht/alleen uyt presumptie dat het naer Duynkercken wilde; de Schipper hadde sijn Bootsvolck niet al te wel getracteert / daer tegens de Reders van de Cruyssers sijne weder-partye gaven aen 't Volck onderhoudt/ende beloofden haer nae gewonnen Proces haer huyr; tugen alsoo van de selve getuygenisse/van de Schipper in Zee gehoort te hebben dat hy nae Duynkercken wilde: waer tegen Ick in 't Collegie der Admiraliteyt audientie hebbende / verthoonde sulcks wel te mogen sijn geseyt/ om te konnen dienen wanneer hy in handen van de Duynkerckers soude komen te vervallen/ gelijck de meeste apparentie was/ de Zee meest vol Duynkerckers zijnde: Ooch of hy wel sulcks in sin hadde gehadt / dat hy of van propoost verandert was / ofte noch konde veranderen / maer alles was te vergeefs: de Reders van de Cruyssers hadden veel kosten gedaen/ ende sonder dese buydt/ waren uyt der Zee geweest / alsoo wiert schip ende goet geconfisqueert; den Schipper niet/ maer de Booslieden haer huyr gegeven.

Voor desen is dickwils mentie gemaeckt van het geene de Chur-Vorst van Brandeburgh als Vorst van Cleef/ volgens Obligatie schuldich was. Na veel aenmaninghe ende ooch dreygینghe van Executie / sijn van wegen den Chur-Vorst ofte sijne tot Cleef achtergelatene Regerings-Raden/ in den Hage gekomen de Heeren Iohan van Diest ende Iohan van Moetsvelt, den een en dertichsten May audientie hebbende/ ende post curialia, seyde gelast te zijn te komen in liquidatie over de geseyde schuldt; klagende over de verdorvenheyt van 't Lant te Cleef / tacite te kennen ghevende dat de vele Jaerlijcksse inlegeringe van deses Staets Armee/ veel tot dat verderf hadde ghecontribueert / ende Commissarien soo tot de selve liquidatie, als nadere Conferentie bekomen hebbende/ hebben vervolgens eerstelijck versocht communicatie van verscheyde stucken/ Acten / Resolutien / Besoignen ende handelingen over dese schuldt ghevallen/ pretenderende dat de Graef van Swartsenburch, groot Favoryt ende Directeur van den overleden Chur-Vorst / de andere Raden seer ignorant van dese saecke hadde gehouden. Haer doch meest was tijdt te gewinnen / de saecke in longueur te trecken/ ende alsoo de Executie ende betalinge te ontkomen/ vertoonende ende voorwerpende de fauten van de inleggeringe deses Staets / wilden

 sulcks

sulcks in afslach brengen; maer daer tegen diende/ dat desen Staet nu so veel Jaren langh de Cleefsche Steden met Guarnisoen/ Amunitie ende Fortificatie hadden versien/ sonder eenige des Vorsten ofte Vorstendoms kosten. Het was oock spottelijck wat sy van de onvermogentheyt haers Landts wisten by-brengen/ want even omtrent desen tijdt/ de Heer Norpraedt van wegen den Chur-Vorst/ met secrete last in 't Landt quam/ sijn desseingh aen niemant als aen den Prins van Oraengien communicerende/ doch daer in bestondt dat hy eenighe nieuwe Troupen in 't Landt te Cleef aennam; men hadde gen gelt om desen Staet de opghemelde schuldt te betalen/ ende men hadde gelt om nieuwe Werbinge te doen.

Norpraedt hadde geern ghehadt dat hare Ho. Mog. hem tot sijne meerder vastigheyt hadde toeghestaen Rueroort te fortificeren; maer vreesende dat het de Spaensche of Keyserssche weder souden hem af nemen/ is geraetsaem ghevonden hem tot Rendevous te gunnen Duysburch en andere kleyne Steden in 't lant te Cleef. So wel de Ridderschap als de steden aldaer/ schepten jalousie uyt dit doen; want nieuwe lichtinge van Krijgsvolck/ 't stellen van Vreemdelingen in de Cleefse Regering, en nieuwe Impositien/ streden met hare Privilegien: sy vreesden dat des Chur-Vorsten desseingh was/ sich meester tot absolupt Meester te maecken van de Steden/ ende dat door faveur des Princen van Oraenjen, wiens outste Dochter/ by gemeene discoursen/ den Chur-Vorst wiert toe-gelept/ dat tot dien eynde dit Volck wiert aengenomen om tegen de Staetsche Guarnisoenen in tijdt ende wijle uytgewisselt te worden. Dit wiert sodanich geapprehendeert/ dat de Magistraet der Hanse-Stadt Wesel (die onder de Cleefsche Steenden veel directie/ ende om haer notabele Privilegien niet de weynichste ombrage hadde) my in Octobri ontboden; ende aldaer hebbende verscheydene haer consideratien op het voorneemde stuck openbaerden. Sy allegeerden haer 't exempel van Ravesteyn en Gennep, hoe dapper Gelderlant sich hadde in 't Jaer dertich gheopposeert tegens de Evacuatie van de selve Plaetsen/ dat de Provintien geensins soude consenteren in de Evacuatie van Wesel, Emrick, Rees, Orsoy, sijnde plaetsen van ongelijck meerder importantie. Sy gaven my last met alle bedenckelijcke reden ende middelen/ achtingh op sulcks te geven. De Cleefsche Steenden hebben oock/ insonderheyt om die/ hoewel oock om andere gravamina/ besloten eene Besendinge te doen aen den Chur-Vorst. Norpraedt door sijne rauwe manieren van spreecken/ gaf veel oorsaecke tot misnoegen/ hadde voor een spreeckwoort ende maxime seggende Princeps qui non habet miles (*Milites*) non est Princeps, spraeck schimpich van de Privilegien/ noemde: Narrische Fursten, die uen haer Onderdanen Privilegien gaven, gelijck of de Princen waren gheweest/ eer de Onderdanen waren, ende of niet de Princen alles van de Onderdanen hadden wat sy hebben.

Den negentiende Ianuary wierdt op aenhouden van die van de Ommelanden by haer Ho. Mog. geconsenteert/ dat sy provisie ende sonder getrocken te werden in consequentie/ de selve haer Landt-dach buyten Groeningen soude mogen houden apart/ op sodane plaets het haer goet soude duncken/ ende haer resolutien op het Provinciael Huys inbrengen.

Over het geene gepasseert was op den S. Pieters Landt-dach Anno drie e

eertich, is eyndelijck de Majoor Adam Heerdt by den Commandeur Polman n den Hage met Soldaten bewaert/ gesonden. Die van de Stadt vertoonden lat Heert gequalificeert genoech van goederen ende andersins was / ende niet oude ontwijcken / dat hy niet ghedaen hadde als door last van de Stadt / ende ie wegen de Omlanden met de Stadt representeerden de Staten der Provin-ie; dat tegen hem niet konde gedaen worden / voor ende al eer de questien tus-chen Stadt ende Lande ten principale waren afgedaen; dat dese detentie van Heert een prejuditie gaf aen de saecke ten Principale; daerom versoeckende at hy ten minsten onder Cautie mocht werden gherelaxeert; die van de Om-anden stelden haer hebichlijck daer tegen/ seggende nochmaels: dat Heert sich adde verloopen met des Generaliteyts Wapenen ende Krijchs-volck tot chendinge van eenen publijcken Landt-dach / selfs by de Heydenen inviola-el/ ende heylich / &c. insisterende daerom dat hy aen de Banck van de ordina-is Justitie mocht worden overgelevert / andersints tacite te verstaen geven-e dat de Omlanden by denegatie der Justitie / sich selfs soude mogen soecken e redden; haer Ho. Mog. hebben belast dat hy provisie Heert door den Fiscael ivijlijck soude werden geleyt in de Gijsel-Kamer op de Voor-poort/ daer me-e sijn beyde Partyen vertrocken na de Provintie / op de aenstaende Landt-dach.

In May quamen de Heeren Manninga, ende Syndicus Heynsius, remon-streeren/ dat soo te voor als voornamentlijck Anno drie en veertich de Zee-dijc-ken in haer Provintie groote schaden hadde geleden; dat sulcks door een Pro-vinciael subsidie moest werden gherepareert / daer in war en die van de Stadt wel eens/ mits dat wederom die van de Omlanden de Stadt subsidieerden in de onkosten van de Stadts fortificatien. Nae verhael van veele redenen con-cluderende/ dat het haer Ho. Mog. gheliefde te verklaren dat de Stadt soude moeten ghedoogen/ dat uyt de Provinciale Casse seventich à tachtich duysendt gulden tot subsidie der tegenwoordige Dijcken/ hout ende pael-wercken wier-de genomen/ anders protesterende van onschuldt aen de ongeveylen/ &c.

De Heeren Nyveen, Schaffer, Grauwers ende Alting, hebben den ses en twin-tichsten May daer op geantwoort ongelast te zijn/ ende daerom haer niet in de-sen te konnen inlaten/ niet te min ad informandum te seggen/ dat soo in de Om-landen als in de Oldampten / de last van de Dijcken incumbeerde sekere Lan-den meest naest den Dijck gelegen/ die daerom soo in erf-scheydinge als verko-pinge/ veel minder wierden ingeset ende verkoft; wat daer en boven uyt by de Provincie ghedaen was/ was uyt liberaliteyt/ daer toe sy nochmaels wel wil-len verstaen/ mits dat wederom sy oock in de Fortificatien der Stadt moch-te werden gesubsidieert van de Omlanden; representerende met veele redenen de importantheyt van dien / ende hoe seer de Omlanden daer by gheinteresseert waren: versochten dat dese saecke mocht werden gerenvoyeert aen de Landt-dach/ om elkanderen daer over te verstaen ende sich te vergelijcken.

Den acht en twintichsten September de Gecommitteerde der Stadt Groe-ningen compareerende in de Vergaderinghe van hare Ho. Mog. hebben soo by monde als by geschrifte versocht/ dat van doen af de Landt-dach na ouder ge-woonte by de twee Leden mochte werden gehouden binnen Groeningen, doch

contrarie sulcks is by haer Ho. Mog. goet gevonden / dat by de Gedeputeerde der selver Provintie de Propositie van Gemeene-lants ende Provincie saken aen beyde Leden soude werden gesonden/ om apart te vergaderen op sulcke plaets in de Provintie als yeder Lidt soude best vinden / ende daer na by haer Gecommitteerde haer ghesormeerde respective advijsen ende opinien op het Provinciael Huys malkanderen te communiceren / om / waer in sy over een komende / by den Provinciale Secretaris eene Provinciale resolutie in 't Landt-dach Reces ofte Resolutie-Boeck daer van te stellen. Ende wat in sy niet over een quamen/ souden op acht a thien dagen mogen Reces nemen om elck met sijn respective Principalen te spreecken / ende nader sich bedragende als dan desgelijcks als booren geseyt is/ Resolutie daer van te boeck gestelt werden ; doch alles onder kort yeder sijn recht. Sulcks is niet alleen den aenwesende Gecommitteerdens der respective Leden/ maer oock aen de Gedeputeerde Staten aldaer aengeschreven / met by-voeginge dat hare Ho. Mog. geresolveert waren by wederkomste van sijn Hoogheyt de openstaende questien te decideren ende uyt de weegh te leggen. Sulcks is oock den Heer Wynbergen ende Tresorier Brassert, uyt Groeningen op dat subject ghescheven hebbende/ gerescribeert. Den derden November namen de Gecommitteerde der Ommelanden afscheyt/ danckende dat hare Ho. Mog. hadden aen die van de Stadt aenschrijvinge gedaen tegen den thienden Decembris hare Gecommitteerde te senden volkomen ghelast op het geen ghepasseert was op den S. Pieters Landt-dach des verleden Jaers drie en veertich, klaechden over de ontslaginge van den Majoor Hoert. In Decembri weder hier komende/ is echter anders niet gedaen/ als dat wederom is geresolveert dat als noch voor dese reyse/ ende sonder ghetrocken te werden in consequentie / ende onverminderd yeder Lid sijne gerechtigheyt soude gehouden worden de Landt-dach apart op sulcke plaets in de Provincie/ als elck soude goet vinden/ ende voorts volgens [illegible] hier voor gemelt.

In Iunio was een questie tusschen de Heeren Mulart ende Ripperda om het voorsitten ; want de Heer Mulart den acht en twintichste Iuny ter Vergaderinge comparerende / ende sijne Commissie van wegen Over-Yssel verthoonende sustineerde als komende in plaets van den Heer Haersolte, ende uyt het eerste Lidt/ dat hem de precedentie toequam ; waer tegen de Heer Ripperda heeft gerepresenteert dat de Drosten ende Joncheren van de respective Quartieren van Twente ende Vollenhove op eenen Landt-dach binnen Swol ghehouden eerst mondelingh hadden ghealllegeert / ende daer naer by expresse Acte/ van dato den ses en twintichsten Marty voornoemt/ wesende by veele ende verscheyde handen onderteeckent/ter Vergaderinge in Originali geexhibeert/ verclaert dat hy soude ende behoorde te nemen de praeseantie ende het voorsitten voor de Gecommitteerde van Zallandt, alsoo sulcx voor desen ende van ouders in de gemelte Provintie/ soo op Landt-dagen / als oock buyten ende binnenlandtsche Collegien bevonden was/ gepracticeert ende geobserveert geweest te zijn/ oock heeft de gemelte Heer Ripperda haer Ho. Mog. hier en boven doen blijcken uyt verthoont in de Registers van der selver Resolutien / dat hier bevorens uyt het Quartier van Vollenhove de praeseantie hadde gehadt / oock langhe Iaren geweest

ghenooten voor de Gecommitteerden van beyde de andere Quartieren van de opgemelte Provintie/ waer tegens de gemelte Heer Mulaert hadde geallegeert/ dat de Gecommitteerden uyt het Quartier van Zallandt in hare Ho. Mog. Vergaderinghe nu tusschen de dertich ende veertich Jaren in possessie waren geweest van te presideren/ oock te sitten voor de Gecommitteerde van de twee opgemelte Quartieren/ met versoeck / dat hy als komende uyt Zallandt voornoemt daer by mocht worden gemaintineert / allegerende tot corroboratie van sijne sustenue / dat het selve Quartier het eerste van de opghemelte Provintie van Over-Yssel soude zijn. Verklarende de twee andere presente Heeren Gecommitteerden uyt de selve Provintie/ deses aengaende ongelast te zijn / waer op gedelibereert zijnde/ hebben haer Ho. Mog. den meer ghemelten Heer Mulaert verwillecomt/ ende heeft dienvolgens sessie genomen.

Ende wat belanghde de questien tusschen den meergemelten Heere Ripperda ende den Heer Mulart gemoveert/ noopende de voorsz. preseantie ende voorsittinge respective / verclaerden haer Ho. Mog. dat haer die saecke ten principalen niet aen en ginck / ende sich over sulcx daer met niet te willen bemoeyen/ als moetende de selve questie door de welgemelte Heeren Staten van Over-Yssel gedecideert worden / doch dien niet tegenstaende / om verdere oneenicheden / disputen ende disordren voor te comen / hebben de vijf andere aenwesende Provintien eenpaerlijck goet gevonden ende verstaen/ dat na dien den meergemelten Heer Ripperda nu alvereyts veele Jaren aen den anderen als Gecommitteerde uyt de opgemelte Provincie van Over-Yssel in hare Ho. Mog. Vergaderinge hadde gecompareert/ oock eenen geruymen tijt herwaerts voor alle andere Gecommitteerden van de selve Provintie ghepresideert ende de preseantie gehadt / dat den selven by provisie daer in soude continueren tot nadere ordre / resolutie ende goet vinden van de meer welgemelde Heeren Staten van Over-Yssel/ welverstaende nochtans dat hier door in het alderminste het recht ende de gerechticheyt van het quartier van Zallant tot de voorsz. preseantie niet en wiert vercort/ veel min benadeelt/ des anderen daechs heeft de Heer Mulaert hier op laten aenteeckenen/ 't gene van woorde te woorde volcht geinsereert.

ALsoo den Heere *Mulaert* door oppositie van den Heere *Ripperda* niet en heeft connen nemen sijn behoorlijcke plaetse ofte rang, als sijn Predecesseur den Heere *Haersolte* heeft becleet, in wiens plaetse hy tegenwoordich als een Edelman uyt het quartier van Zallandt, sijnde het eerste quartier, sonder contradictie van de Provincie van Over-Yssel, is gecommitteert; So versoeckt de Heer *Mulaert*, dat op 't gene soo u Ho. Mog. op gisteren belieft hebben dien aengaende provisionelijck te resolveren, dat by des selfs resumptie daer op alsoo moge werden gelet, ten eynde 't quartier van Zallandt daer op niet gehoort zijnde, in haer goet hebbende recht niet mochte werden geprejudicieert; Ondertusschen protesteert de Heere *Mulaert* over de oppositie van de Heer *Ripperda*, ende haer notoyr ongelijck, dat hy 't selve quartier soeckt aen te doen, houdende van nul ende geender weerder 't geene by hem is gesustineert; ende wert van u Ho. Mog. mede versocht, dat dit aldus geregistreert ende te boecke gestelt mach worden.

Na-

Namaels is echter de Heer Mulaert als notoirlijck gecommitteert van we-gen een voorsittende Lidt geadmitteert geweest tot de preseance voor Twe[illegible]. Doch de Heere Ripperda liet sich noeyt present teeckenen/ als de Heer Mul[illegible] present was.

Wat ende hoe in de twee naest voorgaende Jaren was / by Sijn Hoocheyt uytgesprooocken op de Geldersche differentien/ is 't sijner tijdt geseyt. Dit Jaer is weder uyt gesprooocken het volgende.

ALsoo eenige Leden, des Furstendoms *Gelre* ende Graefschap *Zutph.* is noch verscheydentlijck waren duydende onse uytspraeck in dato *[illegible] May, sestien hondert twee ende veertich*, ende onse naerder interpretatie in dato [illegible] *vier en twintigsten January sestienhondert drie en veertich* daer op gevolgt, over het [illegible]men van de *communie* van aller zijdts middelen over het gantsche Vorstend[om] *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, ende dat wy bemerckten dat door de voors[z.] verscheydentlijcke duydingen verhindert wiert dat de voorsz. *Communie* by [al] de Leden erkendt, voor het eenich middel van eenicheyt onder de selve, niet soo spoedich in trayn gebracht wierdt, als den noodt ende dienst van de Provintie wel was vereyschende, ende wy niet liever sien als de rust, vrede, eenigheyt ende welstant van de Provintie van *Gelderlandt*, versocht zijnde, hebben niet willen naer laten op den tegenwoordigen Landt-dach in persoon te verschynen, om yders motiven, interesten en grieven, mondelingh te aenhooren gelijck dan de Quartieren ende Leden alle haer consideratien ende bedenckingen over den gedachten uytspraeck ende naerder interpretatie ons veelvoude-lijck soo mondelingh als schriftelijck hebben bekendt gemaeckt, met versoeck dat wy by forme van naerder verclaringe onse meeninge ende intentie dien-aengaende naerder soude willen bekendt maecken, haer selvighe onse naerder te doen verclaringhe andermael ten overvloet submitterende ende onderwer-pende; Soo ist dat wy uyt crachte van voor desen aen ons gedane *Submissie* van de verschillen die over 't invoeren van de *Communie* soude mogen ontstaen, ende uyt krachte van de reservatie vande interpretatie van onse meninge, by ons [uyt]spraeck aen ons behoude, als mede uyt crachte van de tegenwoordige *Subm[issie]* aen ons ten overvloet gedaen, ende eyntelijck als Stadthouder van het F[ur]stendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, den welcken incombeert de ruste [ende] eenicheyt van de Provintie te besorgen, altans seggen, ende duydelijck [uyt]drucken by forme van naerder verclaringe onse meeninge, verstant, ende [in]tentie te zijn, dat ons gedane uytspraeck in dato *achtienden May sestien hondert [twee] en veertich*, ende naerder interpretatie daer op ghevolght den *vier en twin[tigsten]* *January, sestien hondert drie en veertich*, sullen sijn ende blyven in haer vigeur [ende] volcomen effect sorteren.

2. Dat dienvolgende de *subdivisie* die onder de quartieren is gheweest ge[ces]seert heeft, van de *eersten* January, *sestien hondert drie en veertich*, ende dat alle de [lasten] ende middelen van 't Furstendom Gelre ende Graefschap Zutphen seder[t] [de] voorsz. dage gemeen sijn geweest, ende voortaen altijt gemeen sullen bly[ven].

3. Dat de selve *ghemene* middelen oock in 't *ghemeen* sullen worden geadm[ini]streert, dat dienvolgende de *drie* Collegien van de Gedeputeerden van de [...]

respective Quartieren, sampt de Gedeputeerden daer in sittende ende met haer Officieren van nu af sullen zijn ende altijdt blyven gecombineert in een Collegie, gelijck wy de selve uyt ons voorverhaelde macht ende authoriteyt ten eeuwigen daghe midtsdesen andermael in een Collegie combineren.

4. Verclaren wyders dat het voorsz. gecombineert Collegie alleen, ende niemant anders sal administreren, alle de middelen ende incomsten van de gantsche Provintie van Gelderlandt, ende dat dienvolgende het voorsz. ghecombineert Collegie alleen ende niemant anders op deselve middelen ende incomsten, ordonantien sal naer behooren verleenen, welcke ordonantien geteeckent sullen moeten sijn by *ses* Heeren uyt yder der respective quartieren *twee*, ende daer en boven by den Secretaris *in loco* onderteeckent.

5. Dat aen 't voorsz. gecombineert Collegie by appel sullen devolveren alle questien ontstaende uyt de Fraudatien van de gemeene middelen, ende dat het voorsz. Collegie over de selve sal doen cort ende scherp recht.

6. Mogende lyden en vinden goet dat in 't voorsz. Collegie sullen presideren de Gedeputeerden van 't quartier, in welcke territorie 't voorsz. gecombineert Collegie van tijdt tot tijdt sal resideren ende by een comen, welcke by eencomste noyt langer sal mogen uytgestelt worden als van *drie* maenden tot *drie* maenden, ende sal als dan niet mogen scheyden sonder al voorens volcomen ordere op de Finantien gestelt, ende de quartieren over de fraudatien getermineert te hebben.

7. Verclaren wyders dat wy altijt geoordeelt hebben en al noch oordelen, dat de Stadt *Arnhem* de bequaemste plaets is tot de residentie ende by een comste van 't voorsz. gecombineert Collegie, als gelegen int midden van de Provintie, gelijck dan de Vorsten van *Gelre* ende Graeffschap *Zutphen* apparentlijck uyt de selvige insicht de residentie van 't Hof ende de Reeckencamer aldaer mede geoordonneert hebben, maer gemerckt de Steden *Nimmegen* ende *Zutphen* daer door meynen hoochlick in haer preëminentien gepræjudiceert te zijn, ende wy genegen sijn yder een so veel contentements te geven als den dienst van de Provintie eenichsints kan lyden; Soo ist dat wy by desen onse *andere verclaringe* toestaen ende goet vinden, dat den residentie ende by een comste van 't gesëyde gecombineert Collegie voor eerst sal sijn en blyven binnen *Arnhem*, ter tijt toe finalijck af gedaen sal zijn, alles wat concerneert de Finantien van den Jare *vier en veertich*, ende dat het selve sich daer nae sal begeven binnen *Nimwegen*, ten fine als vooren, ende soo vervolgens van de eene Stadt op den ander by *toer* ende *beurte*.

8. Ende sal de Instructie aen het voorsz. gecombineert Collegie te geven, als mede de Ordonantie van verpondinge, sijn conform dese onse naerder verclaringe ende sullen de selve sonder uytstel worden ingestelt, waer in soo de quartieren den anderen niet connen verstaen, sal yder quartier voor 't scheyden van den tegenwoordigen Lant-dach sijn project ons toesenden, om uyt de *drie* projecten een Instructie ende een Ordonantie by ons geformeert te worden, de welcke achtervolcht sullen worden.

9. Ende gemerckt het quartier van *Zutphen*, ons nu eerst den Staet van belastinge van 't quartier heeft overgelevert, oordelen wy dat het selve mede behoort ontlast te werden met een somme van *hondert en vijftich duysent guldens* twelck

wy mits desen sijn brengende tot laste van de Provintie in 't gemeen boven de *vijftien hondert duysent guldens* daer op alroede gebracht.

10. Ende ten eynde de hoochnoodige invoeringe van *verpondinge* niet en werden geretardeert door verscheydentheyt van gevoelen over eenige particuliere ingredienten van de selvige, so hebben wy noodich geacht onse meeninge ende intentie daer over naerder te verklaren; namentlijck,

11. Dat onse meeninge ende intentie altijt geweest is, ende noch is, dat niet alleen *Landen*, *Huysen*, ende *Thienden*, *verpondinge* sullen geven, maer ook alle andere onroerende goederen van wat conditie ofte natuyr die zijn, van welcken eenige vruchten ofte incomsten getrocken worden.

12. Dat *opgaende* boomen voor desen geplant van Iaerlijckse *verpondinge* sullen vry zijn, maer dat de selve *opgaende* boomen gevelt wordende, sullen betalen den *tienden* penningh.

13. Dat *Landen*, die voortaen met *opgaende* boomen geplant sullen worden, sullen blyven betalen *verpondingen*, daer op de selve sullen gestelt zijn.

14. Dat het *Slaghhout* Iaerlijcx sal betalen den gerechten *tienden penningh* van 't gunt 't selve in den tijt van *tien* Iaren comt op te brengen.

15. Met welcke onse verklaringe die quartieren nu tot eenparich verstant gebracht sijnde in 't invoeren van de *verpondinge*, willen wy vertrouwen, ende de selve oock op 't ernste by desen aengemaent hebben, dat se sonder eenich uytstel dagelijcks de *invoeringe* van de selve willen vorderen ende beneerstigen daer door dan van selfs sullen comen te cesseren de dispuyten over onbetaelde Compagnien ende Tractementen onder de quartieren ontstaen.

16. Ende alsoo oock alle mogelijcke neersticheyt daer toe aengewent wordende, eenige evenwel, oock hoe corten tijdt daer toe vereyst sal worden, ende dat middeler tijdt de gedachte Compagnien ende Tractementen niet connen worden onbetaelt gelaten, ende dat yder quartier door dese provisionele te doen betalinge groote prejuditie voor het toecomende sich selven is inbeeldende, alle ondertusschen daer in eens zijnde, dat wie by den uytval van de verpondingen bevonden sal worden meerder daer op geavanceert te hebben als de verpondingen in sijn quartier sal comen te bedragen, behoordick interessen daer van sal genieten, so hebben wy om yder een so veel mogelijck sijn geimagineerde prejuditie te benemen, best geacht, ende verklaren onse intentie ende meeninge desen aengaende te wesen, ende de ruste ende vreede van de Provintie vereysschen, dat alle de penningen die de Provintie te cort comt tot voldoeninge van haer gemeene lasten boven de verpachte middelen, bezayde mergen, ende Hoorn-gelden dat 't selve al te samen genegotieert ende op interest geleyt sullen worden by den Lant-Rentmeester Generael *Seger van Arnhem*, ofte soodanige andere persoonen, als het Hof daer toe sal believen te committeren, ende dat tot gemeene last van 't Vorstendom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*; ende dat de obligatien daer van verleent sullen worden by 't Hof Provinciael onder des selfs zegel ende signature van de Greffier, met verbintenis van alle gemeene middelen van *consumptie*, ende 't recht ofte middel van *verpondinge*, onder submissie van de judicature des selven Hoves, sullende de quartieren niet alleen vry staen, maer worden de selve oock versoght, dat yder soo veel penningen als by meest ...

die verpondinge in sijn quartier sal comen te bedragen de selve penningen 't sy op den naem van 't quartier ofte op particulieren, ofte oock op *blinde namen* van den Lant-Rentmeester Generael voornoemt op Interes willen doen, om de *verpondingen* in trayn gebracht zijnde, ende wetende hoe veel daer over elck aen het gemeene Lant schuldich is, met de selve obligatien, sijn schult tegens het gemeene Lant te mogen liquideren; Ende sullen alsoo de quartieren die veel gefurneert sullen hebben, het *overschot* ende den interest van dien, gauderen, ende die te weynich gefourneert sullen hebben, het cort moeten byleggen, daer mede dan de overige obligatien sullen worden afgelost.

17. Ende ten eynde dese liquidatie ende aflossinge op 't allerspoedighste geschiede, soo worden andermael de Heeren Staten van 't Vorstom *Gelre* ende Graefschap *Zutphen* by ons op 't aller ernst versocht ende aengemaent dat sonder eenich uytstel ende op 't aller spoedighste de *verpondinge* in treyn willen brengen, ende ten eynde wy verseeckert mogen zijn, dat daer in niet wort versuymt als voor desen is geschiet, so begeren wy dat de Gedeputeerden tot de invoeringe van de *verpondinge* ons van Maent tot Maent precijs sullen adviseren, wat by haer daer in van tijdt tot tijdt gevordert sal zijn.

18. Eyntelijck alsoo wy voorsien dat dese Provintie sal comen te vervallen in irremediable confusie, ende haer selven de gemeene defensie onnut maecken, ten sy onse voorgedachte uytspraeck, ende op gevolghde nader interpretatie, ende dese onse naerder verclaringe in alle haer deelen onverbreeckelijck naergecomen, ende onderhouden wierden, soo verklaren wy geresolveert te sijn als Stadthouder met den Rade van den Hove te procederen tegens de contraventeurs der selver in haer privé naem, als tegens *perturbateurs* van de rust, vrede, ende eenicheyt des Vorstendoms *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*. Gedaen in Zutphen den *vijf en twintichsten* April des Iaers *sestien hondert vier en veertich*. Onderteeckent *Hendrick de Nassau*, ende was bezegelt met een Pitsier in Roden wassche. Onderstont ter Ordonnantie van Sijn Hoocheyt. *I. Iunius*.

De Portugeesche Ambassadeur Andrade sich meer ende meer rustende tot sijne reyse nae Munster/ ontfanckt den een-en twintichsten February wederom antwoort op sijne gedane officien / eerst aengaende 't gepasseerde in Angola by de Riviere Bengo, ende het betrouwen van den Portugeyschen Gouverneur aldaer / dat eenmael mocht worden afgedaen de saecke van 't Schip ghenaemt Spirito Santo, dat de Resolutie van hare Ho. Mog. nopende sijne reyse nae Monster soodanich mocht worden gecorrigeert / dat daer uyt sijne Vyanden geen oorsaecke mochte scheppen hem quaet te doen in 't gaen of keeren nae Munster, of gedurende sijn verblijf aldaer; want gelijck voor desen geseyt is/ hare Ho. Mog. verklaerden genoechsaem dat sy hem onder hare besendinge niet konden noch willen beschermen tegen de Keyserschen. In Meyo wiert aen de geinteresseerde van 't gemelde Schip / ad redimendam vexam gepresenteert een summa van vijftien duysent gulden/ doch sy persisteerden by hare eysch weder te hebben de hondert duysent gulden beloopende / ende affslaende de presentatie/ versochten haer ingegevene Papieren ende Documenten weder te hebben / gevende tacitè te verstaen dat sy liever by wege van Represaillen ofte andersints begeer-

begeerden haer satisfactie te verwachten. Haer Ho. Mog. deden den selfde Geintresseerden vereeren tot reys-geldt vier hondert gulden/ ende wiert by die van de Compagnie ingestelt eene geraisonneerde Deductie in 't Latijn, om aen den Coninck van Portugael over te senden tot justificatie over de [illegible] ren van dit Schip gevallen.

In Iunio wiert hem door Gecommitteerden een eyndelijck antwoort gegeven/ met sijne Recredentialen ende andere bescheyden/ oock een gouden keting aen hem/ ende een aen sijn Secretaris/ ghelijck aen sijn Predecesseur. Hy dede/ gelijck ordinaris/ veel klachten/ ende nu specialijck weder van dat men in het antwoort geen mentie maeckte van de Stadt S. Christoffel, noch van het Casteel Seregrippe del Rey, noch van Archem, noch van de Stadt Malaca, noch van seeckere Caraque by die van de Oost-Indische Compagnie genomen [illegible] dat ten minsten aen den Ambassadeur Souza Cotinho hier [illegible] werden daer op resolutie gegeven. Is wyders aen sijn Hoogheyt geschreven om hem met ghenoechsaem Convoy/ in alle seeckerheyt te doen komen [illegible] Munster.

In Augusto heeft de Cardinael Mazarini door den Heer Secretaris Brasset haer Ho. Mog. doen representeren/ dat de Coninck van Portugael klaegde dat die van de Oost-Indische Compagnie van desen Staet in Oost-Indien continueerden de hostiliteyt tegen de Portugysen/ even als of het Castilianen waren/ indien sy van sulcks niet ophielden/ dat de Coninck van Portugael genoot-drongen soude zijn/ schepen ende macht te senden na Indien om daer tegen te doen/ ende ondertusschen sich stellen in onmacht van den Oorlogh te doen tegen de Coninck van Spaengien/ en alleen staen op sijn defensive/ dat sulcx niet soude sijn tot prejuditie van desen Staet/ als meer gheintresseert zijnde by de krenckinge van den Spaengiaert/ als by het rijck worden van eenige particuliere in Hollandt. Men heeft den Heer Brasset bedanckt voor de communicatie ende versocht te rescriberen aen den Cardinael/ dat hem soude gelieven te confereren de klachten van Portugael tegen het Tractaet tusschen desen Staet ende Portugael gemaeckt/ ende sulcks gheexamineert hebbende van point te point aenwijsen waer in die van de Oost-Indise Compag. contravenieerden.

Hebben die van de Oost ende West-Indische Compagnien geschil gehadt met de Portugysen/ sy sijn oock binnen-lants alhier niet weynich gecontroverteert gheweest/ soo d'een tegen d'ander/ als tegen verscheydene die of in faveur van de West-Indische ofte om perticulier interesse de Oost-Indische [illegible] seerden. Veel/ selfs in Hollandt/ insonderheyt die in de West-Indische Compagnie groote Perticipanten waren/ dreven eene Combinatie van beyde Compagnien. Die van de West hadden een groot district van Landen/ maer weynich geldt. Te samen gevoecht/ meenden dat men alsoo licht het werck in Brasil als in Oost-Indien soude te boven komen. Ondertusschen het Octroy van de Oost-Indische Comp. met den lesten Decembris lestleden uyt zijnde/ wiert van tijdt tot tijdt gheprolongeert; Eensdeels om te maecken eene redresse in 't stuck van de groote provisien die de Bewindthebberen trecken/ anderdeels om van de Oost-Indische Compagnie te trecken een notabel Subsidie/ 't sy voor het Landt/ 't sy voor de West-Indische Compagnie. Verscheyde Steden van Hollandt

Hollandt wilden Kamers hebben. Vlissingen desgelijcx / ten minsten part in de Equipagie. Die van de Vriesche Compagnie hielden oock gestadich aen/ om ngelaten te worden. In Martio verklaerden die van de Oost-Indische Compagnie dat sy plat afsloegen de Combinatie der Compagnien/ dat sy veel liever oude lyden de discontinuatie van het Octroy / meenden haer wel te sullen defenderen ende mainteneren / sy sustineerden dat de Forten ende andere possessien niet den Staet / maer haer ofte de Participanten eygendomlijck toe-behoorde/ dat sy die mochten verkoopen aen wien het haer goet docht/al wast aen den Koninck van Spaengien self. Men sprack in dese tijt dat den Koninck van Engelandt soude schencken ofte cederen aen den Prince van Oraengien sijne Actie op de Oost-Indische Compagnie/ende dat men sijn Hoogheyt daer voor soude vereeren ses mael hondert duysent gulden; maer daer op is niet gevolcht. Men die van Vrieslandt wierp men voor / dat sy noch noyt hadden voldaen het vierde artijckel van 't West-Indische Octroy / welck defect met den interest tot een hooge somme soude loopen.

In Martio is wederom het Octroy voor de Oost-Indische gheprolongeert ses weecken / hoewel Vrieslandt daer tegen protesteerde. In dese tijdt quamen die met den Generael Brouwer uyt-getogene schepen wederom; hy selfs was onderwegen gestorven; sy rapporteerden dat sy in Chily de Inwoonders hadden gevraecht of sy geen goudt hadden/ sy seyden neen / ende dat sy geen goudt begeerden/ want seyden sy: Om ons goudt hebben ons de Spaensche den Oorloch aengedaen, ende nu wy geen goudt hebben, laten sy ons met vreden. De selve Vloote is infructueux gheweest / behalven dat sy nieuwe passagen om de Zuydt hadden ontdeckt/ sustinerende daer door veel gewonnen te hebben.

In April hebben die van de West-Indische Comp. weder aengehouden om de Combinatie, presenteerden ses en dertich tonnen goudts boven alle hare andere effecten in te brengen; die van de Oost-Indische seyden dat die van de West vijftich tonnen gouts min als niet hadden: doch sy souden credijt genoech gevonden hebben. Men heeft als doen oock seer ghedoleert op de groote profijten die de Oost-Indische Bewindthebberen trocken / die in 't verleden Jaer gemonteert hadden over de tweemael hondert duysent gulden. Men remonstreerde dat die van Amsterdam hebbende de helft van de geheele Compagnie ende bestaende in twintich Persoonen ofte Bewindthebberen/ hadden getrocken elck vijf duysendt vier hondert ende vijftich gulden / t'samen hondert ende negen duysent gulden. Die van Zeelant behoorden te zijn twaelf Persoonen/maer waren seven,ende hadden getrocken elck seven duysent seven hondert ende vijf en tachtich gulden ende vijf sevende paert, maeckende vier en vijftich duysent vijf hondert gulden. Delft voor een sestiende part, hadde seven Persoonen/trocken elck negentien hondert ses en veertich gulden ende drie sevende parten /te samen dertien duysent ses hondert vijf en twintich gulden. Rotterdam,Hoorn, ende Enckhuysen, elck ghelijcke veel; maeckende de geheele somme tweemael hondert achtien duysent gulden.

De Koninckl. Portugysche Ambassadeur klaechde in dese Maendt/ dat die van de Oost-Indische Compagnie / pretendeerden eygendom aen 't Eylandt Ceylon, daer de Kaneel wast: hoewel sy daer niet als een kleen hoecxken/ ende

een Fort ofte Turriculam, seyde hy / in ende opgeworpen hadden; [illegible] sy aldaer noch den Treves niet hadden gepubliceert / maer [illegible] nemen / ende Goa te water besloten hielden. In Iunio wiert het [illegible] geprolongeert tot den lesten November.

In Mayo wiert geconsenteert in de aenneminge van vier duysent [illegible] ters. Het rendevous is geassigneert tegen den achtienden op Schenckeschans; Syn Hoogheyt troch uyt den Haech den twintichsten May; den twintichsten quam met het Leger te scheep af/ ende was den derden voor Dordrecht; [illegible] den was noch twee mijl aen dese zijde Rammekens; den achtsten [illegible] dach wiert in 't werck gestelt het dessegnement / sijnde op de Austrische-polder neffen 't Zas; alwaer de Heer van Brederode met eenige duysent man [illegible] ginck / om te penetreren tot boven 't Zas; ende de Prins debarqueerde te Philippine voor by Assenede, om te avanceren [illegible] boven 't Zas, ende aldaer weder met Brederode te conjungeren ende alsoo 't Zas te besluyten; maer de Heer van Brederode bevondt de gelegentheyt van de Austrische-polder [illegible] ende onbequaem om met de Cavallerie door te komen. [illegible] bleef de Prins tot Assenede, ende troch in 't laetst van Iunius na Maldegem.

In Januario Capituleerde de Heer Graef Hendrick van Nassau met den Secretaris Rossi van Venetien / als last hebbende van de Ambassadeur Contarini om te lichten vier duysent twee hondert Man / yder Compagnie van twee hondert ende tien Man / sullende hebben tien Rijcxdaelders op yder Man.

Maer alsoo in February tijdingh quam dat de peys met de Barbarijns gemaeckt wiert / is dese lichtinge gecontramandeert eer sy begost was. Ende kreegh niet te min Graef Hendrick een Goude keetingh van drie duysent Rijcxdaelers.

Ick kome nu tot eenige eygentlijcke Nederlantsche saecken. In Januario heeft den Raedt van State aen Ho. Mog. te kennen gegeven [illegible] aenhalen van eenen Couwenborgh, alle andere die [illegible] van Domeynen van den Vyant tegen het Placcaet van den [illegible] tich hadden gekocht / belent of verhuyrt / haer hadden [illegible] Steden / die nochtans wel souden geneygt sijn in [illegible] pen / versochte daerom geauthoriseert te worden / om met [illegible] Meyerie uytgesloten) Koopers te transigeren / maer [illegible] daer van kreegh / oock verstont men dat eenige Gouverneurs [illegible] gaven op soodanige koopingen tot haer particulier profijt / [illegible] toegestaen.

In dese Maent wiert oock geaccordeert eene generale [illegible] ter Zee [illegible] tot den vijftiende February toe; onder andere [illegible] van het [illegible] der stucken ende pampieren niets ter lest [illegible] de worden gebracht.

In 't laetste van Januarij heeft de Ambassadeur Liere in de Vergadering van hare Ho. Mog. bekent gemaeckt de swaricheden die hem [illegible] Maiesteyt deser Landen die [illegible] In solche communicatie van den thienden Martij des Jaers drie en veertich [illegible] den [illegible]. Deur [illegible] de Commissarissen [illegible]

dinaris Fransche Ambassadeurs alhier sijnde versocht te willen schrijven aen de Koninginne ende elders ten eynde sulcx werde geremedieert / korts daer nae quam een notabel getal Hollantse Koopluyden bitterlijck klagen dat ses hare Schepen by de Francoysen tot Toulon opgebracht by den Raedt van de Marine waren geconfisqueert: hare Ho. Mogende hebben met gemelde Ambassadeurs wederom daer over laten confereren; ooch daer na ernstigh aen de Koninginne ende die van den Raedt doen schrijven. De Hollanders verklaerden dat sy de geheele negotie op de Middelantsche Zee soude moeten verlaten / wanneer haer niet vry stondt om te bevaren de Spaensche Havenen: Maer Vranckrijck inhereerde haer verbodt / sijnde ooch vreemdt dat Hollandt de Vlaemsche Kust te bevaren aen anderen verboodt; ende dergelijck verbodt der Francoysen op de Spaensche Kust niet konde goet vinden. Een Jaer daer nae is noch de Heer Reyns als Commissaris op dit stuck expresselijck in Vranckrijck afgesonden.

De Graef van Stierum ende andere Militaire Officieren gequalificeert ende gegoedt in Gelderlant / insisteerden seer in desen tijdt ende op voorschrijvens van Sijn Hoocheyt om mede te worden beschreven op den Landdach / gelijck haer dat niet soude hebben konnen werden geweygert soo sy buyten Militaire Ampten waren / gelijck dan dergelijcke in Hollandt beschreven wierden; Maer de Staten van Gelderlant hebben sulcx afgeslagen; gelijck in Vrieslant / Stadt ende Landen desgelijcx.

Den 19. February is aen sijn Hoogh. geresolveert te vereeren de gewoonlijcke twee en veertig duysent guld. tot verlichtinge der onkosten in't leger gedragen.

In dese Maent heeft de Heer Prince van Orangie gemaecht sijn Testament of Uytersten wil / 't welck sedert niet is verandert / behalven dat seeckere naeder gifte / mortis causa is gegeven aen de Princesse sijn Gemalinne. Het selve Testament was luydende als volgt:

IN den Naem des Heeren Amen. Wy *Frederick Hendrick* by der gratien Godts Prince van Orangie, Grave van *Nassau*, *Catzenellenbogen*, *Vyanden*, *Diets*, *Lingen*, *Moeurs*, *Buyren*, *Leerdam*, *&c.* *Marquis vander Veere* ende *van Vlissingen*, *&c.* Heere ende Baron van *Breda*, der Stadt *Grave* ende Lande van *Cuyck*, *Diest*, *Grimbergen*, *Herstal*, *Cranendonck*, *Warneston*, *Arlay*, *Noseroy*, *S. Vyth*, *Doesburch*, *Polanen* ende *Willemstadt*, *Nieuwaert*, *Ysselsteyn*, *S. Martensdijck*, *Geertruydenberch*, *Chasteau Regnart*, *de Hooge ende Lage Swaluwen*, ende van *Naeltwijck*, Erf-Burch-Grave van *Antwerpen* ende van *Besancon*, *&c.* Erf-Maerschalck van Hollandt, Gouverneur over Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Zutphen, Uytrecht, Over-Yssel, Stadt Groeningen ende Ommelanden, Drenthe, &c. Capiteyn Generael ende Admirael der Vereenichde Nederlanden: *Doen te weten*; Dat wy aenmerckende de seeckerheyt des doodts ende de onseeckerheyt van de tijdt ende uyre van dien, goet gevonden hebben te maecken Onsen Testamente ende Uyterstewille, ende daer by te disponeren het geene hier na volcht:

Voor eerst hebben wy gherevoceert ende weder-roepende, revoceren ende weder-roepe by desen alle andere Onse Testamenten voor dato deser by Ons gemaeckt.

Daer

Daer na bevelen wy Onse ziele in de genade ende bermhertigheyt van Godt Almachtich den Vader, ende in handen van *Iesu Christus* onsen Verlosser ende Salichmaecker; biddende Godt Almachtich dat hy Onse sonden om de verdiensten onses Heeren ende Salichmaecker Iesu Christi wil vergeven.

Ende begeren dat Ons Lichaem begraven sal worden binnen de Stadt Delft, daer wy gebooren zijn, in de Sepulture van hoochloffelijcker memorien den Prince van *Orangie* onsen Heer ende Vader.

Ende wat aengaet de forme ende maniere van onse begraeffenisse, 't selve stellen wy ter discretie van onsen Erfghenaem, ende Executeurs van desen onse Testamente hier na genoemt.

Ende om voorts te disponeren van onse tijdelijcke goederen, ons by Godt Almachtich verleent, hebben wy uyt krachte ende vermogens de Octroyen, by Ons daer toe verworven, om te conserveren de Eere, Hoogheyt ende digniteyt van onsen Huyse ende Stamme, in alle onse Heerlijckheden, Landen, Steden, Castelen, Huysen, gronden van Erven, Juwelen, Vassellen, Goudt, Silver gemunt ende ongemunt, Wapenen, Paerden, Actien, Renten, Crediten, ende alle andere soo roerende als onroerende, ende so Leen als *eygen goederen*, geen daer van uytgesondert nochte gereserveert, tot onsen Erfgenaem genomineert ende geinstitueert, nomineren en institueren by desen, *onsen Soon* WILHELM ende by gebreecke van hem, ofte tot wat tijde hy namaels soude mogen komen te overlyden, sijne wettige Kinderen ende Descendenten, de selve Kinderen ende Descendenten successive daer in Institueerende ende Substitueerende by desen, præfererende altijdts de oudtste, ende de Sonen voor de Dochteren.

Alles onder expresse Conditien, dat hy ofte onse andere Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfghenamen ghehouden sullen wesen, onse Dochteren *Loyse, Albertina Agnes* ende *Henriette Catharina*, mitsgaders *Maria*, in plaetse van de Vruchten van hare Legitime te onderhouden ende alimenteren in alles na haren Staet ende qualiteyt tot haren Huwelijcke Staet toe, ende haer middeler tijt ende langer niet, alle Iaer voor hare Minutes boven hare voorsz. alimentatie, kledinge ende onderhoudt, elck van haer Iaerlijcx te verstrecken de somme van *twee duysent* Carolus guldens.

Ende soo wanneer sy respective tot Huwelijcken State gecomen sullen zijn, ende eerder niet, uyt te reycken ende te betalen, Te weten aen onse voornoemde oudtste Dochter Loyse de somme van *twee hondert vijftigh duysent* Carolus guldens, ende aen elck van onse andere Dochteren eene somme van *hondert vijftigh duysent* Carolus guldens eens van twintich stuyvers het stuck, in sulcken gelde als dan alhier in Hollandt ganckbaer wesen sal, ofte de Rente van dien den Penninck sestienne, *ter optie van onsen voorsz. Soon*, ofte van onse andere Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfghenamen, in welcke Sommen van *hondert ende vijftich*, ende *hondert vijftich duysent* guldens respective, ende voorder niet wy elck van de voornoemde onse Dochteren, geinstitueert hebben, ende institueren mits desen, onse Mede-Erfgenamen, welverstaende dat aen de voorsz. respective sommen, afslach sullen strecken, sodanige somme als wy alrede by de Huwelijcx verschryvinge van onse Dochter *Henriette Catharina* ten Huwelijcke hebben belooft, ende met onse andere Dochteren noch souden mogen beloven

Doch-

Doch oft gebeuren mochte dat t'onsen overlyden noch een of meer Dochteren boven de voorgenoemde in't leven souden zijn, hebben wy gewilt en geordonneert, willen ende ordonneren by desen, dat in haer regardt mede plaetse hebben sal 't gene hier vooren van de alimentatie, Iaerlijcx verstreckinge, ende vorder ten opsien van onse boven genoemde Ionger Dochters is gedisponeert.

Welverstaende dat onsen voorsz. Soon *Wilhelm* ofte onse andere geinstitueerde ende gesubstitueerde Erfgenamen gehouden sullen wesen te betalen alsulcke schulden, als wy ten tijde van onsen overlijden schuldich sullen mogen wesen, sonder daer van yets te mogen brengen tot laste van onse voorsz. Dochters, ofte in respecte van dien de voorsz. *twee hondert vijftich duysent* ende *hondert vijftich duysent* Carol. guldens respective, daer in elck van haer luyden by desen geinstitueert werdt te mogen verminderen, ofte daer van yets in houden.

Dat van gelijcken onsen voorsz. Soon of onse andre geinstitueerde en gesubstitueerde Erfgenamen gehouden sullen wesen te voldoen, en te betalen alle Legaten, die wy alrede hebben gemaect en getekent, of na dato deses noch souden mogen maecken ende teeckenen, die wy willen dat gehouden sullen worden van sulcken cracht ende effect, of de selve in desen onsen Testamente waren geinsereert, sonder daer van yets te bengen tot laste van onse vordere Kinderen, maer dat hy ofte onse andere geinstitueerde ende gesubstitueerde Erfgenamen haer van al 't selve sullen moeten indemneren ende vry houden.

Des soo sal de voorsz. onse Soon ofte onse andere geinstitueerde ende gesubstitueerde Erfgenamen, daer tegen wederom heffen, genieten, ende behouden, het incomen ende de vruchten van de voorsz. respective sommen, daer in elck van onse Dochters is geinstitueert; tot dat de selve onse Dochters gecomen sullen sijn tot haren Houwelijcken State.

Ende of gebeuren mochte dat een ofte meer van de voornoemde onse Dochters, ofte alle de selve quamen te overlyden, sonder eenige wettige Kinderen achter te laten, soo is onsen uytterste wille ende begeerte, dat 't geene wy haer respective volgens desen onsen Testamente achterghelaten sullen hebben, wederom sal komen te erven ende succederen op onsen voorsz. Soon WILHELM, ofte onse andere Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfgenamen, ende niet op onse andere Dochters, als dan in leven wesende.

By gebreecke van onse voornoemden *Sone* WILHELM, *ende syne wettige Kinderen ende Descendenten, als boven*, tot wat tijde de selve namaels soude mogen komen te overlyden; So Institueren ende Substitueren wy respective vermogens de Clausulen van oock te mogen Substitueren, in allen graden in onse voorsz. Octroyen mede geinsereert ende vermelt, in alle de voorsz. onse goederen, soo Leen als Eygen, roerende ende onroerende, Renten, Actien ende Crediten, geene uytgesondert ofte gereserveert, onse voornoemde oudtste Dochter *Louyse*, ende by gebreecke van haer, als oock nae haer, des selfs wettige Kinderen ende Descendenten.

By ghebreecke van de voornoemde onse Dochter *Louyse*, ende hare wettige Kinderen ende Descenten als boven, tot wat tijde de selve namaels soude mogen komen te failleren, soo Institueren ende Substitueren wy van gelijcken in alle de voorsz. goederen, Renten, Actien ende Crediten, geene uytghesondert

 de

de oudeste van onse andere Dochteren, ende by ghebreecke van haer, als oock nae her: des selfs wettige Kinderen ende Descendenten.

Ende soo voorts successivelijcken tot de laetste toe prefererende, Institueerde ende Substituerende altijdts de oudtste, ende de Sonen voor de Dochteren van Linie tot Linie, ende van Graet tot Graet.

Sonder dat de voorsz. Geinstitueerde en Gesubstitueerde respective de ghescyde onse onroerende goederen, Renten, Aenwassen ende Actien, sullen mogen alieneren, ofte daer van afreecken, ende behouden eenige Trebelianique portien.

Ende dit alles op sodanigen last ende conditien als hier vooren in regard van onsen Soon WILHELM, ende sijne wettighe Kinderen ende Descendenten is verklaert ende geordonneert.

Doch alles niet te min met dien verstande, indien wy hier nae noch eenen Soon quamen te procureren, dat in sulcken ghevalle alle de voorsz. goederen, Renten, Actien ende Crediten niet uytgesondert by gebreecke van onsen voornoemde Soon WILHELM ende sijne wettige Mannelijcke Kinderen ende Descendenten sullen erven ende succederen op den selven onse te procreren Soon, ende by gebreecke van hem, ofte oock na hem, op sijne wettige Kinderen ende Descendenten; Ende dat in voegen ende op ghelijcken last ende conditie, als hier vooren in regardt van onsen Soon WILHELM is verklaert ende gheordonneert.

Institueerende voorts den selven by ons te procreren Soon voor sijne hereditaire portie in ons Graefschap ende Landen van *Vyanden*, Heerlijckheden ende Landen van *Domburgh*, *S. Vyth*, ende *Butgenbach*, *Geertruydenbergh*, ende de Hooghe ende lage *Zwaluwe*, mitsgaders de Visscherien daer by gehoorende met haer toebehooren, appendentien ende dependentien van dien, soo als de selve ons aengekomen ende ghedevolueert, mitsgaders onder den ontfanck van onse Rentmeesters aldaer begrepen zijn, ende by hem verantwoort werden, niet een van uytgesondert, ende namentlijcken mede 't gunt, daer mede eenige der voorsz. Heerlijckheden 'tsy door aenwasch ofte andersints in tijden ende wylen bevoorden soude mogen werden.

Ende alsoo wy de voornoemde Heerlijckheyt van *Geertruydenbergh* met de Visscherien ende andere Domeynen, daer by ghehoorende ten opsiene van ... hoochgebooren onse welgeliefde Huysvrouwe de Princesse van *Orangie* hebben beswaerdt ende specialijcken verbonden voor de Douarie, die wy aen haer hebben belooft ende gelegateert.

Soo is onse wil ende meeninge dat onse voornoemde Soon WILHELM ende onse voornoemde andere Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfghenamen den voornoemde by ons te procreren Soon daer van t'eenemael ende in 't geheel sullen bevryden, ende de selve last alleen uyt het inkomen van sijne goederen dragen, sonder eenighe verminderinge van de voornoemde onses tweede Soons Erfdeel ofte hereditaire portie.

Onder expresse conditie soo hy mede quame te overlyden sonder wettige Kinderen nae te laten, dat alle de selve goederen sullen moeten erven, succederen ende devolveren op den selven onse Soon WILHELM, indien hy in 't leven

is, ofte by gebreecke van hem op des selfs wettige Kinderen ende Descendenten, soo hy eenige nae laet; Ende by ghebreecke van alle de selve, onse Dochters successive, ende by representatie, in voegen als hier vooren by ons verklaert ende geordonneert is.

Item of het gebeuren mochte dat wy quamen te overlyden voor ende al eer de voorsz. onse Kinderen, ende Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfgenamen, ofte eenich der selver gekomen sullen wesen ten Huwelijcken-State ofte bequamen ouderdom, om selfs hare goederen te konnen regeren ende administreren, willen ende ordonneren wy in dien gevalle, dat de voorsz. onse Kinderen sullen woonen by den hoochgebooren onse wel-gheliefde Huysvrouwe de Princesse van *Orangie* hare Vrou-Moeder, om by de selve geinstruecert ende opgevoet te werden als 't behoort, aen Personen van sulcken qualiteyt.

Ende namentlijcken de voorsz. onse Dochteren, tot dat de selve sullen ghekomen wesen ten Huwelijcken-Staet; maer aengaende onse voornoemde Soon ofte Sonen tot hunnen ouderdom van *twintich* Iaren, ten ware de conditie ende gelegentheyt van onse Soon WILHELM anders mochte komen te vereysschen.

Ende aengaende de *Voochdye* van onse Kinderen, midtsgaders de Regeringe van Administratie van alle onse voorsz. nae te latene goederen, oock van al sulcke Tractementen ende gherechtigheden daer van dependerende, als onsen voornoemde Soon WILHELM sal mogen genieten ende ontfangen over de Charges, die hy als dan sal komen te bedienen, begeeren ende ordonneren wy, dat de hoochgemelte onse wel-geliefde Huysvrouwe hare Vrouw-Moeder die sal hebben ende aennemen, gelijck wy haer L. daer toe nomineren, stellen ende committeren by desen, als de Voochdye en goede toesicht van de voornoemde onse Kinderen, insgelijcx de Regeringe ende mesnagie van de selve goederen haer volkomentlijcken toe-betrouwende.

Ende dat in regaert van onsen voornoemde Soon WILHELM, ter tijdt toe hy ghekomen sal wesen ten ouderdom van *twintich* Iaren; maer aengaende onse Dochters, tot dat de selve sullen gekomen wesen ten *Huwelijcken-State*; dan indien de conditie ende ghelegentheyt van den selven onse Soon WILHELM mochte komen te vereysschen eerder sijne Hof-houdinge apart te houden, sal in sulcken gevalle de hoochgemelte onse seer gheliefde Huysvrouwe hebben te versorgen de lasten van de Hof-houdinge van den voornoemde onse Sone WILHELM, met den gevolge ende aenkleven van dien.

Mits dat de regeringe ende administratie van de voorsz. goederen by haer L. sal werden gedaen, met raedt ende hulp van sodanige Personen als haer L. goet vinden sal daer toe te ghebruycken; Ende in saecken van gewichte van eenige gequalificeerde Personen uyt de Regeringe by haer L. daer toe te versoecken, de welcke wy recommanderen met haer L. te willen letten op de conservatie ende maintenement van de grootheyt, Eere, Luyster, Digniteyt ende Hoogheyt van onsen Huyse.

Excluderende allen anderen van de *Voochdye*, opsicht ende opvoedinghe van onse Kinderen, midtsgaders van de regeringe ende administratie van derselver goederen.

Ende is onse meeninge ende begeerte, dat het geene boven de onkosten van

 de

de Hof-houdinge ende opvoedinge van onse voornoemde Kinderen sal komen over te schieten, t'elcken wel ende seeckerlijcken sal werden aengeleyt ten behoeve ende profyte van onsen voornoemde Soon WILHELM, ofte by gebreke van hem, van onsen andere Geinstitueerde ende Gesubstitueerde Erfgenamen.

Doch de voorsz. onse Soon WILHELM gekomen wesende tot syne mondige Iaren, so verstaen ende ordonneren wy dat hy als dan aen de hoochgemelte onse wel-geliefde Huysvrouwe sijn Vrou-Moeder Iaerlijcx uyt den inkomen van sijne goederen tot onderhout, ende opvoedinge van elck van onse Dochteren, ende tot hare kledinge, sal uytkeren een somme van *ses duysent* Carolus guldens, ende dat boven ende behalven de *twee duysendt* guldens die hy ghehouden is aen elck van de selve onse Dochteren Iaerlijcx uyt te reycken voor hare Minnues, soo als hier vooren breder is verhaelt; Ende dit alles tot haren Huwelijcke-State.

Ende indien het oock mochte komen te gebeuren dat de hoochgemelte onse wel-geliefde Huysvrouwe quame te overlyden al vooren dat alle onse na te latentene Dochteren mochten gekomen wesen ten Huwelijcken-State, *soo* willen ende ordonneren wy dat de selve onse Dochteren sullen woonen *by onsen gheseyden* Sone WILHELM, ofte onse andere Geinstitueerde *ende* Gesubstitueerde Erfgenamen respective, die als dan noch daer en boven gehouden sullen wesen aen elck van de selve onse Dochteren Iaerlijcx tot hare klederen uyt te reycken een somme van *ses duysendt* Carol. guldens, behalvens de *twee duysent* guldens Iaerlijcx voor hare *Minnues* soo als hier vooren is gheordonneert; Ende dit alles tot dat de selve gekomen sullen wesen ten Huwelijcken-State.

Vorders soo willen, Ordonneren ende Statueren wy hier mede dat de Douarie van *tien duysent* Carol. gulden Iaerlijcx, die wy Hoochgemelte onse wel-geliefde Huysvrouwe by onse Huwelijcxe verschryvinge belooft hebben, verhoocht ende vermeerdert sal worden met de somme van *veertien duysent* gelijcke gulden Iaerlijcx, in der vougen dat haer L. in plaetse van de voorsz. *tien duysent gulden* naer onsen Overlyden uyt onse gereedtste goederen ontfangen ende genieten sal de somme van *vier en twintich duysent Carol.* gulden Iaerlijx; waer voorens wy specialijck verbinden onse Heerlijckheden van *Geertrudenberch met de Visscheryen*, ende andere Domeynen daer toe behoorende, gelijck wy de selve Heerlijckheden, Visscheryen, ende Domeynen by onse voorsz. Houwelijcxe verschryvinge voor de voorsz. Douarie van *tien duysent* guldens verbonden hebben.

Willen ende begeren vorder, dat aen de Hoochgemelte onse welgeliefde Huysvrouwe in eygendom sullen blyven als haer alrede toebehoorende alle *Iuweelen ende Clenodien*, als mede de *goude ende vergulde, Mitsgaders Silvere Vassellen* begrepen in twee respective Inventarissen ofte lijsten daer van gemaeckt, ende by ons onderteeckent op den *eersten May* 1640.

Daer en boven soo gunnen ende accorderen wy hier mede dat de Hoochgemelte onse wel geliefde Huysvrouwe in lijftochte sal mogen gebruycken haer leven langh geduyrende soodanige Silvere *Vassellen ende Lynwaet*, als haer L. ende onsen Erfgenaem sullen bevinden ende oordelen tot haer L. dienste ende Tafel noodich te zijn.

Ende

Ende alsoo wy by onse voornoemde Houwelijcxe verschryvinge hebben toe-gestaen, dat de Hoochgemelte onse welgeliefde Huysvrouwe naer onsen over-lyden tot hare woonplaetse sal mogen verkiesen een van onse Huysen, die wy hebben in den Lande van Hollant gelegen, Ende wy genegen sijnde tot haer L. meerder voordeel dienaengaende naerder te disponeren.

Soo ist dat wy hier mede verclaren, Ordonneren ende toestaen dat de Hooch-gemelte onse seer geliefde Huysvrouwe naer onsen overlyden tot hare woon-plaetse sal mogen nemen ende gebruycken *beyde onse Huysen gelegen* in Hollant, de eene staende ende gelegen in 't *Noorteynde* alhier in den Hage, ende de ander *by Rijswijck*, ende dat behoorlijck gemeubleert, te weten, het Huys by *Rijswijck* met de Meubelen die t'onsen overlyden aldaer sullen bevonden worden, Ende het Huys in 't Noorteynde met soodanige Meublen voorsien, als de Hoochgemelte onse welgeliefde Huysvrouwe ende onsen Erfgenaem sulle bevinden, ende oordeelen tot haer L. dienste ende Hofhoudinge aldaer noodich te zijn, ende te behooren naer hare qualiteyt, omme beyde de voornoemde Huysen ende Meubelen als vooren by haer L. bewoont ende in Lijftochte gebruyckt te worden naer leven lanck geduyrende, mits de selve Huysen ondertusschen houdende in behoorlijcke reparatie.

Lastende ende bevelende onsen Erfgenaem hem hier naer te reguleren ende de Hoochgemelte onse seer geliefde Huysvrouwe het effect van alle 't gene voorsz. volcomentlijcken te laten genieten.

Alle 't welcke wy verclaren te wesen onsen uyttersten wille ende meeninge.

Versouckende hier mede gantsch vruntlijcken aen de Hooch *Mogende Heeren Staten Generael, als* mede aen de Edele Groot Mog. Heeren *Staten van elcke Provintie* in 't particulier, insonderheyt daer onder onse goederen gelegen zijn, de goede handt daer aen te willen houden, dat den inhouden van desen onsen Testamente, mitsgaders van de Codicillen by ons alrede gemaeckt ende geteeckent, of naer dato deses by ons te maecken ende teeckenen, volcomentlijcken ende onverbreeckelijcken in alle hare pointen, Clausulen, ende artyculen ter executie gestelt mach worden.

Vertrouwende dat hare Ho. Mog. ende Edele Groot Mog. respective 't selve niet en sullen weygeren ofte afslaen, maer uyt goeder gunste ende affectie aennemen ende effectueren.

Overmits onse occupatien hebben wy desen onsen Testamente ende uyttersten wille doen schryven by de eygene handt van onsen Secretaris ende Griffier *Laurens Buysero* ende met onse gewoonlijcke signature ende Cachet bevesticht.

Gedaen in s'Gravenhage desen *dertichsten Ianuary sestien hondert vier en veertich*, was onderteeckent *F. Henrick de Nassau*, hebbende in margine het Cachet van sijne Hoochloffelijcke Memorie gedruckt in rooden wassche met een papieren ruyte overdeckt, Op de rugge stondt, Op huyden den *twaelfden February* des Iaers ons Heeren *sestien hondert vier en veertich*, Compareerde voor my *Willem van Velde*, Notaris Publicus by den Hove van Hollant geadmitteert residerende in s'Gravenhage, ende den getuygen nae ghenoemt, den Doorluchtichsten ende Hoochgeboren Vorst ende Heere, Heere *Fredrick Hendrick* by der gratie Godts Prince van *Orangie*, Grave van Nassau &c. Ende heeft ons verthoont dit toege-

 vouwen

vouwen papier met des selfs Zegel op drie plaetsen gecachetteert, ende voorts verclaert daerinne geschreven ende begrepen te wesen sijn *Testament* ende uyterste wille; begerende dat 't gene daer inne vervatet is, sijn volcomen kracht hebben en effect sorteren sal, 't sy als Testament, Codicille, of andere Uyterste-wille, soo ende in sulcker voegen als na recht ende costuyme best sal konnen en mogen geschieden.

Aldus gedaen ende ghepasseert op 't Hof in s'Graven-Hage ter presentie van *Lieuwe van Buyssen* Secretaris ende Griffier van sijn Hoogheyt, ende Mr. *Quirijn van Strijen* Advocaet voor den voorsz. Hove als getuygen, daer toe specialijck geroepen, die desen nevens hooghgemelte sijne Hoogheyt in presentie van my Notaris hebben onderteeckent ten Dage, Maendt ende Iare als boven, was onderteeckent *Fr. Henr. de Nassau*, *L. van Buyssen*, *Q. van Strijen*, *W. van Velde*.

Het versoeck van den Grave van Gaslao Casteleyn van Antwerpen om met sijn volck ende bagagie in een Oostlandtsch, of oock wel in een Hollandtsch of Zeeuws schip te mogen varen na Spaengien, is in consideratie genomen, ende met advijs van sijn Hoogheyt gheconsenteert. Desgelijcks versocht aen sijn Hoogheyt dede in Iulio naestvolgende oock Don Franciscos de Melos, om sijne Familie ende bagagie in twee Oostlandtsche Fregatten te mogen oversenden nae Spaengien: 't sijn Hoogheyt sulcks aen haer Ho. Mog. recommanderende stonden het toe op gelijcke wijse als aen Gaslao, namentlijck; dat tot [illegible] de [illegible] twee Hollandtsche schepen soude mogen huyren, met belofte [illegible] dat de selve op de kust komende, op den Commandeur der [illegible]-schepen behoorlijck mochte werden gevisiteert.

Van wegen de Troupen, die men noemde ongerepartieerde, of [illegible] Fransche Subsidien betaelt worden, sijn veel ende [illegible] klachten [illegible], dat sy nu over de vijf en twintich lange of Heere Maenden [illegible], dat sy van de loopende interessen van so [illegible] somme (van [illegible] vier millioenen guldens) opge-[illegible] werden, dat haer onmogelijck was [illegible] Compagnien langer by een ofte in ordere te houden. Hollandt, om [illegible] niemandt [illegible] toeloop [illegible] te komen, hebben begeert dat so veel van dese Troupen mochten werden gereduceert dat het [illegible] het Fransche Subsidie mocht genoech zijn tot onderhout der resterende Troupen. [illegible] [illegible] by den Raedt geformeert dese navolgende Staet.

Ses Compagnien Ruyteren yder vijf en seventich [illegible], tot twee duysent driehondert een en seventich gulden tot Maendt, komt over vier hondert vijftich Ruyteren ter Maendt veertien duysent negen hondert ses en veertich gulden, in 't Iaer hondert negen en twintich duysent acht hondert seven en tachtich gulden seventien stuyvers twee penningen.

Vier Compagnien te Voet van hondert twintich koppen tot seshien hondert vijf en vijftich gulden ter Maendt, komt voor drie hondert sestich koppen ter Maendt vier duysent negen hondert vijf en tsestich, in 't Iaer drie en vertich duysent een hondert acht en veertich gulden vier stuyvers drie en een halve penn.

Soo en seventich Compagnien yder van vijf en tseventich koppen tot elf

hondert

hondert twintich gulden ter Maendt / komt voor vier duysent negen hondert vijftich koppen ter Maendt drie en tseventich duysendt negen hondert ende twintich gulden/ in 't Jaer ses hondert twee en veertich duysendt vier hondert gulden.

De Tractementen van de Officieren van drie Regementen ten twee en dertich dagen, twee duysendt drie hondert en thien gulden / in 't Jaer negenthien duysent acht hondert ses en veertich gulden seventien stuyver ses penningen.

Noch op Resolutie van haer Ho. Mog. van den seventienden September des Jaers twee en veertich, den Colonel d'Estrades ter Maendt twee hondert gulden / komt in 't Jaer vier ende twintich hondert guldens / in alles acht hondert seven en dertich duysent ses hondert twee en tachtich gulden achtien stuyver.

De Fransche Subsidie rendeerde by gissinghe suyver acht hondert ende sestich duysent gulden (Nota in plaets van twaelfmael hondert duysent.) Ende ingeval Heuft de Maendt Solts soude avanceeren als voor desen/ moest afgaen een half Jaer interest ter somme van ses en twintich duysent acht hondert vijf en seventich ; blijft acht hondert drie en dertich duysendt een hondert vijf en twintich gulden.

Volgens dien wiert Mayo geresolveert af te dancken twee Vanen Ruyteren / ende negen Compaignien te voet / der welcker achterheyt eenparelijck verstaen wiert te sullen moeten promptelijck betaelt worden ; doch aengaende de achterheyt van de andere in dienst blyvende / waren de opinien niet eenerley / Zeelandt ende Vrieslandt maeckten de meeste swaricheyt / die doch endtlijck oock haer hebben met de andere geconformeert; als dat de geheele achterstandt over de Provintien / nae yders quote / soude gerepartieert / daer van obligatien gepasseert / ende de interessen uyt seeckere nieuwe te vindene middelen betaelt werden / met dien bedinge dat voortaen de Fransche subsidien niet souden werden gedivertéert / uyt wat oorsaecke ofte by wien sulcx oock soude mogen geschieden / ende of schoon sulcx geschiede / dat de Ontfanger Generael Doubleth daer voor soude blyven responsabel in sijn particulier.

Om den achterstandt te vinden / wiert voorgeslagen een exact examen van des Generaliteyts inkomsten ende lasten / of niet yets daer deur konde werden geprofiteert. Item alle comptabelen aen de Generaliteyts Reecken-Camer te brengen.

De Officieren in Franschen dienst tot Duren geweest / ende nu sonder Compagnien zijnde / als oock de andere tot Kempen in de selve dienst geweest zijnde / bleven van dien dienst oock onbetaelt ; doch die klachten renvoyeerdemen aen den Francoysen / die echter weynich regardt daer op namen; soo dat in volgende Jaer de Officieren een Expressen hebben moeten senden om sulcx te sollicitéren tot Parijs.

Den nacht tusschen den ses ende seven en twintichsten February heeft Prins Willem de eerste mael geslapen by de Princesse Royale sijne Gemalin.

Dese Somer hadden die van 't Garnisoen van Maestricht ingenomen de Castelen van Valckenborgh, Dalem, ende Hartogen Rade, gelegen in 't Lant van Over-Mase. Ende hoewel men de Fortificatien van de selve alle dagie dede

raseren/

raseren / soo hebben hare Ho. Mog. daerom niet gelaten te stellen nieuwe Officieren / als Stadthouders van de Lenen ende Drossardts; waer tegen hun geopposeert hebben de Officiers van wegen den Koningh aldaer zijnde; allegerende dat Limborgh was de Hooft-Stadt des Landts van Over-Mase; dat oock in 't Jaer twee en dertich niet eer veranderingh van Officieren was gemaeckt / oock geen Predicanten ingevoert / als doen Limborgh over was; gelijck oock mettet verlies van Limborgh sulcx weder veranderde: Daer by quam dat de Raedt van Staten versocht zijnde / om advijs noopende 't invoeren van Predicanten / den derden Octobris expresselijck verstont dat men dese geene veranderingh behoorde te doen voor ende al eer Limborgh, 't [illegible] noemende Hooft-Stadt van Over-Mase, soude sijn gereduceert; dat anders dit by den Vyandt als een krachtich argument tegens desen Staet soude worden gebruyckt noopende de Meyerye van den Bos.

By den Heer van Gent, als by desen Staet Stadthouder van de Lenen van Valckenborgh ende andere nieuwe Officiers / wiert ter contrarie bewesen / dat Limborgh geen superioriteyt over de andere gemelde Stedekens hadde; dat van de eene soo wel als van de andere geappelleert wiert aen den Raedt van Brabandt; daerom oock den Raet van Brabandt in den Hage by Missive van den vijfden Octobris advijseerde dat van de selve drie veroverde plaetsen behoorde geappelleert te worden aen haer / niet aen den Raedt tot Brussel, doende oock sulcks aen de gemelde drie plaetsen notificeren ende publiceren. De Ingesetenen van de selve drie Landen of plaetsen lieten door twee Gecommitteerden aen haer Ho. Mog. remonstreren / dat sy haer hielden Neutrael / de saecke niet aentreckende; nochtans verklarende dat ghemelde drie Landen altoos in de beschrijvinge der Staten met Limburch hadden op ende afghegaen / dat in allen gheval desen Staet geene possessie konde pretenderen dewijle de Kasteelen gedemanteleert ende verlaten waren; daer ter contrarie de Koninckschen noch een Fort genaemt Nauvaigne, in 't Landt van Valckenburch gelegen / in hadden / komende oock de Koninckschen alle dagen in de gemelde Stedekens ende drie Landen komen ende acten van possessie te doen / gelijck oock korts daer na de Koninckschen het Kasteel te Dalen weder opbouden. Diergelijcke dispuyt was over de superioriteyt van Oldenzeel, sedert het Jaer ses en twintich gedemanteleert / oock geweest; tot dat de saecke alsoo by-ghelept wierde, dat het Geestelijck of Kerckelijck soude blyven als het was; doch het Policye aen Over-Yssel zijn. Alhier toonde men sich ghenegen om daer over te komen in Conferentie met de Koninckschen door Gecommitteerde / doch sy hebben niet gewilt / seggende niet te konnen haer Conincks recht / 't welck so notoir was in compromis stellen; dit werck is alsoo van tijdt tot tijdt slepende gehouden ende eerst den seventienden Junij des volgende Jaers ghereesolveert / ende dien volgens de nieuwe Officieren aengeschreven dat alles aldaer soude blyven in statu / gelijck het was voor de Reductie der selver Kastelen.

In 't laetste van Iulius was Graef Maurits van Nassau uyt Brasyl weder in Texel aengekomen / quam in 't begin van Augusti in den Hage sieckelijck, ende hy by geschrifte soo aen hare Ho. Mog. als aen de Staten van Hollandt overgaf eenich rapport van sijne reyse / ende hoe hy de saecken in Brasil gelaten hadde.

de. Hy was niet seer haestich om in 't Leger te gaen/ sijn qualiteyt alhier was niet hooger als Colonel van het Walsch Regement (sijnde in Brasil gheweest Gouverneur ende Capiteyn Generael) dies hy sich niet wel sonder verkleynin-ghe sijner reputatie sich in 't Leger konde vinden. Den een en twintichsten Septembris liet hy door den Heer Gent, presiderende/ haer Ho. Mog. voor-dragen/ gesint te zijn sijnen verderen dienst aen desen Staet te presenteren; oock om met een Compagnie paerden versien te worden; maer alsoo hem daer in soude obsteren de Resolutie van den twee en twintichsten April des Jaers vier en twintich, soo versocht hy daer van te mogen werden gedispenseert/ 't welck hem gegunt is; want oock aen Graef Willem Veldt-Maerschalck/ aen Graef Willem Stadthouder/ den Heer van Brederode, Graef Hendrick ende den Graef van Solms, oock den Colonels Hauterive ende Charnacé gelijcke dispen-satie ghegeven ende toe-gestaen was een Regement ende Compagnie te voet/ ende te gelijck eene Compagnie te paerde te hebben. Alsoo dat de Reglementen alleen dienen tegen de kleyne/ niet/ tegen de groote. Graef Maurits korts daer nae in 't Leger treckende/ hadde het gheluck dat juyst om dien tijdt stierf de Heer van Staeckenbroeck Luytenant Generael van de Ruyterie/ welcke Charge hy bequam.

Den Hartoch van Orleans heeft dese Somer in Iunio begost Grevelingen te belegeren/ na dat hy eerst Borburch hadde ingenomen. De Luytenant Admi-rael Tromp heeft met de Kust-schepen van desen Staet grooten dienst daer in gedaen/ besettende de water-kant/ sonder 't welck de Spaensche van tijdt tot tijdt de plaets soude hebben komen ververschen ende ontsetten; soo dat sy eyn-delijck gematteert zijnde/ haer heeft opgegeven den negen en twintichsten Ju-ly. Die van het Engels Parlement thoonden wel jalousie over dese belegerin-ge/ echter hebben niet daer tegen gedaen. Op den selven dach wiert oock Leri-da aen den Franschen overgegeven / ende den Paus Urbanus stierf dien selven dach; oock wiert op dien selven dach by Iorck geslagen Prince Robbert. Ende op dien selven dach wiert Vryburch ende Chemnits gewonnen by de Sweetse.

In Augusto dedemen per raison d'Estat eenich contentement aen Vranck-rijck/ latende de Reclamanten van seecker Schip den Samson, toe-komen een groot deel van 't provenu van het selve schip / onaengesien het uyt handen van de Duynkerckers was genomen/ dien volgens na de placcaten confiscabel/ op dat men de Regeringe van Vranckrijck tot gelijcke moderatie mocht brengen.

In Augustus geschiede oock een Battalie tusschen den Duc de Anguien ende de Beyersche/ daer van beyde partyen haer de Victorie toe-schreven / ende elck aen sijn zijde teecken van vreuchde toonde. De malcontentsche Francoysen sey-den dat Auguien daer wel vier hondert Officieren verlooren/ ende niet ghekre-gen hadde als een quaedt stuck geschuts/ ende eenige Soldaten Vrouwen.

In Octobri versocht de Koninck/ per Missive aen haer Ho. Mog. dat wan-neer de Oorloch-schepen van desen Staet souden verlaten de Vlaemsche Kust/ om te gaen kruyssen in 't Canael / als dan vier of vijf der selver mochten wer-den gebruyckt om uyt Yerlant te gaen halen ende na Vranckrijck te transpor-teren eenige Troupen die de Koningh aldaer hadde doen lichten; met presenta-tie haer montcosten te betalen/ 't welck nader handt met Sijn Hoocheyt gecom-

municeert zijnde/ is niet goet gevonden; vreesende dat onder dat pretext 't selve Volck mocht den Koningh in Engelandt toegevoert worden.

In Decembri schreef de Koninck aen haer Ho. Mog. dat hy den Heer Briset om sijn bequaemheyt ende ervarentheyt hadde gekooren tot Secretaris van de Ambassade na Munster; recommanderende aen haer Ho. Mog. des selfs Kinderen/ die genegen waren in dienst van desen Staet haer te laten employeren.

In dese Maendt schreef ende versocht oock de Cardinael Mazarini per Missive aen Sijn Hoocheyt dat hare Ho. Mog. mocht gelieven te senden [illegible] schepen van Oorlogh in de Middelantsche-zee tot afbreuck van den gemeenen Vyandt; sulcks oock al in 't voorleden Jaer versocht zijnde/ is ghelijck nu geexcuseert/ ende gepretexeert de groote macht der Duynkerckers tegenwoordich in zee zijnde.

De Coninck van Engelandt klaechde aen de Ambassadeurs van desen Staet in desen tydt/ dat men alhier de Collecten (die niet alleen onder de Engelsche ende Schotsche Natien/ maer oock in alle Kercken wierden ghedaen) stelde in handen van de Parlements Commissarien/ ende dat sie de penningen bekeerden tot den Oorloch tegen hem: Immers aen de Predicanten/ die het met de Koninck hielden niet gaven. In Hollandt ende Zeelandt seyden men/ dat de Collecten wel driemael hondert duysent gulden hadden opgebracht.

De roverien ter Zee van de Engelsche soo van de Coninckische als Parlementsche op malkanderen/ embrouilleerden desen Staet soo langh soo meer; daer in dat gemeenlijck/ of door tempeest gedreven/ of om haer commoditeyten te koopen/ de Engelsche veel tijdts quamen op de stroomen ende binne-wateren deser Landen. Oock dede de Coninck in de Vlaemsche Havens/ Vyanden van desen Staet/ equiperen Schepen/ Barquen ende Fregatten ten Oorloge; die somtijdts by de Hollanders ende Zeeuwen genomen ende opgebracht wierden/ daer op by haer Ho. Mog. eyndelijck sijn ghedaen formeren eenige quaeriturs ofte casus positien met hunne decisien; die aen de respective Collegien der Admiraliteyt wierden ghesanden/ die alle meest in faveur van de Parlementsche wierde beantwoort.

In Augusto gaf de Coninckl. Resident Boswel een langh Memoriael over sich refererende tot verscheyden voorige memorialen ende klachten/ so die 't geene by de Admiraliteyten respective/ als andersins wierde ghedaen, inhoudende steets meer faveur voor de Parlementsche als Coninckische ghetoont. Ende wanneer schoon by hare Ho. Mog. yet wierde den Admiraliteyten aengeschreven/ soo volchden de selve daer van soo veel als hun goet dacht; seggende dat sy hadden haer Instructie by de Provincien selfs al eer geformeert ende dienvolgende niet konden misdoen; soo dat het gesach van de Generaliteyt kleyne waerdie was: 't welck Hollandt (oock andere perticuliere Provintien) geern siende ende alsoo foveerde; hebbende de impressie dat de Heeren Staten Generael noyt yet dorsten doen dat den Prince mishaechde/ dat het daerom voor de liberteyt van den Staet suspect was/ alles wat de Staten Generael deden.

Die van het Parlement in Engelandt gingen soo verre/ dat sy in Augusto

ip gebruyckende tot Bewijs van Londen geaffigeerde Acte verklaerden eenen
an Webster, ende andere Engelsche Koopluyden hier te Lande woonende voor
ijandt ende destructeurs van Engelandt / Mainteneerders van het bloedighe
Oorloghe ende incendiarisen tusschen desen Staet ende Engelandt / om dat sy
hier te Lande hadden ghedaen verscheyde inkoopingen in Factorie voor den
Coninck. Verbiedende alle Engelsche Onderdanen haer meer te gebruycken.
Hy / ende insonderheyt Webster, als niet sijnde van de Engelsche Court / maer
ot Amsterdam tusschen de dertich ende veertich Jaer gewoont hebbende / sijn
haer over klachtich gevallen aen de Staten van Hollandt / die den drie en twin-
ichsten Augusti sulcx ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. brachten; waer
op de Ambassadeurs in Engelandt zijnde / is aengheschreven heer te informe-
ren na de Wetten ende Costumen van Engelandt / waer mede het Parlement
soude staende houden dat een Engelsman buyten Engelandt residerende / ende
fixum domicilium hier te Lande ghekoosen hebbende ende Poorter ghewoorden
zijnde / noch evenwel soude staen onder haer Lieden ghebiedt ende der selver
Wetten subject zijn.

Een ander embrouillement met de Engelsche / heeft sich oock dese Somer
toe-gedragen: dewijle de cours van 't geldt / insonderheyt van de goude munte /
seer hooch was ghestegen / soo wierde by de Engelsche Kooplieden tot Rotter-
dam het silver-geldt in groote meenichte uytgescheept ende na Engelant gesonden;
sulcks wiert door eenige Conincks-gesinde aen die van de Admiraliteyt
geadvertcert / die uyt kracht van eenige oude Placcaten / hoewel in ongebruyck
zijnde / een groote parteye de Engelsche schepen op stroome leggende / attrapeer-
den; ende onder andere deden vast houden seecker Parlements schip / daer in
de Chur-Vorst Pals-Graef gescheept hadde sijn bagagie; want hy den ach-
ten Augusty door sijn Secretaris Maurice, haer Ho. Mog. notificeerde dat
hy van sin was om sich in Persoon te transporteren na Engelandt / om terwijle
de Ambassadeurs van desen Staet aldaer besich waren met het bemiddelen
van een Vrede; oock daer by ende onder des te beter in achte te nemen sijne Pa-
latinische ende Domestique saecken. Dit schip nu alsoo aengehouden zijnde /
was de Chur-Vorst perplex / want indien hy sijn bagagie daer weder uyt nam
sonder te procureren de ontslaginge / soo offenseerde hy het Parlement; inghe-
valle oock hy arbeydt ende moeyte dede om dese relaxatie / soo wiste hy wel dat
de Coninck sulcks soude nemen als een dienst aen sijne vyanden / dienvolgens
als een ondienst aen den Coninck ghedaen. Doch gelijck hy uyt Enghelandt
ongunst van den Coninck ghetrochen was / uyt impressie dat het Parlement al-
tijdt meer tot den Palts / ende des Conincks raet meer tot Spaengien ghene-
gen waren geweest: alsoo heeft hy sedert in den Hage zijnde / steedts in sijn om-
ganck sich voor Parlements getoont / ende heeft daerom nu oock in dit gheval
door sijn Secretaris aen haer Ho. Mog. laten solliciteren om vry-latinge van
dit Parlements schip / voorgevende dat hy het hadde ghehuyrt; maer daer op
wierdt gheresolveert dat de Capiteyn ofte Schipper / al voorens soude hebben
aen die van de Admiraliteyt over te geven het geldt by hem inghenomen / ende
vertickillere aengaende: by ontstentenis van 't welcke den Chur-Vorst soude
moeten gelieven sich te begeven in een ander ende deses Staets Oorloch-schip /

 gelijck

gelijck hy tot dien eynde sich na Zeelandt heeft getransporteert. De Coninck nam dat desseing van den Chur-Vorst qualijck/ ende schreef desen brief

MYN NEVE;

HEbbende eene natuyrlijcke curiositeyt, om te weten de reden van u actie. Ick hebbe noyt soo grooten oorsaecke gehadt om dat te begeren als tegenwoordich; Gelijck ick seer admireerde, alsoo hebbe ick noyt konnen begrypen waerom ghy van *Iorck* nae *Hollandt* zijt getogen? maer altans dunckt my boven al vreemt u overkomst in dit Rijck: Doch het kan wel zijn dat dese [illegible] verklare de eerste, ende ghelooft my, de eenichste consideratie van [illegible] van u Moeder, is het voornaemste, jae eenichste, subject van myn curiositeyt: want soo veel myn saecke aenlanght, uwe tegenwoordigheyt (na den wech die ghy neemt) is niet van sodanigen gewicht datse my nieuwsgierich maeckt om te vernemen na u comportement; maer de groote genegentheyt die ick drage tot myn Suster, my sijnde een suffisant subject, om te desireren, dat alle die aen haer gehooren, mochte geven goede reeckeninge van haer bedryf, dringht my u te vragen op wat nodinge ghy aldaer zijt gekomen, ende voorts het ouch-merck van uwen overkomst; wenschende door u antwoort te ontfangen stof ende vertroostinge, om te zijn als ick te voor was. (Lager stondt) U ghenegen Oom ende getrouwe Vriendt, *Carel den Coninck*. De datum was den vijftienden September, tot Tamestoke.

De Chur-Vorst antwoorde hem in October uyt Withehal, dat hy hem schickte sijn Manifest/ overgegeven aen beyde Huysen des Parlements; in welcke hy hadde uytgedruckt sijn affectie ende devoir aen de saecke Godes, ende sijn respect aen 't Parlement; regardt nemende op sijne Familie/ soo veel ende langh geleden hebbende. Dat hy in 't minste niet tegen Sijn Majest. soude doen/ maer altijdt geven goede reeckenschap van sijne actien; [illegible] sijn Majesteyts concurrentie met het Parlement. De rechte oorsaecke deser reyse was de domestique noodt der Koninginne sijne Moeder/ ende [illegible] want de Koninck van Engelandt konde niet meer aen haer betalen [illegible] hout; dewijle die van 't Parlement tot Londen onder haer hadden de customs [illegible] middelen daer uyt sy betaelt moest worden/ de selve Koninginne hadde [illegible] al een geruymen tijdt door den Sweedtsen inval in Denemarck den Koningh haren oudt-Oom/ haer dringende noodt ende gebreck laten voordragen [illegible] meer dewijl hy noch in handen hadde de contanten in groote quantiteyt nagelaten by Koninginne sijne Vrou-Moeder/ Groot-Moeder van de Koningh van Bohemen; Ende alsoo de selve Koninck onder gesochte pretexten (dat de Koninck van Engelandt hem van beloofde Subsidien/ noch ongelijck veel schuldich was) sulcx weygerde; soo hadde sy ghebeden ten minsten haer te leenen eene somme van sestich duysendt guldens; sulcks wierdt hy haer oock plotselijck afgeslagen: Ende Godt weet/ of niet dese onbarmhartigheyt mede oorsaecke is geweest dat hy korts daer na wiert besocht met den Sweedtschen Oorlogh ende inval. Ter contrarie heeft Godt de Vereenichde Nederlanden meer ende meer gezegent/ oock daerom/ vermoedelijck/ dat sy aen de Koninginne op haer instandich aenhouden de selve sestich duysent gulden [illegible]

ha

en geleent/ hoewel langhsaem; want de kleene Provintien (ghelijck gemeenlijck) de eerste waren in 't consenteren / ende de laetste in 't opbrengen; waerom Hollant van haer quote niet wouden schieten voor dat de andere Provintien het haerige oock hadden te verde gebracht.

Die van het Parlement hebben dese Somer eene prejudiciable Ordonnantie gemaeckt tegen de vryheyt der Commercien/ verbiedende alle Handel/ trafijck ende Navigatie/ oock van vreemde Natien op de Havens staende onder de gehoorsaemheyt des Koninckx van Groot-Britannien. In October wiert den Ambassadeurs aengeschreven datse met alle bedenckelijcke redenen ende motiven souden aenhouden by het Parlement / ten eynde dat de voorsz. Ordonnantie mocht werden ingetrocken / dienvolgens versoecken dat de Trafiquanten in dese Landen mocht vry staen om met alle Koopmanschappen geen Wapenen of Munitie van Oorlog zijnde/ te bevaren de Havenen onder den Hooghgemelten Koninghs gehoorsaemheyt staende; Gelijck oock de Koninck van Denemarck, in den doen tegenwoordigen Oorlogh/ hadde toegestaen dat de Ingesetene deser Landen mochten trafiqueeren op de Havenen onder de gehoorsaemheyt van Sweden staende. In 't welcke gelijck oock in 't aenhalen der Hollantse schepen die van 't Parlement nu ende dan naderhants eenige moderatie hebben getoont; ende sijn de klachten ende brouilleryen na het vertreck van deses Staets Ambassadeurs uyt Engelant minder geweest/ als gedurende het verblijf van de selve aldaer/ ende 't scheen dat die van 't Parlement/ scheppende een onaengenaemheyt tegen de Persoonen van de selve eenighsins meer leedt deden aen de Ingesetenen deser Provintien/ als sy anders wel souden gedaen hebben/ suspecterende de selve als of sy alle Handelingen des Parlements op het haetelijckste steets overschreven/ ende genouchsaem te verstaen gaven dat men behoorde met Reppressalien die van 't Parlement aen te tasten; om alsoo desen Staet tot voordeel des Koninghs te engageren tegen 't Parlement / van welck haer schrijvens die van 't Parlement onder de handt t'elckens Coppen kregen/ ende te meer verbittert wierden / welcker Negotiatie daerom vruchteloos gemaeckt wierde/ tot ondienst van den Coninck selfs.

In de Stadt Ter-Veer is van oude tijden af eene Compagnie van Schotse Koopluieden/ daer over de Koninck stelt eenen met tijtel van Agent ende Conservateur van de Schotse Natie, in sodanige maniere was lange tijdt aldaer geweest eenen Dromont; maer alsoo hy in dese tijden sich Koninckx droegh; soo hebben die van Schotlant in Dromonts plaets aldaer gestelt eenen Kunigham. Dromont is daer tegen gekomen in oppositie/ so by hare Ho. Mo. den Prins/ als Staten van Zeelandt/ gesecondeert door den Koninck ende des selfs Resident. Die van Hollandt hebben Kunigham gefavoriseert / ende geadviseert dat hy behoorde daer voor ghekendt te worden. De Prince als Marquis van Ter-Veer, gaf van oudts/ aen de Conservateur van de Schotse Natie eenich tractement/ ende om het respect des Koninckx/ heeft ghesocht Dromonth te mainteneren; doch de Schotse Natie selfs al te samen aennemende den persoon van Kunigham, ende dreygende te willen vertrecken naer eenich ander Stadt in Zeelandt ofte in Hollandt, sijn oorsaecke geweest dat de Prince heeft geconniveert.

In November quam noch een schryven van den Consistorie ... van Yerlandt gheschreven tot Dublin den negen en twintichsten May, klagende dat de penningen by Collecte inde Geunieerde Provintien vergadert tot onderstant ende aelmoesse der Gereformeerde Religions Verwanten in Yerlandt; by die van 't Parlement in Engelandt waren ghediverteert / ende gheemployeert in den Oorloch: Immers waren verscheydene sodane Religions Verwanten gewe-west by de Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt / klagende niet daer van te hebben genooten. Des Coninckx Resident alhier heeft sulcks mede ver-maels aenghewesen. De Heer Stricklant ter contrarie / heeft verscheyde co-pyen/ quitantien ende attestatien gheproduceert / dat het alles aen sulcke als die van de gemelde Religions Verwanten daer toe hadden ghecommitteert was overghegeven / ende volgens de intentie der Gevers besteet. Onder-tusschen/ dewyle noch veele Gereformeerde van Religie in Yerlant den Koninck aenhingen / was wel te gelooven dat die door de Commissarien van dese par-tie/ alle Parlements zynde/ niet mildelijck bedacht wierden.

Meerder ende eygentlijck verhael van de voorsz. Negotiatie der Ambassa-deurs in Engelandt volcht nu. Wat haer last was blyckt uyt volgende:

Instructie van de Hooge ende Moogende Heeren *Staten* Gene-rael der Vereenichde Nederlanden *voor de Heeren* Willem Boreel, *Heere van Duynbeecke, West-Hove, Ambachts Heer in Dombergh, Raet ende eerste Pen-sionaris der Stede van Amsterdam*; Iohan van Reede, *Heere van Renswoude, Thiens Heer in Woudenberch, gecommitteert ter vergaderinge van de Hooch-gemelte Heeren Staten Generael van wegen de Provintie van Vtrecht, gaende in extra-ordinarise Ambassade aen den Coninck van Groot-Brittanien*; Albert Ioachimi *Ridder, Heer tot Oostende in Oedekens-Kercke, ordinaris Ambassadeur van de Hoochgemelde Heeren Staten by denselven Coninck, ende jegenwoordich hier te Lande wesende, na de welcke sy haer sullen hebben te Reguleren in 't verrichten ende volbrengen van dese navolgende Commissie.*

1. De gemelte Heeren *Boreel*, van *Renswoude* ende *Ioachimi*, sullen haer ten spoe-dichsten gereedt maecken, omme met den eersten bequamen wint naer Engelandt te vertrecken.

2. Ende zeylen na Douvres ofte wel recht toe recht aen nae *Londen*, ende daer tot Londen aengecomen wesende, sullen alleen Notificatie laten doen aen 't Parlement van hun Heeren Ambassadeurs arrivement, occasie ende last van hare besendinge, ende voorts van *Londen* gaen vinden sijne Majest. ter plaet-se daer hy soude mogen zijn, doende hen versien van behoorlijcke passport ende andere goede ende noodige verseeckeringe tot hare reyse.

3. De gemelte Heeren *Boreel*, van *Renswoude* en de *Ioachimi*, sullen haer alomme des gevoechlijck connende geschieden, ende behooren laten informeren van de intrinsicque dispositie van beyde de Huysen van 't Parlement, noopende de constitutie van saecken van 't Rijck van Engelandt.

4. Ontrent het Hof van den Coninck ghecomen wesende, sullen een van de Officieren van dese Ambassade, ofte een ander bequaem persoon na gelegentheyt voor uyt zenden, op dat ordere te Hove mochte gestelt worden tot hunne receptie na de reputatie van den Staet, ende ouder gewoonte na advenant dat de gelegentheyt van tijdt ende plaetse van sijne Majest. als dan deses aengaende sal connen toelaten.

5. Ende ter plaetse van 't Hof voornoemt aengecomen wesende, sullen sy door de Officieren van de Coningh des behoorende, hare audientie by Sijne Majesteyt doen versoecken.

6. Ende soo wanneer als sy in een publijcke audientie by den Coninck werden ontfangen, sullen sy aen sijne Majesteyt overleveren hare Ho. Mog. Credentie Brieven, als oock die van sijne Hoogheyt.

7. De Propositie sal voor de eerstemael principalijck bestaen in groetenisse, ende toewenschinge van continuatie van langdurige gesontheyt, prosperiteyt, vrede ende welvaren over sijne Koninckl. Persoon ende Huys, als oock over alle sijne Rijcken, met verseeckeringe van oprechte genegentheyt van hare Ho. Mog. ende sijne Hoogheyt tot den dienst van sijne Majesteyt, daer toe haer verplicht houdende door de Interesten van haren Staet, ende sonderlinge door de verdiensten van de Coninckl. weldaden op veele occasien aen dese Landen bewesen, ende dat sijne Majest. hier en boven nu onlanghs noch belieft heeft de Princesse sijne Dochter herwaerts na dese Landen te laten transporteren ende overgaen in 't gheselschap van hare Vrou-Moeder de Coninginne van Groot-Brittaigne, om voorts in Huwelijck te vereenigen met Prins *Wilhelm*, waer tegens hare Ho. Mog. oock na behooren danckbaer sullen blyven. Ende aen sijne Majest. dienvolgens verklaren dat de hoochgemelte Princesse sijn Dochter nae hare qualiteyt hier te Lande wert ge-eert ende gelieft, *als een pandt ghetrecken uyt het herte van sijn Majesteyt*, voor den welstant van desen Staet, met by-voeginge van sodanige complimenten als de voornoemde Ambassadeurs naer ghelegentheyt sullen oordelen te behooren, ende onder anderen daer in gedachtich sijn de geluckige overkomste van de hoochstgemelde Coninginne haer aengenaemheyt, oock respect, ende eere, die hare Majest. hier te Lande gheduyrende haer verblijf is bewesen ende aengedaen, ende voorts aenmeldingh doen van den Heer Prins *Wilhelm* als oock van de Princesse sijne Majesteyts Dochter, goede lijfs gesontheyt, ende welvaren respective.

8. Hier op afwachtende sijne Majesteyts antwoorde, sullen daer na verklaren dat sy eenige verdere poincten hebben om aen sijne Majest. voor te dragen, ende mits dien versoecken Commissarisen met de welcke sy sullen mogen spreken, om sijn Majest. met ongeprepareerde saecken niet te seer dickwils te moeyen en importuneeren.

9. Ende sullen middeler tijdt hare andere audientien laten arresteren by de Coninginne van Groot-Brittaigne, ende vervolgens by de Princen van het Rijck, als oock de Princesse jongste Dochter van sijne Majesteyt, soo sy by, aen, ofte omtrent het Hof gevonden werden.

10. De gemelte Heeren Ambassadeurs sullen oock gaen saluteren de principaelste Heeren die tegenwoordich by sijne Majesteyt in credijt zijn, voor alle welcke

welcke sy sullen hebben Brieven van Credentie mede te nemen, de complimenten daer op passende van wegen haer Ho. Mog. ende sijne Hoogheyt met onderscheyt doen, *doch overvloedich uytmeten* na de maniere in groote Hoven gebruyckelijck.

11. Ende na dat sy de humeuren van de Personagien omtrent den *Coninck* wesende, alomme sullen hebben gesondeert ende geprepareert, als *oock van die* zijde nader vernomen het geene in 't Rijck ommegaet, ende daer *in na vermogen* gepenetreert.

12. Sullen sy Ambassadeurs soo spoedich als doenlijck, hare tweede Audientie by sijne Majest. versoecken, om vervolgens verder in de besoignes te mogen geraecken.

13. In dese audientie sullen de ghemelde Heeren Ambassadeurs aen sijne Majest. representeren dat van den aenbeginne van de Nederlantsche beroerte ende Oorloge, den Staet der Geunieerde Provincien doorgaens haer ten hoochsten heeft laten ghelegen zijn, dat het Coninckrijck van Engelandt in verseeckerde ruste, vreede ende eenigheyt, mocht werden geconserveert.

14. Soo ten opsichte van des selfs macht, gelegentheyt, *Religie*, *Coophandel*, Traffijck ende Navigatie, als ten regarde van weder-zij*dts interest, tot* behoudenisse ende voortsettinge van de gemeene saecke in *'t generael, ende* vertroostinge van het geoppresseerde Evangelische wesen *in Duytslandt*, ende elders in 't bysonder.

15. Daer toe sijne Majesteyt notabele effecten hier bevoorens heeft vertoont, ende gedemonstreert, ende hem gedragen ende ghecomporteert als een waerachtige Voorstander des gheloofs, ende noch meerder ende verder soude konnen doen, als het sijne Majesteyt sal ghelieven, ende 't Rijck in vreede ende eenigheyt sal sijn herstelt.

16. Het welck de gemeene vyanden van dien met een odieux oogh ingemoet siende, oock ten hoochsten apprehenderende, hebben door derselver sinnemen ende boose practicquen het boose oncruyt van differentie gesayt in 't Rijck van Engelandt, tusschen Sijne Majest. ende des selfs Parlement. Ende in cas dat de gemelde Heeren Ambassadeurs mochte werden afgevraecht wie sy denoteren by de voorsz. woorden van *gemeene Vyanden* van 't Rijck, sullen antwoorden ende verclaren, te weten, de *Spaengiarts*, *Iesuyten*, ende der selver adherenten.

17. Welck onkruyt sal dienen versmoort, al eer het comt op te wasschen ende te vermenichvuldigen.

18. Op dat andersints de gemeene vyanden niet en komen te geraecken tot het wit, daer nae de selve nu soo lange Iaren hebben geschooten ende gemickt.

19. Het welck eygentlijck is, het Rijck van Engelandt in combustie te stellen ende houden, op dat het selve daer door van binnen onmachtich worden, vervolgens voor sijne vrunden buyten s'Lants niet considerabel, nochte oock voor sijne vyanden gantsch niet formidabel soude werden gheacht, ende mitdien komen te verbreecken ende te vervallen alle het geene dat daer op alreyts is gebouwt, ofte daer aen eenichsints vast gemaeckt.

20. Ende om sulcx te meerder te effectueren, sullen de gemeene vyanden

co-

ontinuatie van de combustie alle occasie ende ghelegentheyt onder de handt
esnageren, om het eene tegens het ander van sijne Majesteyts Rijcken te doen
ostaen ende genoechsaem rebelleren, gelijck de droevige ervarentheyt ten re-
irde van het Coninckrijck van Yerlandt sulcx niet dan al te veel en leert.
21. Waer over hare Ho. Mog. als ten hoochsten daer in der selver interest
eckenende, niet langer en hebben konnen nochte mogen ledich staen hun
mbassadeurs aen sijne Majest. te senden, ende aen te bieden der selver dienst
ide employ, om als Middelaers tusschen sijne Majest. ende des selfs Parlement
es Coninckrijck van Engelandt, wech te mogen helpen nemen de dissentie
e tusschen de selve over ende weder soude mogen zijn, ende vervolgens in 't
iendelijck te doen corrueren alle jalousie, swevende misverstant, ende feyte-
ckheden die daer uyt sijn voort gekomen.
22. Met verklaringhe dat haer Ho. Mog. het selve niet en ondernemen uyt
enige presumptie om haer in de affairen van soo een grooten Coninck, ende
es selfs machtighe Rijcken te immitteren, maer alleen om sich te quyten van
en officie betamende ende passende een goedt Vriendt, Geallieerde ende Na-
iyr van sijne Majesteyt ende des selfs Rijcken, ende om reciproquelijck haer
ontschuldigen ende te ontlasten van sodanige goede advysen ende behulp als
er Ho. Mog. hier bevoorens in sulcke ende diergelijcke ghelegentheyt van
ne Majesteyt getrouwelijck hebben ghenooten, ende daer by haer selven wel
evonden.
23. Hier en boven inbeelden haer Ho. Mog. sich selven, datter geen Staet
de werelt soo bequaem is als den Staet deser Vereenichde Nederlanden, om
r dese tegenwoordige constitutie van saecken in Engelandt, d'een ende d'an-
er respective te persuaderen tot vrede ende eenicheyt, ende aen de welcke met
inder apprehensie ende ombragie op dit subject het oor kan werden gheleent,
n dat de voorgaende actien van haer Ho. Mog. soo in materie van Regeringe
Religie, klaerlijck konnen dienen tot ghetuygen van de oprechticheyt van
se haer Ho. Mog. meninge ende intentie omtrent de tegenwoordige ghele-
ntheyt van sijne Majesteyt, ende des selfs Parlement van Engelandt.
24. Want wat belangt de affayren van Staet, daer in hebben haer Ho. Mog.
er bevoorens sijne Majesteyt ende het Rijck van Engelandt by alle occasien
ecken te believen ende dienst te doen, in welcke goede wille ende genegent-
yt de selve continueren, te meer om dat sy by des selfs subsistentie ten hooch-
n blyven geinteresseert, soo ten regarde van het geene beste, als ten opsichte
n hun Staet in 't bysonder. Ende wat aengaet het stuck van de *Religie*, de selve
ert hier te Lande oock openbaerlijck in alle *suyverheyt* publijckelijck gheleert,
lgens ende in conformité van de over een stemminghe van alle de Gerefor-
eerde Kercken, ende buyten dese Landen werdt de selve Religie, alomme
er Ho. Mog. doenlijck, met yver voortgeset ende gecultiveert.
25. Wesende over sulcx het wit in dese Negotiatie van haer Ho. Mog. niet
recommanderen eene geveynsde ofte gedissimuleerde reconciliatie, bedect
et een uyterlijcken schoonen schyn, ende innerlijck weynich verseeckert,
er een oprechte ende volkomen vereeninge, ghebouwt op een vast funda-
ent, ende den hoecksteen van eene waerachtige vrede ende gherustheyt, het

 welck

welck is een innerlijcke toestemminge ende aenradinge van *vielen ende vilen* samen.

26. Sullen oock by gelegentheyt, daer het te passe komt, verthoonen de miserie ende calamiteyten, als mede de onseeckere uytslagen die de innerlijcke ofte intestine oneenicheden ende beroerten doorgaens onderworpen zijn, en inconvenientie die haer somwylen onvoorsiens daer in openbaren, oock dickwils van daer de selve minst konnen te gemoet gesien worden.

27. Ende by tegenstellinge sullen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs representeren dat het Coninckrijck van Engelandt sijns ghelijck in volck, in rijckdom, in Neringe, Zee-vaert ende gewin, in de gehele werelt niet en heeft gehadt ten tijde alsser is geweest *eenigheyt in de Kercke* ende de den staet van dien, een goede correspondentie tusschen sijne Majesteyt ende des selfs Parlement gevolcht met Christelicke liefde ende mededogentheyt onder de Gemeente, met respect tot de Iustitie, met ruste onder de Militie, een teecken van over groote benedictie van Godt Almachtich.

28. Ende indien van wegen sijne Majest. de oorsaecken ende progressen van de swevende misverstanden ende de opgenomene offensien door eenige kleynigheden die de selve souden mogen sijn aenghedaen, *de gemelde Heeren haer* Ho. Mog. Ambassadeurs worden voorgeworpen, *sullen sy haer daer in discretelijck* ende wijsselijck dragen, noch d'een noch d'ander ghelijck ofte ongelijck ghevende ofte toe-staende, maer verklaren hun als goede Geallieerde neutrael ende ongepassioneert, op dat hunne entremise ende interpositie te beter mach werden aenghenomen, versoeckende dienvolgens alleenlijck ronde, net ende cathegorijck antwoorde van sijne Majest. op de voorgedragen aenbiedinge tot de voorsz. entremise.

29. Doch soo 't gebeurde boven vermoeden, dat de selve aenbiedinge ende officie sijne Majest. niet aenghenaem mochte zijn, sullen met groote danck beleefdelijck haer affscheyt nemen, ende datelijck herwaerts weder keeren; maer bevindende dat meer hooghstgemelde Majest. van de meergenoemde entremise niet afkerich en is, maer de selve sich laet aenleunen.

30. Sullen sy Heeren Ambassadeurs onderlinge met malkanderen neerstelijck ende serieuselijck examineren, delibereren, ende vervolgens met meerderheyt van stemmen onder hun besluyten, op wat voet d' selve dese hare Commissie best by het Parlement sullen dirigeren, om goede ende geluckige successen daer te erlangen, observerende in alles een volkomen ende perfecte neutraliteyt ten wederzijden. Ende aen sijne Majest. vervolgens versoecken dat de selven by provisie aen des selfs zijde mogen worden ghelaten in soodanigen staet als de selve als dan sullen werden ghevonden, ende voorts arbeyden dat sijne Majest. gelieve by memorie te laten vervatten ende aen hun overleveren, ofte ten minsten mondelinghe informeren de poincten van beswaernisse die de selve soude mogen hebben ofte voorwenden, ten opsichte van het Parlement.

31. De Heeren Ambassadeurs gevraecht werdende, sullen trachten te declineren te antwoorden op de Propositien en Memorialen by den Resident Ioachimi ende den Envoye *Strickland* respective alhier te Lande aen haer Ho. Mo. gedaen; doch by soo verre de ghemelde Heeren Ambassadeurs te seer mochten werden

gepr-

geperst de voorsz. Propositien ende Memorialen respective te beantwoorden, soo sullen de selve sorge dragen om de respective beantwoordinghe te doen in sodaniger voegen als sy Ambassadeurs voor den Staet van dese Landen best sullen bevinden te behooren; wel verstaende in generale termen den Coninck te verseeckeren dat alle het geene dat by desen Staet is ghedaen, dat het selve ghe-schiet is met een oprechte en sincere meeninge, om te bevorderen sijne Majesteyts ende des selfs Rijcken rust ende eenicheyt, sonder haer nochtans in eenige particulariteyten in te laten. Ende sullen de meer gemelte Heeren Ambassadeurs by de Heeren die by sijne Majest. in credijt zijn, als oock by de Heeren die by 't Parlement in aensien zijn, respectivelijck doen particuliere debvoyren, ten eynde dat soo wel aen d'eene als aen d'andere zijde haer Ho. Mog. entremise werde aengenomen.

32. Dan evenverre boven vermoeden, haer Ho. Mog. entremise by 't Parlement niet aenghenaem en mochte zijn, soo sal men de saecke laten steecken, ende sullen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs als dan nemen behoorlijck afscheyt van den Coninck van Groot-Brittaigne, ende herwaerts wederkeeren.

33. Maer bevindende by het meer gemelde Parlement inclinatie ofte genegentheyt tot de voornoemde entremise:

34. Sullen de gemelde Heeren Ambassadeurs versoecken Commissarisen ofte Gedeputeerden, om met de selve te treden in onderhandelinge, tot wechneminge van de opgerese diffidentie tusschen den meer hooghstgemelden Coninck ende het Parlement, ende het vinden van de swevende differenten dienvolgens ontstaen ende voortgekomen. Ende oock versoecken dat de saecken van de zijde van het Parlement mede by provisie mogen gelaten werden in sodanigen state als de selve als dan sullen werden gevonden, ende tot dien eynde debvoyren doen dat van wegen het Parlement by Memorie mach werden ghestelt ende overgelevert de poincten van beswaernisse die van die zijde ghepretendeert worden ten reguarde van den Coninck.

35. De Ambassadeurs sullen *à part* haer wachten aen te nemen officien te doen dat den Coninck hem soude vervoegen nae *Londen*, ofte hem selven stellen onder de macht ofte dispositie van het Parlement, voor soo veel sijne Coninckl. persoon concerneert.

36. Doch soo sijne Majest. uyt sijn eygene beweginge sulcx soude begeren te doen, en sullen haer Ho. Mog. Ambassadeurs het selve niet tegen-spreecken ofte afraden, om daer door by het Parlement niet verdacht te werden, want voor eerst dient alleenlijck geprocureert dat hare Ho. Mog. entremise sonder eenich achterdencken werde geadmitteert, ende dienvolgens in besoignes getreden.

37. De meer ghemelde Heeren Ambassadeurs sullen in de onderhandelinge in opsichte van partyen weder-zijts haer doorgaens dragen als *onpartijdige* ende geaffectioneerde Vrienden, ende in de selve onderhandelinge tot *grondt poincten* voor vast stellen de *Religie* ende *Iustitie*, ende dienvolgende derselver Negotiatie daer na dirigeren.

38. Werdende geloost dat door de apprehentie van gepresumeerde veranderinghe in dese twee poincten de voorsz. differentie sijne origine daer uyt heeft

getrocken, die met der tijdt van trap tot trap hooger is ghesteygert, waer door, ende mits de daer op gevolchde jalousie, partyen weder-zijdts hebben getracht op hunne respective seeckerheyt te letten, ende de selve te onderbouwen.

39. Welcke *diffidentie* eenmael wech-genomen konnende werden, de saecke lichtelijck sal konnen werden gebracht tot sijnen eerste standt.

40. Voorts wat belangt het eerste der voorsz. gront poincten, wert met goet fondament gepresumeert dat partyen weder-zijdts daerom wel sullen over een komen, om dat de Coninck in de *Religie* is gebooren ende opgebracht, ende dat hy daer na tot sijne Iaren gekomen wesende, als een goet ende oprecht Christelijck Prins alomme met sijne actien heeft omhelst het avancement van 't Evangelische wesen, ende mitsdien wel ende te rechte ghepretendeert te conserveren den Tytel van Eere van *defenseur de la Foy*, die sijne Majesteyt heeft ontfangen van sijne Voor-Ouders, ende *Protecteur de la Religion, vraye & Apostolique*, die hy heeft gewonnen door sijne proceduyren in 't stuck van de *Religie* aengewent gheduyrende sijne Regeringe.

41. Welcke waerachtige apostolijque Religie by ende van wegen het hoochgemelte Parlement wert nagetracht ende geaffectioneert, oock onveranderlijck ter nedergestelt ende gehouden, ende alleenlijck in verdere consideratie soude mogen comen de conservatie van dien.

42. Waer over de Heeren Ambassadeurs sullen bevorderen dat de *Religie* volgens de goede meenige ende intentie van haer Ho. Mog. in geenen deele en werde geprejudicieert, ofte eenichsints vernadeelt, maer veel eer meer ende meer bevestight.

43. Gaende voorts tot het voorsz. tweede gront point van *Iustitie*, daer na sullen connen gereguleert werden *par le menu* alle wederzijts pretensien blyvende het Parlement by hare oude Rechten, privilegien, oock wel hergebrachte possessie ende coustumen, ende de Coningh genietende sijne Hoocheyt, preeminentien, Rechten ende Gerechtigheyt, daer op sijne Vooroudens ende Sijne Majest. selfs de Croon van Engelandt hebben aengenomen, ende doorgaens weerdichlijck gedragen, beschermt ende geconserveert: Ende sullen de meerghemelde Heeren Ambassadeurs dienvolgens willen letten dat sijne Majesteyt egeen ongelijck en werde gedaen.

44. De Heeren Ambassadeurs en sullen egeen moeyten ofte arbeydt ontsien ofte sparen om de voorsz. *diffidentie ende misverstanden* uyt den wech te leggen, met te samen ofte elcx in 't bysonder na d'een ofte d'ander van partyen, ofte wel aen beyden de noodt sulcx vereysschende, een reyse te doen om haer te bewegen tot het geene redelijck ende aennemelijck sal zijn.

45. Doch sullen de Ambassadeurs in alle hare actien wel hebben te letten dat sy desen Staet directelijck noch indirectelijck ergens in *engageren*.

46. Oock wel sorchvuldelijck schouwen alle voorslagen ende occasien waer door de seeckerheyt van 't Parlement soude gelabefacteert ofte los ghemaeckt ofte een voet geleyt werden tot scheuringe ende verdelinge van de Leden van 't selve Parlement ofte de scheydinge van dien.

47. De meergemelde Heeren Ambassadeurs sullen geen saken (buyten de bewuste accommodatie in Engelandt) mogen verhandelen, ende specialijck niet

de saecke van de *Compagnie van Oost-Indien*, noch oock de bewuste gedreychde *Repressalien* ende andere saecken hier te Lande alrede Banck-vast gemaeckt zijnde.

48. Ende alsoo na apparentie, instantie soude mogen werden gedaen op het stuck van een *Alliantie* van Staet tusschen de Croone van Groot-Brittaigne ende dese Geunieerde Provincien.

49. Soo sullen de meer gemelte Heeren Ambassadeurs, hun daer van yets voorkomende, 't selfde *Declineren*, verklarende dat aen de *reconciliatie* van den Coninck met het Parlement *& vise versa* meerder is gelegen, dat daerom dese saecke voor alle dingh moet by de handt genomen werden, ende de onrust vervolgens gestilt en herstelt, want dat de Coninck noch oock het Rijck sonder dat in State is, om yetwes dies aengaen te konnen concluderen.

50. De *Reconciliatie* ghetroffen werdende, ende het voorsz. stuck van *Alliantie* van Staet wederom te berde gebracht werdende, sullen de gemelte Heeren Ambassadeur als dan tot antwoorde voegen: dat soo wanneer als sy volgens het afscheyt aen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs deses aengaende gegeven, sullen hebben gesien de Propositie van sijne Majesteyt by geschrifte op de forme van een vaste Alliantie, dat sy daer van rapport sullen doen, ende resolutie daer op van haer Ho. Mog. vorderen.

51. In cas dat van de Heere Chur-Vorst *Palts* in 't besonder vermaen mochte werden gedaen, noopende des selfs restitutie tot de Electorale Digniteyt en des selfs Erf-Landen met den gevolge ende aenkleven van dien: sullen de Heeren Ambassadeurs daer op antwoorden, dat daer in met vrucht effectivelijck niet en is te doen, ten sy dat Vranckrijck contribuere ende met hulpe.

52. De Heeren Ambassadeurs sullen alomme precyse hebben te letten ende te observeren de *Eere*, *Rangh* ende *Tytulen* den Ambassadeurs van desen Staet buytens Landts competerende, sonder daer in te cederen ofte toe te geven aen yemant, hy sy dan wie hy wil.

53. De Heeren Ambassadeurs sullen voor haer afscheyt van hier, gaen salueren den Heere Prince *Wilhelm*, als oock met eenen de Princesse van Engelandt sijne Majesteyts Dochter.

54. De Heeren Ambassadeurs sullen pertinent *Verbael* houden van alle het notabelste dat hun geduyrende dese Ambassade sal voorkomen, ofte by de selve verhandelt worden, om daer van t'haerder wederkomste schriftelijck Verbael aen haer Ho. Mog. over te leveren.

55. De ghemelde Heeren Ambassadeurs sullen van tijdt tot tijdt haer Ho. Mog. als oock sijn Hoogheyt respective by Missive hebben te informeren van hunne Negotiatie, als oock daer nevens advertentie doen van de occurrentien der saecken daer buyten in Engelandt voortkomende.

56. Dese Ambassade sal geschieden volgens het *Reglement* sonder eenige veranderinge van dien, ofte dat daer van dispensatie sal mogen werden ghedaen; Ende in 't reguardt van de Officieren die in de Ambassade sullen dienen, sal gevolcht werden haer Ho. Mog. Resolutie van den *vijfden* February *sesthienhondert twee en veertich*.

57. De penningen noodich tot de betalinge van de kosten van dese Ambassade, sullen betaelt werden uyt de Comptoyren van de Generaliteyt: Ende sullen

len de noodige Wisselen dienvolgens van tijdt tot tijdt ghetrocken werden ten laste van den Ontfanger Generael.

Aldus gedaen, geredresseert en gearresteert ter Vergaderinge van de hoogh-gemelde Staten Generael den dertienden Octob. sestien hondert drie en veertich, was geparapheert, *Bartolt van Gent*. vt. Lager stondt ter Ordonnantie van de selve, was onderteeckent *Corn. Musch*.

Eenighe dagen daer nae hebben de Heeren Ambassadeurs [illegible] gen haer consideratien op eenige poincten van de Instructie; als op het [illegible] articul; Of haer Ho. Mog. dienstich souden achten [illegible] [illegible] ken van Commissarisen: Dat gemelte Articul soude [illegible] Hier op afwachtende sijne Majesteyts antwoordt, sullen verclaren dat sy eenige verdere poincten hebben om aen den Coninck voor te dragen op sijne Majest. gelegentheyt die sy sullen afwachten; Daer op verklaerden haer Ho. M. dat de Heeren der selver Ambassadeurs sich nopende de saecke ten principale addresseren souden directelijck aen den Coninck selfs/ sonder daer toe Commissarisen te versoucken. Op 't twee en vijftichste articul; dewijle de extensie van dit articul wat generael/ strict en precijs lach/ of haer Ho. M. om redenen de Heeren Ambassadeurs daer in wat gelieven souden te verlichten in 't regart van de jegenwoordige Extraordinarise Ambassade van Vranckrijck als doen in Engelandt zijnde/ ende dat de practique van het gemelte twee en vijftichste articul werde gelaten aen de beste mesnagie van de Heeren Ambassadeurs tot meeste Eere ende Reputatie van desen Staet soo veel als doenelijck soude zijn; Maer haer Ho. Mog. en conden [illegible] niet verstaen hier inne eenige [illegible] doen/ maer persisteerden ter contrarie by den inhoudt van dit twee en vijftichste articul/ ende [illegible] dies aengaende tot noch toe [illegible] den; Doch evenwel dien onvermindert wiert de practijque van het [illegible] cul gelaten aen de discretie ende beste mesnagie van de Heeren Ambassadeurs tot meeste Eere ende Reputatie van desen Staet; Op 't ses en vijftichste articul/ vermidts dese haer Ho. Mog. Ambassade nae Engelandt [illegible] souden in de tijdt van Oorlogh/ Troeble/ ende [illegible] het onmogelijck soude zijn voor de Ambassadeurs haer op het Reglement [illegible] conten gedragen: Dat oock dese Ambassade veel tijdt van [illegible] moeten separeren op twee plaetsen/ ende als dan het gemelte Reglement [illegible] tot laste van 't Landt [illegible]; of haer Ho. Mog. [illegible] daer omme [illegible]/ dat ten dienste van den Staet ende tot de beste mesnagie [illegible] als nu dese Ambassade op [illegible] mochte werden [illegible] maer haer Ho. Mog. persisteerden by het Reglement/ ende dat de [illegible] [illegible] sich daer nae souden weten Reguleeren: Doch of de [illegible] [illegible] noodtsaeckelijck eenige extraordinarise [illegible] te doen/ haer Ho. Mog. daer op [illegible] [illegible]/ dat de Ambassadeurs [illegible] mochten werden [illegible]

Den vijftienden Iannuary alhier afscheydt genomen hebbende/ gingen sy [illegible] op Hellevoet-sluys; [illegible] den achtienden 't zeyl gingen ende den anderendaeghs 's morgens [illegible] voor Mariegate; ende [illegible]

daegh

daeghs den twintichsten tot Gravesande. Nae drie dagen quam aldaer de Ridder Flemmingh Ceremonie Meester van wegen 't Parlement/haer verwillecommende/met aenbiedinge van Barges ende Receptie/daer nae den seven en twintichsten heeft hy haer gehaelt in des Koninckx ende negen andere barges/ ende gebracht voor Greenwich, alwaer haer van Lant af tot in de Bargen zijn comen begroeten de Heeren Gedeputeerde wegens het Parlement/te weten/de Heere Grave van Denbigh uyt het hooge Huys van de Nobiliteyt/ ende Sirs Herry Mildemay ende W. Strickland uyt het Huys van de Communen.

Sy seyden door den mondt van den Grave gecommitteert te zijn by beyde de Huysen des Parlements / om haer te comen ontmoeten ende te verclaren de aengenaemheyt die hare Heeren hadden in hun comste: Sy hoopten dat het strecken soude tot nader verbintenisse van den Staet van Engelandt/ende dien van de Vereenighde Nederlanden / de welcke met den bandt van Religie ende gemeene interessen soo sterck aen den anderen verbonden zijnde/ de eene der anderen welstandt wel hadde te affectioneren.

Dat sy nu vervallen waren in dat Coninckrijck in verscheyde distractien/ dan dat sy hoopten dat Godt de Heer haer sou een goede uytcomste geven; dat sy soo goeden vertrouwen hadden in de goede genegentheyt van haer Ho. Mog. ende van haer persoonen / dat uyt haer comste niets dan alles goedts ware te verwachten; Dat de Ambassadeurs aen de Heeren van 't Parlement ende alle eerlijcke luyden aengenaem souden zijn / ende dat sy het souden bemercken in hare aencomste door den grooten toeloop van de Gemeente die haer sy 't op gaen verwachten.

De Ambassadeurs hebben daer op geantwoort in substantie: Dat sy de Heeren Gedeputeerden bedanckten voor de estime ende eere die hare Heeren Principalen ende sy/behoorden aen den Staet der Vereenichde Nederlanden ende aen hare Ambassadeurs; dat sy in der daet so gevoelden dat dese Coninckrijcken ende den Staet der Vereenichde Nederlanden met soodanige banden van gemeene interest ende professie van de Gereformeerde Religie verbonden zijnde/hare Excellencien (soo als de Gedeputeerden van 't Parlement de Ambassadeurs eerst mede hadden geintituleert) wel consten gedencken hoe seer het haer Ho. Mog. bedroeffelijck was geweest ende al noch was/dat de gemoederen tot eenen openbaren Oorloch genoechsaem waren uytbarstende: Dat het waer van Godt Almachtich te bidden dat hy daer toe eene goede uytcomste wilde aenwijsen; De Ambassadeurs vertrouweden van haere wijsheyt ende voorsichtigheyt so veel/dat zy/mitsgaders hare Committenten alles souden geneven by te brengen dat in haer vermogen soude zijn/om dese droevige verwarringen te doen cesseren ende wederom te helpen herstellen die oude respecten ende eenigheyt tusschen den Coninck ende het Parlement / ende alle goede Onderdanen / op dat soo een florissante voor desen geweesen Coninckrijck ('t welck alles in sijn selfs was hebbende wat noodich was) door sijn eygen selfs ende by dese Civile contentie niet en werde gebracht tot de uytterste ruyne ende miserie; indien tot verhoedinge van soodanigh een quaedt ende tot het herstellinge van behoorlijcke respecten ende eenicheyt wegens haer Ho. Mog. yets soude

konnen

konnen bygebracht werden; dat sy Ambassadeurs daer gecomen waren om 't selve aen te presenteren; Versouckende sy wilden vastelijck vertrouwen ende gelooven dat haer Ho. Mog. intentien so vol affectie / oprechtigheyt / ende so sincere souden werden bevonden / dat daer in niets soude comen te gebreecken. Dat zy Ambassadeurs het daer voor hielden dat haer welvaren ofte quaelijck varen by reflectie mede was dat van haer Ho. Mog. ende daeromme dat sy van herten souden verlangen te hooren dat alles ten goeden mochte werden herstelt tot conservatie van Religie ende van Staet / soo als noodich was.

De Heeren Gedeputeerden hebben daer op gerepliceert dat het Parlement / geen ander ooghmerck en hadde in dese saecke als de eere Godts in 't behouden van de Christelijcke Religie, het respect van den Coninck ende het Coninckrijck / op dat Sijne Majest. mitsgaders het Parlement ende alle goede Subjecten in hare prerogativen / privilegien / vryheden ende gerechticheden respectivelijck mochten blyven gemainteneert ende geconserveert tot gerustigheyt van yeder een / ende tot welvaren van het Coninckrijck; Dat dit niet en soude konnen wesen / ofte de Koninck soude sijn selven moeten ontledigen van sijne quade Raden die omtrent Sijne Majest. waren / ende hem hadden geengageert in dese droevige distractien: Dat het Raden waren die meer luysterden nae Spaengien ende Iesuytische institutien, als nae de wetten ende gemeene beste van haer Vaderlandt. Daeromme soo lange als den Koninck met soodanige quade geaffectioneerde soude blyven omcingelt / ende daer aen gehoor geven, dat noch Religie / noch Justitie / noch gerechtigheyt van 't Parlement / en soude in verseeckertheyt gehouden werden. Jae dat sy ende alle eerlijcke luyden niet verseeckert en waren van hare persoonen / goederen / ende leven / vermidts de geduyrige boose Desseynen van soo quade Raetgevers; Dat haer Ho. Mog. ende zy Ambassadeurs oock wel hadden connen bemercken dat alles goets wat voor Religie / Reputatie ende voorseeckertheyt voor desen hadde connen ter handt genomen werden / dat dese Raden hadden alles weten achter te houden / ende contrarie schadelijcke Desseynen by der hant te doen nemen; Dat de Ambassadeurs oock wel wisten hoe weynich faveur den Staet der Vereenighde Nederlanden onder de directie van dese Raden hadde connen genieten. Eyndelingh verclaerden dat sy den Coninck alle affectie ende eere schuldich waren ende wilden toedragen / ende dat Sijne Majest. van die quade Raet-gevers afscheydende ende by sijn Parlement comende 't selve in der daet dadelijck also soude bevinden ende beproeven.

De Ambassadeurs hebben daer op verscheydentlijck gediscoureert, ende onder anderen mede geseght dat in alle gevalle sy het daer voor hielden dat de oneenigheden / verwerringen / ende distractien haren eersten oorspronck hadden van die geene / die alle onlusten in Europa wisten te stropen / ende dat het was het gewas van dat zaet / 't welck sy listelijck hadden weten te stropen: Dat de Spaengiaerden ende Iesuyten het Leeuwen vel ende Vossen vel wisten te gebruycken na haer gelegentheyt / en tot schade en ruyne van alles wat haer contrarie was / ende dat de Ambassadeurs vertrouden dat sy / ende oock die haer gedeputeert hadden / soo wijs ende voorsichtich souden zijn / dat sy dese onlusten behoudens Religie ende Staet, souden onder den anderen weten te vergelijcken

ende

nde doen cesseren / ende den weerslach te doen keeren op die geene die daer van
'eerste oorsaecke ende ingevens waren ; waer op allerhande discoursen indif-
erentelijck sijn ghevolcht. Nader by de Stadt Londen komende/ wierdt het
Canon gelost van eenighe schepen die op de Revier lagen / ende aen de Tour-
de er stonden de Carossen van 't Parlement gesonden/ ende andere.

De Heere Grave van Denbigh met andere twee Ridders aen Landt ordere
estelt hebbende / versochten dat de Ambassadeurs wilden gaen in de Carosse
ie daer voor aen stondt / alsoo haer voornemen was te gaen in de Carosse van
e Heer Ambassadeur Ioachimi.

De Grave dit bemerckende/ seyde : 't en sijn onse particuliere Carossen niet/
: sijn de Carossen die het Parlement daer toe expres heeft ghesonden ; daer op
e Ambassadeurs resolveerden in de Carosse / die voor stondt / in te gaen. Sy
amen de eerste plaetse in/ te weten / de Heer Boreel achter in de Caros / ende
e Heeren van Reynswoude ende Ioachimi, beyde voor in de Caros achter-
waerts rijdende ; de Grave van Denbigh heeft sijn plaetse genomen achter in
en de slinckerhandt van Heer Boreel, Sir Herry Mildemay in de rechter por-
tiere / ende Sir Willem Stricklandt met de Meester van de Ceremonien in de
lincker portiere ; ende sijn alsoo met omtrent dertich Carossen door Londen
gevoert/ tot in 't Logement met grooten toeloop van menschen : de Heere Gra-
e van Denbigh vermaende oock dat het Parlement hadde gheordonneert een
Logement voor de Ambassadeurs om in te gaen tot Sir Abraham Williams,
aer toe sy wisten (seyden sy) dat de Ambassadeurs sin hadden ; maer de Am-
assadeurs hebben dit stillekens geexcuseert/ vermits (seyden sy) dat sy gaerne
ude sijn naer by den Heere Ioachimi, bedanckte haer / ende is de saecke sonder
are instantien daer by gebleven : des avonts sijn verwillekomt door de Pre-
dicanten ende Ouderlingen van de Nederlantsche ende Walsche Gemeenten/
nde andere verscheyde Kooplieden van de selve Natien.

Sy wierden besocht van den Graef van Warwyck, daer na verwillekomt
oor de Graven van Northumberlant, Manchester, ende Lord Say, als Gede-
puteerden van 't Parlement. Sy gingen begroeten den Hartoch van Gloce-
ter : ondertusschen Joncker Geraerdt van Rede Heer van Vreelandt gesonden
en den Coninck tot Oxfordt, quam wederom met een pasport van sijn Majest.

De Graef van Harcourt extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck/
uam in desen tijdt oock van Oxfordt tot Londen, om te vertrecken na Parys.
y ende die van desen Staet/ onderlingh niet komende vergelijcken op de Re-
eptie/ Rangh/ Tytulen/ hebben elckanderen door Domestijcken ghesalueert.
Den twaelfden na de middach uyt Londen vertreckende/ quamen den sestien-
en des avondts tot Oxfordt. Den achtienden ten drie uyren nae de middach
adden audientie / werdende in een Caros van den Coninck / ende vier andere
oor den Graef van Peterborru ende veel Edele/gebracht in 't Christ-College;
indende in een groote-Hal ofte Zael onder een Throon / sitten den Coninck
nde de Coninginne / geassisteert met den Prins van Wales ende Hartoch van
orck, ende alle andere groote Heeren ende Dames van het Hof / ende de Zael
heel vol van den grooten toeloop van allerhande ghequalificeerde personen.
Den Ambassadeurs is in de introductie door den Heere Grave van Dorset

Groot Camerlingh van den Coninck alle eere geſchiedt / ende ter halver Zael gekomen zijnde/ op haer eerſte reverentie is de Coninck ende de Coninginne op geſtaen/ ende hebben haer vervolgens t'elckemael de eere bewesen ſoo als Ambaſſadeurs komende van een Vryen-Staet toequam/ ende nae verder complimenten ende overleveringh der Brieven van Credentie/ ſoo van haer Ho. Mo. als van ſijn Hoogheyt / hebben ſy nae de ordinariſe premiſſen aen haer Majeſteyten gedaen haer complimentaire Propoſitie. De ſelve hebben de Ambaſſadeurs ſeer goedertierlijck in alles bejegent/ datelijck gelaſt te decken ende aengehoort. De Propoſitie geeyndicht zijnde/ heeft de Coninck geantwoort... de te zijn dat haer Ho. Mog. noch indachtich bleven de beneficien die ... ſijne Predeceſſeuren ende van ſijne Majeſteyt ſelfs hadden genooten. Dat ... affectie tot den Staet der Vereenichde Nederlanden ende van ſijn Hoogheyt altijdt ſoude onveranderlijck zijn, ende dat ſijne Majeſteyt daer van de proeve ſoude geven als men daer toe de occaſie ſoude doen voortkomen.

Ende na dat ſy verder geſeyt hadden gelaſt te zijn / noch eenige andere poincten aen ſijne Majeſteyt te repreſenteren / als by gelegentheyt 't ſelve ſoude worden toegheſtaen / hebben ſoo wel de Coninck als de Coninginne promptelijck geantwoort / dat ſy ſoo dickmaels audientie hebben ſouden als ſy verſochten; ende ſijn alſoo gracieuſelijck gedemitteert / ende weder met de ſelve eere uyt de audientie gebracht.

Van daer ſijn ſy gheleydt by den Prince van Wales, ende den Hertoch van Iorck, ende hebben aldaer mede overghelevert hare Brieven van Credentie/ ende gedaen haer aenſpraeck ſoo als de laſt vereyſchte.

Daer na hebben sy Particuliere audientie den negentienden February gedaen de volgende Propoſitie in 't Frans.

HEERE;

ONder de principaelſte poinɛten ende maximen van haer Ho. Mog. ter conſervatie ende welſtandt van haeren Staet, hebben ſy altijdts in ſonderinge conſideratie gehadt, te mogen meriteren de goede gunſten, gratien ende favoren van de Coningen ende Princen hare Naebuyren, by ende omtrent hare Staet gelegen.

Ende op dat de ſelve faveuren tot hare goede intentien des te vruchtbaerder ende efficicacieuſer mochten zijn, ſoo hebben haer Ho. Mog. oock toegewenſcht den ſelve alle proſperiteyt ende welvaren.

Onder de ſelve Nabuyren die de conſiderabelſte waren, ende die geene met de welcken den Staet der Vereenichde Nederlanden ſtondt in gemeene intereſſen, is Uwe Majeſteyt ende ſijne Coninckrijcken, als ſijnde by ſituatie, Religie, Commercie ende Navigatie in ſodanigen gemeenſchap, dat het welvaren, proſperiteyt van de ſelve, ende het contrarie van dien, even ghevoelijck aen haer Ho. Mog. is, als het geene ſy voor haer eygen Staet hebben te vreeſen ende wenſchen.

Daeromme oock hare Ho. Mog. met groot leetweſen voor deſen hadden vernomen de Diſtractien, Troubelen, ende Oorlogen die in U Majeſteyts Rijcken waren ontſtaen, van herten wenſchende dat de ſelve in eeniger maniere ...

gen werden geaccommodeert, wech-genomen, ende op het spoedichste mogen komen te cesseren.

Houdende het daer voor dat de eerste oorsaecken van dese ontsteltenissen ende oneenicheden waren voort ghekomen van den gemenen Vyandt van het Christenrijck, de welcke siende dit Rijck in sodanigen welstant ende welvaren van rijckdom, volck, schepen ende Navigatie, ende diffiderende het selve met openbare macht ende geweldt van Oorloge te konnen krencken ofte verswacken, na sijne bekende gewoonte heeft ghestroyt het *zaedt van oneenigheyt* tusschen U Majesteyts Onderdanen, om daer uyt dese verwerringen te doen spruyten, de macht te verminderen, ende sijne desseynen te bevorderen tot suppressie van sijne Majesteyts goede regeringe, ende van de ware Apostolijcke Religie.

Daeromme hare Ho. Mog. goet ende nootsaeckelijcken ghevonden hebben aen U Majesteyt te senden Ons, hare Ambassadeurs, om aen te bieden hare entremise, indien de selve U Majesteyt aengenaem sal zijn, daer by dese opgerese verwerringen ende vorder aenstaende, mochte werden gheprevenieert, ende spoedichlijck komen te cesseren: Uwe Majesteyt gelieve het daer voor te houden dat haer Ho. Mog. dese hare presentatie niet en hebben voorghenomen te doen uyt presumptie ofte curieusheyt, om haer selven te intruderen in de saecken van een groot Coninck met sijn Onderdanen; maer alleenlijck uyt een trouhertige genegentheyt, als goede Vrienden ende Nabuyren, die ten hoochsten in Uwe Majesteyts eere ende welvaert sijn geinteresseert, uyt erkentenisse van de groote weldaden die den Staet der Vereenichde Nederlanden van Uwe Majesteyt ende des selfs Predecesseuren heeft ghenooten, ende uyt vertrouwen dat de selve voortkomende uyt een sinceer ende oprecht gemoet, Uwe Majest. aengenaem sal zijn.

Insgelijcx dat de selve hare entremise by U Majesteyt kan werden ghebruyct buyten eenich na-bedencken ende jalousie, als wetende dat haren Staet aen de prosperiteyt ende welvaren, ende ter contrarie (des Godt niet en gheve) ten hoochsten is aengelegen, als wetende hare Ho. Mog. ende oock vertrouwende hoe machtiger ende florisanter sijne Majesteyt ende sijne Rijcken komen te werden, hoe meerder teeckenen ende effecten van Uwe Majesteyts erkende faveuren ende gratien den Staet der Vereenichde Nederlanden heeft te meriteren ende te genieten.

Daerom oock Uwe Majesteyt van dese aengheboden entremise niet en sal hebben te verwachten eene geplaesterde Vrede ofte Accomodement; maer veel eer een oprechte ende sincere vergelijckingh, ghefondeert op de vaste grondtstenen van Religie ende Iustitie, daer op alle Regeringen in seeckerheyt konnen werden gebouwt, ende daer door wederom sal komen te bloeyen alle Eere, Respect, Reputatie, voor Uwe Majesteyt, ende de oude vertroude liefde, onderdanigheyt ende gehoorsaemheyt van de Onderdanen tegens sijne Majesteyt, soo als oyt voor desen.

Wy bidden dat Uwe Majesteyt dese onse aengheboden interpositie ghelieve aengenaem te verklaren. Ende Wy (dien het haer Ho. Mog. ghelieft heeft hier toe te gebruycken) sullen ons in ons particulier daer in sodanich comporteren, soo als wy weten dat wy verobligeert sijn aen de goede ende oprechte intentien

 van

van haer Ho. Mog. ende dienvolgens te bevorderen in alle oprechtigheyt: het geene strecken sal tot eere ende welvaren van Uwe Majesteyt ende desselfs Coninckrijcken na uytterste vermogen.

De Coninck heeft met attentie haer Propositie gehoort / ende is van 't Cuypt afgeweecken nae de Venster / ende heeft haer ghewendt om by hem te komen / om niet gehoort te werden van de presente Heeren / ende heeft haer Propositie geantwoort als volcht:

DE geheele werelt is bekendt genoech de rechtveerdigheyt van mijn redenen, ende hoe ick my gedragen hebbe om tot dese troubelen geen oorsaecke te geven; daer en boven wat ick al van myne prerogativen hebbe laten vlieghen ende mede ghedeelt om dese troubelen voor te komen ofte te doen cesseren, maer het is alles te vergeefs geweest.

Nu raeckende uwe Propositie: Ick bedancke mijne Heeren de Staten over de goede affectien die sy tot my bethoonen, ende Ick wil de aengeboden intercessie aennemen indien sy met mijne eer ende reputatie kan werden gebruyckt, want wien is meer aen het Accomodement ghelegen dan my? maer den alder-Christelijckste Coninck heeft door sijne Ambassadeur ghelijcke aenbiedinge gedaen, ende die hadde sijn selven daer in soo voorsichtich ende wijsselijck gedragen: dan ghy weet dat tot *Londen* geen plaetse en heeft konnen winnen, door dien sy aldaer voor af een verklaringe gedaen wilden hebben, die niet en konde werden toegestaen. Ick vreese daerom dat uwe aenbiedinge ghelijck succes sal hebben: Evenwel de aenbiedinge van Mijne Heeren de Staten, is my seer aengenaem, Ick sal u toe-senden mijne twee Secretarisen van State die met u daer over sullen spreecken.

Daer nae heeft de Coninck noch verscheyde discoursen met haer gehouden raeckende sijne swacke constitutie in sijne saecke / doen als hy tot Nottingham vertrock / ende dat tegenwoordich (Godt lof / seyde de Coninck) sijne saecken wel verandert ende verbetert waren: 't Was waer / sijne partyen saecken waren oock verbetert / ende daerom sijne Majesteyt meende dat sy na geene redelijckheyt soude willen luysteren / ofte daer souden groote veranderingen voorvallen. Sy hebben (seyde de Coninck) veranderinge voor, om haer te formeren in eene Republijcke, of dat sal konnen geschieden met voordeel van de Naburige Princen, ende van mijne Heeren de Staten, dat is te bedencken. Het is waer dat mijne Heeren de Staten hebben ghenooten veel assistentie van mijne Rijcken ende Voorsaten; sy sijn schuldich (seyde de Coninck) hare opkomste ende stant aen ons. De andere Princen hebben oock wel wat gedaen, maer het en komt niet in comparatie met het onse: Of mijne Heeren de Staten haer wel souden bevinden met dese veranderingh in eene Republijcke, daer twijffel Ick (seyde de Coninck) grootelijcx aen twijffelen, men mach sien wat het wil: als sy sullen sien dat sy geen support en sullen vinden by de Coningen ende Naburige Princen ende Republijcken, soo sullen sy misschien veranderen.

De Ambassadeurs hebben tusschen beyden geantwoordt ende gesegt dat noodich

oodich was / ende soo als 't ten propoost quam / ende sijn alsoo van den Co-
inck gescheyden / ende hebben daer nae verstaen dat de Coninck soude hebben
eseght na hun afscheyt aen de omstaende Heeren / Ick hebbe goet genoegen in
e Ambassade van de Staten, ick sal in Godt hoope, wy sullen nu tot een Vrede
eraecken.

Nae versochte audientie sijn de Ambassadeurs oock by de Coninginne ge-
weest/ende hebben aen hare Majest. voorgedragen haer aenbiedinge van inter-
positie met de redenen daer by in 't corte/waerom de selve interpositie conde
werden aengenomen ende bequelick gebruyckt. Sy hebben oock versocht dat ha-
e Majest. met haren goeden raet ende advijs haer aenstaende besoignes soude
gelieven te faveriseren / alsoo de selve geen ander ooghmerck en hadden/ als den
dienst van hare Majesteyten/ ende 't welvaren der selver Coninckrijcken. Der-
der hebben sy wegens haer Ho. Mog. ende Sijne Hoocheyt aen de Coninginne
gedaen de congratulatien ende aenbiedingen achtervolgens haer Instructien.
Hare Majesteyt heeft tot antwoordt gegeven dat sy meer als yemandt anders,
nde als reden was, tot den Vrede seer genegen was, ende sy wilde daer toe by
rengen hare gantsche vermogen; Bedanckte hare Ho. Mog. voor de beleeft-
eden ende het onthael voor desen in 't Landt genoten, ende soude hare Majest.
ccasien soecken om 't selve te connen erkennen, hare Ho. Mog. mochten
aer ten vollen verseeckeren van hare goede genegentheyt ende diensten.

Tegens vijf uyren nae middach sijn by haer gecomen de twee Heeren Se-
cretarisen van den Coninck/namelijck Lord Digby ende Sir Edward Nicholas,
nde hebben geopent den last van den Coninck als volght.

Dat Sijne Majest. de aenbiedinge van hare Ho. Mog. interpositie aenge-
aem was / ende dat sy Heeren Secretarisen waren gesonden om te verstaen
oe de selve haer interpositie soude connen werden gebruyckt met de eere ende
eputatie van den Coninck / want Sijne Majesteyt vertrouwde sulcx van
aer Ho. Mog. dat sy daer tegens aen hem niet souden willen vergen: Daer
p hebben de Ambassadeurs verhaelt dat haer Ho. Mog. intentie in der daet
ock alsoo was / die haer hadden gesonden om aen den Coninck ende sijne Co-
inckrijcken eenen oprechten Dienst te doen/ ende om alles by te brengen 't ge-
e tot Accommodement van dese Distractien vereyscht conde sijn / aen welck
ccommodement sy meenden Sijn Majesteyt eere ende reputatie ten hoochsten
aare gelegen.

Sy verhaelden 't gene sy verstaen hadden van de aenbiedinge ende besoignes
an de Heere Grave van Harcourt Ambassadeur van Vranckrijck / ende hoe
nde waerom sijne saecken buyten succes waren gebleven ende uytgevallen.
De Secretarisen seyden / dat Harcourt in alles het respect ende reputatie van
en Coninck hadde ten uyttersten in acht genomen; De Ambassadeurs vraeg-
en waer in dat bestondt ? haer opinie sijnde dat daer in Sijne Majesteyts
ere ende reputatie ten hoochsten soude werden betracht / als een goet accom-
modement mocht werden gevonden van desen Oorlogh / ende 't selve niet te
erschuyven vermits eenige formaliteyt ofte indifferente poincten die buyten
not prejuditie voor by gegaen souden konnen werden / maer sy versochten
er te willen aenwijsen den wegh waer op een ander die voor haer gegaen
was/

was/ sijn selven hadde verlooren ; Dat de Ambassadeurs niet anders en conden begrypen of daer inne werde haer hare presentatie geweygert/ of men wilde haer engageren in een seecker refuys tot discreputatie van den Staet die haer hadde gesonden/ ende sonder eenigh voordeel voor den Coninck.

De Secretarisen seyden dat de Grave van Harcourt soo hadde gedaen als geseyt is/ namelijck/ staende op het respect ende reputatie van de Koninck/ de Ambassadeurs repliceerden ; om dat hy soo gedaen hadden / dat hem oock sijn saecke buyten succes was gebleven ; Ende als men voordeel / by haer discreputatie / van haer interpositie soude willen trecken ; dat men haer een anderen wegh behoorde aen te wijsen als de gene daer op een ander (namelijck de Grave van Harcourt) sijn reyse hadde verlooren. Op dese fondamenten sijn tusschen den anderen verscheyde discoursen gevallen/ ende is yeder van haer by sijne opinie gebleven. De Koninck schickte aen de Ambassadeurs eene lange Deductie van't gepasseerde ende waer uyt de troublen waren ontstaen, ende het gevolgh van dien. Den vijf en twintichsten February des namiddachs hebben aen den Coninck weder gedaen de volgende Propositie.

HEERE;

IN den naem van Onse Heeren ende Superieuren, hebben wy tot groote eere ontfangen de confidentie die uwe Majesteyt in de jongste audientie heeft gelieven te thoonen in onse aenbiedinge van entremise tot Accommodement van de swevende misverstanden, ende in der daet soodanige presentatie en can niet voorcomen van beter handt als van die van haer Ho. Mog. de welcke in dese saecke sullen gaen ende handelen met alle getrouwigheyt ende oprechtigheyt gelijck sy ons hebben belast ; Sedert hebben wy occasie ghehadt om haer Ho. Mog. hier van te adverteren, die daer uyt een sonderlinge blydtschap buyten twijffel sullen hebben gheschept ; Wy hebben oock 't sedert ontfangen communicatie van Uwe Majesteyts Ministers, als oock eene schriftelijcke Deductie, die wy hebben gelesen ende in goeden aendacht ghehouden : Ende dewijl wy nu Ons van Uwe Majesteyts goede geliefte wel vinden gheinformeert, soo sullen gantsch dienstelijck versoecken of Uwe Majesteyt acht dat het nu tijt sal wesen om ons nae Londen wederom te begeven, om aldaer mede onse aenbiedinge van entremise te doen, ende alsoo werck te konnen beginnen, vermits de tijdt van 't voor-Iaer seer aenschiet, ende wy niet gaern in ons regaert eenige occasie ofte tijdt en sullen versuymen, om alle resulterende onheylen voor te komen, die eenige verdere verwyderinghe mochten komen te veroorsaecken. Ende versoecken wy gedienstelijck hier op Uwe Majesteyts goede intentie.

De Coninck heeft geantwoort : het was wel waer/ hy hadde haer presentatie aenghenomen / maer hadde daer by ghesept / dat sy souden willen doen een voorslach hoe haer entremise in 't werck gestelt soude konnen werden / ende sijn Majesteyt verwachtede als noch dat sy daer toe eenen voorslach souden willen doen : daer op hebben sy geantwoort / dat haers bedunckens het beginsel ende forme van handelinge ende de saecke die verhandelt soude werden/ waeren drie verscheyde dingen : dat het beginsel daer in bestont / gelijck als sijne Majesteyt hadde

adde gelieven aengenaem te hebben haer aengeboden interpositie: dat oock soo sy haere aenbiedinghe van interpositie hadden te doen tot Londen, om te en of sy die oock souden willen aennemen: ende indien jae/ dat als dan het be- in van eene handelinge toegestaen wesende/ het tijdt soude sijn om te spreecken an de forme van handelinghe / ende van de saecken die in handelinghe souden erden ghebracht. Ende indien die van Londen difficulteerden om haer pre- ntatie aen te nemen/ dat dan de saecke te niet was/ende men alles daer moest iten blyven. De Coninck seyde: Ghy hebt wel ghehoort hoe wy besich zijn, ide hoe de Vergaderingh in consideratie heeft genomen op wat maniere men iet die van Londen eenige handelinghe sal konnen beginnen om het minste rejuditie te geven; ende sy heeft gemeent dat men van hier een pasport sal ver- eecken voor twee persoonen van alhier, die haer daer op na Westmunster sullen egeven, om te sien of sy openingh van Vrede sullen konnen doen, ende of de lve aldaer acceptabel zy; soo niet (seyde de Coninck) soo is de saecke af; soo e, soo kan men sien hoe ghy daer by gebruyct sult konnen werden.

De Ambassadeurs antwoorden/ dat dese saecke buyten haer was/ ende dat ier in eenige beletselen soude konnen voorvallen die niet en raeckten haer aen- boden entremise / ende alwaert soo/ dat dit voornemen van Sijne Majesteyt ide van de Vergaderingh desert bleven; dat evenwel haer aenbiedinghe mis- hien konde operatie doen; want dat dit Concept van sijne Majesteyt ende der ergaderingh / misschien sijne difficulteyten soude vinden / niet uyt de saecke lfs/ maer uyt de formaliteyt die buyten de Materie was; Ende haer opinie as dat men ten dienst van Sijne Majesteyt behoorde van dese saecke een be- in te maecken hoe eerder hoe liever.

De Coninck versocht echter dat sy soo langh souden willen wachten tot dat ese bode weder quam van Londe, 't soude maer een dach twee of drye aen- open/ dan soude Sijne Majest. met haer spreecken. In Martio ontfingen Ambassadeurs brieven van haer Ho. Mog. om aen te manen alle Militai- Officieren in haer Ho. Mog. Dienst zijnde/ om haer in Nederlandt te laten inden tegens den eersten Aprillis nieuwe stijl; oock van seecker Commissie- erder versien met brieven van den Coninck van Groot-Brittanien/ende uyt Havenen van Vlaenderen uytgevaren/ die hadde genomen een Schip van msterdam varende nae Londen; haer Ho. Mog. begeerte was datmen daer er klagen soude aen den Coninck/ ende versoucken dat Sijne Majest. sijne ommissie aen soodanige die haer Vyandts Havenen gebruyckten / niet meer soude gelieven uyt te geven; Van welcke beyde de poincten sy de notificatien spectivelijcken hebben gedaen. Korts daer nae proponeerden weder ende ver- chten den Koninck geliefde sich te verclaren of hy de interpositie aen nam; n desgelijcx tot Londen te versoecken; De Koninck begeerde te weten wat ualiteyt sy aen de Vergaderingh tot Londen meenden te geven; Sy versoch- n dat men haer dat niet curieuselijck wilde afvragen/ maer dat laten tot haer et vinden. Des anderen daeghs heeft de Koninck verclaert hem de interpo- ie aengenaem te zijn; edoch schreef oock self een brief aen 't Parlement tot Vest-Munster tot Vreede; maer alsoo in de acceptatie van de interpositie soo el als in den brief aen 't Parlement tot West-Munster stont de clausule dat

ter

tet de Koninck dede met advijs van de Heeren ende Gemeenten van 't Parlement vergadert alhier tot Oxfurth; Soo wiert het gelesen met groote alteratie ende ergernisse. Men was eerst gesindt te antwoorden dat men versochte des Konincks comste by 't Parlement binnen tien dagen, of by faute van sulcx dat men soude ander ordre stellen op de Regeringe; Doch deur groote beliefte ren van de Ambassadeurs wiert sulcx achter gelaten/ werdende simpelijck versocht dat Zijn Majesteyt geliefde te comen by 't Parlement/ dat het alles wel soude gaen. De Ambassadeurs dochte sulcx noch te hart/ ende seyden aen de Graef van Warwijck, hoe de Koninck conde comen by 't Parlement met welcke hy in openbaren Oorlogh was; haer dunckende beter te sijn dat eerst een by een comst was door wederzijts Commissarisen/ de Ambassadeurs baden hem oock sijn advijs of de Ambassadeurs presenterende haer interpositie by 't Parlement souden werden aengenomen; Hy antwoorde geen apparentie te zijn/ ten ware de Koninck quam by sijn Parlement/ ende 't selfde voor een wettigh Parlement erkende; Sy niet willende haer principalen engageren in een seecker refus/ gingen by beyde de Spreeckers Grey of Warck ende W.Lenthal, verthoonende dat de Koninck hadde aengenomen de interpositie versoeckende te vernemen of het Parlement desgelijcks soude doen/ ende een handelinge toe staen. Dit versoeck heeft geen sonderlingh smaeck gehadt/ maer wel een maendt tijdts wiert voorgeslagen/ dat het selfde soude werden gestelt in handen van 't groot Committe van beyde Natien. Door advijsen van de Parlementsche Minister Stricklant ende andersints/ wierden de beyde Ambassadeurs wat gesuspecteert als of sy te goet Conincks/ ende te groote vrienden van den Prins alhier waren/ ende dat de perticuliere Provincien alhier andere maximen hadden als haer Ho. Mo. omtrent het werck van Engelant. Dies oock wierdt tot Londen ghediscoureert/ de Ambassadeurs mochten haer gebruycken tot beslichtinge van haer eygen swarigheden, wat hebben sy haer te bemoeyen met de Engelsche?

De Ambassadeurs dese langsaemheyt/ oock afkerigheyt siende/ gingen by den Graef van Essex, versochten een paspoort om aen den Coninck rapport te doen/ ende als het anders niet konde zijn/ haer afscheyt te nemen ende weder na Nederlandt te keeren.

Die van 't Parlement siende/ dat haer (om haer langhsaemheyt) op die wijse de staf by de deur wiert gestelt/ hebben goet geoordeelt/ aen de Ambassadeurs te toonen wat meerder complaysante/ dies is haer een kort antwoort gegeven: Soo sy yet souden proponeren, dat het Parlement daer op soude resolveren wat dienstich soude zijn: Dit antwoort scheen wat te zijn/ maer in effect was het niet met al; want sy hadden alrede geproponeert (door de Spreeckers) ende haer interpositie aengeboden. Sy hebben hier ende daer geklaeght/ ende eyndelijck weder aen den Spreecker Lenthal, ende datse daerom souden vertrecken. Dit hadde Lenthal simpelijck gheproponeert/ gaende daer mede weder sitten: In 't Hooger-Huys hadde het de Spreecker niet eens geproponeert. Ondertusschen wierden by de groote Committee van beyde de Natien/ eenige poincten van Vrede op het papier gebracht (met de welcke een van de Schotsche Commissaren ginck na Schotlandt. In dese tijdt begosten de Independenten

in 't Parlement ende in Engelant considerabel te worden. Gelijck de Prælaen in Engelandt waren afgheweecken van den Paus, ende de Præsbyterianen van de Prælaten, alsoo weecken nu de Independenten van de Præsbyterianen. Eyndelijck hebben de Ambassadeurs door den Spreecker laten seggen/ gheresolveert te zijn om na den Coninck te vertrecken / daer op is de Spreecker met vijf Gecommitteerde van het Lage-Huys by de Ambassadeurs gekomen/ na enige complimenten/ haer geluck op de reyse wenschende: by dese occasie hebben sy by monde geseyt / ende in geschrifte overgegeven de poincten die sy (audientie in 't Parlement hebbende) souden hebben overgegeven. Het eerste, was aengaende des Conincks prærogative; het ander van de Religie; daer na van de Rechten des Parlements: de Spreecker seyde / sy waren niet ghelast eenige Propositie aen te nemen; maer des avondts schickten hy om die te hebben: dit was den sestienden May/ des anderen daechs sijn sy vertrocken na Oxfort, onderwegen zijnde/ quam een van wegen de Spreeckers haer naer rijden / versoeckende oock in geschrift het vorder discours/ 't welck de Ambassadeurs aen hem/ ende de vijf Leden/ hadden gevoert; maer de Ambassadeurs sulcks niet gereet hebbende/ stelden 't uyt tot dat sy tot Oxfordt souden zijn. De Koningine was doen gegaen na Exeter: Sy hadden audientie den een en twintichsten: de Coninck seyde/ Hy hadde het haer al te voor geseyt dat die van Londen geen Vrede begeerden. De Ambassadeurs hebben sulcks soo veel moghelijck was/ versacht. Aen den Spreecker hebben sy van Oxfordt gesonden het versocht discours/ zijnde in effect het inhoudt van haer Instructie. In desen tijdt quam de Generael Essex ende Waller niet verre van Oxfordt; den Ambassadeurs dochten goet / als nu eens weder te tenteeren de Vredehandelingh tusschen den Coninck ende Essex; dies sijn sy den twaelfden Junij getogen na 't Leger van Essex; sloegen hem ende sijne Raden/ mede Leden van 't Parlement/ voor/ om tijdt/ plaets ende Personen tot eene handelinge; maer Essex met de sijne/ in beleefde termen van dancksegginge ende andersints / seyden: aldaer te zijn om by wegen van wapenen de saecken te vorderen / haer wijsende aen het Parlement: hy tracteerde de Ambassadeurs des middachs aen sijn tafel / sy seyden hem datse dan souden gaen haer verboegen naer Londen, alwaer sy Donderdaechs den veertienden Junij aenquamen / vindende dat den Spreecker van de voorsz. poincten ende discoursen geen rapport hadde gedaen.

In dese tijdt was Grevelingh belegert / ende de Spaensche Ambassadeur dede veel devoor dat de Engelsche (thoonende groote jalousie tegen de progressen van de Fransche) eenich secours te water mochten doen; maer sy hadden t' werck ghenoech tegen elckander. Den twee en twintichsten July is aen de Ambassadeurs eyndelijck de audientie toegheftaen in beyde Huysen van het Parlement/ ingheaelt met twintich Carossen: sy wierden eerst ghelept by de Pairs, daer na in 't Huys der Gemeente: de Propositie was ghenomen uyt de Instructie. In beyde Huysen wierden sy met goede aendacht aengehoort/ niet sonder hoop van voordeel; maer soo haest sy uyt het Huys van de Communen scheyden/ ende de deuren nauwelijcks toe-gedaen was/ stont een van de Leden op (eer dat yemant van de Leden tijdt konde hebben aengaende de Propositie te spreecken) seggende: dat daer seecker tijdinghe was ghekomen / soo haest de

Stadt Grevelingen over soude zijn / dat dertich duysendt man (te weten/ 't Fransche Leger en 't Leger van haer Ho. Mo.) soude overkomen in Engelant tot adsistentie van den Coninck tegens 't Parlement / ende dat den Admirael Tromp de selve Legers soude overvoeren/ende convoyeren met de [illegible].

Met dit te kennen geven / sijn de gemoederen soo wech geraeckt / [illegible] de Ambassadeurs verandert gheworden / dat alle de vrucht ende [illegible] hadden van hare Propositie / is verdweenen / ende is de Meester van Ceremonien door last van 't Huys van de Communen / een [illegible] ghekomen/ ende heeft sulcks mede ghedenoncieert / seggende daer by : Dat Parlement daer over wonderlijck ontstelt was : Ende wat de Ambassadeurs oock daer op seyden/ namentlijck/ dat het valsch ende by de [illegible] uytgestroyde tijdinge waren/ daer ten minsten niet aen / nochte op ghedacht was/ soo en heeft hy doch geen contentement/nochte satisfactie willen nemen. De antwoorden van 't een ende 't ander Huys op de Propositie/ [illegible] der daedt van geen substantie geweest/ alsoo de Lord Speaker in 't Hooge-Huys haer alleen met weynich woorden seyden / dat de Lords de Propositie souden nemen in consideratie : ende in 't Huys van de Communen heeft Meester Speaker niet een eenich woort/ noch tot complement/ noch tot antwoorde gegeven. Het gingh metter tijdt oock alsoo/ ghelijck yemant geseyt hadde: Dat de Ambassadeurs haer mochten bemoeyen met haer eygen dingen, want sy by die van 't Parlement verdacht waren van meer Coninckse te zijn/ ende dagelijcks wierden by de Engelsche genomen schepen van desen Staet/ die sy [illegible] de te gaen om dienst/ofte toe-voer te doen aen den Coninck of sijn Aenhangers soo dat in der daedt de Ambassadeurs meer te doen kregen met haer eygen dingen, als met de interpositie/ die echter by het Parlement oock niet wiert afgeslagen; ghelijck dan oock Essex selfs de handelingh met den Coninck [illegible]: maer wat wast ? als het wantrouwen de overhandt heeft/ soo komen [illegible] swaerlijck tot een Vrede/ sijnde een Dochter van de confidentie. De Ambassadeurs hadden in Augusto oock contestatie met de Chur-Vorst [illegible] tot Londen ghekomen / noopende de Ceremonien : hy pretendeerde [illegible] voor ingaen ende de hooger handt ; soo dat sy elckander geen persoonlijcke [illegible] te gaven ; maer door internuntios de complimenten affeyden. Dat de [illegible] sich te onvreden thoonde over sijn komste tot Londen, is elders geseyt : [illegible] het Parlement was hy oock niet buyten suspicie. Hy wierdt begroet [illegible] Committée van het Parlement / hem wiert te verstaen ghegeven dat [illegible] komste vreemt vondt ; echter is hem toe-ghestelt vier hondert pont sterlincx voor veerthien dagen/ ende hy teeckende het Convenant.

In 't begin van September heeft het Parlement gecommitteert de Graven van Northumberlant, van Kenth ende andere uyt het Hooge/ ende eenighe uyt het Lege-Huys/ om den Ambassadeurs te hooren op haer klachten van genomen schepen ende goederen. Den tweeden September waren sy de eerste mael vergadert ; de Ambassadeurs wierden niet uyt haer Logement ghehaelt / [illegible] buyten de Camer ontmoet/ echter stonden drie stoelen aen 't hooge eynde van de Tafel gestelt/ daer op sy haer sit-plaets namen ; alle de Commissarissen [illegible] sitten beneden haer op banckjen sonder leunen.

Die Sessie is gepassèert met disputeren over de Tale die men ghebruycken ude / ende hoewel de Ambassadeurs verthoonden dat tusschen den Coninck ide haer Ho. Mog. nu soo lange ende dickmael was gehandelt gheweest in de ransche tale / soo en hebben sy doch niet anders komen verkrygen ende toeren als dat gemelde Commissarisen soude spreecken in 't Engelsch/ ende haer lven interpreteren in de Nederlandtsche tale : de Ambassadeurs daer tegen nde spreecken in hare tale/ ende de selve doen interpreteren in 't Engelsch.

Des anderen daechs nae de middach/ sijn sy wederom met de Commissarin vergadert/ alwaer sy hebben begonnen het eerste poinct van haer klachten/ helsende de restitutie van de drie schepen / namentlijck / den Thomas Bonanteur van Nieu-Castel, de Paul van Rotterdam, ende de Vergulde Papegay in Amsterdam, Schipper Ditlof Muller van Bergen in Noorwegen, alle elcke drie schepen door Capiteyn Zacharie ende de sijne/ binnen de Zee-gaten in Texel ende het Vlie vyandtlijcker wijse waren ghenomen / vervoert/ ende ior Londen ghebracht / ende voor goede prinse verklaert / ende hoewel sy restitutie van dien in alles met schade ende interesse hebben ghepretendeert/ de 'tselve gefondeert soo wel op de violatie van des Landts Jurisdictie ende ouverainiteyt / als oock op de presentatie ende beloften van den Grave van 'arwijck als Admirael van Engelandt / daer op haer Ho. Mog. Zacharie de sijn schip hadden gerelaxeert: soo hebben sy doch voor dien tijdt niets konn obtineren/ de Engelsche Rechts-geleerden die daer waren/ alles blyvende ntraventeren wat in feyten ende rechten bestondt.

Dyngsdach den vierden September/ hebben de Ambassadeurs de selve disten herdat/ ende is by haer geseyt/ dat sy geerne haer klachten ende schaden iden sien geaccommodeert ende gerepareert/ op dat de goede oude intelligenende vrientschap / van alle tijden sijnde gheweest tusschen beyde de Natien/ or sodanighe excessen geene schade mochte komen te lijden ; ende alhoewel de incten van hare klachten van de genomene schepen meenichvuldich waren/ ederende het getal van drie ofte vier en twintich, soo konden doch de selve op ynich capita werden gebracht/ ende alle gereguleert/ indien men konde over i komen ende neder-stellen de navolgende vier maximen.

Erstelijck, dat yder Prince ofte Republijcque in hare Souveraniteyt ofte Gerechtighyt werde gelaten ongevioleert in hare Zee-gaten, Havenen, Reen, ende binne-stroomen.

Ten tweeden, dat den Koninck ende het Parlement van Engelandt in Oorlogh de tegens den anderen, het geoorlooft sy aen de Onderdanen der Vereenich-Nederlanden vryelijck te bevaren beyde des Konincks ende des Parlements venen, ende aldaer te handelen vryelijck ende onbecommerlijck, als wesende voorsz. Nederlantsche Ondersaten Neutrael ende Vrunden aen beyden, soodanigen Navigatie ende Commercie met haer Vrunden nae Rechten t en konde werden geweygert : De Ambassadeurs daer by vougende, indien Engelsche selve den Nederlantschen soude beletten, dat dan op gelijck recht sustenue de Engelsche niet en souden vermogen te handelen ende navigeop de Havenen van Vlaenderen ende Spaengien, met welcker Coninck de reenighde Nederlanden in vyantschap ende in Oorloge waren.

Ten *derden*, dat de Oorloch-ſchepen van de een ende de ander Staet in openbare Zee niet en behoorden te werden geviſiteert, om ſware inconvenienten die daer uyt ontſtaen konden te vermyden, alſoo het ſelve nochte het Parlement, nochte haer Ho. Mog. apparent niet en ſouden willen lyden.

Ten *vierden*, ende ten laetſten, dat aen de Nederlantſche Onderdanen (als Iuſtitie vereyſcht) ſatisfactie ende betalinge werde gedaen over ſekere Waren die ſy aen 't Parlement ofte ten dienſte van 't ſelve hadden vrywillich verkocht, ofte genootſaeckt waren geweeſt te verkoopen, nae uytwijſen der Acten ende Obligatien in handen zijnde.

De Ambaſſadeurs ſeyden op deſe vier Capita, alle haer overgegeven klachten konden werden gerepareert, ende diergelijcke gepreveniëert in toecomende. Van de Engelſche Commiſſariſen hebben liever gehadt de examinatie van deſe vier Capita in 't generael voor by te gaen, ende gemeent beſt te zijn dat men de klachten van de Ambaſſadeurs in 't particulier ſoude prepareren ende reguleren van poinct tot poinct. Ende dienvolgens is op naemiddach ter handt genomen de klachten over de drie genomene Schepen binnen Texel ende 't Vlie, ende dat daer op extraordinem gevolght het poinct van ſ' Landts Oorloch-ſchip van Capiteyn Paulus van den Kerckhof, ende daer naer het poinct van 't Schip den Tyger van Rotterdam, ende ſoo voort, vervolgens haer lijſte.

De drie voornoemde Schepen binnen gaets genomen, ſijn daer nae gereſtitueert. Aengaende de andere genomen Schepen, is de volgende dagen geconfereert, ende hier ende daer wat ſatisfactie gegeven. Die van 't Parlement maeckten in deſe tijdt een Ordonnantie, ſelf aen den Neutralen, verbiedende alle Navigatie ende Traficq op des Conincx Havenen.

De Ambaſſadeurs van deſen Staet, ſoo wel als de Franſche Reſident Sabran, remonſtreerden daer tegen, dat de Koninck van Engelandt deſgelijcx ſoude doen, ende dat Vranckrijck ende haer Ho. Mog. oock alſoo ſouden doen, ende dat alſoo de Engelſche, Schotten, ende Yeren ſouden werden uytgeſloten van alle Navigatie; Maer die van 't Parlement hadden de opinie dat ſy waren meeſter van de Zee. Ende de ſoodanige ſijn gewoon de wetten te maecken aen haer naebuyren; geen wetten te ontfangen.

Den ſeſtienden September verſochten weder aen den Spreecker Lenthal een antwoordt, noopende de aengebooden interpoſitie; maer men wilde van geen accommodement, dienvolgens van geen interpoſitie hooren, dat men in beter poſtuyr ſoude ſijn tegen de avantagen die de Koninck ſcheen in 't Weſt te hebben. In October wiert den Ambaſſadeurs van wegen haer Ho. Mo. aengeſchreven, dat de Heere Ioachimi, ordinaris Ambaſſadeur hem ſoude hebben te vervoegen in ſijn eyge wooningh, ende dat de extraordinaris Heeren Ambaſſadeurs Boreel ende van Renſwoude haer ſouden hebben te onderhouden op het ordinaris Reglement van tſeſtich guldens daechs. Sy ontfingen in 't laetſt van October laſt van haer Ho. Mog. om haer heftich te oppoſeren tegen de Ordonnantie van verbodt van Navigatie op des Conincks Havens. De Coninck hadde aen de Reſident Sabran by acte toegeſtaen de byge-

alle Havens te bevaren/uytgenomen met contrabande/ desgelijcx by't Par-
ent versoeckende. De Propositien van 't Parlement tot vrede gereet zijnde/
le de selve senden aen de Coninck selfs/en indien de Ambassadeurs uyt haer
s beliefde te gaen by den Coninck om die te raden tot aennemingh / dat sy
ien doen een goet werck/ 't welck geensints accordeerde met haer Instruc-
: dies versochten sy ordere van haer Ho. Mog. om haer afscheyt te nemen
den Coninck/ niet konnende met eer ende respect van den Staet alsoo daer
ier blyven. Daer naer verstonden dat het Parlements inclinatie was / te
ilaren dat sy haer Propositien van Vrede sonden aen den Coninck / ende
verwierpen noch uytsloten de goede debvoyren van de selve haer Hooch
ig. Ambassadeurs om alle occasien waer te nemen tot bevorderingh van
Vrede.

Den seventienden November hebben sy daer op aen den Spreecker by ghe-
ift versocht eene klare antwoort/ of de Interpositie van desen Staet wierdt
accepteert. In 't begin van December wierde aen den Coninck door den
aef van Denbigh ende andere de Propositie van Vrede aen den Coninck
ghelevert: de Graef/ van den Coninck ghevraecht/ of hy last hadde op die
positie te tracteren ? antwoorde neen ; maer een antwoort van syn Majest.
op te versoecken. Men verhaelde dat den Graef van Denbigh ende ande-
in mede Gecommitteerde/ wel niet van den Coninck / maer van andere te
ordt waren smadelijck bejegent: de Coninck beloofde eerstdaechs/ alsoo de
rculen wat langh waren/te sullen antwoorden door den Hertogh van Rich-
ndt ende den Graef van Southamton, versoeckende paspoort. In 't Huys
Gemeenten wiert nu aengedrongen om van den Aers-Bisschop van Can-
ury een eynde te maecken/ 't welck geen teecken was van Accort / ofte im-
s niet van versachtinge. Aen de Ambassadeurs in 't Parlement verschy-
de/ is den sestienden December nieuwen stijl/ ghegheven een antwoort/ be-
nde in dancksegginge voor de Interpositie, excuse van de lange ophoudin-
om dat men moest eerst vast stellen de Propositien van Vrede / daer op sy
ren verwachtende des Coninckx ghewenste antwoort: de Ambassadeurs
liceerden dat sy het selve antwoordt hadden ghesonden aen de Heeren hare
ncipalen/ echter datse oock souden verwachten satisfactie/ noopende de re-
utie en reperatie van de schepen ende schaden. Item hadden verwacht een
glement van Marine: specialijck moderatie raeckende de Ordonnantie van
bodt van Navigatie van des Coninckx Havens. De Hertoch van Richmont
e den Graef van Southamton, sijn met paspoort tot Londen gekomen / ende
ben in 't laetst van December audientie gehadt in 't Parlement. De Her-
h na een kleyne prefatie/ las des Coninckx antwoort / 't welck was dat om
mportantheyt van de poincten sijn Majesteyt versocht dat door een egael
e aensienlijck ghetal van Commissarisen mocht werden ghehandelt. Het
rlement heeft sulcks mede verklaert/ende genoemt Uxbridge tot de plaets
i de Handelinge.

Van de Besendinge na Oosten is alreede voor desen gesprooken.

De Ambassadeurs / Donderdach den sevenden Iuly uyt het Vlie geloopen/
door stilte ende contrarie windt/ niet eer als den twaelfden des nachts/ on-

trent het Rif van Schagen gekomen / alwaer geen affschept van elckander konden nemen / overmits het water wat te hol was gaende omme aen boort te komen/ sulcx met eerschooten den anderen gesaluteert hebbende/ sijn ghesepareert/ de eene staeckten nae de Sondt, de andere nae Gottenburch, alwaer sy met goeden voorspoet by de wal omtrent de middach gekomen zijn / dan overmits beneden het Gadt waren vervallen / ende dat den stroom lancx de wal sterck uptwaerts ginck / sijn ghenootsaeckt weder in zee te steecken om de hooghte te komen krijgen / in voegen dat sy niet als des ander daeghs voor de middach het Gadt hebben komen bezeylen; alwaer sy onverwacht hebben bevonden dat de Rivière omtrent een half mijle van het Fort Elsenburch recht omtrent de klippen/ daer de Koninck van Denemarcken hadde begonnen in 't voor Jaer een Blockhuys te maecken/ was beset met ses Deensche Oorloch-schepen / ses ofte seven dagen te vooren aldaer gekomen / waer van de vyf lichte Schepen waren / aenkomende soo geseyt wiert de Yslantsche Compagnie ende het seste een redelijck souffisant Schip / den Admirael sondt haer een Chaloupe te gemoet/ om te vernemen wat Schepen sy waren; de Deenen hadden apprehensie dat het eenige Schepen van de Vloot van den Admirael Maerten Thyssen. waeren / ofte wel eenighe andere die upt Hollandt Officieren ende ammunitien van Oorloge naer Gottenburch brachten; De Ambassadeurs houden goet datelijck haer aencompste door hun Secretaris aen den Admirael of Commandeur bekent te maecken / met versouck hun met haer twee Schepen passagie naer Gottenburgh te verleenen / waer op haer tot antwoort wierde gegebende/ datmen sich dien' aengaende aen Hannibal Zehestedt, die Gottenburch te lande hadde beset/ende Generael Stadthouder was van wegen den Coninck in die Quartieren/ moste addresseren/ willende den voorsz. Admirael selfs niet permitteren dat sy haer Chaloupe met yemandt van haer gevolch nae Gottenburch souden affsenden/ omme hare comste aen den Gouverneur bekendt te maecken ende te vernemen/ of voor haer ende haer train / Wagens ende andere commoditeyten tot haer passagie nae Sweeden aldaer te becomen soude zijn; in vougen dat sy niet verder connende comen / goet gevonden hebben den Secretaris ende den Capiteyn van Salingen aen den Heer Hannibal Zehestedt te senden/ die sich te Bahous, niet verre van Gottenburg met sijn onderhebbende Troupes was onthoudende/ met den welcken ghesproocken hebbende/ brochten soo mondelinge als schriftelijk tot antwoorde / dat hy van Sijne Majest. van Denemarcken last hadde / niemant upt ofte naer Gottenburch te laten passeren; Doch ingevalle sy haer passagie over Bahous langhs de riviere/ sijnde een omme-wech van omtrent drie a vier goede mijlen / wilden aennemen / dat hy in sulcken geval haer op de passagie soude comen vinden / ende haer alle eere ende respect in qualiteyt van Ambassadeurs soude bewijsen / vougende soo by de voorsz. Missive als mondelinge verscheyden complimenten; welck by haer sijnde verstaen / conden niet wel goet vinden den voorsz. omme-wech over den Deenschen bodem te nemen / ende daeromme gaven tot antwoorde / dat sy van wegen hare Ho. Mog. niet alleenlijck expresselijck aen de Croone Sweeden waren afgesonden soo ende als eene Ambassade in gelijck getal van persoonen naer Denemarcken was afgegaen; maer oock dat sy waren gelast directe-

directelijck haer reyse over Sweeden nae Stockholm ofte daer de Hofhoudinge soude mogen wesen/ te nemen/ welck by haer moeste werden naegekomen/ behalven dat noodich was dat sy komende van wegen haer Ho. Mog. aenbiedinge te doen van haer Ho. Mog. entremise/ tot wech-neminge van de verwijderinghe tusschen de twee Kroonen ontstaen/ sorchvuldich moesten vermijden alle offensien ende ombragien die niet sonder reden by Sweeden soude opgenomen werden/ ingheballe sy over den Deensche bodem den voorsz. ommewech quame te nemen/ ende haer aldaer met hem te emboucheren/ versoeckende daerom als noch dat hy de versochte passagie soude willen verlenen/ ende als het immers niet soude mogen zijn/ met haer schepen/ dat in sulcken gheballe haer toe-gelaten soude werden haer Suyte ende Bagagie met Boots of Chaloupen na Gottenburch te brengen; waer op tot rescriptie een lange Missive bequamen in seer civijle termen ingestelt/ doch waer by in effecte wierde gepersisteert by de gemelde antwoort/ de voorsz. Missive wierde behandicht ghelijck oock de voorgaende door twee Edellieden/ daer van den eenen was Capiteyn van de Guarde van Hannibal Zehestedt, die oock thoonden een Brief van den selven aen den Gouverneur van Gottenburch gheschreven/ ende de antwoorde daer op ghegheven; waer uyt bleeck dat sy met den anderen waren verdragen over een provisioneelen stilstandt van wapenen/ tot dat sy lancks den wegh hun gepreschriveert tot Gottenburch ghekomen/ ende van wegen beyde de Overste onthaelt soude zijn; waer op by de Ambassadeurs nader sijnde gelet/ hebben geoordeelt/ aengesien sy niet waren gefondeert op de passagie met haer schepen te insisteren/ ende dat aen de andere zijde volgens het geene by haer Hoogh Mog. vorert gepractiseert/ om na Vyanden Lande te gaen/ ende insonderheyt door de besettinge van die contrarie partye houdt/ paspoort ofte permissie wiert gherequireert/ 't welck Hannibal Zehestedt sustineerde haer niet te konnen gheven/ maer haer wijsende tot den Coninck/ dat haer best was/ om geen tijdt meer te verliesen/ den voorsz omme-wegh te nemen/ als komende sulcks op den noodt by Sweeden werden geexcuseert.

Sy sijn den drie en twintichten July van Gottenburch getrocken met de Carosse van den Heer Gouverneur/ haer Edellieden met de andere Suyte/ alle te peerde/ ende op den negen en twintichsten daer aenvolgende ontrent half wegen/ bejegent door de Heer Grave Pieter Brahe, Rijcks-Drost/ die eenighe troupen Soldaten/ soo te voet als te peerde/ was geleydende nae Gottenburch, van de welcke verwillekomt/ ende weder afscheyt genomen hebbende/ sijn den lesten daer aenvolgende met de Carosse van den Gouverneur Nicolaes Sternschildt voor de middach gekomen tot Arboga, ende aldaer van den selven Gouverneur verwillecomt; nae de middach is by haer ghekomen de Heere Axel Sparre Kamer-Joncker van hare Majesteyt/ haer verwillekomende/ seggende last te hebben van hare Majesteyt om haer te ontfangen/ ende met Jachten van hare Majesteyt tot dien eynde mede gebracht/ te geleyden tot Stockholm, sijnde veerthien mijlen van daer/ dienvolgens dien selven dach te scheep gaende/ sijn op den tweeden des avondts ten ses uyren met de selve Jachten aen de over zijde van het Slot op landt ghetreden/ aldaer ontfangen ende verwillekomt van wegen hare Majesteyt door de Heeren Johan Beerus Stadthouder

van

van 't Saelberch Raets-Heer van 't Berchs-Collegie/ende Sevy Brant Raets-Heer van de Kamer van Reeckeninge/ sijn versocht op de Karosse van de Koninginne te willen treden/ tot dien eynde nevens andere negen Karossen yeder met ses peerden daer gereet staende; waer mede in haer Logement by de Burgemeester Iacob Grundel, tot dien eynde gepreparéert/ sijn ghelepdet/ ende wel geaccommodeert. Den derden des avonts ten ses uyren / is daer mede gekomen den Heer de la Thuillerie Ambassadeur van Vranckrijck buyten de stadt omtrent een half uyre ontfangen zijnde door de Heeren Matthias Soop ende Turc Bielke, beyde Rijcx-Raden/ met sesthien Karossen / sijnde de siechte oorsaecke geweest dat hy niet eer was gekomen.

De Ambassadeurs van desen Staet wierden soo om de absentie van de Koninginne als andersints/ wat langh opgehouden/ eyndelijck hebben den sesten Augusti haer eerste Audientie gehadt/ gehaelt in de Karosse van de Koninginne door de Heeren Hendrick Flemming, ende Iohan Beerus, op gelijcke maniere als aen den Heere de la Thuillerie daechs te vooren was gheschiedt; aen het Slot gekomen zijnde/ ende op de trappen getreden/sijn ontfangen by den Heer Achatius Axelson Rijcks-Maerschalck / ende door de selve in de Kamer van hare Majesteyt geintroduceert / alwaer sy na gedane Complimenten van wegen haer Ho. Mog. hebben ghedaen haer Propositie nae inhoudt van de Instructie: Waer op den Heer Rijcks-Cancelaer Oxenstern geantwoort heeft: Dat de begroetinge ende toewenschinge aen haer Majesteyt, soo van lijfs ghesontheyt, als mede prosperiteyt over haer Rijcken ende Landen by hun van wegen haer Ho. Mog. ende sijne Hoogheyt den Heere Prince van Oraengien gedaen, van herten aenghenaem was, wenschende hare Majesteyt van ghelijcken aen den Staet van hare Ho. Mog. ende sijne Hoogheyt; ende voor soo veel de Ambassade aengingh, dat de selve, als mede haer personen hare *Majesteyt* van herten aengenaem waren, als gekomen van vertroude Vrienden *daer hare Majesteyt* mede in Verbondt stont, ende wat het subject van de *Legatie*, namentlijck den Oorloghe tegens den Coninck van Dennemercken aengingh, dat hare Majesteyt seer ongaerne daer toe gekomen was, hebbende van tijt tot tijt, niet tegenstaende verscheyde injurien, ghesocht de selve te declineren, tot dat hare Majesteyt eyndelijck ghenootsaeckt was gheweest tegen haren danck daer toe te moeten komen, ten ware saecke dat men de keel wilde toe-gebonden hebben, ende na dien hare Majesteyt daer toe geparst zijnde, sulcx uyt noot hadde moeten by de handt nemen, dat derhalven hare Majesteyt niet vreemt soude zijn, indiender eenighe eerlijcke ende seeckerlijcke middelen voor ghestagen konde werden, waer door de liberteyt van de Commercien, sijnde de oorsaecke van de swarigheden, kon herstelt werden: Om welcke saecke nader te examineren hare Majesteyt albereyts eenige Ministers ghecommitteert hadde, om dien aengaende te komen in conferentie; wenschende een goet succes, ende dat haer personen de eere mochte hebben van de selfde differenten ter neder te leggen. Waer na hun afscheyt genomen hebbende/ ende hare Edellieden geadmitteert om de handen van hare Majesteyt te kussen / sijn op voorige maniere weder in haer Logement ghelepdt. In 't inkomen van de Audientie-Kamer / hebben hare Majesteyt gevonden op een stoel sittende / doch haer komste vernemende/ is da-

is datelijck opgeresen/ ende haer drie ofte vier treden te gemoet gekomen / blyvende continuelijck overeynde staen/ ende alle beleefde mijnen thoonende: nae de middach sijn de Heere Axel Oxenstern Rijcks Cantzeler/Iohan Skytte, ende Pieter Sparre Rijcks-Raden/ in haer Logement gekomen / om haer te begroeten/ ende met eenen op 't subject van de Legatie te confereren/ alwaer in 't lange hebben gededuceert eenige redenen van beswaernisse / waer door hare Majesteyt genootsaeckt was geweest ten oorsake van de perturbatie van de Commercie de wapenen by der handt te nemen / bestaende meest in de selve by het Manifest van wegen de Kroone uytgegeven / verhaelt / daer toe haer mede refereerden/ menende soodanich te zijn / die met het interest van haer Ho. Mog. quadreerden/ ende ten sy saecke datter eenige uytkomste wierde gevonden den Staet van hare Ho. Mog. ende der selver Ingesetenen in tijde ende wijle meest soude drucken: Eyndelijck gekomen sijnde tot de remedien selfs / namentlijck het onderstaen of de saecke by minnelijcke onderhandelinghe soude konnen ter neder ghelept werden / waer toe sy sustineerden te strecken het oochmerck van haer Ho. Mog. Ambassade, ende voor haer perticulier offererende haer diensten/ namen aen daer van aen haer Majesteyt ende hare andere mede Collegien rapport te doen/ ende antwoort te laten toe-komen; daer na sijn de voornoemde Heeren weder in haer Logement gekomen / refererende dat het voorige met hare Majesteyt ende hare Raden gecommuniceert zijnde / ghe resolveert was/ aen te dienen dat hare Majesteyt te vreden was van hare zijde te verklaren dat ten weder-zijden getenteert soude mogen werden / of de saecke by Gedeputeerden van weder-zijdts Croonen door onderhandelinge soude konnen by-gelept werden/ ende de entremise van haer Ho. Mog. Ambassadeurs hare Majesteyt aengenaem was / ende dat hare Majesteyt wel redenen hadde om in soo korten tijdt haer niet te verklaren / doch dat goet gevonden hadde met haer / als komende van vertroude Vrienden ende gemeen interest hebbende/ rondt te gaen/ ende daerom soo spoedigen resolutie hadde doen toe-komen/ voor so veel de præliminaria aengingen/ namentlijck / de plaetse waer de handelinge soude vallen/ ende den tijt wanneer dat hare Majesteyt sulcx soude stellen aen den Heer Velt-Maerschalck Gustavus Hoorn; dat na haer goet duncken de plaetse soude konnen genomen werden tusschen Helmstadt ende Laholm, of eenige andere plaetse daer omtrent/ versoeckende dat sy dies aengaende met een expressen (als sy ghepresenteert hadden) aen hare Collegen in Denemercken advertentie soude willen gheven / om de resolutie van de Coninck aldaer ten spoedichsten te konnen verstaen / ende voornamentlijck of haer interpositie aldaer aenghenomen soude werden. De voorsz. Rijcx-Cancellaer ende andere Rijcks-Raden met haer in conferentie zijnde / thoonden hun seer sensibel over het verbodt van de Trafijcke op Sweden van wegen Denemercken gedaen; ghevende ghenoech te kennen / dat al was het schoon dat hare Majesteyt het selve tot noch toe met goede oogen hadden aengesien/ ende daer over ghepatienteert/ dat ingevalle het voorsz. verbodt soude blyven continueren / hare Majesteyt niet soude konnen ledich staen daer tegens te versien; waer uyt alsoo niet anders als een groote verwijderinge ende verspaaringe in 't stuck van Commercien soude ontstaen: soo souden haer Ho. Mog. moeten letten hoe het interesse van de trafiqueren-

de in desen alderbest soude konnen te gemoet ghegaen werden: Sy hebben hier over aen hare Collegien in Denemerck geschreven/met versoeck by syne Maj. ende de Heeren Rycx-Raden aldaer alle moghelijcke middelen aen te wenden dat het voorsz. verbodt soude werden afgedaen/ ende de Trafficque in desen wederom in't reguardt van hare Ho. Mog. Ingesetenen ende andere Neutralen/ herstelt op de ouden voet. De Heer de la Thuillerie Ambassadeur van Vranckrijck heeft gelijck bescheydt gekregen/en tooch daer mede weer na Denemerck.

De Ambassadeurs oordeelende dat den dienst van haer Ho. Mog. ende de onderhoudinge van goede correspondentie met Vranckrijck daer aengheleghen was/ dat met den voorsz. Ambassadeur de la Thuillerie op een ende het selve subject aen dat Hof afghesonden souden confereren/ waren voornemens aen hem als laetst hier ghekomen/ de eerste visite te doen: doch alsoo hy aen hare Secretaris op dit subject aen hem afgesonden van selfs bekent maeckte dat hy haer niet soude konnen recipieren ende bejegenen so ende als sy van wegen haer Ho. Mog. misschien souden desireren/ende dat daer over per internuncios over ende weder eenige communicatien gevallen zijnde/ sy niet hebben konnen oordeelen dat syne voorslagen (als te weten) van hun de hooge *handt te gheven in* sijn Logement sonder tytel van Excellentie, die hy van haer was begerende/ ende voorts dat hy haer aen de trappen soude ontfangen, ende in't uytgaen brengen tot aen de deure, waer tegens sy hem in de contravisite souden ontfangen aen de deure, ende in't uytleyden brengen tot aen de Karosse, sodanich te wesen/ dat de selve by hun niet konde werden aenghenomen sonder te gaen tegens hare Ho. Mog. last ende instructie/ ende der selver respect ende hoogheyt te prejudicieren: Soo hebben sy niet anders konnen doen als haer van de gheseyde visiten ende conferentien te onthouden/ doch alsoo sodanige disputen niet alleenlijck in't reguardt van Vranckrijck/maer ooch van andere Princen ende Potentaten/ende insonderheyt mede van den Chur-Vorst van *Brandenburch* wiens interpositie van wegen Sweden aengenomen was/ veel obstaeckels en verweeringe in den voortgangh van de Vredens-Tractaten soude konnen veroorsaecken/ ende dat sy daer door belet soude konnen werden met ende nevens de Afgesanten van andere Princen daer toe na behooren ende na gewichte van haer Ho. Mog. interesse te coopereren/ soo versochten sy van haer Ho. Mog. speciale last/de Ambassadeur de la Thuillerie dede sijn Propositie in't Frans/ hem wiert in't Sweedts geantwoort.

De Ambassadeurs Schaep, Sonck ende Andrée, van de Heeren de Wit, Bicker ende Stavenesse, in zee haer separerende/ nemen haer cours na de Sont, als voor desen geseyt is/ alwaer sy den derthienden July sijn ghekomen/ ende alsoo het spade in den avondt was/ hebben het ancker ontrent de Lap laten vallen/ sijnde de Coopvaerdye-schepen voor't merendeel/niet tegenstaende het verbodt by de Ambassadeurs in 't Vlie gedaen/ voor uyt geloopen/ ende het minste gedeelte dat by haer gebleven was/ mede noch dien avondt het Kasteel Cronenburch ghepasseert/ ende alsoo den Coninck van Dennemercken Vrydachs te vooren met syne Armade in de veertich, soo groote als kleyne schepen sterck ende eenige Branders na de Oost-zee ghelopen was/ om de Sweedtsche Armade bestaende in acht en veertich groote ende wel ghemonteerde schepen/ne-

vens

vens ander kleyn Vaertuych te rescontreren / ende haer geen macht van de Croon Sweden omtrent de Sondt verthoonde/ ofte eenige de minste interdictie aen hun wierde ghedaen / hebben de Coopvaerdye-schepen laten door passeren ende vertollen als voor desen; des anderen daechs hebben haer komste bekendt ghemaeckt aen de Heer Hans Uldrich Guldeleeuw, Slots-Heer op Croonenburch, doende sommiere openinge van haer besendinge ende notificatie/ dat sy met eene van de Oorloch-schepen daer in haer bagagie ende treyn was gaerne soude opcomen ende tot Elseneur landen/ 't welck by den selven wierde verwillicht/ende nae dat by de Ambassadeur in 't passeren voor by des Conincks Casteel de behoorlijcke reverentie was gedaen wierden weder vereert met negen Canon schoten van 't selve Casteel; ende sijn voorts naer den middach met de Carosse van den Resident Cracou voor hun logement gebracht; hebbende dien morgen soo mondelinge als uyt het schryven van de selve Resident verstaen het groot onvernoegen van den Rijcx-Hofmeester Corfits Ulefeldt; als mede des Conincks Cancellaer Christiaen Thomassen, wegen 't aencomen van 't groot aental Oorloch-schepen ontrent de Sont, seggende dat den Coninck 't selve niet soude lijden maer sich daer jegens stellen/ daer quame af dat wilde; niet tegenstaende de redenen die by den Resident haer waren te gemoet gevoert/ oock heeft den Prince van Denemarcken den vijftienden des avonts tot Elseneur aengecomen / met den Slots-Heer de selve Vloot wesen besichtigen / ende diesaengaende mede sijn onvernoegen betoont / die des anderen daeghs des middaechs van daer vertreckende / aen den Slots-Heer belaste / de Ambassadeurs te laten aenseggen dat men niet conde goet vinden 't comen van soodanigen getal Oorloch-schepen ontrent sijne Majesteyts Havenen/ dat men ordre soude stellen tot het vertrecken van de selve / gelijck den Ambassadeurs oock 't selve by Missive wel ernstelijck by de meergemelte Rijcx-Hofmeester wierde versocht ende gebeden / dies hebben geresolveert om geene verwijderinge in desen te veroorsaecken/ ende de aengebodene interpositie van haer Ho. Mog. niet infructueus te maecken / den Admirael met twee en twintich Schepen van de Lap te doen vertrecken / met de selve Schepen op nader ordre van haer Ho. Mog. te laten cruyssen van 't Rift van Schagen tot Gottenburgh, ende voorts langhs de Cust van Noorwegen tot Vlecker ende van daer weder op Boebergen, ende dat hy uyt de selve Schepen 't Convoy voor de Noorts-vaerders wat soude versterckē n/als mede met drie schepen laten convoyeren eenige weynige winterleggers die in de Sont van de groote Vloote / welcke sonder Convoy naer Hollandt vertocken was/ waren overgebleven.

Voor het vertreck van de Ambassadeurs van Elseneur, waren meest alle de Schepen vertolt ende vertrocken; Die naer Riga, Revel, ende Nerva inhebbende verboden Waren / als Sout ende Harinck, is toegestaen haer op andere vrye Havenen te laten vertollen/ ende de selve Waren aldaer te lossen/ende daer nae haer nae de voorgenoemde Havenen te mogen begeven / die de Sweetsche Havenen voor hebbens waeren te bevaren / voor 't merendeel gaven haer aen mede op vrye ende gepermitteerde Havenen.

Omtrent dese tijdt gebeurde 't gevecht tusschen beyde de Armaden omtrent Femeren. 't was seer hefrich/hadde geduyrt van des middaechs tot des avonts

 laet;

laet; Dan de geheele macht van wederzijden hadde niet connen aen den anderen comen/ sulcx dat ontrent festien van de Sweetsche Schepen ende niet veel meer van de Coninckliche in actie sijn geweest; Den Rijcx-Admirael de Heer Iuriaen Windt van drie Sweetsche Schepen aengetast/ is gequest nevens veele andere verminckte ende dooden tot Coppenhage aengecomen; de Heer Eylert Ulefeldt, broeder van den Rijcx-Hofmeester aen ende nevens de zijde van sijne Coninckl. Majest. die van een splinter boven 't oogе wat beseert was/ doodt geschooten/ ende de andere broeder Knoet Ulefeldt Hof-Maerschalck op twee plaetsen mede swaerlijck gequetst; sijne Majest. is in groot gevaer geweest/ ende raeckte onder de voet door 't nederstorten van de Heer Eylert Ulefeldt, maer staende datelijck op als een groot moedich Prince/ animeerde de sijne om wel te doen.

De Ambassadeurs sijn den twintichsten tegens den middach van Elseneur vertrocken/ ende ontrent vijf uyren s' avonts tot Coppenhage aengecomen; sijnde een half uyr buyten de Stadt van sijne Majesteyts Stal-Meester de Heer Aernt Cool, nevens andere Hof-Jonckeren die soo te Carosse als te peerde gecomen waren/ toyrtoselijck ontfangen ende verwillecomt/ verhalende dat sijne Majest. voor sijn vertreck de ordre wegens haer receptie sulcx aenbevolen hadde/ ende dat hare comste aenghenaem was/ ende naer verdere complimenten hinc inde, sijn in des Coninckx Carossen getreden/ gelijck mede haer Suyte nevens de Hof-Jonckeren in de volgende acht andere Carossen ende voorts tot aen 't Logement geleydet/ alwaer van des Coninckx wegen van den twintichsten des avonts tot den drie en twintichsten inclusys gedefroyeert/ ende ter Tafel van de Heer Stal-Meester ende andere Heeren des middachs ende des avonts vergeselschapt/ opgewacht/ ende fatsoenelijck getracteert sijn geworden/ ende des anderen daeghs nae hare aencomste van de Secretaris Gunther uyt den naeme van de Rijcx Hof-Meester ende Cancellaer verwillecomt/ met aenbiedinge van alle Officien van beleeftheyt ende excuse dat sy by deses tijts ongelegentheyt op alles soo wel niet conden ordre stellen/ dat sy het onthael ende de commoditeyten van 't Logement haer wel wilden laten gevallen; De Ambassadeurs hebben door den selven Secretaris/ als naderhant door een van haere Edellupden nevens haren Secretaris doen bedancken/ ende de behoorlijcke complimenten doen doen; in particuliere discoursen so met de selve Gunther als andere Heeren raeckende/ verstonden vermits van des Coninckx zijde voor desen aen haer Ho. Mog. in 't gros openinge gedaen was geweest/ dat sijne Majest. niet vreemt was van alle vreedtsame ende moderate Consilien/ ende dat van wegen de Croon Sweden noch de minste teycken tot de Vrede niet was gethoont/ selfs de Missive van haer Ho. Mog. by den Resident Spierinck niet verwaerdicht was te ontfangen/ ende in tegendeel de selve Croon alle actie van vyandtschap hadde gepleecht/ dat sy te gemoet sagen dat sijne Majest. tot het accorderen van den Stilstant van wapenen niet te brengen soude zijn/ selfs van verclaringe te doen/ by aldien de Croon Sweden daer toe gebracht soude connen werden/ van sijner zijde daer in te sullen connen bewilligen; Dat dese verclaringe by de Croon Sweeden eerst souden moeten werden uytgewrocht/ al eer hier eenige apparentie soude sijn omme 't selve we-

te

te staen / dat de Croon Sweden eerst de Vreede ende Pacten hadden verbrooc-ken/ sijne Majest. so grootlijck in Landen ende luyden beschadicht/ dat daerom de selve de eerste behoorde te zijn / die genegentheyt tot Vreede ofte Stilstande van Wapenen moste thoonen.

De Ambassadeurs hebben oock aengehouden/ alsoo het onseecker was wanneer sijne Majest. daer soude mogen comen / den selven te mogen gaen vinden in de Oost-Zee ter plaetsen daer de selve soude sijn aen te treffen / omme haer last te mogen afleggen/ ende alle verdere verwijderinge ende bloetstortinge voor te comen / maer sy bevonden dat het selve onaengenaem ende niet smaeckelijck was / haer werdende te gemoet gevoert dat sijne Majest. van dage tot dage tot Coppenhagen verwacht wiert / ende voordeel op sijne vyanden becomen hebbende geen schorssinge van Wapenen soude willen toestaen / ende den Sweetsche Admirael als ongelast van de selve Croon 't selve niet soude connen doen/ ende al doende/ de Coninck daer mede niet verseeckert conde zijn / waeromme sy eenige daegen des Conincks comste hebben afgewacht / te meer de Ambassadeur van Vranckrijck soeckende sijne Majest. van dese leste tocht op te houden/ ende voorslaende by de Croon Sweden te sullen stenupt te wercken ophoudinge van alle acte van vyantschap/ niet alleen weynich gehoors by sijne Majest. maer oock sobere bejegeninge van de selve / ende magere onthael ten Hove hadde ontfangen / sijnde tot Coppenhage weynich aengehaelt / ende niet gedestropeert geweest.

Sweeden aengaende/ mae dat haer de Coninginne tot den Vredehandel hadde geneygen gethoont/ hebben de Ambassadeurs by een naerder Conferentie geurgeert de examinatie van de beswaernisse der Commercien die men meynde op het tapijt te brengen; de Rijcx-Cancellaer seyde te meenen / soo haest als de Ambassadeurs van haer Ho. Mog. interest souden comen te spreecken / van wegen den Coninck van Denemarcken soude werden gesustineert dat sy personas mediatorum soude moeten deponeren; waer op by haer discours gewijse wierde voorgeworpen dat hare Ho. Mog. beswaernissen onder de interessen van de Croone Sweden soude connen werden gecomprehendeert ende voortgebracht / als by noodtwendige consequentie ende reflexie raeckende haer trafijcque/ gelijck van alle andere Stenden op de Oost-Zee.

De Ambassadeurs in Denemarcken hebben langh moeten wachten; eyndtlijck is een voorslach by de Koninckx Ministers ghedaen / waer by versocht wierden/ vermits des Coninckx noodige absentie ende Crijchs-expeditie tegens sijne vyanden / aen Sijne Furstelijcke Doorluchticheyt de Heere Prince van Denemarcken / by Sijne Coninckelijcke Majest. daer toe specialijck te authoriseren / openinge te doen van 't gene den Ambassadeurs van haere Ho. Mog. was aen bevolen / ende alhoewel sy de selve Ministers deden te gemoet voeren dat haere Commissie ende Credentialen waren houdende aen den Coninck selfs / hebben echter tot spoediger aenvangh ende bevorderinge van de gantsch noodige ende langh gewenschte handelinge van Vrede / ende tot voorkominge van verdere verwyderinghe tusschen dese twee Naebuyrige Croonen geraden gevonden/ den selven voorslach aen te nemen/ op vertrouwen dat het haer Ho. Mog. niet onaengenaem soude zijn / te meer sy te gemoet sagen andersints

langsaem eens de audientie te sullen geraecken / ende ondertusschen veel tijdts ende goede occasien souden konnen versuymt worden. Ende sijn dienvolgens naer de aencomste van Sijn Furstelijcke Doorluchtigheyt op den vijftienden Augusti des anderen daeghs ter audientie ontboden / ende den seventhienden nae der Noene met vier van Sijne Majesteyts Carossen derwaerts geleydet / vergeselschapt met Sijne Furstelijcke Doorluchticheyts Hof-Maerschalck ende andere Edelen / ende ter Audientie-Kamer ingeleydet zijnde / vonden sijne Furstelijcke Doorluchtigheyt staen aen een Taeffel / ende naer behoorlijcke reverentie ende complimenten deden vorders haer Propositie / met aenbiedinge van haere Ho. Mog. mediatie, tot wechnemiuge van den Oorloge ende herstellinge van vrede ende vruntschap tusschen de twee Naebuyrige Croonen, met versouck dat de selve Sijne Majesteyt aengenaem mocht zijn, ende aengenomen werden, mede dat Commissarisen wierden gestelt, met dewelcke sy in naerdere Conferentie mochten komen; Sy sijn van Sijne Furstelijcke Doorluchticheyt seer aendachtelijck gehoort / die haer by monde van de Heer Reventloe dede bedancken / wegen haer Ho. Mog. gedane groetenisse / goede wensch / versekeringe haerer oprechte genegentheyt ende vrientschap / met versoeck haer propositie in geschrift te willen stellen / om aen Sijne Majesteyt over te handighen / ende op den vorderen inhoudt des selfs goede geliefte verstaen te worden; het welck sy noch dien avont deden; ende des anderen daechs aen de voornoemde Cancellaer overleverden; Ende versochten ten selven dage aen Sijne Furstelijck Doorluchticheyt particuliere audientie / om aen den selven haer vordere last af te leggen; die toeghestaen wierde; Maer de onverwachte komste van de Sweedtsche Vloote onder Maerten Thyssen, sterck twee a drie en twintich Schepen die den negenthienden Augusti voor by Croonenburch, ende den twintichsten voor des Coninckx praemen op den droogen leggende / als oock daer nae door negen Coninckx Oorloch-schepen op de selve Vloot aencomende / ontrent de Draeckor met gewelt gepasseert was / heeft tot Coppenhagen alles soo in roeren gebracht / ende soodaenige ontsteltenisse onder 't volck ende opspraeck ende schelden tegens de Regieringe van haer Ho. Mog. veroorsaeckt, dat het selve niet alleen de toegestaene audientie heeft verhindert / maer 't geheele werck nadeelich geweest; naerder instantie gedaen ende gerepresenteert zijnde / dat Sweden sich wel hadde verklaert; hebben echter geen ander antwoort konnen krijgen / als datment aen den Coninck soude refereren.

In een nader Conferentie tot Stockholm, is voor eerst ghesprooken van de beswaernissen die de Kroone Sweden tegens Denemercken was hebbende / ende wat contentement daer over wiert ghepretendeert / ende hebben hun haere Majesteyts Commissarissen het eerste aengaende wederom gerefereert tot het inhouden van de geemaneerde Manifeste / redigerende echter de beswaernissen op het stuck van de Commercie tot twee principale hooft poincten / als te weten / het stuck van de certificatien die van wegen Denemercken wierden afgevordert over de Sweedtsche Waren die den Orifont quamen te passeren: ende ten tweden, de speciale Paspoorten die wegen den voorsz. Koninck t'elcken wierden ghepretendeert over alle Ammunitie ende volck van Oorloge door de voorsz. Orilonde komende te gaen; gevende genoech te kennen / dat als over de

voorsz.

voorsz. twee poincten de Kroone Sweden redelijck contentement konde erlangen/ dat de reste tusschen beyde de Kroonen questieus zijnde / lichtelijck soude konnen werden by-geleght; waer mede komende tot hare Ho. Mog. interesten/ is hun wederom te gemoet ghevoert / dat hare Majesteyt niet wel konde beseffen/ hoe de selve soude konnen van wegen haer Ho. Mog. (der selver interpositie aengenomen zijnde) op de handelinge voort-gebracht werden / ende dat om redenen ende motiven die in de saecke selfs klaer sagen; waer op by de Ambassadeurs is geseyt/ dat midts al vooren onderlinge vast ghestelt zijnde/ dat hare Majesteyt ende hare Ho. Mog. d'een sonder d'ander met den Koninck van Denemercken niet finalijck soude komen te besluyten ofte eenich Tractaet aen te gaen/ dat indien gevalle hare Majesteyts interesten eerst soude konnen werden verhandelt / ende dat voor ende al eer daer op yet te concluderen / haer Ho. Mog. beswaernisse in deser voegen by hare Majesteyts Commissarisen soude konnen werden voor gebracht/ als te weten: Dat hare Majesteyt niet wel konde sien dat de Vrede tusschen beyde Rijcke die men tegenwoordich besich was te herstellen, bestendich ende den cours van de Commercien, ter oorsaecke van de welcke den Oorloge principalijck was aengenomen, buyten perturbatie soude konnen blyven, ten sy de differenten die haer Ho. Mog. met den Koninck van Denemercken hadden, oock wierden by-geleyt, 't welck indien niet soude komen te gheschieden, dat hare Majesteyt uyt krachte van 't Tractaet was verbonden hare Ho. Mog. tot herstellinge van de vryheyt van de Commercien de handt te bieden, waer uyt wederom eenige onlusten ende beroerten soude ontstaen; welcke verclaringe zijnde gedaen; ingevalle de Coninck van Denemarcken op den voorsz. voet geen onderhandelinge over hare Ho. Mog. beswaernissen/ soude willen admitteeren / ofte wel in de selve getreden zijnde/ hare Ho. Mog. geen behoorlijcke contentement doen/ dat men als dan voorder soude connen letten/ wat in conformiteyt van het Tractaet van den Jaere veertich soude dienen te werden gedaen; De Heeren Commissarisen van hare Majest. hebben hun gelaten of sy hun den voorsz. voet wel lieten gevallen / doch versochten alvooren te verstaen / wat contentement hare Ho. Mog. in specie waren desidereende/ ende waer by de selve gemeynt waren uytterlijck te persisteren; sy hebben daer op geseght / dat hare Ho. Mog. haer hadden gelast daer op vast te blyven staen dat de Commercien in het reguardt van hare Ho. Mog. Onderdanen soude moeten werden herstelt ende ghereguleert in conformiteyt ende op den voet van het Erf-Tractaet van Spiers, van den Jare vijfthien hondert vier en veertich; deduceerende tot dien eynde de redenen ende motiven ter intentie van hare Ho. Mog. in desen dienende; welck by hare Majesteyts Commissarisen zijnde gehoort/ hebben verscheyde redenen by-gebracht / om daer mede te bewijsen / dat ingevalle sulcks hare Ho. Mog. uytterlijcke meyninge soude zijn / dat daer veel meer apparentie was dat een accommodement tusschen beyde Kroonen/ als met hare Ho. Mog. soude konnen werden getroffen; waer op als mede op het geheele stuck van de voorghenomen handelinge met Denemercken verder veele ende verscheyden discoursen over ende weder ghevallen zijnde/ is dese Conferentie daer mede gescheyden/ met intentie om des anderen daeghs wederom by den anderen te komen / gelijck is gheschiedt; wanneer in

plaetse

plaetse dat sy hadden verwacht/ dat volgens de inclinatie die hare Majesteyts Commissarisen te vooren hadden ghetoont/ sy finalijck eens soude hebben geworden/ dat op den voet by de Ambassadeurs voorslagen hare Ho. Mog. interesten voortgebracht soude werden: Soo hebben de Sweetsche Commissarisen by monde van den Rijcks-Cancellaer een wijtloopich beklach ghedaen/ hoewel in sachte ende discrete termen/ dat sijne Majesteyt/ hooger Memorie/ op de instantie ende aenradinge van verscheyden Princen ende Potentaten in Europa/ ende met namen van hare Ho. Mog. sijne Wapenen in Duytslandt ghebracht hebbende/ van alle de werelt genoechsaem was verlaten geworden, en dat hare Ho. Mog. selfs gantsch defectieux waren geweest in 't presteren van hunne subsidien: dat hare Ho. Mog. niet alleenlijck hun wapenen met die van hare Majesteyt tegens Denemercken niet hadden gevoecht/ (sich funderende op eenige formaliteyten/ die volgens het Tractaet niet soude sijn geobserveert) maer dat ter contrarie hare Ho. Mog. met de betalinge van hooge ende excessive Tollen den Koninck van Denemercken middelen waren suppediterende/ waer mede hy den Oorloch soude continueren/ dat niet tegenstaende menichvuldige instantien by den Resident Spierinck gedaen/ den selven geen antwoort hadde konnen bekomen op hare Maj. Missive ende verscheyden Memorien by hem overgelevert/ dat hare Ho. Mog. contrarie het gemaeckte Tractaet hadden toe-gestaen aen den Koninck van Denemercken den inkoop ende uytvoer van allerhande soorten van Ammunitien van Oorloge; dat alle het selve hare Majesteyt voor desen tijdt soude konnen passeren ende over het hooft sien/ maer dat het geene hare Majesteyt meest ontstelde ende druckte/ was dat hare Ho. Mog. Ingesetenen de Negotiatie op hare Majesteyts Rijcken wierden verboden/ seggende dat daer door wiert ghesubverteert het fundement ende oogmerck van het Tractaet van den Jare veertich, als werdende daer door niet simpelijck de Commercien geperturbeert ofte belast/ maer t'eenemael wech-genomen/ ghevende genoech te kennen dat hare Majesteyt niet ghemeent was hier nae sulcks langer te lijden/ als hebbende macht genoech om de Commercien op Dennemercken, was het niet t'eenemael te beletten/ immers op de Oost-zee merckelijck te incommoderen/ maer mede komende tot de poincten die daechs te vooren tusschen haer waren geventileert/ heeft ghesept/ dat hare Majesteyt daer van rapport gehadt hebbende/ hun hadde gelast te verklaren/ dat hare Majesteyt genegen was haer Ho. Mog. al omme daer ende soo sulcks nodich soude wesen de handt te bieden/ dat hare Ho. Mog. over hunne grieven ende beswaernissen van den Koninck van Dennemercken contentement mochte bekomen/ sullende by hare Majesteyt aen haer Afghesanten die op de Tractaten (ingevalle de selve voortganck quame te ghewinnen) souden gaen/ in expresse last werden gegeven/ hier over met haer Ho. Mog. Ambassadeurs nauwe te correspondeeren/ hare Ho. Mog. interesten selfs voortbrengen/ ende alles doen dat mogelijck ende doenlijck was: dan dat hare Majesteyt haer van nu af soude verbinden geen Tractaet aen te gaen ofte besluyten/ voor ende al eer hare Ho. Mog. soude geven contentement, dat het selve met geen fondement hare Majesteyt was te vergen: alsoo sy op hare kosten ende resiquo alleene den Oorloghe was voerende ende daer in bleef continuerende; doch als haer Ho. Mog.

Mog. met hare Majesteyt in gelijcken graedt ende staet souden zijn/ dat dit sijn selven van soude wijsen; komende daer mede tot het Tractaet van Spiers; seyde dat de difficulteyten die by hun daechs te vooren over het obtineren van het selve waren gemoveert/ daer uyt niet waren procederende/ dat hare Majesteyt niet gaerne soude sien dat de Commercien op dien voet wierden herstelt / maer overmits hare Majesteyt oordeelde dat daer geen apparentie was dat den Coninck van Denemercken daer toe oyt soude willen verstaen / insonderheyt ingevalle niet yet meer als redenen/ motiven/ ende argumenten wierden gheemployeert; reitererende t'elckens dat om gelijckelijck contentement te hebben, men gelijckelijck behoorde te ageren: 't welck by de Ambassadeurs zijnde gehoort/ hebben goedt gevonden van poinct tot poinct daer op te antwoorden het geene sy hebben gheoordeelt daer op te passen / employerende tot dien eynde de redenen in hare Instructie vervat/ ende andere/ ende door een besluyt instantie gedaen/ dat aengesien hare Majesteyt bedenckelijck was vindende haer tot het geene sy hadden versocht/ van nu af te verobligeren / dat hare Majesteyts Commissarisen openinge soude willen doen wat hare Majesteyt van hare Ho. Mog. soude eysschen ofte pretenderen ingevalle hare Majesteyt van den Koninck van Dennemercken over haer beswaernissen geen contentement konde bekomen/ ter oorsaecke van hare Ho. Mog. in den Oorloge soude komen te blyven/ ten eynde sy het selve aen hare Ho. Mog. overschrijven / ende daer op last soude mogen bekomen/ voegende daer by dat als al volgende het Tractaet van Alliantie/ de saecke in sodanige poincten waren / dat weder-zijdts Wapenen soude moeten werden geconjungeert / dat echter preallable communicatie ende conferentie soude werden gerequireert; hare Majesteyts Commissarisen hebben daer op geseyt/ dat soo wanneer hare Ho. Mog. tot den Oorloge ende Rupture met den Coninck van Denemercken volkomelijck soude sijn geresolveert/ dat men sich lichtelijck op alles soude komen te vergelijcken / sonder dat sy hun verder quamen te expliceren/ alleenlijck seyden in't opstaen ende tot een besluyt/ oock soo het scheen met ernst; Dat de ongelegentheyt van de Croone Sweeden soodanich waren, dat men niet vreemt soude konnen vinden, inghevalle hare Majesteyt na een accommodement quame te trachten.

De Sweedtsche klaegden yteratívelijck over het verbodt dat Denemarck dede van den handel op Sweden; Sustineerden dat dese Staet dat niet moest lyden; Item van dat die van de Admiraliteyt tot Amsterdam arresteerden de prinsen die de Sweedtsche op de Deensche cregen ende aldaer inbrachten.

De Coninck van Denemarcken was den ses en twintichsten Augusty weder uyt de Oost-Zee tot Coppenhage gecomen / gevende audientie aen de Ambassadeurs den negen en twintichsten; Daer en tusschen heeft evenwel haer door den Heere Rijcx Cancellaer Ioost Heuck, mitsgaders den Heere Crabbe Rijcx-Raet/ ende den Heere Revenclou Duytschen Cancellaer doen verwillecomen / met verclaringe van haer Ho. Mog. goede intentie ende aengebodene Officien sijn Majest. uyt haer propositie gedaen aen de Heere Prince van Denemercken, specialijck by sijne Majest. daer toe geauthoriseert/ waren gebleecken / welcke sijne Majest. niet onaengenaem hielden; Edoch vermits eenige scrupulen in dit werck allerley twijffelachticheyden veroorsaeckten / namelijcken

ken de Equipagie van Louys de Gaere nu tweemael was in Hollandt geschiet/ als mede 't opbrengen ende aenhouden der Deensche Schepen / dat sijne Majest. voor ende al eer sich in 't stuck van entremise naerder te verclaren/ geern wilde onderrecht sijn wat eygentlijcken ende in der waerheyt hier van was? Waer op de Ambassadeurs hebben geantwoort 't gene haer Instructie/ de tijdt/ ende redenen aenwesen / met versoeck te bevorderen dat met den aller eersten by sijne Majest. audientie verwerven/ ende 't voorgestelde wat nader naerder comen mochten; Waer op den negen en twintichsten, twee van de Ambassadeurs (houdende de Heer Sonck wegen indispositie 't bedde) facsoenelijck ter audientie sijn gehaelt / ende van sijne Majest. seer milde ende beleefdelijck bejegent; in dese audientie is behalven congratulatie ende complementen weynich substantieels voorgevallen / als alleene / dat om eene vruchtbare ende spoedige resolutie is aengehouden / ende sijne Majest. belooft heeft Commissarisen te ordineren; In gevolch van sulcx/ sijn welgedachte drie Heeren den dertichsten ende een en dertichsten daer aen volgende wederom by de Ambassadeurs gecomen/ verclarende dat sijne Majest. met haer bericht op de gemoveerde scrupulen sich eenichsints contenteerden/ doch dat daer en tusschen twee nieuwe dubia waren voorgevallen op de welck sijne Majest. te rade vondt haer verclaringe te versoucken / ten eynde door wechneminge der selver een goet vertrouwelijck fundament der aenstaende handelinge mochte geleyt werden/ te weten dat sijne Majest. bericht was / dat eenige van Louys de Gueres Schepen sich hielden onder de Staetsche Vloote / mede voerden Staten Vlaggen/ maer dat de selve een Deens Schip in 't ooge crygende/ van de Vloote afstaeken / Sweedtsche Vlaggen opsettenden/ ende de Deensche Schepen overweldighden / ende wech namen / als mede dat de Staetsche Vloote sich hielde op sijne Majesteyts Stroomen; &c. Welcke scrupulen men den Coninck soo met negativen als anderen redenen heeft benomen.

In October wierden de Coninclijcke Denemarcksche fogers in Schonen gereeckent op drie duysent paerden / ende ses a seven duysent Man te voet; der Sweden op vier duysent paerden / ende vijf duysent te voet/ sijnde onlancx ten wederzijden versterckt/ de Coninck met twee duysent, ende de Sweeden met sestien hondert man gecomen van Gottenburg, en onlancx Col gelandet/ dagelijx passeerden door Coppenhagen veel volcx te voet ende te paerde tot versterckinge van des Conincx Leger / 't welck tusschen 't Leger van den Generael Gustavus Hoorn, sijnde 't selve wel begraven ende de Stadt Malmuyen twee duysent schreden van den anderen lach/ hebbende de Sweeden eenige kleyne advantagie op de Conincxsche becomen.

Langh te vergeefs gewacht hebbende nae des Conincx resolutie / hebben haer de Ambassadeurs den vijftienden begeven nae 't Leger van den Coninck/ ende van daer naer den Generael Gustavus Hoorn , ende sijn savonts laet in Malmoe aengecomen / ende des anderen daechs middaeghs facsoenelijck ter audientie geleyt zijnde/ hebben in corten naer tijts gelegentheyt gerecommandeert de vrient vertrouwelijcke admissie van haer Ho. Mog. ende der selver Ambassadeurs tot de mediatie tusschen beyde de Croonen, het verloop van soo veel weecken nae de selve , mitsgaders des tijdts ende saisoens tot de handelinge bequaemst,

quaemst, die veelvoudige instantien by haer gedaen, die dilaytoiren daer op gevolcht ende haer gegeven, ende dat de verwyderinge ende het bloet vergieten tusschen beyde de krygende partyen van dach tot dach toe-nam; versoeckende plaetse ende andere præliminaire saecken tusschen sijne Majesteyt ende den Generael Hoorn, daer toe volkomentlijck ghelast zijnde om te mogen in onderhandelinge treden: sijne Majesteyt/ na curialia, ende dancksegginge wegen haren yver/ aengenomen moeyte/ ende reyse/ door den Cancelaer Revenclou gedaen/ heeft betoont sijne weynich betrouwen op het woort ende beloften der Heeren Sweden, als daer van den proef gehadt hebbende tot sijnen ende sijner Onderdanen onwaerdeerlijcken schade/ ende noch in versche gehengenisse hebbende dat de handt/ segel/ ende geleyde van de Regeringe in Sweden, sijne Ambassadeurs in 't wederkeren van de Vredens-Tractaten tot Munster niet met allen geholpen hadde; dat niet hadde tegens haer vertreck na het Sweetsche Leger/ maer verklaerde eerst nader satisfactie te moeten hebben noopende de poincten by sijne Commissarisen voor desen voorgheslagen/ als restitutie van 't geene afgenomen, ende verseeckeringe dat nae ghekomen soude werden het geene besloten soude zijn. De Ambassadeurs hebben gesocht sijne Majesteyt te induceren de selve poincten/ als hoorende tot de Tractaten selfs/ te willen voor dees tijdt achterlaten/ maer konden niet uytrechten/ sulcks dat na genomen afscheyt ende heerlijck geleyde van veele hooge Officieren/ ende onder anderen van den Heer Rijcx-Maerschalck Andries Bille selfs door het gantsche Leger/ dat in volle wapenen stonde/ ende haer met alle sorte van Eere bejegende/ sy noch dien avondt in 't Sweedtsche Leger aenquamen/ ende van Gustavus Hoorn haer tegens komende/ seer beleefdelijck ontfangen/ verwillekomt/ na sijn Quartier geleydet/ ende na gepleeghde onderlinge lange communicatien/ nae ghelegentheyt van de plaetse wel onthaelt wierden; verklarende sijne Excellentie geene last te hebben aengaende de twee poincten van wegen sijne Majesteyt voorgebracht/ die oock de selve niet dorste aennemen ad referendum, dat oock de selfde behoorden tot de Tractaten selfs/ dat sijne last streckte om tijdt ende plaetse tot de handelinge te beramen/ mitsgaders een armistitium ontrent de plaetse alwaer de Tractaten soude vallen/ aengaende den tijdt dat hy daer in sijn Majesteyt wel konde believen/ de plaetse tot de by een komste/ dat die bequamelijcken tusschen Laholm ende Helmstadt soude konnen gehouden werden. De Ambassadeurs hebben des anderen daechs s'morgens de saecke tusschen den Heer Generael ende haer herdat/ maer niet nader konnen brengen/ verstaende van den selve gelijcke antwoort aen den Ambassadeur van Vranckrijck daechs te vooren ghegheven te hebben. Nae den onbijt/ heeft haer om ende door het geheele Leger gheleydet/ dat by Bataillons in slachtordere stonde/ latende de Ketel-trommen ende Trompetten haer dapper hooren/ gelijck mede het Canon na der Croon leuse/ ende hebben nae behoorlijcke dancksegginge ende afscheyt haer reyse na Malmuyen vervordert/ alsoo in het passeren door des Conincks Leger verstonden/ geene ghelegentheyt was/ vermits de toe-gestane audientie aen den Franschen Ambassadeur om sijne Majesteyt van haer wederkeren te konnen openinge doen/ die oock Commissarisen gestelt hadde om daechs daer aen dies aengaende met haer in conferentie te komen/

men/aen den welcken sy oock ten selven dage sulcx gedaen hebben/aenhoudende by de selve na langhwyle discoursen op het selve subject gehouden / syne Majesteyt te willen disponeren / de twee meer ghenoemde poincten tot de Tractaten selfs uyt te stellen/die na gedane rapport haer aengeseyt hebben/syne Majesteyt ter eeren van de Mediatores/ ende om te bethoonen syne gheneghentheyt tot een eerlijcke/ goede/ ende verseeckerde Vrede/ het selve sulcx te sullen doen.

Ende syn naderhandt ghekomen tot de præliminaria selfs / aldaer sich geen mindere swarigheyt in 't stuck van de verseeckeringe voor des Koninckx Commissarisen heeft verthoont/alsoo syne Majesteyt niet van sins was syne Commissarisen op de geleyts-brieven van de Kroon Sweden op de handel-plaets te senden/ voorslaende dat de Kroon Vranckrijck ende haer Ho. Mog. hare ghelooft/ authoriteyt/ ende credijt daer voor souden willen interponeren: daer in by de Ambassadeurs als ongelast/ nochte buyten haer Collegien in Sweden, niet gedaen heeft konnen werden. Is mede gheconsidereert / dat om sodane last te bekomen/ lange tijdt soude werden verepscht. Daer nae heeft eyndelijck syne Majesteyt voortgebracht/ ende daer op hert gedrongen / dat de brieven van geleyde soude moeten werden onderteeckent by haer Majesteyt in Sweden selfs/ nevens alle de Rijcx-Raden/ also de teeckeninge van de tegenwoordige Regenten aldaer/ niet vertroude/ gelijck aen syne Ambassadeurs tot de Vrede-handelinge tot Munster gecommitteert/ gebleecken was/die onaengesien de bekrachtichde Instrumenten by soo veele hooge Potentaten/geen pas ende geleyde van de Heer Veldt-Maerschalck Trostenson hadde bekomen konnen/ maer haer hadden moeten tegen het respect de Gesanten competerende in stilheyt ende bedectelijck na huys begeven. Hier over syn verscheyden Conferentien/so met den meer gemelden Generael in 't Leger/ als met de Koninckische Commissarisen by de Ambassadeurs gehouden / ende is dit poinct ten laetsten neder ghestelt / dat de brieven van Salveconduct by den Generael Hoorn uytghebracht soude werden in optima forma, waer mede syne Majesteyt van Denemercken soude mogen hebben contentement.

Tot plaetsen syn eyndelijck beraemt Christianopel ende Calmar; Tot tijdt den vijfthienden December. In November gheschiede een dapper treffen tusschen de Sweedtsche ende Deensche/ hebbende twee dagen geduyrt / sulcx ontstelde de gemoederen in Denemercken seer; 't selve treffen ghesch iede omtrent Falster ende Lalant tusschen Proost Munck ende Maerthen Thysz., is by ongeluckich uytgevallen voor de Deensche/ synde acht van des selfs / niet van de geringste schepen/ waer onder 't schip Patientia, op hebbende vier en veertich metale stucken/ by de Sweden verovert/vier verbrandt/ ende drie tot Coppenhagen beschadicht ingekomen/de resterende verstropt; op 't geruchte van welcke nederlage/ men des Coninckx Pramen ende Oorloch-schepen in den Droogen voor Coppenhagen ordinaris leggende/ heeft binnen gebracht aen S. Anna Brugge; dit groot verlies wiert tot Coppenhagen voor het merendeel toe-gheschreven die soo niet toegestane / ten minsten niet verhinderde Equipagie van Louys de Geer in Hollandt/ ende maeckten oock de Legatie van de Statische Ambassadeurs niet aengenaem / gelijck haer meer diergelijcke onvriendelijcke toe-vallen geduyrende haer verblijf in dat Rijck ontmoet zijn.

Daer

Daer nae is bevonden dat door de Sweedtsche so genomen als vernielt waren vijfthien à sesthien van de beste Konincx schepen / waer op wel vijfhondert metalen stucken waren: De Koninck trock sijn meeste macht uyt Schoonen om de Eylanden te besetten: Sijn Majesteyt heeft omtrent het leste van December door den Rijcx Hof-Meester Ulefeldt de Ambassadeurs laten sonderen / of sy haer oock beswaert soude vinden haer Ho. Mog. te recommanderen/ dat de selve by ooch-luyckinge / ofte op een ende de selve voet ghelijck met Sweden hadden gedaen/ soude konnen toestaen ende aensien dat sijne Majest. voor sijn geldt/ tot beschermingе van sijne Rijcken / ettelijcke Oorlogh-schepen in Nederlandt equipeerde/ ofte ten minsten dat de Ambassadeurs haer perticuliere ghevoelen wilde verklaren ofte sijne Majesteyt 't selve soo by der handt nemende / het sy in 't begin ofte in den voortganck niet soude werden belet ofte verhindert/met beklach dat dese Natie wierde bestreden met hulp van die geene die van sijnen Koninck noyt waren beledicht / ende verhaelde dat sijne Majesteyt/van Duynkercken dertich wel toegeruste Fregatten/ghelijck mede van Lubeck vijfthien Oorlogh-schepen / ende elders van andere meer wierden aengheboden/ dat sijne Majesteyt tot die als ongedisciplineerde / ende tot dese als onervarene Matrosen/ gelijck oock om andere redenen niet en inclineerde/ende nochtans by refuys ofte verbodt van haer Ho. Mog.. te sullen moeten in een suyren appel byten/ ende eenen wech ingaen die sijne Majesteyt altijdt ende tot nu toe hadde geschuwt/met eenige verdere woorden te kennen gevende de groote ongelegentheyt ende onsteltenis aldaer. De Ambassadeurs hebben tot antwoort gegeven/ dat haer by Instructie expres belast was/in allen delen tegens beyde Kroonen haer neutrael te dragen / sonder aen d'een ofte d'ander eenighe offensie te geven/ waer mede niet wel soude over een komen de recommandatie in desen versocht/ noch oock de openinge haers gevoelens / sijn in sich selfs onseecker wat haer Ho. Mog. soude mogen hier in goet vinden / ende aen veele omstandigheden ende toevallen vast gheknocht/ behalven dat soodanich werck hier door publijckelijck soude werden geauthoriseert / waer in haer Ho. Mog. met alle omsicht altijts hadde gegaen/sijnde de Equipagie van Louys de Geer, noch by voorgaende consent ofte toestemminghe van de Regeringhe / noch met hulp ende assistentie soo van geldt / Ammunitie / ende andere voorraet van de Staet/ maer onder de handt by perticulieren gedaen ende uytgerust ghewoorden/dat wel meer voor desen in andere gelegentheyt was geschiedt/ende swaerlijck in Nederlant verhindert konde werden / versoeckende over sulcks / dat sy soo met het een als met het ander mochte blyven verschoont.

Sy hebben daer na oock aen den Koninck gegeven een Lijste van perticuliere beswaernissen ende klachten.

Tot de handeling van vrede sijn van wegen Sweden/benoemt de Canceller Oxenstern, Iohan Skytte, Mathias Zoop, ende Bielk, alle Rijx-Raden/ende verscheyde andere hooge Ampten aldaer bekledende: Ende van Denemercken de Rijx Hofmeester Cornifits Ulefelt, des Conincx Canceler Christiaen Thomasz de Rijcx-Cancelaer Ioost Hoeg, en Iurgen Seefelt, mede alle Rijx-Raden; wijders is in Denemercken ingewillicht/ dat alle Edelen sonder onderschept / de accijsen ende Imposten op Bieren ende Wijnen soude hebben nevens andere te

 betalen/

betalen/ ende van geene lasten ofte beswaernissen / geduyrende dit Crijchs-wesen/ exempt zijn/ om de Financien te stijven / ende alle vordere ongenoegen van Burgers ende Boeren voor te komen.

In desen tijdt is aen de Ambassadeurs gekomen eene ghewichtige klachte: namentlijck/ dat de Schippers met haer schepen uyt Sweden gekomen / verklaerden van haer ingeladen goederen van Stockholm van Tol betaelt te hebben/ d'een min d'ander meer / yeder vier duysent sevenhondert rijcxdaelders/ hebbende de selve in de Sondt niet meer betaelt als seven hondert rijcxdaelders; 't welcke veel verscheelden / ende qualijck te passe soude komen als men in tijden ende wijlen soude willen spreecken van verminderinghe ofte afschaffinghe van Tollen op andere plaetsen; ghelijck sy oock bericht waren dat in 't begin van November 't Schip-pont Yser met een, ende 't Schip-pont Kooper met ses rijcxdaelders boven d'oude belastingen/ niet tegenstaende alle devoiren om het selve af te krijgen / by haer Ho. Mog. Ambassadeurs in Sweden aengewendt/ beswaert/ ende verhooght was geworden.

Uyt Noorwegen quam tijdinge / dat den Admirael Maerthen Thysz. met vier en twintich schepen was leggende tot Gottenburch, van de welcke drie à vier cruysten tusschen de selve plaetse ende Schagen, hadden drie Deensche scheepkens met Visch genomen; dat tot Coppenhagen 't ongenoegen over het selver schepen Equipagie in haer Ho. Mog. Provincien gedaen / dede wegh-sen/ ende die oude ende seer gevoelijcke wonde weder op halen.

De dach tot de by een komste / is eyndelijck verschoven tot half January des volgende Jaers.

Van den eersten inval der Sweetse onder Torstenson in Holsteyn hebbe hier voor vermelt/ ende hoe dat Vranckrijck sulckes ongeern sach/ dit was de oorsaecke dat hy sich al by tijdts weder na Duytslant begaf/ om den Hooft-brant van Sweeden ende Vranckrijck te meer afbreuck te doen. In wat manier hy sijn retraite maeckte; sal ick stellen / immers soo gelijck hy 't self in dier tijdt beschreef. Dat namelijck de Deensche Vloote den sevende Iuni tot Christiaenprix was aengelant / anderhalf mijl van de Stadt een anker komende. De Sweetsche Admirael Vlamingh hadde gaern de Deensche willen tegengaen/ maer de wint was contrarie ende dwongh hem te blyven onder de Schants; Om de marche van de Keyserlijcke Armade/ bestaende onder Gallas, moeste oock Torstenson opbreecken / ende den ellefden sijn wech nemen op Sleswijck, aldaer die uyt Jutlandt komende Regementen afwachtende. Daer nae heeft de Deensche Vloote ancker gelicht / ende is nader ingeloopen sich in 't vaerwater settende. Maer siende dat de contrarie windt de Sweetsche wederhielt/ heeft de Koninck den vijf en twintichsten Iuly, dertien hondert Man aen Landt geset / als sestien hondert van des Princen garde / ende vier hondert Deensche van Zalandt, ende Falster, ende drie hondert uytgecommandeerde van sijn Vloote/ met vier halve Carthouwen/ ende twee driepondige stucken/ die verschantsen haer op een Landheuvel tegen over Christiaenprix, ende canonneerden op de Sweetsche Vloote: Torstenson hoorende / dat de Admirael Vlamingh was geschoten door het been / ende de Deensche continueerden met schieten op de Sweetsche Vloote/ om den contrary wint niet komende uytloo-

pen/

pen/ heeft niet langer willen wachten nae de gemelde Regementen/ maer is den seven en twintichsten met seven en dertich by sich hebbende Esquadrons op de Deensche aengegaen s'anderen daechs morgens hoorende dat de Deensche noch op haer plaets lagen ende haer beschansten / heeft den Generael Majoor Golsteyn met de meeste Esquadrons by Kiel gelaten / om een waeckende oogh op de Keyserschе te houden : selfs gingh hy met drie Regimenten Ruyters en Dragonders na een pas by Nieumolen, met drie hondert en vijftich man beset/ de selve terstont omringende / ende vreesende dat de andere boven Christiaen-prixe leggende/ souden van hem kontschap krijgen / ende haer na des Koninckx Vloote retereren/ heeft drie hondert Ruyters een mijle herom gecommandeert om over de stroom te varen / alsoo seecker bruch soude worden gherepareert ; maer de Deensche korts te voor advijs krijgende/ hebben haer in 't Veldt ghepresenteert : De gemelde drie hondert Sweedtsche Ruyters den selven siende/ hebbense terstont aengevallen/ de meeste nederschietende / de reste gevangen nemende. Dit geluckich verricht zijnde/ heeft sich Torstenson na de Sweetsche Vloote begheven om den Admirael sijne meeningh te communiceeren : quam dien avondt weder by sijne Troupen / ende den negen en twintichsten in sijne oude hooft-quartier by Sleswijck, aldaer vindende die uyt Jutlandt gekomene Regementen. Den eersten Augusty vertrock na den pas die na Stapelholm gaet/ op wagens eenighe Boten met voerende/ om soo te beter by sijn Vyandt te konnen komen : 't welck hem soo wel gheluckte / dat hy niet alleen den pas bequam / maer oock sijn Vyandt nae jaechden ende in brandt stack de schipbrugge die hy by Fredrickstadt gemaeckt hadde / doende de Schans ont-werpen door de Burgers/Boeren/ende Soldaten. Onderwegen trof sijn voor-Troup op het Regement van Alefeldt, sterck hondert vijftich man/ die ghelast waren de scheeps-brugge te mainteneeren/ die ten deel ghevangen/ ten deele nedergheschooten zijn. Den tweeden verstaende dat Gallas sich met de Deenen hadde gheconjungeert / ende hem met forse wilden aenvallen / heeft hy sich te rugge ghekeert / ende by Rensburch neder gheset. Schickte den vierden den Oversten Hocking met drie hondert paerden des Vyandts partyen te soecken die haer in Morassen ende Bosschagien verstaecken ; Maer hy wierde op den wech tusschen Kiel ende Rensburch van een stercke party van duysent paerden ontmoet / alwaer Hocking, een Overste Luytenant / een Ritmeester / ende de helfte van 't volck wierden geschooten ende gevangen/ de reste weder komende. Soo haest Torstenson daer nae vernam dat Gallas de Stadt Kiel met storm/ ende het Slot met accordt/ hadde ingenomen / ende verder in mersche nae hem toe begrepen was / liet terstondt drie scheeps-bruggen by Rensburch over de Eyder leggen/ het voet-volck over settende / ende den achsten op Nieumunster treckende ; aldaer hy sich den negenden in 't vlacke Velt in battailje stelde/ Gallas inwachtende tot nae de middach ; maer als Gallas verstaen hadde dat Torstenson was tot Nieumunster aengekomen/ is met sijne mersche achter gebleven tusschen de Bossen ende Morassen. Torstenson marcheerde den selven dach noch verder/ na een Dorp genaemt Borhof, aldaer vernachtende. Den thienden marcheerde na Segeburch, het Guarnisoen daer uyt nemende / stack het Slot in brandt. Den elfden reysde door Oldeslo. Gallas volchde nae / ende

legerde

legerde sich op een Berch. Torstenson dachte / Gallas die hem overtrefte in voet-volck/ soude sijn ghekomen tot een hooft-actie / ende hoewel de Morassen ende Bosschagien geen ghelegentheyt gaven tot slaen / soo is doch Torstenson hem den twaelfden des morgens tegen gegaen/ eenige stucken met sich voerende : maer Gallas verschantste sich. Den selven dach na eenighe schermutselingen/ hebben op elckander met stucken gespeelt tot in den donckere. Onder den Generael Major Boer waren oock duysendt paerden/ ende vijf en twintich hondert man te voet geweest omtrent Gallas, die door Mollem ginck na de Elve. Torstenson legerde tot Ratseburch den seventienden Augusty, sijn Leger met provyande versorgende.

De Vrienden van Sweden waren niet weynich bekommert/ als Gallas eerst in Holsteyn quam/ dat de Keyserlijcke ende de Deensche macht de Sweetsche soude hebben verplettert / schijnende de Sweedtsche aldaer als in een sack te zijn; maer Torstenson heeftse geluckich geeludeert.

Oock de yver van de Keysersche / in Holsteyn komende / verkoelde seer als de Deensche haer aldaer niet betaelden twee maent gagie/ haer belooft: klaegden oock dat men haer met toevoer van vyvres niet nae behooren accommodeerden; daerom sy qualijck geslooten/ende by een konden leggen. De Koninck soude haer oock belooft hebben twaelf duysent Soldaten ende negen duysent Boeren by te setten. Maer de Koninck hadde sijn volck van nooden tot besettinge van Funen ende Zeelandt, ende aen 't vaste Landt van Schoonen tegen Gustavus Hoorn; die aldaer met een machtich Leger was ingevallen / occuperende Elsburgh ende Lantskroon. Ende derhalven als de winter aenquam is Torstenson des te lichter met sijn Leger ontkomen.

Den volgende winter hebben de Keysersche ende Sweedtsche in 't Furstendom Anhalt tegen elckander aengelegen ende 't Lant jammerlijck bedorven.

Terwijle Torstenson in Holsteyn was/ quam Koninckmarck met een kleen Leger in 't Stift Bremen, nam Stade, Bremervorde, ende Buxtehoede in/ om dat de Erts-Bisschop oock volck geworven / ende sich tot assistentie van sijn Heer Vader in Vyantschap gestelt hadde tegen de Sweedtsche. Ende dat was oorsaecke dat daer nae op de Osenbruchsche Vreede-Handelingh de Sweedtsche by nieuwe Postulata oock het selve Ert-Stift eysten ende verkregen. Ende alsoo de Koninck nu vyant was van Sweeden soo heeft hy van self oock verlaten het Ampt van Mediateur, ende sijn Plenipotentiaris te Huys geroepen/ 't welck de Sweedtsche soo wel als de Keysersche niet ongeern sagen; want Denemarck by alle beyde niet lief getal was / als souckende allenthalven sijn particulier.

Hier voor is aengeroert het slaen van de Deensche Vloot in 't begin van November, als die tydingh in Hollant quam; animeerdent de gemoederen seer/ voorslaende/ om aen den Ambassadeurs last te senden tot het uytwercken van het Erf-Tractaet van Spiers, of dat men een Vloote met de Sweeden soude conjungeren ende te samen den Koninck daer toe dwingen. In December kreechmen advijs van de Ambassadeurs datmen de Sweden beswaerlijck soude bewegen om voor desen Staet uyt te wercken het Erf-Tractaet ; maer wel den voet van 't Jaer acht en twintich. In 't lest van December hebben die van

van Hollant ingebracht datmen aen de Ambassadeurs soude schryven/ acht te geven. Ten eersten, dat tusschen Sweden ende Denemarcken niet gesloten wierde ten sy daer in begrepen wierde het interest van desen Staet. Ten tweeden, dat tot dien eynde sy souden insisteren op het Erf-Tractaet genaemt van Spiers. Ten derden, sulcx niet willende glyden / datse op andere draeghlijcke Tractaten souden gedencken; doch alsoo dattet in futurum niet meer soude mogen werden overgetreden. Ten vierden, geen beswaerlijcker voet aen te nemen / als die haer by secrete last was aenbevolen. Ten vijfden, Alles onder expresse verklaringh de non prejudicando, ende by provisie voor twintich Jaren. Ten sesten, sulcx met de Sweedtsche Ministers te Communiceren ende op het behendichste veur te bringen. Ten sevenden, Indien boven vermoeden Sweeden daer in difficulteerde / dat de Ambassadeurs het self souden doen in de beste manier. Ten achsten, In dien Dennemerck niet wilde luysteren/dat de Ambassadeurs van rondelijck aen Dennemarck souden verklaren/dat men de wapenen van desen Staet soude voegen met de Sweedtsche / ende daer over openingh te doen aen de selve. Ten negenden, Dat in sulcken gheval eene procuratie aen de Ambassadeurs soude werden gesonden / om met Sweden te handelen. Ondertusschen quam tijdinghe/ dat de Heeren Bicker ende Stavenesse op haer wederkomst ende al tot Dansick aenghekomen waren met nieuwe openinge van wegen de Koninginne. Daer van in 't volgende Boeck.

In Iunio, gelijck voor desen is aenghetogen / wierden gecasseert twee Compagnien paerden ende negen te voet/ als te veel zijnde om uyt de Fransche subsidien onderhouden te worden. De Graef van Oost-Vrieslandt liet daer op passen / ende met goetvinden van sijn Hoogheyt / doch sonder kennis van de Vergaderingh van hare Ho. Mog. de selve in sijnen dienst aennemen / ende na Aurick senden; dit gaf terstont veel gheruchts ende ommesiens. De Landt-Gravinne sach wel dat het was om haer uyt Oost-Vrieslandt te doen evacueren.

De Stadt Embden ende een ghedeelte der Ridderschap/waren oock ombragieux / vreesende dat de Graef door dese Militie de Hessische verjagende / sich selfs soude absoluyt meester maecken van de Graefschap / ende een Arbitrarie Heerschappye invoeren gelijck de Graef van Oldenburch. Derhalven sy haer ten hooghsten beklaeghden over dese nieuwe Militie die de Graef aennam buyten haer kennis/ oock buyten kennis van haer Ho. Mog. / versochten ende sustineerden dat de selve mochten werden gecasseert. De Landt-Gravin liet door den Graef van Ebersteyn het Dorp Jemgum in Reyderlandt fortificeren/ende haer Guarnisoen in Oost-Vrieslandt versterken/ belettende de werbingen der Graeffelijcke: Beswarende alle die geene die het met den Graef hielden met dubbelde Contributien, verschonende d'andere die dese werbinge van de Graef tegen spraecken. De meeste deel der Staten Generael (als ghemeenlijck) faroriseerden den geene die de Prins favoriseerde/ 't welck was de Graef; om het bekende huwelijck: lieten den Graef van Eberstyn weten/dat men alhier met goede oogen niet soude konnen aensien 'tfortificeren van Jemgum; oock datmen den Graef van Oost-Vrieslant niet konde beletten het aennemen van Krijgsvolck. De Graef dede niet alleen aen de Generaliteyt / maer oock in de naest

 gren-

grensende Provintien Vrieslandt ende Stadt ende Landen remonstreren de onbillijcke proceduren der Hessische: dat sy gheduyrende dese inquartieringe wel dertich à veertich tonnen gouts aen bloote Contributien uyt sijn Landt hadde getogen/ behalven noch het geene by de eerste invasie was opgebracht / oock de ordinaris inlegeringe ende nieuwe werbinghe ghekost hadden; daer door het Landt geheel uytgesopen wiert. Dat de Lant-Gravin altijt ende noch jongst aen den Heer Linteloo hadde verklaert gereet te zijn tot de evacuatie/ soo haest de Graefschap in postuyr van eygene defensie soude zijn. De Graef wiert gesecundeert door een ghedeelte der Ridderschap / door de Steden Aurick ende Noorden, ende door meest geheel den Huysmanne-stant / die alle ghelijck oock die van de contrarie Ridderschap/ Stadt Embden &c. haer Gecommitteerde op dit stuck in den Hage hadden. Het is wel naderhant gebleecken/ dat eenige perticuliere van de Vergaderingh kennis hadden gehadt van dit desseyng des Graefs; want de Graef aen eenighe der Vergaderingh hadde belooft oock in dier tijdt ghegeven Compagnien of Capiteynschappen onder sijne Troupen. Ende dewijle generalijck de Graef seer ghefavoriseert wiert by den geenen die den Prince ordinaris sochten te complaceren / soo was sulcx by de Staten van Hollandt (die niet geern sagen dat sijn Hoogheyt sich soo door huwelijck als anders al te redoubtabel maeckte) ende andere van gelijcke gesintheyt te meer suspect. De Landt-Gravin sliep oock niet; Oost-Vrieslant was haer een goet Melck-Koe; dede door haer Gecommitteerde de Heeren Crosigk ende Wickefort aen hare Ho. Mog. verthoonen dat sy met Vranckrijck ende Sweeden in Alliancie zijnde/ sonder der selver communicatie niet konde haer quartieren verlaten/ dat sy in geheel Duytslandt alleen in wapenen by de goede party gebleven zijnde/niet verdient hadde op dese wijse uytgeschopt te worden. Vranckrijck ende Sweden deden soo met brieven als door haer Ministers alhier / de saecke der Landt-Gravin secunderen / ende verthoonen dat desen Staet faboriserende den Graef in sijne lichtinghe / dwongen de Landt-Gravin om haer meeste macht te employeren in Oost-Vrieslandt / waer door den Keyser een merckelijcken dienst geschiede/als geen vyantschap van de Landt-Gravin gevoelende; drongen daerom seer tot afdanckinge van des Graven volck.

De Graef hielt sich seer aen den Prince ende aen de Staten Generael / om door aengetogen reden / hoopende dat die met macht of met autoriteyt de Hessische souden wechschaffen. In Augusto klaeghden des Graven Ministers alhier ende gaven by expresse Memorie te kennen/dat de Baron de Roorte hadde den Graef tot Aurick aengeseyt dat sijn Koninck hem Heer Graef sijn Lant soude afnemen / ende dattet een gratie soude zijn soo daer na hy het sijn Soon weder gaf / 't welck daer na de Graef by Missive heeft gedesadvoueert/ ende verklaert dat Roorte hem niet als met alle civiliteyt hadde toegesprooken. Eenige dreygementen gingender wel om; doch de Hessische/ als gestijft deur de Fransche ende Sweedtse/ ende hebbende de vaste plaetsen in / pasten weynich daer op: Alsoo sachmen hier geen beter middel als te deputeren ende deur interpositie de saecke by te leggen / wierden daerom genomineert de Heeren Bronckhorst, Mathenes, Roorda, ende Aldringa. Eer de selve konden op reyse komen / wierdt tusschen den Graven van Oost-Vrieslandt ende Eberstein

stil-

stilstandt van Wapenen gemaeckt van weynich dagen / nae expiratie van de welcke/en al eer men kon convenieren over de prolongatie; so is hostiliteyt eens of tweemael geschiet / blyvende in seecker gevecht by Aurick wel dertich van de Graeffelijcke doodt/ ende over de hondert gevangen/ van tijdt tot tijdt wiert weder een interim gemaeckt ende geprolongeert / daer nae geschiede nochmael eenige infractie; alsoo de Graeffelijcke een gedeelte van de Hessische Paerden doodt schooten / waer tegen Eberfteyn een van des Graven Raden in arrest nam: Dies op allerzijdts aenhouden de gemelte Heeren (voerende qualiteyt van Gedeputeerde/ ende mede nemende elcx hare Domestique Dienaren/twee Generaliteyts Boden/ende een bequaem Persoon om de penne te voeren/ ende voorts om hier ende daer gesonden te worden/) in 't begin van Septembris sijn uyt den Hage vertogen. Die van Hollandt proponeerden dat de Gecommitteerde souden voor allen dingen den Graef doen afdancken sijn Krijchs-volck; daer mede ende allesints te kennen ghevende dat sy de Standen favoriseerden/ ende des Graven gepretendeerde absolute macht niet presen.

Tot Embden komende/ was aldaer de Baron van Roorté, die van wegen de Coninck van Vranckrijck sich woude indringen om met ende nessens de Gedeputeerdens van desen Staet/ te doen het Officie der Mediatie ende Bemiddelingh. Hy dede aen de Gedeputeerden van desen Staet geen visite/ende trock daer nae malcontent wech nae Munster; maer de selve Gedeputeerden hebben geweygert hem tot de Mediatie ofte geconjungeerde deliberatien te admitteren/ om dat desen Staet soo om de Nabuyrschap / verschot van penningen / verscheyde Acten van submissie / ende oock oude possessie sustineerde dat de arbitrage ende mediatie van de Oost-Vriessche differenten alleen aen hare Ho. Mog. toequam: doch hem Baron vry latende afsonderlijck devoyr te doen/ ende de devoyren van de Gedeputeerden te secunderen; daer over de Fransche/ Hessische/ ende der selver Dependenten niet wel te vreden waren. Tot de saecke komende/ sustineerde de Graef dat Evacuatie der Hessische mocht geschieden: de Hessische ter contrarie/ tot afdanckinge der Graeffelijcke nieuwe Militie. De Landt-Gravin om haer sustenu te meer nadruck te gheven/ schickte den Generael Majoor Geyse met haer meeste Cavaillerie op de Frontieren / dreygende het geheele Graefschap met winter-quartier te overtrecken/inghevalle niet spoedelijck de Graef sijne Militie afdanckte; daer tegen de Graef dreychde Dijcken ende Dammen te sullen doorsteecken / jae dat de Inghesetenen geresolveert waren liever haer eygen Huysen ende Hoven te willen afbranden ende alles verlaten / eer sy langer in dese slavernye soude willen continueren. Door tusschen spreecken van haer Ho. Mog. Gedeputeerdens is een interim gemaeckt; waer-by des Graefs Militie (die nu wel over de twee duysent sterck was) wiert gereduceert op ontrent acht hondert,ende modereerden oock de Hessische haer Contributie op ontrent elf duysent Rijcxdaelders ter maent; werdende daer mede soo de Graeffelijcke / Embdische als Hessische versocht/ om door haer Gecommitteerden tegen den vijf en twintichsten Decembris in den Hage te compareren/ om te sien de saecke geheel af te maecken. Den een en twintichsten Decembris deden de Heeren Bronckhorst, Mathenes ende Roorda, uyt Oost-Vrieslant weder ghekomen zijnde/ sommier rappoort;

de Heer Aldringa viel in 't eynde deser Tractaten tot Embden in een kranckheyt/ daer van hy noch voor het vertreck der andere Gecommitteerden stierf/ gelijck oock een weynich daer na de Graef van Eberfteyn. Crosegk lach oock aen eene swaere kranckheyt/ doch quammer door. Door ervarentheyt heeft men dat tot Embden ende daer omtrent/ een swaere lucht/ ende gemeenlijck om alle drie à vier Jaer de Pest is. De gemelde Heeren Gecommitteerden wierden van wegen de Graef ende Standen soo langh sy daer waren gedefrayeert/ ende elck met omtrent duysent gulden vereert.

PRononciatie van eenen aenftant en interim ten overftaen van de Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Geunieerde Provincien getroffen, ende by Mediatie der selver ingewillicht tusschen en by sijn Hooch Graeffelijcke Excellencie van *Eberfteyn* Lieutenant Generael in Name ende van wegen hare Vorftelijcke Doorluchticheyt de Vrouwe Lant-Gravinne van Hessen uyt kracht hebbender Volmacht onder dato *Cassel* den *achtsten Augusty* voorleden in orginali gethoont en *per Copiam authenticam* overgelevert ter eenre, ende sijn Hooch Graeflijcke Genade van Ooft-Vrieslandt en by gevoechde Stenden ter ander zijden, alles op Conditien ende artyculen nae beschreven.

1. Dat tusschen partyen Commendanten den aenftant sal continueeren en alle feytelijckheyt ende hostiliteyt ophouden tot *ultimo Meert sestien hondert vijf en veertich* naeftcomende incluys.

2. Dat geduyrende dese prolongatie van aenftant de Soldatesque van hare Vorftelijcke Doorl. de Vrouwe Lant-Gravinne van Hessen voor Contributie sal blyven trecken *elf duysent* Rijcxdaelders ter Maent ende niet meer.

3. Dat soo datelijck en inmiddels sijn Hooch Graeflijcke Excellencie van *Eberfteyn* uyt de Graefschap van Ooft-Vrieslant, als oock uyt de Heerlijckheden *Esens*, *Stedesdorf* ende *Witmundt*, sal afvoeren al het by sijn Excell. nieuw ingebrachte Crijchsvolck sedert de jonghfte beroerte.

4. Dat insgelijcken sijn Hooch Graeflijcke Genade van Ooft-Vrieslant voor eerft sal licentieren ende afdancken het volck soo sijn Hooch Graeffelijcke Genade boven de *duysent* Man in dienft is hebbende, ende alleen in dienft behouden *acht hondert* te voet en *twee hondert* Paerden.

5. Met de Conditie nochtans, dat aengaende het volck soo sijn Hooch Graeffelijcke Genade boven de *vier hondert* Man tot *duysent* Man in dienft behout, de aenhoudinge of afdanckinge van de voorsz. *ses hondert* Man sal ftaen ende by beyde de Heeren Graven is geftelt tot Mediatie ende goetvinden van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, om met den eerften immers binnen den voorsz. aenftandt afgedaen te worden.

6. Dat oock sijn Hooch Graeffelijcke Genade van Ooft-Vrieslant sijn overich in dienft behoudende Volck geduyrende desen aenftant, niet sal mogen verftercken, noch eenich nieuw Volck tot vermeerderingh van 't voorsz. getal inkomen.

7. Dat soo wel der Hessische uyt te voeren als te verblyven Troupes sulcx in ordre sullen werden gehouden ende gedisciplineert als by het accoort van den Iaere

Iaere *seven en dertich* is bedongen, op dat de geheele Graefschap niet sulcx bedorven werde dat de arme gemeente voorts Landt ende Hof souden moeten verlaten.

8. Insgelijcx sal oock sijn Hooch Graeffelijcke Genade van Oost-Vrieslant geduyrende desen aenstandt, sijn Volck alsoo in ordre houden ende disciplineren, dat daer door geen onruste of ander inconvenienten en feytelijckheden komen te ontstaen.

9. Dat door dit Volck van sijn Hooch Graffelijcke Genade van Oost-Vrieslant de betalinge en executie van Contributie soo die als voorsz. articul *twee* voor die Hessische Soldatesca tegenwoordich sal worden geheven, niet en werden verhindert, maer in dier vougen gelaten soo de selve tot noch toe geheven en geinnet is geweest.

10. Wyder alsoo tussen partyen de besettinge van 't Huys te *Berum* in questie gekomen is, soo is overkomen dat het selve Huys weder sal worden gestelt in voorigen staet en van beyden zijden onbeset blyven, mits dewijl als dan het volck van sijn Hooch Graeffelijcke Genade samentlijcke niet in *Aurick* kan logeren, dat het selve ten deele mede sal mogen werden gedelogeert en geleght op *een* of *twee* andere bequame ende Hessische quartieren ongeprejudiciabele plaetsen, doch op *Berum* soo lange verblyven tot den tijdt men sich daer over sal hebben vergeleecken.

11. Dat soo haest desen aenstant sal wesen geslooten alle wederzijts in hechtenis sittende ende aengehoudene Persoonen soo wel Militaire als andere, sonder ontsteltenis, sullen worden gerelaxeert ende de selve voortaen sullen blyven ongemolesteert.

12. Dat alle Paerden, Koeyen, Huysraet en diergelijcke goederen in de gepasseerde aenstanden ontvoert en wechgenomen en noch in wesen zijnde, sonder uytstel sullen worden gerestitueert.

13. Dat oock geduyrende desen aenstandt de passen over al in 't gantsche Lant voor yder een open ende vry, oock yeder meenichlijck ongemolesteert sullen sijn ende blyven.

14. Geduyrende desen aenstandt sal over de saecke ten Principalen connen werden gesproocken, daer toe partyen hebben aengenomen tegen *November* of *December* sich te sullen bequamen.

15. Ende by aldien duyrende desen aenstandt de saecke niet en mochte ten vollen worden afgehandelt, soo sal nochtans nae exspiratie van dien geene feytelijckheyt mogen werden voorgenomen, maer alles blyven en sijn gesubmitteert der goettelijcke onderhandelinge ten overstaen ende tusschen spreecken van hare Ho. Mog.

16. In dien oock tegen desen aenstant onder wat pretext het oock mochte wesen yets sou mogen worden voorgenomen, sal de geinteresseerde partye sulx aen haer Ho. Mog. voor eerst en voor al hebben te verthoonen om daer in geremedieert te worden nae behooren, sonder by de selve met feytelijckheyt daer tegen te mogen gaen of doen.

17. De voorsz. Heeren Graven hebben by onderteckeninge deses de een den anderen reciproce aenbelooft, dat den voorsz. aenstant op voorgaende Condi-

Conditien heylichlijck sal werden onderhouden, ende oock de Heeren Staten Generael der Geunieerde Provincien verseeckeringh sullen doen ende gerandt blyven, dat den aenstant ter eenre noch ter ander zijden niet sal worden gecontravenieert, maer het gene daer tegen mocht werden gedaen te sullen rediefferen, het welcke by haer Ho. Mog. uyt te wercken de Heeren Gedeputeerde als daer toe volgens der selver Instructie gelast zijnde, onder der selver *Signature* ende onderteyckeninge hebben aengenomen ende nemen aen mits desen.

Aldus geaccordeert op *Donderdach* den *tienden* oude ende *twintichsten* nieuwen stijl van October *sestien hondert vier en veertich* dan alsoo de Heer Lieutenant Generael sijn Excellentie van *Eberstein vrydaeghs* daer aen is komen te overlyden voor en al eer desen heeft connen werden geteyckent, soo ist dat de aenwesende Heeren Mediatoren ende de Heer *Iohan Geyse* Generael Majoor nieus aengekomen, ende de Heeren *Wilhelm Adolf van Crosig* geheymen ende Chrijchsraet, ende Overste Lieutenant te voet, ende *And. Christiaen Pagesteecker* Raedt ende Auditeur Generael, aen de welcke uyt cracht van de getoonde Volmacht *dese handelinge* by de Heer Lieutenant Generael voornoemt was opgedragen in name ende van wegen hare Vorstelijcke Doorluchticheyt de Lant-Gravinne, daer van *binnen drie* weecken speciale ratificatie sal werden uytgebracht aen de eene zijde, ende sijn Hooch Graffelijcke Genade van Oost-Vrieslant aen de ander zijde, dese drie alleens luydende accorderen hebben gesegelt ende geteyckent binnen Embden op heden den *acht en twintichsten* Octobris nieuwe stijl *sestien hondert vier en veertich*.

L. S. *Iohan Geyse.*	L. S. *M. Bronckhorst.*
L. S. *Adolf Wilhelm van Crosig.*	L. S. *Iohan van Mathenes.*
L. S. *Andr. Christ. Pagesteecker.*	L. S. *C. Roorda.*
L. S. *Vlrich.*	L. S. *W. Aldringa.*

De Hessische gaben aen desen Staet niet alleen in Oost-Vrieslant / maer noch op de Maese ende elders al noch te doen: In Julio klaeghden die van Hollandt dat die van Maestricht aen verscheyden Steden van haer Provintie hadden genotificeert dat de Hessische de goederen de Mase op ende afgaende met groote oplagen ende exactien beswaerden; desgelijcx de goederen per asse te Lande gaende / oock ophoudende de Fruyten / verderffelijcke Waren zijnde / die uyt neutrale Landen deur Maestricht passeerden / alles onaengesien deses Landts gerechtichheyt daer van betaelt ende alles behoorlijck Verlicent was / maer op al noch niet is gedaen als ernstige schrijvens aen de Lant-Gravin ende Eberstein. In Novembri weder klachte komende over der selver pretense contributien / foulen / Moorderyen / ende andere feytlijckheden / is den Gouverneurs van Maestricht, Nimwegen ende andere langhs den Rijn ende Maes gelegene / soodanige pretense contributien / foulen / Excessen / ende Extorsien met de stercke handt te beletten. Ende alsoo op bevel van Rapenhaupt in dienst der Lant-Gravin Gouverneur in Nuys nu tweemael waren opgehouden de brieven uyt Italien ende Duytslant nae dese Landen gaende / tot groot nadeel der negotianten ende versparringe der Correspondentie / soo is ter instantie van Amsterdam een comminatoyr schrijvens afgegaen aen Rapenhaupt: Alle dese particuliere

offen-

offensien over 't Hooft siende/ soo hebben evenwel haer Ho. Mog. in 't generael steedts behartight de conservatie der Hessische ende Sweedtsche party in Duytslant: ende in December aen den Agent Bilderbeecke gesonden instructie ende last om soo aen den Chur-Furst van Colen, Hertogh van Nyborgh als Stadt Colen, te vertoonen dat hare Ho. Mog. met geen goede oogen souden konnen aensien het West-Faelsche defensions werck/ veel min den voortganck van dien souden konnen lijden; om datmen soo deur afgeworpene brieven als andersints/ verstont dat de selve defensions Militie effective tegen desen Staet soude werden ghebruyckt/ verre discreperende van de voorslach der voor desen gheproponeerde evacuatie van allerzijdts Krijchs-volck uyt ende buyten de voorgeslagen bewuste Limiten. Dese devoyren gheschieden meest op instantie der Fransche Ministers.

Hier voor hebbe ick ghesept hoe dat ick van wegen de Steden Bremen ende Hamburch last hebbende/ gesprooken hadde met den Heer Prince van Oraengie tot Assenede. In Iunio versocht Ick eenighe Gecommitteerden van haer Ho. Mog. om de saecke bedeckter ende met minder gherucht te beleyden; daer toe ghenomineert zijnde de Heeren Capelle, Mathenes, Hoolck, Roorda, Ripperda ende Aldringa, ben den eersten Iuly voor de selve Heeren in de groote vertreck Kamer gecompareert/ ende My refererende tot het geene voor afscheydt voor desen meermael was gegeven aen de Bremer ende Hamburger Heeren Afghesanten/ ende voorts by-brengende het geene de vernieuwinge der Alliantie tusschen desen Staet ende de selve Steden mocht smaeckelijck ende recommendabel maecken/ oock dat sijn Hoogheyt alreede sich hadde verklaert daer toe niet alleen ghenegen te zijn/ maer oock te konnen lijden dat in sijne absentie in die besoigne een aenvangh wierde ghemaeckt; soo hebbe Ick versocht dat aen de selve Steden mocht werden genoemt tijt ende plaets op welcke sy hare Gesanten met volkomen macht op dat stuck mochte senden. Daer van wiert des anderen daechs gherapporteert/ ende hoewel altijdt voor desen hare Ho. Mog. hadden verklaert te begeren dat oock Lubeck sich daer by mocht voegen/ soo hebbense echter ghereſolveert te vreeden te zijn dat opgemelde twee Steden de harige souden senden tegen het begin van Augustus naest komende.

In September quamen hier de Heeren Herdesianus ende Heerde respective Syndicus ende Raedt tot Bremen, de Heeren Meurer ende Ierre respective Syndicus ende Raedt tot Hamburch, afghesonden op dat stuck/ ende benessens My der Hanse-Steden ordinaris Resident ghecommitteert: hadden audientie in generale terminis den derthienden, ende versochten Commissarien/ om de besoigne deste secreter te doen; hebbende altijdt vreese den Koninck van Denemercken te offenseren: ghelijck dan oock hy de meeste ombrage uyt dese handelingh schepte/ alsoo dat sijn Resident in seecker Memoriael volmondich uytseyde: Dat dese Steden door de Sweedtschen Ministers tot Osenbrugge waren opgemaect ende aenghehitst om in 't heymelijck met hare Ho. Mog. te tracteren tot nadeel van Denemercken, het welck onwaerachtich was; want Hamburch ende Bremen tot vernieuwinge van dit Tractaet genegen ende ghereſolveert waren ghe weest al sedert veele Iaren eer de handelingh tot Osenbrugge begost was/ daer toe gheporret door de verwijderingen die Denemercken ende

den

den Aerts-Bisschop tegen beyde Steden van tijdt tot tijdt aenstelden. Alsoo hadde oock de selve Resident geen reden haer Ho. Mog. yteratievelijck te vermanen / wel toe te sien / dat sy met de selve Steden niet mochten besluyten het gunt aen den Coninck ende Aerts-Bisschop præjudicieerlijck was. Voerende oock propoosten als of de selve Steden / als subject den Coninck ende Aerts-Bisschop respective ('t welck nochtans oock niet so was) geen recht van Confœderatie te maecken hadden / verbitterende alsoo de selve Steden / tot grooten ondienst van sijn Coninck; want daer door de selve Steden aendrift ghegeven wiert om de Sweedtsche te meer aen te hangen. Doch was niet vreemt dat de Deensche Ministers de selve Steden op die wijse rescontreerde / want sy omtrent dese tijden verscheyden mael / soo by de Gecommitteerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. als der Staten van Hollant / soo in 't publijck als perticulier comminatoyre propoosten dickmael voerden / dat de Coninck Acherunta soude moveren / Spaensche ende Keyserische hulpe in roepen / ende diergelijcke: daer de Koninck geen zijde by spon.

Opgemelde Afghesanten / in Conferentie komende met de Gecommitteerden van haer Ho. Mog. / wiert voorgenomen ende gelesen het Tractaet Anno sestien gemaeckt / 't welck hier voor gestelt is op het Jaer twee en twintich.

De Afgesanten stelden haer Consideratien daer op / alsoo de tijdt ende gelegentheyt eenige veranderingh hadden met haer gebracht / begeerden dattet selve Tractaet in aensien van sulcx oock mocht werden verandert. Het Principael point ende different quam daer op aen / gelijck gemeenlijck / dat elcke partye geern de minste lasten woude dragen / volgens het Tractaet van 't Jaer sestien was de quote van Bremen een ende een half, van Hamborgh drie ende een half, te samen vijf; hare Ho. Mog. dochte / dat sedert dien tijdt beyde Steden veel in neeringh / grootheyt / ende Rijckdom waren opgeklommen / ende behoorden meer te geven. De selve Steden ter contrarie meenden dat de Vereenichde Nederlanden waren sedert in macht / midtelen / ende aensien seer vergrootet / behoorden op een kleyntgen niet te sien / uyt het voorige Tractaet was oock een groot geschil ontstaen / want also 't selve sprack generaliter, soo hebben hare Ho. Mo. by 't uytgaen van den Treves gepretendeert dat uyt kracht van dien de selve Steden gehouden waren haer quote te dragen in de Oorlochs lasten te water en te Lande tegen den Coninck van Spaengien; waer tegen de selve Steden seyde / of wel het Tractaet sprack generael / dat nochtans by die als doen gehoudene Verbalen ende Protocollen expresse geexcipieert was het Oorloch tegen Spaengien: Dat het Tractaet Anno sestien eygentlijck was ghemaeckt tegen den Coninck van Denemercken, die met het belech van Brunswijck, ende andere proceduren ende dreygementen te kennen gaf / dat hy het op de Steden gheladen hadde: Dat nochtans de naem van Denemercken daer uyt ghelaten ende de woorden in 't Tractaet ghenerallijck contra quemcunque lagen / om geen offensie te geven aen Denemercken, sulcks konde oock bewesen worden ab absurdo: want souden die thien Steden volgens ghestelde quote contribueeren seventhien ende een half ten hondert in 't geene wat de Vereenichde Provintien Jaerlijcks veroorlochden / 't welck somtijts op op twee hondert tonnen goudts of twintich millioenen guldens beliep / so soudense somtijdts

tijdts hebben moeten drie à vier millioenen by brengen / 't welck absurd soude zijn; want het hooghste subsidie 't welck Vranckrijck opt aen haer Ho. Mog. heeft gegeven in 't Jaer / is gheweest twee millioenen ende drie mael hondert duysent guldens / sulcx is maer een Jaer geschiedt; maer wat vergelijckinghe isser doch tusschen sodane Steden ende Vranckrijck. De Heer Ambassadeur Grotius in dese tijdt weder van dese disputen hoorende / verklaerde in seeckere sijn Missijf aen sijn Swager den Raedts-Heer Reygersberch, noch goede kennis te hebben van dat by monde Anno sesthienhondert sestien het Oorloch tegen Spaengien was geeximeert. Doch hadden de Steden Anno sestien beter gedaen / soo sy eenich secreet artyckel daer van hadden laten stellen; daerom nu tegenwoordich dese Afgesanten last hadden om in dese vernieuwinge een expresse exeptie des Oorlochs tegen Spaengien te maecken.

Over dese saecke is de meeste haperingh geweest / haer Ho. Mog. seyden het moesten geen Leonina Societas zijn / wilden die twee Steden dat men haer en die twee Revieren soude helpen beschermen / soo moesten sy oock yets doen in den tegenwoordigen Oorloch tegen Spaengien: ende konde sulcks gheschieden op een ander naem / coleur / ofte pretext; alsoo dat het de Coninck van Spaengien voor geen offensie soude komen nemen. Dat Vranckrijck aen dese Staet / dese Staet aen Sweden / Denemercken dickmael hadden Subsidie gegeven: sonder dat daer door Vranckrijck met Spaengien / ofte dese Staet met het Roomsche Rijck was in rupture ghekomen. De Afghesanten seyden dat het met dese Staet ende met Vranckrijck / een ander gelegentheyt hadde / duo cum faciunt idem, non esse idem. Dat de Keyser ende de Coninck van Spaengien niet dat avantage op Vranckrijck ende het Vereenicht Nederlandt hadden / 't welck sy hadden op soodane Steden: bleven stijf daer by dat sy tot den Oorloch die haer Ho. Mog. met Spaengien hadden / niet wilden geven; maer alleen in geval van toekomende turbe op de Weser, Elve, ende Noort-Zee, souden gheven haer quote / die sy in plaets van vijf presenteerden te vergrooten op seven.

Men konde wel sien dat Hamburch alleen tot ooghmerck hadde de Luckstadtsche beswaringe / ende Bremen den Oldenburchsche Tol; doch sy begeerden niet plotselijck daerom in eenich Oorlochs-wesen haer in te laten; maer alleen dit Tractaet als een Bulleback ghemaeckt hebbende / door besendinghe ende handelingh beyden los te werden. Dies het seer beswaerlijck was dese saecke over te brengen. Haer Ho. Mog. bekenden wel by de vryheyt der Commercien op de Elve ende Weser geintereseert te zijn; maer niet soo gelijck Bremen ende Hamburch, die anders geen gat noch navigatie hadden: Considereerden oock / dat de selve Steden wat geplaecht wordende in de Commercien / sulcx aen dese Provintien nootsaeckelijck accresseerde. Alsoo wierdt dese handelingh op de lange baen geschoven. Komende ondertusschen oock op / de deliberatie van eene machtige Vloote te senden tegen Denemercken, dies eenighe alhier goet vonden de saecke met dese Steden slepende te houden tot dat het tusschen Sweden ende Denemercken rijp soude zijn / om als dan dese twee Steden mede aen het snoer te krijgen.

In Octobri hebben de Afgesanten van Hamburch speciael devoor by monde

de ende in schrifte gedaen/dat sy mochten mede ingelijft worden in de aenstaende Vredens-Tractaten tusschen Sweden ende Denemercken. Daer nae versocht zijnde te verklaren hoe sy dese insertie verstonden/ seyden niet anders als ghelijck in voorige Vrede-Handelingen tusschen Spaengien ende Vranckrijck, oock Engelant ende Spaengien gheschiedt/ ende in de Tractaten van Camerick ende Vervins te sien was; des onaengesien is daer in swarigheyt ghemaeckt/ uyt reden van jalousie: want Hollandt considereerde dat moghelijck die Steden door kracht van sodane inclusie souden pretenderen te ghenieten alle effecten/ exemptien/ ende vryheden die de Vereenichde Nederlanden mochten verkrijgen door sodane Tractaten. Derhalven noyt sodane inclusie heeft konnen werden geobtineert/ hoewel den Graef van Oldenburch sulcks wel heeft konnen bekomen.

Een ander belet ende brouillerie quam daer oock voor/ door dien die van de Gereformeerde Religie tot Hamburch dese occasie der Tractaten waernemende/ meenden door te dringen de translatie van haer Kerck/ ende exercitie van Altena binnen Hamburch. Sy hadden seecker Huys in de Nieuw-stadt ingegeven aen den Heer Schrassert Resident van haer Ho. Mog. hem gevende de vrye habitatie, ende daer door hem interesserende; alsoo dat hy onderstonde door den Predicant van Altena te laten predicken in sijn huys/ niet alleen voor sijn Familie/ maer voor soo veel als in sijn huys begeerden te komen; also dat oock de Ouderlingen/ Diaconen/ ende de geheele Kercken-Raedt/ consequentelijck aldaer vergaerde/ doende oock de Sacramenten administreeren/ 't welck een groote nieuwigheyt was in Hamburch, ende consequentie soude geven aen de Rooms-gesinde, voor den welcken de Keyser dickmael geschreven/ sijne Ambassadeurs in loco gheinsisteert/ ende die men het nochtans geweygert hadde. Men soude geen swarigheyt maecken den Heer Resident van haer Ho. Mog. in sijn huys/ tamquam Legato hoewel niet in Eminentiore gradu (want een Resident is geen Ambassadeur) toe te laten exercitie sijner Religie voor sijn Famile; maer gelijck sy aen hem sulcks niet wilden/ noch konden verbieden/ alsoo konden sy seer wel verbieden die van 't Consistorie van Altena ende andere Burgers ende Ingesetenen van Hamburch geen Domestiquen van den Resident zijnde/ ter predicatie in des Residents huys te gaen. De Heer Resident van dit verbodt als een violatie van 't Recht/ alle publijcke Ministers toekomende/ schreef ende klaechde aen haer Ho. Mog. die daer op de Heeren Afgesanten hoorden; in de naestvolgende Conferentie sulcks yverich recommanderende: voorts moeyden haer oock de Kercken-Raedt in s'Graven-Hage daer mede. Maer men verthoonde daer tegen dat aen den Resident alsoo veel recht ende vryheyt was ende toegestaen wiert/ als aen de Ministers van den Keyser ende Coningen: dat de Ambassadeur d'Avaux tot Hamburch sijnde vermaent van al te grooten toe-loop des Rooms-gesinde in sijne Domestique Misse/ self daer in hadde voorsien/ ende niet hadde willen misbruycken het recht van Ambassadeurs/ dat de Magistraet tot Hamburch by eedt verplicht waren geen publijcke Religie toe te laten als de Lutersche: dat aen de Engelsche in haer Court in 't Engels/ ende dienvolgens eene vreemde sprake/ was toegestaen ex pacto: dat tot Hamburch een ongehoudene Canaillie was/ die soo

door

door predicatien der Lutersche als andersints/ lichtelijck een oproer maecken/ ende de Gereformeerde soo in haer predicatien / als in haer huysen/ souden geweld aen doen/ gelijck sulcks aen de Keyserschen noch dickmael was geseyt/ dat aen de Rooms-ghesinde / te seer in de Misse der Ambassadeurs gaende/ soude mogen geschieden.

Ende dewijl men wel sach dat via facti, ghelijck de Heer Resident Schrasser het voor hadde/ dat werck niet wilde/ noch konde/ door de beugel/ so wiert den tweeden December gheresolveert / dat men nochtans by het maecken van het Tractaet / daer op soude letten datter een artijckel van de vrye Exercitie der Gereformeerde Religie binnen Hamburch van soude werden ghemaeckt. Het welck een nieuw retardement/ende seer groote swarigheyt gaf in de handeling.

By dese gelegentheyt sal Ick hier stellen/ dat de Dorpen Sengwert ende Fiddewert in de Heerlijckheyt Kniphuysen, door eenighe Jaren onder den Graef van Oldenburch ghekomen zijnde / allenxkens van het Exercitie der Gereformeerde Religie sijn berooft geworden. Het Consistorie van Embden heeft sich sulcks aengenomen / ende soo door Missiven als Besendinghe daer over gheklaecht; dies ooch hare Ho. Mog. verscheydenmael hebben dieshalven aen den Graef geschreven. Eyndelijck heeft de Graef tot Achum haer een Kercke gegeven/ ende aen haer Ho. Mog. in dese maent overgesonden eene door Notaris onderteeckende Attestatie / by welcke de Religions-Verwanten aldaer den Graef bedancken van dat hy uyt genade/ den selven hadde toegestaen die eene Kercke in plaets van drie.

De Prince lach met 't Leger tot in 't leste van Iunius noch tot Asseneede, sonder yet sonderlinghs te doen; als dat den Rijn-Graef eens met vier hondert paerden een kavade ginck doen tot voor Brugge inspectie nemende op de gelegentheyt aldaer / in 't retireren bleef de Lieutenant Pelnits wat te wijdt achter, gevende sich bloot aen een partye uyt de Stadt uytvallende; dies hy swaerlijck gequetst wiert. Voort hielt de Prins door dit leggen een groot deel van de Spaensche macht en Escheq, ende facilitteerde den Franschen het veroveren van Grevelingen. Den seven en twintichsten Iuny tooch sijn Hoocheyt op nae Eeckelo, ende legerde sich des anderen daeghs tot Maldegem, alwaer hy bleef leggen tot den vijfen twintichsten, mine maeckende als wilde hy yet op Brugge ende Damme of voor-nemen/ of over de Soete ende Soute passeeren / maer 't was alleen om de Spaensche derwaerts te locken; ende te min acht te doen geven op de vaert tusschen 't Zas ende Gent, waer op sijn Hoocheyt sijn desseing eenlijck heeft geformeert / merckende dat langhs de selve vaert geen sonderling volck meer lach/ heeft tot dien eynde laten uytkiesen in de drie hondert soo Officieren als Soldaten/ die haer aengaven te konnen swemmen; de Capiteyn Oene van Groustins een Vriesch Edelman / hoewel niet konnende swemmen/ liet sich met een touwe over sleepen / de swemmers alsoo by nacht overgekomen sijnde sonder veel ghemerckt te worden (want in de vijf Regimenten die te voor daer gelegen hadden om het overkomen te beletten / waren nae Grevelingen getoogen / ende de Boeren hielden slappe wacht; sulcx alles te voor bespiedt zijnde) hebben in der yle drie vlies-bruggen geleyt omtrent Riemen, ende Prins Willem, met eenige Regimenten by de handt zijnde/ secundeerdense/

 ende

ende deede over de bies-bruggen marcheren troupen die suffisant waren om met de andere haer aldaer te verschanssen: Terstondt daer na sijn ten deele overrompelt ten deele verlaten verscheyden swacke of qualijck besettede Schanskens ende Redupten ; als Riemen, Terdonck, Roonhuysen, S. Francois, S. Anne, S. Pieter, S. Bernart, S. Eloy; het Fort S. Estienne wat stercker zijnde/ hieltet twee dagen / gaf sich op den negen en twintichsten, 't Garnisoen over de hondert en vijftich sterck wiert geconvoyeert na Gent, 't Sas alsoo van Gent afgesneden zijnde/ wiert gemackelijck gecircumvalleert ende met trencheen beslooten / daer de aerde goet was / na de water-kant met schepen. Wiert begost den acht en twintichsten Iuly. Den dertichsten liet de Gouverneur afbranden de Huysen ende Hoven in Rapenborgh, voor soo veel die hinderlijck waren / hem wiert op sijn versoeck toegelaten sijn Vrouw ende Kinderen uyt te laten trecken na Gent. De circumvallatie van het Leger begoste van het eynde van de Kreeck ofte het water/ dat tusschen de Philippine polder ende Albertus polder lach ende liep op Assenede; alwaer sijn Hoocheyt sijn quartier hadt; van daer gingh de selve op Selsate aen de Leye, zijnde het quartier van den Heer van Brederode Velt-Marschalck / ende strechte sich voorts uyt tot aen de Schans of Redupt van S. Bernardt, alwaer Graef Wilhelm Frederick van Nassauw sijn quartier hadde. Den Rijn-Graef Logeerde in S. Bernardts polder/ ende de Heer van Beverweerdt in de Austria polder; welcke beyde op de zijde tegen Hulst, Axel, ende Philippinen met verdroncken Landen / ende alsoo met water verseeckert waren. Den dertichste was het Leger volcomen gesloaten/ ende met een graft van twintich voeten omgraven. Den een en dertichsten begostmen te approcheeren/ soo uyt sijn Hoocheyts quartier als uyt de Austriche polder over 't Schor of verdroncken Landt. Sijn Hoocheyt avanceerde in drie dagen soo veer / datmen op die van binnen met Musquetten chargeerde/ op het eynde van de approchie wiert een batterye van acht halve Cartouwen belast te maecken; die van binnen schooten dapper/ maer te vergeefs; alsoo de battery in twee dagen soo verde gebracht wierdt / dat men den derden dach/ sijnde den derden Augusty 't geschut daer op stelde.

Den eerste Augusty passeerde door Gent Don Francisco de Melo om hem tot Meulensiege niet verre van Gent aen de vaert by 't Spaens Leger te voegen. Den tweden volchden hem twee duysent paerden van den Hartoch van Lotteringen, en op den avont noch de Infanterye mede twee duysent sterck/ nemende haer Leger plaets tot Saffelare omtrent een mijl van het Staetsche Leger. Den derden wierden in de polder Austria gebracht ses stucken geschut / met twee Mortieren om op het Schorre tegen 't Sas te gebruycken.

Den vierden hebben de Graef van Ysenburch ende de Lottringsche/ te samen acht duysent mannen/ hun vertoont aen de andere zijde van de vaert ; den Heer van Brederode liet daer op sijn Ruyterye avanceren / met drie halve Cartouwen op hun speelen/ende de Spaensche retireerden. De Schanskens buyten het quartier aen de Leye uyt Last van sijn Hoocheyt verlaten zijnde/ wierden wederom van de Spaensche beset.

Den selven dach quamen de Troupen / die tot noch toe aen de Rijn haer quartier gehadt hadden/ende van sijn Hoocheyt ontboden waren/in 't Leger/ negen

negen Compaignien van de selve marcheerden in 't quartier van Graef Willem, de rest wiert langhs den Dijck verdeelt van Assenede tot Philippine. Den vijfden trocken de Spaensche over de Leye naer 't quartier van sijn Hoocheyt/ ende ginck de roep/ dat sy tot Ekeloo haer quartier souden nemen / waer over in het Staetsche Leger metter haest op alle batterien het Geschut wierde gestelt. Twee Franschen uyt het Sas overgeloopen zijnde / rapporteerden dat het guarnisoen de plaetse niet langh soude konnen houden. De Brugghe over de Vaert van het Sas volmaeckt zijnde / ordineerde sijn Hoogheyt sijn Jacht daer voor te blyven/ ende de Chaloupen diemen voor Grevelingen gebruyckte/ ende na de veroveringhe van 't selve in 't Leger ontboden hadde / dedemen voor het gat van de voorsz. Vaert leggen. De Spaensche maeckten een langhe Trencheen op de Heyde/ als mede op een hooge heuvel ofte berch een batterie / ende was een schermutselingh der Ruyteren wederzijdts soo na by 't Leger/ dat het Canon daer op af brande. Voorts dede sijn Hoogheyt al voorts het Leger versterchen met hoorn-wercken / halve-manen ende ravelijns. Den sesten ende sevenden heeftmen seer naerstelijck aen de batterien gearbeydt ende het Canon daer op gebracht/ ende wierden den sevenden des avonts ten ses uyren de eerste Canon schooten uyt het quartier van sijn Hoogheyt met ses halve Cartouwen ghedaen; die van binnen deden dien dach een uytval op het Fransche quartier van de Heer Hauterive, ende quetsten vijftien Staetsche soldaten/ maer van drie Sergeanten den volgende nacht stierven / de Spaense wierden van de Staetse met de rapieren in de handt weder ingedreven. De batterie van sijn Hoogheyt lach so na aen 't Sas, dat men met een steen in 't Fort soude konnen werpen. In de Austrische Polder stonden drie mortieren/ daer van men met granaten in het Fort speelde/ behalven noch twee batterien/ van de welche dapper met Canon op het Fort wierde geschooten. Den selven dach dede sijn Hoogheyt het Leger in Battallie stellen/ alsoo de Spaensche sterck quamen aen marcheren / mijne maeckende door te breecken/ maer sijn wederom geretireert. Den selven dach wierde in 't Leger victorie gheschooten over de veroveringe van Grevelingen, ende in de vijftich stucken alle op het Sas ghelost. Den achsten heeft sijn Hoogheyt den geheele nacht te paerde ghesesten / ende het Leger in battaille ghestaen. Alle de advenuen wierden over al met buyte-wercken versterckt. De Spaensche maeckten op het Heyken by Selsaten drie batterien om op de wercken van den Prince van Oraengie te spelen: sy sloegen oock twee bruggen over de Reviere de Leye, ende versterckten de beyde Forten van S. Marcus ende Moncade overmaten. Den achsten ende negenden quamen veel Fransen uyt het Spaensche Leger/ daer onder oock eenige Spaengiaerden/ overloopen / versoeckende dienst. Sijn Hoogheyt gaf doen last soo heftich te schieten als het Canon verdragen mochte. Den negenden deden die van het Sas een uytval met omtrent twee hondert man/ ende brachten eenige werck-lieden in de vlucht/ maer wierden na een heftich gevecht/ weder te ruch gedreven tot binnen hare palissaden. Den selven nacht stonde het Leger in battaillie ende schermutseerde met de Spaensche/ die de selve tijdt noch voor het quartier van den Heer van Brederode waren leggende. Den selven nacht avanceerde de Staetsche wel hondert vijftich passen met de Approchen / de Belegerde chargeerden seer sterck met

Musquetten / ende wierpen ghestadich met handt-granaten. De Spaensche hadden veertich Chaloupen ghereet om de selve met drie duysendt mannen te monteren/ ende in 't Sas door de Polder van Austria, ende door de Kreken door te dringen: waer tegens de Staetsche Chaloupen ende Opleggers ghecommandeert wierden. Dien selfden avondt heeftmen wel twee hondert Canon schooten op het Sas gedaen. Den thienden wiert uyt het Spaensche Leger op het quartier van den Heer Brederode dapper gheschooten/ waer tegen eenighe Traversen ghemaeckt wierden. Den elfden ende twaelfden wiert sulcks oock heftich wederzijts ghecontinueert / soo met Canon als oock met Musquetten. Den selven nacht deden de Overlopers rapport / dat de Spaensche resolveerden te vertrecken / ende maer vier Regementen tegens de advenuen te laten. Den derthienden stelde den Graef van Ysenburch het Spaensche Leger in slach-ordere/ marcheerde na Gent, steeckende sijn hutten neffens het gantsche Leger in brandt. Den vijfthienden quam de Graef sich weder retrencheeren de tot Roonhuysen. Den seventhienden wierdt verovert de halve-maen/ leggende voor de buyte gracht/ alwaer in een hoeck een batterie/ ende noch drie andere een weynich oosterlijcker aen waren ghemaeckt/ op de kant van de buyten gracht / welcke gracht was wijt seventich voeten / om onder het faveur deser batterien de Rol-bruggen over te brengen/ waer toe den achthienden, negenthienden, twintichsten ende een en twintichsten, groote preparatie aengestelt wierde/ met last om twee bruggen over te brengen.

Den twee en twintichsten des morgens nae dat sijn Hoocheyt omtrent ten drie uyren in de approchie gegaen was/ wierden den selven morgen ten ses uyren twee Rolbruggen/ yder van seventich voeten langh/ ende ses voeten breet/ onder 't faveur van een baterye van seventien stucken Canon / ende menichte van Musquetten / maeckende een groote roock ende damp over de Gracht van 't Contrescharp gebracht/ 't welck soo geluckich geschiede/ datter maer in de twintich a dertich gemeene Soldaten soo doodt als gequetst wierden; De Colonel Gleser hadde dien selven tijdt de wacht in de approchie/ ende dede een aenval op de contrescharp / maeckende terstont een Logement / wel voor vier hondert mannen; Mylort Greven hadde des avonts de wacht in de approchie met de Guarde van sijn Hoocheyt ende andere Compaignien van allerhande Natien/ ende versterckte hem den drie en twintichsten in dier voegen in de contrescharp dat de Belegerde alle middelen benomen waren/ om de selve wederom te recupereren: de Spaense hadden het contrescharp op twee plaetsen doorgesneden. Den twee ende drie en twintichsten deden de selve weynich schooten met Canon/ als mede die op S. Antony een seer sterck Fort / die soo nu als dan hun met een Canon schoot lieten hooren. De huysen in het Sas wierden door het schieten seer schadeloos gemaeckt. Den twee en twintichsten des avonts wierden twee granaten in 't Sas geworpen/ doch sonder operatie. Twee hondert veertich wagens brachten duysent rijs-bossen in de uyterste approchie van den Heer van Brederode, om sekere doorsnijdinghe van de Belegerde te dempen / welck gadt met alle ghetijen doorvloeyde / ende wel de lenghte van vijf piecken breet/ als mede met het leechste water wel een spies diep was: Tegens de selve doorsnijdinge hadden sy een sterck werck gemaeckt/ ende gheschut ingebracht:

dit

dit gat moeste gevult worden/ ofte men koste niet vorder avanceren. Het gheschut van de Belegerde wierde door het continuelijck schieten seer ontrampeneert ende meest gedemonteert/ insonderheyt op de hooge Kat voor het Casteel/ alwaer sy den drie en twintichsten de Affuyten wederom repareerden. In het quartier van Brederode was een batterie van vier halve Cartouwen voor drie duysent ses hondert gulden besteet; ende by sijn Hoogheyt op het Contrescharp twee batterien d'een van vier, d'ander van ses stucken. De Vaert van het Sas was om dees tijdt seer leegh / soo dat de Ruyters daer door rijden kosten / uyt oorsaecke dat die van Gent het water ophielden om soo het selve met een hort te eenemael te laten loopen/ ende alsoo het Leger grooten afbreuck te doen; maer een Dijck voor vier en twintich hondert gulden wiert daer tegens ghemaeckt/ die het water ophieldt. De volgende dagen heeftmen met groote naerstigheyt vorder gesappeert/ ende eenige Ponten in de approchie gebracht/ om daer mede de voorverhaelde brugge te stijven tot het overvoeren van 't Canon/ ende andere behoeftigheden. Den vijf en twintichsten is ghetracht de galerie te besteden over de tweede gracht / dientmen oordeelde hondert tachtich voeten breedt / ende in 't peylen thien voeten diep te zijn: welcke galerie gheprefenteert wiert ghemaeckt te werden voor veertien duysent vijf hondert gulden/ ende dat in twaelf dagen. Des nachts de Graef van Hoorn de wacht hebbende / veroverde een Traverse. Des anderen daechs nam de Heer van Chastillon de resterende travers/ met verlies van een Capiteyn/ een Luytenant/ verscheyde dooden/ ende veel gequetsten/ die meest van de wal geschooten wierden. Ende alsoo de overgebrachte bruggen te licht ende onbequaem waren om het geschut over te voeren / om op de batterien in de Contrescharp te ghebruycken / soo heeftmen een swaerder brugge in de plaets van dese twee lichte gelept; daer benessens wierden twee batterien besteet / d'eene voor duysendt, d'ander voor seven hondert gulden. De volgende dagen was men besich tot bevorderinge van het werck/ ende brachtmen by der handt Rijs/ Sausysen/ Bynten/ Sparren/ Delen/ ende voorts alles wat noodich was/ ende vielen verscheyde schermutselen voor/ also sijn Hoogheyt de Sappe dede avanceren / soo wel ter rechter als ooch ter slincker handt/ langhs het Contrescharp / tot nessens de twee naeste Bolwercken. De Belegerden lieten eenige stucken sincken om de Arbeyders te beletten/ waer mede sy nochtans niet kosten uytrechten / door dien de Sappe / ende alles met blinden beset was / ende de batterien op de kanten verhooght zijnde in de Cortijnen flanckeerden; soo dat het werck dapper voortginck / zijnde oock op het Contrescharp twee groote batterien gemaeckt om het selve te bevorderen/ ende het Canon van die van binnen schadeloos ende onbruchtbaer te maecken. De Heer van Brederode was den laetsten Augusty langs de Zee-dijck soo seer ghenadert/ dat hy quam tot aen de laetste doorsnijdingh / alwaer hy een batterie voor het Canon ende Mortieren opwierp / om die van binnen soo in 't hert te raecken.

Den eersten, tweeden, derden, ende vierden September hadde het werck een dapperen voortganck/ ende de Heer Brederode liep den selven dach des nachts met eens Linie door de Carnemelcks-Polder tot op de Gentsche Vaert / innemende twee Reduyten by die van het Sas gemaeckt / waer door de selve van de

Schans

Schans S. Antony afghesneden wierden. Naer dat syn Hoogheyt den vijfden voor de middach omtrent negen uyren/uyt de Approchien ende galderien was vertrocken/ so quamen omtrent thien uyren op de wallen van het Sas ende Rapenburch een groote menichte van menschen/steeckende haer hoeden om hooch/ ende riepen om te perlementeren; waer op van wederzijts twee Capiteyns als Ostagiers wierden genoemt / ende troffen dien selven dach het Accoort hier nae volgende. Den sesthienden quamen noch veertien Compagnien te voet van boven den Rhyn/ tot versterckinge van het Leger.

De Granaten hadden in't Sas groote schade gedaen / in voegen hun de Lieden in de kelders moesten salderen. De Belegerde hadden sich wel eenigen tijt noch konnen houden/alsoo sy noch aen kruyt ende loot/nochte aen eetbare Waren gebreck hadden/ (wordende in de drie hondert tonnen kruyt daer in gevonden.) Die van 't Fort S. Antony maeckten noch eenige sporrelinge/ maer gaven hun doch oock over/ ende wierden mede in 't Accoort begrepen / maer so wel volck als moet/ ontbrack de Spaenschen. De eene galderie was op twee roeden na over/ ende aen de ander resteerden noch vijf a ses roeden/maer men founde dat mogelijck met een Rol-brugge hebben gepasseert / ende terstont ghestormt/ sonder de wal te mineren.

Artijckelen, door Syn Hoogheyt gheaccordeert aen de Heeren Don André de Prada *ende* Muxica, *Gouverneur van het* Sas van Gent, *den Grave van* Megen *ende den Capiteyn, Officieren ende Soldaten daer in Zijnde.*

1. DAt den Gouverneur van 't *Sas van Gendt*, ende den Grave van Megen, met alle de Officieren van Oorloghe, daer uyt sullen trecken met alle de Soldaten, Matroosen ende Canonniers, geen uytgesondert, selfs oock de Overloopers, sonder eenige verhinderinge of beletsel, met Wapenen ende Bagagie, slaende trommelen, vliegende Vaendels, brandende lonten aen beyde eynden, Kogels in de mont, in ordre ende maniere gelijck sy gewoon zijn te marcheren.

2. Dat de voorsz. Hoofden ende Troupen sullen geleyt worden den naesten wech recht aen op *Gent*, tot welcken eynde hun sal Convoy ende genoechsaeme seeckerheyt gegeven werden, als oock Wagenen ende Peerden om hare Bagagie wech te voeren, ende Schuyten genoech, om hare gequetste ende krancken te brengen tot Gent voornoemt, met de selve seeckerheyt.

3. Dat de voorsz. Gouverneur, ende de Grave van Megen, met hun sullen voeren *twee* halve Kartouwen met eenen Mortier, ende munitie van Oorloge, genoech om *drie* schooten te doen, daer toe hun sal gedaen worden het Gespan ende Peerden, so veel noodich.

4. En daer en sal niet geeyscht werden van de opperste en andere Officieren wegen Borgeren of Inwonderen, ter saecke van het verderf, 't welck geduyrende de belegeringe, zy geleden hebben ten regarde van de defencie van de plaetse.

5. Dat aen de Soldaten die eenigh Huys oft Erve hebben in 't voorsz. onder oft boven *Sas van Gent*, sal toegelaten werden, te verkoopen, oft doen verkoopen, of te transporteren de selve Goederen, binnen den tijdt van een Iaer.

6. 't Selve

6. 't Selve sal oock geaccordeert zijn, den Borgeren van de voorsz. plaetse,

7. Als oock den geenen die daer sullen willen blyven woonen, de vryheyt van Conscientie, toegelaten in desen Staet, aen alle Persoonen.

8. Dat alle Gevangenen van d'een en d'andere zijde, sullen vry gestelt werden sonder Rancoen, betalende alleenlijcken de verteerde kosten.

9. Dat alle het Canon ende alle munitie van Oorloge, Item Vyvres, ende Provisie, den Koningh van Spaengjen toe-behoorende, hoedanich die mogen zijn, sullen over gelevert werden sonder eenich bedroch, aen den genen die het sijn Hoocheyt ordonneren sal.

10. Dat alles wat genomen is, geduyrende de Belegeringe, sal blyven den genen die 't genomen heeft,

11. Dat tot verseeckeringe van de Schepen, ende Schuyten, Paerden ende Wagenen, die de Bagagie, gewonde ende krancke brengen sullen tot *Gent*, sullen blyven *twee* Ostagiers alhier, tot dat de voorsz. Schepen, Schuyten, Paerden, ende Wagenen sullen wederom ghecomen zijn.

12. Dat de voorsz. Gouverneur ende Grave van *Megen*, sullen met de voorsz. plaetse van het *Sas*, overgeven het Fort van *S. Anthonis*, ende alle de andere plaetsen die daer van dependeren, te weten, die, de welcke besloten oft begrepen zijn binnen de Linie.

13. Dat de voorsz. Gouverneur, Grave van *Megen*, Officieren ende Soldaten sullen uyt het voorsz. Sas trecken, op *Woensdage* des morgens, den *sevenden* van dese Maent. Gedaen in 't Leger voor het *Sas van Gent*, den *vijfden September sestien hondert vier en veertich*.

Men heeft in 't Sas gevonden verscheyden Solders vol Koorn / ende noch geen sonderlingh manquement van yets dat tot defensie noodich was / maer de Spangiaerts bewarende ende beset hebbende eygentlijck het Casteel of het rechte Sas / wilden niet ecunderen de Walen ende Borgongion / leggende in Rapenborg of het buyten werck / ende dat maeckten de selve onwillich om langer te continueren. Men seyde dat Del Prado Gouverneur van die plaets ende de Grave van Megen waren op het Casteel van Gent gevangen gestelt / maer daer op is niet gevolcht. Korts daer na stierf de Heer van Stakenbroeck Lieutenant Generael van de Cavaillerie / een van de oudtste Officieren ende Ritmeesteren / sijnde van slecht Ruyter tot dien oppersten trap opgeklommen / hy was een seer goet Ruyter tot in sijn hoogen ouderdom / maeckte weynich werck van vier en twintich uyren te paerde te sitten / self wanneer hy een goede dronck hadde gedaen / daer hy niet vreemdt van was / sijnde wel bemint by Officieren ende Ruyters / sijne charge van Lieutenant Generael kreegh Graef Mauritz, de Graef van Hoorn sijn Gouvernement van Grave, sijn Hoocheyt gaf des selfs Regiment paerden aen sijn Soon Prins Willem, ende dat de Ritmeester Welderen als Majoor het selve soude commanderen. In October is het Leger in Garnisoen gesonden: tot Bergen op Zoom wierden wel seftien Compagnien boven het ordinaris Garnisoen geleght; in Zeelant wel vijftich, om na by 't Zas te zijn.

Sijn Hoocheyt in den Hage weder gekomen / ende nae gewoonte Petitie des

 Raedts

Raedts voor het toekomende Jaer gedaen zijnde / heeft in December de Gedeputeerden tot de saecken van den Oorloghe te Lande tot sich ontboden/ende aen hun gherepresenteert / dat Godt de Wapenen deser Landen den voorleden Somer door de reductie van het hooghe ende lage Zas van Gent soo genadich hadde gezegent / dat men door die gelegentheyt goede hoope scheppen konde tot vorderen in ende toeganck in des Vyandts Landen die tot noch toe in 't geheel of ten minsten ten deele waren geslooten geweest / sulcx dat de limiten van desen Staet / daer nae soo meenige Jaren was verlanght / ende soo vele ende menichvuldige moeyte ende onkosten aengewent ; voor dato deses in die quartieren niet en hadden connen uytgebreyt worden/maer dattet nu den rechten tijt soude sijn om te dencken op wegen ende middelen om 't selfde by de handt te nemen/ ende dien volgens te komen tot genot van de vruchten van dien / het welck verscheyde goede succeessen van de Wapenen der respective Geallieerde ende Vrunden van desen Staet in verscheyde oorden by consequentie ende reflexie scheenen te favoriseren.

Stellende alles dien aen de opgemelte Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden in bedencken/ of de selve niet goet en souden konnen vinden dat het een of het ander desseyn ende entreprinse werde geprojecteert ende geminuteert om ter executie gestelt te worden.

Op vertrouwen dat Godt Almachtich den Staet deser Landen in het voorsz. desseyn ende entreprinse noch verder soude willen zegenen.

Ende dienvolgens in serieuse achtinge genomen wesende dat tot de executie van soodanigen groote ende hooge entreprinse nootsaeckelijck veel volcx van Oorloge soude worden gerequireert / daer toe de Militie jegenwoordich in dienst deser Landen niet genoech en bestant wiert bevonden.

Maer dat tot versterckinge ende vergrootinge van dien om menschelijcker wijse eenichsins vast te gaen/ meerder getal van Crijchs-volck met den aldereerste op den bequaemsten voet soude moeten gelicht ende aengenomen worden/ waer toe voorgeslagen wiert de somme van tien hondert acht on twintich duysent negen hondert seven en t'negentich guldens drie stuyvers.

Te weten/ drie hondert duysent guldens in minderinge van de selve somme tot lichtinge van Waertgelders voor den tijdt van vier Maenden/ volgens ende in conformite van de generale petitie des Raedts van Staet voor het aenstaende Jaer vijf en veertich geformeert.

Welcke lichtinge van Waertgelders in 't werck soude behooren ende dienen gestelt te worden prima Marty naestkomende/ende dat op voorgaende voet ende ordre die in de lichtinge van Waertgelders by repartitie onder de Provincien tot noch toe was geobserveert.

Sulcx dat de Provincien hare respective Quota aen de voornoemde Waertgelders elck voor soo veel hun aenginck in de voornoemde somme van drie hondert duysent guldens van tijdt tot tijdt souden betalen.

Maer wat belanghde de overige ende vorderen seven hondert acht en negentich duysent negen hondert seven en t'negentich guldens en drie stuyvers tot concurrentie van de voorsz. tien hondert acht en twintich duysent negen hondert seven en t'negentich guldens en drie stuyvers, daer op soude by ende door

de

de Generaliteyt verder ende meerder getal van Krijchs-volck worden gelicht: met welcke lichtinge aenvanck soude worden gemaeckt prima February naest-komende.

Vermits dese lichtinghe voor 't meerendeel vermoedelijck buyten s' Landts om verscheyde redenen ende consideratien soude moeten geschieden. Ende principalijck om de lichtinge van volck by den Vyandt voorgenomen / daer door te divertereren ofte ten minsten voor hem infructueus te maecken.

Maer alsoo de boven gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden uyt de respective Provincien hebben verklaert den voorsz. voorslach voor haer Personen goet / ooch dienstich te vinden / dan dat sy daer toe niet waren ghelast / soo hebben sy aengenomen yder by de sijne in Persoon / devoyren te gaen doen / om met de beste maniere / ende op het schoonste de geseyde voorslach te gaen recommanderen by de Heeren der selver Principalen / ende vervolgens uyt te wercken consent tot de gheseyde somme / ende 't selfde in te brengen half Januarij voornoemt.

Ende wiert seeckerlijck vertrouwt dat de gheseyde entreprinse tot voordeel van desen Staet deser Landen met hulpe ende adsistentie / ofte ten minsten faveur van de Vrienden ende Geallieerden van die zijde in 't werck soude konnen worden gestelt.

Ende dit alles onvermindert ende voorbehoudens het Millioen by de opghemelde ghenerale Petitie des Raedts van Staet versocht voor het aenstaende Jaer tot vervval van de Leger-lasten.

Wat daer op is gevolcht / sal in 't naeste Jaer worden geseyt.

Aen die van de Oost-Indische Compagnie is weder het Octroy gheprolongeert tot den eersten December; 't welck die van de West ongeern sagen / dringende noch al op de Combinatie / oft een groot Subsidie / klaechden geen duysent guldens in Cassa te hebben, ende nochtans presenteerden soo veel tonnen gouts in cas van Combinatie: dat was / dat sy als dan credijt soude krijgen; welck credijt de Kooplieden soo goet is als gelt. In Augusto Graef Maurits weder hier gekomen zijnde / gaf sijn rapport over in geschrifte.

In October verklaerden die van de Oost-Indische Compagnie dat sy haer Negotie sodanich hadden geproportioneert na haer Capitael / dat sy het selfde niet konde vergrooten: daer mede afslaende de Combinatie / als noch die van de Vriesche Compagnie. Die van Amsterdam, Rotterdam, Delft ende diergelijcke Steden / verklaerden dat sy haer consent soude moeten inhouden / gelijck even weygherich bleef het Octroy weder als te voor finalijck te vernieuwen. Die van de selve Compagnie hadden swaere disputen over het Eylandt Zeylon met den Ambassadeur van Portugael / delibereerden om ses duysent mannen te senden tot verovering van 't selvige / sustineerden uyt Historie van Iuan Baro dat Gale, 't welck sy in hadden / was een van de seven Coninckrijcken in 't geseyde Eylandt / dienvolgens een Capitael stuck: de Portugaelsche Ambassadeur ter contrarie / seyde / 't was niet als een hoeck turricula. Die van de West-Indische Compagnie klaechden ooch dat die van de Oost somtijts te lande quamen in haer districk / ooch Suyckeren brachten uyt Oost-Indien. Dese ter contrarie / klaechden dat die van de West waren geweest in Chily, ende souden

den

den metter tijdt penetreren tot in haer Limiten. Alsoo soude bycans van nooden sijn geweest een Paus Alexander: als al eer tusschen Castilien ende Portugael. In December proponeerde de Heer van der Capelle dat tot Amsterdam waren Koopluiden/ die presenteerden hondert ende vijftich tonnen gouds: so men haer wilde geven een Octroy op Oost-Indien. Waer van ghevende vijftich tonnen gouts aen de West-Indische Compagnie/ dat sulcks de selve soude geheel te paerde helpen; maer daer op is niet gevolcht. Hollandt meest ende seer sijnde voor de oude Compagnie. Het selfde oude Octroy wiert weder ghe-prolongeert tot den achthienden January.

In Westphalen was de Chur-Vorst noch sterck besich met het Defensions werck; waer tegen haer seer stelde de Landt-Gravin/ verklarende so men van hier sulcx niet belettede / dat sy haer Troupen van Konincxmarck soude moeten te rugge roepen/ tot defensie van haer Lant; sulcx heeft de Koninckl. Fransche Secretaris Brasset oock gesecundeert/ uyt expresse last des Konincks; ende de Prins schreef in Iulio uyt het Leger desghelijcks / dat men hier het selve by alle wegen soude sien te beletten. De Chur-Vorst van Brandenburch desghelijcks door Norpraet dede eenige lichtinge in 't Landt te Cleef / alwaer de Hessische Calker in/ ende de West-zijde onder contributie hadden. Sulcks gaf soo veel jalousie aen de Hessische / dat sy het Brandenburchsche volck uyt Santen in October verjoegen.

In November quam hier de Heer Iohan van Sternebergh, genaemt Dusseldorp, Proost van Santen uyt den naem van de Chur-Vorsten van Maints ende van Keulen, versoeckende restitutie van de Kercken tot Embrick en Rees, als oock de onslaging van de Roomsch-Catolijcke Geestlijckheyt uyt Landen van Gulick ende Berge opgehaelt / ende binnen eenige Steden met Garnisoen van desen Staet beset / gevanckelijck gedetineert wordende. Haer Ho. Mog. verklaerden in 't begin van December daer op / dat het verloop daer in gevallen niet haer/ maer den Heer Hartoch van Nieuborgh te imputeren stonde/ als de welcke tegens handt zegel aen de Stenden van Cleve ende aengehoorige Vorstendommen ende Landen / ten tijde als hy by haer voor Landt-Vorst aengenomen wiert verleent/ mitsgaders de eenparige practijcke / ende naerdere publijcke verklaringe eenige Jaren daer naer / daer op gevolcht / het Religions-wesen ontijdelijck geturbeert / ende het exercitium daer van aen verscheydene orden opgeheven ende onderdruckt hadde/ niet tegenstaende het droevich ende langhdurigh klagen van sijne Onderdanen/ ende de menichvuldige vrient ende naebuyrlijcke intercessien / door haer Ho. Mog. van wegen desen Staet van tijdt tot tijdt door de selve aengewent / die eintlijck als gehouden aen 't maintien van de Renversalen ende conditien, genootdruckt sijn geworden op de instante sommatie van de geoppresseerde Ondersaten hare Religions Verwanten eenige Paepsche Geestelijckheyt op te halen / om daer door den Heer Hartoch van Nieuburch tot gevoelen van sijn ongelijck te brengen. Dan dat sulcx tot noch toe niet hadde geholpen / onaengesien haer Ho. Mog. niet liever en soude sien/ als dat alle saecken in een paisibelen staet mochten worden gebracht/ ende om daer toe te komen dat haer Ho. Mog. souden oordeelen dat niet vreemt en soude sijn dat by ende van wegen den Heere Chur-Vorst van Brandenburch, als

als oock by den Heer Hartoch van Nieuborgh respectivelijck met ende nevens de Heeren Stenden van 't Landt/ onpartydige Commissarisen uyt beyde de Religien tegens seeckeren korten tijdt soude werden aengestelt van haer alomme binnen des Landts te transporteren/ ende sich op het stuck van de Religie te informeren. Zijnde haer Ho. Mog. willich ende overbodich Commissarisen uyt desen Staet daer by te voegen. Op welcken voet ende ordre alle gewelt ende indracht sedert den Jare sestien hondert veertien toegedragen/ nae behooren gerepareert ende vermoedelijck gants ende t'eenemael wech genomen soude worden/ ende de goede Ondersaten vervolgens comen te genieten het effect ende recht gebruyck van de voornoemde Renversalen ende condition, waer op beyde de Heeren Keur ende Vorsten respective tot de possessie ende Regeringh aengenomen ende gehult waren/ ten ware de meer hoochgemelde Heere Hartoch van Nieuburch liever van selfs hadde te resolveren de infractien by hem in 't stuck van de Religie gepleecht/ te beteren/ ende het exercitium daer van in voorigen staet te herstellen: In welcken cas haer Ho. Mog. overbodich waren alle de gemelde opgehaelde Paepsche Geestelijckheyt sonder vertooch/ vrywelijck na den haren te laten keren/ gelijckmen ten allen tijden vereydt was geweest te doen/ conform de verklaringhe meermaels daer van ghedaen. Sich voorts refererende tot het antwoort in 't verleden Jaer ghegeven aen den Heer Maerschalck Wespenninck, daer van hem Copye wiert gegeven.

In 't laetste van het voorgaende Jaer/ begost Lesle te marcheren met het Schotse Leger; in 't begin van dit nam hy het Casteel van Warkith in Northumberlant/ daer na Morpet; doende oock sterckten Blisnuck. Voort de Tyne boven Nieucasteel passerende/ trock op Sonderlant. King Luytenant Generael by den Coninck/ meende hem te stuyten/ maer te swack/ retireerde naer Iorck. Lesle ghevoecht met de Parlements Troupen onder den Graef van Manchester, den Baron Fairfax met Thomas sijn Soon/ ende Olyvier Cromwel, ginck voort om Iorck te belegeren. Dit obligeerden den Koninck om sijn Perlement te beschrijven tot Oxfordt. Over de vijftich van 't Hooger Huys waren present/ noch over de twintich hadden hier ende daer employ in 't Leger/ ende twaelf waren buytens Landts. Hondert veertich Leden verschenen van het Leger Huys. De Coninck harangueerde tot openingh van dese Vergaderingh/ Op de rebellie van de Schotten ende haer desseyng; vermaende het Perlement tot conservatie van de Religie, de Coninckklijcke Majesteyt te mainteneren in haer splendeur, ende het volck in haer privilegien, versocht raedt. Het selfde Perlement vont goet te tenteren eene handelingh van Vrede/ schreef aen den Grave van Essex tot dien eynde. De selve rescribeerde dat het geschrift niet erkende het Perlement tot Westmunster, dat hy het daerom niet konde aennemen/ met een sendende een Copye van het Convenant, daer voor/ ende voor hun privilegien: hy seyde dat beyde Natien souden alles wagen. De Coninck dat overstappende/ noemde twee moderatien/ ende dede door sijn Generael Graef van Forth, aen Essex versoecken paspoort; Essex weder antwoorde/ soo sulcks versocht wiert aen het Perlement tot Westmunster, hy soude het secunderen. Eyndelijck den Coninck schreef/ ende gaf den Tytel van Perlement aen die van Westmunster. De selve rescribeerde datse geen conferentien konde

houden met de Leden te Oxfort, als zijnde Deserteurs/ en de Koninck die meest verlaten/ ende by die van Westmunster komen; dat die van Westmunster niet konden doen sonder de Schotten. Alsoo bleef dese handelingh achter. Montrose ondertusschen poochde in't werck te stellen sijn dessein/ om in Schotlandt diversie te maecken/ maer van de Marquis van Nieucasteel kreegh hy niet meer als hondert paerden. Van de Graef van Antrum hoorde hy niet/ de Engelse wilden niet door; Schotlant was ooch meer in wapenen als hy gemeent hadde. Des Coninckx volck in Engelandt waren ondertusschen niet ledich.

Aen de andere zijde Essex ende Waller gingen Oxfordt belegeren. De Coninck marcheerde met sijn Leger naer Worcester, ende in het leste van Iunius sloegh eenige Troupen van Waller. In't begin begosten binnen Iorck de vivres te manqueren/ Prins Robbert poochde het te ontsetten; de drie Legers dat van de Schotten/ dat van Manchester, ghecommandeert door Cromwel, ende dat van Fairfax togen hem tegen/ quamen op den avont aen malkanderen/ alwaer na een hert ghevecht/ de nacht overkomende/ meende elck verloren te hebben. Prins Robbert ende de Marquis van Nieucasteel quamen in Iorck, Lesle in Waterbey, ende Fairfax in Cowad. Cromwel wat gequetst/ hebbende sich laten verbinden/ quam wederom by Lesle, hebbende haer Troupen geralieert/ ende compareerde op de plaets van de battaillie. Maer Prins Robbert vondt geraden sich elders te renforceren; hy kreegh woorden met de Marquis van Nieucasteel, hem afnemende sijn commissie; hy casseerden ooch Ian Hurry; om dat hy rapporteerde dat de gheconfœdereerde Armade seer sterck was/ derhalven Hurry over ginck tot de ander party; ende Nieucasteel ende King gingen in een schip ende voeren na Hamburch. Van des Coninckx volck was gebleven de Lord Cary, de Ridder Thomas Metham, de Colonels Ewer ende Townely, in alles wel vijfthien hondert, ende de Ridder Charles Lucas een van de beste Officieren wiert gevangen.

Na dat Prins Robbert was geretireert na Lancaste, quamen de Geallieerde weder voor Jorck, 't welck sich over gaf met accoort; waer na de Graef van Calander met een renfort van seven duysendt Schotten Nieucasteel belegerde van de zijde van Dursam, ende Lesle van de zijde van Northumberlant, kregen na twee maenden de Stadt met stormen/ het Casteel op discretie; den Graef van Craffort ghevangen sendende na Schotlant. In't leste van May was een Synodus tot Edenburch, condemneerende de Schotsche Heeren die tot Oxfordt het Manifest voor den Coninck hadden geteeckent/ van blasphemie ende meyneedigheyt/ als contrarierende het heyligh Convenant, de selve excommuniceerende/ sonder te konnen werden daer van geabsolveert als in tijde van sterven. Het Parlement ofte Staet van Schotlant/ korts daer na sich vergaderende/ maeckten resolutien die niet min hert ende strengh waren/ tegen die het met den Coninck hielden. Nochtans heeft Montrose daer na weder getracht des Conincx Aenhangers in Schotlandt op te wecken; dit waren die het Convenant niet hadden geteeckent/ weynich ende gehaet. De Graef van Antrum quam [illegible] met twaelf hondert Yren in de Graefschap Athol; en Montrose hadde daer veel Vrienden en Geallieerden; al wat hy konde by brengen/ waren twee duysent te voet/ geen paerden/ ja veel sonder wapenen. Argyl ter contrarie/ was

sterck

sterck wel ses duysendt te voet ende seven hondert paerden / Parlementsche ende Convenants volck; souckende Montrose te slaen. De selve sich swack vindende schickte een Edelman aen de Parlementsche / haer vermanende om den Coninck getrouw ende ten dienst te zijn. Maer sy stelden dien Edelman gevangen / ende avanceerden / waer tegens Montrose sijn kleyn ende ongewapendt hoop stelde / de selve Rangerende op drie linien / om te maecken een front gelijcke breet als de Convenanters, settende de Hooghlanders als best gewapent aen beyde zijden tot vleugels / hy self voerde de rechter vleugel / wel wetende so hy de slincker vleugel van de Convenanters, geleyt door Rossy, konde slaen / dat hy licht oock soude meester worden van de ander. Hy stelde den Heer Kilpunt voor de slincker vleugel ende Macdonald voor de battaille / alwaer stonden de Yren qualijckst gewapent; hy commandeerde niet te schieten als wanneer gewis konden raecken / ende alle drie te gelijck salve te doen / de eerste op de knie / de tweede gebogen / de derde over eynde staende; geschooten hebbende / met het rapier / die geen rapier hadden / met de kolven vande roeren in te vallen. Voorts de selve met een lustige aenspraeck animeerende / 't welck soo goeden effect hadde dat de Convenanters het quaetst kregen. De Coninckschе schrijven datter twee duysent bleven op de plaets / met het Canon ende Bagagie van de Convenanters, ende van de Coninckschе niet meer als twee gequetst. De Stadt Perth opende aen Montrose de poort; hy tracteerde de Stadt ende Gevangens beleefdelijck / meende veel toeloop te krijgen / maer daer quam niemant als de Graef van Kenout, daer na oock de Graef van Arley. Hoorende dat tot Aberdin was eenige Vergaderingh van de Convenanters, marcheerde derwaerts / ende sloeghse desgelijcx. Des ongesien was de toeloop slecht / ende de Marquis Himtly, anders goet Coninckx / hadde jalousie tegens Montrose, ende sijn commissie als Generael / wilde hem niet voegen. Ondertusschen quam Argyl met groote macht / dies Montrose retireerde nae het gheberghte / hoopende dat de Hooghlanders ende andere welgesinde / haer soude voegen / specialijck de Gordons. En hoewel sulcx alles seer manqueerde / nochtans liet hy niet den Graef van Argyl te eluderen door verscheyde marchen: eyndelijck quam in 't Graefschap van Argyl, het selve verwoestende / ende alsoo den winter / die aldaer doen seer sacht was / passerende.

De Coningin van Engelandt ghelach in de kraem van de Princesse Henriette, tot Exester den sestienden Iuny, niet langh daer nae uyt vreese van belegeringh ginck op het sterck Casteel Pendennis in Cornual, haer embarqueerende / ende quam den vijfthienden Iuly tot Chastel by Brest in Bretaigne.

De Coninck marcheerde in dien tijt na Bath, vervolchde Essex tot in Cornwale, hem jagende uyt het Graefschap Devon. Innemende daer na 't Casteel van Lesithiel, alwaer het Leger van Essex lach geretrencheert; maer de schrick quam daer in / soodanich / dat de Cavallerie de volgende nacht fileerde tusschen des Conincks quartier door / ende salveerde haer tot Pleymouth, en den tweeden September gaf sich de Infanterie over aen den Coninck / met Canon ende Bagagie. Barnstable in 't Graefschap Devon gaf sich mede over / item Itfarcombe, Monmouth ende Saltas; desgelijcks meende Sir Alexander Careuw oock aen den Coninck te hebben overgegeven Pleymouth; maer het wiert ontdeckt /

hy

hy gevangen gebracht na Londen, ende den drie en twintichsten December op Tourhil onthalst.

In October wiert oock het Casteel van Bambury door den Graef van Northamton ende den Ridder Gage, ontset; 't welck alle groote voordeelen waren voor den Koninck. De Graef van Essex raeckten metter tijdt seer uyt de estime/ soo dat hy eyndelijck goet vondt sijne commissie aen het Perlement over te geven/ die de selve daer na gaf aen den Ridder Thomas Fairfax, in de volgende Oorloch seer beroemt. De Coninck/ niet tegenstaende het voordeel dat hy soo 't scheen/ te hebben gewonnen/liet de saecke komen tot een handelinge/namentlijck tot Uxbridge, daer van in 't volgende Jaer.

Voor het laetste sal hier stellen de Petitie/ na gewoonte by den Raedt gedaen ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. voor het aenstaende Jaer. De Insteller van dien hadde reden om de saecke wat te exaggereren; want anders wel bekendt was/ dat men vooraen meer den Oorloch voerde tot groot-maeckinge van Vranckrijck, als ten besten van desen Staet/gelijck in de volgende Vrede-handelingh wel is ghebleecken. Veel spreecken oock van de suyverheyt der Religie/ die ondertusschen de suyverheyt van de Wijn mede niet versmaden. De Spaensche mochten metter tijdt oock wel singen uyt den Poeet: Satis jam pridem sanguine nostro,&c. Wie in de Vrede-handelingh meest tergiverseerde/is by desen Staet selfs naderhandt gesien ende geoordeelt. Niemant schept gaern uyt een spel/ als hy voordeel heeft.

HOOGE MOGENDE HEEREN;

DE verbolgentheyt van Godts gramschap tegens Tyrannen ende uytroyders van menschen, blijckt insonderheyt daer uyt, dat Godt de Heere voornemende daer over wraecke te doen, hare oogen hout ende hare herten verstockt dat door genige straffen konnen werden bewogen om hare wreetheden nae te laten, *Pharao* den Coninck van *Egypten* is daer van een illuster exempel, die naer soo meenichvuldige ende sware straffen evenwel niet konde nalaten de Kinderen Israels te vervolgen ende hare Godtsdienst te verhinderen, tot dat eyntelijck hy ende alle de sijne van Godt den Heere miraculeuselijck metter doodt sijn gestraft.

De Coninck van *Spaengien* heeft te boven gegaen alle wreetheden die van den beginne van den werelt oyt gepleecht sijn geweest, hebbende in West-*Indien* Millioenen van menschen wreedelijck doen ombrengen, selfs soo verre, dat de honden op des menschen bloedt heeft verhit, ende de arme menschen, die sijne wreetheyt in de bosschen ontvloden, door de selvige heeft doen najagen, ende als wilde dieren verscheuren: Wat soorte van wreetheyt isser oyt by eenich Tyran geexerceert die den Coninck van Spaengien ons ende onse voorouders niet noch veel bitterder en heeft doen smaecken, sijn leven door 't swaert te verliesen was een gratie voor die geene die door wanckelmodicheyt den waerachtigen Godtsdienst versaeckten, die daer by standtvastich ten uytersten bleven, wierden levendich verbrandt, oock levendich onder de aerde gedolven; Wat heeft hy een Diluvie van onnoosel bloet binnen *Haerlem*, *Zutphen*, *Naerden*, ende veel andere Steden doen storten, daer van 't gesucht tot Godt boven in Hemel is opgeklom-

geklommen ende heeft sich Godt onser erbermt, ende ons miraculeuselijck uyt des Leeuwen clauw geruckt, ons beschermende tegens sijn Tyrannien ende alsoo vryheyt gegeven, omme hem na sijn Heylich Woort te mogen dienen.

Wat straffe heeft Godt de Heere den Coninck van *Spangien* sedert niet toegesonden, *Cataloignen*, een gedeelte van *Spangien* is tegens hem opgestaen, *Portugael* met alle de Rijcken ende Landen daer van dependerende (die te vooren een goedt gedeelte van sijne Monarchie maeckten,) sijn hem afgevallen, ende beoorlogen hem in *Castilien* selfs, sijne principale sterckten in Nederlandt werden hem de een voor de ander nae afgenomen, ende 't gunt hy daer noch besit in vertwijffelinge gebracht van sich niet te sullen connen mainteneren.

Laet den Coninck van *Hispanien* daerom nae alle middelen te gebruycken om ons wederom onder sijne *Maraensche* slaverny te brengen, ende omme ons te mogen berooven van onsen waren Godtsdienst? Neen hy; sien wy dan niet dat Godt de Heere sijn oogen hout, ende sijn hert verstockt, dat hy, niet tegenstaende soo meenichvuldige straffen, evenwel hartneckich continueert om ons en Godts-Woort uyt dese Landen uyt te willen royen, sonder sijn hert te willen neygen tot vreede die hem in so veel tegenspoets dienstich soude zijn, ende die hem van alle sijne vyanden wert aengeboden, maer ter contrarie de handelinge, daer toe aengestelt, van tijdt tot tijdt eludeert, op hoope, dat metter tijdt hy sijn bloetdorstich hert met ons onnosel bloet noch sal versadigen.

Voorwaer een merckelijck teecken dat Godts rechtvaerdige wraecke over soo veel onnosel vergooten bloet noch niet en is voldaen, dat de maete van sijne straffe noch niet vervult en is, maer dat de verbolgentheyt van Godts gramschap hem noch vervolcht, ende eyntelijck naer verdienste sal straffen.

Ondertusschen dat den Coninck van *Spangien* in sijn boos voornemen continueert om uwe Ho. Mog. staet met de wapenen te overweldigen, soo wort van uwer Ho. Mog. gewoonlijcke wijsheyt ende kloeckmoedigheyt verwacht, dat uwe Ho. Mog. sullen oock continueren in haren ghewoonlijcken yver, sorghe ende affectie, om de vryheyt van hare goede Inghesetenen, mitsgaders de ware Religie ten uyttersten te beschermen, tot dat Godt de Heere eene ghenadigen uytkomste van Oorloge sal gelieven te verlenen.

Syne Hoogheyt, sijn Genade Stadthouder, ende den Raedt van State, wetende dat haer devoyr is uwe Ho. Mog. daer toe tijdelijck te vermanen, ende met eenen voor te dragen, met wat macht ende middelen de wapenen van den Coninck van *Spangien* voor 't aenstaende Iaer dienen geresisteert te worden, die hebben 't selve genomen in serieuse deliberatie, en na overlech van alles geoordeelt.

Dat voor eerst noodich sijn sal, dat de Provintien hare defecten van voorgaende Iaren suyveren, ende daer over met den Raedt van State liquideren, op dat de Consenten voor het aenstaende Iaer te dragen, daer door niet ten dele en werden geabsorbeert.

Voor desen sijn uwe Ho. Mog. oock versocht gheweest, om hare quoten te willen furneren in de ongerepartieerde interesten; dan also de selvige om wichtige redenen, ende volgens voorgaende exempel, by den geredresseerden staet van Oorloge sijn gerepartieert op de Provincie van Hollandt, soo werden hier toe van uwe Ho. Mog. altans geene penningen versocht.

 In

In de gemelde geredresseerden staet van Oorloge is geen meerder aental van Krijchs-volck gebracht, als daer op het uwe Ho. Mog. selfs hebben gelieven te doen reduceren, vertrouwen ende versoecken derhalven dat uwe Hooch Mog. geene swarigheyt willen maecken tot onderhout van het selvige haer consent te dragen.

Als mede dat wyders gelieve te consenteren in de Tractementen *ende allerhande* Oorlochs-lasten, in den voorsz. geredresseerden Staet begrepen, beloopende den selven staet ter loopende Maendt *negen hondert drie en seventich duysent seven hondert seven en tachtich ponden vier schellingen een ende halve denier*, ende in 't Iaer *elf millioenen ses hondert vijf en tachtich duysent vier hondert ses en veertich ponden vijf schellingen drie deniers*, sonder welcke Consent ende aenneminge van de geredresseerde staet van Oorloge, sijn Hoogheyt, sijn Genade, ende den Raedt van State voorsien, dat alles in confusie sal geraecken, om redenen in de voorige Propositie neffens den geredresseerden Staet overgelevert, breeder gededuceert.

Door de ghedachte Reductie is het aental van de Militie soodanich vermindert, dat geen bestante macht in 't Veldt kan werden gebracht, om voorvallende gelegentheden, die macht van wapenen soude mogen requiren, behoorlick waer te nemen, 't welck uwe Ho. Mo. oock wel wetende ende wijsselijck considerende, hebben dit loopende Iaer een goet aental van Waertgelders doen aennemen, om in de Frontieren gheleydt te worden, ende het Leger te Velde uyt de Guarnisoenen te doen versterecken, daer door uwe Ho. Mog. onder andere aen sijn Hoogheyt middel ende macht hebben ghegheven om den Vyandt, niet tegenstaende sijne afgravingen, beschansingen, ende besettingen, in sijn Landt te vallen, ende in korte dagen eene van sijn alder sterckste ende alder importanste Frontier-plaetsen glorieuselijck af te nemen; uwe Ho. Mog. haer so wel by hare wijse Resolutien gevonden hebbende, kan niet ghetwijffelt worden ofte sullen daer in geenne continueren in een somme van *drie hondert duysent pont* tot lichtinge van *ses duysent* Waertgelders, voor den tijdt van *vier* maenden, om de selve, de gelegentheyt sulcx vereyschte, in de Frontieren tot besettinge, ende dienvolgende soo veel meer Militie te Velde te mogen gebruycken.

Gelijck mede niet getwijffelt kan werden, of uwe Ho. Mog. sullen om de selvige redenen goet vinden dat by Geallieerden Princen van desen staet devoyren werden gedaen, om eenige penningen tot subsidie te bekomen, daer uyt de ongerepertieerde Militie mochte werden onderhouden; Te meer, dewyle uwe Ho. Mog. het selvige goet ghevonden hebben voor de reductie van de Militie als wanneer uwe Ho. Mo. ongelijck grooter aental van Krijchs-volck in dienst hadden.

Door de ghedane Reductie van de Militie, is de last van de Servitien oock vermindert, soo dat daer voor in de gheredresseerden staet van Oorloge alleenlijck wert gebracht een somme van *vier hondert vijf en twintich duysent drie hondert drie en veertich* ponden *twaelf* schellingen, daer toe de Servitien van de jongste besettinge in de Provincien hebben gemonteert; maer alsoo boven de besettingen van de Frontieren in de Provincien ghelegen, veele importante Steden ende Forten buyten de Geunieerde Provincien gelegen, mede met goet Guarnisoen moeten beset worden, ende sonderlingh oock soo veel importante plaetsen onlangs

langs

langs op den Vyandt verovert, soo konnen uwe Ho. Mog. na hare wijsheyt selfs wel oordelen dat de gerepartieerde somme daer toe nergens naer kan strecken, gelijck dan by nevensgaende staet blijckt, dat voor het aenstaende Iaer daer aen te kort sal komen een somme van *drie hondert duysent* guldens, die uwe Ho. Mog. versocht werden mede te willen inwilligen.

Syn Hoogheyt, sijn Genade, ende den Raedt van State, hebben veele Iaren herwaerts tot de Fortificatien versocht *drie hondert duysendt* gulden voor een Iaer, na dat veele wercks te repareren, ofte oock van nieuw te maecken; waren altans versoeckende voor het aenstaende Iaer alleenlijck een somme van *hondert vijftich duysent* gulden, niet dat de Fortificatien minder sullen komen te bedragen als voor desen, maer om dat tot ontlastinghe van de Provincien, een ghedeelte van de onkosten tot de Fortificatien meynen te vinden uyt de *Contributien* en *Redemptien*; 't welck voor desen niet heeft konnen gheschieden, door dien de selve door de ongerepartieerde interessen wierden gheabsorbeert: de welcke althans in den gheredresseerden staet van Oorloch sijn ghebracht ende op de Provintie van Hollandt gerepartieert.

De Frontieren van desen Staet sijnde nu veele Iaren herwaerts door goeden zegen ende de onverwinnelijcke couragie van sijn Hoogheyt soo merckelijck verbreydt door veroveringh van soo veele machtighe Steden ende Forten, soo konnen uwe Ho. Mog. na hare gewoonlijcke wijsheyt oock wel oordelen, dat de voorsieninge van vyvres ende munitien voor alle de selvige niet gevonden kan worden uyt de kleyne post, daer toe op den staet van den Oorloge van den Iare *een en twintich* gestelt ende onverandert ghelaten in den geredresseerden staet van Oorloge. Derhalven uwe Ho. Mog. versocht worden daer en boven daer toe te vvillen consenteren, de somme van *hondert duysent* gulden eens, en de selve in gelde te vvillen laten komen in handen van den Ontfanger Generael, op dat de Magasynen van de Frontieren behoorlijck van vyvres ende munitien mogen vverden voorsien, ende by ghebreck van dien, niet vveder in des vyandts handen te komen te vervallen.

Ende also het apparent is dat het Leger dit aenstaende Iaer vvederom sal dienen te Velde te gaen, het sy tot bescherminghe van de Frontieren, of oock van den vyandt afbreuck te doen, ende het selve sonder groote kosten niet en kan geschieden, soo vverden uvve Ho. Mog. versocht, voor eerst daer toe te willen consenteren de somme van *thien hondert duysent* gulden, ende vervolgens so veel meer als het selve sal komen te kosten.

In voegen als vooren ordere gestelt zijnde tot de beschermінge van 't Lant, dient oock insonderheyt sorge gedragen voor de bescherminge van de Zee, op dat de *Coophandel* ende *Visscherien* vry mogen werden gheexerceert, van welcken *Coophandel* ende *Visscherien* het notoyr is dat alle Neeringe ende Hantwercken hier te Lande sijn dependerende, so dat den *Coophandel* ende *Visscherien* door den vyant werdende belet, oock alle andere Neringe ende Hantwercken moeten komen te cesseren, ende dienvolgende de goede Ingesetenen onmachtich ghemaeckt, om haer kost te konnen winnen, ende de lasten van den Oorloge te helpen dragen, daer uyt dan niet als verloop van menschen, ende consequentelijck desolatie van 't Landt te verwachten staet. Om welcke swarigheden te voorkomen,

ende des vyandts macht in Zee te breecken, sal voor eerst noodich zijn dat uwe Ho. Mog. gelieve te continueren den opheve van de *Convoyen* ende *Licenten* op de inkomende ende uytgaende goederen, ende op dat de frauden daer in te beter mogen vverden ghevveert, dat de selve mogen vverden verpacht, dat oock de Lysten by den respective Officieren precys vverden geobserveert, ende dat de Placcaten van uwe Ho. Mog. op de *suyveringh* van de *binnelantsche* Pasporten werden achtervolcht, ende dat daer en boven de Lysten werden verhooght volgens den voorslach by den Generaels ghedaen. Ende dewijle alle het inkomen van de Convoyen ende Licenten oock ten besten ghebeneficieert zijnde, niet suffisant en sal zijn om behoorlijcke macht tot wederstant van den vyant in Zee te konnen brengen, soo werden uwe Ho. Mog. versocht voor het aenstaende Iaer *vijf en veertich* te willen continueren een subsidie van *elf hondert acht duysent acht hondert seventich* ponden, ten eynde de schepen gedestineert tot besettinge van de *Kust van Vlaenderen* daer mede in Zee mogen werden gehouden.

De *Kust van Vlaenderen* al wel na behooren beset zijnde, kan evenwel niet belet werden dat de rovery by nacht ende ontijde met enkele schepen in Zee loopen om de schepen ende goederen van de goede Inghesetenen tegen de selve te beschermen, een seecker aental van schepen ghedestineert tot *Convoy* van de schepen de goede Ingesetenen toe-behoorende. Welcker onderhoudinge alsoo uyt de Convoyen ten vollen niet kan werden gevonden, daer aen te kort komende een somme van *negen hondert vier en twintich duysent drie hondert twee en tseventich* ponden *achtien* schellingen, als uwe Ho. Mog. is ghebleecken uyt de Staten van de respective Collegien ter Admiraliteyt, nevens voorgaende Petitien toegesonden; soo werden uwe Ho. Mog. versocht haer onbeswaert te vinden omme de voorsz. somme van *negen hondert vier en twintich duysendt drie hondert twee en seventich* ponden *achtien* schellingen mede te willen inwilligen.

Ende alsoo de *Cruyssers* door U. Ho. Mog. loffelijcke Resolutien wederom op nieuws in zee sijn gebracht tot merckelijcke afbreuck van den Vyandt, soo werden U. Ho. Mog. versocht, hare voorige loffelijcke resolutien te willen mainteneren, ende de selvige in alle hare poincten ende deelen effect te doen sorteren.

Wijse Princen hebben van alle tijden gaerne geadsisteert allen den geenen die hare gemeyne vyanden afbreuck sochten te doen, om daer door den Oorloge soo veel doenlijck, van hare palen te *diverteren*, sijne Majest. van Vranckrijck ende U. Ho. Mog. practiseren het selvige met groote wijsheyt noch dagelijcx, maer van alle adsistentien die U. Ho. Mog. oyt aen yemant hebben gedaen ofte noch dagelijcx sijn doende, sullen U. Ho Mog. bevinden dat geene meerder diversie en hebben gevoelt ende noch dagelijcks sijn gevoelende, als van de adsistentie, gedaen aen de *West-Indische Compagnie* die notoirlijck den Conick van *Spangien* gedwongen heeft sijne meeste macht in de nieuwe werelt te brengen, daer door niet alleen U. Ho. Mog. maer oock alle Christelijcke Princen, sijne vyanden, notable verlichtingen hebben gevoelt, ende dat niet alleenlijck ten regarde dat hy sijne meeste macht herwaerts heeft moeten keeren, maer oock insonderheyt om dat hem door de gemelde Compagnie soo afgenomen sijn als het wederkeren belet van sijne machtige Gout ende Silvere Vlooten, daer mede

hy

hy te vooren sijne vyanden overcrachtichde, U. Ho. Mog. dan door hare subsidien aen de gedachte Compagnie gegeven, soo notabele diversie ende verlichtinge van Oorloge gevoelt hebbende, ende als noch gevoelende, soo wert van de wijsheyt van U. Ho. Mog. vertrout dat de selvige daer inne als noch geerne sullen continueren; ende werden U. Ho. Mog. dienvolgens versocht sonder uytstel aen de selvige Campagnie te furneren de voor desen versochte *vijf hondert* duysent guldens eens, ende daer en boven te consenteren in een somme van *seven hondert* duysendt guldens, tot Subsidie van de selvighe, voor den Iare *vijf en veertich*.

U. Ho. Mog. werden mede versocht by vervanginge te willen continueren de quota van de Landtschap *Drenthe*, van *een* tegens 't *hondert*, van de Generaliteyt in alle petitien ordinaris ende extraordinaris boven *vijf* hondert ponden ter maent uyt de middelen van *Coeverden* tot onderhout van de Fortificatien aldaer.

Ende mede te willen inwilligen de continuatie van de *Impoosten*, *Contributien* ende verdingen in de Steden Forten ende ten platten Lande van *Brabandt*, *Gelderlandt*, *Limborch*, *Lutzenborch*, *Vlaenderen*, *Namen*, *Wedde* ende *Westerwoldinger-Landt*, sulcx ende soo verre de selve door het Crijchsvolck deser landen sullen konnen werden ingevoert ende geextendeert.

Ende ten eynde de Provincien machtich mogen sijn alle de voorschrevene lasten sonder becommernis te dragen, ende dat oock daer door niet benoodicht mogen werden hare goede Ingesetenen met extraordinaris schattingen te beswaren ofte met lichtinge van penninge haer innecomen te verminderen, soo werden de weynige resterende Leden al noch ernstelijck versocht, te willen consenteren in den gemeenen opheve van middelen van consumptie ende verantwoordinghe der selver, conform de concepten van Placcaten ende Ordonnantien, de Provincien hier bevoorens toegesonden.

By voorige Petitie is uwe Ho. Mog. klachtich verthoont geweest dat doenmaels al *ses* Iaren verloopen waren daer toe uwe Ho. Mog. noch *geen Consenten geopent* hadden, ende daer nevens versocht dat uwe Ho. Mog. nae so langen verloop, hare Consenten niet soude gelieven te limiteren. Maer de Petitien houden voor ten vollen gheconsenteert, dewijle by staten van uytgeef bevonden was, dat de kosten van Oologe de Petitien hadden geexcedeert. Het sijn altans Ho. Mog. Heeren, *seven* Iaren, daer van uwe Ho. Mog. *geene Consenten geopent* hebben, daerom sijn Hoogheyt, sijn Genade, ende den Raedt van State, hebbende ondertusschen de noodige kosten van Oorloge gedaen, ende uwe Ho. Mog. de vruchten daer van genieten, des te meer versoecken dat uwe Ho. Mog. nae soo langen verloop van tijdt hare Consenten niet en ghelieve te limiteren; maer de *Petitien* voor de voorsz. *seven* Iaren te houden voor ten vollen gheconsenteert, en dat achtervolgens uwe Ho. Mog. eygene Resolutie, in dato den *seven en twintichsten* December *seven en dertich*.

Ende om te voorkomen dat nae desen niet wederom verloopen kome in 't dragen van de Consenten, werden uwe Ho. Mog. versocht, dat hare Consenten op de tegenwoordige Petitien gelieven in te brengen voor *prima* Maert, ofte ten langhsten voor *prima* April des volgende Iaers *vijf en veertich*, ende dat uwe Ho. Mog. ghelieve goet te vinden ende te verklaren dat by ghebreecke van dien, als

mede van de betalinghe op de Consenten te doen, den Raedt van State in 't werck sal mogen stellen de remedien, daer tegens by voorgaende Petitien an veele Iaren aen den anderen voorgeslagen; Aldus gedaen in den Rade van State, in s'Graven-Hage den *acht en twintichsten* October 1644. Was geparapheert, *S. Schotte* vt. Onder stont ter Ordonnantie van den Raedt van State ende onderteeckent *I. Eyckburch*.

Hier voor is gesproocken van Torstenson, Gallas ende hy hebben gepoocht elckander te verduyren / werdende het Lant allenthalven langhs de Elve op geeten. Eyntlijck Gallas als opgesloten in ende ontrent Maegdeburgh, ende sich geincommodeert vindende deur gebreck van fouragie / moest resolutie nemen om sijne ruyterye ende dragons te senden na Wittenbergh ende Dresden; om aldaer geconjungeert met de regimenten van Hatsvelt ende eenige Saxische weder te komen by de Infanterye ende Artillerye / dit geschiede in 't begin van December onder den Graef van Broy ende Enckefort, sterck drie duysent paerden ende duysent dragons; Gallas self bleef met ontrent twee hondert te voet ende drie hondert paerden met de artillerye in Maegdeburgh. Torstenson daer van contschap krijgende / volghden den derden December met alle sijn Ruyterye ende dragons, ende sloughse by Nimeck, ghevangen krijgende wel vijftien hondert man / ende de meeste paerden / behalven de dooden / ende die 't ontliepen. Voorts passeerde anderssints dit Jaer tusschen de Keyserische ende Sweetsche bycans met gelijcke schade.

De tractaten tot Munster ende Osnabrugh namen eerst veel tijdt wech deur 't visiteren van de pouvoirs. In December wiert eenige openingh gedaen / de Keyserische pretendeerden het tractaet tot Regensburgh gemaeckt in 't Jaer dertich, met restitutie van wat sedert wederzijdts was genomen. De Spaensche sloegen voor het tractaet van Vervins ende andere met gelijcke restitutien. De Fransche begeerden eene vaste Vreede, ende dat tot dien eynde alle Rijcx-standen mochten komen op de handel plaets / met vrystellingh van den Chur-Vorst van Trier. De Sweetsche spraecken gelijck de Fransche. Ende dese beyde / als schoon spel hebbende / toonden weynich haest. Ooc rees tusschen den Fransche Plenipotentiarisen Avaux ende Servient grooten twist; om tusschen beyden te gaen wiert gecommitteert de Heer Resident Brasset, eenige meenden 't waren gemaeckte querelles / om onder dat pretext ooc de handeligh op te houden / niet te min schickten beyde een Edelman nae den Haegh, om die van desen Staet te doen haesten.

De Sweetsche Heer Resident hadde, in dit nae-Jaer een different met het Hof van Hollandt, tegen 't welck hy aen de Heeren Staten van die Provintie hadde geremonstreert / dat hem by 't selve niet alleen onverdraechlijcke wederwaerdicheden, maer ooc in verscheyden respecten onrecht soude sijn gedaen / versoeckende mits dien; Eerstelijck, dat haer Ed. Gr. Mog. ordere geliefden te stellen dat hem by het voorsz. Hof gegeven werde prompte ende volkomen satisfactie; op dat sijn respect mochte blyven ongekrenckt ende ongeviolcert / tegens den oploop van de Gemeente.

Ten tweeden, dat het selve Hof / terwijle het geoordeelt wiert door het ver-
lenen

eenen (dit waren sijn woorden) van seecker ongerympt Mandement van Sauvegarde, geen kennisse te hebben van het recht van Uytheemsche Ministers, ende hoedanich die behoorden getracteert te worden; by haer Ed. Gr. Mog. gelast mochte werden sich in des Residents regardt niet meer te becommeren ofte bemoeyen. Om welcke klachten / ende versoecken in gevolge van dien gedaen / te fonderen / behielp sich eerst met sijne qualiteyt van te sijn een afgesonden publijck Minister van de Coninckelijcke Majesteyt ende Croone van Sweeden, ende in die qualiteyt de selve representerende.

Ten anderen, met het recht ende prerogativen alle afgesonden publijcque Ministers naer Volckeren rechte competerende / van te sijn sainct ende inviolabel, ende mits dien de Iurisdictie van niemandt subject, als van hare Committenten; ende ingevalle oock yemant van hare Domesticquen yet straefbaers souden mogen komen te committeren / dat de selve by geen ander daer over justiciabel en souden sijn als by den Afgesanten / in wiens dienst de selve souden mogen zijn / als den welcken alleen de kennisse ende judicature benessens de straffe / daer over soude toecomen.

Het gunt voorseyt is / by hem tot een fundament geleyt zijnde / beklaeghde sich dat het Hof jegens sijne Dienaers / mitsgaders sijne Huysvrouwen Soon / op het te kennen geven en versoeck van seker Man en Vrouwe / al te lichtveerdelijck verleent soude hebben seecker Mandament van Sauvegarde, dat het Hof daer in gegaen soude hebben tegens sijn Recht, alsoo hy Resident in sijne publijcque qualiteyt selfs Rechter soude sijn over sijne Dienaers ende Domesticquen. Hy seyde mede dat het Hof al te lichtvaerdelijck in het verleenen van het voorsz. Mandament van Sauvegarde hadde geprocedeert / alsoo het te kennen geven gequalleert ende Requeste daer op 't voorsz. Mandament van Sauvegarde soude versocht zijn / vermenght was met verscheyde onwaerheden.

Dat het Hof ten ware voor het verleenen van 't voorsz. Mandament voor passie getransporteert hadde geweest / den Resident hadde behooren te doen aenspreecken / om door hem kennisse te hebben van 't gepasseerde in de voorsz. saecke; dat in allen gevalle 't voorsz. Mandament niet en hadde behooren by openbare afkondinge soo ter Peuye van 't Stadthuys van s'Gravenhage, als in den Dorpe van Rijswijck by Edicte geexploicteert te sijn geworden / overmits de Gemeynte in s'Gravenhage daer door tegen hem Resident seer ontroert / ende muytineus geworden was / in voegen dat des Residents glasen by nachte uytgeslagen / op sijn Deure ende Vensters gestampt / ende hy op straten ende wegen naergeroepen was. Seyde voorts dat het Hof particuliere kennisse hadde gehadt van de voorsz. insolentien / ende dat men niet en hadde konnen vernemen dat daer in voorsien was ghaweest / sulcx dat den Resident daer door genootsaeckt was geworden te resolveren op middelen om sich tegens de Gemeynte te defenderen / indien de selve hem wederom qualijck quame te bejegenen / als mede om tegens het Hof te protesteren. Dat wyders het Hof van tijdt tot tijdt met alle middelen ghetracht hadde den Resident ende sijne Kinderen te incommoderen ende ongelijck te doen / ende dat sulcks soude blijcken by seecker Mandament van Complainte; als mede by het verlenen van seecker Mandament Poenael tegens costume in den naer nacht geexploicteert.

Dat

Dat het Hof tot de voorseyde proceduren tegens hem was gemoveert ghe-worden/ insonderheyt om twee redenen; Eerst, Overmits het Hof voor desen onderstaen hebbende te verlenen Mandament van Arrest op twee Sweetsche schepen/ ende hy tegens het voorsz. Arrest sich hebbende geopposeert/ de afdoeninge van 't selve soude hebben geprocureert: Ten anderen, Vermits hy noyt van 't Hof eenich Mandament hadde willen aennemen/ ofte sich de Jurisdictie van 't Hof onderwerpen/ als staende alleen onder het Recht ende Iustitie van hare Coninckliicke Majesteyt van Sweden.

Op dese Argumenten heeft het Hof geantwoort/ ende voor eerst op het geen in thesi by den Remonstrant wiert geseyt/ nopende sijne qualiteyt van publicke Minister, ende het Recht den sodanigen ex jure gentium competerende/ seyde het Hof:

Dat de selve in 't minste niet en disputeert sijne qualiteyt van publick Minister van de Croone Sweden, dragende den tijtel van Resident; niet toestaende nochtans dat het Recht van te presenteren het aensien ende authoriteyt van een Souvereyn, andere soude toekomen als sodanige die afgesonden waren *cum eminenti & summa dignitate*, dragende den naem van Ambassadeur.

Het Hof stont in alle manieren toe dat alle Afgesanten van Souvereynen na 't Volckeren Recht/ by die geene aen de welcke sy gesonden waren/ moesten gehouden werden voor sainct ende inviolabel, ende dat mits dien hare Personen, Familie ende by-hebbende Meubele goederen, moeten gehouden werden onder een besondere protectie contra omnem injuriam.

Maer het besluyt dat den Resident hier uyt was doende/ van dat dienvolgende sijne Dienaers ende Domestiequen sijne judicature ende straffe alleen soude onderworpen zijn/ insonderheyt als sy haer quamen te misgaen tegens de subjecten van den Staet/ ofte Prince/ by de welcken sy resideerden/ seyden te sijn van geen gevolch.

Eerstelijck; Overmits niet bevonden wiert quod Legati quatenus Legati & missi à summis Potestatibus Iurisdictie waren hebbende/ veel min dat sy de selve suo jure souden vermogen te exerceren in territorio van den Prince ofte Republijcke aen de welcke sy gesonden waren/ alsoo het eerste aen haer soude moeten geconfereert sijn by hare Committenten: Het tweede toegestaen by die geene aen de welcke sy gesonden waren/ ende daerom niet konde ghehouden wesen te sijn juris inter gentes recepti.

Sijnde mede kennelijck/ quod sanctimonia Legatorum indistincte niet en en was van sulcken effecte/ dat selfs een Ambassadeur quo ad actus privatos exempt soude sijn van alderhande Jurisdictie ende gebiedt van den geenen aen den welcken hy ghesonden was. Dat voor eerst notoyr was ende buyten alle contradictie/ selfs van die geene die het recht van de Ambassadeurs op het alderbreetste waren uytmetende/ quod Legati in territorio ejus apud quem agunt, actione reali konden geconvenieert werden; de reden daer van/ sijnde evident/ overmits in sodanige actien geen regardt genomen wort op de gene die geconvenieert, maer op de saecke/ ofte het goet dat gevindiceert wert.

Quatenus Legatus aut ejus Ministri actione criminali possint conveniri, en wilde het Hof tegenwoordich niet definieren/ alsoo het subject daer op in desen

voor-

voornamentlijck ende genoeghsaem alleenlijck te letten stont/ sulcx niet en was vereysschende/ ende het ondersoeck daer van soo in oude tijden/ als in dese laetste Eeuwe hadde geoeffent verscheyde illustre verstanden/ dat alleen te examineren stont hoe verre een Ambassadeur convenibel was actioni civili personali, ontstaende niet uyt eenige publijcke acten by hem in de qualiteyt van Ambassadeur gepleecht/ alsoo hy dien aengaende alleen responsabel was aen den Prince ofte Staet daer van hy een Afgesant was, maer uyt sodanighe acten die by hem ghepleecht soude mogen zijn in zijn prive naem/ ende namentlijck gheduyrende den tijdt van sijne Ambassade.

Ende alhoewel dies aengaende eenige die van het recht ende privilegien van Ambassadeurs geschreven hebben van ghevoelen zijn/ dat de selve mede in die voorseyde ghelegentheyt geene andere Jurisdictie subject en zijn als van hare Committenten/ gemoveert zijnde insonderheyt illo argumento, quod à persona Legati quemadmodum à persona Principis, abesse debet omnis coactio: Soo was het nochtans sulcx dat het Hof van Hollandt voor desen altijdt ghevolcht hadde het gemeen ghevoelen ter contrarie/ gheconfirmeert met de observantie ende het ghebruyck van meest alle Volckeren ac præsertim gentium Europæarum, uyt hoedanige observantie van Volckeren insonderheyt die cultiores ende moratiores zijn/ kennelijck was dat jura gentium zijn ontstaende.

Want ingevalle jus gentium is quod humanis necessitatibus exigentibus gentes inter se recepere, wat isser dienstiger ende noodiger als de voorsz. observantie voor alle Afgesanten, die andersints in die ongelegentheyt buytens Landts zijnde/ haer soude bevinden dat niemandt met de selve op credijt soude willen contraheren.

Het Hof stont geerne toe quod à persona Legati quemadmodum à persona Principis *abesse debeat omnis coactio*, maer ontkende de consequentie die daer uytgetrocken wierdt/ van dat daerom de persoon van een Ambassadeur, ten aensien van het geen hy in sijn particulier/ als Paulus ofte Peter gehandelt soude mogen hebben/ geen Jurisdictie subject en soude zijn.

Sulcx sachmen (seyde 't Hof) mede in Souveraine machten/ welcke niet tegenstaende quatenus tales, & quoad actus publicos, waren boven alle Oppermacht ende Jurisdictie/ echter quoad actus privatos by haer gepleeght als Ludovicus aut Carolus, niet min subject en waren de ordinaris Jurisdictie als de [illegible] hare Ingesetenen; de reden wiert gegeven by die geene die de jure publico hadden gheschreven/ dat een Souverain in sijn particulier met yemandt [illegible] handelende/ niet geconsidereert wert als het hooft van sijnen Staet/ sed tanquam *pars Universitatis*, over sulcks sachmen oock dagelijcks dat Souveraine over hare particuliere schulden in Rechte wierden geconvenieert/ ende in hare goederen [illegible].

[illegible] van den gelijckenisse *quemadmodum illud quod est supremum in jurisdictione*, als is appel [illegible] op de persoon van den gecondemneerde, niet en konde gedecreteert werden tegens den persoon van een Prins/ van gelijcken niet en kan ghedaen worden tegens den persoon van een Ambassadeur; de reden is/ overmits den eenen sich onnut ende ondienstbaer soude maecken aen sijnen Staet ende Overheydt/ den anderen aen sijnen Committent/ beyde incompatibel/ met de

essentie

essentie ende nodigen dienst van haer beroep / ende mitsdien buyten hunder macht ; maer dat daer uyt niet volchde dat sy om de voorseyde reden exempt souden zijn van alle Jurisdictie / niet meer als wat de Roomsche Kercken waren die geene quibus datum erat privilegium competentiæ , welcke niet tegenstaende dat in haer personen niet en konde werden geexecuteert / nochte in haer goederen verders als deducto eo ne egeant , echter in al het verdere niet en lieten subject te wesen de ordinaire Jurisdictie.

Ende hier mede geantwoort hebbende het geene in thesi was geposeert / van de qualiteyt ende het recht van Afghesante / quam 't Hof voorders tot het geen daer over hy het Hof in hypothesi culperende was.

Ende voornamentlijck noopende het voorseyde Mandament van Sauvegarde / ende namentlijck dat het voorseyde Mandament niet en disponeerde tegens den Persoon van den Remonstrant / maer tegens sijne Dienaers / ende die geene daer over hy te gebieden hadde / zijnde het selve by het Hof deliberaté ende met voorgaende resolutie in dier voegen gedaen / niet om dat het Hof sulcx van Rechten niet en soude vermogen hebben te doen / maer om te declineren het ongefundeerich drayssen van den Resident.

Dat deselve sustineerde hem alleen over de mesusen van sijne Domestiques te competeren de kennisse, judicature ende straffe ; en heeft by het Hof sonder onderscheyt niet aengenomen / en hoe verre sodanich gesustineerde [illegible] soude mogen gefundeert zijn / is hier vooren aengewesen.

Behalven dat allenthalven sodanich gesustineerde sonder fundament op het verlenen van 't voorsz. Mandament van Sauvegarde [illegible] geappliceert / also het Hof tegens des Residents Dienaers geene proceduren [illegible] de aengehevangen / maer met het verlenen ende appliceren van het voorseyde Mandament van Sauvegarde de selve Dienaers alleenlijck [illegible] de Hooge Overheyt verboden tegens de Impetranten [illegible] Mandament van Sauvegarde / zijnde Ingesetenen van den Lande van Hollandt, [illegible] eenige extrajudiciele ende feytelijcke proceduren / sonder dat het voorsz. Mandament was medebrengende aliquam in jus vocationem, zijnde in der daet niet anders als mandatum *de non offendendo* , aut edictum quo Prætor edicit *ne vis fiat*, ende mits dien veel eer [illegible] effectu civilis imperii quam jurisdictionis.

Dat autem de Dienaers van een Resident, jae den Resident selve, imo etiam Legatus cum *summa dignitate* [illegible] a Præside Provinciæ [illegible] de Hooge Overheyt geboden / niet [illegible] zijn te [illegible] by het Hof geoordeelt te strijden contra jurisprudentiam, [illegible] noch oyt in een Lant van Justitie ende Politie ongehoort.

Dat het contrarij was teyet van [illegible] Resident [illegible] sijn pretens Recht / ende in sijne geimagineerde Hoogheyt soude zijn [illegible] het wesen ende nature van alle Rechten was [illegible] soude wesen tot het geene by alle Rechten was verboden / [illegible] yet de facto te doen ubi judex ad sit potest.

Dat het Hof lichtveerdelijck ende sonder [illegible] het voorsz. Mandament van Sauvegarde soude verleent hebben / (seyde 't Hof) tegens de manifeste waerheyt [illegible]

alle

alle Hoven kennelijck was / dat men in het verleenen van Mandamenten ende provisien van Justitie/alleen gewoon was te letten op het te kennen geven van de Suppliancen / om welcke reden alle Mandamenten mede brengen de clausule soo hy (dat is den Suppliant) seyt; ten ware de Mandamenten behelsden aliquod præsens & permanens gravamen, als sijn Mandament van Arrest, Pœnael, stadthoudende, Mandamenten Crimineel, van Dachvaerdinghe in persoon, ende van gelijcke natuyre; in welcken ghevalle alleen te vooren sommiere kennisse by den Hove wert genomen van 't geen daer op sodanige provisien werden versocht.

Mits welcken en soude den Resident het Hof met geen fondament van lichtveerdicheyt kunnen beschuldigen / als in het verleenen van 't voorsz. Mandament van Sauvegarde alleen den gewoonlijcken stijl ende ordere van den Hove ware geobserveert geweest / overmits het Hof voor het verleenen van 't voorsz. Mandament, den Hooft-Officier van Rijswyck sijnde den Schout van Delft, sijne informatie hadde doen overleveren.

By welcke informatie /als mede een naerdere by den Hove ex Officio genomen/was den Hove gebleecken door de Depositien van verscheyden be-eedichde getuygen seer veel in getale/ meest alle sijnde Arbeyders ten dienste van den Resident/ dat hy aen sijne Dienaeren last gegeven van aen de Impetrante van 't voorsz. Mandament/armen ende beenen in stucken te slaen; ende also de selve sijne Dienaers voor eerst de selve alleen door sekere water-spuyt mishandelt ende in onmacht gebracht hadden / sonder haren vorderen last te effectueren/ dat den Resident gedreyght hadde sulcx noch te sullen doen / alwaer het twintich Jaren naer den dach.

Den Resident ofte die van sijnen Rade/wel kommende considereren dat tegens soodanige atroce ende capitale comminatien, insonderheyt gedaen by soodanigen die gewoon was sijne dreygementen ter executie te stellen / naer Rechten versocht ende verleent konde werden een Mandament van Sauvegarde, tracht sich daer tegens te behelpen met twee middelen: Eerst door het wraken ende Reprocheren van den getuygen ende voorsz. informatien / seggende de selve ten tijdt van hare depositien by drancke souden geweest hebben / sulcx trachtende te confirmeeren met het geen in de Herberge tot Rijswijck verteert soude sijn geweest.

Ten anderen, seyde dat hy de voorsz comminatien in sulcker voegen als voorseyt / niet en soude gedaen hebben / maer dat hy sich alleen soude hebben laten verluyden dat hy de injurien aen sijne Huysvrouwe gedaen / wilde doen resenteren/ indien hem van hooger handt geene behoorlijcke satisfactie en wierde gedaen.

Noopende het eerste middel seyde het Hof / buyten alle apparentie van waerheyt te sijn dat den Schout van Delft, sijnde Hooft-Officier van Rijswijck, ende welgeboren Mannen aldaer / soo een notabelen aental van getuygen beschoncken zijnde / souden onder Eede eenige verklaringe afnemen/ ofte de selve door den dranck daer toe willen misleyden / insonderheyt in een saecke/ ende tegens soodanigen persoon / van den welcken geen ander voordeel als ongunst ende ondanck te verwachten stont. Ende alhoewel midts dien het voorseyde

 middel

middel van reproche geen salvatie en was requirerende / soo hadde echter het Hof ten overvloet / ende omme alle frivole cavillatie desenthalven wech te nemen / den Secretaris van Rijswijck, die te begeerte van den voorseyden Hooft-Officier ende ten overstaen van welgeboren Mannen de informatie geschreven hadden / ex Officio door een Commissaris doen hooren / benevens een van de welgeboren Mannen ende eenige van de voorseyde getuygen die den Commissaris voorseyt tot Rijswijck zijnde / hadde by de handt gebonden / welcke alle in 't bysonder verklaerden dat niemandt van de getuygen eenichsints met dranck was bevangen geweest / als alleen eenen die sy verklaerden een persoon te wesen van weynich estime / ende die van den dranck soo haest geraeckt wierdt als hy den selven hadde geraeckt; die mede op te interrogatorien hem voorgehouden / weynich hadde weten te antwoorden / ende dit de eenige getuygen daer mede den Resident de voorseyde by hem geallegeerde beschonckenheyt pooghde te verifieren / 't welck hem niet kon helpen / alsoo de geloofwaerdicheyt van de getuygen daer mede ten vollen gejustificeert wiert; door dien de selve / ofte immers die gene die den Commissaris voornoemt tot Rijswijck zijnde / by de hant heeft konnen binden / andermael onder rede gehoort zijnde / by hare voorgaende verklaringen sonder eenige de alderminste veranderinge gepersisteert hadden.

Op het tweede middel seyde het Hof / dat den Resident tegens sijn beter weten sich met het selve was behelpende / ende ter contrarie van de waerheyt overtuycht wiert / niet alleen door de feytelijckheden te vooren aen de voorschreve Impetrante gepleecht / maer oock by de meergemelte informatie soo by den Hooft-Officier van Rijswijck, als by de naerder informatie by den Heer ex officio daer opgenomen. Behalven dat de Resident self naer het exploicteren van het voorseyde Mandament van Sauvegarde, sich niet ontsach de voorseyde comminatien sonder eenige conditie ten huyse van verscheyden Heeren van den Hove te repeteren / ende in dier voegen met sijn doen de Justitie genoechsaem te insulteren.

Zijnde voorts in allen gevallen daer by te considereren datmen in 't verleenen selfs van provisien van Iustitie mede brengende presens & permanens gravamen, niet en is gewoon / oock naer rechten niet gehouden te informeren op alle circumstantien van het feyt gelibelleert in de Requesten daer by men sodanige provisien van Justitie als voorseyt is / soude mogen versoecken / maer alleen op het punt / dat eygentlijck naer rechten kan dienen tot een fundament van de versochte provisie, als in desen waren de atroce ende capitale dreygementen van den Resident / sijnde gants impertinent het Hof in desen te culperen van geen informatie genomen te hebben op eenige gepasseerde feyten; alsoo niet gepasseerde, maer alleen toecomende feytelijckheden conden dienen tot een fondament van Mandamenten van Sauvegarde sive mandatorum de non offendo, gelijck den Resident selfs by sijne Remonstrantie was toestaende.

Dat het Hof den Resident de voorsz. Requeste tenderende om te hebben Mandament van Sauvegarde, niet en hadde te vooren gecommuniceert; seyde 't Hof dattet was om goede redenen geschiet / alsoo by de voorsz. Requeste jegens den Resident ofte sijne Dienaers geen versoeck gedaen was eenich gravamen infererende; jae selfs geen simpele dachvaerdinge / maer alleen een Verboch van

alle

alle violentie ofte feytelijckheyt, dat mede het Hof niet jegens den Resident de voorsz. Sauvegarde en hadden verleent / maer alleen tegens die gene die hy soude gebieden / ende die te voorens sijn bevelen tegens de Impetrante soo ongenadelijck hadden geexecuteert. De Resident en hadde mede geen redenen om sich te beklagen over de executie van de voorsz. Sauvegarde also daer in was gevolcht den stijl van den Hove / van den welcken niet en hadde konnen gedevieert werden / sonder notabel interest van de Impetrante, ende sonder de selve Sauvegarde ten verscheyden respecten aen haer vruchteloos te maecken.

Verre van daer sijnde dat het Hof eenige de minste gedachten soude gehadt hebben van den Resident door de executie van de voorsz. Sauvegarde te brengen in den haet van het gemeene volck alhier / die het Hof wenscht dat in gunste en benevolentie tot den Resident mocht verandert werden; ten welcken opsichte den persoon van den Resident niet alleen gelaten is buyten het dispositijf van de voorsz. Sauvegarde, maer oock voor desen in verscheyde gelegentheden in de welcke hy ten besten van de Justitie niet en hadde gemeriteert, by het Hof was getommodeert geweest / behalven dat den voorseyden haet van de Gemeente sijnen oorspronck niet en hadde genomen uyt het verleenen ende exploicteren van de voorsz. Sauvegarde, maer in de gemoederen van veele ingesetenen deser Landen is geinveterceert uyt oorsaecken haer Ed. Gr. Mog. wel bekent. Dat de gemeente op strate ende wegen hem qualijck soude bejegent hebben met eenich injurieus naeroepen / oock met het uytslaen van sijne glasen by nachte / seyde 't Hof en ginck op verre nae soo breet niet als hy uytmat / ende en hadde het Hof naer exacte informatie daer opgenomen / sulcx niet connen ondervinden / veel min die gene die daer aen eenichsints culpabel souden mogen wesen / konnen ondecken. In voegen dat het Hof met notoir onrecht beschuldicht wiert dat het selve daer van perticuliere kennisse soude ghehadt hebben / sonder daer tegens te voorsien / ende hem oorsaecke ghegeven te hebben om sich privatim te armeren / ende ghewapent langs de straten ende wegen te rijden; 't welcke het Hof oordeelde by den Resident te geschieden / niet alleen met groote onvoorsichtigheyt, maer oock met openbaer despect van de publijcke authoriteyt / ende insonderheyt van de Justitie.

Het protest by den Resident tegens 't Hof gedaen / alhoewel dat sonder eenige reden / ende mits dien niet sonder atroce injurien van den Hove was ghedaen; hadde echter het Hof geresolveert niet aen te trecken / als oordeelende voor te komen ex animi ægritudine & impotentia, die met den tijdt ende stilswijgen best genesen werden. Dan alsoo den Resident sich niet en ontsach het selve aen haer Ed. Gr. Mog. tanquam re bene gesta bekendt te maecken / en kon het Hof niet na laten der selver hooge Wijsheyt in consideratie te geven / of sodanige indigniteyt als het Hof by het doen van soo een ongefundeert ende ongerymt protest wiert aengedaen / overeen quam met den dienst van het publijck / ende met de authoriteyt ende het respect van de Justitie? Voorts seyde 't Hof dat den Resident klaechde met groote onbescheydenheyt dat hy ende sijne kinderen by het Hof verongelijckt soude zijn door het verleenen van seecker Mandament van Complainte ende poenael, dat in den voor nacht verleent / ende in den nae nacht soude sijn geexpleicteert; also het voorseyde Mandament van Complain-

cte was verleent niet by het Hof / maer by den Hooghen Rade op het versoeck van de Weduwe ende Kinderen van eenen Seger Maes, ende dat over het feytelijck afhouwen van een dreve met bomen, in welcke saecke by Commissarissen van den Hoogen Rade voorseyt / restablissement was gedecerneert ten laste van den Resident ofte de sijne / in voegen dat tegens de manifeste waerheyt het Hof geculpeert wiert van den Resident ende sijne Kinderen hierinne [illegible] gelijckt te hebben ; Behalven dat in Rechten kennelijck was dat Complaintes sive actiones ex interdicto *uti possidetis*, sijn actiones *in rem* ende mitsdien geintenteert moeten werden voor den mediaten ofte immediaten Rechter onder wiens Jurisdictie het goet daer in de turbatie geschiedt is gelegen soude mogen sijn ; sijnde notoir ende buyten alle contradictie dat in sulcken gevalle / gelijck hier boven naeder is aenghewesen / Legatis niet en is competerende jus revocandi domum. Om welcke redenen mede by het Hof wel ende te rechte verleent was het geseyde Mandament pœnael, als mede zijnde judicii realis, ende by nachte geexploicteert ; want alsoo den Resident nae de feytelijcke demolitie van de geseyde dreve met bomen, voorgenomen hadde ter selver plaetse by nachte te setten een houte schuttinge / ende de geinteresseerde bevrucht waren dat hy de selve wel licht soude mogen stellen buyten sijnen gront / dat mede de [illegible] van den Resident alreede by nachte daer mede besich waren / was het gheseyde Mandament pœnael met goede redenen / ende oock nae Rechte / by nachte wel geexploicteert.

Dat den Resident sich inbeelde dat de gemelde Sauvegarde ende andere provisie van Justitie by het Hof verleent / soude sijn ter oorsaecke van seecker Arrest by 't selfde Hof voor eenige Jaren toeghestaen op seeckere Duyncksche schepen / van welck Arrest den Resident de afdoeninge soude hebben gepretendeert / als mede vermits hy de Jurisdictie van den Hove van Hollandt noyt en hadde willen erkennen / seyde het Hof / te sijn t'eenemael frivool / ende van de rechtmatige oprechtigheyt van 't selve Hof indigne geoordeelt.

Nopende het tweede / seyde 't Hof / en behoefde sich den Resident daer over niet te beroemen / als weynich dienende tot sijne Reputatie / ende met het groten ongelijck hy sulcx voor desen getracht hadde te doen / wiert (seyde 't Hof) evidentelijck by het geen hier boven gededuceert was / aengewesen.

Eyndelijck seyde 't Hof dat het Crinomenum ofte poinct in questie in desen niet en bestont in het ondersoeck van het Recht d'Ambassadeurs nae het Volckeren Recht competerende, maer genoechsaem alleen in dit eenich poinct.

Of den Resident / aengesien hy door sijne Dienaers de Impetrante in haere huysinge met soodanige feytelijckheyt hadde overvallen / ende met soo atroce ende Capitale comminatie als de informatien mede brengende waren / hadde bejegent / het Hof op het instantelijck versoeck van parthye geinteresseerde niet en hadde vermogen de selve te nemen in de protectie ende Sauvegaerde van de Hooge Overheyt / tegens alle gewelt ende violentie / niet specialijck ofte nominatim van den Resident / maer van sijne Dienaers ende die geene daer over hy kon gebieden / mitsgaders van allen anderen.

Het Hof en konste niet oft haer Ho. Mo. des Residents gesustineerde in desen aengaende oordeelen te sijn gantsch onrechtmatich / streckende tegens de gemee-

[illegible] Rust/ ende pernicieus voor de publycque Ordre, ende insonderheyt voor de authoriteyt van de Justitie/ ende mits dien 't [illegible] Hof/ het welcke in desen niet anders gedaen en hadde als het gunt 'selve Gods ende Menschen halven schuldich was te doen/ helpen handthaven tegens de voorseyde injurieuse wederweerdicheden van den Resident/ ende dat met soodanige middelen als haer Ed. Gr. Mog. naer haere hooge wysheyt oordeelen souden dat den Dienst/ respect ende authoriteyt van de Justitie was requirerende.

Op dese manier hebben de Heeren van 't Hof seer gheleerdelijck ende grondich tegen ghesprocken wat de Heer Resident voorwierp van het recht der publijcke Ministers; hier niet applicabel. Werdende anders by 't Hof self hier voor toegestaen dat een Minister in geenerley manieren Responsabel is/ als aen sijn Committent/ over actien die ontstaen uyt eenige acten by hem in qualiteyt als publijck Minister gepleegt; 't welck in sonderheyt plaets heeft in 't voorbrengen van sijn last ende in de relatien/ die hy doet aen sijn Committent van sijn wedervaeren. Echter kan men lichtelijck mercken dat allenthalven seer [illegible] in 't onderhouden van dat jus gentium.

Men stelt buyten twijffel wat geseyt wort l. fin. Digestis, de Legationibus, Sanctor haberi legatos: ende gelijck hier boven het Hof seyde/ datse saint of heylich ende inviolabel zijn/ de Historien sijn daer vol van; maer 't is een oudt leerpunt ende goede Vermaninge/ Pauper amet caute timeat maledicere pauper; Eenen machtigen Prins ende sijnen Minister staet alles wel; maer een arm ende swack Potentaet so wel als sijn Ministers/ werden lichtelijck over al bejegent; ende het opgemelde jus gentium, ende den text in titulo de Legationibus heeft in regarde van den geringen een seer buyghsame ende wassen neus.

Dat eygentlijck niet als deur een die gequalificeert wort Ambassadeur, wert gerepresenteert de persoon voor den committent, niet deur een van minder calibre als Resident, Agent, commissaris (want dese trappen werden in desen staet gestelt in de waerdicheyt van publijcke Ministers) dat is abuys: want in den tytel de legationibus wert geen distinctie gemaeckt. De geheele materie in rechte de mandato & mandatariis leert het contrarie. Ende een injurie gedaen aen de minste Slave/ wert gedaen aen sijn Heer of Patroon/ veel meer raeckt een Prins wat aen sijn Minister/ een vry persoon zijnde/ wert gedaen. Als een Resident niet soude representeren sijn Principael/ soo soude volgen dat een Resident van een Graef of minder soude mogen gaen voor een Koninck Resident; het welck absurdt soude zijn. Ende ingeval aen een Resident van desen Staet wiert kleynichheyt aengedaen/ ick meen niet dat men sich hier soude consenteren met die maxime/ die 't Hof stelt/ dat een Resident niet representeert sijn Principael. Immers heeftmen by onsen tijdt gesien een illustre exempel ter contrarie/ dat een Koninck het ongelijck/ aen sijn Resident gedaen retorqueerde tegen drie extraordinaris Ambassadeurs. Een credentiael of volmacht/ gegeven aen een Resident is even soo krachtich ende even soo representatie/ als die gegeven is aen een Ambassadeur in den hoochsten graedt. De aller gewichtichste handelingen alhier/ sijn noch by onse tijden/ gedaen geweest deur den Heeren van Charnasse, (self oock met preteritie van den Ambassadeur Baugy,) ende Colonel d'Estrade, sonder eenige character, als van Envoye. In 't Jaer [illegible]

drie

drie en dertich den achtienden Iuny gaven haer Ho. Mog. een acte by de wel-
ke sy verstonden / dat een Joost Ioseph Pallache, door brief van credentie des
Coninckx van Marocco, gequalificeert 't sijn Agent, soude genieten alle privi-
legien ende vryheden die aen andere publijcke Ministers van Koningen aen
dit Hof komende / toebehoorende soo veel haer persoonen aenginck / ende in
cracht van sulcx heeft den Hoogen Raedt den vijfden Iuly daer aen volgende
geadmitteert de exceptie / op dat stuck geproponeert. Dat echter een Resident
met minder onkosten mach werden gehouden ende sich aen sommige Pointil-
les niet behoeft te binden / staeck ick toe / maer dat hy daerom minder soude sijn
in de protectie of Sauvegarde van den Staet / tegen 't ongelijck dat hem soude
mogen worden aengedaen / dat wert contrarie bewesen uyt het loffelijck plac-
caet der Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt van den negen en twin-
tichsten Maert sestien hondert een en vijftich. Ende aen 't Hof van Spangien
werden aen Residenten of minder Ministers alsoo wel de huyshuyren gegeven
als aen Ambassadeurs. Hier plegen de Gesanten te werden gedefrayeert / ge-
lijck alle die van Moscovien van den Turck, ende van de Barbaren komen al
noch werden gedefrayeert. Aen alle de Ambassadeurs / ende aen de Ministers
van Vranckrijck ende Engelandt, plegen huyshuyren te werden gegeven.
Dit is nae gemaeckte vrede afgeschaft / om dat in Vranckrijck ende Engelandt
geen huyshuyr wiert gegeven. Exemptie ende immuniteyt van accysen, im-
posten, ende andere personale lasten / werden by alle volckeren gegeven aen
publijcke Ministers, als in Vranckrijck de Vreemde soo wel als Inlanders seer
hooch wierden getaxeert / verkreech de Heer Matheus Meuse een boven maten
Rijck Koopman een simpel acte of qualiteyt van Commissaris van desen
Staet / ende daer mede wiert hy in Vranckrijck gantsch verschoont ende van
lasten bevrijt / elders geeftmen aen duysenden van Studenten oock aen Advo-
caten, Supposten, ende andere de immuniteyten / diemen aen Ministers wey-
gert / ja aen soodanige by welckers principalen het nochtans wiert geweygert /
ita semper pauperes addunt aliquid ditioribus, 't spreeckt 't courtoisie / 't behoor-
de te sijn reciproque / wat ick van een ander pretendeert / dat behoor ick aen een
ander niet te weygeren. Maer wat ist? pauper ubique jacet; het geldt wil over
al boven dryven. Den Rijcken wert recht gedaen oock wanneerse niet klagen.
Den Armen, ooch wanneerse klagen / werden noch daer en boven belacht. Ri-
diculos homines facit. Daer is geen beter raedt als dat een Minister het niet
late aenkomen op Privilegien, dat hy sich houde aen de gemeene rechten. Dat
hy wel betale / een yeder 't sijne geve / ende buyten processen blijve; Insolent ende
outragieux te zijn / betaemt niemant / hoe grooten Minister hy zy / ende hoe
grooten Prins hy hebbe tot Committent / doch insonderheyt [illegible] maledice-
re pauper, multaque divitibus non patienda ferat.

Hier voor is gesprooken van de Ceremonien die Vranckrijck difficulteer-
den aen desen Staet te geven; ende dat aen den Heer van Oosterwijck Ambas-
sadeur van desen Staet in Vranckrijck wierdt gegeven een pertinente memo-
rie; het inhout was / dat alrede in den Jare een en twintich, de Heeren van
Noortwijck, Heemstee, Mannemaecker ende Tienhoven, van desen Staet als
extraordinaris Ambassadeurs in Vranckrijck gehouden zijnde / ter occasie
van

van een groot ende solemneel Ballet van de Coninginne/ van weghen den Coninck door den Heer van Bon öeil Maistre de Ceremonies genoodicht sijnde; Is naderhandt ghebeurt/ dat den Ambassadeur van Spaignen sich tegens de admissie vande voorsz Heeren in qualite als Ambassadeurs van wegen de Geunieerde Provincien heeft geformaliseert/ ghelijck mede ghedaen heeft den Ambassadeur van Savoyen, pretenderende immediatelijck nevens die van Venetien gheplaceert te werden. 't Welck de Ambassadeurs aengedient/ ende met eenen in bedencken gegeven sijnde/ of sy om disordre te evitercn/ niet souden konnen goetvinden/ haer van 't voorsz Ballet te excuseren/ hebben daer op verklaert noch den Ambassadeur van Spaignen, nochte die van Savoyen te geval/ haer van daer niet te sullen absenteren/ maer te pretenderen nevens de twee extraordinaris Ambassadeurs van Venetien immediatelijck geplaceert te moeten worden/ sonder den Ambassadeur van Savoyen in 't minste te sullen komen wijcken/ ende dat volgens den Rangh/ die haer Ho: Mog: Ambassadeurs by Coninck Henderick de Groote was geaccordeert ende vastghestelt. Doch indien sijn Majesteyt haer de gedaene nodinge dede opsegghen/ dat sy tot sijn begeerte alleen ende om niemant anders/ haer souden absenteren/ doch vertrouwende sulcx niet ghemeriteert/ nochte daer toe oorsaecke ghegheven te hebben. Daer op was ghevolcht/ dat den Meester vande ceremonien den volgenden dach/ weder gekomen sijnde had verklaert/ dat de saecke in den Raet was ghedelibereert/ ende sijne Majesteyt vertrouwde dat de gemelde Ambassadeurs volgens de gedane nodinge souden compareren/ ende haer plaetse hebben nessens ende te ghelijck by de Ambassadeurs van Venetien, dat den Ambassadeur van Savoyen elders soude werden gheplaetst. Ende den Ambassadeur van Spaignen in sijn keure ghelaeten van te komen ofte achter te blyven. Sulcx was alsoo mede achtervolght/ ende sijn de voorsz Ambassadeurs geintroduiseert ende geset geweest/ op een ghetappisseerde plaetse/ gemaeckt voor ses persoonen/ sittende de twee Ambassadeurs van Venetien voor aen/ en de vier Ambassadeurs van haer Ho: Mo: immediatelijck volgens ende nessens deselve. Ende heeft den Ambassadeur van Spaignen sijne plaetse gehad par my les filles de la Reyne; onder de Ioffrouwen van Koninginne, de Ambassadeurs van haer Ho: Mo: regarderende; sonder dat deselve elck ander hebben gerentresalueert; ende den Ambassadeur van Savoyen was geplaceert ter sijden af/ aende andere sijden vande Coninck ende Coninginne/ daer gheen Ambassadeurs omtrent waren/ maer onderhouden vande Hartogh van Nemours, als gesproten uyt het Huys van Savoyen. 'T welck alsoo ongetwijfelt was ghedaen by deliberatie vande Heeren Cancellier Sillery, President Ianin, en andere oude Raeden/ die alsdoen noch in 't leven ende de intentien van Coninck Henderick de Groote best bekent waren. Het was mede sulcx/ dat den Rangh, nuitsgaders eertitulen en de hooherhant by hare Majesteyten d'Ambassadeurs van desen staet in gelijckheyt van die van Venetien geconcedeert/ by andere Coningen na exempel van Vranckrijck waren in ghevolcht/ ende desen Staet opentlijck geattribueert/ in de grootste actien in Vranckrijck voorgevallen sijnde. En namentlijck doen de Heeren Graven van Carile ende van Holland in het Iaer vier en twintich van wegen den Coninck van Grootbrittangien quamen negotieren het Huwelijck van de Princesse Henriette Maria, Dochter van Vranckrijck/ en over den Rangh ende Sessie met den Heer Cardinael van Richelieu niet konden accorderen; sulcx eyntelijck de voornoemde

noemde Cardinael haer ontvingh op sijn Ledecant leggende / ende de twee Graven sittende a la Ruelle de Son lict, ende den Cancelier Aliegre beneden haer ; soo hadden echter de extraordinaris Ambassadeurs van Groot Brittangien / in verscheyden visiten ende contravisiten / van ende met de extraordinaris Ambassadeurs van haer Ho: Mog: deselve sonder eenige contradictie gegeven den titel van Excellentie en de hooger hant in haer Huys / ende deselve nae't exempel van Vranckrijck ghetracteert gehadt.

Den Heere Christiaen Tomasz als doen extraordinaris Ambassadeur aen het Hof van Vranckrijck jegenwoordich Cancelier van Dennemarcken ; had d'Ambassadeurs van hare Ho: Mog: ten selven tijde op gelijcke voet en wijze getracteert. Als oock de Graef van Licester, extraordinaris Ambassadeur van Groot Brittangien/ten regarde vande Heer van Heemstede extraordinaris Ambassadeur van wegen haere Ho: Mog: in Vranckrijck inde Jaere vyf en ses en dertich. Item de Cancelier Oxenstern, komende uyt Duytslandt tot Compiegne, alwaer deselve vande Coninck/ den Heere Cardinael ende het gantsche Hof groote eere was gedaen / ende hadt niet te min den Ambassadeur extraordinaris van hare Ho: Mog: op gelijcke maniere ontfangen / gecontravisiteert / ende getracteert/als hier vooren is geseyt.

De extraordinaris Ambassadeurs van Switserlant ten selven tijde in 't Hof van Vranckrijck gekomen / hebben / niet tegenstaende de outheyt van hare Republijcque, den meergenoemde extraordinaris Ambassadeur van hare Ho: Mog: in verscheyden publijcque actien/ sonder eenige contradictie laten precederen/ende de hooge hant gedefereert.

Ende had de meergenoemde Ambassadeur in verscheyden publijcque actien/daer concurrentie van verscheyde Ambassadeurs was geweest / oock ghheseten ghehadt/ neffens den Nuncius vande Paus Spade, tegenwoordich Cardinael, als mede neffens den Heere Mazarini, als doen extraordinaris Nuncius, daer van den selven ongetwyfelt noch wel Memorie soude hebben / van 't gheene in een solemnele actie in 't Parlement was voorgevallen/ alwaer de voorschreve Ambassadeur neffens de Heere Mazarini had geseten. Hier noch wiert bygebrocht/ dat de Heeren Ambassadeurs vande Keyser des Roomsche Rijckx, die van haere Coninckliicke Majesteyten van Vranckrijck als oock van Groot Britangien / mitsgaders vande Republijcque van Venetien, ghereside ert hebbende aende porta tot Constantinopolen, den titul van Excellentie, als oock de hooge handt ende voorganck in haere respective huysinge ende Logementen hadden ghegheven aende Ambassadeur ofte Orateur, die van weghen desen Staet oock tot Constantinopolen geresideert had.

Dit wierden by andere gesustineert te sijn Domestycke getuygen, of die yemant dede in syn eygen saeck. Maer 't meeste gewicht in soodanige saecken geeft de tegenwoordige macht ende Rijckdom : Et genus & formam Regina pecunia donat. ende alsoo wiert het in 'tvolgende Jaer by Vranckrijck toegestaen. Ghelijck mede op het stuck vande Marine ghevolcht is eene handelingh. D'occasie was dat by den Heer van Oosterwijck was geremonstreert datter inde Fransche ordres vande Marine waeren voornamentlijck vier prejudicable articulen/daeromme in Vranckrijck alreede was aengehouden / ende noch verder devoiren dienden ghedaen / ten eynde deselve naer ordre van dese Landen / mochten werden geredresseert.

Op

Op 't eerste: dat de Fransche de Scheepen van haer Ho: Mog: uyt der Vyanden handen libererende/ deselve mochten tracteeren/ gelijck d'Oorloch Scheepen van desen Staet tracteerden der Fransche Scheepen uyt vyande hande gelibereert hebbende/ te weten dat in conformite van haer Ho: Mo: placcaet vanden vierden July sestien hondert vyf en twintigh, de libereerders van't gelibereerde schip mochten genieten/ na dattet tweemael vier en twintig uyren in Vyande handen was geweest een derde part: na vier en twintig uyren een vyfde part: en na minder tijt een achste part: gelijk bleek uyt de notulen vande Admiraliteyt in Zeelant vanden acht en twintigsten Augusty ses en dartich en den sevenden February seven en dartich, datmen de France hier te lande/ also had getracteert; andersints in dien de Francen souden continueren conform hare Marine de gedelibereerde schepen na vier en twintich uren samen prijs verklaren/ so souden hare Ho: Mo: wesen geoorsaeckt te persisteren by de resolutie vanden vierden en vyfden December seven en dertich en de Fransche van gelijcken tracteren.

Op 't tweede point/ inde Fransche Marine aengaende dat de Fransche desersyts scheepen deden strijcken, ende aen boort komende, alle certe partyen, cognossementen, ende andere bewysen van ladingen visiteerden, dat sulcx was tegens aller Volckeren rechten/ waer by alles in zee voor suspect wiert ghehouden/ en niemant gehouden was voor den anderen te strijcken/ om niet so wel in der Vyanden als vrienden handen te vervallen; maer wel dat de Scheepen ghehouden waeren met haer vlaggen te toonen/ waer van daen deselve waeren of oock vrienden sijnde/ die volgen/ en een boot aen boort willende senden/ haer zee brieven te toonen; en in specie van deser Landen scheepen moest geweten worden hoe deselve als in Oorloge sijnde met Spaignen/ by verscheyden resolutien van haer Ho: Mog: en de Admiraliteyten waren verbooden/ yemant aen boort te laeten komen/ wel des Coninckx van Vranckrijckx Scheepen reverentie met de vlagghen te doen/ en soose met een boot aen boort mochten komen/ haer zeebrieven te toonen; want aengesien de vyanden sich in vrienden konden deguiseeren/ soo was hun belast/ voor niemant te strijcken/ om by onkunde vande Scheepen: niet in der Vyanden handen te vallen/ of oock voor vrienden gestreecken hebbende/ niet onder 't een of 't ander pretext van onwetende of misschien quade reys ghedaen hebbende Capiteyns te worden mishandelt/ geplundert/ of opgehouden; alsoo bekent was/ hoe mettet aenhaelen en opsenden/ al schoon die vry wierden gekent/ de Reders den tijdt en saisoen verliesende/ twintich, dertich, veertich ja vyftich ten hondert quamen schade te lijden/ daer tegen oock den Koninck van Spaignen by sijne ordonnantie in den Jare vyftien hondert drie en 't sestich, articulis twintich tot acht en twintich so voorsichtelijck had versien gehadt/ en selfs by de Fransche tegen de Enghelsche en andere Neutraelen alnoch wiert gepractiseert/ en aen desen Staet niet minder behoorden te geschieden/ of souden deser sijts Onderdanen alnoch moeten lasten/ selfs geen zee brieven te toonen, of yemant te kennen: te meer so oock selfs haer Ho: Mo: Oorloch Scheepen de koopvaerders der vrienden loopende naer de havenen der vyanden lieten passeeren/ toonende van waer het Schip was/ en in cas van suspicie/ haer zee brief; ten waer seeckerheyt ware van met contrabande gelaeden te wesen/ die dan oock alleen daer uyt wierden gelicht/ sonder aenhalinge. Onlijdelijck sijnde/ dat deserzijts Scheepen inde Middelantsche Zee/ soo lichtveerdich wierden

aengehaelt ende opgesonden / om dat maer een packxken aen een Ingheseten onder den Vyant toegehoorende hadden ingeladen / of diergelijcken / en hoewel sommige Scheepen wierden vry gekent / so konden nochtans de Reeders noyt geraecken tot reparatie van schaden ende Interessen.

Op 't derde point in de Fransche Marine : dat de scheepen voor prys werden verklaert om datse eenich Vyants goet in hadden, was al mede tegen redenen / so wanneer de vaert op sulcke vyande Landen open ende lieber was / ghelijck notoir in de middelantsche zee: dat nu lange Jaeren herwaerts / immers 't sedert het Jaer vyftien hondert 't negentich, als wanneer eerst ter occasie van dierctie in Italien / de vaert in de middelantsche zee / een voornemen aenvanck genoomen hade / dat sedert die tijt herwaerts de straet vaert niet alleen op Neutrale plaetsen / als op Marseillien, Genua, Livorno, Xanten, Candia, en anderen hadt open en vry gestaen / maer oock op vyande plaetsen en landen / als Pouillon, Sicilien, Sardegna Mayorcke &c. als notabiliter was af te nemen / uyttet geene by Bor wiert verhaelt in sijn acht en twintighste boeck / dat sulcke toelatinge by veele verstandige wierde geoordeelt / een Ruse van Spaignen ende den Paus te wesen om by goede gelegentheyt deselve Scheepen te arresteeren / dese Landen van goet bootsvolck te priveeren en met haer eygen waepenen aen te tasten ; in voeghen dat oock een brief van advertentie wierde geschreven aen den Advocaet van Hollandt, omme te practiseeren hoe daerinne mocht sijn te versien / 't welck nochtans niet was geschiet / maer de vaert over al open ende vry gebleven : ende was oock selfs nae de Oorloghe tusschen Vranckrijck en Spaignen deselve vrye Commertie op Spaignen opengestelt / als niet alleen by ordonnantie van den Coninck van Vranckrijck van den twee en twintighsten November sestien hondert negen en dertich was te sien / maer oock uyt veele ende verscheyden attestatien / en andere documenten die geproduceert konden werden / was te bewijsen ; so dat seer mal a propos, eenigen tijt herwaerts / de Fransche so veele deser sijts Scheepen onder pretext van 't voorsz artijckel hadden aengehaelt en hondert duysenden schade gedaen.

Ende was noch ongerijmder dat de Fransche deser sijts Scheepen prijs maeckten wanneerse maer een packxken den Vyandt toekomende hadden ingelaeden ; want dus doende / konden alle Scheepen werden prijs verklaert / alsoo eenich boos mensch den Schipper een pack mede soude konnen geven / waer van het cognossement aen een vrient geaddresseert buyten des schippers weten soude contineeren / dat het moeste werden voortgesonden / aen een persoon onder den vyant ghesetten of soo een toe te komen.

Te meer so ten aensien van vyande goederen in Hollantsche Scheepen gelaeden de Waeren in Brabant of Vlaenderen t'huys hoorende en met Hollantsche Scheepen uyt de Straet / eerst in Hollandt of Zeelandt werden ghebracht / en van daer mits betaelende 's Landts gherechtichepdt nae den Vyant soo haest deselve in Hollantsche Schepen waeren geladen / onder het betalen s' Lands gerechtichept moesten worden verstaen een saufconduit te hebben / te meer soose den Franschen Bodem niet quamen te raken / gelijck sulcx alles al mede by de Fransche uyt Vranckrijck van Rochel, Nantes, Marseillen ende andere plaetsen naer Spaignen, ende te rugge varende was te verstaen / en by deser sijts Oorlochschepen niet wierden gevisiteert of ondersocht / of sy goet den Vyant toekomende in hadden / of niet.

Gevende niet te min haer Ho: Mo: in bedencken / wat te statueren was over de Schepen/die of sich aen der Franschen en deser sijts vyanden ten Oorlog verhuyrden/of die gepreſt eenich volck/of alleen goederen van Contrabande voor den vyant van d'een na d'ander plaets verwoerden.

Aengaende de eerste was notoir dat den Coninck van Spaignen in sijn regard/ deselve noch selfs na sulcken gedaenen dienst had verstaen van goeden prinse te wesen / soo lange het selve Schip / schoon neutralen toekomende / met het selve bootsvolck en Officieren was versien/ten ware verkregen was abolitie.

Met de gepreste had vere een ander gelegentheyt / die alleen van goeden Prinse waren / soo wanneerse in actu van bedieninghe wierden bevonden/ ghelijck sulcx al mede niet alleen te Water / maer oock te Lande notoir was / uyt het gheene by de Spaensche in de ordonnantie op 't faict van asseurantien wiert ghesept / dat soo der Ingesetenen Schepen by den eenen of andere Heere of Potentaet wierden ghearresteert, gepreſt of anders opgesonden / dat men die souden soecken te libereren/welcke ordonnantie / hoe wel alleen was spreeckende van neutrale Potentaten/ so moest nochtans het selve mede werden verstaen van vyanden, so wanneer de Vaert open ende commercie vry / als hoc casu, was.

Aengaende het vierde point alsoo de Fransche Capiteynen in zee gaende / maer juratoire cautie stelden / soude veranderinge in reële cautie dienen gevordert.

Op welcke beyde saecken wat gedaen is/sal hier na volgen.

Eynde van 't Iaer 1644. ende vyfde Deel.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06691 4022

aengehaelt ende opgesonden / om dat maer een packen aen een Ingheseten onder den vyant toegehoorende hadden ingeladen / of diergelijcken / en hoewel sommige Scheepen wierden vry gekent / so konden nochtans de Reeders noyt geraecken tot reparatie van schaden ende Interessen.

Op 't derde point in de Fransche Marine : dat de scheepen voor prys werden verklaert om datse eenich Vyants goet in hadden, was al mede tegen redenen / so wanneer de vaert op sulcke vyande Landen open ende vryer was / ghelijck notoir in de middelantsche zee: dat nu lange Jaeren herwaerts / immers 't sedert het Jaer vyftien hondert 't negentich, als wanneer eerst ter occasie van directie in Italien / de vaert in de middelantsche zee / een voornemen aenvanck genoomen hadt / dat sedert die tijt herwaerts de straet vaert niet alleen op Neutrale plaetsen / als op Marseillien, Genua, Livorno, Xanten, Candia, en anderen hadt open en vry gestaen / maer oock op vyande plaetsen en landen / als Pouillon, Sicilien, Sardegna Mayorcke &c. als notabiliter was af te nemen / uyttet geene by Bor wiert verhaelt in sijn acht en twintighste boeck / dat sulcke toelatinge by veele verstandige wierde geoordeelt / een Ruse van Spaignen ende den Paus te wesen om by goede gelegentheyt deselve Scheepen te arresteeren / dese Landen van goet bootsvolck te priveeren en met haer eygen waepenen aen te tasten ; in voeghen dat oock een brief van advertentie wierde geschreven aen den Advocaet van Hollandt, omme te practiseeren hoe daerinne mocht sijn te versien / 't welck nochtans niet was geschiet / maer de vaert over al open ende vry gebleven : ende was oock selfs nae de Oorloghe tusschen Vranckrijck en Spaignen deselve vrye Commertie op Spaignen opengestelt / als niet alleen by ordonnantie van den Coninck van Vranckrijck van den twee en twintighsten November sestien hondert negen en dertich was te sien / maer oock uyt veele ende verscheyden attestatien / en andere documenten die geproduceert konden werden / was te bewijsen ; so dat seer mal a propos, eenigen tijt herwaerts / de Fransche so veele deser sijts Scheepen onder pretext van 't voorsz artijckel hadden aenghehaelt en hondert duysenden schade gedaen.

Ende was noch ongerijmder dat de Fransche deser sijts Scheepen prijs maeckten wanneerse maer een packen den Vyandt toekomende hadden ingelaeden ; want dus doende / konden alle Scheepen werden prijs verklaert / also eenich boos mensch den Schipper een pack mede soude konnen geven / waer van het cognossement aen een vrient geaddresseert buyten des schippers weten soude contineren / dat het moeste werden voortgesonden / aen een persoon onder den vyant gheseten of soo een toe te komen.

Te meer so ten aensien van vyande goederen in Hollantsche Scheepen geladen de Waeren in Brabant of Vlaenderen t'huys hoorende en met Hollantsche Scheepen uyt de Straet / eerst in Hollandt of Zeelandt werden ghebracht / en van daer mits betaelende 's Landts gherechticheydt nae den Vyant soo haest deselve in Hollantsche Schepen waeren geladen / onder het betalen s' Lands gerechticheyt moesten worden verstaen een saufconduit te hebben / te meer soose den Franschen Bodem niet quamen te raken / gelijck sulcx alles al mede by de Fransche uyt Vranckrijck van Rochel, Nantes, Marseillen ende andere plaetsen naer Spaignen, ende te rugge varende was te verstaen / en by deser sijts Oorlochschepen niet wierden gevisiteert of ondersocht / of sy goet den Vyant toekomende in hadden / of niet.

En-

Gevende niet te min haer Ho: Mo: in bedencken / wat te statueren was over de Schepen/die of sich aen der Franschen en deser sijts vyanden ten Oorlog verhuyrden/of die gepreſt eenich volck/of alleen goederen van Contrabande voor den vyant van d'een na d'ander plaets vervoerden.

Aengaende de eerste was notoir dat den Coninck van Spaignen in sijn regard/ deselve oock selfs na sulcken gedaenen dienst had verstaen van goeden prinse te wesen / soo lange het selve Schip / schoon neutralen toekomende / met het selve bootsvolck en Officieren was versien/ten ware verkregen was abolitie.

Met de gepreste had verre een ander gelegentheyt / die alleen van goeden Prinse waren / soo wanneerse in actu van bedieninghe wierden bevonden/ ghelijck sulcx al mede niet alleen te Water / maer oock te Lande notoir was / uyt het gheene by de Spaensche in de ordonnantie op 't faict van asseurantien wiert gheseyt / dat soo der Ingesetenen Schepen by den eenen of andere Heere of Potentaet wierden ghearresteert, gepreſt of anders opgesonden / dat men die souden soecken te libereren/welcke ordonnantie / hoe wel alleen was spreeckende van neutrale Potentaten/ so moest nochtans het selve mede werden verstaen van vyanden, so wanneer de Vaert open ende commercie vry / als hoc casu, was.

Aengaende het vierde point alsoo de Fransche Capiteynen in zee gaende / maer juratoire cautie stelden / soude veranderinge in reële cautie dienen bevordert.

Op welcke beyde saecken wat gedaen is/sal hier na volgen.

Eynde van 't Iaer 1644. ende vyfde Deel.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06691 4022